Mötesbok: KSNAU (2024-01-09)

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott

Datum: 2024-01-09

Plats: Kommunstyrelsens sammanträdesrum

Kommentar:

Dagordning

Beslutsärenden

1/24 Upphandling: Frukt grönt och processade produkter Dnr: 23003 - Antagande av leverantör 4

2/24 Upphandling: 23235 Maskinsnöröjning och halkbekämpning Fastigheter Ytterområden - Antagande av leverantör 15

3/24 Upphandling: 23234 Maskinsnöröjning och halkbekämpning Fastigheter Mindre tätort - antagande av leverantör 34

4/24 Upphandling: Snöutlastning, snötippar & halkbekämpning med lastbil 23195 - antagande av leverantör 44

5/24 Upphandling: Väghyvel 23194 - Antagande av leverantör 54

6/24 Upphandling: Ramavtal städmaskiner, 23139 62

7/24 Upphandling: Ramavtal tekniska konsulter Trafik, 22119 67

8/24 Upphandling: Löpande kontroll/underhåll av kyl. Frys, värmepump och klimatanläggning 101

9/24 Medfinansiering: Driftbidrag Norrbotniabanan AB 2024-2025 118

10/24 Medfinansiering: Kvarkenrådet EGTS, medlemsavgift 2024 122

11/24 Medfinansiering: Arctic Game, medlemskap 2024 124

12/24 Planeringsdialoger - tidplan och innehåll 129

13/24 Teknisk ramjustering förvaltningsadministration 132

14/24 Redovisning av delegationsbeslut: Stöd till lokalt ledd utveckling på Umeå landsbygd (LLU-stöd) 133

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 136

Till KS/KF

16/24 Handläggning av bidrag till elrullstolsgarage 516

17/24 Godkännande av Avsiktsförklaring avseende planering och genomförande av åtgärder inom ramen för ÅVS Nydala – Täfteböle, Umeå kommun 673

18/24 Teknisk ramjustering mellan byggnadsnämnden och kommunstyrelsen 688

19/24 Revidering Kommunstyrelsens verksamhetsplan 2024 692

20/24 Näringslivet som aktiv del i Umeå växer tryggt och säkert 719

21/24 Svar på remiss: En säker och tillgänglig statlig e-legitimation SOU 2023:61 728

22/24 Svar på remiss: Promemoria Automatiserad körning dnr LI2023/02996 731

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten 756

24/24 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) 974

25/24 Riktlinje för styrande dokument 1141
26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila 1167
27/24 Finans- och kraftrapport november 2023 1265

Information

28/24 Samråd och information - riktlinje för rådgivande organ 1272
29/24 2023:1 Omställningsuppdraget - Information och samråd 1273

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-20

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00928

Medfinansiering: Driftbidrag Norrbotniabanan AB 2024-2025

Förslag till beslut
Att bevilja Norrbotniabanan AB 813 000 kr/år 2024-2025 att tas från kommunstyrelsens tillväxtanslag

Ärendebeskrivning
Norrbotniabanan AB ansöker om ett förlängt driftsstöd från Umeå kommun på 813 000 kr/år under 2024-2025. Umeå kommun har tillsammans med övriga ägarkommuner och regionförbund gett ett driftstöd 2021-2023.

Norrbotniabanan AB är den juridiska och organisatoriska plattformen för genomförandet av Norrbotniabaneprojektet. Bolaget bildades 2008 för att visa på allvaret i regionens ambitioner och engagemang för genomförandet. Verksamheten finansierades de första åren av mindre driftsbidrag från Skellefteå och Piteå kommuner samt av regionerna. Under 2015-2020 kunde arbete kopplat till planering av sträckan Umeå-Skellefteå finansieras via EU-medel. Därtill hade bolaget möjlighet att nyttja resurser och kompetens från Trafikverket utan kostnad tack vare EU-projekt. Denna möjlighet upphörde 2021 då projektet tog slut, samtidigt som att bolagets kostnader för köp av tjänst ökat.

Vid bolagets styrelse- och ägarmöte den 2023-10-12 beslutades att rekommendera ägarna att fortsatt ge driftstöd enligt föreslagen budget 2024-2025. Det årliga sökta beloppet är höjt från 583 000 kr/år till 813 000 kr/år. Detta motiveras med att arbetet nu går in i ett nytt skede, från planeringsfas till byggfas. Det innebär ett utökat behov av köp av externa konsulter inom finansiering (exempelvis från nordiska och europeiska investeringsbankerna), ökad aktivitet gentemot EU, utredning av organisationsfrågor och eventuell bolagisering av fortsatt byggande, utökad samverkan med Trafikverket.

Norrbotniabanan är en av de största infrastrukturinvesteringarna i norra Sverige som för med sig stora möjligheter för regionen. Mycket resurser läggs på strategiskt och praktiskt planeringsarbete. Som en av aktieägarna i Norrbotniabanan AB är det angeläget att Umeå kommun går in med

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00928

föreslaget driftstöd då arbetet under 2024-2025 intensifieras än mer. Umeå kommun är även medlem i intresseorganisationen Norrbotniabanegruppen som jobbar med opinionsbildning och lobbying för förankring hos beslutsfattare på olika nivåer.

Stadsledningskontoret har under 2024 i uppdrag att göra en översyn av alla kommungemensamma avtal och avgifter som finansieras av KS/SLK där dessa två åtaganden kommer att ingå.

Kvarvarande medel i utvecklingsanslaget (2023-12-20)

2024 3 591,2 tkr
2025 4 372,9 tkr

Bilagor

Hemställan avseende driftstöd till Norrbotniabanan AB, inkl. budget

Beredningsansvariga

Emmy Sundin

Beslutet ska skickas till

Budgetgruppen/Sofia Westin, Emmy Sundin

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Peter Juneblad
Näringslivsdirektör

2023-11-02

NORRBOTNIABANAN AB

Till Aktieägarna i Norrbotniabanan AB

Framställan om fortsatt driftstöd 2024-2025 , NORRBOTNIABANAN AB

Bakgrund

NBB AB under ett antal år kunnat finansiera sin verksamhet från de projektmedel som beviljats från EU för planeringen mellan Umeå-Skellefteå. Projektet avslutades 2021 och efter detta erhåller bolaget inga medel från EU eller från andra parter.
Efter detta har bolagets verksamhet finansierats genom ett årligt driftsstöd från sina ägare för åren 2021-2023. Rekvireringen av dessa medel sker två gånger per år och totalt kan de rekvirerade beloppen ej överstiga de faktiska kostnaderna som bolaget haft under respektive år. Denna period avslutas vid årsskiftet vilket innebär att bolaget därefter saknar medel för fortsatt verksamhet.
Bolagets behov av fortsatt finansiering under de kommande två åren har därför behandlats vid bolagets styrelse- och ägarmöte 2023-10-12 varvid styrelsen och ägarna konstaterade att bolagets verksamhet är av yttersta vikt för att Norrbotniabaneprojektet ska kunna fullföljas i sin helhet.
Bolagets styrelse och ägare beslutade därför i full enighet att rekommendera ägarna att bevilja fortsatt driftsstöd till bolaget för de kommande 2 åren i enlighet med den budget, den fördelning och det belopp som framgår av bilaga 1.
Noteras bör att Kalix och Haparanda kommuner har exkluderats i detta avseende då den del av Norrbotniabanan som berör dessa kommuner redan är färdigställd.

Framställan

1. Med hänsyn till att bolaget inte har nyttjat beviljade driftbidrag 2021-2023 uppgående till 6,1 mkr, föreslås att dessa medel överföres till kommande budgetperiod 2024-2025.

2. Föreslås att ägarna beslutar om att resterande belopp 6,9 mkr beviljas enligt budget 2024-2025, enligt den fördelning mellan ägarna som redovisas i bilaga 1.

Fördelningen av driftbidraget enligt bilaga 1 har skett i enlighet med tidigare beslutade principer, exklusive Haparanda och Kalix kommuner. Avsikten är även att fortsättningsvis endast rekvirera medel motsvarande upparbetade kostnader.

Frågor avseende denna framställan lämnas av Roger Wiklund , Controller, roger.wiklund@pitea.se, 070-533 72 33 eller Gusten Granström, VD, se kontaktuppgifter nedan.

Mvh

Gusten Granström
VD
gusten.granstrom@pitea.se
Phone +46(0)706655785

Norrbotniabanan AB
Besöksadress: Acusticum 4, Piteå
www.norrbotniabanan.se

Ekonomi och redovisning
Norrbotniabanan AB
c/o Piteå kommun, Ek.avd., 941 85 Piteå

NORRBOTNIABANAN

Bilaga 1

Budget 2024-2025
(tkr)

	Prognos 2023	Budget 2024	Budget 2025
Driftbidrag	2 300	6 500	6 500
Summa intäkter	2 300	6 500	6 500
Externa kostnader	-1 137	-5 290	-5 241
Personalkostnader	-1 151	-1 197	-1 245
Summa rörelsekostnader	-2 288	-6 487	-6 486
Finansiella intäkter	30	30	30
Finansiella kostnader	-12	-13	-14
Summa finansiella intäkter o kostnader	-12	-13	-14
Prognosticerat/budgeterat resultat:	0	0	0

Fördelning driftbidrag 2024-2025 exkl Haparanda och Kalix kommun
(tkr)

		Totalt 2024-2025	Fördelning %
Region Västerbotten	2 x 1391	2 782	21,4
Region Norrbotten	2 x 1391	2 782	21,4
Umeå kommun	2 x 813	1 625	12,5
Skellefteå kommun	2 x 813	1 625	12,5
Luleå kommun	2 x 813	1 625	12,5
Piteå kommun	2 x 813	1 625	12,5
Bodens kommun	2 x 234	468	3,6
Robertsfors kommun	2 x 234	468	3,6
S:a totalt takbelopp för perioden 2024-2025		13 000	100,0

Sammanställning ej nyttjade driftbidrag 2021-2023
(tkr)

	2021	2022	2023
Beslutat driftbidrag	5 000	5 000	5 000
Rekvirerat driftbidrag	-2 760	-3 800	
Ber rekv driftbidrag 2023			-2 300
Ej utnyttjat driftbidrag	2 240	1 200	2 700

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-20

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00937

Medfinansiering: Kvarkenrådet EGTS, medlemsavgift 2024

Förslag till beslut
Att bevilja 450 000 kr (40 000 euro) för medlemsavgift i Kvarkenrådet EGTS 2024, att tas från kommunstyrelsens anslag för tillväxt

Ärendebeskrivning
Umeå kommun är medlem i Kvarkenrådet som från och med 2021 ombildats från ideell förening till ett EGTS, en Europeisk Gruppering för Territoriellt Samarbete. Ksnau beslutade 2019-12-13 att godkänna avtal för grundande samt stadgar för Kvarkenrådet EGTS. I och med ombildandet höjdes medlemsavgiften i Kvarkenrådet, för Umeå kommuns del till 40 000 euro/år. Den höjda medlemsavgiften har under 2022-2023 tagits från tillväxtanslaget och samma upplägg föreslås för 2024.

Samarbetsformen EGTS är EU:s juridiska verktyg för gränsöverskridande samverkan. Det ger aktörer i två eller flera medlemsstater möjlighet att arbeta tillsammans i en gemensam struktur som är en juridisk person, vilket underlättar det gränsöverskridande samarbetet. Kvarkenrådet utvecklar samarbeten och driver frågor inom trafik, näringsliv, högre utbildning och mellanfolklig samverkan. Umeå kommun representeras i styrelsen av Hans Lindberg och Anders Ågren.

Stadsledningskontoret har under 2024 i uppdrag att göra en översyn av alla kommungemensamma avtal och avgifter som finansieras av KS/SLK där medlemskapet i Kvarkenrådet EGTS kommer att ingå.

Kvarvarande medel i tillväxtanslaget (2023-12-20)
2024 3 591,2 tkr

Beredningsansvariga
Emmy Sundin

Beslutet ska skickas till
Budgetgruppen/Sofia Westin, Emmy Sundin

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00937

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Peter Juneblad
Näringslivsdirektör

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-20

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00938

Medfinansiering: Arctic Game, medlemskap 2024

Förslag till beslut
Att bevilja Arctic Game 350 000 kr 2024, att tas från kommunstyrelsens tillväxtanslag

Ärendebeskrivning
Umeå kommun är sedan 2017 medlem i Sveriges snabbast växande spelkluster - Arctic Game - tillsammans med kommunerna Luleå, Boden och Skellefteå. Medlemsavgiften är 350 000 kr/år. Ambitionen med samverkan är att utveckla spelindustrin i norra Sverige som en basindustri av ekonomisk och kulturell betydelse. Umeå kommuns målsättning är att Umeå utvecklar spelbranschen och tar en tydlig position inom denna del av kultur, avancerad IT-teknik och innovation.

Parallellt med samarbetet inom Arctic Game medfinansierar Umeå kommun två spelutvecklingsprojekt med totalt 1 000 000 kr/år 2023-2025. Dessa har utarbetats inom ramen för Arctic Game och möjliggör en heltidsresurs i Umeå och stöd inom affärs- och företagsutveckling, skapande av mötesplatser och event.

Både samarbetet i Arctic Game och de beviljade projekten har visat sig vara mycket viktiga då branschen är under omstrukturering. Umeå är en stark IT-stad med flera bolag i framkant. I Umeå fanns också länge flera starka spelföretag, ett antal startupbolag och växande bolag var under utveckling. Under 2023 har tyvärr tre bolag valt att lägga ner sin verksamhet i Umeå. Positivt är dock att personalen inom dessa bolag som är seniora utvecklare har omgrupperats, nya bolag har bildats och startkapital har säkerställts. Till detta har Umeå också attraherat några tunga namn som erhållit kapital för att utveckla kommande spelsuccéer. Sammantaget är spelstaden Umeå under utveckling.

Under 2022 utvärderade Umeå kommun Näringsliv nyttan av spelklustret Arctic Game och kunde sammanfatta att nyttan är stor. Genom medlemskap i Arctic Game erhålls en regional plattform för samverkan mellan små och medelstora företag. Utöver aktiviteter i de två pågående projekten bidrar medlemsavgiften i Arctic Game med en projektoberoende deltidsstab med ansvar för utveckling och spridning av varumärket Arctic

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00938

Game, nya projektidéer och ansökningar samt nationell och internationell samverkan med organisationer, företag och individer inom spelindustrin. Dessa aktiviteter syftar till att sätta Norr- och Västerbottens spelindustri och vår attraktiva region på kartan. Detta gör att delar av medlemsavgiften även används för att finansiera och växla upp lokala aktiviteter. Ett exempel är speleventet Arctic Game Dev i Umeå i november 2023 som medfinansierades med 200 000 kr från Arctic Game.

Sammantaget föreslås ett fortsatt medlemskap men att detta skall utvärderas årligen, framför allt inför 2025 då även en branschutvecklingsanalys skall presenteras innehållande utvärdering av Arctic Game, Umeås företagsutveckling och de två utvecklingsprojekten.

Stadsledningskontoret har under 2024 i uppdrag att göra en översyn av alla kommungemensamma avtal och avgifter som finansieras av KS/SLK där medlemskapet i Arctic Game kommer att ingå.

Kvarvarande medel i tillväxtanslaget (2023-12-20)

2024 3 591,2 tkr

Handlingar

Avtal 2022-2024

Beredningsansvariga

Agneta Filén

Beslutet ska skickas till

Budgetgruppen/Sofia Westin, Emmy Sundin

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Peter Juneblad
Näringslivsdirektör

Samverkansavtal

Bakgrund

Arctic Game är 2022 Sveriges snabbast växande spelkluster. Med snart 800 utbildningsplatser och 500 personer som arbetar i 70 spelbolag i regionen har vi möjlighet att skapa och säkra en ny, hållbar industri för framtiden. Men också vara en central del i att öka norra Sveriges attraktionskraft i stort, i en tid där inflyttning och kompetensförsörjning är en av våra största utmaningar. Genom att driva gemensamma utvecklingsprojekt samt marknadsföra regionen som en samordnad hub för spelindustriutveckling har vi sedan 2016 kunnat attrahera kompetens, kapital, företag och utbildningar samt stötta regionens företag att utvecklas på en internationell marknad. Kommunerna är dock, på grund av stora individuella skillnader i förutsättningar och storlek på egna investeringar, i olika faser av utvecklingen. Att skapa synergier mellan aktiviteter anpassade efter individuella kommuners utmaningar och möjligheter har därför blivit en allt viktigare fråga för Arctic Game's styrgrupp. En nu väldigt aktiv styrgrupp med representation från samtliga medlemskommuner som tillsammans ska säkerställa god och värdeskapande samverkan.

Visionen 2030 har nu omformulerats som en målsättning för 2025 med tanke på tillväxten senate åren.

Arctic Game ska 2025 ha uppnått följande mål:

1000 spelutvecklare

100 spelbolag

10 spelsuccéer

1 spelregion

Syfte

Detta avtal syftar till samverkan för att nå ovan målsättningar och därigenom bredda medlemskommunernas arbetsmarknader. Att med fokus på världens i särklass största underhållningsindustri skapa ett kunskapsintensivt, vinstdrivande lokomotiv för kulturella och kreativa näringar och regional attraktionskraft i stort.

Arctic Game's roll

Arctic Game representerar regionens spelsatsning på följande sätt:

- Grundbemanning (Cluster manager) med regionalt uppdrag för projektledning, lobbying, kommunikation och projektansökningar.
- Leda den regionala utvecklingen av norra Sveriges datorspelsbransch i samverkan med lokala resurser och initiativ.
- Leda klustrets gemensamma och kommunernas individuella projektansökningar riktade mot datorspelsbranschen för effektiv resurshantering, synergier mellan aktiviteter och ökad nytta av kommunernas och företagens egna investeringar.
- Leda regional och understödja lokal etablering av utbildningar, mötesplatser, inkubatorer och värdeskapande systemfunktioner av olika slag.
- Stödja lokala resurser samt samordna regionala aktiviteter, nätverk och events
- Utveckla varumärket Arctic Game
- Skapa förutsättningar för ett hållbart spelkluster där medlemskommunerna är medfinansiärer istället för initiativtagare.

Kommunernas roll

Som medlem i Arctic Game har varje kommun rätt att ta del av de gemensamma verktygen men förväntas också vara en aktiv part i samarbetet enligt följande aktiviteter:

- Betala medlemsavgiften som fastställs av styrgruppen
- Utse en representant till styrgruppen
- Tillsätta en lokal operativ resurs som samverkar med Arctic Game-teamet.
- Arbeta med lokala aktiviteter och events med stöd av Arctic Game's grundbemanning samt projekt och upphandlade resurser
- Föra dialog med spelföretagen i sin kommun utifrån deras behov och lyfta gemensamma frågeställningar till Arctic Game-teamet.
- Hålla Cluster Manager informerad om pågående dialoger och aktiviteter som relaterar till utvecklingen av Arctic Game. Cluster Manager har sekretess gentemot övriga kommuner om detta efterfrågas.

Varumärket

Varumärket Arctic Game ägs av Skellefteå kommun, förvaltas av Skellefteå Science City och får användas av medlemskommunerna för aktiviteter som stärker spelklustret. En varumärkesarkitektur finns framtagen och biläggs avtalet för att underlätta användandet av lokala platser och varumärken där det är nödvändigt. Exempelvis kring arbete med lokala etableringar, utbildningar, mötesplatser etc.

Organisation och styrgrupp

Arctic Game har sitt säte hos Skellefteå Science City. Styrgruppen består av Cluster Manager utsedd av Skellefteå Science City samt en person per betalande medlemskommun. Styrgruppsmöten hålls minst 1 ggr/termin.

Styrgruppen är beslutande organ för hur Arctic Game's medel ska användas. Ordförandeskapet roteras på årsbasis mellan medlemskommunerna och ny ordförande väljs inför varje verksamhetsår.

Utöver styrgruppen skall Arctic Game tillsätta ett formellt eller informellt branschråd med representanter från näringslivet i hela regionen som skall vara rådgivande till Cluster Manager.

Medlemskap

Kommuner i Norr- och Västerbotten är fria att ansöka om att bli medlem i Arctic Game. Tillträde och medlemsavgift skall fastställas av Arctic Game's styrgrupp och inträde kan ske vid varje nytt kalenderår. Avgiften består av en grundavgift samt en rörlig avgift.

Grundavgiften är 250 000 kr/år, den rörliga avgiften är 50.000kr per 10 registrerade spelbolag och faktisk avgift fastställs årligen av styrgruppen. Avgiften faktureras av Skellefteå Science City i början av verksamhetsåret.

Det står varje kommun fritt att utträda ur Arctic Game när man så önskar, dock kommer årsavgiften för det ingångna året ej att återbetalas. Uteslutning ur Arctic Game mot en medlemskommuns vilja är endast möjlig ifall en majoritet av medlemskommunerna finner att detta skall ske och kan då ske med omedelbar verkan.

Ekonomiska principer

Den regionala organisationen finansieras via medlemsavgifter och skall användas för att uppnå Arctic Game's målsättningar.

Cluster Manger skall inför varje verksamhetsår presentera en budget och verksamhetsplan som styrgruppen beslutar om.

Aktiviteter som sker ute i medlemskommunerna har de lokala resurserna ansvar för. Den regionala funktionen har endast en samordnande roll i dessa sammanhang. Specifika satsningar kan finansieras via enskilda kommuner eller övriga projekt.

Samverkansavtal

Avtal har idag träffats mellan nedanstående parter kring att samverka i syfte att etablera och utveckla Arctic Game, datorspelbranschen i norra Sverige. Detta avtal gäller 2022 t.o.m. 2024.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-18

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00651

Planeringsdialoger - tidplan och innehåll

Förslag till beslut
Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

att fastställa tidplan för planeringsdialoger enligt bilaga.

att godkänna information om frågeställningar inför planeringsdialoger.

att ge ekonomidirektören i uppdrag att färdigställa och distribuera frågeställningar till nämnder och bolag i enlighet med samråd.

Ärendebeskrivning
Kommunstyrelsen beslutade 23-10-17 om tidplan för planeringsprocessen inför budget och planeringsdirektiv för år 2025. I tidplanen finns ett tidsintervall angivet för planeringsdialoger med nämnder och bolag. Stadsledningskontoret har nu utarbetat ett detaljerat förslag till tider för dessa planeringsdialoger med förbehållet att justering av innehåll kan behöva göras inom tidsramarna för angivna datum.

Följande nämnder och bolag kallas enligt förslaget till planeringsdialog: tekniska nämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, äldrenämnden, individ- och familjenämnden, fritidsnämnden, kulturnämnden, kommunstyrelsen samt UKF.

Inför planeringsdialogerna har förslag till frågeställningar tagits fram som syftar till att komplettera nämndernas yttranden med ytterligare/fördjupad information kopplat till nämndernas grunduppdrag. Efter samråd med KSnau föreslås ekonomidirektör få i uppdrag att färdigställa frågeställningar och distribuera dessa till berörda nämnder och bolag.

Beslutsunderlag
Bilaga. Tidplan för planeringsdialoger.

Beredningsansvariga
Lena Höök Gustafsson, ekonomidirektör
Dan Gideonsson, chef styrning och samordning

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00651

Urban Blomdal, budgetchef
Anette Sjödin, controller

Beslutet ska skickas till
Tekniska nämnden
För- och grundskolenämnden
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
Äldrenämnden
Individ- och familjenämnden
Fritidsnämnden
Kulturnämnden
Kommunstyrelsen
UKF

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Lena Höök Gustafsson
Ekonomidirektör

Tidplan planeringsdialoger*

Datum	Tid	Innehåll	Omf
Tisdag 26 mars	08:30-09:45	Inledning planeringsdialog/Kommungemensamma poster	75 min
		Fika	
	10.00-10.20	Fördjupad dialog UKF	20 min
	10:20-11:10	Investeringar och MEX	50 min
		Paus	
	11:20-11:40	Fördjupad dialog KN	20 min
	11:40-12:00	Fördjupad dialog FN	20 min
Onsdag 27 mars	08:30-09:10	Fördjupad dialog ÄN	40 min
	09:10-09:50	Fördjupad dialog IFN	40 min
		Fika	
	10:20-11:00	Fördjupad dialog FGN	40 min
	11:00-11:40	Fördjupad dialog GVN	40 min
		Lunch	
	13:00-13:40	Fördjupad dialog TN	40 min
	13:40-14:20	Fördjupad dialog KS egna verksamhet	40 min
Måndag 8 april	08:30-10:00	Sammanfattning	90 min
		Fika	
	10:20-12:00	Reservtid - övriga nämnder, särskilda områden etc	100 min
Tisdag 9 april		KSnau – Förslag till planeringsdirektiv, investeringar mm	
Måndag 15 april		Extrainsatt KS – Beslut om att överlämna förslag till planeringsdirektiv, yttranden och förslag till partipolitisk beredning	

*Förbehåll: justering av innehåll kan behöva göras inom tidsramarna för angivna datum

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2023-12-19

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00945

Teknisk ramjustering förvaltningsadministration

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

att bevilja en teknisk ramjustering 2024 om 608 tkr från äldrenämnden till individ- och familjenämnden avseende resurs för förvaltnings-administration.

Ärendebeskrivning

Allt sedan socialförvaltningens uppdelning i två förvaltningar dvs. en förvaltning till äldrenämnden respektive en till individ- och familjenämnden, har det pågått en dialog kring kvarstående förvaltningsgemensamma resurser. Äldrenämnden har sedan delningen haft ansvar och budget för förvaltnings- och nämndsadministration för båda förvaltningarna och nämnderna. I samband med att en administratör under 2023 övergått till en annan anställning inom äldreomsorgs-förvaltningen har nämnderna beslutat föreslå en teknisk ramjustering inför 2024. Nämnderna är överens om genomförande av en teknisk ramjustering 2024 om 608 tkr från äldrenämnden till individ- och familjenämnden avseende resurs för förvaltningsadministration.

Beslutsunderlag

Individ- och familjenämndens protokoll
Äldrenämndens protokoll

Beredningsansvariga

Anette Sjödin, controller

Beslutet ska skickas till
Individ- och familjenämnden
Äldrenämnden

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Lena Höök Gustafsson
Ekonomidirektör

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-07

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2019/00254

Stöd till lokal ledd utveckling på Umeå Landsbygd (LLU-stöd)

Förslag till beslut
Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar att

godkänna redovisningen av delegationsbeslutet.

Ärendebeskrivning
Beslutsfattare enligt fastställd delegationsordning: Jennie Bergvall Kalén, utvecklingsstrateg landsbygd, Strategisk utveckling.

Beslutsunderlag
Stöd till lokalt ledd utveckling (LLU-stöd) är ett av Föreningsbyråns stöd till föreningslivet som är specifikt riktat till Umeå landsbygd. Projektstödet syftar till att öka möjligheterna för föreningar och lokala utvecklingsgrupper att genomföra projekt, aktiviteter och insatser som gynnar bygden och bidrar till lokal utveckling. Målet med projektstödet är att det ska bidra till ett eller flera av de utpekade målområdena i Umeå kommuns Program för hållbar landsbygdsutveckling.

Rödåbygdens IK har beviljats 15 000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att bygga en paddelbana på Rödåvallen där det idag finns klubbstuga, gym, fotboll och ridning. På så vis stärks Rödåvallen som mötesplats för bygden.

Sörfors Intresse- och bygdegårdsförening har beviljats 25 000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att skylta den gångstig som finns från Laxhoppet i Sörfors, nedströms Stornorrfors damm och längs den gamla älvfåran. Förhoppningen är att fler ska kunna hitta till och njuta av det fina naturområdet.

Holmöjazzens vänner har beviljats 25 000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att finansiera extra färjeturer till musikfestivalen Holmön Seajazz sommaren 2024. En större satsning på marknadsföring kommer också göras med förhoppning om att nå ut bättre till nya målgrupper. Festivalen har en 30 år lång historia och erbjuder kultur i Holmöns skärgårdsmiljö.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2019/00254

Sörmjöle bygdegårdsförening har beviljats 9000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att arrangera en heldag med julinspirerade aktiviteter runt om i byn. Det kommer bland annat erbjudas julpyssel och luciatåg i missionshuset, julmarknad utanför byns butik och ljusstöpning på bygdegården. Dagen avslutas med julbord och livemusik.

Föreningen Kultur och Människa har beviljats 14 400 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att utveckla den vandringsutställning längs Vindelälven som föreningen beviljades stöd för under 2022. Syftet med utställningen är att inspirera och engagera människor till hållbar utveckling i biosfärområdet Vindelälven-Juhttátahkka. Även denna gång kommer utställningen vandra till flera ställen längs Vindelälven med stopp i ett antal byar på Umeå landsbygd.

Holmöns Utvecklingsforum har beviljats 35 000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att kartlägga vilka utvecklingsmöjligheter som finns för det rörliga friluftslivet på ön. Den insamlade informationen kommer användas som underlag för ett nytt och långsiktigt kart- och skyltmaterial för Holmön, som tas fram i samverkan med Länsstyrelsen Västerbotten och Umeå kommun. Arbetet ska också resultera i en handlingsplan om hur arbetet med att utveckla friluftslivet tas vidare.

Skravelsjö Fritidsförening har beviljats 2000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att rusta upp byns grillkåta och pulkabacke.

Stöcksjö Idrottssällskap har beviljats 4800 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att skylta upp det populära skidspår som föreningen drar upp på Stöcksjön varje vinter. På så vis skapas möjligheter för spontanidrott för såväl boende som besökare.

Hörneå Bygdegårdsförening har beviljats 35 000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att bygga en grillplats och en mindre pulkabacke centralt i byn. Syftet med projektet är att främja spontana möten och gemenskap bland bybor.

Sörmjöle Intresseförening har beviljats 35 000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling. Beviljade medel ska användas för att ordna en vandringsled under namnet ”Kulturvandringen”. Kulturvandringen ska erbjuda såväl bybor som besökare en vacker naturupplevelse i kombination med en strategisk passage genom historiska platser. Utgångsplatsen för leden är byns signum Äreporten.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2019/00254

Hembygdsföreningen Umbygda har sökt 27 000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling för att köpa en videokanon och en hörslinga. Ansökan fick avslag då det saknades tillräckligt stark koppling till LLU-stödets kriterier. Föreningen hänvisades i stället till ett mer lämpligt stöd för inköp av hörslinga, som investeringsstöd anläggningar.

Rödåbygdens IK har sökt 4000 kr från Stöd till lokalt ledd utveckling för att ordna en spökstig under höstlovet. Ansökan fick avslag då det saknades tillräckligt stark koppling till LLU-stödets kriterier. Föreningen hänvisades i stället till ett mer lämpligt stöd, som lovsatsning utvecklingsstöd.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2024/00027

KSNAU Anmälningsärenden 2024-01-09

Remisser

Universitets- och högskolerådet - Universitets- och högskolerådets föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s dnr 4.1.2-00166-2023). Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden för eget yttrande till Universitets- och högskolerådet. Sista dag att besvara remissen är 22 januari 2024.

Läkemedelsverket - Förslag till Läkemedelsverkets föreskrifter (HSLF-FS 2024:XX) om handel med vissa receptfria läkemedel Dnr 3.1.1-2023-103582. Miljö- och hälsoskyddsnämnden för eget yttrande till Livsmedelsverket. Sista dag för att besvara remissen är 1 februari 2024

Stockholms stad - Inrätta kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter. Minoritetssammordnare för handläggning till Kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till kommunstyrelsen Stockholms stad. Sista dag för Umeå kommun att besvara remissen är 29 februari 2024. KSNAU 2024-02-06 KS 2024-02-13

Justitiedepartementet - Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). Umebrå och Säkerhetsenheten för handläggning till Kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till Justitiedepartementet. Sista dag att besvara remissen är 18 januari 2024. KSNAU 2024-01-09 KS 2024-01-16

Övrigt

Sveriges Kommuner och Regioner - Samverkan med näringslivet i lokalt brottsförebyggande arbete. Webbsändning den 30 januari 2024 kl. 09:30-12:00

Förnamn, Efternamn Therese Stellén
Befattning

Från: Annelie Holmlund
Skickat: den 30 november 2023 10:38
Till: KS Diarium
Ämne: VB: Remiss gällande Universitets- och högskolerådets föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s dnr 4.1.2-00166-2023)

Se nedan för kännedom.

Vänliga hälsningar
Annelie Holmlund

Nämndsekreterare
090-16 56 69
annelie.holmlund@umea.se

Umeå kommun
Utbildningsförvaltningen
901 84 Umeå
Besöksadress: södra flygeln, våning 2, Brogatan 12B

Undvik personnummer och annan känslig information/personuppgifter i e-post som skickas.
Läs mer om GDPR och behandling av personuppgifter: www.umea.se/gdpr

---

Från: Carmen Holm Nordquist <Carmen.Holm.Nordquist@uhr.se>
Skickat: den 30 november 2023 10:34
Till: Annelie Holmlund <annelie.holmlund@umea.se>
Ämne: Sv: Remiss gällande Universitets- och högskolerådets föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s dnr 4.1.2-00166-2023)

Hej!

Anstånd till den 31 januari 2024 beviljas.

Hälsningar,

Carmen Holm Nordquist
Utredare
Avdelningen för analys, främjande och tillträdesfrågor

carmen.holm.nordquist@uhr.se
Telefon: 010-470 05 12
Växel: 010-470 03 00

Universitets- och högskolerådet (UHR)
Box 4030
171 04 Solna

www.uhr.se

Från: Annelie Holmlund <annelie.holmlund@umea.se>
Skickat: den 29 november 2023 17:17
Till: Carmen Holm Nordquist <Carmen.Holm.Nordquist@uhr.se>
Ämne: VB: Remiss gällande Universitets- och högskolerådets föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s dnr 4.1.2-00166-2023)

Hej,

Med anledning av juluppehåll och nämndens fastställda sammanträdesplan anhåller gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden vid Umeå kommun om anstånd med att yttra oss över nedanstående remiss till den 31 januari. Då hinner gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden sammanträda för att behandla inkommen remiss.

Vänliga hälsningar
Annelie Holmlund

Nämndsekreterare
090-16 56 69
annelie.holmlund@umea.se

Umeå kommun
Utbildningsförvaltningen
901 84 Umeå
Besöksadress: södra flygeln, våning 2, Brogatan 12B

Undvik personnummer och annan känslig information/personuppgifter i e-post som skickas.
Läs mer om GDPR och behandling av personuppgifter: www.umea.se/gdpr

---

Från: Carmen Holm Nordquist <Carmen.Holm.Nordquist@uhr.se>
Skickat: den 29 november 2023 14:09
Ämne: Remiss gällande Universitets- och högskolerådets föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s dnr 4.1.2-00166-2023)

Du får inte e-post ofta från carmen.holm.nordquist@uhr.se. Se varför det här är viktigt.

Hej!

Härmed översänder Universitet- och högskolerådet (UHR) förslag till:

Föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s dnr 4.1.2-00166-2023)
Se bifogade handlingar: missivbrev, förslag till nya föreskrifter med bilaga samt konsekvensutredning.

Eventuella synpunkter på förslagen önskas senast den **22 januari 2024** och skickas till registrator@uhr.se eller som vanligt brev till Universitets- och högskolerådet, Box 4030, 171 04 Solna.

Vid eventuella frågor hänvisas till Carmen Holm Nordquist eller Linda Puhls som nås via carmen.holm.nordquist@uhr.se eller linda.puhls@uhr.se.

Hälsningar,

Carmen Holm Nordquist
Utredare
Avdelningen för analys, främjande och tillträdesfrågor

carmen.holm.nordquist@uhr.se
Telefon: 010-470 05 12
Växel: 010-470 03 00

Universitets- och högskolerådet (UHR)
Box 4030
171 04 Solna

www.uhr.se

Från: Carmen Holm Nordquist <Carmen.Holm.Nordquist@uhr.se>
Skickat: den 29 november 2023 14:09
Ämne: Remiss gällande Universitets- och högskolerådets föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s dnr 4.1.2-00166-2023)
Bifogade filer: Missiv.pdf; Förslag till nya föreskrifter med bilaga.pdf; Konsekvensutredning.pdf; Sändlista.pdf

Du får inte e-post ofta från carmen.holm.nordquist@uhr.se. Se varför det här är viktigt.

Hej!

Härmed översänder Universitet- och högskolerådet (UHR) förslag till:

Föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s dnr 4.1.2-00166-2023)
Se bifogade handlingar: missivbrev, förslag till nya föreskrifter med bilaga samt konsekvensutredning.

Eventuella synpunkter på förslagen önskas senast den **22 januari 2024** och skickas till registrator@uhr.se eller som vanligt brev till Universitets- och högskolerådet, Box 4030, 171 04 Solna.

Vid eventuella frågor hänvisas till Carmen Holm Nordquist eller Linda Puhls som nås via carmen.holm.nordquist@uhr.se eller linda.puhls@uhr.se.

Hälsningar,

Carmen Holm Nordquist
Utredare
Avdelningen för analys, främjande och tillträdesfrågor

carmen.holm.nordquist@uhr.se
Telefon: 010-470 05 12
Växel: 010-470 03 00

Universitets- och högskolerådet (UHR)
Box 4030
171 04 Solna

www.uhr.se

Universitets- och högskolerådet

Missiv
Datum: 2023-11-29
Diarienummer: 4.1.2-00166-2023

Förslag till Universitets- och högskolerådets föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen

Enligt Universitets- och högskolerådets (UHR) regleringsbrev för budgetåret 2023 har myndigheten i uppdrag att genomföra förberedelser för en övergång till ämnesbetyg.[1] Utgångspunkten för UHR:s arbete med ämnesbetygsreformen (Gy25) är att anpassa kunskapskriterierna i föreskrifterna till den kommande ämnesutformade gymnasieskolan samt komvux.[2]

I denna remiss lämnar UHR förslag på kunskapskriterier avseende:

- gymnasieskolans riksrekryterande utbildningar med egna examensmål
- särskilda varianter inom de nationella programmen i gymnasieskolan
- utbildning på Waldorfpedagogisk inriktning
- hantverksområdena; finsnickeri, florist, glasblåsare, guldsmed och textil design
- gymnasieskolans nationella program[3]
- återremittering på vissa program[4]

Därutöver har Skolverket valt att klassificera om yrkesämnen på vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år (gymnasieingenjör) till så kallade ”vissa ämnen” vilket medför att dessa kriterier inte längre kommer att finnas i UHR:s yrkeslärarföreskrifter. UHR:s föreskrifter innehåller endast yrkesämnen.

I samband med denna remiss föreslår UHR förändringar i den tekniska utformningen av föreskrifterna. UHR föreslår att samtliga nya kriterier regleras i en ny grundföreskrift. I denna remiss ingår därför både de kriterier som remitterades i januari, som fortfarande är under beredning på myndigheten, samt nya kriterier. De förslag till nya kunskapskriterier som omfattas av denna remiss är markerade med kursiv stil i förslag till föreskrifter. **Det är dessa kriterier som är aktuella för synpunkter.**

För detaljerad information om bakgrunden till ändringarna i kunskapskriterierna samt i ämnesplanerna för respektive yrkesämne hänvisar

[1] Regeringens dnr U2022/04004 (delvis), U2022/04011
[2] *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*, proposition 2021/22:36
[3] Barn- och fritidsprogrammet, fordon- och transportprogrammet samt naturbruksprogrammet
[4] Naturbruksprogrammet, industritekniska programmet samt vård- och omsorgsprogrammet

Kontakt
Telefon: 010-470 03 00
E-post: registrator@uhr.se

Postadress
Universitets- och högskolerådet
Box 4030, SE-171 04 Solna

Besöksadress
Solna strandväg 132B
171 54 Solna

www.uhr.se
Organisationsnummer:
202100-6487

Datum: 2023-11-29
Diarienummer: 4.1.2-00166-2023

UHR till Skolverkets förslag om ändrade ämnesplaner för respektive yrkesämne.[5]

Syftet med remissen är att hämta in synpunkter och behov av justeringar vad gäller de aktuella förslagen. UHR välkomnar remissinstansernas synpunkter.

Eventuella synpunkter på förslaget ska ha inkommit senast **den 22 januari 2024** och kan skickas som e-post till registrator@uhr.se eller som vanligt brev till Universitets- och högskolerådet, Box 4050 93, 104 30 Stockholm. Ange UHR:s diarienummer 4.1.2-00166-2023.

Vid eventuella frågor hänvisas till Carmen Holm Nordquist eller Linda Puhls som nås via carmen.holm.nordquist@uhr.se eller linda.puhls@uhr.se.

På Universitets- och högskolerådets vägnar

Anders Ljungberg
Avdelningschef

Carmen Holm Nordquist
Utredare

Bilaga 1: Förslag till nya föreskrifter med bilaga
Bilaga 2: Konsekvensutredning
Bilaga 3: Sändlista

[5] Skolverkets konsekvensutredning avseende förslag till föreskrifter med anledning av införandet av ämnesbetyg i gymnasieskolan och inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, dnr 2023:1355, 2020:1822 samt dnr 2023:21, 2020:1822, se även Skolverkets webbplats om ämnesbetyg; Remisser och ämnesplaner - Skolverket

Universitets- och högskolerådets författningssamling

ISSN 2001–5917

Universitets- och högskolerådets föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen;

UHRFS 2024:x

Utkom från trycket den
Ange datum

beslutade den Ange datum.

Universitets- och högskolerådet föreskriver följande med stöd av 4 § förordningen (2010:2021) om tillträde till utbildning som leder till yrkeslärarexamen.

1 § Av bilagan till denna författning framgår vad som är kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för respektive ämne.

---

1. Denna författning träder i kraft den 1 juli 2024.
2. Författningen tillämpas första gången vid antagning till utbildning som leder till yrkeslärarexamen som börjar efter den 31 december 2024.
3. Genom författningen upphävs Universitets- och högskolerådets föreskrifter (UHRFS 2013:4) om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen.
4. Den upphävda författningen gäller fortfarande vid antagning till utbildning som leder till en yrkeslärarexamen som börjar före den 31 december 2024.

På Universitets- och högskolerådets vägnar

MADELEINE HARBY SAMUELSSON

Carmen Holm Nordquist
(Avdelningen för analys, främjande och tillträdesfrågor)

Remiss

UHRFS 2024:x

Bilaga

Kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper

Ämnet administration

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om administrativa arbetsuppgifter, rutiner och funktioner samt organisation och arbetsformer inom minst en typ av verksamhetsområde, om de programvaror som används i olika administrativa och kommunikativa arbetsuppgifter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda etiska kraven samt de fastställda kvalitets- och miljökraven) avseende administrativt arbete inom minst en typ av verksamhetsområde enligt lagar och andra bestämmelser inom området.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper.

Ämnet affärskommunikation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skriftlig och muntlig kommunikation och kommunikationsmönster i affärssammanhang, om affärsspråk som kommunikationsmedel, om hur språket utformas och anpassas till ändamålet och mottagaren samt om metoder för omvärldsbevakning inom affärsvärlden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom olika typer av affärskommunikation enligt lagar och andra bestämmelser inom framställning av affärsdokument och informations- och presentationsmaterial samt inom omvärldsbevakning i affärssammanhang.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper.

Ämnet aktiviteter och upplevelser

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att leda och organisera aktiviteter samt om värdskap.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om yrkesroller, aktörer och arbetsuppgifter inom aktivitetsledaryrket.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom

Remiss

organisation, information och utvärdering av aktiviteter och värdskap i aktivitetsledaryrket.

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar till individer och grupper i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet aktivitetsledarskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ledarskap i minst en pedagogisk verksamhet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhetskraven) i minst en pedagogisk verksamhet och dess aktiviteter, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet akut omhändertagande

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om akut omhändertagande vid sjukdomar och olycksfall, om smärta och smärtbehandling, första hjälpen och hjärt-lungräddning, reaktioner i krissituationer samt om olycksplatsarbetets organisation.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom räddningstjänsten med hjälp av medicinteknisk utrustning och digitala hjälpmedel (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) vid sjukdomar och olycksfall, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med människor i svåra situationer.

Ämnet allmän järnvägsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst ett teknik- och anläggningssystem som finns inom järnvägsbranschen samt om begrepp, standarder, föreskrifter och andra bestämmelser inom området.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) såsom att läsa och tolka ritningar och andra dokument samt dokumentera, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet anatomi och fysiologi

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om människokroppens anatomi och fysiologi och dess normala fysiska utveckling, läkemedel och läkemedelsanvändning samt om användning av medicinsk terminologi.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om mikroorganismer och deras spridningsvägar, förhindrande av smittspridning samt om kroppens försvarssystem.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) rörande läkemedelsberäkning utifrån de lagar och andra bestämmelser som reglerar läkemedelshantering.

Ämne anläggning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst ett yrke inom anläggning till exempel inom grundläggning, vägbyggnad, vägunderhåll, stensättning och ledningsbyggnad.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för det aktuella yrket samt om, jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom anläggningsarbete, till exempel grundläggning, vägbyggnad, vägunderhåll, stensättning och ledningsbyggnad, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet anläggningsförare

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om körteknik, arbetssätt och fordonsvård av ett eller flera av fordonsslagen bandschaktare, hjullastare, grävmaskiner eller väghyvel.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur modern kommunikationsutrustning används vid grundläggning, vägbyggnad, vägunderhåll, stensättning eller ledningsbyggnad.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för det aktuella yrket samt om, jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i

Remiss

markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom körteknik, arbetssätt och fordonsvård för aktuellt fordonsslag, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet anläggningsmaskinsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika redskap och tilläggsutrustningar för anläggningsmaskiner och olika maskinstyrningssystem samt deras specifika användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, felsökning och reparation av redskap och tilläggsutrustningar för anläggningsmaskiner samt felsökning, reparation och kalibrering av maskinstyrningssystem.

Ämnet ATV- och motorcykelteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om motorcyklar eller ATV och motorcyklar, deras olika system och komponenter samt deras olika användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, underhåll, felsökning och reparation av olika motorcyklar eller ATV och motorcyklar samt deras tilläggsutrustning.

Ämnet automationsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion och principer för minst en typ av automatiserat system, om de standarder och begrepp som används samt om de risker som finns vid arbete med automatiserade system.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder och arbetssätt för att mäta, styra eller reglera tekniska funktioner och processer.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om programmering av styrsystem och konfigurering av informationstekniska enheter inom automation.

Remiss

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur mekanisk struktur, elektroteknik samt styr- och reglerteknik kan sammanföras till ett system samt hur matematik och fysik kan användas för att beskriva principer inom ellära och mekanik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser och framställa underlag för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, driftsättning, programmering, konfiguration, felsökning och underhåll av minst en typ av automatiserade system.

Ämnet automatiserade system

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion och principer för minst en typ av automatiserade system, om de standarder och begrepp som används samt om de risker som finns vid arbete med automatiska system.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, programmering, driftsättning och underhåll av minst en typ av automatiska system.

Ämnet avel och hästuppfödning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hästavel och hästars reproduktion, om fölets utvecklingsstadier, om hästsjukdomar och skador, samt om smittspridning, smittskydd och hygien inom hästhållning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda etiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hantering och skötsel av föl och ston samt inom skötsel av utrustning, stallar och tillhörande anläggningar i samband med fölning i enlighet med lagar och andra bestämmelser inom området.

Ämnet bageri

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, maskiner, redskap och annan utrustning samt om råvaror och andra ingredienser som används vid tillverkning av olika typer av bröd och bakverk.

Remiss

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ekonomiska och kvalitetsmässiga konsekvenser vid val och inköp av råvaror och vid tillverkning och förvaring av bröd och bakverk.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom tillverkning av olika typer av bröd och bakverk enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet bandschaktare

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om körteknik, fordonsvård och anläggningsarbeten med bandschaktare eller ett eller flera av fordonsslagen, hjullastare, grävmaskiner eller väghyvel.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur modern kommunikationsutrustning används vid jordförflyttande arbeten inom anläggning, om de metoder, material, verktyg och utrustningar som är relevanta för anläggningsarbeten, om jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med jordförflyttande anläggningsmaskiner enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet banskötsel för hästsport

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skötsel av hästsportanläggningar, om banornas anläggningsmaterial, samt om olycksrisker och säkerhetsåtgärder vid arbete på hästsportanläggningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra samt utvärdera specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets och miljökraven) inom organisering och genomförande av olika banarbeten inom hästsporten i enlighet med lagar och bestämmelser inom området.

Ämnet barberare – fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om barberartekniker, behandlingar, service, försäljning, bemötande och om färg, form och stil avseende barberararbete samt om verktyg, maskiner,

Remiss

material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om barberarbranschens villkor, utvecklingsmöjligheter och gesällprov samt om barberaryrkets traditioner och historiska utveckling.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av behandlingar, tekniker, verktyg, maskiner, material och produkter utifrån önskat resultat, ekonomi, kvalitet och hållbart arbetsliv.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser och utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade barberarbehandlingar (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende barberararbete.

Ämnet barberare – teknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om barberartekniker, bemötande och om färg, form och stil avseende barberararbete samt om verktyg, maskiner, material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om branschens krav för yrkesutövande.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av tekniker för behandling, verktyg, maskiner, material och produkter utifrån önskat resultat och hållbart arbetsliv.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser utvärdera arbetsprocesser och resultat samt utföra specialiserade barberarbehandlingar (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende barberararbete.

Ämnet barn- och ungdomsvård

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika faktorer som kan påverka hälsa och ohälsa hos barn och ungdomar samt om förebyggande hälsoarbete inom barn- eller ungdomshälsovård.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vård- och omsorgsåtgärder samt om medicinska åtgärder vid sjukdomar och olycksfall hos barn och ungdomar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom genomförande, utvärdering, uppföljning och dokumentering av förebyggande, stödjande och åtgärdande insatser och arbetssätt inom verksamheter riktade mot barn och ungdomar.

Remiss

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med patienter och närstående till dessa.

Ämnet barteknik och ansvarsfull alkoholservering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om varma och kalla drycker vid barservering, om dessa dryckers ursprung, egenskaper, användningsområden och karaktärer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom tillredning och servering av olika varma och kalla drycker i bar, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten, däribland alkohollagstiftning.

Ämnet beläggning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av beläggningsarbeten med till exempel asfalt.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för beläggningsarbeten, om service och underhåll av beläggningsmaskiner, den estetiska helheten vid beläggningsarbeten samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom beläggningsarbeten enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet berghantering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om berghantering samt borrning och sprängning av bergmaterial med olika laddningstekniker och sprängmetoder.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, material, verktyg och maskiner inom bergarbeten, om borrning och sprängning av bergmaterial, om vad service och underhåll av bergmaskiner betyder för produktiviteten samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom berghantering och sprängningsarbeten enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet besöksnäringen

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst en verksamhet inom besöksnäringen, dess aktörer, yrkesroller och arbetsuppgifter samt om olika målgrupper inom turism- och besöksnäringen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom minst ett verksamhetsområde inom turism- och besöksnäringen.

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar till individer och grupper i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet betong

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika betongarbeten, däribland formsättning, armering, betonggjutning i olika former och behandling av betongytor.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för betongarbeten, om isolering av grundplattor och grundmurar, om egenskaper för olika material inom betongarbeten, om den estetiska helheten vid betongarbeten samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom betongarbeten enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet bevakning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om bevakningsverksamhet och om rättsvårdande myndigheter samt om de lagar och andra bestämmelser som reglerar bevakningsverksamhet och rättsvårdande myndigheter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om effekter av droger och läkemedelsmissbruk.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, arbetsmiljö- och yrkesetiska kraven) inom bevakningsverksamhet enligt de lagar och andra bestämmelser som styr verksamheterna.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder och behov.

Remiss

Ämnet bevarandebiologi

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ekosystem och artkunskap samt den biologi och de kretslopp som har betydelse för bevarandefrågor inom naturbruket.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom biologisk mångfald, biotopinventeringar, bevarandefrågor och förvaltning av djur eller växtpopulationer i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet biodling

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om bin och olika raser av bin, om skötsel och avel av bin, om bins beteende och behov, om bins sjukdomar och metoder för sjukdomsbekämpning hos bin, om bigårdens utökning, samt om ekonomiska samband vid biodling.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om biodlingens produkter och om hantering och förvaring av biodlingens produkter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, miljö- och hygienkraven) avseende skötsel av bin, anläggningar och teknisk utrustning inom biodling i enlighet med de lagar och andra bestämmelser som reglerar biodling.

Ämnet biologi i vattenmiljöer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ekologiska samband i olika typer av vattenmiljöer, om fysikaliska och kemiska processer i vatten samt om oorganiska och organiska ämnens kretslopp i vatten.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vattenlevande organismers systematik, uppbyggnad, livsprocesser och utvecklingsfaser samt hur omgivningen kan påverka ekosystemen i vatten.

Ämnet brandskydd

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hantering av brand och brandskydd och samhällets räddningstjänst samt om de lagar och andra bestämmelser som reglerar räddningstjänst.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, utföra och identifiera resurser för specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, arbetsmiljö- och yrkesetiska kraven) inom

Remiss

räddningstjänstens förebyggande och åtgärdande brandskydd samt hjärt- och lungräddning (HLR) enligt de lagar och andra bestämmelser som styr verksamheterna.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder och behov.

Ämnet brödbaserade caféluncher

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, maskiner, redskap och annan utrustning samt om råvaror och andra ingredienser som används vid tillverkning av olika typer av brödbaserade cafélucher.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ekonomiska och kvalitetsmässiga konsekvenser vid val och inköp av råvaror och vid tillverkning, förvaring och försäljning av brödbaserade cafélucher.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom tillverkning, förvaring och försäljning av brödbaserade cafélucher enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet bussteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika bussar, deras olika system, komponenter och deras olika användningsområden samt vanligt förekommande tilläggsutrustning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, underhåll, felsökning och reparation av bussar och deras tilläggsutrustning.

Ämnet bygg och anläggning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst ett yrke inom mark och anläggning, byggnadsplåtslageri, husbyggnad eller måleri.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för det aktuella yrket samt om arbetsprocesser inom bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven)

Remiss

inom minst ett yrke inom mark och anläggning, byggnadsplåtslageri, husbyggnad eller måleri, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet byggnadsplåtslageri

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om byggnadsplåtslageri samt byggnadsplåtslagerprocessens stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med byggnadsplåtslageri.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom byggnadsplåtslageri, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet byggnadsunderhåll inom naturbruk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika byggmaterials egenskaper, funktioner och användningsområden, samt byggnaders konstruktion och funktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom byggnations- och underhållsarbete av naturbrukets byggnader och dess kulturhistoriska värden i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet cam

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om teknik, metoder och utrustning för cam-teknik, inom minst ett industriområde.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom datorstödd industriell tillverkning det vill säga redskap för programmering, processövervakning och kommunikation mellan olika utrustningar.

Remiss

Ämnet charkuteri

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika köttvaror, om deras kvalitet, användningsområden samt biokemiska och fysiologiska egenskaper, om alternativa råvaror och tillsatser samt deras kvalitet och egenskaper, om olika tillverkningsmetoder beträffande charkuterivaror.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom tillverkning, förpackning, märkning och förvaring av charkuterivaror enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet choklad och konfektyr

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, maskiner, redskap och annan utrustning samt om råvaror och andra ingredienser som används vid hantverksmässig tillverkning av olika typer av choklad och konfektyrprodukter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och hygienkraven) vid tillverkning av olika typer av choklad och konfektyrprodukter.

Ämnet cykelteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om cykelbranschen samt om olika cyklar och elcyklar eller cyklar, elcyklar och elsparkcyklar, deras olika konstruktioner och komponenter samt deras olika användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, underhåll, felsökning och reparationer av cyklar och elcyklar eller cyklar, elcyklar och elsparkcyklar.

Ämnet dator- och kommunikationsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om datorsäkerhet och om uppbyggnad och funktion hos datorer, dator- och kommunikationssystem samt minst två typer av nätverk.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation och underhåll av hård- och mjukvara samt inom arbete som

Remiss

rör dator- och kommunikationssystem, inklusive felsökning och felavhjälpning.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med uppdragsgivare och användare.

Ämnet datorstyrd produktion

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, teknik och utrustning för datorstyrd industriell produktion inom minst ett industriområde.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) beträffande datorstyrd industriell produktion inom det aktuella industriområdet, det vill säga programmering, simulering, testning och optimering i datorstyrd produktionsutrustning.

Ämnet den unga hästens utveckling

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hästars biologi, beteende, hälsa och näringsbehov, om hästsjukdomar, smittspridning, smittskydd och hygien inom hästhållning, om träningsmetoder för unghästar samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar arbete med hästar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda etiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hantering, träning och skötsel av unghästar och ston samt inom skötsel av utrustning, stallar och tillhörande anläggningar i enlighet med lagar och andra bestämmelser inom området.

Ämnet digital mönsterhantering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om mönsterkonstruktion och mönsterhantering med hjälp av digital teknik avseende tillverkning av kläder.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom digital mönsterkonstruktion och mönsterhantering avseende tillverkning av kläder.

Remiss

Ämnet distribuerade styrsystem

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om komponenter och standarder som används i industriell automation samt uppbyggnad och funktion hos olika programmerbara styrsystem.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, konfiguration, driftsättning, felsökning, reparation och underhåll av styrtekniska komponenter och system.

Ämnet djur för forskningsändamål

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om djur som används för forskningsändamål, om olika djurarters beteende och behov, om sjukdomar och skador, om hygien och smittskydd, om djuretik, om djuranläggningar samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar försöksdjursverksamhet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, miljö- och hygienkraven) avseende skötsel av djur och djuranläggningar som används för forskningsändamål.

Ämnet djur i zoohandel

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om djurhållning, handel med djur inom zoohandel, djurarters beteende och behov, foder och foderhantering samt om djuretik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, miljö- och hygienkraven) avseende skötsel av djur, djuranläggningar och teknisk utrustning, samt försäljning och service inom zoofackhandel i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar djurhållning och handel med djur.

Ämnet djurhållning – häst

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hästhållning, om olika hästars och hästrasers beteende och behov, om djuretik, om biologiska, ekonomiska och tekniska samband inom hästhållning samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar hästhållning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter

Remiss

(utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, miljö- och hygienkraven) avseende skötsel av hästar, hästanläggningar samt maskiner och teknisk utrustning som används inom hästhållning.

Ämnet djurhållning – lantbruksdjur

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om djurhållning inom lantbruk, om olika arter av lantbruksdjurs beteende och behov, om djuretik, om biologiska, ekonomiska och tekniska samband inom djurhållning samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar djurhållning inom lantbruket.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, miljö- och hygienkraven) avseende skötsel av lantbruksdjur, samt anläggningar, maskiner och teknisk utrustning som används inom djurhållning.

Ämnet djurhållning – sällskapsdjur

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skötsel och hållning av olika arter av sällskapsdjur, om olika sällskapsdjurs beteende och behov, om djuretik kopplat till människans användande av djur för olika syften, om biologiska, ekonomiska och tekniska samband inom djurhållning samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar djurhållning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, miljö- och hygienkraven) avseende skötsel av sällskapsdjur, samt vistelsemiljöer, anläggningar, och förekommande maskiner och teknisk utrustning som används inom hållande av sällskapsdjur.

Ämnet djurparksdjur

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst en djurart som förevisas i djurparker som bedrivs för att främja zoologisk forskning och naturvård, om den djurartens anatomi och biologi samt dess beteende och behov.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om bevarandebiologi och livsmiljöer, om hygien och smittskydd, och om djuretik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-,

miljö- och hygienkraven) avseende skötsel av djurparksdjur och djuranläggningar, i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar djurparksdjur.

Ämnet djurtransporter

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om djurtransporter och lastbilar och utrustningar som används för djurtransporter med tung lastbil.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kunskaper om att framföra tung lastbil i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av djur med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning för djurtransporter.

Ämnet djurvård inom djurens hälso- och sjukvård

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om omvårdnadsarbete som avser sjuka och friska djur, om djuretik, om sjukdomslära, hygien, smittspridning och smittskydd inom hälso- och sjukvård som avser djur samt om biologiska samband inom djurvård.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lagar och andra bestämmelser som reglerar arbete med skadade och sjuka djur.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hälso- och sjukvård som avser djur.

Ämnet driftsäkerhet

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om drift och underhåll utrustning inom något industritekniskt område.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom drift och underhåll av system eller utrustning inom något industritekniskt område.

Förmåga att dokumentera och utvärdera drift- och underhållsarbeten.

Remiss

Ämnet driftteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om drift och underhåll av någon energiteknisk anläggning med tillhörande system och komponenter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) såsom beräkningar och kontroller samt drift och underhåll av någon energiteknisk anläggning med tillhörande system och komponenter.

Förmåga att dokumentera och utvärdera drift- och underhållsarbeten.

Ämnet däckstjänst

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om matrosers arbetsuppgifter, om de tekniska konstruktioner och den tekniska utrustning som finns inom däcksavdelningen på ett fartyg, om miljö- och säkerhetsrisker vid framförandet av fartyg samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom drifts- och underhållsarbete inom ett fartygs däcksavdelning, inom vakthållning på fartyg och inom förtöjning, lastning och lossning samt vid sjöklargöring efter hamnbesök.

Ämnet ekologi i naturbruksmiljöer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ekologi, kretslopp och ekologiska samband i minst en biotop av relevans för naturbruket, om dess ekosystem med växter och djur, samt om förvaltnings- och bevarandefrågor kopplat till detta.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom biologiskmångfald, bevarandefrågor och förvaltning av djur eller växtpopulationer i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet eldistributionsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om utbyggnad, driftsättning, reparation och underhållsarbete av eldistributionsnät.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom utbyggnad, reparation och underhåll av eldistributionsnät samt kontroll av anläggningar utifrån elscheman och andra ritningar.

Ämnet elektriska kretsar

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om elsystemets lik- och växelströmskretsar samt elmaskiner.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om standarder, elsäkerhetsföreskrifter och andra bestämmelser inom elområdet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom mätning och beräkning av elektriska storheter i lik- och växelströmskretsar med belastningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter som blir aktuella vid arbete med elmaskiner, till exempel transformatorer och motorer.

Ämnet elektronik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om funktion, egenskaper och störningar hos vanligt förekommande analoga och digitala elektroniksystem samt om funktion och arbetssätt hos mikrodatorer och mikroprocessorer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom programmering av elektroniksystem och mikrodatorsystem, med hjälp av vanliga programmeringsspråk, samt inom elektronikmonteringsarbete.

Ämnet elektronikproduktion

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder och maskiner som används i produktionsprocessens olika moment vid såväl manuell som automatiserad tillverkning av elektroniksystem i form av kretskort.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom

Remiss

montering och lödning av elektronikkomponenter samt inom mätning av elektroniksystem.

Ämnet ellära

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om elsystemets lik- och växelströmskretsar, inklusive trefassystem och elmaskiner.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppkomsten av störningar och om deras verkan på elsystemet, samt om standarder, elsäkerhetsföreskrifter och andra bestämmelser inom elområdet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom mätning och beräkning av elektriska storheter i lik- och växelströmskretsar och trefassystem med belastningar, enligt gällande standarder, elsäkerhetsföreskrifter och andra bestämmelser.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) som blir aktuella vid arbete med olika grundläggande komponenter och elmaskiner, till exempel resistorer, transformatorer och generatorer.

Ämnet elmotordrivsystem

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst fyra olika elmotorers uppbyggnad och egenskaper samt systemlösningar för dessa.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom driftsättning, felsökning, felavhjälpning och underhåll beträffande olika elmotordrivsystem med tillhörande skyddsanordningar.

Ämnet elmätteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om begrepp inom elmätteknik, om mätgivare för ström, spänning, frekvens, temperatur och metoder för att samla in mätvärden samt analys av mätresultat.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom mätning av elektriska storheter med hjälp av olika mätinstrument

Remiss

(inklusive oscilloskop och multimeter) samt inom analys och dokumentation av mätresultaten.

Ämnet elteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om elarbete och verkstadsarbete.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) som installation, driftsättning och underhåll av elektriska anläggningar samt inom det verkstadsarbete som förekommer på området, enligt gällande standarder, elsäkerhetsföreskrifter och andra bestämmelser.

Ämnet elteknik – järnväg

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kontaktledningssystemets uppbyggnad och konstruktion samt om begrepp, standarder, föreskrifter och andra bestämmelser inom området.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de regler och standarder som gäller för elinstallationer, däribland högspänningsinstallationer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll, ombyggnation, nybyggnation, felsökning och reparation av järnvägsanläggningars elsystem, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att läsa och tolka ritningar och andra dokument samt dokumentera, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet energiteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika energitekniska utrustningar, om uppbyggnad, funktion och principer beträffande olika energitekniska systemlösningar samt om olika energikällor och bränslen (inklusive alternativ och förnyelsebar energi).

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) i olika energitekniska system, inklusive optimering, utförande av kontroll- och driftrutiner samt utförande av energibesparande åtgärder, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet entreprenörskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, förutsättningar och villkor för att starta och driva företag, eller om att leda projekt med koppling till arbetslivet, om hållbar utveckling samt om hur idéer och produkter skyddas genom lagar och andra bestämmelser.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter avseende eget företagande eller projektledning med koppling till arbetslivet, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet eventteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ljud-, ljus- och bildteknik samt om uppbyggnad av scenanläggningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) såsom att bygga upp scenanläggningar, arbeta kreativt med ljud, ljus och bild, samt rigga, felsöka och reparera teknisk utrustning.

Ämnet exponering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om exponeringar inom minst ett av områdena butiks- och fönsterexponering, mässa samt event, om relevant teknik och utrustning, om hur exponeringar kan anpassas till olika målgrupper och för olika budskap.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom organisering och exponeringar inom minst ett av områdena butiks- och fönsterexponering, mässa samt event enligt lagar och andra bestämmelser.

Ämnet fartygsbefäl

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vakthållning som befäl, navigation, VHF-kommunikation, miljö- och säkerhetsrisker vid framförandet av fartyg samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar sjöfarten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets-

Remiss

och miljökraven) som fartygsbefäl enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar sjöfarten.

Ämnet fartygsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika fartygstypers konstruktion och om hur säker lasthantering utförs på olika fartygstyper samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets- och miljökraven) inom lasthantering på fartyg.

Ämnet fartygsunderhåll

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om verkstadsarbete, underhåll och reparationer av teknisk utrustning ombord.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom verkstadsarbete, underhålls- och reparationsarbete.

Ämnet fastighetsautomation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion och principer beträffande automatiseringar i fastigheter, om de standarder och begrepp som används samt om de risker som finns vid arbete med fastighetsautomation.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, programmering, driftsättning och underhåll av olika typer av automatiseringar i fastigheter.

Ämnet fastighetsförvaltning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om teknisk, ekonomisk och administrativ fastighetsförvaltning samt om de lagar och andra bestämmelser som styr verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom teknisk, ekonomisk och administrativ fastighetsförvaltning.

Remiss

Ämnet fastighetssystem

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad av och funktion hos automatiserade system i fastigheter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, driftsättning, felsökning och felavhjälpning av automatiserade system i fastigheter, utifrån scheman, ritningar och annan dokumentation.

Ämnet fastighetsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om byggnaders konstruktion, om byggmaterials egenskaper samt om hur byggnaders konstruktion och material regleras i lagar och andra bestämmelser.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om säkerhetsfrågor och riskhantering inom fastighetsservice i enlighet med gällande lagar och andra bestämmelser.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, underhåll och reparation av fastigheter, ytor, inredning samt utrustning på och i fastigheter.

Ämnet finsnickeri – teknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hantverkstekniker inom finsnickeri, material, maskiner och annan utrustning avseende arbete inom finsnickeribranschen.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av material och produkter som används i finsnickeriarbete samt om materials och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera arbetet för produktion, identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom finsnickeriyrket enligt fastställda säkerhets- och kvalitetskrav samt lagar och andra bestämmelser inom finsnickeriområdet.

Ämnet finsnickeri – fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hantverkstekniker inom finsnickeri, material, maskiner och annan utrustning avseende arbete inom finsnickeribranschen.

Remiss

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om finsnickeriyrkets traditionella och moderna tekniker och metoder, om stil-, trend- och teknikutveckling samt om finsnickeribranschens villkor och utvecklingsmöjligheter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av material och produkter som används i yrkesmässigt finsnickeriarbete samt om materials och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera arbetet för produktion, identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom finsnickeriyrket (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende hantverksmässigt finsnickeriarbete.

Ämnet fiske

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur naturresursen fisk förvaltas på ett ekologiskt hållbart sätt, om olika fiskarters konsumtionsvärde, om hur färsk fisk ska hanteras och förvaras, samt om skador och sjukdomar på fisk.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de fångstmetoder, fångstplatser, redskap och annan teknisk utrustning som används inom antingen havs-, kust- eller insjöfiske.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets- och miljökraven) inom hantering, förvaring, beredning och transport av fisk och inom skötsel och underhåll av redskap och annan teknisk utrustning avsedd för fiske inom antingen havs-, eller kust- eller insjöfiske, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet fiske- och vattenvård

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om svenska fiskarter och deras krav på livsmiljö, naturliga dynamik och utbredning, om ekologi i vattenmiljöer, samt fiske och metoder för att förbättra fiskens livsmiljö och förutsättningar för naturlig reproduktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda miljökraven och de fastställda etiska kraven) inom genomförande och utvärdering av fiske och fiskevårdande åtgärder och av fiskeribiologiska undersökningar, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet florist – fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om marknadsföring, försäljning och service samt om färg, form och floristiska kompositioner avseende floristiska arbeten.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av material och produkter som används i floristiska arbeten samt deras egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om gesällprov inom floristyrket.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera önskemål, planera, identifiera resurser, utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade floristtekniker vid skapandet av floristiska arbeten med tekniker och metoder avsedda för floristiska arbeten (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven).

Ämnet florist – komposition och försäljning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om floristtekniker och verktyg samt om färg, form och stil avseende blomsterarrangemang.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om floristyrkets traditionella och moderna tekniker och metoder, om form-, stil- och trendutveckling samt om floristbranschens villkor och utvecklingsmöjligheter och gesällprov.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av material och produkter som används i blomsterarrangemang och deras egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera önskemål, planera, identifiera resurser och utföra specialiserade floristtekniker vid skapandet av blomsterarrangemang med tekniker och metoder avsedda för floristarbete (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven).

Ämnet florist – teknik och form

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om floristtekniker och verktyg samt om färg, form och stil avseende blomsterarrangemang.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av material och produkter som används i blomsterarrangemang

Remiss

samt om deras egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera önskemål, planera, identifiera resurser och utföra specialiserade floristtekniker vid skapandet av blomsterarrangemang, enligt fastställda säkerhets- och kvalitetskrav samt lagar och andra bestämmelser inom yrkesområdet.

Ämnet flyg – ellära, elektronik och digitalteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lik- och växelströmskretsar, om uppkomsten av störningar och störningarnas verkan, om beräkningar, uppkopplingar och mätningar samt om elektroniska systems uppbyggnad i flygplans eller helikoptrars elsystem.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om cockpit-utformningar och datasystem i flygplan eller helikoptrar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll, inspektioner och funktionskontroller av elsystem och digitalsystem i flygplan eller helikoptrar.

Ämnet flyg – gasturbinmotorer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om gasturbinmotorer som används i flygplan eller helikoptrar, om gasturbinmotorernas konstruktioner och reglersystem, om bränslen och smörjmedel samt om motorövervakning och markdrift.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service och underhåll, inspektioner och funktionskontroller av gasturbinmotorer i flygplan eller helikoptrar.

Ämnet flyg – kolvmotorer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kolvmotorer som används i flygplan eller helikoptrar, om bränslen och smörjmedel, samt om motorövervakning och markdrift.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service och underhåll, inspektioner och funktionskontroller av kolvmotorer i flygplan eller helikoptrar.

Remiss

Ämnet flyg – kompositreparationer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av kompositmaterial i luftfartygs skrov och struktur samt specialverktyg och utrustning för reparationer av dessa.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kontroll och olika typer av reparationer av luftfartygsdetaljer i komposit.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom kontroll och reparationer av flygplansdetaljer i komposit i luftfartyg.

Ämnet flyg – plåtreparationer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av plåtmaterial i luftfartygs skrov och struktur samt specialverktyg och utrustning för reparationer av dessa.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kontroll och olika typer av reparationer av luftfartygsdetaljer i plåt.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom kontroll och reparationer av flygplansdetaljer i plåt i luftfartyg.

Ämnet flyg – underhållsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om flygtekniskt underhåll, mätmetoder och visuell inspektion samt om material i flygplan eller helikoptrar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll, inspektioner och funktionskontroller på flygplan eller helikoptrar.

Ämnet flyg – yrkesteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om atmosfärens fysik, om aerodynamik, flygteori och aerodynamiska beräkningar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur fysisk och psykosocial miljö påverkar människan, hur mänskliga misstag kan undvikas och hur tekniska system bör anpassas till

Remiss

användaren samt om risker på arbetsplatser där man utför flygtekniskt underhåll av flygplan eller helikoptrar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll, inspektioner och funktionskontroller på flygplan eller helikoptrar.

Ämnet flygplansteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om flygtekniska konstruktioner i flygplan och om flygplans olika system.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll, inspektioner och funktionskontroller av flygplan.

Ämnet flygplatsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om flygplatsers uppbyggnad och funktion, om olika arbetsområden och verksamheter inom flygplatser samt om internationella och nationella regelverk som reglerar verksamheten.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra förekommande tunga fordon på en flygplats.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom minst ett av områdena räddningstjänst, ramptjänst, fälttjänst och säkerhetstjänst på en flygplats.

Ämnet fordon – elektronik och mjukvara

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om elektroniska och digitala system samt om deras komponenter och funktion i fordon.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av mjukvara och mjukvarans funktion i fordon.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om mikrodatorer och mikroprocessorer samt deras olika funktioner i fordon.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och

Remiss

miljökraven) inom mätning och enklare programmering av system och komponenter i fordon.

Ämnet fordon och transport

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst ett verksamhets- och yrkesområde inom fordons- och transportbranschen, yrkesområdets arbetsvillkor och roll i samhället samt om hur olika yrkesområden inom fordons- och transportbranschen samverkar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om riskfaktorer och mänskliga faktorer i trafiken samt om de regler som gäller i trafiken och för att få framföra fordon.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tillsyn och enklare underhåll av fordon, olika fordonstyper och deras användningsområden samt om arbetsprocesser och arbetsmoment inom minst ett yrke inom fordons- och transportbranschens yrkesområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom minst ett yrke inom fordons- och transportbranschens yrkesområden.

Ämnet fordonskombinationer – godstransporter

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om fordonskombinationer och utrustningar som används för yrkesmässiga vägtransporter av gods med tung lastbil.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra fordonskombinationer med tung lastbil i godstrafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassade fordonskombinationer med tung lastbil och tillhörande utrustning.

Ämnet fordonskombinationer – persontransporter

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om fordonskombinationer och utrustningar som används för yrkesmässiga persontransporter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra fordonskombinationer med tung buss i persontrafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter

Remiss

(utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom persontransporter med för detta ändamål anpassade fordonskombinationer med tung buss.

Ämnet fordonslackering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lackering av olika underlag och fordonstyper och om olika lackeringssystems uppbyggnad samt kunskaper om verktyg och utrustning i en fordonslackeringsverkstad och dess arbetsrutiner.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom fordonslackering samt efterbehandling av nylackerade ytor.

Ämnet fordonslackeringsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lackering av olika underlag och fordonstyper och om olika lackeringssystems uppbyggnad.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom fordonslackering samt efterbehandling av nylackerade ytor.

Ämnet fordonslackeringsteknik – småreparationer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av reparationslackering av begränsade ytor på fordon.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom reparationslackering av begränsade ytor på fordon.

Ämnet fordonsskadereparationer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika chassi- och karosserikonstruktioners uppbyggnad och funktion och om de olika material som finns i ett fordon samt kunskaper om verktyg och utrustning i en fordonsskadeverkstad och dess arbetsrutiner.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skadediagnostik, produktionsflöden, kostnadsberäkning och kvalitetssäkring samt om val av reparationsmetoder med hänsyn till tekniska och ekonomiska villkor.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom fordonsskadereparationer.

Ämnet fordonsskadeteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika chassi- och karosserikonstruktioners uppbyggnad och funktion samt om de olika material som finns i ett fordon.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skadediagnostik, produktionsflöden, kostnadsberäkning och kvalitetssäkring samt om val av reparationsmetoder med hänsyn till tekniska och ekonomiska villkor.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, utföra samt identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom fordonsskadereparationer.

Ämnet fordonsskadeteknik – plastreparationer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av plastmaterial i fordonskomponenter samt specialverktyg och utrustning för plastreparationer.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika reparationsmetoder med hänsyn till tekniska och ekonomiska villkor.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom plastreparationer.

Ämnet fordonsskadeteknik – småreparationer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av fordonsskadereparationer av begränsade ytor på fordon.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom fordonsskadereparationer av begränsade ytor på fordon.

Ämnet formgivning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst ett material och dess egenskaper och användningsområden, om dess

Remiss

konstnärliga och hantverksmässiga formgivningsprocess, produktionsform och bearbetningsmetod samt om samspelet mellan material, form, funktion och färg.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets- kvalitets- och miljökraven) inom både den hantverksmässiga och konstnärliga utformningen i en formgivningsprocess med traditionella och nyskapande metoder.

Ämnet frisör – behandling

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om frisörtekniker, behandlingar, service, försäljning, bemötande, och om färg, form och stil avseende frisörarbete samt om verktyg, maskiner, material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om frisörbranschens villkor, utvecklingsmöjligheter och gesällprov samt om frisöryrkets traditioner och historiska utveckling.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av behandlingar, tekniker, verktyg, maskiner, material och produkter utifrån önskat resultat, ekonomi, kvalitet och hållbart arbetsliv.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser, utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade frisörbehandlingar (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende frisörarbete.

Ämnet frisör – fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om frisörtekniker, behandlingar, service, försäljning, bemötande och om färg, form och stil avseende frisörarbete samt om verktyg, maskiner, material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om gesällprov inom frisöryrket.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av behandling, tekniker, verktyg, maskiner, material och produkter utifrån önskat resultat, ekonomi, kvalitet och hållbart arbetsliv.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser, utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade frisörbehandlingar (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende frisörarbete.

Remiss

Ämnet frisör – teknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om frisörtekniker, bemötande, och om färg, form och stil avseende frisörarbete samt om verktyg, maskiner, material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om branschens krav för yrkesutövande.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av tekniker för behandlingar, verktyg, maskiner, material och produkter utifrån önskat resultat och hållbart arbetsliv.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser, utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade frisörbehandlingar (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende frisörarbete.

Ämnet fritid och friskvård

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst en fritids- och friskvårdsverksamhet för människor i olika åldrar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) avseende genomförande av olika aktiviteter inom fritids- och friskvårdsverksamheter, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet fritidsanläggningars skötsel och drift

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om drift, skötsel och underhåll av fritidsanläggningar inom fritids- eller friluftsområdet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) avseende fritidsanläggningar inom fritids- eller friluftsområdet, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Remiss

Ämnet fritidskunskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om fritidssektorns villkor och förutsättningar, om fritidens och idrottens betydelse för människors hälsa, lärande och växande samt om hur fritidsverksamheter är organiserade och bedrivs.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets- och yrkesetiska kraven) inom olika fritidsaktiviteter enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar till individer och grupper i olika åldrar och med olika bakgrunder och förutsättningar.

Ämnet frukost- och bufféservering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, material, redskap och annan utrustning som används för frukost och bufféservering samt om uppdukningar, arbetsorganisation och samverkan i matsal.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom bärtekniker, organisering och servering av mat och dryck samt uppdukning av frukost och buffé i matsal eller i lokal.

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar till individer och grupper i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet funktionsförmåga och funktionsnedsättning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om fysiska, psykiska, intellektuella och sociala funktionsnedsättningar och deras konsekvenser i olika sammanhang, människors olika villkor för lärande och utveckling i samspel med det omgivande samhället, om pedagogiska arbetssätt och hjälpmedel samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar insatser och verksamheter för människor med funktionsnedsättningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom genomförande, utvärdering, uppföljning och dokumentation av förebyggande, stödjande och åtgärdande insatser och arbetssätt inom minst ett funktionshinderområde.

Remiss

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med personer med funktionsnedsättning och deras närstående.

Ämnet färskvaror och delikatesser

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika råvaror och produkter, om deras ursprung, kvalitet och användningsområden, om hur dessa hanteras, om dagligvaruhandelns struktur och omfattning, om den dagliga driften och lönsamheten inom olika avdelningar i dagligvaruhandeln.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom matlagning och bakning i butik, inom beställning, exponering, uppläggning, paketering och prismärkning av matvaror samt inom rådgivning om tillredning av mat och om måltidslösningar enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet förskolans och fritidshemmets arbete

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om förskolans eller fritidshemmets verksamheter och aktiviteter, om lekens och skapande verksamheters betydelse för barns eller elevers lärande.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhetskraven) beträffande förskolans eller fritidshemmets verksamheter och aktiviteter, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder och behov.

Ämnet försäljning och kundservice

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om säljarbete, säljprocess och försäljningsteknik inom minst en bransch i handels- eller tjänstesektorn.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säljetiska kraven och de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) enligt lagar och andra bestämmelser avseende service och försäljning inom minst en bransch i handels- eller tjänstesektorn.

Remiss

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder och behov.

Ämnet gassvetsning rör

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder för sammanfogning av rör med gassvetsning (både frånsvetsning och motsvetsning) i enlighet med lagar, standarder och myndighetskrav.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom gassvetsning av rör.

Ämnet gerontologi och geriatrik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om det normala åldrandet ur såväl ett fysiskt, psykiskt som ett socialt perspektiv, om äldres och sjukas levnadsförhållanden och behov samt om vanliga sjukdomar vid åldrande.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom vård- och omsorgsarbete, prevention, behandling och rehabilitering samt funktionsbevarande omsorg vid demens, andra äldrepsykiatriska och geriatriska tillstånd, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med människor med geriatriska och äldrepsykiatriska tillstånd samt deras närstående.

Ämnet glasarbete

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tekniker, material, maskiner och annan utrustning avseende arbete inom glashantverk.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom produktionsplanering och produktion, med lämpliga hantverkstekniker och metoder avseende arbete inom glashantverk.

Remiss

Ämnet glasblåsning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tekniker, material, maskiner och annan utrustning avseende arbete inom glasblåsning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom produktionsplanering och produktion, med lämpliga hantverkstekniker och metoder avseende arbete inom glasblåsning.

Ämnet glasförädling

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tekniker, material, maskiner och annan utrustning avseende yrkesmässigt arbete inom glasförädling.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom produktionsplanering och produktion, med lämpliga hantverkstekniker och metoder avseende arbete inom glasförädling, till exempel slipning, gravering och blästring.

Ämnet glasteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper inom glasteknik eller om minst ett yrke inom byggnadsplåtslageri, husbyggnad eller måleri.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för glasteknik eller för minst ett yrke inom byggnadsplåtslageri, husbyggnad eller måleri samt om arbetsprocesser inom bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom glasteknik eller inom minst ett av yrkena byggnadsplåtslageri, husbyggnad eller måleri enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet godshantering – fordonsmonterad kran

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om godshantering med fordonsmonterade kranar samt tillhörande lyftredskap.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom godshantering med hjälp av fordonsmonterad kran.

Ämnet godshantering – hjullastare

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av hjullastare och lastbärare, om godsmärkning och om symboler på gods som visar hur godset ska hanteras.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom godshantering med hjälp av hjullastare och olika typer av lastbärare.

Ämnet godshantering – truck

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av truckar och lastbärare, om godsmärkning och om symboler på gods som visar hur godset ska hanteras.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom godshantering med hjälp av truckar och olika typer av lastbärare.

Ämnet godstransporter

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vägtransporter av gods samt om olika lastbilar och utrustningar som används för vägtransporter av gods.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung lastbil i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning.

Ämnet godstransporter – anläggning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om anläggningstransporter samt om lastbilar och utrustningar som används vid anläggningstransporter med tung lastbil.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper att framföra tung lastbil i trafik.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning för anläggningstransporter.

Ämnet godstransporter – container och återvinning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om container- eller återvinningstransporter samt om lastbilar och utrustningar som används för container- eller återvinningstransporter med tung lastbil.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung lastbil i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning för container- eller återvinningstransporter.

Ämnet godstransporter – distribution och fjärr

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om distributions- eller fjärrtransporter samt om lastbilar och utrustningar som används vid distributions- eller fjärrtransporter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung lastbil i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning för distributions- eller fjärrtransporter.

Ämnet godstransporter – skog

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skogstransporter samt om lastbilar och utrustningar som används för skogstransporter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung lastbil i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom

Remiss

lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning för skogstransporter.

Ämnet godstransporter – specialtransport

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om specialtransporter med mått eller vikt som avviker från vad som allmänt tillåts på väg samt om lastbilar och utrustningar som används för dessa specialtransporter med tung lastbil.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kunskaper om att framföra tung lastbil i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning för specialtransporter med mått eller vikt som avviker från vad som allmänt tillåts på väg.

Ämnet godstransporter – sug- och spolbil

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om sug- eller spolbilstransporter samt om lastbilar och utrustningar som används för sug- eller spolbilstransporter med tung lastbil.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung lastbil i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning för sug- eller spolbilstransporter.

Ämnet godstransporter – tank och bulk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tank- eller bulktransporter samt om lastbilar och utrustningar som används för tank- eller bulktransporter med tung lastbil.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung lastbil i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom lastning, lossning och transport av gods med för detta ändamål anpassad tung lastbil och tillhörande utrustning för tank- eller bulktransporter.

Remiss

Ämnet golvläggning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika golvbeläggningar i både torra och våta utrymmen, däribland mattor och plattor av plastmaterial, linoleumgolv, textila golv, samt trä- och laminatgolv samt ytbehandlingar av trägolv.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för golvläggning samt kunskaper om användningsområden och egenskaper för de olika golv- och väggmaterialen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom golvläggning, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet grafisk produktion

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om den grafiska processen, om hur en grafisk produkt utvecklas från idé till färdig produkt och om de arbetsflöden den grafiska processen bygger på.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hela den grafiska processen.

Ämnet grundläggande vård och omsorg

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om människokroppens anatomi och fysiologi, om vanligt förekommande sjukdomar och läkemedelsanvändning samt om omvårdnadshygien.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhetskraven och yrkesetiska kraven) inom personlig omvårdnad och egenvård, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet grävmaskiner

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om körteknik, fordonsvård och anläggningsarbeten med grävmaskiner.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur modern kommunikationsutrustning används vid jordförflyttande arbeten inom anläggning, om de metoder, material, verktyg och

Remiss

utrustningar som är relevanta för anläggningsarbeten, om jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställa bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med jordförflyttande anläggningsmaskiner enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet grönyte- och småmaskinsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika grönyte- och småmaskiner och deras tillhörande redskap samt deras system, komponenter och användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, felsökning och reparation av grönyte- och småmaskiner och redskap.

Ämnet guidning i naturbruksmiljöer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om guidning i någon natur- och kulturmiljö, om växter, djur och ekologiska samband i den miljön.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra samt utvärdera specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets och miljökraven) inom organisering och genomförande av olika former av guidning och handledning i naturbruksmiljö i enlighet med lagar och bestämmelser inom området.

Förmåga att kommunicera med och leda individer och grupper.

Ämnet guldsmed – fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om guldsmedstekniker, verktyg, maskiner och annan utrustning avseende smycketillverkning.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om guldsmedsyrkets traditionella och moderna tekniker och metoder, om design-, stil- och trendutveckling samt om guldsmedsbranschens villkor och utvecklingsmöjligheter och gesällprov.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av material och produkter som används vid tillverkning av

Remiss

smycke och deras egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera kundens önskemål, planera, identifiera resurser och utföra specialiserade guldsmedtekniker vid tillverkning av smycke (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende guldsmedsarbeten.

Ämnet guldsmed – specialteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om guldsmedstekniker, verktyg, maskiner och annan utrustning avseende smycketillverkning.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om gesällprov inom yrkesområdet.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av material och produkter som används vid tillverkning av smycke och deras egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets- kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende specialiserade guldsmedtekniker.

Ämnet guldsmed – teknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om guldsmedstekniker, verktyg, maskiner och annan utrustning avseende smycketillverkning.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av material och produkter som används vid tillverkning av smycke och deras egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker avseende specialiserade guldsmedtekniker.

Ämnet handel

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om affärsutveckling, organisationsformer och yrkesroller inom minst ett område inom handels- eller tjänstesektorn.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter

Remiss

(utifrån hållbar utveckling, säljetik och de fastställda säkerhets- och miljökraven) inom handels- eller tjänstesektorn enligt lagar och andra bestämmelser.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper.

Ämnet handel och hållbar utveckling

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hållbart företagande och systematiskt hållbarhetsarbete inom handels- eller tjänstesektorn.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån hållbar utveckling, säljetik och de fastställda säkerhets- och miljökraven) inom handels- eller tjänstesektorn enligt lagar och andra bestämmelser.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper.

Ämnet handledning i vård och omsorg

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om pedagogiska insatser och handledning inom vård- och omsorgssituationer samt om vägledande arbetssätt och metoder i vård- och omsorgssituationer inom socialtjänsten eller hälso- och sjukvården.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom handledning i vård- och omsorgssituationer inom socialtjänsten eller hälso- och sjukvården.

Förmåga att såväl muntligt som skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med patienter, brukare och personal inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten.

Ämnet helikopterteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om flygtekniska konstruktioner i helikoptrar och om helikoptrars olika system.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll, inspektioner och funktionskontroller av helikoptrar.

Remiss

Ämnet hjullastare

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om körteknik, fordonsvård och anläggningsarbeten med hjullastare.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur modern kommunikationsutrustning används vid jordförflyttande arbeten inom anläggning, om de metoder, material, verktyg och utrustningar som är relevanta för anläggningsarbeten, om jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med jordförflyttande anläggningsmaskiner, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet hjulutrustningsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av fordons hjulutrustningar och chassi- och hjulupphängningar samt om diagnos och kalibrering av tillhörande system och komponenter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om däck- och hjulbyte på olika fordonstyper samt diagnos av däck och däckreparationer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom däck- och hjulbyte, däckreparationer samt diagnos och kalibrering av tillhörande system och komponenter.

Ämnet hundkunskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hundars biologi, beteende, hälsa, näringsbehov och reproduktion, om hundavel, om hundsjukdomar, om smittspridning, smittskydd och hygien vid arbete med hundar, om olika hundraser och deras egenskaper.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hantering, skötsel och uppfödning av hundar, inom fostran och träning av hundar samt inom skötsel av

Remiss

hundanläggningar och aktuell utrustning i enlighet med gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar arbete med hundar.

Ämnet husbyggnad

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst ett yrke inom husbyggnad till exempel inom trä, betong, golvläggning, mur- och putsverk, plattsättning eller glasteknik.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för det aktuella yrket samt om arbetsprocesser inom bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom husbyggnad, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet husvagns- och husbilsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika husvagnar och husbilar, deras olika system och komponenter samt karosseri, inredning och tilläggsutrustningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, underhåll, felsökning och reparation av olika husvagnars och husbilars olika system och komponenter samt inom kaross och inredning.

Ämnet hållbar turism

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om förutsättningar och grundprinciper för miljövänlig, säker, ansvarsfull och hållbar turism.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hållbar turism enligt lagar och andra bestämmelser inom området.

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder och behov.

Remiss

Ämnet håltagning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om håltagning eller betongarbete.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för håltagningsarbeten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom håltagning eller betongarbete enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet hår och makeup – fortsättning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tekniker, behandlingar, bemötande, service, försäljning av tjänster eller produkter och om färg, form och stil avseende arbete inom hårstyling och makeup samt om verktyg, maskiner, material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om branschens villkor, utvecklingsmöjligheter och gesällprov samt om yrkets traditioner och historiska utveckling.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av behandlingar, tekniker, verktyg, maskiner, material och produkter utifrån önskat resultat, ekonomi, kvalitet och hållbart arbetsliv.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser och utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade behandlingar och arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker och metoder avseende arbete inom yrkesområdena hårstylist och makeupartist.

Ämnet hår och makeup – fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tekniker, behandlingar, bemötande, service, försäljning av tjänster eller produkter och om färg, form och stil avseende arbete inom hårstyling och makeup samt om verktyg, maskiner, material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om diplomeringar och gesällprov inom hårstyling och makeupartist yrket.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av behandlingar, tekniker, verktyg, maskiner, material och produkter utifrån önskat resultat, ekonomi, kvalitet och hållbart arbetsliv.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser och utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade behandlingar och arbetsuppgifter eller projekt (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker och metoder avseende arbete inom yrkesområdena hårstylist och makeupartist.

Ämnet hårstyling och makeupteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tekniker, bemötande och om färg-, form- och stillära avseende hårstyling och makeup samt om verktyg, maskiner, material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om branschens krav för yrkesutövande.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av tekniker, behandlingar, maskiner, material, produkter och verktyg utifrån önskat resultat och hållbart arbetsliv.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser, utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade behandlingar och arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med tekniker och metoder avseende arbete inom yrkesområdena hårstylist och makeupartist.

Ämnet hårvård och salongskunskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tekniker, behandlingar, verktyg, maskiner, material och produkters egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan inom minst ett av yrkesområdena frisör, barberare eller hår- och makeupstylist.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om branschens krav för yrkesutövande.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om val av behandlingar, tekniker, maskiner, material och produkter utifrån önskat resultat inom minst ett av yrkesområdena frisör, barberare eller hår- och makeupstylist.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om service samt marknadsföring av produkter eller tjänster avseende verksamhet inom frisör, barberare eller hår- och makeupstylistbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra analysera utgångsläge, planera, identifiera resurser, utvärdera arbetsprocess och resultat samt utföra specialiserade behandlingar och

Remiss

andra arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets- kvalitets- och miljökraven) inom minst ett av yrkesområdena frisör, barberare eller hår- och makeupstylist enligt lagar och andra bestämmelser inom yrkesområdet.

Ämnet hälsopedagogik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om människors hälsa, om folkhälsoarbete och om olika former av hälsofrämjande arbete.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika strategier och metoder inom folkhälsoarbete och hälsofrämjande arbete på individ och gruppnivå.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom minst en form av hälsofrämjande verksamhet, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med personer utifrån olika behov.

Ämnet hälso- och sjukvård

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vård- och omsorgsåtgärder, om medicinska åtgärder vid sjukdomar och olycksfall, om smärta och smärtbehandling samt om människan fysiskt, psykiskt, socialt och existentiellt vid ohälsa och i krissituationer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom vård- och omsorgsuppgifter och inom medicintekniska uppgifter vid sjukdomar och olycksfall, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med patienter och deras närstående.

Ämnet hästkunskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hästars biologi, beteende, hälsa, näringsbehov och reproduktion, om hästavel, om hästsjukdomar, om smittspridning, smittskydd och hygien inom hästhållning, om hästraser och deras egenskaper.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter

Remiss

(utifrån de fastställda etiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hantering och skötsel av hästar samt inom skötsel av utrustning, stallar och tillhörande anläggningar i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar hästhållning.

Ämnet hästsportanläggningars skötsel och drift

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika byggmaterials egenskaper, funktioner och användningsområden, om hästsportanläggningar och deras tekniska utrustning, samt om byggnaders konstruktion och funktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom byggnations- och underhållsarbete samt skötsel och drift av hästsportanläggningar i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet industriautomation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion och principer beträffande produktionsceller, inklusive den ingående utrustningen.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vanligt förekommande maskiners principiella uppbyggnad och användnings-områden, om de standarder och begrepp som används samt om säkerhet, risker och farliga energier som finns vid arbete inom automatiserad produktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom driftsättning, styrning, programmering, övervakning och kontroll av produktionsceller, inom montering av utrustning som ingår i en produktionscell, samt inom förebyggande och avhjälpande underhåll av produktionsceller.

Ämnet industriell elmotorstyrning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion, installation och styrning av elmotorer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation och underhåll av elmotorer och tillhörande utrustning.

Remiss

Förmåga att dokumentera installationer och underhåll av elmotorer och tillhörande utrustning.

Ämnet informationsteknik i automatiserade system

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad och funktion hos industriella datorer, styrsystem, övervakningssystem och annan hårdvara i minst två typer av nätverk och med minst två typer av kommunikationsprotokoll.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om informationssäkerhet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation och underhåll av hård- och mjukvara i industriella dator- och kommunikationssystem, inklusive idrifttagning, felsökning och felavhjälpning.

Ämnet industriell mätteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om den industritekniska mätutrustning som används inom minst ett industriområde, om dess användningsområden, konstruktion och funktion samt om tillhörande metoder och tekniker.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven för det aktuella industriområdet) inom användning, felsökning, effektivisering och vård av utrustning som används inom det aktuella industriområdet.

Ämnet industriell produktion

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om den process där produktionsidéer utvecklas till ett tillverkningssystem, inom minst ett industriområde.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur logistik, effektiviseringar, produktionsekonomi, marknadsföring och arbete för hållbar utveckling och resurseffektivitet påverkar industriell produktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, utföra samt identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom tillverkningssystem, inom minst ett industriområde.

Remiss

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper i alla led av den industritekniska processen.

Ämnet industriella interna transporter

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om den intern transportutrustning som används inom minst ett industriområde, om dess användningsområden, konstruktion och funktion samt om tillhörande metoder och tekniker.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven för det aktuella industriområdet) inom användning, funktionskontroll, felsökning, effektivisering och vård av intern transportutrustning som används inom det aktuella industriområdet.

Ämnet industriisolering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av isoleringsmaterial och material för ytbeklädnad samt om de lagar och andra bestämmelser som styr verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) beträffande isolering av tekniska installationer i industrisektorn samt beträffande tillverkning och montering av material för ytbeklädnad.

Ämnet industrirörteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad och montering av samt funktion hos system i industriröranläggningar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper i materiallära med avseende på system och installationer som har särskilda krav på tryck och temperaturer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom monteringar, installationer och reparationer som förekommer vid arbete med industriröranläggningar.

Remiss

Ämnet industriteknisk fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om teknik, utrustning och metoder som används inom minst en typ av arbetsprocess inom minst ett industritekniskt område.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom genomförande, dokumentation och utvärdering av minst en typ av arbetsprocess inom minst ett industritekniskt område, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar den aktuella verksamheten.

Ämnet industritekniska processer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur råvaror eller material bearbetas i den industritekniska processen inom minst ett industritekniskt område samt om hur och varför produktionsutrustning kopplas samman till produktionslinjer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom den industritekniska processen, inom minst ett industriområde.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper i alla led av den industritekniska processen.

Ämnet information och kommunikation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om medier och programvaror och hur de används för att skapa, och dela information och kommunikation.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom organisation och utförande av informations- och kommunikationsuppgifter inom minst en typ av media och inom minst en organisationsform med hjälp av relevanta programvaror, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder och behov.

Ämnet inköp

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om inköp, logistiska samband, frakt- och transportlösningar.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom inköp enligt lagar och andra bestämmelser.

Ämnet installationsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om elinstallationer inom elmotorstyrning och kraft- och belysningsanläggningar samt säkerhet, standarder, lagar och andra bestämmelser inom området.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) såsom installation, kontroll, driftsättning och felsökning av nya och befintliga anläggningar i olika miljöer samt dokumentation av arbete utifrån gällande standarder och andra bestämmelser.

Ämnet internationellt arbete

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika aspekter av hälsa, ohälsa och funktionsnedsättningar i ett internationellt perspektiv samt om den betydelse normer, värderingar och ideal har inom vård och omsorg internationellt.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om internationellt arbete och internationella överenskommelser.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom internationellt arbete enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med människor med olika kulturella bakgrunder och livsåskådningar.

Ämnet jakt och viltvård

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om viltvård, jakt- och fångstmetoder, om växter, djur och biologiska, ekonomiska och tekniska samband med relevans för jakt, viltvård och viltförvaltning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom jakt

Remiss

och viltvård, inklusive tillvaratagande av fällt vilt, i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar jakt och viltförvaltning.

Ämnet järnvägsbyggnad

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om järnvägsbyggnad inom anläggning samt om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för anläggningsarbeten med underhåll eller nyanläggning inom järnvägsbyggnad.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom anläggningsarbeten inom järnvägsbyggnad, enligt gällande lagar och bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet kattkunskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om katters biologi, beteende, hälsa, näringsbehov och reproduktion, om kattsjukdomar, om smittspridning, smittskydd och hygien vid arbete med katter, samt om olika kattraser och deras egenskaper.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hanteringsträning och skötsel av katter, samt inom skötsel av anläggningar för katter och där förekommande aktuell utrustning i enlighet med gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar arbete med katter.

Ämnet kommunikationsnät

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om installation och underhåll av kommunikationsnät.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation av kommunikationsnät, samt inom felsökning i och reparation av befintliga kommunikationsnät, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet konditori

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, maskiner, redskap och annan utrustning samt om råvaror och andra ingredienser som används vid tillverkning av olika typer av konditoriprodukter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ekonomiska och kvalitetsmässiga konsekvenser vid val och inköp av råvaror och vid tillverkning och förvaring av konditoriprodukter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom tillverkning av olika typer av konditoriprodukter enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet konsthantverk

Specialiserade (erfarenhetsbaserad och teoretiska) kunskaper om konstnärligt arbetet inom minst ett material, till exempel trä, textil, metall, lera eller papper och dess egenskaper samt om de bearbetningsmetoder och användningsområden som är specifika för det aktuella materialet.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om samspelet mellan material, estetik, form, funktion och färg beträffande det aktuella materialet samt om miljö och resursmässiga aspekter på design och materialval.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, utföra samt identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter enligt fastställda säkerhets- och kvalitetskrav samt lagar och andra bestämmelser inom en formgivnings- och arbetsprocess, med avseende på minst ett material, exempelvis trä, textil, metall, lera eller papper.

Ämnet konsthantverk – fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om konstnärligt arbete inom minst ett material, till exempel trä, textil, metall, lera eller papper, och dess egenskaper samt om de bearbetningsmetoder och användningsområden som är specifika för det aktuella materialet.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om samspelet mellan material, estetik, form, funktion och färg beträffande det aktuella materialet samt om miljö och resursmässiga aspekter på design och materialval.

Remiss

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om konsthantverkets traditionella och moderna tekniker och metoder samt om den historiska utvecklingen inom hantverksområdet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, utföra samt identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom en formgivnings- och arbetsprocess, med avseende på minst ett material, exempelvis trä, textil, metall, lera eller papper.

Ämnet kraft- och värmeteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad och funktion av kraft- och värmetekniska anläggningar, om de konsekvenser kraft- och värmetekniska anläggningar har för luftmiljö, markmiljö och vattenmiljö samt om säkerhetsföreskrifter och miljökrav för olika kraft- och värmetekniska anläggningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom drift och underhåll av någon kraft- eller värmeteknisk anläggning, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) beträffande energitekniska beräkningar i syfte att optimera driften av olika system, med hänsyn tagen till miljö och ekonomi, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet kulturplåtslageri

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kulturplåtslageri eller om plåtslageri samt de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med kulturplåtslageri eller plåtslageri.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om den estetiska helheten vid plåtslageriarbeten och om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom kulturplåtslageri eller plåtslageri, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

REMISS

Ämnet kyl- och värmepumpsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kyl- och värmepumpanläggningars tekniska konstruktion, om komponenternas egenskaper, om hur fel kan uppkomma och åtgärdas samt om de lagar och andra bestämmelser som styr verksamheten.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kylprocessen och om köldbärare och köldmedier i kyl- och värmepumpssystem samt om deras miljöpåverkan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, drift, underhåll och service av kyl- och värmepumpsanläggningar.

Ämnet körning med häst

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om körlära, utrustning och hästars utbildning, om träningsrelaterade skador och sjukdomar hos hästar samt om biologiska, tekniska och ekonomiska samband inom körning och verksamheten den ingår i.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom motion, arbete och träning av hästar med avseende på körning, i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar dels arbete med hästar och dels körning av hästar på väg samt i skog och mark.

Ämnet laboratorieteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om provtagningar, hantering och bedömning av provsvar inom industritekniska processer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) i laboratorium i den industritekniska processen inom minst ett industriområde.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper i alla led av den industritekniska processen.

Remiss

Ämnet lager och terminal

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lager och terminal, deras verksamheter och funktion samt olika logistiklösningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hantering av varor och gods inom lager och terminal.

Ämnet lantbruksdjur

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lantbruksdjurs biologi, beteende och näringsbehov, om hälsa, sjukdomar, reproduktion och avel, om smittspridning, smittskydd och hygien vid arbete med lantbruksdjur.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om produktionsplanering och produktkvalitet samt om biologiska, ekonomiska och tekniska samband vid arbete med lantbruksdjur.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom skötsel av lantbruksdjur och deras miljö, inklusive skötsel av djurstallar och aktuell utrustning, samt inom kvalitetssäkring och livsmedelssäkerhet i produktionen i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar arbete med lantbruksdjur.

Ämnet lantbruksmaskinsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vanligt förekommande lantbruksfordon och redskap samt deras system, komponenter och användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, felsökning och reparation av lantbruksfordon och redskap.

Ämnet lastbilar – reparations- och systemteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lastbilars olika system och komponenter samt tilläggsutrustning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning och reparationer av komponenter och system i lastbilar.

Remiss

Ämnet lastbilar – system- och diagnosteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika el- och nätverkssystem samt deras uppbyggnad och funktion i lastbilar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om diagnos, felsökning och reparationer av komponenter och system i lastbilar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom diagnos, felsökning och reparation av el- och nätverkssystem.

Ämnet lastbilar och mobila maskiner – motorteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst en typ av motorer i lastbilar eller i mobila maskiner, dess olika komponenter och hur de samverkar samt om de olika bränslen som används, avgaskrav och avgasernas påverkan på miljön.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning och reparation av minst en typ av motorer och dess olika komponenter och system i lastbilar eller mobila maskiner.

Ämnet lastbilar och mobila maskiner – service och underhållsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om fordonstyperna inom minst ett av områdena lastbilar eller mobila maskiner, deras funktion och uppbyggnad, huvudkomponenter och användningsområden samt kunskaper om verktyg och utrustning i en fordonsverkstad och dess arbetsrutiner.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och utföra arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service och underhåll av lastbilar eller mobila maskiner enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet lastbilspåbyggnad – container och anläggning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om container- eller anläggningspåbyggnader på lastbilar med tillhörande system och utrustning samt deras olika användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom

Remiss

felsökning och reparation av system och komponenter i container- eller anläggningspåbyggnader på lastbilar.

Ämnet lastbilspåbyggnad – rundvirkestransporter

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kranförsedda lastbilspåbyggnader med tillhörande system och utrustning samt deras olika användningsområden för rundvirkestransporter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning och reparation av system och komponenter i kranförsedda lastbilspåbyggnader på lastbilar avsedda för rundvirkestransporter.

Ämnet lastbilspåbyggnad – skåp

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om påbyggnadsskåp på lastbilar med tillhörande system och utrustning samt deras olika användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning och reparation av system och komponenter i påbyggnadsskåp på lastbilar.

Ämnet lastbilspåbyggnad – tank och bulk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lastbilspåbyggnader för tank- eller bulktransporter med tillhörande system och utrustning samt deras olika användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning och reparation av system och komponenter i tank- eller bulkpåbyggnader på lastbilar.

Ämnet ledningsbyggnad

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ledningsbyggnad inom anläggning.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för ledningsbyggnad inom anläggning samt om jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper),

Remiss

den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom anläggningsarbeten med ledningsbyggnad enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet livsmedels- och näringskunskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika råvaror och livsmedel, om deras kemiska uppbyggnad och funktion i kroppen, om hur deras kvalitet och näringsinnehåll påverkas vid förädling, tillagning och förvaring.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter med kvalitetsbedömningar av olika råvaror och livsmedel samt med näringsberäkningar och sammanställningar av menyer för olika kostval enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet livsmedelshygien

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om mikroorganismers förekomst, livsbetingelse och betydelse i samband med livsmedelshantering, om livsmedelsburna smittor och förgiftningar, om metoder för hantering av råvaror och tillagning, varmhållning, nedkylning, uppvärmning och förvaring av livsmedel samt om lagar och andra bestämmelser inom området.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom genomförande av provtagningar på råvaror och färdiga livsmedelsprodukter, inom egenkontroller, inom rengöring av lokaler och utrustning för livsmedelshantering samt inom livsmedelshantering.

Ämnet logi och värdskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper inom minst ett yrke inom besöksnäringen, om besöksnäringens organisation, yrkesroller och arbetsuppgifter samt om bokningssystem och olika former av logi.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom

Remiss

administration, organisation och utförande av receptionsarbete inom minst en form av logi i besöksnäringen.

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar med individer och grupper i olika åldrar och med olika bakgrunder och behov.

Ämnet logistik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om logistik, logistiska samband, logistikstrategier, frakt- och transportlösningar och spedition.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom logistik, distribution och spedition enligt lagar och andra bestämmelser.

Ämnet låsinstallation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om installation av lås- och låssystem samt om de lagar, förordningar och standarder som reglerar arbete med låstekniska system.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom kontroll, testning och felsökning av låstekniska system enligt de lagar, förordningar och standarder som reglerar arbete med låstekniska system.

Ämnet lås- och passerteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om installation av lås- och passersystem samt om de lagar, förordningar och standarder som reglerar arbete med låstekniska system.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom kontroll, testning och felsökning av låstekniska system i dörrmiljöer enligt de lagar, förordningar och standarder som reglerar arbete med låstekniska system.

Ämnet manuell mönsterkonstruktion

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om manuell mönsterkonstruktion och mönsterhantering avseende tillverkning av kläder.

Remiss

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och sambandet mellan kroppsformer, funktion och mönsterframställning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom manuell mönsterkonstruktion och mönsterhantering avseende tillverkning av kläder.

Ämnet marina system

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om marina system (marintekniska system och komfortsystem) hos fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik och deras huvudkomponenter, uppbyggnad och användningsområden, om huvudkomponenternas funktion och hur de samverkar och om miljöpåverkan hos olika installations- och reparationsmaterial samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, felsökning, service och reparation samt funktions- och säkerhetskontroll, reparation och nyinstallation av olika system i fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet marin el

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om den elektronik, de elektriska installationer och elektriska system som förekommer i fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik samt om de lagar och andra bestämmelser som reglerar arbete avseende elektriska och elektroniska installationer i fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, underhåll, felsökning, reparation och service av elektroniska och elektriska system i fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik, och inom kvalitetssäkring av installationer samt funktions- och säkerhetskontroll enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar arbete avseende elektriska och elektroniska installationer i fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik.

Remiss

Ämnet marin motorteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om marina motorer och deras drivlinors huvudkomponenter, uppbyggnad och användningsområden, om huvudkomponenternas funktion och hur de samverkar samt om de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll, service, diagnostisering, funktions- och säkerhetskontroll, reparation och nyinstallation av marina motorer, drivlinor och tillhörande utrustningar enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet marinteknisk byggnation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om konstruktion hos och byggnation av fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik och om egenskaper, funktion, användningsområden och miljöpåverkan hos olika båtbyggnads-, installations- och reparationsmaterial, samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom konstruktion och byggnation av fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik samt inom installation, felsökning, service, reparation och funktions- och säkerhetskontroll enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet marintekniskt underhåll

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om underhåll och reparation av fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik och om miljöpåverkan hos olika reparationsmaterial, samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökrav) inom underhåll, service och reparation av fritidsbåtar samt inom felsökning, service och funktions- och säkerhetskontroll av olika system och konstruktion hos fritidsbåtar och mindre fartyg i yrkestrafik enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet marklära

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om markens biologiska, fysikaliska och kemiska sammansättning, om hur mark och vattenförhållanden påverkar olika typer av växter samt om energiomsättning i växter och kretslopp i mark, vatten och luft.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets och miljökraven) inom markarbeten kopplat till trädgårdsodling eller trädgårdsanläggning i syfte att påverka livsbetingelserna för olika typer av växter i enlighet med lagar och bestämmelser inom området.

Ämnet marknadsföring inom besöksnäringen

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om marknadsföring och försäljning inom turism- eller besöksnäringen, om köpprocesser och samband mellan utbud och efterfrågan.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom marknadsföring och försäljning av tjänster inom turism- och besöksnäringen och användning av marknadsföringskanaler samt om utvärdering av marknadsaktiviteter.

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder och behov.

Ämnet maskinbefäl

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vakthållning som befäl, maskinteknik, miljö- och säkerhetsrisker i samband med driften av ett fartyg samt om de lagar och andra bestämmelser som reglerar sjöfarten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och samt identifieraresurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) som maskinbefäl, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar sjöfarten.

Ämnet maskiner och teknisk utrustning inom naturbruk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de maskiner och den tekniska utrustning som används inom minst ett av naturbrukets verksamhetsområden, om deras konstruktion, funktion och användningsområden, samt biologiska, tekniska och ekonomiska

Remiss

samband vid användning av maskiner och teknisk utrustning inom naturbruk.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom arbete med maskiner och teknisk utrustning inom naturbruk, i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar dels arbete med de aktuella maskinerna och dels körning av dessa i samband med arbete och i trafik.

Ämnet maskintjänst

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om befaren maskinpersonals arbetsuppgifter, om den maskinella och eltekniska utrustning som finns på ett fartyg, om miljö- och säkerhetsrisker i samband med driften av ett fartyg samt om de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom drift och underhåll samt reparationer av fartygets huvud- och hjälpmaskiner med tillhörande utrustning och andra maskiner på fartyget.

Ämnet massage

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om människokroppens anatomi och fysiologi, med tonvikt på kroppens rörelseapparat, samt om massage som såväl skadeförebyggande som hälsofrämjande behandlingsform.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets- och yrkesetiska kraven) inom olika massagetekniker, i såväl skadeförebyggande som hälsofrämjande syfte.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet mat och dryck i kombination

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika traditionella och moderna maträtter och dryckesalternativ, om olika mat- och dryckeskombinationer och om måltiden som helhetsupplevelse.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven)

Remiss

beträffande komponering av måltider genom att kombinera mat och dryck.

Ämnet materialteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om det eller de produktionsmaterial som används inom minst ett industriområde samt om aktuella materials användningsområden, inneboende egenskaper och samverkan med yttre tekniska, fysiska och kemikaliska betingelser och skeenden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven för det aktuella industriområdet) inom bearbetning och hantering av det aktuella materialet enligt etablerade metoder för materialbearbetning, inklusive tekniskt avancerad produktionsutrustning.

Ämnet matlagning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika matlagningsmetoder och variationer av dem, om näringslära vid matlagning, om ekonomiska och kvalitetsmässiga konsekvenser vid val och inköp av råvaror och vid tillagning och förvaring.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom organisering av matlagning samt inom tillagning av välsmakande maträtter, inklusive allergi- och specialkost, inom olika verksamhetsområden enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet mekaniskt underhåll

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om förebyggande och avhjälpande mekaniskt underhåll av utrustning inom något industritekniskt område.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom förebyggande och avhjälpande underhåll av system eller utrustning inom något industritekniskt område.

Remiss

Ämnet miljö- och vattenteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion, drift och underhåll av anläggningar för miljö- och vattenteknik samt om konsekvenser av olika processförändringar i dessa anläggningar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om mikrobiologiska processer som har betydelse för vatten- och miljöteknik samt områdets lagar och bestämmelser för driften.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) i vatten- och miljötekniska anläggningar, såsom beräkningar och analyser.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med uppdragsgivare och användare.

Ämnet MMA-svetsning rör

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om svetsmetoden MMA.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom sammanfogning av rör med svetsmetoden MMA.

Ämnet mobila maskiner – reparations- och systemteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om mobila maskiners olika system och komponenter samt tilläggsutrustningar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om felsökning och reparationer av komponenter och system i mobila maskiner.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning med mät- och diagnosutrustning och reparationer av komponenter och system i mobila maskiner.

Ämnet mobila maskiner – system- och diagnosteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om funktionsprinciper och uppbyggnad av olika el- och nätverkssystem i mobila maskiner.

Remiss

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om diagnos, felsökning och reparationer av komponenter och system i mobila maskiner.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom diagnos, felsökning och reparation av el- och nätverkssystem i olika typer av mobila maskiner.

Ämnet modedesign och sömnad

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av tekniker, metoder, material, maskiner och annan utrustning avseende hantverksmässigt arbete inom konfektionssömnad, mönsterhantering och design av dam- och herrkläder.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom konfektionssömnad, mönsterhantering och design samt inom såväl produktion som ombearbetning av kläder och kollektioner.

Ämnet motor och röjmotorsåg

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om motorsågens och röjmotorsågens konstruktion och funktion, samt om service och periodisk kontroll av motorsågar och röjmotorsågar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom arbete med motorsåg och röjmotorsåg samt inom service och reparationer av motorsågar och röjmotorsågar enligt de säkerhetsföreskrifter som reglerar arbete med motorsågar och röjmotorsågar.

Ämnet mur- och putsverk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om murnings- och putsningsarbeten samt om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för murnings- och putsningsarbeten.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder vid skalmurning, om isolerputssystem, om förbandsmurning med murblock, tegel och sandsten, om montering av murkramlor och armering, om den estetiska helheten vid mur- och putsarbeten samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter

Remiss

(utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom mur- och putsarbeten och husbyggnad enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet måleri

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om måleriprocessens alla stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas, samt kunskaper om färglära, olika måleritekniker och om målningsmaterialens estetiska och skyddande funktion.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med måleri.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom måleri, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet måleri – invändigt

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om måleriprocessens alla stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas, samt kunskaper om färglära, olika måleritekniker och om målningsmaterialens estetiska och skyddande funktion.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med invändiga måleriarbeten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom måleri, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet måleri – utvändigt

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om måleriprocessens alla stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas, samt kunskaper om färglära, olika måleritekniker och om målningsmaterialens estetiska och skyddande funktion.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med utvändiga måleriarbeten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter

Remiss

(utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom måleri, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet måleri – äldre målningstekniker

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om måleriprocessens alla stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas, samt om färglära, olika måleritekniker och om målningsmaterialens estetiska och skyddande funktion.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med måleri eller med äldre målningstekniker, till exempel vid målning med kalkfärg, limfärg, tempera, linoljefärg och slamfärg.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom måleri, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet måltid och bransch

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst ett yrke inom restaurang- och livsmedelsbranschen samt om det hantverksmässiga arbetet inom det yrket.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om service och bemötande i servicesituationer i yrket samt om livsmedelshygien.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom det aktuella yrket, utifrån de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet människan i industrin

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om industrins utveckling och förutsättningar samt om människans roll i industrin.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom något industriområde utifrån systematiskt säkerhetsarbete och hållbarhet.

Remiss

Ämnet människans säkerhet

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om faktorer i samhället som kan orsaka skador på människor och den omgivande miljön samt om systematiskt arbete och skadeförebyggande arbete.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom skadeförebyggande verksamhet enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med människor i svåra situationer.

Ämnet mät och reglerteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder och arbetssätt för att mäta och reglera olika storheter, om industriell mätteknik, om metoder för att mäta temperatur, tryck, flöde och nivå samt om uppbyggnad och funktion hos olika mätvärdesomvandlare och regulatorer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, konfiguration, driftsättning, felsökning, reparation och underhåll av mät- och reglertekniska komponenter och system.

Ämnet möten och event

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att arrangera konferens, möten och event, om mötesanläggningar, kundtyper och deras önskemål, samt att organisera och genomföra arrangemang.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom bokning, administration och organisation av olika arrangemang, inklusive förekommande teknisk utrustning.

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar till individer och grupper i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet natur- och landskapsvård

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om natur- och kulturvärden, om natur- och landskapsvård, samt om ekologiska

Remiss

samband, ekosystemtjänster och biologisk mångfald kopplat till natur- och landskapsvård.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom natur- och landskapsvård i enlighet med lagar och andra bestämmelser som rör skyddsvärda växter och djur, samt natur- och kulturmiljöer.

Ämnet naturbruk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, arbetsprocesser, material, verktyg och maskiner som är relevanta för minst ett yrke inom naturbruket.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om sambanden mellan naturbrukets olika miljöer, branscher, produkter och tjänster samt om naturbrukets roll för främjande av en hållbar utveckling.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- arbetsmiljö- och miljökraven) inom minst ett av naturbrukets områden i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar säkerheten i arbetet inom naturbruk.

Ämnet naturturism

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om villkor för naturturism, utrustning, ekologiska samband i olika natur- och kulturmiljöer, om olycksrisker och säkerhetsåtgärder vid aktiviteter i naturen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra samt utvärdera specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets och miljökraven) inom organisering och genomförande av aktiviteter i natur- och kulturmiljöer i enlighet med lagar och andra bestämmelser inom området.

Förmåga att kommunicera och utöva ledarskap med individer och grupper.

Ämnet nätverksadministration

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om servrar, deras uppbyggnad och vilka tjänster de kan erbjuda, om uppbyggnad och funktion samt installation och konfiguration av servrar, systemlösningar, domänhantering och dess katalogtjänster.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, konfigurering, optimering, analys och administration av server- och systemlösningar samt inom övervakning, underhåll, felsökning och avhjälpning av fel.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med uppdragsgivare och användare.

Ämnet nätverksteknologier

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om lokala och globala datornätverk, om uppbyggnad och funktion av nätverks olika delar och komponenter samt om hårdvaru- och mjukvaruinstallationer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hårdvaru- och mjukvaruinstallation, inom konfigurering, optimering, analys och administration av nätverksmiljöer, inom uppbyggnad av nätverk och anläggningar, inom skapande av systemlösningar samt inom övervakning, underhåll, felsökning och avhjälpning av fel i fråga om utrustning i nätverksmiljöer, enligt de lagar och andra bestämmelser som är tillämpliga inom nätverksområdet.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med uppdragsgivare och användare.

Ämnet omvårdnad

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om sjukdomar, deras uppkomst och behandlingar, om arbete nära patienter och brukare inom hälso- och sjukvård eller socialtjänst, om vård och omsorg i livets slutskede samt om hälso- och sjukvårdens organisation och ansvarsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade vård- och omsorgsuppgifter med och utan tekniska hjälpmedel (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom omvårdnads- och omsorgsprocessen, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar vård- och omsorgsområdet.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med patienter och brukare inom hälso- och sjukvård eller inom socialtjänst samt deras närstående.

Remiss

Ämnet original, reproduktion och prepress

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om utrustning och programvaror för framställning av grafiska produkter samt automatiska och manuella arbetsflöden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom originalproduktion, bild- och färghantering, utskriftshantering och optimering för tryck och webb samt metoder för att arbeta i projekt.

Ämnet pedagogiskt arbete

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om förskolans eller fritidshemmets verksamheter och aktiviteter, om lekens och skapande verksamheters betydelse för människors lärande och utveckling samt om de lagar och andra bestämmelser som reglerar förskola eller fritidshem.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhetskraven) beträffande minst en pedagogisk verksamhet enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet personaladministration

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om administrativa arbetsuppgifter, rutiner och funktioner vid personalplanering, rekrytering och arbetsmiljöarbete, om de programvaror som används i olika administrativa och kommunikativa arbetsuppgifter samt om lagar och andra bestämmelser inom området.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda etiska kraven samt de fastställda kvalitets- och miljökraven) avseende administrativt arbete inom personaladministration.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper.

Ämnet personbilar – reparations- och systemteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om personbilars och lätta transportfordons olika system och komponenter.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning och reparationer av komponenter och system i personbilar eller lätta transportfordon.

Ämnet personbilar – service och underhållsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om personbilar, deras funktion och uppbyggnad, huvudkomponenter och användningsområden samt kunskaper om verktyg och utrustning i en fordonsverkstad och dess arbetsrutiner.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service- och underhåll av personbilar enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet personbilar – system- och diagnosteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika el- och nätverkssystem samt deras uppbyggnad och funktion i personbilar eller lätta transportfordon.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om diagnos, felsökning och reparationer av komponenter och system i personbilar eller lätta transportfordon.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom diagnos, felsökning och reparationer av system och komponenter i personbilar eller lätta transportfordon.

Ämnet persontransporter

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om persontransporter samt om bussar och utrustningar som används för persontransporter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung buss i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom persontransporter med tung buss.

Remiss

Ämnet persontransporter – beställningstrafik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om beställningstrafik med tung buss samt om de bussar och utrustningar som används för beställningstrafik.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung buss i trafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom beställningstrafik med tung buss.

Ämnet persontransporter – sjuktransport

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om sjuktransporter samt om de fordon och utrustningar som används.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra fordon för sjuktransporter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom sjuktransporter.

Ämnet persontransporter – skolskjutstrafik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skolskjutstrafik samt om de fordon och utrustningar som används i skolskjutstrafik.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra fordon i skolskjutstrafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom skolskjutstrafik.

Ämnet persontransporter – taxitrafik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om taxitrafik samt om de fordon och utrustningar som används i taxitrafik.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra fordon i taxitrafik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom taxitrafik.

Remiss

Ämnet pistmaskiner – reparations- och systemteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om pistmaskiners olika system och komponenter.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om pistmaskiners olika tilläggsutrustningar och deras system och komponenter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning och reparationer av system och komponenter i pistmaskiner och tilläggsutrustningar.

Ämnet pistmaskinförare

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om preparering med snö i spårområden och skidnedfarter samt om pistmaskiner, tilläggsutrustningar och deras olika användningsområden.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att köra och manövrera pistmaskiner i spårområden och skidnedfarter.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom preparering av olika typer av spårområden och skidnedfarter med hjälp av pistmaskiner och tilläggsutrustningar.

Ämnet plattsättning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om plattsättning samt om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för plattsättning.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om plattsättning på väggar och golv, om underarbeten och tätskikt, om arbetsprocesser inom husbyggnad, om den estetiska helheten vid plattsättningsarbeten samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom både våtrumsarbeten och husbyggnad, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet plåtslageri – kopparplåt

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om taktäckningsarbeten med kopparplåt samt om byggnadsplåtslageri och

Remiss

byggnadsplåtslagerprocessens stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med byggnadsplåtslageri.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom byggnadsplåtslageri enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet plåtslageri – svetsmetoder

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om byggnadsplåtslageri eller ventilationsplåtslageri samt plåtslageriprocessens stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om svetsning och lödning inom byggnads- eller ventilationsplåtslageri och de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med byggnads- och ventilationsplåtslageri.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom byggnads- eller ventilationsplåtslageri samt inom svetsning och lödning inom byggnads- eller ventilationsplåtslageri, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet plåtslageri – titanzinkplåt

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om fasad- och taktäckning med titanzinkplåt samt om byggnadsplåtslageri och byggnadsplåtslagerprocessens stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med byggnadsplåtslageri.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom byggnadsplåtslageri enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet praktisk marknadsföring

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om handelsbranschen och praktisk marknadsföring.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån hållbar utveckling, säljetik och de fastställda säkerhets- och miljökraven) inom praktisk marknadsföring enligt lagar och andra bestämmelser.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper.

Ämnet processautomation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder och arbetssätt för mätning, insamling av mätdata, datahantering, informationsteknik, reglering och övervakning av processen i automatiserade processanläggningar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om informationstekniska system i automatiserade processer, om hur informationsteknik kan användas i olika nivåer av automatiserade processanläggningar samt om standarder och föreskrifter inom området.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll av en automatiserad processanläggning. Detta innefattar identifiering och avhjälpning av reglertekniska och lokala datatekniska problem på anläggningsnivå, reglering och optimering av enkla processer, arbete med processdatorsystem för datainsamling och övervakning av processen, samt mätning av fysikaliska storheter och kemiska egenskaper, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet produktionsutrustning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om den industritekniska utrustning som används inom minst ett industriområde, om dess användningsområden, konstruktion och funktion samt om tillhörande metoder och tekniker.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom användning, funktionskontroll, felsökning, mätning, beräkning, effektivisering och vård av produktionsutrustning, kringutrustning,

Remiss

verktyg, maskiner och styrteknisk utrustning, som används inom det aktuella industriområdet.

Ämnet produktutveckling

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper från minst ett industriområde om hur krav från olika intressenter samordnas till en helhet i den kreativa process som skapar en produkts gestalt, funktion och användningsområde, där slutresultatet är ett samspel mellan behov, estetik, funktion, konstruktion, produktion och hållbar utveckling.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom planering och tillverkning av produktmodeller och produktprototyper.

Ämnet psykiatri

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika psykiatriska sjukdomstillstånd, om faktorer som påverkar psykisk hälsa och ohälsa, om den samhällsbaserade psykiatrins olika stödåtgärder vid arbete med patienter och brukare.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom omvårdnads- och omsorgsprocessen vid olika psykiska funktionsnedsättningar och sjukdomar, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med patienter och brukare inom psykiatrin samt deras närstående.

Ämnet pälsvård och hundfrisering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om pälsvård, trimning, hundfrisering och relaterade behandlingar av hundar, om hundsjukdomar, smittspridning och hygien vid arbete med hundar, om hundars behov och beteende samt om service och kundbemötande.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets och miljökraven) inom organisering och genomförande av olika hundbehandlingar i enlighet med lagar och andra bestämmelser inom området.

Remiss

Ämnet renen och dess naturmiljö

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om renens anatomi, fysiologi, årstidsrytm, betesval, etologi, hälsa och naturliga beteende samt om traditionella och moderna samiska metoder inom renskötsel.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljö- och hygienkraven) inom såväl traditionella som moderna metoder av renskötsel, i enlighet med lagar och andra bestämmelser inom området

Förmåga att både muntligt och skriftligt och med användande av samisk terminologi inom det aktuella området kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper.

Ämnet rennäring

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om traditionella och moderna samiska metoder inom renskötsel samt om förvaltningsorgan och samebyarnas roll för rennäringen. Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljö- och hygienkraven) avseende rennäringen under olika delar av året samt inom hantering och förvaring av renprodukter, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar utövande av rennäring och småskalig livsmedelshantering.

Förmåga att både muntligt och skriftligt och med användande av samisk terminologi inom det aktuella området kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper.

Ämnet reservkraftsystem

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om drift och underhåll av anläggningar, system och komponenter inom reservkraft.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom drift och underhåll av något reservkraftsystem.

Förmåga att dokumentera och utvärdera drift- och underhållsarbeten.

Remiss

Ämnet resor och destinationer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika verksamheter, destinationer och resvägar inom turismnäringen samt deras relation till ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom organisation, information och utvärdering av olika destinationer och resmål.

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar till individer och grupper i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet ridning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ridlära, utrustning och hästars utbildning, om träningsrelaterade skador och sjukdomar hos hästar samt om biologiska, tekniska och ekonomiska samband inom ridning och verksamheten den ingår i.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom motion och träning av hästar med avseende på ridning inom minst en av ridsportens olika grenar, i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar dels arbete med hästar och dels ridning av hästar på väg samt i skog och mark.

Ämnet robotteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om robotens definition, konstruktion och funktion, om kommunikation mellan styrenheter, om standarder samt om risker som är förenade med arbete med robotteknik.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom driftsättning, programmering och felsökning av robotenhet.

Ämnet rättspsykiatri

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om öppen eller sluten rättspsykiatrisk vård samt kunskaper om olika stödåtgärder vid arbete med patienter inom rättspsykiatrin enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom omvårdnads- och omsorgsprocessen inom rättspsykiatrin.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med patienter inom rättspsykiatrin och deras närstående.

Ämnet samernas kultur och historia

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om samisk kultur och historia samt om det samiska samhällets organisation.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra samt utvärdera specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets och miljökraven) med koppling till det samiska kulturarvet.

Förmåga att både muntligt och skriftligt och med användande av samisk terminologi inom det aktuella området kommunicera med olika målgrupper.

Ämnet samiska hantverk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om samiska hantverkstraditioner, om traditionella och moderna samiska hantverkstekniker och metoder samt om material, verktyg och maskiner som används inom minst ett samiskt hantverksområde.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom genomförande av alla steg i hantverksprocessen från idé till färdig produkt, avseende minst ett samiskt hantverksområde.

Ämnet samisk hantverkstradition

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper inom något samiskt hantverk och den samiska hantverkskulturens bredd och karaktär.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom samiskt hanterverk.

Förmåga att både muntligt och skriftligt och med användande av samisk terminologi inom det aktuella området kommunicera med olika målgrupper.

Remiss

Ämnet samisk mat och kultur

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om traditionella och moderna samiska metoder för tillvaratagande av råvaror.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom organisering av matlagning samt inom tillagning av maträtter utifrån samisk matkultur, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar livsmedelshantering.

Förmåga att både muntligt och skriftligt och med användande av samisk terminologi inom det aktuella området kommunicera med olika målgrupper.

Ämnet sammanfogning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om sammanfogning samt kunskaper om val av metod utifrån uppgift och material och risker vid formavvikelser och felaktigheter kvalitetsbedömning av resultat och om skötsel av utrustning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) i fråga om sammanfogning av olika material med relevanta sammanfogningsmetoder, till exempel limning, nitning, skruvförband, svetsning och lödning.

Ämnet servering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, material, redskap och annan utrustning som används vid servering i olika typer av matsalar och lokaler, om uppdukningar i matsal för olika typer av menyer, om arbetsorganisation och samverkan i matsal samt om olika drycker och dryckesservering.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om service- och bemötandesituationer i yrket.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom uppdukning i matsal eller lokal utifrån olika teman, högtider och menyer samt inom organisering och servering av mat och dryck enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet service och bemötande

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika servicesituationer, om olika försäljnings- och presentationstekniker samt om betydelsen av god produktkännedom och marknadsföring i servicesituationer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter i olika servicesituationer och vid exponering av varor eller tjänster med hjälp av olika försäljnings- och presentationstekniker.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet serviceteknik – naturbruk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad av och funktion hos teknisk utrustning inom naturbruk, om utrustningens komponenter, material, styrsystem och kontrollsystem.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, underhåll och reparation av teknisk utrustning inom naturbruk i enlighet med lagar och andra bestämmelser.

Ämnet signalteknik – järnväg

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om signalsystemets uppbyggnad och konstruktion samt om standarder, föreskrifter och andra bestämmelser inom området.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll, ombyggnation, nybyggnation, felsökning och reparation av järnvägsanläggningars signalsystem, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att läsa och tolka ritningar och andra relevanta dokument.

Ämnet siminstruktör

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att leda simundervisning för barn och vuxna utifrån individuella förutsättningar, bland annat utifrån olika funktionsnedsättningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhetskraven i, på och vid vatten) beträffande den

Remiss

pedagogiska verksamheten och aktiviteten simundervisning, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar yrkesområdet.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder och förutsättningar, bland annat utifrån olika funktionsnedsättningar.

Ämnet sjöfartssäkerhet

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om säkerhets- och miljöskyddsorganisationen i rederier och på fartyg, om sjöfartsskydd, om den teknik, utrustning och de metoder som används på fartyg för att förhindra och hantera nödsituationer ombord samt om de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch- säkerhets-, kvalitets-, arbetsmiljö- och miljökraven) inom säkerhets-, arbetsmiljö-, miljöskydds- och sjöfartsskyddsarbete på fartyg enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet skogsbruksmaskinsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika skogsbruksmaskiner som används i skogsbruket, deras system och komponenter samt deras användningsområden, däribland skotare och skördare.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, felsökning och reparation av skogsbruksmaskiner samt deras tilläggsutrustning, däribland skotare och skördare.

Ämnet skogsmaskiner

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skogsmaskiners konstruktion, funktion och användningsområden, om biologiska, tekniska och ekonomiska samband vid användande av teknisk utrustning inom skogsbruk, såsom skördare och skotare.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom körning av och arbete med skogsmaskiner och deras tekniska utrustning samt inom service, underhåll och enklare reparationer av skogsmaskiner och deras tekniska utrustning i enlighet med lagar och andra bestämmelser.

Remiss

Ämnet skogsproduktion

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika trädslag och deras egenskaper och användningsområden, om skador och skadegörare på växande träd och virke.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skogsbruksplaner, om skogens kretslopp, jordarter, jordmån och ståndorter, om klassning och aptering, om certifieringssystem inom skogsbruk, samt biologiska, tekniska och ekonomiska samband inom skogsproduktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom skogsproduktion i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar skogsbruket.

Ämnet skogsvård

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skogens olika värden, om föryngring, beståndsvård och hållbar skogsförvaltning, om skador och skadegörare på växande träd, om certifieringssystem inom skogsbruk, samt biologiska, tekniska och ekonomiska samband inom skogsvård.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom skogsvård i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar skogsbruket.

Ämnet skärgårdsnavigation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika fartygs egenskaper och användningsområden, om förebyggande säkerhetsåtgärder, om åtgärder vid brand, överlevnad och olycksfall, om sjövägsregler och om regler för navigation för framförande av fartyg.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hantering, manövrering och framförande av olika typer av fartyg enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar området.

Remiss

Ämnet skötsel av utemiljöer

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om skötsel av utemiljöer med hänsyn till klimatfaktorer, växters biologi och funktion, om sjukdomar och skadedjur, om olika beskärningstekniker, om skötselplaner samt biologiska, tekniska och ekonomiska samband vid skötsel av utemiljöer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom skötsel och underhåll av utemiljöer samt beskärning och trädvård i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet småskalig skogsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om maskiner och teknisk utrustning som är aktuella vid småskaligt skogsbruk, om dess konstruktion, funktion och användningsområden, samt om biologiska, tekniska och ekonomiska samband vid användande av dessa.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med maskiner och teknisk utrustning inom småskaligt skogsbruk samt inom service, underhåll och enklare reparationer av dessa i enlighet med lagar och andra bestämmelser.

Ämnet snöfordon – service och underhållsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om pistmaskiner eller pistmaskiner och snöskotrar, deras funktion och uppbyggnad, huvudkomponenter och användningsområden samt kunskaper om verktyg, utrustning och arbetsrutiner i en fordonsverkstad inrättad för pistmaskiner eller pistmaskiner och snöskotrar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och utföra arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service- och underhåll av pistmaskiner eller pistmaskiner och snöskotrar.

Ämnet snöskoter – reparations- och systemteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om snöskotrars olika system och komponenter samt tilläggsutrustningar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och

Remiss

miljökraven) inom felsökning och reparationer av system och komponenter i snöskotrar och tilläggsutrustningar.

Ämnet snötillverkning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om snötillverkning och snötillverkningssystem samt snölagring i skidområden.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om montering, driftsättning, övervakning, underhåll, felsökning och reparationer av snötillverkningssystem i skidområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom snötillverkning och snölagring samt montering, driftsättning, övervakning, underhåll, felsökning och reparationer av snötillverkningssystem i skidområden.

Ämnet social omsorg

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om teorier och begrepp inom social omsorg, om hur människan samspelar med sin omgivning, om relationen mellan livsvillkor och människors hälsa och livskvalitet samt om socialtjänstens organisation och ansvarsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom social omsorg utifrån ett pedagogiskt, habiliterande och rehabiliterande arbetssätt enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar vård- och omsorgsområdet.

Förmåga att både muntligt och skriftligt och med hjälp av informationsteknik kommunicera åtaganden och lösningar med brukare inom socialtjänsten och deras närstående.

Ämnet socialt arbete

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst en social verksamhet, om sociala frågor och problem på grupp- och individnivå.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, utföra samt identifiera resurser för specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhetskraven) inom minst en social verksamhet enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar området.

Remiss

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet solcellsmontering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om solcellsmontering eller tak- och tätskiktsmontering samt de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för solcellsmontering eller tak- och tätskiktsmontering.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om arbetsprocesser inom solcellsmontering eller tak- och tätskiksarbeten samt om egenskaper för solcellsanläggningar eller tak- och tätskiktsmaterial.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om den estetiska helheten vid solcellsmontering eller tak- och tätskiktsarbeten samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom solcellsmontering eller tak- och tätskiksarbete, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet solcellsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om solcellstekniska anläggningars uppbyggnad och funktion samt om material och komponenter för dessa.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda miljö-, säkerhets- och kvalitetskraven) utifrån ritningar och tillhörande handlingar, inom montering, installation, reparation och underhåll av solcellstekniska system.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera med samt förmedla förslag på tekniklösningar till leverantörer och kunder.

Ämnet specialpedagogik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika funktionsnedsättningar och deras konsekvenser i olika sammanhang, om olika perspektiv på specialpedagogisk verksamhet och undervisning samt om specialpedagogiska arbetssätt och hjälpmedel.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhetskraven) inom

Remiss

olika förebyggande, stödjande och åtgärdande insatser och arbetssätt inom minst ett specialpedagogiskt område, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Förmåga att bemöta och kommunicera åtaganden och lösningar med personer med funktionsnedsättning, deras anhöriga och medarbetare inom minst ett specialpedagogiskt område.

Ämnet sprinklerteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om sprinklersystems uppbyggnad och funktion, om material, apparater, medier och komponenter för dessa samt om lagar och andra bestämmelser inom yrkesområdet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) samt utifrån ritningar och tillhörande handlingar, inom montering, reparation, service och underhåll av sprinklertekniska system och installationer.

Ämnet spårfordon – elektronik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av elektroniksystem och deras komponenter samt hur de samverkar i spårfordon.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om komponent- och kretsmätningar samt om felsökning, funktionskontroll och driftsättning av kompletta elektroniska applikationer i spårfordon.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom komponent- och kretsmätningar i elektroniksystem och deras komponenter samt inom felsökning, funktionskontroll och driftsättning av kompletta elektroniska applikationer i spårfordon.

Ämnet spårfordon – elkraft och traktion

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika kraft- och drivsystem samt hur dessa styrs i spårfordon.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om installation och driftsättning av motorer för olika driftarter i spårfordon samt om underhåll av elkraft- och elmotordrivsystem.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och

Remiss

miljökraven) vid arbete med installation och driftsättning av motorer för olika driftarter i spårfordon samt vid underhåll av elkraft- och elmotordrivsystem.

Ämnet spårfordon – ellära och elteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om elektriska kretsar och deras komponenter och hur de samverkar i spårfordon samt om uppkomsten av störningar inom och mellan elsystem i spårfordon och spårområden.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om komponent- och kretsmätningar i elektriska kretsar och deras komponenter samt om felsökning och avhjälpning av fel i elektriska kretsar och deras komponenter i spårfordon.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom komponent- och kretsmätningar i elektriska kretsar och deras komponenter samt inom felsökning och avhjälpning av fel i elektriska kretsar och deras komponenter i spårfordon.

Ämnet spårfordon – programmerbara system

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om spårfordonsdatorer samt hur dessa fungerar och samverkar med system och komponenter i olika spårfordonstyper.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om installation, driftsättning och underhåll samt provning av system och komponenter i spårfordon.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, driftsättning och underhåll samt provning av system och komponenter i spårfordon.

Ämnet spårfordon – systemteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om spårfordons olika system och deras komponenter samt hur dessa fungerar och samverkar.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom felsökning och avhjälpning av fel i spårfordons olika system och komponenter.

Remiss

Ämnet spårfordon – trafikövervakning och signalsystem

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om trafikövervaknings- och signalsystem för spårfordon, deras komponenter och funktion samt om krav på trafikövervaknings- och signalsystem för säker, effektiv och tillförlitlig drift.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om underhåll av trafikövervaknings- och signalsystem och deras komponenter i spårfordon.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll av trafikövervaknings- och signalsystem och deras komponenter i spårfordon.

Ämnet spårfordon – underhållsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om arbetsprocesser, arbetsmetoder och riskbedömningar vid inspektioner, kontroller och underhåll av spårfordon samt om utrustning, verktyg och material som används i arbetet.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om pneumatiska system och deras komponenter i spårfordon samt om sammanfogning av olika material.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom inspektioner, kontroller och underhåll av spårfordon samt vid sammanfogning av olika material.

Ämnet spårfordon – yrkesteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om järnvägsbranschen och dess roll i samhället samt om förebyggande och avhjälpande underhåll av spårfordon.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om spårfordon, deras funktion och uppbyggnad, huvudkomponenter och användningsområden samt kunskaper om arbetsrutiner, verktyg och utrustning i en spårfordonsverkstad.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom förebyggande och avhjälpande underhåll av spårfordon.

Remiss

Ämnet stenmontering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om stenmontering samt om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för stenmontering.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om stenläggning på golv, i trappor och på fasader, om arbetsprocesser inom husbyggnad, om egenskaper för olika natur och stenmaterial, om den estetiska helheten vid stenmonteringsarbeten samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom stenmontering och husbyggnad, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet stensättning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om anläggningsarbeten med stensättning eller inom minst ett av yrkena grundläggning, vägbyggnad, vägunderhåll, eller ledningsbyggnad.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för markbeläggningar med olika stenmaterial samt om jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom anläggningsarbete, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet styckning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de i branschen förekommande djurens anatomi, om köttkvalitet, om hantering och förvaring av råvaror samt om styckningsdetaljernas och de olika sorteringarnas användningsområden vid förädling och tillagning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom utförande av hängande och liggande styckning, finstyckning av grovstyckade detaljer samt inom förpackning, märkning och förvaring

Remiss

av styckningsdetaljerna enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet styrteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om givare och aktuator samt om installation och underhåll av styr- och reglertekniska system.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation och underhåll av styr- och reglertekniska system, såsom driftsättning, felsökning och mätning, enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet städservice

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om smittorisker och mikroorganismer, miljöaspekter, yrkesetik och hälsa samt om användandet av kemisk-tekniska produkter, verktyg, maskiner och säkerhetsutrustning inom rengöringsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom utförande och utvärdering av rengöringsarbete utifrån de lagar och andra bestämmelser som reglerar branschen.

Förmåga att på ett serviceinriktat sätt kunna samarbeta och kommunicera med brukare och kunder.

Ämnet ställningsbyggnad

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ställningsbyggnad.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för ställningsbyggnad samt kunskaper om användningsområden och egenskaper för olika ställningstyper.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom ställningsbyggnad enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet support och servicearbete

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om användning och reparation av elektronik och datautrustning samt om arbetsplatsens och arbetets organisation, arbetsmiljö, säkerhet och de lagar och andra bestämmelser som gäller inom området.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom support och service.

Förmåga att kommunicera åtaganden och lösningar med beställare och användare samt instruera användare i hur utrustningen ska användas.

Ämnet svetsmetod MIG/MAG

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om svetsmetoden MIG/MAG.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kvalitetsbedömning av resultat och om hur skötsel av utrustning skapar förutsättningar för en driftsäker produktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter i fråga om sammanfogning av olika material med svetsmetoden MIG/MAG.

Ämnet svetsmetod MMA

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om svetsmetoden MMA.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kvalitetsbedömning av resultat och om hur skötsel av utrustning skapar förutsättningar för en driftsäker produktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter i fråga om sammanfogning av olika material med svetsmetoden MMA.

Ämnet svetsmetod TIG

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om svetsmetoden TIG.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kvalitetsbedömning av resultat och om hur skötsel av utrustning skapar förutsättningar för en driftsäker produktion.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter i fråga om sammanfogning av olika material med svetsmetoden TIG.

Ämnet svetsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kälsvets, stumsvets eller rörsvets.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om kvalitetsbedömning av resultat och om hur skötsel av utrustning skapar förutsättningar för en driftsäker produktion.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter i fråga om sammanfogning av olika material.

Ämnet säkerhetssystem

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion och driftegenskaper beträffande inbrottslarm, brandlarm och passersystem samt om de lagar, förordningar, föreskrifter och rekommendationer som reglerar arbete med larm och säkerhetssystem.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra kunna planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, kontroll, felsökning och reparation av inbrottslarm, brandlarm och passersystem.

Ämnet sällskapsdjur

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om minst ett sällskapsdjur, om djuretik, om samspelet mellan människa och djur samt om biologiska, ekonomiska och tekniska samband inom djurhållning.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om djurartens anatomi och biologi samt beteende och behov.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, miljö- och hygienkraven) avseende skötsel av sällskapsdjur, vistelseutrymmen och därtill hörande teknisk utrustning i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar arbete med sällskapsdjur.

Remiss

Ämnet sömnad – fördjupning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om och val av tekniker, metoder, material, maskiner och annan utrustning avseende hantverksmässigt arbete inom konfektionssömnad, mönsterkonstruktion och design av dam- och herrkläder samt kollektioner.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om klädbranschens villkor, utvecklingsmöjligheter och karriärvägar samt om klädedräktens historiska utveckling.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom konfektionssömnad, mönsterkonstruktion och design samt inom såväl produktion som ombearbetning av kläder och kollektioner.

Ämnet tak- och tätskiktsmontering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tak- och tätskiktsmontering samt de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för tak- och tätskiktsmontering.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om arbetsprocesser inom husbyggnad, om egenskaper för olika tak- och tätskiktsmaterial, om den estetiska helheten vid tak- och tätskiktsarbeten samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom tak- och tätskiksarbete och husbyggnad, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet teknisk isolering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av isoleringsmaterial och material för ytbeklädnad samt om de lagar och andra bestämmelser som styr verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) beträffande isolering av tekniska installationer i byggsektorn och montering av material för ytbeklädnad.

Remiss

Ämnet terrängtransporter

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om körning och arbete med fordon i terräng, om minst ett fordons konstruktion, funktion och användningsområden, om biologiska, tekniska och ekonomiska samband vid körning och arbete i terräng.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom körning och arbete i terräng och på väg, samt inom service, underhåll och enklare reparationer av minst ett terrängfordon i enlighet med lagar och andra bestämmelser.

Ämnet TIG-svetsning rör

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om svetsmetoden TIG.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom sammanfogning av rör med svetsmetoden TIG.

Ämnet tillverkningsunderlag

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ritnings- eller mönsterläsning och om hur man tillverkar ritningar eller mönster utifrån skisser som används inom minst ett industritekniskt område.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter inom minst ett industriområde när det gäller skapande av tillverkningsunderlag och framtagning av beredningsunderlag utifrån ett tillverkningsunderlag.

Ämnet tillämpat underhåll

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om drift och underhåll av såväl enkla som avancerade utrustningar inom något industritekniskt område.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom underhåll inom något industritekniskt område.

Remiss

Ämnet travkunskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om arbete med travhästar, travhästars utbildning, träningsrelaterade skador och sjukdomar hos travhästar samt om biologiska, tekniska och ekonomiska samband inom trav.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven samt de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom motion och träning av travhästar för tävling i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar dels arbete med travhästar, och dels körning av travhästar på väg samt i skog och mark.

Ämnet truckteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika truckar inom kategorierna A- och B-truckar och deras tilläggsutrustning samt deras system, komponenter och användningsområden.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom service, felsökning och reparation av truckar inom kategorierna A- och B-truckar och deras tilläggsutrustningar.

Ämnet träarbete

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika byggnadskonstruktioner i trämaterial samt om fukt- och lufttätning, montering av snickerier, inredningar och listverk, om in- och utvändiga tak- och väggbeklädnader samt om invändig golvbeklädnad.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för träarbetare samt om arbetsprocesser inom bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom de träarbeten som förekommer vid nyproduktion, ombyggnation eller renovering av olika typer av byggnader, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet trädgårdsanläggning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur utomhusmiljöer kan utformas för olika brukare och funktioner, om

Remiss

sambanden mellan val av växter, klimatfaktorer, markförhållanden, dränering, jord, material och anläggningsteknik i trädgårdsanläggningsprocessen, om biologiska, tekniska och ekonomiska samt estetiska samband inom trädgårdsanläggning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom hela trädgårdsanläggningsprocessen, från planering till uppföljning och värdering av en färdig anläggning i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet trädgårdsodling

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om odling, odlingsförutsättningar och produktionsprocesser inom trädgårdsodling, om olika odlade växter, deras sjukdomar och skadegörare, om växtkvalitet och avsättningsmöjligheter för odlade växter samt om biologiska, tekniska och ekonomiska samband inom trädgårdsodling.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom trädgårdsodling i enlighet med lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet träningslära

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om människokroppens anatomi och fysiologi, om näringsfysiologi, om olika träningsmetoder samt om hur kroppen påverkas av fysisk aktivitet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom olika typer av tränings- och motionsaktiviteter.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med personer i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet tätskikt – våtrum

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om tätskiktsarbeten i våtrum.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika tätskiktssystem i våtrum och underliggande konstruktioner, om de förarbeten som krävs vid monteringen av våtrumsskivor samt om de

Remiss

metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med tätskiktsarbeten i våtrum.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom tätskiktsarbeten i våtrum, på både väggar och golv vid såväl nyproduktion som vid renoveringar, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet underhåll – automation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion, skötsel och underhåll av automatiserade anläggningar eller utrustning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade underhållsarbeten (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom automatiserade anläggningar eller utrustning.

Förmåga att dokumentera och utvärdera underhållsarbeten inom automation.

Ämnet underhåll – elteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion, installation, skötsel och underhåll av elanläggningar och elektrisk utrustning.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation, skötsel och underhåll av elanläggningar eller elektrisk utrustning.

Förmåga att dokumentera och utvärdera underhållsarbeten inom elteknik.

Ämnet underhåll – hydraulik och pneumatik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion, installation och underhåll av hydrauliska eller pneumatiska system.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom installation och underhåll av hydrauliska eller pneumatiska system.

Förmåga att dokumentera och utvärdera underhållsarbeten inom hydraulik eller pneumatik.

Remiss

Ämnet underhåll – pumpteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion, drift och underhåll av pumpar och pumpsystem.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion, drift och underhåll av pumpar och pumpsystem.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom drift- och underhåll av pumpar och pumpsystem.

Förmåga att dokumentera och utvärdera underhållsarbeten inom pumpteknik.

Ämnet undertaksmontering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om undertaksmontering samt de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för undertaksmontering.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om arbetsprocesser inom husbyggnad, om egenskaper för olika undertaksmaterial, om den estetiska helheten vid undertaksmontering samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom undertaksmontering och husbyggnad, enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet vattenbruk

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om odlingsmetoder avseende hållbar yrkesodling av vattenlevande organismer, om biologiska, fysikaliska och kemiska faktorer som styr odlingsprocessen, om förekommande skador och sjukdomar samt behandlingsmetoder.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom skörd, vidareförädling, hantering, sortering och transport av odlade produkter inom yrkesodling avseende minst en sort av vattenlevande organism, exempelvis fiskar, musslor, ostron eller kräftor, i enlighet med de lagar och andra bestämmelser som reglerar vattenbruk och småskalig livsmedelshantering.

Remiss

Ämnet vattenkraftteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika vattenkraftstationers funktion och huvudkomponenter, om vattenvägar, om huvudprocessen och de delprocesser som krävs för att möjliggöra produktion, transformation och överföring av elektrisk energi, om de relevanta fysikaliska principerna samt om de åtgärder som vidtas och kan vidtas i miljöskyddande syfte.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom optimerat underhåll, optimerad drift, felsökning och reparation av vattenkraftverksstationer samt inom störningsanalyser, för att vidta relevanta åtgärder vid störning.

Ämnet vattenreningsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad, funktion, drift och underhåll av vatten- och avloppsreningsverk samt om konsekvenser av olika processförändringar i dessa anläggningar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om mikrobiologiska processer som har betydelse för vattenrening och miljö samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar driften.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) i vattenreningsanläggningar, såsom beräkningar och driftsoptimering.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med uppdragsgivare och användare.

Ämnet ventilation – installation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om uppbyggnad och funktion hos och installation av ventilationstekniska system samt om lagar och andra bestämmelser inom yrkesområdet.

Förmåga att planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) utifrån ritningar och tillhörande handlingar inom installation, drift, och underhåll av ventilationstekniska system.

Ämnet ventilationsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ventilationstekniska system, principer för luftströmning och

Remiss

utgångspunkterna för fungerande ventilation samt om lagar och andra bestämmelser inom yrkesområdet.

Förmåga att planera och utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom drift, underhåll och service av ventilationstekniska system.

Ämnet ventilationstillverkning

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om ventilationstillverkning eller byggnadsplåtslageri och byggnadsplåtslagerprocessens stadier från planering till dess objektet är färdigt att brukas.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika komponenter inom byggnads- och ventilationsplåtslageri, om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta i samband med ventilationstillverkning eller byggnadsplåtslageri.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom ventilationstillverkning eller byggnadsplåtslageri enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet verktygsteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om verktygstillverkning och de verktyg som används inom minst ett industritekniskt område, om dess användningsområden, konstruktion och funktion samt om tillhörande metoder och tekniker.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom, tillverkning, användning, funktionskontroll, felsökning effektivisering och vård av verktyg som används inom det aktuella industriområdet.

Ämnet VVS och fastighet

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om energitekniska system, deras funktion och konstruktion, om styr- och reglerteknik samt om hur systemen fungerar var för sig och i samverkan i fastigheter, byggnadsverk och anläggningar.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper i enlighet med branschens krav för minst ett yrke inom arbetsområdena värme-, ventilations-, sanitets-, kyl- och värmepumpssystem och fastighet.

Remiss

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom driftkontroll av värme-, ventilations-, sanitets- eller kyl- och värmepumpssystem.

Ämnet VVS – installation

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om VVS-tekniska system, om deras konstruktion och funktion samt om de lagar och andra bestämmelser som gäller inom yrkesområdet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom montering, installation och service av värme- och sanitetstekniska installationer.

Ämnet VVS-isolering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om olika typer av isoleringsmaterial och material för ytbeklädnad samt om de lagar och andra bestämmelser som styr verksamheten.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) beträffande varma och kalla installationer liksom brand-och ljudisolering av tekniska installationer i byggsektorn samt beträffande tillverkning och montering av material för ytbeklädnad.

Ämnet VVS-teknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om VVS-tekniska system, om deras konstruktion och funktion samt om de lagar och andra bestämmelser som gäller inom yrkesområdet.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom montering, reparation, service och underhåll av värme- och sanitetstekniska installationer.

Ämnet våningsservice

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om metoder, redskap och utrustning som används vid städning och

Remiss

underhåll av rum samt övriga utrymmen inom besöksnäringens logiformer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets-, miljö- och hygienkraven) inom organisation, inom inköp av material, egenkontroll och tillgänglighet beträffande våningsservice (housekeeping).

Förmåga att ge service och kommunicera åtaganden och lösningar till individer och grupper i olika åldrar och med olika bakgrunder.

Ämnet vård och omsorg – specialisering

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om begrepp och arbetsmetoder avseende vård- och omsorgsarbete inom minst ett vård- och omsorgsområde, exempelvis inom gerontologi, social omsorg, funktionshinderområdet, omvårdnad, sjukvård eller psykiatri och om de lagar och andra bestämmelser som reglerar arbetet inom det aktuella området.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda yrkesetiska kraven och de fastställda säkerhets- och kvalitetskraven) inom genomförande och utvärdering av arbetsuppgifter inom minst ett vård- och omsorgsområde.

Förmåga att både muntligt och skriftligt kommunicera åtaganden och lösningar med olika målgrupper inom det aktuella vård- och omsorgsområdet.

Ämnet vägbyggnad

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om vägbyggnad inom anläggning eller ledningsbyggnad inom anläggning.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om de metoder, material, verktyg och maskiner som är relevanta för vägbyggnad inom anläggning samt om jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom anläggningsarbeten med vägbyggnad enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Remiss

Ämnet väghyvlar

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om körteknik, fordonsvård och anläggningsarbeten med väghyvel eller ett eller flera av fordonsslagen, bandschaktare, grävmaskin eller hjullastare.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om hur modern kommunikationsutrustning används vid jordförflyttande arbeten inom anläggning, om de metoder, material, verktyg och utrustningar som är relevanta för anläggningsarbeten, om jord- och bergmaterials egenskaper (hållfasthet, packningsförmåga och dräneringsegenskaper), den estetiska helheten i markbyggandet samt om vad hållbar utveckling innebär i bygg- och anläggningsbranschen.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) med jordförflyttande anläggningsmaskiner enligt gällande lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten.

Ämnet växthusteknik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om växthuskonstruktioner och teknisk utrustning för styrning av klimat och tillväxtfaktorer, om odlingsförutsättningar och produktionsprocesser i växthus, samt biologiska, tekniska och ekonomiska samband rörande drift av växthus.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) som rör skötsel av växthusbyggnader samt förekommande styr- och reglerteknik i enlighet med lagar och andra bestämmelser.

Ämnet växtkunskap

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om växter som används i park- och trädgårdsmiljöer, om växters uppbyggnad, egenskaper, utvecklingsfaser och behov, om kvalitetskrav och växters funktion i olika sammanhang, samt biologiska och ekologiska samband mellan växter, mark, klimat och andra organismer.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom val av växter för olika miljöer samt inom plantering, skötsel och hantering av växter i enlighet med lagar och andra bestämmelser inom området.

Remiss

Ämnet växtodling

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om odling inom lantbruk, om olika lantbruksgrödor och deras sjukdomar, om växtskadegörare, om odlingsförutsättningar, om produktionsprocesser, om växtkvalitet, om avsättningsmöjligheter för odlade växter samt om biologiska, tekniska och ekonomiska samband inom växtodling.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom växtodling i enlighet med lagar och andra bestämmelser.

Ämnet yrkestrafik

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om yrkestrafik samt om olika fordon och utrustningar som används för yrkesmässiga vägtransporter inom områdena persontransporter eller godstransporter samt om lagar och andra bestämmelser som reglerar yrket.

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om att framföra tung buss eller tung lastbil i trafik samt kunskaper om regler för förare och fordon i trafiken.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom körning av fordon i samband med yrkesmässiga transporter enligt de lagar och andra bestämmelser som reglerar verksamheten inom områdena persontransporter eller godstransporter.

Ämnet yttre miljö

Specialiserade (erfarenhetsbaserade och teoretiska) kunskaper om utomhusmiljöns betydelse för människors hälsa och livskvalitet samt om hur utomhusmiljöer kan utformas för olika brukare.

Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter (utifrån de fastställda bransch-, säkerhets-, kvalitets- och miljökraven) inom skötsel och anläggning av hårda ytor, gröna ytor och annan fast markutrustning inom fastighetsområdet.

Remiss

UHRFS 2024:x

Remiss

Remiss

Remiss

Utgivare: Anna Hörnlund. Redaktionens adress: Universitets- och högskolerådet. Box 4030, 171 04 Solna.
Telefon: 010-470 03 00. Fax: 010-470 03 01. Prenumeration och separata exemplar: www.uhr.se. Tryck: Print on demand Stockholm 2023

Universitets- och högskolerådet

Konsekvensutredning
Datum: 2023-11-24
Diarienummer: 4.1.2-00166-2023

Konsekvensutredning om förslag till föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen

Sammanfattning

Enligt Universitets- och högskolerådets (UHR) regleringsbrev för budgetåret 2023 har myndigheten i uppdrag att förbereda för en övergång till ämnesbetyg i gymnasieskolan och komvux på gymnasial nivå.[1] I regeringsuppdraget ingår det att UHR fattar beslut om de ändringar som krävs för att UHR:s föreskrifter om tillträde till högre utbildning är anpassade till ämnesbetygsreformen. UHR har därför gjort en översyn av UHR:s föreskrifter (UHRFS 2013:4) om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen (UHR:s yrkeslärarföreskrift). Kraven på yrkeskunskaper uttrycks i form av kunskapskriterier i en bilaga till föreskrifterna.

Utgångspunkten för UHR:s arbete är att anpassa kunskapskriterierna i föreskrifterna till den kommande ämnesutformade gymnasieskolan samt komvux.[2] UHR:s förslag på ändringar har tagits fram i samråd med Skolverket. UHR och Skolverket kommer att ha likalydande kunskapskriterier i myndigheternas respektive föreskrifter eftersom det ska vara samma krav på yrkeskunskaper för ett visst undervisningsämne i gymnasieskolan, både i samband med tillträde till yrkeslärarutbildningen och vid bedömning av behörighet för att undervisa i ämnet.[3] Efter samråd med Skolverket har UHR bedömt att andra ändringar av kunskapskriterierna utöver de som krävs för att anpassa kriterierna utifrån ämnesbetyg inte ryms inom detta uppdrag.

UHR remitterade under perioden januari till mars 2023 förslag till ändringar i UHR:s yrkeslärarföreskrifter om kunskapskriterier för de nationella yrkesprogrammen (remiss 1). Förslaget var utformat som en ändringsföreskrift av UHR:s yrkeslärarföreskrift.[4]

Inför remiss 2 har en ny konsekvensutredning gjorts. I och med den ändrade tidplanen för remiss 1 bedömer UHR att det är lämpligare att ta fram ett

[1] Regeringens dnr. U2022/04004 (delvis), U2022/04011
[2] *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper*, proposition 2021/22:36
[3] Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2012:4) om vilka yrkeskunskaper som krävs för att undervisa i ett yrkesämne samt UHR:s föreskrifter (UHRFS 2013:4) om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen
[4] UHR dnr 4.1.2-00938-2021, en ändringsföreskrift innebär förslag till ändringar i befintliga föreskrifter

förslag till en helt ny grundföreskrift (UHR:s nya yrkeslärarföreskrift) och samtidigt upphäva UHR:s nuvarande yrkeslärarföreskrift.

De förslag som föreslås i denna konsekvensutredning (remiss 2) bygger vidare på det förslag som UHR remitterade i januari (remiss 1). Förslaget i remiss 2 innefattar dels nya kunskapskriterier, dels kriterier som återremitteras då de förändrats och omarbetats jämfört med det som tidigare remitterades. Nya kunskapskriterier i bifogat förslag till föreskrifter markeras med en kursivering. De kriterier som ingick i remiss 1 och som inte har återremitterats kommer att finnas med i förslaget men utan att vara kursiverade.

Under förutsättning att regeringen och Skolverket fattar erforderliga beslut om författningsändringar bedömer UHR att myndigheten kan besluta om de föreskrifter som här föreslås.

Bakgrund

I februari 2022 fattade riksdagen beslut om propositionen *Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper* (prop. 2021/22:36). Beslutet innebar bland annat att ämnesbetyg ska ersätta kursbetyg i gymnasieskolan och komvux. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 15 juli 2022 och ska tillämpas första gången på utbildning i gymnasieskolan och komvux som påbörjas efter den 30 juni 2025.

UHR:s uppdrag

Enligt UHR:s regleringsbrev för budgetåret 2023 har myndigheten i uppdrag att förbereda för en övergång till ämnesbetyg i gymnasieskolan och komvux på gymnasial nivå. För UHR innebär detta bland annat att anpassa UHR:s föreskrifter och antagningssystem till att ämnesbetyg införs.

UHR har bemyndigande att föreskriva om särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen. Den särskilda behörigheten anges som kunskapskriterier som beskriver vilka kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper som krävs för att uppfylla behörigheten till en yrkeslärarutbildning i olika yrkesämnen. Kunskapskriterierna utgår från gymnasieskolans ämnesplaner som beslutas av Skolverket.

Skolverkets uppdrag

Skolverket har, i likhet med UHR, ett uppdrag att förbereda för en övergång till ämnesbetyg.[5] I Skolverkets uppdrag ingår att se över de styrdokument för berörda skolformer som Skolverket beslutar om. Skolverket har remitterat förslag till nya och ändrade styrdokument i flera omgångar.

[5] Regeringens dnr. U2022/03031, U2022/03625, U2022/03626 m.fl.

För mer information om den föreslagna modellen för ämnesbetyg, nya programstrukturer och de nya ämnenas ämnesplaner och innehåll hänvisas till Skolverkets förslag om nya ämnesplaner för respektive ämne.[6]

Skolverket föreslår bland annat nya ämnesplaner för samtliga ämnen i gymnasieskolan, inklusive alla yrkesämnen. Skolverket föreslår också en ny grundföreskrift om vilka yrkeskunskaper som krävs för att undervisa i ett yrkesämne.

Skolverkets ämnesplaner för yrkesämnen och föreskrifter om vilka yrkeskunskaper som krävs för att undervisa i ett yrkesämne påverkar utformningen av UHR:s nya yrkeslärarföreskrift.

Omfattning och avgränsningar

Det har tidigare framförts önskemål om en generell översyn av kunskapskriterierna, bland annat utformningen av kriterierna. UHR och Skolverket har gemensamt kommit överens om att en sådan översyn inte är möjlig att göra inom uppdraget att förbereda för att införa ämnesbetyg.

Skolverket och UHR har efter genomgång av igenom remissinstansernas svar från remiss 1 kommit överens om att en eventuell generell översyn kan ske först efter att samtliga kunskapskriterier är anpassade till ämnesbetyg. En sådan generell översyn ligger utanför detta uppdrag och skulle kräva en stor arbetsinsats, något som inte är möjligt att genomföra inom den snäva tidsramen som råder.

Tidigare remitterat förslag

I januari 2023 remitterade UHR ett förslag på nya kunskapskriterier för yrkesämnen på de nationella yrkesprogrammen. Förslaget var utformat som en ändringsföreskrift, det vill säga att de ändrade kriterier skulle införas i UHR:s yrkeslärarföreskrift. Målet var att UHR skulle fatta beslut om dessa ändringar i god tid så att ändringarna skulle kunna tillämpas vid antagningen till höstterminen 2024.

Utifrån att förutsättningarna har ändrats, då UHR fortsatt inväntar erforderliga beslut om författningsändringar, har UHR valt att skjuta fram såväl beslut som ikraftträdande av föreskrifterna.

De förslag som UHR remitterade i januari 2023 (remiss 1) är under beredning på myndigheten och UHR har för avsikt att fatta beslut om dessa under våren 2024 och de kan då tillämpas vid antagningen till vårterminen 2025.

[6] Skolverkets konsekvensutredning avseende förslag till föreskrifter med anledning av införandet av ämnesbetyg i gymnasieskolan och inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, dnr 2023:1355, 2020:1822 samt dnr 2023:21, 2020:1822, se även Skolverkets webbplats om ämnesbetyg; Remisser och ämnesplaner - Skolverket

A Allmänt

De förslag som denna konsekvensutredning behandlar är en del av UHR:s uppdrag att anpassa myndighetens föreskrifter till ämnesbetygsreformen och bygger på de förslag som UHR remitterade i remiss 1. De förslag som föreslås här är nya kriterier och kriterier som har återremitteras då de har förändrats och omarbetats efter remiss 1.

1. Beskrivning av problemet och vad UHR vill uppnå

Införandet av ämnesbetyg i gymnasieskola och komvux innebär att Skolverket beslutar om nya ämnesplaner. I samband med att nya ämnesplaner införs upphör befintliga ämnesplaner.

För att säkerställa att sökande som antas till yrkeslärarprogrammet har de kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper som krävs för att undervisa enligt de nya ämnesplanerna måste UHR:s yrkeslärarföreskrifter anpassas till Skolverkets nya ämnesplaner.

Samråd med Skolverket

UHR:s yrkeslärarföreskrifter ska vara likalydande med Skolverkets föreskrifter om vilka yrkeskunskaper som krävs för att undervisa i ett yrkesämne. Arbetet med att ta fram förslag på nya kunskapskriterier har genomförts i nära dialog och samråd med Skolverket.

UHR och Skolverket har enats om att kunskapskriterierna ska formuleras enligt de principer för hur föreskrifterna utformas som myndigheterna tidigare har kommit överens om.

Principer för utformningen av kunskapskriterier

- Myndigheterna ska samarbeta för att se till att föreskrifterna blir likalydande.
- För att definiera vad som är relevant kunskap använder sig myndigheterna av Sveriges referensram för kvalifikationer, SeQF, nivå 5. När myndigheterna har tagit fram kunskapskriterier har de utgått från principen att den som undervisar i ämnet ska ha kunskaper som ligger minst en nivå över de kunskaper en elev får i gymnasieskolan. Gymnasieutbildning är inplacerat på nivå 4 i SeQF. Det innebär att den som vill undervisa i yrkesämnen i gymnasieskolan ska ha yrkeskunskaper motsvarande minst nivå 5 i SeQF.
- Med relevanta yrkeskunskaper avser myndigheterna, utifrån SeQF 5, innehåll (vad man ska kunna), nivå (hur väl man ska kunna det) och aktualitet (att kunskapen är giltig i nutid).
- De relevanta yrkeskunskaperna uttrycks i form av kunskapskriterier. Kunskapskriterierna ska beskriva vilka yrkeskunskaper som, tillsammans med

yrkeslärarutbildningen eller annan lärarutbildning, ska krävas för att få behörighet att undervisa i ämnet.
- Ämnesplanerna ligger till grund för kunskapskriterierna, eftersom det är ämnesplanerna som styr vad läraren ska undervisa i.
- Kunskapskriterierna anger enbart krav på specifika yrkeskunskaper med relevans för respektive ämne.
- Yrkeskunskaperna ska vara erfarenhetsbaserade och teoretiska. Det innebär att sökande behöver ha fått erfarenhetsbaserade kunskaper genom yrkesarbete. Den teoretiska kunskapen kan sökanden ha fått på en arbetsplats. Det finns alltså inget krav formell utbildning i den teoretiska kunskapen.
- Ett ämne bör inte vara bredare än att en lärare kan undervisa i hela ämnet.

UHR och Skolverket har också enats om att myndigheternas föreskrifter ska träda i kraft i så nära anslutning som möjligt, vilket innebär att reglerna kan börja tillämpas vid samma tidpunkt.

UHR:s förslag i denna remiss

UHR:s nya yrkeslärarföreskrift
I samband med denna remiss föreslår UHR att samtliga nya kriterier regleras i en ny grundföreskrift. Då alla nya kriterier, både de som föreslås i denna remiss samt i tidigare remiss, kommer att träda i kraft samma datum och tillämpas för utbildning som påbörjas vårterminen 2025 bedömer UHR att det blir ett tydligare regelverk med en helt ny grundföreskrift. I denna remiss ingår därför både kriterier, som fortfarande är under beredning på myndigheten (remiss 1), samt nya kriterier. De nya kriterierna markeras i kursiv stil. **Det är dessa kriterier som är aktuella för synpunkter.**

Förslag till nya kunskapskriterier
I denna remiss föreslår UHR nya kunskapskriterier för yrkesämnen inom gymnasieskolans ***riksrekryterande utbildningar med egna examensmål***[7], ***särskilda varianter*** inom de nationella programmen i gymnasieskolan[8] samt för utbildning på ***waldorfpedagogisk inriktning***[9].

Dessutom ingår förslag till kunskapskriterier för yrkesämnen inom ***hantverksområdena;*** *finsnickeri, florist, glasblåsare, guldsmed och textil*

[7] Flygteknikutbildningen, Marinteknikutbildningen, Sjöfartsutbildningen, Tågteknikutbildningen samt ämnen inom samiska näringar
[8] Vissa särskilda varianter inom fordons- och transportprogrammet och vissa särskilda varianter inom naturbruksprogrammet
[9] Ämnet konsthantverk finns idag i gymnasieskolan och inom komvux på gymnasial nivå som används inom utbildning med waldorfpedagogisk inriktning

design. Det beror på att hantverksprogrammet upphör 2025, och Skolverket föreslår därför att det nuvarande ämnet *hantverk* ska upphöra och ersättas av nya ämnen för olika specifika hantverksområden.

Vidare tillkommer nya kriterier på ***nationella yrkesprogram***:

- barn- och fritidsprogrammet – *siminstruktör*
- fordon- och transportprogrammet – *fordon – elektronik och mjukvara*
- naturbruksprogrammet – *guidning i naturbruksmiljöer*, *marklära* samt *pälsvård och hundfrisering*

Ett antal kriterier har **återremitteras**, eftersom de har förändrats eller arbetats om efter remiss 1. Det gäller kriterier på följande program:

- naturbruksprogrammet – *ridning* samt *skogsmaskiner*
- industritekniska programmet – *svetsmetod MIG/MAG*, *svetsmetod MMA* samt *svetsmetod TIG*
- vård- och omsorgsprogrammet – *hälso- och sjukvård* samt *omvårdnad*

Därutöver har ett antal kriterier bytt namn, till exempel byter *hår- och makeupstylist* namn till *hår och makeup – fortsättning* samt *hårstylist och makeupartist* byter namn till *hår och makeup – fördjupning.* Ingen övrig ändring har gjorts i kriterierna.

För detaljerad information om bakgrunden till de nya kunskapskriterierna, namnbyten samt innehållet i de nya ämnesplanerna för respektive yrkesämne, hänvisar UHR till Skolverkets förslag om ändrade ämnesplaner för respektive yrkesämne.[10]

Kunskapskriterier som klassificeras om till vissa ämnen
Skolverket föreslår att nuvarande yrkesämnen som finns på vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år (TE4) klassificeras om till så kallade vissa ämnen.[11] Bakgrunden till förslaget är att de nya ämnena har anpassats efter SeQF-nivå 5.[12] Det gäller följande yrkesämnen:

- byggnadsproduktionsledning
- gymnasieingenjör i praktiken
- informationsteknisk arkitektur och infrastruktur
- nätverksteknik
- produktionsfilosofi
- samhällsbyggande
- tekniska system – el
- tekniska system – VVS

[10] Skolverkets dnr 2023:1355, 2020:1822
[11] Skolverkets föreskrifter om vad som krävs för att en lärares kompetens ska vara relevant för vissa ämnen i gymnasieskolan (SKOLFS 2011:159)
[12] SeQF är Sveriges referensram för kvalifikationer för livslångt lärande, se: https://www.myh.se/validering-och-seqf/seqf-sveriges-referensram-for-kvalifikationer

UHR:s yrkeslärarföreskrifter reglerar endast yrkesämnen och då dessa ämnen inte längre kommer att vara yrkesämnen finns inte dessa kriterier med i förslaget till UHR:s nya yrkeslärarföreskrift.

Redaktionella ändringar
UHR har även korrigerat ett skrivfel i en standardformulering som förekommer i samtliga kriterier. Det rör en felaktig upprepning, där ordet ”utföra” förekommer på två ställen. Korrigeringen av felet påverkar inte sakinnehållet. UHR och Skolverket har enats om att rätta formuleringen i det aktuella förslaget.

Nuvarande formulering:

”Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera, utföra samt identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter…”

Ny formulering:

”Förmåga att såväl självständigt som tillsammans med andra planera och identifiera resurser för att utföra specialiserade arbetsuppgifter…”

2. Syftet med reglerna

Syftet med regleringen är att anpassa kunskapskriterierna i UHR:s yrkeslärarföreskrifter till övergången till ämnesbetygsreformen. Det görs för att se till att de sökande som antas till yrkeslärarprogrammet har de kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper som krävs för att undervisa enligt de nya ämnesplanerna.

3. Alternativa lösningar och effekter av utebliven reglering

UHR bedömer att det saknas alternativa lösningar till förslaget om nya kunskapskriterier för berörda yrkesämnen. Skolverket har tagit fram förslag om nya ämnesplaner som innebär ett förändrat ämnesinnehåll för flera yrkesämnen och många yrkesämnen har delats i flera nya ämnen. Om UHR inte ändrar kunskapskriterierna för yrkesämnena innebär det att innehållet i kunskapskriterierna inte kommer att stämma överens med den kommande ämnesutformningen i gymnasiet samt på komvux på gymnasial nivå. Konsekvensen av en utebliven reglering skulle då bli att de sökandes kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper som bedöms vid antagning till yrkeslärarutbildningen inte skulle stämma överens med de nya ämnesplanerna som lärarna ska undervisa i efter avslutad utbildning.

4. Konsekvenser av förslaget och vilka som berörs

Sökande till yrkeslärarutbildningen
Personer som planerar att söka till yrkeslärarutbildningen berörs av förslaget. De som söker utbildningen till höstterminen 2024 kommer att bedömas utifrån och antas enligt nuvarande kriterier. Eftersom vissa av de yrkesämnen som de potentiellt kan antas till inte kommer att finnas kvar i gymnasieskolan i sin nuvarande form måste de som söker få information om vad det innebär för deras framtida lärarbehörigheter och anställningsbarhet. Läs mer nedan under rubriken om ämnen som inte kommer ha någon motsvarighet.

Åtgärder som UHR planerar att vidta framgår under rubriken om konsekvenser för UHR.

Studerande på yrkeslärarutbildningen
De som studerar på yrkeslärarutbildningen berörs av förslaget. Eftersom vissa av de yrkesämnen som de har antagits i inte kommer att finnas kvar i gymnasieskolan i sin nuvarande form måste studenter på utbildningen få information om vad det innebär för deras framtida lärarbehörighet och anställningsbarhet. Det är inte möjligt att komplettera med ytterligare yrkesämnen under en pågående yrkeslärarutbildning. Det går att ansöka om en utökad lärarlegitimation hos Skolverket efter examen vilket kan ge behörighet i de nya ämnena.

Åtgärder som UHR planerar att vidta framgår under rubriken om konsekvenser för UHR.

Befintliga yrkeslärare
Befintliga yrkeslärare berörs. De påverkas främst av de ändringar som görs i Skolverkets föreskrifter om lärarlegitimation. De som har en lärarexamen kan ansöka om utökad legitimation hos Skolverket och kan därmed få behörighet i motsvarande yrkesämnen.

Skolverket bedömer att majoriteten av de lärare som är behöriga i ett ämne idag även kommer att kunna bli behöriga i motsvarande ämne efter ansökan. För ytterligare information om lärarbehörigheter för de nya yrkesämnena hänvisar UHR till Skolverkets konsekvensutredning.[13]

Ämnen som inte kommer att ha någon motsvarighet
Skolverket har aviserat att ett fåtal yrkesämnen inte kommer att ha någon motsvarighet i nya yrkesämnen.

[13] Skolverkets dnr 2023:1355, 2020:1822

I Skolverkets tidigare remiss[14] angavs följande ämnen:

- el- och hybridfordonsteknik
- elektroniksystem – installation och underhåll
- elementmontering
- flerbränslefordonsteknik
- fordons- och transportbranschen
- fordonsteknik
- fordonstestteknik
- hälsa
- hälsovård
- lantbruksmaskiner
- lastmaskiner och truckar inom naturbruk
- marinmotorteknik
- trädgårdsmaskiner
- verktygs- och materialhantering

I Skolverkets aktuella remiss[15] gäller det följande ämnen:

- fiskevård
- informationsteknisk arkitektur och infrastruktur
- mekatronik
- nätverksteknik
- samhällsbyggande
- tekniska system – el
- tekniska system – VVS

Det är viktigt att presumtiva sökande får information om och förstår vad det innebär för framtida lärarbehörigheter och anställningsbarhet om sökande ansöker om validering i något av de ämnen som räknas upp i listorna.

Åtgärder som UHR planerar att vidta framgår under rubriken om konsekvenser för UHR.

Konsekvenser för lärosäten
Lärosäten som anordnar yrkeslärarutbildningen berörs av förslaget. I yttranden till remiss 1 framförde flera lärosäten att det ökade antalet yrkesämnen med tillhörande kriterier kommer att medföra såväl ökad arbetsbörda som ökade kostnader för lärosätena. Valideringsprocessen, som redan i dag är tidskrävande för lärosätena, riskerar att bli ännu mer omfattande när sökande ska valideras i fler ämnen än tidigare. Vidare kommer det att krävas omfattande informationsinsatser för att få sökande att förstå förändringarna.

[14] Skolverkets konsekvensutredning avseende förslag till föreskrifter med anledning av införandet av ämnesbetyg i gymnasieskolan och inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, dnr 2023:21, 2020:1822
[15] Skolverkets konsekvensutredning avseende förslag till föreskrifter med anledning av införandet av ämnesbetyg i gymnasieskolan och inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, dnr 2023:1355, 2020:1822

Berörda lärosäten kan även behöva se över interna handläggningsrutiner och processer.

Åtgärder som UHR planerar att vidta framgår under rubriken om konsekvenser för UHR.

Konsekvenser för bedömare
Bedömare i UHR:s bedömarbank kommer att bedöma utifrån ett nytt regelverk där många ämnen har delats upp i flera nya ämnen. Även om Skolverket i sitt förslag har angett att majoriteten av de nya yrkesämnena har en motsvarighet i nuvarande ämnen, har ämnen som delats i många fall blivit mer specificerade. Det kan medföra att bedömare inte längre bedöms ha den kompetens som krävs för att bedöma i ämnet. Det kan i sin tur leda till att antalet bedömare som väljer att avsluta sitt uppdrag ökar eller att UHR behöver säga upp bedömare på grund av bristande kompetens.

Åtgärder som UHR planerar att vidta framgår under rubriken om konsekvenser för UHR.

Konsekvenser för UHR
UHR kommer att behöva genomföra omfattande informationsinsatser om förslaget om UHR:s nya yrkeslärarföreskrift.

Att ett antal kunskapskriterier inte kommer att finnas kvar i någon form innebär att UHR behöver informera sökande till yrkeslärarutbildningen, studerande på utbildningen samt vidareinformatörer, såsom lärosäten, på myndighetens webbplats samt i andra informationskanaler för att sökande ska ges möjlighet att göra välinformerade val.

Förslaget innebär även att UHR behöver informera bedömare i UHR:s bedömarbank vad det innebär för bedömarnas kompetenser samt vilka nya ämnen som motsvarar nuvarande ämnen.

Förslaget innebär dessutom att UHR behöver utveckla systemstödet Valda. Valda ska både vara ett stöd för sökande och för anslutna lärosätena i valideringsprocessen, Valda gör det också möjligt för UHR att samordna arbetet med validering av yrkeskunskaper inom antagningen till yrkeslärarutbildningen.

UHR behöver även informera Valiweb. Valiweb är ett systemstöd som förvaltas av Skellefteå kommun och används av ett antal lärosäten i valideringsprocessen.

5. Bemyndiganden för UHR:s beslut

I förordningen (2010:2021) om tillträde till utbildning som leder till yrkeslärarexamen regleras de särskilda behörighetskrav som gäller för tillträde till yrkeslärarutbildningen. I 4 § denna förordning bemyndigas UHR att

föreskriva om vad som är kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper. Med stöd av bemyndigandet har myndigheten beslutat om Universitets- och högskolerådets föreskrifter (UHRFS 2013:4) om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen.

6. Kostnader och andra konsekvenser

De lärosäten som anordnar yrkeslärarutbildningen kommer att behöva uppdatera informationsmaterial.

UHR:s datatekniska system för antagning, NyA, och valideringssystemet Valda behöver uppdateras och vidareinformatörer behöver få information om UHR:s nya yrkeslärarföreskrift.

7. Regleringen och Sveriges skyldigheter som EU-medlem

UHR bedömer att regleringen stämmer överens med de skyldigheter som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen.

Inremarknadstest
Den myndighet som utarbetar ett förslag till föreskrifter som innehåller nya eller ändrade krav för ett reglerat yrke ska genomföra ett så kallat inremarknadstest. Det framgår av 4 § förordningen (2020:757) om proportionalitetsprövning vid nya eller ändrade krav på yrkeskvalifikationer.

UHR:s föreskrifter om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen handlar om nya krav för behörighet till viss utbildning, inte om nya eller ändrade krav för ett reglerat yrke. Myndigheten har därför bedömt att framtagande av nya föreskrifter inte omfattas av kravet på ett inremarknadstest.

8. Tidpunkt och informationsinsatser

UHR:s nya yrkeslärarföreskrift föreslås träda i kraft **den 1 juli 2024** och tillämpas vid antagning till yrkeslärarutbildning som startar efter den **31 december 2024.**

I samband med att UHR:s nya yrkeslärarföreskrift träder i kraft upphävs Universitets- och högskolerådets föreskrifter (UHRFS 2013:4) om kvalificerade och relevanta yrkeskunskaper för särskild behörighet till utbildning som leder till yrkeslärarexamen. UHRFS 2013:4 gäller fortfarande vid antagning till utbildning som leder till yrkeslärarexamen som börjar före 31 december 2024.

UHR kommer att informera om förändringarna på myndighetens webbplats.

UHR har informerat de lärosäten som anordnar yrkeslärarutbildning om att

myndigheten kommer att ta fram nya föreskrifter. UHR kommer löpande att informera lärosätena under processens gång.

B Kommuner och regioner

Regleringen bedöms inte få effekter för kommuner eller regioner.

C Företag

Regleringen bedöms inte få effekter som har betydelse för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt.

D Samråd

UHR och Skolverket har i samråd tagit fram förslag på nya kunskapskriterier för yrkesämnen. Skolverkets nationella programråd och relevanta branschföreträdare har lämnat synpunkter i arbetet.

Myndigheterna skickar ut respektive föreskrifter på remiss var för sig. Myndigheterna kommer att beakta respektive myndighets remissyttranden för att analysera och ta ställning till om synpunkter som kommer in påverkar det ursprungliga förslaget.

E Kontaktpersoner

Vid frågor om konsekvensutredningen eller föreskrifterna kontakta utredare Carmen Holm Nordquist, Universitets- och högskolerådet. Telefon: 010-470 05 12, e-post: carmen.holm.nordquist@uhr.se.

Universitets- och högskolerådet

Datum: 2023-11-29
Diarienummer: 4.1.2-00166-2023

Sändlista

Högskolor och universitet

Blekinge tekniska högskola

Chalmers tekniska högskola

Försvarshögskolan

Gammelkroppa skogsskola

Gymnastik- och idrottshögskolan

Göteborgs universitet

Handelshögskolan i Stockholm

Högskolan Dalarna

Högskolan i Borås

Högskolan i Gävle

Högskolan i Halmstad

Högskolan i Jönköping

Högskolan i Skövde

Högskolan Kristianstad

Högskolan Väst

Karlstads universitet

Karolinska institutet

Konstfack

Kungliga konsthögskolan

Kungliga musikhögskolan

Kungliga tekniska högskolan

Linköpings universitet

Linnéuniversitetet

Luleå tekniska universitet

Kontakt
Telefon: 010-470 03 00
E-post: registrator@uhr.se

Postadress
Universitets- och högskolerådet
Box 4030, SE-171 04 Solna

Besöksadress
Solna strandväg 132B
171 54 Solna

www.uhr.se
Organisationsnummer:
202100-6487

Datum: 2023-11-29
Diarienummer: 4.1.2-00166-2023

Lunds universitet

Malmö universitet

Mittuniversitetet

Mälardalens universitet

Röda Korsets Högskola

Sophiahemmets sjuksköterskeskola

Stockholms konstnärliga högskola

Stockholms universitet

Sveriges lantbruksuniversitet

Södertörns högskola

Umeå universitet

Uppsala universitet

Örebro universitet

Myndigheter

Arbetsförmedlingen

Centrala studiestödsnämnden (CSN)

Havsmiljöinstitutet

Myndigheten för yrkeshögskolan

Regelrådet

Skolinspektionen

Specialpedagogiska myndigheten (SPSM)

Statens skolverk

Tillväxtverket

Universitetskanslersämbetet

Överklagandenämnden för högskolan

Organisationer

Djurbranschens yrkesnämnd

Floristernas yrkesråd

Folkbildningsrådet

Datum: 2023-11-29
Diarienummer: 4.1.2-00166-2023

Friskolornas riksförbund

Glasbranschföreningen

Gröna arbetsgivare

Hantverkarna

Hästnäringens yrkesnämnd

Industriarbetsgivarna

Kommunal

Motormännens Riksförbund (MRF)

Naturbrukets yrkesnämnd

Naturbruksskolornas förening

Sametinget

Stiftelsen Waldorflärarhögskolan

Stockholms snickarmästarförening

Svensk sjöfart

Svenska livräddningssällskapet

Svenska skidanläggningars organisation (SLAO)

Svensk Flygteknikerförening

Svenskt marintekniskt forum

Svenskt näringsliv

Sveriges Förenade Studentkårer

Sveriges Hantverksråd

Sveriges lärare

Sveriges Kommuner och Regioner

Sveriges skolledare

Sveriges skrädderiförbund

Sveriges textil och modeföretag (TEKO)

Sveriges vägledarförening

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF)

Sveriges universitets- och lärarförbund (SULF)

Datum: 2023-11-29
Diarienummer: 4.1.2-00166-2023

Svetskommissionen

Teknikföretagen

Trä- och möbelföretagen (TMF)

Transportföretagen

Tågföretagen

Vuxenutbildning i samverkan

Vård- och omsorgscollege

Kommuner

Göteborgs stad

Luleå kommun

Malmö stad

Stockholms stad

Umeå kommun

Östersunds kommun

Företag

Valiweb AB

Från: Registrator <Registrator@lakemedelsverket.se>
Skickat: den 4 december 2023 09:14
Ämne: Remiss avseende förslag till Läkemedelsverkets föreskrifter (HSLF-FS 2024:XX) om handel med vissa receptfria läkemedel Dnr 3.1.1-2023-103582
Bifogade filer: Konsekvensutredning.pdf; Bilaga 1 Förslag till Läkemedelsverkets föreskrifter (HSLF-FS 2024-XX) om handel med vissa receptfria läkemedel.pdf; Bilaga 2 Kommentarsdokument.pdf; Sändlista.pdf; Sändlista kommuner.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Hej,

Bifogat finns en remiss avseende förslag till Läkemedelsverkets föreskrifter (HSLF-FS 2024:XX) om handel med vissa receptfria läkemedel. Remissen innehåller konsekvensutredning med två tillhörande bilagor och två sändlistor.

Remissen skickas endast ut elektroniskt.

Synpunkter på förslagen ska ha inkommit till Läkemedelsverket senast den 1 februari 2024.

Skicka gärna svar på remissen via e-post till registrator@lakemedelsverket.se alternativt till Läkemedelsverket, Box 26, 751 03 Uppsala. Vänligen ange Läkemedelsverkets diarienummer 3.1.1-2023-103582.

Eftersom Läkemedelsverket är en statlig myndighet omfattas myndigheten av offentlighetsprincipen. Det innebär att handlingar som inkommer till myndigheten normalt sett är allmänna handlingar som kan komma att lämnas ut till den som begär det.

Med vänlig hälsning

LÄKEMEDELSVERKET
SWEDISH MEDICAL PRODUCTS AGENCY

Läkemedelsverket
Namn Peter Thorildsson
Titel Registrator
Enheten för informationshantering

Box 26, 751 03 Uppsala
Besöksadress: Dag Hammarskjölds väg 42
Telefon: 018 – xxxxxxxx, växel 018 – 17 46 00
e-postadress: xxxx@lakemedelsverket.se
www.lakemedelsverket.se

Så här behandlar Läkemedelsverket personuppgifter

LÄKEMEDELSVERKET
SWEDISH MEDICAL PRODUCTS AGENCY

Dnr. 3.1.1-2023-103582

Konsekvensutredning gällande förslag till nya föreskrifter om handel med vissa receptfria läkemedel

1. Problemet och vad som ska uppnås

1.1. Inledning

I Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 2009:20) om handel med vissa receptfria läkemedel finns krav på detaljhandel med vissa receptfria läkemedel på andra försäljningsställen än öppenvårdsapotek. Sedan föreskrifterna beslutades år 2009 har handel med receptfria läkemedel som sker på annat sätt än den traditionella i fysiska butiker ökat i omfattning. Det är i dag vanligt att köp av läkemedel till exempel sker via internet och att läkemedlen sedan skickas till mottagaren. I denna konsekvensutredning avses med distanshandel sådan handel med receptfria läkemedel där konsumenten köper läkemedel på annat sätt än i en fysisk butik eller där konsumenten får tillgång till läkemedlet på annat ställe än i den fysiska butiken efter distribution. Med andra ord omfattas även köp i en fysisk butik när läkemedlen inte tillhandahålls konsumenten i den fysiska butiken utan skickas till konsumenten.

År 2018 fanns det 284 verksamheter som anmält till Läkemedelsverket att de hade för avsikt att bedriva handel med receptfria läkemedel via e-handel. År 2023 hade antalet ökat till över 500 verksamheter. Majoriteten (90 procent) av de verksamheter som i dagsläget anmält att de bedriver distanshandel med vissa receptfria läkemedel tillhör en större organisation såsom varuhus, livsmedelskedja eller drivmedelsbolag.

De krav som ställs i LVFS 2009:20 gäller oavsett om försäljning sker i fysisk butik eller genom distanshandel. Vissa av kraven behöver dock uppfyllas på andra sätt vid distanshandel än vid handel i fysisk butik. Vid distanshandel kan konsumenten till exempel köpa läkemedel via internet och sedan få läkemedlen levererade till ett utlämningsställe eller direkt hem. Detta innebär att krav på exempelvis läkemedelskvalitet och säkerhet vid hantering av läkemedel, samt vid överlämnande av läkemedel behöver uppfyllas på andra sätt än när konsumenten får tillgång till läkemedlen i en fysisk butik direkt vid köptillfället. Läkemedelsverket ser därför behov av att utveckla kraven i föreskrifterna och införa ytterligare krav avseende bland annat distribution av läkemedel. Verksamhetsutövaren kan anlita underleverantörer för att utföra uppdrag hänförliga till verksamhetsutövarens verksamhet och Läkemedelsverket ser därför behov att ställa krav även på sådan verksamhet.

Läkemedelsverket remitterade i november 2022 förslag till nya föreskrifter om distanshandel vid öppenvårdsapotek (diarienummer 3.1.1-2022-088227). De föreskrifterna har efter remissen omarbetats och remitteras nu på nytt i samma ärende parallellt med detta förslag.[1] I den mån det bedöms ändamålsenligt och möjligt föreslås motsvarande krav gällande distanshandel med receptfria läkemedel både från andra försäljningsställen än öppenvårdapotek, och från öppenvårdsapotek.

Trots att de nu föreslagna kraven främst rör distribution av sålda läkemedel och krav på underleverantörer föreslår Läkemedelsverket att det beslutas om nya föreskrifter om handel med vissa receptfria läkemedel. Det sker främst mot bakgrund av att det annars skulle

[1] Förslaget finns publicerat på Läkemedelsverkets webbplats, se https://www.lakemedelsverket.se/sv/lagar-och-regler/kommande-lagstiftning.

behövas omfattande ändringar i LVFS 2009:20 i form av bland annat ny struktur av föreskrifterna, nya beteckningar av paragrafer och ändrade rubriker samt att nya krav förs in. Läkemedelsverket bedömer att det skulle försvåra läsbarheten och föreslår därför att LVFS 2009:20 upphävs och att det utfärdas nya föreskrifter.

Nedan redogörs för de krav i de föreslagna föreskrifterna som är nya i förhållande till kraven i LVFS 2009:20 samt de överväganden som Läkemedelsverket gjort avseende dessa. I bilaga 2 Kommentarsdokument anges i rutor under respektive paragraf vilka paragrafer som är nya, vilka paragrafer som i de nu föreslagna föreskrifterna kommer motsvara paragrafer i LVFS 2009:20 samt i vilken mån föreslagna paragrafer motsvarar delar av paragrafer i LVFS 2009:20. Kraven i de nu föreslagna föreskrifterna som motsvarar krav i LVFS 2009:20, och därmed överförs oförändrade eller endast genomgår redaktionella ändringar, beskrivs inte närmare i denna konsekvensutredning.

1.2. Definitioner

Läkemedelsverket ser behov av att införa två nya definitioner i föreskrifterna (2 §).

I de föreslagna föreskrifterna definieras begreppet *distribution* som all hantering av försändelser som sker från det att försändelsen skickas från verksamhetsutövarens lokaler till dess att den har överlämnats till mottagaren eller till dess att försändelsen har anlänt till verksamhetsutövaren vid ett återsändande. Syftet med att införa en definition av begreppet är att det ska vara tydligt när reglerna om distribution av läkemedel är tillämpliga.

Det föreslås också att begreppet *överlämnande* definieras som när läkemedel lämnas över till mottagaren. Läkemedelsverket ser behov av att införa en definition av begreppet mot bakgrund av de krav som föreslås vad gäller överlämnande (se vidare under avsnitt 1.3.4.). Det innebär även att det, i kombination med kraven rörande överlämnande, blir tydligt när verksamhetsutövarens ansvar för läkemedlen upphör.

1.3. Distribution

Ett syfte med de nu föreslagna kraven är att tydliggöra verksamhetsutövarens ansvar under hela distributionen. Det blir exempelvis tydligt att verksamhetsutövaren ansvarar för läkemedlets kvalitet under distributionen samt för att läkemedel når mottagaren och inte hamnar på avvägar. Det är av samma skäl av vikt att försändelser som inte kunnat överlämnas hanteras på ett säkert sätt under återsändandet till verksamhetsutövaren. Därför föreslås att även hanteringen av försändelser som inte överlämnas utan återsänds till verksamhetsutövaren ska omfattas av krav som rör distribution.

1.3.1. Information i försändelser

Läkemedelsverket föreslår att det införs krav på att det i försändelser med läkemedel ska finnas tydlig information om att läkemedlet inte ska användas om läkemedlet eller förpackningen har synliga fel eller brister (17 §).

Det finns krav på att det vid mottagande av leveranser ska kontrolleras att läkemedel som levererats inte har synliga fel eller brister (se 7 § LVFS 2009:20, 10 § i de nu föreslagna föreskrifterna). Det finns även krav på att en läkemedelsförpackning som öppnats, har synliga fel eller brister eller alltför kort hållbarhet inte får lämnas ut (se 11 § LVFS 2009:20, 15 § i de nu föreslagna föreskrifterna. I sistnämnda paragraf används begreppet *säljas* istället för *lämnas ut*[2]). Vid distanshandel distribueras läkemedlen i försändelser som sedan överlämnas

[2] Se vidare i avsnitt 1.8.2.

till mottagaren. Det innebär att skador kan uppstå på läkemedelsförpackningen under distributionen utan att verksamhetsutövaren eller dennes underleverantör kan se det. Skador på en läkemedelsförpackning kan innebära risk för påverkan på läkemedlets kvalitet. Det nya kravet föreslås för att så långt det är möjligt säkerställa att konsumenter endast använder läkemedel av god kvalitet.

1.3.2. Kvalitet

I de föreslagna föreskrifterna föreslås ett krav på att läkemedel ska distribueras under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlen. Läkemedel får inte exponeras för förhållanden som kan påverka kvaliteten negativt, skada förpackningen eller kontaminera läkemedlen (18 §).

I nu gällande föreskrifter finns krav på hur läkemedel ska förvaras (se 9 § LVFS 2009:20, delar av 11 och 12 §§ i de nu föreslagna föreskrifterna). Syftet med det nu föreslagna kravet är att tydliggöra och säkerställa att de grundläggande kraven beträffande kvalitet, som gäller i hela försörjningskedjan för läkemedel, ska upprätthållas även under distributionen i detaljhandelsledet. Det vill säga fram till att försändelsen med läkemedel har lämnats till mottagare.

Vissa läkemedel har angivna förvaringsbetingelser så som en övre- eller undre temperaturgräns. Vilka förvaringsanvisningar som gäller framgår av Svensk läkemedelsstandard.[3] För de läkemedel som har specificerade förvaringsbetingelser angivna kan kravet exempelvis uppfyllas genom att använda temperaturkontrollerade transporter eller emballering som säkerställer att förvaringsbetingelserna upprätthålls under distributionen.

1.3.3. Säkerhet

Läkemedelsverket föreslår att det införs ett krav på att under distributionen ska läkemedel skyddas från stöld och olovlig befattning (19 §).

Vid försäljning av läkemedel i en fysisk butik finns det krav på att läkemedlen ska förvaras inlåst eller under direkt uppsikt av personal (se 8 § LVFS 2009:20, 13 § i de nu föreslagna föreskrifterna). Med direkt uppsikt avses att någon i personalen kontinuerligt övervakar läkemedlen och kan förhindra otillbörlig åtkomst till läkemedlen eller åverkan på läkemedlen. Vid distanshandel distribueras läkemedlen i försändelser som sedan överlämnas till mottagaren. Det innebär att kravet på att förhindra otillbörlig åtkomst till läkemedlen eller åverkan på läkemedlen behöver uppfyllas på andra sätt än vid handel i fysisk butik. Under distributionen ansvarar verksamhetsutövaren för läkemedlen. Läkemedelsverket ser att det kan finnas moment under distributionen som kan innebära ökade risker för stöld och olovlig befattning. Syftet med att införa kraven är att minska risken för att läkemedel stjäls och säljs vidare på den illegala marknaden och/eller att läkemedel hamnar på avvägar samt hanteras på ett sätt som kan skada människor, djur eller miljö. Det regleras inte hur kravet ska efterlevas, istället behöver en bedömning göras av respektive verksamhetsutövare utifrån dennes verksamhet.

[3] Svensk läkemedelsstandard 2023.2 Förvaring, märkning, lagrings- och användningstider för läkemedel, https://www.lakemedelsverket.se/49efce/globalassets/lanklistor/publikationer/svensk-lakemedelsstandard/forvaring-markning-lagrings-och-anvandningstider.pdf.

1.3.4. Överlämnande

Läkemedelsverket föreslår att det införs krav på att en försändelse som innehåller läkemedel ska överlämnas till rätt mottagare. Överlämnandet ska ske på ett sådant sätt att försändelsen inte lämnas lätt gripbar för obehöriga (20 §).

Genom att reglera överlämnande vid distanshandel, tydliggörs verksamhetsutövarens ansvar under hela distributionen, det vill säga från det att försändelser med läkemedel skickas från verksamhetsutövaren till dess att försändelsen överlämnas till mottagaren.

Läkemedelsverket bedömer att om försändelser lämnas lätt gripbart kan det innebära en ökad risk att någon obehörig öppnar, skadar eller stjäl försändelsen. Läkemedel är potenta och känsliga varor som kan vara skadliga för människor, djur och miljö om de hanteras eller används fel. Även receptfria läkemedel kan orsaka skador vid felaktig hantering och användning, och det är därför viktigt att minska risken att obehöriga kommer åt läkemedlen.

Det regleras inte hur det ska säkerställas att försändelser överlämnas till rätt mottagare och inte lämnas lätt gripbart. Istället behöver verksamhetsutövare ta ställning till hur överlämnande kan ske på ett sådant sätt att kravet efterlevs. Det nu föreslagna kravet torde normalt sett medge att överlämnande i en postlåda kan vara möjligt. Att det föreslås att försändelsen inte får överlämnas på ett sådant sätt att det är ”lätt gripbart” bedöms dock till exempel innebära att en försändelse innehållande läkemedel inte får hängas på en ytterdörr, läggas utanför en bostad eller utanpå eller vid sidan av en postlåda. Det nya kravet föreslås för att minska risken för stöld och olovlig befattning och så långt det är möjligt säkerställa att försändelser med läkemedel når fram till rätt mottagare så att den som har ett behov av läkemedlet får det.

1.4. Försändelser som inte kunnat överlämnas

I de föreslagna föreskrifterna föreslås krav på att en försändelse som innehåller läkemedel som har sålts och skickats till en mottagare men som inte har kunnat överlämnas till mottagaren ska återsändas till verksamhetsutövaren så snart som möjligt (24 §). Vid återsändande enligt första stycket behöver kravet i 18 § om distribution under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlet inte tillämpas.

För försändelser med läkemedel som inte har kunnat överlämnas till mottagaren kvarstår ansvaret för försändelsen hos verksamhetsutövaren och försändelsen ska därför återsändas till verksamhetsutövaren. Kravet gäller oavsett leveranssätt.

Kravet ställs för att minska risken för stöld (avledning) och för att minska risken att läkemedel på annat sätt kommer på avvägar och skadar människor, djur eller miljö. Om försändelser som innehåller läkemedel inte har kunnat överlämnas enligt överenskommelse (exempelvis inom en vecka från ett utlämningsställe eller efter ett, eller ett förutbestämt antal upprepade, försök till personlig leverans) ska försändelserna inte ligga kvar på exempelvis ett utlämningsställe, i ett transportfordon eller på en omlastningsplats längre än nödvändigt. Försändelserna ska i stället återsändas till verksamhetsutövaren så snart som möjligt.

I bestämmelsen införs ett undantag som innebär att kravet om att läkemedlen ska distribueras under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlen inte behöver tillämpas under återsändandet. Kravet på att förvaringsbetingelserna ska upprätthållas är i detta sammanhang inte nödvändigt eftersom det även införs ett krav på att läkemedel som har återsänts inte får säljas på nytt. Det är dock fortsatt nödvändigt att säkerställa att förpackningar som återsänds inte skadas under återsändandet för att minska risken att innehållet skadar människor, djur

eller miljö. Även kraven i 19 § som anger att läkemedel ska skyddas från stöld och olovlig befattning gäller under hela distributionen, det vill säga även vid återsändande av försändelser som inte har kunnat överlämnas.

Vidare föreslås krav på att försändelser som innehåller läkemedel och som inte har kunnat överlämnas till mottagaren och som har återsänts till verksamhetsutövaren enligt 24 § ska hållas åtskilda från läkemedel som inte har sålts och försändelser som inte har skickats. Vid ankomsten till verksamhetsutövaren ska det säkerställas att innehållet i den återsända försändelsen överensstämmer med det som skickades. Läkemedel som har återsänts till verksamhetsutövaren får inte säljas på nytt eller skickas till mottagaren på nytt och ska tas om hand på lämpligt sätt (25 §).

Kravet på att försändelser som återsänts ska hållas åtskilda från läkemedel som inte har sålts och försändelser som inte har skickats ut syftar till att minska risken för sammanblandning och risken för att försändelsen skickas ut på nytt.

I dagsläget ställs inte några krav på att säkerställa bibehållen läkemedelskvalitet avseende ett läkemedel som har återsänts till verksamhetsutövaren på grund av att det inte kunnat överlämnas till mottagaren. Då kvaliteten för ett sådant läkemedel inte kan garanteras föreslår Läkemedelsverket att verksamhetsutövaren inte heller ska få sälja läkemedlet på nytt eller skicka det till mottagaren på nytt. Det nu föreslagna kravet innebär att läkemedel som återsänts till verksamhetsutövaren ska tas om hand på lämpligt sätt vilket i praktiken innebär att verksamhetsutövaren behöver ombesörja att de destrueras på ett säkert sätt.

1.5. Dokumentation

Läkemedelsverket föreslår krav (27 §) på att det för att möjliggöra spårbarhet ska finnas dokumentation över distribution av sålda läkemedel. Dokumentationen ska för varje försändelse som skickas från verksamhetsutövaren innehålla uppgift om datum för när försändelsen skickats, namn, läkemedelsform och styrka, förpackningsstorlek och antal förpackningar för respektive läkemedel. Vidare ska dokumentationen innehålla uppgift om namn och adress till mottagaren, distributionssätt samt, i förekommande fall, underleverantör. Även datum för överlämnande ska dokumenteras.

Vidare föreslås att det ska införas krav (28 §) på att det för försändelser som har återsänts enligt 24 § ska finnas dokumentation för att möjliggöra spårbarhet. Dokumentationen ska innehålla uppgift om datum för när försändelsen ankommit till verksamhetsutövaren. Dokumentationen ska även innehålla uppgift om namn, läkemedelsform och styrka för det återsända läkemedlet, antal återsända förpackningar och förpackningsstorlek för respektive läkemedel. Vidare ska distributionssätt, samt, i förekommande fall, underleverantör för återsändandet dokumenteras. Dessutom ska uppgift om säkerställandet och hanteringen enligt 25 § dokumenteras. Dokumentationen enligt ovan ska vara spårbar i förhållande till dokumentationen enligt 27 § för samma försändelse.

Läkemedelsverket föreslår vidare krav (29 §) på att det ska upprättas dokumentation över egenkontroll vad gäller kartläggning enligt 30 §, beskrivning och resultat av riskbedömningar som ska genomföras enligt 31 § första stycket, beskrivning och resultat av den systematiska uppföljning och utvärdering som ska genomföras enligt 31 § tredje stycket, samt beskrivning och resultat av kontroller som ska genomföras enligt 32 §.

Läkemedelsverket föreslår dokumentationskrav över distributionen i syfte att säkerställa spårbarhet och möjliggöra egenkontroll. Det innebär att verksamhetsutövaren ska kunna

kontrollera och följa upp sin verksamhet samt att vid tillsyn och kontroll kunna visa att gällande krav efterlevs.

Dokumentationskraven behövs för spårbarhet av läkemedlen och är viktig för att säkerställa att läkemedel som inte har kunnat överlämnas inte kommer på avvägar utan kommer tillbaka till verksamhetsutövaren för att kunna tas om hand på lämpligt sätt.

Den kartläggning, riskbedömning och kontroll som avses redogörs för i avsnitt 1.6.1. Dokumentationen behövs för att verksamhetsutövaren ska kunna analysera och utvärdera hur väl distributionen lever upp till kraven och för att det i tillsyn ska kunna visas att de krav på egenkontroll och distribution som dokumentationen avser har uppfyllts.

1.6. Egenkontroll

1.6.1. Distribution

Läkemedelsverket föreslår att det införs ett krav (30 §) på att innan en verksamhetsutövare erbjuder distribution av sålda läkemedel ska en kartläggning av den planerade verksamheten göras. Kartläggningen ska innefatta alla led och faktorer i distributionen av läkemedel. Det föreslås vidare (31 §) att det ska göras en riskbedömning med utgångspunkt i kartläggningen enligt 30 § för att identifiera och värdera de risker som kan uppstå under distributionen. För att uppnå en säker distribution med bibehållen läkemedelskvalitet ska kartläggningen och riskbedömningen ligga till grund för val av distributionssätt, typ av emballage och hur överlämnande ska ske. Distributionen ska systematiskt följas upp och utvärderas. Vid förändringar, identifierade avvikelser eller nytillkomna faktorer som påverkar distributionen ska en ny riskbedömning enligt första stycket genomföras. För att säkerställa att distributionen kommer att ske i enlighet med de föreslagna föreskrifterna föreslås ett krav (32 §) på att kontroller av den planerade distributionen ska genomföras innan verksamheten påbörjas. Regelbundna kontroller ska därefter ske för att verifiera att distributionen sker i enlighet med föreskriftskraven. Frekvensen och omfattningen av kontrollerna ska stå i proportion till resultat av genomförda kontroller samt identifierade risker och avvikelser.

Syftet med de föreslagna kraven är att säkerställa en god kvalitet på läkemedlen och att de hanteras säkert under distributionen till mottagaren. För att verksamhetsutövaren ska kunna säkerställa detta behöver en kartläggning göras innan verksamhet som innefattar distribution av sålda läkemedel påbörjas. Detta innebär att verksamhetsutövaren ska kartlägga bland annat vilka läkemedel man har för avsikt att distribuera, vart de ska skickas, vilka transportsätt som kan vara aktuella och om underleverantörer ska anlitas för att utföra någon del av distributionen.

Utifrån kartläggningen ska sedan verksamhetsutövaren identifiera de risker som distributionen kan innebära och värdera dem i en riskbedömning. Resultatet av riskbedömningen ska utgöra en grund för olika ställningstaganden exempelvis om tänkta distributionssätt och distributionsvägar är lämpliga för de läkemedel som ska distribueras och på sådant sätt så att kraven i regelverket uppfylls. Läkemedel kan vara känsliga för olika faktorer såsom ljus, fukt, temperaturförändringar och yttre påverkan vilket ska beaktas i val av emballage. Rätt emballage skyddar läkemedlen från dessa påverkansfaktorer och bidrar till att de bibehåller sin kvalitet under distributionen. Oberoende av distributionssättet ska det kunna visas att läkemedlen inte har exponerats för förhållanden som kan skada deras kvalitet eller på annat sätt påverka läkemedlen. Vidare behöver de distributionskrav som gäller vid ett eventuellt återsändande av försändelser som inte överlämnats beaktas.

Distributionen ska systematiskt följas upp och utvärderas. Om det sker förändringar eller om det tillkommer nya faktorer som förändrar distributionen ska en ny riskbedömning genomföras vilket kan leda till att åtgärder behöver vidtas. Hur omfattande en ny riskbedömning behöver vara beror på vilka förändringar eller faktorer som är aktuella. Även avvikelser som rapporteras av eventuella underleverantörer eller som identifieras vid kontroll eller granskning ska beaktas och åtgärdas.

För att säkerställa att distributionen kommer att ske i enlighet med dessa föreskrifter ska kontroller av den planerade distributionen genomföras innan verksamheten påbörjas. Syftet med detta är att verksamhetsutövaren ska kontrollera sitt distributionsflöde för att säkerställa att läkemedlen kommer att hanteras säkert och med bibehållen kvalitet under hela distributionen. Regelbundna kontroller ska därefter ske för att verifiera att distributionen sker i enlighet med föreskriftskraven. Genom de regelbundna kontrollerna fortsätter verksamhetsutövaren att säkerställa att läkemedlen hanteras säkert och med bibehållen kvalitet hela vägen fram till mottagaren, det vill säga både under transporten och vid överlämnandet till mottagaren. Även distributionen i form av återsändande av försändelser som inte har kunnat överlämnas behöver kontrolleras för att säkerställa att de distributionskrav som gäller efterlevs och att försändelser inte skadats. Frekvensen och omfattningen av kontrollerna ska stå i proportion till resultat av genomförda kontroller samt identifierade risker och avvikelser. Med detta avses att beroende på identifierade risker, resultatet av tidigare kontroller samt resultat från genomförda granskningar hos en eventuell underleverantör kan frekvensen och antalet kontroller som genomförs behöva justeras. Synpunkter från konsumenter och klagomål som når verksamhetsutövaren bör också ingå i värderingen och bedömningen av hur ofta och i vilken omfattning kontroller bör ske. Det är upp till verksamhetsutövaren att bedöma hur kontroller och åtgärder ska utföras för att kraven ska uppfyllas.

Såsom kraven är utformade ska kartläggningen göras av den planerade verksamheten innan en verksamhetsutövare påbörjar distribution av sålda läkemedel. Eftersom Läkemedelsverket bedömer att även verksamhetsutövare som idag erbjuder distribution av sålda läkemedel behöver göra en kartläggning och därefter en riskbedömning av verksamheten föreslås övergångsbestämmelser. I övergångsbestämmelserna anges att den verksamhetsutövare som vid ikraftträdandet av dessa föreskrifter erbjuder distribution av sålda läkemedel ska göra en kartläggning, riskbedömning och kontroller av den pågående verksamheten i enlighet med 30 §, 31 § första och andra stycket samt 32 § första stycket. Detta ska vara gjort senast två månader efter att föreskrifterna träder i kraft.

Det föreslås även ett krav (33 §) på att avvikelser och brister i läkemedelshanteringen under distributionen skyndsamt ska hanteras och utredas. Korrigerande och förebyggande åtgärder ska vidtas så snart som möjligt. Avvikelserna och bristerna samt de utredningar och åtgärder som vidtas med anledning av dessa ska fortlöpande dokumenteras, sammanställas och utvärderas. Även sammanställningar och utvärderingar ska dokumenteras. Berörd personal ska informeras om inträffade avvikelser och vidtagna åtgärder.

Kravet föreslås av flera skäl. Ett syfte är att verksamhetsutövaren ska uppmärksamma avvikelser och brister som inträffat och kunna åtgärda dem. Ett annat syfte är att kunna förebygga att liknande avvikelser och brister uppstår på nytt. Även kraven på dokumentation, sammanställning och utvärdering föreslås för att verksamhetsutövarna ska få en överblick, identifiera mönster och att tidigt kunna vidta åtgärder för att förhindra att potentiella

avvikelser och brister inträffar. Vidare ska verksamhetsutövaren kunna kontrollera och följa upp sin verksamhet samt vid tillsyn och kontroll kunna visa att gällande krav efterlevs.

Under distributionen kan det finnas fler risker att läkemedel exponeras för förhållanden som kan skada deras kvalitet eller på annat sätt påverka dem jämfört med då läkemedel säljs och överlämnas till mottagaren i en fysisk butik. Det kan till exempel röra sig om risker som uppstår på grund av temperaturförändringar eller skador på förpackningen. Eftersom Läkemedelsverket föreslår ytterligare föreskriftskrav avseende distribution ser Läkemedelsverket behov av att även ställa krav på hantering av avvikelser och brister som uppstår under distributionen för att verksamhetsutövaren ska kunna följa upp och kontrollera den delen av sin verksamhet.

1.6.2. Egenkontrollprogram

I förslaget ställs krav på ytterligare instruktioner för de verksamheter som erbjuder distribution av sålda läkemedel (35 §). De ytterligare instruktionerna gäller hur kraven rörande information i försändelser, kvalitet, säkerhet samt överlämnande ska uppfyllas. Kraven omfattar även instruktioner för hur kraven avseende läkemedel som inte har överlämnats ska uppfyllas samt instruktioner för hur kraven avseende dokumentation ska uppfyllas. Egenkontrollprogrammet ska även innehålla instruktioner som beskriver hur kartläggning, riskbedömning, systematisk uppföljning och utvärdering av distributionen ska genomföras. Vidare krävs instruktioner som beskriver hur initiala och regelbundna kontroller av distributionen ska planeras och genomföras. Egenkontrollprogrammet ska även innehålla instruktioner för hur hantering av avvikelser och brister ska säkerställas.

Därutöver föreslås även krav på att egenkontrollprogrammet ska innehålla de instruktioner som behövs för att säkerställa att regelverket gällande anlitande av underleverantörer efterlevs.

Kraven på instruktioner i egenkontrollprogrammet bedöms vara nödvändiga för att verksamhetsutövaren ska kunna styra och följa upp att verksamheten bedrivs i enlighet med gällande krav. Det bedöms även nödvändigt för att Läkemedelsverket ska kunna bedriva tillsyn och för att kommunerna ska kunna bedriva kontroll.

1.7. Underleverantörer

Läkemedelsverket föreslår krav (37 §) på att verksamhetsutövaren innan en underleverantör anlitas ska bedöma om underleverantören har förutsättningar att genomföra de tilltänkta uppgifterna. Bedömningen ska dokumenteras.

Det föreslås även ett krav (38 §) om att verksamhetsutövaren ska säkerställa att de uppdrag som utförs av en underleverantör följer gällande krav genom att; ingå skriftligt avtal med underleverantören i vilket uppdraget regleras samt förse underleverantören med nödvändig information och nödvändiga instruktioner. Läkemedelsverket föreslår även (39 §) att verksamhetsutövaren ska, utöver vad som anges i 38 §, säkerställa att uppdrag som utförs av en underleverantör avseende distribution av läkemedel följer gällande krav genom att; se till att avvikelser som inträffar hos underleverantör och som är hänförliga till verksamhetsutövarens verksamhet rapporteras till verksamhetsutövaren och att avvikelserna hanteras i enlighet med 33 §, samt genomföra granskning minst en gång per år av den del av verksamheten som utförs av underleverantören. Protokoll över genomförda granskningar samt dokumentation över de rättelser och förebyggande åtgärder som vidtagits till följd av granskningarna ska upprättas.

De föreslagna kraven syftar till att tydliggöra verksamhetsutövarens ansvar för verksamheten även vid anlitande av underleverantörer. Genom att införa krav på att ett skriftligt avtal upprättas med underleverantören tydliggörs uppdraget för parterna och går att följa upp både av verksamhetsutövaren och av tillsyns- och kontrollmyndigheter. De underleverantörer som avses är sådana som anlitats av verksamhetsutövaren för att utföra uppgifter som härrör till de krav som följer av att bedriva detaljhandel enligt lagen om handel med vissa receptfria läkemedel och därtill hörande förordning och föreskrifter.

Genom de krav som ställs på rapportering och hantering av avvikelser samt granskning av verksamhet som utförs av underleverantör kan verksamhetsutövaren löpande följa upp de uppdrag som utförs av en underleverantör avseende distribution och visa att kraven i regelverket efterlevs.

Granskning av en underleverantör kan ske på olika sätt, vissa delar och moment kan behöva granskas på plats hos underleverantören, medan andra delar skulle kunna granskas utifrån inskickade dokumentation och underlag från underleverantören.

För den verksamhetsutövare som vid ikraftträdandet av de föreslagna föreskrifterna redan har anlitat en underleverantör ska kraven i 37 och 38 §§ efterlevas senast tre månader efter att föreskrifterna träder i kraft.

1.8. Bevarande av dokumentation

Läkemedelsverket föreslår (40 §) att dokumentation som anges i bestämmelsen ska bevaras på ett sådant sätt att den inte riskerar att förkomma eller förstöras. Dokumentationen ska hållas tillgänglig för tillsyn och kontroll under tre år. I nu gällande föreskrifter finns motsvarande krav avseende bevarande under tre år (se 15 § tredje stycket LVFS 2009:20). I de nu föreslagna föreskrifterna omfattar kravet på bevarande fler uppgifter eftersom det föreslås ytterligare krav på dokumentation enligt ovan. De nya dokumentationskraven är dokumentation över spårbarhet enligt 27 och 28 §§, dokumentation över egenkontroll enligt 29 §, dokumentation över avvikelsehantering enligt 33 §, dokumentation över bedömningen enligt 37 §, avtal information och instruktioner enligt 38 § samt protokoll över genomförda granskningar samt dokumentation över rättelser och förebyggande åtgärder som vidtagits till följd av granskningarna enligt 39 § 2.

1.9. Övriga förslag

1.9.1. Upplysningsbestämmelser

I de föreslagna föreskrifterna föreslås en upplysningsbestämmelse (3 §) där det framgår att det i 10 kap. 1 § läkemedelslagen (2015:315) anges att den som yrkesmässigt tillverkar, importerar, säljer, transporterar, förvarar eller på annat sätt yrkesmässigt hanterar läkemedel ska vidta de åtgärder och i övrigt iaktta sådan försiktighet som behövs för att hindra att läkemedlen skadar människor, egendom eller miljön samt se till att läkemedlens kvalitet inte försämras. Vidare hänvisas det till att det i 2 § lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel anges att detaljhandeln ska bedrivas på ett sådant sätt att läkemedlen inte skadar människor, egendom eller miljö samt så att läkemedlens kvalitet inte försämras.

I de föreslagna föreskrifterna föreslås även en upplysningsbestämmelse (4 §) där det framgår att det i lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler regleras bland annat vilken information som en näringsidkare ska lämna till en konsument innan ett avtal ingås och när ett distansavtal har ingåtts.

1.9.2. Redaktionella ändringar

De nu föreslagna föreskrifterna har, i förhållande till LVFS 2009:20, en ny struktur. Delvis beror det på att det införs nya krav och delvis beror det på en översyn av dagens struktur. Den nya strukturen innebär att ordningen på vissa paragrafer ändras samt att vissa stycken i några paragrafer flyttas till nya paragrafer. Den nya strukturen innebär ingen ändring i sak, utan syftar till att göra föreskrifterna tydligare och förenkla för dem som ska tillämpa föreskrifterna.

I de nuvarande föreskrifterna används begreppet *lämnas ut* när läkemedel säljs till konsument. I de nu föreslagna föreskrifterna föreslås att begreppet *lämnas ut* ändras till begreppet *säljas*. Begreppet *lämnas ut* är ett vedertaget begrepp inom apoteksbranschen och används bland annat när ett läkemedel lämnas ut till konsument, antingen efter expediering av ett recept eller om ett receptfritt läkemedel som inte förskrivits säljs. Inom detaljhandel i övrigt används inte begreppet lämnas ut, såvitt Läkemedelsverket känner till, varför myndigheten föreslår ändringen. Ingen ändring i sak är avsedd.

2. Alternativa lösningar

Idag regleras handel med vissa receptfria läkemedel i LVFS 2009:20. I enlighet med vad som framgår ovan föreslår Läkemedelsverket nya föreskrifter mot bakgrund av att myndigheten har sett behov av att förtydliga och komplettera vissa krav.

Ett alternativ till de föreslagna föreskrifterna skulle kunna vara att genomföra informationsinsatser eller utbildningar riktade till verksamhetsutövare för att tydliggöra hur kraven som idag finns ska uppfyllas. Det skulle kunna förtydliga tolkning och tillämpning av nu gällande regler. Läkemedelsverket anser dock att det utöver förtydligande av vissa krav även behöver införas nya krav, varför det inte skulle vara tillräckligt med endast informationsinsatser. Frivilliga överenskommelser, såsom branschöverenskommelser, eller liknande bedöms inte vara tillräckligt eftersom dessa inte blir bindande och Läkemedelsverket respektive kommunerna kan inte heller bedriva tillsyn eller kontroll vad gäller efterlevnad av sådana överenskommelser eller motsvarande.

Läkemedelsverket bedömer därför att något alternativ till bindande regler i form av föreskrifter inte finns för de nu föreslagna kraven.

3. De som berörs av regleringen

De som berörs av de föreslagna kraven är de verksamhetsutövare som bedriver handel med receptfria läkemedel som innefattar distribution av sålda läkemedel till mottagare samt de verksamhetsutövare som anlitar underleverantörer för någon del av sin verksamhet. Utöver verksamhetsutövare som idag bedriver distanshandel påverkas även den som planerar att påbörja sådan distanshandel som omfattas av de föreslagna föreskrifterna. Även konsumenter som köper läkemedel via distanshandel berörs.

Indirekt berörs även de företag som anlitas av verksamhetsutövare för exempelvis distribution så som transportföretag, budfirmor och utlämningsställen. I och med att förslaget innebär att vissa leveranssätt som idag förekommer inte längre kommer att vara möjliga så kan företag som tillhandahåller dessa tjänster påverkas av förslagen. Förslagen gällande underleverantörer kan medföra att avtal behöver anpassas samt att verksamhetsutövarnas granskning och uppföljning av avvikelser kan medföra merarbete för underleverantörerna.

Av 20 § lagen om handel med vissa receptfria läkemedel framgår att den kommun där detaljhandeln bedrivs ska kontrollera efterlevnaden av lagen och de föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen. Eftersom kommuner bedriver sådan kontroll, kommer de föreslagna föreskrifterna innebära att kontrollen även omfattar nya och ändrade krav.

4. Bemyndiganden

Läkemedelsverket meddelar de föreslagna föreskrifterna med stöd av bemyndiganden i 6 § 1 och 3 samt 7 § förordningen (2009:929) om handel med vissa receptfria läkemedel samt 9 kap. 11 § läkemedelsförordningen (2015:458).

5. Kostnadsmässiga och andra konsekvenser

Läkemedelsverket gör bedömningen att de föreslagna föreskrifterna medför följande kostnader och konsekvenser.

5.1. Konsekvenser för verksamhetsutövare

Det finns för närvarande cirka 5100 aktörer som anmält handel med vissa receptfria läkemedel till Läkemedelsverket. För närvarande är det cirka 500 verksamhetsutövare som har anmält till Läkemedelsverket att de bedriver handel enligt lagen (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster (jämför 4 § andra stycket LVFS 2009:20). Det är främst verksamhetsutövare som bedriver distanshandel som berörs av förslagen i föreskrifterna. Även de verksamhetsutövare som planerar eller överväger att påbörja distanshandel berörs av de föreslagna föreskrifterna. Vidare påverkas aktörer som kan komma att påbörja handel med vissa receptfria läkemedel. Vissa av förslagen reglerar inte bara distanshandel utan även generella krav vid anlitande av underleverantörer. Det innebär att även verksamhetsutövare som anlitar underleverantörer för att utföra uppdrag hänförliga till någon annan del av verksamheten berörs.

De aktörer som bedriver detaljhandel med läkemedel enligt lagen om handel med vissa receptfria läkemedel är bland annat butiker inom stora kedjor, bensinstationer, enskilda verksamhetsutövare som har en mindre butik eller kiosk samt hotell. Dessa aktörer bedriver förutom handel med vissa receptfria läkemedel även annan verksamhet. Det kan därför variera hur stor del av verksamheten som berörs av de föreslagna kraven. Beroende på om en aktör är en del av en stor kedja med huvudkontor eller om det rör sig om en enskild verksamhetsutövare som själv sköter all verksamhet, får de nu föreslagna kraven olika påverkan. Mot bakgrund av detta har Läkemedelsverket i denna konsekvensutredning gett exempel på vad de föreslagna kraven kan medföra för konsekvenser och kostnader för olika aktörer. Verksamhetens storlek kan vara en faktor som påverkar företagens omställningsförmåga och som gör att de föreslagna kraven får olika konsekvenser och kostnader för olika aktörer. En annan aspekt som kan påverka konkurrensförhållanden på marknaden är att de föreslagna kraven kan medföra att tröskeln höjs för nya verksamheter att träda in på marknaden.

5.1.1. Distribution

Läkemedelsverket föreslår att det införs krav på kvalitet och säkerhet under distribution av försändelser som innehåller läkemedel. Distributionen omfattar all hantering från det att en försändelse med sålda läkemedel skickas från verksamhetsutövarens lokaler till dess att den har överlämnats till mottagaren eller till dess att en försändelse som inte kunnat överlämnas har anlänt till verksamhetsutövaren vid ett återsändande.

Vad gäller kravet på att det i försändelser med läkemedel ska finnas tydlig information om att läkemedlet inte ska användas om läkemedlet eller förpackningen har synliga fel eller brister bedömer Läkemedelsverket inte att det kommer att medföra några betydande kostnader. Bedömningen görs mot bakgrund av att det borde vara möjligt att lämna informationen på till exempel en följesedel som ligger i försändelsen. För det fall att det finns behov att trycka ett separat informationsblad bedöms inte heller det medföra några betydande kostnader.

Det föreslås vidare att läkemedel ska distribueras under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlen. Detta medför att det behövs utökade krav på kontroll av distributionsflödet, att instruktioner behöver tas fram och uppdateras samt att avtal anpassade till de föreslagna kraven behöver tas fram. Vidare kan befintliga avtal med underleverantörer behöva ses över utifrån de föreslagna kraven. Läkemedelsverket bedömer att de föreslagna kraven avseende kvalitet under distributionen kan medföra att verksamhetsutövare behöver göra anpassningar av sin distribution. Beroende på vilka anpassningar som behöver göras kan anpassningarna medföra ökade kostnader.

Kravet på att försändelser med läkemedel inte får lämnas lätt gripbar för obehöriga kan innebära att vissa leveranssätt som idag används inte längre kommer att vara möjliga utifrån de föreslagna kraven. Det kan medföra att avtal om distributionstjänster kan behöva omförhandlas eller avslutas och nya avtal tecknas.

Det är svårt för Läkemedelsverket att uppskatta den extra kostnaden detta kan innebära. Det beror på verksamhetens omfattning samt de enskilda avtal som tecknas mellan verksamhetsutövare och underleverantör. Det kan till exempel också påverkas av vilken typ av verksamhet som bedrivs och om distanshandel erbjuds till mottagare i hela landet eller i verksamhetsutövarens närområde. Även vilka läkemedel som ska distribueras och de förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlen kan påverka konsekvenser och kostnader. Vad gäller avtal beror påverkan på hur avtalen idag är formulerade. Ändringar i arbetssätt och rutiner kan ta mer tid i anspråk och vara mer kostsamt för små enskilda företag utan stöd från en central kvalitetsavdelning, se vidare under avsnitt 5.1.6.

5.1.2. Försändelser som inte kunnat överlämnas

Kraven som föreslås på att läkemedel som inte har kunnat överlämnas och har återsänts till verksamhetsutövaren inte får säljas på nytt eller skickas till mottagaren på nytt innebär i praktiken att läkemedlen i sådana försändelser behöver destrueras. Det är verksamhetsutövaren som ansvarar för att ta fram rutiner för hantering av återsända läkemedel och för att ombesörja destruktion.

Exempelvis ska det vid återsändandet av läkemedel, vid ankomst till verksamhetsutövaren, säkerställas att innehållet i den återsända försändelsen överensstämmer med det som skickades. Läkemedel som har återsänts till verksamhetsutövaren ska också tas om hand på lämpligt sätt (25 §).

Kraven på återsändande och hantering av läkemedel som har sålts och skickats till en mottagare men som inte har kunnat överlämnas till mottagaren medför att det kan krävas förändringar av arbetssätt, uppdateringar och implementering av instruktioner samt upprättande och bevarande av dokumentation för spårbarhet av distributionen för läkemedel som återsänts.

Kostnaderna för destruktion av läkemedel kan variera bland annat beroende på var aktören som anlitas är etablerad samt vilken aktör som anlitas. Enligt uppgift till Läkemedelsverket

förekommer det att företag som hanterar läkemedelsavfall för destruktion tar ut en framkörningsavgift och en avgift per kilo läkemedelsavfall.

5.1.3. Dokumentation

Förslagen innebär nya dokumentationskrav för de verksamheter som erbjuder distribution av sålda läkemedel. Det behöver skapas ett systematiskt arbetssätt samt eventuellt tekniska möjligheter för avvikelse- och dokumentationshantering för de försändelser som har sålts och distribuerats till konsument.

Det regleras inte om dokumentationen ska upprättas digitalt eller fysiskt. Förslagen kan därmed innebära antingen ett behov av digitalt lagringsutrymme eller i de fall dokumentation upprättas och sparas fysiskt ett ökat behov av fysiskt lagringsutrymme.

Kostnaderna för att uppfylla kraven gällande dokumentation kan påverkas av en rad faktorer såsom distanshandelns omfattning, eventuell kostnad för inköp av nytt IT-stöd eller uppgradering av befintligt IT-stöd och om underleverantörer anlitas. I dag finns det både små enskilda verksamheter och stora kedjeanslutna verksamheter som bedriver distanshandel med vissa receptfria läkemedel. De ekonomiska och tekniska förutsättningarna för att anpassa verksamheten till de föreslagna kraven ser därmed väldigt olika ut och Läkemedelsverket har därför svårt att närmare uppskatta konsekvenser och kostnader för detta.

5.1.4. Egenkontroll

I avsnitt 1.6.1. redogörs för förslag på krav avseende kartläggning, riskbedömning, systematisk uppföljning och utvärdering samt kontroller av distributionen av läkemedel. Detta är nya krav vilket både innebär nya arbetsuppgifter och att verksamhetsutövaren behöver utforma nya arbetssätt för att leva upp till kraven.

För att kunna uppfylla kraven gällande kartläggning och riskbedömning behöver verksamhetsutövaren avsätta tid för att undersöka olika leveransalternativ och identifiera vilka risker som kan uppstå med de olika alternativen utifrån den planerade distributionen. Vid val av leveransalternativ ska verksamhetsutövaren beakta de faktorer som kan tänkas påverka läkemedlens kvalitet, exempelvis typ av emballage och hur överlämnandet ska ske. Även andra risker som kan uppstå i samband med distributionen bör beaktas såsom exempelvis risk för stöld (avledning). Förslaget medför också krav på kontroll av distributionsflödet, att rutiner och instruktioner behöver tas fram och uppdateras samt att nya eller uppdaterade avtal med underleverantörer kan behöva upprättas. Kraven innebär också att det behöver finnas ett systematiskt arbetssätt för att följa upp och utvärdera distributionen samt vid behov göra en ny riskbedömning.

Hur mycket resurser den enskilde verksamhetsutövaren behöver avsätta för att genomföra kartläggning och riskbedömning är svårt att uppskatta eftersom det skiljer sig åt beroende på verksamhetens omfattning och komplexitet. Faktorer som vilket sortiment som ska tillhandahållas, om olika leveransalternativ ska tillhandahållas och om distributionen ska utföras av en eller flera underleverantörer varierar mellan olika verksamheter och kan påverka hur mycket resurser som krävs. Även omfattningen av det uppföljande arbetet och frekvensen av kontroller påverkas av verksamhetens komplexitet, vilka risker som identifierats initialt och/eller brister som identifierats vid tidigare kontroller.

Olika verksamheter kan påverkas på olika sätt beroende på verksamhetens storlek. Verksamhetsutövare som är del av en större organisation (exempelvis kedja) där det finns ett huvudkontor med kompetens och erfarenhet av att göra riskbedömningar inom andra

områden, som också har befintliga arbetssätt och system för avvikelsehantering, kan komma att dra nytta av att till exempel arbetssätt och instruktioner kan tas fram centralt. Mindre verksamhetsutövare behöver på egen hand till exempel uppdatera arbetssätt och instruktioner och kan dessutom ha ett mer begränsat ekonomiskt utrymme, färre anställda och mindre resurser för IT-verktyg vilket kan påverka deras förmåga att uppfylla kraven.

Som stöd till de som ska tillämpa föreskrifterna har Läkemedelsverket för avsikt att ta fram en vägledning till de nu föreslagna föreskrifterna med förklaringar och exemplifieringar för att ytterligare tydliggöra tolkningen av föreskriftskraven.

Kostnaden för verksamhetsutövaren att utföra de uppgifter som behövs för att uppfylla kraven är svår att uppskatta. Läkemedelsverket ger nedan exempel på vad det skulle kunna kosta att genomföra en kartläggning, riskbedömning samt planering, genomförande och uppföljning av kontroller för verksamhetsutövare som bedriver distanshandel till konsumenter i hela landet.

För små enskilda verksamheter bedömer Läkemedelsverket att dessa uppgifter kan komma att utföras av ägaren eller en butikschef och utan stöd från en central kvalitetsavdelning. Läkemedelsverket uppskattar att kartläggning och riskbedömning skulle kunna ta fyra till fem arbetsdagar i anspråk. Därutöver kan det tillkomma sex till åtta arbetsdagar för planering, genomförande och uppföljning samt tolkning av resultat av kontroller. Läkemedelsverket har utgått från uppgifter från Statistiska centralbyråns webbplats[4] för att uppskatta timlön för en butikschef och har genom dessa uppgifter beräknat en timlön på 210 kronor. Det skulle innebära en kostnad om upp till 21 840 kronor. Till detta belopp kommer kostnader för sociala avgifter. Det kan även behöva läggas en kostnad för IT-system för att hantera, dokumentera och följa upp avvikelser som sker inom ramen för distributionen.

En verksamhetsutövare som ingår i en koncern eller kedja kan få stöd från kvalitetsansvariga inom organisationen för att genomföra kartläggning och riskbedömning. För att uppskatta timlön för en kvalitetsansvarig som arbetar med logistik har Läkemedelsverket utgått från uppgifter från Statistiska centralbyråns webbplats för vad ingenjörer och tekniker inom industri, logistik och produktionsplanering har för timlön. Genom dessa uppgifter har Läkemedelsverket beräknat en timlön på 243 kronor. Läkemedelsverket bedömer att en kvalitetsansvarig vid ett huvudkontor kan behöva lägga två till tre arbetsdagar för kartläggning och riskbedömning. Dessutom kan en kvalitetsansvarig vid ett huvudkontor respektive en butikschef hos en verksamhetsutövare behöva lägga två till tre dagar vardera för planering, genomförande, uppföljning samt tolkning av resultat från kontroller. Det skulle innebära en kostnad om upp till 16 704 kronor. Till detta belopp kommer kostnader för sociala avgifter. System för avvikelsehantering förutsätts finnas i majoriteten av de verksamheter som ingår i en koncern eller kedja. Under de förutsättningarna tillkommer inte någon extra kostnad för detta.

Det tillkommer tid för att utbilda all berörd personal gällande krav och bestämmelser, exempelvis gällande avvikelsehantering, och de rutiner verksamheten tagit fram för att uppfylla kraven. För en mindre verksamhet med få anställda kan det räcka med en halv arbetsdag medan det för större verksamheter kan behövas mer tid beroende på antal anställda och verksamhetens komplexitet och omfattning.

[4] SCB - Lönestatistik – Lönestrukturstatistik, https://www.h5.scb.se/yreg/ssyk2012.asp.

5.1.5. Underleverantörer

Beroende på hur många underleverantörer som verksamhetsutövaren har behov av att anlita och för vilka uppgifter kan de nya kraven vad gäller anlitande av underleverantörer få olika påverkan. Det kan till exempel krävas resurser för bedömningar, avtal, granskningar och hantering av avvikelser. Det är svårt att uppskatta exakt hur omfattande resurser som krävs eftersom det kan bero på såväl omfattning av verksamhetsutövarens verksamhet som nuvarande avtal med underleverantörer. Att samla in tillräckligt med information för att kunna bedöma om en underleverantör har förutsättningar att genomföra de tilltänkta uppgifterna kan dock uppskattas ta cirka en arbetsdag i anspråk. Läkemedelsverket har utgått från uppgifter från Statistiska centralbyråns webbplats för att uppskatta timlön för en butikschef och har genom dessa uppgifter beräknat en timlön på 210 kronor. Det skulle innebära en kostnad om upp till 1 680 kronor. Till detta belopp kommer kostnader för sociala avgifter. För en större verksamhet där uppgiften kan utföras av en kvalitetsansvarig har Läkemedelsverket utgått från en timlön på 243 kronor. Det skulle innebära en kostnad om upp till 1 944 kronor. Till detta belopp kommer kostnader för sociala avgifter.

Den granskning som ska genomföras minst en gång per år avseende underleverantör som anlitas för uppdrag som rör distribution uppskattas kunna ta en till två dagar i anspråk beroende på vilka uppdrag som underleverantören anlitas för. Det skulle innebära en kostnad om upp till 3 888 kronor. Tidsåtgång och kostnad för att löpande bedöma avvikelser som rapporteras in från underleverantörer är svår att bedöma eftersom det inte går att förutse hur många och vilken typ av avvikelser som kan bli aktuella. Kostnad för att uppfylla kraven gällande avvikelsehantering och dokumentation kan påverkas av om det finns IT-lösningar/IT-verktyg inom organisationen som kan användas, eller om nya IT-lösningar måste köpas in.

5.1.6. Upprättande, uppdatering och implementering av instruktioner

De föreslagna föreskrifterna medför att de verksamhetsutövare som vill erbjuda distribution av sålda läkemedel och/eller anlita underleverantörer måste ändra befintliga instruktioner och upprätta nya instruktioner samt sedan implementera dessa i verksamheten. Detta uppskattar Läkemedelsverket skulle kunna ta cirka sex till åtta arbetsdagar i anspråk beroende på hur omfattande verksamheten som omfattas av de nu föreslagna kraven är. Läkemedelsverket bedömer att uppgiften normalt utförs av en ägare eller butikschef med en beräknad timlön på 210 kronor. Det skulle innebära en kostnad om upp till 13 440 kronor. Till detta belopp kommer kostnader för sociala avgifter. För det fall instruktioner tas fram med stöd från en central kvalitetsavdelning blir kostnaden per försäljningsställe sannolikt lägre i jämförelse med små enskilda företag. Större företag har ofta en kvalitetsorganisation med personal anställd för att utföra sådana arbetsuppgifter medan personal vid små företag kan behöva hantera detta vid sidan av ordinarie verksamhet. Detta kan även påverka hur lång tid som krävs och hur övrig verksamhet påverkas.

Berörd personal behöver tid för inläsning av instruktionerna och verksamhetsutövaren behöver tid för att följa upp att personalen har tagit del av tillämpliga instruktioner. Beroende på omfattningen av de instruktioner som ska implementeras samt hur personalgrupperna hos verksamhetsutövarna är sammansatta avseende antal anställda och yrkeskategorier, kan kostnaden för detta variera. Det går därför inte att uppskatta tidsåtgången för inläsning av nya och uppdaterade instruktioner närmare.

5.1.7. Bevarande av dokumentation

I de föreslagna föreskrifterna finns krav på dokumentation gällande distribution och anlitande av underleverantörer. Beroende på hur dessa uppgifter dokumenteras kan bevarandet av

uppgifterna innebära ett ökat behov av digitalt eller fysiskt lagringsutrymme. Beroende på om dokumentation hos verksamhetsutövarna idag sker digitalt eller fysiskt kan både konsekvenser och kostnader påverkas. Det kan till exempel handla om att system utvecklas eller köps in, alternativt att befintliga system behöver uppdateras och utvecklas. Mot den bakgrunden är det svårt att uppskatta kostnaderna närmare. Kostnaderna kan bland annat variera beroende på handelns omfattning, val av dokumentationslösning och anlitad leverantör. Se även 5.1.3.

5.2. Konsekvenser för konsumenter

De föreslagna kraven vad gäller distribution inklusive överlämnande av läkemedel syftar till att säkerställa bibehållen kvalitet på de receptfria läkemedel som tillhandahålls genom distribution. Syftet är också att minska risken att läkemedlen under distributionen hanteras på ett sätt som kan skada människor, djur eller miljö.

De föreslagna kraven avseende spårbarhet vid distribution av sålda läkemedel skulle kunna medföra att kostnaden för frakt blir högre om verksamhetsutövare inte har använt sig av spårbara leveransalternativ tidigare. Kraven som föreslås vad gäller distribution och överlämnande av läkemedelsförsändelser kan för konsumenter innebära att vissa leveranssätt inte längre kommer att vara tillgängliga. Möjligheten för konsumenter att få läkemedlet levererat via postförsändelse eller motsvarande kan begränsas då försändelser inte får lämnas lätt gripbara för obehöriga. Det föreslagna kravet bedöms till exempel innebära att en försändelse innehållande läkemedel inte får hängas på en ytterdörr, läggas utanför en bostad eller utanpå/vid sidan av en postlåda. Dessa krav syftar till att minska risken för att de läkemedel som beställts inte når rätt mottagare och att minska risken för stöld och olovlig befattning. Kraven kan dock även komma att upplevas negativt för de konsumenter som berörs eftersom vissa leveranssätt som idag används inte längre kommer att vara möjliga utifrån de föreslagna kraven. Läkemedelsverket bedömer dock att tillgängligheten till läkemedel inte kommer att påverkas i någon betydande utsträckning eftersom andra leveranssätt kvarstår, till exempel hemleverans med bud. Det finns även finns god tillgång till fysiska butiker som bedriver detaljhandel med läkemedel på andra försäljningsställen än öppenvårdsapotek.

De föreslagna kraven kan innebära ökade kostnader som gör att ett antal verksamheter upphör att erbjuda distribution av sålda läkemedel. Läkemedelverket bedömer inte att detta behöver leda till en försämrad tillgänglighet av receptfria läkemedel, eftersom det finns många verksamheter som bedriver handel med receptfria läkemedel via distans både inom detaljhandel med vissa receptfria läkemedel på andra försäljningsställen än öppenvårdsapotek samt från öppenvårdsapotek.

5.3. Integritetsanalys

Enligt de nu föreslagna kraven ska verksamhetsutövare vid distribution av sålda läkemedel dokumentera och därmed behandla personuppgifter. De föreslagna dokumentationskraven på avvikelsehantering avseende distribution kan innebära behandling av personuppgifter beroende på vilka avvikelser och brister i läkemedelshanteringen som eventuellt uppstår. Om verksamhetsutövare anlitar underleverantörer för utförande av en del av sin verksamhet, kan personuppgifter även komma att behandlas av underleverantörer. Personuppgifter kan vidare komma att behandlas av Läkemedelsverket och kommuner inom ramen för myndigheternas tillsyns- och kontrollverksamhet. Nedan redogörs för de överväganden som Läkemedelsverket har gjort ifråga om de föreslagna kravens förenlighet med dataskyddsregleringen.

5.3.1. Personuppgifter som behandlas

De föreslagna kraven på dokumentation och bevarande av dokumentation över distribution av sålda läkemedel ställs för att möjliggöra spårbarhet och innefattar bland annat uppgifter om namn, läkemedelsform och styrka, förpackningsstorlek och antal förpackningar för respektive läkemedel samt namn och adress till mottagaren för försändelser som skickas till en mottagare. Det föreslås även motsvarande krav på dokumentation och bevarande av dokumentation för försändelser som har återsänts. Behandling av personuppgifter sker sannolikt redan idag i samband med distanshandel för att försändelser ska kunna levereras till mottagaren. De nu föreslagna dokumentationskraven innebär dock att verksamhetsutövare kan komma att behandla personuppgifter vid fler tillfällen jämfört med idag och att verksamhetsutövare ska bevara dokumentationen.

De föreslagna kraven på dokumentation rörande avvikelsehantering innebär att avvikelser och brister i läkemedelshanteringen under distributionen samt de utredningar och åtgärder som vidtas med anledning av dessa fortlöpande ska dokumenteras, sammanställas och utvärderas. Även sammanställningar och utvärderingar ska dokumenteras. Dokumentationen ska bevaras på ett sådant sätt att den inte riskerar att förkomma eller förstöras samt hållas tillgänglig för tillsyn och kontroll under tre år. Beroende på vilka avvikelser och brister i läkemedelshanteringen som eventuellt uppstår kan de nu föreslagna kraven innebära att personuppgifter kan komma att behandlas.

5.3.2. Syftet med personuppgiftsbehandlingen

Av 1 § förordningen (2002:57) med instruktion för Läkemedelsverket framgår att myndigheten ska verka för säkra och effektiva läkemedel av god kvalitet och för god läkemedelsanvändning. Enligt 8 § ansvarar Läkemedelsverket för föreskrifter och allmänna råd inom myndighetens verksamhetsområde. De föreslagna kraven rörande dokumentation respektive bevarande av dokumentation över distribution av sålda läkemedel och försändelser som har återsänts syftar till att kunna följa upp att försändelser som innehåller läkemedel har överlämnats till rätt mottagare samt att de försändelser som har återsänts har hanterats korrekt. Vidare syftar kraven till att verksamhetsutövare ska kunna följa upp sin verksamhet inom ramen för egenkontrollen samt att Läkemedelsverket och kommuner ska kunna följa upp verksamhetsutövares verksamhet inom ramen för myndigheternas tillsyns- och kontrollverksamhet. För dessa ändamål finns det behov av att behandla de aktuella personuppgifterna hos de nämnda aktörerna. Om den föreslagna regleringen inte införs kan en konsekvens vara att det inte går att säkerställa att läkemedel har nått rätt mottagare.

De föreslagna kraven på dokumentation, sammanställning och utvärdering samt bevarande av dokumentation avseende avvikelsehantering syftar till att verksamhetsutövaren ska få en överblick, identifiera mönster och tidigt kunna vidta åtgärder för att förhindra att potentiella avvikelser och brister inträffar, att verksamhetsutövare ska kunna följa upp sin verksamhet inom ramen för egenkontrollen samt att Läkemedelsverket och kommuner ska kunna följa upp verksamhetsutövares verksamhet inom ramen för myndigheternas tillsyns- och kontrollverksamhet. För dessa ändamål kan det finnas behov av att behandla eventuella personuppgifter hos de nämnda aktörerna. Huruvida de föreslagna kraven innebär behandling av personuppgifter är beroende av vilka avvikelser och brister som eventuellt uppstår under distributionen. Om den föreslagna regleringen inte införs kan en konsekvens vara att verksamhetsutövaren inte uppmärksammar avvikelser och brister som inträffat och därmed inte kan åtgärda dem.

5.3.3. Reglering av personuppgiftsbehandling

All behandling av personuppgifter måste följa de grundläggande principer som anges i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmänna dataskyddsförordningen). Samtliga aktörer som kommer att behandla personuppgifter behöver beakta de krav som ställs i den förordningen. Det innebär bland annat att personuppgifter ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade samt att personuppgifter ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål. Behandling av personuppgifter är endast laglig om och i den mån som åtminstone ett av de villkor som anges i artikel 6 i den allmänna dataskyddsförordningen är uppfyllt. Av artikel 6.1 c och e följer att behandling av personuppgifter är laglig om behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige respektive om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Av artikel 6.3 framgår bland annat att den grund för behandlingen som avses i punkt 1 c och e ska fastställas i enlighet med unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av.

5.3.3.1. Verksamhetsutövare

I de föreslagna föreskrifterna föreslås att verksamhetsutövare ska ha skyldighet att dokumentera vissa uppgifter rörande distribution av sålda läkemedel och försändelser som återsänts. Vidare föreslås att verksamhetsutövare ska ha skyldighet att dokumentera, sammanställa och utvärdera avvikelser och brister i läkemedelshanteringen under distributionen samt de utredningar och åtgärder som vidtas med anledning av dessa. Även sammanställningar och utvärderingar ska dokumenteras. Dokumentation ska bevaras och hållas tillgänglig för tillsyn i tre år (se 40 §).

Enligt artikel 6.1 c i den allmänna dataskyddsförordningen är behandling av personuppgifter laglig om behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige. Bestämmelsen är en rättslig grund för den personuppgiftsbehandling som krävs enligt förslagen. Den rättsliga förpliktelsen för verksamhetsutövare följer av de föreslagna dokumentationskraven.

5.3.3.2. Läkemedelsverket

Läkemedelsverket bedriver tillsyn över efterlevnaden av läkemedelslagen (2015:315) och lagen om handel med vissa receptfria läkemedel samt därtill tillhörande förordning och föreskrifter, se 14 kap. 1 § läkemedelslagen och 17 § lagen om handel med vissa receptfria läkemedel. I samband med tillsyn kan Läkemedelsverket komma att behandla personuppgifter som härrör från verksamhetsutövarnas verksamhet vad gäller dokumentation enligt de föreslagna kraven.

Enligt artikel 6.1 e i den allmänna dataskyddsförordningen är behandling av personuppgifter laglig om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Bestämmelsen är grunden för Läkemedelsverkets personuppgiftsbehandling som nämns ovan. Den rättsliga grunden för behandlingen är på det sätt som krävs fastställd i den nationella rätten genom bestämmelserna i läkemedelslagen och lagen om handel med vissa receptfria läkemedel.

Läkemedelsverket omfattas av bestämmelserna i arkivlagen (1990:782) samt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

5.3.3.3. Kommuner

Kommuner bedriver kontroll över efterlevnaden av lagen om handel med vissa receptfria läkemedel samt därtill tillhörande förordning och föreskrifter, se 20 § lagen om handel med vissa receptfria läkemedel. I samband med kontroll kan kommuner komma att behandla personuppgifter som härrör från verksamhetsutövarnas verksamhet vad gäller dokumentation enligt de föreslagna kraven.

Enligt artikel 6.1 e i den allmänna dataskyddsförordningen är behandling av personuppgifter laglig om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Bestämmelsen är grunden för kommunernas personuppgiftsbehandling som nämns ovan. Den rättsliga grunden för behandlingen är på det sätt som krävs fastställd i den nationella rätten genom bestämmelserna i lagen om handel med vissa receptfria läkemedel.

Kommuner omfattas av bestämmelser i arkivlagen samt offentlighets- och sekretesslagen.

5.3.4. Proportionalitetsbedömning

Läkemedelsverket bedömer att den föreslagna personuppgiftsbehandlingen är nödvändig för att säkerställa att rätt person får rätt läkemedel. Regleringen är därmed nödvändig med hänsyn till folk- och djurhälsan.

I och med att behandlingen av personuppgifterna är reglerad är även kretsen av vilka som kan ta del av uppgifterna begränsad. Vidare finns regler för bevarande och gallring av uppgifterna. Läkemedelsverket anser därför att de föreslagna kraven är proportionerliga.

Mot bakgrund av ovanstående bedömer Läkemedelsverket att behoven av att behandla de aktuella personuppgifterna överväger det intrång i den personliga integriteten som behandlingen medför.

6. Överensstämmelse med EU-lagstiftning

Läkemedelsverket bedömer att de föreslagna föreskrifterna är förenliga med EU-rätten då de är icke-diskriminerande, proportionerliga och nödvändiga att genomföra för att säkerställa folkhälsan.

Av 6 § förordningen (1994:2029) om tekniska regler framgår att om en myndighet avser att fatta beslut om en teknisk regel eller ett datalokaliseringskrav som ska anmälas till Europeiska kommissionen eller WTO-sekretariatet, ska myndigheten i god tid underrätta Kommerskollegium om det förslag den har utarbetat. Med teknisk regel avses enligt 2 § samma förordning föreskrifter eller andra bestämmelser som utgörs av eller hänvisar till tekniska specifikationer eller andra krav och som är rättsligt eller faktiskt tvingande vid saluföring eller användning av en vara, föreskrifter om informationssamhällets tjänster som är rättsligt eller faktiskt tvingande vid tillhandahållande, etablering eller användande av sådana tjänster, eller föreskrifter som förbjuder tillverkning, import, saluföring eller användning av en vara.

Läkemedelsverket bedömer att de föreslagna föreskrifterna inte innehåller regler som utgörs av eller hänvisar till tekniska specifikationer som är rättsligt eller faktiskt tvingande vid saluföringen eller användningen av läkemedel. Inte heller innehåller de föreslagna föreskrifterna andra krav som är rättsligt eller faktiskt tvingande vid användning av läkemedel. Vad gäller andra krav som är rättsligt eller faktiskt tvingande vid saluföring av läkemedel bedömer Läkemedelsverket att de föreslagna kraven i föreskrifterna inte ställer

krav på saluföringen av läkemedel. De föreslagna kraven i föreskrifterna gäller framförallt verksamhetsutövarnas verksamhet och hur läkemedel ska distribueras.

Vidare bedömer Läkemedelsverket att de föreslagna föreskrifterna inte utgör föreskrifter om informationssamhällets tjänster som är rättsligt eller faktiskt tvingande vid tillhandahållande, etablering eller användande av sådana tjänster. Bedömningen görs mot bakgrund av att de föreslagna kraven inte är särskilt avsedda att reglera detaljhandel genom informationssamhällets tjänster, utan även omfattar andra former av distanshandel när läkemedel som sålts distribueras till mottagare. Det kan till exempel röra sig om att en konsument beställer ett läkemedel i en fysisk butik eller via telefon och sedan får läkemedlet levererat till sig vid ett senare tillfälle.

De föreslagna föreskrifterna bedöms inte heller utgöra föreskrifter som förbjuder tillverkning, import, saluföring eller användning av läkemedel.

Sammanfattningsvis gör Läkemedelsverket bedömningen att eftersom de föreslagna föreskrifterna inte innehåller några krav på produkterna i sig som ska få säljas av verksamhetsutövare utgör de inte tekniska föreskrifter som behöver anmälas till kommissionen.

7. Tidpunkt för ikraftträdande och särskilda informationsinsatser

Föreskrifterna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025. Datumet för ikraftträdande föreslås mot bakgrund av att verksamhetsutövare ska ha tid för att göra nödvändiga ändringar i sin verksamhet utifrån de föreslagna kraven.

Vad gäller kravet på kartläggning, riskbedömning och kontroller som ska göras innan verksamheten påbörjas föreslås en övergångsbestämmelse för de verksamhetsutövare som bedriver distanshandel vid ikraftträdandet av föreskrifterna. Enligt den bestämmelsen ska en kartläggning, riskbedömning och kontroller av den pågående verksamheten göras senast tre månader efter det att de föreslagna föreskrifterna träder i kraft.

Vad gäller krav vid anlitande av underleverantörer i de föreslagna föreskrifterna föreslås en övergångsbestämmelse för de verksamhetsutövare som bedriver verksamhet vid ikraftträdandet av föreskrifterna. Enligt den bestämmelsen ska kraven i 37 och 38 §§ efterlevas senast tre månader efter det att de föreslagna föreskrifterna träder i kraft.

De beslutade föreskrifterna kommer att publiceras på Läkemedelsverkets webbplats när de kommer ut från tryckeriet. Läkemedelsverket har för avsikt att ta fram och publicera en vägledning till de nu föreslagna föreskrifterna som stöd till de som ska tillämpa föreskrifterna.

Information om de beslutade föreskrifterna kommer också att lämnas i digitala nyhetsbrev till både verksamhetsutövare samt kommuner. Läkemedelsverket har även regelbundna möten med företrädare för branschen där information om de beslutade föreskrifterna kommer att ges.

Läkemedelsverket kommer vidare att erbjuda digitala webbinarier till verksamhetsutövare för att öka förståelsen och efterlevnaden av de nya föreskrifterna.

Kommunerna har ansvar för kontroll av efterlevnaden av lagen om handel med vissa receptfria läkemedel och de föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen. De

kontroller som kommunerna utför utgår därmed bland annat från de krav som finns i LVFS 2009:20. Eftersom Läkemedelsverket föreslår en utveckling av kraven i föreskrifterna och ett införande av ytterligare krav kommer kommunernas kontroller att påverkas. Läkemedelsverket bedömer att det kan komma att krävas informationsinsatser för de tjänstemän i kommunerna som ansvarar för kontrollerna. Läkemedelsverket har därför för avsikt att erbjuda särskilda informationstillfällen för kommunerna vad gäller kraven, i syfte att öka förståelsen och uppnå en effektiv och enhetlig kontroll i alla kommuner.

8. Effekter för företag

Läkemedelsverket bedömer inte att de föreslagna föreskrifterna och föreskriftsändringarna kommer att få några effekter av betydelse för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor, utöver de som framgår av avsnitt 5 och avsnitt 11.

9. Tidsåtgång och administrativa kostnader för företag

Den tidsåtgång och de kostnader som de föreslagna föreskrifterna och föreskriftsändringarna kommer att medföra framgår av avsnitt 5 ovan.

10. Andra kostnader och förändringar för företag

De föreslagna föreskrifterna och föreskriftsändringarna bör inte leda till andra kostnader än de som angetts ovan. Läkemedelsverket bedömer att företagen inte behöver vidta några ytterligare förändringar av verksamheten än de som redogjorts för ovan.

11. Konkurrensförhållanden för företag

Konkurrensförhållanden mellan olika verksamhetsutövare som bedriver distanshandel med vissa receptfria läkemedel kan komma att påverkas av de föreslagna föreskrifterna. Samma krav kommer att gälla för samtliga aktörer som bedriver verksamhet som omfattas av kraven, men förmågan att uppfylla kraven kan skilja sig åt mellan olika aktörer. En verksamhetsutövare som bedriver sin verksamhet i form av enskild näringsverksamhet kan påverkas i högre grad jämfört med ett större aktiebolag eller verksamhetsutövare som ingår i till exempel en kedja där det finns en kvalitetsavdelning. En verksamhetsutövare som ingår i en kedja kan sannolikt ta del av befintliga arbetssätt och IT-stöd för dokumentation och avvikelsehantering. Sådana arbetssätt och system skulle även kunna tas fram gemensamt för flera verksamhetsutövare. Även kostnaden för att leva upp till kraven kommer därmed att variera beroende på verksamhet.

Det kan inte uteslutas att de föreslagna kraven skulle kunna utgöra ett hinder för nya aktörer att påbörja distanshandel. I det avseendet skulle förslagen kunna påverka små företags konkurrensmöjligheter i förhållande till större företag på ett negativt sätt.

Läkemedelsverket har även sett över LVFS 2009:10. I den mån det bedöms ändamålsenligt och möjligt föreslås motsvarande krav för verksamhetsutövare respektive tillståndshavare för öppenvårdsapotek. Det innebär att de föreslagna kraven inte påverkar konkurrensen mellan verksamhetsutövare som bedriver detaljhandel på andra försäljningsställen än öppenvårdsapotek och tillståndshavare för öppenvårdsapotek. Det kan dock i sammanhanget nämnas att det finns skillnader i regelverken för verksamhetsutövare som bedriver detaljhandel vid andra försäljningsställen än öppenvårdsapotek respektive tillståndshavare för öppenvårdsapotek. Enligt Läkemedelsverkets bedömning är de krav som föreslås nödvändiga för att läkemedel ska hanteras säkert och att läkemedel ska vara av god kvalitet och får därmed anses vara proportionerliga.

12. Om särskild hänsyn behöver tas till små företag

Läkemedelsverket bedömer att särskild hänsyn inte kan tas till små företag eftersom kraven införs för att säkerställa att de läkemedel som kommer konsumenter tillhanda ska hålla fullgod kvalitet och hanteras säkert samt för att minska risken att ett läkemedel inte når fram till rätt mottagare. Det är av vikt att dessa krav införs för samtliga verksamhetsutövare oavsett storlek. Läkemedelsverkets bedömning är därtill att de föreslagna bestämmelserna inte kommer att ha sådan särskild påverkan på små företags verksamhet att särskild hänsyn behöver tas till sådana företag.

13. Effekter för kommuner, regioner eller förändringar av kommunala befogenheter och skyldigheter

Förslagen till föreskrifter och föreskriftsändringar bedöms inte medföra sådana effekter och förändringar som anges i 8 § förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

14. Kontaktpersoner

Nedanstående kontaktpersoner kan nås på telefonnumret 018-17 46 00 och på e-postadressen registrator@lakemedelsverket.se

Emelie Gyllefjord	Rättsenheten
Therese Isgren	Rättsenheten
Helena Brandin	Apotek och receptfri detaljhandel
Ann-Louise Leo	Apotek och receptfri detaljhandel
Caroline Sundström	Apotek och receptfri detaljhandel

15. Bilaga

1. Förslag till Läkemedelsverkets föreskrifter om handel med vissa receptfria läkemedel
2. Kommentarsdokument

Bilaga 1

Gemensamma författningssamlingen avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst, läkemedel, folkhälsa m.m.

ISSN xxx-xxxx, Artikelnummer xxxxxxxx
Utgivare: Chefsjurist Pär Ödman, Socialstyrelsen

Läkemedelsverkets föreskrifter om handel med vissa receptfria läkemedel;

HSLF-FS 2024:xx

Utkom från trycket
den xx månad 2024

beslutade den xx månad 2024.

Läkemedelsverket föreskriver följande med stöd av 6 § 1 och 3 samt 7 § förordningen (2009:929) om handel med vissa receptfria läkemedel och 9 kap. 11 § läkemedelsförordningen (2015:458).

Tillämpningsområde, definitioner med mera

1 § Dessa föreskrifter ska tillämpas på sådan detaljhandel med läkemedel som regleras i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel och förordningen (2009:929) om handel med vissa receptfria läkemedel.

2 § De termer och begrepp som används i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel har samma betydelse i dessa föreskrifter. I dessa föreskrifter avses med:

Distribution: all hantering av försändelser som sker från det att försändelsen skickas från verksamhetsutövarens lokaler till dess att den har överlämnats till mottagaren eller till dess att försändelsen har anlänt till verksamhetsutövaren vid ett återsändande.

Indragning: återkallande av läkemedel från en verksamhetsutövare.

Originalförpackning: den läkemedelsförpackning som förpackats av tillverkaren/innehavaren av försäljningstillståndet.

Reklamation: påtalande av misstanke om kvalitetsbrister eller fel på läkemedel.

Verksamhetsutövare: den som bedriver detaljhandel med vissa receptfria läkemedel.

Överlämnande: när läkemedel lämnas över till mottagaren.

3 § I 10 kap. 1 § läkemedelslagen (2015:315) anges att den som yrkesmässigt tillverkar, importerar, säljer, transporterar, förvarar eller på annat sätt yrkesmässigt hanterar läkemedel ska vidta de åtgärder och i övrigt iaktta sådan försiktighet som behövs för att hindra att

UTKAST

läkemedlen skadar människor, egendom eller miljön samt se till att läkemedlens kvalitet inte försämras.

I 2 § lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel anges att detaljhandeln ska bedrivas på ett sådant sätt att läkemedlen inte skadar människor, egendom eller miljö samt så att läkemedlens kvalitet inte försämras.

4 § I lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler regleras bland annat vilken information som en näringsidkare ska lämna till en konsument innan ett avtal ingås och när ett distansavtal har ingåtts.

5 § I Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 2009:6) om marknadsföring av humanläkemedel finns bland annat regler om marknadsföring av läkemedel och läkemedelsprover.

Anmälan om handel

6 § En anmälan om att en näringsidkare avser att bedriva handel med vissa receptfria läkemedel ska göras på ett formulär som tillhandahålls på Läkemedelsverkets webbplats, www.lakemedelsverket.se.

7 § En anmälan om att en näringsidkare avser att bedriva handel med vissa receptfria läkemedel ska innehålla följande uppgifter.

1. Verksamhetsutövarens namn, postadress och e-postadress eller, om verksamhetsutövaren är en juridisk person, firma, postadress och e-postadress.
2. Personnummer eller organisationsnummer.
3. Försäljningsställets namn, adress, telefonnummer och e-postadress.
4. Huvudsaklig verksamhet som bedrivs på försäljningsstället.
5. Om verksamhetsutövaren endast avser att sälja nikotinläkemedel eller även andra receptfria läkemedel.
6. Kontaktperson på försäljningsstället.
7. Fakturaadress.

Den som avser bedriva handel med vissa receptfria läkemedel enligt lagen (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster ska, utöver de uppgifter som anges i första stycket, även ange följande uppgifter.

1. Datum när denna handel påbörjas.
2. Adressen (”Uniform Resource Locator, URL”) till den webbplats som används vid denna handel, och andra relevanta uppgifter om det behövs för att identifiera webbplatsen.

UTKAST

Anmälan om väsentliga förändringar

8 § Verksamhetsutövaren ska anmäla väsentliga förändringar av verksamheten på ett formulär som tillhandahålls på Läkemedelsverkets webbplats, www.lakemedelsverket.se.

Inköp av läkemedel

9 § Verksamhetsutövaren ska säkerställa att läkemedel endast köps in från en näringsidkare som har rätt att bedriva partihandel med de aktuella läkemedlen.

Mottagande av leveranser

10 § Vid mottagande av leveranser ska det kontrolleras att läkemedel som levererats inte har synliga fel eller brister och att leveransen överensstämmer med gjord beställning. Läkemedel som kräver särskilda förvaringsbetingelser ska omhändertas direkt vid mottagandet och förvaras i enlighet med dessa.

Förvaring, exponering och tillhandahållande

11 § Läkemedel ska förvaras i god ordning, på en lämplig plats och under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlen.

Läkemedel som enligt 15 eller 23 §§ inte får säljas ska hållas åtskilda från andra läkemedel.

12 § Läkemedel ska exponeras och förvaras på ett sådant sätt att det tydligt framgår att produkterna är läkemedel. Läkemedel ska vidare förvaras åtskilda från andra produkter än läkemedel.

13 § På försäljningsstället ska läkemedlen förvaras inlåst eller under direkt uppsikt av personal. Med direkt uppsikt avses att någon i personalen kontinuerligt övervakar läkemedlen och kan förhindra otillbörlig åtkomst till läkemedlen eller åverkan på läkemedlen.

14 § Ett läkemedel får endast tillhandahållas i sin originalförpackning.

15 § En läkemedelsförpackning som öppnats, har synliga fel eller brister eller alltför kort hållbarhet får inte säljas. Med alltför kort hållbarhet avses att hållbarhetstiden passeras under den förväntade användningstiden.

Ett sådant läkemedel som avses i första stycket ska tas om hand på lämpligt sätt.

UTKAST

16 § Texten i den EU-logotyp som avses i 16 a § 2 lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel ska vara på svenska.

Distribution

17 § I försändelser med läkemedel ska det finnas tydlig information om att läkemedlet inte ska användas om läkemedlet eller förpackningen har synliga fel eller brister.

18 § Läkemedel ska distribueras under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlen. Läkemedlen får inte exponeras för förhållanden som kan påverka kvaliteten negativt, skada förpackningen eller kontaminera läkemedlen.

19 § Under distributionen ska läkemedel skyddas från stöld och olovlig befattning.

20 § En försändelse som innehåller läkemedel ska överlämnas till rätt mottagare. Överlämnandet ska ske på ett sådant sätt att försändelsen inte lämnas lätt gripbar för obehöriga.

Reklamationer, indragningar, annat återlämnande och återsändande av läkemedel

21 § Vid reklamationer av läkemedel ska verksamhetsutövaren ta emot och hantera den information samt de läkemedel och läkemedelsförpackningar som konsumenten lämnar till verksamhetsutövaren. Detta gäller för de läkemedel som verksamhetsutövaren har i sitt försäljningssortiment, oavsett om läkemedlet har lämnats ut av verksamhetsutövaren eller av annan.

Vid en reklamation ska verksamhetsutövaren snarast underrätta den som innehar godkännandet för försäljning av läkemedlet eller dennes ombud om den mottagna reklamationen. Detta gäller dock inte om reklamationen uteslutande hänför sig till verksamhetsutövarens egen hantering av läkemedlet.

I konsumentköplagen (2022:260) finns köprättsliga bestämmelser som reglerar näringsidkares skyldigheter när konsumenter reklamerar varor på grund av fel på varan.

22 § Verksamhetsutövaren är skyldig att vidta nödvändiga åtgärder vid indragningar av läkemedel.

I det fall en indragning avser läkemedel som redan har lämnats ut till en konsument ska verksamhetsutövaren ta emot sådana återlämnade läkemedel som verksamhetsutövaren har i sitt försäljningssortiment. Detta gäller även om läkemedlet inte har sålts av verksamhetsutövaren.

UTKAST

23 § Läkemedel som återlämnats till verksamhetsutövaren på grund av reklamation, indragning eller annan anledning får inte säljas på nytt. Sådana läkemedel ska tas om hand på lämpligt sätt. Läkemedel som omfattas av en indragning ska tas om hand på det sätt som anges vid varje indragning.

24 § En försändelse som innehåller läkemedel som har sålts och skickats till en mottagare men som inte har kunnat överlämnas till mottagaren ska återsändas till försäljningsstället så snart som möjligt.

Vid återsändande enligt första stycket behöver kravet i 18 § om distribution under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlet inte tillämpas.

25 § Försändelser som innehåller läkemedel och som inte har kunnat överlämnas till mottagaren och som har återsänts till försäljningsstället enligt 24 § ska hållas åtskilda från läkemedel som inte har sålts och försändelser som inte har skickats.

Vid ankomsten till försäljningsstället ska det säkerställas att innehållet i den återsända försändelsen överensstämmer med det som skickades.

Läkemedel som har återsänts till försäljningsstället får inte säljas på nytt eller skickas till mottagaren på nytt och ska tas om hand på lämpligt sätt.

Dokumentation

26 § För att garantera spårbarhet ska verksamhetsutövaren dokumentera all anskaffning av läkemedel. Dokumentationen ska innehålla uppgift om ankomstdatum, antal förpackningar, förpackningsstorlek samt läkemedlets namn, läkemedelsform och styrka. Namn och adress till den som sålt läkemedlet till verksamhetsutövaren ska anges.

All hantering och alla åtgärder som vidtas i samband med reklamationer och indragningar ska dokumenteras. Det ska även upprättas dokumentation över läkemedel som kasseras, destrueras eller returneras av andra orsaker.

27 § För att möjliggöra spårbarhet ska det finnas dokumentation över distribution av sålda läkemedel. Dokumentationen ska innehålla följande uppgifter för varje försändelse som skickas från verksamhetsutövaren:

1. Datum för när försändelsen skickats.
2. Namn, läkemedelsform och styrka, förpackningsstorlek och antal förpackningar för respektive läkemedel.
3. Namn och adress till mottagaren.

UTKAST

4. Distributionssätt samt, i förekommande fall, underleverantör.
5. Datum för överlämnande.

28 § För försändelser som har återsänts enligt 24 § ska dokumentation för att möjliggöra spårbarhet finnas och innehålla följande uppgifter:

1. Datum för när försändelsen ankommit till verksamhetsutövaren.
2. Namn, läkemedelsform och styrka för det återsända läkemedlet, antal återsända förpackningar och förpackningsstorlek för respektive läkemedel.
3. Distributionssätt samt, i förekommande fall, underleverantör för återsändandet.
4. Säkerställandet och hanteringen enligt 25 §.

Dokumentationen enligt första stycket ska vara spårbar i förhållande till dokumentationen enligt 27 § för samma försändelse.

29 § Följande dokumentation vad gäller egenkontroll ska upprättas:

1. Kartläggning enligt 30 §.
2. Beskrivning och resultat av riskbedömningar som ska genomföras enligt 31 § första stycket.
3. Beskrivning och resultat av den systematiska uppföljning och utvärdering som ska genomföras enligt 31 § tredje stycket.
4. Beskrivning och resultat av kontroller som ska genomföras enligt 32 §.

Egenkontroll

Distribution

30 § Innan en verksamhetsutövare erbjuder distribution av sålda läkemedel ska en kartläggning av den planerade verksamheten göras. Kartläggningen ska innefatta alla led och faktorer i distributionen av läkemedel.

31 § En riskbedömning ska göras med utgångspunkt i kartläggningen enligt 30 § för att identifiera och värdera de risker som kan uppstå under distributionen.

För att uppnå en säker distribution med bibehållen läkemedelskvalitet ska kartläggningen och riskbedömningen ligga till grund för val av distributionssätt, typ av emballage och hur överlämnande ska ske.

Distributionen ska systematiskt följas upp och utvärderas. Vid förändringar, identifierade avvikelser eller nytillkomna faktorer som påverkar distributionen ska en ny riskbedömning enligt första stycket genomföras.

UTKAST

32 § För att säkerställa att distributionen kommer att ske i enlighet med dessa föreskrifter ska kontroller av den planerade distributionen genomföras innan verksamheten påbörjas.

Regelbundna kontroller ska därefter ske för att verifiera att distributionen sker i enlighet med föreskriftskraven. Frekvensen och omfattningen av kontrollerna ska stå i proportion till resultat av genomförda kontroller samt identifierade risker och avvikelser.

33 § Avvikelser och brister i läkemedelshanteringen under distributionen ska skyndsamt hanteras och utredas. Korrigerande och förebyggande åtgärder ska vidtas så snart som möjligt. Avvikelserna och bristerna samt de utredningar och åtgärder som vidtas med anledning av dessa ska fortlöpande dokumenteras, sammanställas och utvärderas. Även sammanställningar och utvärderingar ska dokumenteras. Berörd personal ska informeras om inträffade avvikelser och vidtagna åtgärder.

Egenkontrollprogram

34 § Av 16 § 1 lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel framgår bland annat att den som bedriver detaljhandel ska se till att det finns ett för verksamheten lämpligt egenkontrollprogram. Egenkontrollprogrammet ska vara anpassat för den enskilda verksamheten och ska vara upprättat när verksamheten påbörjas. Egenkontrollprogrammet ska vara skriftligt och hållas aktuellt och revideras enligt en fastställd instruktion. Egenkontrollprogrammet ska hållas tillgängligt för tillsyn och kontroll.

Verksamhetsutövaren ansvarar för att personal som deltar i detaljhandeln är förtrogen med innehållet i det upprättade egenkontrollprogrammet samt med gällande bestämmelser på området.

35 § Egenkontrollprogrammet ska innehålla:

1. instruktioner för hur anmälningar om väsentliga förändringar enligt 8 § ska göras,
2. instruktioner för hur det ska säkerställas att inköp av läkemedel sker i enlighet med 9 §,
3. instruktioner för mottagande och kontroll av leveranser i enlighet med 10 §,
4. instruktioner för hur läkemedel ska förvaras, exponeras och tillhandahållas i enlighet med 11–15 §§,
5. instruktioner för hur läkemedel som enligt 15 § inte får säljas ska tas om hand på lämpligt sätt,
6. i förekommande fall instruktioner för hur kraven i 17 § ska uppfyllas,

UTKAST

7. i förekommande fall instruktioner som beskriver hur distributionen ska ske så att kraven i 18 och 19 §§ ska uppfyllas,

8. i förekommande fall instruktioner för hur kraven avseende överlämnande i 20 § ska uppfyllas,

9. instruktioner för hur reklamationer och indragningar av läkemedel ska hanteras i enlighet med 21 och 22 §§,

10. instruktioner för hur läkemedel som enligt 23 § inte får säljas på nytt ska tas om hand på lämpligt sätt,

11. i förekommande fall instruktioner för hur kraven i 24 och 25 §§ avseende läkemedel som inte har överlämnats ska uppfyllas,

12. instruktioner för hur kraven avseende dokumentation i 26–29 och 40 §§ ska uppfyllas,

13. i förekommande fall instruktioner som beskriver hur kartläggning, riskbedömning, systematisk uppföljning och utvärdering av distributionen enligt 30 och 31 §§ ska genomföras,

14. i förekommande fall instruktioner som beskriver hur initiala och regelbundna kontroller av distributionen enligt 32 § ska planeras och genomföras,

15. i förekommande fall instruktioner för hur hanteringen av avvikelser och brister enligt 33 § ska säkerställas,

16. instruktioner för hur personalen fortlöpande ska hållas förtrogen med egenkontrollprogrammets innehåll samt gällande bestämmelser på området i enlighet med 34 §,

17. i förekommande fall instruktioner för hur 37–39 §§ ska efterlevas,

18. instruktioner för hur bestämmelserna om åldersgräns vid köp av läkemedel i 12 och 13 §§ lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel ska följas,

19. instruktioner för hur kravet på information i 15 § lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel ska uppfyllas, samt

20. instruktioner för hur uppgifter ska lämnas till E-hälsomyndigheten enligt 16 § 4 lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel.

Anlitande av underleverantörer

36 § Verksamhetsutövare som anlitar underleverantör har ansvar för att underleverantören utför uppdraget i enlighet med gällande bestämmelser på området.

37 § Innan en underleverantör anlitas ska verksamhetsutövaren bedöma om underleverantören har förutsättningar att genomföra de tilltänkta uppgifterna. Bedömningen ska dokumenteras.

UTKAST

38 § Verksamhetsutövaren ska säkerställa att de uppdrag som utförs av en underleverantör följer gällande krav genom att:

1. ingå skriftligt avtal med underleverantören, i vilket uppdraget regleras, samt
2. förse underleverantören med nödvändig information och nödvändiga instruktioner.

39 § Verksamhetsutövaren ska, utöver vad som anges i 38 §, säkerställa att uppdrag som utförs av en underleverantör avseende distribution av läkemedel följer gällande krav genom att:

1. se till att avvikelser som inträffar hos underleverantör och som är hänförliga till verksamhetsutövarens verksamhet rapporteras till verksamhetsutövaren och att avvikelserna hanteras i enlighet med 33 §, samt
2. genomföra granskning minst en gång per år av den del av verksamheten som utförs av underleverantören. Protokoll över genomförda granskningar samt dokumentation över de rättelser och förebyggande åtgärder som vidtagits till följd av granskningarna ska upprättas.

Övriga bestämmelser

40 § Följande dokumentation ska bevaras på ett sådant sätt att den inte riskerar att förkomma eller förstöras:

1. Dokumentation över spårbarhet enligt 26–28 §§.
2. Dokumentation över egenkontroll enligt 29 §.
3. Dokumentation över avvikelsehantering enligt 33 §.
4. Dokumentation över bedömningen enligt 37 §.
5. Avtal, information och instruktioner enligt 38 §.
6. Protokoll över genomförda granskningar samt dokumentation över rättelser och förebyggande åtgärder som vidtagits till följd av granskningarna enligt 39 § 2.

Dokumentationen enligt första stycket ska hållas tillgänglig för tillsyn och kontroll under tre år.

41 § Om det finns särskilda skäl kan Läkemedelsverket i enskilda fall meddela undantag (dispens) från bestämmelserna i dessa föreskrifter.

Undantag får dock inte medges om det skulle innebära ett åsidosättande av Sveriges skyldigheter enligt EU-rätten.

---

1. Dessa föreskrifter träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Genom föreskrifterna upphävs Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 2009:20) om detaljhandel med vissa receptfria läkemedel.

UTKAST

3. Den verksamhetsutövare som vid ikraftträdandet av dessa föreskrifter erbjuder distribution av sålda läkemedel ska göra en kartläggning, riskbedömning och kontroller av den pågående verksamheten i enlighet med 30 §, 31 § första och andra stycket samt 32 § första stycket senast den 1 april 2025.
4. Den verksamhetsutövare som vid ikraftträdandet av dessa föreskrifter redan har anlitat en underleverantör ska senast den 1 april 2025 efterleva kraven i 37 och 38 §§.

Läkemedelsverket

NILS GUNNAR BILLINGER

Joakim Brandberg

HSLF-FS kan laddas ned eller beställas via
webb: www.xxxxxxxxxxxxx.xx
e-post: xxxxxxxx@xxxxxxx.xx

Kontakt
Xxxxxxxxxx
Adress
Telefon: xx-xxxxxxxxx Fax: xx-xxxxxxxxx
e-post: xxxxxxxx@xxxxxxx.xx
webb: www.xxxxxxxxxxxxx.xx

Tryckort: Tryckeri och tryckår

UTKAST

Bilaga 2

Kommentarsdokument till förslag till Läkemedelsverkets föreskrifter (HSLF-FS 2024:XX) om handel med vissa receptfria läkemedel;

Tillämpningsområde, definitioner med mera

1 § Dessa föreskrifter ska tillämpas på sådan detaljhandel med läkemedel som regleras i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel och förordningen (2009:929) om handel med vissa receptfria läkemedel.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 1 § Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 2009:20) om handel med vissa receptfria läkemedel.

2 § De termer och begrepp som används i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel har samma betydelse i dessa föreskrifter. I dessa föreskrifter avses med:

Distribution: all hantering av försändelser som sker från det att försändelsen skickas från verksamhetsutövarens lokaler till dess att den har överlämnats till mottagaren eller till dess att försändelsen har anlänt till verksamhetsutövaren vid ett återsändande.

Indragning: återkallande av läkemedel från en verksamhetsutövare.

Originalförpackning: den läkemedelsförpackning som förpackats av tillverkaren/innehavaren av försäljningstillståndet.

Reklamation: påtalande av misstanke om kvalitetsbrister eller fel på läkemedel.

Verksamhetsutövare: den som bedriver detaljhandel med vissa receptfria läkemedel.

Överlämnande: när läkemedel lämnas över till mottagaren.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 2 § LVFS 2009:20. Två nya begrepp föreslås.

3 § I 10 kap. 1 § läkemedelslagen (2015:315) anges att den som yrkesmässigt tillverkar, importerar, säljer, transporterar, förvarar eller på annat sätt yrkesmässigt hanterar läkemedel ska vidta de åtgärder och i övrigt iaktta sådan försiktighet som behövs för att hindra att läkemedlen skadar människor, egendom eller miljön samt se till att läkemedlens kvalitet inte försämras.

I 2 § lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel anges att detaljhandeln ska bedrivas på ett sådant sätt att läkemedlen inte skadar människor, egendom eller miljö samt så att läkemedlens kvalitet inte försämras.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

4 § I lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler regleras bland annat vilken information som en näringsidkare ska lämna till en konsument innan ett avtal ingås och när ett distansavtal har ingåtts.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

5 § I Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 2009:6) om marknadsföring av humanläkemedel finns bland annat regler om marknadsföring av läkemedel och läkemedelsprover.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 19 § LVFS 2009:20 med viss redaktionell ändring.

Anmälan om handel

6 § En anmälan om att en näringsidkare avser att bedriva handel med vissa receptfria läkemedel ska göras på ett formulär som tillhandahålls på Läkemedelsverkets webbplats, www.lakemedelsverket.se.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 3 § LVFS 2009:20.

7 § En anmälan om att en näringsidkare avser att bedriva handel med vissa receptfria läkemedel ska innehålla följande uppgifter.

1. Verksamhetsutövarens namn, postadress och e-postadress eller, om verksamhetsutövaren är en juridisk person, firma, postadress och e-postadress.
2. Personnummer eller organisationsnummer.
3. Försäljningsställets namn, adress, telefonnummer och e-postadress.
4. Huvudsaklig verksamhet som bedrivs på försäljningsstället.
5. Om verksamhetsutövaren endast avser att sälja nikotinläkemedel eller även andra receptfria läkemedel.
6. Kontaktperson på försäljningsstället.
7. Fakturaadress.

Den som avser bedriva handel med vissa receptfria läkemedel enligt lagen (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster ska, utöver de uppgifter som anges i första stycket, även ange följande uppgifter.

1. Datum när denna handel påbörjas.
2. Adressen (”Uniform Resource Locator, URL”) till den webbplats som används vid denna handel, och andra relevanta uppgifter om det behövs för att identifiera webbplatsen.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 4 § LVFS 2009:20 med viss redaktionell ändring.

Anmälan om väsentliga förändringar

8 § Verksamhetsutövaren ska anmäla väsentliga förändringar av verksamheten på ett formulär som tillhandahålls på Läkemedelsverkets webbplats, www.lakemedelsverket.se.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 5 § LVFS 2009:20.

Inköp av läkemedel

9 § Verksamhetsutövaren ska säkerställa att läkemedel endast köps in från en näringsidkare som har rätt att bedriva partihandel med de aktuella läkemedlen.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 6 § LVFS 2009:20.

Mottagande av leveranser

10 § Vid mottagande av leveranser ska det kontrolleras att läkemedel som levererats inte har synliga fel eller brister och att leveransen överensstämmer med gjord beställning. Läkemedel som kräver särskilda förvaringsbetingelser ska omhändertas direkt vid mottagandet och förvaras i enlighet med dessa.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 7 § LVFS 2009:20.

Förvaring, exponering och tillhandahållande

11 § Läkemedel ska förvaras i god ordning, på en lämplig plats och under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlen.

Läkemedel som enligt 15 eller 23 §§ inte får säljas ska hållas åtskilda från andra läkemedel.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar till viss del 9 § LVFS 2009:20 med viss redaktionell ändring. Den nya strukturen innebär inte någon ändring i sak. Se även kommentar under 12 §.

12 § Läkemedel ska exponeras och förvaras på ett sådant sätt att det tydligt framgår att produkterna är läkemedel. Läkemedel ska vidare förvaras åtskilda från andra produkter än läkemedel.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar till viss del 8 och 9 §§ LVFS 2009:20. Den nya strukturen innebär inte någon ändring i sak. Se även kommentarer under 11 och 13 §§.

13 § På försäljningsstället ska läkemedlen förvaras inlåst eller under direkt uppsikt av personal. Med direkt uppsikt avses att någon i personalen kontinuerligt övervakar läkemedlen och kan förhindra otillbörlig åtkomst till läkemedlen eller åverkan på läkemedlen.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar till viss del 8 § LVFS 2009:20. Den nya strukturen innebär inte någon ändring i sak. Se även kommentar under 12 §.

14 § Ett läkemedel får endast tillhandahållas i sin originalförpackning.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 10 § LVFS 2009:20.

15 § En läkemedelsförpackning som öppnats, har synliga fel eller brister eller alltför kort hållbarhet får inte säljas. Med alltför kort hållbarhet avses att hållbarhetstiden passeras under den förväntade användningstiden.

Ett sådant läkemedel som avses i första stycket ska tas om hand på lämpligt sätt.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 11 § LVFS 2009:20 med viss redaktionell ändring.

16 § Texten i den EU-logotyp som avses i 16 a § 2 lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel ska vara på svenska.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 8 a § LVFS 2009:20.

Distribution

17 § I försändelser med läkemedel ska det finnas tydlig information om att läkemedlet inte ska användas om läkemedlet eller förpackningen har synliga fel eller brister.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

18 § Läkemedel ska distribueras under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlen. Läkemedel får inte exponeras för förhållanden som kan påverka kvaliteten negativt, skada förpackningen eller kontaminera läkemedlen.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

19 § Under distributionen ska läkemedel skyddas från stöld och olovlig befattning.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

20 § En försändelse som innehåller läkemedel ska överlämnas till rätt mottagare. Överlämnandet ska ske på ett sådant sätt att försändelsen inte lämnas lätt gripbar för obehöriga.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

Reklamationer, indragningar, annat återlämnande och återsändande av läkemedel

21 § Vid reklamationer av läkemedel ska verksamhetsutövaren ta emot och hantera den information samt de läkemedel och läkemedelsförpackningar som konsumenten lämnar till verksamhetsutövaren. Detta gäller för de läkemedel som verksamhetsutövaren har i sitt försäljningssortiment, oavsett om läkemedlet har lämnats ut av verksamhetsutövaren eller av annan.

Vid en reklamation ska verksamhetsutövaren snarast underrätta den som innehar godkännandet för försäljning av läkemedlet eller dennes ombud om den mottagna reklamationen. Detta gäller dock inte om reklamationen uteslutande hänför sig till verksamhetsutövarens egen hantering av läkemedlet.

I konsumentköplagen (2022:260) finns köprättsliga bestämmelser som reglerar näringsidkares skyldigheter när konsumenter reklamerar varor på grund av fel på varan.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 12 § LVFS 2009:20 med viss redaktionell ändring.

22 § Verksamhetsutövaren är skyldig att vidta nödvändiga åtgärder vid indragningar av läkemedel.

I det fall en indragning avser läkemedel som redan har lämnats ut till en konsument ska verksamhetsutövaren ta emot sådana återlämnade läkemedel som verksamhetsutövaren har i sitt försäljningssortiment. Detta gäller även om läkemedlet inte har sålts av verksamhetsutövaren.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 13 § LVFS 2009:20 med viss redaktionell ändring.

23 § Läkemedel som återlämnats till verksamhetsutövaren på grund av reklamation, indragning eller annan anledning får inte säljas på nytt. Sådana läkemedel ska tas om hand på lämpligt sätt. Läkemedel som omfattas av en indragning ska tas om hand på det sätt som anges vid varje indragning.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 14 § LVFS 2009:20 med viss redaktionell ändring.

24 § En försändelse som innehåller läkemedel som har sålts och skickats till en mottagare men som inte har kunnat överlämnas till mottagaren ska återsändas till verksamhetsutövaren så snart som möjligt.

Vid återsändande enligt första stycket behöver kravet i 18 § om distribution under förvaringsbetingelser som är godkända för läkemedlet inte tillämpas.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

25 § Försändelser som innehåller läkemedel och som inte har kunnat överlämnas till mottagaren och som har återsänts till verksamhetsutövaren enligt 24 § ska hållas åtskilda från läkemedel som inte har sålts och försändelser som inte har skickats.

Vid ankomsten till verksamhetsutövaren ska det säkerställas att innehållet i den återsända försändelsen överensstämmer med det som skickades.

Läkemedel som har återsänts till verksamhetsutövaren får inte säljas på nytt eller skickas till mottagaren på nytt och ska tas om hand på lämpligt sätt.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

Dokumentation

26 § För att garantera spårbarhet ska verksamhetsutövaren dokumentera all anskaffning av läkemedel. Dokumentationen ska innehålla uppgift om ankomstdatum, antal förpackningar, förpackningsstorlek samt läkemedlets namn, läkemedelsform och styrka. Namn och adress till den som sålt läkemedlet till verksamhetsutövaren ska anges.

All hantering och alla åtgärder som vidtas i samband med reklamationer och indragningar ska dokumenteras. Det ska även upprättas dokumentation över läkemedel som kasseras, destrueras eller returneras av andra orsaker.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 15 § första och andra stycket LVFS 2009:20. Se även kommentar under 40 § avseende bevarande av dokumentation.

27 § För att möjliggöra spårbarhet ska det finnas dokumentation över distribution av sålda läkemedel. Dokumentationen ska innehålla följande uppgifter för varje försändelse som skickas från verksamhetsutövaren:

1. Datum för när försändelsen skickats.

2. Namn, läkemedelsform och styrka, förpackningsstorlek och antal förpackningar för respektive läkemedel.
3. Namn och adress till mottagaren.
4. Distributionssätt samt, i förekommande fall, underleverantör.
5. Datum för överlämnande.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

28 § För försändelser som har återsänts enligt 24 § ska dokumentation för att möjliggöra spårbarhet finnas och innehålla följande uppgifter:
1. Datum för när försändelsen ankommit till verksamhetsutövaren.
2. Namn, läkemedelsform och styrka för det återsända läkemedlet, antal återsända förpackningar och förpackningsstorlek för respektive läkemedel.
3. Distributionssätt samt, i förekommande fall, underleverantör för återsändandet.
4. Säkerställandet och hanteringen enligt 25 §.

Dokumentationen enligt första stycket ska vara spårbar i förhållande till dokumentationen enligt 27 § för samma försändelse.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

29 § Följande dokumentation vad gäller egenkontroll ska upprättas:
1. Kartläggning enligt 30 §.
2. Beskrivning och resultat av riskbedömningar som ska genomföras enligt 31 § första stycket.
3. Beskrivning och resultat av den systematiska uppföljning och utvärdering som ska genomföras enligt 31 § tredje stycket.
4. Beskrivning och resultat av kontroller som ska genomföras enligt 32 §.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

Egenkontroll

Distribution

30 § Innan en verksamhetsutövare erbjuder distribution av sålda läkemedel ska en kartläggning av den planerade verksamheten göras. Kartläggningen ska innefatta alla led och faktorer i distributionen av läkemedel.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

31 § En riskbedömning ska göras med utgångspunkt i kartläggningen enligt 30 § för att identifiera och värdera de risker som kan uppstå under distributionen.

För att uppnå en säker distribution med bibehållen läkemedelskvalitet ska kartläggningen och riskbedömningen ligga till grund för val av distributionssätt, typ av emballage och hur överlämnande ska ske.

Distributionen ska systematiskt följas upp och utvärderas. Vid förändringar, identifierade avvikelser eller nytillkomna faktorer som påverkar distributionen ska en ny riskbedömning enligt första stycket genomföras.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

32 § För att säkerställa att distributionen kommer att ske i enlighet med dessa föreskrifter ska kontroller av den planerade distributionen genomföras innan verksamheten påbörjas.

Regelbundna kontroller ska därefter ske för att verifiera att distributionen sker i enlighet med föreskriftskraven. Frekvensen och omfattningen av kontrollerna ska stå i proportion till resultat av genomförda kontroller samt identifierade risker och avvikelser.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

33 § Avvikelser och brister i läkemedelshanteringen under distributionen ska skyndsamt hanteras och utredas. Korrigerande och förebyggande åtgärder ska vidtas så snart som möjligt. Avvikelserna och bristerna samt de utredningar och åtgärder som vidtas med anledning av dessa ska fortlöpande dokumenteras, sammanställas och utvärderas. Även sammanställningar och utvärderingar ska dokumenteras. Berörd personal ska informeras om inträffade avvikelser och vidtagna åtgärder.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

Egenkontrollprogram

34 § Av 16 § 1 lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel framgår bland annat att den som bedriver detaljhandel ska se till att det finns ett för verksamheten lämpligt egenkontrollprogram. Egenkontrollprogrammet ska vara anpassat för den enskilda verksamheten och ska vara upprättat när verksamheten påbörjas. Egenkontrollprogrammet ska vara skriftligt och hållas aktuellt och revideras enligt en fastställd instruktion. Egenkontrollprogrammet ska hållas tillgängligt för tillsyn och kontroll.

Verksamhetsutövaren ansvarar för att personal som deltar i detaljhandeln är förtrogen med innehållet i det upprättade egenkontrollprogrammet samt med gällande bestämmelser på området.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 16 § LVFS 2009:20 med viss redaktionell ändring.

35 § Egenkontrollprogrammet ska innehålla:

1. instruktioner för hur anmälningar om väsentliga förändringar enligt 8 § ska göras,
2. instruktioner för hur det ska säkerställas att inköp av läkemedel sker i enlighet med 9 §,
3. instruktioner för mottagande och kontroll av leveranser i enlighet med 10 §,
4. instruktioner för hur läkemedel ska förvaras, tillhandahållas och exponeras i enlighet med 11–15 §§,
5. instruktioner för hur läkemedel som enligt 15 § inte får säljas ska tas om hand på lämpligt sätt,
6. i förekommande fall instruktioner för hur kraven i 17 § ska uppfyllas,
7. i förekommande fall instruktioner som beskriver hur distributionen ska ske så att kraven i 18 och 19 §§ ska uppfyllas,
8. i förekommande fall instruktioner för hur kraven avseende överlämnande i 20 § ska uppfyllas,
9. instruktioner för hur reklamationer och indragningar av läkemedel ska hanteras i enlighet med 21 och 22 §§,
10. instruktioner för hur läkemedel som enligt 23 § inte får säljas på nytt ska tas om hand på lämpligt sätt,
11. i förekommande fall instruktioner för hur kraven i 24 och 25 §§ avseende läkemedel som inte har överlämnats ska uppfyllas,
12. instruktioner för hur kraven avseende dokumentation i 26–29 och 40 §§ ska uppfyllas,
13. i förekommande fall instruktioner som beskriver hur kartläggning, riskbedömning, systematisk uppföljning och utvärdering av distributionen enligt 30 och 31 §§ ska genomföras,
14. i förekommande fall instruktioner som beskriver hur initiala och regelbundna kontroller av distributionen enligt 32 § ska planeras och genomföras,
15. i förekommande fall instruktioner för hur hanteringen av avvikelser och brister enligt 33 § ska säkerställas,
16. instruktioner för hur personalen fortlöpande ska hållas förtrogen med egenkontrollprogrammets innehåll samt gällande bestämmelser på området i enlighet med 34 §,
17. i förekommande fall instruktioner för hur 37–39 §§ ska efterlevas,
18. instruktioner för hur bestämmelserna om åldersgräns vid köp av läkemedel i 12 och 13 §§ lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel ska följas,
19. instruktioner för hur kravet på information i 15 § lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel ska uppfyllas, samt
20. instruktioner för hur uppgifter ska lämnas till E-hälsomyndigheten enligt 16 § 4 lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 17 § LVFS 2009:20. Punkterna 6–8, 11–15 och 17 är nya och det föreslås vissa redaktionella ändringar.

Anlitande av underleverantörer

36 § Verksamhetsutövare som anlitar underleverantör har ansvar för att underleverantören utför uppdraget i enlighet med gällande bestämmelser på området.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 18 § LVFS 2009:20.

37 § Innan en underleverantör anlitas ska verksamhetsutövaren bedöma om underleverantören har förutsättningar att genomföra de tilltänkta uppgifterna. Bedömningen ska dokumenteras.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

38 § Verksamhetsutövaren ska säkerställa att de uppdrag som utförs av en underleverantör följer gällande krav genom att:

1. ingå skriftligt avtal med underleverantören, i vilket uppdraget regleras, samt
2. förse underleverantören med nödvändig information och nödvändiga instruktioner.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

39 § Verksamhetsutövaren ska, utöver vad som anges i 38 §, säkerställa att uppdrag som utförs av en underleverantör avseende distribution av läkemedel följer gällande krav genom att:

1. se till att avvikelser som inträffar hos underleverantör och som är hänförliga till verksamhetsutövarens verksamhet rapporteras till verksamhetsutövaren och att avvikelserna hanteras i enlighet med 33 §, samt
2. genomföra granskning minst en gång per år av den del av verksamheten som utförs av underleverantören. Protokoll över genomförda granskningar samt dokumentation över de rättelser och förebyggande åtgärder som vidtagits till följd av granskningarna ska upprättas.

Kommentar: Bestämmelsen är ny.

Övriga bestämmelser

40 § Följande dokumentation ska bevaras på ett sådant sätt att den inte riskerar att förkomma eller förstöras:

1. Dokumentation över spårbarhet enligt 26–28 §§.
2. Dokumentation över egenkontroll enligt 29 §.
3. Dokumentation över avvikelsehantering enligt 33 §.
4. Dokumentation över bedömningen enligt 37 §.
5. Avtal, information och instruktioner enligt 38 §.
6. Protokoll över genomförda granskningar samt dokumentation över rättelser och förebyggande åtgärder som vidtagits till följd av granskningarna enligt 39 § 2.

Dokumentationen enligt första stycket ska hållas tillgänglig för tillsyn och kontroll under tre år.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 15 § tredje stycket LVFS 2009:20. Kravet föreslås omfatta fler uppgifter än tidigare och omfattar även dokumentation enligt 27–29, 33, 37 och 38 §§ samt dokumentation enligt 39 § 2. Se även kommentar under 26 §.

41 § Om det finns särskilda skäl kan Läkemedelsverket i enskilda fall meddela undantag (dispens) från bestämmelserna i dessa föreskrifter.

Undantag får dock inte medges om det skulle innebära ett åsidosättande av Sveriges skyldigheter enligt EU-rätten.

Kommentar: Bestämmelsen motsvarar 20 § LVFS 2009:20.

UTKAST

Sändlista

Dnr: 3.1.1-2023-103582

Remissinstans

Apotekarsocieteten

Convenience Stores Sweden

E-hälsomyndigheten

Folkhälsomyndigheten

Företagarna

Integritetsskyddsmyndigheten

Kommerskollegium

Konkurrensverket

Konsumentverket

Livsmedelshandlareförbundet, SSLF

Läkemedelsdistributörsföreningen

Läkemedelsindustriföreningen, LIF

Organisationer i Läkemedelsverkets patient- och konsumentråd

Näringslivets Regelnämnd, NNR

Organisationen Sveriges Servicestationer, OSS

Regelrådet

Reitan Convenience Sweden AB

Småföretagarnas riksförbund

Socialstyrelsen

Svensk Dagligvaruhandel

Svensk Egenvård

Svensk Handel

Svenskt Näringsliv

Sveriges Apoteksförening

Sveriges Kommuner och Regioner

Sveriges Konsumenter

Sveriges Oberoende Apoteksförening, SOAF

Tandvårds- och Läkemedelsförmånsverket

Visita

För kännedom:

Socialdepartementet

Socialstyrelsens chefsjurist

Läkemedelsverkets chefsjurist

Sändlista

Dnr: 3.1.1-2023-103582

Remissinstans

Ale kommun

Alingsås kommun

Älmhults kommun

Älvdalens kommun

Alvesta kommun

Älvkarleby kommun

Älvsbyns kommun

Åmåls kommun

Aneby kommun

Ånge kommun

Ängelholms kommun

Arboga kommun

Åre kommun

Årjängs kommun

Arjeplogs kommun

Arvidsjaurs kommun

Arvika kommun

Åsele kommun

Askersunds kommun

Åstorps kommun

Åtvidabergs kommun

Avesta kommun

Båstads kommun

Bengtsfors kommun

Bergs kommun

Bjurholms kommun

Bjuvs kommun

Bodens kommun

Bollebygds kommun

Bollnäs kommun

Borås stad

Borgholms kommun

Borlänge kommun

Botkyrka kommun

Boxholms kommun

Bräcke kommun

Bromölla kommun

Burlövs kommun

Dals-Eds kommun

Danderyds kommun

Degerfors kommun

Dorotea kommun

Eda kommun

Ekerö kommun

Eksjö kommun

Emmaboda kommun

Enköpings kommun

Eskilstuna kommun

Eslövs kommun

Essunga kommun

Fagersta kommun

Falkenbergs kommun

Falköpings kommun

Falu kommun

Färgelanda kommun

Filipstads kommun

Finspångs kommun

Flens kommun

Forshaga kommun

Gagnefs kommun

Gällivare kommun

Gävle kommun

Gislaveds kommun

Gnesta kommun

Gnosjö kommun

Göteborgs stad

Götene kommun

Grästorps kommun

Grums kommun

Gullspångs kommun

Habo kommun

Håbo kommun

Hagfors kommun

Hällefors kommun

Hallsbergs kommun

Hallstahammars kommun

Halmstads kommun

Hammarö kommun

Haninge kommun

Haparanda stad

Härjedalens kommun

Härnösands kommun

Härryda kommun

Hässleholms kommun

Heby kommun

Hedemora kommun

Helsingborgs stad

Herrljunga kommun

Hjo kommun

Hofors kommun

Höganäs kommun

Högsby kommun

Höörs kommun

Hörby kommun

Huddinge kommun

Hudiksvalls kommun

Hultsfreds kommun

Hylte kommun

Järfälla kommun

Jokkmokks kommun

Jönköpings kommun

Kalix kommun

Kalmar kommun

Karlsborgs kommun

Karlshamns kommun

Karlskoga kommun

Karlskrona kommun

Karlstads kommun

Katrineholms kommun

Kävlinge kommun

Kils kommun

Kinda kommun

Kiruna kommun

Klippans kommun

Knivsta kommun

Köpings kommun

Kramfors kommun

Kristianstads kommun

Kristinehamns kommun

Krokoms kommun

Kumla kommun

Kungälvs kommun

Kungsbacka kommun

Kungsörs kommun

Laholms kommun

Landskrona stad

Laxå kommun

Lekebergs kommun

Leksands kommun

Lerums kommun

Lessebo kommun

Lidingö stad

Lidköpings kommun

Lilla Edets kommun

Lindesbergs kommun

Linköpings kommun

Ljungby kommun

Ljusdals kommun

Ljusnarsbergs kommun

Lomma kommun

Ludvika kommun

Luleå kommun

Lunds kommun

Lycksele kommun

Lysekils kommun

Malå kommun

Malmö stad

Malung-Sälens kommun

Mariestads kommun

Markaryds kommun

Marks kommun

Melleruds kommun

Mjölby kommun

Mölndals stad

Mönsterås kommun

Mora kommun

Mörbylånga kommun

Motala kommun

Mullsjö kommun

Munkedals kommun

Munkfors kommun

Nacka kommun

Nässjö kommun

Nora kommun

Norbergs kommun

Nordanstigs kommun

Nordmalings kommun

Norrköpings kommun

Norrtälje kommun

Norsjö kommun

Nybro kommun

Nyköpings kommun

Nykvarns kommun

Nynäshamns kommun

Ockelbo kommun

Öckerö kommun

Ödeshögs kommun

Olofströms kommun

Örebro kommun

Örkelljunga kommun

Örnsköldsviks kommun

Orsa kommun

Orust kommun

Osby kommun

Oskarshamns kommun

Österåkers kommun

Östersunds kommun

Östhammars kommun

Östra Göinge kommun

Ovanåkers kommun

Överkalix kommun

Övertorneå kommun

Oxelösunds kommun

Pajala kommun

Partille kommun

Perstorps kommun

Piteå kommun

Ragunda kommun

Rättviks kommun

Region Gotland (kommun)

Robertsfors kommun

Ronneby kommun

Säffle kommun

Sala kommun

Salems kommun

Sandvikens kommun

Säters kommun

Sävsjö kommun

Sigtuna kommun

Simrishamns kommun

Sjöbo kommun

Skara kommun

Skellefteå kommun

Skinnskattebergs kommun

Skövde kommun

Skurups kommun

Smedjebackens kommun

Söderhamns kommun

Söderköpings kommun

Södertälje kommun

Sollefteå kommun

Sollentuna kommun

Solna stad

Sölvesborgs kommun

Sorsele kommun

Sotenäs kommun

Staffanstorps kommun

Stenungsunds kommun

Stockholms stad

Storfors kommun

Storumans kommun

Strängnäs kommun

Strömstads kommun

Strömsunds kommun

Sundbybergs stad

Sundsvalls kommun

Sunne kommun

Surahammars kommun

Svalövs kommun

Svedala kommun

Svenljunga kommun

Täby kommun

Tanums kommun

Tibro kommun

Tidaholms kommun

Tierps kommun

Timrå kommun

Tingsryds kommun

Tjörns kommun

Tomelilla kommun

Töreboda kommun

Torsås kommun

Torsby kommun

Tranås kommun

Tranemo kommun

Trelleborgs kommun

Trollhättans stad

Trosa kommun

Tyresö kommun

Uddevalla kommun

Ulricehamns kommun

Umeå kommun

Upplands Väsby kommun

Upplands-Bro kommun

Uppsala kommun

Uppvidinge kommun

Vadstena kommun

Vaggeryds kommun

Valdemarsviks kommun

Vallentuna kommun

Vänersborgs kommun

Vännäs kommun

Vansbro kommun

Vara kommun

Varbergs kommun

Vårgårda kommun

Värmdö kommun

Värnamo kommun

Västerås stad

Västerviks kommun

Vaxholms stad

Växjö kommun

Vellinge kommun

Vetlanda kommun

Vilhelmina kommun

Vimmerby kommun

Vindelns kommun

Vingåkers kommun

Ydre kommun

Ystads kommun

Från: Sverre Dahlstedt <sverre.dahlstedt@stockholm.se>
Skickat: den 6 december 2023 11:28
Till: Umeå kommun
Ämne: Följebrev Inrätta kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter , KS 2023/444
Bifogade filer: Följebrev Inrätta kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter , KS 2023_444.pdf; Bilaga - Instruktion för kommunstyrelsens råd för nationella minoriteter rättigheter.pdf; (Godkänd - R 3) KS 2023_444 Tjänsteutlåtande - Inrätta kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter .pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

[You don't often get email from sverre.dahlstedt@stockholm.se. Learn why this is important at https://aka.ms/LearnAboutSenderIdentification]

Remiss från kommunstyrelsen Stockholms stad

Stockholms stad

Kommunstyrelsen
Rotel IX

Remissbrev
Dnr KS 2023/444

2023-12-06

Till berörd remissinstans

Remiss av Inrätta kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter

Remiss från kommunstyrelsen Stockholms stad

Ni ombeds att yttra er över bifogad remiss senast 2024-02-29. Kontakta ansvarig handläggare om ni inte kan svara inom utsatt tid.

Ansvarig handläggare är Sverre Dahlstedt.
Telefonnummer: 08-50829629.

Instruktioner för remissvar

Remissinstanser inom eDok (Stockholms stads ärendehanteringssystem)

- Använd funktionen Svara på remiss för expediering till kommunstyrelsens registratur (KF/KS kansli).
- Använd även korrespondensverktyget för att skicka tjänsteutlåtandet i word-format och det autogenererade protokollsutdraget i pdf-format till RIX-remissvar.SLK@stockholm.se
- Ange diarienummer KS 2023/444 i ämnesraden.
- Bilägg inte remissen.

Övriga remissinstanser

- Skicka remissvaret i pdf-format till kommunstyrelsen@stockholm.se
- Skicka remissvaret i word-format till RIX-remissvar.SLK@stockholm.se
- Ange diarienummer KS 2023/444 i ämnesraden.
- Bilägg inte remissen.

Remissinstanser

- Arbetsmarknadsnämnden
- Exploateringsnämnden
- Fastighetsnämnden
- Idrottsnämnden

Kommunstyrelsen
Rotel IX

Ragnar Östbergs plan 1
Stadshuset
105 35 Stockholm
Telefon
Växel 08-508 290 00
Fax
kommunstyrelsen@stockholm.se
start.stockholm

Stockholms stad

- Kulturnämnden
- Kyrkogårdsnämnden
- Miljö- och hälsoskyddsnämnden
- Servicenämnden
- Socialnämnden
- Stadsbyggnadsnämnden
- Trafiknämnden
- Utbildningsnämnden
- Valnämnden
- Äldrenämnden
- Överförmyndarnämnden
- Bromma stadsdelsnämnd
- Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd
- Farsta stadsdelsnämnd
- Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd
- Kungsholmens stadsdelsnämnd
- Skarpnäcks stadsdelsnämnd
- Skärholmens stadsdelsnämnd
- Södermalms stadsdelsnämnd
- Stockholms Stadshus AB
- Le romane nevimata
- Lycksele kommun
- Arjeplogs kommun
- E romani glinda
- Epic Roma support Church
- Finska församlingen i Stockholm
- Förskolenämnden
- Göteborgs stad
- Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd
- Judiska församlingen i Stockholm
- Judiska ungdomsförbundet
- Järva stadsdelsnämnd
- Karolinska institutets finska unga
- Länsstyrelsen Stockholm
- Malmö stad
- Met Nouret
- Nationella Centralförbundet Roma International
- Norra innerstadens stadsdelsnämnd
- Norrköpings kommun
- Organisationen romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans
- Pajala kommun
- Region Stockholm
- Riksförbundet Internationella romska och resande Kvinnocenter
- Romano Paso
- Romer i samhället

- Romers rättigheter i samhället
- Romsk stöd och pensionär förening för romer i alla åldrar
- Rådet för Agenda 2030 - remissbrevlåda
- Sameföreningen i Stockholm
- Sametinget
- Saminuorra
- Stockholms finska förening
- Stockholms finska studentförening
- Svenska finlandsinstitutet
- Svenska samernas riksförbund (SSR)
- Svenska tornedalingarnas riksförbund
- Sverigefinska riksförbundet
- Sverigefinska Ungdomsförbundet
- Tornedalingar i Stockholm
- Umeå kommun
- Östersunds kommun

Bilagor

1. Följebrev Inrätta kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter , KS 2023/444
2. (Godkänd - R 3) KS 2023/444 Tjänsteutlåtande - Inrätta kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter
3. Bilaga - Instruktion för kommunstyrelsens råd för nationella minoriteter rättigheter

Med vänlig hälsning,

Sverre Dahlstedt
Rotel IX

Stockholms stad

KOMMUNAL FÖRFATTNINGSSAMLING FÖR STOCKHOLM

Utgiven av stadsledningskontoret **2024: XX**

Instruktion för kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter

Kommunfullmäktiges beslut den
Dnr KS 2023/444

1 § Rådets uppgifter

Rådet ska verka som rådgivande organ i arbetet med att stärka de nationella minoriteternas rättigheter i Stockholms stad. Arbetet utgår från minoritetslagstiftningen. Rådet fattar inga beslut och ärenden som rör enskild person får inte behandlas i rådet.

Rådet ska:

- ge råd och stöd i strategiska frågor som har betydelse för nationella minoriteters rättigheter i Stockholms stad
- fungera som remissorgan i strategiska ärenden som berör nationella minoriteters rättigheter i Stockholms stad
- bevaka och följa upp frågor som påverkar nationella minoriteters rättigheter och livssituation.

Rådet ska ha möjlighet att i ett tidigt skede samråda, och komma med inspel, om de frågor av strategisk karaktär som berör nationella minoriteter.

2 § Rådets sammansättning

Rådet består av tjugo ledamöter, vilka utses av kommunstyrelsen för tid som kommunstyrelsen bestämmer. Kommunstyrelsen utser fem förtroendevalda ledamöter, tre från majoriteten och två från oppositionen, som representerar staden. Representanter för de nationella minoriteterna nomineras av de nationella minoriteternas föreningar inom civilsamhället. Sammanlagt väljs femton ledamöter in i rådet, tre ledamöter per nationell minoritet. Skulle fler än tre ledamöter nomineras per minoritet ska kommunstyrelsen föra en dialog med föreningarna som nominerat med utgångspunkt att välja ut tre representanter, exempelvis utifrån ålders- och könsfördelning. Kommunstyrelsen fattar beslut om rådets ledamöter.

De nominerade ska:

- representera sin nationella minoritetsgrupps intressen
- vara medlem i en registrerad förening för nationella minoriteter
- stå bakom den demokratiska rättsstatens principer, de mänskliga rättigheterna och jämställdhet mellan kvinnor och män och inte på något sätt stödja våldsbejakande extremism

Kommunstyrelsen utser ordförande bland de förtroendevalda ledamöterna. Rådet utser vice ordförande bland ledamöterna som representerar de nationella minoriteterna.

3 § Rådets arbetsformer

Rådet sammanträder fyra gånger per år. Rådet bestämmer tid och plats för sina sammanträden.

Ordföranden och vice ordföranden upprättar kallelse och föredragningslista. Kallelse och handlingar distribueras minst två veckor före sammanträdet.

Rådet har möjlighet att bjuda in borgarråd, nämndsordförande, förvaltningschefer, tjänstepersoner och sakkunniga att föredra på rådets sammanträden.

Rådet får administrativt stöd och utredningsstöd av stadsledningskontoret och sekreterarskapet (kallelse, sammanträde och protokoll) fullgörs av kommunfullmäktiges och kommunstyrelsens kansli. Sammanträdesprotokoll justeras av ordföranden och ytterligare en ledamot som utses vid sammanträdet. Sammanträdesprotokollet ska tillsändas kommunstyrelsen.

Stockholms stad

Stadsledningskontoret
Välfärdsavdelningen

Tjänsteutlåtande
Dnr KS 2023/444
2023-11-06

Handläggare
Lisa Svensson
Telefon: 08-50829254

Till
Kommunstyrelsen

Inrätta kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Ett råd för nationella minoriteters rättigheter inrättas under kommunstyrelsen.
2. Instruktionen för kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter godkänns (bilaga 1).
3. Sammanträdesarvode får betalas ut till ledamöter i kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter.
4. Ersättning för förlorad arbetsinkomst för ledamöter i kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter får betalas ut, i enlighet med stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.
5. Rådets funktion ska utvärderas två år efter att rådet har inrättats.

Sammanfattning

I Sverige finns fem erkända nationella minoriteter: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Samer är också ett urfolk. Rätten till delaktighet och inflytande regleras i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. I enlighet med kommunfullmäktiges budget 2023 ska kommunstyrelsen i nära dialog med de nationella minoriteterna utreda formerna för samråd med de nationella minoritetsföreningarna i syfte att stärka samarbetet, exempelvis genom att pröva inrättandet av ett råd eller andra samverkansmodeller. Stadsledningskontoret har genomfört en översyn av samrådens nuvarande arbete och organisering i syfte att stärka delaktigheten och inflytandet och föreslå arbetssätt som innebär att samråden ska få ökat genomslag för stadens utvecklingsarbete. Översynen har utförts genom att samla in synpunkter från stadens samrådsrepresentanter, både genom dialog på samråd samt genom skriftliga synpunkter.

Stadsledningskontoret
Ragnar Östbergs Plan 1
105 35 Stockholm
start.stockholm

Översynen visar att stadens arbete med nationella minoriteters rätt till inflytande behöver förbättras och tydliggöras. Stadsledningskontoret föreslår därför att staden ska inrätta ett råd för nationella minoriteters rättigheter under kommunstyrelsen. Bedömningen är att ett råd för nationella minoriteters rättigheter skulle stärka de nationella minoriteternas rätt till delaktighet och inflytande samt höja statusen för uppdraget om nationella minoriteters rättigheter. Bedömningen är också att rådet behöver kompletteras med andra former av samråd. Ledamöter för rådet föreslås ersättas med sammanträdesarvode samt ersättning för förlorad arbetsinkomst om de inte redan arvoderas av sin förening. Vid inrättande av ett nytt råd som detta ska dess funktion utvärderas efter två år.

Bakgrund

I Sverige finns fem erkända nationella minoriteter: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Samer är också ett urfolk. I Stockholms stad bor och verkar människor från samtliga nationella minoriteter och staden har under flera år genomfört samråd med föreningar från samtliga minoritetsgrupper.

I lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk regleras rätten till delaktighet och inflytande. Av lagen framgår att förvaltningsmyndigheter, så som kommuner, ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt som det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor.

Samråd ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande.

Staden har sedan 2018, i samband med att Kommunfullmäktige fattade beslut om *Riktlinjer för nationella minoriteters rättigheter*, haft en samrådsmodell som inneburit att kommunstyrelsen och ett antal fackförvaltningar genomfört samråd med utsedda samrådsrepresentanter från respektive minoritetsgrupp.
I enlighet med kommunfullmäktiges budget 2023 ska kommunstyrelsen i nära dialog med de nationella minoriteterna, utreda formerna för samråd med de nationella minoritetsföreningarna i syfte att stärka samarbetet, exempelvis genom att pröva inrättandet av ett råd eller andra samverkansmodeller.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av stadsledningskontorets välfärdsavdelning.

Ärendet

Stadsledningskontoret har genomfört en översyn av samrådens nuvarande arbete och organisering i syfte att stärka delaktigheten och inflytandet. Det har ytterst syftat till att föreslå arbetssätt som innebär att samråden ska få ökat genomslag i stadens utvecklingsarbete. Översynen har utförts genom att samla in synpunkter från stadens samrådsrepresentanter, både genom dialog på samråd och genom skriftliga synpunkter. Stadens samordnare för arbetet med nationella minoriteter på stadsdelsförvaltningar och fackförvaltningar har även inkommit med förslag på utveckling av samrådsstrukturen. Stadens arbete med delaktighet och inflytande inom andra uppdrag samt andra kommuners rådsstrukturer för nationella minoriteters rättigheter har också varit vägledande för det framtagna förslaget.

Synpunkterna som inkommit har pekat på att samråden varit många och inte tillräckligt koordinerade över staden. För flera minoritetsgrupper har det varit svårt att möjliggöra deltagande på samtliga samråd. Samtidigt som många samråd har genomförts har inflytandet över strategiska frågor inte upplevts tillräcklig. Det har inte utgått någon ersättning till samrådsrepresentanterna, vilket försvårat för representanter i ideella organisationer att delta på samtliga samråd som erbjudits. Stadsledningskontoret har inom ramen för översynen även jämfört andra kommuners rådsformer för nationella minoriteter. I Malmö har kommunstyrelsen ett råd för den nationella minoriteten romer och i Göteborg ett råd för nationella minoriteten romer och ett för den sverigefinska minoriteten.

Stadsledningskontorets synpunkter och förslag

Översynen visar att stadens arbete med nationella minoriteters rätt till inflytande behöver förbättras och tydliggöras. Stadsledningskontoret föreslår därför att staden ska inrätta ett råd för nationella minoriteters rättigheter under kommunstyrelsen. Bedömningen är att ett råd för nationella minoriteters rättigheter skulle stärka de nationella minoriteternas rätt till delaktighet och inflytande. Genom ett formellt råd under kommunstyrelsen ökar möjligheten till en strukturerad process där strategiska utvecklingsfrågor kan lyftas och tas omhand. Sammansättningen i rådet ska bidra till att de nationella minoriteternas olika perspektiv speglas.

Rådet ska verka som rådgivande organ i arbetet med att stärka de nationella minoriteternas rättigheter i Stockholms stad. Rådet ska ge råd och stöd i strategiska frågor som har betydelse för nationella minoriteters rättigheter, fungera som remissorgan i strategiska ärenden som berör nationella minoriteters rättigheter samt bevaka och följa upp frågor som påverkar nationella minoriteters rättigheter

och livssituation. Rådet fattar inga beslut och ärenden som rör enskild person får inte behandlas i rådet.

Det har tidigare inte funnits ett råd för nationella minoriteters rättigheter i Stockholms stad och dess utformning har därför noga övervägts utifrån målgruppens förutsättningar och synpunkter, regelverk som staden behöver förhålla sig till samt stadens organisation. Bedömningen är att rådet behöver kompletteras med andra former av samråd, såsom öppna samråd och samråd som rör enskilda minoritetsgrupper, barn och unga, verksamhetsspecifika frågor eller frågor som specifikt rör ett förvaltningsområde. Även konsultation i frågor som rör det samiska folket behöver omhändertas.

Ledamöter och ersättare i övriga råd under kommunstyrelsen har idag rätt till sammanträdesarvode för bevistat sammanträde. Sammanträdesarvode föreslås även betalas ut till kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheters sammanträden.

Vidare föreslås ersättning betalas för förlorad arbetsinkomst. Förtroendevalda enligt kommunallagens definition har i dag möjlighet att ansöka om ersättning för förlorad arbetsinkomst enligt stadens regler om arvoden för kommunala förtroendeuppdrag. Ledamöter och ersättare i stadens olika råd omfattas inte av den definitionen. Ersättning för förlorad arbetsinkomst utges dock även till kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor enligt särskilt beslut i kommunfullmäktige (dnr KS 2022/1330). Dessa regler föreslås utvidgas till att även omfatta ledamöter i kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter. På samma sätt som för Kommunstyrelsen råd för funktionshinderfrågor utgår inte ersättning för förlorad arbetsinkomst till ledamot i kommunstyrelsen råd för nationella minoriteters rättigheter som är anställd i eller annars får ersättning av den organisation som är representerad i rådet. Den ersättning som ledamoten erhåller från organisationen måste anses omfatta uppdraget att representera organisationen i rådet.

Vad gäller formerna för utbetalning av ersättning i övrigt bör de regler som gäller för stadens förtroendevalda även gälla för ledamöter i kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter. Dessa regler innebär bl.a. att ersättningen ska motsvara faktiskt förlust av arbetsinkomst och att den sökande måste kunna visa upp lönespecifikation eller intyg från arbetsgivaren där löneavdraget framgår.

Syftet med att möjliggöra ersättning för förlorad arbetsinkomst är att förutsättningarna för att rekrytera ledamöter och ersättare till

kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter ska öka.

Vid inrättande av ett nytt råd som detta ska staden, i samråd med rådets ledamöter, utvärdera dess funktion efter två år.

För detaljerade uppgifter om kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheters ansvarsområde hänvisas till *Instruktion för kommunstyrelsens råd för nationella minoriteters rättigheter* (bilaga 1).

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige att besluta att inrätta ett råd för nationella minoriteters rättigheter under kommunstyrelsen samt i övrigt besluta i enlighet med stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Fredrik Jurdell	Jonas Lauri
Stadsdirektör	Avdelningschef

Bilagor

1. Bilaga 1 – Instruktion Råd för nationella minoriteters rättigheter.

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Fredrik Jurdell, Stadsdirektör	2023-11-24
Jonas Lauri, Avdelningschef	2023-11-23

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-03

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00941

Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31)

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar

att avge svar på remiss enligt stadsledningskontorets förslag nedan.

Ärendebeskrivning
Umeå kommun har fått möjlighet att lämna synpunkter på promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31).

Promemorian förordar möjligheten till användande av tidsbegränsade visitationszoner, för att Polisen effektivare ska kunna förebygga och förhindra allvarlig våldsbrottslighet. Visitationszonerna ska användas i samband med gängkonflikter som involverar skjutvapen och sprängmedel.

Yttrande
Tanken med visitationszoner riktar sig mer mot en renodlad storstadsproblematik än mot den profil som brottsligheten i Umeå har i dagsläget. Här har den kriminella miljön inte tydliga rumsliga avgränsningar, på samma sätt som i exempelvis ett utsatt område. Ett genomförande av förslaget är ändå bra för Umeås räkning, på grund av två orsaker:

- Den kriminella världen sitter ihop på ett nationellt plan. Ett effektivare arbete mot den allvarliga brottsligheten i storstäderna, ger positiva effekter i Umeå.
- Umeå närmar sig på sikt den nationella problembilden med allvarlig våldsbrottslighet. I och med införandet av visitationszoner kommer Polisen lokalt att stå bättre rustade att möta utvecklingen och framtida krav.

I promemorian diskuteras huruvida beslutanderätten kring visitationszoner ska ligga hos Polismyndigheten eller hos en domstol. Det vore rimligt att

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00941

beslutet ska ligga hos domstol, på samma sätt som det i dagsläget fungerar med exempelvis hemliga tvångsmedel.

Beslutsunderlag

Remissmissiv

Beredningsansvariga

Fredrik Holmgren

Beslutet ska skickas till

ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L4@regeringskansliet.se
Ange diarienummer Ju2023/02781

Margaretha Alfredsson
stadsdirektör

Fredrik Holmgren
säkerhetssamordnare

Från: Elisabeth Norberg <elisabeth.norberg@regeringskansliet.se> för JU L4 <ju.l4@regeringskansliet.se>
Skickat: den 14 december 2023 16:53
Till: attunda tingsratt; info@bris.se; info; kommun@borlange.se; boras.stad@boras.se; medborgarcenter@botkyrka.se; info; registrator; info@centrumforrattvisa.se; info@crd.org; do; eskilstuna.kommun@eskilstuna.se; kommun@falkenberg.se; nina.andersson@folketshusochparker.se; info@foretagarna.se; forvaltningsrattenigoteborg; forvaltningsrattenimalmo; forvaltningsrattenistockholm; post@gallivare.se; kommunstyrelsen@gavle.se; stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se; haningekommun@haninge.se; kommunstyrelsen@halmstad.se; kontaktcenter@helsingborg.se; huddinge@huddinge.se; kommun@harnosand.se; registrator; imy; registrator; kommunstyrelse@jonkoping.se; kommun@kalmar.se; kammarratten goteborg; karlskrona.kommun@karlskrona.se; karlstadskommun@karlstad.se; info@rikskris.se; kommun@kristianstad.se; kommunen@kristinehamn.se; kronofogdemyndigheten@kronofogden.se; info; kommun@linkoping.se; lulea.kommun@lulea.se; lunds.kommun@lund.se; kommunstyrelsen@malmo.se; mora tingsratt; motala.kommun@motala.se; kontakt@molndal.se; info; kontaktcenter@norrtalje.se; polisforbundet@polisforbundet.se; registrator kansli; justitieombudsmannen@jo.se; riksidrottsforbundet@rf.se; kundservice; kundtjanst@skelleftea.se; skovdekommun@skovde.se; socialstyrelsen; sollentuna.kommun@sollentuna.se; kommunstyrelsen@solna.se; registrator; kommunstyrelsen@stockholm.se; registrator; kommun@stromstad.se; kommunstyrelsen@sundbyberg.se; sundsvalls.kommun@sundsvall.se; svea hovratt; info@advokatsamfundet.se; info@skr.se; sakerhetspolisen@sakerhetspolisen.se; kommunstyrelsen@soderhamn.se; sodertalje.kommun@sodertalje.se; trelleborgs.kommun@trelleborg.se; kommunstyrelsen@trollhattan.se; Umeå kommun; registrator; kommun@upplands-bro.se; Kommunledningskontoret@uppsala.se; vasterviks.kommun@vastervik.se; kommunstyrelsen@vasteras.se; kommunstyrelsen@vaxjo.se; registrator; Kommun@orebro.se; kundcenter@ostersund.se; ledningen@aklagare.se; marie-louise.ollen@aklagare.se
Kopia: betankande@elanders.com
Ämne: Remittering av promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) - Svar senast den 18 januari 2024
Bifogade filer: Remissmissiv.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott - Regeringen.se

Remittering av promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31)

Remissinstanser

1. Attunda tingsrätt
2. Barnens rätt i samhället
3. Barnombudsmannen
4. Borlänge kommun
5. Borås kommun
6. Botkyrka kommun
7. Brottsförebyggande rådet
8. Brottsoffermyndigheten
9. Centrum för rättvisa
10. Civil Rights Defenders
11. Diskrimineringsombudsmannen
12. Eskilstuna kommun
13. Falkenbergs kommun
14. Folkets Hus och Parker
15. Företagarna
16. Förvaltningsrätten i Göteborg
17. Förvaltningsrätten i Malmö
18. Förvaltningsrätten i Stockholm
19. Gällivare kommun
20. Gävle kommun
21. Göteborgs kommun
22. Haninge kommun
23. Halmstads kommun
24. Helsingborgs kommun
25. Huddinge kommun

26. Härnösands kommun
27. Institutet för mänskliga rättigheter
28. Integritetsskyddsmyndigheten
29. Justitiekanslern
30. Jönköpings kommun
31. Kalmar kommun
32. Kammarrätten i Göteborg
33. Karlskrona kommun
34. Karlstads kommun
35. Kriminellas revansch i samhället
36. Kristianstads kommun
37. Kristinehamns kommun
38. Kronofogdemyndigheten
39. Landsrådet för Sveriges barn- och ungdomsorganisationer
40. Linköpings kommun
41. Luleå kommun
42. Lunds kommun
43. Malmö kommun
44. Malmö tingsrätt
45. Motala kommun
46. Mölndals kommun
47. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
48. Norrköpings kommun
49. Polisförbundet
50. Polismyndigheten
51. Riksdagens ombudsmän (JO)
52. Riksidrottsförbundet
53. Rädda barnen
54. Skellefteå kommun
55. Skövde kommun
56. Socialstyrelsen

57. Sollentuna kommun
58. Solna kommun
59. Statens skolverk
60. Stockholms kommun
61. Stockholms universitet (juridiska fakulteten)
62. Strömstads kommun
63. Sundbybergs kommun
64. Sundsvalls kommun
65. Svea hovrätt
66. Sveriges advokatsamfund
67. Sveriges Kommuner och Regioner
68. Säkerhetspolisen
69. Söderhamns kommun
70. Södertälje kommun
71. Trelleborgs kommun
72. Trollhättans kommun
73. Umeå kommun
74. Umeå universitet (juridiska institutionen)
75. Upplands-Bro kommun
76. Uppsala kommun
77. Västerviks kommun
78. Västerås kommun
79. Växjö kommun
80. Åklagarmyndigheten
81. Örebro kommun
82. Östersunds kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 18 januari 2024**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L4@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2023/02781 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Om remissen är begränsad till en viss del av promemorian, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se. Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av promemorian via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Peter Lindström
Departementsråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Med vänliga hälsningar

Elisabeth Norberg
Kanslisekreterare
Enheten för lagstiftning om allmän ordning och säkerhet
Justitiedepartementet
Stockholm
elisabeth.norberg@regeringskansliet.se
www.regeringen.se

Regeringskansliet

Regeringskansliet

Remiss

2023-12-14
Ju2023/02781

Justitiedepartementet

Remittering av promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31)

Remissinstanser

1. Attunda tingsrätt
2. Barnens rätt i samhället
3. Barnombudsmannen
4. Borlänge kommun
5. Borås kommun
6. Botkyrka kommun
7. Brottsförebyggande rådet
8. Brottsoffermyndigheten
9. Centrum för rättvisa
10. Civil Rights Defenders
11. Diskrimineringsombudsmannen
12. Eskilstuna kommun
13. Falkenbergs kommun
14. Folkets Hus och Parker
15. Företagarna
16. Förvaltningsrätten i Göteborg
17. Förvaltningsrätten i Malmö
18. Förvaltningsrätten i Stockholm

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-24 46 31
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Herkulesgatan 17
E-post: ju.registrator@regeringskansliet.se

19. Gällivare kommun
20. Gävle kommun
21. Göteborgs kommun
22. Haninge kommun
23. Halmstads kommun
24. Helsingborgs kommun
25. Huddinge kommun
26. Härnösands kommun
27. Institutet för mänskliga rättigheter
28. Integritetsskyddsmyndigheten
29. Justitiekanslern
30. Jönköpings kommun
31. Kalmar kommun
32. Kammarrätten i Göteborg
33. Karlskrona kommun
34. Karlstads kommun
35. Kriminellas revansch i samhället
36. Kristianstads kommun
37. Kristinehamns kommun
38. Kronofogdemyndigheten
39. Landsrådet för Sveriges barn- och ungdomsorganisationer
40. Linköpings kommun
41. Luleå kommun
42. Lunds kommun
43. Malmö kommun
44. Malmö tingsrätt
45. Motala kommun
46. Mölndals kommun
47. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
48. Norrköpings kommun

49. Polisförbundet
50. Polismyndigheten
51. Riksdagens ombudsmän (JO)
52. Riksidrottsförbundet
53. Rädda barnen
54. Skellefteå kommun
55. Skövde kommun
56. Socialstyrelsen
57. Sollentuna kommun
58. Solna kommun
59. Statens skolverk
60. Stockholms kommun
61. Stockholms universitet (juridiska fakulteten)
62. Strömstads kommun
63. Sundbybergs kommun
64. Sundsvalls kommun
65. Svea hovrätt
66. Sveriges advokatsamfund
67. Sveriges Kommuner och Regioner
68. Säkerhetspolisen
69. Söderhamns kommun
70. Södertälje kommun
71. Trelleborgs kommun
72. Trollhättans kommun
73. Umeå kommun
74. Umeå universitet (juridiska institutionen)
75. Upplands-Bro kommun
76. Uppsala kommun
77. Västerviks kommun
78. Västerås kommun

79. Växjö kommun
80. Åklagarmyndigheten
81. Örebro kommun
82. Östersunds kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 18 januari 2024**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L4@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2023/02781 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Om remissen är begränsad till en viss del av promemorian, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se. Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av promemorian via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Peter Lindström
Departementsråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Säkerhetszoner

– ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott

Ds 2023:31

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Omslag: Regeringskansliets standard
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2023

ISBN 978-91-525-0814-5 (tryck)
ISBN 978-91-525-0815-2 (pdf)
ISSN 0284-6012

Förord

Chefen för Justitiedepartementet, statsrådet Gunnar Strömmer, gav den 19 december 2022 rättschefen på Tullverket Karin Erlingsson i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att utreda och lämna förslag på hur ett system med tidsbegränsade och geografiskt avgränsade visitationszoner för att söka efter vapen och andra farliga föremål kan införas i Sverige (Ju 2022:J). Kanslirådet Emelie Smiding har från och med den 23 januari 2023 arbetat som sekreterare i uppdraget.

Utredaren har biträtts av en referensgrupp bestående av advokaten Klas Bjuremark, chefsåklagaren Aleksander Cronenberger (Åklagarmyndigheten), enhetschefen Anna Hansson (Brottsförebyggande rådet), utredaren Helena Stålhammar (Socialstyrelsen), juristen Yvonne Brandell och kommissarien Kristian Malzoff (Polismyndigheten). Utredaren svarar dock ensam för innehållet i promemorian.

Härmed överlämnas promemorian *Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott* (Ds 2023:31). Med detta är uppdraget slutfört.

Stockholm i december 2023

Karin Erlingsson

/Emelie Smiding

Innehåll

Sammanfattning 7

1 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387) 9

2 Uppdraget och dess genomförande 13

2.1 Uppdraget 13

2.2 Uppdragets genomförande 13

3 Bakgrund och allmänna utgångspunkter 15

3.1 Polisens nuvarande möjligheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen och andra farliga föremål 15

3.1.1 Grunddragen i regleringen om tvångsmedel 15

3.1.2 Vad kroppsvisitation respektive husrannsakan är 16

3.1.3 Kroppsvisitation och husrannsakan i förundersökning 16

3.1.4 Kroppsvisitation och husrannsakan utanför förundersökning 18

3.1.5 Principer vid tvångsmedelsanvändning 30

3.2 Skyddet för den personliga integriteten 31

3.2.1 Regeringsformen 31

3.2.2 Europakonventionen 32

3.2.3 Barnkonventionen 43

3.3 Skyddet mot diskriminering 44

3.3.1 Regeringsformen 44

3.3.2 Diskrimineringslagen 45

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.3.3 Europakonventionen ... 46
3.3.4 Vissa av FN:s konventioner ... 47

3.4 Nordisk jämförelse ... 48
3.4.1 Norska polisens befogenheter ... 49
3.4.2 Danska polisens befogenheter ... 52
3.4.3 Finska polisens befogenheter ... 60

3.5 Den allvarliga våldsutvecklingen ... 62
3.5.1 Det dödliga våldet fortsätter att öka ... 62
3.5.2 Utvecklingen har en stark koppling till konflikter i och mellan kriminella nätverk ... 63
3.5.3 Barn involveras ofta i de kriminella nätverkens verksamhet ... 64
3.5.4 Det ökade våldet leder till risker och otrygghet för utomstående ... 65
3.5.5 I vissa situationer kopplade till kriminella nätverk anser polisen att nuvarande befogenheter att visitera är otillräckliga ... 67

4 Bör det införas ett nytt system med visitationszoner? ... 71

4.1 Det finns ett behov av bättre möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål som kan mötas med ökade befogenheter i tidsbegränsade zoner ... 71

4.2 Det bör införas ett nytt system med säkerhetszoner ... 77
4.2.1 Utgångspunkter ... 77
4.2.2 Det trygghetsskapande arbetet skulle bli mer effektivt ... 79
4.2.3 Risken för intrång i den personliga integriteten skulle bli högre ... 81
4.2.4 Risken för diskriminering och stigmatisering skulle öka ... 81
4.2.5 Fördelarna överväger nackdelarna, under vissa förutsättningar ... 84
4.2.6 Zonerna bör kallas säkerhetszoner ... 87
4.2.7 Bestämmelserna om säkerhetszoner bör placeras i polislagen ... 87

5 Ett nytt system med säkerhetszoner ... 89

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

5.1 Utgångspunkter ... 89
5.1.1 Ramarna för systemet ... 89
5.1.2 Grunddragen i systemet ... 90

5.2 Införandet av en säkerhetszon ... 90
5.2.1 Förutsättningar för en säkerhetszon ... 90
5.2.2 En säkerhetszons giltighetstid ... 98
5.2.3 Beslutande myndighet ... 99
5.2.4 Krav på att dokumentera och informera om Polismyndighetens beslut ... 101
5.2.5 En uttrycklig skyldighet att omedelbart inskränka eller häva beslut ... 104

5.3 Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon ... 105
5.3.1 Förutsättningar för ingripande ... 105
5.3.2 Ingripande mot barn ... 111
5.3.3 Dokumentationskrav ... 115

5.4 Överklagande ... 119
5.4.1 En möjlighet att överklaga beslut om en säkerhetszon ... 119
5.4.2 Ingen möjlighet att överklaga beslut om ingripande i en säkerhetszon ... 124

5.5 Sekretess ... 125

5.6 Systemets förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter ... 129
5.6.1 Skyddet för den personliga integriteten ... 129
5.6.2 Skyddet mot diskriminering ... 132

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 133

7 Konsekvenser ... 135

7.1 Inledning ... 135

7.2 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsbekämpande arbetet ... 135

7.3 Ekonomiska konsekvenser ... 136
7.3.1 Ekonomiska konsekvenser för Polismyndigheten ... 136

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

7.3.2 Ekonomiska konsekvenser för de allmänna förvaltningsdomstolarna ... 137
7.3.3 Ekonomiska konsekvenser för andra myndigheter ... 138
7.3.4 Ekonomiska konsekvenser i övrigt ... 138
7.4 Andra konsekvenser ... 139

8 Författningskommentar ... 141

Bilaga Uppdraget (Ju 2022:J) ... 149

Sammanfattning

I vissa situationer kopplade till konflikter i och mellan kriminella nätverk är polisens nuvarande befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen och andra farliga föremål inte tillräckliga. Polisen behöver bättre förutsättningar att använda tvångsmedlen för att effektivare kunna förhindra skjutningar och sprängningar och trygga allmänheten. Behovet av effektivare verktyg kan mötas med utökade förebyggande befogenheter inom tidsbegränsade zoner. I promemorian föreslås därför att det införs regler om ett nytt system med zoner, som kallas säkerhetszoner, i polislagen som i stort innebär följande.

Polismyndigheten ska få införa en säkerhetszon i ett visst område om det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området, och åtgärden är av synnerlig vikt för att förebygga eller förhindra sådan brottslig verksamhet. Polismyndigheten ska omedelbart publicera ett beslut om en säkerhetszon och informera om det på annat verksamt sätt, bl.a. för att säkerhetszonen ska få avsedd brottsförebyggande effekt och för att bidra till förståelse för åtgärden. Ett beslut om att införa en säkerhetszon ska som längst få gälla i två veckor, men ska kunna förlängas genom ett nytt beslut. Den som beslutet angår ska, om beslutet gått honom eller henne emot, kunna överklaga det till allmän förvaltningsdomstol.

Inom en säkerhetszon ska polismän ha utökade befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål. Ingripanden ska få ske i den utsträckning det behövs för syftet med säkerhetszonen. Protokoll ska föras över alla ingripanden. I polislagen finns redan en generell skyldighet att föra protokoll över husrannsakningar enligt den lagen, vilken kommer omfatta husrannsakningar i en säkerhetszon. I promemorian föreslås att det även införs en generell skyldighet att

föra protokoll över kroppsvisitationer enligt polislagen, inklusive kroppsvisitationer i en säkerhetszon.

Den föreslagna regleringen är angelägen och bör därför träda i kraft så snart som möjligt.

1 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs i fråga om polislagen (1984:387)

dels att 27 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 22 a–22 e §§, och närmast före 22 a § en rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Säkerhetszoner
	22 a §
	Polismyndigheten får införa en säkerhetszon i ett visst område om
	1. det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området, och
	2. åtgärden är av synnerlig vikt för syftet att förebygga eller förhindra sådan brottslig verksamhet.
	Inom en säkerhetszon får en polisman kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, i den utsträckning det behövs för syftet med zonen.
	Åtgärder enligt andra stycket får vidtas endast på allmän plats

och i transportmedel på sådan plats.

22 b §

Polismyndighetens beslut om att införa en säkerhetszon ska gälla för en viss tid, högst två veckor från dagen för beslutet.

Beslutet börjar gälla omedelbart, om inte annat anges i beslutet.

22 c §

Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska vara skriftligt och innehålla uppgift om

1. beslutets innebörd och omfattning,

2. skälen för beslutet,

3. de bestämmelser som tillämpats,

4. vem som fattat beslutet, och

5. möjligheten att överklaga enligt 22 e §.

Polismyndigheten ska omedelbart publicera beslutet på sin webbplats och informera om det på annat verksamt sätt.

22 d §

Om det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det, ska Polismyndigheten omedelbart häva eller inskränka ett beslut om att införa en säkerhetszon.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

22 e §

Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Ett överklagande ska ha kommit in till Polismyndigheten inom tre veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon ska handläggas skyndsamt.

27 §[1]

Protokoll ska föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll ska också föras över husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Protokoll ska föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll ska också föras över *kroppsvisitation,* husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Av protokollet ska det framgå

1. vem som har fattat beslutet om ingripandet,
2. grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats,
3. vem eller vilka som har deltagit i ingripandet,
4. vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot,
5. tiden för ingripandet samt
6. vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet.

Ansvarig för att protokoll upprättas är, i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 1 och 2, den som har fattat beslutet och i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 3–6, den som är att anse som förman vid ingripandet.

[1] Senaste lydelse 2022:318.

I rättegångsbalken finns bestämmelser om protokoll över förvar, beslag, husrannsakan, genomsökning på distans samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

2 Uppdraget och dess genomförande

2.1 Uppdraget

Uppdraget har sin bakgrund i den allvarliga våldsutvecklingen med framför allt skjutningar och sprängningar kopplade till kriminella nätverk. Utvecklingen har väckt frågan om ett system med visitationszoner liknande det som finns i Danmark kan införas i Sverige.

Enligt uppdraget ska utredaren – med beaktande av grundläggande fri- och rättigheter – undersöka och lämna förslag på hur ett system med tidsbegränsade och geografiskt avgränsade visitationszoner kan införas i Sverige. Regleringen ska ge polisen utökade befogenheter att göra kroppsvisitationer och husrannsakningar för att söka efter vapen och andra farliga föremål inom en sådan zon. Vidare ska den inbegripa en prövning av åklagare och/eller domstol. Syftet med förslagen ska vara att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar.

Den fullständiga uppdragsbeskrivningen framgår av bilagan till denna promemoria.

2.2 Uppdragets genomförande

Arbetet inleddes i slutet av januari 2023.

Under arbetets gång har fyra möten hållits med den referensgrupp som biträtt utredaren. Ledamöterna i referensgruppen har bidragit med sin kunskap och sina erfarenheter samt lämnat synpunkter på förslagen. Deras bidrag har varit av stort värde för arbetet. Alla utom en ledamot ställer sig i allt väsentligt bakom förslagen. Advokaten Klas Bjuremark anser inte att ett system med

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

visitationszoner bör införas. Han har pekat på att det saknas stöd i forskningen för att visitationszoner skulle vara effektiva. Vidare har han betonat att det finns en risk för att befogenheterna leder till ökad stigmatisering av vissa områden och ökat misstroende mot polisen. Dessutom anser Klas Bjuremark att visitationszoner bryter mot den grundläggande rättsstatliga principen om oskuldspresumtion. Frågan om ett system med visitationszoner bör införas övervägs i avsnitt 4. I det avsnittet behandlas sådana skäl mot visitationszoner som Klas Bjuremark har tagit upp.

Synpunkter och upplysningar från myndigheter som är berörda av förslagen i promemorian har inhämtats dels genom referensgruppsmötena, dels genom möten och kontakter av annat slag. Som exempel har utredaren haft möten med personer från Domstolsverket och Kammarrätten i Stockholm.

Utredaren har genom National enhed for Særlig Kriminalitet i Köpenhamn även träffat danska polismän som arbetar med visitationszoner på olika sätt. Vidare har utredaren träffat företrädare för Institutet för Mänskliga rättigheter och Civil Rights Defenders på deras initiativ.

De uppgifter som finns i promemorian om andra nordiska länders lagstiftning har kontrollerats av personer på respektive lands motsvarighet till Justitiedepartementet.

3 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

3.1 Polisens nuvarande möjligheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen och andra farliga föremål

3.1.1 Grunddragen i regleringen om tvångsmedel

Kroppsvisitation och husrannsakan utgör tvångsmedel. Andra exempel på tvångsmedel är häktning, reseförbud och hemlig teleavlyssning.

Bestämmelser som reglerar användningen av tvångsmedel under förundersökning finns huvudsakligen i rättegångsbalken. Kroppsvisitation och husrannsakan regleras i 28 kap. rättegångsbalken. Dessa bestämmelser får dock bara användas inom ramen för en förundersökning i syfte att säkra utredning eller lagföring av brott. Förundersökning ska inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap. 1 och 16 §§ rättegångsbalken). Det innebär bl.a. att det måste finnas en konkret brottsmisstanke. Reglerna om kroppsvisitation och husrannsakan i rättegångsbalken får alltså inte användas i brottsförebyggande syfte eller i syfte att upptäcka brott.

Tvångsmedel kan i viss utsträckning även användas utanför förundersökningar. Sådan användning regleras i annan författning än rättegångsbalken. Polisens befogenhet att använda kroppsvisitation och husrannsakan utanför förundersökning, t.ex. för att förhindra eller förebygga brott, regleras i polislagen (1984:387) men även i annan speciallagstiftning.

3.1.2 Vad kroppsvisitation respektive husrannsakan är

En kroppsvisitation är enligt 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. För att någon ska anses ha med sig ett föremål krävs att personen i fråga har egendomen under sin fysiska kontroll. En kroppsvisitation hindras dock inte av att någon tillfälligt ställt föremålet ifrån sig. Det saknar även betydelse om föremålet är stängt eller låst (prop. 1993/94:24 s. 42 och 80). Kroppsvisitation ska skiljas från kroppsbesiktning som enligt 28 kap. 12 § tredje stycket rättegångsbalken är en undersökning av människokroppens yttre och inre samt att prov tas från människokroppen och undersöks.

En husrannsakan är en undersökning som vidtas av hus, rum eller slutet förvaringsställe (prop. 1973:90 s. 246). Med hus avses inte bara bostadshus utan även andra byggnader, t.ex. ekonomi- och uthusbyggnader, fabriker och magasin. Begreppet rum omfattar även kontors- och lagerlokaler och t.ex. hytter på fartyg. Till slutet förvaringsställe räknas exempelvis en stängd bil (SOU 1938:44 s. 328). En tumregel för gränsdragningen mellan kroppsvisitation och husrannsakan är att egendom som transporteras med handkraft kan bli föremål för kroppsvisitation, medan större saker som förflyttas endast med maskinkraft kan bli föremål för husrannsakan (prop. 1993/94:24 s. 80). En husrannsakan kan göras i syfte att söka efter föremål (reell husrannsakan) eller efter personer (personell husrannsakan). För denna promemoria är det husrannsakan för att söka efter föremål som är intressant.

3.1.3 Kroppsvisitation och husrannsakan i förundersökning

Kroppsvisitation i förundersökning

Kroppsvisitation inom ramen för en förundersökning får enligt 28 kap. 11 § första stycket rättegångsbalken göras av den som är skäligen misstänkt för brott som förundersökningen avser om fängelse kan följa för brottet. Kravet på skälig misstanke innebär i stort att det ska finnas konkreta omständigheter som med viss styrka talar för att personen i fråga har begått den gärning som misstanken avser (se t.ex. JO:s beslut den 22 april 2014, dnr 2258-2013).

Kroppsvisitation får således inte göras enbart med allmänna misstankar om brottsliga förehavanden som grund (se t.ex. JO 1982/83 s. 57). Syftet med kroppsvisitationen ska vara att söka efter föremål som kan tas i beslag eller förvar eller för att utföra genomsökning på distans. Kroppsvisitation får också annars göras för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Även annan än den som är skäligen misstänkt får kroppsvisiteras under en förundersökning, om det finns synnerlig anledning att anta att eftersökta föremål kommer att påträffas.

Husrannsakan i förundersökning

Kraven för husrannsakan inom förundersökning liknar de som gäller för kroppsvisitation.

Husrannsakan i en förundersökning får enligt huvudregeln i 28 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken göras hos den som är utpekad som skäligen misstänkt för brott, under förutsättning att fängelse kan följa på det misstänkta brottet. De syften som en husrannsakan får ha motsvarar vad som gäller för kroppsvisitation under förundersökning, dvs. exempelvis att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet. Husrannsakan hos någon annan än den som skäligen är misstänkt för brottet får göras endast om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att syftet med åtgärden kommer att uppnås.

För husrannsakan i en lokal som är tillgänglig för allmänheten gäller enligt 28 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken lägre krav än enligt huvudregeln. Det krävs då inte att det finns skälig misstanke mot en viss person eller att brottet har viss svårhetsgrad. Avgörande för vilka lokaler som omfattas av bestämmelsen anses vara hur starkt integritetsintresset är (SOU 1995:47 s. 214). Som exempel på vilka lokaler som kan omfattas anges i förarbetena bl.a. butiker, restauranger, kaféer samt teater- och biograflokaler men inte rum upplåtna åt gäster på hotell, pensionat och härbärgen (SOU 1938:44 s. 329).

Det finns också särskilda regler i 28 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken om husrannsakan i lokaler som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet. För husrannsakan i sådana lokaler ställs inget krav på att någon är utpekad som misstänkt för ett konkret brott. Däremot ställs det högre krav än enligt huvudregeln på brottets svårhetsgrad, närmare bestämt att det för brottet ska vara föreskrivet fängelse ett år eller mer. Därutöver krävs att det finns särskild anledning att anta att ändamålet med husrannsakan kommer att uppfyllas, exempelvis att eftersökta vapen kommer att påträffas.

Beslut om kroppsvisitation och husrannsakan i förundersökning

Beslut om kroppsvisitation och husrannsakan i förundersökning ska enligt 28 kap. 4 och 13 §§ rättegångsbalken normalt meddelas av undersökningsledare, åklagare eller rätten. En polisman som inte är undersökningsledare får dock göra kroppsvisitation och husrannsakan om det är fara i dröjsmål (28 kap. 5 och 13 §§ rättegångsbalken).

3.1.4 Kroppsvisitation och husrannsakan utanför förundersökning

Utanför förundersökning har polisen begränsade befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Befogenheterna regleras främst i polislagen men till viss del även i andra lagar.

Kroppsvisitation och husrannsakan enligt polislagen

Enligt polislagen har polismän ett antal befogenheter att i olika syften göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen och andra farliga föremål. Som exempel får en polisman enligt 19 § första stycket 1 och 19 a § polislagen kroppsvisitera personer om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, s.k. skyddsvisitation, i samband med frihetsberövanden, avlägsnanden och vissa förhör. Vidare får en polisman enligt 20 § polislagen under vissa omständig-

heter göra husrannsakan för att fullgöra en specialreglerad uppgift. För denna promemoria är det dock främst kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte som är relevant, eftersom utredarens förslag enligt uppdraget ska ge polisen utökade sådana befogenheter.

Kroppsvisitation i allmänt brottsförebyggande syfte

I 19 § andra stycket 1 polislagen regleras en möjlighet att göra kroppsvisitation i allmänt brottsförebyggande syfte. Enligt paragrafen får en polisman kroppsvisitera i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Kraven för att få göra en kroppsvisitation enligt bestämmelsen är alltså dels att det ska behövas för att söka efter vapen och andra farliga föremål, dels att det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett farligt föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken. Enligt 36 kap. 3 § 2 brottsbalken får ett vapen förverkas om det är ägnat att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och har påträffats under omständigheter som gav anledning att befara att det skulle komma till sådan användning. Det avgörande är föremålets karaktär och de omständigheter under vilka föremålet påträffats. Om ett föremål skäligen kan antas vara förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken får det tas i beslag enligt 27 kap. 14 a § rättegångsbalken.

Kravet på att det ska kunna antas att ett farligt föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken innebär att ett beslut om kroppsvisitation förutsätter en situation där risken typiskt sett framstår som stor för att tillhyggen ska komma till användning vid våldsbrott, vilket är ett krav på en kvalificerad risk. Om risken för våldsbrott endast hänför sig till en person, är det endast den personen som får kroppsvisiteras. I vissa fall kan emellertid omständigheterna vara sådana att risken inte hänför sig till någon bestämd person. Som exempel anges i förarbetena konfrontationer mellan rivaliserande ungdomsgrupper på allmän plats och offentliga evenemang där risken för våld erfarenhetsmässigt är överhängande,

såsom vid vissa fotbollsmatcher där lagen har rivaliserande supportergrupper. Enligt förarbetena får polisen i sådana sammanhang anses ha befogenhet att mer rutinmässigt kontrollera om personerna på platsen bär föremål som kan skada andra. Risken för våldsanvändning måste dock alltid vara kvalificerad på det sätt som anges i 36 kap. 3 § brottsbalken (prop. 1986/87:115 s. 11 f.).

Befogenheten att göra kroppsvisitation i allmänt brottsförebyggande syfte infördes 1987. Tidigare hade polisen inga befogenheter enligt polislagen att göra kroppsvisitation i allmänt brottsförebyggande syfte. Regleringen infördes mot bakgrund av att våldsbrotten och användningen av vapen vid sådana brott hade ökat. En befogenhet att mer rutinmässigt göra kroppsvisitationer när det typiskt sett finns en stor risk för våldsbrott med användning av vapen ansågs ge lagstiftningen en bättre brottsförebyggande effekt dels genom att våldsbrott i vissa fall kanske kan motverkas, dels genom att förekomsten av sådana visitationer kan få allmänpreventiva effekter så till vida att benägenheten att bära kniv i vissa sammanhang minskar. Vidare bedömdes det snarast som en brist i lagstiftningen att möjligheten att göra kroppsvisitation för att söka efter vapen och dylikt då inte korresponderade med rätten att ta sådana farliga föremål i beslag och förklara dem förverkade (prop. 1986/87:115 s. 6 f.).

Alla polismän får besluta om kroppsvisitation under angivna förutsättningar. Vid mer rutinmässiga visitationer, t.ex. i samband med ett idrottsevenemang, bör dock beslutet enligt förarbetena fattas av polisman i befälsställning (prop. 1986/87:115 s. 12).

Husrannsakan i fordon och båtar i allmänt brottsförebyggande syfte

I 20 a § polislagen regleras en möjlighet att göra husrannsakan i fordon och båtar i allmänt brottsförebyggande syfte. Enligt 20 a § får en polisman genomsöka ett fordon eller en båt i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Kravet på att det med hänsyn till omständigheterna ska kunna antas att ett farligt föremål kan påträffas och förklaras förverkat

enligt 36 kap. 3 § brottsbalken innebär att befogenheten förutsätter en situation där risken typiskt sett framstår som stor att vapen eller andra farliga föremål ska komma till användning vid våldsbrott. Det måste dock även finnas någon konkret omständighet som ger objektivt stöd för antagandet att vapen eller något annat farligt föremål kan komma att påträffas vid en genomsökning av det aktuella fordonet. I vissa fall kan det bli aktuellt med genomsökning av ett enstaka fordon. I andra situationer kan flera fordon beröras, t.ex. då rivaliserande gäng eller grupperingar konfronteras och polisen befarar att vissa personer förvarar vapen eller andra tillhyggen i fordon i närheten. Det är ovidkommande vem som äger fordonet, men det måste i det enskilda fallet kunna antas att det i fordonet finns vapen eller andra farliga föremål som kan förklaras förverkade enligt 36 kap. 3 § brottsbalken (prop. 2005/06:113 s. 63).

Denna möjlighet att göra husrannsakan i allmänt förebyggande syfte infördes 2006. Paragrafen korresponderar med 19 § andra stycket 1 polislagen, som reglerar kroppsvisitation i samma syfte, och har utformats med den bestämmelsen som förebild. Till skillnad från 19 § andra stycket 1 anges dock i 20 a § att det ska kunna antas att ett farligt föremål kan påträffas. Kravet infördes på inrådan av Lagrådet. Avsikten var inte att åstadkomma någon skillnad i tillämpningsområdet för de båda bestämmelserna, utan att rätten att genomsöka ett fordon ska finnas i situationer av samma slag som de situationer då kroppsvisitation är tillåten enligt 19 § andra stycket 1 polislagen (prop. 2005/06:113 s. 24 och 63).

Bakgrunden till införandet var att kriminella, enligt uppgifter från Polismyndigheten, i allt större utsträckning beväpnade sig och använde vapen vid allvarlig brottslighet samt att de, i stället för att bära ett vapen på sig, förvarade vapen i fordon för att minska risken för ett polisingripande. Enligt regeringens mening fanns det således ett påtagligt behov för polisen att kunna ingripa i ett tidigt skede för att förhindra vapenrelaterade brott. En bestämmelse som gav polisen rätt att genomsöka fordon under samma förutsättningar som gäller för kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 polislagen kunde därför enligt regeringen på goda grunder antas ha brottsförebyggande effekter (prop. 2005/06:113 s. 22).

Beslut om husrannsakan får under angivna förutsättningar fattas av alla polismän.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Husrannsakan i vissa gemensamma utrymmen i allmänt brottsförebyggande syfte

I 20 b § polislagen regleras husrannsakan i vissa gemensamma utrymmen i allmänt brottsförebyggande syfte. Enligt bestämmelsen får en polisman bereda sig tillträde till ett gemensamt utrymme i eller i anslutning till ett flerbostadshus i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Med flerbostadshus avses bostadshus med minst tre bostadslägenheter. Gemensamma utrymmen i flerbostadshus kan bl.a. vara trappuppgångar, källargångar, tvättstugor, cykelrum, soprum och garage. Däremot omfattar det inte enskilda utrymmen, som t.ex. bostadslägenheter, privata förråd och s.k. gästlägenheter när de används som bostäder. Gemensamma utrymmen i anslutning till flerbostadshus kan bl.a. vara utrymmen i separata byggnader samt områden utomhus, t.ex. gårdsplaner, som inte är tillgängliga för allmänheten (prop. 2020/21:216 s. 19).

Kraven för att få göra husrannsakan i dessa utrymmen motsvarar de som gäller för husrannsakan i fordon och båtar enligt 20 a § polislagen. Befogenheten gäller alltså i situationer där risken typiskt sett framstår som stor att de slags föremål som får eftersökas, dvs. vapen eller andra farliga föremål, ska komma till användning vid våldsbrott. Vidare måste det finnas någon omständighet som ger objektivt stöd för antagandet att ett vapen eller annat farligt föremål kan komma att påträffas genom åtgärden. I förarbetena anges att en mer allmän situation inom ett visst område eller på en viss plats, t.ex. om det förekommer upprepad allvarlig våldsanvändning mellan kriminella grupperingar, kan göra att risken anses kvalificerad på det sätt som krävs. Ett ingripande ska dock även i sådana situationer kunna motiveras i det enskilda fallet. Bedömningen av risken för brottslig användning påverkas enligt förarbetena av vilket slags föremål som antas kunna påträffas genom åtgärden. Till exempel kan den omständigheten att ett skjutvapen förvaras i ett utrymme som omfattas av paragrafen i sig starkt anses tala för att föremålet ska användas vid våldsbrott. Situationen som sådan ska dock även i ett

sådant fall vara utgångspunkten för bedömningen av om befogenheten är tillämplig (prop. 2020/21:216 s. 20).

Denna befogenhet att göra husrannsakan i allmänt brottsförebyggande syfte infördes 2021. Bakgrunden var det ökade antalet skjutningar och sprängningar samt uppgifter från Polismyndigheten om att vapen i större utsträckning börjat försvaras i eller i anslutning till flerbostadshus. Regeringen ansåg därför att det fanns ett påtagligt behov av att utöka polisens befogenhet att göra husrannsakan i brottsförebyggande syfte (prop. 2020/21:216 s. 8 f.).

Enligt 20 b § andra stycket får husrannsakan enligt paragrafen endast i brådskande fall vidtas utan föregående beslut av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen. Utgångspunkten är alltså att Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen ska fatta beslut om åtgärden innan den vidtas. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får enligt 8 § polisförordningen (2014:1104) överlämna uppgiften att besluta om bl.a. husrannsakan endast till en särskilt kvalificerad beslutsfattare som har den utbildning, kompetens och erfarenhet som krävs. Det innebär att beslut i normalfallet bör fattas av ett högre befäl, som lägst på nivån vakthavande befäl. Frågan om det är ett brådskande fall som gör att en polisman kan fatta ett omedelbart beslut om husrannsakan får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Förutsättningarna kan vara uppfyllda t.ex. om det inte finns tid för den enskilde polismannen att kontakta myndigheten utan att syftet med åtgärden skulle äventyras (prop. 2020/21:216 s. 20).

Kroppsvisitation och husrannsakan i skyddande och brottsförebyggande syfte

I 23 § polislagen regleras särskilda befogenheter i den skyddande och förebyggande verksamheten.

Om det av särskilda skäl kan anses föreligga en risk för att något brott, som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom, kommer att förövas på en viss plats får en polisman, enligt 23 § första stycket, i anslutning till platsen, vidta vissa åtgärder i syfte att avvärja brottet eller bereda skydd mot det. De åtgärder som en polisman får vidta är att bereda sig tillträde till hus, rum eller annat ställe. Vidare får en polisman stänga av, utrymma eller förbjuda tillträde till ett hus, rum eller annat ställe,

meddela förbud mot att ett visst föremål flyttas eller mot trafik med ett visst kommunikationsmedel eller vidta någon annan sådan åtgärd. Om risken för brott är allvarlig får en polisman, enligt 23 § andra stycket, även kroppsvisitera personer som uppehåller sig på platsen för att söka efter farliga föremål.

Det grundläggande kravet för att en polisman ska få göra husrannsakan eller vidta andra åtgärder enligt första stycket är alltså att det ska finnas en allvarlig risk för brott som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom. Det innebär att åtgärder enligt paragrafen inte får vidtas i allmänt förebyggande syfte utan det måste gå att peka på att det på grund av särskilda omständigheter föreligger en viss risk. Som exempel på sådan risk anges i förarbetena att ett anonymt meddelande lämnas om att en bomb har placerats på viss plats, eller att polisen får anledning att misstänka att våldsamma angrepp planeras mot en främmande statschef på besök i Sverige. Brottsrisken behöver inte vara kvalificerad, vilket hänger ihop med att bombhot ofta kan presumeras vara falska. Däremot ska effekterna av brottet vara allvarliga, om det skulle fullbordas (se prop. 1983/84:111 s. 134 och 136). Befogenheterna får vidare bara användas i anslutning till den plats där det befarade brottet tros komma att förövas. Begränsningen lades till år 2009 för att förtydliga att åtgärderna måste ha en nära geografisk anknytning till den plats där brottet tros komma att förövas (prop. 2008/09:131 s. 19).

För att en polisman även ska få kroppsvisitera personer på platsen krävs att risken för brott är allvarlig. Som exempel på sådan risk anges i förarbetena att polisen fått kännedom om ett attentat mot en viss person, t.ex. en utländsk regeringsledamot på besök i landet. Anledningen till att det gäller högre krav för kroppsvisitation än andra åtgärder enligt paragrafen är det långtgående ingrepp i den enskildes integritet som en kroppsvisitation innebär (se prop. 1983/84:111 s. 135).

Vid tillämpning av paragrafen har proportionalitetsprincipen en stor betydelse. För att avvärja en allvarlig fara mot människors liv och hälsa anses mer långtgående ingrepp än annars vara tillåtna (prop. 1983/84:111 s. 134 och 136, och SOU 1979:6 s. 308).

Beslut om åtgärder enligt paragrafen får endast i brådskande fall vidtas utan föregående beslut av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen.

JK:s och JO:s uttalanden om förutsättningarna för ingripande i allmänt brottsförebyggande syfte

Polismäns beslut om kroppsvisitation och husrannsakan kommer sällan under domstolsprövning, eftersom det inte finns någon rätt enligt polislagen att överklaga sådana beslut. Däremot kan de bli föremål för synpunkter vid tillsyn över polisverksamheten. Såväl Justitiekanslern (JK) som Riksdagens ombudsmän (JO) utövar tillsyn över statliga myndigheter, såsom Polismyndigheten, och de som har anställning eller uppdrag hos dem. JK och JO har i sina beslut återkommande uttalat sig om förutsättningarna för att använda 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen.

Både JK och JO har uttalat att omständigheter som en persons klädsel, tidigare misstanke om våldsbrott och att han eller hon har en viss attityd mot polisen inte är sådana konkreta omständigheter som ensamma kan ligga till grund för ett beslut om tvångsmedlen (se bl.a. JK:s beslut den 11 juli 2019, dnr 2088-19-4.3.2, och den 13 januari 2020, dnr 4886-19-4.3.2, och JO:s beslut den 7 november 2018, dnr 6908-2016, och den 20 februari 2017, dnr 3023-2016).

JK har vid flera tillfällen uttalat att användning av tvångsmedlen kan motiveras av en mer allmän situation inom ett berört område. Den till mc-gäng knutna kriminalitetens utbredning och intensitet kan enligt JK motivera mer rutinmässiga ingripanden mot individer som öppet visar att de tillhör den miljön (se bl.a. beslut den 11 juli 2019, dnr 2088-19-4.3.2, den 10 december 2019, dnr 6875-18-4.3, och den 13 januari 2020, dnr 4886-19-4.3.2). Det måste dock enligt JK även finnas någon konkret omständighet som ger objektivt stöd för att ett farligt föremål kan komma att påträffas. Som exempel på sådana konkreta omständigheter har JK angett tidigare iakttagelser av personen, att personen i fråga bär skyddsväst eller att en väpnad konflikt mellan kriminella nätverk pågår i det aktuella området.

Enligt JO kan upprepad allvarlig våldsanvändning inom ett visst område eller på en viss plats, såsom uppgörelser med användning av skjutvapen mellan grupperingar som begår allvarliga brott, ha stor betydelse vid en bedömning av om situationen är sådan att risken typiskt sett framstår som stor för att vapen eller andra farliga föremål ska komma till användning vid våldsbrott (se bl.a. beslut den 30 juni 2020, dnr 8911-2019, och den 7 november 2018, dnr 6908-2016). De omständigheter som läggs till grund för bedömningen måste dock

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

vara av konkret slag och får inte vara allmänt hållna. Vidare måste situationen kunna avgränsas på ett förhållandevis precist sätt vad gäller tid och plats. Enligt JO måste det i en sådan situation därutöver alltid krävas ytterligare omständigheter som medför att risknivån är förhöjd i det enskilda fallet. Personen som är föremål för polisens åtgärder kan exempelvis tidigare ha påträffats med vapen, ha anknytningar till aktuella grupperingar, tidigare deltagit i uppgörelser eller ha vidtagit konkreta åtgärder till skydd för sin egen säkerhet mot ett befarat angrepp. Bedömningen måste vid varje enskilt ingripande kunna göras att risken typiskt sett är stor för våldsanvändning med vapen eller andra farliga föremål, på det sätt som avses i 36 kap. 3 § 2 brottsbalken. Under sådana omständigheter bör det enligt JO också kunna antas att ett vapen eller något annat farligt föremål kan komma att påträffas. Förutsättningar för att genomföra kroppsvisitation och husrannsakan i fordon enligt de nu aktuella bestämmelserna i polislagen kan då vara uppfyllda. En generell upptrappning av våldet i en stad i förening med att den person som föranlett polisens åtgärder har betett sig nervöst och underligt är dock enligt JO inte tillräckligt för att anse att risken för våldsbrott med användning av vapen eller andra farliga föremål är stor (beslut den 30 juni 2020, dnr 6855-2018).

JO:s uttalanden om brister i regleringen

I ett beslut i juni 2020 (beslut den 30 juni 2020, dnr 6855-2018) tar JO upp att JO flera gånger kritiserat Polismyndigheten för en felaktig tillämpning av 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen, och beskriver hur tillämpningssvårigheterna delvis kan antas bero på brister i bestämmelserna.

JO betonar särskilt att bestämmelserna är uppbyggda på ett sätt som gör att beslut om att tillgripa tvångsmedlen måste föregås av förhållandevis komplicerade överväganden i flera led. Till att börja med pekar JO på att grunden för tillämpningen av tvångsbestämmelsen är förverkanderegeln i 36 kap. 3 § brottsbalken, vilket innebär att det ska finnas en typiskt sett stor risk för att vapen kommer till brottslig användning. Vid sidan av de typfall om exempelvis förestående sammandrabbningar mellan rivaliserande grupper som angetts i förarbetena, är det enligt JO:s mening dock

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

inte helt lätt att avgöra om situationen är av ett sådant slag. Vidare görs bedömningen ofta med utgångspunkt i den enskildes agerande eller i omständigheter som ger stöd för ett antagande att ett vapen kan påträffas, trots att utgångspunkt ska tas i situationen. Det gör att prövningen ofta hamnar nära bedömningen av om någon är skäligen misstänkt för brott, vilket inte varit lagstiftarens avsikt. Till detta kommer att vapen som påträffas sällan förverkas med stöd av 36 kap. 3 § brottsbalken utan med stöd av vapenlagen (1996:67) eller lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål. Detta har fått till följd att polismän inför beslut om tvångsmedlen gör en bedömning utifrån de specialstraffrättsliga förverkandebestämmelserna och inte utifrån 36 kap. 3 § brottsbalken såsom tvångsmedelsbestämmelserna föreskriver.

JO betonar också att det är oklart i vilken utsträckning en polisman ska göra en prognos om det kommer att påträffas ett vapen vid kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 polislagen. Varken lagtexten i 19 § andra stycket 1 eller dess förarbeten uppställer något krav på att det ska kunna antas att ett vapen eller annat farligt föremål påträffas. Det förefaller också enligt JO svårt att förena ett krav på konkreta omständigheter som ger objektivt stöd för ett antagande att vapen kan komma att påträffas med befogenheten att mer rutinmässigt söka efter vapen i en riskfylld situation såsom lagstiftaren avsett. Detta leder JO till slutsatsen att förutsättningarna för kroppsvisitation och husrannsakan i allmänt brottsförebyggande syfte inte är identiska, som var avsikten när 20 a § polislagen infördes, vilket medför tillämpningsproblem.

I anslutning till beslutet gjorde JO en framställning till regeringen om en översyn av 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen. Någon översyn har hittills inte initierats.

JO:s breda granskning

Under 2022 beslutade JO att följa upp tidigare granskningar med en serie inspektioner och på ett mer generellt plan granska polisens tillämpning av 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen (beslut den 26 september 2023, dnr 2199-2023). Inom ramen för granskningen gjorde JO inspektioner i fyra lokalpolisområden. Sammanlagt granskade JO dokumentation från drygt 650 ingripanden. Vidare

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

hölls samtal med enskilda polismän om deras uppfattning om och tillämpning av bestämmelserna.

Enligt JO framkom att prövningen av förutsättningarna för tvångsmedlen ofta inte tar sin utgångspunkt i om omständigheterna är sådana att de ger anledning att befara våldsanvändning med farliga föremål. I stället ligger fokus på om den berörda personen för med sig ett vapen. Polisens tillämpning av befogenheterna – på ett generellt plan – är därför enligt JO inte förenlig med legalitetsprincipen, vilket utgör en fara för rättssäkerheten för enskilda som berörs av åtgärderna. Som möjliga skäl till den felaktiga tillämpningen framför JO reglernas komplicerade uppbyggnad samt att prövningen ofta behöver göras i situationer som den enskilde polisen kan uppfatta som hotfull och pressande, vilket ytterligare försvårar tillämpningen. Vid samtal med enskilda polismän hade också nämnts att bestämmelsernas tillämpningsområde nog tänjs på för att polismän ska kunna utföra det brottsförebyggande arbete som de förväntas göra. För att regleringen bättre ska uppfylla de höga rättssäkerhetskrav som ställs på tvångsmedelsbestämmelser måste den enligt JO ses över. Att bestämmelserna infördes då samhället och brottsligheten delvis såg annorlunda kan enligt JO också utgöra skäl för en översyn. Sammanfattningsvis konstateras att den översyn som JO tidigare uppmärksammat regeringen på är angelägen. En kopia av beslutet lämnades därför över till regeringen för kännedom.

Kroppsvisitation och husrannsakan enligt annan speciallagstiftning

Kroppsvisitation och husrannsakan i gränsnära områden

Lagen (2023:474) med särskilda bestämmelser om polisiära befogenheter i gränsnära områden reglerar i huvudsak polisens särskilda befogenheter vid vissa flygplatser, hamnar och järnvägsstationer, broar för vägtrafik till eller från utlandet och gränsövergångsställen på allmänna vägar. Befogenheterna ger utökade möjligheter att ingripa för att göra inre utlänningskontroller, men även för att förebygga brott.

Enligt 8 § får en polisman kroppsvisitera en person och genomsöka transportmedel i direkt samband med inresa till eller utresa från landet. Åtgärderna får enligt andra stycket endast vidtas i den

utsträckning det behövs för att förebygga eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket är föreskrivet mer än ett års fängelse.

Befogenheterna enligt 8 § får inte användas rutinmässigt. Det ska i stället finnas anledning att ingripa i det enskilda fallet utifrån misstankar om sådan brottslig verksamhet som omfattas av bestämmelsen. Ett typfall som anges i förarbetena är att det kan antas att den person som åtgärden riktas mot har med sig eller transporterar t.ex. stöldgods, illegala varor eller gömda personer (prop. 2022/23:109 s. 49).

Lagen trädde i kraft den 1 augusti 2023. Bakgrunden till lagen var bl.a. Sveriges problem med ökande gränsöverskridande brottslighet. Regeringen bedömde att det särskilt i gränsnära områden fanns ett påtagligt behov av utökade möjligheter att använda tvångsmedel. Av betydelse ansåg regeringen också vara att tulltjänsteman och kustbevakningstjänsteman i gränsnära områden bl.a. får kroppsvisitera en person som i omedelbart samband med inresa till eller utresa från landet uppehåller sig i gränsnära områden, om det finns anledning att anta att han eller hon har med sig egendom som kan tas i beslag på grund av vissa brott (27 § andra stycket lagen [2000:1225] om straff för smuggling). Det kravet har tolkats så att en tjänstemans subjektiva bedömning att en resande i samband med tullkontroll ser nervös ut är tillräcklig grund för att utföra en åtgärd enligt bestämmelsen (JO:s beslut den 26 september 1995, dnr 798-1995). Enligt förarbetena ligger kraven för tvångsmedel enligt 8 § i linje med viss näraliggande reglering (prop. 2022/23:109 s. 28 f.).

Kroppsvisitation och husrannsakan mot utlänningar som utgör kvalificerade hot mot Sveriges säkerhet

Lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar reglerar bl.a. möjligheten att använda vissa tvångsmedel i rättegångsbalken mot en utlänning som har utvisats enligt lagen men där utvisningen inte kunnat verkställas. Förutsättningarna för utvisning enligt lagen är att det ska kunna antas att utlänningen kommer att begå eller medverka till brott enligt terroristbrottslagen (2022:666) eller att utlänningen kan utgöra ett allvarligt hot mot Sveriges säkerhet. Utlänningen får enligt 5 kap. 3 § underkastas bl.a. husrannsakan och kroppsvisitation i vissa fall, såsom om det är av betydelse för att

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

klarlägga om utlänningen tillhör eller verkar för en organisation eller grupp som planlägger eller förbereder terroristbrott. Någon konkret brottsmisstanke krävs inte (prop. 2021/22:131 s. 146 ff.).

Kroppsvisitation vid säkerhetskontroller

Det finns ett antal lagar om säkerhetskontroller på vissa särskilt skyddsvärda platser, såsom lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol, lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler och lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner. Kraven för att få besluta om säkerhetskontroll enligt lagarna liknar varandra. Som exempel krävs enligt 1 § lagen om säkerhetskontroll i domstol att en sådan kontroll behövs för att begränsa risken för att det i lokaler som används vid domstolsförhandling begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Vid en säkerhetskontroll får kroppsvisitation göras i syfte att söka efter vapen och andra farliga föremål. Vilka som ska utföra kontrollerna varierar mellan lagarna men i flera fall är det en polisman eller en ordningsvakt under ledning av en polisman.

3.1.5 Principer vid tvångsmedelsanvändning

För all tvångsmedelsanvändning gäller legalitetsprincipen. Principen kommer till uttryck i 2 kap. 20 § rättegångsbalken och innefattar ett krav på uttryckligt lagstöd för användning av tvångsmedel. I praxis har ytterligare allmänna principer utvecklats, såsom ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen.

Ändamålsprincipen innebär att tvångsmedel endast får användas för de i lagstiftningen angivna syftena. Det ligger också i principen att tvångsmedel inte får tillgripas på grund av ett allmänt antagande att den misstänkte också har gjort sig skyldig till annan brottslighet (se t.ex. JO 1990/91 s. 63). Ändamålsprincipen har inte lagfästs eftersom den framgår genom att ändamålet anges för varje särskilt tvångsmedel (se prop. 1988/89:124 s. 26 f.).

Behovsprincipen innebär att en myndighet bara får använda ett tvångsmedel när det finns ett påtagligt behov och en mindre

ingripande åtgärd inte är tillräcklig för att tillgodose behovet. Principen innebär också att ett tvångsmedel ska upphöra så snart syftet med tvångsmedlet har uppnåtts eller det av andra skäl inte längre finns behov av det (se JO 1988/89 s. 47). Principen kommer till uttryck i 8 § polislagen och får även anses följa av hur 28 kap. 3 a § rättegångsbalken har formulerats (se prop. 1988/89:124 s. 27 ff.).

Proportionalitetsprincipen innebär att en tvångsåtgärd i varje enskilt fall, i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet, ska stå i rimlig proportion till det önskade målet. Tvångsmedel får bara användas om skälen som talar för åtgärden uppväger det intrång eller men som åtgärden innebär. Även ett tvångsmedel som innebär ett förhållandevis litet ingrepp kan, om brottet är ringa, medföra en sådan disproportion att beslut om tvångsmedel är uteslutet. Det är inte bara de direkta följderna för den person som utsätts för tvångsmedlet som ska beaktas, utan även indirekta verkningar ska vägas in. Det kan t.ex. röra sig om intrång i tredje mans skyddade intressen (prop. 1988/89:124 s. 27 f.). Principen har uttryckligt stöd i lag genom bl.a. 28 kap. 3 a § rättegångsbalken, 8 § polislagen och 5 § förvaltningslagen (2017:900).

3.2 Skyddet för den personliga integriteten

Användning av tvångsmedel mot enskilda innebär en risk för intrång i den personliga integriteten. I den svenska grundlagen och internationell reglering som Sverige är bunden av finns ett grundläggande skydd mot sådana intrång. Dessa fri- och rättigheter ska beaktas när tvångsmedelslagstiftning övervägs och utformas. I detta avsnitt redogörs därför översiktligt för dem.

3.2.1 Regeringsformen

I regeringsformen finns bestämmelser till skydd för enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Av målsättningsbestämmelsen i 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen följer att det allmänna ska värna den enskildes privatliv och familjeliv. Bestämmelsen anger ett viktigt mål för den samhälleliga verksamheten, men den är inte rättsligt bindande för det allmänna. Bestämmelsen ger därför inte

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

upphov till några individuella rättigheter. I 2 kap. regeringsformen finns däremot rättsligt bindande föreskrifter om grundläggande fri- och rättigheter.

Enligt 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. kroppsvisitation och husrannsakan. Skyddet av de rättigheter som följer av 2 kap. 6 § regeringsformen får enligt 20 och 21 §§ samma kapitel endast begränsas genom lag och för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En sådan begränsning får dock aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet och inte utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Inte heller får en begränsning göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Detta innebär att det krävs ett formellt lagstöd för ingrepp som begränsar rättigheterna i 2 kap. 6 § regeringsformen, att begränsningen ska vara proportionerlig och att lagstiftaren noggrant ska redovisa sina skäl (prop. 1975/76:209 s. 152 f.). Proportionalitetskravet gäller inte enbart för lagstiftaren utan även för rättstillämparen vid en prövning i det enskilda fallet (se t.ex. NJA 2012 s. 400 och NJA 2018 s. 753).

3.2.2 Europakonventionen

I artikel 8 i Europeiska konventionen av den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) finns ett skydd för enskildas personliga integritet som liknar skyddet i 2 kap. 6 § regeringsformen. Skydd för enskildas personliga integritet finns också i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och Förenta nationernas (FN) konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

Europakonventionen är inkorporerad i svensk lag genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

Rätten till privat- och familjeliv, hem och korrespondens

Enligt artikel 8.1 i Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Kroppsvisitation och husrannsakan innefattar normalt ingrepp i den privata sfär som artikel 8 skyddar. Artikel 8 ger inte bara upphov till negativa förpliktelser för det allmänna att avhålla sig från omotiverade inskränkningar i enskildas rättigheter, utan även positiva skyldigheter att se till att enskilda tillförsäkras skydd för sina rättigheter gentemot andra enskilda. I detta ligger att staten ska verka för att brott förebyggs och utreds och att gärningsmän ställs till svars för sina brottsliga handlingar.

Inskränkningar i skyddet får enligt artikel 8.2 ske under vissa förutsättningar. En inskränkning måste ske med stöd av lag (”in accordance with the law”). Den måste vidare vara ägnad att tillgodose något av de i bestämmelsen uppräknade intressena, däribland statens säkerhet, den allmänna säkerheten, förebyggande av oordning eller brott och skydd för andra personers fri- och rättigheter. Inskränkningen måste även vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose ett sådant intresse.

Kravet på att en inskränkning endast får ske med stöd av lag (laglighetskravet) innebär att en inskränkning måste ha stöd i inhemsk lag. Vidare måste den inhemska lagen uppfylla rimliga anspråk på rättssäkerhet som ger skydd mot godtycke och missbruk. Lagen ska vara tillgänglig för allmänheten och utformad med tillräcklig precision så att inskränkningarna i konventionsrättigheten i rimlig utsträckning kan förutses. En nationell lag som ger de rättstillämpande organen ett tolkningsutrymme och en rätt till skönsmässig prövning kan vara förenlig med kravet på förutsebarhet, under förutsättning att gränserna för den skönsmässiga bedömningen är tillräckligt klara för att ge skydd mot godtyckliga ingrepp (se Danelius m.fl., Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, JUNO, version 6, s. 443).

Uppräkningen av legitima ändamål som en inskränkning måste vara ägnad att tillgodose är omfattande och ändamålen allmänt formulerade. I de flesta fall är det därför möjligt att inordna en inskränkning under någon av dessa ändamål. Europadomstolen lägger sällan stor vikt vid detta krav i sin bedömning.

Kravet på att inskränkningen måste vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle innebär att det måste finnas ett angeläget samhälleligt behov och att inskränkningen ska stå i rimlig proportion till det syfte som ska tillgodoses genom den. Varje konventionsstat har viss bedömningsmarginal (”margin of appreciation”) att avgöra om en inskränkning är nödvändig, vilket ska bedömas utifrån bl.a. hur väsentlig rättigheten är, vad åtgärden består i och det eftersträvade syftet.

Europadomstolens praxis om kroppsvisitation och husrannsakan

Europadomstolen har endast en begränsad praxis när det gäller kroppsvisitationer. Den rör främst kroppsvisitationer och kroppsbesiktningar av personer som är intagna på anstalt. När det gäller husrannsakan rör Europadomstolens praxis i huvudsak husrannsakan i förhållande till rätten till hem, dvs. i huvudsak husrannsakan i bostad och andra lokaler som likställs med hem. Europadomstolen har då bl.a. påtalat att sådana husrannsakningar utgör en allvarlig inskränkning av rättigheterna enligt artikel 8 och att en sådan åtgärd därför måste bygga på klara och detaljerade regler som skyddar mot missbruk och godtycke. Domstolen har även betonat vikten av domstolsprövning. En husrannsakan behöver för att vara konventionsenlig inte nödvändigtvis grundas på ett domstolsbeslut, men avsaknaden av ett sådant beslut bör kompenseras genom en möjlighet att i efterhand få lagligheten prövad av domstol (se t.ex. Harju mot Finland, nr 56716/09, dom den 15 februari 2011). Vid proportionalitetsbedömningen avseende husrannsakan av hem har Europadomstolen fäst stor vikt vid det bakomliggande beslutet om husrannsakan. Om beslutet inte i tillräcklig mån har preciserats – och därmed begränsat polisens befogenheter – har ingreppet ansetts oproportionerligt (se t.ex. Funke mot Frankrike, nr 10828/84, dom den 25 februari 1993). I vissa fall har Europadomstolen dock accepterat mycket brett utformade beslut, såsom när det gäller husrannsakan med anledning av skälig misstanke om terroristbrott, med hänsyn till att kampen mot terrorism och att den skyndsamhet som krävs i en sådan situation rättfärdigar det (se t.ex. Sher m.fl. mot Storbritannien, nr 5201/11, dom den 20 oktober 2015).

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Ovan nämnda praxis ger en begränsad vägledning för sådana befogenheter som är aktuella för denna promemoria. Det finns dock ett fåtal mål som gäller lagstiftning där polismän ges vida befogenheter att i förebyggande syfte göra kroppsvisitationer eller husrannsakningar i fordon i vissa geografiskt avgränsade och ibland även tidsmässigt begränsade områden. Ett par centrala mål redogörs för i det följande.

Gillan och Quinton mot Storbritannien

I målet Gillan och Quinton mot Storbritannien (nr 4158/05, dom den 12 januari 2010) hävdade två personer att kroppsvisitationer som gjorts av brittiska poliser med stöd av the Terrorism Act 2000 var i strid med artikel 8 i Europakonventionen.

Enligt the Terrorism Act kunde vissa högt uppsatta polismän ge tillstånd till s.k. ”stop and search” i ett geografiskt avgränsat område inom sitt polisdistrikt. Kravet för att ge sådant tillstånd var att det skulle vara ”expedient for the prevention of acts of terrorism”. Ett tillstånd behövde inte offentliggöras. Det gällde direkt och som längst 28 dagar, med möjlighet till förlängning. Ett beslut om tillstånd skulle så snabbt som möjligt underställas inrikesministern (”Secretaty of State”), som kunde dra in tillståndet eller förkorta tiden för det, men inte ändra vilket område det gällde. Om inrikesministern inte godkände tillståndet inom 48 timmar slutade det att gälla. Ett tillstånd till stop and search gav polismän inom aktuellt område befogenheter att bl.a. kroppsvisitera och göra husrannsakan i bil i syfte att söka efter föremål som kunde användas i samband med terrorism. Vissa krav på hur visitationerna skulle utföras uppställdes i en Code of Practice, som att en polisman skulle förklara syftet och innebörden med en kontroll, visa hänsyn och dokumentera ingripanden. När det gäller överprövningsmöjligheter kunde ett beslut att ge tillstånd till stop and search och inrikesministerns godkännande av tillståndet överklagas till domstol. Vidare fanns det en viss möjlighet till domstolsprövning och skadestånd avseende oberättigade ingripanden i det enskilda fallet. Därutöver skrev en oberoende rapportör årligen en rapport om hur befogenheten hade använts.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Europadomstolen konstaterade att de kroppsvisitationer som skett – även om det var fråga om ytliga undersökningar – innebar ett ingrepp i rätten till privatliv enligt artikel 8. När det gäller om relevanta bestämmelser i the Terrorism Act uppfyllde laglighetskravet – alltså rimliga anspråk på rättssäkerhet – tog domstolen utgångspunkt i hur befogenheterna preciserats och bedömde sedan om preciseringarna och de rättssäkerhetsgarantier som fanns i lagstiftningen gav ett tillräckligt skydd mot missbruk och godtycke.

Beträffande kravet för att ge tillstånd till stop and search – expedient for the prevention of acts of terrorism – konstaterade domstolen att det var en vid befogenhet som inte innehöll något krav på nödvändighet och därmed proportionalitet. Dessutom ansåg Europadomstolen att de rättssäkerhetsgarantier som fanns inbyggda i systemet inte varit effektiva i praktiken. Kravet på att inrikesministern skulle godkänna tillstånd hade inte haft någon påverkan på tillståndsgivningen eftersom ministern i varje fall hade gett sitt godkännande. Den vida befogenheten att ge tillstånd innebar vidare att det i praktiken var mycket svårt att bevisa att tillståndsgivaren gått utöver den. De tidsmässiga och geografiska avgränsningarna hade inte heller inneburit någon större begränsning av tillståndsgivningen. Med hänsyn till att många polisdistrikt var stora och att tillstånd kunde förnyas hade tillstånd i praktiken omfattat stora områden och gällt under lång tid. Som exempel hade ett tillstånd som täckte stora delar av London förnyats enligt ett rullande schema sedan det infördes. Den ytterligare rättssäkerhetsgaranti som fanns i rapporterna från den oberoende rapportören var begränsad eftersom rapportören inte hade befogenhet att ändra eller dra in tillstånd. Rapportörens rekommendationer hade dessutom inte hörsammats.

Beträffande de enskilda polismännens befogenheter att ingripa inom ett stop and search-område konstaterade Europadomstolen att de var mycket vida och varken innehöll krav på objektiv eller subjektiv misstanke av något slag. Dessutom hade polismännen befogenhet att leta efter en mängd typer av föremål, inklusive sådana som många personer kan tänkas ha på sig när de är ute och går på stan. Domstolen konstaterade att befogenheterna enligt rapporter också hade använts i stor utsträckning – över 100 000 kontroller under 2007 – och att det fanns alltför många exempel på personer som stoppats när det inte funnits minsta risk för att han eller hon

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

var terrorist. Enligt Europadomstolen fanns det därtill en klar risk för missbruk och godtycke, vilket bekräftades av statistik bl.a. om att personer tillhörande etniska minoriteter kontrollerats i oproportionerligt stor omfattning. Liksom avseende tillståndsgivningen ansåg Europadomstolen att de vida befogenheterna innebar att möjligheten till rättslig prövning var ett begränsat skydd. Det skulle vara näst intill omöjligt att bevisa att en polisman gått utöver sina befogenheter.

Sammanfattningsvis konstaterade Europadomstolen att varken befogenheterna att ge tillstånd till stop and search eller polismäns befogenheter inom ett stop and search-område var tillräckligt preciserade eller omgärdade av tillräckliga rättssäkerhetsgarantier för att motverka missbruk och godtycke, med följd att det skett en kränkning av artikel 8.

Efter Europadomstolens dom upphävdes the Terrorism Act men befogenheterna infördes i en reviderad form genom Protection of Freedoms Act 2012. Ändringarna som gjordes var bl.a. att det numera uppställs krav på att det måste finnas en rimlig misstanke om att ett terrorattentat kan komma att inträffa för att ett tillstånd ska meddelas. Dessutom finns krav på att åtgärden ska vara nödvändig och proportionerlig. Den reviderade lagstiftningen har inte kommit under Europadomstolens prövning.

Beghal mot Storbritannien

Målet Beghal mot Storbritannien (nr 4755/16, dom den 28 februari 2019) handlar om en fransyska som hade kroppsvisiterats och förhörts på en flygplats i England enligt en viss brittisk lagstiftning. Lagstiftningen gav bl.a. polismän och tulltjänstemän befogenheter att stoppa, kroppsvisitera och förhöra personer på flygplatser, internationella järnvägsterminaler och i hamnar. Kraven för att få utöva dessa befogenheter var att personen i fråga befann sig på någon av de uppräknade platserna och att användandet syftade till att utreda om personen varit inblandad i ett terrordåd. Någon misstanke om inblandning i terrorism krävdes alltså inte.

Beträffande om den inhemska lagstiftningen uppfyllde laglighetskravet utgick domstolen från fem faktorer:

1. befogenheternas geografiska och tidsmässiga omfattning,

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

2. utrymmet för skönsmässig bedömning,
3. intrångets begräsningar
4. möjligheten till rättslig granskning, och
5. eventuell oberoende tillsyn.

Gällande befogenheternas geografiska och tidsmässiga begränsningar konstaterade domstolen att befogenheterna kunde utövas vid hamnar och gränskontroller utan förhandskontroll, men att denna breda räckvidd i sig inte innebar att lagstiftningen var undermålig. Domstolen pekade särskilt på det reella hot som internationell terrorism utgör och vikten av kontroller vid en konventionsstats gränser.

När det gäller utrymmet för skönsmässig bedömning konstaterade Europadomstolen att det var vidsträckt i detta fall. Domstolen poängterade att ett krav på någon form av misstanke vid användning av tvångsmedel kan ha stor betydelse vid bedömningen om en lagstiftning uppfyller laglighetskravet, men att det inte är nödvändigt för att uppfylla kravet. I stället är det en av flera faktorer som beaktas. Europadomstolen påpekade att det i detta fall var fråga om befogenheter till skydd för nationell säkerhet, vilket är ett område där nationella myndigheter har en bred bedömningsmarginal. Befogenheterna hade också varit till nytta i kampen mot terrorism, vilket ett krav på misstanke skulle kunna ha påverkat. Dessutom fanns det i detta fall en begränsning av befogenheterna på så sätt att en ny Code of Practice uppställde riktlinjer om att befogenheterna skulle användas på ett proportionerligt sätt. Rapporter talade även för att befogenheterna inte hade missbrukats.

Angående intrångets begränsningar kunde en person hållas kvar utan brottsmisstanke i upp till nio timmar och utan rätt till att ha en advokat närvarande, vilket Europadomstolen ansåg vara bekymmersamt.

Beträffande möjligheten till rättslig granskning framhöll Europadomstolen bl.a. att avsaknaden av krav på brottsmisstanke innebar att det var mycket svårt att få lagligheten av ett ingripande prövat.

Avseende oberoende tillsyn var befogenheterna föremål för granskning av The Independent Reviewer. Med hänsyn till att rekommendationerna som lämnats vid sådan granskning inte hade följts ansåg domstolen att den inte kunde kompensera för de i övrigt otillräckliga garantierna mot missbruk och godtycke.

Sammanfattningsvis ansåg Europadomstolen att befogenheterna varken var tillräckligt preciserade eller omgärdade att tillräckliga skyddsmekanismer mot missbruk. Följaktligen ansåg Europadomstolen att det hade skett en kränkning av artikel 8.

Vig mot Ungern

Målet Vig mot Ungern (nr 59648/13, dom den 14 januari 2021) handlar om en person som blivit föremål för identitetskontroll och kroppsvisitation. Ingripandena hade skett med stöd av ungersk lagstiftning som gav vissa högt uppsatta polismän en möjlighet att ge tillstånd till utökade kontroller i syfte att förhindra eller förebygga hot mot allmän säkerhet. Kontrollerna kunde innefatta bl.a. identitetskontroller, kroppsvisitationer, genomsökning av bilar och kortare frihetsberövanden.

Avseende om den inhemska lagen uppfyllde laglighetskravet konstaterade Europadomstolen att tillstånd till kontroller inte var förenade med några tidsbegränsningar. Vidare kunde tillstånden omfatta stora geografiska områden och i vissa fall till och med hela Ungern. När det gäller kraven för tillstånd pekade domstolen på att det – utöver att tillstånd endast fick ges i vissa syften – inte fanns krav på att åtgärden skulle vara proportionerlig. När det gäller de individuella kontrollerna noterade Europadomstolen att de inte var föremål för några som helst krav, inte ens krav på att de skulle företas i samma syfte som tillstånd beviljats. Den möjlighet till överprövning som fanns var dessutom begränsad till hur kontrollerna hade utförts.

I frånvaro av några reella begränsningar och granskning av befogenheterna ansåg Europadomstolen inte att den ungerska lagstiftningen gav ett tillräckligt skydd mot godtycklig användning. Lagstiftningen uppfyllde således inte laglighetskravet och det hade skett en kränkning av artikel 8.

Colon mot Nederländerna

Målet Colon mot Nederländerna (nr 49458/06, beslut den 15 maj 2012) handlar om en person som vägrat att underkasta sig kroppsvisitation enligt viss nederländsk lagstiftning. Enligt lagstiftningen

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

kunde en borgmästare bemyndigas att, efter att ha konsulterat åklagare, peka ut ett område som säkerhetsriskområde under en viss tid, om det i området uppstått störningar av allmän ordning orsakad av tillgången till vapen eller fanns en allvarlig risk för sådana störningar. Området fick inte vara större än vad som var absolut nödvändigt för att upprätthålla allmän ordning. Direkt efter ett utpekande hade borgmästaren en skyldighet att underrätta ”local council” och åklagaren om det. Med stöd av ett beslut kunde en åklagare sedan i sin tur besluta att personer i området skulle kroppsvisiteras för att söka efter vapen. Åklagarens beslut fick gälla i högst 12 timmar. Både beslutet att peka ut ett område som säkerhetsriskområde och åklagarens beslut skulle vara skriftligt. Åklagarens beslut skulle uttryckligen innehålla skäl om varför åtgärden var nödvändig. Om den risk som legat till grund för ett beslut att peka ut ett område som säkerhetsriskområde avtog, hade borgmästaren en skyldighet att återkalla beslutet.

Europadomstolen ansåg att klagandens rätt till privatliv hade inskränkts på grund av risken att behöva genomgå en kontroll i säkerhetsriskområdet. Vid bedömningen om lagstiftningen uppfyllde laglighetskravet pekade Europadomstolen på skillnaderna mellan den nederländska lagstiftningen och den brittiska lagstiftning som var aktuell i målet Gillan och Quinton mot Storbritannien. Som exempel pekade domstolen på att den brittiska lagstiftningen brast i flera avseende, såsom att det inte fanns krav på att ett tillstånd till stop and search skulle vara nödvändigt, att de breda befogenheterna gjorde att en enskild vid en överprövning hade mycket svårt att visa att någon gått utöver sina befogenheter, att de tidsmässiga och geografiska begränsningarna inte inneburit någon reell kontroll av tillståndsgivningen och – främst – att det inte fanns några krav för att en polisman skulle få göra en kontroll, vilket medförde en risk för missbruk som dessutom hade realiserats. I aktuellt mål hade dock klaganden främst riktat in sig på att beslut inte prövades rättsligt innan de gick i verkställighet och att den överprövningsmöjlighet som fanns inte var effektiv. Europadomstolen konstaterade att frånvaron av förhandsprövning kan kompenseras med andra rättssäkerhetsgarantier. I detta fall fanns en möjlighet för den med ett legalt intresse att klaga på ett beslut att peka ut ett område som säkerhetsriskområde, först till borgmästaren och sedan till domstol. Vidare kunde frågan om beslutet var befogat komma under dom-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

stolsprövning i brottmål om vägran att underkasta sig kroppsvisitation i ett säkerhetsriskområde. Europadomstolen ansåg att det var tillräckligt för att konstatera att inskränkningen i klagandens privatliv uppfyllde laglighetskravet.

Det var inte tvistigt i målet att inskränkningen hade ett legitimt syfte: allmän säkerhet och att förebygga brott. När det gäller om inskränkningen varit nödvändigt i ett demokratiskt samhälle påpekade Europadomstolen att aktuella befogenheter endast var ett av flera verktyg för att förebygga våldsbrott med vapen. Det fanns även möjlighet att besluta om t.ex. vapenamnestier och kameraövervakning och det fanns en policy om hur man skulle tackla antisocialt beteende hos unga människor. Domstolen pekade även på att ingen myndighet själv kunde besluta om kontroller, utan att det krävde beslut av både borgmästare och åklagare, att ett säkerhetsriskområde inte fick vara större än absolut nödvändigt, att beslut om att peka ut ett område skulle återkallas när det inte längre behövdes och att åklagarens beslut om kroppsvisitationer fick gälla max 12 timmar utan möjlighet till förlängning. Dessutom betonade Europadomstolen särskilt att kontrollerna hade haft effekt på det höga antalet vapenrelaterade incidenter i Amsterdam. Det rättsliga ramverket som omgärdade kontrollerna och framför allt att de hade varit effektiva gjorde enligt domstolen att det allmänna intresset övervägde det intrång som kontrollerna orsakat klaganden. Europadomstolen ansåg att klagomålet var uppenbart ogrundat och avvisade därför klagomålet i denna del.

Klaganden hade också påstått att kontrollerna inneburit en inskränkning i hans rätt till rörelsefrihet enligt artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Domstolen konstaterade kort att han inte hade hindrats från att gå in och ut ur området eller att röra sig inom det. Hans rörelsefrihet hade därför inte påverkats. Europadomstolen avvisade klagomålet även i denna del.

Sammanfattning

En reglering som inskränker enskildas rätt till skydd för sitt privatliv måste enligt Europadomstolens praxis uppfylla rimliga anspråk på rättssäkerhet som ger enskilda ett tillräckligt skydd mot missbruk och godtycke. Av Europadomstolens praxis framgår ingen minimi-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

standard eller liknande om vad som närmare krävs för att den aktuella typen av lagstiftning ska anses uppfylla kravet på rättssäkerhet. Däremot framgår att domstolen fäst vikt vid vissa avgränsningar och kontrollmekanismer i systemen, såsom begränsningar i utrymmet för skönsmässiga bedömningar, tidsmässiga och geografiska avgränsningar, och att det finns möjlighet till effektiv rättslig eller annan granskning som ger ett adekvat skydd mot obefogade ingrepp. Vidare kan poängteras att Europadomstolen i målet Gillan och Quinton mot Storbritannien ansett att både befogenheten att införa en zon och befogenheten att ingripa måste uppfylla rimliga krav på rättssäkerhet.

Genom Europakonventionen ställs även krav på att den inskränkning som en reglering innebär är proportionerlig i förhållande till det ändamål som föranlett den. Behovet av en befogenhet och dess effektivitet måste väga tyngre än det integritetsintrång som den medför. I Colon mot Nederländerna fäste Europadomstolen bl.a. vikt vid behovet av befogenheterna och hur omfattande de var, att befogenheterna endast var ett av flera verktyg för att komma till rätta med den aktuella brottsligheten, att flera myndigheter var involverade i beslutsprocessen, att det fanns mekanismer som skulle säkerställa att användningen inte gick utöver vad som var nödvändigt samt hur effektiva befogenheterna varit att komma till rätta med det problem som föranlett dem.

Rätten till ett effektivt rättsmedel

Enligt artikel 13 i Europakonventionen ska var och en som fått sina fri- och rättigheter enligt konventionen kränkta ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet, även om kränkningen förövats av någon under myndighetsutövning.

I artikel 13 uppställs inga specifika krav på formerna för ett effektivt rättsmedel och omfattningen av statens förpliktelse enligt artikeln varierar beroende på karaktären av det klagomål som ska bedömas. Det är i första hand respektive konventionsstat som ska fastställa de närmare villkoren i detta hänseende, och staterna ges här en viss bedömningsmarginal. Vissa kriterier har dock utkristalliserats i Europadomstolens praxis. I korthet ska ett effektivt rättsmedel innebära att den som på rimliga grunder påstår sig ha

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

blivit utsatt för ett konventionsbrott har möjlighet att få sitt påstående prövat inför nationell myndighet och att få rättelse eller gottgörelse för konstaterade kränkningar. Prövningen inför den nationella myndigheten får inte vara alltför begränsad. Den ska i princip sträcka sig lika långt som Europadomstolens egen prövning av om konventionen har överträtts (se t.ex. Chahal mot Storbritannien, nr 22414/93, dom den 15 november 1996, och Smith och Grady mot Storbritannien, nr 33985/96 och 33986/96, dom den 27 september 1999). Något krav på att prövningen måste ske av en domstol finns inte, utan administrativa rättsmedel kan vara tillräckliga för att uppfylla konventionens krav. När det gäller vad rättelsen eller gottgörelsen ska bestå i är en utgångspunkt i fråga om pågående överträdelser att ett effektivt rättsmedel ska syfta till att få överträdelsen att upphöra. I fråga om avslutade överträdelser har kompensatoriska rättsmedel i många fall accepterats. Flera olika rättsmedel kan också sammantaget uppfylla kraven, trots att rättsmedlen var för sig inte gör det (se t.ex. Kudla mot Polen, nr 30210/96, dom den 26 oktober 2000).

3.2.3 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) tillförsäkrar barn grundläggande rättigheter. För svenskt vidkommande räknas varje människa under 18 år som ett barn.

Konventionen bygger på ett antal principer. Grundpelaren är principen om barnets bästa. Enligt artikel 3 ska vid alla åtgärder som direkt eller indirekt rör ett barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Det innebär att det som bedöms vara barnets bästa ska vara ett tungt vägande skäl (se t.ex. SOU 2020:21:63 s. 189 ff.). Vid en bedömning av vad som är barnets bästa ingår att ta hänsyn till samtliga grundläggande principer och barnkonventionen i dess helhet.

Särskilt viktigt i frågor om tvångsmedel mot barn är skyddet för barns privatliv i artikel 16. Enligt den artikeln får inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i bl.a. sitt privatliv. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden. Artikel 16 får anses betyda att ingrepp i privatlivet måste ha stöd i lag och att det ska finnas ett reellt och godtagbart syfte bakom såväl lagstiftningen som

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ingreppet i sig (se t.ex. SOU 2020:63 s. 676 f.). I vissa fall aktualiseras även artikel 19 som stadgar att barn ska skyddas från alla former av fysiskt eller psykiskt våld, inklusive våld i form av utnyttjande. Det ska därför finnas effektiva medel för att förebygga sådant våld.

Sedan den 1 januari 2020 gäller barnkonventionen som lag i Sverige. All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen (prop. 2017/18:186 s. 94). Vidare måste en polisman eller annan som står inför beslut om en åtgärd som direkt eller indirekt rör ett barn alltid pröva om den är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Barnkonventionsutredningen, som hade i uppdrag att kartlägga hur svensk lagstiftning överensstämmer med barnkonventionen, bedömde sammantaget – utifrån den begränsade analys som rymdes inom uppdraget – att gällande tvångsmedelsbestämmelser var förenliga med innebörden av artikel 16 i barnkonventionen (SOU 2020:63 s. 681 f.).

3.3 Skyddet mot diskriminering

I utredarens uppdrag poängteras särskilt att en reglering om zoner inte ska stå i strid med skyddet mot diskriminering som finns i bl.a. regeringsformen och diskrimineringslagen (2008:567). I detta avsnitt redogörs för det skydd mot diskriminering som finns i regeringsformen och diskrimineringslagen samt – i urval – internationell reglering som Sverige är bunden av och som innehåller diskrimineringsförbud. Kraven på skydd mot diskriminering har betydelse för bedömningen av om ett system med zoner bör införas och för hur systemet ska utformas.

3.3.1 Regeringsformen

Enligt målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen ska det allmänna motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Stadgandet är inte rättsligt bindande för det allmänna.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Det är däremot 2 kap. 12 § regeringsformen, i vilken anges att lag eller annan föreskrift inte får innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning eller på grund av sitt kön. Paragrafen riktar sig till lagstiftaren och innebär att författningar måste utformas på ett sätt som inte står i strid med förbudet. Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte heller får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Eftersom Europakonventionen innehåller ett mer vidsträckt diskrimineringsförbud än regeringsformen, kan detta innebära ytterligare begränsningar av vilka författningar som kan anses konstitutionellt godtagbara.

3.3.2 Diskrimineringslagen

I 2 kap. diskrimineringslagen finns förbud mot diskriminering för vissa offentliga verksamheter inom ett antal samhällsområden (se 2 kap. 5 och 9–15 §§). Polismyndighetens verksamhet faller dock utanför dessa förbud. Polismyndighetens verksamhet omfattas i stället av ett mer begränsat diskrimineringsförbud i 2 kap. 17 § diskrimineringslagen. Till skillnad mot övriga diskrimineringsförbud i 2 kap. diskrimineringslagen som inriktar sig mot verksamheter i stort, är förbudet i 2 kap. 17 § begränsat till anställdas bemötande av allmänheten, såsom en polismans uppträdande och språkbruk när han eller hon ingriper för att förebygga eller förhindra brott. Däremot faller myndighetsutövning utanför förbudet (prop. 2007/08:95 s. 286).

En polismans beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan utgör myndighetsutövning och är således inte föremål för diskrimineringsförbud enligt diskrimineringslagen. Även om det inte finns ett skydd mot diskriminerande sådana ingripanden i diskrimineringslagen, finns det bestämmelser i andra lagar som ger ett visst indirekt skydd. Som exempel framgår av 8 § polislagen att en polisman ska ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Om tvång måste tillgripas ska detta ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet ska uppnås.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Utredningen om vissa frågor i diskrimineringslagen har i sitt slutbetänkande, Ett utökat skydd mot diskriminering (SOU 2021:94), föreslagit att diskrimineringsförbudet i 2 kap. 17 § diskrimineringslagen ska utvidgas så att det omfattar i princip allt handlande och agerande som en anställd vidtar i förhållande till allmänheten. Det innebär att förbudet enligt förslaget bl.a. ska omfatta myndighetsutövning i förhållande till enskilda samt ställningstaganden som ligger till grund för bedömningar som görs i sak. Utredningens förslag har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

3.3.3 Europakonventionen

Enligt artikel 14 i Europakonventionen ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan någon åtskillnad på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt. Artikel 14 gäller endast diskriminering som är hänförlig till de fri- och rättigheter som behandlas i konventionen och dess tilläggsprotokoll. Ett generellt förbud mot diskriminering har införts genom tilläggsprotokoll 12 som trädde i kraft 2005, men Sverige har inte tillträtt det protokollet.

Enligt Europadomstolens praxis är diskriminering i strid med artikel 14 för handen när jämförbara fall behandlas olika utan objektiva och godtagbara skäl (”objective and reasonable justification”). Det innebär att olikbehandling måste ha ett godtagbart syfte och att de medel som används måste stå i proportion till syftet. Annars utgör behandlingen diskriminering (se t.ex. det s.k. belgiska språkmålet [Case Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium], Ser. A Vol. 8, dom den 23 juli 1968).

I fråga om olikbehandling som grundas i hänsyn till etnicitet eller föreställningar om ras har Europadomstolen uppställt stränga krav på vilka objektiva skäl som kan accepteras. Enligt Europadomstolen kan en olikbehandling som enbart eller i huvudsak baseras på etnicitet inte motiveras objektivt i ett modernt demokratiskt samhälle (se t.ex. D.H. m.fl. mot Tjeckiska republiken, nr 57325/00,

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

dom den 13 november 2007). Europadomstolen har vidare ansett att artikel 14 inbegriper en skyldighet att se till att påstådd diskriminerande etnisk profilering och liknande i vissa fall utreds av ett oberoende organ (se Basu mot Tyskland, nr 215/19, dom den 18 oktober 2022).

3.3.4 Vissa av FN:s konventioner

Principen om icke-diskriminering kommer till uttryck i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Den allmänna förklaringen är inte rättsligt bindande, men principen om icke-diskriminering har förstärkts genom ett flertal bindande konventioner som innehåller förbud mot diskriminering.

Som exempel antogs FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering år 1965. Sverige ratificerade konventionen 1971 och den trädde i kraft för Sveriges del 1972 (SÖ 1971:40). I konventionen avses med uttrycket rasdiskriminering varje skillnad, undantag, inskränkning eller företräde på grund av ras, hudfärg, härkomst eller nationellt eller etniskt ursprung som har till syfte eller verkan att omintetgöra eller inskränka erkännande, åtnjutande eller utövande på lika villkor av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller andra områden av det offentliga livet (artikel 1.1). Genom konventionen förbinder sig konventionsstaterna att på olika sätt vidta åtgärder för att avskaffa rasdiskriminering. Som exempel stadgar artikel 2 att konventionsstaterna förbinder sig att med alla lämpliga medel och utan dröjsmål föra en politik som syftar till att avskaffa rasdiskriminering i alla dess former och till att främja förståelsen mellan alla raser. Varje konventionsstat ska därför förbjuda och med alla lämpliga medel, däribland genom sådan lagstiftning som påkallas av omständigheterna, göra slut på rasdiskriminering. Enligt artikel 5 förbinder sig konventionsstaterna att tillförsäkra rätten för var och en, utan åtskillnad på grund av ras, hudfärg, nationalitet eller etniskt ursprung, till likhet inför lagen särskilt när det gäller åtnjutande av vissa rättigheter, såsom rätten till likabehandling inför de rättsvårdande myndigheterna. För konventionen har en FN-kommitté av oberoende experter etablerats. Kommitténs uppdrag är att övervaka att staterna skyddar och respekterar rättigheterna i konventionen.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

År 1971 ratificerade Sverige även FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42). De medborgerliga och politiska rättigheterna innefattar bl.a. en rätt att inte utsättas för godtyckligt eller olagligt ingripande med avseende på privatliv (artikel 17). Enligt artikel 2 ska konventionsstaterna respektera och tillförsäkra rättigheterna i konventionen utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, egendom, börd eller ställning i övrigt. Liksom avseende FN:s konvention om rasdiskriminering, finns det en kommitté som övervakar efterlevnaden av konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Ett förbud mot diskriminering finns också i barnkonventionen. I artikel 2 i barnkonventionen slås fast att de rättigheter som anges i konventionen ska respekteras och tillförsäkras, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt. Vidare ska alla lämpliga åtgärder vidtas för att säkerställa att barn skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

3.4 Nordisk jämförelse

Vid bedömningar om polisen bör få utökade befogenheter kan det vara av intresse att jämföra med vilka befogenheter som polisen i våra nordiska grannländer har. För denna promemoria är det särskilt intressant, eftersom anledningen till att utredaren har fått i uppdrag att undersöka frågan om just visitationszoner är att den danska polisen har en möjlighet att använda något som kallas för det. Dessutom har den norska polisen en befogenhet som liknar den danska. I detta kapitel redogörs därför i relevanta delar för den norska, danska och finska polisens befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen och andra farliga föremål, med särskilt fokus på de danska s.k. visitationszonerna.

Den norska, danska och finska polisens befogenheter är – liksom den svenska polisens befogenheter – som huvudregel knutna till att

det finns en konkret brottsmisstanke och att åtgärder endast får vidtas i syfte att säkra utredning eller lagföring av brottet. Liksom den svenska regleringen finns dock undantag till huvudregeln, som i stort regleras i respektive lands polislag. De polisiära befogenheter utanför brottsutredning som finns i annan speciallagstiftning och användning av husrannsakan som hemligt tvångsmedel lämnas utanför redogörelsen i detta avsnitt.

Redogörelsen bygger till stor del på uppgifter som inhämtats genom egna undersökningar av tillgängliga rättskällor kombinerat med att kontakter hos respektive lands polis eller motsvarighet till Justitiedepartement har kontrolläst texterna. Utredaren gör inte anspråk på att ge någon fullständig redogörelse i detta avsnitt. Som ofta är fallet vid komparativa jämförelser finns det en beaktansvärd risk för att bl.a. vissa nyanser gått förlorade.

3.4.1 Norska polisens befogenheter

Befogenheter i brottsutredning

I lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) regleras ”ransaking”, vilket kan omfatta såväl ”ransaking av person” (kroppsvisitation) som ”ransaking av bolig, rom eller oppbevaringssted” (husrannsakan). Beslut om dessa tvångsmedel ska enligt 197 § straffeprosessloven som huvudregel fattas av rätten. En polisman får i vissa fall göra husrannsakan utan föregående beslut enligt 197 § straffeprosessloven, såsom när någon tas på bar gärning eller när det finns stark misstanke om brott som kan medföra fängelse i mer än sex månader och det är fara i dröjsmål (198 § straffeprosessloven).

Kroppsvisitation

Kroppsvisitation får enligt 195 § straffeprosessloven göras av en person som är skäligen misstänkt för ett brott som kan medföra frihetsstraff, om det kan antas att bevis, föremål som kan tas i beslag eller liknande kommer påträffas. Detsamma gäller vid misstanke om vissa mer ringa brott, såsom ringa stöld och skadegörelse. Även annan än den som är misstänkt kan enligt 195 § tredje stycket straffeprosessloven kroppsvisiteras, under förutsättning att miss-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

tanken gäller ett brott som kan medföra fängelse i mer än sex månader. Dessutom krävs att särskilda omständigheter talar för kroppsvisitation.

Husrannsakan

Om någon är skäligen misstänkt för ett brott som kan medföra frihetsstraff får husrannsakan enligt 192 § första stycket straffeprosessloven göras i dennes bostad, rum eller förvaringsställe för att kunna verkställa ett gripande, söka efter bevis eller söka efter föremål som kan tas i beslag. Detsamma gäller enligt andra stycket vid misstanke om vissa mer ringa brott. Husrannsakan får, enligt 192 § tredje stycket straffeprosessloven, under vissa förutsättningar även företas hos annan än den som är misstänkt för brott.

För husrannsakan i hus eller rum som är tillgängliga för alla eller som används för verksamheter som kräver tillstånd av polisen gäller enligt 193 § straffeprosessloven särskilda regler. Då krävs enbart att husrannsakan görs för att utreda brott. Detsamma gäller för vissa platser med militär koppling.

Under vissa angivna förutsättningar finns även möjlighet att göra s.k. razzior. Med det avses husrannsakan i alla hus eller rum i ett närmare bestämt område. För detta krävs enligt 194 § straffeprosessloven bl.a. skälig misstanke om mycket allvarlig brottslighet.

Befogenheter utanför brottsutredning

Allmänt om befogenheterna

Utanför brottsutredning är den norska polisens befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan begränsade. Det handlar bl.a. om befogenheter i syfte att avvärja störningar av den allmänna ordningen och säkerhetsrisker (se t.ex. 7 och 10 §§ lov om politiet [politiloven]). Det finns dock även en möjlighet att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål.

Kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte

Sedan 2002 har den norska polisen befogenheter att enligt 7 a § politiloven göra kroppsvisitationer och husrannsakningar i syfte att förebygga allvarliga våldsbrott. Bestämmelsen infördes mot bakgrund av den ökade användningen av vapen – särskilt knivar – i kriminella kretsar samt att polisen haft positiv erfarenhet av en liknande tidsbegränsad bestämmelse. Polisen menade att den tidsbegränsade bestämmelsen haft brottsförebyggande effekt på så sätt att den bidragit till större försiktighet med att ta med vapen på allmän plats. Innan den tidsbegränsade bestämmelsen infördes hade polisen ingen motsvarande befogenhet att göra kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte (Ot.prp. nr. 58 [2001–2002] s. 15 ff.).

Enligt 7 a § politiloven får en polisman visitera personer och fordon på allmän plats för att söka efter vapen och andra farliga föremål när det finns grund för att undersöka om någon besitter eller förvarar sådana föremål. Visitering får endast företas för att förhindra brott som kränker någons liv, hälsa eller frihet och bara i situationer eller på platser där sådana handlingar erfarenhetsmässigt förekommer (första stycket a), eller i situationer eller på platser där det finns grund att anta att någon planerar eller förbereder sådana brott (första stycket b).

Bestämmelsen i punkten a tillåter i första hand visitation på stickprovsbasis i situationer eller på platser där våld erfarenhetsmässigt utövas (Ot.prp. nr. 58 [2001–2002] s. 36 f.). Den kan t.ex. tillämpas om det under en period har uppstått bråk utanför ett visst uteställe. Bestämmelsen kan också tillämpas i konfliktsituationer som genererar en konkret risk för våldsutövning, exempelvis vid konfrontationer mellan rivaliserande gäng.

Bestämmelsen i punkten b tar sikte på tillfällen där polisen har möjlighet att förhandsplanera en visitation. För att bestämmelsen ska bli tillämplig krävs att polisen har information som ger grund att anta att närmare angivna brott planeras eller förbereds (Ot.prp. nr. 58 [2001–2002] s. 36 f.). Omständigheter som kan föranleda beslut om visitation kan exempelvis vara trovärdig underrättelseinformation om en förestående konfrontation i förening med personers och fordons rörelsemönster och positioner. Vem eller vad som ska visiteras beslutas utifrån tillgänglig information om t.ex.

vilka personer som ingår i aktuell miljö, vem som utgör potentiell fara i den aktuella situationen och vilket slags fordon som förväntas användas.

Förutom de krav och begränsningar för visitation som regleras i den aktuella bestämmelsen är norska polismän bundna av principer om nödvändighet och proportionalitet som gäller bl.a. vid tvångsmedelsanvändning. Dessa principer kommer till uttryck i 6 § politiloven, 18 § andra stycket lov om straff och 170 a § straffeprosessloven. Även annan lagstiftning, såsom diskrimineringslagstiftningen, medför begränsningar.

Beslut om visitation enligt 7 a § politiloven fattas enligt fjärde stycket den paragrafen av polismästaren eller den som han bemyndigar. Beslutet ska vara skriftligt och gälla för viss tid. Det ska bl.a. innehålla information om varför kraven för visitation enligt paragrafen är uppfyllda, vilka alternativ som fanns och vad som gör att åtgärden framstår som nödvändig och proportionerlig. Beslut om enskilda visitationer loggförs i en digital vaktjournal enligt 7-1 § Alminnelig tjenesteinstruks for politiet. Som regel loggförs visitationer enligt paragrafen som ett ingripande även om flera personer visiteras till följd av beslutet.

Varken beslut om visitationer enligt 7 a § eller de enskilda visitationer som utförs till följd av beslutet kan överklagas. Däremot finns en möjlighet att framföra klagomål mot polismän för exempelvis en orättfärdig visitation i tjänsten enligt Instruks for behandling av henvendelser om kritikkverdige forhold utført i tjeneste i politi- og lensmannsetaten. Ett sådant klagomål kan resultera i t.ex. disciplinansvar för polismannen i fråga. Vidare finns en viss möjlighet till ersättning vid orättfärdiga visitationer enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler.

3.4.2 Danska polisens befogenheter

Befogenheter i brottsutredning

Som huvudregel är det polismän som beslutar om kroppsvisitation inom ramen för en brottsutredning, se bl.a. 792 d och 796 §§ lov om rettens pleje (retsplejeloven).

Kroppsvisitation

En ”legemsbesigtigelse” (kroppsvisitation) omfattar enligt 792 § retsplejeloven kontroll av kroppens utsida, fotografering, avtryck och liknande av kroppens utsida samt undersökning av kläder som vederbörande har på sig. Kroppsvisitation får enligt 792 a § första stycket retsplejeloven göras av en person som ”med rimelig grund” är misstänkt för ett brott som faller under allmänt åtal, om ingripandet kan antas vara av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Kroppsvisitation av någon som inte är misstänkt får enligt 792 d § retsplejeloven bl.a. göras om brottsutredningen rör ett brott som kan medföra fängelse i ett och ett halvt år eller mer och åtgärden kan antas vara av avgörande betydelse för utredningen.

Husrannsakan

Möjligheterna att göra ”ransagning” (husrannsakan) motsvarar i stort de som finns att göra kroppsvisitation. Husrannsakan av ”husrum”, andra lokaler eller föremål som en misstänkt har rådighet över får enligt 794 § retsplejeloven göras om misstanken gäller ett brott som är föremål för allmänt åtal och undersökningen kan antas vara av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. När sådan husrannsakan avser bostad eller annat ”husrum”, dokument eller liknande föremål eller innehållet i låsta föremål krävs därutöver att det rör sig om ett brott som kan föranleda fängelse eller att det finns ”bestemte grunde” att anta att åtgärden kommer att leda till att bevis eller föremål som kan tas i beslag anträffas. Vid husrannsakan i lokaler eller föremål som annan än den som är misstänkt har rådighet över krävs enligt 795 § retsplejeloven att fängelse kan följa på det aktuella brottet och att det finns ”bestemte grunde” att anta att syftet med åtgärden kommer att uppnås.

Befogenheter utanför brottsutredning

Allmänt om befogenheterna

Utanför brottsutredning är den danska polisens befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan begränsade. Det handlar bl.a. om befogenheter för att avvärja störningar av den allmänna

ordningen och överhängande faror för privatpersoners och det allmännas säkerhet (se t.ex. 5, 8 och 9 §§ lov om politiets virksomhed [politiloven]). Därutöver finns en möjlighet att söka efter vapen i brottsförebyggande syfte.

Kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte – regleringen om visitationszoner

Sedan 2004 finns en möjlighet för den danska polisen att enligt 6 § politiloven besluta om det som har kommit att kallas visitationszoner. Befogenheten infördes bl.a. mot bakgrund av att olaga knivinnehav hade ökat och att polisen behövde bättre verktyg för att förebygga våldsbrott med användning av vapen. Innan regleringen om visitationszoner infördes hade dansk polis mycket begränsade möjligheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5889–5892). Regleringen utgör idag den enda befogenhet som den danska polisen har att visitera i allmänt brottsförebyggande syfte.

Inom en visitationszon får polisen ”besigtige en persons legeme”, vilket innebär en ytlig kontroll av kroppen och de kläder personen i fråga är iförd, och undersöka föremål, inbegripet väskor och fordon, för att söka efter vapen. Endast föremål inom visitationszonen och som en person som befinner sig inom zonen har rådighet över får dock visiteras. Ett parkerat fordon får således inte visiteras om dess innehavare inte befinner sig på den aktuella platsen. Polisens befogenheter inom en visitationszon gäller bara på platser där det enligt 1 § knivloven är förbjudet att bära kniv m.m. Förutom allmän plats omfattar förbudet i knivloven bl.a. skolor och liknande platser. Bostäder och andra privata utrymmen omfattas däremot inte (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5920 och 5892).

Ett beslut om att införa en visitationszon fattas enligt 6 § tredje stycket politiloven av ”politidirektøren”, vilket är högsta chefen i det aktuella polisdistriktet, eller den som denne bemyndigar. Införande av en visitationszon får ske ”hvis der er grund til det” för att förebygga brott som innebär fara för personers liv, hälsa eller välfärd. Det innebär enligt förarbetena att det ska föreligga en ökad risk för att någon på den aktuella platsen ska begå våldsbrott. Om sådan risk föreligger ska polisen avgöra utifrån en samlad bedömning av konkreta uppgifter. Det kan röra sig om upplysningar om planerade

brott. Det kan också vara tillräckligt att det på den aktuella platsen nyligen har begåtts våldsbrott. Vid bedömningen av om tidigare inträffade brott innebär ökad risk för nya brott av den aktuella typen och det därför finns grund för beslut enligt bestämmelsen, ska karaktären och omfattningen av tidigare brott beaktas. Endast ett allvarligt brott, exempelvis ett väpnat rån, kan utgöra grund för beslut. Även mindre allvarliga överträdelser mot t.ex. vapenlagstiftningen kan dock vara tillräckligt, om överträdelserna är flera till antalet. Under alla omständigheter ska det i normalfallet finnas ett tidsmässigt samband mellan ett beslut och tidigare brottslighet på platsen (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5893).

Ett beslut om att införa en visitationszon ska enligt 6 § tredje stycket politiloven vara skriftligt och såväl tidsmässigt som geografiskt avgränsat. Enligt förarbetena ska platsen för visitationszonen bestämmas utifrån var det är förhöjd risk för brott. Det innebär bl.a. att en visitationszon som införts på grund av att det begåtts brott på en viss plats inte behöver begränsas till den platsen utan kan avse även andra områden, förutsatt att det även där finns en förhöjd risk för brott. Det kan t.ex. vara fallet när det rör sig om uppgörelser mellan kriminella gäng. Som exempel på vilka platser som ett beslut om visitationszon typiskt sett bör begränsas till anges i förarbetena bl.a. en gata, ett köpcenter eller ett torg. Avseende hur ett beslut om visitationszon ska begränsas i tid anges i förarbetena att det typiskt sett bör handla om ca en månad med möjlighet till förlängning. Det finns inga särskilda regler om överklagande av beslut om att införa en visitationszon. Enligt ”almindelige regler om administrativ rekurs og domstolsprøvelse” finns det dock en viss möjlighet för den som har ett ”sædvanlig og retlig interesse heri” att få beslutet prövat av domstol och Justitieministeriet (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5894).

Det är den enskilde polismannen på plats som avgör om och i sådana fall vem och vad som ska visiteras. Syftet med visitationen får endast vara att söka efter vapen. Någon konkret misstanke om vapeninnehav krävs emellertid inte. Förutom att ingripande endast får ske i syfte att söka efter vapen är dansk polis bundna av allmänna principer som gäller vid tvångsmedelsanvändning. För att ett ingripande ska få ske krävs att det är nödvändigt för att uppnå ändamålet med insatsen. I detta ligger även att det är minsta möjliga ingrepp som ska till för att uppnå ändamålet. Ett ingripande får inte

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heller pågå längre än vad som är nödvändigt sett till omständigheterna. Dessutom måste det finnas proportionalitet mellan mål och medel, alltså göras en bedömning utifrån proportionalitetsprincipen. Principerna har bl.a. kommit till uttryck i 792 e, 797 och 798 §§ retsplejeloven samt 3 och 16 §§ politiloven.

En enskild visitation kan inte överklagas. Däremot finns en möjlighet till ersättning i vissa fall enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5894). Vidare står den danska polisen under granskning av Den Uafhængige Politiklagemyndighed (DUP).

Den danska polisens användning av visitationszoner

Utredaren har genom National enhed for Særlig Kriminalitet träffat danska polismän som på ett eller annat sätt arbetar med visitationszoner, bl.a. chefen för den danska polisens nationella utredningsenhet, chefen för yttre span i Köpenhamn och chefen för lokalpolisområde Köpenhamn. Redogörelsen nedan om hur den danska polisen använder visitationszoner är i huvudsak baserad på uppgifter från dessa kontakter.

Den danska polisen använder regleringen om visitationszoner uteslutande till att förhindra en upptrappning av våldet mellan kriminella gäng och trygga allmänheten från sådant våld. För att det ska bli aktuellt med ett beslut om att införa en visitationszon krävs att det har inträffat en eller ett par våldsamma händelser i gängmiljö, såsom ett slagsmål eller att någon har knivskurits eller beskjutits. Däremot använder de inte visitationszoner enbart på grund av ett möjligt planerat brott.

När något våldsamt händer i gängmiljö informerar underrättelseenheten berörda poliser om det med anledning av händelsen finns behov av att hålla extra koll i vissa miljöer. Genom sin underrättelsedatabas, PED, har polisen bra koll på gängen. Nyttig information från PED vidarebefordras till poliser med behov av informationen. Vidare har alla poliser tillgång till en databas som innehåller information om vilka som är med i kriminella gäng och vilket gäng de tillhör. Om situationen är sådan att det finns behov av en visitationszon för att kyla ner läget ombeds juridiska avdelningen att författa en skrivelse till politidirektøren som tar beslut.

Ett beslut om visitationszon motiveras utförligt och gäller i två veckor, men kan förlängas med ett nytt beslut. Beslutet läggs ut på polisens hemsida, inklusive en karta med markeringar som visar var zonen är. Vidare skickas ett pressmeddelande. Som exempel, om ett beslut om visitationszon fattas på förmiddagen, brukar ett pressmeddelande skickas ut vid lunch och beslutet börjar gälla kring kl. 18.00 samma dag. Både större tidningar och lokaltidningar rapporterar regelmässigt när det införs en ny visitationszon.

Visitationszonerna varierar i storlek. Ofta handlar det om områden där gängmedlemmar bor och uppehåller sig. Som exempel har det vid ett stort antal tillfällen införts en visitationszon i Nørrebro som i mars 2023 var ca 1x5 km, men vissa zoner har varit mindre och andra zoner flera gånger större.

När beslut om att införa en visitationszon har fattats etableras alltid en stab. Den består av en stabschef, t.ex. någon från utredningssektionen, samt exempelvis personer från yttre tjänst, lokalpolisområdet, underrättelseenheten, kommunen, skattemyndigheten och kriminalvården. Tillsammans gör staben en plan över hur de ska arbeta med visitationszonen. Planen utarbetas med grund i den omfattande och uppdaterade information de har tillgång till genom PED parat med den kunskap om aktuella områden som lokalpolis har. Som regel allokeras flera radiobilar till visitationszonen. Vidare informeras den danska kriminalvården om att gängmedlemmar som har koppling till den aktuella konflikten inte bör få permission. Lokalpolis och ingripandepolis arbetar i stort som vanligt. Lokalpolis lägger dock ner mycket arbete på att informera om att en visitationszon har införts, varför den har införts och hur en visitation går till. Som exempel besöker de ibland skolor och trossamfund. De jobbar också aktivt med att informera lokal media via sin kommunikationsavdelning. I vissa fall placeras en mobil polisstation i området. Polis sätter då upp en paviljong dit medborgarna kan komma och ställa frågor. Dansk polis upplever att det är oerhört viktigt att det finns en förståelse i det aktuella området för varför en visitationszon har införts och vad den innebär.

Som regel sätter arbetet inom en nyetablerad visitationszon i gång direkt då beslutet börjar gälla. Vilka som visiteras grundar sig på den kunskap om gängen som finns genom PED och den lokalkännedom som lokalpolisen har. Polismännen inom området visiterar endast de personer som det finns anledning att visitera, framför allt

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

registrerade gängmedlemmar men även andra med koppling till gängen. Att polismännen endast visiterar de som har koppling till gängen har att göra med de allmänna principer som polisen är bundna av. Det händer dock att personer som helt saknar koppling till gängen visiteras av misstag. Typiskt sett är det unga män i åldern 15–25 år som blir föremål för visitation. Barn under 15 år visiteras i princip inte, även om det inte finns något hinder mot det mer än att det sällan anses proportionerligt. När unga personer har visiterats försöker polisen oftast ringa och informera deras föräldrar. Alla unga under 18 år som visiterats och därmed registrerats i polisens register blir föremål för en bedömning om vidare åtgärder inom fyra timmar från registrering. Polisen har rätt att dela information med kommun m.fl. när det är nödvändigt för att förebygga brott.

Alla visitationer dokumenteras på plats. Syftet med dokumentationerna är bl.a. att det ska gå att följa upp hur effektiva visitationerna varit och att enskilda ska kunna ta tillvara sin rätt att begära ersättning. Polismännen dokumenterar bl.a. datum och tid för ingripandet, vilken visitationszon det gäller, namn och andra identitetsuppgifter på den visiterade, omfattningen av visitationen och hur lång tid visitationen tog. Såvitt känt har DUP inte riktat kritik mot införandet av någon visitationszon men däremot mot någon enskild visitation.

Det är en juridisk avdelning inom Köpenhamnspolisen som handlägger ärenden om skadestånd med anledning av en visitation i en zon. Den juridiska avdelningen lämnar en rekommendation till Statsadvokaten om att ersättning bör eller inte bör betalas. Skadestånd enligt taxa kan betalas exempelvis om visitationen inte var proportionerlig, tog för lång tid eller genomfördes på ett hänsynslöst sätt.

Sedan regleringen infördes har över 200 visitationszoner införts, varav 14 under 2022 (National Enhed for Særlig Kriminalitet, Rocker- og bandesituationen i Danmark, s.4). Som exempel visiterades nästan 10 000 personer inom visitationszoner i lokalpolisområde Köpenhamn under 2009, varav 128 personer sedan delgavs misstanke om olaga vapeninnehav. Användningen av visitationszoner är endast en av ett stort antal åtgärder som används i arbetet mot gängbrottsligheten i Danmark. Sedan 2009 har det presenterats ett antal åtgärdspaket mot gängbrottsligheten (”bandepakke”). Som exempel infördes den s.k. bandeparagrafen år 2009 som innebär att

straffet för vissa brott kan fördubblas om brottet i fråga kan kopplas till en gängkonflikt av viss beskaffenhet (81 a § straffeloven). Vidare har polisen i vissa fall möjlighet att införa en s.k. skærpet straf-zone, som innebär att straffet för vissa brott begångna inom zonen kan fördubblas (6 a § politiloven och 81 c § straffeloven). Sedan 2009 har gängkonflikterna och antalet skjutningar med koppling till gängen fluktuerat. De senaste åren, från 2019, är tendensen att såväl gängkonflikterna som antalet skjutningar minskar. Under 2020 registrerades 49 skjutningar i gängmiljö jämfört med 18 under 2022 (National Enhed for Særlig Kriminalitet, Rocker- og bandesituationen i Danmark, Nøgletal for 2022, s. 2).

Visitationszonernas påverkan på gängbrottsligheten har inte utvärderats. De företrädare för dansk polis som utredaren har träffat anser att visitationszonerna har bidragit till att förhindra upptrappning av gängkonflikter och spontana skjutningar. Framför allt menar de dock att zonerna ökar tryggheten för allmänheten. Vad i användningen av visitationszoner som medfört detta anser polisen dock är svårt att säga, men någon form av kombination av den ökade befogenheten att visitera, den ökade polisiära närvaron och det sociala arbetet i området. Helt centralt för att en visitationszon ska fungera är dock enligt den danska polisen att det tillskjuts tillräckliga polisiära och andra resurser. Vidare behöver det finnas en god kunskap om gängen i området. Tidigare hade den danska polisen inte det. Alltför många visiterades därför utan godtagbara skäl, med följd att visitationerna inte togs emot lika väl. Nu är kunskapsnivån högre, bl.a. genom den erfarenhet som lokalpoliserna arbetat upp. Dessutom har erfarenheten visat att informationsinsatser när en visitationszon införs – om varför de införs och vad de innebär – är avgörande för att visitationszonerna inte ska leda till misstänksamhet, polarisering och en känsla av diskriminering. Den danska polisen har upplevt en klar förbättring i relationen till människorna i de områden som omfattas av visitationszoner sedan de börjat arbeta mer intensivt med informationsinsatser.

3.4.3 Finska polisens befogenheter

Befogenheter i brottsutredning

Kroppsvisitation

I 8 kap. 30 § tvångsmedelslagen (806/2011) definieras kroppsvisitation som en undersökning av vad den visiterade har i sina kläder eller annars bär på sig eller har i de föremål han eller hon för med sig. Den som är skäligen misstänkt för ett brott får enligt 8 kap. 31 § första stycket tvångsmedelslagen kroppsvisiteras om maxstraffet för brottet är fängelse i minst sex månader. Även vissa brott som inte har ett lika högt maxstraff, såsom snatteri och ringa misshandel, kan dock utgöra grund för kroppsvisitation. Den som inte är skäligen misstänkt får enligt andra stycket också kroppsvisiteras om det på ”synnerligen giltiga skäl” kan antas att det genom kroppsvisitationen påträffas föremål eller liknande som har betydelse för eller anknytning till det brott som utreds. Beslut om kroppsvisitation fattas enligt 8 kap. 33 § tvångsmedelslagen av en anhållningsberättigad tjänsteman. En polisman får dock i vissa fall företa kroppsvisitation utan föregående beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman, såsom när det är fara i dröjsmål.

Husrannsakan

Husrannsakan hos den som är misstänkt för brott får enligt 8 kap. 2 § tvångsmedelslagen ske om maxstraffet för brottet är fängelse i minst sex månader eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds, och det kan antas att det vid genomsökningen påträffas något föremål eller information som har anknytning till det brott som utreds. På platser som inte innehas av den misstänkte får husrannsakan endast företas under vissa särskilda förhållanden, som om brottet har begåtts eller den misstänkte har gripits där. För genomsökning av ställen som inte utgör bostäder, andra utrymmen som är avsedda för boende, trappuppgångar i bostadshus eller gårdar och byggnader på gårdar som utgör de boendes privata område, gäller särskilda regler. Då krävs enligt 8 kap. 4 § tvångsmedelslagen inte att brottet som utreds har ett visst maxstraff.

Enligt 8 kap. 17 och 18 §§ tvångsmedelslagen beslutas husrannsakan i vissa fall av domstol och i andra fall kan beslutet överklagas till domstol inom 30 dagar från att husrannsakan gjordes eller från den senare tidpunkt som den klagoberättigade fick veta att husrannsakan gjorts.

Befogenheter utanför brottsutredning

Den finska polisens möjligheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan utanför förundersökning är i stort begränsade till befogenheter som har till syfte att avvärja störningar av den allmänna ordningen och överhängande faror samt olika slags säkerhetskontroller. Några befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen i allmänt brottsförebyggande syfte finns inte i den finska polislagen (872/2011).

Som exempel har en polisman enligt 2 kap. 6 § polislagen en viss rätt att få tillträde till och göra genomsökning av platser som allmänheten inte har tillträde till och fordon, om det finns anledning att befara att en gärning eller händelse som äventyrar liv eller hälsa eller orsakar betydande skada på egendom är omedelbart överhängande eller pågår. Vidare får en polisman göra säkerhetsvisitationer i samband med frihetsberövanden och tillställningar såsom rättegångar enligt 2 kap. 12 och 12 a §§ polislagen. Vid all tvångsmedelsanvändning är finska polismän bundna av principen om minsta olägenhet och ändamåls- och proportionalitetsprincipen, som bl.a. finns lagfästa i 3–5 §§ polislagen.

Den som anser sig utsatt för en lagstridig kroppsvisitation eller husrannsakan kan anföra förvaltningsklagan enligt 8 a kap. förvaltningslagen (434/2003). Vidare kan lagstridiga ingripanden, enligt finska skadeståndslagen (412/1974) och 8 kap. polislagen, leda till skadeståndsskyldighet för staten och den polisman som utfört ingripandet. I allvarliga fall kan den tjänsteman som utfört eller beslutat om åtgärden bli straffrättsligt ansvarig. Enligt 8 kap. 7 § polislagen är det den polisenhet inom vars område åtgärderna vidtagits eller för vars räkning som åtgärderna vidtagits som beslutar om ersättning enligt 8 kap. polislagen.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.5 Den allvarliga våldsutvecklingen

3.5.1 Det dödliga våldet fortsätter att öka

Våld i form av skjutningar och sprängningar har ökat kraftigt i Sverige de senaste åren. Antalet skjutningar med dödlig utgång har också ökat.

Enligt Polismyndighetens statistik uppgick antalet skjutningar under 2022 till närmare 400 och 62 personer avled till följd av dessa. Detta är det högsta antalet dödsskjutningar som registrerats sedan sådan statistik började föras. Statistiken för 2023 ligger på liknande nivåer. Det dödliga våldet med skjutvapen i Sverige är högt även jämfört med andra europeiska länder (Brottsförebyggande rådets [Brå] rapport Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder [2021:8]).

Också antalet sprängningar synes vara på en betydligt högre nivå än tidigare. Enligt Brås kriminalstatistik ökade antalet fall av allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning kraftigt mellan 2018 och 2019, och sistnämnda år anmäldes 257 fall av sådana brott. Åren därefter har antalet varit något lägre. Som exempel gjordes år 2022 nästan 200 anmälningar om allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning, varav 89 var fullbordade brott. Det bör dock poängteras att Brås statistik endast avser allmänfarlig ödeläggelse, vilket är en vanlig men inte den enda brottsrubricering som en sprängning kan få. Det är alltså sannolikt att antalet sprängningar är högre än vad Brås statistik visar. Av Brås statistik går det visserligen inte att uttala sig om hur utvecklingen av sprängningar har sett ut över en längre period eftersom brottet före 2018 redovisades på andra sätt. Det finns dock andra uppgifter som gör att det kan konstateras att antalet sprängningar ligger på en betydligt högre nivå än tidigare. Antalet sprängningsrelaterade ärenden hos Nationellt forensiskt centrum mer än tredubblades under åren 2014–2019. En lika stor ökning skedde av ärenden hos Polismyndighetens nationella bombskydd mellan åren 2016 och 2019.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.5.2 Utvecklingen har en stark koppling till konflikter i och mellan kriminella nätverk

Våldsutvecklingen har en stark koppling till kriminella nätverk. De allra flesta skjutningar och sprängningar kan kopplas till konflikter i den miljön. Som exempel sker numera ca åtta av tio fall av dödligt skjutvapenvåld i gängmiljö (Brås rapport Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder [2021:8] s. 63).

Till stor del verkar utvecklingen härröra från stadsdels- och förortsbaserade grupper. Kännetecknande för dessa lokala nätverk är att de är verksamma i ett specifikt geografiskt område. Oftast ligger det geografiska området i ett av de ca 60 områden som Polismyndigheten pekat ut som s.k. utsatta områden. Ett utsatt område är enligt Polismyndighetens definition ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status, där kriminella har en inverkan på lokalsamhället. De lokala kriminella nätverken ägnar sig oftast åt narkotikabrottslighet och har ett betydande våldskapital. Vidare är de som regel löst sammansatta och rörligheten i och mellan nätverken är stor. Lojaliteter skiftar snabbt och vissa har lojaliteter mot flera grupper (se bl.a. Brås rapporter Dödligt våld i den kriminella miljön 2005–2017 [2020:4] s. 13 och Kriminella nätverk och grupperingar [2016:12] s. 48 ff. samt prop. 2022/23:53 s. 26).

Skjutningar, sprängningar och andra allvarliga våldsdåd är kännetecknande för konflikterna i och mellan de lokala nätverken. Tillgången till vapen är i regel god och utgör inget praktiskt hinder. Skjutningar används i regel när avsikten är att döda, och sprängningar typiskt sett för att markera eller hota. Oftast är det personer långt ner i hierarkin som utför våldet, såsom yngre våldsbenägna individer (se bl.a. Polismyndigheten, Lärdomar av Encrochat, 2021, Polismyndigheten, Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten, 2019, s. 11, och prop. 2022/23:53 s. 26 f.).

Motiven bakom konflikterna är ofta svåra att klargöra. Interna konflikter kan handla om inre maktkamper. Externa konflikter kan t.ex. röra narkotika, försäljningsområden och pengar. De kan också ha sin upprinnelse i mer personliga konflikter mellan enskilda medlemmar. Konflikterna kan alltså röra både mer affärsmässiga saker, såsom obetalda skulder eller andra fordringar, och omständigheter av mer privat karaktär såsom flickvänner eller vissa beteenden som

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

upplevts som kränkande (se bl.a. Brås rapport Dödligt våld i den kriminella miljön 2005–2017 [2020:4] s. 15 f. och 43 f.).

Ofta är våldshandlingar såsom skjutningar och sprängningar dock endast en reaktion på ett tidigare angrepp och har lite att göra med de motiv som startade konflikten. Konflikterna har i stor utsträckning övergått till långvariga våldsspiraler där tidigare våldshandlingar föder fram nya (se t.ex. Polismyndigheten, Lärdomar av Encrochat, 2021, s. 12). Forskning om skjutvapenvåld i Sverige visar också en betydligt ökad risk för nya skjutningar, i både tid och rum, när en skjutning ägt rum och att en stor del av skjutningarna är svar på tidigare skjutningar i pågående gängkonflikter. När det gäller sprängningar är mönstret dock inte lika framträdande (se bl.a. Sturup, 2020, Risken för tredje man att skadas eller dödas i skjutningar och sprängningar i Sverige 2011 till 2020). I en studie gjorde man så kallade near-repeat-analyser av skjutningar i Stockholm, Göteborg och Malmö. I Stockholm och Malmö observerades en fyrfaldig ökning av risken för en ny skjutning inom 100 meter och två veckor från att en skjutning ägt rum. I Göteborg observerades en knappt fördubblad risk för en ny skjutning inom 200 meter och två veckor (Sturup m.fl., Near-repeat shootings in contemporary Sweden 2011 to 2015, Security Journal 31, 2017, s. 73 ff.). En analys genomförd av Brå visar även att det blivit vanligare att fall av dödligt skjutvapenvåld är länkade till varandra i den meningen att misstänkta i ett ärende också förekommer som misstänkta eller brottsoffer i andra ärenden om dödligt våld (Brås rapport Dödligt våld i den kriminella miljön 2005–2017 [2020:4] s. 10 och 54 ff.).

3.5.3 Barn involveras ofta i de kriminella nätverkens verksamhet

Barn och unga involveras regelmässigt i de kriminella nätverkens verksamhet. När det gäller lokala kriminella nätverk i Stockholmsområdet anger Polismyndigheten att majoriteten av dessa kontinuerligt involverar barn under 16 år i sin brottsliga verksamhet och att det sker i större utsträckning än tidigare (Polismyndigheten, Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i region Stockholm, 2021, s. 7 f.). Det finns olika anledningar till att barn och unga används, såsom för att reducera riskerna för de äldre, att yngre är enklare att manipulera och utnyttja samt att barn inte kostar lika

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

mycket att använda som äldre. Enligt en ny studie av Brå är det framför allt barn, typiskt sett en pojke i övre tonåren, som rekryterar andra yngre barn till kriminella nätverk (Brås rapport Barn och unga i kriminella nätverk [2023:13] s 23 ff. och 56 ff.).

Yngre barn utnyttjas ofta för narkotikaförsäljning och distribution. En annan vanlig uppgift för barn – ofta under 15 år – är att förvara och transportera vapen. Ett barns uppgift som vapenbärare kan vara att på beställning leverera ett vapen och ibland att transportera bort vapnet när det använts. Ofta görs sådana och andra tjänster i utbyte mot narkotika eller en mindre summa pengar (se t.ex. Brås rapport Kriminella nätverk och grupperingar [2016:12] s. 66, Polismyndigheten, Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet, 2017, s. 6 f., Polismyndigheten, Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen, 2017, s. 18, Ds 2020:23 s. 47, SOU 2021:68 s. 93 f. och Brås rapport Barn och unga i kriminella nätverk [2023:13] s. 28 f.).

Barn och unga används också för att utföra våldsbrott såsom skjutningar och sprängningar. Analysen av datamaterial från det krypterade chattverktyget Encrochat visar att äldre individer återkommande lägger ut uppdrag på ungdomar att utföra grova våldsbrott. Vid flera skjutningar har både gärningsman och brottsoffer varit minderåriga. Morduppdrag utförs i regel mot ekonomisk kompensation. Ibland åtar sig unga dock morduppdrag utan krav på ekonomisk motprestation. Syftet är då i stället att visa sig pålitlig och att stiga i graderna (se t.ex. Polismyndigheten, Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet, 2017, s. 6, Ds 2020:23 s. 47 f., SOU 2021:68 s. 248 och Polismyndigheten, Lärdomar av Encrochat, 2021, s. 14 och 31).

3.5.4 Det ökade våldet leder till risker och otrygghet för utomstående

Våldet i och mellan de kriminella nätverken sker numera ofta utomhus och på allmänna platser. Inte sällan är det automatvapen som används. Detta skapar risker och stor otrygghet även utanför den kriminella miljön.

Den upplevda otryggheten har också ökat. Trygghet och oro för brott kartläggs varje år i Sverige genom Brås nationella trygghetsundersökning (NTU). NTU mäter flera olika aspekter av otrygghet,

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

exempelvis upplevelsen av otrygghet vid utevistelse sen kväll i det egna bostadsområdet, oro över brottsligheten i samhället och om den tillfrågade har avstått från någon aktivitet på grund av oro för att utsättas för brott. Resultaten har varierat över tid men ligger sedan 2016 på en påtagligt högre nivå än tidigare. År 2023 uppgav 26 procent av befolkningen (16–84 år) att de känner sig mycket eller ganska otrygga eller att de till följd av otrygghet undviker att gå ut ensamma under sena kvällar i sitt bostadsområde. Otryggheten hos boende i områden med socioekonomiska utmaningar – där de kriminella nätverken ofta verkar – är dessutom betydligt högre. Bland boende i sådana områden uppger ungefär 43 procent att de känner sig otrygga eller att de till följd av otrygghet undviker att gå ut ensamma under sena kvällar i sitt bostadsområde. I en rapport av Brå från 2018, Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden (rapport 2018:6), utforskas anledningarna till den högre otryggheten i utsatta områden. Studien bygger på en bearbetning av NTU-data, en trappuppgångsundersökning med boende och vissa andra intervjuer. Studien visar på att orsakerna till stor del verkar härröra från utbredda brotts- och ordningsproblem, vars synlighet gör att de även påverkar boende som inte själva utsätts. Många av problemen är associerade med kriminella nätverk. De som upplever att det i området finns kriminella individer eller grupperingar som har påverkan på lokalsamhället är klart otryggare och oroar sig i högre grad för brott mot den egna personen eller mot anhöriga. Studien tyder också på att enskilda allvarligare händelser, såsom skjutningar, kan få stor påverkan på många boendes trygghet. I intervjuer berättar boende, även de som ser sig som relativt trygga, om hur brottsligheten påverkar vardagen. Många boende vidtar försiktighetsåtgärder eller förändrar sitt beteende mer generellt.

Även risken för att faktiskt skjutas eller skadas till följd av skjutningar och sprängningar i den kriminella miljön har ökat. Enligt en undersökning av Polismyndigheten (Risken för tredje man att skadas eller dödas i skjutningar och sprängningar i kriminella miljöer i Sverige 2011 till 2020) drabbades minst 46 utomstående personer vid 36 skjutningar och sprängningar under åren 2011 till 2020, varav 14 avled och 32 skadades. En stor andel av de utomstående brottsoffren var under 15 år eller över 55 år. Antalet drabbade ökade från fyra personer under de första tre åren till 24 under de sista tre åren. Skjutningar och sprängningar har alltså blivit mer hänsynslösa och

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

gärningspersoner mer likgiltiga inför den fara som gärningarna innebär för tredje man. När utomstående drabbas är det oftast oavsiktligt men i vissa fall riktas våldet avsiktligt mot dem. Exempelvis har det på senare tid uppmärksammats ett antal fall då närstående blivit måltavlor.

3.5.5 I vissa situationer kopplade till kriminella nätverk anser polisen att nuvarande befogenheter att visitera är otillräckliga

Polismyndigheten har framfört följande.

Polisen använder idag i stor utsträckning de möjligheter som finns i polislagen att i brottsförebyggande syfte göra kroppsvisitationer och husrannsakningar i transportmedel. I vissa situationer kopplade till konflikter i och mellan kriminella nätverk bedöms dock dessa befogenheter som otillräckliga för att dämpa konfliktnivån och trygga allmänheten.

Det handlar om situationer när en konflikt medför att risken för allvarliga våldsbrott med användning av vapen och andra farliga föremål är överhängande. Typexemplet är när det skett en våldsam händelse i gängmiljö, som en skjutning, sprängning eller liknande. Timmarna och dagarna omedelbart efter en sådan händelse är kritiska. Det finns då generellt sett en stor risk för hämndaktioner och upptrappning av konflikten. Följaktligen beväpnar sig personer i de kriminella nätverken då också i högre grad.

Under denna kritiska tid är otryggheten i områden där aktuella grupperingar bor och uppehåller sig av förklarliga skäl särskilt påtaglig. Det finns otaliga exempel på personer som begränsar sig i vardagen, barn som inte tillåts vara utomhus efter skolan, näringsidkare som har svårt att behålla kunder och arbetstagare som är rädda på jobbet.

I dessa lägen arbetar Polismyndigheten – parallellt med utredning om brottet – intensivt för att förhindra nya brott och trygga allmänheten. I den mån det går inleds förundersökning om t.ex. förberedelse till nya brott. Vidare intensifieras underrättelseinhämtningen. En viktig del – särskilt i det trygghetsskapande arbetet – är att öka den synliga närvaron av polismän i områdena och samverkan med lokala aktörer, såsom kommunen. Uniformerade poliser befinner sig ofta tillsammans med kommunala företrädare i området

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

där brottet begåtts. Centralt både för att trygga lokalbefolkningen och förhindra nya allvarliga brott är att säkerställa att personer med koppling till aktuella nätverk inte har med sig vapen när de rör sig ute i lokalsamhället. Möjligheterna att göra kroppsvisitation och husrannsakan i förebyggande syfte enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen används i den mån det är möjligt. Personer som har en klar koppling till ett aktuellt nätverk kan oftast kontrolleras, även om kopplingen ensam inte alltid räcker för att det ska finnas förutsättningar för ingripande i dessa situationer. Det finns dock nästan alltid också ett ovisst antal andra personer som har koppling till nätverken och som kan agera för dem utan att polisen på förhand vet om det. De kriminella nätverkens fluktuerande strukturer och lojaliteter gör det mycket svårt att veta vilka som kan agera vid varje givet läge. Som exempel rekryteras unga – ofta barn – med kort varsel för att förvara och transportera vapen till gärningsmännen. Vidare rekryteras ofta personer, inte sällan från andra delar av landet, för att utföra grova brott såsom skjutningar. Även om t.ex. polisiär erfarenhet från motsvarande situationer eller kunskap om de aktuella nätverken talar för att vissa personer eller fordon är relevanta att kontrollera, saknas inte sällan tillräckligt stöd för en sådan konkret risk för våldsanvändning med vapen i det enskilda fallet som krävs för att göra kroppsvisitation och husrannsakan med stöd av polislagens nuvarande bestämmelser. För att kunna förhindra vissa aktörer som regelmässigt medverkar vid skjutningar och sprängningar, och effektivt kunna förhindra potentiellt dödligt våld och trygga lokalbefolkningen, måste fler som kan agera för nätverken kunna kontrolleras. Nuvarande befogenheter möjliggör alltså inte ingripanden i den utsträckning som behövs för att polisen ska kunna utföra sitt uppdrag i dessa oerhört riskfyllda lägen. De insatser som i dagsläget sätts in i drabbade områden har inte heller förmått förhindra skjutningar och liknande där.

För att effektivare kunna kyla ner konflikter och trygga allmänheten behövs bättre förutsättningar för att hindra personer med kopplingar till kriminella nätverk från att bära vapen och andra farliga föremål i aktuella situationer. En möjlighet att kombinera andra polisiära insatser med utökade befogenheter att göra kroppsvisitationer och husrannsakningar i tidsbegränsade zoner där otryggheten är som störst kan ge bättre sådana förutsättningar. En zon bör kunna inrättas vid risk för nätverksrelaterad skjutning eller spräng-

ning. Så långt som möjligt bör lagförslagen om zoner även ta höjd för eventuellt ändrade brottsmodus, t.ex. användandet av brännbara vätskor.

Det är en självklarhet att barn i den mån det är möjligt ska skonas från tvångsmedel såsom kroppsvisitation och husrannsakan. Den krassa verkligheten är dock att den nätverksrelaterade våldsbrottsligheten i hög grad involverar och utförs av barn under 18 år. Barn utnyttjas hänsynslöst och far illa bl.a. genom att pressas eller påverkas till riskfyllda uppdrag. Som Polismyndigheten framfört tidigare i olika sammanhang är det t.ex. vanligt att yngre barn – ofta under 15 år – utnyttjas för att transportera vapen till skjutningar. Det är vidare vanligt att barn under 18 år rekryteras eller pressas till att utföra grova våldsbrott såsom skjutningar och sprängningar. Tendensen är också att både de som utför dödsskjutningar och brottsoffren blir allt yngre. Vid flera dödsskjutningar de senaste åren har offret varit under 15 år. Polismyndighetens behov av vidare förebyggande befogenheter i vissa situationer inkluderar således även barn. Sådana befogenheter bör också ge barn ett bättre skydd bl.a. från att utnyttjas vid skjutningar och sprängningar på det sätt som de gör idag. Om det införs en minimiålder för ingripanden är risken i stället uppenbar att den kommer utnyttjas.

Om det införs en ny polisiär befogenhet kan den anpassas efter de specifika situationer som den ska gälla för. Nuvarande regler om kroppsvisitation och husrannsakan i förebyggande syfte enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen kan vara svårtillämpade. De reglerna kräver att en polisman gör bedömningar i flera led som kan vara svåra att göra. En ordning med zoner, som innebär att t.ex. Polismyndigheten bedömer om förutsättningarna för utökade befogenheter är uppfyllda och den enskilde polismannen endast bedömer förutsättningarna för ingripande i det enskilda fallet, kan vara att föredra i vissa lägen. Det är dock viktigt att det blir relativt tydligt och enkelt för den enskilde polismannen att bedöma om det finns förutsättningar för ett ingripande i det enskilda fallet. Det sagda innebär dock inte att 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen är oändamålsenliga. Tvärtom har de befogenheterna en stor betydelse för polisens arbete och träffar bl.a. hastigt uppkomna situationer där det varken är möjligt eller rimligt med föregående beslut av t.ex. Polismyndigheten.

Mot denna bakgrund anser Polismyndigheten det motiverat med en ordning där polisen, när det finns en ökad risk för viss allvarlig nätverksbaserad våldsbrottslighet i ett område, inom trygghetsskapande zoner kan ges bättre och öppnare förutsättningar att utföra kroppsvisitationer och husrannsakningar samtidigt som hög polisnärvaro och andra trygghetsskapande åtgärder vidtas. Sådana särskilda befogenheter behöver även få användas mot barn.

4 Bör det införas ett nytt system med visitationszoner?

4.1 Det finns ett behov av bättre möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål som kan mötas med ökade befogenheter i tidsbegränsade zoner

Bedömning: För att effektivare kunna förebygga och förhindra allvarlig våldsbrottslighet och öka tryggheten i områden där det finns ett särskilt behov av det, finns ett påtagligt behov av bättre förutsättningar för polisen att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Behovet kan mötas genom en ordning där utökade befogenheter ges inom tidsbegränsade zoner.

Inledande om dagens befogenheter att visitera i allmänt brottsförebyggande syfte

Enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen får en polisman kroppsvisitera personer och genomsöka fordon och båtar i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Kopplingen till förverkandebestämmelsen i brottsbalken innebär att de befintliga befogenheterna gäller i situationer då risken typiskt sett framstår som stor att vapen eller andra farliga föremål ska användas vid våldsbrott. Risken för våldsbrott kan i det särskilda fallet hänföra sig till en viss person eller ett visst fordon. I ett sådant

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

fall är det endast den personen eller det fordonet som får genomsökas. I andra fall kan de omständigheter som gör att det finns anledning att befara att farliga föremål kan komma till brottslig användning vara sådana att de inte hänför sig till någon bestämd person eller något bestämt fordon. I förarbetena till paragraferna anges vissa typexempel på sådana situationer, t.ex. att rivaliserande ungdomsgrupper konfronteras på allmän plats eller vid offentliga evenemang där risken för våld erfarenhetsmässigt är överhängande. I sådana situationer avses polisen ha befogenhet att mer rutinmässigt kontrollera de som t.ex. uppehåller sig på platsen eller besöker evenemanget. Risken måste dock i varje enskilt fall vara kvalificerad på det sätt som krävs enligt 36 kap. 3 § brottsbalken. Lagstiftaren har senare uttalat att även vid en mer allmän situation inom ett visst område eller på en viss plats, t.ex. om det förekommer upprepad allvarlig våldsanvändning mellan kriminella grupperingar, kan risken anses kvalificerad på det sätt som avses i 36 kap. 3 § brottsbalken (se prop. 1982/83:89 s. 15, prop. 1986/87:115 s. 11 f., prop. 2005/06:113 s. 62 f. och prop. 2020/21:216 s. 20).

I förarbetena utvecklas inte närmare vad som krävs för ett ingripande i situationer när risken för att farliga föremål kan komma till brottslig användning inte hänför sig till någon bestämd person eller något bestämt fordon. I förarbetena till 19 § andra stycket 1 polislagen antyds endast att polisen i samband med fotbollsmatcher där man har anledning att förvänta sig bråk och oroligheter skulle kunna kontrollera i varje fall ungdomar tillhörande supportergrupper (prop. 1986/87:89 s. 12). I linje med de förarbetsuttalandena har JK ansett att den till mc-gäng knutna kriminalitetens utbredning och intensitet kan motivera mer rutinmässiga ingripanden mot individer som öppet visar att de tillhör den miljön (se t.ex. beslut den 11 juli 2019, dnr 2088-19-4.3.2, och den 10 december 2019, dnr 6875-18-4.3). JO har avseende nätverksrelaterade situationer ansett att kravet på kvalificerad risk i det enskilda fallet kan vara uppfyllt om personen som är föremål för polisens åtgärder tidigare har påträffats med vapen, har anknytningar till aktuella grupperingar, tidigare deltagit i uppgörelser eller har vidtagit konkreta åtgärder till skydd för sin egen säkerhet mot ett befarat angrepp (se t.ex. beslut den 30 juni 2020, dnr 8911-2019, och den 7 november 2018, dnr 6908-2016).

Förutom kravet på kvalificerad risk, föreskrivs för husrannsakan enligt 20 a § polislagen att det ska kunna antas att ett farligt föremål kan påträffas vid åtgärden. Det innebär att det måste finnas någon konkret omständighet som ger objektivt stöd för antagandet att ett vapen eller annat farligt föremål kan komma att påträffas vid en genomsökning av det aktuella fordonet (prop. 2005/06:113 s. 63). Om ett sådant krav gäller också för kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 polislagen är oklart. Kravet i 20 a § infördes förvisso endast i förtydligande syfte på inrådan av Lagrådet, vilket talar för att det även gäller för kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 (prop. 2005/06:113 s. 63). I tidiga upplagor av kommentaren till polislagen ansågs detta också vara gällande rätt. Både JK och JO har vidare gett uttryck för samma uppfattning i sina beslut. Samtidigt nämns inte något krav på objektiva omständigheter till stöd för att ett farligt föremål kan komma att påträffas i förarbetena till 19 § andra stycket 1, vilket vore högst relevant att ta upp om kravet fanns. JO har i senare beslut också ändrat uppfattning och anser numer att det åtminstone är oklart om något sådant krav finns (se t.ex. beslut den 30 juni 2020, dnr 6855-2018). Till följd härav framförs inte längre någon bestämd uppfattning i frågan i kommentaren till polislagen (Berggren och Munck, Polislagen, JUNO, version 14A, kommentaren till 19 § andra stycket 1).

Det är naturligtvis olyckligt att det är oklart om samma förutsättningar gäller för kroppsvisitation och husrannsakan enligt polislagen. Oavsett kan dock konstateras att förutsättningarna för ingripande i praktiken oftast sammanfaller, eftersom omständigheter till stöd för en kvalificerad risk för våldsanvändning med farligt föremål också ger stöd för att ett sådant föremål kan påträffas.

De nuvarande befogenheterna är inte längre tillräckliga

De kriminella nätverken har drivit på en oroväckande våldsutveckling i Sverige. Våld i form av skjutningar och sprängningar har ökat kraftigt. Under 2022 var antalet dödsskjutningar fler än någonsin tidigare. Statistiken för 2023 ser hittills nästan lika dyster ut. Våldet har även ändrats på så sätt att det oftare sker utomhus på allmänna platser. Inte sällan är det automatvapen som används. Detta har inneburit ökade risker även för utomstående och större oro i sam-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

hället. Det behövs ytterligare åtgärder för att bryta den allvarliga utvecklingen och återupprätta tryggheten. En sådan åtgärd kan vara nya och effektivare verktyg i polisens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete.

Polisens nuvarande befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i allmänt brottsförebyggande syfte är anpassade efter den brottslighet som rådde på 1980-talet. I vissa situationer kopplade till den nätverksrelaterade brottsligheten anser Polismyndigheten att befogenheterna är otillräckliga. Polisens behovsbeskrivning i sin helhet finns i avsnitt 3.5.5.

Det handlar om situationer när en konflikt i eller mellan kriminella nätverk medför att risken för allvarliga brott med användning av vapen eller andra farliga föremål är överhängande. En sådan situation uppstår i typfallet efter en skjutning eller sprängning i den kriminella miljön. Den närmaste tiden efter en sådan händelse är risken, både enligt Polismyndigheten och forskning på området, stor för hämndaktioner och upptrappning av konflikten. I dessa situationer är det således oerhört viktigt med åtgärder som förhindrar brott och tryggar allmänheten. Polismyndigheten inleder också det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet så snart det går. En viktig del i detta är att enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen göra kroppsvisitationer och husrannsakningar i förebyggande syfte i den utsträckning det är möjligt, för att på så sätt motverka att de som kan agera för aktuella grupper har vapen med sig och i förlängningen att vapen kommer till användning.

I enlighet med vad Polismyndigheten anfört kan det antas att förutsättningarna för ingripande ofta är uppfyllda gentemot personer som polisen vet har kopplingar till aktuella grupperingar. På grund av de kriminella nätverkens fluktuerande strukturer och lojaliteter finns det emellertid enligt Polismyndigheten nästan alltid också ett ovisst antal andra personer som kan agera för nätverken utan att polisen på förhand vet om det. Som exempel rekryteras unga – ofta barn – för att förvara och transportera vapen till gärningsmännen. Vidare rekryteras personer utifrån, inte sällan från andra delar av landet, för att utföra grova brott såsom skjutningar. Även om t.ex. erfarenhet av liknande situationer och kunskap om aktuella nätverk talar för vilka grupper och fordon som är relevanta att kontrollera för att förhindra sådana potentiella aktörer, saknas enligt Polismyndigheten stöd för ingripanden i någon större utsträckning.

Nuvarande befogenheter räcker därför enligt myndigheten inte för att den ska kunna utföra sitt uppdrag i dessa oerhört riskfyllda lägen. För att effektivt kunna förhindra allvarlig brottslighet och tryga allmänheten behöver fler kunna kontrolleras.

Det finns ingen anledning att ifrågasätta Polismyndighetens beskrivning av att nuvarande befogenheter i vissa situationer inte ger stöd för ingripanden i den utsträckning som behövs. De potentiella aktörer som Polismyndigheten nämner får inte visiteras med stöd enbart av riskprofiler och liknande. Det måste finnas omständigheter till stöd för en konkret risk i det enskilda fallet för att ingripande ska få ske. Även erfarenheten talar för att Polismyndighetens bild av bristande befogenheter stämmer. Trots de insatser som sätts in i drabbade områden sker skjutningar och sprängningar även där, med stora risker och otrygghet som följd. I samma riktning talar JO:s granskningar, som tyder på att polisen i någon mån överutnyttjar dagens befogenheter för att kunna göra det jobb som den förväntas göra.

Det kan hävdas att nuvarande befogenheter vore tillräckliga om polisen hade en effektivare underrättelseinhämtning, vilket skulle kunna ge stöd för fler ingripanden. På grund av nätverkens rörliga strukturer och lojaliteter är det dock mycket svårt att hålla informationen om potentiella aktörer uppdaterad vid varje givet läge. Behovet av vidare befogenheter skulle alltså sannolikt inte försvinna även om underrättelseinhämtningen i någon mån effektiviseras.

Mot denna bakgrund är bedömningen att polisens nuvarande befogenheter i vissa situationer inte är tillräckliga för att polisen effektivt ska kunna förhindra viss allvarlig nätverksrelaterad brottslighet och trygga allmänheten. För att polisen ska kunna möta brottsutvecklingen finns alltså ett behov av att utöka möjligheterna till brottsförebyggande ingripanden.

Härtill kommer att dagens befogenheter kräver svåra bedömningar av den enskilda polismannen. En polisman som står inför beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan enligt 19 § andra stycket 1 eller 20 a § polislagen måste göra överväganden i flera led. Polismannen måste både bedöma om situationen är sådan som typiskt sett innebär en stor risk för att vapen eller andra farliga föremål kommer till brottslig användning och om det finns ytterligare omständigheter som medför att risknivån är förhöjd i det enskilda fallet. Som Polismyndigheten och JO (se avsnitt 3.1.4 och

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.5.5) konstaterat kan dessa bedömningar vara förhållandevis svåra att göra, vilket i viss grad lett till att reglerna tillämpas felaktigt. Det finns därför även ett behov av bättre förutsättningar för tvångsmedelsanvändningen.

Sammanfattningsvis är dagens förebyggande befogenheter inte längre tillräckliga. Polisen har ett påtagligt behov av bättre verktyg i sitt brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete för att kunna utföra sitt uppdrag. För att effektivare kunna förhindra allvarlig våldsbrottslighet och öka tryggheten i områden där det finns ett särskilt behov av det, behövs bättre förutsättningar för polisen att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen och andra farliga föremål.

Utökade befogenheter i tidsbegränsade zoner kan möta polisens behov

Polisens behov av utökade befogenheter är kopplat till särskilda situationer och områden. Behovet kan därför mötas med ökade befogenheter inom tidsbegränsade zoner som endast får inrättas under särskilda förhållanden. På så sätt kan en utökad tvångsmedelsanvändning begränsas till de situationer där den verkligen behövs. En reglering om zoner, där bedömningen av förutsättningarna för ingripande i stort – om en zon ska införas – och om ett ingripande ska få utföras i det enskilda fallet delas upp, kan också ge bättre förutsättningar för en rättssäker och ändamålsenlig tvångsmedelsanvändning. Det kräver dock även att regleringen utformas på ett sätt som gör det relativt tydligt och enkelt för den enskilde polismannen att bedöma om förutsättningarna för att använda tvångsmedlen i det enskilda fallet är uppfyllda.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

4.2 Det bör införas ett nytt system med säkerhetszoner

Bedömning: Utökade befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel inom tidsbegränsade zoner skulle öka effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Samtidigt skulle befogenheterna innebära en högre risk för intrång i den personliga integriteten och för diskriminering och stigmatisering. I vissa situationer överväger fördelarna nackdelarna, om befogenheterna utformas på ett sätt som balanserar den ökade risken för bl.a. intrång i den personliga integriteten. Det bör därför införas en möjlighet att införa zoner, som kallas säkerhetszoner. Bestämmelserna om säkerhetszoner bör placeras i polislagen.

4.2.1 Utgångspunkter

Att det finns ett angeläget samhällsbehov av ökade befogenheter för att förbättra effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet innebär inte per se att en möjlighet att införa zoner kan eller bör införas. Fördelarna måste väga tyngre än nackdelarna. Utgångspunkt i den avvägningen bör tas i reglerna om enskildas rätt till skydd för den personliga integriteten och mot diskriminering i bl.a. regeringsformen och Europakonventionen (se avsnitt 3.2 och 3.3).

Kroppsvisitation och husrannsakan i transportmedel innebär i det enskilda fallet en inskränkning av de rättigheter till skydd för den personliga integriteten som tillkommer enskilda enligt regeringsformen och Europakonventionen. Utökade möjligheter att använda tvångsmedlen skulle inte vara motiverade av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning utan av intressena allmän säkerhet och att förebygga brott, vilket är sådana intressen som får ligga till grund för begränsningar av rättigheterna (se 2 kap. 21 § regeringsformen och artikel 8.2 i Europakonventionen). För att utökade möjligheter att använda tvångsmedlen ska vara godtagbara krävs enligt både regeringsformen och Europakonventionen även att det är proportionerligt i förhållande till behov, effektivitet och integritet. Behovet och den förväntade effektiviteten måste väga

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

tyngre än de negativa effekter som regleringen har i form av intrång i den personliga integriteten. En proportionalitetsbedömning bör göras både när en reglering som innebär en begränsning övervägs och när regleringen avgränsas, då även andra rättssäkerhetskrav som balanserar det ökade intrånget måste beaktas.

Utökade befogenheter får inte heller stå i strid med diskrimineringsskyddet. Som framgår av avsnitt 3.3 utgörs diskrimineringsskyddet i förevarande fall av flera överlappande och samverkande diskrimineringsförbud i bl.a. regeringsformen, Europakonventionen och FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Som exempel anges i 2 kap. 12 § regeringsformen att lag eller annan föreskrift inte får innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Vidare stadgar artikel 14 i Europakonventionen att alla stater som är bundna av konventionen ska se till att åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställs utan någon åtskillnad på grund av bl.a. ras, hudfärg, språk, religion, nationellt eller socialt ursprung eller tillhörighet till nationell minoritet. Diskrimineringsförbuden innebär, förutom att en lagstiftning om utökade befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i sig inte får stå i strid med dem, även att det bör beaktas om det finns ett tillräckligt skydd mot diskriminerande tillämpning av befogenheterna.

I referensgruppen har det från en ledamot framförts att ett system med zoner skulle kunna strida mot den s.k. oskuldspresumtionen. Oskuldspresumtionen är en viktig rättssäkerhetsprincip i den svenska rättsordningen som bl.a. garanteras genom artikel 6.2 i Europakonventionen. Principen innebär i stort att den som är misstänkt eller tilltalad för brott ska betraktas som oskyldig till dess skulden fastställts enligt lag. Den aktualiseras dock inte i skedet före det att någon har underrättats eller på annat sätt fått kännedom om att han eller hon är misstänkt för brott (jämför NJA 2001 s. 344 och RÅ 1996 ref. 97 samt Brennan mot Storbritannien, nr 39846/98, dom den 16 oktober 2001, och Mikolajová mot Slovakien, nr 4479/03, dom den 18 januari 2011). Oskuldspresumtionen bedöms därför inte hindra sådana utökade förebyggande befogenheter som nu övervägs.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

4.2.2 Det trygghetsskapande arbetet skulle bli mer effektivt

Vid en bedömning av vilka effekter som en reglering kan komma att få kan det finnas anledning att jämföra med erfarenheter av motsvarande regleringar i jämförbara länder.

Den danska regleringen om visitationszoner infördes år 2004. De senaste åren, från 2019, är tendensen i Danmark att såväl konflikterna som antalet skjutningar med koppling till kriminella nätverk minskar. Den danska polisen upplever att visitationszonerna har motverkat spontana skjutningar och upptrappning av gängkonflikter. Framför allt ser den danska polisen dock zonerna som en trygghetsskapande åtgärd (se vidare avsnitt 3.4.2).

Det finns emellertid ingen forskning om eller utvärdering av den danska regleringen om visitationszoners påverkan på den danska utvecklingen. Vidare har utvecklingen av gängvåldet i Danmark fluktuerat sedan införandet av regleringen. Införandet är också endast en av ett stort antal åtgärder som vidtagits där i arbetet mot gängbrottsligheten. Dessutom måste de positiva effekter som den danska polisen sett sättas i relation till att den dessförinnan inte hade några möjligheter motsvarande 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen att göra förebyggande ingripanden. Jämförelser med effekter av den danska regleringen är därför svåra att göra.

Utgångspunkt får i stället tas i svenska förhållanden. Polisens nuvarande möjligheter att göra förebyggande kroppsvisitationer och husrannsakningar i transportmedel enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen används i stor utsträckning och är ett viktigt verktyg i polisens brottsförebyggande arbete. Enligt Polismyndigheten bör utökade befogenheter i tidsbegränsade zoner påtagligt minska benägenheten hos vissa grupper att ta med sig vapen in i ett område som omfattas av en zon, både eftersom befogenheterna är vidare i området och eftersom det är tydligt att de löper större risk att bli visiterade där. De utökade befogenheterna bör enligt Polismyndigheten även ge bättre förutsättningar att hitta de vapen som trots zonen finns i området. Detta bör i sin tur kunna motverka en del våldsbrott med användning av vapen i zonen – särskilt impulsstyrda sådana. Polismyndigheten anser också att befogenheter inom tillfälliga zoner bör underlätta det trygghetsskapande arbetet på så sätt att det blir tydligt för allmänheten var det sker ökade polisiära insatser. Dessa effekter bör enligt Polismyndigheten

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

sammantaget medföra att en reglering om zoner med framgång kan användas för att lugna ner konflikter och trygga allmänheten.

I viss mån kan särskilda befogenheter i zoner medföra att brottsligheten flyttas och i stället sker på annan plats. Även att försvåra vapenhanteringen i de kriminella nätverken har dock betydelse i kampen mot dem. Forskningen talar dessutom mot att brottsligheten skulle omfördelas i någon större utsträckning. Tvärtom ger den starkt stöd för slutsatsen att polisarbete som riktas mot brottsintensiva platser leder till en spridning av brottsförebyggande effekter till andra närliggande områden (Brås rapport Platsens betydelse för polisarbete [2010:11]).

Sammantaget är bedömningen att en möjlighet att kombinera polisens nuvarande trygghetsskapande åtgärder med en befogenhet att införa zoner kan förväntas öka effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Den skulle medföra att polisen i större utsträckning än idag kan förebygga och förhindra viss allvarlig våldsbrottslighet som begås inom ramen för kriminella nätverk. Med tanke på att det redan finns vida förebyggande befogenheter kan det dock inte förväntas att effektivitetsvinsten är stor i den meningen att de ökade befogenheterna att ingripa i sig kommer medföra att ett stort antal fler skjutningar och sprängningar kan förhindras. Däremot innebär även en mindre effektivitetsförbättring en avsevärd nytta i detta sammanhang, eftersom det handlar om en förbättrad förmåga att förhindra brott som innebär mycket stora risker för att enskilda dör eller skadas och för fortsatta våldsspiraler. Varje ytterligare sådant brott som förhindras har således en mycket stor betydelse för både enskilda och samhället i stort. Dessutom kan vidare befogenheter i tydligt avgränsade zoner förväntas leda till ökad upplevd trygghet för boende och andra som vistas där.

En förutsättning för att en zon ska medföra en ökad effektivitet är att tillräckliga polisiära och andra resurser allokeras till arbetet med zonen. En annan är – som den danska polisen erfarit – att polismän som ska arbeta i en zon har god kunskap om vilka det finns ett behov av att kontrollera, såsom kunskap om aktörer i aktuella nätverk. Annars finns det en risk att alltför många som helt saknar koppling till den aktuella situationen utsätts för tvångsmedel, vilket både utgör ineffektivt polisarbete och riskerar minska förtroendet för polisen. Vidare är det helt centralt med god kommunikation om

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

varför en zon har införts och vad den innebär, bl.a. för att främja en förståelse för åtgärden och för att de som vistas i området ska känna sig tryggare.

4.2.3 Risken för intrång i den personliga integriteten skulle bli högre

De vidare befogenheter som nu övervägs innebär sannolikt att antalet kroppsvisitationer och husrannsakningar i transportmedel kommer att öka. Befogenheterna skulle alltså innebära en klart ökad risk för fler intrång i enskildas personliga integritet. Samtidigt kommer vidare befogenheter, enligt bedömningen i avsnitt 4.2.2, bidra till bättre förutsättningar i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Det kan alltså antas att vidare befogenheter leder till att fler allvarliga brott förhindras, och i det avseendet medför ett förstärkt skydd för den personliga integriteten.

När det gäller graden av integritetsintrång kan det antas att den som utgångspunkt kommer vara i nivå med sådana kroppsvisitationer och husrannsakningar för att söka efter farliga föremål som görs enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen. Graden av integritetsintrång vid sådana kroppsvisitationer får anses vara relativt hög men lägre än vid husrannsakan i bostad. Vidare befogenheter medför också att risken för upprepade och obefogade kroppsvisitationer och husrannsakningar, i den meningen att det drabbar någon som inte har något farligt föremål på eller med sig, ökar. Graden av integritetsintrång kan därför i viss mån bli något högre än vid ingripanden enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen.

Sammantaget är bedömningen att utökade befogenheter att göra förebyggande kroppsvisitationer och husrannsakan i transportmedel kommer medföra en högre risk för intrång i den personliga integriteten jämfört med dagens ordning.

4.2.4 Risken för diskriminering och stigmatisering skulle öka

Diskrimineringsförbuden i exempelvis regeringsformen och Europakonventionen uppställer inga absoluta hinder mot en reglering om zoner, så länge lagstiftningen i sig inte utformas på ett sätt som förutsätter eller annars innebär att någon missgynnas på

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

grund av att de tillhör någon form av minoritet. Vid bedömningen av om en sådan reglering ska införas bör som nämnts dock även riskerna för en diskriminerande tillämpning i strid med diskrimineringsförbuden beaktas, liksom riskerna för att den används på ett sätt som upplevs diskriminerande eller stigmatiserande.

Utredaren har träffat företrädare för Civil Rights Defenders som bl.a. har framfört en oro för att visitationszoner kommer att öka risken för ras-/etnisk profilering (etnisk profilering). Det finns ingen enhetlig definition av etnisk profilering. Diskrimineringsombudsmannen (DO) har i vissa sammanhang framfört att etnisk profilering är när föreställningar om ras, etnicitet eller liknande förhållanden används som urvalskriterium för ett polisingripande. Diskriminerande etnisk profilering är när kriterierna inte är sakligt motiverade.

Framför allt i USA och Storbritannien finns en omfattande forskning om diskriminerande etnisk profilering vid poliskontroller. I Sverige är forskningen inte lika omfattande och fokuserar mer på människors upplevelser av etnisk diskriminering. Den svenska forskningen tyder i stort på att polisen kontrollerar personer tillhörande etniska minoriteter – särskilt unga män i utsatta områden – i större utsträckning än andra, och att sådana minoriteter oftare än andra upplever sig diskriminerade och stigmatiserade av polisen (se t.ex. Pettersson, 2005, Polisingripande vid eget bruk av narkotika – Särbehandlas personer med utländsk bakgrund?, Stockholms universitet, Peterson och Åkerström, 2013, Den sorterande ordningsmakten, Media Tryck, Lund, Estrada m.fl., 2022, Biased enforcement expansion? Sociodemographic differences in police drug testing for suspected narcotics use 1993–2005, Stockholms universitet, Wästerfors och Burcar Alm, 2020, "They are harsher to me than to my friend who is blonde" Police critique among ethnic minority youth in Sweden, Journal of youth studies, och Brås kortanalys Narkotikaanvändning och misstankar om eget bruk av narkotika bland ungdomar i Stockholm [2/2018]). En studie som fick stor uppmärksamhet 2017 är Slumpvis utvald, som Stockholms universitet gjorde på uppdrag av Civil Rights Defenders. I rapporten redovisas negativa och återkommande erfarenheter av polisens kontroller, framför allt bland afro-svenskar, muslimer och romer. Den dominerande uppfattningen bland polismännen som intervjuas i studien är att människors bakgrund och utseende inte spelar någon

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

roll i arbetet med profilering. De som utsätts för kontrollerna anser däremot att deras etnicitet haft stor betydelse för att de utsatts för kontroll.

I en ny rapport från Brå, som Brå gjorde på förslag av Polismyndigheten, redovisas en studie om polisens arbete med profilering och likabehandling (Polisens arbete med profilering och likabehandling [2023:12]). Inom ramen för studien analyserades registrerade skäliga misstankar om narkotikabrott 2019–2021. Sammanfattningsvis framkommer i studien systematiska skillnader i andelen s.k. bomanmälningar (ärenden som lagts ned med motiveringen ”ej brott”) utifrån den misstänktes etniska bakgrund. Andelen bomanmälningar var högst bland misstänkta vars mödrar är födda i ett afrikanskt eller i ett sydvästasiatiskt land. Enligt Brå kan det finnas olika förklaringar till dessa skillnader, varav en kan vara diskriminerande etnisk profilering.

Med hänsyn till forskningen kan det inte uteslutas att nuvarande befogenheter att göra poliskontroller i någon mån tillämpas på ett sätt som är diskriminerande och stigmatiserande. Omfattningen av diskriminerande kontroller är däremot svår att slå fast. Det kan vidare antas att personer som tillhör etniska minoriteter i större utsträckning upplever sig diskriminerade och stigmatiserade till följd av poliskontroller. I sammanhanget bör dock också poängteras att polisens arbete är komplext. Å ena sidan finns det områden där problemen med brott är högre än i övriga samhället och grupper av personer – särskilt unga män i utsatta områden – som är särskilt brottsaktiva. Å andra sidan riskerar ökade insatser i dessa områden och grupper att upplevas som diskriminerande och stigmatiserade. Det är således en svår balansgång för polisen att bedriva ett effektivt brottsförebyggande arbete och samtidigt inte kontrollera personer på ett sätt som upplevs som diskriminerande eller stigmatiserande.

De befogenheter som nu övervägs bör i stort vara behäftade med liknande risker som flera nuvarande befogenheter är behäftade med. Liksom vid vissa nuvarande befogenheter kommer utrymmet för polismäns subjektiva bedömningar vara relativt stort. Med sådant handlingsutrymme följer en risk för att stereotypa föreställningar kan påverka vem polisen intresserar sig för. Vidare kommer tvångsmedlen, liksom t.ex. kontroller i gränsnära områden och vid inre utlänningskontroller, sannolikt drabba personer som tillhör etniska minoriteter i större utsträckning än andra, eftersom zoner sannolikt

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

främst kommer användas i socialt utsatta områden där problemen med de kriminella nätverken är som störst. Risken för stigmatisering av dessa områden kan dock bli högre vid användning av zoner än vid utövande av andra befogenheter, med tanke på att zoner på ett annat sätt kommer kopplas till de områden de gäller. Samtidigt bör poängteras att det också kan antas att det är just områden som omfattas av zoner som i större utsträckning än andra kommer att gagnas av åtgärderna. Eftersom de befogenheter som nu övervägs sannolikt är behäftade med liknande risker för diskriminering och stigmatisering som vissa nuvarande befogenheter, skulle införandet av dem leda till att dessa risker ökar.

I vilken mån risken för faktisk och upplevd diskriminering och stigmatisering kommer att realiseras beror mycket på polisens attityder och arbetsmetoder. För att ett beslut om att införa en zon inte ska vara stigmatiserande är det viktigt med god kommunikation om varför en zon införs och vad den innebär. För att ett ingripande i det enskilda fallet inte ska upplevas diskriminerande eller stigmatiserande är det bl.a. viktigt att den som ska kontrolleras hanteras på ett förtroendeingivande sätt, t.ex. genom att polisen förklarar skälen för ingripandet. Vidare är det naturligtvis viktigt att Polismyndigheten kontinuerligt följer upp och utvärderar hur arbetet med zoner faller ut, såsom hur träffsäkra kontrollerna varit.

4.2.5 Fördelarna överväger nackdelarna, under vissa förutsättningar

Som framgår ovan i detta kapitel är bedömningen att det finns ett angeläget samhälleligt behov av bättre förutsättningar för polisen att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel i förebyggande syfte, som kan mötas med utökade befogenheter i tidsbegränsade zoner. Sådana utökade befogenheter skulle förbättra effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Samtidigt skulle risken för intrång i enskildas integritet öka. Vidare finns det risk för att befogenheterna i någon mån tillämpas på ett sätt som är eller upplevs som diskriminerande eller stigmatiserande. Frågan är då om fördelarna överväger nackdelarna.

Den allvarliga våldsutvecklingen driven av kriminella nätverk kräver att de brottsbekämpande myndigheterna får tillgång till effektivare och mer ändamålsenliga verktyg för att kunna utföra sina

uppdrag. I linje med detta har också gränsen för vilken tvångsmedelsanvändning som lagstiftaren tillåter förskjutits på senare tid. Som exempel utökades möjligheterna att använda preventiva hemliga tvångsmedel under 2023 i syfte att förhindra särskilt allvarlig brottslighet som förekommer inom kriminella nätverk (prop. 2022/23:126). Under 2023 utökades också polismäns möjligheter att göra förebyggande kroppsvisitationer och husrannsakningar i transportmedel i gränsnära områden, mot bakgrund av den ökade gränsöverskridande brottsligheten som bl.a. förser kriminella grupperingar med en stor del av de vapen som används vid skjutningar och en stor del av den narkotika som de säljer (prop. 2022/23:109 s. 12 f. och 27 f.).

Även i förevarande fall är det den allvarliga våldsutvecklingen kopplad till kriminella nätverk som gör att polisen har behov av bättre verktyg för att kunna fullgöra sitt uppdrag. I detta fall handlar det dessutom om effektivare verktyg att förebygga och förhindra nätverksrelaterad brottslighet som innebär stora risker för att enskilda dör eller skadas och för fortsatta våldsspiraler. Förbättrade förutsättningar för polisen att bekämpa sådan brottslighet, och följaktligen de risker och den otrygghet den innebär, väger mycket tungt.

Samtidigt måste beaktas att utökade befogenheter sannolikt medför att fler kommer att bli föremål för kroppsvisitationer och husrannsakningar och att risken för upprepade och obefogade ingripanden ökar. Sådana befogenheter behöver därför avgränsas till situationer när det klart framgår att behovet och den förväntade effekten av ökade befogenheter väger tyngre än integritetsintrånget de innebär. Med en sådan avgränsning är bedömningen dock att intresset av effektivare verktyg väger tyngre än intresset av skydd för den personliga integriteten, förutsatt att regleringen även i övrigt utformas på ett avvägt sätt.

Att det finns en viss risk för att befogenheterna kommer användas på ett sätt som är eller upplevs som diskriminerande eller stigmatiserande är också viktigt att beakta. Förutom att etnisk och annan diskriminering är förbjuden, riskerar både faktisk och upplevd diskriminering att kränka enskilda och slå tillbaka mot samhället i stort och tilliten till Polismyndigheten. Utan ett starkt förtroende för Polismyndigheten är det svårt för den att utföra sitt uppdrag på bästa sätt. Däremot utgör risken – som även andra polisiära befogen-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heter är behäftad med – inte tillräckliga skäl att avstå från att införa regleringen. I stället bör risken motverkas på andra sätt. Centralt för att motverka diskriminerande tillämpning av dessa och andra polisiära befogenheter är Polismyndighetens eget arbete med attityder och arbetsmetoder. Under senare år har Polismyndigheten också sett över frågan om likabehandling inom myndigheten. Som exempel tog Polismyndigheten år 2017 fram en strategi för likabehandling. Vidare vände sig Polismyndigheten under 2021 till Brå med önskemål om en studie om polisens arbete med profilering och likabehandling för att få underlag i det fortsatta utvecklingsarbetet. Studien redovisades i oktober 2023 och innehåller förslag och goda exempel på hur Polismyndigheten kan arbeta vidare för att främja likabehandling och motverka diskriminerande etnisk profilering (Brås rapport Polisens arbete med profilering och likabehandling [2023:12]). Även lagstiftning har betydelse för att motverka diskriminerande tillämpning av polisiära befogenheter. Grundläggande är att det finns en diskrimineringslagstiftning som ger ett effektivt skydd. Skydd mot diskriminerande tillämpning av polisiära befogenheter finns som nämnt bl.a. i Europakonventionen. Diskrimineringslagen innehåller emellertid inte något sådant skydd, utan endast ett skydd mot diskriminerande bemötande (se vidare avsnitt 3.3.2). Det innebär att DO:s tillsyn över Polismyndighetens verksamhet är begränsad och att DO inte kan bistå en enskild som anser att etniska överväganden har legat till grund för ett ingripande. Vidare innebär det att det är svårt att få en rättvisande bild av vilka problem med diskriminering som finns inom Polismyndigheten. Ett förslag om att det nuvarande förbudet mot diskriminerande bemötande ska utvidgas till att omfatta polismäns åtgärder i förhållande till allmänheten ligger remitterat på regeringens bord (SOU 2021:94). Om förslaget blir verklighet kan det vara en viktig förstärkning av skyddet mot diskriminerande polisingripanden. Även lagstiftning som reglerar polisiära befogenheter har betydelse för skyddet mot diskriminering. Nu aktuell lagstiftning bör som exempel på lämpligt sätt förenas med mekanismer som minskar utrymmet för missbruk och godtycke. Sådana överväganden återkommer således i nästa kapitel.

Sammanfattningsvis väger de positiva effekter som utökade befogenheter inom vissa zoner förväntas medföra, i form av förbättrad förmåga att förhindra allvarliga våldsbrott och trygga allmän-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heten, i vissa situationer tyngre än de negativa effekter som de kan förväntas medföra. Det saknas dessutom mindre ingripande och jämförbara alternativ som har samma effekt. Det är således proportionerligt att utöka polisens befogenheter genom att införa en reglering om zoner, förutsatt att befogenheterna avgränsas och omgärdas av rättssäkerhetsgarantier på ett sätt som balanserar den ökade risken för bl.a. enskildas personliga integritet. En sådan reglering bör därför införas.

4.2.6 Zonerna bör kallas säkerhetszoner

I uppdraget till utredaren och i den allmänna debatten kallas nu aktuella zoner för visitationszoner. Det finns naturligtvis ett värde i att behålla detta begrepp eftersom det är allmänt känt. Samtidigt är det missvisande på vissa sätt. Till att börja med kan begreppet uppfattas som att det endast är kroppsvisitationer – och inte även husrannsakningar – som kan bli aktuella till följd av en zon. Vidare kan det ge sken av att det endast är inom en zon som polismän har befogenheter att visitera. Dessutom lägger begreppet fokus på en del av vad en zon kommer innebära i stället för det övergripande syftet. För att undvika det något missvisande begreppet visitationszoner och bättre spegla syftet med zonerna, bör de i stället kallas för säkerhetszoner.

4.2.7 Bestämmelserna om säkerhetszoner bör placeras i polislagen

Bestämmelser om sådant som rör polisens kärnverksamhet, såsom bestämmelserna om säkerhetszoner kommer göra, bör som utgångspunkt samlas i polislagen i stället för i en ny lag. Med en sådan ordning hålls de bestämmelser som gäller polisens rätt att kroppsvisitera och genomsöka fordon i brottsförebyggande syfte samman. Det framstår som ändamålsenligt och bör också bli mer lättillämpat för Polismyndigheten och enskilda polismän. Det kan naturligtvis finnas skäl mot att placera bestämmelser om säkerhetszoner i polislagen, såsom att regleringen är så omfattande att det skulle göra polislagen svårtillgänglig. Tillräckliga sådana skäl finns dock inte i detta fall. Polismyndigheten har också framfört att den anser det

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

lämpligast att reglerna förs in i polislagen. Bestämmelserna om säkerhetszoner bör därför placeras där.

Det är inte lämpligt att arbeta in bestämmelserna i nuvarande paragrafer i polislagen om befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i förebyggande syfte, såsom 19 § eller 23 § polislagen. Befogenheterna kommer att skilja sig åt i väsentliga avseenden, som vilka situationer de omfattar och hur beslutsgången ser ut. Dessutom är nuvarande befogenheter inte geografiskt och tidsmässigt begränsade på samma sätt som säkerhetszoner ska vara. Det blir därför tydligast att i huvudsak placera de nya bestämmelserna om säkerhetszoner i egna paragrafer, lämpligen efter 22 § polislagen.

5 Ett nytt system med säkerhetszoner

5.1 Utgångspunkter

5.1.1 Ramarna för systemet

Det är grundlagsregleringen och den internationella reglering som Sverige är bunden av som sätter ramarna för hur ett system med säkerhetszoner ska utformas.

En reglering om säkerhetszoner måste i enlighet med bl.a. Europakonventionens praxis uppfylla rimliga anspråk på rättssäkerhet. Av Europadomstolens praxis framgår ingen minimistandard eller liknande om vad som närmare krävs för att denna typ av reglering ska anses uppfylla det kravet. I stort krävs dock att reglerna är tillräckligt precisa, förutsebara och avgränsade för att skydda enskilda mot missbruk och godtycke.

Vidare ställer både regeringsformen och Europakonventionen krav på att den inskränkning i skyddet för den personliga integriteten som regleringen innebär är proportionerlig i förhållande till det ändamål som föranlett den. Som anförs i avsnitt 4.2.5 innebär det bl.a. att befogenheterna bör avgränsas till situationer där det klart framgår att behovet och den förväntade effekten av befogenheterna väger tyngre än integritetsintrånget de innebär.

Regleringen måste naturligtvis också utformas med beaktande av andra grundläggande fri- och rättigheter, såsom barns särskilda rättigheter enligt barnkonventionen och de förbud mot olika former av diskriminering som finns i exempelvis regeringsformen, Europakonventionen och FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

5.1.2 Grunddragen i systemet

Även om grundlagsregleringen och internationella åtaganden sätter vissa ramar för hur ett system med säkerhetszoner ska utformas, finns det utrymme att lägga upp systemet på många olika sätt.

Det danska systemet med visitationszoner är i stort upplagt på så vis att beslut om att införa en visitationszon fattas av en person högt upp i den danska polisens organisation (politidirektøren eller den som han eller hon bemyndigar), och beslut om ingripande i det enskilda fallet fattas av polismän i zonen (se vidare avsnitt 3.4.2). En sådan ordning ger goda förutsättningar för en rättssäker och ändamålsenlig tvångsmedelsanvändning, eftersom flera är delaktiga i prövningen. Såväl beslut att införa en zon som beslut att visitera kan tas på den nivå som har bäst förutsättningar att göra det. Systemet med säkerhetszoner bör därför ha ett liknande upplägg med beslut i två led. Det första beslutet bör avse om en säkerhetszon ska införas, dvs. om det i stort finns förutsättningar för utvidgade befogenheter inom ett visst område. Beslut om kroppsvisitation och husrannsakan i zonen bör fattas av polismän och avse om förutsättningarna för ingripande i det enskilda fallet är uppfyllda.

5.2 Införandet av en säkerhetszon

5.2.1 Förutsättningar för en säkerhetszon

Förslag: En säkerhetszon ska få införas i ett visst område om

- det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området, och
- åtgärden är av synnerlig vikt för syftet att förebygga eller förhindra sådan brottslig verksamhet.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Det ska finnas en risk för skjutning eller sprängning i ett visst område

I linje med nuvarande förebyggande polisiära befogenheter bör prövningen av om en säkerhetszon kan införas utgå från en bedömning om det finns en risk för brottslighet av visst slag.

Det är främst ökningen av skjutningar och sprängningar i den kriminella miljön som ligger bakom behovet av effektivare förebyggande verktyg inom ramen för ett system med zoner. Vidare är det skjutningar och sprängningar i offentliga miljöer som tydligast innebär stora risker och otrygghet även för utomstående. Detta talar för att möjligheten att införa en säkerhetszon bör avgränsas till när det finns en risk för en skjutning eller sprängning. Även annan våldsbrottslighet kan naturligtvis vara allvarlig och innebära stora risker, såsom våldsbrott med användning av knivar eller anlagda bränder. Det har i vissa sammanhang också hävdats att knivvapenvåld i den kriminella miljön kan väntas öka med tanke på de straffskärpningar som skett för t.ex. vapenbrott. Polismyndigheten har till media hävdat att kriminella nätverk kan komma att använda anlagda bränder i större utsträckning. Det är dock inte proportionerligt – i alla fall inte i nuläget – med säkerhetszoner enbart på grund av risker för knivvapenvåld, främst eftersom riskerna för utomstående inte är så stora vid sådan brottslighet. Avseende anläggning av bränder har det inte framkommit något tydligt behov som kan motivera säkerhetszoner. Polismyndigheten har endast framfört att den vill att systemet med zoner i den mån det är möjligt tar höjd för att de kriminella nätverken kan börja använda andra tillvägagångssätt. För att behovet av utökade befogenheter och den förväntade effekten av dem ska väga klart tyngre än det beaktansvärda integritetsintresset för enskilda, bör möjligheten att införa en säkerhetszon sammanfattningsvis avgränsas till när det finns en risk för skjutning eller sprängning. En annan sak är att det i många fall kan antas finnas en risk för både skjutning eller sprängning och annan våldsbrottslighet. För att det ska vara motiverat med en säkerhetszon, som ska vara geografiskt avgränsad, bör även krävas att risken för en skjutning eller sprängning kan knytas till ett visst område.

Vad gäller hur risken för skjutning eller sprängning ska uttryckas i lagtext är ett alternativ att knyta det till begreppen ”skjutvapen” och ”sprängämne”. Så har gjorts i 29 kap. 2 a § brottsbalken, som

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

innehåller en uppräkning av omständigheter som ska anses synnerligen försvårande vid bedömningen av ett brotts straffvärde. Skjutning eller sprängning uttrycks där med angivande av brottslig verksamhet som ”innefattar användning av skjutvapen eller sprängämnen eller annat liknande ämne”. Begreppen ”skjutning” och ”sprängning” används inte i annan jämförbar lagstiftning. Med hänsyn till hur de nu aktuella befogenheterna i övrigt föreslås avgränsas, bör begreppen dock kunna användas utan risk för att de feltolkas. Det är snarare ett tydligt och direkt sätt att uttrycka vad som avses. För att få införa en säkerhetszon bör det alltså krävas en viss risk för ”skjutning” eller ”sprängning”. Med skjutning bör avses att någon avlossar ett vapen som är att anse som skjutvapen enligt 1 kap. 2 § vapenlagen. Med sprängning bör avses att någon får ett sprängämne eller liknande ämne att explodera.

Risken ska vara hänförlig till en konflikt mellan grupper

För att regleringen inte ska träffa vidare än sitt syfte bör den inte kunna användas i alla situationer när det finns en risk för en skjutning eller sprängning i ett visst område, utan den bör avgränsas ytterligare. Behovet av vidare befogenheter för polisen är knutet till situationer föranledda av konflikter i och mellan kriminella nätverk. Möjligheten att införa en säkerhetszon bör därför avgränsas med avsikten att träffa situationer när risken för en skjutning eller sprängning är hänförlig till sådana konflikter. Däremot bör det inte ställas krav på att risken är knuten till en konflikt i eller mellan just ”kriminella nätverk”. Det begreppet används inte i svensk lagstiftning, bl.a. eftersom det skulle riskera att leda till tillämpningssvårigheter. Det är i stället lämpligare att avgränsa befogenheten till situationer när risken för skjutning eller sprängning är hänförlig till en konflikt mellan grupper. Liknande avgränsningar har gjorts i annan lagstiftning som avser att träffa de kriminella nätverken (se t.ex. 29 kap. 2 a § brottsbalken, 5 kap. 3 § lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar och 9 § lagen [2020:62] om hemlig dataavläsning). Med en konflikt mellan grupper bör avses att det finns minst två personer på varje sida som är beredda att agera gemensamt eller för varandras räkning i konflikten. Både konflikter i och mellan kriminella nätverk kan följaktligen omfattas. Krav på att konflikten

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ska ha en viss dignitet, intensitet, omfattning, varaktighet eller ändamål skulle inte fylla någon relevant funktion och bör följaktligen inte ställas.

Att befogenheten avgränsas till när risken för skjutning eller sprängning är hänförlig till en konflikt mellan grupper, innebär formellt sett att även en risk som har sin grund i en konflikt mellan andra grupper än kriminella sådana kan omfattas. I praktiken bör det dock endast bli aktuellt med en säkerhetszon när risken är kopplad till en konflikt i eller mellan kriminella grupper, eftersom det i princip är i den miljön som konflikter leder till skjutningar och sprängningar på öppen gata. Om en konflikt mellan andra slags grupper i något fall skulle leda till en sådan risk – och andra mindre ingripande åtgärder inte räcker för att förhindra brott och trygga allmänheten – kan det dessutom vara motiverat med en säkerhetszon.

Det bör vidare övervägas om det finns ett behov av att avgränsa regleringen ytterligare för att säkerställa att säkerhetszoner inte införs vid risk för mindre allvarliga skjutningar eller sprängningar som inte har några större konsekvenser på samhällsnivå. Som exempel skulle befogenheten kunna avgränsas till när det finns en risk för skjutning eller sprängning som innebär allvarlig fara för någons liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom (jämför t.ex. 29 kap. 2 a § brottsbalken, 23 § polislagen och 1 § lagen om säkerhetskontroll i domstol). Redan kraven på att det ska vara fråga om en risk för faktisk skjutning eller sprängning och att risken ska vara hänförlig till en konflikt mellan grupper begränsar dock tillämpningsområdet på ett liknande sätt. Vidare ska skälen för en zon, inklusive allvaret i den aktuella brottsligheten, beaktas inom ramen för proportionalitetsbedömningen. Detta bör sammantaget utesluta att säkerhetszoner införs vid risk för mindre allvarliga skjutningar eller sprängningar.

Risken ska vara påtaglig

För att en risk för en skjutning eller sprängning i ett visst område ska motivera en säkerhetszon kan den inte bygga enbart på spekulationer eller allmänna bedömningar. Som exempel är det inte rimligt med en säkerhetszon endast av det skälet att ett område allmänt sett

är drabbat av sådan brottslighet. Det bör i stället vara fråga om en klar och konkret risk som är grundad på faktiska omständigheter. För beslut om en säkerhetszon bör det som utgångspunkt krävas att en eller flera händelser – typiskt sett våldsbrott eller hot – kan påvisas som starkt talar för att någon eller några kommer att utföra en skjutning eller sprängning inom ett visst område. Däremot är det inte ändamålsenligt att ställa krav på att det går att konkretisera närmare hur risken kommer förverkligas, t.ex. vilket närmare tillvägagångssätt som kommer att användas eller vem som kommer utföra skjutningen eller sprängningen.

Frågan är då hur ett sådant krav på risk bör komma till uttryck. Att det inte ska röra sig om risk för ett visst konkret brott bör liksom i andra sammanhang markeras med användning av begreppet brottslig verksamhet i stället för brott (se t.ex. 36 kap. 1 b § brottsbalken och 1 kap. 2 § brottsdatalagen [2018:1177]). När det gäller nivå och konkretion av risken förekommer ett flertal olika uttryck för liknande krav i annan lagstiftning. Exempel på sådana uttryck är ”kan befaras”/”skäligen kan befaras”, ”risk” och ”påtaglig risk”. För tillstånd till hemliga tvångsmedel i förebyggande syfte krävs, enligt 1 § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen), att det med hänsyn till omständigheterna finns en ”påtaglig risk” för att en person kommer att utöva viss särskilt angiven brottslig verksamhet. Detta ger enligt förarbetena uttryck för att tvångsmedelsanvändning inte får bygga endast på spekulationer eller allmänna bedömningar, utan den ska vara grundad på faktiska omständigheter som föreligger vid beslutstillfället. Detta kan vara t.ex. uttalanden, hotelser eller annat faktiskt agerande som talar för att brottslig verksamhet av visst slag kommer att utövas. Risken ska vidare avse en klart förutsebar utveckling utifrån dessa omständigheter, dvs. att ett brott av visst slag kan komma att begås. Att risken ska vara påtaglig innebär också ett krav på viss sannolikhet för att risken ska förverkligas (prop. 2013/14:237 s. 106 f. och 195). De krav på nivå och konkretion av risken som beskrivs i förarbetena till preventivlagen är principiellt i linje med de krav som enligt ovan bör ställas på beslut om att införa en säkerhetszon. Kravet på risk bör därför uttryckas så att det med hänsyn till en konflikt mellan grupper ska finnas en ”påtaglig risk” för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området.

Vid prövningen av om den eller de händelser som kan påvisas innebär en sådan påtaglig risk som krävs, bör karaktären och omfattningen av den eller dem beaktas. Som exempel bör en skjutning eller sprängning riktad mot någon i ett kriminellt nätverk av en person i ett annat nätverk ofta kunna antas innebära en påtaglig risk för hämnd med motsvarande våld. Även lindrigare våld eller hot bör kunna medföra en påtaglig risk för skjutning eller sprängning, särskilt om det har skett flera gånger och det finns underrättelser, spaningsuppgifter eller liknande som talar för en sådan upptrappning. Dessutom bör andra ageranden än brottsliga angrepp, som att en grupp vidtagit förberedelser för att hämnas eller liknande, i sig eller tillsammans med andra omständigheter kunna medföra en sådan konkret risk som krävs. Under alla omständigheter bör det i normalfallet finnas ett tidsmässigt samband mellan aktuella händelser och tiden för beslut.

Krav på nödvändighet och proportionalitet

Det är viktigt att varje beslut om att införa en säkerhetszon prövas mot syftet med åtgärden, dvs. att förebygga eller förhindra sådan skjutning eller sprängning som det finns en påtaglig risk för. Detta syfte bör anges i lagtexten. Det bör noteras att begreppen ”förebygga” och ”förhindra” delvis överlappar och att det förstnämnda begreppet i vissa sammanhang anses inkludera det sistnämnda. Eftersom begreppen särskiljs i 2 § 1 polislagen, som anger vissa av Polismyndighetens uppgifter, bör det dock uttryckligen anges i lagtexten att en säkerhetszon både kan ha till syfte att förebygga och förhindra den aktuella brottsligheten. En säkerhetszon bör däremot inte få införas för att upptäcka brottslighet. Något sådant behov har Polismyndigheten inte heller framhållit. En annan sak är att en kroppsvisitation eller husrannsakan i en säkerhetszon delvis bör kunna handla om att undersöka om en viss person t.ex. innehar ett skjutvapen, vilket kan utgöra brott, för att på så sätt förebygga eller förhindra skjutning eller sprängning.

Med tanke på de många ingrepp i enskildas integritet som en säkerhetszon kan innebära är det viktigt att en sådan införs endast om det är nödvändigt för syftet. Om andra mindre ingripande åtgärder, såsom kroppsvisitationer och husrannsakningar enligt 19 §

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

andra stycket 1 och 20 a § polislagen, är tillräckliga för att uppnå syftet ska de användas i första hand. Detta bör komma till uttryck i lagtexten genom ett krav på att åtgärden ska vara av ”synnerlig vikt” för syftet (jämför 5 § preventivlagen).

Det är även viktigt att ett beslut om en säkerhetszon, i enlighet med proportionalitetsprincipen, föregås av en proportionalitetsbedömning. Principen kan få betydelse både för beslutet om en säkerhetszon ska införas och för avgränsningen av omfattningen av en zon. Som framgår av avsnitt 3.1.5 innebär proportionalitetsprincipen – när det gäller tvångsmedelsanvändning – att en tvångsåtgärd i varje enskilt fall, i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet, ska stå i rimlig proportion till det önskade målet. I nu aktuellt avseende innebär det att en säkerhetszon endast får införas om de skäl som talar för att införa en zon uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden kan förväntas innebära. Intresset av att förebygga eller förhindra aktuell brottslighet måste alltså väga över intresset av skydd för – framför allt – enskildas integritet. Vid bedömningen måste därför beaktas, å ena sidan, bl.a. karaktären och allvaret i den brottslighet det finns en risk för och, å andra sidan, de konsekvenser som en säkerhetszon kan antas få i form av integritetsintrång. Även eventuella indirekta följder av en säkerhetszon bör emellertid vägas in, såsom intrång i tredje mans skyddade intressen. Proportionalitetskravet bör t.ex. få till följd att en säkerhetszon endast blir aktuell vid en risk för skjutning eller sprängning som innebär allvarligt våld eller hot mot enskild.

Mot bakgrund av proportionalitetsprincipens betydelse för beslut om säkerhetszoner kan det övervägas om den bör komma till uttryck genom en särskild bestämmelse. Proportionalitetsprincipen är dock en central del av rättsordningen och gäller sedan länge som grundsats för polisens verksamhet. Den har i likhet med behovsprincipen kommit till uttryck i 8 § polislagen. Av 5 § tredje stycket förvaltningslagen framgår dessutom att alla förvaltningsmyndigheter, inklusive Polismyndigheten, i all sin verksamhet ska beakta proportionalitetsprincipen. Det finns inte heller någon sådan särskild bestämmelse om proportionalitet i anslutning till nuvarande bestämmelser om tvångsmedel i polislagen i annan mening än att de ska vara nödvändiga. Om det införs ett proportionalitetskrav avseende just säkerhetszoner kan det därför av lagtexten verka som om ett sådant krav endast gäller för säkerhetszoner. Det varken

behövs eller bör därför införas en sådan uttrycklig bestämmelse om krav på proportionalitet avseende säkerhetszoner.

En säkerhetszon ska få införas där risken är påtaglig

Det är naturligt att en säkerhetszon endast får införas i det område där risken för en skjutning eller sprängning är påtaglig, eftersom det är där det finns ett särskilt behov av vidare befogenheter för att förhindra sådan brottslighet. Det skulle i och för sig kunna anses fördelaktigt om en säkerhetszon även fick omfatta vägar som leder till det område där en skjutning eller sprängning befaras. En tillräcklig effekt bör dock i sådana fall kunna uppnås genom att platsen dit vägen leder utgör en säkerhetszon. En säkerhetszon bör därför endast få införas i det område där risken för skjutning eller sprängning är påtaglig.

Bedömningen av var det finns en påtaglig risk – och följaktligen vilket område en säkerhetszon får omfatta – bör ske utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I typfallet kan det antas handla om ett område där den eller de som en skjutning eller sprängning förväntas riktas mot bor eller annars brukar uppehålla sig.

Någon maxgräns för hur stor en säkerhetszon får vara är inte ändamålsenligt och bör således inte införas. Det ligger en tillräcklig begränsning i att en säkerhetszon endast får införas i det område där risken är påtaglig. Det kan dock konstateras att ett sådant område inte rimligen bör kunna omfatta en större yta än t.ex. en viss stadsdel i en större stad eller en annan avgränsad del av en sådan stad. Det får anses närmast uteslutet att det samtidigt i en hel större stad skulle anses föreligga en sådan påtaglig risk för skjutning eller sprängning som krävs för att införa en säkerhetszon.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

5.2.2 En säkerhetszons giltighetstid

Förslag: Ett beslut om att införa en säkerhetszon ska gälla för en viss tid, högst två veckor från dagen från beslutet, men kunna förlängas genom ett nytt beslut. Om inte annat anges i beslutet ska det börja gälla omedelbart.

De situationer som ska kunna motivera en säkerhetszon kan förändras mycket snabbt. Den längsta tid som ett beslut om att införa en säkerhetszon ska kunna gälla bör därför utgå från dagen för beslutet och vara ganska kort. Om tiden inte räcker till bör dock ett nytt beslut om säkerhetszon få fattas, dvs. förlängning få ske.

Den danska regleringen om visitationszoner innehåller ingen maxgräns för hur länge en zon får gälla. En praxis har dock utvecklats som innebär att den danska polisens beslut som längst gäller i två veckor, varefter en ny bedömning görs om behovet kvarstår (se vidare avsnitt 3.4.2). Med hänsyn bl.a. till den danska polisens praxis framstår två veckor som en väl avvägd tid. Polismyndighetens representanter i referensgruppen har inte heller invänt emot en sådan avgränsning. Ett beslut om att införa en säkerhetszon bör därför som längst kunna gälla i två veckor från dagen för beslutet. För att åtgärden inte ska bli mer ingripande än nödvändigt bör en säkerhetszons giltighetstid dock aldrig bestämmas till en längre tid än vad som är ändamålsenligt. Bedömningen bör göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och erfarenheter av liknande situationer.

En förlängning av en säkerhetszon bör få beslutas under samma förutsättningar och enligt samma procedur som det ursprungliga beslutet. Någon särskild begränsning av antalet tillfällen som ett beslut får förlängas bör inte införas. Däremot bör bedömningen bli striktare ju längre tid som förflyter utan att läget har förändrats på något betydande sätt. Någon reglering som särskilt anger att förlängning får ske genom ett nytt beslut behöver inte införas.

Ett beslut om att införa en säkerhetszon bör som utgångspunkt börja gälla omedelbart. Anledningen till det är att det i de flesta fall kan antas angeläget att beslutet får verkan så snart som möjligt. Det kan dock finnas fall när det är lämpligt att beslutet börjar gälla från en något senare tidpunkt, t.ex. för att allmänheten ska veta om att en säkerhetszon införs och varför innan den börjar gälla. Det bör därför

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

finnas en möjlighet att bestämma att beslutet börjar gälla vid en senare tidpunkt.

5.2.3 Beslutande myndighet

Förslag: Beslut om att införa en säkerhetszon ska fattas av Polismyndigheten.

Ett system med säkerhetszoner måste naturligtvis vara rättssäkert. Samtidigt måste beslut kunna fattas med yttersta skyndsamhet. En självklar utgångspunkt är därför att rätten att fatta beslut om säkerhetszoner bör anförtros en myndighet där man kan utgå från att dessa intressen blir väl tillgodosedda. Med hänsyn härtill, och att systemet med zoner enligt uppdraget ska inbegripa en prövning av åklagare och/eller domstol, är de beslutsfattare som bör kunna komma i fråga Polismyndigheten, åklagare eller domstol.

Det är Polismyndigheten som, i sitt arbete med att bekämpa brott och andra störningar av allmän ordning och säkerhet, kommer att se behovet av en säkerhetszon. Det är också Polismyndigheten som kommer ha tillgång till underrättelser och annan information om faktiska förutsättningar för att införa en säkerhetszon. Någon annan myndighet har inte tillgång till sådana uppgifter eller en sådan överblick som behövs. Polismyndigheten har också en omfattande erfarenhet av att fatta liknande beslut och förutsättningar att fatta sådana beslut snabbt. Som exempel fattar Polismyndigheten beslut enligt 23 § polislagen om att polismän får göra husrannsakningar och kroppsvisitationer på en plats där det finns risk för allvarligt brott. Polismyndigheten beslutar också om avspärrningar enligt 24 § polislagen för att motverka eller förebygga allvarliga störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten. Vidare beslutar Polismyndigheten om tillstånd att anordna allmänna sammankomster och offentliga tillställningar enligt ordningslagen (1993:1617), liksom att sådana sammankomster och tillställningar ska ställas in eller upplösas. Polismyndigheten framstår därför som den naturliga beslutsfattaren.

Det bör dock ändå övervägas om åklagare eller domstol bör anförtros beslutanderätten. I rättssäkerhetssyfte kan det vara en fördel att lägga beslutsfattandet hos en oberoende part såsom

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

åklagare eller domstol, bl.a. för att Polismyndigheten inte ska tillåtas att fatta beslut som är ingripande mot enskilda samtidigt som beslutet underlättar myndighetens egen verksamhet. Oavsett hur korrekt ett sådant beslut skulle vara kan det uppfattas som om Polismyndigheten offrar enskildas integritet för att uppnå fördelar för den egna verksamheten.

Åklagare har i huvudsak ingen roll i polisens brottsförebyggande arbete. I stället sker åklagarinträde i regel först i samband med att förundersökning rörande ett brott inleds och då någon är skäligen misstänkt för brottet. Det finns starka principiella och verksamhetsmässiga skäl för att vidmakthålla den ansvarsfördelningen. Om åklagare prövar åtgärder i det brottsförebyggande arbetet kan det t.ex. ge anledning att ifrågasätta åklagarens ställning och beslut, om det senare blir fråga om en förundersökning och åtal där han eller hon eller någon annan åklagare intar partsställning. En sådan ordning skulle således sannolikt kräva en särskild organisation inom myndigheten där ett begränsat antal åklagare involveras i beslutsfattandet, bl.a. för att upprätthålla förtroendet för åklagarnas objektivitet. Med hänsyn härtill bör det krävas starka skäl för att ge åklagare beslutanderätt i polisens brottsförebyggande verksamhet och därigenom frångå den rådande ansvarsfördelningen mellan polis och åklagare. Några sådana tungt vägande skäl finns inte. Beslutanderätten bör därför inte läggas hos åklagare.

Beslut om en säkerhetszon lämpar sig inte heller särskilt väl för domstol. För det första kan det ifrågasättas om domstolarna skulle kunna tillgodose behovet av snabba beslut, särskilt utanför kontorstid. Om domstol ges beslutanderätten skulle det därför behöva bygga på att Polismyndigheten kan fatta interimistiska beslut och att den kommer göra det i stor utsträckning. För det andra har en prövning av om en säkerhetszon ska införas inte ett sådant tvåpartsperspektiv som särskilt lämpar sig och gagnas av en domstolsprövning. Den obestämda krets av personer som kommer drabbas av ett sådant beslut kommer inte att kunna utgöra motparter till Polismyndigheten och komma till tals innan beslut fattas. Det är inte heller motiverat att införa ett system med offentliga ombud eller liknande för att tillvarata enskildas intressen och på så sätt också skapa någon form av kontradiktorisk process. Ett sådant system finns för prövning av hemliga tvångsmedel enligt preventivlagen, men är mindre lämpligt när de som utsätts för tvångsmedel kan

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

kontrollera och bevaka tillämpningen av tvångsmedelsanvändningen (angående systemet med offentliga ombud enligt preventivlagen, se 6 § den lagen och t.ex. prop. 2002/03:74 s. 22 ff. och prop. 2005/06:177 s. 48 och 66). Mot denna bakgrund bör domstolar inte besluta om säkerhetszoner som första instans. Eftersom Polismyndigheten har en omfattande erfarenhet av liknande beslut, rättslig kompetens på området och förmåga att fatta snabba beslut, bör rättssäkerhetsaspekterna i övrigt i stället tillgodoses genom någon form av domstolsprövning i efterhand (se vidare avsnitt 5.4).

Sammanfattningsvis talar övervägande skäl för att beslut om att införa en säkerhetszon ska fattas av Polismyndigheten.

I första hand ankommer det på Polismyndigheten att ta ställning till vilka inom myndigheten som ska få fatta beslut om att införa en säkerhetszon. Enligt 8 § polisförordningen får Polismyndigheten delegera uppgifter som inskränker grundlagsskyddade fri- och rättigheter endast till en särskilt kvalificerad beslutsfattare som har den utbildning, kompetens och erfarenhet som krävs. Det är även viktigt att beakta att den som får beslutanderätten har mandat att fördela de resurser som krävs för en säkerhetszon. Dessa förutsättningar bör sammantaget innebära att beslut om att införa en säkerhetszon i normalfallen bör fattas av regionpolischef eller polisområdeschef.

5.2.4 Krav på att dokumentera och informera om Polismyndighetens beslut

Förslag: Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska vara skriftligt och innehålla uppgift om beslutets innebörd och omfattning, skälen för beslutet, de bestämmelser som tillämpats, vem som fattat beslutet och möjligheten att överklaga.

Polismyndigheten ska omedelbart publicera beslutet på sin webbplats och informera om det på annat verksamt sätt.

Dokumentationskrav

Ur rättssäkerhetssynpunkt är det en självklarhet att Polismyndighetens beslut om att införa en säkerhetszon ska dokumenteras,

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

liksom beslut som ändrar ett införandebeslut. I förvaltningslagen finns allmänna krav på att dokumentera förvaltningsbeslut. Enligt 3 § förvaltningslagen gäller den lagen dock endast i mycket begränsad omfattning i den brottsbekämpande verksamheten hos Polismyndigheten, vilken innefattar verksamhet som syftar till att förebygga eller förhindra brottslig verksamhet (prop. 2016/17:180 s. 287). Endast bestämmelserna om grunderna för god förvaltning och vissa av bestämmelserna om allmänna krav på handläggningen av ärenden tillämpas. Kraven på dokumentation gäller däremot inte. Det bör därför införas en skyldighet för Polismyndigheten att dokumentera beslut om en säkerhetszon.

Dokumentationskravet bör utgöras av ett krav på att ett beslut om en säkerhetszon ska vara skriftligt och innehålla vissa obligatoriska uppgifter, närmare bestämt beslutets innebörd och omfattning, skälen för beslutet, de bestämmelser som tillämpats och vem som fattat beslutet. Vidare bör beslutet innehålla en upplysning om möjligheten att överklaga, inklusive hur ett överklagande går till.

För att dokumentationskravet ska fylla sin funktion är det viktigt att Polismyndigheten formulerar sina beslut på ett tydligt och begripligt sätt. Exempelvis är det angeläget att en säkerhetszons geografiska omfattning framgår tydligt av beslutet. Det kan lämpligen göras genom att området markeras på en karta i beslutet. Vidare behöver skälen för beslutet ge en tydlig och rättvisande bild av Polismyndighetens resonemang mot bakgrund av kraven för att få införa en säkerhetszon.

De uppgifter som ligger till grund för bedömningen att det finns en påtaglig risk för en skjutning eller sprängning kan förvisso vara av känslig natur och omfattas av sekretess. Det kan t.ex. röra sig om uppgifter som polisen har om de kriminella nätverkens verksamhet, aktörer, vapentillgång och konflikter. Polismyndigheten bör dock ha goda förutsättningar att formulera beslut på ett sätt som både respekterar eventuellt sekretesskydd och tillgodoser kravet på motivering. En stor del av de uppgifter som typiskt sett kommer ligga till grund för ett beslut kan dessutom antas redan vara kända för allmänheten. Som exempel är det ofta känt för allmänheten att det skett en skjutning eller sprängning i ett visst område. Även uppgifter om de kriminella nätverkens sammansättning och verksamhet kan vara kända, t.ex. genom att de framkommit vid brottmål eller genom medierapportering.

Krav på att informera om beslut

Att ett beslut om en säkerhetszon snabbt blir känt för många berörda är av avgörande betydelse för att säkerhetszonen ska få avsedd brottsförebyggande effekt. Ur integritetssynpunkt är det viktigt eftersom det kan möjliggöra för enskilda att anpassa sig till en säkerhetszon och – i vissa fall – välja om de vill utsätta sig för den ökade risken att bli föremål för ingripande. Vidare kan det bidra till förståelse för åtgärden och därigenom motverka risken för att den upplevs som stigmatiserande och diskriminerande. Den danska polisen har upplevt att riktade informationsinsatser – om varför en visitationszon införs och vad den innebär – varit avgörande för att åtgärden ska tas väl emot (se avsnitt 3.4.2). Dessutom är det viktigt att enskilda underrättas om beslut så att de i enlighet med förslaget i avsnitt 5.4 kan tillvarata sin rätt att överklaga. Det bör därför finnas en skyldighet för Polismyndigheten att omedelbart vidta åtgärder för att informera om beslut om en säkerhetszon på ett sätt som tillgodoser dessa behov.

Vid förvaltningsbeslut krävs i regel, enligt 33 § förvaltningslagen, att förvaltningsmyndigheten så snart som möjligt underrättar den som är part om det fullständiga innehållet i beslutet, om det inte är uppenbart obehövligt. Underrättelseskyldigheten gäller dock enligt 3 § förvaltningslagen inte i den brottsbekämpande verksamheten hos Polismyndigheten. Ett alternativ är att kräva att Polismyndigheten på motsvarande sätt ska underrätta berörda. Underrättelse enligt 33 § förvaltningslagen sker i regel genom kungörelsedelgivning enligt 47 och 49 §§ delgivningslagen (2010:1972) när beslutet riktar sig mot en obestämd krets av människor. En sådan kungörelsedelgivning sker genom att myndigheten beslutar att det beslut som ska delges hålls tillgängligt viss tid hos myndigheten eller på annan plats och ett meddelande om detta och om handlingens huvudsakliga innehåll inom tio dagar från beslutet förs in i Post- och Inrikes Tidningar och, om det finns skäl till det, i ortstidning. Vidare ska ett meddelande om delgivningen skickas till någon eller några av dem som delgivningen avser för att vara tillgängligt för alla dem som avses med delgivningen.

En underrättelseskyldighet motsvarande 33 § förvaltningslagen tillgodoser dock inte alla aktuella behov. Om underrättelsen når ut snabbt är bl.a. beroende av hur myndigheten tillhandahåller beslutet

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

och när den skickar ut annonsmanus till tidningarna. Vidare framstår krav på tillhandahållande hos myndigheten och annonsering i tidning inte som den bästa metoden i alla fall för att nå ut till många berörda. Det bör därför i stället krävas att Polismyndigheten omedelbart vidtar mer verkningsfulla åtgärder. Till att börja med bör Polismyndigheten omedelbart publicera beslutet på sin webbplats. Även om det kan antas att en sådan publicering ofta kommer plockas upp av media, bör även andra mer riktade åtgärder vidtas. Som regel kan det vara lämpligt att informera lokalmedia, om den inte redan uppmärksammat beslutet på ett korrekt sätt. Andra lämpliga åtgärder kan vara olika informationsinsatser av lokalpolis, såsom att sätta upp lappar om beslutet på allmänna anslagstavlor och att informera i skolor och trossamfund om att det införts en säkerhetszon, varför den införts och vad den innebär. Vidare kan det i vissa fall vara lämpligt att sätta upp skyltar som upplyser om var det finns en säkerhetszon. Vilka åtgärder som är verkningsfulla i det enskilda fallet är dock svårt att bestämma på förhand. Det bör därför krävas att Polismyndigheten, utöver att omedelbart publicera beslutet på sin webbplats, informerar om det på annat verksamt sätt.

5.2.5 En uttrycklig skyldighet att omedelbart inskränka eller häva beslut

Förslag: Om det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det, ska Polismyndigheten omedelbart inskränka eller häva ett beslut om att införa en säkerhetszon.

Ändrade förhållanden kan innebära att den risk för skjutning eller sprängning som ligger till grund för ett beslut om att införa en säkerhetszon minskar. Ändrade förhållanden kan även innebära att Polismyndigheten inte längre kan prioritera ett område på det sätt som en säkerhetszon förutsätter. Vidare kan det komma fram omständigheter som Polismyndigheten inte kände till vid beslutstillfället och som ger vid handen att beslutet var felaktigt till att börja med. I situationer när det framkommer att det i någon mån inte finns förutsättningar för en gällande säkerhetszon, måste Polismyndigheten inskränka eller häva sitt beslut. Skyldigheten följer av allmänna principer som Polismyndigheten är bunden av, såsom behovs- och

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

proportionalitetsprinciperna. På grund av vikten av att Polismyndigheten endast använder säkerhetszoner i den utsträckning det är nödvändigt och proportionerligt, bör det dock finnas en uttrycklig skyldighet för Polismyndigheten att omedelbart inskränka eller häva ett beslut om att införa en säkerhetszon när det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det. Skyldigheten bör gälla även om beslutet är föremål för domstolsprövning. Om Polismyndigheten ändrar ett beslut som är föremål för domstolsprövning, bör den dock snabbt underrätta domstolen om det, bl.a. av processekonomiska skäl och för att motverka risken för motstridiga avgöranden.

5.3 Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon

5.3.1 Förutsättningar för ingripande

Förslag: Inom en säkerhetszon ska en polisman få kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, i den utsträckning det behövs för syftet med zonen. Åtgärderna ska endast få vidtas på allmän plats och i transportmedel på sådan plats.

Utökade befogenheter att kroppsvisitera och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål

Enligt utredarens uppdrag ligger det närmast till hands att polisen inom en zon får utökade möjligheter att genomföra kroppsvisitation och husrannsakan i fordon för att söka efter vapen och andra farliga föremål.

Polismyndigheten har framfört att polismän behöver utökade befogenheter att kroppsvisitera personer och göra husrannsakan i transportmedel. Någon anledning att begränsa polismäns befogenheter att göra husrannsakan till vissa transportmedel, t.ex. sådana som är att anse som fordon enligt 2 § lagen (2001:559) om vägtrafikdefinitioner, finns inte. Polismyndigheten har också framfört att det

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

även kan finnas behov av att genomsöka andra transportmedel än fordon, såsom båtar. Polismän bör därför få utökade befogenheter att genomsöka både fordon och andra transportmedel i en säkerhetszon.

Beträffande vilka föremål som ska få eftersökas talar syftet med säkerhetszoner – att förebygga och förhindra skjutningar och sprängningar – för att polismän endast bör kunna söka efter skjutvapen, sprängämnen och liknande. Samtidigt är det tänkbart att även andra farliga föremål kan användas i anslutning till sådan brottslighet. En begränsning till skjutvapen och sprängämnen skulle i stort inte heller medföra ett mindre integritetsintrång för enskilda. Vidare skulle en sådan begränsning inte hindra att andra farliga föremål som påträffas får tas i beslag och förverkas i enlighet med gällande lagstiftning. Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon bör därför inte vara begränsade till utökade befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter skjutvapen och sprängämnen, utan även omfatta en möjlighet att söka efter andra farliga föremål.

Ingripande ska få ske i den utsträckning det behövs för syftet med säkerhetszonen

Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon behöver vara vidare än deras nuvarande förebyggande befogenheter för att nå sitt syfte. De nuvarande befogenheter som främst är relevanta att jämföra med är kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 polislagen och husrannsakan i fordon och båt enligt 20 a § polislagen. Befogenheterna innebär att det vid varje enskilt ingripande måste finnas en typiskt sett stor risk för att vapen eller andra farliga föremål ska komma till användning vid våldsbrott. Avseende husrannsakan finns också ett uttryckligt krav på att det ska kunna antas att ett farligt föremål kommer påträffas. Som framgår av avsnitt 4.1 kan det finnas ett sådant krav även avseende kroppsvisitation. I vilket fall ligger det implicit i kravet på risk för våldsanvändning med farliga föremål. För att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska vara tillräckligt effektiva och bättre motsvara polisens behov, måste polismän kunna ingripa även när riskerna i det enskilda fallet är mindre konkreta och individspecifika.

Ett alternativ är att polismän fritt får välja vilka personer de ska kroppsvisitera och vilka transportmedel de ska genomsöka i en säkerhetszon, utan krav på någon form av risk eller annan anledning till ingripandet. Det finns dock inte något behov av att kunna ingripa mot alla i en säkerhetszon. Om en säkerhetszon har införts mot bakgrund av en konflikt mellan två kriminella nätverk kan det t.ex. inte finnas behov av att kroppsvisitera andra än de som kan ha koppling till de nätverken på något sätt. Det är således varken behövligt eller effektivt och följaktligen inte heller proportionerligt med så vida befogenheter. Vidare skulle sådana befogenheter ändå begränsas av ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna som gäller vid all tvångsmedelsanvändning (se vidare avsnitt 3.1.5). Med andra ord skulle en lagstiftning som inte innehåller några uttryckliga krav för ingripande ändå innebära att det måste finnas t.ex. ett behov av ingripande i det enskilda fallet. Ett liknande alternativ är att polismän endast får genomföra stickprovskontroller inom en säkerhetszon i den meningen att ingripanden ska ske med ett visst intervall eller att urvalet ska vara representativt för området eller liknande. Sådana befogenheter skulle visserligen ha fördelar på det sättet att de minskar riskerna för diskriminering. De skulle dock samtidigt innebära att ingripanden företas helt i onödan, t.ex. när det varken finns minsta risk för att personen i fråga bär på något vapen eller att personen har någon form av association till aktuella grupperingar. Ett sådant polisiärt arbetssätt är varken effektivt eller proportionerligt.

Polismäns befogenheter att ingripa bör alltså inte vara oinskränkta eller endast innebära en möjlighet att göra stickprovskontroller i den mening som beskrivits ovan. Ett rimligt krav är i stället att det ska finnas anledning att ingripa för det syfte som aktuell säkerhetszon har införts, dvs. för att förebygga eller förhindra en sådan skjutning eller sprängning som det finns en påtaglig risk för. Bedömningen av om det finns ett sådant behov av att ingripa bör utgå från en bedömning av om det i det enskilda fallet finns en förhöjd risk för att det påträffas ett farligt föremål som kan komma till användning vid aktuell brottslighet. För att befogenheterna ska vara tillräckligt effektiva kan det dock inte krävas att underlaget är så individspecifikt eller konkret att det kan sägas att risken är stor. Däremot bör bedömningen, på liknande sätt som enligt annan tvångsmedelsreglering, bygga på faktiska omständigheter såsom

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

underrättelser, tips, iakttagelser och polisiär erfarenhet. Det måste i efterhand gå att peka på vilka omständigheter som legat till grund för ett ingripande. Lagtexten kan utformas så att ingripande får ske i den utsträckning det behövs för syftet med säkerhetszonen.

Som exempel bör det kunna finnas ett behov av att ingripa om en person eller ett fordon motsvarar en riskprofil eller liknande som arbetats fram med hjälp av polisiära erfarenheter av motsvarande situationer eller underrättelser. Detsamma gäller om en person tidigare varit involverad i allvarlig våldsbrottslighet, är klädd på ett visst sätt eller beter sig avvikande. Det måste dock alltid utifrån omständigheterna finnas ett behov av ingripande utifrån det syfte som säkerhetszonen har införts. Ett sådant behov kan aldrig motiveras enbart eller i huvudsak på grund av faktisk eller förmodad etnicitet eller nationalitet.

Vid ett ingripande inom en säkerhetszon kommer behovs- och proportionalitetsprinciperna gälla. Det innebär bl.a. att det ingrepp som en kroppsvisitation eller husrannsakan innebär inte får vara större än vad som behövs för att uppnå det avsedda resultatet. Som regel bör det t.ex. vara tillräckligt med en kroppsvisitation som består i att polismannen systematiskt känner i eller utanpå fickor och kläder samt eventuellt kontrollerar medförda väskor och liknande. Vidare bör den hänsyn som omständigheterna medger iakttas. I den mån någon måste ta av sig kläderna eller blotta intima delar av sin kropp bör personen som regel beredas möjlighet att skyla sig.

De utökade befogenheterna ska bara gälla på allmän plats och i transportmedel på sådan plats

Polismän behöver inte vidare befogenheter på alla platser inom en säkerhetszon för att befogenheterna ska ha en tillräckligt preventiv verkan och trygga allmänheten. Däremot behöver de vidare befogenheterna omfatta en stor del av de platser inom en zon där allmänheten har rätt att vistas.

Ett begrepp som avser vissa sådana platser är ”offentlig plats” enligt 1 kap. 2 § ordningslagen. Begreppet omfattar allmänna vägar och vissa hamnar samt vägar, gator, torg, parker och andra platser som i detaljplan är redovisade som allmän plats och har upplåtits för sitt ändamål. Även andra landområden och utrymmen inomhus som stadigvarande används för allmän trafik är att anse som offentliga

platser. Det kan t.ex. handla om gång-, cykel- och bilvägar, torg inom s.k. storkvarter och större parkeringsplatser som är avsedda för allmänheten (prop. 1992/93:210 s. 49 ff. och 237 ff.).

Ett begrepp som omfattar fler platser dit allmänheten har tillträde är ”allmän plats”. Begreppet förekommer i flera straffrättsliga lagstiftningar, däribland 16 kap. 11 och 16 §§ brottsbalken och 1 § lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (knivlagen). En allmän plats anses i den regleringen vara varje plats, inom- och utomhus, som är upplåten för eller regelbundet besöks av allmänheten, såsom gator, torg, parker, väntsalar, tunnelbanestationer och järnvägsstationer. Om allmänheten har tillträde endast under vissa tider är platsen allmän under denna tid men inte i övrigt. Även tåg, hotell, restauranger, butiker, biografer, kyrkogårdar, bad- och campingplatser, idrottsområden, utrymmen i allmänna kommunikationsmedel, entréer och väntrum på sjukhus och i myndigheters lokaler och liknande utgör allmänna platser i den mån och under den tid allmänheten har tillträde till dem. Utanför begreppet allmän plats faller dels enskilda områden dit allmänheten inte har tillträde, dels skog och mark (se t.ex. prop. 1989/90:129 s. 10).

Eftersom offentliga platser endast omfattar en mer begränsad del av sådana platser där allmänheten har rätt att vara och där skjutningar och sprängningar sker, är det inte lämpligt att begränsa polismäns särskilda befogenheter inom en säkerhetszon till sådana platser. För att säkerhetszoner ska ha en tillräcklig effekt bör polismäns befogenheter i stället gälla på sådana platser som är att anse som allmänna platser inom en säkerhetszon. Det har rått en del osäkerhet kring om ett fordon på allmän plats i sig är att anse som en allmän plats. I knivlagen och andra lagar finns därför bestämmelser som på olika sätt – förutom allmän plats – gäller fordon på allmän plats (se t.ex. 1 § knivlagen och prop. 1999/00:27 s. 82 f.). Nu aktuell bestämmelse bör därför utformas så att det tydligt framgår att de särskilda befogenheterna också gäller i transportmedel som står på allmän plats.

Det bör övervägas om polismän även bör få utökade befogenheter på andra platser där människor brukar samlas än sådana som är att anse som allmänna platser, såsom företags- och föreningslokaler och skol- och universitetsområden dit allmänheten inte har tillträde. Skjutningar och sprängningar kopplade till konflikter mellan

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

kriminella nätverk kan ske på sådana platser och då innebära stora risker. Redan utökade befogenheter att ingripa på allmän plats inom en säkerhetszon bör dock ha en tillräcklig effekt även på andra platser inom zonen. Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon bör därför inte gälla på andra ställen än allmänna platser och i transportmedel som står på sådana platser.

Förhållandet till andra befogenheter

Förslaget innebär att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon får användas för att förebygga och förhindra brott, men inte för att utreda brott. Befogenheterna kommer därför inte gälla i de fall som rättegångsbalken tar sikte på, dvs. användning av tvångsmedel i en förundersökning för att utreda brott. Det innebär inte att alla ingripanden i en säkerhetszon måste upphöra så snart en förundersökning har inletts om t.ex. förberedelse till mord eller vapenbrott. Ingripande får inte göras för att utreda ett brott som är föremål för förundersökning, men det kan fortfarande finnas förutsättningar för ingripanden utifrån det syfte som säkerhetszonen har införts.

De särskilda befogenheterna får naturligtvis inte användas för att kringgå bestämmelserna om tvångsmedel i rättegångsbalken. Om det finns förutsättningar för det ska en förundersökning inledas och rättegångsbalkens regler tillämpas för att utreda det aktuella brottet. En annan sak är att det i vissa fall kommer att vara svårt att avgöra om en förundersökning bör inledas eller om ingripanden kan ske med stöd av nu föreslagna bestämmelser. Ofta finns dock inte förutsättningar att inleda förundersökning i det tidiga skede av ett händelseförlopp som befogenheterna är avsedda för. Gränsdragningsfrågorna uppkommer dessutom även med de befintliga befogenheterna att använda tvångsmedel i skedet före en förundersökning. Dessa frågor bör därför lösas på samma sätt som enligt den befintliga regleringen.

De föreslagna befogenheterna överlappar till viss del dagens polisiära befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte. Det kommer finnas situationer när det finns förutsättningar för ingripande både enligt nu föreslagna bestämmelser och andra, såsom de i 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen. Som utgångspunkt är det önskvärt att befogenheter inte

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

överlappar på detta sätt, bl.a. eftersom det får till följd att polismän har flera befogenheter att förhålla sig till i en situation. Det är dock svårt att komma ifrån i detta fall. Polismän måste även kunna använda andra förebyggande befogenheter i en säkerhetszon eftersom de har funktioner som inte kan tillgodoses med nu föreslagna befogenheter. Som exempel måste polismän kunna ingripa för att förebygga annan typ av våldsbrottslighet än skjutningar och sprängningar i en säkerhetszon. Några betydande svårigheter för polismän att orientera sig i vilka befogenheter som kan vara aktuella i en säkerhetszon bör överlappningen inte heller ge upphov till.

Det finns idag ingen reglering som förtydligar hur polismäns befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte förhåller sig till befogenheterna att använda tvångsmedlen i en förundersökning. Något särskilt behov av att införa en sådan reglering avseende befogenheterna i en säkerhetszon finns inte. Att befogenheterna inte får användas för att utreda brott framgår tydligt ändå. Det bör inte heller införas någon reglering om förhållandet mellan de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon och andra förebyggande befogenheter. Att även andra förebyggande befogenheter får användas i en säkerhetszon framgår redan genom avsaknaden av begränsningar.

5.3.2 Ingripande mot barn

Förslag: De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska få användas mot barn, även barn som är yngre än 15 år.

Bedömning: Det behövs ingen särskild bestämmelse för att reglera att befogenheterna även ska få användas mot barn.

Med hänsyn bl.a. till barns särskilda sårbarheter finns det anledning att vara restriktiv med att använda tvångsmedel mot barn. Ju yngre ett barn är, desto större restriktivitet är påkallad. Enligt uppdraget ska utredaren också särskilt ta ställning till om tvångsmedel inom en zon, för att undvika att barn utnyttjas av den organiserade brottsligheten, ska få företas mot barn under 15 år. Frågan att ta ställning till är följaktligen om polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon ska få användas mot barn, även de som är yngre än 15 år.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Dagens befogenheter får användas mot barn

Ett barn som är under 15 år är inte straffmyndigt. Om ett barn har begått ett brott innan han eller hon fyllt 15 år får han eller hon inte dömas till påföljd (1 kap. 6 § brottsbalken). En förundersökning får inte heller inledas med anledning av misstanke om ett sådant brott. Brottet kan i vissa fall i stället utredas enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Enligt LUL får också vissa tvångsmedel enligt rättegångsbalken, i begränsad utsträckning, användas mot den misstänkte. Kroppsvisitation, husrannsakan och vissa andra tvångsmedel enligt rättegångsbalken får enligt 36 § LUL företas om det finns särskilda skäl. Kravet på särskilda skäl innebär att restriktivitet är påkallad. I allmänhet bör det finnas misstanke om allvarligare brott eller brottslighet av större omfattning (prop. 1983/84:187 s. 29). Den 29 juni 2023 beslutade regeringen att tillsätta en utredning som bl.a. ska ta ställning till om möjligheterna att använda tvångsmedel mot brottsmisstänkta personer som inte har fyllt 15 år ska utökas (dir. 2023:102).

I polislagen finns inga särskilda undantag eller restriktioner om användning av tvångsmedel mot barn. Avsikten förefaller också ha varit att kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen som utgångspunkt ska kunna företas mot barn. I förarbetena till 19 § andra stycket 1 polislagen uttalas nämligen att befogenheten är avsedd att kunna användas bl.a. vid konfrontationer mellan ungdomsgäng (prop. 1986/87:115 s. 11 f.). Bestämmelsen i 20 a § polislagen är utformad med 19 § andra stycket 1 polislagen som förebild. Flera näraliggande regleringar om tvångsmedel i förebyggande syfte saknar också undantag för barn med hänsyn till att tvångsmedlen är avsedda att kunna användas mot dem. Som exempel innehåller lagen med särskilda bestämmelser om polisiära befogenheter i gränsnära områden inga undantag för barn på grund av att kroppsvisitation och husrannsakan enligt den lagen ska kunna användas mot barn (prop. 2022/23:109 s. 30). Eftersom det inte finns några undantag eller restriktioner i polislagen likt de i LUL, får tvångsmedel enligt polislagen användas mot barn, även de som är under 15 år. Polismyndigheten är av samma uppfattning. Vidare har JO i ett beslut från 2022 gjort bedömningen att polisen som utgångspunkt får

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

kroppsvisitera den som är under 15 år med stöd av 19 § andra stycket 1 polislagen (se beslut den 24 oktober 2022, dnr 7201-2020).

Det bör dock framhållas att det i den juridiska litteraturen har hävdats att inhämtning enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen) inte får användas mot barn under 15 år. Inhämtning enligt inhämtningslagen är att anse som ett hemligt tvångsmedel som får användas för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet (2 § inhämtningslagen). Att lagstiftaren genom 36 f § LUL uttryckligen har tagit ställning mot användningen av hemliga tvångsmedel mot brottsmisstänkta barn under 15 år och att det inte finns någon bestämmelse i inhämtningslagen som föreskriver att inhämtning får användas mot någon som inte är straffmyndig, har i litteraturen ansetts innebära att inhämtning mot barn under 15 år inte är tillåten (se Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, upplaga 5, 2022, s. 836 f.). Den utredning som nämns ovan, som ska ta ställning till om möjligheterna att använda tvångsmedel mot brottsmisstänkta barn under 15 år ska utökas, ska även ta ställning till hur preventiva tvångsmedel enligt inhämtningslagen och andra lagar ska få användas mot barn under 15 år (dir. 2023:102).

Oavsett vad som framförs i den juridiska litteraturen om inhämtningslagen kan regleringen i LUL inte anses begränsa möjligheten att använda tvångsmedel enligt polislagen. Regleringen i LUL anger vad som gäller för tvångsmedelsanvändning i brottsutredning mot brottsmisstänkta barn under 15 år. De krav för tvångsmedelsanvändning som framställs där gäller därför inte för användning av tvångsmedel enligt polislagen. Frånvaron av en bestämmelse i polislagen som anger att tvångsmedel får användas mot barn under 15 år innebär inte heller att polislagen är för otydlig i det avseendet. Det vore snarare främmande med en sådan bestämmelse i polislagen, eftersom straffmyndighetsåldern saknar särskild relevans för användning av tvångsmedel för de syften som polislagen reglerar. En annan sak är att det vore önskvärt att lagstiftaren tydligare – och med beaktande av barns särskilda rättigheter – hade tagit ställning till att tvångsmedel enligt polislagen får användas mot barn under 18 år.

Sammanfattningsvis finns det inte någon särreglering för användning av tvångsmedel mot barn enligt polislagen. Polismän kan därför som utgångspunkt använda kroppsvisitation och husrannsakan

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen mot barn, inklusive de som är under 15 år.

De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska få användas mot barn

Som framgår av avsnitt 3.5.3 och 3.5.5 involverar och utnyttjar de kriminella nätverken regelmässigt barn under 18 år i sin verksamhet, inklusive för skjutningar och sprängningar. Särskilt oroväckande är att problematiken sträcker sig långt ner i åldrarna på ett sätt som inte synes ha förekommit tidigare. Barn, inte sällan under 15 år, används ofta för att transportera vapen, bl.a. till skjutningar. Ungdomar rekryteras också frekvent för att utföra skjutningar och sprängningar.

Att barn ofta involveras i nätverksrelaterade skjutningar och sprängningar medför att Polismyndighetens behov av vidare befogenheter, för att effektivare kunna förebygga och förhindra sådan brottslighet, även innefattar ett behov av att kunna ingripa mot barn. För att effektivare kunna förhindra skjutningar och sprängningar är det snarast en förutsättning att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon får användas mot barn, även de som är yngre än 15 år.

Förutom att det är viktigt att skydda barn och andra från skjutningar och sprängningar, är det angeläget med åtgärder som motverkar att barn utnyttjas av de kriminella nätverken på det sätt som de gör idag. De barn som används för t.ex. skjutningar och sprängningar löper stora risker för sin utveckling, liv, hälsa och trygghet. Problemet behöver naturligtvis angripas från olika håll med åtgärder som riktas mot olika riskfaktorer, såsom skola och familj- och bostadssituationer. Även det brottsförebyggande arbetet, inklusive användning av förebyggande tvångsmedel, kan spela en viktig roll. Om de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon även får användas mot barn bör det minska benägenheten att ge barn uppdrag som vapenbärare och att utföra skjutningar och sprängningar i sådana zoner. I viss mån bör det även kunna minska benägenheten hos barn själva att åta sig sådana uppdrag och att bära vapen i en säkerhetszon. Om ett barn påträffas med vapen ger det vidare en viktig signal till de sociala myndigheterna att det kan behövas åtgärder för att bryta en destruktiv utveckling för barnet.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Mot att skydda barn från det integritetsintrång som ökade befogenheter innebär står alltså effektivare verktyg för att förhindra skjutningar och sprängningar som också ger barn ett bättre skydd mot det våld och utnyttjande som den brottsligheten innefattar. Även med beaktande av den restriktivitet som bör gälla för användning av tvångsmedel mot barn väger sistnämnda intressen över. Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon bör således få användas mot barn, även de som är yngre än 15 år.

Det ska framhållas att ett beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan som direkt eller indirekt rör ett barn måste fattas med särskild omsorg. Åtgärden ska vara förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder bl.a. att de hänsyn som enligt konventionen ska tas till barnets bästa och barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden. Dessa hänsyn väger tyngre ju yngre barnet är. Andra, mindre ingripande åtgärder ska alltid väljas i första hand. Om ett barn kroppsvisiteras kan det i vissa fall vara lämpligt att kontakta barnets vårdnadshavare.

Någon bestämmelse om att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon får användas mot barn behöver inte införas. Polislagen och annan näraliggande reglering innehåller inte sådana bestämmelser trots att tvångsmedel enligt de lagarna får användas mot barn. Vidare skulle en bestämmelse om att befogenheterna i en säkerhetszon får användas mot barn få det att framstå som att andra polisiära befogenheter inte får användas mot barn.

5.3.3 Dokumentationskrav

Förslag: Protokoll ska föras över kroppsvisitationer enligt polislagen på samma sätt som gäller för andra ingripanden enligt den lagen.

Dagens krav på att dokumentera ingripanden enligt polislagen

Enligt 27 § polislagen ska protokoll föras över ingripanden som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll ska också föras över husrannsakan och liknande åtgärder enligt

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

polislagen samt vid omhändertagande av föremål. Av protokollet ska det framgå vem som har fattat beslutet, grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats, vem eller vilka som har deltagit i ingripandet, vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot, tiden för ingripandet samt vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet. I Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation enligt 27 och 28 §§ polislagen (RPSFS 2011:12, FAP 100-2) reglerades fram till och med den 30 november 2023 vilka blanketter som ska användas vid dokumentationen. I föreskrifterna gavs som ett allmänt råd att kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket eller 23 § andra stycket polislagen bör dokumenteras på viss angiven blankett. Styrning och vägledning för polismän när det gäller dokumentation enligt 27 och 28 §§ polislagen sker numera genom för ändamålet framtagna it-stöd, handböcker, riktlinjer eller rutiner för berörd verksamhet. I 29 kap. 9 och 13 §§ rättegångsbalken finns krav på att dokumentera kroppsvisitationer och husrannsakningar som beslutas enligt det regelverket. Även enligt lagen med särskilda bestämmelser om polisiära befogenheter i gränsnära områden ska kroppsvisitationer och husrannsakningar dokumenteras, se 11 § den lagen.

Det generella kravet i 27 § polislagen på att dokumentera polisingripanden infördes 1998. Dessförinnan fanns det inga uttryckliga regler om dokumentation av polisingripanden som gjordes enligt polislagen. Som skäl för införandet anförde regeringen att bestämmelser om dokumentation av polisingripanden har stor betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt, eftersom det tydliggör att en polisman före ett ingripande måste ta ställning till om förutsättningarna för ingripandet är uppfyllda och att det medför en önskvärd kontroll av polisens verksamhet. Regeringen delade därför den underliggande utredningens bedömning om att en bestämmelse om dokumentationsskyldighet borde införas i polislagen. För att undvika dubbelreglering ansåg regeringen dock att den föreslagna regeln – till skillnad från vad den underliggande utredningen föreslagit – inte skulle gälla dokumentation över beslag, husrannsakan enligt rättegångsbalken, kroppsvisitation och kroppsbesiktning (prop. 1996/97:175 s. 63 f.).

Som JO också anfört innebär 27 § polislagen att det bara finns en lagstadgad skyldighet att dokumentera en kroppsvisitation enligt polislagen om ett föremål omhändertas i samband med ingripandet

(se bl.a. beslut den 18 september 2009, dnr 1902-2008). Polismyndigheten är av samma uppfattning. Det är dock oklart i vilken mån 27 § polislagen, som alltså stadgar att protokoll ska föras vid omhändertagande av föremål, innebär en skyldighet att dokumentera mer av en sådan kroppsvisitation än det föremål som omhändertagits i samband med ingripandet.

Uttalanden om vikten av dokumentation och dokumentationskrav

JK och JO har vid flera tillfällen riktat kritik mot polisen för bristfällig dokumentation i samband med husrannsakningar och kroppsvisitationer enligt polislagen (se t.ex. JK:s beslut den 11 juli 2019, dnr 2088-19-4.3.2, den 13 januari 2020, dnr 4886-19-4.3.2, och den 8 september 2020, dnr 1979-20-4.3.2, och JO:s beslut den 7 november 2018, dnr 6908-2016, och den 20 mars 2020, dnr 5316-2018). I besluten betonar JK och JO ofta vikten av att polisen dokumenterar de omständigheter som har legat till grund för bedömningen att en tvångsåtgärd är lagenlig. Knapphändighet i fråga om dokumentation försvårar för JK och JO att i efterhand kontrollera att det har funnits tillräckliga skäl för åtgärden och att beslut har fattats på rätt nivå. Följden kan bli antingen att JK och JO bedömer att åtgärden inte varit lagenlig, trots att den kanske har varit det, eller att olika brister i beslut eller verkställighet måste lämnas obeaktade.

Av kontroll- och rättssäkerhetsskäl anser JO att kroppsvisitationer enligt polislagen bör dokumenteras oavsett om det finns krav på att göra det eller inte (se JO:s beslut den 18 september 2009, dnr 1902-2008). I en granskning av polisens användning av bl.a. kroppsvisitationer enligt 19 § andra stycket 1 polislagen, har JO även uttryckt att dokumentationskravet i 27 § polislagen bör utvidgas så att det omfattar alla sådana kroppsvisitationer (beslut den 26 september 2023, dnr 2199-2023).

Brå har i en rapport om profilering och likabehandling anfört att det är nödvändigt för Polismyndigheten att på strategisk nivå börja följa upp arbetet med kontroller och tvångsåtgärder. För att kunna göra det menar Brå att dokumentationskraven behöver stärkas. Som exempel framkommer i rapporten att frånvaron av ett generellt krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen medför svårigheter att belysa och följa upp sådana ingripanden ur lika-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

behandlingsperspektiv (Brås rapport Polisens arbete med profilering och likabehandling [2023:12] s. 118 och 122 f.).

Ett generellt krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen

Som framförs i förarbetena till 27 § polislagen har krav på dokumentation av polisingripanden en stor betydelse ur kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt. För det första tydliggör ett sådant krav att en polisman före ett ingripande måste ta ställning till om förutsättningarna för ingripandet är uppfyllda. För det andra möjliggör det en kontroll av verksamheten i efterhand. Om dokumentationen är bristfällig, eller i värsta fall saknas, är det som JK och JO påtalat svårt att kontrollera om det har funnits tillräckliga skäl för åtgärden och att beslut har fattats på rätt nivå. Bristande dokumentation gör det även svårt att följa upp och belysa ingripanden ur likabehandlingsperspektiv. Det är därför angeläget att det finns en skyldighet att dokumentera kroppsvisitationer och husrannsakningar i säkerhetszoner. Vid ett beslut om husrannsakan i en säkerhetszon kommer dokumentationskravet i 27 § polislagen att gälla eftersom det omfattar alla husrannsakningar enligt den lagen. Däremot behöver den paragrafen utvidgas till att omfatta kroppsvisitationer i säkerhetszoner enligt nu föreslagna bestämmelser i polislagen. Detta väcker frågan om det även bör införas krav på att dokumentera andra kroppsvisitationer enligt polislagen.

De kontroll- och rättssäkerhetsskäl som talar för ett krav på att dokumentera kroppsvisitationer i säkerhetszoner gör sig också gällande avseende andra kroppsvisitationer enligt polislagen. Avsikten när det generella dokumentationskravet i 27 § polislagen infördes verkar också ha varit att det skulle gälla ett generellt krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen. Något sådant krav finns dock inte, varken i polislagen eller i annan lagstiftning. Polismyndigheten har tillfrågats hur den ställer sig till ett generellt krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen. Myndigheten har svarat att det är lämpligt att kroppsvisitationer enligt polislagen dokumenteras. Mot att införa ett generellt krav talar främst att det skulle innebära en ökad administrativ börda för Polismyndigheten. De angelägna kontroll- och rättssäkerhetsskäl som talar för ett sådant krav väger dock klart tyngre. Dokument-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ationskravet i 27 § polislagen bör därför utvidgas så att det omfattar alla kroppsvisitationer enligt den lagen.

5.4 Överklagande

Förslag: Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska få överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Ett överklagande ska ha kommit in till Polismyndigheten inom tre veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats.

Det ska krävas prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon ska handläggas skyndsamt.

Bedömning: Det bör inte införas någon möjlighet att överklaga en polismans beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan enligt nu föreslagna bestämmelser.

5.4.1 En möjlighet att överklaga beslut om en säkerhetszon

Överklagande till allmän förvaltningsdomstol

Som framgår av avsnitt 5.2.3 medför rättssäkerhetsskäl att Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon bör kunna komma under domstolsprövning. Ett alternativ är att Polismyndighetens beslut alltid ska underställas domstol. Liknande ordningar finns t.ex. i 12 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och 4 § epizootilagen (1999:657). I många fall kombineras dock ett underställande med någon form av rätt att överklaga. Ett annat alternativ är att beslut får överklagas till domstol. Dessa alternativ har olika fördelar och nackdelar.

Ett underställande skulle innebära en förstärkning av enskildas rättssäkerhet på så sätt att beslut alltid kommer under prövning av ett från Polismyndigheten oberoende organ. Vidare kan en sådan prövning i regel ske mycket snabbt, vilket är av särskilt värde eftersom ett beslut om att införa en säkerhetszon som utgångspunkt ska gälla direkt och som längst i två veckor. Samtidigt kan det ifrågasättas om det är befogat att alla Polismyndighetens beslut om en

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

säkerhetszon automatiskt ska komma under domstolsprövning, med tanke på den kompetens som Polismyndigheten besitter och de befogenheter att fatta ingripande beslut som myndigheten har i övrigt och som inte överprövas alls. Ett underställande kommer vidare inte innebära en kontradiktorisk process där enskilda kommer kunna komma till tals och få sina invändningar prövade.

En möjlighet att överklaga har bl.a. den fördelen att enskilda får en möjlighet att komma till tals och få sina invändningar prövade. Vidare kan en överklagandemöjlighet utformas på så sätt att beslut endast kommer under domstolsprövning när det finns ett berättigat intresse av det. Samtidigt kan antas att prövningen av ett överklagat beslut om en säkerhetszon typiskt sett tar längre tid än att pröva ett underställt beslut. Vidare kan konstateras att enskildas personliga intressen – till skillnad från t.ex. integritetsintresset i stort – sällan kommer att vara avgörande för prövningen. Däremot kan andra slags invändningar naturligtvis ha större betydelse. Sammanfattningsvis är bedömningen att skälen för en möjlighet att överklaga väger tyngre än andra alternativ. Frågan är då om besluten ska kunna överklagas till allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

Allmänna domstolar hanterar en mängd beslut och ärenden som är kopplade till den brottsbekämpande verksamheten, inklusive beslut om tvångsmedel under förundersökning. Däremot är det ovanligt att allmän domstol är involverad i skedet innan en förundersökning har inletts. Även om allmän domstol ger tillstånd till användning av hemliga tvångsmedel enligt preventivlagen (6 § den lagen), är alltså brottsförebyggande verksamhet typiskt sett främmande för de allmänna domstolarna. I preventivlagens fall är det dessutom så att den huvudsakligen tillämpas i situationer när en förundersökning är nära förestående, till skillnad från nu aktuella befogenheter som är avsedda att kunna tillämpas i ett mycket tidigare skede. När det gäller de allmänna domstolarna är det också principiellt sett tveksamt att låta dem besluta om olika åtgärder i det brottsförebyggande arbetet eftersom det kan finnas risk för att domstolarnas roll som oberoende prövningsinstans i brottmål ifrågasätts, i varje fall när åtgärderna senare leder fram till åtal.

Några motsvarande principiella skäl mot att låta de allmänna förvaltningsdomstolarna pröva överklagade beslut om säkerhetszoner finns inte. Huvudregeln enligt svensk rätt är också att en förvaltningsmyndighets beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

De allmänna förvaltningsdomstolarna är därmed vana vid beslut som inbegriper intresseavvägningar mellan allmänna och enskilda intressen och därtill har de erfarenhet av polisfrågor. Till exempel prövar allmän förvaltningsdomstol efter överklagande beslut om spärr- och smittförklaringar enligt epizootilagen och Polismyndighetens beslut om tillstånd att ordna allmän sammankomst eller offentlig tillställning enligt ordningslagen. Övervägande skäl talar därför för att Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Av 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att ett beslut ska överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets ärendet först prövats. Någon anledning att frångå denna ordning och exempelvis koncentrera mål om säkerhetszoner till en viss förvaltningsrätt finns inte.

Vem som ska få överklaga

I fråga om vem som ska få överklaga Polismyndighetens beslut är de krav som normalt gäller för överklagande av förvaltningsbeslut en naturlig utgångspunkt. Enligt 42 § förvaltningslagen får en förvaltningsmyndighets beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Paragrafen ger enbart en allmän riktlinje för hur frågan om vem eller vilka som har klagorätt ska bedömas. De principer som arbetats fram genom praxis är i stället avgörande.

Klagorätt har i första hand den som är part. För att någon som inte haft partsställning i ärendet hos beslutsmyndigheten ska få klagorätt har i praxis uppställts ett krav på att beslutet har eller är ägnat att få faktiska – och inte obetydliga – verkningar som även påverkar den som överklagar. Vidare har krävts att den som berörs företräder ett intresse i saken som på något sätt erkänts av rättsordningen och som är möjligt att beakta vid sakens prövning, dvs. som kunnat påverka prövningen i första instans (se t.ex. MÖD 2019:19, HFD 2014 ref. 8, RÅ 2006 ref. 9, RÅ 1994 ref. 82 och RÅ 1994 ref. 30). Klagorätt kan dock också motiveras av andra skäl, t.ex. att klaganden haft ett beaktansvärt intresse av att få de rättsliga förutsättningarna för ett beslut överprövade (se t.ex. RÅ 1994 ref. 82, RÅ 1995 ref. 77 och RÅ 2006 ref. 9).

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Den avgränsning av klagorätten som normalt gäller för överklagande av förvaltningsbeslut förefaller rimlig också i nu aktuellt fall. Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon bör därför få överklagas av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. För överklagande till kammarrätt kommer 33 § andra stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) att gälla. Vid prövningen av om en enskild har rätt att överklaga ett beslut om en säkerhetszon bör den rättspraxis som finns beträffande vem som får överklaga enligt 42 § förvaltningslagen och äldre motsvarande bestämmelser vara vägledande. Det innebär bl.a. att beslutet måste ha faktiska verkningar i förhållande till det intresse som personen representerar. De intressen som skulle kunna vara aktuella är integritetsintressen och vissa andra tredjemansintressen som Polismyndigheten ska beakta inom ramen för sin proportionalitetsbedömning (se avsnitt 5.2.1). Exempelvis skulle en näringsidkare som bedriver verksamhet inom en säkerhetszon möjligen kunna påverkas på ett sådant sätt att klagorätt föreligger.

En näraliggande fråga är om enskilda som berörs på ett sådant sätt att de har rätt att överklaga i någon mån bör pekas ut i lagtext. Det skulle i viss mån underlätta både för enskilda och för domstolen. Samtidigt är det viktigt att alla och endast de med beaktansvärda intressen i saken får det skydd som klagorätten innebär. Vidare är klagorätt enligt 42 § förvaltningslagen långt ifrån en ovanlig företeelse, även när det gäller beslut som påverkar en obestämd krets av personer. Vilka kategorier av enskilda som har rätt att överklaga bör därför inte anges i lagtext utan lämnas till rättstillämpningen.

Beräkning av överklagandetid

För att en enskild ska kunna få sitt överklagande prövat krävs enligt 6 a § förvaltningsprocesslagen att det lämnats in till den beslutande myndigheten inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Det är tidpunkten då klaganden underrättades om beslutets innehåll genom beslutsmyndighetens åtgärder som är avgörande för beräkningen av denna frist (jämför 33 § förvaltningslagen). Ofta sker sådan underrättelse genom delgivning.

Även om ett beslut om att införa en säkerhetszon som längst ska gälla i två veckor finns det inte anledning att frångå den stadgade

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

överklagandetiden. Om ett beslut slutat gälla när handlingarna efter rättidsprövning har lämnats över till domstolen, kommer domstolen således få bedöma om det ändå finns skäl att pröva överklagandet. Däremot framstår det inte som ändamålsenligt att knyta tiden för överklagande till när klaganden fick del av beslutet, eftersom någon sådan underrättelseskyldighet inte föreslås. I stället bör tiden räknas från den dagen då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats (se avsnitt 5.2.4). En sådan ordning bör också tillgodose de rättssäkerhetskrav som kan ställas för överklagande av nu aktuella beslut.

Förfarandet vid domstol

Beträffande domstolens handläggning gäller förvaltningsprocesslagens bestämmelser. Den lagen innehåller bl.a. regler om vad ett överklagande ska innehålla, inhibition, skriftväxling, muntlig förhandling och beslut. Vidare gäller lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, som exempelvis stadgar att en förvaltningsrätt som utgångspunkt är domför med en lagfaren domare och tre nämndemän (17 §). Dessa regler framstår också till största del som ändamålsenliga. I viss mån finns det dock anledning att avvika från eller komplettera förvaltningsprocesslagens bestämmelser, vilket behandlas nedan.

Skyndsam handläggning

Med hänsyn till att ett beslut om att införa en säkerhetszon som utgångspunkt ska gälla omedelbart och som längst i två veckor, finns det i regel ett behov av att handläggningen hos domstol sker skyndsamt. Om så inte sker riskeras överklaganderättens syfte. Det bör därför införas ett krav på att mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon ska handläggas skyndsamt.

Oavsett skyndsamhetskrav kan det förekomma att ett beslut slutar gälla under domstolens handläggning. I sådana fall finns det som utgångspunkt inte skäl för domstolen att ta ställning till överklagandet, eftersom beslutet inte längre påverkar den klagandes situation. Målet ska således normalt sett skrivas av. Det har dock i förvaltningsdomstolarna utarbetats en praxis som innebär att sak-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

prövning i vissa fall ändå kan ske trots att den fråga som en överinstans ska pröva anses ha fallit. Det handlar om när klaganden får anses ha ett befogat intresse av att kunna få saken prövad (se t.ex. RÅ 1986 ref. 150, RÅ 1991 ref. 58 och RÅ 1999 ref. 26) eller då en prövning bedöms vara av intresse med hänsyn till domstolarnas uppgift att vägleda rättstillämpningen (se t.ex. RÅ 1986 ref. 108 och RÅ 2005 ref. 84). Det kan dessutom uppkomma situationer då Europakonventionen kräver att en sakprövning sker trots att saken är överspelad (se t.ex. HFD 2020 ref. 26).

Prövningstillstånd

Oftast krävs prövningstillstånd för att kammarrätten ska pröva överklagande av ett beslut som förvaltningsrätten har meddelat. Prövningstillstånd bör krävas även vid överklagande av förvaltningsrättens beslut i nu aktuella mål, vilket behöver anges i lagtexten.

5.4.2 Ingen möjlighet att överklaga beslut om ingripande i en säkerhetszon

I polislagen finns idag inga regler om överklagande. Det innebär att en polismans beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan enligt den lagen som utgångspunkt inte kan överklagas. Detsamma gäller för en polismans beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan enligt andra regleringar. Däremot kan enskilda vända sig till JK och JO, vilka kan uttala sig om polisiära ingripanden inom ramen för sin tillsyn. Vidare kan felaktiga ingripanden i viss mån föranleda skadeståndsskyldighet för staten. Den som anser sig ha ett skadeståndskrav mot staten på grund av ett oberättigat ingripande kan väcka talan i domstol eller, enligt förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten, vända sig till JK och få skadeståndet prövat inom ramen för statens frivilliga skadeståndsreglering.

Tillräckliga skäl att frångå rådande ordning och införa en överklagandemöjlighet endast för kroppsvisitationer och husrannsakningar med stöd av nu föreslagna bestämmelser finns inte. En överklagandemöjlighet saknar också praktisk betydelse när det gäller kortvariga tvångsmedel såsom kroppsvisitation och husrannsakan, i

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

den meningen att den inte hindrar ingripanden från att ske. De rättsmedel som normalt står till buds för enskilda som anser sig drabbade av ett oberättigat polisingripande får alltså anses tillräckliga också i nu aktuella fall.

5.5 Sekretess

Bedömning: Det föreslagna systemet med säkerhetszoner medför inget behov av ändring i gällande regler om sekretess. Det behövs inte heller någon ändring i gällande regler om partsinsyn och kommunikation.

Sekretesskyddet för uppgifter hos Polismyndigheten och domstol

De uppgifter som typiskt sett kommer att ligga till grund för Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon kan till stor del förväntas vara kända för allmänheten och därför inte skyddsvärda. I vissa fall kan de uppgifter som ligger till grund för ett beslut dock vara mycket känsliga. Det kan exempelvis röra sig om uppgifter om kriminella nätverks brottsliga verksamhet, konflikter och vapentillgång. Det kan även röra sig om uppgifter om de kriminella nätverkens aktörer, såsom vilka de är och var de bor och uppehåller sig.

Allmän förvaltningsdomstol kan vid handläggningen av mål om ett överklagat beslut om en säkerhetszon komma att infordra uppgifter som legat till grund för beslutet från Polismyndigheten. Polismyndigheten får med stöd av 10 kap. 16 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, överlämna sådana uppgifter till domstolen utan hinder av sekretess, om de behövs där för överprövning av beslutet.

Eftersom de uppgifter som ligger till grund för Polismyndighetens beslut kan vara skyddsvärda och överlämnas till domstol i mål om säkerhetszoner, finns det anledning att överväga om befintligt sekretesskydd är tillräckligt eller om gällande bestämmelser om sekretess i någon mån behöver ändras.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Befintligt sekretesskydd

De i sammanhanget mest relevanta sekretessbestämmelserna finns i 18 kap. 1 och 2 §§ och 35 kap. 1 § OSL.

Av 18 kap. 2 § första stycket OSL följer att sekretess gäller för uppgift som hänför sig till underrättelseverksamhet, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas.

Av 18 kap. 1 § första stycket OSL framgår att sekretess även gäller bl.a. för uppgift som hänför sig till förundersökning i brottmål, angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs. Med angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i annan verksamhet för att förebygga brott avses i nuläget verksamhet i brottsförebyggande syfte enligt lagen om kontroll av vissa utlänningar och preventivlagen (se t.ex. prop. 2005/06:177 s. 80). Enligt andra stycket 2 gäller, under motsvarande förutsättningar, sekretess för bl.a. uppgifter som hänför sig till annan verksamhet som syftar till att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. Med annan verksamhet avses brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet i allmänhet utan anknytning till något konkret fall, t.ex. uppgifter i vissa register som används i polisiär verksamhet såsom misstankeregistret (Lenberg m.fl., Offentlighets- och sekretesslagen, JUNO, version 26, kommentaren till 18 kap. 1 §).

Sekretessbestämmelserna till skydd för allmänna intressen i 18 kap. 1 och 2 §§ OSL gäller uppgifter som hänför sig till viss verksamhet. Det innebär att sekretessen gäller oavsett hos vilken myndighet uppgifterna finns.

I 35 kap. 1 § OSL finns sekretessbestämmelser till skydd för enskildas intressen. Av den paragrafen framgår att sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga och ekonomiska förhållanden bl.a. om uppgiften förekommer i angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i brottmål eller i annan verksamhet för att förebygga brott, eller annan verksamhet som bedrivs vid t.ex. Polismyndigheten och som syftar till att förebygga brott. Sekretessen gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den

enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men.

Sekretessen enligt 35 kap. 1 § OSL gäller i nu aktuella avseenden endast för uppgifter som förekommer i viss verksamhet hos t.ex. Polismyndigheten. Genom 43 kap. 1 § OSL tydliggörs dock att när ett beslut i en verksamhet hos en myndighet överklagas till en förvaltningsdomstol ska de eventuella sekretessbestämmelser som gäller för uppgifter i verksamheten hos myndigheten också tillämpas av förvaltningsdomstolen, med vissa undantag och begränsningar som framgår av 43 kap. 3 § OSL. I vissa fall kan sekretess även överföras till förvaltningsdomstol från en annan myndighet med stöd av 43 kap. 2 § OSL.

En sekretessbestämmelse som gäller för en uppgift i ett mål eller ärende upphör som huvudregel att vara tillämplig i målet eller ärendet om uppgiften läggs fram vid offentlig förhandling eller tas in i en dom eller ett annat beslut (43 kap. 5 § första stycket och 8 § första stycket OSL). Enligt 16 § förvaltningsprocesslagen får en förhandling i en allmän förvaltningsdomstol hållas inom stängda dörrar om det vid förhandlingen kan antas läggas fram uppgifter för vilka sekretess enligt OSL gäller hos domstolen. Vidare har domstolen enligt 43 kap. 8 § andra stycket OSL viss möjlighet att besluta att en sekretessbestämmelse som gäller för en viss uppgift ska fortsätta att vara tillämplig på uppgiften när den ingår i en dom eller ett beslut.

Sekretesskyddet behöver inte utvidgas

De uppgifter som kommer att ligga till grund för Polismyndighetens beslut om säkerhetszoner kan antas hänföra sig till myndighetens brottsförebyggande arbete och underrättelseverksamhet, som är föremål för sekretesskydd hos Polismyndigheten under de förutsättningar som anges i 18 kap. 1 och 2 §§ OSL. Det är inte fråga om nya uppgifter hos Polismyndigheten, utan uppgifter som redan förekommer inom ramen för myndighetens verksamhet. Med hänsyn härtill får befintlig sekretess till skydd för uppgifter hos Polismyndigheten anses tillräcklig.

I enlighet med resonemanget ovan kan de uppgifter som Polismyndigheten tillför mål om säkerhetszoner antas vara hänförliga till

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

polisens brottsförebyggande arbete och underrättelseverksamhet. Sådana uppgifter har enligt 18 kap. 1 och 2 §§ OSL samma sekretesskydd vid domstolen som de har hos Polismyndigheten. Skyddet är tillräckligt omfattande och dessutom så starkt att det inte finns något skäl att föreslå någon särskild sekretessbestämmelse för att ge sådana uppgifter ett utökat skydd. Även sekretessen till skydd för enskildas personliga och ekonomiska förhållanden enligt 35 kap. 1 § OSL bedöms vara tillräcklig.

Sammanfattningsvis medför den föreslagna regleringen inte något behov av att utöka det befintliga sekretesskyddet för allmänna och enskilda intressen genom ändringar i OSL.

Partsinsyn och kommunikation

När ett beslut om en säkerhetszon överklagas till allmän förvaltningsdomstol gäller förvaltningsprocesslagen. Förvaltningsprocesslagen innehåller vissa bestämmelser om partsinsyn och kommunikation. Av 18 § förvaltningsprocesslagen framgår att en part, innan ett mål avgörs, som huvudregel ska ha fått kännedom om det som tillförts målet genom annan än honom eller henne själv och fått tillfälle att yttra sig över det. Även enligt 10 § första stycket och 12 § förvaltningsprocesslagen gäller en viss underrättelseskyldighet gentemot part.

De nu nämnda bestämmelserna gäller enligt 19 § förvaltningsprocesslagen med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § OSL. Av 10 kap. 3 § första stycket OSL framgår att sekretess inte hindrar att en enskild, som är part i ett mål eller ärende hos domstol och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska parten på annat sätt få upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda. Upplysningsskyldigheten kan fullgöras både skriftligen och muntligen, t.ex. genom en muntlig redogörelse för innehållet i vissa handlingar (prop. 1971:30 s. 431 och 443).

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Som framgår ovan kan det i ett mål om ett överklagat beslut om en säkerhetszon förekomma sekretessbelagda uppgifter av mycket känslig natur. Ett röjande av sådana uppgifter, även till någon som är part i målet, skulle i vissa fall kunna innebära betydande skada för Polismyndighetens arbete med att förebygga allvarlig nätverksrelaterad brottslighet eller stor risk för enskildas liv och hälsa. I sådana fall bör en tillämpning av 10 kap. 3 § OSL resultera i bedömningen att det är av synnerlig vikt med hänsyn till allmänt eller enskilt intresse att inte röja uppgifterna ens för part. Mot denna bakgrund är bedömningen att bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen tillsammans med kravet på synnerlig vikt i 10 kap. 3 § OSL på ett rimligt sätt balanserar intresset av partsinsyn och kommunikation mot intresset av att skydda känsliga uppgifter i de aktuella målen. Det bedöms därför inte behövas några inskränkningar av reglerna om partsinsyn och kommunikation.

5.6 Systemets förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter

Bedömning: Det föreslagna systemet med säkerhetszoner är förenligt med skyddet för den personliga integriteten och skyddet mot diskriminering.

5.6.1 Skyddet för den personliga integriteten

Det föreslagna systemet med säkerhetszoner medför inskränkningar i skyddet för den personliga integriteten enligt regeringsformen och Europakonventionen. Reglerna motiveras av allmän säkerhet och intresset av att förebygga och förhindra brott, vilket är godtagbara ändamål för sådana inskränkningar. Tidigare har konstaterats (avsnitt 4.2) att det finns ett angeläget och samhälleligt behov av ett system med säkerhetszoner och att det i stort är proportionerligt att utvidga polisens befogenheter genom att införa ett sådant system, förutsatt att det utformas på ett proportionerligt sätt. De frågor som kvarstår vid bedömningen av om den föreslagna regleringen är förenlig med skyddet för den personliga integriteten enligt regeringsformen och Europakonventionen, är om den till sin

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

utformning är proportionerlig och lever upp till kraven på rättssäkerhet.

När det gäller om det föreslagna systemet är proportionerligt ska inledningsvis beaktas att de föreslagna befogenheterna endast utgör en smärre utökning av polisens nuvarande förebyggande befogenheter. Vidare har regleringen genomgående avgränsats i syfte att minimera integritetsintrånget och begränsa ingripanden till situationer när det finns ett betydande behov av dem. Som exempel har befogenheten att införa en säkerhetszon begränsats till situationer när och områden där det finns en påtaglig risk för mycket allvarlig brottslighet som innebär stora risker för allmänheten. I den mån andra mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de alltid väljas i första hand. Dessutom ska Polismyndigheten omedelbart inskränka eller häva ett beslut om att införa en säkerhetszon när det finns anledning till det. Mot denna bakgrund – och med hänsyn till det tungt vägande intresset av att kunna förebygga och förhindra allvarlig nätverksrelaterad brottslighet – är bedömningen att de ingrepp i den personliga integriteten som systemet medför är såväl nödvändiga som proportionerliga i förhållande till de ändamål som regleringen bygger på.

Avseende kraven på rättssäkerhet kan inledningsvis konstateras att förutsättningarna för att få införa en säkerhetszon är avgränsade på ett preciserat, tydligt och förutsebart sätt. En polismans befogenheter i en säkerhetszon är inte lika detaljerade och dessutom vida. En mer preciserad och begränsad befogenhet skulle dock inte ha avsedd effekt. Befogenheterna är inte heller obegränsade. Ingripande får endast ske när det finns behov av det utifrån det speciella syfte som zonen har införts. En polisman måste i varje enskilt fall kunna peka på vilka omständigheter som legat till grund för ett ingripande. Vidare finns krav på att varje ingripande ska vara proportionerligt. Med hänsyn också till de speciella förutsättningarna som måste vara för handen för att införa en zon, är bedömningen att även kraven för ingripande är tillräckligt tydliga och förutsebara. Systemet innehåller dessutom avgränsningar och andra kontrollmekanismer som minskar risken för missbruk, såsom strikta tidsmässiga och geografiska begränsningar, dokumentationskrav och en möjlighet att överklaga beslut om en säkerhetszon. Härtill kommer den extraordinära tillsyn som utförs av JK och JO. Mot denna bakgrund

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

är bedömningen att det föreslagna systemet lever upp till Europakonventionens krav på rättssäkerhet.

De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska enligt förslagen även få användas mot barn. Barns integritet skyddas, liksom vuxnas, genom 2 kap. 6 § regeringsformen och artikel 8 i Europakonventionen. Barns integritet skyddas dessutom genom barnkonventionen. Av artikel 3 i barnkonventionen följer att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara till barnets bästa. Vid bedömningen av vad som är till barnets bästa är andra rättigheter i konventionen av betydelse, såsom artikel 16 som stadgar att inget barn får utsättas för godtyckliga ingripanden i bl.a. sitt privatliv. Relevant i nu aktuellt sammanhang är också barns rätt enligt artikel 19 till skydd från all form av våld och utnyttjande som kan skada dem i något avseende.

Som framgår av avsnitt 5.3.2 är bedömningen att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon kommer ge barn ett bättre skydd mot skjutningar och sprängningar, på motsvarande sätt som de ger vuxna ett sådant skydd. Dessutom bör befogenheterna ge barn ett bättre skydd mot att involveras och utnyttjas av de kriminella nätverken vid skjutningar och sprängningar på det hänsynslösa sätt som är fallet idag. Det finns därför inte anledning att göra någon annan bedömning i förhållande till barn än vad som ovan gjorts avseende vuxna. De ingrepp i barns personliga integritet som systemet medför är såväl nödvändiga som proportionerliga i förhållande till de ändamål som regleringen bygger på. Det är också bättre för barn och förenligt med barnkonventionen att de får ett effektivare skydd mot sådant våld och utnyttjande som den aktuella brottsligheten innebär, än att de skyddas från att i viss högre grad utsättas för tvångsmedel. I sammanhanget bör dock framhållas att det vid användning av nu aktuella tvångsmedel mot barn kan finnas skäl att vara återhållsam. Vid varje beslut om ingripande måste barnets bästa beaktas.

Sammantaget är bedömningen att den föreslagna regleringen om säkerhetszoner är proportionerlig och förenlig med skyddet för den personliga integriteten i regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

5.6.2 Skyddet mot diskriminering

Som framgår av avsnitt 3.3 utgörs diskrimineringsskyddet i förevarande fall av ett antal diskrimineringsförbud i bl.a. regeringsformen, Europakonventionen och FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Förbuden innebär, förutom att en lagstiftning i sig inte får stå i strid med dem, även att det måste finnas ett tillräckligt skydd mot diskriminerande tillämpning i strid med förbuden.

Den föreslagna regleringen står i sig inte i strid med någon av diskrimineringsförbuden, bl.a. eftersom den inte förutsätter att någon missgynnas på grund av sin tillhörighet till någon form av minoritet. De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon är vidare utformade på ett sätt som gör att en polisman inte får ingripa enbart eller i huvudsak på grund av en persons faktiska eller förmodade etnicitet eller nationalitet. Regleringen innehåller alltså begränsningar som gör att den inte heller i praktiken hamnar i konflikt med något av diskrimineringsförbuden. Detta innebär inte att det helt saknas risk för att reglerna ändå tillämpas på ett diskriminerande eller stigmatiserande sätt. Som utvecklas i avsnitt 4.2.4 och 4.2.5 finns det en inneboende risk i dessa och liknande nuvarande befogenheter, där polismäns handlingsutrymme är relativt stort, för att stereotypa föreställningar kan påverka vem polisen intresserar sig för. Risken behöver motas på flera olika sätt, såsom Polismyndighetens fortsatta arbete med likabehandling och olika lagstiftningsåtgärder. I avsnitt 5.2.4 föreslås att Polismyndigheten ska publicera och informera om beslut om säkerhetszoner samt att ingripanden i en zon ska dokumenteras, vilket indirekt motverkar riskerna för både faktisk och upplevd diskriminering och stigmatisering. I avsnitt 4.2.5 lyfts genomförandet av en utvidgning av diskrimineringsskyddet i diskrimineringslagen till att omfatta polismäns åtgärder i förhållande till allmänheten som en förstärkning av skyddet mot diskriminerande polisingripanden. Ett sådant förslag finns i betänkandet SOU 2021:94 som har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

Sammantaget är bedömningen att den föreslagna regleringen är förenlig med diskrimineringsskyddet i bl.a. regeringsformen, Europakonventionen och FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Bedömning: De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt.

Det behövs inte några övergångsbestämmelser.

De föreslagna lagändringarna är angelägna och bör därför träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen har presenterat som sin plan att regleringen om visitationszoner ska träda i kraft redan den 1 mars 2024. Följaktligen bör det enligt regeringen finnas förutsättningar för att korta ner de olika leden i lagstiftningsprocessen på ett sätt som möjliggör ett så snabbt ikraftträdande. Det är angeläget att remissinstanserna får en reell möjlighet att överväga förslagen i enlighet med det grundlagsstadgade beredningskravet.

Polismyndigheten är i stort positiv till det av regeringen förutskickade ikraftträdandet eftersom den vill kunna dra nytta av de föreslagna befogenheterna så snart som möjligt. Om förslaget om krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt befintliga bestämmelser i polislagen genomförs, anser Polismyndigheten dock att den behöver längre tid för förberedelser, såsom utbildningsinsatser och framtagande av nya blanketter.

Utredaren har förståelse för att implementeringsåtgärder kan ta lång tid i en så stor myndighet som Polismyndigheten. Samtidigt ska beaktas att den del av förslaget om en generell skyldighet att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen som Polismyndigheten menar kräver extra förberedelsetid, handlar om en skyldighet att dokumentera kroppsvisitationer med stöd av befintliga bestämmelser. Behövliga utbildningsinsatser bör därför endast avse var och hur man ska dokumentera, inte förutsättningarna för ingripande. Vidare dokumenterar polismän i viss mån redan kroppsvisitationer

enligt 19 § andra stycket 1 och 23 § andra stycket polislagen. Polismyndigheten bör därför kunna hantera det förutskickade ikraftträdandet oavsett om nyss nämnda dokumentationskrav genomförs. Vid en annan bedömning kan övervägas om den föreslagna ändringen i 27 § polislagen, i den del som avser dokumentation över kroppsvisitationer enligt 19, 19 a, 23 och 24 a §§ polislagen, ska träda i kraft vid ett senare datum.

De allmänna förvaltningsdomstolarna bör klara av det förutskickade ikraftträdandet eftersom de inte kan förväntas behöva vidta några betydande förberedelser för att kunna hantera överklagade beslut om säkerhetszoner.

Utgångspunkten för denna typ av lagstiftning är att nya regler ska tillämpas direkt efter ikraftträdandet. Den ordningen är lämplig även i detta fall. Några övergångsbestämmelser behövs därför inte.

7 Konsekvenser

7.1 Inledning

I uppdraget ingår att redovisa konsekvenserna av förslagen. Utredaren ska särskilt bedöma konsekvenserna för brottsbekämpningen och den personliga integriteten. Utredaren ska även belysa risker och konsekvenser för barn.

Förslagens konsekvenser för den personliga integriteten har behandlats utförligt tidigare i promemorian, se avsnitt 4.2.3, 4.2.5 och 5.6.1. Risker och konsekvenser för barn har belysts i avsnitt 5.3.2 och 5.6.1. I detta kapitel redovisas övriga konsekvenser av betydelse.

7.2 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsbekämpande arbetet

Bedömning: Förslagen bidrar till att stärka det brottsförebyggande arbetet och minska antalet skjutningar och sprängningar. De bidrar även till att öka tryggheten i offentliga miljöer.

Förslagen ger polisen effektivare verktyg för att förebygga och förhindra skjutningar och sprängningar som begås av kriminella nätverk. De innebär bl.a. att Polismyndigheten i vissa riskfyllda situationer kopplade till konflikter i och mellan kriminella nätverk får besluta att införa en säkerhetszon, inom vilken polismän har utökade befogenheter att leta efter vapen och andra farliga föremål i syfte att förebygga skjutning eller sprängning. Befogenheterna bör påtagligt minska benägenheten att ta med vapen och liknande föremål in i områden som omfattas av säkerhetszoner, och underlätta för polismän att hitta de vapen som ändå finns där. I viss mån bör de även minska benägenheten att ge barn uppdrag som vapen-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

bärare och att utföra skjutningar och sprängningar. Detta kan i sin tur förväntas medföra att risken för nätverksrelaterade skjutningar och sprängningar sjunker i områdena, vilket också bör bidra till att kyla ner bakomliggande konflikter och motverka fortsatta våldsspiraler.

Genom att förslagen minskar risken för skjutningar och sprängningar i vissa områden, ökar den faktiska tryggheten för dem som vistas där. Förslagen bör även öka den upplevda tryggheten eftersom det kommer vara tydligt att en säkerhetszon har införts och följaktligen var ökade polisiära insatser sker.

7.3 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Förslagen kan medföra något ökade kostnader för Polismyndigheten och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Sådana kostnader ryms inom ramen för befintliga anslag.

7.3.1 Ekonomiska konsekvenser för Polismyndigheten

Det föreslagna systemet med säkerhetszoner utökar inte Polismyndighetens uppdrag, utan ger den bättre möjligheter att fullgöra uppgifter som redan åligger den. I vilken utsträckning Polismyndigheten kommer använda säkerhetszoner beror bl.a. på operativa överväganden och är inte helt lätt att förutse. Polismyndigheten har grovt uppskattat att den givet dagens allvarliga läge kan tänkas besluta om ca 25 säkerhetszoner under det första året efter att regleringen trätt i kraft. Ett rimligt antagande är också att användningen kan komma att variera över tid. Sammantaget gör detta att de kostnader som en tillämpning av förslagen ger upphov till bör bedömas med viss försiktighet.

De kostnader som kan uppstå för Polismyndigheten vid användning av regleringen är hänförliga till dels beslutet att införa en säkerhetszon, dels arbetet inom en zon. Ett beslut om att införa en säkerhetszon innebär bl.a. att Polismyndigheten ska upprätta ett skriftligt beslut och informera om det på olika sätt. Om ett beslut överklagas kommer Polismyndigheten behöva agera motpart i domstol. Beträffande arbetet i en säkerhetszon förutsätter förslagen att

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

tillräckligt med polisiära resurser allokeras för arbetet med zonen för att den ska få avsedd effekt. Det kan dock antas att polisen redan idag allokerar resurser till områden där det finns en påtaglig risk för skjutning eller sprängning. Vidare ska de ingripanden som sker dokumenteras. Med hänsyn till den försiktighet som enligt ovan är påkallad, är bedömningen att de kostnader som förslagen om säkerhetszoner kan ge upphov till för Polismyndigheten ryms inom ramen för befintliga anslag. Någon annan uppfattning har inte framförts av Polismyndigheten.

I avsnitt 5.3.3 lämnas ett förslag som innebär att polismän även ska dokumentera andra kroppsvisitationer enligt polislagen än sådana som sker med stöd av nu föreslagna befogenheter. Idag finns inte någon generell skyldighet att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen. Förslaget medför således en ökad administrativ börda för Polismyndigheten. Redan idag dokumenteras dock kroppsvisitationer enligt polislagen i viss utsträckning. I hur stor utsträckning som det sker är svårt att uppskatta. Det är därför även svårt att uppskatta hur stor ökning av Polismyndighetens administrativa börda som förslaget ger upphov till. Mot bakgrund av de massiva satsningar som skett för att stärka Polismyndigheten bör dock kostnaderna under alla omständigheter rymmas inom ramen för myndighetens befintliga anslag.

7.3.2 Ekonomiska konsekvenser för de allmänna förvaltningsdomstolarna

Förslaget om att Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol kan medföra en ökning av antalet mål där. Hur stor ökningen av antalet mål kommer bli beror på i vilken utsträckning Polismyndigheten kommer att använda sig av zoner och är därmed svårt att bedöma. Utifrån Polismyndighetens uppskattning görs i nuläget bedömningen att det kommer vara fråga om ett så pass begränsat antal mål att kostnaderna bör rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

7.3.3 Ekonomiska konsekvenser för andra myndigheter

Även om förslagen innebär att polismän får utökade befogenheter att göra förebyggande kroppsvisitationer och husrannsakningar för att leta efter vapen och andra farliga föremål, kan befogenheterna inte förväntas leda till att betydligt fler vapen kommer beslagtas eller att fler brott upptäcks, utreds och lagförs. Anledningen till det är att en säkerhetszon påtagligt bör minska benägenheten att ta med sig och använda vapen och andra farliga föremål i zonen. Därmed kan förslagen inte heller förväntas innebära några kostnadsökningar för Åklagarmyndigheten, de allmänna domstolarna eller Kriminalvården.

7.3.4 Ekonomiska konsekvenser i övrigt

Förslagen bedöms inte leda till kostnadsökningar för kommuner eller enskilda.

Beträffande konsekvenser för företag har i olika sammanhang spekulerats kring att människor kommer undvika att vistas i ett område som omfattas av en zon, antingen för att det kommer vara tydligt att risken för allvarlig brottslighet är förhöjd i området eller för att de inte vill utsättas för kroppsvisitation eller husrannsakan. Den minskade benägenheten att vistas i området skulle i sin tur kunna drabba företagare där på ett negativt sätt. Dessa spekulationer kan stämma i den meningen att de som inte behöver vistas i en säkerhetszon i någon mån kan komma att undvika det. Samtidigt ska beaktas att det även utan en säkerhetszon ofta är tydligt var risken för skjutningar och liknande är förhöjd. Vidare innebär förslagen i denna promemoria – till skillnad från vad som ibland har framförts i den allmänna debatten – inte att polismän får ingripa mot vem som helst i en säkerhetszon. Någon större påverkan på benägenheten att bege sig in i en säkerhetszon bör förslagen därför inte ha. Dessutom kan en säkerhetszon förväntas medföra att området både kommer vara och upplevas som tryggare än vad som annars varit fallet, vilket kan öka benägenheten att vistas friare i offentliga miljöer där och följaktligen gagna företagare. Sammanfattningsvis är bedömningen att förslagen inte bör påverka företag som verkar inom en säkerhetszon på ett negativt sätt.

7.4 Andra konsekvenser

Bedömning: Förslagen kommer att beröra män i större utsträckning än kvinnor. Vidare kan de bidra till att uppnå det jämställdhetspolitiska målet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv.

Förslagen medför inga andra konsekvenser av betydelse.

De förslag som lämnas är könsneutrala. Även med bestämmelser som gäller lika för alla kan olika grupper påverkas av dem i olika utsträckning. Fler män än kvinnor är involverade i kriminella nätverk. Män kontrolleras också av polismän i avsevärt högre utsträckning än kvinnor. Det är därför högst sannolikt att fler män än kvinnor kommer att bli föremål för tvångsmedel i säkerhetszoner. Vidare uttrycker kvinnor i större utsträckning än män otrygghet enligt de nationella trygghetsundersökningar som Brå årligen genomför. Eftersom förslagen bedöms öka tryggheten kan de bidra till att uppnå det jämställdhetspolitiska målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Förslagen bedöms i övrigt inte medföra några konsekvenser av betydelse. Som exempel saknar förslagen betydelse för miljön, möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen och det kommunala självstyret.

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387

22 a § *Polismyndigheten får införa en säkerhetszon i ett visst område om*

1. det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området, och

2. åtgärden är av synnerlig för syftet att förebygga eller förhindra sådan brottslig verksamhet.

Inom en säkerhetszon får en polisman kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, i den utsträckning det behövs för syftet med zonen.

Åtgärder enligt andra stycket får vidtas endast på allmän plats och i transportmedel på sådan plats.

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för när Polismyndigheten får införa en säkerhetszon i ett visst område. Den reglerar även vilka särskilda befogenheter som polismän har i en sådan zon. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.1, 5.2.3 och 5.3.

I första stycket anges vad som krävs för att Polismyndigheten ska få införa en säkerhetszon i ett visst område.

Enligt *första stycket punkten 1* krävs att det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området. Med ”skjutning” avses att någon avlossar ett vapen som är att anse som skjutvapen enligt 1 kap. 2 § vapenlagen (1996:67) och med ”sprängning” avses att någon får ett sprängämne eller liknande ämne att explodera. Genom begreppet ”brottslig verksamhet” framgår att det inte finns krav på en konkret brottsmisstanke. Något krav på att den konflikt som ligger bakom risken för skjutning eller sprängning ska ha viss dignitet, intensitet, omfattning, varaktighet eller ändamål ställs inte heller. Att konflikten ska utspela sig mellan grupper innebär att det ska finns minst två personer på varje sida som är beredda att agera gemensamt eller för varandras räkning i konflikten. Både

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

konflikter i och mellan kriminella nätverk kan följaktligen omfattas. Det krävs dock inte att konflikten utspelar sig i eller mellan kriminella nätverk.

Bedömningen av om det finns en påtaglig risk för skjutning eller sprängning får inte bygga enbart på spekulationer eller allmänna bedömningar. Den ska vara grundad på faktiska omständigheter, såsom våldsbrott, hot eller annat faktiskt agerande kopplat till en konflikt. Risken ska vidare avse en klart förutsebar utveckling utifrån dessa omständigheter, dvs. att en skjutning eller sprängning kan komma att ske. Däremot krävs inte att det går att konkretisera närmare hur risken kommer att förverkligas, t.ex. vilket närmare tillvägagångssätt som kommer att användas eller vem som kommer att utföra skjutningen eller sprängningen. Som utgångspunkt bör det krävas att en eller flera händelser kan påvisas som starkt talar för att någon eller några kommer utföra en skjutning eller sprängning inom ett visst område. Vid prövningen av om den eller de händelser som kan påvisas innebär en sådan påtaglig risk som krävs, bör utgångspunkt tas i karaktären och omfattningen av den eller dem. Av vikt kan även vara vem eller vilka i en grupp som har angripits och vilken tillgång till skjutvapen eller sprängämnen som kan antas finnas i den aktuella gruppen. Som exempel kan en skjutning eller sprängning riktad mot någon i ett kriminellt nätverk av en person i ett annat nätverk ofta antas innebära en påtaglig risk för hämnd med motsvarande våld. Även lindrigare våld eller hot kan medföra en påtaglig risk för skjutning eller sprängning, särskilt om det har skett flera gånger och underrättelser, spaningsuppgifter eller liknande talar för en sådan upptrappning. Dessutom kan andra ageranden än brottsliga angrepp, som att en grupp vidtagit förberedelser för att hämnas eller liknande, i sig eller tillsammans med andra omständigheter medföra en sådan risk som krävs. I normalfallet bör det finnas ett nära tidsmässigt samband mellan aktuella händelser och tiden för beslut.

Den påtagliga risken för en skjutning eller sprängning måste kunna knytas till ett visst geografiskt område. Det är också i det området som en säkerhetszon får införas. Förutom att en säkerhetszon endast får införas i, och således omfatta, det område där risken är påtaglig, finns ingen begränsning för hur stor en zon får vara. Var det finns en påtaglig risk får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I typfallet kan det röra sig om ett område där den eller

de som en skjutning eller sprängning förväntas riktas mot bor eller annars brukar uppehålla sig.

Enligt *första stycket punkten 2* krävs även att åtgärden är av synnerlig vikt för syftet att förebygga och förhindra den aktuella brottsliga verksamheten. Det innebär att en säkerhetszon måste vara nödvändig för det syftet. Om andra motsvarande mindre ingripande åtgärder, t.ex. kroppsvisitationer och husrannsakningar enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a §, är tillräckliga ska de användas i första hand.

Den för alla tvångsmedel gällande proportionalitetsprincipen ska beaktas vid prövningen av om en säkerhetszon ska införas och hur omfattande den ska vara. Principen brukar – när det gäller användning av tvångsmedel – i korthet beskrivas på det sättet att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Vid proportionalitetsbedömningen ska beaktas, å ena sidan, bl.a. karaktären och allvaret i den brottslighet som det finns en risk för och, å andra sidan, de konsekvenser som en säkerhetszon kan antas få i form av integritetsintrång. Även eventuella indirekta följder av en säkerhetszon kan vägas in, såsom intrång i tredje mans skyddade intressen. Som exempel är det oproportionerligt att införa en säkerhetszon vid risk för en skjutning eller sprängning som inte innebär allvarligt våld eller hot mot enskild.

I andra och tredje styckena regleras de särskilda befogenheter som polismän har i en säkerhetszon.

Av *andra stycket* framgår att polismän i en säkerhetszon har särskilda befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål. Med ”vapen eller andra farliga föremål” avses exempelvis skjutvapen enligt definitionen i vapenlagen, föremål som avses i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål samt explosiva och brandfarliga varor och föremål såsom sprängämnen. En polisman får använda tvångsmedlen i den utsträckning det behövs för syftet med säkerhetszonen. För att detta krav ska vara uppfyllt måste det finnas anledning att ingripa i det enskilda fallet utifrån en förhöjd risk att det påträffas ett farligt föremål som kan komma till användning vid aktuell brottslighet. Det krävs inte att underlaget är så individspecifikt eller konkret att det kan sägas att risken är stor. Bedömningen ska dock bygga på faktiska omständig-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heter såsom underrättelser, tips, iakttagelser eller polisiär erfarenhet. Det måste i efterhand gå att peka på vilka omständigheter som legat till grund för ett ingripande. Som exempel kan det finnas grund för ingripande om en person eller ett fordon motsvarar en riskprofil eller liknande som arbetats fram med hjälp av polisiär erfarenhet eller underrättelser. Detsamma kan gälla om en person tidigare varit involverad i allvarlig våldsbrottslighet eller om en person är klädd på ett visst sätt eller beter sig avvikande. Ett ingripande kan dock aldrig motiveras enbart eller i huvudsak på grund av faktisk eller förmodad etnicitet eller nationalitet. Det måste alltid utifrån omständigheterna finnas ett behov av kroppsvisitation eller husrannsakan för syftet med säkerhetszonen.

Ett beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan som direkt eller indirekt rör ett barn ska fattas med särskild omsorg. Åtgärden måste vara förenlig med de rättigheter som tillförsäkras barn enligt barnkonventionen. Det betyder bl.a. att de hänsyn som enligt barnkonventionen ska tas till barnets bästa och barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden. Dessa hänsyn väger tyngre ju yngre barnet är. Andra, mindre ingripande åtgärder ska alltid väljas i första hand. Om en kroppsvisitation eller husrannsakan är berättigad ska den genomföras på ett sätt som innebär ett så litet obehag som möjligt för barnet. I vissa fall kan det vara lämpligt att kontakta barnets vårdnadshavare.

Av *tredje stycket* framgår att en polismans särskilda befogenheter enligt andra stycket endast gäller på allmän plats och i transportmedel på sådan plats. Begreppet allmän plats har samma innebörd som i brottsbalken och lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (se t.ex. prop. 1987/88:98 s. 12).

Om en polisman behöver stoppa ett transportmedel i färd för att genomföra en kroppsvisitation eller husrannsakan enligt paragrafen finns en rätt att göra det enligt 22 §. Av 10 § följer att en polisman under vissa förutsättningar får använda våld för att genomföra sådana åtgärder.

22 b § *Polismyndighetens beslut om att införa en säkerhetszon ska gälla för en viss tid, högst två veckor från dagen för beslutet.*

Beslutet börjar gälla omedelbart, om inte annat anges i beslutet.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om en säkerhetszons giltighetstid. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

Av *första stycket* framgår att Polismyndighetens beslut om att införa en säkerhetszon ska vara tidsbegränsat. Som längst får det gälla i två veckor från dagen för beslutet. Någon nedre gräns finns inte. Inom den angivna tidsramen ska beslutet ges den giltighetstid som är nödvändig för syftet med säkerhetszonen. Bedömningen får göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och erfarenheter av liknande situationer. Om det vid giltighetstidens utgång fortfarande finns förutsättningar för en säkerhetszon, kan Polismyndigheten fatta ett nytt beslut, dvs. förlängning ske. Bedömningen av om det finns förutsättningar för en säkerhetszon bör dock bli striktare ju längre tid som går utan att läget har förändrats på något betydande sätt.

Enligt *andra stycket* börjar ett beslut om att införa en säkerhetszon gälla omedelbart, om inte annat anges i beslutet. Det kan i vissa fall vara lämpligt att låta beslutet börja gälla vid en senare tidpunkt för att allmänheten ska få information om att en säkerhetszon införs och varför innan den börjar gälla. Ett beslut gäller oavsett om det har överklagats. Domstolen kan dock besluta om inhibition enligt 28 § förvaltningsprocesslagen (1971:291).

22 c § *Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska vara skriftligt och innehålla uppgift om*

1. beslutets innebörd och omfattning,

2. skälen för beslutet,

3. de bestämmelser som tillämpats,

4. vem som fattat beslutet, och

5. möjligheten att överklaga enligt 22 e §.

Polismyndigheten ska omedelbart publicera beslutet på sin webbplats och informera om det på annat verksamt sätt.

Paragrafen, som är ny, reglerar bl.a. hur Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska utformas. Bestämmelserna gäller både beslut om att införa en säkerhetszon och beslut som ändrar ett införandebeslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.4.

Enligt *första stycket* ska ett beslut vara skriftligt. Beslutet ska ange dess innebörd och omfattning. Det innebär bl.a. att ett beslut om att införa en säkerhetszon ska innehålla uppgift om att en säkerhetszon införs, vilka befogenheter som polismän har i säkerhetszonen samt zonens geografiska avgränsning och giltighetstid. Ett beslut som ändrar ett gällande beslut om säkerhetszon ska ange omfattningen av zonen efter beslutet. Den geografiska avgränsningen kan lämpligen anges genom att området markeras på en karta i beslutet. Beslutet ska även innehålla uppgift om skälen för beslutet, de bestämmelser som tillämpats och vem som har fattat beslutet. Skälen ska ge en tydlig och rättvisande bild av Polismyndighetens resonemang mot bakgrund av kraven för att få införa en säkerhetszon. Dessutom ska beslutet innehålla uppgift om möjligheten att överklaga enligt 22 e §, inklusive hur ett överklagande går till.

Enligt *andra stycket* ska Polismyndigheten omedelbart publicera ett beslut om en säkerhetszon på sin webbplats. Vidare ska Polismyndigheten informera om beslutet på annat verksamt sätt. I detta ligger även att Polismyndigheten i förekommande fall ska informera om hur en domstol har ändrat beslutet. Publiceringen och övriga informationsinsatser ska syfta till att beslutet, inklusive varför det fattats och vad det innebär, snabbt får en bred spridning bland berörda. Vad som är ett verksamt sätt att informera om ett beslut kan bl.a. bero på beslutets karaktär och vilka som bor och vistas i det område som beslutet berör. I första hand är det upp till Polismyndigheten att avgöra vad som är verksamt i det enskilda fallet. Som regel kan det vara lämpligt att informera lokalmedia, om den inte redan uppmärksammat beslutet på ett korrekt sätt. Andra lämpliga åtgärder kan vara skyltning på platsen och olika informationsinsatser av lokalpolis, såsom att sätta upp lappar på allmänna anslagstavlor och att informera i t.ex. skolor och trossamfund.

22 d § *Om det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det, ska Polismyndigheten omedelbart häva eller inskränka ett beslut om att införa en säkerhetszon.*

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om Polismyndighetens skyldighet att häva och ändra beslut om att införa en säkerhetszon. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.5.

Enligt paragrafen ska Polismyndigheten omedelbart häva eller ändra beslut när det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det. Det innebär att Polismyndigheten ska häva eller ändra ett beslut så snart det framkommer att det helt respektive delvis inte finns förutsättningar för en gällande säkerhetszon. Exempelvis måste Polismyndigheten häva eller ändra ett beslut om ändrade förhållanden medfört att det inte längre finns en påtaglig risk för skjutning eller sprängning i hela respektive delar av säkerhetszonen. Vidare måste Polismyndigheten häva eller ändra ett beslut om det kommer fram omständigheter som myndigheten inte kände till vid beslutstillfället och som ger vid handen att beslutet var felaktigt till att börja med. Skyldigheten enligt paragrafen gäller oavsett om beslutet i fråga är föremål för domstolsprövning. I sådana fall bör Polismyndigheten dock snabbt underrätta domstolen om sitt nya beslut.

Av 22 c § följer att Polismyndigheten omedelbart ska publicera och informera om beslut enligt paragrafen.

22 e § *Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Ett överklagande ska ha kommit in till Polismyndigheten inom tre veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats.*

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon ska handläggas skyndsamt.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Enligt *första stycket* får Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det får överklagas av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Den rättspraxis som finns beträffande vem som får överklaga enligt 42 §förvaltningslagen (2017:900) och äldre motsvarande bestämmelser är vägledande även vid tolkningen av vilka som får överklaga nu aktuella beslut. Överklagandetiden är tre veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats enligt 22 c §. Av 7 a § förvaltningsprocesslagen följer att Polismyndigheten är motpart när beslut överklagas.

Enligt *andra stycket* krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Enligt *tredje stycket* ska mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon handläggas skyndsamt. Det innebär att målen ska handläggas med förtur i domstolen. Några särskilda tidsfrister gäller inte.

27 § Protokoll ska föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll ska också föras över *kroppsvisitation*, husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Av protokollet ska det framgå

1. vem som har fattat beslutet om ingripandet,
2. grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats,
3. vem eller vilka som har deltagit i ingripandet,
4. vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot,
5. tiden för ingripandet samt
6. vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet.

Ansvarig för att protokoll upprättas är, i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 1 och 2, den som har fattat beslutet och i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 3–6, den som är att anse som förman vid ingripandet.

I rättegångsbalken finns bestämmelser om protokoll över förvar, beslag, husrannsakan, genomsökning på distans samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Paragrafen reglerar dokumentationsskyldighet i polisverksamheten. Tillägget i *första stycket* innebär att det införs en generell skyldighet att föra protokoll över kroppsvisitationer enligt lagen på det sätt som framgår av andra och tredje styckena (se vidare prop. 1996/97:175 s. 83). Övervägandena finns i avsnitt 5.3.3.

Uppdraget (Ju 2022:J)

Uppdraget i korthet

En utredare ges i uppdrag att undersöka och lämna förslag på hur ett system med tidsbegränsade och geografiskt avgränsade visitationszoner för att söka efter vapen och andra farliga föremål kan införas i Sverige. I uppdraget ingår att beakta grundläggande fri- och rättigheter och föreslå en reglering som inbegriper en prövning av åklagare och/eller domstol. Syftet med förslagen ska vara att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar.

Uppdraget ska redovisas senast den 22 januari 2024.

Dagens reglering om kroppsvisitation och husrannsakan

Allmänt

Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Med husrannsakan avses i regel en undersökning som en myndighet vidtar av ett hus, ett rum eller ett slutet förvaringsställe.

Kroppsvisitation och husrannsakan enligt rättegångsbalken

I rättegångsbalken finns bestämmelser om husrannsakan och kroppsvisitation. Kroppsvisitation och husrannsakan enligt rättegångsbalken får bara användas inom ramen för en förundersökning. Syftet med dessa tvångsmedel är att säkra utredning eller lagföring av brott. Det betyder bland annat att det ska finnas en konkret brottsmisstanke. Tvångsmedlen får inte användas i brotts-

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

förebyggande syfte eller i syfte att upptäcka brott. Viss särreglering angående kroppsvisitation och husrannsakan mot barn under 15 år som är misstänkta för brott finns i lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Kroppsvisitation och husrannsakan enligt polislagen

Polislagen (1984:387) innehåller bestämmelser som tillåter att kroppsvisitation och husrannsakan i vissa väl avgränsade fall används utanför förundersökningar. I de fallen krävs alltså inte att det finns någon konkret brottsmisstanke. Bestämmelserna innebär att en polisman får kroppsvisitera en person eller göra husrannsakan i ett fordon för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förverkas. Detta gäller bara i situationer där risken typiskt sett framstår som stor för att vapen ska komma till användning vid våldsbrott. Vid bedömningen av om det rör sig om en sådan situation kan det ha betydelse t.ex. om gängkriminella ligger i konflikt med varandra. Polismannen måste dessutom kunna peka på någon konkret omständighet som ger stöd för ett antagande om att ett vapen kan komma att påträffas. Under vissa förhållanden kan bestämmelserna även tillåta mer rutinmässiga ingripanden t.ex. om situationen är allmänt hotfull på en viss plats eller vid evenemang där risken för våld är överhängande.

Sedan 2021 får en polisman också i vissa fall bereda sig tillträde till ett gemensamt utrymme i eller i anslutning till ett flerbostadshus för att söka efter vapen eller andra farliga föremål.

Polislagen innehåller även separata bestämmelser om särskilda befogenheter i den skyddande och förebyggande verksamheten. Om det av särskilda skäl kan anses föreligga en risk för att vissa allvarliga brott kommer att begås på en viss plats får en polisman vidta vissa åtgärder på eller i anslutning till platsen, bl.a. husrannsakan, i syfte att avvärja brottet eller bereda skydd mot det. Om risken för brott är allvarlig får en polisman också kroppsvisitera personer som uppehåller sig på platsen.

Vid alla ingripanden enligt polislagen gäller att en polis ska ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter.

Visitationszoner i Danmark

Den danska polisen har sedan 2004 möjlighet att under vissa förutsättningar införa visitationszoner. En visitationszon ger polisen möjlighet att på en geografiskt avgränsad yta på stickprovsbasis genomföra kroppsvisitationer och husrannsakningar i fordon för att leta efter vapen. Beslut om införande av en visitationszon fattas av polisledningen (politidirektøren) men det är den enskilde polismannen på plats som avgör vem som ska visiteras inom en visitationszon.

Ett beslut om en visitationszon kan endast omfatta sådana platser där det är förbjudet att bära kniv, i huvudsak allmänna platser och skolor. För att en visitationszon ska få införas krävs att åtgärden är motiverad för att förebygga våldsbrott. Enligt de danska förarbetena krävs att det ska finnas en ökad risk för att någon begår våldsbrott på platsen, t.ex. mot bakgrund av tidigare brottslighet på platsen i närtid eller om det finns upplysningar om planerad brottslighet. Ett beslut om en visitationszon ska alltid vara tidsmässigt och geografiskt avgränsat. Det finns ingen tidsgräns för hur länge en zon får gälla men i förarbetena säger man att en längre tid än en månad bara kan komma i fråga om det föreligger alldeles särskilda omständigheter. Besluten går som regel inte att överklaga. I förarbetena nämner man dock att ett beslut om att införa en visitationszon enligt allmänna rättsprinciper bör kunna överklagas till justitiedepartementet och domstolarna av personer som har ett intresse i saken.

Behovet av en utredning

Det dödliga våldet fortsätter att öka

Våld i form av skjutningar och sprängningar, samt antalet skjutningar med dödlig utgång har ökat de senaste åren. I en rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå) från 2021 framgår att Sverige i ett europeiskt perspektiv ligger mycket högt i fråga om dödligt våld med skjutvapen. De allra flesta skjutningar kan kopplas till kriminella miljöer. Den skrämmande utvecklingen har fortsatt och 2022 är antalet dödsskjutningar fler än någonsin tidigare. Skjutningarna äger

ofta rum på allmän plats i tätbebyggda områden med risk för att allmänheten drabbas.

För att vända utvecklingen måste det brottsförebyggande arbetet prioriteras. Samtidigt måste insatserna för att motverka de kriminella nätverken intensifieras och nya åtgärder ständigt övervägas. Att ge polis och åklagare nya effektiva verktyg är en del i den offensiv mot organiserad brottslighet som regeringen inlett. Möjligheten att införa tidsbegränsade visitationszoner kan vara ett sådant verktyg.

Möjligheten att införa ett system med tidsbegränsade visitationszoner bör utredas

En av Polismyndighetens viktigaste uppgifter är att förebygga och förhindra brottslig verksamhet. Ett sätt att motverka skjutningar, sprängningar och andra våldsbrott kan vara att införa tidsbegränsade visitationszoner. En visitationszon skulle även kunna lugna ner pågående konflikter och bidra till ökad trygghet för allmänheten i området.

Den danska polisen har sedan 2004 i förhållandevis stor omfattning använt verktyget och där finns alltså en beprövad erfarenhet av åtgärden. Polismyndigheten i Sverige har, med hänvisning till den negativa brottsutvecklingen, framfört att det bör övervägas om visitationszoner ska kunna inrättas även här i landet. Begränsningar i skyddet mot kroppsvisitation och liknande intrång kan vara mycket ingripande för den enskilde och ska inte användas utan starka skäl. Med hänsyn till den allvarliga utvecklingen med framför allt skjutvapenvåld kopplat till kriminella nätverk finns det trots detta skäl att undersöka hur visitationszoner liknande de som finns i Danmark kan införas i Sverige. När systemet funnits på plats en tid bör det utvärderas.

Uppdraget till utredaren

Uppdraget att föreslå ett system med visitationszoner

En utredare ges i uppdrag att undersöka och lämna förslag på hur ett system med tidsbegränsade och geografiskt avgränsade visitations-

zoner för att söka efter vapen och andra farliga föremål kan införas i Sverige. Förslagen ska ge polisen utökade befogenheter att göra kroppsvisitationer och husrannsakan inom en sådan zon och på så sätt bidra till att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar. Utredaren ska inom ramen för uppdraget undersöka och redogöra för vilka fördelar och nackdelar ett sådant system kan medföra och hur ett sådant system ska förhålla sig till de befogenheter polis och åklagare redan har att genomföra kroppsvisitation och husrannsakan enligt polislagens och rättegångsbalkens regler.

Inom ramen för uppdraget kommer utredaren att behöva göra ett flertal ställningstaganden. Centrala frågor är under vilka förutsättningar en visitationszon ska kunna inrättas, vem som ska fatta ett beslut om inrättande av en sådan zon och om och på vilket sätt det ska kunna överprövas. Om besluten ska kunna överklagas måste beaktas vem som i så fall ska kunna överklaga. Systemet måste vara rättssäkert och samtidigt är det viktigt att en visitationszon i praktiken kan inrättas snabbt och effektivt i de fall det behövs. En möjlig lösning för att trygga rättssäkerheten i systemet skulle kunna vara att beslut om att inrätta en visitationszon fattas av åklagare och att dessa beslut kan överklagas till domstol. Även andra lösningar, som inbegriper en prövning av åklagare och/eller domstol, skulle kunna övervägas för att säkerställa rättssäkerheten. Andra frågor som utredaren kan behöva ta ställning till är hur länge beslutet får gälla, om det ska kunna avgränsas till vissa tider på dygnet, hur allmänheten ska få kännedom om beslutet, hur stor en visitationszon får vara, och vilka typer av platser som ska kunna omfattas. För att undvika att barn utnyttjas av den organiserade brottsligheten ska utredaren ta ställning till om tvångsmedel inom en visitationszon ska få företas mot barn under 15 år. Det ligger närmast till hands att polisen inom en visitationszon får möjlighet att genomföra kroppsvisitation och husrannsakan i fordon för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Det kan dock inte uteslutas att andra lösningar är mer ändamålsenliga och utredaren ska därför också analysera och ta ställning till vilka befogenheter som bör tillkomma polisen i en visitationszon.

Utredaren får även ta upp och lämna förslag i andra närliggande frågor.

Utredaren ska beakta grundläggande fri- och rättigheter

Enligt regeringsformen har var och en ett grundläggande skydd mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång. Även den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) ger genom bestämmelserna om rätt till privatliv ett skydd mot sådana åtgärder. Skyddet enligt grundlagen och Europakonventionen är inte absolut utan får under vissa förutsättningar begränsas genom lag. En begränsning av grundläggande fri- och rättigheter får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. En sådan inskränkning får inte heller stå i strid med skyddet mot diskriminering som finns i bl.a. regeringsformen och diskrimineringslagen. Eftersom uppdraget även omfattar barn ska utredaren särskilt belysa eventuella risker och konsekvenser för barn och beakta barnets rättigheter bl.a. utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

I en dom från 2010 underkändes ett system med visitationszoner i Storbritannien av Europadomstolen eftersom det stred mot rätten till skydd för privatliv (Gillan och Quinton mot Förenade kungariket, no 4158/05, dom den 12 januari 2010). Domstolen ansåg bl.a. att det inte fanns tillfredställande rättsligt skydd mot godtyckliga ingrepp. Det danska justitiedepartementet bedömde dock efter domen att det danska systemet inte behövde ändras med anledning av domen.

Utredaren ska bedöma och beskriva vilka närmare villkor som måste vara uppfyllda för att ett system med visitationszoner ska vara godtagbart enligt regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen och Sveriges övriga internationella åtaganden i fråga om mänskliga fri- och rättigheter samt bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga för att förebygga och förhindra skjutningar, sprängningar och annan allvarlig brottslighet.

Utredningsarbetet

Utredaren ska biträdas av en referensgrupp och ska under arbetet hämta in synpunkter och upplysningar från Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Synpunkter från referensgruppen samt Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten ska behandlas och redovisas

15/24 KSNAU anmälningsärende 2024-01-09 - KS-2024/00027-1 Anmälningsärenden 2024-01-09 : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

inom ramen för uppdraget. Vid behov ska utredaren hämta in synpunkter och upplysningar även från andra myndigheter och aktörer som kan vara berörda. Utredaren ska vidare hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och kommittéväsendet.

Utredaren ska analysera och redovisa konsekvenserna av sina förslag. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska utredaren beräkna dessa och lämna förslag på hur de ska finansieras. Utredaren ska särskilt bedöma förslagens konsekvenser för brottsbekämpningen och för den personliga integriteten.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget ska redovisas senast den 22 januari 2024.

Departementsserien 2023

Kronologisk förteckning

1. Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder. Ju.
2. Näringsförbud till följd av förbud att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. KN.
3. Statens ansvar för det svenska flygplatssystemet. För tillgänglighet och beredskap. LI.
4. Frågor om val till Sametinget. Ku.
5. Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. KN.
6. Genomförande av det nya blåkortsdirektivet. Ju.
7. Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen. Ju.
8. Förslag på åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för kliniska prövningar – för en bättre välfärd och en starkare life science-sektor. KN.
9. En säkrare tillgång till vattenreningskemikalier. LI.
10. En registerlag för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. S.
11. Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten. Ju.
12. Kontrollstation 2023. Fö.
13. En registerlag för Inspektionen för socialförsäkringen. S.
14. En översyn av vissa frågor om offentliga biträden. Ju.
15. Fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn. S.
16. Avtal med Finland om polissamarbete i gränsområdet. Ju.
17. Vistelseförbud på allmän plats och vissa andra platser. Ju.
18. Stärkt hyresrättsligt skydd för våldsutsatta kvinnor. Ju.
19. Allvarstid. Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport 2023. Fö.
20. Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem. S.
21. En modern lagstiftning för Kriminalvårdens personuppgiftsbehandling. Ju.
22. Sveriges tillträde till vissa Natoavtal. Fö.
23. Uppdrag att möjliggöra bättre tillgång till hälso- och sjukvård i hela landet genom främjande av etablering i glesbygd. S.
24. Genomförande av EU:s dataförvaltningsförordning. Fi.
25. Polisens rätt att skjuta. En ny reglering om laga befogenhet att använda skjutvapen. Ju.
26. Elektronisk tillgång till barns uppgifter inom hälso- och sjukvården och tandvården. S.
27. Effektiv och behovsbaserad digital vård. S.
28. Nationell fysisk planering. LI.
29. 2018 års ändringar i fördraget om internationell järnvägstrafik. Ju.
30. Anpassning av svensk rätt till den reviderade VIS-förordningen. Ju.
31. Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott. Ju.

Departementsserien 2023

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

Genomförande av EU:s dataförvaltningsförordning. [24]

Försvarsdepartementet

Kontrollstation 2023. [12]

Allvarstid. Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport 2023. [19]

Sveriges tillträde till vissa Natoavtal. [22]

Justitiedepartementet

Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder. [1]

Genomförande av det nya blåkortsdirektivet. [6]

Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen. [7]

Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten. [11]

En översyn av vissa frågor om offentliga biträden. [14]

Avtal med Finland om polissamarbete i gränsområdet. [16]

Vistelseförbud på allmän plats och vissa andra platser. [17]

Stärkt hyresrättsligt skydd för våldsutsatta kvinnor. [18]

En modern lagstiftning för Kriminalvårdens personuppgiftsbehandling. [21]

Polisens rätt att skjuta. En ny reglering om laga befogenhet att använda skjutvapen. [25]

2018 års ändringar i fördraget om internationell järnvägstrafik. [29]

Anpassning av svensk rätt till den reviderade VIS-förordningen. [30]

Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott. [31]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Näringsförbud till följd av förbud att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. [2]

Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. [5]

Förslag på åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för kliniska prövningar – för en bättre välfärd och en starkare life science-sektor. [8]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Statens ansvar för det svenska flygplatssystemet. För tillgänglighet och beredskap. [3]

En säkrare tillgång till vattenreningskemikalier. [9]

Nationell fysisk planering. [28]

Socialdepartementet

En registerlag för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. [10]

En registerlag för Inspektionen för socialförsäkringen. [13]

Fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn. [15]

Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem. [20]

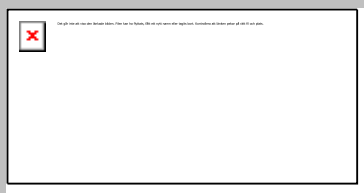
Uppdrag att möjliggöra bättre tillgång till hälso- och sjukvård i hela landet genom främjande av etablering i glesbygd. [23]

Elektronisk tillgång till barns uppgifter inom hälso- och sjukvården och tandvården. [26]

Effektiv och behovsbaserad digital vård. [27]

Från: Sveriges Kommuner och Regioner <utskick@skr.se>
Skickat: den 2 januari 2024 10:55
Till: Umeå kommun
Ämne: Inbjudan till seminarium Samverkan med näringslivet i lokalt brottsförebyggande arbete

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Slutfört

Till förtroendevalda och tjänstepersoner i kommun eller region

Samverkan med näringslivet i lokalt brottsförebyggande arbete

Datum: 30 januari 2024
Tid: 09:30-12:00
Plats: webbsändning
Målgrupp: förtroendevalda och tjänstepersoner i kommun eller region
Pris: 1100 kr, exklusive moms
Sista anmälningsdag: 29 januari 2024

Den 1 juli 2023 trädde den lag i kraft som ger kommunerna ett brottsförebyggande ansvar, lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Lagen betonar vikten av ett helhetsgrepp om de brottsförebyggande frågorna och efterfrågar en strukturerad samverkan, inte bara med polisen utan även med andra i lokalsamhället som kan ha en roll och bidra i det brottsförebyggande arbetet. Näringslivet är en part som har betydelse och kan vara med.

Läs mer och anmäl dig

På den här Trygghetsseminariet ska vi fokusera på samverkan mellan kommun och näringsliv. Vad har näringslivet för roll i det lokala brottsförebyggande arbetet och hur får man med dem? Hur ser arbetet ut idag och hur kan det utvecklas?

Varmt välkommen!
Greta Berg
Expert – Brottsförebyggande
SKR Trygghet & Säkerhet

_____

Sveriges Kommuner och Regioner

Kontakt:
SKR Kontaktcenter
info@skr.se
08-452 70 00

Starta prenumeration

Powered by EditNews

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-01-03

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00953

Handläggning av bidrag till elrullstolsgarage

Förslag till beslut

kommunfullmäktige beslutar

att ge byggnadsnämnden i uppdrag att bevilja bidrag till elrullstolsgarage utanför ramen för lagen om bostadsanpassningsbidrag när ingen annan lösning på förvaring kan beviljas.

att ge byggnadsnämnden mandat att ta fram och fastställa rutiner för handläggningen av elrullstolsgarage.

att beslutet gäller fram till dess regeringen fattat ett beslut om hur elrullstolsgarage skall hanteras.

Ärendebeskrivning

Rapport ”Utredning hantering av elrullstolsgarage” är framtagen på uppdrag av politiken från Umeå kommun och Region Västerbotten för att undersöka om det finns åtgärder som kan genomföras i samverkan i avvaktan på ett kommande regeringsbeslut om elrullstolsgarage. Utifrån rapporten har byggnadsnämnden lämnat ovanstående förslag till beslut till kommunfullmäktige.

Beslutsunderlag

Byggnadsnämndens protokoll 2023-12-13, § 299.
Boverkets utvärdering 2023.
Rapport ”Utredning hantering av elrullstolsgarage”.

Beslutet ska skickas till
Byggnadsnämnden

Margaretha Alfredsson
stadsdirektör

Tomas Jakobsson
kommunsekreterare

Umeå kommun
Byggnadsnämnden

Protokollsutdrag
2023-12-13

§ 299

Diarienr: BN-2023/01715

Handläggning av bidrag till elrullstolsgarage

Beslut

Byggnadsnämnden föreslår kommunfullmäktige att

1. **Ge byggnadsnämnden i uppdrag att bevilja bidrag till elrullstolsgarage utanför ramen för lagen om bostadsanpassningsbidrag när ingen annan lösning på förvaring kan beviljas.**

2. **Ge byggnadsnämnden mandat att ta fram och fastställa rutiner för handläggningen av elrullstolsgarage.**

3. **Kommunfullmäktiges beslut gäller fram till dess regeringen fattat ett beslut om hur elrullstolsgarage skall hanteras.**

Bakgrund

Den 23 december 2020 meddelade Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 4637–19) att bostadsanpassningsbidrag inte kan lämnas till ett fristående rullstolsgarage då rullstolsgaraget inte kunde anses vara en komplettering till en fast funktion i anslutning till bostaden enligt lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag.

Tidigare har bostadsanpassningsbidrag i vissa fall beviljats för fristående elrullstolsgarage om förvaring för elrullstol inte har kunnat tillgodosetts på annat sätt, vilket alltid utreds som första steg.

I förarbetena till lagen om bostadsanpassningsbidrag anges att avsikten är att bidrag i vissa fall ska kunna lämnas för enklare förråd för rullstol och andra viktiga hjälpmedel (prop. 2017/18:80).

Ärendebeskrivning

Boverket har regeringens uppdrag (Socialdepartementet S2021/06045) att utvärdera lagen om bostadsanpassningsbidrag och lyfta fram faktorer som påverkar utvecklingen av bidraget. Myndighetens uppdrag är att

beskriva hur dessa faktorer påverkar möjligheten för personer med funktionsnedsättning att få tillgång till ett boende anpassat efter deras behov. Förhållandet mellan bostadsanpassningsbidrag och förskrivning av hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen 2017:30 ska särskilt belysas.

Boverkets utvärdering redovisades till Socialdepartementet under våren 2023.

Ett regeringsbeslut avseende en eventuell lagändring brukar enligt Boverkets handläggare dröja 2 – 3 år efter inlämnad redovisning.

Rapport ”*Utredning hantering av elrullstolsgarage*” är framtagen på uppdrag av politiken från Umeå kommun och Region Västerbotten för att undersöka om det finns åtgärder som kan genomföras i samverkan i avvaktan på ett kommande regeringsbeslut om elrullstolsgarage. Utredningens slutsatser och rekommendationer blev följande:

- Påtala till Boverket att Boverkets byggregler (BBR) i nuvarande utformning är otydliga i definitionen av dimensionerande mått för rullstolar. Det finns risk att bostäder även fortsättningsvis byggs utan förvaring för den eldrivna rullstolen för utomhusanvändning.

- Att diskutera möjligheten att elrullstolsgarage ska erbjudas som produktgrupp i hjälpmedelssortiment samt komma överens om vilka kriterier som ska gälla vid förskrivning. Denna process är lång och kommer inte att lösa det kortsiktiga problemet med att tillhandahålla elrullstolsgarage i väntan på regeringsbeslut. Processen försvåras ytterligare av att producenter/leverantörer av elrullstolsgarage inte har prövat sin produkt i någon av de ISO grupper som Utredning hantering av elrullstolsgarage 29 (34) klassificerar hjälpmedel. Patienten har med detta alternativ inte möjlighet att överklaga ett avslag och av den anledningen anser Boverket att det är olämpligt att lätt flyttbara rullstolsgarage tillhandahålls som hjälpmedel.

- Att bevilja ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen ska tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. Individuell behovsbedömning om vad som är skälig levnadsnivå ska knytas till enskilda personers och familjers behov. Vad som är skälig levnadsnivå i ett fall behöver inte vara det i ett annat, eftersom behoven skiftar mellan personer och över tid. Om denna väg väljs

måste samverkan fungera mellan kommunen och sökanden samt mellan kommunen och andra myndigheter och verksamheter. Det kan innebära att den bedömning som gjorts med stöd av HSL, att den enskilde behöver hjälpmedlet, inte har stöd i SoL enligt skälig levnadsnivå. Ett förslag som varken SKR eller Boverket rekommenderar.

- Att föreslå till kommunfullmäktige att ta ställning till om byggnadsnämnden ska ges uppdrag att bevilja bidrag till elrullstolsgarage utanför ramen för lagen om bostadsanpassningsbidrag. Att kommunfullmäktiges beslut gäller fram till dess regeringen fattat ett beslut om hur elrullstolsgarage skall hanteras. Boverkets utvärdering föreslår att elrullstolsgarage ska omfattas av lagen om bostadsanpassningsbidrag och föreslår en ändring av lagtexten.

Utredningen föreslog även att ärenden avseende rullstolsgarage även fortsättningsvis hanteras av bostadsanpassningshandläggarna men inte med stöd av lagen om bostadsanpassningsbidrag. Verksamhetens rutiner och handläggarnas kunskap om processen kan på så sätt tas till vara.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse daterad 2023-11-28
Utredning avseende elrullstolsgarage 20230620
Boverkets utvärdering 2023

Beredningsansvariga

Nicklas Fryksten, bygglovschef
Lena Nygård, enhetschef bostadsanpassning

Föredragande

Nicklas Fryksten, bygglovschef

Beslutsordning

Ordföranden finner att byggnadsnämnden beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Beslutet ska skickas till

- Kommunfullmäktige, ksdiarium@umea.se

Umeå kommun
Byggnadsnämnden

Protokollsutdrag
2023-12-13

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering, byggande och boende

RAPPORT 2023:11

Utvärdering av lagen (2018:222) om bostads-anpassningsbidrag

www.boverket.se

Titel: Utvärdering av lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag
Rapportnummer: 2023:11
Utgivare: Boverket, februari, 2023
ISBN pdf: 978-91-89581-28-9
Processnummer: 3.4.1
Diarienummer: 4180/2021

Förord

Denna rapport utgör Boverkets slutrapportering av uppdraget om bostadsanpassningsbidrag (S2020/07392, S2021/00592, S2021/00738, S2021/00817 och S2021/06045 [delvis]).

Rapporten har tagits fram av en projektgrupp bestående av juristerna Johan Kjellberg, Carl-Magnus Oredsson och Ylva Storm, nationalekonom Roger Gustafsson och projektledare Maria Pleiborn.

Karlskrona februari 2023

Anders Sjelvgren
generaldirektör

Innehållsförteckning

1 Sammanfattning 6

2 Inledning och läsanvisningar 8
2.1 Bakgrund 8
2.2 Uppdraget 8
2.3 Arbetets bedrivande 8
2.4 Läsanvisningar 9

3 Författningsförslag 11
3.1 Lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag 11

4 Nuvarande bestämmelser med historik 22
4.1 2018-års lag 22
4.2 Förhållandet mellan bostadsanpassningsbidrag och hjälpmedel 25

5 Redovisning av faktainsamling 29
5.1 Inledning 29
5.2 Tidigare analyser av bostadsanpassningsbidraget 29
5.3 Faktainsamling 2022 29
5.4 Utveckling av bostadsanpassningsbidraget 31

6 Överväganden 46
6.1 Boverkets förslag 46
6.2 Ändringar i fråga om vem som ska företräda barn under 18 år när föräldrarna inte bor tillsammans och delvis ändrad sökandekrets 47
6.3 Ökade möjligheter för ägare av flerbostadshus att överta bostadsanpassningsbidrag samt reparationsbidrag efter ett övertagande 51
6.4 Rullstolsgarage 5 § 58
6.5 Ändringar i 6 § som undantar vissa boendeformer från bostadsanpassningsbidrag, bland annat familjehem enligt LSS 63
6.6 Bestämmelserna i 8 § om avslag på grund av vissa brister i bostaden förtydligas 70
6.7 Ändringar i 9 § som innehåller särskilda villkor för bidrag vid byte av bostad 73
6.8 Reparationsbidrag till fler åtgärder och medboende till personer med biståndsbedömt boende ska kunna få detta bidrag 76
6.9 Minskade krav för att få återställningsbidrag 78
6.10 Övergångsbestämmelser 85

7 Övriga överväganden 86
7.1 Svårigheter att söka och genomföra bostadsanpassningar samt kommunernas serviceskyldighet och utredningsansvar 86
7.2 Tillämpning av kraven i 8 § andra stycket respektive 9 § andra stycket då någon annan än sökanden avvikit från tillgänglighets-kraven eller låtit bygga ny bostad 93

8 Konsekvensbeskrivning 95
8.1 Bakgrund 95
8.2 Berörda aktörer 95
8.3 Boverkets förslag till förändringar i lag om bostadsanpassningsbidrag 96
8.4 En samlad bedömning 103
8.5 Statsstödsregler 104

8.6 Övriga konsekvenser 105
9 Författningskommentar 106
10 Bilagor 116

1 Sammanfattning

Bakgrunden till Boverkets utvärderingsuppdrag är att såväl antalet ansökningar som antalet beviljade bidrag och bidragssummor har sjunkit under senare år. Regeringens uppdrag till Boverket har varit att belysa vad som hänt samt att redovisa orsaker till nedgången. Boverket har inte funnit något som pekar på att lagändringen år 2018 skulle ha påverkat möjligheten att vare sig ansöka om bidrag eller att bevilja bidrag från kommunernas sida. Förändringen har pågått en längre tid och påverkats av en mängd faktorer, bland annat demografi och bostadsbestånd.

I uppdraget ingår att lämna förslag på åtgärder om Boverket finner hinder för att personer med funktionsnedsättning ska få tillgång till nödvändiga anpassningar i bostaden. Förslagen kan vara förslag på ändringar i lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag. I uppdraget påtalas särskilt en dom där Högsta förvaltningsdomstolen funnit att ett lätt flyttbart rullstolsgarage inte var en komplettering av en fast funktion enligt 5 § lagen om bostadsanpassningsbidrag. Rullstolsgaraget ansågs därmed inte vara bidragsberättigade (HFD 2020 referat 70).

Efter Högsta förvaltningsdomstolens dom om rullstolsgarage så har det varit ett markant mindre antal beviljade bostadsanpassningar i form av rullstolsgarage. Boverket föreslår därför åtgärder för att åter göra rullstolsgarage bidragsberättigade. Boverket har vidare funnit behov av att se över lagstiftningen i andra delar. Det gäller till exempel vem som ska företräda barn under 18 år när föräldrarna inte bor tillsammans och ändrad sökandekrets i vissa fall. Boverket ser också ett behov av att ge ökade möjligheter för ägare av flerbostadshus att överta bostadsanpassningsbidrag samt möjliggöra för reparationsbidrag efter ett övertagande.

Boverket anser vidare att de som bor i familjehem för barn eller ungdomar enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) åter ska kunna beviljas bostadsanpassningsbidrag och att det tydligare ska framgå att en medboende till en person som beviljats ett biståndsbedömt boende ska kunna beviljas bostadsanpassningsbidrag.

Boverket anser att bestämmelsen om när en ansökan kan avslås på grund av brister i bostadens skick behöver kompletteras. Det ska framgå att bedömningen av om det råder byggnadstekniska brister, eftersatt underhåll eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner ska avse skicket före anpassningen utan beaktande av vilka åtgärder bidrag söks för.

Boverket anser att begreppet ”planlösning” bör tas bort i 9 § lagen om bostadsanpassningsbidrag, som handlar om de särskilda villkoren vid byte av bostad, och att begreppet bör ersättas med skrivningen ”hur

utrymmena är fördelade och belägna”. Dessutom anser Boverket att det behöver tydliggöras att de särskilda villkoren inte gäller när ansökan avser anpassning för en person som beviljats eller anvisats bostaden av en myndighet.

Boverket anser vidare att reparationsbidrag ska lämnas också för anordning eller inredning som främst är avsedd att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning, även om den inte är av tekniskt slag. Medboende till en person med biståndsbedömt boende ska kunna beviljas reparationsbidrag. Samma sökandekrets ska gälla för reparationsbidraget som för bostadsanpassningsbidraget, med det tillägget att reparationsbidraget även kan sökas av ägare av flerbostadshus efter ett övertagande av rätten till bostadsanpassningsbidrag.

Slutligen anser Boverket att bestämmelserna om den så kallade anvisningsrätten i 14 § lagen om bostadsanpassningsbidrag bör upphävas och att återställningsbidrag ska kunna beviljas för åtgärder i anslutning till bostadsrättslägenheter även om lägenheten inte finns i ett flerbostadshus.

2 Inledning och läsanvisningar

2.1 Bakgrund

Den nuvarande lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag trädde i kraft den 1 juli 2018. Lagens syfte är att genom bidrag till anpassning av bostäder kunna ge personer med funktionsnedsättning en möjlighet till ett självständigt liv i eget boende.

I propositionen till lagen framhålls att bostadsanpassningsbidraget är en del av svensk funktionshinderspolitik. Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund (proposition 2016/17:188, betänkande 2017/18:SoU5, riksdagsskrivelse 2017/18:86).

Förutom bostadsanpassningsbidraget finns även plan- och bygglagen (2010:900), PBL, som påverkar möjligheten för personer med funktionsnedsättning att bo i eget boende. PBL ställer krav på att den fysiska miljön, inklusive bostäder, ska vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Det innebär att nya eller ombyggda bostäder ska ha en god generell tillgänglighet. Men en stor del av bostadsbeståndet finns i äldre fastigheter och därför behöver många bostäder anpassas särskilt för att bli tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. (Proposition 2017/18:80 sidorna 18–19.)

2.2 Uppdraget

Regeringen har gett Boverket i uppdrag att utvärdera lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag och analysera hur den har påverkat utvecklingen av bostadsanpassningsbidraget. Om Boverket finner hinder för att personer med funktionsnedsättning ska få tillgång till nödvändiga anpassningar i bostaden ska myndigheten lämna förslag på åtgärder. Förslagen kan vara förslag på ändringar i lagen om bostadsanpassningsbidrag. Vid genomförandet av uppdraget ska Boverket på lämpligt sätt tillvarata de kunskaper och den erfarenhet som finns hos Socialstyrelsen, Myndigheten för delaktighet, Sveriges Kommuner och Regioner och andra relevanta aktörer. (Bilaga 1.)

2.3 Arbetets bedrivande

Boverket får i sin löpande verksamhet som tillsynsmyndighet för bostadsanpassningsbidrag insyn i hur bostadsanpassningsbidraget handläggs i kommunerna. Boverket följer också i mån av resurser avgörandena i förvaltningsrätter, kammarrätter och Högsta förvaltningsdomstolen som berör bostadsanpassning. I utvärderingen har, förutom de jurister som ingår

i projektgruppen med erfarenhet av lagen om bostadsanpassningsbidrag, även andra sakkunniga på Boverket medverkat, exempelvis avseende brandrisk, barnkonsekvenser, Boverkets byggregler och samhällsekonomi.

Utvärderingen har genomfört flera enkätundersökningar. Boverket har samlat in information via enkäter från handläggare av bostadsanpassningsbidrag i kommunerna, arbetsterapeuter som arbetar med intygsgivning samt ett antal brukarorganisationer. Utvärderingen har även fört samtal med enskilda kommunala handläggare, myndigheter, organisationer och företag som på ett eller annat sätt berörs av bostadsanpassningar i sin verksamhet. Utvärderingen har via sin digitala funktionsbrevlåda på Boverket även mottagit information och synpunkter kopplade till utvärderingen från olika intressenter.

Under utvärderingen har Boverket varit i kontakt med flera sakkunniga på andra myndigheter. Boverket har varit i kontakt med Socialstyrelsen i frågor om socialtjänstlagen samt om hjälpmedel och statistik. Boverket har haft kontakt med Arbetsmiljöverket, Elsäkerhetsverket, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Kemikalieinspektionen samt Myndigheten för delaktighet (MFD). Boverket har också haft kontakt med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Fastighetsägarna, Sveriges Allmännytta, Bostadsrätterna, Hyresgästföreningen, Föreningen för kommunala handläggare av bostadsanpassningsbidrag (FKBo), Branschföreningen svensk bostadsanpassning (BSBA) samt med BOSSE – Råd, Stöd & Kunskapscenter.

Boverket har även anlitat externa juridiska experter för särskilda utredningar. En utredning har berört äganderätt i allmänna utrymmen i flerbostadshus, ansvarsfördelning för skötsel samt försäkringsfrågor. En annan har berört kommunernas serviceskyldighet kopplat till förvaltningslagen och ytterligare en har bland annat berört socialtjänstlagens tillämplighet för att stödja sökande som själva har svårighet att sköta ansökningen och få till stånd utförandet av bostadsanpassningen.

2.4 Läsanvisningar

Rapporten inleds med förord och sammanfattning (kapitel 1).

Därefter kommer inledning som berör uppdraget och dess bedrivande samt dessa läsanvisningar (kapitel 2).

Kapitel 3 innehåller författningsförslaget.

Kapitel 4 ger en bakgrund samt information om den nuvarande lagstiftningen. Kapitlet redogör även för förhållandet mellan bostadsanpassning och hjälpmedel.

Kapitel 5 innehåller en statistisk genomgång av bostadsanpassningsbidragets utveckling och redogör också för resultat från de enkätundersökningar som utvärderingen genomfört. I kapitlet analyseras även tänkbara orsaker till att kommunernas kostnader för bostadsanpassningsbidrag minskat över tid.

Kapitel 6 innehåller Boverkets förslag till lagförändringar samt de överväganden Boverket gjort.

I kapitel 7 återfinns övriga överväganden som Boverket inte föreslår ska leda till förändringar i lagen.

I kapitel 8 genomförs en konsekvensanalys av lagförändringarna och hur de påverkar olika aktörer.

I kapitel 9 återfinns författningskommentarerna.

Rapporten avslutas med bilagor (kapitel 10).

Samtliga webblänkar är hämtade den 22 februari 2023.

Förekommande förkortningar i rapporten:
FKBo – Föreningen Kommunal Bostadsanpassning
LSS – Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
LVU – Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
MFD – Myndigheten för delaktighet
PBL – Plan- och bygglag (2010:900)
SCB – Statistiska Centralbyrån
SKR – Sveriges Kommuner och Regioner
SPF – SPF Seniorerna

3 Författningsförslag

3.1 Lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

Inledande bestämmelser

1 §

Denna lag har till syfte att genom bidrag till anpassning av bostäder ge personer med funktionsnedsättning möjlighet till ett självständigt liv i eget boende.

2 §

Kommunerna ansvarar för bidrag enligt denna lag.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Bostadsanpassningsbidrag	
Bidragstagare	
3 §	
Bostadsanpassningsbidrag lämnas till en person med funktionsnedsättning (sökande) för anpassning av dennes permanentbostad. Om bostaden hyrs i andra hand, lämnas bidrag endast om anpassningsåtgärden är skälig med hänsyn till hur långvarig upplåtelsen är.	Bostadsanpassningsbidrag lämnas till en person med funktionsnedsättning (sökande) för anpassning av dennes permanentbostad. *Bidrag för att anpassa ett familjehem åt en person med funktionsnedsättning under 18 år söks dock av och lämnas till den som har uppdraget som familjehem.* Om bostaden hyrs i andra hand, lämnas bidrag endast om anpassningsåtgärden är skälig med hänsyn till hur långvarig upplåtelsen är.
Om någon åtar sig att regelbundet under vissa perioder svara för omvårdnaden av en person med funktionsnedsättning i sin bostad och om åtagandet kan antas avse en längre tid, lämnas bidrag även för anpassning av den bostaden.	Om någon åtar sig att regelbundet under vissa perioder svara för omvårdnaden av en person med funktionsnedsättning i sin bostad och om åtagandet kan antas avse en längre tid, lämnas bidrag även för anpassning av den bostaden. *Bidraget söks av och lämnas till den som gör åtagandet, om personen med funktionsnedsättning är under 18 år och inte är barn till den som gör åtagandet.* *Om sökanden är under 18 år och föräldrarna inte bor tillsammans företräds barnet av den förälder vars bostad ska anpassas för barnet.* *Innan bostadsanpassningsbidrag kan lämnas för åtgärder i anslutning till en lägenhet i ett flerbostadshus som innehas med hyres- eller bostadsrätt måste sökanden ha erbjudit ägaren av huset att överta rätten till bostadsanpassningsbidrag enligt 4 §.*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	
Ägare av ett flerbostadshus får överta rätten till bostadsanpassningsbidrag som har beviljats för anpassningsåtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med hyres- eller bostadsrätt, *om sökanden och ägaren är överens om det*. Detta gäller under förutsättning att bostadsanpassningsbidraget har beviljats i form av kontantbidrag enligt 16 § första stycket och att ägaren åtar sig att låta utföra de åtgärder som bidraget avser.	Ägare av ett flerbostadshus får överta rätten till bostadsanpassningsbidrag som har beviljats för anpassningsåtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med hyres- eller bostadsrätt. Detta gäller under förutsättning att bostadsanpassningsbidraget har beviljats i form av kontantbidrag enligt 16 § första stycket och att ägaren åtar sig att låta utföra de åtgärder som bidraget avser.
Åtgärder som bostadsanpassningsbidrag lämnas för	
5 §	
Bostadsanpassningsbidrag lämnas för att anpassa och komplettera fasta funktioner i och i anslutning till en bostad.	Bostadsanpassningsbidrag lämnas för att *byta, flytta, komplettera eller på annat sätt anpassa de fasta funktionerna* i och i anslutning till en bostad.
Bidrag lämnas endast om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för sökanden. Bidrag lämnas inte om behovet kan tillgodoses med hjälpmedel som erbjuds av regionen eller kommunen enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Lag (2019:983).	Bidrag lämnas endast om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för *personen med funktionsnedsättning*. *Vid denna prövning ska behovet av förvaring av hjälpmedel beaktas*. Bidrag lämnas inte om behovet kan tillgodoses med hjälpmedel som erbjuds av regionen eller kommunen enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Lag (2019:983).

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §	
Bostadsanpassningsbidrag lämnas inte för åtgärder i sådana bostäder som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 7 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453) och i 9 § 8 och 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.	Bostadsanpassningsbidrag lämnas inte *till den som efter en särskild biståndsprövning beviljats och bor i sådan bostad* som avses i 5 kap. 5 § andra stycket *eller* 7 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453) *eller* i 9 § 8 *i fråga om bostad med särskild service för barn eller ungdomar eller* 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.
7 §	
Vid tillämpningen av bestämmelserna i 5 § ska utöver sedvanliga bostadsfunktioner även beaktas behovet av 1. åtgärder för att möjliggöra rehabilitering, funktionsträning och sjukvård för sökanden, om behovet inte skäligen bör tillgodoses på annat sätt, och 2. åtgärder som gör det möjligt för sökanden att utöva hobbyverksamhet, om han eller hon på grund av sin funktionsnedsättning inte kan delta i aktiviteter utanför bostaden.	Vid tillämpningen av bestämmelserna i 5 § ska utöver sedvanliga bostadsfunktioner även beaktas behovet av 1. åtgärder för att möjliggöra rehabilitering, funktionsträning och sjukvård för *personen med funktionsnedsättning*, om behovet inte skäligen bör tillgodoses på annat sätt, och 2. åtgärder som gör det möjligt för *personen med funktionsnedsättning* att utöva hobbyverksamhet, om han eller hon på grund av sin funktionsnedsättning inte kan delta i aktiviteter utanför bostaden.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §	
Bostadsanpassningsbidrag lämnas inte om de sökta åtgärderna behöver utföras av följande orsaker: 1. byggnadstekniska brister, 2. eftersatt underhåll, 3. avsaknad av eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner, eller 4. avvikelser från bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.	Bostadsanpassningsbidrag lämnas inte om de sökta åtgärderna *skulle innebära ett avhjälpande av*: 1. byggnadstekniska brister, 2. eftersatt underhåll, 3. avsaknad av eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner, eller 4. avvikelser från bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. *Bedömningen av om det finns byggnadstekniska brister, eftersatt underhåll eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner ska avse skicket före anpassningen utan beaktande av vilka åtgärder bidrag söks för.*

Första stycket 4 tillämpas endast när ansökan gäller

1. ett en- eller tvåbostadshus som sökanden har låtit uppföra eller låtit utföra ändringar av,
2. en lägenhet som innehas med bostadsrätt och som sökanden har låtit utföra ändringar i, eller
3. en ägarlägenhetsfastighet som sökanden har låtit utföra ändringar i.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §	
Vid byte av bostad lämnas inte bostadsanpassningsbidrag till sådana åtgärder som beror på att den nya bostaden i fråga om storlek, planlösning, antal våningsplan eller andra nivåskillnader i eller i anslutning till bostaden är uppenbart olämplig med hänsyn till funktionsnedsättningen.	Vid byte av bostad lämnas inte bostadsanpassningsbidrag till sådana åtgärder som beror på att den nya bostaden i fråga om storlek, *hur utrymmena är fördelade och belägna*, antal våningsplan eller andra nivåskillnader i eller i anslutning till bostaden är uppenbart olämplig med hänsyn till funktionsnedsättningen. *Bestämmelsen tillämpas inte om den nya bostaden är beviljad eller anvisad av en myndighet.*

Är den nya bostaden ett en- eller tvåbostadshus som sökanden låtit uppföra, lämnas bidrag endast för sådan anordning eller inredning som normalt bara används eller förekommer i sådana hus på grund av att en boende har en funktionsnedsättning. Bidrag lämnas dock inte för hiss.

Bestämmelserna i första och andra styckena ska tillämpas i fråga om sådana åtgärder som är nödvändiga vid tiden för bytet av bostaden.	Bestämmelserna i första *stycket, första meningen,* och andra *stycket* ska tillämpas i fråga om sådana åtgärder som är nödvändiga vid tiden för bytet av bostaden.

Medgivande

10 §

Om någon annan än sökanden helt eller till viss del äger bostaden eller gemensamma utrymmen eller tomt i anslutning till bostaden eller om någon annan än sökanden helt eller till viss del innehar bostaden med hyres- eller bostadsrätt eller annan nyttjanderätt, lämnas bostadsanpassningsbidrag endast om

1. samtliga ägare och, i förekommande fall, nyttjanderättshavare har medgett att anpassningsåtgärderna får vidtas, och
2. samtliga ägare har utfäst sig att inte kräva ersättning av sökanden eller nyttjanderättshavare för att återställa anpassningsåtgärderna.

Medgivande och utfästelse enligt första stycket behöver inte inhämtas av upplåtare av tomträtt.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Om en ägare av ett flerbostadshus övertar rätten till bidrag enligt 4 § behöver medgivande och utfästelse enligt första stycket inte inhämtas.

Bidrag till reparationer

11 §

Bidrag lämnas för att reparera sådan anordning eller inredning som har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser om 1. anordningen eller inredningen är av tekniskt slag, eller 2. anordningen eller inredningen har utsatts för onormalt slitage på grund av funktionsnedsättningen.	Bidrag lämnas för att reparera sådan anordning eller inredning som har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser om 1. anordningen eller inredningen är av tekniskt slag, *2. anordningen eller inredningen främst är avsedd att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning,* eller *3. anordningen eller inredningen har utsatts för onormalt slitage på grund av funktionsnedsättningen.*

I fråga om anordning eller inredning av tekniskt slag lämnas bidrag även för besiktning och annat underhåll än reparation.

	Ansökan görs av den som enligt 3 § ska ansöka om bostadsanpassningsbidrag eller av den som äger ett flerbostadshus och har övertagit en rätt till bostadsanpassningsbidrag för anordningen eller inredningen enligt 4 §.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Bidrag lämnas endast om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för sökanden. Bidrag lämnas inte om anordningen eller inredningen har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag som en ägare av ett flerbostadshus har övertagit rätten till enligt 4 §. Bidrag lämnas inte heller om anordningen eller inredningen har installerats med stöd av äldre bestämmelser i sådan bostad som avses i 6 §.	Bidrag lämnas endast om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för *en person med funktionsnedsättning.* Bidrag lämnas inte *till den som efter en särskild biståndsprövning beviljats och bor* i sådan bostad som avses i 6 §.

Återställningsbidrag

12 §

Ägare av bostadshus har rätt till bidrag för kostnader för återställning av anpassningsåtgärder (återställningsbidrag) som har utförts 1. i eller i anslutning till en lägenhet som innehas med hyresrätt eller ett en- eller tvåbostadshus som hyrs ut, 2. i anslutning till en lägenhet som innehas med bostadsrätt *i ett flerbostadshus*, eller 3. i anslutning till en ägarlägenhetsfastighet.	Ägare av bostadshus har rätt till bidrag för kostnader för återställning av anpassningsåtgärder (återställningsbidrag) som har utförts 1. i eller i anslutning till en lägenhet som innehas med hyresrätt eller ett en- eller tvåbostadshus som hyrs ut, 2. i anslutning till en lägenhet som innehas med *bostadsrätt, eller* 3. i anslutning till en ägarlägenhetsfastighet.

13 §

Återställningsbidrag lämnas under förutsättning att

1. återställningen avser en åtgärd som har utförts med stöd av bostadsanpassningsbidrag enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser, och
2. anpassningsåtgärden på grund av ändrade förhållanden inte längre utnyttjas för sitt ändamål och åtgärden är till nackdel för andra boende.

Återställningsbidrag lämnas inte om anpassningsåtgärderna har utförts med stöd av bostadsanpassningsbidrag som en ägare av ett flerbostadshus har övertagit rätten till enligt 4 §.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 §	
Återställningsbidrag lämnas endast till den som äger en lägenhet som innehas med hyresrätt om *1. ägaren har gett kommunen rätt att anvisa den anpassade lägenheten till bostadssökande när den blir ledig, och* *2. kommunen, när lägenheten blev ledig, inte kunde anvisa den till någon annan person med funktionsnedsättning.*	*Har upphävts genom lag (xxxx:xx).*

Övertagande av begagnad anordning

15 §

En kommun får avtala om övertagande av en anordning som tidigare har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser och lämna ekonomiskt stöd för kostnader som kan uppstå i samband med ett sådant övertagande.

Bidragens storlek och utformning

16 §

Bostadsanpassningsbidrag, återställningsbidrag och bidrag till reparationer, besiktning och underhåll enligt 11 § lämnas med ett belopp (kontantbidrag) som motsvarar skälig kostnad för åtgärderna.

Om sökanden och kommunen är överens om detta, får bostadsanpassningsbidrag och bidrag till reparationer, besiktning och underhåll lämnas som ett åtagande från kommunen att låta utföra åtgärderna.

Om sökanden och kommunen är överens om detta, får bostadsanpassningsbidrag lämnas genom att en begagnad anordning överlämnas.

Handläggning av bidragsärenden

Ansökan

17 §

Ansökan om bidrag prövas av den kommun där den bostad som avses med ansökan är belägen.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Beslut om bidrag **18 §**	
I beslut om bidrag ska det anges *vilka åtgärder bidraget avser. Om bidrag lämnas i form av kontantbidrag, ska även det högsta belopp som kan utbetalas anges.* *Om bidrag lämnas enligt 16 § andra eller tredje stycket, ska detta anges i beslutet*	I beslut om bidrag ska det anges*:* *1. de åtgärder som bidraget avser,* *2. det högsta belopp som kan utbetalas om bidrag lämnas i form av kontantbidrag enligt 16 § första stycket,* *3. om en ägare av ett flerbostadshus övertar rätten till bostadsanpassningsbidrag enligt 4 §,* *4. om bidrag lämnas som ett kommunalt åtagande enligt 16 § andra stycket, och* *5. om bidrag lämnas genom att en begagnad anordning överlämnas enligt 16 § tredje stycket.*

Återkallelse av beslut

19 §

Före utbetalningen av kontantbidrag eller verkställighet av bidrag som beviljats enligt 16 § andra eller tredje stycket får den kommun som har beviljat bidraget återkalla beslutet, om de förutsättningar som låg till grund för beslutet inte längre finns.

Utbetalning av kontantbidrag

20 §

Kontantbidrag betalas ut sedan de åtgärder som bidraget avser har utförts och kostnaderna har redovisats.

Återbetalning

21 §

Kommunen får besluta om återbetalning av kontantbidrag helt eller delvis

1. om mottagaren av bidraget genom oriktiga uppgifter eller på något annat sätt har förorsakat att bidrag felaktigt har lämnats eller lämnats med för högt belopp, eller
2. om bidrag i annat fall felaktigt har lämnats eller lämnats med för högt belopp och mottagaren skäligen borde ha insett detta.

Kommunen får helt eller delvis efterge återbetalningsskyldigheten, om det finns särskilda skäl.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

Tillsyn och föreskrifter

22 §

Tillsyn över tillämpningen av denna lag utövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

23 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om verkställigheten av denna lag.

Överklagande

24 §

Kommunens beslut enligt denna lag eller enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den xx xx 20xx.
2. Äldre förskrifter gäller fortfarande för ansökningar om bidrag som har kommit in till kommunen före ikraftträdandet.

4 Nuvarande bestämmelser med historik

4.1 2018-års lag

Den 1 juli 2018 trädde den nuvarande lagen om bostadsanpassningsbidrag i kraft – lag (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag. Lagen ersatte den tidigare lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m. Den nuvarande lagen innehåller i likhet med 1992 års lag även bestämmelser om reparationsbidrag (i 1992 års lag kallades även bidrag till reparationer för bostadsanpassningsbidrag) och återställningsbidrag.

Det är kommunen som ansvarar för alla tre bidragen (2 §). Lagen innehåller gemensamma bestämmelser om handläggning av bidragsärenden. Det gäller vilken kommun som prövar ansökan (17 §), beslut om bidrag (18 §), återkallelse av beslut (19 §), utbetalning av kontantbidrag (20 §) och återbetalning (21 §).

Lagen innehåller vidare bestämmelser om tillsyn och bemyndigande (22 och 23 §§). Boverket har tillsyn över tillämpningen av lagen enligt 1 § förordningen (2018:224) om bostadsanpassningsbidrag. Boverket har också skrivit verkställighetsföreskrifter till lagen: Boverkets föreskrifter (2018:12) om bostadsanpassningsbidrag.

Kommunens beslut överklagas hos förvaltningsrätten (24 §).

Flera av bestämmelserna i den nuvarande lagen om bostadsanpassningsbidrag överensstämmer med den förra lagen, frånsett språkliga och redaktionella ändringar.

4.1.1 Bostadsanpassningsbidraget

Syftet med bidraget är att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet till ett självständigt liv i eget boende (1 §).

Det är alltid personen med funktionsnedsättning som ansöker om bostadsanpassningsbidraget, och bidraget ges för att anpassa personens permanentbostad (3 § första stycket).

Hyrs bostaden i andra hand gäller särskilda villkor (3 § första stycket).

Om någon åtar sig att regelbundet under vissa perioder svara för omvårdnaden av en person med funktionsnedsättning i sin bostad och om åtagandet kan antas avse en längre tid, lämnas bidrag även för anpassning av den bostaden (3 § andra stycket).

En sökande som bor i ett flerbostadshus och som beviljats bidrag för anpassningar i allmänna utrymmen kan överlåta sin rätt till bidrag till hyresvärden eller bostadsrättsföreningen (4 §). I så fall blir hyresvärden eller

bostadsrättsföreningen ägare till anpassningen. På så sätt kan oklarheter kring bland annat skötsel, försäkring och reparationer undvikas.

Bidraget lämnas för att anpassa och komplettera bostadens fasta funktioner i och i anslutning till bostaden (5 §). I 1992 års lag angavs endast anpassningar, inte kompletteringar. Som även gällt tidigare lämnas bostadsanpassningsbidrag bara om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig som bostad (5 §). Till skillnad från 1992 års lag står det uttryckligen att bidrag endast lämnas om behovet inte kan tillgodoses med hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) (5 §).

Personer som bor i vissa bostäder som har beviljats efter en särskild biståndsprövning enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) kan inte, till skillnad från 1992 års lag, beviljas bostadsanpassningsbidrag (6 §).

Bidrag kan lämnas för åtgärder som har samband med sökandens behov av rehabilitering, funktionsträning och sjukvård, om behovet inte skäligen bör tillgodoses på annat sätt. Dessutom kan bidrag lämnas för åtgärder som gör det möjligt för sökanden att utöva hobbyverksamhet, om han eller hon på grund av sin funktionsnedsättning inte kan delta i aktiviteter utanför bostaden. (7 §).

Bidrag lämnas inte om åtgärderna behöver utföras på grund av följande brister i bostaden (8 §):

- byggnadstekniska brister
- eftersatt underhåll
- avsaknad av eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner eller
- avvikelser från bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Det är dock möjligt för en sökande att få bidrag trots avvikelser från bygglagstiftningens tillgänglighetskrav, om det inte är sökanden själv som avvikit från kraven (8 § andra stycket).

Vid byte av bostad lämnas inte bidrag till sådana åtgärder som beror på att den nya bostaden i fråga om storlek, planlösning, antal våningsplan eller andra nivåskillnader är uppenbart olämplig med hänsyn till funktionsnedsättningen. Villkoren för den som bygger nytt är i princip oförändrade (9 § andra stycket). Skillnaden är att rättspraxis kommit till uttryck i lagtext.

Är sökanden inte ensam ägare eller ensam nyttjanderättshavare till bostaden kan bidrag inte beviljas utan samtycke från annan ägare eller nyttjanderättshavare. Ägaren ska också utfästa sig att inte kräva någon ersättning för att återställa anpassningsåtgärderna. (10 §.)

Bostadsanpassningsbidrag kan lämnas som kontantbidrag, kommunalt åtagande eller med begagnad anordning. De två sistnämnda bidragsformerna förutsätter dock att både sökanden och kommunen vill använda dessa bidragsformer. Kontantbidraget ska motsvara en skälig kostnad för åtgärderna. (16 §.)

För att kommunen ska kunna erbjuda begagnade produkter möjliggör lagen att en kommun får avtala om att ta över en anordning som tidigare har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag. Kommunen får också lämna ekonomiskt stöd för kostnader som kan uppstå i samband med ett sådant övertagande. (15 §.)

I kommunens beslut att bevilja bidrag ska det anges vilka åtgärder bidraget avser. Om bidrag lämnas i form av kontantbidrag, ska även det högsta belopp som kan utbetalas anges. Om bidrag lämnas som kommunalt åtagande eller med begagnad produkt så ska det framgå av beslutet. (18 §.)

Kontantbidrag betalas ut efter att de bidragsberättigade åtgärderna har utförts och kostnaderna har redovisats (20 §).

4.1.2 Reparationsbidraget

Bidrag lämnas för att reparera sådan anordning eller inredning som har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag enligt samma lag eller motsvarande äldre bestämmelser. Det förutsätter att anordningen eller inredningen är av tekniskt slag eller att den har utsatts för onormalt slitage på grund av funktionsnedsättningen. I fråga om anordning eller inredning av tekniskt slag lämnas bidrag även för besiktning och annat underhåll än reparation.

Reparationsbidrag lämnas endast om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för sökanden. Vidare lämnas inte bidrag om anordningen eller inredningen har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag som en ägare av ett flerbostadshus har övertagit rätten till enligt 4 §. Och som en följd av att bostadsanpassningsbidrag enligt 2018 års lag inte beviljas för åtgärder i särskilda boendeformer (6 §) lämnas inte heller reparationsbidrag om anordningen eller inredningen har installerats med stöd av äldre bestämmelser i sådan bostad som avses i 6 §.

Bidraget kan lämnas som kontantbidrag eller som kommunalt åtagande. Kontantbidraget ska motsvara en skälig kostnad för åtgärderna. (16 §).

4.1.3 Återställningsbidraget

Bidraget lämnas till ägare av bostadshus för att återställa anpassningsåtgärder som utförts med bostadsanpassningsbidrag. Återställningsbidrag ges bara om bidragstagaren hyrde sin bostad eller var bostadsrättshavare i ett flerbostadshus eller bodde i en ägarlägenhetsfastighet. I de båda sistnämnda fallen lämnas bidrag enbart för att återställa åtgärder utanför lägenheten. (12 §.)

Syftet med återställningsbidraget är att motivera husägaren att samtycka till att anpassningar utförs. Ett av villkoren för bidraget är att anordningen inte längre kan användas för sitt ändamål och att åtgärden är till nackdel för andra boende (13 §).

För hyresvärdar tillkommer kravet att hyresvärden ska ha gett kommunen rätt att anvisa den anpassade lägenheten till bostadssökande när den blir ledig, och att kommunen när lägenheten blev ledig inte kunde anvisa den till någon annan person med funktionsnedsättning (14 §).

Bidraget ska motsvara skälig kostnad för åtgärderna (16 §).

4.2 Förhållandet mellan bostadsanpassningsbidrag och hjälpmedel

Enligt regeringsuppdraget ska särskilt förhållandet mellan bostadsanpassningsbidrag och förskrivning av hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) belysas.

4.2.1 Hjälpmedel i första hand

Enligt 5 § andra stycket lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag lämnas bidrag inte om behovet kan tillgodoses med hjälpmedel som erbjuds av regionen eller kommunen enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

Hälso- och sjukvårdslagen ger inte enskilda någon rätt till hjälpmedel och anger inte heller vilka hjälpmedel som ska finnas att tillgå hos sjukvårdshuvudmannen. Det kan därför variera över landet vilka hjälpmedel som erbjuds. Avgifterna för hjälpmedel kan också variera.

Socialstyrelsen har haft ett regeringsuppdrag att utreda om det finns skäl att införa nationella riktlinjer för hjälpmedel, men kommer fram till att detta inte är lämpligt[1]. Uppdraget hade sitt ursprung i ny statistik som

[1] Nationellt stöd för rehabilitering, habilitering och hjälpmedel, Förutsättningar för nationella riktlinjer för områdena rehabilitering, habilitering och hjälpmedel, Socialstyrelsen 2023-2-8373.

Socialstyrelsen tagit fram där det framkom stora skillnader i regionernas hjälpmedelsutbud och prissättning[2].

Lagen om bostadsanpassningsbidrag är å sin sida en rättighetslag, vilket innebär att enskilda, så länge som de uppfyller villkoren, garanteras att få sina behov tillgodosedda och får en möjlighet till överprövning i domstol vid ett avslagsbeslut.

Utredningen har under våren 2022 genomfört en enkätundersökning bland Sveriges Arbetsterapeuter. Enligt de svarande i undersökningen tar hälften inte betalt för sin intygsskrivning, en tredjedel tar besöksavgift och 15 procent tar en särskild avgift för intyget.

63 procent av arbetsterapeuterna anger att hemmiljön utreds genom hembesök vid intygsskrivning för hjälpmedel medan 30 procent anger att man oftast bara ställer frågor till sökanden. Motsvarande siffror för intygsskrivning av bostadsanpassning är 67 procent respektive 27 procent, det vill säga ingen större skillnad, men det är lite vanligare med hembesök för bostadsanpassning än för hjälpmedel.

37 procent säger att den vanligaste anpassningen som avslås är förvaring (möjligheter att förvara skrymmande hjälpmedel i eller i direkt anslutning till bostaden). Ingen annan orsak till avslag är vanligare.

De flesta (72 procent) säger att hjälpmedelsutbudet i regionen/kommunen är oförändrat de senaste fem åren. 17 procent säger att det ökat, 11 procent att det minskat.

43 procent säger att det kan vara ett problem att ersätta bostadsanpassningar med hjälpmedel. 40 procent anser att det finns en gränsdragningsproblematik mellan anpassningar och hjälpmedel. 76 procent anser att det finns situationer där man inte uppnår en ändamålsenlig bostad med hjälp av hjälpmedel.

90 procent anger att elrullstolar inte lämnas ut förrän mottagaren visat att det finns en förvaring som uppfyller hjälpmedelscentralens krav (som kanske kommer från tillverkaren). 53 procent anger att hjälpmedel tas tillbaka om inte godtagbar förvaring finns.

4.2.2 Bostadsanpassning som förutsättning för hjälpmedel

Det finns fall då en bostadsanpassning är en förutsättning för att sökanden ska kunna få ett hjälpmedel. Om sökanden nekas bidrag till en bostadsanpassning som behövs för att få hjälpmedlet innebär det att sökanden inte får det hjälpmedel som sökanden är i behov av om personen inte

[2] Socialstyrelsens statistik om hjälpmedel, Statistik om hjälpmedel - Socialstyrelsen. Hämtad 2023-02-23.

kan betala själv. Det gäller till exempel förvaring för elrullstolar, där elrullstolar skrivs ut som hjälpmedel, men där det också ställs krav på förvaring av hjälpmedel för att det ska förskrivas.

4.2.2.1 Dom om rullstolsgarage

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har ansett att ett lätt flyttbart rullstolsgarage inte var en komplettering av en fast funktion enligt 5 § lagen om bostadsanpassningsbidrag. Garaget ansågs därmed inte vara bidragsberättigande. (HFD 2020 ref. 70)

Sökanden bodde i en lägenhet, och det fanns ett förråd i källaren. Sökanden kunde inte ta sig självständigt till vare sig lägenheten eller källarförrådet med elrullstolen och ansökte därför om ett rullstolsgarage på gården. Garaget vägde cirka 200 kilo, skulle förankras i marken och var flyttbart.

Enligt Högsta förvaltningsdomstolen visade exemplen i propositionen till lagen och skrivningarna där om krav på tydlig koppling att lagstiftarens avsikt har varit att tillämpningsområdet ska vara begränsat. De exempel som anges i propositionen är, framförde domstolen, kompletteringar som är rent fysiskt anslutna till den fasta funktionen eller finns i dess omedelbara närhet och som inte är funktionella i sig utan endast tillsammans med den fasta funktion som de kompletterar. Enligt Högsta förvaltningsdomstolen var rullstolsgaraget både fristående och funktionellt i sig. Det kunde därför inte anses ha en sådan tydlig fysisk och funktionell koppling till källarförrådet som krävdes för att utgöra ett komplement till det och därmed till en fast funktion i anslutning till bostaden.

Möjligheterna att få bostadsanpassningsbidrag för rullstolsgarage hade dock redan före domen från Högsta förvaltningsdomstolen blivit alltmer begränsade, oavsett frågan om fast funktion eller komplettering av fast funktion. Det finns domar där kommunens uppfattning att en elrullstol kan förvaras utomhus eller inne i bostaden fått stöd. Till exempel i en kammarrättsdom, där 1992 års lag om bostadsanpassningsbidrag tillämpades. Sökanden bodde ensam i en tvårumslägenhet och kammarrätten bedömde att sökanden kunde förvara elrullstolen i vardagsrummet.[3]

Ett annat exempel prövades utifrån 2018 år lag. Domen gällde en person som bodde med sitt barn i en lägenhet på 47 kvadratmeter och som ville ha möjlighet att förvara sin elrullstol inomhus, men inte i själva bostaden. Personen ansågs kunna förvara den i lägenheten.[4]

[3] Kammarrätten i Göteborg den 28 december 2016 (målnummer 1546-16).
[4] Kammarrätten i Göteborg den 6 april 2022 (målnummer 375-22).

4.2.2.2 Alternativa lösningar

Boverket har uppmärksammat att vissa kommuner möjliggör tillhandahållande av flyttbara rullstolsgarage på andra sätt än genom bostadsanpassningsbidrag. Det finns kommuner som har möjlighet att låna ut rullstolsgarage till dem som behöver. Ett annat exempel är en kommun som börjat bevilja rullstolsgarage enligt 4 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453).

5 Redovisning av faktainsamling

5.1 Inledning

I uppdraget från regeringen ombads Boverket att utvärdera lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag och analysera hur den har påverkat utvecklingen av bidraget. Boverket ska vidare lyfta fram andra faktorer som påverkar utvecklingen samt identifiera hinder för den enskilde att få bostadsanpassningsbidrag. I detta kapitel redovisas utvärderingens faktainsamling.

5.2 Tidigare analyser av bostadsanpassningsbidraget

Boverket genomför numera årligen en enkätundersökning där handläggare i alla Sveriges kommuner ombeds svara på frågor om hur utvecklingen har varit avseende bidragsgivning under det senaste året. Enkätundersökningen samordnas med den så kallade Bostadsmarknadsenkäten till Sveriges kommuner. Vartannat år utkommer Boverket med en analysrapport över resultaten och vartannat år med en statistiksammanställning. Den senaste statistiksammanställningen avsåg utvecklingen under helåret 2020. För åren 2017 och 2018 genomfördes ingen undersökning och för år 2016 var den endast översiktlig.

Innan den nuvarande lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag trädde i kraft den 1 juli 2018 hade Boverket i uppdrag att under 2013–2014 se över den tidigare lagstiftningen. Arbetet mynnade ut i ett förslag till en ny lag.[5]

5.3 Faktainsamling 2022

5.3.1 Kommunerna

Den årliga enkät som Boverket skickat ut till kommunerna i anslutning till Boverkets utskick av Bostadsmarknadsenkäten (BME) genomfördes med anledning av utvärderingen i särskild ordning detta år. Enkäten skickades direkt till handläggarna av bostadsanpassningsbidrag i samtliga kommuner i landet. Insamlingsperioden var från mitten av december 2021 till mitten av februari 2022. Insamlingen sammanföll med omikronutbrottet och blev därför förlängd då såväl frånvaron som arbetsbelastningen var hög i kommunerna. Påminnelser skickades ut vid tre tillfällen till de kommuner som inte svarat. Ett antal enkätsvar kom in långt fram på våren. Totalt svarade 276 kommuner (på de mest centrala frågorna), vilket innebär ett bortfall på 4,8 procent. Föregående år inkom svar från alla kommuner utom 5 (av totalt 290). Bortfallet består huvudsakligen av

[5] Översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m., Boverkets rapport 2014:38.

små landsbygdskommuner. Enkäten till kommunernas handläggare av bostadsanpassningsbidrag är omfattande och finns i sin helhet i bilaga 3.

Årets enkät kom också att innehålla kompletterade frågor om åren 2016 och 2017, då frågor om bostadsanpassningsbidraget inte fanns med i bostadsmarknadsenkäten under de åren. Kommunerna använder olika system för redovisning av bostadsanpassningsbidragen vilket gör att de har olika stora möjligheter att besvara frågorna, särskilt om det rör uppgifter längre bak i tiden. För vissa innebär det en stor arbetsinsats att få fram underlaget. Boverket har genom statistiska analyser dock kunnat beräkna en tidsserie som täcker den senaste tioårsperioden.

5.3.1.1 Intervjuer med enskilda kommuner

Sist i kommunenkäten ställdes en fråga om handläggaren var intresserad av att bidra ytterligare till utvärderingen. Under sommaren och hösten 2022 har därför vissa kommuner intervjuats via telefon avseende vissa specifika frågeställningar.

5.3.2 Arbetsterapeuter

Under våren 2022 genomfördes en enkätundersökning bland Sveriges Arbetsterapeuter. Enkäten publicerades på Sveriges Arbetsterapeuters hemsida och Facebooksida den 4 april 2022 och togs ner den 19 april 2022. Totalt inkom 403 svar (alla besvarade inte samtliga frågor). Det var inte ett slumpmässigt urval utan de som såg enkäten först och ville svara gjorde det under den begränsade insamlingsperioden. Totalt har Sveriges Arbetsterapeuter cirka 10 000 medlemmar. (Hela enkäten finns i bilaga 4.)

5.3.3 Brukarundersökning

Under maj månad 2022 genomfördes en enkätundersökning till brukarorganisationer. Enkäten skickades ut genom kontaktpersoner på organisationerna Funktionsrätt Sverige, Synskadades Riksförbund, Hörselskadades Riksförbund, De Handikappades Riksförbund (DHR), Pensionärernas Riksorganisation (PRO) och SPF-seniorerna. Totalt svarade 30 organisationer på enkäten. En del av de svarande tillhör gruppen elöverkänsliga. Elsanering anses inte vara en stödberättigande åtgärd, så dessa förbund är av naturliga skäl mycket negativa till lagen om bostadsanpassningsbidrag. Boverket har dock tagit hänsyn till deras kommentarer när dessa är relevanta för andra frågor än de som rör möjligheten att få bidrag för elsanering.

I enkäten efterfrågades organisationernas allmänna synpunkter på hur lagen om bostadsanpassningsbidrag fungerar ur brukarnas perspektiv. (Hela enkäten finns i bilaga 5.)

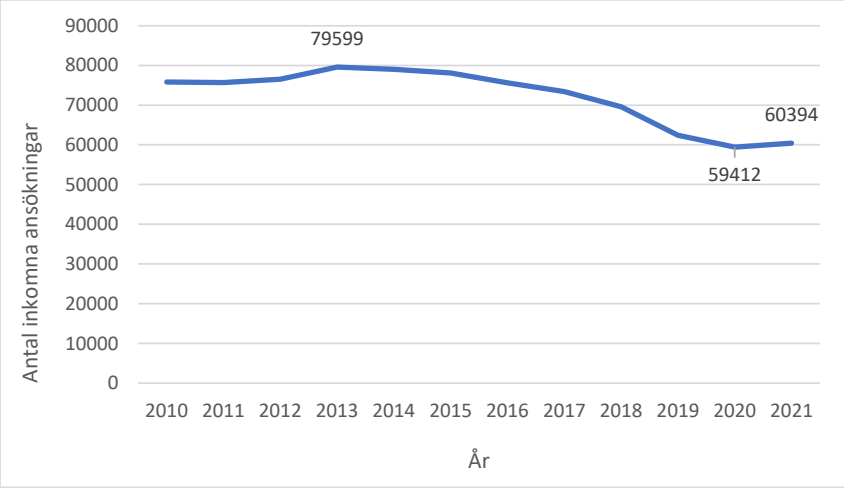
5.4 Utveckling av bostadsanpassningsbidraget

Bakgrunden till Boverkets utvärderingsuppdrag är att såväl antalet ansökningar som antalet beviljade bidrag och bidragssummor har sjunkit under senare år. Regeringens uppdrag till Boverket är att belysa vad som hänt samt att redovisa orsaker till nedgången. Boverket ska även redovisa om förändringen av lagstiftningen 2018 har inneburit svårigheter för sökande att få till stånd bostadsanpassningar.

5.4.1 Antalet ansökningar

Antalet inkommande ansökningar var som högst år 2013 och har efter det sjunkit fram till år 2020, varefter en liten uppgång skedde under 2021. 2020 var ett speciellt år med coronapandemi. Nästan två tredjedelar av kommunerna uppger att den gjorde att antalet ansökningar under året minskade (15 procent uppgav att antalet ansökningar minskat påtagligt och 47 procent att antalet minskat något). Kommunerna upplever att sökandena velat skjuta upp ärendena, då de till exempel inte har velat ha något hembesök för bedömning av bostaden eller för att få åtgärderna utförda under den aktuella perioden. Det kan dock konstateras att den brantare nedgången i antal inkommande ansökningar som skedde före år 2020 avtagit.

Figur 1. Antalet inkomna ansökningar 2010–2021

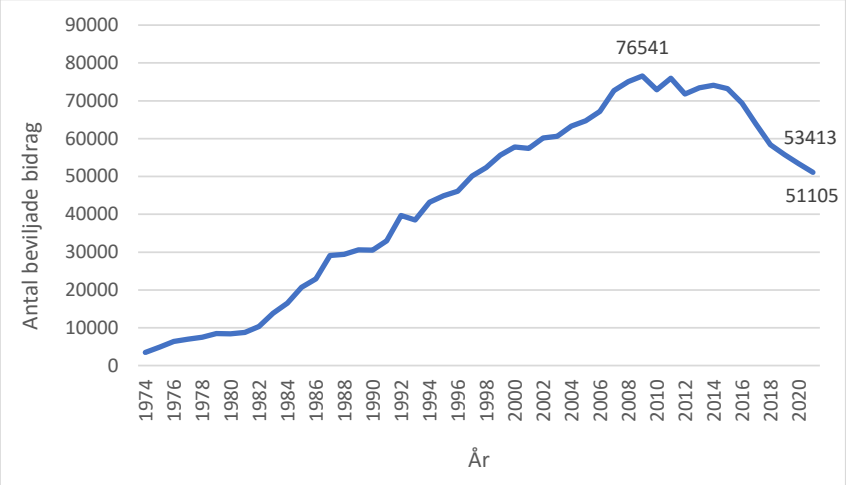
Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser bostadsanpassnings- och reparationsbidrag.

Intygsskrivningen kan också påverka antalet inkomna ansökningar. Arbetsterapeuten (eller annan sakkunnig) ska bedöma behovet av åtgärder men inte ta ställning till om en viss åtgärd är bidragsberättigande. I Boverkets enkät ställdes frågan hur arbetsterapeuterna gör om en person med funktionsnedsättning vill ha intyg för att ansöka om en åtgärd som arbetsterapeuten bedömer helt klart inte är bidragsberättigande. De flesta (81 procent) uppgav att de skriver intyg åt personen i ett sådant fall, men förklarar att åtgärden inte är eller högst osannolikt är bidragsberättigande. 6 procent skriver intyg utan kommentarer. Medan 13 procent låter bli att skriva intyg i ett sådant fall och förklarar varför.

5.4.2 Antalet beviljade bidrag

Antalet beviljade bidrag var som allra högst år 2009, stod sedan stilla ett antal år och började sedan falla brantare efter år 2014. Detta samtidigt som antalet ansökningar började minska – och har sedan minskat varje år. År 2021 är beviljandet nere på samma nivå som i slutet av 1990-talet.

Figur 2. Antalet beviljade bidrag 1974–2021

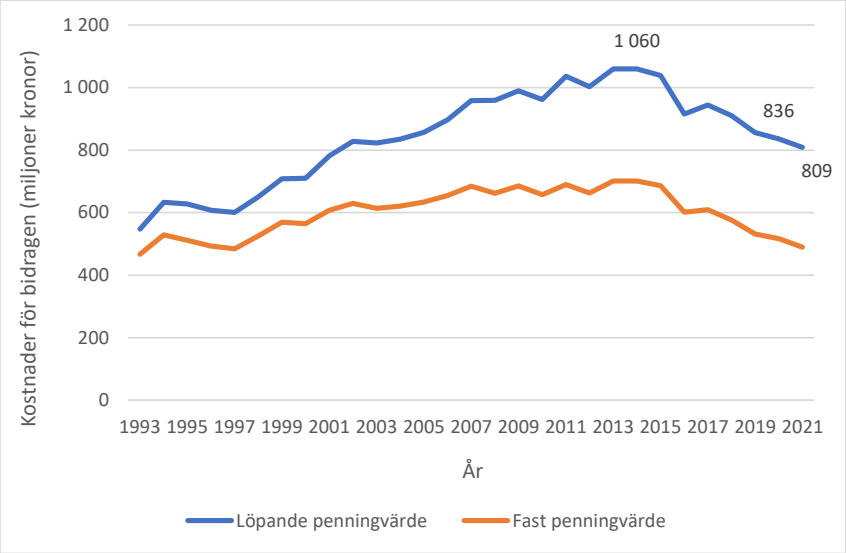
Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser helt eller delvis beviljade bostadsanpassnings- och reparations-bidrag.

5.4.3 Kostnadsutveckling

Summan av utbetalda bidragsbelopp följer samma mönster och var som högst år 2013 och har sedan fallit varje år såväl i fasta som i löpande priser (differensen åren 2016–2017 kan ha att göra med beräkningsmetoden för bortfallskompensation[6]). Även vad gäller utbetalade belopp så framgår av diagrammet nedan att beloppen är nere i samma nivåer som för 25 år sedan.

[6] Utvärderingen har beräknat beloppen i de kommuner som inte har svarat som ett genomsnitt av beloppssvaren året innan och året efter – om ett sådant funnits – och som en utveckling lik typkommuners utveckling, om svar från flera år saknats.

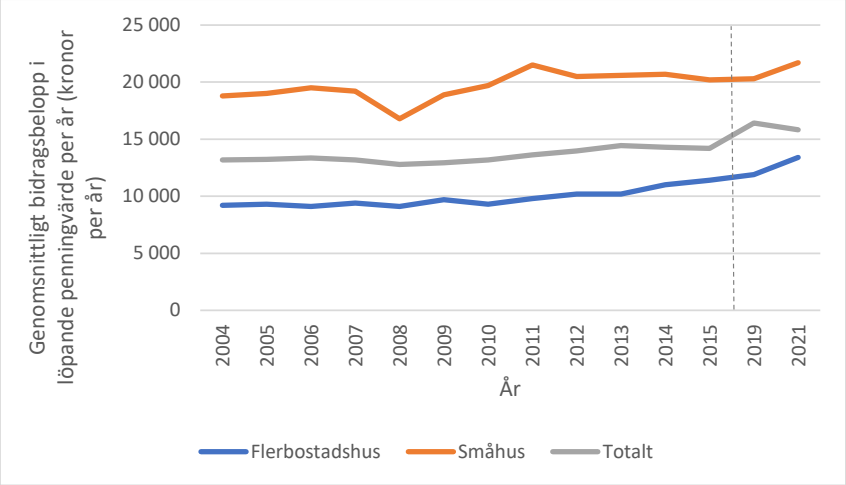
Figur 3. Summa utbetalade bidrag 1993–2021

Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser bostadsanpassnings- och reparationsbidrag.

Bidragsbeloppen per genomsnittligt bidrag har inte förändrats så mycket över tid. (Mätningar för åren 2016–2018 genomfördes inte.) De har stigit något de senaste åren för såväl småhus som för flerbostadshus. Eftersom andelen anpassningar i flerbostadshus är lägre och har ökat mer på senare år har det summerade genomsnittliga bidragsbeloppet minskat något efter år 2019.

Figur 4. Genomsnittliga bidragsbelopp 2004–2015, 2019–2021

Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser bostadsanpassnings- och reparationsbidrag.

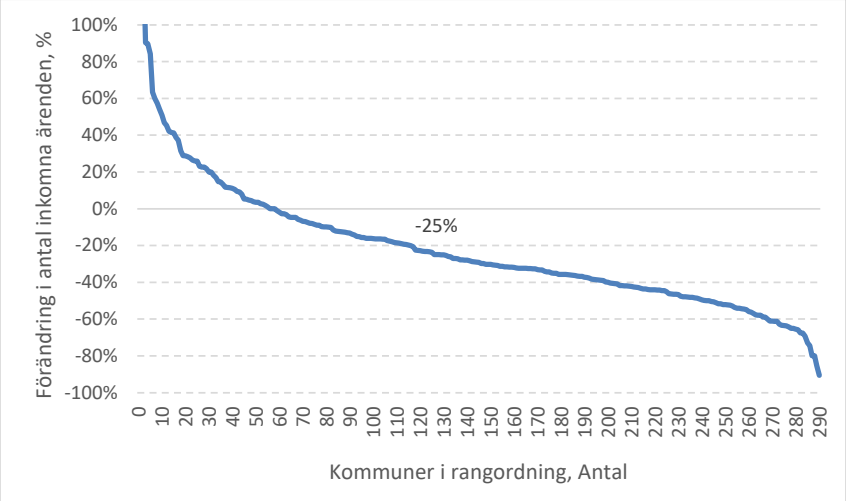
5.4.4 Övrig utveckling

5.4.4.1 Skillnader mellan kommuner och kommungrupper

Det finns stora skillnader i utveckling mellan kommunerna i såväl inkomna ansökningar som bidragsgivningen. I vissa kommuner har antalet ansökningar ökat kraftigt, medan de i andra har minskat kraftigt. Samma

mönster återfinns avseende bifallna ansökningar och utbetalade bidragssummor.

Figur 5. Inkomna ansökningar 2014–2021, rangordning av kommuner efter förändring av antal inkomna ansökningar

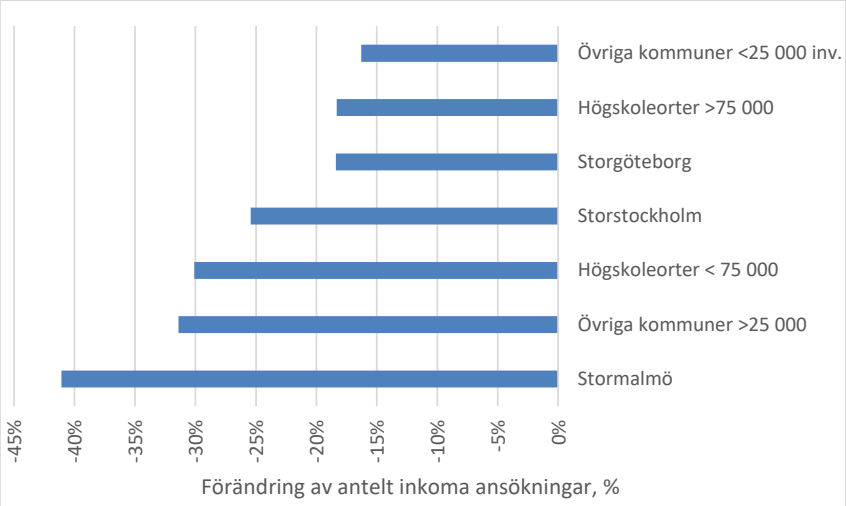

Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser bostadsanpassnings- och reparationsbidrag.

I små kommuner har antalet ansökningar minskat i lägre utsträckning än i övriga kommuntyper. I Stormalmö[7] har antalet inkomna ansökningar minskat med hela 41 procent. Observera att detta inte säger något om antalet ansökningar i relation till befolkningen eller antalet äldre.

[7] Med Stormalmö avses SCB:s kommungruppsindelning, Malmö kommun och dess kringkommuner (Burlöv, Eslöv, Höör, Kävlinge, Lomma, Lund, Skurup, Staffanstorp, Svedala, Trelleborg, Vellinge), Funktionella regioner och kommungrupper (scb.se).

Figur 6. Utveckling av inkomna ansökningar 2014–2021, procentuell förändring per kommuntyp (Boverkets indelning)

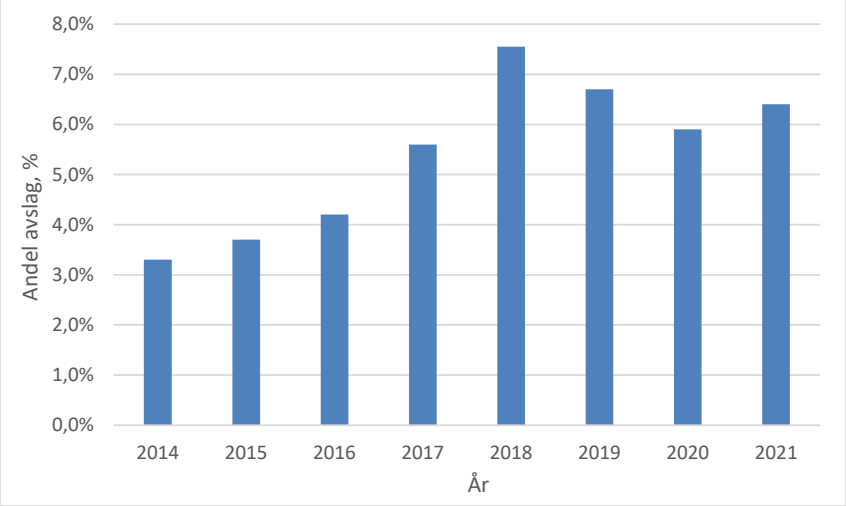

Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser bostadsanpassnings- och reparationsbidrag.

5.4.4.2 Avslag

Andelen avslag (beräknat som andel avslag under ett kalenderår i relation till antalet beslutade ärenden under samma kalenderår och ej hänsyn tagen till vilket år ansökningen inkom) var som högst år 2018. Vissa handläggare anser att ärendena idag i större utsträckning slås ihop, andra uppger att ärendena splittras upp mer.

Figur 7. Andel avslag 2014–2021 (avser summan av bostadsanpassningsbidrag och reparationsbidrag)

Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser bostadsanpassnings- och reparationsbidrag, delvis avslagna bidrag är ej inkluderade.

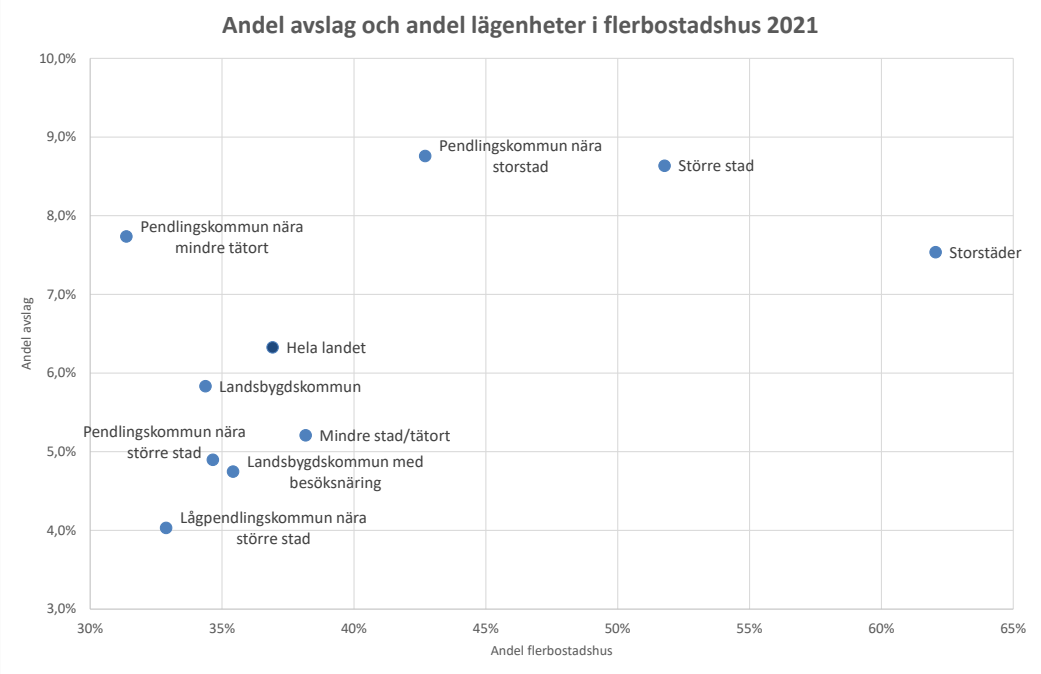
Även avslagen är ojämnt fördelade mellan olika kommuntyper. Men något särskilt mönster är svårt att urskilja. Störst andel avslag har storstäderna, men därefter kommer landsbygdskommunerna så någon trend från större till mindre kommuner finns inte.

Tabell 1. Genomsnittlig avslagsfrekvens för olika kommuntyper 2014–2021

Typ av kommun	Genomsnittlig avslags-frekvens 2014–2021
Storstäder	15 %
Landsbygdskommuner	14
Pendlingskommun nära storstad	14
Landsbygdskommun med besöksnäring	12
Större stad	12
Pendlingskommun nära större stad	10
Pendlingskommun nära mindre tätort	9
Mindre stad/tätort	9
Lågpendlingskommun nära större stad	0
Hela landet	**10 %**

Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser bostadsanpassnings- och reparationsbidrag, SKR:s kommunindelning[8] 2021.

Figur 8. Relation mellan andel avslag och bostäder i flerbostadshus 2021

Källa: Boverket, Kommunernas svar på Bostadsmarknadsenkäten respektive år.
Anm. Avser bostadsanpassnings- och reparationsbidrag.

Det ser dock ut att finnas ett visst samband mellan avslagsfrekvens och vilken typ av bostäder som är vanligast i kommunerna år 2021. Kommuner med en hög andel bostäder i flerbostadshus har ofta en högre avslagsfrekvens än kommuner med huvudsakligen småhus.

[8] Kommungruppsindelning | SKR

Anledningen till avslag varierar. Nedan listas de vanligaste svaren från kommunerna på frågan ”Uppskatta vilka de tre vanligaste skälen var till avslag avseende bostadsanpassningsbidrag (avser ej reparationsbidrag eller återställande) under 2021” i rangordning:

1. Åtgärden var inte nödvändig med hänsyn till funktionsnedsättningen.
2. Bostaden kunde anses ändamålsenlig utan den sökta åtgärden.
3. (8 §) Byggnadstekniska brister/eftersatt underhåll/brister i grundläggande bostadsfunktioner/avvikelser från bygglagstiftningens krav.
4. Behovet kunde tillgodoses med hjälpmedel.
5. Ansökan avsåg inte anpassning eller komplettering av fast funktion.
6. (10 §) Medgivande från fastighetsägare och/eller nyttjanderättshavare saknades.
7. (9 §) Ansökan avsåg byte till bostad som uppenbart var olämplig med hänsyn till funktionsnedsättningen.

5.4.5 Ansats till förklaringsmodell – hypoteser kring orsaker till utvecklingen

Det kan finnas många orsaker till att såväl ansökningar som beviljade bidrag och bidragssummor har sjunkit i antal på senare år. Eftersom de allra flesta anpassningar görs i bostäder där den sökande är äldre har antalet äldre och deras boendesituation och flyttmönster betydelse. Antalet och andelen äldre i befolkningen har ökat[9] och därmed borde antalet anpassningar också öka. Men de äldre idag är också friskare och rörligare än tidigare[10]. Och om de äldre i större utsträckning bor i redan anpassade bostäder så behövs färre anpassningar. Bostäder byggda på senare år har högre krav på tillgänglighet enligt byggreglerna[11]. Efter år 2007 har dock flyttfrekvenserna bland äldre minskat och det är idag en något större andel som bor kvar i sina småhus än före år 2007[12]. Det borde innebära att fler anpassningar sker i småhus och att de som utförs där genomsnittligt har en högre kostnad än anpassningar i flerbostadshus. Samtidigt visar statistiken ovan att en allt större andel anpassningar sker i flerbostadshus. Detta kan bero på att äldre i småhus i lägre utsträckning utnyttjar bidraget för att göra anpassningar i sin egen fastighet.

5.4.5.1 Andel äldre

I hela landet har antalet personer som är 85 år och äldre vuxit med 4,7 procent mellan 2014 och 2021. Mest har gruppen vuxit i högskoleorterna, det vill säga i större och medelstora städer och minst har den vuxit i små kommuner och i Storstockholmsområdet. Det ser inte ut att finnas ett direkt samband med utvecklingen av antalet inkomna ansökningar, mer än möjligen i de allra minsta kommunerna. Dessa har både en relativt liten

[9] SCB:s statistikdatabas.
[10] Centrum för Åldrande och Hälsa, AgeCap, vid Göteborgs Universitet.
[11] Boverkets byggregler (2011:6) – föreskrifter och allmänna råd, BBR.
[12] SCB:s statistikdatabas.

minskning av antalet inkomna ansökningar och en relativt låg tillväxt i befolkningen 85 år och äldre. Dessa kommuner har dock en betydligt högre andel äldre i den totala befolkningen.

Tabell 2. Tillväxt av antalet personer 85 år och äldre mellan 2014 och 2021

Typ av kommun	Tillväxt av antalet personer 85 år och äldre mellan 2014 och 2021, %
Högskoleorter < 75 000 invånare	8,2 %
Högskoleorter > 75 000 invånare	6,6
Storgöteborg	5,9
Övriga kommuner > 25 000 invånare	5,0
Stormalmö	4,5
Storstockholm	3,0
Övriga kommuner < 25 000 invånare	2,8
Hela landet	**4,7**

Källa: SCB, Beräkning av Boverket.

5.4.5.2 Äldres boendeformer och flyttmönster

I och med införandet av 2018 års lag togs möjligheten att få bostadsanpassningar i särskilt boende bort. Det kan ha medfört en minskning i ansökningar om bostadsanpassningar. De motsvarade dock en mycket låg andel av de totala kostnaderna. Kommunerna, som ofta betonar vikten av de äldres möjligheter att bo kvar hemma, utökar helst hemtjänstens verksamhet framför att erbjuda särskilt boende till höga kostnader.

Både antalet och andelen äldre som bor i särskilt boende har minskat mellan 2013 och 2021, vilket delvis kan vara en följd av coronapandemin. Men andelen har gått ner över flera år och var lägre även 2018 än 2013[13].

En allt större andel av befolkningen kommer att vara äldre framöver enligt befolkningsprognoserna. Ett problem som uppmärksammats på senare tid är ofrivillig ensamhet bland äldre. I november 2022 föreslog regeringen en treårig gemensamhetssatsning för att förebygga och bryta ofrivillig ensamhet[14]. Under 2023 tilldelas kommunerna öronmärkta pengar för att arbeta med frågan[15]. Ofrivillig ensamhet leder till försämrad hälsa och lägre livskvalitet och välbefinnande hos äldre. Kvarboende är ofta önskvärt bland äldre, men inte alltid. Det kan även förknippas med ensamhet och otrygghet. Få kommuner har idag en plan för att motverka ofrivillig ensamhet bland äldre.

[13] SCB:s statistikdatabas.
[14] Regeringen satsar på att förebygga och bryta ofrivillig ensamhet - Regeringen.se. Hämtad 2023-02-23.
[15] Uppdrag att betala ut statsbidrag till kommunerna för att motverka ofrivillig ensamhet bland äldre personer genom hälsosamtal - Regeringen.se. Hämtad 2023-02-23.

Äldre bor i allt högre utsträckning kvar i sina bostäder. Andelen äldre äldre (80 år och äldre) som bor i småhus har ökat med fem procentenheter (från 37 procent till 42 procent) mellan 2013 och 2021. Idag bor över hälften av pensionärerna (65 år och äldre) i småhus. Flyttintensiteten bland äldre har minskat de senaste femton åren[16]. Det gäller såväl åldersgruppen unga seniorer (55–74 år) som äldre äldre (80 år och äldre). Detta borde öka antalet ansökningar av bostadsanpassningsbidrag. Men i åldersgruppen 60–65 år bor en större andel i flerbostadshus år 2021 än år 2013. Nedan undersöks sambandet mellan äldres boende och utvecklingen av bostadsanpassningsbidraget.

Statistiska analyser har genomförts för att studera sambandet mellan nivå på och förändringar av bostadsanpassningsbidraget på kommunnivå och ett antal variabler som skulle kunna förklara skillnader mellan kommunerna och nedgången i antal beviljade bostadsanpassningsbidrag 2014–2021. Bostadsbeståndets struktur och äldres boende har studerats i olika typkommuner. En utförlig beskrivning av data, metod och resultat återfinns i bilaga 2.

Mellan 2013 och 2021 ökade andelen äldre (70 år och äldre) som bor i nyare bostäder med moderna tillgänglighetskrav (beräknat på hus byggda 2010 eller senare). Nästan 51 000 fler bor i nyare flerbostadshus och över 12 000 fler bor i nyare småhus. Detta faktum borde minska antalet ansökningar, men det finns inte något samband mellan andel som bor i nyare flerbostadshus och utvecklingen av bostadsanpassningsbidraget i kommunerna. Det är dock i början av den undersökta perioden ytterst få som bor i nyare bostäder, vilket gör beräkningarna mer osäkra.

Men det finns ett positivt samband mellan antal bifallna ansökningar i relation till antal äldre (över 70 år) som bor i flerbostadshus. Vilken typ av kommun (enligt SKR:s kommungruppsindelning 2021[17]) det gäller har ingen betydelse. Det är andelen flerbostadshus som har betydelse.

I analysen av sambandet mellan utvecklingen av bidraget och andel äldre i flerbostadshus över tid blir sambandet tydligare. I kommuner där antal äldre i flerbostadshus ökar över tid har bostadsanpassningsbidraget minskat mer än i kommuner där äldre i flerbostadshus inte ökar lika mycket. Det gäller även när analysen kontrollerar för typ av kommun, det vill säga att utvecklingen inte beror på kommuntyp.

Frågan är om det är flerbostadshus i sig som har lägre behov av anpassningar än småhus. Eller om de som äger småhus själva anpassar sina bostäder efter sina behov utan att ansöka om bostadsanpassningsbidrag. Eller om äldre som flyttar till flerbostadshus ser till att flytta in i det som

[16] SCB:s statistikdatabas.
[17] Kommungruppsindelning | SKR. Hämtad 2023-02-23.

redan är anpassat. Vid analysen av hur andel äldre i nybyggda bostäder hänger ihop med förändringen av bostadsanpassningsbidraget är det snarast antalet äldre i äldre flerbostadshus som driver utvecklingen. Boverkets slutsats är att när äldre flyttar till flerbostadshus – oavsett produktionstidpunkt – så minskar behovet av bostadsanpassning. En annan förklaring kan vara att boende i flerbostadshus generellt är mindre benägna att söka och/eller att beviljas bostadsanpassning. Något som skulle kunna förklaras av varierande möjligheter att få medgivande från fastighetsägare.

5.4.5.3 Äldres hälsa

Medellivslängden fortsätter att öka i Sverige och vid pensionsåldern lever kvinnor idag i genomsnitt 22 år ytterligare och män i 20 år ytterligare. Vid uppnådda 80 års ålder lever kvinnor i genomsnitt ytterligare i 10 år till medan männen lever i knappt 8 år till[18]. Andelen äldre med hemtjänstbeslut har minskat något mellan 2014 och 2021, men antalet ökar nu[19]. Äldre i dag är friskare än de var tidigare. Detta faktum borde minska ansökningarna om bostadsanpassning.

”Allt fler och friskare äldre personer är en stor global framgång, men också en stor samhällsutmaning eftersom det bland annat innebär att fler pensionärer behöver försörjas och att antalet personer med demens kommer att öka” skriver forskare vid Forskningen inom Centrum för Åldrande och Hälsa, AgeCap, vid Göteborgs Universitet. ”Dagens 70-åringar är oerhört mycket mer aktiva än på 1970-talet, man är fysiskt och intellektuellt i bättre skick. Många 70-åringar har en hälsa som motsvarar den som en 50-åring hade för 40 år sedan. Tidigare var fler kroppsarbetare, vilket innebar att de var utslitna när de gick i pension. Äldre personers rörlighet har förbättrats på många plan tack vare nya behandlingsmöjligheter.”[20]

I rapporten ”70 är det nya 50” av Ingemar Skoog[21] konstateras att ”70-åringar idag har betydligt bättra kognitiv och spatial förmåga och att det beror på flera saker, bland annat på bättre livsstil – vi vet mer och mer om bra kost, hälsa och fysisk träning.”

5.4.5.4 Resurser hos kommuner och intygsskrivare

I kommunenkäten påpekar många handläggare att den nya lagen har inneburit en större tydlighet och att man därför har enklare och snabbare rutiner för att avgöra ärenden idag än man hade tidigare. Men det finns också de handläggare som påpekar att kommunen blivit mer restriktiv i sin bidragsgivning och i sin handläggning. Några få kommuner påpekar att

[18] SCB:s statistikdatabas.
[19] Statistik från Socialstyrelsen.
[20] Ingmar Skoog, professor i psykiatri, artikel i Vård och Hälsa, den 15 mars 2017, om ”Friskare äldre”
[21] Delegationen för senior arbetskraft, rapport 21, SOU, S 2018:10, Rapport 21 70 är det nya 50 (regeringen.se).

besparingar inom kommunerna också påverkar villigheten att bevilja bidrag. 12 procent av kommunerna svarar att kommunens kostnader har minskat till följd av den nya lagstiftningen och 5 procent uppger att kostnaderna ökat.

I kommunenkäten svarar 16 procent av kommunerna att handläggningstiderna har ökat på senare år och 14 procent uppger att den minskat. 44 procent svarar att det inte är någon skillnad och resten (relativt många – flera är nya som handläggare) vet inte.

Drygt 10 procent av kommunerna svarar att antalet handläggare på kommunen minskat de senaste åren (efter 2014), men lika många kommuner uppger att antalet tjänster har ökat. Under coronapandemin såg ungefär hälften av kommunerna en minskning i antalet ansökningar.

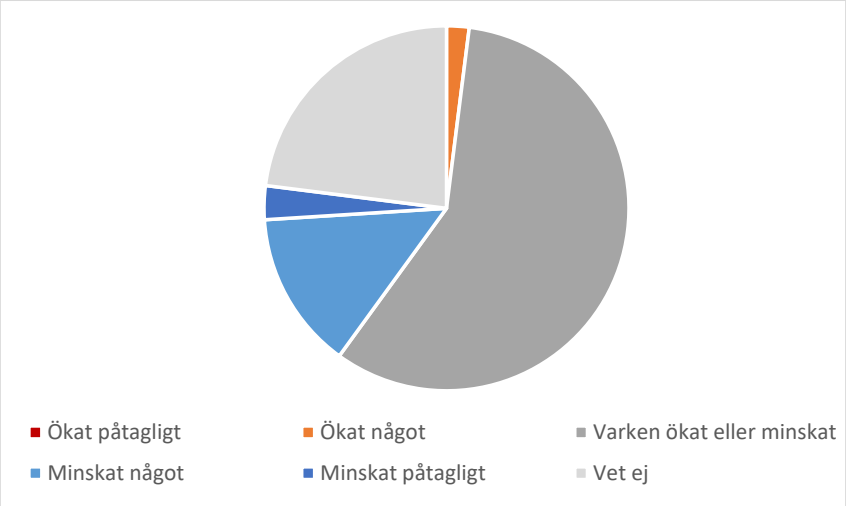
I enkäten till arbetsterapeuterna ställdes frågan om vad som kan begränsa intygsskrivningen. Bristen på arbetsterapeuter uppges som ett skäl. Över hälften av de svarande uppger att det finns en brist inom den egna verksamheten. På regional nivå svarar hela 61 procent att det finns en brist. 29 procent anser inte att det finns någon brist. 24 procent anger att det är bristande resurser för intygsskrivning – även detta en större andel inom regional och privat verksamhet än inom kommunal. De flesta säger att det påverkar väntetiderna (61 procent) för sökanden. 16 procent uppger att det påverkar antalet hembesök och därmed intygens kvalitet medan 11 procent uppger att det blir färre hembesök men inte nödvändigtvis sämre kvalitet.

5.4.5.5 Påverkade den nya lagen utvecklingen av bostadsanpassningsbidraget?

Analyser har också gjorts för att studera om minskningen av beviljade bostadsanpassningsbidrag beror på 2018 års lag. Boverket har sedan tidigare kännedom om att nedgången i såväl ansökningar som bifallna ansökningar och utbetalade bidrag har sjunkit sedan 2014. Men kan det påvisas att den nya lagen skyndade på utvecklingen?

Boverket bad handläggarna i kommunerna att svara på frågan om den nya lagen påverkat antalet inkomna ärenden till kommunen. Nedan visas svaren:

Figur 9. Har den nya lagen påverkat antalet inkomna ärenden till kommunen? Andel, % av svarande

Källa: Boverket, Enkät till kommunerna 2022.

De allra flesta (58 procent) svarar att lagändringen varken ökat eller minskat antalet inkomna ärenden. 17 procent uppger dock att lagen minskat antalet inkomna ärenden, medan bara 2 procent uppger att lagen ökat (något) antalet bidragsansökningar.

7–8 procent av de svarande uppger att den nya lagen ökat de sökandes möjligheter att få bidrag. Ungefär lika många uppger att möjligheterna minskat. En majoritet svarar dock att den varken ökat eller minskat möjligheterna att få bidrag.

Utredningen har delat in kommunerna i två grupper – de som innan lagändringen hade få bifallna ansökningar per äldre (restriktiva kommuner) och de som hade fler bifallna ansökningar per äldre (mindre restriktiva kommuner). Resultatet visar att det är de mindre restriktiva kommunerna som blir mer restriktiva i sin bidragsgivning efter 2018. Resultatet beror inte på vilken typ av kommungrupp som kommunen tillhör. Det är dessutom så att förändringen, att de restriktiva kommunerna blev mindre restriktiva, skedde redan år 2017, vilket ytterligare tyder på att just lagändringen 2018 inte påverkade utvecklingen av bostadsanpassningsbidraget. Det vi kan se är snarare en trendmässig minskning av antal beviljade ansökningar om bostadsanpassningsbidrag under en längre tidsperiod. Detta beror, som framgår ovan, delvis på att antalet äldre i flerbostadshus ökat. (Bilaga 2.)

5.4.5.6 Vad har påverkat kommunernas avslag över tid?

I detta avsnitt undersöks andel avslagna ansökningar i stället för att analysera andel bifall. Då bekräftas resultatet att nedgången inte kan kopplas till lagändringen 2018. De kommuner som varit mindre restriktiva – det vill säga haft en låg andel avslag innan 2018 – ökar sin andel avslag relativt sett efter 2018 gentemot den restriktiva gruppen av kommuner som

hade en hög andel avslag i perioden innan. Alltså tvärtemot vad som borde vara fallet om de restriktiva kommunerna tilläts bli ännu mer restriktiva efter 2018 (se bilaga 2). Resultatet kvarstår även när hänsyn tas till vilken kommuntyp som kommunerna tillhör. Detta resultat innebär att det inte är troligt att något hände med avslagsfrekvensen i och med 2018 års lagändring.

När arbetsterapeuterna bedömde vad de tror att nedgången i antalet beviljade bostadsanpassningsbidrag beror på fördelar sig svaren så här av de alternativ de hade att välja på i enkäten:

23 %	Hjälpmedel ersätter bostadsanpassning, till exempel tröskelkilar i gummi
20 %	För hårda villkor i lagen om bostadsanpassningsbidrag
19 %	Sökanden får inte hjälp med sin ansökan
15 %	Sökanden får inte hjälp med att välja entreprenör och att låta utföra anpassningen efter ett positivt bidragsbeslut
10 %	Sökande flyttar i högre utsträckning, hög nyproduktion av bostäder
3 %	Svårt att få tag på intygsgivare
7 %	Annan förklaring

5.4.5.7 Nyheter i 2018 års lag

Det finns nyheter i 2018 års lag som kan ha påverkat sökandes möjligheter att få bostadsanpassningsbidrag. Kommunerna fick svara i vilken omfattning de trodde att förändringarna kan ha påverkat.

Tabell 3. ”Hur bedömer ni att lag 2018:222 om bostadsanpassningsbidrag har påverkat sökandes möjligheter att få bostadsanpassningsbidrag jämfört med lag 1992:1574 om bostadsanpassningsbidrag med hänsyn tagen till nedanstående förändringar:” Svarsprocent, %

Fråga	Ökat	Minskat	Ingen skillnad	Vet ej
§ 5 bidrag lämnas inte om behovet kan tillgodoses med hjälpmedel	1 %	25 %	54 %	20 %
§ 5 bidrag lämnas även för komplettering av fasta funktioner	6	5	66	23
§ 8 ansökan kan avslås med hänvisning till bostadens skick	13	18	41	28
§ 9 möjligheten att få bostadsanpassningsbidrag vid byte av bostad	32	18	22	28
§ 10 krav på fastighetsägarens medgivande	4	29	48	20
§ 3 det är alltid personen med funktionsnedsättning som ska vara den formella parten i ärendet	3	1	72	24

Källa: Boverket, Kommunernas svar på enkät 2021.

Störst andel svarande, 29 procent, anger att det är fastighetsägarens medgivande som påverkat den sökandes möjligheter att få bidrag jämfört med tidigare.

Därefter kommer kravet att bidrag inte ges om behovet kan tillgodoses med hjälpmedel. Här har det betydelse att hjälpmedelsutbudet ökat i många regioner på senare år. 27 procent av kommunerna uppger att utbudet ökat medan 13 procent uppger att det minskat. 53 procent av kommunerna avslår vanligtvis ansökan om bostadsanpassningsbidrag med hänvisning till att det står klart att hjälpmedel kan tillgodose behovet och 36 procent avslår för att hjälpmedel bör kunna tillgodose behovet.

5.4.5.8 Slutsatser

Det är många faktorer som ändrats avseende äldres boendesituation och hälsa på senare år. Boverket har inte funnit något som pekar på att den nya lagen år 2018 som sådan skulle ha påverkat möjligheten att vare sig ansöka om bidrag eller att bevilja bidrag från kommunernas sida. Nedgången i antalet ansökningar och minskningen av kommunernas kostnader har pågått en länge tid och påverkats av en mängd faktorer – en del som borde påverka ansökningarna i positiv riktning, andra i negativ

En nyhet i lagen som dock skulle ha kunnat minska kostnaderna är kravet på medgivande och utfästelse från bostadens ägare enligt 10 §. Något sådant krav fanns inte i 1992 års lag men däremot i Boverkets föreskrifter (1992:64) till den lagen fram till den 1 januari 2015. Då togs kravet bort efter en dom från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2014 referat 81) som ansåg att föreskriften var ogiltig. Under de år då det alltså saknades ett krav på medgivande och utfästelse från bostadens ägare informerade dock kommunerna sökandena om riskerna med att utföra åtgärder utan medgivande. Det borde därför inte varit vanligt förekommande att bidrag utbetalades vid avsaknad av sådant medgivande. Därmed har detta att kravet på medgivande infördes i 2018 års lag sannolikt inte påverkat kostnaderna i någon väsentlig omfattning.

En av nyheterna i 2018 års lag var att särskilda boendeformer undantas från bidraget, men den sammanlagda kostnaden för anpassningar i sådana boendeformer brukade uppgå till cirka 1 procent av den totala kostnaden för bostadsanpassningsbidraget.

Vad gäller minskningen av beviljade ansökningar om rullstolsgarage så kan Boverket se en effekt efter domen från Högsta förvaltningsdomstolen. När Boverket frågar om när arbetsterapeuterna anser att nedgången i antalet beviljade bidrag började uppger de allra flesta att det pågått i många år, medan andra (ofta de som inte arbetat så länge med intygsskrivning) nämner årtalen 2018–2020. Men de allra flesta (42 procent) uppger att de är osäkra på om de upplever försämringar i livsmiljön för

personer med funktionsnedsättningar kopplat till minskat bostadsanpassningsbidrag.

Det framgår vidare att kommunerna anser att den ändrade sökandekretsen, det vill säga att det alltid är personen med funktionsnedsättning som ska vara sökande, inte påverkat möjligheten att få bidrag.

5.4.6 Bostadsanpassningsbidrag till kvinnor och män

I undersökningen till kommunerna om utfallet av utbetalda bidrag under 2021 var det, liksom tidigare år, fler kvinnor som beviljats bidrag (60 procent), medan de genomsnittliga bidragssummorna för män var högre. Männen fick 45 procent av bidragssumman och i genomsnitt drygt 17 000 kronor per bidrag i jämförelse med kvinnornas 14 000 kronor.

Brukarorganisationerna påtalar i utvärderingens enkät att det förefaller som om män har lättare att få anpassningar och att det särskilt gäller dyrare åtgärder.

5.4.7 Bostadsanpassningar till barn

De allra flesta bostadsanpassningsbidrag går till äldre personer med funktionsnedsättningar som beror på åldrandet. Under 2021 gick 2,7 procent av bidragen till personer under 18 år. I 26 procent av de svarande kommunerna betalades inte något enda bidrag ut till en person under 18 år. Men summorna som betalas ut till barn och unga är i genomsnitt drygt tre gånger så höga som de som betalas ut till vuxna och stod för drygt åtta procent av bidragssumman under 2021.

I enkäten till brukarorganisationerna svarar samtliga organisationer att de inte tror att barnkonventionen påverkat ärendena av bostadsanpassningsbidrag. Organisationerna påtalar okunskap och att hänvisning sker till assistans och anhöriga i stället för att genom anpassningar öka barnets självständighet.

6 Överväganden

6.1 Boverkets förslag

Regeringsuppdraget omfattar att identifiera eventuella hinder för att personer med funktionsnedsättning ska få tillgång till nödvändiga anpassningar och att lämna förslag på lösningar.

Hinder kan uppstå om personen saknar förmåga att själv göra en ansökan liksom om personen inte har möjlighet att efter ett positivt beslut genomföra anpassningen. Boverket behandlar dessa frågor i avsnitt 7.1.

I detta kapitel presentar Boverket förslag kopplade till de olika villkoren för bostadsanpassningsbidrag och reparationsbidrag. Dessutom lämnas förslag riktade till ägare av bostadshus, framför allt hyresvärdar och bostadsrättsföreningar.

Lagens villkor för bidrag utgör förstås hinder för dem som inte uppfyller dessa. Boverket har dock riktat in sig på hinder till följd av att tillämpningen av villkoren avviker från lagstiftarens uttalade eller troliga avsikt och föreslår förtydliganden av vissa bestämmelser för att syftet med lagstiftningen ska få ökat genomslag. Det gäller till exempel förslaget om bostadens skick (avsnitt 6.6) och förslaget att de särskilda villkoren för bidrag vid byte av bostad inte ska gälla när den nya bostaden är beslutad eller anvisad av en myndighet (avsnitt 6.7).

Ett annat förslag är en följd av en dom från Högsta förvaltningsdomstolen som pekas ut särskilt i regeringsuppdraget (HFD 2020 referat 70). Domstolen fann att ett lätt flyttbart rullstolsgarage inte var en komplettering av en fast funktion i bostaden och därför inte var bidragsberättigande. Efter domen så har det varit ett markant mindre antal beviljade bostadsanpassningar i form av rullstolsgarage. Boverket föreslår därför ändringar för att göra lätt flyttbara rullstolsgarage bidragsberättigande (avsnitt 6.4).

För att motverka problem som kan uppstå när anpassningar har beviljats i allmänna utrymmen i flerbostadshus föreslår Boverket att ägare av flerbostadshus ska få ökade möjligheter att överta bostadsanpassningsbidrag och dessutom kunna beviljas reparationsbidrag efter ett övertagande (avsnitt 6.3). Ändringar i förutsättningarna för det så kallade återställningsbidraget föreslås också. Detta bidrag ska uppmuntra till exempel hyresvärdar och bostadsrättsföreningar att gå med på att de boende får genomföra anpassningar. (Avsnitt 6.9.)

Boverket föreslår ändringar även i vissa andra delar. Det gäller bland annat vem som ska företräda barn under 18 år när föräldrarna inte bor tillsammans och ändrad sökandekrets i vissa fall (avsnitt 6.2). Dessutom återförs familjehem för barn och ungdomar enligt lagen (1993:387) om

stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) till lagen om bostadsanpassningsbidrag (avsnitt 6.5). Reparationsbidraget utvidgas för att omfatta anordning eller inredning som främst är avsedd att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning, även om den inte är av tekniskt slag (avsnitt 6.8).

6.2 Ändringar i fråga om vem som ska företräda barn under 18 år när föräldrarna inte bor tillsammans och delvis ändrad sökandekrets

Boverkets förslag: Det införs en särskild bestämmelse i lagen om bostadsanpassningsbidrag som avviker från föräldrabalken i fråga om vårdnadshavares ställföreträdarskap. Är sökanden under 18 år och föräldrarna inte bor tillsammans företräds barnet enbart av den förälder vars bostad ska anpassas för barnet. Det gäller även om den föräldern inte är vårdnadshavare för barnet. Förslaget är ett alternativ till att göra ändringar i föräldrabalken. Det görs vidare två undantag från att det är personen med funktionsnedsättning som ska ansöka om bidrag. Bidrag för att anpassa ett familjehem åt en person under 18 år ska sökas av och lämnas till den som har uppdraget som familjehem. Ansökan vid så kallat periodiskt boende ska göras av den som gör åtagandet, om personen med funktionsnedsättning är under 18 år och inte är barn till den som gör åtagandet.

6.2.1 Bakgrund

Enligt den nuvarande lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag är det personen med funktionsnedsättning som ansöker om bidraget (3 § första stycket). Det gäller även vid så kallat periodiskt boende. Det vill säga när anpassning ska göras hos en person som åtagit sig att regelbundet under vissa perioder svara för omvårdnaden av person med funktionsnedsättning i sin bostad (3 § andra stycket). Här avses bland annat situationen där barn med funktionsnedsättning bor växelvis hos sina föräldrar. (Proposition 2017/18:80 sidan 68.)

Nuvarande ordning i fråga om vem som ska ansöka om och beviljas bidraget var en nyhet i 2018 års lag om bostadsanpassningsbidrag. Enligt 1992 års lag var det den som ägde en bostad för permanent bruk eller som innehade en sådan bostad med hyres- eller bostadsrätt som ansökte om bidraget för egen eller hushållsmedlems räkning. Under Boverkets översyn av 1992 års lag kom myndigheten fram till att den ordningen borde bestå. Regeringen höll inte med och framförde i propositionen till den nuvarande lagen att samhällets ansvar för att personer med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att vara fullt delaktiga och leva självständigt var det mer överordnade argumentet. För att uppfylla målet med funktionshinderspolitiken ansåg regeringen att all diskussion om hur och när en anpassning ska utföras ska föras med den person vars behov ska tillgodoses med bostadsanpassningsbidrag. Om personen med funktionsnedsättning alltid är part i ärendet, så ges vederbörande även rätt att överklaga beslut

och att själv besluta om installerandet respektive bortmonteringen av anpassningen. Regeringen hänvisade också till att det var mycket angeläget att enskildas integritet skyddades och åberopade artikel 22 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Socialstyrelsen hade i sitt remissvar framfört att det kunde uppstå svårigheter vid hanteringen av barnärenden om vårdnadshavarna inte bor tillsammans och den ena vårdnadshavaren motsatte sig bostadsanpassningen. Regeringen menade dock att det i de fall där åtgärden bedömdes nödvändig fanns andra alternativ, exempelvis bistånd genom socialtjänstlagen (2001:453) där alla ärenden ska behandlas med hänsyn till barnets bästa. (Proposition 2017/18:80 sidorna 23–24.)

Personen med funktionsnedsättning är alltså alltid part i ärenden om bostadsanpassningsbidrag. Den som är under 18 år företräds normalt av vårdnadshavare. Vanligen är båda föräldrarna vårdnadshavare.[22] Det gäller även när föräldrarna inte bor tillsammans,[23] vilket medför att båda ska underteckna ansökan och att till exempel kommunicering enligt 25 § förvaltningslagen (2017:900) ska göras med båda föräldrarna. Det är alltså inte tillräckligt att den vårdnadshavare vars bostad ska anpassas undertecknar ansökan och i övrigt företräder barnet under ansökningsprocessen.

Nämnas kan att även barnet självt, utifrån ålder och mognad, ska ges möjlighet att höras under handläggningen. Det följer av artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter som numera gäller som svensk lag.[24]

Under 2021 gick 2,7 procent av antalet beviljade bostadsanpassningsbidrag till personer under 18 år.

Föreningen Kommunal Bostadsanpassning (FKBo) har under utredningen framfört att det förekommer att handläggningen fördröjs på grund av svårigheter att nå en vårdnadshavare eller för att det råder meningsskiljaktigheter mellan vårdnadshavarna och den ene därför förhalar ansökan. Även i kommunenkäten nämns detta som ett problem och att det till och med medfört att bidrag inte kunnat beviljas.

I föräldrabalken ges vissa möjligheter att frångå kravet på båda vårdnadshavares medverkan.

Enligt 6 kapitlet 13 § andra stycket föräldrabalken kan den ena av två vårdnadshavare ensam bestämma i vissa situationer som inte kan uppskjutas utan olägenhet. Men bara om den andra är sjuk, frånvarande eller

---

[22] 10 kap 2 § föräldrabalken.
[23] Se Statistikmyndighetens, SCB, webbplats: Vårdnadshavare för hemmaboende barn 0-17 år, antal efter kön, vårdnadshavare, familjetyp och år. PxWeb (scb.se).
[24] Se 1 § lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter samt den allmänna kommentaren till artikeln, till exempel punkten 32.

av annan orsak förhindrad. Bestämmelsen erbjuder alltså ingen lösning vid osämja mellan vårdnadshavarna.

I 6 kapitlet 13 a § föräldrabalken ges en annan lösning som kan användas även vid oenighet mellan två vårdnadshavare. Socialnämnden ges möjlighet att i vissa fall besluta att en åtgärd av det slag som räknas upp i bestämmelsen och som bara den ena vårdnadshavaren samtycker till får utföras ändå. Åtgärder enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag nämns inte.

6.2.2 Överväganden

6.2.2.1 Företrädare för barnet när föräldrarna inte bor tillsammans och anpassning ska göras hos den ena föräldern

Boverket har ingen statistik över hur vanligt det är att anpassningar för barn inte kommer till stånd överhuvudtaget eller försenas på grund av att en vårdnadshavare inte kan eller vill medverka till en ansökan om anpassning i den andra förälderns bostad. Det är dock svårt att se att en vårdnadshavare som inte bor i bostaden som ska anpassas kan ha goda skäl för att hindra en anpassning för barnet hos den andra föräldern. Och detta oavsett om den andra föräldern, vars bostad ska anpassas, är vårdnadshavare eller inte. Sverige har genom barnkonventionen förbundit sig att i allt se till barnets bästa (artikel 3) och att vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen (artikel 4), till exempel de särskilda rättigheterna för barn med funktionsnedsättning (artikel 23) och barns rätt till sådan levnadsstandard som krävs för barnets utveckling (artikel 27). Att anpassningen blir till det bästa för barnet borde säkerställas av att behovet ska styrkas av intyg från sakkunnig, kommunens utredningsansvar enligt förvaltningslagen (2017:900) samt att barn själva, som redan nämnts ovan, kan ha rätt att komma till tals i enlighet med barnkonventionen.

För att lösa problemet med att en vårdnadshavare kan förhindra en anpassning hos den andra föräldern vore det möjligen lämpligt att i första hand finna en lösning genom kompletteringar i föräldrabalken. I så fall företrädesvis en reglering vid sidan av de ovannämnda lagrummen i föräldrabalkens sjätte kapitel vilka är skrivna för situationen där barnet har två vårdnadshavare. I ett ärende om bostadsanpassningsbidrag kan problem uppstå inte bara vid gemensam vårdnad utan också när den ena föräldern har ensam vårdnad och inte kan eller vill medverka till att den andra förälderns bostad anpassas för barnet.

Boverket lämnar inget förslag på hur en ändring i föräldrabalken skulle kunna se ut. Som en alternativ lösning föreslår Boverket en ändring i lagen om bostadsanpassningsbidrag genom en komplettering av 3 §. Det

vill säga en specialreglering, vilket finns inom andra områden.[25] Är sökanden under 18 år och föräldrarna inte bor tillsammans ska barnet företrädas enbart av den förälder vars bostad ska anpassas för barnet. Det gäller även om den föräldern inte är vårdnadshavare för barnet.

Om den förälder som inte bor i bostaden som ska anpassas är ägare till eller har nyttjanderätt till bostaden krävs ett medgivande enligt lagens 10 §. Kravet kan medföra att en förälder, trots en eventuell ändring i ställföreträdarskap enligt förslaget ovan, fortfarande kan förhindra en anpassning. Boverket ser dock ingen lösning på detta problem, eftersom kravet på medgivande svårligen kan inskränkas. Å andra sidan borde problemet vara mycket begränsat, även om det förekommer att bodelningar drar ut på tiden.

Boverket föreslår även andra ändringar i 3 § som framgår under nästa rubrik.

6.2.2.2 Ansökan när anpassning ska göras för barn i familjehem eller i ett periodiskt boende hos någon annan än förälder

Som framgått ovan är bestämmelsen om periodiskt boende i 3 § andra stycket tillämplig när ett barn bor växelvis hos sina föräldrar. Bidrag enligt bestämmelserna om så kallat periodiskt boende kan bli aktuellt också när barnet behöver anpassningar hos någon annan person än förälder. Det kan också finnas behov av anpassningar för barn i familjehem. Som framgår av avsnitt 6.5 föreslår Boverket att den som bor i ett familjehem enligt LSS inte längre ska undantas från lagens tillämpningsområde. Den som bor i ett familjehem enligt socialtjänstlagen, eventuellt i kombination med lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), omfattas redan i dag av bidraget. För bidrag krävs att familjehemmet kan anses utgöra barnets permanenta boende eller att villkoren för periodiskt boende är uppfyllda (se mer om detta i avsnitt 6.5).

Är båda föräldrarna vårdnadshavare krävs bådas medverkan redan vid ett beslut om familjehemsplacering, såvida placeringen inte görs enligt LVU. Bådas medverkan krävs också om ett barn ska vistas periodiskt hos till exempel en stödfamilj. Det borde då inte uppkomma många situationer där vårdnadshavarna därefter inte kan samverka för att företräda barnet vid en ansökan om bostadsanpassningsbidrag. Det kan dock inte uteslutas helt, samtidigt som det är svårt att lösa detta genom att i lagen om bostadsanpassningsbidrag ange vem av vårdnadshavarna som i ett sådant fall ska företräda barnet. Det förekommer att vårdnaden överflyttas på den eller de som har uppdraget som familjehem och för ett sådant fall borde rådande lösning kunna fungera, det vill säga att barnet är sökanden och att talan förs av familjehemsföräldrarna. Boverket föreslår dock en

[25] Till exempel i brottsskadelagen (2014:322), folkbokföringslagen (1991:481), passlagen (1978:302) och skollagen (2010:800).

generell lösning för anpassningar för barn vid periodiskt boende hos annan än förälder och i familjehem. Ansökan ska då göras av och bidraget lämnas till den vars bostad ska anpassas. Boverkets förslag begränsas till de ärenden där barnet är under 18 år när ansökan görs. I ett sådant fall behöver barnet ändå företrädas av en vuxen person. De möjligheter till inflytande som barnkonventionen erbjuder i till exempel artikel 12 kan göras gällande också när barnet inte är formell part i ärendet. Det räcker att barnet berörs. Eventuellt känsliga uppgifter i intyg som styrker behovet av anpassning borde sannolikt ändå bli kända för familjehemmet eller den som gör ett åtagande om periodiskt boende. Det finns dessutom praktiska fördelar med att låta den eller de som har uppdraget som familjehem eller gör åtagandet för periodiskt boende att ansöka om bidraget. Ansökan ska göras hos kommunen där bostaden är belägen. Personen med funktionsnedsättning, liksom ställföreträdare, kan befinna sig långt från bostaden som ska anpassas, vilket kan vara opraktiskt vid kontakter med hantverkare och kommunens handläggare av bostadsanpassningsbidrag. Trots dessa praktiska fördelar begränsar sig dock Boverkets förslag till personer som ännu inte fyllt 18 år när ansökan görs. Huvudregeln ska förbli att personen med funktionsnedsättning ska vara sökande. Undantagen ska begränsas i möjligaste mån.

6.2.2.3 Reparationsbidrag

Motsvarande ändringar som föreslås ovan för bostadsanpassningsbidraget ska gälla vid ansökan om reparationsbidrag (avsnitt 6.8).

6.2.2.4 Språkliga ändringar i 5, 7 och 11 §§

Om förslaget om en delvis ändrad sökandekrets går igenom behöver ”sökanden” ersättas med ”personen med funktionsnedsättning” i 5 och 7 §§ och med ”en person med funktionsnedsättning” i 11 §.

6.3 Ökade möjligheter för ägare av flerbostadshus att överta bostadsanpassningsbidrag samt reparationsbidrag efter ett övertagande

Boverkets förslag: I de fall en ansökan om bostadsanpassningsbidrag avser åtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med hyres- eller bostadsrätt i ett flerbostadshus måste sökanden, innan kommunen kan bevilja bidrag, ha erbjudit ägaren av bostadshuset att överta rätten till bostadsanpassningsbidrag. Vidare blir det möjligt med reparationsbidrag efter ett övertagande.

6.3.1 Bakgrund

Av 4 § lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag framgår att ägare av ett flerbostadshus får överta rätten till bostadsanpassningsbidrag som har beviljats för anpassningsåtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med hyres- eller bostadsrätt, om sökanden och ägaren är överens om det. Detta gäller under förutsättning att bostadsanpassningsbidraget

har beviljats i form av kontantbidrag enligt 16 § första stycket och att ägaren åtar sig att låta utföra de åtgärder som bidraget avser.

Enligt 11 § samma lag följer att reparationsbidrag inte lämnas om anordningen eller inredningen har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag som en ägare av ett flerbostadshus har övertagit rätten till enligt 4 §.

Möjligheten till övertagande av bostadsanpassningsbidrag tillkom genom 2018 års lag om bostadsanpassningsbidrag och motiverades bland annat med att ett övertagande förenklar processen för anpassningsärenden i allmänna utrymmen, och innebär en möjlighet att undanröja oklarheter om äganderätten med mera för de åtgärder som tillkommit i sådana utrymmen genom bostadsanpassningsbidrag.

Av statistik framgår att övertagande har utnyttjats i en liten omfattning sedan tillkomsten av den nya lagen 2018. Likaså erfar Boverket att det råder olikheter i landet över hur möjligheten till övertagande hanteras. En del kommuner arbetar mer aktivt för övertaganden medan andra kommuner ännu inte uppmärksammar denna möjlighet i samma omfattning. År 2021 förekom till exempel totalt cirka 240 fall av övertagande av anpassningsåtgärder i anslutning till lägenheter i flerbostadshus. Motsvarande siffra för år 2020 uppgick till endast 194 fall. Samtidigt beviljades år 2020 totalt 7 669 ärenden om bostadsanpassningsbidrag för åtgärderna hiss eller annan lyftanordning, dörrautomatik och ramp till entré i flerbostadshus.[26] För år 2019 är motsvarande siffror 7074 ärenden om bostadsanpassningsbidrag för nämnda åtgärder i flerbostadshus och 263 fall av övertagande av bostadsanpassningsbidrag.[27] Till dessa uppgifter tillkommer ett okänt antal anpassningar i anslutning till lägenheter i flerbostadshus som till exempel tvättstugor och förråd. Antalet fall av övertagande är alltså påtagligt litet i förhållande till de fall där ett övertagande skulle vara möjligt.

6.3.1.1 Bostadsanpassningar i allmänna utrymmen

Boverket har låtit utreda vissa frågor som kan uppstå i samband med att en enskild sökande beviljas bidrag i eller i anslutning till sin bostad och bostaden ägs av annan än den bidragsberättigade. Frågorna berör äganderätt, ansvarsfrågor efter anpassningar och avskiljande av egendom som installerats i eller i anslutning till den bidragsberättigades bostad.

I utredningen framförs bland annat att om ingen särskild överenskommelse har skett mellan en hyresgäst och en flerbostadshusägare så utgör till exempel hissar, dörrautomatik och ramper lös egendom till dess att de har kommit i samma ägares hand, i enlighet med bestämmelserna i

[26] Statistiksammanställning - Bostadsanpassningsbidraget - Boverket
[27] Bostadsanpassningsbidragen 2019 (boverket.se)

jordabalken (1970:994). Därmed är det sökandens privata egendom och inget ansvar torde kunna påföras ägaren av bostadshuset för underhåll, reparation och försäkring i förhållande till egendomens ägare. I strikt mening har inte heller bostadsägaren rätt att vidta åtgärder på den enskildes egendom, utan dennes medgivande.

Emellertid kan en hyresvärd ha skyldigheter gentemot övriga hyresgäster och därmed anses skyldig att agera i vissa situationer. I enlighet med jordabalkens regler innefattas gemensamma utrymmen i hyresavtalet och ansvaret för att hålla dessa i vårdat skick åvilar hyresvärden. Det medför att hyresvärden har ett avtalsrättsligt ansvar i förhållande till övriga hyresgäster att anordningar i gemensamma utrymmen inte utgör en fara för hyresgästerna eller deras besökare.

Genom att tillåta installation av viss utrustning torde hyresvärden ha ett tillsynsansvar för att utrustningen inte utgör en fara för övriga hyresgäster eller besökare. Utifrån ett skadeståndsansvar torde såväl egendomens ägare som ägaren av bostadshuset ha en plikt att undvika att egendom i gemensamma utrymmen förorsakar skada på person och sak. Med beaktande av att ägaren av bostadshuset går med på anpassningen och i samband därmed kan styra hur en åtgärd vidtas eller placeras, samt att det i allmänhet torde kunna ställas ett högre krav på riskbedömning av en ägare av bostadshuset än en privatperson torde ett tämligen stort ansvar falla på denne.

Härvid ska beaktas att andra boende eller besökande till fastigheten inte kan veta om det är utrustning för gemensamt bruk eller om det utgör privat egendom om det inte tydligt märks ut. Om en ägare av ett bostadshus vill undgå ansvar för egendom bör denne tillse att det klargörs för övriga boende och besökare att till exempel hiss och lyftanordningar utgör privat egendom och inte får användas av övriga som har tillgång till det gemensamma utrymmet. Om till exempel någon halkar på en ramp kan det också bli fråga om ett solidariskt ansvar mellan ägaren av rampen och ägaren av bostadshuset. En försiktig bostadsägare bör märka ut att det utgör privat egendom om denne vill försöka undgå ansvar.

Bostadsägarens ansvar innebär dock inte att denne är ansvarig för att laga egendomen åt den enskilde utan att förhindra att den skadar person eller sak. Denne bör se till att den privata egendomen inte görs tillgänglig för andra, exempelvis åtgärda en olämplig ramp etcetera. En ramp som behöver sandas vintertid bör därför antingen stängas av för andra boende (om det är tekniskt möjligt) eller sandas främst med hänsyn till andra hyresgäster och besökande än egendomens ägare.

Vad som ovan nämnts om anpassningar i allmänna utrymmen torde enligt Boverkets uppfattning inte vara allmänt känt bland alla ägare av flerbostadshus och bidragssökande. Vidare känner Boverket sedan tidigare till att frågor och problem kan uppstå i de fall anpassningar har beviljats i

allmänna utrymmen, till exempel en dörrautomatik med en handsändare, där sökanden som äger anpassningen inte vill låta andra personer använda själva dörrautomatiken. Övriga personer i flerbostadshuset som också har behov av dörrautomatik kan då få problem att få till stånd en anpassning. För det krävs att ägaren av dörrautomatiken (den som sökt om bostadsanpassningsbidrag från början), förutom ägaren av bostadshuset, måste godkänna att grannen använder anordningen. Enligt uppgift till Boverket finns det kommuner som ställer detta krav.

En rad olika fråge- och problemställningar kan alltså uppstå i samband med enskilt ägande i allmänna utrymmen. Starka argument talar enligt Boverkets uppfattning för att äganderätten till anpassningar i anslutning till lägenheter i flerbostadshus i så stor utsträckning som möjligt bör komma i samma hand som den som äger bostadshuset. Detta har också påtalats i tidigare rapporter från Boverket, bland annat i rapporten Översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m. (2014:38). På sätt som framhålls i propositionen 2017/18:80, sidan 25, är en fastighetsägare inte alltid ägare av det bostadshus i vilket anpassningen görs. Exempelvis kan en bostadsrättsförening äga ett bostadshus och inneha fastigheten dit byggnaden hör med tomträtt, och fastighetsägaren har då ingen rätt till byggnaden. Detsamma gäller en fastighetsägare som arrenderar ut jord till en arrendator som äger det hus där en anpassning kan göras. Mot denna bakgrund ansåg regeringen att det var lämpligare att i lagen om bostadsanpassningsbidrag ange att det är ägaren av bostadshuset och inte fastighetsägaren, i den mening som avses i jordabalken, som kan överta en rätt till bostadsanpassningsbidrag i enlighet med 4 § i lagen.

6.3.1.2 Övertagande av rätten till bostadsanpassningsbidrag

Anledning till att endast så få fall av övertagande har skett sedan tillkomsten av lagen 2018 är inte klarlagd men Boverket noterar bland annat att information om denna möjlighet saknas på många kommuners hemsidor där övrig information om bostadsanpassningsbidrag lämnas. Anmärkas kan i detta sammanhang att Boverket i rapporten 2014:38 påtalade vikten av att relativt omfattande informationsinsatser genomfördes vid införandet av en ny lag och att sådana insatser borde involvera såväl Boverket som tillsynsmyndighet som kommunerna och SKR. Sådana insatser kräver dock särskilda resurser. Boverket kan konstatera att några relativt omfattande informationsinsatser, som Boverket i egenskap av tillsynsmyndighet hade ansvaret att initiera, om till exempel möjligheterna till övertagande ännu inte har kommit till stånd. Avsaknad av kännedom om möjligheten till övertagande torde enligt Boverkets uppfattning starkt påverka antalet potentiella övertaganden, liksom naturligtvis hur aktivt kommunerna arbetar med denna fråga.

Boverket har under utvärderingens gång varit i kontakt med ett antal kommuner för att få ta del av deras erfarenheter om övertagande av bidrag. Bland annat framkommer av dessa intervjuer att vissa kommuner

arbetar mer aktivt för att få till stånd övertagande, och själva har tagit fram blanketter som kan användas, samt utarbetat rutiner för hanteringen. I några fall framkommer att kommunerna hjälper till med utförandet via fullmakt då flerbostadshusägarna inte vill ombesörja projekt själva. Viljan bland dessa att överta bidrag uppges variera, och någon kommun uppger att övertagande än så länge bara handlat om automatiska dörröppnare. Vidare framförs från kommunhåll att flerbostadshusägarna inte är intresserade av att ta kostnader för reparationer och underhåll och att reparationsbidrag borde kunna beviljas också efter övertagande, men då bara så länge som den ursprungliga sökanden bor kvar.

Vid underhandskontakt med styrelserepresentanter för Föreningen kommunal bostadsanpassning, FKBo, har bilden förstärkts av att det är svårt att motivera ägare av flerbostadshus att överta rätten till bidrag. Detta gäller såväl stora som små hyresvärdar och bostadsrättsföreningar. Likaså har det framförts synpunkter på att det är olämpligt med enskilt ägande i allmänna utrymmen och att en möjlighet till att täcka kostnader för underhåll och reparation torde inverka på viljan att överta rätten till bostadsanpassningsbidrag.

6.3.1.3 Reparationsbidrag vid övertagande av rätten till bostadsanpassningsbidrag

Av 11 § i lagen om bostadsanpassningsbidrag följer att det inte är möjligt att bevilja reparationsbidrag i de fall där en överlåtelse av bidraget har skett enligt 4 § i lagen. Samtidigt utesluter lagtextens ordalydelse inte möjligheten till ett reparationsbidrag i andra fall där äganderätten till anpassningen kommit i en flerbostadshusägares hand. Till exempel i det fall en sökande låtit utföra en anpassning och efter det att bidraget utbetalats överlåter äganderätten till anpassningsåtgärden till bostadsägaren. Detta gäller också för det fall där en sökande av bidraget efter utförd anpassning lämnar sin bostad, till exempel vid avflyttning, och låter anpassningen bli kvar. Efter en tid övergår då äganderätten till hyresvärden enligt bestämmelser i jordabalken. Boverket har inte hittat någon klarläggande rättspraxis men bestämmelserna i 11 § utesluter alltså inte att ett reparationsbidrag kan lämnas i dessa fall. Enligt Boverkets uppfattning är det ologiskt att en åtgärd som tillkommit genom en överlåtelse enligt 4 § inte kan repareras och underhållas med reparationsbidrag, medan det alltså inte är uteslutet i andra fall där en övergång av äganderätten har skett. Nämnas kan att av författningskommentaren till 11 § i proposition 2017/18:80 framgår att om reparationsbidrag söks av en annan person än den som ursprungligen beviljats bostadsanpassningsbidrag för åtgärden ska kommunen göra en ny prövning enligt 5 §.

Samtidigt kan nämnas att bestämmelserna om reparationsbidrag inte har någon tydligt uttalad bidragsmottagarkrets, men av 11 § 3 stycket framgår att bidrag endast lämnas om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för sökanden. Detta torde innebära att en

hyresvärd eller en bostadsrättsförening inte har möjlighet att få ett bidrag men att en boende i ett flerbostadshus kan få bidrag. Detta gäller även om denne själv inte har beviljats bidraget från början. Det är tillräckligt att anordningen eller inredningen har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag enligt nuvarande lag eller motsvarande äldre bestämmelser och att övriga villkor är uppfyllda.

6.3.2 Överväganden

6.3.2.1 Reparationsbidrag också vid övertagande av rätten till bostadsanpassningsbidrag

Från fastighetsägarhåll har tidigare framförts att intresset att överta vissa anpassningar enligt 4 § är lågt bland annat på grund av att möjlighet till reparationsbidrag inte finns. I förarbetena till nuvarande lag framför regeringen att i de fall då ägaren av flerbostadshuset övertagit rätten till bostadsanpassningsbidraget och själv låtit utföra åtgärden så har kopplingen till den som ansökt om bidraget upphört, varför det inte finns skäl att låta den som övertagit rätten till bidraget kunna få bidrag för reparationskostnader (proposition 2017/18:80 sidan 44).

Det var ursprungligen Boverkets förslag att ägare av flerbostadshus inte skulle kunna beviljas reparationsbidrag efter ett övertagande, och Boverket har förståelse för de skäl som framförs i propositionen. Mot bakgrund av det låga antalet överlåtelser som skett sedan tillkomsten av denna möjlighet anser Boverket dock att åtgärder behöver vidtas. Boverket menar att en möjlighet till ett reparationsbidrag också i de fall ett övertagande har skett är av stor vikt i strävan att öka flerbostadshusägares vilja att överta en rätt till bostadsanpassningsbidrag. Boverket föreslår därför att reglerna i 11 § ändras så att reparationsbidrag blir möjligt även i de fall ett övertagande av ett bidrag har skett enligt 4 §.

Beträffande frågan om vem som ska kunna söka reparationsbidrag efter en överlåtelse av ett bidrag anser Boverket att även en ägare av ett flerbostadshus bör kunna göra det. Då blir denne ägare av anpassningsåtgärden och det är då lämpligt att denne får full kontroll över de arbeten som krävs för att reparera och, i fråga om anordning eller inredning av tekniskt slag, underhålla funktioner i huset.

Boverkets föreslår därför att även ägaren av flerbostadshuset enligt 4 § ges en möjlighet att få reparationsbidrag. Denna möjlighet bör dock inte utesluta att även andra personer ska kunna söka reparationsbidrag. Enligt Boverkets mening bör därvid möjligheten att söka reparationsbidrag inte bara vara förbehållet den person som först har erhållit bidraget och överlåtit det på ägaren av flerbostadshuset enligt 4 §, på sätt som framförts av vissa kommuner. Även andra personer i ett flerbostadshus bör kunna söka reparationsbidrag. Denna möjlighet för andra att söka reparationsbidrag bör gälla för att kunna få till stånd reparationer i de fall som en ägare av bostadshuset av olika anledningar inte inleder ett reparationsbidrags-

ärende. Reparationsbidrag efter ett övertagande utgör inget undantag från prövningen av övriga villkor enligt 11 §. Till exempel beviljas bidrag endast om åtgärden är nödvändig för att bostaden ska vara ändamålsenlig för en person med funktionsnedsättning. För Boverkets förslag och överväganden om sökandekretsen vid reparationsbidrag se avsnitt 6.2 och 6.8.

Av bestämmelserna om reparationsbidrag framgår bland annat att bidrag lämnas för att reparera sådan anordning eller inredning som har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag. Detta torde innebära att just bara sådana åtgärder som har tillkommit genom bidraget kan få stöd för reparation. Bestämmelsen i 4 § om övertagande utesluter inte att en flerbostadshusägare själv skjuter till medel för att åstadkomma en annan utformning på anpassningen än den som kommunen beslutat om. I förarbetena anges som exempel att bidrag lämnats för en aluminiumramp men att ägaren av bostaden väljer att tillgodose tillgängligheten med markarbeten och hårdgörning. Mot bakgrund av bestämmelserna om reparationsbidrag torde bidrag inte kunna lämnas i de fall där bostadsägaren valt att frångå den åtgärd eller inredning som bidrag ursprungligen lämnats för. Enligt Boverket bör i anslutning till nya regler om reparationsbidrag ett klarläggande om detta göras i ett motivuttalande i en kommande proposition.

6.3.2.2 Nya bestämmelser om övertagande av rätten till bostadsanpassningsbidrag

Förutom nya bestämmelser för reparationsbidraget anser Boverket även att bestämmelserna om övertagande av bidrag i 4 § bör ändras. Enligt nu gällande regler råder full frihet både för sökanden och ägaren av huset att avtala om ett övertagande. En bostadsägare kan, av naturliga skäl, inte påtvingas en äganderätt till något som denne inte anser sig vilja ha och en sökande måste vilja överlåta sin rätt till bidrag för att ett övertagande ska komma till stånd. Boverket anser dock att det finns skäl för att en sökandes intresse av ett enskilt ägande av åtgärder i anslutning till en lägenhet bör få stå tillbaka i det fall en ägare av huset förklarar sig villig att överta rätten till bidraget. På så sätt torde fler övertaganden kunna komma till stånd. För den sökande torde detta inte innebära några större problem då ägaren måste åta sig att låta utföra de åtgärder som bidraget avser för att kunna överta ett bidrag. Enligt vad Boverket erfar är intresset för en sökande att själv äga sin anpassning i allmänna utrymmen inte heller stort.

Boverket anser därför att det i lagen om bostadsanpassningsbidrag bör införas en bestämmelse, om att i de fall en ansökan om bidrag avser åtgärder i anslutning till en lägenhet i ett flerbostadshus som innehas med hyres- eller bostadsrätt, måste sökanden först höra med ägaren av bostadshuset om denne önskar överta rätten till bidrag innan bidrag kan beviljas. Om ägaren av flerbostadshuset vill överta rätten till bidrag får en sökandes intresse av ett enskilt ägande stå tillbaka i dessa fall. Genom att lagstadga om en sådan rutin, där sökanden måste visa för kommunen att

ett erbjudande om övertagande gjorts, skulle ett tydligt moment tillkomma i handläggningen av bidraget. Boverkets förslag innebär ingen inskränkning av rätten till bidrag i de fall en flerbostadshusägare inte vill överta rätten till bidrag.

Av 10 § i lagen om bostadsanpassningsbidrag följer bland annat att för att bidrag ska kunna beviljas, måste den som äger bostaden lämna ett medgivande och en utfästelse om att återställning inte krävs. Enligt Boverkets föreskrifter till lagen ska en sökande före kommunens beslut visa att dessa förutsättningar är uppfyllda genom ett skriftligt underlag till kommunen. För de sökande som önskar att få till stånd en anpassningsåtgärd i anslutning till sin lägenhet finns således redan ett moment i handläggningen som aktualiserar en kontakt med bostadsägaren. Det framstår därför som lämpligt att ägaren i samband med detta ges en möjlighet att uttrycka sin vilja om ett övertagande. Om ett avtal om övertagande kommer till stånd redan vid detta moment behöver medgivande och utfästelse enligt 10 § inte inhämtas. Detta förhållande bör framgå direkt paragrafen.

Enligt Boverkets förslag ska sökanden visa att ett erbjudande om övertagande har lämnats innan beslut om att bevilja bidrag kan fattas. Kommunen kan då ta hänsyn till denna information i sin fortsatta handläggning, och av kommande beslut om bidrag ska framgå om ägaren övertar rätten till bidraget. Ett krav på en sådan upplysning i beslutet bör framgå direkt av kommande lag. Ett övertagande enligt 4 § förutsätter att bostadsanpassningsbidraget har beviljats i form av kontantbidrag enligt 16 § första stycket och att ägaren åtar sig att låta utföra de åtgärder som bidraget avser. Enligt Boverket bör detta även gälla fortsättningsvis och säkerställer därmed att sökandens behov av en ändamålsenlig anpassning tillgodoses.

6.4 Rullstolsgarage 5 §

Boverkets förslag: I lagen preciseras att bidrag lämnas för att byta, flytta, komplettera eller på annat sätt anpassa de fasta funktionerna i och i anslutning till en bostad. Det tydliggörs även att vid prövning av om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för personen med funktionsnedsättning så ska även behovet av förvaring av hjälpmedel beaktas.

6.4.1 Bakgrund

En av nyheterna i den nuvarande lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag är att det uttryckligen framgår att bidrag inte bara lämnas för att anpassa fasta funktioner utan också för att komplettera sådana funktioner.

Boverket skrev i rapporten 2014:38 ”Översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m.” att mindre vikt borde läggas vid hur man monterar en åtgärd som det söks bidrag för eller om den är av sådant slag att den normalt tas med när man flyttar (sidan 69). I propositionen till 1992 års

lag om bostadsanpassningsbidrag uttalas om gränsdragningen mellan fasta och lösa inventarier att man som allmän vägledning kunde utgå ifrån att fasta inventarier är sådana som normalt inte tas med vid flytt (proposition 1992/93:58 sidan 17). Av propositionen till den nuvarande lagen framgår inte med klarhet vilken betydelse regeringen ansåg att frågan om en åtgärd normalt tas med eller inte vid en flytt borde tillmätas. Regeringen pekade dock på tillämpningssvårigheterna, efter att dessförinnan ha nämnt vägledningen i propositionen till 1992 års lag, samt att lagen borde förtydligas och att bidrag skulle kunna lämnas för att komplettera de fasta funktionerna även om kompletteringen inte är fastmonterad i byggnaden (proposition 2017/18:80 sidan 27).

Domstolarna har i stor utsträckning fortsatt hänvisa till den vägledning som gavs i propositionen till 1992 års lag och fäster vikt vid vad som normalt tas med eller inte vid en flytt.

6.4.1.1 Dom om flyttbart rullstolsgarage

I uppdraget till Boverket har regeringen särskilt pekat på en dom från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) där domstolen har funnit att ett lätt flyttbart rullstolsgarage inte var en komplettering av en fast funktion enligt 5 § lagen om bostadsanpassningsbidrag. Rullstolsgaraget ansågs därmed inte vara bidragsberättigande (HFD 2020 referat 70).

Enligt HFD visade exemplen i propositionen till lagen om bostadsanpassningsbidrag och skrivningarna där om krav på tydlig koppling till den fasta funktionen att lagstiftarens avsikt har varit att tillämpningsområdet ska vara begränsat. De exempel som anges i proposition 2017/18:80 sidan 27 och 69 (stödhandtag, tröskelkilar och handsändare till dörrautomatik) är, framförde domstolen, kompletteringar som är rent fysiskt anslutna till den fasta funktionen eller finns i dess omedelbara närhet och som inte är funktionella i sig utan endast tillsammans med den fasta funktion som de kompletterar. Enligt HFD var rullstolsgaraget både fristående och funktionellt i sig. Det kunde därför inte anses ha en sådan tydlig fysisk och funktionell koppling till källarförrådet som krävdes för att utgöra ett komplement till det och därmed till en fast funktion i anslutning till bostaden.

HFD begärde att Boverket skulle yttra sig i målet. Boverket ansåg att det lätt flyttbara garaget var ett sådant löst inventarium som bostadsanpassningsbidrag inte kunde lämnas för.

Efter HFD:s avgörande har en majoritet av kommunerna slutat att bevilja bidrag till lätt flyttbara rullstolsgarage. Av enkäten från Boverket år 2022 till handläggare av bostadsanpassningsbidrag framgår att 68 procent av kommunerna inte beviljar bostadsanpassningsbidrag till sådana och att de inte heller finns att tillgå som hjälpmedel. Bara 11 procent, 25 kommuner, beviljar bostadsanpassningsbidrag till flyttbara garage. 5 procent, 12

kommuner, anger att de finns att tillgå som hjälpmedel. 16 procent av kommunerna uppger att de beviljar bostadsanpassningsbidrag till platsbyggda garage.

När arbetsterapeuter svarar på frågan vilken som är den vanligaste anpassningen som avslås uppger 37 procent att det är förvaring (möjligheter att förvara skrymmande hjälpmedel i eller i direkt anslutning till bostaden). 90 procent anger att elrullstolar inte lämnas ut som hjälpmedel förrän mottagaren visat att det finns en förvaring som uppfyller hjälpmedelscentralens krav. 53 procent anger att hjälpmedel tas tillbaka om inte godtagbar förvaring finns.

6.4.1.2 Synpunkter från kommunala handläggare

Från kommunala handläggare har framförts att många fastighetsägare är emot lätt flyttbara rullstolsgarage och därmed inte ger medgivande till att sätta upp sådana. Anledningen är att de tar plats och att elektriciteten till dem kostar, samt att de blir kvar när behovet upphört och används för annan typ av förvaring.

Kommunala bidragshandläggare har också framfört att de lätt flyttbara rullstolsgaragen är dyra, kräver markarbete och extern framdragning av el, samt att det krävs lastbil med kran för att placera ut och ta bort dem.

Handläggarna har också anfört att lätt flyttbara rullstolsgarage borde betraktas som hjälpmedel för att enklare kunna återanvändas. Boverket vill här inflika att lagen om bostadsanpassningsbidrag innehåller bestämmelser om möjligheten att återanvända.

Kommunala bidragshandläggare har också framfört att det flyttbara garaget är betydligt dyrare än hjälpmedlet. Hjälpmedlet lämnas tillbaka när det inte längre behövs, medan garaget kan säljas av bidragsmottagaren. De flyttbara garagen borde i stället ses som ett komplement till exempelvis en elrullstol. Det har ifrågasatts om det är ekonomiskt försvarbart, samt framförts att det ur samhällsekonomisk synvinkel vore bättre om de flyttbara garagen fanns som hjälpmedel, för att då kunna återanvändas. Elinstallation till garagen kan beviljas som bostadsanpassningsbidrag. Det har också förts fram synpunkter på att kommunen inte har utrymme att förvara garagen, i de fall bidragsmottagare vill återlämna dem.

6.4.2 Överväganden

6.4.2.1 Rättighetslagstiftning

Skyldigheten för regioner och kommuner att erbjuda hjälpmedel regleras i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Denna lag ger inte enskilda någon rätt till hjälpmedel och anger inte heller vilka hjälpmedel som ska finnas att tillgå hos sjukvårdshuvudmannen. Det kan därför variera över landet vilka hjälpmedel som erbjuds. Avgifterna för hjälpmedel kan också variera mellan regionerna. Lagen om bostadsanpassningsbidrag är å andra

sidan en rättighetslag, vilket innebär att enskilda, så länge som de uppfyller villkoren, ska kunna få sina behov tillgodosedda och få en möjlighet till överprövning i domstol vid ett avslagsbeslut. Om även hjälpmedlen hade reglerats i en rättighetslagstiftning hade det, enligt Boverkets mening, varit lämpligt att låta de flyttbara garagen ingå i en sådan hjälpmedelsreglering av skäl som framförts av handläggare av bostadsanpassningsbidrag, det vill säga för att lättare kunna återanvända dem. Eftersom skillnaderna vad gäller tillgång och formerna för tillhandahållandet varierar kraftigt är det dock ingen lämplig lösning.

6.4.2.2 Byta, flytta, komplettera eller på annat sätt anpassa de fasta funktionerna i och i anslutning till en bostad

För att uppfylla ändamålet med lagen om bostadsanpassningsbidrag, att möjliggöra för personer med funktionsnedsättning att bo i egen bostad, anser Boverket att en ändring av 5 § lagen om bostadsanpassningsbidrag behövs. Boverkets enkät visar att merparten av kommunerna har slutat att ge bostadsanpassningsbidrag till lätt flyttbara rullstolsgarage efter HFD:s dom. Som anförts ovan anser Boverket inte att det är lämpligt att lätt flyttbara rullstolsgarage tillhandahålls som hjälpmedel. 5 § lagen om bostadsanpassningsbidrag bör därför ändras för att möjliggöra att bostadsanpassningsbidrag beviljas för lätt flyttbara rullstolsgarage om övriga villkor är uppfyllda.

Boverket föreslår att 5 § första stycket skrivs om så att det framgår att bostadsanpassningsbidrag kan lämnas för att byta, flytta, komplettera eller på annat sätt anpassa de fasta funktionerna i och i anslutning till en bostad. Skrivningen syftar till att belysa att anpassning kan ske på många sätt. Nuvarande lag och tidigare lagstiftning har tillämpats på så sätt att bidrag kunnat lämnas inte bara för att anpassa eller tillgängliggöra en befintlig funktion på en och samma plats i eller i anslutning till bostaden. Bidrag har också lämnats för att byta funktion och för att åstadkomma en viss funktion på en annan plats i eller i anslutning till bostaden.

I enlighet med uttalandena i propositionen till den nuvarande lagen ska bidrag kunna lämnas för åtgärder som inte är fastmonterade i byggnaden. Det måste dock finnas en tydlig fysisk och funktionell koppling till den fasta funktionen. (Proposition 2017/18:80 sidan 27.) Boverket anser att kopplingen inte behöver finnas i förhållande till just den del i bostaden eller i anslutning till denna där den fasta funktion som behöver anpassas finns. Det ska därför, enligt Boverkets mening, bli möjligt att bevilja bostadsanpassningsbidrag till lätt flyttbara rullstolsgarage. För detta talar även kostnadseffektivitet. Är behovet av förvaring styrkt och saknas alternativa lösningar kan kommunen annars behöva bevilja bidrag för en platsbyggd lösning (tillbyggnad eller nybyggnad) vilket kan bli dyrare.

I propositionen till 1992 års lag uttalades om gränsdragningen mellan fasta och lösa inventarier att man som allmän vägledning kunde utgå från

att fasta inventarier är sådana som normalt inte tas med vid flytt (proposition 1992/93:58 sidan 17). Detta har till exempel medfört att, vid tillämningen av 1992 års lag, så har hyresgäster och bostadsrättshavare, som inte kunnat ta sig till den gemensamma tvättstugan, inte ansetts kunna få bostadsanpassningsbidrag för själva tvättmaskinen, utan endast för el- och vattendragningar i lägenheten. De har inte heller beviljats bostadsanpassningsbidrag för diskmaskin. Bidrag har heller inte lämnats i nämnda situationer vid tillämpningen av 2018 års lag, såvitt Boverket känner till[28].

Som framgår ovan ansåg Boverket i samband med översynen av 1992 års lag om bostadsanpassningsbidrag att mindre vikt borde fästas vid hur en åtgärd som det söks bidrag för monteras eller om den är av sådant slag att den normalt tas med när man flyttar. Vad man tar med sig när man flyttar varierar mellan olika boendeformer.

Boverket anser att såväl tvättmaskiner som diskmaskiner bör anses ha en sådan fysisk och funktionell koppling som avses i propositionen till den nuvarande lagen och därmed redan idag kunna stödjas med bostadsanpassningsbidrag, förutsatt att övriga villkor är uppfyllda. En hyresgäst bör till exempel kunna beviljas bidrag om han eller hon inte kan nå den gemensamma tvättstugan i källaren, och alternativa lösningar inte fungerar. Det får ses som en anpassning genom att den befintliga funktionen flyttas för sökanden.

I propositionen till den nuvarande lagen uttalades även att lösa inventarier som möbler och normal belysning inte kan finansieras med bostadsanpassningsbidrag. Detsamma gäller vissa hjälpmedel (och produkter som typiskt sett tillhandahålls som hjälpmedel) som inte har någon direkt koppling till bostaden, till exempel elrullstolar och så kallade trappklättrare. (Proposition 2017/18:80 sidan 69.) Boverket anser att så bör vara fallet även fortsättningsvis och föreslår ingen utvidgning av lagen i detta hänseende.

6.4.2.3 Ändamålsenlig bostad

Det finns exempel från tiden före domen från Högsta förvaltningsdomstolen som visar att det har varit svårt för sökande att styrka att åtgärder för att kunna förvara sin elrullstol har varit en nödvändig åtgärd för att bostaden ska vara ändamålsenlig. Till exempel har en person som bodde med sitt barn i en lägenhet på 47 kvadratmeter och som ville ha möjlighet att förvara sin elrullstol inomhus, men inte i själva bostaden, ansetts kunna förvara den i lägenheten. (Kammarrätten i Göteborg den 26 april 2022, målnummer 375-22.) I andra fall har sökanden ansetts kunna förvara den

[28] Förvaltningsrätten i Malmö den 7 oktober 2021 (målnummer 11377-20) om diskmaskin och tvättmaskin. Domen överklagades men Kammarrätten i Göteborg meddelade inte prövningstillstånd (målnummer 6350-21).

utomhus trots hjälpmedelscentralens krav på förvaring i isolerat utrymme.

Boverket föreslår att det i 5 § andra stycket införs en skrivning så att det tydliggörs, att vid prövning av om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för personen med funktionsnedsättning, så ska även behovet av förvaring av hjälpmedel beaktas. Vid en sådan bedömning anser Boverket att man bör väga in faktorer som möjlighet att anordna laddning för till exempel eldrivna rullstolar och skotrar, och att en förvaring i bostaden inte inskränker på andra viktiga funktioner.

I tillämpliga fall bör även frågan om ändamålsenlig ventilation och risk för brand vid laddning aktualiseras och om detta medför att förvaring i särskilt utrymme eventuellt måste möjliggöras utanför bostaden. Varken Boverket eller någon annan myndighet reglerar lös inredning och laddning av den frånsett utrymningsvägar, till exempel trapphus, där laddning inte får ske. Det är dock risker förenat med laddning i bostäder.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har till exempel i ”Brandskydd i flerbostadshus”, MSB1694 från 2021, anfört att laddning av elrullstolar och liknande utrustning utgör en brandrisk och därmed inte får utföras i utrymningsvägar. Myndigheten menar därför att i de fall utrustningen inte behöver vara tillgänglig för personen inuti lägenheten kan det vara lämpligt att överväga annat förvaringsställe där laddning kan ske, exempelvis i ett cykelrum, under förutsättning att det är brandtekniskt avskilt från trapphuset.

6.5 Ändringar i 6 § som undantar vissa boendeformer från bostadsanpassningsbidrag, bland annat familjehem enligt LSS

Boverkets förslag: Personer som bor i familjehem enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ska åter kunna beviljas bostadsanpassningsbidrag. Bestämmelsen skrivs dessutom om så att det tydligare framgår att en medboende till en person som beviljats ett biståndsbedömt boende kan få bostadsanpassningsbidrag.

6.5.1 Bakgrund

En nyhet i den nuvarande lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag var bestämmelsen i 6 §. Den innebär att bostadsanpassningsbidrag inte lämnas för anpassningar i

- särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd (5 kapitlet 5 § andra stycket socialtjänstlagen [2001:453])
- bostäder med särskild service för människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring och

därför behöver ett sådant boende (5 kapitlet 7 § tredje stycket socialtjänstlagen)

- familjehem för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet (9 § 8 LSS)
- bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet (9 § 8 LSS)
- bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna (9 § 9 LSS).

Av 11 § lagen om bostadsanpassningsbidrag framgår att inte heller reparationsbidrag beviljas för anordning och inredning i ovannämnda boendeformer.

Det är enbart familjehem enligt LSS som undantas från bostadsanpassningsbidrag. Personer i familjehem enligt socialtjänstlagen kan alltså beviljas bidraget. Sådana placeringar sker antingen frivilligt eller med tvång enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).[29]

Gemensamt för de boendeformer som räknas upp i 6 § lagen om bostadsanpassningsbidrag är att de beviljas efter en särskild biståndsprövning enligt socialtjänstlagen eller LSS på grund av en eller flera funktionsnedsättningar. Syftet med undantaget är att underlätta för den som beviljas ett sådant boende. Han eller hon ska inte behöva ansöka om bostadsanpassningsbidrag för att få en ändamålsenlig bostad utan kunna utgå från att vårdgivaren ser till att bostaden blir ändamålsenlig (proposition 2017/18:80 sidan 33).

Lagen gör ingen skillnad mellan anpassningsbehov som fanns redan vid inflyttningen och behov som uppkommit därefter. I propositionen uttalas att om nya behov uppkommer får övervägas om bostaden ska anpassas genom vårdgivarens försorg, genom bistånd enligt socialtjänstlagen eller om personen bör flytta till ett annat särskilt boende som kan tillgodose de nya behoven (proposition 2017/18:80 sidan 71).

Under denna utredning har framförts att familjehemmen enligt LSS inte borde undantas utan att de som bor där bör kunna beviljas bostadsanpassningsbidrag. Det har också påtalats att barn i familjehem enligt socialtjänstlagen har fått avslag på sina ansökningar för att de inte ansetts bo permanent i familjehemmet. Det har även lyfts problem med att undanta de andra boendena – frånsett äldreboendena – som räknas upp i 6 § lagen

[29] Det finns familjehem som används både för frivilliga placeringar och placeringar enligt LVU.

om bostadsanpassningsbidrag. Nedan behandlas dessa frågor liksom om medboende bör kunna beviljas bidrag.

6.5.2 Överväganden

6.5.2.1 Familjehem enligt LSS

I oktober 2021 var det 44 barn och ungdomar placerade i familjehem för barn eller ungdomar enligt LSS.[30] Det finns ingen exakt övre åldersgräns angiven, så det förekommer att personer som fyllt 18 år bor i den här typen av familjehem.[31]

Som familjehem räknas ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt.[32] Familjehemmet ska alltså inte bedrivas i förvärvssyfte.[33] Den här typen av familjehem kan vara en permanent eller i vart fall långvarig lösning. Korttidsvistelse utanför hemmet är en annan insats – enligt 9 § 6 LSS. Den kan ges bland annat genom boende hos en stödfamilj. I propositionen till LSS framfördes att det inte i alla situationer går att dra en skarp gräns mellan vad som är korttidsvård i form av boende i en stödfamilj och vad som är boende i familjehem. Övergången mellan de bägge stödformerna bör vara mjuk. Korttidsvård som anordnas i en stödfamilj bör till exempel successivt kunna övergå till ett stadigvarande boende i familjen. Genom korttidsvistelse ska anhöriga kunna ges avlösning och utrymme för avkoppling. (Proposition 1992/93:159 sidan 80.) En placering för korttidsvistelse brukar övergå i familjehemsplacering enligt 9 § 8 om det visar sig att barnet bor hos stödfamiljen drygt två veckor i månaden.[34]

Under utredningen har funktionshindersförbundet FUB (För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning) framfört att barnperspektivet har saknats vid utformningen av de nuvarande reglerna. Förbundet har lyft problem med att barn i familjehem inte får nödvändiga anpassningar och att risk finns att barn måste lämna sina familjehem och flytta till institution om nya behov uppstår. Från såväl FUB som Socialstyrelsen har påtalats att det är svårt att hitta familjehem.

Socialstyrelsen har vidare framfört att det är mycket viktigt att familjehemmen får allt stöd de behöver och efterfrågar för att underlätta deras tillvaro och säkra hållbarheten i stödet för barnets skull. Familjehemmet är barnets bostad och enligt Socialstyrelsen borde det därför vara

---

[30] Statistik från Socialstyrelsen. Statistik avseende oktober 2022 publiceras den 5 april 2023.
[31] År 2021 var 20 år högsta åldern, år 2020 21 år.
[32] 2 § förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade med hänvisning till 3 kapitlet 2 § socialtjänstförordningen (2001:937).
[33] Proposition 1996/97:124, sidan 146.
[34] Enligt jurist på Socialstyrelsen.

självklart att reglerna om bostadsanpassning ändras så att familjehemmet kan ansöka om bidrag. Bristande förutsättningar att anpassa bostaden efter barnets funktionsnedsättningar gör att det blir svårare att hitta och behålla bra familjehem för målgruppen. Val av familjehem behöver utgå från vilka som kan bli bra familjehemsföräldrar, inte vilka som redan har ett anpassat hem – då blir urvalet litet. Socialstyrelsen hänvisar även till artikel 23.2 i barnkonventionen som handlar särskilt om barn med funktionsnedsättning.

Även Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har under utredningen framfört att lagen bör ändras så att familjehemmen enligt LSS omfattas av bidraget. SKR framför att eftersom familjehemmen utgörs av privatbostäder – alltså inte institutioner eller kommunalt upphandlade tjänster – så kan kommunerna inte påverka utformningen. Bostadsanpassningsbidraget är den enda möjligheten att finansiera anpassningar i familjehemmen, enligt SKR.

Mot bakgrund av vad som framkommit under utredningen, om att alternativa sätt för att finansiera anpassningar i familjehem enligt LSS bedöms saknas, föreslår nu Boverket att lagen om bostadsanpassningsbidrag ändras så att den inte längre undantar anpassningar i sådana familjehem. Därmed kommer alla familjehemmen att likställas och omfattas av lagen.

6.5.2.2 Familjehem och kravet på permanent boende

Boende i familjehem enligt socialtjänstlagen, eventuellt i kombination med LVU, omfattas redan i dag av lagen om bostadsanpassningsbidrag. FUB har under utredningen framfört att barn i familjehem enligt socialtjänstlagen har fått avslag på sina ansökningar med motiveringen att de inte har ansetts bo permanent där.[35]

Boverket har ingen statistik över antalet avslag med hänvisning till att familjehemmet inte bedömts vara personens permanenta bostad. Boverket vet inte heller vilka omständigheter som legat till grund för en sådan bedömning. Bidrag lämnas för anpassningar i vad som kan anses vara sökandens permanentbostad (3 § första stycket) eller i en annan bostad där sökanden bor periodiskt (3 § andra stycket). Enligt nuvarande lydelse är det alltid personen med funktionsnedsättning som ska ansöka om bidraget. Som framgår av avsnitt 6.2 föreslår Boverket två undantag. Bidrag för att anpassa ett familjehem åt en person under 18 år ska sökas av och lämnas till person eller personer som har uppdraget som familjehem. Och bidrag vid så kallat periodiskt boende ska sökas av den som gör

[35] Det finns ingen åldersgräns för boende i frivilliga placeringar i familjehem enligt socialtjänstlagen. För placeringar enligt LVU gäller normalt att personen inte ska ha fyllt 18 år eller, i vissa fall, inte fyllt 20 år (1 § andra och tredje stycket LVU).

åtagandet, om personen med funktionsnedsättning är under 18 år och inte är barn till den som gör åtagandet.

Vad som är personens med funktionsnedsättning permanentbostad ska bedömas i varje enskilt fall. Att till exempel socialnämnden gör regelbundna omprövningar av placeringen[36] bör inte medföra att boendet inte kan anses vara permanent i den mening som avses i lagen om bostadsanpassningsbidrag.

I den mån ett barn återkommande vistas utanför det egna hemmet ett antal dagar i månaden eller i veckan, kan bidrag beviljas för anpassning med stöd av bestämmelsen om periodiskt boende i 3 § andra stycket. Den anger att om någon åtar sig att regelbundet under vissa perioder svara för omvårdnaden av en person med funktionsnedsättning i sin bostad och om åtagandet kan antas avse en längre tid, lämnas bidrag även för anpassning av den bostaden. Av propositionen till lagen framgår att bestämmelsen om periodiskt boende bland annat avser situationen där barn med funktionsnedsättning bor växelvis hos sina föräldrar eller där vuxna med funktionsnedsättning vistas i sina föräldrars eller barns hem utan att bo där stadigvarande. Men det finns inte något krav på släktskap mellan sökanden och den person vars bostad ska anpassas. (Proposition 2017/18:80 sidan 68.) Boverket menar att möjligheten att beviljas bidrag vid periodiskt boende bör kunna träda in i flera situationer där kravet på permanentboende inte är uppfyllt och anser inte att det behövs någon lagändring i denna del. Det är dock viktigt med informationsinsatser från Boverkets sida. Dessa bör riktas mot såväl dem inom kommunen som hanterar bostadsanpassningsbidraget som socialnämnder och socialtjänst. Det kommer dock krävas att regeringen ger särskilda medel till Boverket för detta ändamål.

6.5.2.3 Andra boendeformer än familjehem

Förslaget i avsnitt 6.5.2.1 tar sikte på familjehemsplaceringar enligt LSS, och att dessa inte längre ska undantas från bostadsanpassningsbidrag. Detta avsnitt handlar om boende i någon av de andra boendeformer som räknas upp i 6 §.

Det vill säga

- äldreboenden och bostäder med särskild service för personer med funktionsnedsättning som kommunerna har en skyldighet att inrätta enligt socialtjänstlagen (5 kapitlet 5 § andra stycket respektive 7 § tredje stycket socialtjänstlagen)
- bostäder med särskild service för barn eller ungdomar och bostäder med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna (9 § 8 respektive 9 LSS).

[36] 6 kapitlet 8 § socialtjänstlagen.

Under remitteringen av förslaget till den nuvarande lagen om bostadsanpassningsbidrag framfördes från flera funktionshindersorganisationer invändningar mot att undanta de särskilda boendena från bostadsanpassningsbidraget. De menade att det fanns en risk för att möjligheten till individanpassningar av boendet skulle minska och att rättigheterna för dem som bor i särskilda boendeformer därmed skulle försämras. Det framfördes också farhågor med hänsyn till att bestämmelsen inte gör någon skillnad mellan anpassningsbehov som fanns redan vid inflyttningen och behov som uppkommit därefter.

Anpassningar i särskilda boendeformer brukade motsvara en väldigt liten andel av kommunernas totala kostnad för bidraget.[37] Boverket har inte gjort någon uppföljning av undantaget i 6 § för att se hur det har gått för dem som bor i sådana bostäder och behövt anpassning.

Under denna utredning har framkommit följande synpunkter i enkätsvaren från kommunernas handläggare av bostadsanpassningsbidrag:

- Det bollas runt vem som ska ta beslut och vem som ska betala för anpassningar i LSS-boenden.
- De som bor i boende enligt socialtjänstlagen och LSS riskerar nog att inte få de anpassningar de behöver när verksamheten själva ska stå för det.
- Bra att särskilda boenden inte längre omfattas, men vissa svårigheter när det gäller satellitlägenheter[38] beviljade enligt LSS där oklarheter råder om vem som i stället är ansvarig för kostnaden.

Även i enkätsvaren från arbetsterapeuterna lyfts problem och då särskilt kopplat till boendena enligt LSS. Det påpekas att behoven för personer inom LSS-kretsen ser så olika ut och att det är omöjligt att bygga rätt för alla. Någon för fram att kommunen ofta anser att det inte finns budget för det som den tidigare beviljat som bostadsanpassningsbidrag, till exempel spol- och torkfunktion. Sådan funktion uppges vara nästan helt omöjlig att få nu.

Syftet med lagändringen var att underlätta för dem som bor i aktuella boenden genom att de skulle slippa att ansöka om bostadsanpassningsbidrag för att få till stånd en ändamålsenlig bostad. Utredningen visar i stället att det på vissa håll förekommer att de boende bollas mellan olika enheter inom kommunen eller mellan privat vårdgivare och kommunen och dess

[37] Den sammanlagda kostnaden för anpassningar i särskilda boendeformer uppgick under 2015 till 1 procent av den totala kostnaden för bostadsanpassningsbidraget. Boverkets rapport 2016:17, Bostadsanpassningsbidragen 2015, sidan 14. I den tidigare lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag ingick även kostnader för bidragsberättigande reparation, besiktning och underhåll i begreppet bostadsanpassningsbidrag.

[38] Det kallas satellitlägenhet när den beviljade bostaden ligger i ett vanligt bostadsområde.

olika enheter. Det tycks alltså i en del kommuner råda oklarhet kring vem som har ansvaret för att se till att en anpassning genomförs och vem som ska ta kostnaden.

Boverket föreslår trots dessa problem ingen ändring för andra boendeformer än familjehem enligt LSS. De övriga undantagen bygger på att kommunen har ett ansvar för att bostaden som personen med funktionsnedsättning ska flytta in i ska vara anpassad för honom eller henne. Bostaden och tjänsten som kommunen tillhandahåller eller handlar upp ska genom kommunen vara anpassad för de personer som ska bo där.

Boverket har särskilt övervägt om undantaget skulle tas bort för i vart fall de situationer där det uppstår nya anpassningsbehov, det vill säga behov som inte fanns när personen flyttade till boendet. En fördel med att undanta även anpassningar på grund av nya behov är dock att man därigenom undviker vad som annars kan utgöra svåra bedömningar av när ett behov egentligen förelåg. När det gäller de problem som lyfts fram om personer som kommit i kläm så är frågan beträffande de kommunala boendena, enligt Boverkets bedömning, organisatorisk och budgetteknisk och borde kunna lösas genom informationsinsatser. När det gäller privata vårdgivare kan kommunerna redan i samband med upphandlingen av driften av verksamheten ha frågan om ansvaret för anpassningar med. Har det inte skett för befintliga privata verksamheter kan kommunen lyfta frågan med vårdgivaren och försöka reglera den i avtal.

Utgångspunkten ska vara att den enskilde inte ska behöva byta bostad på grund av nya anpassningsbehov. Socialstyrelsen har under utredningen framfört att det kan ifrågasättas om en flytt av en enskild individ från ett boende till ett annat enbart på grund av bristande bostadsanpassning i det befintliga boendet är förenligt med bestämmelserna i socialtjänstlagen och LSS. Myndigheten lyfter särskilt att insatser enligt LSS ska vara varaktiga och hela tiden anpassas till den enskildes behov, vilket framgår av 7 § LSS. Den mest rimliga lösningen enligt Socialstyrelsen är att bostaden där den enskilde bor anpassas av den som bedriver verksamheten. Skrivningarna i propositionen till den nuvarande lagen, där det som ett alternativ förs fram att personen flyttar om det uppstår nya anpassningsbehov (se avsnitt 6.5.1) bör med hänsyn till Socialstyrelsens ståndpunkt tolkas som att en flytt som regel bara kan bli aktuell om personen själv vill det.

Sammanfattningsvis föreslår inte Boverket någon lagändring i denna del. Det som framkommit under utredningen visar dock att det behövs stora informationsinsatser gentemot socialnämnder och socialtjänst för att förklara innebörden av bestämmelsen och de skäl som ligger bakom den. Det kommer dock krävas att regeringen lämnar särskilda medel till Boverket för detta ändamål.

6.5.2.4 Medboende

Hösten 2012 infördes i socialtjänstlagen en särskild bestämmelse om så kallat medboende i äldreboende (4 kapitlet 1 c §). Att kunna sammanbo med make eller sambo ska ingå i en skälig levnadsnivå för den som har beviljats eller beviljas bistånd i form av äldreboende.

Av propositionen inför lagändringen i socialtjänstlagen framgår att det förekom att kommuner redan tidigare medgav en rätt till medboende i äldreboenden utifrån socialtjänstlagens 4 kapitel 1 § (rätt till bistånd för att uppnå skälig levnadsnivå) eller 2 § (kommunernas möjlighet att ge bistånd utöver skälig levnadsnivå). Och det uteslöts inte att så skulle ske även fortsättningsvis om förutsättningarna enligt den nya, då föreslagna, bestämmelsen inte uppfylldes. (Proposition 2011/12:147 sidan 33.) Det finns ingen nationell statistik över antalet medboende.

Strikt enligt ordalydelsen i 6 § lagen om bostadsanpassningsbidrag kan medboende inte beviljas bostadsanpassningsbidrag. Men syftet med bestämmelsen är att den som beviljats ett boende efter en särskild biståndsprövning inte ska behöva ansöka om bidrag för att få ett fungerande boende. Med hänsyn till detta syfte bör en medboende kunna beviljas bidrag, så länge personen inte själv omfattas av ett formellt beslut om placering i boendet. Boverket föreslår att bestämmelsen i 6 § ändras så att det tydligare framgår att det bara är personen med biståndsbedömt boende som undantas från bidraget. Alla medboende bör omfattas av bidraget oavsett vilken reglering som beslutet att bevilja medboende grundar sig på. Boverket föreslår därför inte någon hänvisning till den särskilda bestämmelsen om medboende i 4 kapitlet 1 § c socialtjänstlagen i den föreslagna lydelsen av 6 §.

Medboende bör även kunna beviljas reparationsbidrag, se avsnitt 6.8.

6.6 Bestämmelserna i 8 § om avslag på grund av vissa brister i bostaden förtydligas

Boverkets förslag: Bestämmelserna om när en ansökan kan avslås på grund av brister i bostadens skick kompletteras. Genom ett nytt stycke förtydligas att bedömningen av om det råder byggnadstekniska brister, eftersatt underhåll eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner ska avse skicket före anpassningen utan beaktande av vilka åtgärder bidrag söks för. Dessutom föreslås en språklig ändring i första stycket.

6.6.1 Bakgrund

I 8 § lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag finns bestämmelser som innebär att en sökande kan få avslag på sin ansökan med hänvisning till vissa brister i bostaden. Även om sökanden visar att en åtgärd är nödvändig med hänsyn till funktionsnedsättningen kan bidrag alltså nekas av skäl som är kopplade till själva bostaden. Bidrag lämnas inte om de sökta

åtgärderna behöver utföras av någon eller några av de orsaker som räknas upp i bestämmelsen. Dessa är

- byggnadstekniska brister,
- eftersatt underhåll,
- avsaknad av eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner samt
- avvikelser från bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Den sista orsaken som pekas ut i lagtexten – avvikelser från bygglagstiftningens tillgänglighetskrav – gäller bara om det är sökanden själv som avvikit från kraven. Är det till exempel en hyresvärd som avvikit ska en hyresgäst ändå kunna beviljas bidrag. Detta var en nyhet i den nuvarande lagen, efter förslag från Boverket, och motiverades med att det vid andra brister i en lägenhet, till exempel eftersatt underhåll, finns mer verksamma sanktionsmöjligheter för hyresgäster genom bestämmelserna i hyreslagstiftningen[39].

Att ansökningar avslås med hänvisning till 8 § är den fjärde vanligaste avslagsgrunden.

6.6.2 Överväganden

Under remisshanteringen av det som blev den nuvarande lagen framfördes synpunkten att regleringen kring byggnadstekniska brister borde lösas på samma sätt som avvikelser från tillgänglighetskraven, det vill säga att sökanden bara borde kunna nekas bidrag med hänvisning till sådana byggnadstekniska brister som sökanden själv var ansvarig för.[40] Boverket har förståelse för denna synpunkt. Konsekvenserna av den nuvarande regleringen blir särskilt påtagliga för hyresgäster som inte råder över sin bostad och dess skick på samma sätt som villaägare och – i fråga om åtgärder inne i bostaden – bostadsrättshavare. En hyresgäst kan visserligen begära hos hyresnämnden att den ska ålägga hyresvärden att åtgärda brister (12 kapitlet 16 § jordabalken). Villkoren för bostadsanpassningsbidrag och förutsättningarna för så kallat åtgärdsföreläggande är dock fristående från varandra. Att en kommun eller en domstol i ett ärende om bostadsanpassningsbidrag bedömt att det föreligger exempelvis byggnadsteknisk brist eller eftersatt underhåll är ingen garanti för att hyresnämnden kommer anse att det finns förutsättningar för att besluta om ett åtgärdsföreläggande. Boverket har övervägt om lagen borde ändras så att bidragsvillkoren för hyresgäster anpassas utifrån den brist på rådighet som de har, men

[39] Översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m., Boverkets rapport 2014:38, sidan 79.
[40] Autism och Aspergerförbundet, se proposition 2017/18:80 sidan 34.

lämnar inga förslag med sådant innehåll. Det är enligt Boverkets mening inte lämpligt att bostadsanpassningsbidraget används för att täcka upp för de situationer där hyreslagstiftningen inte räcker till.

När det gäller tillämpningen av bestämmelserna i 8 § om byggnadsteknisk brist, eftersatt underhåll eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner förekommer att kommuner avslår ansökningar enbart med hänvisning till inredningens ålder. Det finns domar där förvaltningsrätter i sådana fall delat kommunens bedömning[41] och domar där förvaltningsrätter ansett att enbart ålder inte är skäl för avslag[42]. Boverket känner inte till något avgörande där kammarrätt eller Högsta förvaltningsdomstolen prövat om enbart ålder kan utgöra en avslagsgrund.[43] Enligt uttalanden i propositionen ska en ansökan inte avslås enbart för att en funktion är omodern och/eller mycket gammal, så länge den fungerar och är hel (proposition 2017/18:80 sidorna 35 och 72–73).

Det förekommer vidare att kommuner avslår ansökningar efter en bedömning av om skicket på den befintliga inredningen fungerar för den förändrade användning som ansökan avser. Till exempel har ansökningar om bidrag för att byta ut badkar mot dusch avslagits för att väggar och golv inte har tillräckligt fuktskydd om dusch installeras.[44] Den rimliga tolkningen av bestämmelsen är dock, enligt Boverkets mening, att skicket ska sättas i relation till förhållandena före anpassningen och inte bedömas med hänsyn till de åtgärder som bidrag söks för. Om en ansökan till exempel gäller att byta ut ett badkar mot en dusch ska avslag inte göras för att fuktskyddet inte skulle vara tillräckligt efter bytet.

Boverket saknar statistik över hur vanligt det är att avslag görs med hänvisning till inredningens ålder eller till att skicket på den befintliga inredningen är bristfälligt för den användning som skulle bli fallet om sökt anpassning utfördes. Boverket föreslår dock att bestämmelsen ändras så att avsedd tillämpning framgår tydligare. Som en jämförelse kan nämnas att underhållskravet enligt 8 kapitlet 14 § plan- och bygglagen inte innebär något retroaktivt krav utan bara att byggnaden ska underhållas så att den fortsätter att uppfylla de krav som gällde när den uppfördes eller ändrades. Underhållskravet i plan- och bygglagstiftningen innebär alltså inte någon skyldighet att utföra åtgärder som tillför byggnaden nya egenskaper och funktioner eller innebär att standarden höjs.

---

[41] Se till exempel Förvaltningsrätten i Uppsala den 8 november 2019 (målnummer 3396-19 E).
[42] Till exempel Förvaltningsrätten i Malmö den 21 november 2019 (målnummer 11002-18).
[43] I till exempel en dom från Kammarrätten i Jönköping den 14 oktober 2021 (målnummer 678-21) utgjorde både skicket och åldern grund för domstolens bedömning att bidrag inte borde beviljas.
[44] Förvaltningsrätten i Göteborg delade en kommuns bedömning av det slaget i en dom den 23 januari 2023, målnummer 7125-22. Överklagandefristen går ut den 2 mars 2023.

6.7 Ändringar i 9 § som innehåller särskilda villkor för bidrag vid byte av bostad

Boverkets förslag: Begreppet ”planlösning” tas bort i 9 § i bytesbestämmelsen. Begreppet ersätts med skrivningen ”hur utrymmena är fördelade och belägna”. Dessutom tydliggörs att de särskilda villkoren för byte inte gäller när ansökan avser anpassning för en person som beviljats eller anvisats bostaden av en myndighet.

6.7.1 Bakgrund

I 9 § lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag finns bestämmelser om vilka särskilda villkor (utöver lagens övriga) som gäller när en person flyttar och ansöker om bidrag för att anpassa den nya bostaden. Villkoren ska tillämpas i fråga om sådana åtgärder som är nödvändiga vid tiden för bytet av bostaden. I det följande bortses från villkoren i paragrafens andra stycke som gäller när sökanden flyttar till ett en- eller tvåbostadshus som sökanden själv låtit uppföra. Villkoren för den situationen är i princip oförändrade jämfört med den praxis som fanns tidigare kopplad till 1992 års lag om bostadsanpassningsbidrag.

Av 9 § första stycket framgår att vid byte av bostad så lämnas inte bidrag för åtgärder som beror på att den nya bostaden i fråga om storlek, planlösning, antal våningsplan eller andra nivåskillnader i eller i anslutning till bostaden är uppenbart olämplig med hänsyn till funktionsnedsättningen. Villkoren avviker väsentligt från tidigare. Enligt 1992 års lag krävdes särskilda skäl för valet av bostad för att bidrag skulle beviljas vid kostnadskrävande åtgärder. För att kravet inte skulle kunna undvikas genom etappvisa ansökningar skulle det göras en helhetsbedömning av bostaden. Kommunerna skulle pröva om bostaden egentligen, objektivt sett, behövde anpassas i andra delar än vad ansökan gällde. Om det då konstaterades att det sammantaget egentligen behövde utföras kostnadskrävande åtgärder måste sökanden visa att han eller hon haft särskilda skäl för att välja den nya bostaden. Med nuvarande bestämmelse ska det inte längre göras någon helhetsbedömning av bostadens lämplighet. Prövningen ska begränsas till de anpassningsåtgärder som ansökan omfattar. I propositionen ges exemplet en person som har flyttat till en lägenhet på fjärde våningen i ett flerbostadshus. Om personen ansöker om bidrag för en hiss till fjärde våningsplanet och en höj- och sänkbar köksinredning, kan bidrag beviljas för köksinredningen men inte för hissen. (Proposition 2017/18:80 sidan 74.)

I kommunenkäten svarar flera handläggare att möjligheterna att få bidrag har ökat i och med att någon helhetsbedömning inte längre ska göras. När det gäller hur de förändrade villkoren för bidrag vid byte av bostad totalt sett har påverkat sökandes möjligheter att beviljas bidrag svarar 32 procent att de ökat, 18 procent att de minskat, 22 procent att det inte är

någon skillnad medan övriga inte vet. Hänvisning till villkoren i 9 § första stycket är den femte vanligaste avslagsgrunden.

Några handläggare framför i kommunenkäten att det behövs förtydliganden i fråga om var gränsen går mellan nivåskillnader som gör och inte gör bostaden uppenbart olämplig. Propositionens exempel anses inte tillräckligt klargörande. Vad avses till exempel med en ”mindre” hiss som bidrag sägs kunna beviljas för efter ett bostadsbyte i flerbostadshus?

6.7.2 Överväganden

6.7.2.1 Nivåskillnader

9 § innebär att nivåskillnader i den nya bostaden kan medföra att bidrag inte lämnas, om dessa bedöms göra bostaden uppenbart olämplig med hänsyn till funktionsnedsättningen. Boverket har förståelse för att ett förtydligande önskas i fråga om var gränsen går mellan nivåskillnader som gör och inte gör bostaden uppenbart olämplig. Propositionens exempel täcker inte in alla situationer som kan uppstå, och de flesta kammarrättsavgörandena hittills gäller framför allt ramper[45]. Om lagtexten gjordes mer detaljerad, till exempel genom att den angav en högsta nivåskillnad i höjd eller ett maximalt antal trappsteg där bidrag skulle kunna beviljas för en hiss, skulle sannolikt förutsebarheten öka och det skulle också kunna medföra en mer likartad tillämpning mellan kommunerna. Det behöver dock finnas ett visst utrymme för en bedömning i det enskilda fallet av bristen och om denna gör bostaden uppenbart olämplig eller inte. Boverket föreslår därför ingen ändring i denna del.

6.7.2.2 Planlösning

9 § innebär också att bidrag inte ska lämnas för åtgärder som behövs för att den nya bostadens planlösning är uppenbart olämplig med hänsyn till funktionsnedsättningen.

Varken lagen om bostadsanpassningsbidrag eller propositionen till lagen innehåller någon definition av begreppet planlösning. I propositionen anges att bidrag kan lämnas för en mindre omdisponering, till exempel att ta bort, flytta eller sätta upp en enstaka vägg, som exempel på när bidrag kan beviljas trots anpassningsbehov kopplade till planlösning (proposition 2017/18:80 sidan 74).

Inte heller plan- och bygglagstiftningen innehåller någon definition av begreppet. Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien definierar planlösning som det sätt på vilket de olika utrymmena i en byggnad eller del av en byggnad är fördelade och belägna.

---

[45] Se exempel i Boverkets webbaserade handbok, Bostadsanpassningsbidraget – en handbok, De särskilda villkoren vid vanligt bostadsbyte - Bostadsanpassningsbidraget - Boverket.

Vid utformningen av en bostad brukar arkitekten göra en planlösning där bland annat rumsstorlek och rumssamband framgår och där det görs plats för inredning, till exempel köksinredning, kapphylla eller badkar. Själva inredningen ses då inte som en del av planlösningen. I en kammarrättsdom om bostadsanpassningsbidrag har dock ett inmurat badkar bedömts vara en del av bostadens planlösning.[46]

För att öka förutsägbarheten har Boverket övervägt att föreslå en definition av planlösning i lagen. En sådan definition i författning kan dock ge avtryck också inom andra områden och där medföra en icke önskvärd låsning. Begreppet planlösning används i många olika sammanhang och kan tolkas olika snävt beroende på kontext. Ibland likställs det närmast med planritning och ibland används det mer schematiskt som ett diagram. Det finns många tolkningar och en bred användning av begreppet. Med hänsyn till detta föreslår Boverket ingen definition. Boverket föreslår i stället att begreppet planlösning tas bort från bytesbestämmelsen och ersätts med en skrivning som motsvarar hur begreppet ofta tolkas, nämligen hur de olika utrymmena är fördelade och belägna.

6.7.2.3 Bytesbestämmelsen ska inte tillämpas vid alla flyttsituationer

Syftet med att ha speciella villkor för bidrag vid byte av bostad är att den nya bostaden ska väljas med omsorg. I propositionen till den nuvarande lagen om bostadsanpassningsbidrag framförde regeringen att det av samhällsekonomiska skäl inte är rimligt att kommunerna åläggs att betala ut större belopp i bidrag flera gånger för samma persons behov och att ansvaret för att välja en lämplig bostad ligger hos personen som ämnar bo där (proposition 2017/18:80 sidan 38).

Det finns situationer där personen som flyttar till en ny bostad och behöver anpassning inte själv har något inflytande över valet av bostad, i vart fall inte i sådan omfattning att det kan hävdas att bostadens lämplighet varit personens ansvar. Ett exempel på detta är personer som beviljats boende i ett familjehem (även om personen i och för sig kan ha haft möjlighet att avböja en sådan placering).

Ett annat exempel är personer som fått uppehållstillstånd och de får sin bostad anvisad av myndighet.[47] (Av 6 § lagen om bostadsanpassningsbidrag framgår att personer med sådant biståndsbedömt boende som räknas

[46] Kammarrätten i Göteborg den 22 januari 2021, målnummer 1499-20.

[47] När till exempel en kvotflykting har fått tillstånd att komma till Sverige anvisar Migrationsverket en kommun som ska ta emot kvotflyktingen (vidarebosättning). Kvotflyktingar reser direkt till kommunen som ingått avtal med Migrationsverket om mottagande. Inresan är beroende av att boende och mottagande är ordnat. Även andra som fått uppehållstillstånd än kvotflyktingar kan vara i situationen att boendet anvisats av myndighet. Från Migrationsverkets webbplats Så här går vidarebosättning till - Migrationsverket och Bosättning i en kommun - Migrationsverket.

upp där inte kan beviljas bidrag. Detta avsnitt berör alltså inte dem som beviljas sådant boende.)

Boverket har ingen statistik på hur vanligt det är att personer i situationer som dessa har fått avslag på sina ansökningar med hänvisning till 9 §. När det gäller personer med uppehållstillstånd har kommunen och Migrationsverket ett samarbete för att hitta en så lämplig bostad som möjligt, vilket borde minska anpassningsbehovet. Med hänsyn till bestämmelsens syfte kan det inte heller uteslutas att det redan i dag finns kommuner som avstår från att tillämpa 9 § i dessa situationer och alltså inte strikt följer lagtextens ordalydelse. Boverket föreslår dock en komplettering av bestämmelsen så att det tydliggörs att de särskilda villkoren för bidrag vid byte av bostad inte gäller när ansökan avser anpassning för en person som flyttat till en bostad som beviljats eller anvisats av en myndighet.

Valmöjligheten kan vara beskuren eller obefintlig också vid andra situationer än när en myndighet beviljar eller anvisar en bostad. Till exempel på grund av personens ekonomiska förhållanden och situationen på bostadsmarknaden. Om tillämpligheten av 9 § begränsades också med hänsyn till sådana faktorer vore det ett närmande till vad som gällde enligt 1992 års lag, då bristande tillgång till lämpligare bostäder kunde vara ett särskilt skäl för valet av bostad. Dessa ärenden blev ofta omständliga för kommunerna att handlägga och det var svårt för enskilda att förutse hur det skulle gå i ärendet. Det skulle därför behövas en större omarbetning av bestämmelsen, om hänsyn åter skulle tas till enskildas förhållanden och hur dessa påverkat möjligheten att hitta en lämplig bostad, för att undvika de nackdelar som följde med 1992 års lag. Boverket föreslår inte någon sådan större ändring. Detta eftersom lagen är relativt ny och den, enligt vad kommunernas enkätsvar visar, inte generellt sett minskat enskildas möjligheter att beviljas bostadsanpassningsbidrag vid byte av bostad utan snarare ökat.

6.8 Reparationsbidrag till fler åtgärder och medboende till personer med biståndsbedömt boende ska kunna få detta bidrag

Boverkets förslag: Reparationsbidrag ska lämnas också för anordning eller inredning som främst är avsedd att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning, även om den inte är av tekniskt slag. Medboende till en person med biståndsbedömt boende ska kunna beviljas reparationsbidrag. Samma sökandekrets ska gälla för reparationsbidraget som för bostadsanpassningsbidraget.

6.8.1 Bakgrund

I 11 § lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag regleras möjligheten att beviljas reparationsbidrag för att reparera sådan anordning eller

inredning som har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag. För bidrag krävs att anordningen eller inredningen är av tekniskt slag eller att den har utsatts för onormalt slitage på grund av funktionsnedsättningen.

För anordningar och inredningar av tekniskt slag lämnas bidrag även för besiktning och annat underhåll än reparation. (Boverket kallar även detta för reparationsbidrag i rapporten.) Denna utvidgade möjlighet till bidrag är i första hand avsedd för sådana anordningar och inredningar av tekniskt slag som kräver fortlöpande tillsyn och underhåll för att funktion och säkerhet ska tillgodoses (proposition 2017/18:80 sidan 77).

Om det inte är möjligt eller kostnadseffektivt att reparera anordningen eller inredningen ska – enligt propositionsuttalanden – bidrag kunna lämnas för att byta ut den mot en ny. Kommunen bör då fatta ett nytt beslut efter en prövning av om förutsättningarna för bidrag enligt 5 § är uppfyllda. (Proposition 2017/18:80 sidan 77.)

Som exempel på vad som ingår i kretsen anordning och inredning av tekniskt slag nämns i propositionen hissar, dörrautomatik, spisvakter, anordning för att göra inredning höj- och sänkbar, toalettstolar med spol- och torkfunktion eller anordning som kompletterar befintliga toalettstolar med dessa funktioner (proposition 2017/18:80 sidorna 76–77).

Möjligheten att få bidrag för att reparera utrustning som installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag infördes 1979 genom en ändring i kungörelse (1973:327) om bostadsanpassningsbidrag.[48] Enligt kungörelsen lämnades bidrag för reparationer om åtgärden inte var att hänföra till normalt bostadsunderhåll. (Här bortses från att det under flera år fanns en nedre beloppsgräns för bidrag för reparationer.) I propositionen inför ändringen, då bostadsanpassningsbidraget fortfarande var statligt, användes begreppet normala driftskostnader för att beskriva kostnader för åtgärder som inte skulle stödjas med bidrag. Dit hänfördes kostnader i fråga om utformning och inredning som normalt förekommer i moderna bostäder. Sådana kostnader borde finansieras på samma sätt som övrigt underhåll och reparationer i bostäder. Vissa utrustningsdetaljer ansågs dock så speciella och i vissa fall också så tekniskt komplicerade att underhåll och reparationer av dem måste skötas i särskild ordning. Som exempel gavs olika former av lyftanordningar, automatiska dörröppnare och toalettstol med inbyggd spol- och torkfunktion.[49]

Senare författningar om bostadsanpassningsbidrag, till och med 1992 års lag, har använt samma konstruktion som ovannämnda kungörelse och angett att bidrag lämnas för reparation som inte utgör normalt bostadsunderhåll. Genom rättspraxis blev det möjligt att få bidrag om

[48] SFS 1979:255.
[49] Proposition 1978/79:100, bilaga 16, sidan 51.

reparationsbehovet uppstått till följd av onormalt slitage på grund av funktionsnedsättningen, oavsett typ av anordning eller inredning. Den nuvarande bestämmelsen om reparationsbidrag nämner inte normalt bostadsunderhåll. Den pekar i stället ut vilka åtgärder bidrag kan lämnas för. Bestämmelsen är ett lagfästande av rättspraxis och kan sägas uttrycka vad som inte ska ses som normalt bostadsunderhåll i detta sammanhang och därför omfattas av reparationsbidraget.

6.8.2 Överväganden

De exempel på anordningar och inredning av tekniskt slag som pekas ut i såväl äldre som senare förarbeten har, förutom det tekniska inslaget, det gemensamt att de i första hand är – eller ursprungligen var[50] – avsedda att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning. Boverket anser att också det är en lämplig avgränsning gentemot normalt bostadsunderhåll och att till exempel ramper, stödhandtag och specialanpassade tvättfat (anordning för att göra inredning höj- och sänkbar räknas som tekniskt slag, se ovan) bör omfattas av reparationsbidraget. Boverket föreslår därför att lagens bestämmelse om reparationsbidrag utökas med en ny punkt där det framgår att bidrag även lämnas för att reparera anordning eller inredning som främst är avsedd att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning.

Dessutom kompletteras bestämmelsen så att det framgår vem som ska ansöka om reparationsbidraget. Samma sökandekrets som för bostadsanpassningsbidrag ska gälla, liksom bestämmelse om ställföreträdarskap för barn under 18 när föräldrarna inte bor tillsammans (avsnitt 6.2).

Boverket föreslår vidare att det ska bli möjligt för dem som äger flerbostadshus att beviljas reparationsbidrag efter ett övertagande av rätten till bostadsanpassningsbidrag för åtgärder i anslutning till en lägenhet (avsnitt 6.3).

Som framgår av avsnitt 6.5 föreslår Boverket att 6 §, som undantar vissa boendeformer från bostadsanpassningsbidraget, skrivs om. Som en följd av den föreslagna lydelsen kommer en medboende till en person som fått ett biståndsbedömt boende att omfattas av bostadsanpassningsbidrag. En medboende bör enligt Boverkets mening även kunna beviljas reparationsbidrag. Boverket föreslår därför att hänvisningen till 6 § i bestämmelsen om reparationsbidrag justeras.

6.9 Minskade krav för att få återställningsbidrag

Boverkets förslag: Bestämmelserna om den så kallade anvisningsrätten i 14 § lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag bör upphävas och återställningsbidrag ska kunna beviljas för åtgärder i anslutning till

[50] Dörrautomatik förekommer inte sällan vid garageportar och flerbostadshus.

bostadsrättslägenheter även om lägenheten inte finns i ett flerbostadshus (12 §).

6.9.1 Bakgrund

Bestämmelserna om återställningsbidraget finns i 12 – 14 §§ lag om bostadsanpassningsbidrag. Möjlighet till återställningsbidrag har funnits sedan en lång tid tillbaka. Bidraget infördes redan på 1980-talet som ett incitament för att få ägare till flerbostadshus att gå med på att sökta anpassningsåtgärder får vidtas, och för att avstå från att kräva bidragstagaren på ersättning vid flytt eller i annat fall.

Av statistik framgår att bidraget under lång tid har varit relativt litet sett till antal ansökningar och kostnader. Under åren 2020 och 2021 betalades till exempel totalt 14,4 miljoner kronor ut i återställningsbidrag. Antalet ansökningar om återställningsbidrag uppgick under samma period till 1 650 vilket motsvarar strax under 1,5 procent av ansökningarna enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag.

Kopplingen mellan återställningsbidraget och fastighetsägarens medgivande till att åtgärder får vidtas och utfästelse att inte kräva återställning är som ovan nämnts stark. Av resultat från kommunenkäten framgår att totalt 495 ärenden om bostadsanpassningsbidrag avslogs år 2021 med hänvisning till att medgivande från fastighetsägaren saknades. På fråga om de vanligaste avslagsgrunderna hamnar avsaknad av medgivande på sjätte plats. Avsaknad av medgivande innebär i olika situationer ett hinder för personer med funktionsnedsättning att få tillgång till bostadsanpassning. Ett ställningstagande från en fastighetsägare att inte lämna ett medgivande och utfästelse är inte överklagbart för den enskilde, och denne är därmed i stort sett utlämnad till ägarens beslut att lämna ett sådant medgivande eller inte. Under ett tidigare remissförfarande av Boverkets föreskrifter framförde Diskrimineringsombudsmannen, DO, att diskrimineringslagens (2008:567) bestämmelser kan vara tillämpliga om en fastighetsägare vägrar att lämna sitt medgivande på annat än sakliga grunder. Enligt vad Boverket erfar har något sådant ärende ännu inte avgjorts av DO.

Från fastighetsägarhåll har framförts att detta att medgivande inte lämnas kan bero på osäkerhet om återställningsbidrag kan komma att beviljas, liksom att ett medgivande lämnas tidigt i handläggningsprocessen och att man önskar veta vilken entreprenör som kommer att utföra anpassningen på den egna fastigheten. Likaså har från fastighetsägarhåll framförts att det numera förekommer stora skillnader i hur kommunerna är behjälpliga vid genomförandet av anpassningsåtgärder. Tidigare hjälpte de flesta kommunerna till via fullmakt för att genomföra en anpassning, vilket upplevdes som en fördel och troligtvis inverkade positivt på fastighetsägares vilja att lämna ett medgivande respektive en utfästelse.

Reglerna om återställningsbidraget ändrades senast genom nuvarande lag om bostadsanpassningsbidrag, varvid bestämmelsen om att bidrag endast betalas ut om kostnaderna överstiger 5 000 kronor togs bort. Bestämmelserna om återställningsbidrag innebär i övrigt idag att ägare av bostadshus har rätt till bidrag för kostnader för återställning av anpassningsåtgärder som har utförts i eller i anslutning till en lägenhet som innehas med hyresrätt eller ett en- eller tvåbostadshus som hyrs ut, i anslutning till en lägenhet som innehas med bostadsrätt i ett flerbostadshus eller i anslutning till en ägarlägenhetsfastighet.

Återställningsbidrag kan lämnas om återställningen avser en åtgärd som har utförts med stöd av bostadsanpassningsbidrag enligt den nya lagen eller motsvarande äldre bestämmelser, och anpassningsåtgärden på grund av ändrade förhållanden inte längre utnyttjas för sitt ändamål och åtgärden är till nackdel för andra boende. Återställningsbidrag kan inte lämnas om anpassningsåtgärden har utförts med stöd av bostadsanpassningsbidrag som en ägare av ett flerbostadshus har övertagit rätten till. Återställningsbidrag kan endast lämnas till den som äger en lägenhet som innehas med hyresrätt om ägaren har gett kommunen rätt att anvisa den anpassade lägenheten till bostadssökande när den blir ledig, och kommunen, när lägenheten blev ledig, inte kunde anvisa den till någon annan person med funktionsnedsättning. Hur dessa senare moment rent praktiskt ska gå till finns inga direkta anvisningar om.

6.9.2 Överväganden

Nuvarande regler innehåller ett antal villkor som begränsar en fastighetsägares möjligheter att få återställningsbidrag. Eftersom bidraget tillkom som ett incitament för att få fler fastighetsägare att lämna medgivande finns det enligt Boverkets uppfattning anledning att lätta på en del av de villkor som är förenade med bidraget. Ett mer lätthanterligt och förutsebart regelverk för återställningsbidrag skulle kunna leda till att fler fastighetsägare lämnar ett medgivande, i vetskap om att kostnaderna för återställning efter en anpassning kan komma att ersättas.

Enligt Boverkets uppfattning är det framför allt bestämmelserna om anvisningsrätt i 14 § som bör ändras. Utöver detta föreslår Boverket även en ändring i lydelsen i 12 § första stycket 2 om att återställningsbidrag endast kan lämnas för åtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med bostadsrätt i ett flerbostadshus. Boverket har också övervägt om regler om förhandsbesked för återställningsbidrag bör införas.

6.9.2.1 Anvisningsrätt 14 §

Boverket föreslog redan i samband med rapporten 2014:38 – En översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag – att bestämmelserna om anvisningsrätten skulle upphävas. Det blev dock ingen ändring genom 2018-års lag då regeringen inte ansåg att det då fanns skäl för att ta bort dessa regler. Boverket anser dock att det finns skäl att ånyo föreslå att

anvisningsrätten tas bort då det är angeläget att bestämmelserna om återställningsbidrag är så enkla och relevanta som möjligt.

Det är osäkert i vilken utsträckning anvisningsrätten används. Någon dokumenterad statistik finns inte tillgänglig men som exempel kan nämnas att Boverket deltog vid en konferens med Föreningen Kommunal bostadsanpassning, FKBo, som samlar stora delar av landets handläggare, i november 2022. Av deltagarna angav 86 procent att deras kommuner inte använder sig av anvisningsrätten. De handläggare som svarade att rätten används uppgav samtidigt att den används i mycket ringa omfattning och att det ofta uppstår problem när de försöker använda den. Problem som togs upp var bland annat matchning av lägenhet och behov, bostadsköernas regler, fastighetsägarnas vilja att ta emot hyresgäster med förtur, opraktisk lagstiftning, ansvarsfrågor och rätten att välja lägenhet. Ett problem som också påtalades var att fastighetsägare kan neka medgivande till en anpassning på grund av att de känner till att återställningsbidrag kan bli kopplat till en anvisningsrätt. Samtidigt angav handläggarna att om rätten tas bort kan det komma att medföra högre kostnader i form av fler återställanden och fler bostadsanpassningar. Vidare också att om rätten tas bort som krav kan man på frivillig väg använda sig av anvisning i vissa fall, om man så önskar, till exempel avseende lägenheter som anpassats i stor omfattning.

Boverket anser att motiven till att ta bort anvisningsrätten i stort sett är samma som vid tidigare förslag nämligen att såsom bostadsmarknaden ser ut idag där de traditionella bostadsförmedlingarna inte längre finns kvar i många kommuner, finns det inte längre skäl att behålla anvisningsrätten som ett villkor för att få återställningsbidrag. Det finns dessutom inget enhetligt system för att söka bostad i Sverige. Antalet kommunala bostadsförmedlingar har varit ungefär detsamma under de senaste åren. Det finns för närvarande sju bostadsförmedlingar där de tre storstäderna är representerade. För det fall en enskild kommun skulle önska fortsätta med någon form av förmedling med anpassade lägenheter bör det enligt Boverkets uppfattning lösas genom frivilliga överenskommelser mellan kommunen och fastighetsägarna.

Likaså kan informationen om bidraget variera mellan kommunerna. Olika kommuner har olika handläggningsrutiner, vilket i och för sig också framförts som en möjlighet i proposition 2017/18:80, där regeringen konstaterar att det bör vara upp till varje kommun hur de till exempel utformar sina system med bostadsanvisning. Baksidan av detta förhållande kan naturligtvis vara att det är svårt att skaffa sig en bild av hur bidraget hanteras och under vilka förutsättningar bidrag kan ges. Som ovan beskrivits är det också oklart i vilken utsträckning anvisningsrätten faktiskt används. Sammantaget menar Boverket att det finns skäl att ånyo föreslå att bestämmelserna om anvisningsrätt i 14 § tas bort.

6.9.2.2 Förhandsbesked

Under Boverkets utvärdering av lagen om bostadsanpassningsbidrag har från fastighetsägarhåll framförts önskemål om förhandsbesked om återställningsbidrag i samband med medgivandet till anpassningsåtgärden. Sådana synpunkter framfördes också till Boverket redan vid den tidigare översynen av lagen. Boverket har förståelse för att man från fastighetsägarehåll har ett intresse av att kunna få ett besked om och hur kommunen kan vara villig att bevilja bidrag för återställande efter en anpassning.

Under Boverkets tidigare översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag, Rapport 2014:38, uppmärksammades att Danmark har ett system som innebär att för den som bor i en hyresrätt kan hyresvärden inte invända mot den bostadsanpassning som beviljats, om kommunen intygar att den kommer att återställa lägenheten till sitt ursprungliga skick. Det är därmed viktigt för hyresgästen att denne får en skriftlig utfästelse från kommunen om återställning innan bostadsanpassning genomförs. Att genomföra ett liknande system i Sverige och ge ett slags garanti för att få genomföra en anpassning om kommunen lämnar en utfästelse om återställning skulle innebära att ändringar skulle behöva föreslås i hyreslagstiftningen. Något sådant förslag lämnar dock inte Boverket.

Ett stort antal frågor uppstår vid ett eventuellt införande av förhandsbesked. Detta gäller allt från vad ett sådant besked kan innebära till hur och vem som ska kunna ansöka samt när en sådan ansökan lämpligen kan göras. Likaså under hur lång tid ett besked skulle vara giltigt. Det är lätt att tänka sig fall där anpassningar finns kvar i bostäder under tiotals år framöver. Ett system med förhandsbesked och ett ansökningsförfarande för detta skulle också innebära ytterligare administrativ börda för både sökande och kommunerna.

Vid förra översynen framförde Boverket att det inte var möjligt att tillgodose önskemålen om förhandsbesked då en prövning ska göras om åtgärden inte längre används för sitt ändamål och åtgärden är till nackdel för andra boende, och att en sådan prövning inte låter sig göras vid tidpunkten för ett förhandsbesked. Enligt Boverkets uppfattning är denna ståndpunkt fortfarande relevant och Boverket anser sammantaget inte att det för närvarande finns tillräckliga skäl för att föreslå ett införande av förhandsbesked om återställningsbidrag.

6.9.2.3 Frivilliga avtal om övertagande av begagnad anordning 15 §

I anslutning till frågan om förhandsbesked för återställningsbidrag kan nämnas möjligheten till övertagande av begagnad anordning enligt 15 § i lagen om bostadsanpassningsbidrag. Genom denna bestämmelse är det upp till respektive kommun att bestämma vilka anordningar som kan bli aktuella för återanvändning, så länge dessa tidigare har finansierats med stöd av bostadsanpassningsbidrag. Kommunen kan sluta avtal med ägaren av utrustningen för att överta äganderätten och har genom

bestämmelsen också en möjlighet att täcka kostnader som kan uppstå i samband med övertagandet, till exempel för demontering, transporter och återställning. Ett avtal om överlämnande är en civilrättslig handling och inte ett förvaltningsbeslut. I de flesta fall bör ett avtal om övertagande slutas och fullbordas i samband med att behovet av en anpassning upphör. Inget hindrar dock att ett sådant avtal sluts tidigare. Denna möjlighet till ett avtal skulle alltså kunna användas mellan de fastighetsägare och kommuner som är intresserade av ett mer formellt besked om borttagandet av en anpassningsåtgärd. Detta naturligtvis under förutsättning att båda parter är intresserade av ett övertagande.

6.9.2.4 Återställningsbidrag för åtgärder i anslutning till bostadsrättslägenheter

Av 12 § första stycket 2 lagen om bostadsanpassningsbidrag framgår att ägare av bostadshus har rätt till bidrag för kostnader för återställning av anpassningsåtgärder (återställningsbidrag) som har utförts i anslutning till en lägenhet som innehas med bostadsrätt i ett flerbostadshus. Boverket anser att återställningsbidrag inte bara ska kunna beviljas för åtgärder i anslutning till sådana lägenheter som finns i ett flerbostadshus utan även för åtgärder som har utförts i anslutning till sådana lägenheter som finns i småhus. Frågan är aktuell eftersom bostadsrätter uppförs även i form av andra hustyper än flerbostadshus och anpassningsåtgärder utförs även i anslutning till dessa bostäder. Boverket föreslår därför att paragrafen ändras på så sätt att orden ”i ett flerbostadshus” stryks i 12 § första stycket 2.

6.9.2.5 Återställning av bostadsanpassningar kontra byggregler

En särskild fråga i anslutning återställningsbidraget är huruvida en fastighetsägare äger rätt att ta bort en tidigare utförd anpassning med hänsyn till byggreglerna. Denna fråga synes framför allt vara relevant i förhållande till anpassningar i allmänna utrymmen, där olika tillgänglighetsskapande åtgärder kan ha tillkommit genom bostadsanpassning. Om exempelvis en dörröppnare till en tung dörr sätts in i en byggnad som en bostadsanpassningsåtgärd innebär detta enligt byggreglerna de facto en ändring av en byggnad. Att därefter ta bort en sådan dörröppnare kan vara en otillåten ändring, eftersom en sådan ska finnas enligt gällande krav för uppförande av nya byggnader i byggreglerna, och det troligtvis inte finns några skäl till att göra anpassningar och avsteg enligt reglerna om ändring i 8 kapitlet 7 § i plan- och bygglagen, PBL (2010:900).

Frågan om hur byggreglerna påverkar återställningsbidraget har enligt vad Boverket erfar inte prövats i domstol. Situationen skulle också kunna vara annorlunda än vad som nyss beskrivits om till exempel en dörröppnare har monterats med enbart koppling till en enskild handsändare. Detta då en sådan anpassningsåtgärd kan avse en anordning eller funktion som det inte ställs krav på i bygglagstiftningen eftersom dörröppnaren då endast kan eller får användas av bidragstagaren. I en sådan situation utlöses ingen skyldighet för byggnadens ägare att upprätthålla funktionen.

Vid handläggning av ett ärende om återställningsbidrag har en kommun att pröva förutsättningarna för bidrag enligt bestämmelserna om återställningsbidrag i lagen om bostadsanpassningsbidrag. Dessa bestämmelser har ingen avslagsgrund kopplad till det faktum att en viss åtgärd kan eller skulle kunna vara en otillåten ändringsåtgärd enligt byggreglerna. Boverket har ingen statistik på hur vanligt förekommande det är att en fastighetsägare önskar återställningsbidrag för den typ av åtgärder som eventuellt kan utlösa en fråga om en otillåten ändringsåtgärd. Utifrån ett samhällspolitiskt perspektiv kan en sådan fråga dock vara högst relevant och den kommun som handlägger en ansökan om återställningsbidrag, där byggreglerna reglerar ett borttagande av en åtgärd som en otillåten ändring, bör ju snarast informera den sökande om detta förhållande. Den fastighetsägare som blir medveten om att en återställning kan innebära en otillåten ändring bör ju rimligen inte vara intresserad av att fullfölja en sådan ansökan.

6.9.2.6 Kommunernas information

Som redogjorts för ovan är återställningsbidraget litet sett till kostnader och antal ansökningar och har varit så under den tid som Boverket har kunnat följa bidraget. Många kommuner har till exempel endast ett fåtal sådana ärenden att handlägga under ett år och det framstår därför inte som konstigt att handläggningsrutinerna för detta bidrag inte har utvecklats över tid. Likaså kan informationen om bidraget variera mellan kommunerna.

Olika kommuner har olika handläggningsrutiner, vilket i och för sig också framförts som en möjlighet i proposition 2017/18:80, där regeringen konstaterar att det bör vara upp till varje kommun att organisera hur de till exempel utformar sina system med bostadsanvisning. Baksidan av detta förhållande kan naturligtvis vara att det är svårt att skaffa sig en bild av hur bidraget hanteras och under vilka förutsättningar bidrag kan beviljas. Enligt Boverkets uppfattning bör, tillsammans med de regelförändringar som Boverket föreslår, fördelar kunna vinnas genom mer utvecklade informationsinsatser och klara rutiner vid handläggningen av återställningsbidraget. Att lämna relevant information om bidraget och under vilka förutsättningar ett sådant kan lämnas torde minska behovet av ett formellt förhandsbesked. Från fastighetsägarhåll har även framförts synpunkter på handläggningen av bostadsanpassningsbidraget vilket skulle kunna påverka en fastighetsägares vilja att lämna medgivande till åtgärderna. Detta handlar bland annat om möjligheten till insyn i vilken entreprenör som kommer att genomföra åtgärder i den egna fastigheten liksom vilka åtgärder som faktiskt kommer att genomföras. Dessa synpunkter är relevanta och möjligheten till insyn kan fullt förståeligt ha en stor betydelse för frågan om medgivande och utfästelse. Även beträffande dessa frågor anser Boverket att en god information tillsammans med utvecklade handläggningsrutiner och kommunicering med fastighetsägaren

i tid skulle kunna leda långt. Rent praktiskt kan det handla om vid vilken tidpunkt som kommunen begär in skriftliga medgivanden enligt 10 §. Det kan också handla om vilken entreprenör som har lämnat anbud i anpassningsärendet och vilka åtgärder som planeras.

6.10 Övergångsbestämmelser

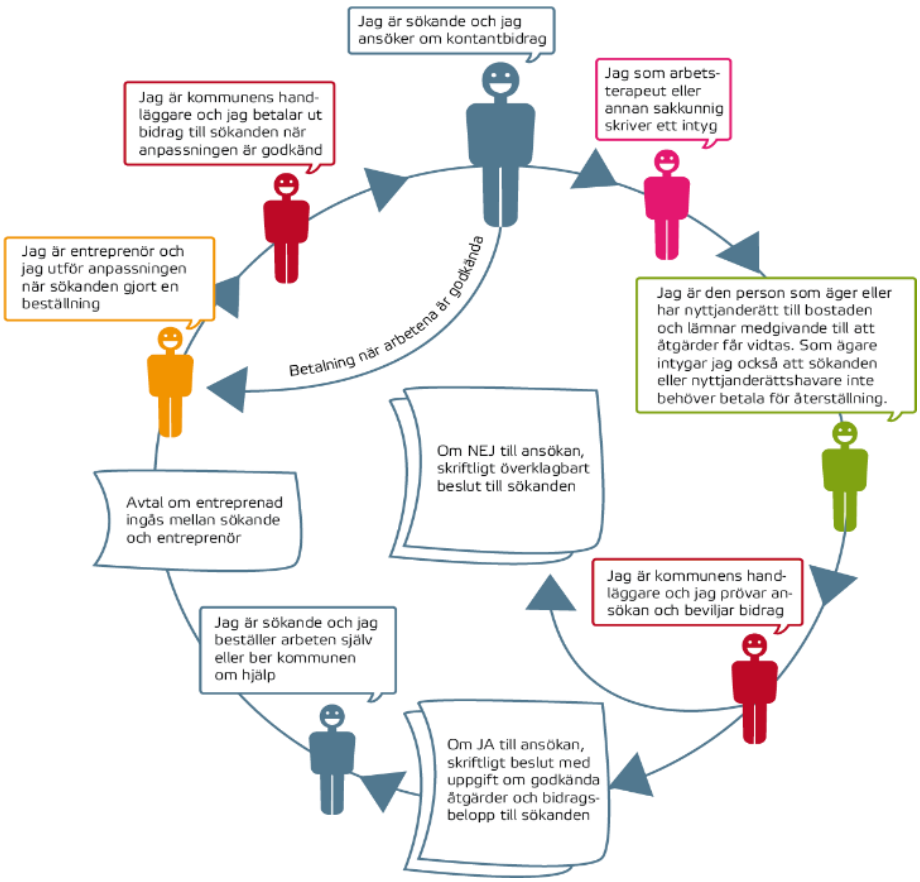
Om ändringar i lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag beslutas bör äldre föreskrifter gälla för ansökningar som har kommit in till kommunen före ikraftträdandet. Skulle de nya bestämmelserna kunna leda till en mer gynnsam utgång i ärendet finns möjlighet att återkalla ansökan. När lagändringarna trätt i kraft kan en ny ansökan göras. Eftersom Boverket föreslår ändringar i sökandekretsen (avsnitt 6.2) blir det då eventuellt en annan person som ska ansöka.

7 Övriga överväganden

7.1 Svårigheter att söka och genomföra bostadsanpassningar samt kommunernas serviceskyldighet och utredningsansvar

7.1.1 Rollfördelningen

Vid kontantbidrag är det kommunens uppgift att bedöma om sökanden har rätt att få bostadsanpassningsbidrag, och att därefter till sökanden lämna ett bidrag som motsvarar en skälig kostnad för de åtgärder som beviljats. Sökanden ansöker om bidrag hos kommunen och väljer efter ett positivt beslut en entreprenör och sluter avtal med denne om åtgärdernas utförande. Bidraget betalas ut till sökanden efter att åtgärderna utförts och kostnaderna redovisats, och sökanden betalar därefter leverantören eller entreprenören. Detta åskådliggörs i figuren nedan. Illustrationen är hämtad från Boverkets webbhandbok om bostadsanpassningsbidraget (Bostadsanpassningsbidraget - en handbok - Bostadsanpassningsbidraget - Boverket) och visar rollfördelningen i ett ärende som inleds med en ansökan och slutar med utbetalning av bidraget.

Detta innebär att sökanden är tänkt att ha en mycket aktiv roll i handläggningsprocessen med att styrka sina anspråk, ta in offerter och planera

utförandet av åtgärderna. Kommunerna har samtidigt en serviceskyldighet och ett utredningsansvar enligt bestämmelserna i förvaltningslagen (2017:900), och det är därför inte ovanligt att kommunen bistår sökanden i olika avseenden för att åtgärden ska komma till stånd. Till exempel bistår kommunen sökanden genom vägledning i ansökningsförfarandet för att stödja sökanden att uppnå det som han eller hon eftersträvar (proposition 2017/18:80, sidan 50).

I tidigare rapporter från Boverket, bland annat rapport 2016:2, Uppföljande undersökning av kommunernas handläggning av bostadsanpassningsbidraget, har myndigheten redogjort för svårigheterna att följa den tänkta rollfördelningen. Historiskt sett har det stora hjälpbehovet medfört att sökande av bidraget i samband med ansökan lämnat en fullmakt till kommunen att sköta hela ärendet. I tidigare enkätstudier framkom att det fanns kommuner där mer än 90 procent av sökandena kryssade i en ruta där man uppdrog åt kommunen att sköta hela ärendet. Vidare har i tidigare undersökningar påtalats att många sökande hade svårigheter att lämna in en komplett ansökan vilket bland annat ledde till långa handläggningstider samt att majoriteten av de sökande inte hade någon praktisk möjlighet att hantera projektering, begära in offerter och sluta avtal med entreprenörer (proposition 2017/18:80, sidan 51).

7.1.2 Kommunalt åtagande

Bland annat för att säkerställa en tydligare rollfördelning infördes genom nuvarande lag en ny bidragsform som ger en möjlighet till ett kommunalt åtagande i de fall kommunen och sökanden är överens om detta. Denna bidragsform, som är ett alternativ till ett kontantbidrag, innebär en särskild service och gör att kommunen tar på sig ansvaret för att genomföra åtgärden på ett tillfredsställande sätt för sökanden. Sökanden slipper således att sluta avtal med entreprenörer och får endast en motpart, det vill säga kommunen.

Resultat från nuvarande kommunundersökning visar att 80 procent av kommunerna informerar den sökande om att bostadsanpassning kan genomföras genom ett kommunalt åtagande. Samtidigt framgår det att under år 2021 tillgodosågs den sökande med bidrag genom kommunalt åtagande bara i 2 542 ärenden[51]. Detta trots att 37 procent av kommunerna tror att kostnaden minskat för kommunen när man använt sig av kommunalt åtagande och bara några få procent tror att de har ökat. Flera kommuner nämner att det mestadels är i enkla ärenden som de erbjuder

[51] Resultaten i tidigare undersökningar om kommunalt åtagande har varit svårtolkade. Av underhandsinformation till Boverket framgår att vissa kommuner tidigare tolkat frågan om kommunalt åtagande som att det avser fall där kommunen vid ett kontantbidragsärende har hjälpt sökanden via fullmakt. Vilket alltså inte handlar om den särskilda bidragsformen åtagande från kommunen att låta utföra åtgärderna enligt 16 § andra stycket lagen om bostadsanpassningsbidrag. Det kan därför inte uteslutas att resultaten även i denna undersökning kan vara missvisande.

kommunalt åtagande – ofta där man har bra kontroll över kostnaderna, exempelvis vid installation av spisvakt eller borttagande av trösklar. I 13 kommuner har det under 2021 förekommit att kommunen efter fråga från sökande nekat bidragsformen kommunalt åtagande. Av kommentarerna i kommunenkäten framgår vidare att bilden av kommunernas inställning till kommunalt åtagande är splittrad. Vissa kommuner är negativt inställda och uppger att det bland annat har att göra med att kommunen får en annan roll när bidrag lämnas som ett kommunalt åtagande. Vid ett kommunalt åtagande kan frågor om offentlig upphandling uppkomma, vilket av vissa kommuner upplevs som negativt på grund av att rutiner saknas för sådan hantering. Likaså nämns att kommunens roll vid åtagande innebär att konsumenttjänstlagen (1985:716) inte blir tillämplig. Andra kommuner tycker i stället att det är ett enkelt och bra sätt att hjälpa till vid mindre åtgärder samt att det fungerar smidigt vid reparationsbidragsåtgärder och besiktning samt underhåll av hissar. Av kommentarerna i enkäten framkommer vidare att många kommuner ännu inte har satt sig in i regelverket om bidragsformen.

7.1.3 Resultat från enkäter

Av olika enkätundersökningar som genomförts under utvärderingen framkommer att det finns olikheter i hur kommunerna arbetar med hanteringen av bidraget i fråga om service- och utredningsansvar. Detta gäller bland annat användningen av fullmakter för att hjälpa sökande att genomföra sin anpassning, liksom vilken information som lämnas om bidraget samt vilket underlag kommunen kräver i samband med en ansökan. Det senare gäller till exempel hur många offerter som en enskild sökande måste lämna in till sin ansökan. Boverket har noterat att det förekommer att vissa kommuner begär att sökanden ska lämna in tre olika offerter i sitt ärende för att ansökan ska anses vara komplett och detta uppenbarligen oavsett kommunens egen möjlighet att utreda och själv komma fram till ett skäligt bidragsbelopp[52].

Av enkätsvaren framkommer att vissa kommuner beslutat att helt upphöra med att använda sig av fullmakter och att vissa kommuner uppger att fullmakter aldrig eller sällan förekommer. Dessa förhållanden är också kända för Boverket sedan tidigare. Noteras bör dock att det fortfarande är en övervägande del av kommunerna som uppger att de erbjuder sökande hjälp via fullmakt. Nära två tredjedelar av kommunerna uppger att

[52] Av Boverkets föreskrifter (2018:12) om bostadsanpassningsbidrag följer bland annat att kommunen får begära att sökanden kompletterar sin ansökan med kopia av anbud/offert eller kostnadsberäkning, om kommunen bedömer att det behövs för att fastställa skälig kostnad i ärendet. Boverket har reagerat på det förfaringssätt som förekommer i vissa kommuner som innebär att ett flertal offerter krävs i samband med ansökan och anger i sin handbok för bostadsanpassningsbidraget att utgångspunkten bör vara att det normalt ska räcka med att sökanden inkommer med ett anbud eller en offert eller kostnadsberäkning. Och vidare att om kommunen anser att den kan fastställa en skälig kostnad utan den här typen av underlag finns det ingen anledning att begära att sökanden kompletterar sin ansökan med det.

fullmakt för att avtala med entreprenör om att genomföra anpassningen förekom ofta eller i princip alla ärenden under år 2021. 38 procent uppger att kommunen erbjuder alla som vill ha möjligheten att genomföra anpassningen via en fullmakt. Andra kommuner erbjuder bara fullmakt när den sökande själv inte har den förmågan och när det inte heller finns någon annan i sökandes närhet som kan vara behjälplig, till exempel anhörig, god man, förvaltare, fastighetsägare eller annan person.

Några kommuner uppger att de förändrat sina rutiner om fullmaktshantering efter lagändringen 2018. Tio kommuner anger att det beror på att de uppfattat Boverkets information som att fullmakt ska undvikas. Sju kommuner har uppfattat Boverkets föreskrifter som att hjälp inte får ges i samma utsträckning som enligt 1992 års lag och Boverkets förskrifter till 1992 års lag, och ytterligare fem kommuner har uppfattat 2018 års lag om bostadsanpassningsbidrag som att hjälp inte får ges i samma omfattning som med 1992 års lag. 14 kommuner anger att de har mindre resurser och förändrad organisation varför fullmakt inte ges i samma omfattning. De allra flesta kommunerna anger dock att de antingen inte har förändrat sina rutiner alls eller så beror förändringen varken på lagstiftningen eller på resursbrist. I enkätsvaren framförs att handläggningen gjorts mer rättssäker över tid. Tidigare har problem med rollfördelningen och jäv uppmärksammats. Nu har, allt enligt lagens intentioner, den sökande en mer central roll och möjlighet att vara mer delaktig i anpassning av hemmet. Exempel på enskilda kommentarer i enkäten är: ”Kvalitetsförbättring, mer tid läggs på att försöka vara tydliga och förklara rollfördelning samt, för att det ska vara mer rättssäkert för den sökande, vad som gäller till exempel för konsumenttjänstlagen. I övrigt försöker vi jobba efter BAB-handboken och inte jobba slentrianmässigt med fullmakter utan de som kan och vill sköta till exempel beställning ska ha möjlighet till det”. Ett annat exempel på kommentarer från enkäten är ”Vi hamnar på ’dubbla stolar’ då vi dels agerar ombud för sökande, dels är den som senare ger beslutet. Vi har inget emot ett fullmaktsförfarande men det kanske inte ska ligga på den som är beslutsfattare utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv.”

Ett fåtal kommuner, 2,4 procent, anger att det aldrig förekommer att personer inte driver igenom en anpassning på grund av att de anser att de inte får den hjälp de behöver av kommunen. Samtidigt anser de flesta av kommunerna att den sökande måste göra mer själv avseende såväl ansökan som genomförande jämfört med tidigare.

Av kommunundersökningen framgår också att vissa kommuner uppger att det förekommer att personer inte driver igenom en anpassning på grund av att de anser att de inte får den hjälp av kommunen som de behöver. Både på grund av vad som krävs av sökanden under själva ansökningsförfarandet liksom de olika moment som krävs efter ett positivt beslut för att genomföra en anpassning, till exempel hitta entreprenör, sluta

avtal med denne samt betala för anpassningen. Olikheterna i kommunerna är enligt Boverkets uppfattning uppenbara och spänner från de kommuner som erbjuder en mer eller mindre heltäckande service och hjälp med olika moment genom handläggningen, till de kommuner som uppger att de helt ställt om sin process och succesivt övergått till att sökanden helt är ansvarig för sin ansökan och genomförande av anpassningen. Samtidigt finns kommentarer från en sådan senare kommun att mycket tid har lagts ned för att hjälpa till genom att ”ledsaga” sökanden genom de moment som behövs för att kunna få en anpassning till stånd.

Av en enkät till intygsskrivande arbetsterapeuter framgår vidare att cirka 30 procent anser att sökande inte får den hjälp de behöver för att ansöka om bostadsanpassningsbidrag och cirka 17 procent upplever att sökandena inte får hjälp att få anpassningen utförd vid behov.

Endast en tredjedel av intygen initieras av den sökande själv enligt arbetsterapeuterna. Lika stor andel initieras av en anhörig, medan en femtedel initieras av omsorgspersonal såsom hemtjänst eller personlig assistent. 42 procent anger att det är handläggarna av bostadsanpassningsbidragen som oftast hjälper den sökande att få åtgärden utförd. 29 procent anger att det är en anhörig som oftast hjälper till, 11 procent anger sig själva som är den som hjälper till och 12 procent en god man eller förvaltare. 5 procent anger någon annan (som till exempel kan vara en fastighetsägare).

8 procent uppger dessutom att det ofta händer att sökanden inte får tillgång till den bostadsanpassning som de behöver. 36 procent av dessa anger att det beror på att kommunen avslår ansökan, 29 procent att personen med funktionsnedsättning inte förmår ansöka om bidraget och har ingen som kan hjälpa till, 25 procent att sökande inte själv kan beställa anpassningen eller hitta hantverkare efter ett bifallsbeslut och har ingen person som kan hjälpa till och 10 procent anger andra skäl.

Även en enkät som gjorts mot brukare, via funktionshindersorganisationer, visar på att sökande upplever brister i kommunernas information om bostadsanpassningsbidraget och ansökningsförfarandet för att få bostadsanpassningsbidrag liksom möjligheterna att genomföra anpassningen efter ett beslut.

Av de resultat från olika enkäter som genomförts under utvärderingen, men även genom tidigare erfarenheter i Boverkets tillsynsverksamhet, kan slutsatser dras om att de olikheter och eventuella brister i vissa kommuners hantering av bidraget såvitt avser service- och utredningsansvar kan utgöra ett hinder för personer med funktionsnedsättningar att få tillgång till nödvändiga anpassningar i sina bostäder.

7.1.4 Utredning av serviceskyldighet och utredningsansvar

Boverket har låtit en konsultfirma med specialistkompetens inom socialrätt utföra två utredningar med frågeställningar dels om serviceskyldighet och utredningsansvar vid handläggning av ärenden om bostadsanpassningsbidrag, dels om vilka förutsättningar som det finns för att en sökande av bostadsanpassningsbidrag ska kunna få stöd och hjälp enligt socialtjänstlagen (2001:453) med en ansökan. Av intresse har då också varit att få kunskap om att de sökande som befinner sig i en utsatt situation och själva saknar förmåga att hantera en ansökningsprocess och genomföra en anpassning inte riskerar att stå utan möjlighet till hjälp och stöd.

Slutsatsen i utredningen om eventuellt stöd enligt socialtjänstlagen kan sammanfattas som att socialtjänstlagen kan vara tillämplig för att erbjuda en sökande av bostadsanpassningsbidrag stöd och hjälp, men att det är under förutsättning att den enskilde kan visa att ett behov finns, att behovet inte redan är tillgodosett samt att behovet inte ska tillgodoses genom annan insats. Boverket drar därav den slutsatsen att det inte är helt uteslutet att en sökande som eventuellt inte får tillräcklig stöd och hjälp via kommunens enhet för bostadsanpassning kan få hjälp via insatser med stöd av bestämmelser i socialtjänstlagen. Praktiskt sätt torde denna möjlighet dock troligen vara begränsad och att till exempel ge stöd genom en fullmakt eller stöd med samordning av möten och kontakter samt att komplettera ansökan gränsar till det stöd en enskild kan få genom personligt ombud eller ställföreträdare. Vidare har den myndighet som handlägger bostadsanpassningsbidrag ett utrednings- och serviceansvar att se till att den enskilde kan ta tillvara sin rätt. Ansökan om bistånd enligt socialtjänstlagen kan därmed avslås med motivering att behovet kan tillgodoses på annat sätt. Ett behov av stöd med specifika hjälpbehov så som ledsagning, kommunikation, handräckning av post med mera kan beviljas enligt socialtjänstlagen men om behovet inte endast är tillfälligt talar mycket för att det redan är tillgodosett genom andra insatser. Ett mer tillfälligt behov kan tillgodoses genom socialtjänstlagen om det inte ska tillgodoses genom annat samhällsstöd. Av utredningen framgår vidare att till exempel hemtjänst och vårdpersonal har en skyldighet att rapportera missförhållanden, vårdskador, risk för tillbud med mera. Vidare finns det en skyldighet att informera den enskilde eller enskildes närstående om den enskildes rättigheter, bland annat avseende tillgängliga hjälpmedel och möjlighet att få kommunens stöd. Det är dock alltid den enskilde som formellt ska ansöka om bostadsanpassningsbidrag. Om den enskilde inte kan ansöka på egen hand eller med hjälp av närstående har kommunen en skyldighet att anmäla eventuellt behov av god man eller förvaltare till överförmyndaren.

Mot bakgrund av bland annat denna utredning lät Boverket samma konsult belysa frågeställningen om en eventuell reglering av service- och utredningsskyldighet i lagen om bostadsanpassningsbidrag. I den

utredningen framförs bland annat att det är möjligt att i en specialförfattning införa bestämmelser som avviker från bestämmelserna i förvaltningslagen. Exempel på detta finns bland annat gällande utredningsansvar genom regleringar i socialtjänstlagen. Av 11 kap 1§ i denna lag, som handlar om socialnämndens handläggning av ärenden, framgår att nämnden utan dröjsmål ska inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Bestämmelsen innebär ett utökat utredningsansvar för nämnden gällande tidsaspekten för när en utredning ska inledas. Det finns alltså inga juridiska hinder, enligt konsultutredningen, mot att införa en särreglering i lagen om bostadsanpassningsbidrag som skulle utöka serviceskyldigheten och/eller utredningsansvaret i förvaltningslagen.

Konsultutredningen redovisar vidare att förvaltningslagens bestämmelser om serviceskyldighet och utredningsansvar dock innebär relativt långtgående skyldigheter för en myndighet och det kan därför ifrågasättas om det behövs en lagändring för att sökande av bostadsanpassningsbidrag ska få den hjälp de behöver. Nuvarande bestämmelser och praxis innebär att myndigheten ska anpassa serviceskyldigheten efter förutsättningarna i det enskilda fallet, vilket innebär att en sökande som har särskilda svårigheter ska få mer stöd och hjälp än en sökande utan särskilda svårigheter. Genom en korrekt tillämpning av förvaltningslagens bestämmelser har därför en myndighet relativt långtgående skyldigheter att hjälpa en enskild med en ansökan, särskilt om den enskilde har svårigheter att ansöka själv.

Boverket delar konsultutredningens bedömningar och drar slutsatsen att det är rimligt att anta att en korrekt tillämpning av nuvarande bestämmelser i förvaltningslagen kan vara tillräckligt för att säkerställa att en sökande av bidrag får den hjälp han eller hon behöver.

7.1.5 Slutsats

Boverket anser att det inte finns tillräckliga skäl för närvarande att tillföra särskilda bestämmelser om service- och utredningsskyldighet till lagen om bostadsanpassningsbidrag. Detta bland annat mot bakgrund av vad som ovan nämnts om möjligheterna att få stöd och hjälp genom förvaltningslagens bestämmelser samt i särskilda fall genom andra insatser från samhället. Det kan också tänkas att särskilda regler, beroende på utformningen, i lagen om bostadsanpassningsbidrag skulle kunna leda till att hanteringen av bidraget fördröjs i stället för att tillföra något positivt. Att notera i sammanhanget är också att förvaltningslagens bestämmelser om service- och utredningsansvar anger miniminivåer, och det finns inget som hindrar en kommun att välja att ge service utöver denna nivå.

Boverkets anser dock att åtgärder behöver vidtas för att öka förutsättningarna för att kommunerna totalt sett lever upp till sitt service- och utredningsansvar, liksom en rättssäker handläggning och hantering av

bidraget. Boverket ser möjligheter i ett fortsatt arbete med tillsyn, vägledning och föreskrifter för att uppnå förbättringar. Ett sådant arbete förutsätter självklart att myndigheten framöver har möjlighet att avsätta resurser för att uppnå en tillräcklig nivå på informations- och tillsynsarbete. Inte minst för att förklara och förtydliga det ansvar om service och utredning som kommunerna har i hanteringen av bostadsanpassningsbidraget. I ett sådant arbete ligger naturligtvis också att uppmärksamma kommunerna på det egenansvar som gäller för alla myndigheter att tillse att personal har relevanta kunskaper om bestämmelserna i förvaltningslagen och de regelverk som i övrigt gäller vid myndighetsutövning. Boverket anser därför att särskilda informations- och utbildningsinsatser behöver genomföras och vill i detta sammanhang påtala för regeringen att om sådana ska kunna komma till stånd behöver särskilda medel tillskjutas myndigheten.

7.2 Tillämpning av kraven i 8 § andra stycket respektive 9 § andra stycket då någon annan än sökanden avvikit från tillgänglighetskraven eller låtit bygga ny bostad

Genom nuvarande lag om bostadsanpassningsbidrag ändrades bidragstagarkretsen så att bidrag alltid lämnas till en person med funktionsnedsättning för anpassning av dennes permanentbostad. Enligt 1992 års lag var det den som ägde en bostad för permanent bruk eller som innehade en sådan bostad med hyres- eller bostadsrätt som ansökte om bidraget för egen eller hushållsmedlems räkning.

I Boverkets översynsrapport från 2014 framförde Boverket att 1992 års bestämmelse om bidragstagarkretsen inte borde ändras och framförde som argument för detta bland annat att vissa krav som ställdes enligt lagen var naturliga att ställa på den som har rådigheten över bostaden. Under beredningen av lagstiftningsärendet påtalade Boverket till Socialdepartementet att förslaget till en ny bidragstagarkrets skulle få konsekvenser för innebörden av frågor såsom villkoret att bidrag inte lämnas om sökta åtgärder behöver utföras på grund av avvikelser från bygglagstiftningens tillgänglighetskrav och de särskilda villkoren för bidrag i samband med byte av bostad till ett en- eller tvåbostadshus som sökanden själv låtit uppföra.

Av 8 § första stycket 4 i nuvarande lag följer att bostadsanpassningsbidrag inte lämnas om de sökta åtgärderna behöver utföras på grund av avvikelser från bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i de fall ansökan gäller ett en- eller tvåbostadshus som sökanden har låtit uppföra eller låtit utföra ändringar av, eller i en lägenhet som innehas med bostadsrätt och som sökanden har låtit utföra ändringar i, eller en ägarlägenhetsfastighet som sökanden låtit utföra ändringar i.

Av 9 § andra stycket följer vidare att vid byte av bostad till ett en- eller tvåbostadshus som sökanden själv låtit uppföra lämnas bidrag endast för sådan anordning eller inredning som normalt bara används eller förekommer i sådana hus på grund av att en boende har en funktionsnedsättning. Bidrag lämnas dock inte för hiss.

Boverket saknar statistik över hur dessa bestämmelser tillämpas i kommunerna såvitt avser konsekvenser för sökande som inte själva har avvikit från tillgänglighetskraven eller uppfört ett en- eller tvåbostadshus utan det är någon annan i hushållet som gjort det. Boverket har dock noterat vissa domstolsavgöranden där barn har fått avslag på sina ansökningar, till exempel Förvaltningsrätten i Stockholm, den 12 december 2019 (målnummer 1943-19), där en minderårig sökande fick avslag på sin ansökan med motiveringen att åtgärderna behövde utföras på grund av avvikelser från bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet (8 §). Av domskälen framgår att det var sökandens pappa, tillika vårdnadshavare, som var byggherre när bostaden uppfördes. Någon motivering i övrigt varför sökanden skulle drabbas av pappans avvikelser framgår inte av domen. I ett annat fall, Förvaltningsrätten i Falun, den 12 mars 2021 (målnummer 3608-20), där sökandens föräldrar planerade uppföra ett nytt bostadshus, framgår att den minderåriga sökanden fått avslag på sin ansökan bland annat mot bakgrund av bestämmelsen i 9 § andra stycket.

7.2.1 Slutsats

Om ordalydelsen i 8 § ska följas innebär det att de sökande som själva inte låtit uppföra eller låtit utföra ändringar i ett en- eller tvåbostadshus, eller låtit utföra ändringar i en lägenhet som innehas med bostadsrätt, eller låtit utföra ändringar i en ägarlägenhetsfastighet inte ska omfattas av inskränkningar i rätten till bidrag. Likaså innebär ordalydelsen i 9 § andra stycket att de sökande som vid byte av bostad inte själva har låtit uppföra ett en- eller tvåbostadshus inte ska drabbas av inskränkningar i rätten till bidrag. Boverket noterar att utöver ovan nämnda fall där barn förekommer som sökande kan också andra fall bli relevanta, till exempel vid ansökningar i samboförhållanden där sökanden av bidraget inte har eller haft rådigheten över de val som gjorts av ägaren av bostaden. Enligt vad Boverket erfar saknas något överrättsavgörande som klarlägger tolkningen av dessa frågor. Likaså saknas kommentarer i propositionen för vägledning. Det finns därför en oklarhet vid tillämpningen av bestämmelserna. Boverket anser dock i nuläget att det inte finns tillräckliga skäl för att i denna rapport lägga fram ett förslag till ändring i lagen om bostadsanpassningsbidrag. Det finns dock anledning att framöver följa hur frågan utvecklas i praxis och bevaka eventuella överrättsavgöranden.

8 Konsekvensbeskrivning

8.1 Bakgrund

Boverkets uppdrag består i att utvärdera lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag och analysera hur den påverkat bostadsanpassningsbidraget. Om Boverket finner hinder för att personer med funktionsnedsättning ska få tillgång till nödvändiga anpassningar ska myndigheten lämna förslag på åtgärder. Förslagen kan vara förslag på ändringar i lagen om bostadsanpassningsbidrag. Boverket har valt att föreslå förändringar i lagen om bostadsanpassningsbidrag för att åtgärda vissa hinder.

Syftet med förslagen är således att försöka ta bort hinder för att få bostadsanpassningsbidrag. Detta medför givetvis att de flesta förslagen i någon utsträckning kommer att innebära ökade kostnader för kommunerna och på samma gång medföra ökade möjligheter för personer med funktionsnedsättning att få bostadsanpassningsbidrag. Regeringen har i uppdraget pekat på det faktum att såväl kommunernas kostnader för bostadsanpassningsbidragen som antalet beviljade ansökningar minskat sedan början på 2010-talet.

8.2 Berörda aktörer

De aktörer som skulle komma att beröras av de föreslagna förändringarna är bland andra kommunerna. I synnerhet de kommunala handläggare som arbetar med ärenden om bostadsanpassningsbidrag men även de kommunala beslutsfattarna, i de fall det inte är handläggarna som fattar beslut. När begreppet kommunerna används i denna konsekvensbeskrivning avses båda dessa aktörer, om inget annat särskilt anges.

Den andra stora gruppen som berörs av lagförslaget är personer med funktionsnedsättning och deras närstående. Som tidigare i rapporten beskrivits har antalet ansökningar om bostadsanpassningsbidrag sjunkit sedan början av 2010-talet men antalet inkomna ansökningar ligger trots allt på drygt 60 000 årligen och det är således en stor grupp människor som potentiellt kan beröras av förslag rörande denna lagstiftning.

Fastighetsägare som upplåter bostäder i form av hyresrätt eller bostadsrätt, normalt i flerbostadshus, berörs också av lagen. Deras roll och möjligheter har lyfts fram och förtydligats i lagförslaget.

Även företag som tillverkar hjälpmedelsprodukter kan komma att beröras.

Slutligen ska även nämnas domstolarna som i överklagade ärenden kommer att behöva tolka och tillämpa lagen. Deras intresse sammanfaller delvis med de kommunala beslutsfattarnas.

8.3 Boverkets förslag till förändringar i lag om bostadsanpassningsbidrag

Boverket lämnar ett antal förslag till förändringar i lagen. Många av dessa förändringar bedöms dock inte få några större konsekvenser. Nedan gås förslagen kortfattat igenom paragraf för paragraf samt de konsekvenser de bedöms medföra. Avslutningsvis bedöms effekterna samlat för de olika grupper som förslagen påverkar.

8.3.1 Sökande och barn

Boverket föreslår att det införs en särskild bestämmelse som avviker från föräldrabalken i fråga om vårdnadshavares ställföreträdarskap. Om sökanden är under 18 år och föräldrarna inte bor tillsammans företräds barnet enbart av den förälder som bor tillsammans med barnet i bostaden som ska anpassas. Det gäller även om den föräldern inte är vårdnadshavare för barnet. Det görs två undantag från att det är personen med funktionsnedsättning som ska ansöka om bostadsanpassningsbidraget. Bidrag för att anpassa ett familjehem åt en person under 18 år ska sökas av och lämnas till person eller personer som har uppdraget som familjehem. Ansökan vid så kallat periodiskt boende ska göras av den som gör åtagandet, om personen med funktionsnedsättning är under 18 år och inte är barn till den som gör åtagandet.

Enligt Föreningen Kommunal Bostadsanpassning (FKBo) förekommer det att handläggningen fördröjs på grund av svårigheter att nå en vårdnadshavare eller för att det råder meningsskiljaktigheter mellan vårdnadshavarna och den ene därför förhalar ansökan. Även i kommunenkäten nämns detta som ett problem och att det till och med medfört att bidrag inte kunnat beviljas.

Boverket bedömer dock att konsekvenserna av detta förslag blir små. Det kan konstateras att under 2021 gick 2,7 procent av antalet beviljade bostadsanpassningsbidrag till personer under 18 år. Kostnaden för anpassningar till barn och unga är dock betydligt högre än för vuxna och stod för drygt 8 procent av den totala bidragssumman under 2021. Boverket har ingen statistik över hur vanligt det är att anpassningar för barn inte kommer till stånd överhuvudtaget eller försenas på grund av att en vårdnadshavare inte kan eller vill medverka med en ansökan avseende den andre förälderns bostad. Boverket bedömer dock att det bör vara få varför detta förslag får små ekonomiska konsekvenser.

Om bidrag inte lämnas eller försenas på grund av att en vårdnadshavare inte kan eller vill medverka med en ansökan avseende den andre förälderns bostad kan detta inte anses vara önskvärt även om kommunernas kostnader skulle minska på grund av detta. I sammanhanget kan det dock också påpekas att Sverige genom barnkonventionen har förbundit sig att i allt se till barnets bästa och att vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen, till exempel

de särskilda rättigheterna för barn med funktionsnedsättning och barns rätt till skälig levnadsstandard.

8.3.2 Övertagande av bostadsanpassningsbidrag samt möjligheter till reparationsbidrag

Möjligheten till övertagande av bostadsanpassningsbidrag tillkom genom 2018 års lag om bostadsanpassningsbidrag. Det motiverades bland annat genom att ett övertagande förenklar processen för anpassningsärenden i allmänna utrymmen och innebär en möjlighet att undanröja oklarheter om äganderätten med mera för de åtgärder som tillkommit i sådana utrymmen genom bostadsanpassningsbidrag. Av statistiken framgår dock att övertagande har utnyttjats i en liten omfattning. Boverket erfar dessutom att det råder skillnader mellan kommunerna om hur möjligheten till övertagande hanteras. En del kommuner arbetar mer aktivt för övertaganden medan andra kommuner inte uppmärksammar denna möjlighet i samma omfattning.

Boverket föreslår därför att i de fall en ansökan om bostadsanpassningsbidrag avser åtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med hyres- eller bostadsrätt i ett flerbostadshus måste sökanden, innan kommunen kan bevilja bidrag, erbjuda ägaren av bostadshuset att överta rätten till bostadsanpassningsbidraget. Dessutom föreslås en regel om att det blir möjligt att få reparationsbidrag efter ett övertagande.

Syftet med förslaget är att fler fastighetsägare ska överta rätten till bostadsanpassningsbidraget och därmed bli ägare av anpassningsåtgärderna. Under 2020 och 2021 förekom endast knappt 450 fall av övertagande av anpassningsåtgärder i flerbostadshus. Boverkets förhoppning är att detta i och med förslaget ska öka. För kommunernas del har förslaget inga direkta ekonomiska konsekvenser. Det bidrag som tidigare gått till privatpersoner kommer i stället att gå till fastighetsägaren. För fastighetsägaren kan förslaget innebära en möjlighet att, med utgångspunkt i en enskild boendes behov, använda bidraget som en delfinansiering av en mer generell tillgänglighetsskapande åtgärd. Eftersom övertagandet av bostadsanpassningsbidraget är en frivillig möjlighet för fastighetsägaren, får denne själv avgöra om eventuella tilläggsarbeten är en kostnad denne kan tänka sig att ta. Ett övertagande innebär således ingen påtvingad kostnadsökning för fastighetsägaren.

Ett av skälen till att så få övertaganden skett bedöms vara att fastighetsägare inte är intresserade av att ta kostnader för reparationer och underhåll och Boverket föreslår nu att reparationsbidrag beviljas också efter övertagande. Inte heller detta bör få några märkbara ekonomiska konsekvenser. De bidrag för reparationer som tidigare gått till enskilda får nu förutsättas i större utsträckning gå till fastighetsägaren.

8.3.3 Lätt flyttbara rullstolsgarage

Boverket föreslår att 5 § första stycket skrivs om så att det framgår att bostadsanpassningsbidrag lämnas för att byta, flytta, komplettera eller på annat sätt anpassa de fasta funktionerna i och i anslutning till en bostad. Detta syftar till att belysa att anpassning kan ske på många sätt. Enligt nuvarande lag och tidigare lagstiftning har bidrag kunnat lämnas inte bara för att anpassa eller tillgängliggöra en befintlig funktion på en och samma plats i eller i anslutning till bostaden. Bidrag har också lämnats för att byta och också för att åstadkomma en viss funktion på en annan plats i eller i anslutning till bostaden. I enlighet med uttalandena i propositionen till den nuvarande lagen ska bidrag kunna lämnas för åtgärder som inte är fastmonterade i byggnaden. Det ska dock finnas en tydlig fysisk och funktionell koppling till den fasta funktionen. (Proposition 2017/18:80 sidan 27.) Boverket anser att kopplingen inte behöver finnas i förhållande till just den del i bostaden eller i anslutning till denna där den fasta funktion som behöver anpassas finns. Vidare föreslår Boverket att det förtydligas att vid prövning ska sökandens behov av förvaring av hjälpmedel beaktas.

Detta är det enskilda förslag som kan komma att få störst konsekvenser. Det gäller då framför allt lätt flyttbara rullstolsgarage. Det kan konstateras att antalet sålda rullstolsgarage fallit under den senaste 6–7 årsperioden. Antalet sålda specialtillverkade rullstolsgarage har, enligt statistik från de största tillverkarna, sjunkit från 500–600 stycken under åren 2015–2017 till i genomsnitt runt hundratalet de två till tre senaste åren.

En återgång till siffrorna som förelåg före den tidigare nämnda domen i Högsta förvaltningsdomstolen[53] skulle innebära en betydande ökning av kommunsektorns kostnader för bostadsanpassningsbidraget. Enligt kommuner och de största tillverkarna kostar ett rullstolsgarage i storleksordningen 75 000–80 000 kronor, till detta kommer sedan eventuellt markarbete, dragning av el etcetera. Med en ökning av antalet beviljade ärenden till 2015–2017 års nivåer skulle kommunernas kostnader kunna komma att öka med i storleksordningen 40–50 miljoner kronor årligen.

Det kan tyckas vara ganska stora summor men det ska i sammanhanget konstateras att de totala utbetalningarna för bostadsanpassningsbidraget år 2021 var drygt 800 miljoner kronor. Detta var en nedgång från att under första halvan av 2010-talet legat på drygt 1 miljard kronor årligen.

Det bör i sammanhanget dock återigen nämnas att i förarbetena till lagen om bostadsanpassningsbidrag anges att avsikten var att bidrag i vissa fall ska kunna lämnas för enklare förråd för rullstol och andra viktiga hjälpmedel (proposition 2017/18:80, sidan 74).

[53] HFD 2020 referat 70.

Det ska också konstateras att kommunerna idag agerar på olika sätt i frågan om rullstolsgarage. Av en enkät från Boverket år 2022 till handläggare av bostadsanpassningsbidrag framgår att 68 procent av kommunerna inte beviljar bostadsanpassningsbidrag till rullstolsgarage och de finns inte heller som hjälpmedel. 11 procent beviljar bostadsanpassningsbidrag till flyttbara garage. 5 procent anger att de finns att tillgå som hjälpmedel. 16 procent av kommunerna uppger att de beviljar bostadsanpassningsbidrag till platsbyggda garage.

För den enskilda skulle denna förändring medföra att fler får möjlighet till att införskaffa mobila rullstolsgarage, något som kan vara väsentligt för en ändamålsenlig bostad. Det finns exempel som visar att det varit svårt för sökande att visa att åtgärder för att kunna förvara sin elrullstol har varit en nödvändig åtgärd för att bostaden ska vara ändamålsenlig. I andra fall har sökanden ansetts kunna förvara den utomhus trots hjälpmedelscentralens krav på förvaring i isolerat utrymme. I tillämpliga fall bör även frågan om ändamålsenlig ventilation och risk för brand vid laddning aktualiseras och om detta medför att förvaring eventuellt måste möjliggöras utanför bostaden. Varken Boverket eller någon annan myndighet reglerar lös inredning och laddning av den frånsett utrymningsvägar, till exempel trapphus, där laddning inte får ske. Det finns dock risker förenat med laddning inne i bostad.

Boverket uttalar vidare att såväl diskmaskiner som tvättmaskiner borde kunna stödjas av bostadsanpassningsbidrag i och med att de kan anses ha en sådan fysisk och funktionell koppling som avses i propositionen till nuvarande lag om bostadsanpassningsbidrag. Detta är dock inte en konsekvens av Boverkets aktuella förslag till ändringar av lagen.

8.3.4 Familjehem enligt LSS

Boverket föreslår att de som bor i familjehem för barn eller ungdomar enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, åter ska kunna beviljas bostadsanpassningsbidrag. Det föreslås även tydliggöras att medboende till person som efter biståndsprövning beviljats boende av det slag som räknas upp i 6 § lagen om bostadsanpassningsbidrag ska kunna beviljas bidrag.

Boverkets förslag berör endast ett fåtal varför detta kommer få mycket små konsekvenser. I oktober 2021 var det 44 barn och ungdomar placerade i familjehem för barn eller ungdomar enligt LSS.[54] Det finns ingen exakt övre åldersgräns angiven, och det förekommer att personer som fyllt 18 år bor i den här typen av familjehem.[55]

[54] Statistik från Socialstyrelsen. Statistik avseende oktober 2022 publiceras den 5 april 2023.
[55] År 2021 var 20 år högsta åldern, år 2020 21 år.

Boverket bedömer att förslaget om medboende inte kommer öka kommunernas kostnader. Dels kan det redan i dag förekomma att bidrag beviljas för medboende utifrån syftet med undantaget, att detta tar sikte på just den som beviljas ett boende efter biståndsprövning. Dels är det sannolikt att kostnaderna, om dessa påverkas, minskar. Detta eftersom behovet av anpassning som regel borde vara lägre jämfört med om den medboende bott kvar i den tidigare gemensamma bostaden.

8.3.5 Bostadens skick

Boverket föreslår att bestämmelsen om när en ansökan kan avslås på grund av brister i bostadens skick kompletteras. Det förtydligas att bedömningen av om det råder byggnadstekniska brister, eftersatt underhåll eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner ska avse skicket före anpassningen utan beaktande av vilka åtgärder bidrag söks för.

Avseende tillämpningen av bestämmelserna i 8 § om byggnadsteknisk brist, eftersatt underhåll eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner förekommer att kommuner avslår ansökningar enbart med hänvisning till inredningens ålder. Det finns domar där förvaltningsrätter i sådana fall delat kommunens bedömning[56] och domar där förvaltningsrätter ansett att enbart ålder inte är skäl för avslag[57]. Boverket känner inte till något avgörande där kammarrätt eller Högsta förvaltningsdomstolen prövat om enbart ålder kan utgöra avslagsgrund.[58] Enligt uttalanden i propositionen ska en ansökan inte avslås enbart för att en funktion är omodern och/eller mycket gammal, så länge den fungerar och är hel (proposition 2017/18:80 sidorna 35 och 72–73). Det förekommer vidare att ansökningar avslås efter en bedömning av om skicket på den befintliga inredningen fungerar för den förändrade användning som ansökan avser. Till exempel har ansökningar om bidrag för att byta ut badkar mot dusch avslagits för att väggar och golv inte har tillräckligt fuktskydd om dusch installeras.

Boverket har ingen statistik över hur vanligt detta synsätt är eller hur många avslag som görs enbart med hänvisning till inredningens ålder. Eftersom statistik saknas kan Boverket inte bedöma i vilken utsträckning ansökningar har avslagits på grund av att en funktion är omodern trots att den i övrigt fungerar. Då förslaget medför att färre avslag kan komma att ske kan detta förslag potentiellt komma att påverka kommunernas

[56] Se till exempel Förvaltningsrätten i Uppsala den 8 november 2019 (målnummer 3396-19 E).
[57] Till exempel Förvaltningsrätten i Malmö den 21 november 2019 (målnummer 11002-18).
[58] I till exempel en dom från Kammarrätten i Jönköping den 14 oktober 2021 (målnummer 678-21) utgjorde både skicket och åldern grund för domstolens bedömning att bidrag inte borde beviljas.

kostnader, detta om avslag skett med denna motivering i betydande utsträckning. Det ska dock noteras att Boverkets förslag endast är ett förtydligande för att lagstiftarens ursprungliga intentioner ska framgå tydligare.

8.3.6 Ändringar i bestämmelsen med särskilda villkor för bidrag vid byte av bostad

Boverket föreslår att begreppet ”planlösning” tas bort i bestämmelsen som innehåller särskilda villkor för bostadsanpassningsbidrag vid byte av bostad (9 §). Begreppet ersätts med skrivningen ”hur utrymmena är fördelade och belägna”. Det föreslås också att det tydliggörs att de särskilda villkoren för byte inte gäller när ansökan avser anpassning för en person som beviljats eller anvisats bostaden av en myndighet.

Boverket vill ersätta ”planlösning” med en skrivning som motsvarar hur begreppet ofta tolkas, nämligen hur de olika utrymmen är fördelade och belägna. Boverket ser detta som ett förtydligande. Boverket kan inte med säkerhet veta exakt hur ”planlösning” tolkats i olika kommuner, varför det är omöjligt att ange några siffror. Det torde dock inte få några påtagliga konsekvenser för vare sig antalet ansökningar eller kommunernas beslut.

Förslaget att bestämmelsen inte ska tillämpas när bostaden beviljats eller anvisats av en myndighet är ett förtydligande för att tillämpningsområdet av bestämmelsen ska begränsas till vad som ursprungligen varit syftet, det vill säga att bostaden ska väljas med omsorg. Det handlar till exempel om personer som får en plats i ett familjehem eller kvotflyktingar. När det gäller personer med uppehållstillstånd har kommunen och Migrationsverket ett samarbete och strävar efter att hitta en så lämplig bostad som möjligt. Det borde medföra att det mer sällan aktualiseras behov av mer omfattande anpassningar i dessa fall. Med hänsyn till bestämmelsens syfte kan det inte heller uteslutas att det redan i dag finns kommuner som avstår från att tillämpa 9 § i dessa situationer och alltså inte strikt följer lagtextens ordalydelse. Boverket har dock ingen statistik eller något annat underlag som indikerar hur kommunerna ser på denna fråga. Det är därför inte heller i denna del möjligt att ange några siffror. Boverket tror dock att konsekvenserna är små både i fråga om antalet ansökningar och kommunernas beslut.

8.3.7 Reparationsbidrag till fler åtgärder

Boverket föreslår att reparationsbidrag ska lämnas också för anordning eller inredning som främst är avsedd för att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning, även om den inte är av tekniskt slag.

Reparationsbidrag ska kunna beviljas för anordning eller inredning som främst är avsedd att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning. Det innebär att till exempel ramper, stödhandtag och

specialanpassade tvättfat (även sådana som inte är höj- och sänkbara) kommer omfattas. Det handlar om anordningar och inredningar som tagits fram för att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning, även om sådana produkter samtidigt kan vara till nytta för och användas av andra.

Vad som kan stödjas med bidrag kan förändras med hänsyn till utvecklingen av produkter och också utifrån vad som anses berättiga till bostadsanpassningsbidrag – att bostadsanpassningsbidrag beviljats för anordning eller inredning som behöver repareras är en första förutsättning för reparationsbidrag. Även till exempel sensorstyrda kranar bör enligt Boverkets mening ses som anordning av tekniskt slag och därför kunna stödjas med reparationsbidrag.

Förslaget att reparationsbidrag ska kunna lämnas även om anordningen eller inredningen inte är av tekniskt slag kan komma att öka kostnaderna för kommunerna. Boverket kan dock inte med säkerhet bedöma hur stora kostnadsökningar det kan komma att bli för kommunerna. Det bör dock noteras att exempelvis ramper kan ha lång livslängd.

8.3.8 Upphävd anvisningsrätt

Boverket föreslår att den så kallade anvisningsrätten i 14 § lagen om bostadsanpassningsbidrag upphävs samt att återställningsbidrag ska kunna beviljas för åtgärder i anslutning till bostadsrättslägenheter även om lägenheten inte finns i ett flerbostadshus.

Boverket föreslog redan i samband med rapporten 2014:38 – En översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag – att bestämmelserna om anvisningsrätten skulle upphävas. Boverket anser att det finns skäl att ånyo föreslå att anvisningsrätten tas bort.

Anvisningsrätten används i mycket liten utsträckning. Någon dokumenterad statistik finns inte tillgänglig men det kan nämnas att Boverket deltog vid en konferens med Föreningen Kommunal bostadsanpassning, FKBo, som samlar stora delar av landets handläggare, i november 2022. Av deltagarna angav 86 procent att deras kommuner inte använder sig av anvisningsrätten. De handläggare som svarade att rätten används uppgav samtidigt att den används i mycket ringa omfattning.

Motiven till att ta bort anvisningsrätten är i stort sett desamma som vid tidigare förslag nämligen att som bostadsmarknaden ser ut idag, där de traditionella bostadsförmedlingarna inte längre finns kvar i många kommuner, finns det inte längre skäl att behålla anvisningsrätten som ett villkor för att få återställningsbidrag. Det finns dessutom inget enhetligt system för att söka bostad i Sverige. Antalet kommunala bostadsförmedlingar har varit ungefär detsamma under de senaste åren. För det fall en enskild kommun skulle önska fortsätta med någon form av förmedling med anpassade lägenheter bör det enligt Boverkets uppfattning lösas

genom frivilliga överenskommelser mellan kommunen och fastighetsägarna. Boverket bedömer således att förslaget får mycket små effekter.

När det gäller förslaget att återställningsbidrag ska kunna beviljas för åtgärder i anslutning till bostadsrättslägenheter även om lägenheten inte finns i ett flerbostadshus bedömer Boverket att detta kommer att få små effekter. Under år 2020 och 2021 betalades i genomsnitt cirka 7,2 miljoner kronor ut i återställningsbidrag. Under förutsättning att det kommer att beviljas lika hög andel återställningsbidrag till bostadsrätter i småhus som i övriga bostadsbeståndet kommer kostnaden för detta förslag, för hela kommunsektorn, uppgå till i storleksordningen 150 000 kronor årligen.

8.4 En samlad bedömning

8.4.1 Kommunerna

De flesta av Boverkets förslag bedöms, som tidigare nämnts, inte att få några större konsekvenser för kommunerna, vara sig vad gäller storleken på utbetalade bostadsanpassningsbidrag eller på antalet ansökningar. Undantaget är förslaget gällande 5 §. Boverket bedömer att detta kan leda till kostnadsökningar för kommunsektorn som helhet på i storleksordningen 40–50 miljoner kronor årligen. Det kan givetvis inte göra någon bedömning av vilka kommuner som kan komma att drabbas av detta. Det bör i sammanhanget återigen nämnas att vissa kommuner redan idag ger bidrag till mobila rullstolsgarage.

En del av Boverkets förslag är förtydliganden av nuvarande lagstiftning. Dessa förslag bör kunna underlätta och effektivisera för kommunernas handläggare. Att försöka sätta siffror på detta, det vill säga i vilken mån detta kan ge besparingar i form av minskad tidsanvändning ser Boverket dock inte som möjligt.

8.4.2 Personer med funktionsnedsättning

Förslaget till lagändringar innebär att förutsättningarna för att beviljas bostadsanpassningsbidrag delvis förändras och att vissa bestämmelser görs tydligare. En större förutsebarhet skapas. De flesta av de föreslagna förändringarna bör i det enskilda fallet innebära en större möjlighet att få bostadsanpassningsbidrag jämfört med nu gällande bestämmelser eller rådande praxis.

8.4.3 Fastighetsägare

För fastighetsägare till flerbostadshus innebär lagförslaget att de ges större möjligheter till att överta rätten till bidrag. Ett övertagande kan ge fastighetsägaren möjlighet till delfinansiering av generella tillgänglighetsåtgärder och de problem som enskilt ägda installationer i allmänna utrymmen för med sig kan undvikas.

8.4.4 Företagen

Då förslagen genomgående ökar, eller åtminstone inte minskar, möjligheten för att få bostadsanpassningsbidrag bör detta vara positivt för företag som tillverkar dessa produkter. De flesta av förslagen kommer dock inte innebära någon betydande efterfrågeökning på några särskilda produkter. Undantaget är troligtvis mobila rullstolsgarage som med Boverkets förslag torde kunna komma att efterfrågas i högre utsträckning än de senaste åren. Boverket bedömer att förslagen inte har någon påverkan på små företags förutsättningar eller konkurrensförmåga i förhållande till större företag.

8.4.5 Domstolarna

Vissa av Boverkets förslag kan möjligen medföra att fler ärenden kommer att överklagas. Ett exempel på detta är troligen förslaget som rör flyttbara rullstolsgarage. I vilken utsträckning detta kan komma att ske är dock inte möjligt att bedöma. Å andra sidan bör ett tydligare regelverk underlätta eventuella överprövningar av de kommunala besluten i förvaltningsdomstolarna.

8.4.6 Boverket

Boverket kommer inte direkt att påverkas av de förslag som presenteras. Däremot kommer en del indirekta konsekvenser påverka myndigheten. Förändringar i lagen medför merarbete i form av att skriva om föreskrifter och uppdatera handboken om bostadsanpassningsbidrag. Dessutom föreslås ett antal utbildningsinsatser på områden där inga förslag på lagändringar läggs. Dessa utbildningsinsatser kommer kräva resurser.

8.5 Statsstödsregler

Bidrag med offentliga medel till företag betraktas generellt som statligt stöd. Detta gäller även när kommuner stöttar en ekonomisk verksamhet med offentliga medel och reparationsbidraget är ett kommunalt bidrag. Det är därför nödvändigt att också beakta EU:s statsstödsregler vid utformningen av villkoren för ett eventuellt reparationsbidrag till flerbostadshusägare. Den grundläggande statsstödsregeln finns i artikel 107 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Enligt den är statsstöd som utgångspunkt förbjudet. Även om huvudregeln är att statligt stöd är förbjudet, finns vissa möjligheter för EU-kommissionen att godkänna stödet, om det uppfyller vissa angivna krav. Av artikel 108.3 i fördraget följer att ett stöd måste anmälas och godkännas av EU-kommissionen innan det får genomföras. Det finns några undantag från kravet på ett förhandsgodkännande från kommissionen. Genom den allmänna förordningen om stöd av mindre betydelse[59] kan offentligt stöd ges till ett och samma

[59] KOMMISSIONENS FÖRORDNING (EU) nr 1407/2013 av den 18 december 2013 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse.

företag som sammanlagt uppgår till ett belopp motsvarande 200 000 euro under tre beskattningsår.

År 2021 beviljades drygt 9 500 ansökningar till en kostnad om knappt 50 miljoner kronor och det genomsnittliga bidragsbeloppet uppgick till 5 250 kronor. Enligt Boverkets uppfattning talar detta för att ett kommande reparationsbidrag för ägare av flerbostadshus vid övertagande skulle ligga under de beloppsgränser som framgår av förordningen om stöd av mindre betydelse och därmed undgå ett krav på förhandsgodkännande från kommissionen.

8.6 Övriga konsekvenser

Boverket bedömer inte att förslagen får några andra betydande konsekvenser. Detta gäller exempelvis konsekvenser för jämställdhet, konsekvenser för barn (förutom vad som framgår av 8.3.1) eller konsekvenser för miljön. Några av Boverkets förslag innebär ökade incitament för att reparera produkter i stället för att ersätta dessa med nya vilket torde vara mer miljövänligt. Det är dock inte möjligt att bedöma i vilken utsträckning detta skulle få märkbar miljöpåverkan. Inte heller bostadsmarknaden bedöms påverkas i någon märkbar utsträckning även om vissa av förslagen kan bidra till ett ökat kvarboende i hemmen.

9 Författningskommentar

3 § Bostadsanpassningsbidrag lämnas till en person med funktionsnedsättning (sökande) för anpassning av dennes permanentbostad. *Bidrag för att anpassa ett familjehem åt en person med funktionsnedsättning under 18 år söks dock av och lämnas till den som har uppdraget som familjehem*. Om bostaden hyrs i andra hand, lämnas bidrag endast om anpassningsåtgärden är skälig med hänsyn till hur långvarig upplåtelsen är.

Om någon åtar sig att regelbundet under vissa perioder svara för omvårdnaden av en person med funktionsnedsättning i sin bostad och om åtagandet kan antas avse en längre tid, lämnas bidrag även för anpassning av den bostaden. *Bidraget söks av och lämnas till den som gör åtagandet, om personen med funktionsnedsättning är under 18 år och inte är barn till den som gör åtagandet.*

Om sökanden är under 18 år och föräldrarna inte bor tillsammans företräds barnet av den förälder vars bostad ska anpassas för barnet.

Innan bostadsanpassningsbidrag kan lämnas för åtgärder i anslutning till en lägenhet i ett flerbostadshus som innehas med hyres- eller bostadsrätt måste sökanden ha erbjudit ägaren av huset att överta rätten till bostadsanpassningsbidrag enligt 4 §.

Den andra meningen i paragrafens första stycke är ny. Den handlar om när en person med funktionsnedsättning har eller ska ha sitt permanenta boende i ett familjehem och är under 18 år. Det är då inte personen med funktionsnedsättning utan den eller de personer som har uppdraget att vara familjehem som ska ansöka om och – om förutsättningarna är uppfyllda – beviljas bidraget. Ålder när ansökan inkommer till kommunen avgör vem som ska vara part i ärendet.

Den andra meningen i paragrafens andra stycke är också ny. Även den innebär en inskränkning i huvudregeln att det är personen med funktionsnedsättning som ska vara den som ansöker om och beviljas bostadsanpassningsbidraget. Vid periodiskt boende söks bidraget av den som gör åtagandet att svara för omvårdnaden, om personen med funktionsnedsättning är under 18 år och inte är barn till den som gör åtagandet. Även här ska ålder när ansökan inkommer till kommunen avgöra vem som ska vara part i ärendet.

Det tredje stycket är nytt. Bestämmelsen har tillkommit för att underlätta anpassningar när sökanden är under 18 år och barnets föräldrar inte bor tillsammans. Det är den förälder vars bostad ska anpassas som ska ansöka för barnets räkning, det vill säga vara ställföreträdare för barnet. Detta ska gälla oavsett om den föräldern är vårdnadshavare eller inte. Det är en avvikelse från föräldrabalkens reglering. En vårdnadshavare har alltså inte någon rättighet att företräda barnet vid anpassning av den andra

förälderns bostad. Om dock den förälder som inte bor i bostaden som ska anpassas är ägare till eller har nyttjanderätt till bostaden krävs ett medgivande enligt lagens 10 §.

Bestämmelsen i fjärde stycket är ny och innebär att en sökande av bostadsanpassningsbidrag, i de fall ansökan avser åtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med hyres- eller bostadsrätt i ett flerbostadshus, måste erbjuda ägaren av huset att överta rätten till bidrag. Ett sådant erbjudande kan lämpligen framställas till ägaren av bostadshuset i samband med diskussioner om medgivande och utfästelse enligt 10 §. Kommunen kan då ta hänsyn till denna information i sin fortsatta handläggning, och av kommande beslut om bidrag ska framgå om en ägare av ett flerbostadshus övertar rätten till bostadsanpassningsbidrag enligt 4 §.

Ett övertagande enligt 4 § förutsätter att bostadsanpassningsbidraget har beviljats i form av kontantbidrag enligt 16 § första stycket och att ägaren åtar sig att låta utföra de åtgärder som bidraget avser. I kommande föreskrifter till bestämmelsen kan Boverket, liksom idag sker, reglera den närmare praktiska hanteringen av överlåtelse av bidraget.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.2 och 6.3.

4 § Ägare av ett flerbostadshus får överta rätten till bostadsanpassningsbidrag som har beviljats för anpassningsåtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med hyres- eller bostadsrätt. Detta gäller under förutsättning att bostadsanpassningsbidraget har beviljats i form av kontantbidrag enligt 16 § första stycket och att ägaren åtar sig att låta utföra de åtgärder som bidraget avser.

Paragrafen ändras på så sätt att det inte längre är ett krav att sökanden av bostadsanpassningsbidrag måste vilja överlåta sin rätt till bidrag för att ett övertagande ska kunna komma tillstånd. I de fall ägaren av bostadshuset förklarar sig villig att överta rätten till bidrag efter förfrågan enligt 3 § får sökandens intresse av ett ägande stå tillbaka. På så sätt kan anpassningar i anslutning till lägenheter, såsom entréer och andra allmänna utrymmen, komma i samma hand som ägaren av bostadshuset om ägaren är villig att överta bidraget.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.3.

5 § Bostadsanpassningsbidrag lämnas för att *byta, flytta, komplettera eller på annat sätt anpassa de fasta funktionerna* i och i anslutning till en bostad.

Bidrag lämnas endast om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för *personen med funktionsnedsättning. Vid denna prövning ska behovet av förvaring av hjälpmedel beaktas.* Bidrag lämnas inte om behovet kan tillgodoses med hjälpmedel som erbjuds av regionen eller kommunen enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Lag (2019:983).

I paragrafens första stycke preciseras att bostadsanpassningsbidrag lämnas för att byta, flytta, komplettera eller på annat sätt anpassa de fasta funktionerna i och i anslutning till en bostad. Bidrag ska till exempel kunna beviljas för lätt flyttbara rullstolsgarage.

I paragrafens andra stycke första mening ersätts ”sökanden” med ”personen med funktionsnedsättning”. Det är en följd av ändringarna i 3 § som innebär att det inte alltid är personen med funktionsnedsättning som ska ansöka om bostadsanpassningsbidrag (avsnitt 6.2).

I paragrafens andra stycke införs en ny mening om att behovet av förvaring av hjälpmedel ska beaktas vid prövning av ändamålsenligheten.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.4.

6 § Bostadsanpassningsbidrag lämnas inte *till den som efter en särskild biståndsprövning beviljats och bor i sådan bostad* som avses i 5 kap. 5 § andra stycket *eller* 7 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453) *eller* i 9 § 8 *i fråga om bostad med särskild service för barn eller ungdomar eller* 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Den föreslagna lydelsen av bestämmelsen anger inte längre familjehem enligt 9 § 8 LSS. Det innebär att anpassningar i familjehem enligt LSS kommer omfattas av bostadsanpassningsbidraget i likhet med vad som gäller för anpassningar i familjehem enligt socialtjänstlagen, eventuellt i förening med lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Bestämmelsen har dessutom skrivits om så att det tydligare framgår att det bara är personen med ett biståndsbedömt boende som undantas från bidraget. En följd av det blir att en medboende kan beviljas bostadsanpassningsbidrag så länge personen inte själv beviljas en plats i boendet efter en biståndsbedömning. Alla medboende ska kunna komma i fråga för bidraget oavsett vilken prövning som beslutet att bevilja medboende grundar sig på.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.5.

7 § Vid tillämpningen av bestämmelserna i 5 § ska utöver sedvanliga bostadsfunktioner även beaktas behovet av

1. åtgärder för att möjliggöra rehabilitering, funktionsträning och sjukvård för *personen med funktionsnedsättning*, om behovet inte skäligen bör tillgodoses på annat sätt, och
2. åtgärder som gör det möjligt för *personen med funktionsnedsättning* att utöva hobbyverksamhet, om han eller hon på grund av sin funktionsnedsättning inte kan delta i aktiviteter utanför bostaden.

Det görs språkliga ändringar i paragrafen. I punkt 1 och 2 ersätts ”sökanden” med ”personen med funktionsnedsättning”. Det är en följd av ändringarna i 3 § som innebär att det inte alltid är personen med funktionsnedsättning som ska ansöka om bostadsanpassningsbidrag.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.2.

8 § Bostadsanpassningsbidrag lämnas inte om de sökta *åtgärderna skulle innebära ett avhjälpande av*:

1. byggnadstekniska brister,
2. eftersatt underhåll,
3. avsaknad av eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner, eller
4. avvikelser från bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Bedömningen av om det finns byggnadstekniska brister, eftersatt underhåll eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner ska avse skicket före anpassningen utan beaktande av vilka åtgärder bidrag söks för.

Första stycket 4 tillämpas endast när ansökan gäller

1. ett en- eller tvåbostadshus som sökanden har låtit uppföra eller låtit utföra ändringar av,
2. en lägenhet som innehas med bostadsrätt och som sökanden har låtit utföra ändringar i, eller
3. en ägarlägenhetsfastighet som sökanden har låtit utföra ändringar i.

Första stycket innehåller en språklig ändring för att det tydligare ska framgå att brister i bostaden kan medföra att bidrag inte lämnas, även om åtgärden är nödvändig på grund av funktionsnedsättningen.

Andra stycket är nytt. Det handlar om hur bedömningen av om det finns byggnadstekniska brister, eftersatt underhåll och/eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner ska göras. Bedömningen ska utgå från skicket före anpassningen, till exempel på anordning, inredning och material. Åldern i sig är inte avgörande. Lagtexten uttrycker avsedd tillämpning av bestämmelsen i enlighet med propositionen till nuvarande lag (proposition 2017/18:80 sidorna 35 och 72–73). En ansökan ska alltså inte avslås enbart för att en funktion är omodern och/eller mycket gammal, så länge den fungerar och är hel. Skicket avser bland annat

funktionalitet. Skicket kan också avse – vid bedömningen av om det föreligger byggnadsteknisk brist eller avsevärda brister i grundläggande bostadsfunktioner – om eventuella krav på till exempel fuktsäkerhet respektive bostadsutformning har följts när byggnaden uppfördes eller ändrades. Skicket ska sättas i relation till förhållandena före anpassningen och inte bedömas med hänsyn till de åtgärder som bidrag söks för. Om en ansökan till exempel gäller att byta ut ett badkar mot en dusch ska avslag inte göras för att fuktskyddet inte skulle vara tillräckligt efter bytet.

Avsaknad av grundläggande bostadsfunktioner och avvikelser från tillgänglighetskraven nämns inte i paragrafens andra stycke, eftersom det är en annan typ av bedömning som ska göras i dessa fall.

Gränsen mellan de olika bristerna är något flytande. Det kan till exempel uppkomma fall där en och samma brist kan definieras både som eftersatt underhåll och som en avsevärd brist i grundläggande bostadsfunktioner. Om kommunen anser att en ansökan helt eller till viss del ska avslås på grund av 8 § ska den ange vilken eller vilka punkter i bestämmelsen som tillämpas och de omständigheter som lett fram till bedömningen att 8 § är tillämplig.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.6.

9 § Vid byte av bostad lämnas inte bostadsanpassningsbidrag till sådana åtgärder som beror på att den nya bostaden i fråga om storlek, *hur utrymmena är fördelade och belägna*, antal våningsplan eller andra nivåskillnader i eller i anslutning till bostaden är uppenbart olämplig med hänsyn till funktionsnedsättningen. *Bestämmelsen tillämpas inte om den nya bostaden är beviljad eller anvisad av en myndighet.*

Är den nya bostaden ett en- eller tvåbostadshus som sökanden låtit uppföra, lämnas bidrag endast för sådan anordning eller inredning som normalt bara används eller förekommer i sådana hus på grund av att en boende har en funktionsnedsättning. Bidrag lämnas dock inte för hiss.

Bestämmelserna i första *stycket, första meningen,* och andra *stycket* ska tillämpas i fråga om sådana åtgärder som är nödvändiga vid tiden för bytet av bostaden.

I första stycket första meningen ersätts begreppet planlösning med ”hur utrymmena är fördelade och belägna”. Om den åtgärd som bidrag söks för var nödvändig vid bostadsbytet och beror på hur utrymmena i eller i anslutning till bostaden är fördelade och belägna ska bidrag inte lämnas om bristen gör bostaden uppenbart olämplig. I bedömningen av detta ingår storlek och mått på enskilda rum och ytor. Hur inredningen är utformad och placerad i utrymmena, till exempel i kök och hygienrum, är inte en omständighet som gäller utrymmenas fördelning eller belägenhet. Ett badkar till exempel, oavsett om det är inmurat eller inte, är alltså ingen omständighet som ska beaktas vid tillämpningen av första stycket.

Andra meningen i första stycket är ny. Där framgår att första meningen inte ska tillämpas om den nya bostaden är beviljad eller anvisad av en myndighet. De särskilda villkoren för byte gäller alltså inte när ansökan avser anpassning för en person som beviljats eller anvisats bostaden av en myndighet.

Kompletteringen görs för att tillämpningsområdet ska begränsas i enlighet med bestämmelsens syfte, det vill säga att den nya bostaden ska väljas med omsorg. När det inte är personen själv utan en myndighet som ytterst har valt bostaden ska de särskilda villkoren för bidrag inte tillämpas. Det kan till exempel handla om en person som ska bo i ett familjehem eller personer som anvisats en bostad efter att ha fått uppehållstillstånd.

I tredje stycket görs en språklig ändring som en följd av den nya meningen i första stycket.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.7.

10 § Om någon annan än sökanden helt eller till viss del äger bostaden eller gemensamma utrymmen eller tomt i anslutning till bostaden eller om någon annan än sökanden helt eller till viss del innehar bostaden med hyres- eller bostadsrätt eller annan nyttjanderätt, lämnas bostadsanpassningsbidrag endast om

1. samtliga ägare och, i förekommande fall, nyttjanderättshavare har medgett att anpassningsåtgärderna får vidtas, och
2. samtliga ägare har utfäst sig att inte kräva ersättning av sökanden eller nyttjanderättshavare för att återställa anpassningsåtgärderna.

Medgivande och utfästelse enligt första stycket behöver inte inhämtas av upplåtare av tomträtt.

Om en ägare av ett flerbostadshus övertar rätten till bidrag enligt 4 § behöver medgivande och utfästelse enligt första stycket inte inhämtas.

Bestämmelsen i tredje stycket är ny och innebär att om ett övertagande av rätten till bidrag enligt 4 § kommer till stånd behöver medgivande och utfästelse enligt första stycket inte inhämtas. Detta eftersom det är ägaren av flerbostadshuset som kommer att genomföra anpassningsåtgärderna och medgivande och utfästelse då blir överflödiga.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.3.

§ 11 Bidrag lämnas för att reparera sådan anordning eller inredning som har installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser om

1. anordningen eller inredningen är av tekniskt slag,
2. *anordningen eller inredningen främst är avsedd att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning,* eller
3. anordningen eller inredningen har utsatts för onormalt slitage på grund av funktionsnedsättningen.

I fråga om anordning eller inredning av tekniskt slag lämnas bidrag även för besiktning och annat underhåll än reparation.

Ansökan görs av den som enligt 3 § ska ansöka om bostadsanpassningsbidrag eller av den som äger ett flerbostadshus och har övertagit en rätt till bostadsanpassningsbidrag för anordningen eller inredningen enligt 4 §.

Bidrag lämnas endast om åtgärderna är nödvändiga för att bostaden ska vara ändamålsenlig för *en person med funktionsnedsättning*. Bidrag lämnas inte *till den som efter en särskild biståndsprövning beviljats och bor* i sådan bostad som avses i 6 §.

Punkt 2 i paragrafens första stycke är ny. Reparationsbidrag ska kunna beviljas för anordning eller inredning som främst är avsedd att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning. Det innebär att till exempel ramper, stödhandtag och specialanpassade tvättfat (även sådana som inte är höj- och sänkbara) omfattas. Det handlar om anordningar och inredningar som ursprungligen tagits fram för att tillgodose behov hos personer med funktionsnedsättning, även om sådana produkter samtidigt kan vara till nytta för och användas av andra.

Innehållet i den nya punkten 3 motsvarar det hittillsvarande innehållet i punkt 2. Bidrag kan fortfarande lämnas om anordningen eller inredningen har utsatts för onormalt slitage på grund av funktionsnedsättningen.

Vissa anordningar och inredningar kan falla in under såväl punkten 1 som punkten 2. Punkten 3 aktualiseras oavsett vad det är för typ av anordning eller inredning som utsatts för onormalt slitage på grund av funktionsnedsättningen.

Anordningar och inredningar som bedöms vara av tekniskt slag kan även komma i fråga för bidrag för besiktning och annat underhåll än reparation. Detta i enlighet med vad som redan gäller enligt paragrafens andra stycke.

Som exempel på vad som ingår i kretsen anordning och inredning av tekniskt slag nämns i propositionen hissar, dörrautomatik, spisvakter, anordning för att göra inredning höj- och sänkbar, toalettstolar med spol- och torkfunktion eller anordning som kompletterar befintliga toalettstolar

med dessa funktioner (proposition 2017/18:80 sidorna 76–77). Propositionens exempel är inte uttömmande. Vad som kan stödjas med reparationsbidrag förändras med hänsyn till utvecklingen av produkter. Det påverkas också av vad som anses berättiga till bostadsanpassningsbidrag, eftersom en första förutsättning för reparationsbidrag är att anordningen eller inredningen installerats med stöd av bostadsanpassningsbidrag. Även till exempel sensorstyrda kranar bör enligt Boverkets mening ses som anordning av tekniskt slag och därför kunna stödjas med reparationsbidrag.

Innehållet i tredje stycket är nytt.

I första ledet framgår att samma sökandekrets gäller som för bostadsanpassningsbidraget (se avsnitt 6.2). Den föreslagna bestämmelsen i 3 § tredje stycket, om ställföreträdarskap för barn under 18 år när föräldrarna inte bor tillsammans, ska också tillämpas vid ärenden om reparationsbidrag. I hittillsvarande utformning av paragrafen framgår inte vem som ska ansöka.

Av andra ledet framgår att även den som äger ett flerbostadshus och har övertagit en rätt till bostadsanpassningsbidrag för anordningen eller inredningen enligt 4 § kan ansöka om reparationsbidrag. Bestämmelsen utesluter inte att även en person med en funktionsnedsättning som bor i flerbostadshuset (eller i förekommande fall den som har uppdraget som familjehem eller gjort ett åtagande för periodiskt boende, se avsnitt 6.2) kan söka och beviljas reparationsbidrag i de fall ett övertagande av bostadsanpassningsbidrag enligt 4 § har skett. Enligt Boverkets mening bör därvid möjligheten att söka reparationsbidrag inte bara vara förbehållet den person som först har erhållit bidraget och överlåtit det på ägaren av flerbostadshuset enligt 4 §. Även andra personer i ett flerbostadshus ska kunna söka reparationsbidrag. Denna möjlighet för andra att söka reparationsbidrag bör gälla för att kunna få till stånd reparationer i de fall som en ägare av bostadshuset av olika anledningar inte inleder ett reparationsbidragsärende. Det förutsätter att fastighetsägaren tillåter detta. Reparationsbidrag efter ett övertagande utgör inget undantag från prövningen av övriga villkor enligt 11 §. Till exempel beviljas bidrag endast om åtgärden är nödvändig för att bostaden ska vara ändamålsenlig för en person med funktionsnedsättning. Rent praktiskt torde i de fall bostadsägaren ansöker om reparationsbidrag denne få be personen med funktionsnedsättning att lämna in sakkunnigintyg till kommunen vid eventuell begäran.

Fjärde stycket motsvaras delvis av det tredje stycke som gällt tills nu. I första meningen görs en språklig ändring. ”Sökanden” ersätts med ”en person med funktionsnedsättning”. Det är en följd av ändringarna i 3 § som innebär att det inte alltid är personen med funktionsnedsättning som ska ansöka om bostadsanpassningsbidrag.

I fjärde stycket andra meningen anges att bidrag inte lämnas till den som efter en särskild biståndsprövning beviljats och bor i sådan bostad som avses i 6 §. Med denna skrivning framgår indirekt att en medboende till en person som har ett biståndsbedömt boende kan beviljas reparationsbidrag.

För alla slag som omfattas av reparationsbidraget bör liksom i dag gälla att om det inte lönar sig eller är omöjligt att reparera anordningen eller inredningen bör bidrag kunna beviljas på nytt. Detta efter en prövning enligt 5 § av behovet och av om detta kan tillgodoses med en annan typ av anpassningsåtgärd eller med ett hjälpmedel. Ett sådant förfarande är i enlighet med tidigare propositionsuttalanden (proposition 2017/18:80 sidorna 43 och 77).

På samma sätt som gäller för bostadsanpassningsbidrag kan reparationsbidrag sökas i efterhand, det vill säga efter det att åtgärden har utförts. Det kan underlätta då reparationsåtgärder inte sällan är av mer eller mindre akut karaktär.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.2, 6.3 och 6.8.

§ 12 Ägare av bostadshus har rätt till bidrag för kostnader för återställning av anpassningsåtgärder (återställningsbidrag) som har utförts

1. i eller i anslutning till en lägenhet som innehas med hyresrätt eller ett en- eller tvåbostadshus som hyrs ut,
2. i anslutning till en lägenhet som innehas med bostadsrätt, eller
3. i anslutning till en ägarlägenhetsfastighet.

Ändringen avser en justering av andra punkten i paragrafen på så sätt att skrivningen ”i ett flerbostadshus” tas bort. Detta möjliggör att återställningsbidrag kan beviljas för åtgärder i anslutning till en lägenhet som innehas med bostadsrätt oavsett i vilken hustyp denna är belägen.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.9.

§ 14 Bestämmelserna i paragrafen upphävs.

Bestämmelsen om anvisningsrätt utgår. En kommun behöver därmed vid bidragsgivningen inte ta hänsyn till om lägenheten kan anvisas till någon annan person med funktionsnedsättning.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.9.

§ 18 I ett beslut om bidrag ska det anges*:*

1. *de åtgärder som bidraget avser,*
2. *det högsta belopp som kan utbetalas om bidrag lämnas i form av kontantbidrag enligt 16 § första stycket,*
3. *om en ägare av ett flerbostadshus övertar rätten till bostadsanpassningsbidrag enligt 4 §,*
4. *om bidrag lämnas som ett kommunalt åtagande enligt 16 § andra stycket, och*
5. *om bidrag lämnas genom att en begagnad anordning överlämnas enligt 16 § tredje stycket.*

Bestämmelsen om beslut om bidrag formuleras om i en punktlista för att öka tydligheten i paragrafen. Bestämmelsen i tredje punkten är ny och behandlar de fall där ett övertagande av rätten till bostadsanpassningsbidrag kommer till stånd. I dessa fall ska det anges i beslutet om ett övertagande enligt 4 § kommer till stånd. I övrigt sker bara redaktionella ändringar.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.3.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den xx xx 20xx.
2. Äldre förskrifter gäller fortfarande för ansökningar om bidrag som har kommit in till kommunen före ikraftträdandet.

Boverket har inte föreslagit något ikraftträdandedatum. Enligt punkt 2 ska äldre föreskrifter gälla för ansökningar om bidrag som har kommit in till kommunen före detta datum. Om de nya bestämmelserna skulle kunna leda till en mer generös utgång i ärendet är det möjligt att återkalla ansökan. Därefter kan en ny ansökan göras efter att lagändringarna har trätt i kraft, eventuellt av en annan person eftersom sökandekretsen ändras i vissa fall enligt Boverkets föreslag i 6.2.

Boverkets överväganden finns i avsnitt 6.10.

10 Bilagor

Bilaga 1 Uppdrag om bostadsanpassningsbidrag

Bilaga 2 Kvantitativ analys – Utveckling av bostadsanpassningsbidraget

Bilaga 3 Enkät kommuner

Bilaga 4 Enkät arbetsterapeuter

Bilaga 5 Enkät brukare

Fastställd: dnr 4658/2022

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering, byggande och boende

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se

Utredning hantering av elrullstolsgarage

UMEÅ KOMMUN

Sammanfattning

Med anledning av Högsta förvaltningsdomstolens (HFD) dom som innebär att bostadsanpassningsbidrag inte kan lämnas till fristående rullstolsgarage har Tomas Wennström som ordförande för Umeå kommuns funktionshinderråd (UFR) initierat denna rapport. Funktionshinderrörelsens ledamöter i funktionshinderrådet har informerat om de problem och svårigheter som domen medfört. Personer i behov av eldrivna rullstolar för utomhusbruk, för att leva ett delaktigt och socialt liv, nekas förskrivning av hjälpmedlet om de saknar förrådsutrymme som uppfyller de krav på förvaring som ställs enligt Region Västerbottens hjälpmedelshandbok.

När politiken i Umeå kommun och Region Västerbotten beslutade om denna utredning var osäkerheten stor om vilka myndigheter som utredde konsekvenserna av domen och det saknades nationella rekommendationer. Rapporten ger en bild av vad som pågår nationellt och konsekvenser av domen samt förslag till åtgärder som kan genomföras på lokal nivå i avvaktan på en lagändring.

Under framtagandet av denna rapport har Boverket presenterat sin utvärdering av lagen om bostadsanpassningsbidrag. I efterhand kan vi konstatera att den utvärderingen är ett bra stöd för politiken inför ett beslut på kommunal nivå. Boverket föreslår i sin utvärdering att lagtexten i nuvarande lag om bostadsanpassningsbidrag ändras så att fristående elrullstolsförråd fortsättningsvis skall vara bidragsgrundande. Något regeringsbeslut har inte tagits ännu.

I styrgruppen för denna utredning ingår: Tomas Wennström Umeå kommunstyrelse och ordförande UFR, Carin Nilsson Äldrenämndens ordförande Umeå kommun, Mikael Berglund Byggnadsnämndens ordförande Umeå kommun, Kenneth Andersson Hälso- och sjukvårdsnämndens utskott Funktionshinder och samverkan Region Västerbotten. Tjänstepersoner från Region Västerbotten Matthias Schenkel verksamhetschef Hjälpmedel Västerbotten och Nicklas Fryksten verksamhetschef bygglov Umeå kommun samt Elisabeth Nilsson tillgänglighetsstrateg strategisk utveckling Umeå kommun.

I arbetsgruppen för denna utredning ingår: Elisabeth Nilsson tillgänglighetsstrateg, Lena Nygård enhetschef bostadsanpassningen Umeå kommun, Robert Lindgren tf. avdelningschef för Service och underhåll samt Logistik Hjälpmedel Västerbotten, Ulrika Strömmer hjälpmedelskonsulent Hjälpmedel Västerbotten, Gabriella Lundmark arbetsterapeut socialkontoret Skellefteå kommun, Lars-Åke Varg och Ola Johansson båda handläggare vid bostadsanpassningsenheten Skellefteå kommun.

Innehållsförteckning

Sammanfattning 2
Innehållsförteckning 3
Inledning 5
Bakgrund och problembeskrivning 5
Syfte och frågeställningar 5
Avgränsningar 6
Metod och genomförande 7
Resultat och analys 8
Omvärldsbeskrivning 8
Högsta förvaltningsdomstolens dom 8
Boverkets regeringsuppdrag 9
Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) 9
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) 10
Hjälpmedelssamverkan 11
Förskrivarperspektivet efter domen i HFD 14
Bostadsanpassningsbidrag 15
Hur gör andra kommuner i Sverige? 18
Bistånd enligt Socialtjänstlagen (SoL) 2001:453 18
Bygglagstiftning 20
Leverantörer av elrullstolsgarage 22
Upphandling och kostnader 22
Diskussion och slutsatser 25
Resultatdiskussion 25
Metoddiskussion 28
Slutsatser och rekommendationer 28
Bilagor 30
Bilaga 1 – Information om Hjälpmedelsråd 31
Bilaga 2 – Förskrivningsprocessen 32
Referenser – slutnoter 33

Utredning hantering av elrullstolsgarage

Inledning

Följande rapport är framtagen på uppdrag av politiken från Umeå kommun och Region Västerbotten för att undersöka om det finns åtgärder som kan genomföras i samverkan i avvaktan på ett kommande regeringsbeslut om elrullstolsgarage. Vilka möjligheter finns för personer som är i behov av eldrivna rullstolar för utomhusbruk och saknar förrådsmöjlighet som uppfyller förvaringskrav.

Bakgrund och problembeskrivning

Funktionsrättsrörelsens ledamöter i Umeå kommuns funktionshinderråd (UFR) har vid flera tillfällen informerat om den situation som personer med funktionsnedsättning drabbats av sedan ikraftträdandet av Högsta förvaltningsdomstolens dom (HFD 2020)[1]. Domen innebär att bostadsanpassningsbidrag inte längre kan beviljas till fristående rullstolsgarage för eldrivna utomhusrullstolar, de så kallade brödburkarna. Personer som ansöker om och är i behov av eldriven utomhusrullstol men saknar förrådsmöjlighet i anslutning till bostaden kan inte beviljas hjälpmedlet på grund av bristande förvaring. För personerna innebär det att deras möjlighet till ett aktivt och självständigt liv begränsas eller omöjliggörs.

Ordförande för UFR Tomas Wennström beslutade att sammankalla politiker och tjänstepersoner från Region Västerbotten och Umeå kommun till ett inledande möte den 30 juni 2022 med anledning av den situation som uppstått. Syftet med dialogmötet var att diskutera om det fanns ett intresse för kommunen och regionen att samverka för att underlätta för de som drabbats, fram till dess att regeringen beslutar om riktlinjer eller lagändring.

Mötet beslutade att en utredning behövs för att politiken ska kunna ta ställning i frågan. En arbetsgrupp med tjänstepersoner från Region Västerbotten och Umeå kommun tillsattes. Arbetsgruppen fick i uppdrag att tillfråga Skellefteå kommun om intresse fanns att ingå i arbetsgruppen. Utredningens innehåll och tidsplan beslutades vid det inledande dialogmötet.

Syfte och frågeställningar

Arbetsgruppens uppdrag var att presentera ett första utkast till politiken och sammankalla till ett möte i slutet av september 2022. Att presentera en slutrapport med svar enligt nedanstående frågeställningar.

Mötets beslut om utredningens innehåll:

- lägesbeskrivning med uppgifter om kommunens och regionens uppdrag kopplat till eldrivna rullstolar och förvaring, hur många personer som nekas

eldriven rullstol som konsekvens av HFD:s dom, vilka hjälpmedel omfattas av kravet på förvaring

- En omvärldsbeskrivning exempelvis hur gör andra kommuner och regioner, har Sveriges kommuner och regioner (SKR) någon rekommendation, vad händer med Boverkets utvärdering
- Kan fristående förråd ingå i hjälpmedelssortimentet.
- Möjliga åtgärder exempelvis om det är möjligt att hyra-, leasa- eller köpa förråd. Förfrågan till minst två tillverkare/leverantörer om det finns ett intresse för uthyrning eller leasing av förråd. Finns det leverantörer som tar ansvar för hela processen - kontakt med fastighetsägare, markberedning, uppställning, framdragning av el, bortforsling och återställa mark. Visa en kostnads-jämförelse av de tre alternativen.
- Detaljutredning exempelvis vem är beställare och hur kan leasing eller hyresavtal se ut, uppställningsplatser för förvaring om det gäller hjälpmedel
- Beskrivning av bostadsanpassningsprocessen hur såg arbetsprocessen ut när fristående elrullstolsgarage var ett bostadsanpassningsärende.

Avgränsningar

Hur många som nekats bostadsanpassningsbidrag sedan HFD:s dom, på grund av att det saknats lämplig förvaring av eldriven utomhusrullstol är en svår fråga att svara på. Arbetsgruppen övervägde att skicka en enkät till förskrivare för svar på frågan men valde i stället att uppskatta utifrån jämförelser med tidigare års förskrivningar. Det fanns flera anledningar att endast göra en uppskattning, dels har inte förskrivarna fört statistik över hur många som nekats hjälpmedel pga. bristande förvaring, dels finns förskrivare både inom regionen och kommunerna och tillgång till register över förskrivare finns endast hos regionen, dels har ansökningar om bostadsanpassningsbidrag för förvaring av hjälpmedel minskat sedan HFD:s dom, dels kom domen i samband med pandemin och dess restriktioner vilket minskade både hjälpmedelsförskrivningar och ansökningar om bostadsanpassningsbidrag.

En enkätundersökning har genomförts av Boverkets utredare, resultaten redovisas samtidigt med Boverkets utvärdering av lagen (2018:222) om bostadsanpassnings-bidrag (Boverket 2023 not 7). Enkätundersökningen omfattar bland annat förskrivare av hjälpmedel, handläggare av bostadsanpassningsbidrag och berörda ideella organisationer.

Metod och genomförande

Arbetsgruppen har i sin helhet träffats i digitala möten vid tre tillfällen, däremellan har dialog förts mellan tjänstepersoner. Teams digitala plattform har använts av samtliga tjänstepersoner som bidragit med rapportens faktainsamling. Region Västerbotten hjälpmedelsverksamheten har tillhandahållit statistik avseende hjälpmedels-förskrivning och underlag som beskriver organisering av hjälpmedelsverksamheten i Västerbotten samt samverkan mellan kommuner och regionen. Skellefteå kommun har beskrivit förskrivarens roll och erfarenheter av den uppkomna situationen bland annat genom fallbeskrivningar. Handläggare av bostadsanpassningsbidrag från både Skellefteå och Umeå kommun har tillhandahållit statistik och fakta om den utredningsprocess som föregår ett bostadsanpassningsbidrag. De har även beskrivit arbetsprocessen inför ett uppförande och borttagande av ett elrullstolsgarage.

Information från myndigheter som berörs av hjälpmedelssortiment och standard, Boverkets utvärdering, bygglagstiftning, brandsäkerhet samt stöd till kommuner har skett via e-post och telefonsamtal.

I Sverige finns två företag som är tillverkare och försäljare av elrullstolsgarage. Genom brev kontaktades båda företagen med förfrågan om det fanns ett intresse från deras sida av att tillhandahålla leasing eller uthyrning av elrullstolsgarage och vad som bör ingå i ett avtal samt kostnadsförslag. Ett av företagen återkopplade och visade intresse som bidragit till ett avtalsförslag, båda företagen har bidragit med inköps- och fraktkostnader. Dialog med företagen har skett med digitala möten, e-post och via telefonsamtal.

Resultat och analys

Omvärldsbeskrivning

Det nationella målet för funktionshinderspolitiken (Socialdepartementet 2021)[2] står att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och att barnperspektivet beaktas. Genomförandet av det nationella målet inriktas mot fyra områden:

- Principen om universell utformning
- Befintliga brister i tillgängligheten
- Individuella stöd och lösningar för individens självständighet
- Att förebygga och motverka diskriminering

Det finns flera prioriterade samhällsområden som har avgörande betydelse för jämlika levnadsvillkor och delaktighet i samhället, några områden som kan kopplas till utredningsuppdraget är arbete och försörjning, utbildning, hälso-och sjukvård, bostad, byggd miljö och samhällsplanering. Funktionshinderspolitikens mål regleras i olika författningar: lagar, förordningar och föreskrifter med tillhörande råd och rekommendationer. I utredningen belyser vi koppling mellan uppdraget och några författningar.

Folkhälsopolitikens målområde fem har koppling till denna utredning. Målområdet handlar om boende och närmiljö om bostadsområden som är socialt hållbara. Det handlar bland annat om tillgång till offentliga platser med miljöer som bidrar till delaktighet och trygghet. Tillgång till samhällsservice är viktigt för att skapa jämlika förutsättningar för en god hälsa (Folkhälsomyndigheten 2022)[3]. För några personer är den eldrivna utomhusrullstolen det som är avgörande för att få tillgång till offentliga miljöer och samhällsservice.

Högsta förvaltningsdomstolens dom

Den 23 december 2020 meddelade Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 4637-19, not 1) att bostadsanpassningsbidrag inte kan lämnas till ett fristående rullstolsgarage då rullstolsgaraget inte kunde anses vara en komplettering till en fast funktion i anslutning till bostaden enligt lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag[4]. Tidigare har bostadsanpassningsbidrag i vissa fall beviljats för fristående elrullstolsgarage om förvaring för elrullstol inte har kunnat tillgodosetts på annat sätt, vilket alltid utreds som första steg. I förarbetena till lagen om bostadsanpassningsbidrag anges att avsikten är att bidrag i vissa fall ska kunna lämnas för enklare förråd för rullstol och andra viktiga hjälpmedel (prop. 2017/18:80)[5].

Boverkets regeringsuppdrag

Den 1 juli 2018 trädde lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag i kraft och ersatte den tidigare lagen. Syftet med lagen har inte förändrats utan är fortfarande, att genom bidrag till anpassning av bostäder ge personer med funktionsnedsättning möjlighet till ett självständigt liv i eget boende.

Boverket har regeringens uppdrag (Socialdepartementet 2021)[6] att utvärdera lagen om bostadsanpassningsbidrag och lyfta fram faktorer som påverkar utvecklingen av bidraget. Myndighetens uppdrag är att beskriva hur dessa faktorer påverkar möjligheten för personer med funktionsnedsättning att få tillgång till ett boende anpassat efter deras behov. Förhållandet mellan bostadsanpassningsbidrag och förskrivning av hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen 2017:30 ska särskilt belysas. Eventuella skillnader mellan kvinnor och män ska lyftas fram. Boverkets utredare har inte haft mandat att dela med sig av resultat under pågående utvärdering.

Boverkets utvärdering redovisades till Socialdepartementet under våren 2023. Ett regeringsbeslut avseende en eventuell lagändring brukar enligt Boverkets handläggare dröja 2 – 3 år efter inlämnad redovisning.

Enligt utvärdering (Boverket 2023, avsnitt 6.4 Rullstolsgarage 5 § s 58 – 62)[7] har det efter HFD:s dom varit ett markant mindre antal beviljade bostadsanpassningar i form av rullstolsgarage. För att uppfylla ändamålet med lagen om bostadsanpassnings-bidrag, att möjliggöra för personer med funktionsnedsättning att bo i egen bostad, anser Boverket att en ändring av 5 § lagen om bostadsanpassningsbidrag behövs. Boverket anser inte att det är lämpligt att lätt flyttbara rullstolsgarage tillhandahålls som hjälpmedel. 5 § lagen om bostadsanpassningsbidrag bör därför ändras för att möjliggöra att bostadsanpassningsbidrag beviljas för lätt flyttbara rullstolsgarage om övriga villkor är uppfyllda.

Boverket föreslår att 5 § första stycket skrivs om så att det framgår att bostadsanpassningsbidrag kan lämnas för att byta, flytta, komplettera eller på annat sätt anpassa de fasta funktionerna i och i anslutning till en bostad. Skrivningen syftar till att belysa att anpassning kan ske på många sätt.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)

Arbetsgruppen har även kontaktat SKR för en lägesbeskrivning, dels om eventuellt samarbete mellan SKR och Boverket inom ramen för regeringsuppdraget, dels deras syn på att använda sig av socialtjänstlagen som stöd för att tillhandahålla elrullstolsförråd, dels om möjligheten att elrullstolsgarage kan beviljas som hjälpmedel.

SKR meddelar att de bevakar frågan och har kontakt med Boverket i samband med deras regeringsuppdrag. Se nedan citat av tjänsteperson vid SKR

> ”Hjälpmedelschefsnätverket har ”kartlagt” och diskuterat kring hur man hanterar detta ”moment 22”, som har uppkommit i och med den nya domen. Men det finns inte några ”rekommendationer””.

Handläggare vid SKR informerar om att HFD:s dom har påverkat landets kommuner och regioner olika. Upplevelsen av hur stort problem det är varierar men framför allt ser lösningarna olika ut. En orsak till olikheterna uppges bland annat vara hur kommunerna valt att göra kring bostadsanpassningsbidrag både innan och efter domen. Även möjlighet till förskrivning av utomhusrullstolar skiljer sig nationellt. Boverket har ställt frågan till SKR om lämpligt vägval bland annat när det gäller möjligheten att använda socialtjänstlagen. När det gäller prövning enligt socialtjänstlagen uppger kontaktade tjänstepersoner vid SKR att de är mycket tveksamma till det. Delvis för att kompetensen i denna bedömning finns hos de som hanterar bostadsanpassning men också för att prövning enligt socialtjänstlagen innebär att det görs en utredning om den enskilde har egna medel att stå för insatsen (jmf försörjningsstöd). SKR menar att det vore olyckligt att öppna för detta och uppger att de avvaktar Boverkets utredning med hopp om att man finner en lösning.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Eldrivna rullstolar har enligt uppgift kunnat förvaras och laddas i trapphus till flerfamiljshusens men är inte längre möjligt. Skärpningen ställer större krav på fastighetens utformning. Utredningsgruppen har kontaktat MFD för ett förtydligande vad som gäller.

MSB bildades 2009, enligt myndigheten har de inte ändrat sin hållning i frågan om förvaring och laddning av elrullstolar i trapphus. Bakgrunden är vikten av att hålla trapphusen fria från dels saker som hindrar eller riskerar att hindra utrymningsvägen, dels undvika brännbart material i utrymmet. Det är fortfarande möjligt att förvara elrullstol i trapphus men det är inte tillåtet att ladda en eldriven rullstol i trapphus, se citat nedan.

> ”El-/rullstol i trapphus
> Med hänsyn till att en el-/rullstol utgör ett viktigt stöd för personer med funktionsvariation behöver den ha hög tillgänglighet. Uppställningen i ett trapphus bör dock föregås av en bedömning av andra möjliga alternativ såsom i egen lägenhet, källar-, vinds- eller gårdsutrymme inklusive förekommande förvaringsanordningar utomhus. Om trapphuset måste användas som uppställningsplats behöver placeringen anordnas med tillfredsställande säkerhet. El-/rullstolen får inte påverka fria bredden i utrymningsvägen och ska i sådana fall vara av svårantändligt material.
>
> Batteriladdning av elrullstol
> En elrullstol som laddas utgör en förhöjd brandrisk, batteriet får därför inte laddas i trapphuset. Statistik och erfarenhet visar att laddning av batterier kan leda till överhettning och utveckling av brand. Vid laddning

> av vätskefyllda batterier behöver utrymmet där rullstolen laddas ha tillräcklig ventilation, så att brännbar gas (vätgas) kan ventileras bort. Även tillverkaren av elrullstolen kan ha anvisningar för laddning av elrullstolen och krav på utrymmet där laddning sker. ”

Enligt MSB är det ovanligt att elrullstolar brinner vilket framgår av en rapport som tagits fram genom data från händelserapporter av räddningstjänsten efter genomförda räddningsinsatser. Viss osäkerhet finns eftersom rapporten inte fångar alla bränder och elrullstolar finns inte som ett definierat förval i händelserapporten. Det är vanligast att bränder startar vid laddningstillfällen av elprodukter. När det gäller bränder som startar i batterier finns inga sådana bekräftade fall rapporterade när det gäller elrullstolar. Däremot finns typer av batterier som tenderar att starta bränder även utan laddning exempelvis el cyklar och Hoover boards. Om batterier med liknande kemi och kvalitét börjar användas i elrullstolar ändras förvarings förutsättningarna.
Det är ägaren eller nyttjanderättshavararen till en byggnad som ansvarar för att, kortfattat, hålla ett brandskydd i skälig omfattning enligt lag 2003:778 om skydd mot olyckor, 2 kap. 2 §[8]. Fastighetsägaren har rätt att sätta upp regler för brandskyddet i byggnaden.

Hjälpmedelssamverkan

I Socialstyrelsens handbok, förskrivning av hjälpmedel (Socialstyrelsen 2021, s 19)[9] förklaras ansvaret att erbjuda hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning. Att det är delat mellan regionerna och kommunerna med hänvisning till Hälso- och sjukvårdslagen (8 kap. 7 § och 12 kap. 5 § i HSL). Vilken typ av hjälpmedel som ska erbjudas är dock inte närmare reglerat i författning och därför varierar synen på vad som ska betraktas som hjälpmedel nationellt mellan regionerna och kommunerna. Även avgifterna för hjälpmedel kan variera.

Regional samverkan för hälsa, vård och omsorg
I Västerbottens län finns en gemensam överenskommelse mellan Region Västerbotten och kommunerna angående värdegrund omkring hjälpmedelsförsörjning. Denna Hjälpmedelsstrategi innebär bland annat att alla länets invånare ska ha samma utbud och tillgång till hjälpmedel. I strategin ingår även en prioritetsordning[10] för behov av hjälpmedel.

Hjälpmedelsrådet
Hjälpmedelsrådet är en regional samverkan för tjänstepersoner som utgör navet i den förskrivningsprocess som görs i samverkan mellan Region Västerbotten och länets kommuner. Samverkan gäller insatser från hälso- och sjukvård som behöver dryftas med ett regionalt perspektiv. Hjälpmedelsrådet har i uppdrag att tillse att olika gruppers behov av hjälpmedel jämställs med varandra samt att verka för att den gemensamma strategin följs. Grupperingen följer upp verksamhet, kvalitet,

patientsäkerhet och ekonomi inom hjälpmedelsområdet. Bereder strategiska frågor på uppdrag av Länssamverkansgruppen. För mer information se bilaga 1 Hjälpmedelsråd.

I Västerbotten förskrivs hjälpmedel till patienter av förskrivare inom kommunernas och regionens verksamheter med stöd av Hjälpmedelshandboken[11]. Hjälpmedel Västerbottens (HMV) uppdrag är att stödja förskrivningsprocessen vid hjälpmedel för dagliga livet (personligt förskrivna hjälpmedel i länet). Traditionellt sett gäller detta medicintekniska produkter, inom området kompensatoriska hjälpmedel. Stödet som HMV erbjuder är både tjänster och leverans av produkter samt distribuering av hjälpmedelshandboken.

De sortiments- och produktområden som ingår i hjälpmedelshandboken har vuxit fram genom åren. Idag sker förändringar i sortiments- och produktområden efter beslut av Hjälpmedelsrådet eller politiken vid större beslut. Förändring av en enskild produkt i ett produktområde sker idag oftast efter genomförd upphandling. Kraven i Regionens hjälpmedelsupphandlingar utformas av deltagare från de tre nordliga Regionernas hjälpmedelsverksamheter samt förskrivarrepresentanter.

Upphandling utförs enligt kraven i Lagen om offentlig upphandling beroende på inköpsvolymer men det som upphandlas kommer inte alltid automatisk in i sortimentet. Utöver de aktuella upphandlade produkterna så återanvänds en stor del av hjälpmedelsprodukterna under lång tid.
Hjälpmedelsprodukter delas in i olika produktområden med hjälp av klassificeringen ”Hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning ISO 9999”. Hjälpmedel är till största delen, men inte uteslutande, medicintekniska produkter och kraven på dessa regleras i EU-förordningen 2017/745 om medicintekniska produkter, ofta förkortad till MDR. Vad som är hjälpmedel definieras av Socialstyrelsen som är tillsynsmyndighet.

Socialstyrelsens definitioner av hjälpmedel
Socialstyrelsen har delat upp hjälpmedel med två definitioner;
Hjälpmedel för det dagliga livet:

> individuellt utprovad produkt som syftar till att bibehålla eller öka aktivitet, delaktighet eller självständighet genom att kompensera en funktionsnedsättning

Hjälpmedel för vård och behandling:

> förskriven medicinteknisk produkt som syftar till att kontrollera, bibehålla eller förbättra ett medicinskt tillstånd och som är avsedd att kunna användas utan hälso- och sjukvårdsutbildning

Tillbehör:
Ett tillbehör till hjälpmedel är generellt knutet till en specifik hjälpmedelsprodukt och har samma producent som huvudprodukten. Det finns tillbehör som går att använda på andra leverantörers hjälpmedel. Dessa tillbehör kan klassificeras enligt ISO 9999 samt att de uppfyller kraven i Socialstyrelsens definition om hjälpmedel för det dagliga livet och är kompenserande. Tillbehören uppfyller också i de flesta fall de krav som

finns i MDR och är medicintekniska produkter. Tillbehören är då i sig själva hjälpmedelsprodukter.

Förskrivningsprocessen

Vid förskrivning av hjälpmedel är förskrivare skyldiga att följa Socialstyrelsens föreskrifter HSLF-FS 2021:52[12]. I dessa finna bland annat förskrivningsprocessen beskriven. För att upprätthålla god och säker vård är förskrivningsprocessens central vid förskrivning av hjälpmedel. Se en beskrivning av förskrivningsprocessen i bilaga 2.

Krav på förvaring

Kravet på förvaring gäller för alla eldrivna rullstolar men de flesta används inomhus eller kombinerat inne/ute och då är inte förvaringen ett problem. Förvaringen kan skapa problem då det gäller eldrivna rullstolar som enbart används utomhus. Nedan följer gällande text ur Hjälpmedelshandboken, Förvaring.

> Vid förskrivning av eldriven rullstol krävs att brukaren har tillgång till ett torrt förvaringsutrymme, där den eldrivna rullstolen och dess utrustning är väl skyddad mot väder och åverkan. I förvaringsutrymmet ska möjlighet till laddning finnas och temperaturen får inte understiga 5 plusgrader. Vidare ska förvaringsutrymmet vara lättillgängligt och får inte utgöra en begränsning av brukarens användning av produkten.

Text om förvaring har tagits fram i samverkan med Hjälpmedel Västerbotten samarbetspartners - kommuner och Region och beslut är taget i Hjälpmedelsrådet. I detta beslut togs bland annat hänsyn till vad leverantörerna generellt skrivit om förvaring i bruksanvisning, till vad batteriet klarar och kan prestera då de är kalla, utifrån risk för ökat slitage, kortare livslängd på stolarna, risk för mögelangrepp på sitsar och komfort med kall stol. Viktigast är dock att hjälpmedlet fungerar och är funktionellt för hjälpmedelsanvändaren utifrån den målsättning som förskrivare och hjälpmedelsanvändare satt tillsammans. Utöver krav på förvaring och funktion ställs krav på eldrivna rullstolar genom förordning om medicintekniska produkter (MDR). I den förordningen finns många krav på produkters funktion och säkerhet. Krav kan inte ställas i upphandling som är i konflikt med MDR.

Sortiment av eldrivna rullstolar för utomhusbruk

Enligt Hjälpmedel Västerbotten används olika modeller av eldrivna rullstolar för utomhusbruk beroende på upphandling och återanvändning av produkter. Det är brukarens behov som styr vilken modell som förskrivs. Exempel på behov som beaktas är behov av stöd i sittande, hur överflyttningar sker, funktion i armar/händer (vilket avgör styrsätt) och till vilka aktiviteter hen ska ta sig.

Antalet eldrivna rullstolar som förskrivs/år i Västerbotten

Antalet förskrivna elrullstolar under perioden 2019 – 2021, se tabell nedan. Under hela perioden har förskrivningen av eldrivna rullstolar minskat med 94 st. Mellan 2019 – 2020 var minskningen 46 st. och mellan 2020 – 2021 var minskningen 48 st. Observera att uppgifter på hur stor andel av de förskrivna eldrivna rullstolarna som är för utomhusbruk framgår inte.

År	2019	2020	2021
Antal	199	153	105

HFD:s dom trädde i kraft 2020 vilket kan vara en orsak till minskad förskrivning. Men minskningen av förskrivna eldrivna rullstolar hade redan börjat 2019 och enligt Hjälpmedel Västerbotten kan en del av minskningen vara en pandemieffekt, personer var isolerade och kunde inte eller undvek att träffa förskrivare.

Förskrivarperspektivet efter domen i HFD

En eldriven rullstol för utomhusbruk ska kunna förskrivas för att möjliggöra förflyttning utomhus för alla människor som har ett behov, det vill säga inte kan förflytta sig på annat sätt. Förskrivare berättar att sedan HFD:s dom nekas patienter att ens ansöka om en eldriven utomhusrullstol, eftersom det saknats förvaring som uppfyller kraven från leverantören och hjälpmedelsverksamheten. Förskrivaren står bakbunden och kan inte hjälpa patienten till ett så självständigt och delaktigt liv som möjligt. En förskrivare uppger att det känns odemokratiskt att tvingas till att göra skillnad på patienter som har samma behov av en elrullstol för utomhusbruk, det blir inte patientens behov som styr beslutet utan deras möjlighet till förvaring.

Vanliga orsaker till att elrullstolsförskrivning nekats:

- förvaring utomhus saknas
- kallgarage finns men uppfyller inte kraven på förvaring, minst 5 plusgrader. Bostadsanpassningsbidrag för isolering av ett kallgarage/förråd beviljas inte
- varmgarage finns men avståndet till entrén är för långt, patienten klarar inte av att förflytta sig till garaget
- brandskyddsregler godkänner inte laddning av elrullstol i trapphus till flerbostadshus

Förskrivare uppger att det kan vara svårt att förklara kravet på förvaring i temperatur minst 5 plusgrader som anges i Hjälpmedelshandboken. I en del bruksanvisningar är produkten utformad för användning i alla typer av väder. Lagring och laddning bör dock ske under tak, alternativt under presenning.

Alla patienter har inte anhöriga eller vänner som kan hjälpa dem att förflytta sig utomhus och oftast finns en stark vilja från patienten att klara sig självständigt och inte behöva känna sig beroende av andra. En förskrivare uppger att många patienter berättar att de känner sig jobbiga och inte vill belasta sina nära och kära med att hjälpa dem med att förflytta sig utomhus och då i stället avstår från aktiviteter. Detta leder till ännu mer isolering och utanförskap.

Förskrivare berättar om sina erfarenheter

Fall 1
En person med MS är beroende av rullstol och kan använda manuell rullstol utomhus men endast mycket korta sträckor. Förflyttning utomhus sker med färdtjänst eller med hjälp av vänner och bekanta. Eftersom förvaring saknas och elrullstolsgarage inte längre är ett alternativ överväger förskrivaren en mindre elrullstol som kan laddas i lägenheten. Den eldrivna utomhusrullstolen hade varit ett bättre alternativ eftersom den klarar längre sträckor och är säkrare att köra utomhus samt klarar kyla bättre än den mindre elrullstolen.

Fall 2
Uppger att hen har nekat några patienter eldriven rullstol för utomhusbruk på grund av förvaringsbrist i flerfamiljshus. En patient nekad elrullstol boende i villa utan varmgarage.

Fall 3
Har haft 2-3 patienter där de inte kunde gå vidare med ansökan på grund av att det inte fanns någon förvaring.

Fall 4
Elrullstol för utomhusbruk kunde förskrivas eftersom bostadsföretaget gick med på att den boende fick hyra en garageplats för sin rullstol. Garageplatsen fanns i samma byggnad som rullstolsanvändarens lägenhet och det fanns hiss till garaget. Den boende hade även ekonomisk möjlighet att betala månadshyra för garageplatsen.

Fall 5
Det saknades förvaring i ett flerbostadshus. En alternativ lösning diskuterades där personen skulle förvara elrullstolen hos en nära släkting under vinterhalvåret. Med den lösningen skulle rullstolen användas sällan under vinterhalvåret och därför måste förskrivaren neka personen hjälpmedlet.

Fall 6
En person med stort behov och önskan om elrullstol behövde förvara den inne i sin lilla lägenhet, då förvaring ute inte fanns. På grund av trångboddheten förskrevs en mindre och kanske dyrare modell av elrullstol.

Fall 7
En person har nekats att ansökan om elrullstol för att det inte fanns förvaring. En annan person har beviljats elrullstol med bostadsanpassningsbidrag för montering av elkontakt och en dörr i ett förråd under en trappa och eget montage av element.

Bostadsanpassningsbidrag

Bostadsanpassningsbidraget är ett komplement till bygglagstiftningen och det är Boverket som är tillsynsmyndighet. Bostadsanpassningsbidrag handläggs hos kommunerna enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag (2018: 222). Det är ett enskilt

ekonomiskt kontantbidrag som kan beviljas till en person som har en bestående funktionsnedsättning och behovet styrks med ett medicinskt intyg som bifogas ansökan.

Rollfördelning

Vid ansökan om kontantbidrag förekommer flera olika aktörer i ett ärende och alla har olika roller. Figuren nedan beskriver vem som gör vad i ett ärende om bostadsanpassningsbidrag.

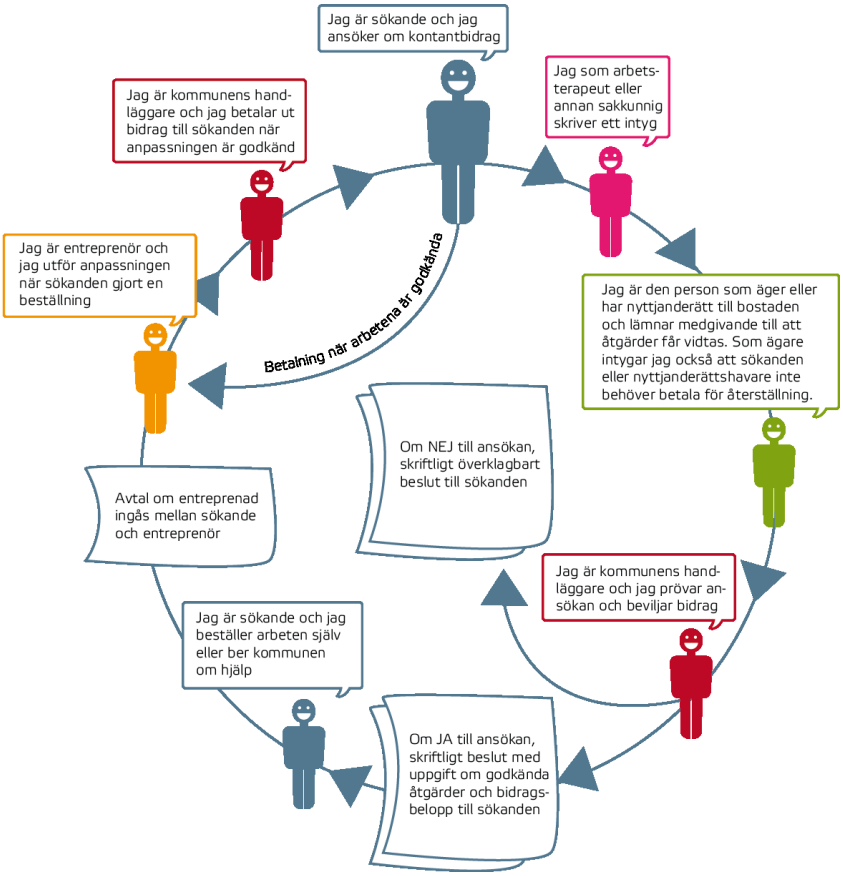

Bild: Vem gör vad. Beskrivning av rollerna i ett ärende om bostadsanpassnings bidrag, kontantbidrag. Illustration: Boverket / Altefur Development

När ansökan har kommit in till kommunen och handläggaren påbörjar handläggning av ett ärende tas kontakt med sökanden. Sökanden har möjlighet att bifoga ritningar/anbud/offerter tillsammans med ansökan. Vid behov bokas ett platsbesök för att påbörja utredningen om vad bostadsanpassningsbidrag kan beviljas för utifrån ansökan, intyg och eventuell offert. Innan beslut kan fattas behöver handläggare ibland ta in fler offerter.

Om sökanden bor i ett flerbostadshus kontaktas fastighetsägaren för ett ägarmedgivande när förslag på åtgärd är framtaget. Bostadsanpassningsbidrag kan inte beviljas utan att fastighetsägaren gett sitt godkännande. Dokumentation och kommunikation med berörda personer är viktigt under handläggningsskedet. När underlag för skälig kostnad/offert för åtgärden tagits fram tas ett beslut på aktuellt kontantbidrag och beslut skickas till sökanden. Sökanden kan själv ombesörja beställning av beviljad åtgärd hos t ex en entreprenör eller kan via en fullmakt godkänna att kommunen kan vara sökanden behjälplig med beställning av beviljad

åtgärd. Efter att åtgärden är utförd utbetalas aktuellt bostadsanpassningsbidrag antingen till sökanden eller via fullmakt till den entreprenör som utfört åtgärden.

Vid ett avslag kan sökanden överklaga beslutet till förvaltningsrätten. Lagen om bostadsanpassningsbidrag är en rättighetslag, vilket innebär att enskilda, så länge som de uppfyller villkoren, garanteras att få sina behov tillgodosedda och får en möjlighet till överprövning i domstol vid ett avslagsbeslut (Boverket 2023 not 7 s. 26)

Handläggning av Bostadsanpassningsbidrag innan HFD:s dom

Efter inkommen komplett ansökan bokades platsbesök. Handläggaren utreder om det fanns möjlighet att förvara en eldriven rullstol för utomhusbruk i befintlig bostad eller i en komplementbyggnad, ofta i samråd med kvartersvärd eller förvaltare. Under platsbesöket utreddes vilka åtgärder som kunde vara aktuella och som var ett komplement till en fast funktion. Det kan tex vara

- Utjämning av nivåskillnader med tröskelkilar eller ramper för att möjliggöra tillgång till befintliga förråd i aktuell fastighet eller komplementbyggnad
- Installation av en dörrautomatik/garageport öppnare till närliggande komplementbyggnad
- Uppsättning av väggar och dörr för att tillskapa låsbart utrymme i befintligt förråd, tex cykelförråd
- Ta upp bredare eller ny dörröppning till befintligt garage/förråd i småhus/flerbostadshus

Om det saknades möjlighet att ordna förvaring inom befintlig fastighet, har bostadsanpassningsbidrag tidigare kunnat beviljas för ett fristående elrullstolsgarage om fastighetsägaren gett sitt medgivande till detta. Efter domen från HFD kan kommunen inte längre bevilja bidrag till fristående elrullstolsgarage men andra åtgärder enligt punktlistan ovan kan fortfarande vara aktuella att bevilja bidrag för. När det gäller personer som tidigare fått beviljat ett elrullstolsgarage kan de ansöka om reparationsbidrag även efter HFD:s dom.

Beviljade bostadsanpassningsbidrag till fristående elrullstolsgarage
Antal beviljade fristående förråd för eldrivna rullstolar för utomhusbruk enligt lagen om Bostadsanpassningsbidrag (2018: 222) i Umeå och Skellefteå åren 2018–2021, se nedanstående tabell.

År	2018	2019	2020	2021
Umeå	8 st	6 st	10 st	2 st*
Skellefteå	21 st	21 st	26 st	1 st

* Flytt av ett tidigare beviljat elrullstolsgarage samt byte av ett trasigt elrullstolsgarage

Antalet avslag på ansökan om bostadsanpassningsbidrag sedan HFD dom var 2021 i Umeå 2 avslag och Skellefteå 1 avslag. 2022 har Umeå inte haft några avslag och från Skellefteå saknas uppgift.

Hur gör andra kommuner i Sverige?

Eftersom utbudet av hjälpmedel varierar mellan regioner och kommuner enligt (Socialstyrelsen 2021, s 19 handbok) är det en bidragande orsak till att HFD:s dom upplevts mer eller mindre problematisk bland kommuner och regioner. En annan orsak är att klimatet varierar från norr till söder.

Kommuner i Sverige hittar olika metoder att lösa det problem som uppstått sedan HFD:s dom för medborgare som är i behov av eldriven rullstol för utomhusbruk men som saknar förrådsmöjligheter som motsvarar de krav som ställs. Enligt Boverkets utvärdering (Boverket 2023 s. 59 – 60) har efter HFD:s avgörande en majoritet av kommunerna slutat att bevilja bidrag till lätt flyttbara rullstolsgarage. Av enkäten från Boverket år 2022 till handläggare av bostadsanpassningsbidrag framgår att 68 procent av kommunerna inte beviljar bostadsanpassningsbidrag till sådana och att de inte heller finns att tillgå som hjälpmedel. Bara 11 procent, 25 kommuner, beviljar bostadsanpassningsbidrag till flyttbara garage. 5 procent, 12 kommuner, anger att de finns att tillgå som hjälpmedel. 16 procent av kommunerna uppger att de beviljar bostadsanpassningsbidrag till platsbyggda garage.

När arbetsterapeuter svarar på frågan vilken som är den vanligaste anpassningen som avslås uppger 37 procent att det är förvaring (möjligheter att förvara skrymmande hjälpmedel i eller i direkt anslutning till bostaden). 90 procent anger att elrullstolar inte lämnas ut som hjälpmedel förrän mottagaren visat att det finns en förvaring som uppfyller hjälpmedelscentralens krav. 53 procent anger att hjälpmedel tas tillbaka om inte godtagbar förvaring finns. (Boverkets enkät 2022)

Boverkets utredare informerar om att många kommuner beviljar framdragning av el till fasad så att elrullstolsgaraget kan anslutas till fastigheten. Framdragning av el till fasad är jämförbart med framdragning av el till tvättmaskin, ett bidrag som beviljats sedan länge. Ett fåtal kommuner beviljar bidrag för markarbete och bidrag för isolering av platsbyggda förråd.

Boverkets utvärdering (Boverket 2023 s. 28) har även uppmärksammat att vissa kommuner möjliggör tillhandahållande av flyttbara rullstolsgarage på andra sätt än genom bostadsanpassningsbidrag. Det finns kommuner som har möjlighet att låna ut rullstolsgarage till dem som behöver. Ett annat exempel är en kommun som börjat bevilja rullstolsgarage enligt 4 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453).

Bistånd enligt Socialtjänstlagen (SoL) 2001:453

Socialtjänstens ekonomiska bistånd har i första hand till uppgift att träda in tillfälligtvis vid försörjningsproblem som inte kan tillgodoses på annat sätt. Uppdraget för verksamhet med ekonomiskt bistånd innebär dels att hjälpa människor att komma tillrätta med sina försörjningsproblem och dels att pröva den enskildes rätt till ekonomiskt stöd under tiden. Det ekonomiska stödet ska ge enskilda personer och

familjer en skälig levnadsnivå. Rätten till ekonomiskt bistånd bygger inte på inkomstbortfallsprincipen utan på en individuell behovsbedömning för hushållet som helhet, detta enligt (Socialstyrelsen 2021)[13] Ekonomiskt bistånd – handbok för socialtjänsten.

Handboken för socialtjänsten beskriver hur samverkan hör ihop med principen om helhetssyn, att ha ett helhetsperspektiv på den enskildes situation förutsätter att socialtjänsten samarbetar med andra på olika sätt. Det är personens behov som avgör vilka insatser som kan vara relevanta, vilka verksamheter som behöver samverka och på vilket sätt. Samverkan minskar risken att personer hänvisas runt till olika aktörer.

Bistånd enligt 4 kap.1 § SoL

I 4 kap. 1 § SoL anges att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. I begreppet livsföring i övrigt ingår allt annat bistånd som den enskilde kan behöva för att vara tillförsäkrad en skälig levnadsnivå. Rätten till bistånd har inte knutits till att den enskilde behöver hjälp av någon särskild orsak. Biståndet kan vara ekonomiskt stöd men också andra insatser för stöd, omsorg och vård. En skälig levnadsnivå kan alltså innebära andra värden än pengar. Behovsprövningen ska vara individuell och ta hänsyn till omständigheterna i det specifika fallet.

Ekonomiskt bistånd består av två delar, försörjningsstöd och livsföring i övrigt

Försörjningsstödet ska tillgodose hushållens mer regelbundna utgifter per månad och består av två delar. Den ena delen täcks av riksnormen som beslutas av regeringen varje år. Den andra delen avser kostnadsposter som socialnämnden ska göra en individuell prövning av.

> I riksnormen finns kostnader som är någorlunda lika för alla och gäller för hela landet. Riksnormen ska täcka kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning och telefon. Riksnormen för ett hushåll är summan av de personliga kostnaderna för samtliga medlemmar i hushållet och de gemensamma hushållskostnaderna per månad
>
> Kostnader utöver riksnormen, försörjningsstödets andra del består av faktiska skäliga kostnader för boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa. Dessa kostnader kan variera beroende på t.ex. var och hur man bor.

Till skillnad från andra bidrag och ersättningar som vanligtvis är personliga är det som huvudregel hushållet som är den ekonomiska enheten för ekonomiskt bistånd och de vuxna har ett gemensamt ansvar för hushållets försörjning.

> Ekonomiskt bistånd till livsföringen i övrigt ska tillgodose kostnader för behov som kan ingå i en skälig levnadsnivå och som uppstår då och då. Exempel är kostnader för tandvård, glasögon, sjukvård och medicin,

umgänge med barn, flyttkostnad och begravning. En individuell bedömning måste göras av vad som är skäligt för den som söker.

Kommunens möjlighet att ge bistånd enligt 4 kap 2 § SoL

Socialnämnden får ge bistånd utöver vad som följer av 4 kap. 1 § SoL om det finns skäl för det. Det beviljas då med stöd av 4 kap. 2 § SoL. En socialnämnd kan inte fritt välja mellan att behandla en ansökan enligt Socialtjänstlagen fjärde kapitlet första paragrafen eller andra paragrafen. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att socialnämnden, när den får en ansökan om ekonomiskt bistånd, först prövar denna enligt Socialtjänstlagen fjärde kapitlet första paragrafen. Det ger den enskilde möjligheten att överklaga ett eventuellt avslagsbeslut enligt förvaltningslagen. Det vill säga om ansökan om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL avslås, kan nämnden därefter pröva om det finns förutsättningar att bevilja bistånd med stöd av 4 kap. 2 § SoL.

Biståndsprövning – skälig levnadsnivå

En utgångspunkt vid nämndens prövning är att biståndet ska tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. Vad som kan anses vara en skälig levnadsnivå måste bl.a. bedömas med utgångspunkt i den tid och de förhållanden under vilka den hjälpbehövande lever. Vad som är en skälig levnadsnivå beror på vad som kan anses som rimligt i ett enskilt fall mot bakgrund av att biståndet ska vara en yttersta garanti för enskildas livsföring i olika avseenden. Det innebär att vad som är skälig levnadsnivå ska knytas till enskilda personers och familjers behov. Vad som är skälig levnadsnivå i ett fall behöver inte vara det i ett annat, eftersom behoven skiftar mellan personer och över tid.

Bygglagstiftning

Plan och bygglagen (2010:900, 1 kap. 1 §) syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer. Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper (PBL 2 kap p. 2).

Bygglagstiftningens olika regler och föreskrifter beskriver hur tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga ska tillgodoses i byggprocessen av enskilda lägenheten och gemensamma utrymmen i byggnader, publika byggnader, andra anläggningar än byggnader, tomter och på allmän plats.

Boverkets byggregler BBR (BFS 2011:6) föreskrifter och allmänna råd[14] gäller bland annat vid uppförande av nya byggnader och vid ändring av byggnad samt för obebyggda tomter där det ska uppföras byggnader. Byggreglerna har sedan juli 1993

(Boverkets föreskrifter, BFS 1993:21 Nr 4) ställt krav om bostadskomplement i byggnader. Där står att det ska finnas ”vind och regnskyddat utrymme i närhet av bostadens entré för förvaring av barnvagnar, cyklar och uterullstol”. I byggregler före 1993 fanns endast förvaring av barnvagnar och cyklar beskrivna. Byggnader projekterade efter 1993 ska om föreskriften följts vara utformade med tillgängliga och användbara förråd även för uterullstolar.

I byggreglerna finns dimensionerande mått för rullstolar men dessa mått skiljer sig mellan de olika föreskrifterna. Det medför svårigheter att tolka reglerna med risk för bristande tillgänglighet och användbarhet. Dimensionerande mått för rullstolar beskrivs som följer:

- BBR – inne i enskilda bostäder är det manuell eller liten eldriven rullstol för inomhusanvändning, med vändcirkelns diameter 1,30 meter som är dimensionerande. I byggnaden i övrigt och på tomten är det mindre eldriven utomhusrullstol med vändcirkelns diameter 1,50 meter som är dimensionerande. (BBR, 3 kapitlet avsnitt 3:113)
- ALM – för allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader är det en större eldriven utomhusrullstol som är dimensionerande med vändcirkelns diameter 2,0 meter. (ALM, 2011:5, 5 §)[15]
- HIN – för lokaler dit allmänheten har tillträde (publika lokaler) är det den mindre eldriven utomhusrullstolen med vändcirkelns diameter 1,50 meter som är dimensionerande. För allmänna platser är det den större eldriven utomhusrullstol med vändcirkelns diameter 2,0 meter som gäller. Detta framgår inte tydligt i förordningen men enligt Boverket hemsida ska detta vara vägledande. (HIN, 2011:13)[16]

En svårighet med föreskrifterna är hänvisningarna till olika dimensionerande mått och olika typer av rullstolar beroende av vilken miljö användaren befinner sig. Rullstolsanvändaren kan inte lämna sitt hjälpmedel, den större eldrivna rullstolen för utomhusbruk, utanför tomtgränsen utan behöver ta med sig och förvara rullstolen i en komplementbyggnad nära bostadens entré. Nuvarande bygglagstiftning saknar beskrivning av detta, det vill säga kopplingen mellan allmän plats via tomten till byggnadens entré.

För att komplementbyggnaden ska vara tillgänglig och användbar behöver tomten utformas så att tillräckligt manöverutrymme finns för den större eldrivna rullstolen. I själva byggnaden ska entré och kommunikationsutrymmen där det är möjligt utformas utan nivåskillnader. Det behövs ett eluttag för laddning och tillräckligt utrymma att förflytta sig mellan den större eldrivna utomhusrullstolen till ett annat rörelsehjälpmedel exempelvis en manuell- eller mindre eldriven rullstol, rollator e.d.

Leverantörer av elrullstolsgarage

I Sverige finns två företag som är tillverkare och leverantörer av elrullstolsgarage (observera att företagen kan använda andra benämningar för sin produkt). De företag som arbetsgruppen kontaktat är Moveum AB och Dooman Teknik AB. Samtal har förts med båda företagen för att undersöka om de samverkar med någon annan kommun angående hyres- eller leasingavtal för elrullstolsgarage. Företagen uppgav inte att de hade något sådant avtal med någon kommun. Ett av företagen var intresserade av fortsatt kontakt för att framarbeta en modell för leasingavtal och vad det bör innehålla. I samtalen framkom att hyresavtal kan vara riskfyllt för ett mindre företag med liten omsättning, risk kan finnas för likviditetsproblem. Av den anledningen valde arbetsgruppen att utgå från leasingavtal och inköp, läs mer under rubrik ”Upphandling och kostnader” nedan där finns uppskattning av kostnader. Som stöd i samtalen om leasingavtal har arbetsgruppen samarbetat med Umeå kommun Upphandlingsbyrån.

Leverantörerna har inte prövat sin produkt, elrullstolsgarage i någon av de ISO grupper som klassificerar hjälpmedel. Däremot sker utveckling av elrullstolsgarage för att anpassa sig efter HFD:s tolkning av lagen om bostadsanpassningsbidrag.

Upphandling och kostnader

Boverkets regeringsuppdrag att utvärdera lagen (2018:222) om bostadsanpassnings-bidrag kan resultera i ett regeringsbeslut i en inte allt för avlägsen framtid. Utvärderingen föreslår att lagtexten ändras så att elrullstolsgarage kan beviljas genom bostadsanpassningsbidrag. Oberoende om elrullstolsgarage upphandlas genom leasing eller inköp så är det viktigt att beakta en eventuell framtida ändring av lagtexten.

Nedan finns en beskrivning av kostnader som behöver beaktas i upphandling av elrullstolsgarage. Kostnaderna nedan redovisas exklusive moms utifrån att det är en upphandling. När ett bostadsanpassningsbidrag beviljas inkluderas momsen eftersom det är ett enskilt ekonomiskt kontantbidrag till den sökande.

Elrullstolsgarage kostnaden för produkten varierar något mellan företagen men kostar ca 53 000 Skr exklusive moms. Mängdrabatt kan förekomma mellan 3 - 5 % beroende av volym.

Utöver garaget tillkommer ett antal kostnader/aktiviteter exempelvis:

Transport rullstolsgaragen är skrymmande eftersom de transporteras färdiga för användning. Frakt av ett garage kostar ca 4 000 - 5 000 Skr, en långtradare kan ta ca 11 garage med en fraktkostnad omkring 27 000 Skr, exklusive moms. Transportkostnaden kan i det närmaste halveras vid en större upphandling. Vid leasing och inköp ingår oftast transport i totalkostnaden.

Elanslutning framdragning av el till utsida fasad kan fortfarande ansökas som bostadsanpassningsbidrag. Elanslutning från elrullstolsgarage till fastighetens fasad tillkommer som kostnad vid såväl leasing som inköp. 2018 var kostnaden ca 4 000 Skr

exklusive moms, kostnaden är säkert högre idag än för 5 år sedan. Elanslutningen kan vara utformad på olika sätt enligt leverantörerna vilket kan påverka priset något.

Markarbete oftast enkel förberedning med betongplattor eller direkt på marken om det redan finns fast och plangjord mark. I vissa fall kan delar av häck eller plantering tas bort vilket innebär större arbetsinsats därför kan kostnaden variera. Kostnaden kan uppskattas till ca 1 500 Skr/ m² exklusive moms. Kostnaden ingår inte vid inköp men kan fås som tillägg vid leasing.

Underhåll och service endast mindre underhåll krävs och garagen är utformade för att återbrukas. Båda företagen uppger lång livslängd omkring 15 – 20 år. Utöver garantin kan kostnad för reparationer och service tillkomma vid inköp medan vid leasing kan det ingå i ett servicepaket. Enligt bostadsanpassningshandläggare är den vanligaste reparationsåtgärden problem med luckan, stänga/öppna funktion eller att gummilisten fryser sönder. Handläggare anser inte att årlig service är nödvändig.

Borttagande av garage en kranbil behövs för att lyfta garaget till släp för frakt till uppställningsplats/förvaring. Det är aktuellt om kommunen äger förråden eller om bidragstagare önskar att kommunen återtar garaget.

Returhantering förekommer vid leasing av rullstolsgarage, exempelvis om avtalet avbryts i förtid. Kostnaden bör regleras i ett leasingavtal

Uppställningsplats/förvaring Om kommunen väljer att köpa in rullstolsgarage eller om ett leasingavtal är utformat så att kommunen äger garaget efter leasingperioden behöver lämplig uppställningsplats för dessa utredas. Idag finns uppställningsplats för ett mindre antal elrullstolsgarage.

Modell för leasingavtal

En modell för leasingavtal har tagits fram, förslaget kan användas som förfrågnings-underlag. Leasingmodellen har olika avtals längder, 36 respektive 60 månader. Det är viktigt hur ett leasingavtal utformas om det behöver avslutas i förtid t.ex. med en förutbestämd kostnad för förtidsinlösen samt reglering av restvärde och ägarförhållanden när avtalsperioden upphör. Leasingavtalet bör även reglera vem som betalar returfrakt och eventuella ränteavgifter vid förtidsinlösen.

En ungefärlig kostnad för leasing efter avtalsperiodens slut, med reservation för ändringar, är 72 000 - 83 000 Skr beroende av leasingavtalets längd. Längre avtal ger lägre kostnad.

Utöver detta skulle en fast servicekostnad tillkomma varje månad ca 400 Skr/mån. Vilket innebär ett tillägg mellan 14 000 – 24 000 Skr beroende av avtalsperiodens längd. Längre avtalsperiod ger högre kostnad. Servicekostnaden kan innehålla årlig service/underhåll, transport och returtransport.

Avtalsperiod	Kostnad garage	Kostnad service	Total kostnad
36 månader	83 000	14 000	97 000
60 månader	72 000	24 000	96 000

Utredning hantering av elrullstolsgarage

Kostnaden för komplett installation för beviljat elrullstolsgarage 2021 var omkring 60 000 Skr exklusive moms (80 000 Skr inklusive moms). I den kostnaden ingick även markberedning därför har kostnaden variera något. Att återmontera ett begagnat garage som överlåtits av bidragstagaren kostade vid samma tidpunkt ca 9 000 – 15 000 Skr exklusive moms beroende av aktuella förhållanden. (12 000 – 20 000 Skr inklusive moms.

Diskussion och slutsatser

Resultatdiskussion

Varför saknas bostadskomplement för uterullstolar i anslutning till bostäder

- byggnader har projekterats före 1993 innan kravet infördes
- föreskrifterna har inte följts när byggnaden uppfördes. Det är byggherrens ansvar att lagkrav följs, i vissa byggprojekt finns även kontrollansvarig
- bygglov har utfärdats eller slutbesked lämnats trotts att det saknas bostadskomplement.
- svårighet att tolka BBR som saknar dimensionerande mått för uterullstol eller utomhusrullstol.
- större eldriven utomhusrullstol omfattas inte av BBR men förklaras i föreskriften ALM som bland annat omfattar allmänna platser.

Även om bygglagstiftningen följs är risken stor att de bostadskomplement som byggs i anslutning till bostädernas entréer inte har tillräckligt manöverutrymme för en eldriven rullstol för utomhusbruk. Det saknas dimensionerande mått för denna typ av rullstol i Boverkets byggregler, BBR. Eftersom det endast är föreskriften ALM som har definierat manöverutrymme för den större utomhusrullstolen och denna föreskrift gäller för allmän platsmark omfattas inte tomtmarken som är bostadens närmiljö.

Fastighetsägare
Dom flesta fastighetsägarna tillåter uppställning av elrullstolsgarage på sin tomt men det finns även de som inte ger tillstånd av både estetiska skäl och utrymmesbrist.

Förvaring i trapphus i flerfamiljshus är inte möjligt eftersom eldrivna rullstolar kräver laddning för att fungera. Registrerade bränder orsakade av elrullstolsbatterier under laddning finns inte men utvecklingen av batterier kan enligt MSB innebära ökad brandrisk. Det är fastighetsägaren som har det yttersta ansvaret för säkerheten i fastigheten.

Att Boverket informeras om den otydlighet och brist som finns i byggreglerna är av största vikt så att det i framtiden byggs bostäder med bostadskomplement som har tillräckligt manöverutrymme för eldrivna rullstolar för utomhusbruk. För att bostadskomplement skall vara tillgängliga och användbara behövs även möjlighet till laddning. Att det finns bostadskomplement och hur dessa är utformade och utrustade har även koppling till brandsäkerhet. Görs inga kompletteringar av bygglagstiftningen är elrullstolsgaragen här för att stanna även i det framtida bostadsbeståndet. Det gynnar varken de boende, fastighetsägarna eller kommunerna.

Hjälpmedelssortimentet

Hjälpmedelssortimentet skiljer sig nationellt vilket framgår av informationen från Socialstyrelsen, SKR och Region Västerbottens hjälpmedelsverksamhet. Kommuner som inte förskriver eldrivna rullstolar för utomhusbruk upplever inte samma problem med HFD:s dom. En annan orsak till nationella skillnader är klimatet. Eftersom kravet på förvaring är kopplat till väderskydd och frostfritt utrymme så kan det i landets södra delar vara möjligt med förvaring i ett enklare förråd medan i norra Sverige är det inte möjligt.

Det finns inget hinder att en privatperson själv köper en eldriven rullstol för utomhusbruk och antalet privatägda rullstolar tros öka. Av förklarliga själ finns ingen statistik över hur många privatägda rullstolar det finns eller hur de förvaras.

Det finns ingen exakt statistik på hur många som nekas eldriven rullstol för utomhusbruk eftersom detta inte registreras. Det är redan hos förskrivare inom kommunerna och regionens verksamheter som avslagen sker. Bostadsanpassnings-handläggarna får ytterst sällan ärenden för utredning om förvaring av eldrivna rullstolar för utomhusbruk sedan HFD:s dom.

Kan elrullstolsgarage bedömas som ett hjälpmedel

Med utgångspunkt i Socialstyrelsens definition bedömer hjälpmedelsverksamheten i region Västerbotten att elrullstolsgarage inte uppfyller kriterierna för att vara ett hjälpmedel. Ett elrullstolgarage kan varken kompensera en funktionsnedsättning eller förbättra ett medicinskt tillstånd. Ett elsrullstolgarage kan inte heller ses som ett tillbehör då tillbehör inte är knutet till samma leverantör som huvudprodukten. Elrullstolsgarage kan inte heller räknas som ett separat tillbehör då de inte uppfyller klassificeringen i ISO 9999 eller är ett medicintekniskt hjälpmedel. Boverkets enkätundersökning (Boverket 2023) visar att 12 av Sveriges kommuner anger att elrullstolsgarage finns att tillgå som hjälpmedel.

För att ett elrullstolsgarage skall klassas som hjälpmedel behöver leverantörerna av produkterna agera. I dagsläget är det ett internationellt samarbete där det i Sverige är Svenska institutet för standarder (SIS) som projektleder klassificeringsarbetet. Om elrullstolsgarage skulle klassificeras i någon av de ISO grupper som räknas som hjälpmedel, är det dock inte så att allt som klassificeras som hjälpmedel erbjuds av regioner och kommunerna i deras sortimentet. Nästa steg för kommunerna inom Region Västerbotten är att lyfta frågan till samverkansorganisationen. Dessa skall tillsammans godkänna att elrullstolsgarage ska erbjudas som produktgrupp i sortimentet samt komma överens om vilka kriterier som ska gälla vid förskrivning.

Om elrullstolsgarage skulle klassas som hjälpmedel och ingå i sortimentet skulle det enligt regionens hjälpmedelshandläggare innebära svårigheten, dels att klassificeringsprocessen tar lång tid, dels en risk att förskrivning och användning skulle öka och därmed kostnaderna. Syftet med denna utredning var att hitta en snabb lösning inför ett kommande regeringsbeslut. En fördel är däremot att elrullstolsgaragen kan återanvändas, tas tillvara när en hjälpmedelsanvändare inte

längre har behov av hjälpmedlet. Bostadsanpassningsbidraget innebär att elrullstolsgaraget tillhör den som beviljats bidraget och ett övertagande av begagnade anordningar bygger på en frivillig överenskommelse.

Bostadsanpassning

Bostadsanpassningshandläggarna utredde alltid möjligheten att förvara rullstolen i eller i anslutning till bostaden innan bostadsanpassningsbidrag till elrullstolsgarage beviljades. Sedan domen i HFD trädde i kraft inkommer inga ansökningar för bostadsanpassningsbidrag som avser förråd för eldrivna rullstolar för utomhusbruk. Det finns en risk att personer inte ansöker om bostadsanpassningsbidrag för förvaring av eldrivna rullstolar för utomhusbruk sedan HFD:s dom. Det kan innebära att personer nekas hjälpmedlet utan att förrådsmöjligheterna är fullständigt utredda.

Boverket har i sin utvärdering av lagen om bostadsanpassningsbidrag föreslagit ändring av lagtexten så att elrullstolsgaragen fortsättningsvis är ett bidragsärende.

Bevilja bistånd med stöd av socialtjänstlagen

Att bevilja ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen ska tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. För att ta ställning till detta görs en individuell behovsbedömning. Vad som är skälig levnadsnivå ska knytas till enskilda personers och familjers behov. Det som bedöms som skäligt i ett fall behöver inte vara det i ett annat, eftersom behoven skiftar mellan personer och över tid. Det kan innebära att den bedömning som gjorts med stöd av Hälso- och sjukvårdslagen, att den enskilde behöver hjälpmedlet, inte har stöd i Socialtjänstlagen enligt skälig levnadsnivå. Fall har prövats enligt Socialtjänstlagen där utfallet inte resulterat i bistånd till elrullstolsgarage istället har andra insatser föreslagits.

Rutiner och arbetsprocesser

Förskrivare av eldrivna utomhusrullstolar finns inom kommuner och region. Förskrivare bedömer den enskildes behov av insatser som ligger till grund för en förskrivningsprocess, arbetet stöds av hälso- och sjukvårdslagen. Kommunernas handläggare för bostadsanpassningsbidrag prövar inkomna ansökningar.

De verksamheter som har kunskap om den arbetsprocess som behövs för iordningställande av elrullstolsgarage är i första hand handläggare för bostadsanpassningsbidrag men handläggare inom hjälpmedelsverksamheten har liknande arbetsuppgifter exempelvis vid installation av hjälpmedel inom fastigheter som personlyft/taklyft.

Om elrullstolsgarage ska bedömas och beviljas som bistånd eller hjälpmedel behöver den kunskap som bostadsanpassningshandläggare har tas till vara för att undvika misstag i kontakt; med den som är i behov av elrullstolsgaraget; med fastighetsägare; med entreprenörer. Trotts domen är samverkan med handläggare för bostadsanpassningsbidrag viktig eftersom bidrag kan beviljas till framdragning av el i fastigheten till yttre fasad.

Upphandling kostnader

En önskan från politiken är en uppskattad siffra på hur många elrullstolsgarage som kommer att förskrivs per år. Osäkerheten är stor eftersom det kan finnas ett uppdämt behov sedan HFD:s dom men tidigare år har det förskrivits i Umeå kommun ca 8 stycken per år och Skellefteå kommun ca 22 stycken per år.

Skillnad i kostnad mellan leasing och inköp beror på hur avtalen skrivs och volym. Kostnaden för leasing kanske kan minskas om underhåll och service tas bort medan kostnader för transport och returtransport behålls. Eftersom transportkostnaden kan halveras vid upphandling av större volym 10 – 11 garage kan samordnade transporter löna sig.

Med de kostnadsförslag som tagits fram tillsammans med företagen är det något lägre kostnad för inköp av elrullstolsgarage under förutsättning att det upphandlas en större volym.

Metoddiskussion

Uppdraget att undersöka hur många avslag på elrullstolsgarage och eldrivna elrullstolar för utomhusbruk som skett sedan HFD:s dom har inte genomförts. En övervägning har gjorts av arbetsgruppen att inte genomföra en sådan undersökning. Det är endast förskrivare i kommuner och inom regionens verksamheter som kan svara på frågan och det finns en osäkerhet om detta har registrerats av förskrivarna.

Eftersom Boverket i sitt utvärderingsuppdrag hade som uppgift att genomföra en enkätundersökning riktad till förskrivare inom kommuner och regioner och till kommunernas bostadsanpassningshandläggare samt till ideella organisationer ansåg arbetsgruppen att det resultatet var tillräckligt.

Slutsatser och rekommendationer

Arbetsgruppen har diskuterat olika alternativ som politiken kan ta ställning till.

- Påtala till Boverket att Boverkets byggregler, BBR i nuvarande utformning är otydliga i definitionen av dimensionerande mått för rullstolar. Det finns risk att bostäder även fortsättningsvis byggs utan förvaring för den eldrivna rullstolen för utomhusanvändning.

- Att diskutera möjligheten att elrullstolsgarage ska erbjudas som produktgrupp i hjälpmedelssortiment samt komma överens om vilka kriterier som ska gälla vid förskrivning. Denna process är lång och kommer inte att lösa det kortsiktiga problemet med att tillhandahålla elrullstolsgarage i väntan på regeringsbeslut. Processen försvåras ytterligare av att producenter/leverantörer av elrullstolsgarage inte har prövat sin produkt i någon av de ISO grupper som

klassificerar hjälpmedel. Patienten har med detta alternativ inte möjlighet att överklaga ett avslag och av den anledningen anser Boverket att det är olämpligt att lätt flyttbara rullstolsgarage tillhandahålls som hjälpmedel.

- Att bevilja ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen ska tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. Individuell behovsbedömning om vad som är skälig levnadsnivå ska knytas till enskilda personers och familjers behov. Vad som är skälig levnadsnivå i ett fall behöver inte vara det i ett annat, eftersom behoven skiftar mellan personer och över tid. Om denna väg väljs måste samverkan fungera mellan kommunen och sökanden samt mellan kommunen och andra myndigheter och verksamheter. Det kan innebära att den bedömning som gjorts med stöd av HSL, att den enskilde behöver hjälpmedlet, inte har stöd i SoL enligt skälig levnadsnivå. Ett förslag som varken SKR eller Boverket rekommenderar.

- Att föreslå till Kommunfullmäktige att ta ställning till om Byggnadsnämnden ska ges uppdrag att bevilja bidrag till elrullstolsgarage utanför ramen för lagen om bostadsanpassningsbidrag. Att Kommunfullmäktiges beslut gäller fram till dess regeringen fattat ett beslut om hur elrullstolsgarage skall hanteras. Boverkets utvärdering föreslår att elrullstolsgarage ska omfattas av lagen om bostadsanpassningsbidrag och föreslår en ändring av lagtexten.

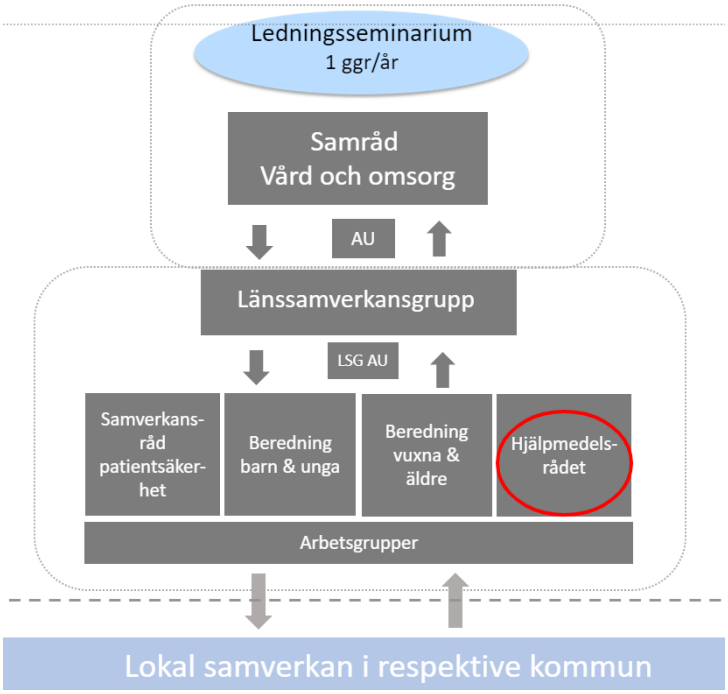
    - Att uppdraget fortsatt hanteras av bostadsanpassningshandläggarna men inte med stöd av lagen om bostadsanpassningsbidrag. Handläggarnas kunskap om processen kan då tas tillvara.
    - Att Upphandlingsbyrån ges uppdrag att ta fram ett förslag till leasingavtal eller ett avtal för upphandling inköp av elrullstolsgarage. Med stöd av det förslag som arbetsgruppen tagit fram i samverkan med ett av förtagen.
    - Ta ställning till om bidragstagaren skall betala hyra eller om bidraget skall fungera som tidigare vilket kan underlätta vid en lagändring, återgång till bostadsanpassningsbidrag.

Bilagor

Bilaga 1: Information om Hjälpmedelsråd

Bilaga 2: Förskrivningsprocessen

Bilaga 1 – Information om Hjälpmedelsråd

Regional samverkansstruktur gäller från 2020-09-01

Regional samverkanstruktur för förtroendevalda

Regional samverkanstruktur för tjänstepersoner

Hjälpmedelsrådet består av åtta representanter, fyra representanter från kommun respektive fyra från region. Verksamhetschef och verksamhetsutvecklare från Hjälpmedel Västerbotten samt regional hjälpmedelskoordinator är ständigt adjungerade i Hjälpmedelsrådet.

Hjälpmedelsrådet ska verka för en jämlik, samordnad, kvalitetssäker och kostnadseffektiv hjälpmedelsprocess utifrån hjälpmedelsanvändarens behov. Samverkan gäller insatser från hälso- och sjukvård inom regionens och kommunens verksamheter, som behöver dryftas med ett regionalt perspektiv. Hjälpmedelsrådet har i uppdrag att tillse att olika gruppers behov av hjälpmedel jämställs med varandra samt att verka för att den gemensamma strategin följs. Grupperingen följer upp verksamhet, kvalitet, patientsäkerhet och ekonomi inom hjälpmedelsområdet. Bereder strategiska frågor på uppdrag av Länssamverkansgruppen.

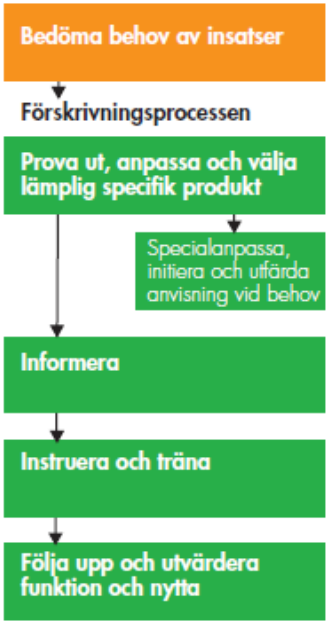
Hjälpmedelsrådets mandat

- Redaktionella ändringar i handboken
- Sortimentsfrågor under pågående avtalsperiod
- Ändringar i regelverk och/eller sortiment som inte får betydande påverkan på arbetssätt, metodik, behandling, ekonomi hos huvudmännen
- Test av nya produkter/metoder i liten skala

Bilaga 2 – Förskrivningsprocessen

Hjälpmedelsförskrivning är en del av insatserna inom habilitering och rehabilitering samt vård och behandling. Ansvaret för att erbjuda hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning är delat mellan regionerna och kommunerna (8 kap. 7 § och 12 kap. 5 § i HSL).

Sammanfattning av steget Prova ut, anpassa och välja lämplig specifik produkt:

- Förvissa sig om att tillräckliga och relevanta bakgrundsfakta/ information om patientens funktionstillstånd och omgivningsfaktorer finns
- Informera patienten om olika alternativa hjälpmedel
- Prova olika modeller av hjälpmedel, inklusive olika anpassningar, i så realistisk miljö som möjligt
- Samordna med tidigare förskrivna hjälpmedel
- Genomföra riskbedömning vid behov
- Anlita konsult eller remittera patienten till hälso- och sjukvårds-personal med adekvat kompetens, om förskrivaren själv inte har det
- I samråd med patienten välja lämplig specifik produkt och låta patienten välja produkt om det finns olika alternativ
- Se till att patienten eller annan användare är delaktig i processen
- Dokumentera det som behövs för en god och säker vård i patientjournalen

Sammanfattning av steget Specialanpassning vid behov:

- Undersöka om alternativa hjälpmedel finns
- Utfärda anvisning för specialanpassning enligt lokala rutiner
- Godkänna specialanpassningen innan patienten börjar använda hjälpmedlet

Sammanfattning av steget Informera:

- Ge muntlig och skriftlig information om hur hjälpmedlet fungerar och ska användas
- Lämna bruksanvisning till hjälpmedlet
- Ge patienten en situationsanpassad bruksanvisning vid behov
- Informera om funktioner som är viktiga att kontrollera för säkerheten
- Informera om vart man vänder sig vid behov av underhåll eller vid förändrade behov
- Informera om eventuellt krav på försäkringsskydd eller om situationer då patienten kan bli ersättningsskyldig
- Dokumentera det som behövs för en god och säker vård i patientjournal

Sammanfattning av steget Instruera och träna

- Instruera hur hjälpmedlet ska användas
- Träna patienten eller en annan användare i att använda hjälpmedlet
- Välja en individuellt anpassad metod för träning
- Gå igenom bruksanvisningen med patienten eller en annan användare
- Dokumentera det som behövs för en god och säker vård i patientjournalen

Vid förskrivning av medicintekniska produkter ska Socialstyrelsens föreskrifter HSLF-FS 2021:52 följas. Vid förskrivning av övriga konsumentprodukter kan förskrivningsprocessen också tillämpa

Referenser – slutnoter

[1] Högsta förvaltningsdomstolens (2020) mål 2019:4637 https://www.domstol.se/hogsta-forvaltningsdomstolen/nyheter/2020/12/dom-i-mal-om-bostadsanpassningsbidrag/

[2] Socialdepartementet (2021), Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken under 2021 – 2023, https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2021/09/informationsmaterial-strategi-for-systematisk-uppfoljning-av-funktionshinderspolitiken-under-20212031/

[3] Folkhälsomyndigheten (2022), Folkhälsopolitikens målområde 5 https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/f/folkhalsopolitikens-malomraden-malomrade-5-boende-och-narmiljo/

[4] SFS 2018: 222 om bostadsanpassningsbidrag, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2018222-om-bostadsanpassningsbidrag_sfs-2018-222

[5] Proposition 2017/18:80 Ny lag om bostadsanpassningsbidrag, https://data.riksdagen.se/fil/D808BFE4-DCC3-492D-873C-6A3B0AED6F9D

[6] Socialdepartementet (2021), Regeringens uppdrag åt Boverket att utvärdera lagen om bostadsanpassningsbidrag, https://www.regeringen.se/contentassets/69097976c17c4553b9b1724bff58b174/uppdrag-om-bostadsanpassningsbidrag.pdf

[7] Boverket (2023), Utvärdering av lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag, ISBN (PDF): 978-91-89581-28-9, rapportnummer 2023:11, https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2023/utvardering-av-lagen-om-bostadsanpassningsbidrag.pdf

[8] SFS 2003:778 Om skydd mot olyckor, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003778-om-skydd-mot-olyckor_sfs-2003-778

[9] Socialstyrelsen (2021), Förskrivning av hjälpmedel – Stöd vid förskrivning av hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning, ISBN (PDF) 978-91-7555-575-1

Strategisk utveckling
Besöksadress: Skolgatan 31 A
Postadress: 903 25 Umeå
090-16 10 00
umea.kommun@umea.se
www.umea.se/kommun

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2021-12-7673.pdf
[10] Region Västerbotten (u.å.) Prioriteringar för hjälpmedel, VLL´s prioriteringsnivåer för hjälpmedel (regionvasterbotten.se)

[11] Region Västerbotten, (u.å.) Hjälpmedelshandboken http://www.hjalpmedelshandboken.vll.se/

[12] HSLF – FS 2021:52 Socialstyrelsens föreskrifter om användning av medicintekniska produkter i hälso- och sjukvården, Länk till Socialstyrelsens sida

[13] Socialstyrelsen (2021), Ekonomiskt bistånd – handbok för socialtjänsten, Ekonomiskt bistånd – handbok för socialtjänsten (socialstyrelsen.se), ISBN (PDF): 978-91-7555-564-5

[14] BFS 2011:6 Boverkets Byggregler, https://www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/bbr---bfs-20116/

[15] BFS 2011:5 (ALM) Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader, https://www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/alm---bfs-20115/

[16] BFS 2011:13 (HIN), Boverkets föreskrifter och allmänna råd om avhjälpande av enkelt avhjälpta hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser. https://www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/hin---bfs-201113/

Utredning hantering av elrullstolsgarage

2023-06-20

Kontaktuppgifter:

Elisabeth Nilsson, elisabeth.nilsson.2@umea.se

Lena Nygård, lena.nygard@umea.se

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-12

Kommunstyrelsen

Diarienr: KS-2023/00907

Avsiktsförklaring avseende planering och genomförande av åtgärder inom ramen för ÅVS Nydala – Täfteböle, Umeå kommun

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar

att godkänna *Avsiktsförklaring avseende planering och genomförande av åtgärder inom ramen för ÅVS Nydala – Täfteböle, Umeå kommun*.

Ärendebeskrivning
Längs E4 mellan Nydalarondellen och Täfteböle planeras i första hand nya verksamheter, på sikt eventuellt även bostäder. För Dåvaområdet (Umeå Eco-Industrial Park) pågår ett planarbete som ska möjliggöra upp mot 250 ha ny verksamhetsmark i anslutning till det befintliga verksamhetsområdet.

Utvecklingen kommer att innebära ökad trafik som påverkar framkomlighet, trafiksäkerhet och tillgänglighet på E4 och övrig statlig infrastruktur. En åtgärdsvalsstudie (ÅVS) har därför genomförts med syftet att studera hur trafiken kan lösas på en övergripande nivå. Åtgärdsvalsstudien rekommenderar ett antal åtgärder som ska hantera brister och behov på både kort och lång sikt.

I förslag till avsiktsförklaring beskrivs vilka åtgärder som Trafikverket och Umeå kommun är överens om ska genomföras, samt ansvaret för finansiering och genomförande. Det anger också att en fördjupad utredning för åtgärder i paket B är prioriterad och ska påbörjas 2024.

Avsiktsförklaringen utgör inte ett bindande avtal får någon part, och om en part inte genomför de åtgärder den ansvarar för medför det inte någon skadeståndsskyldighet mot den andra parten.

För kommunen är det på kort sikt angeläget att snarast förbättra kapaciteten i infarten till Dåva (korsningen mellan E4 och väg 645, Hjåggmarksvägen) som idag har problem med köbildning vid utfarten mot E4 från Dåvaområdet. Den åtgärden kommer Trafikverket att genomföra under 2024. På längre sikt är en planskild trafikplats på denna plats mycket angelägen för att hantera de ökade trafikvolymer som följer av områdets

utbyggnad. Den nuvarande bristfälliga korsningen kommer annars att begränsa möjligheten till nya verksamheter i området.

Åtgärder i avsiktsförklaringen

I tabellen nedan redovisas åtgärderna i avsiktsförklaringen med kostnader och ansvar. I åtgärdsvalsstudien gjordes översiktliga kostnadsberäkningar av åtgärderna. Dessa är daterade 2015–06 och har i tabellen indexuppräknats till 2023–10 enligt Trafikverkets infrastrukturindex.

De kommunala åtgärder som bedöms mest angelägna att genomföra på kort sikt är cirkulationsplatser på Hjåggmarksvägen och upprustning av traktorväg för gång- och cykel och alternativ väg för räddningstjänst.

På lång sikt och med en omfattande utbyggnad av verksamheter i Ersboda och Dåva kan det blir intressant med en ny parallellväg mellan Ersboda och framtida trafikplats vid Dåva, alternativt en ny korsning på E4 väster om Anumark för anslutning till Östra Ersboda. Nyttan med dessa åtgärder är dock osäkra.

Trafikverkets/statens största post är en planskild trafikplats i korsningen väg 645 – E4. Prioriteringen av den och övriga statliga åtgärder prövas i kommande nationell transportplan (beslutas 2026) och av Trafikverket i deras åtgärdsplanering. Avsiktsförklaringen innebär således inget löfte om att åtgärderna kommer att genomföras vid en viss tidpunkt. Eventuellt kan finansieringen även komma att sökas från Region Västerbotten.

Kommunal medfinansiering

Enligt avsiktsförklaringen är parterna överens om att fortsätta föra dialog gällande finansiering och genomförande av paket B. En medfinansiering kan möjliggöra ett snabbare genomförande av åtgärderna.

Förutsättningarna för att genom markförsäljning finansiera de kommunala infrastrukturåtgärderna, och/eller bidra till medfinansiering av de statliga åtgärderna, bedöms begränsade.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00907

Åtgärd	P	Kostnad (indexuppräknad 2023–10)	Ansvarig
Kommunens åtaganden på kort/medellång sikt			
3 Upprustning av traktorväg till GC-väg	**A**	22 mkr + drift 175 tkr/år	Kommunen
8 Cirkulationsplatser på väg 645 vid anslutningar till företagspark	**C**	28 mkr	Kommunen
Summa kommunens åtaganden kort/medel sikt		**50 mkr**	**Kommunen**
Kommunens åtaganden på längre sikt			
Koppling till Ersboda industriområde alt. 1: **10** Ny anslutning (typ-F) till väg E4 från Ersboda.	**D**	44 mkr	Kommunen
Koppling till Ersboda industriområde alt. 2: **9** Ny kommunal väg mellan Ersboda och Dåva	**D**	79 mkr + drift 450 tkr/år	Kommunen
Summa kommunens åtaganden längre sikt		**44 - 79 mkr**	**Kommunen**
Statens åtaganden			
1 Förlängning högersvängsfält på väg 645 av cykelstråk genom Anumark	**A**	262 000 kr	Staten
11 Upprustning av cykelstråk genom Anumark	**A**	21 mkr	Staten
4 Trafikplats	**B**	161 mkr	Staten*
5 Busshållplats i trafikplats	**B**	1,6 mkr	Staten*
14 GC-port Anumark C	**B**	11 mkr	Staten*
15 GC-port Anumark Ö	**B**	14 mkr	Staten*
19 Upprustning av befintlig enskild bro i Anumark	**B**	20 mkr	Staten*
20 Anslutningsvägar från Anumark by till trafikplats	**B**	33 mkr	Staten*
21 Spärrning av anslutningar	**B**	545 000 kr	Staten*
Koppling väg 685, Täfteböle, till E4, alt. 1: **23** Breddning av parallellväg från Täfteböle till trafikplats **25** GC-port och hållplats vid Täfteböle	**E**	 60 mkr 3,4 mkr	Staten
Koppling väg 685, Täfteböle, till E4 alt. 2: **22** Ny anslutning (typ-F) till väg E4 från väg 685; **24** Hållplats **27** Breddning av befintlig parallellväg fram till ny anslutning	**E**	 44 mkr 2,5 mkr 39 mkr	Staten
Summa statens åtaganden		**326 – 348 mkr**	**Staten**

* Parterna är överens om att fortsätta föra dialog gällande finansiering av genomförande dessa åtgärder. Om genomförandet ska medfinansieras är parterna överens om att ta fram ett medfinansieringsavtal om detta.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00907

Beslutsunderlag

Avsiktsförklaring avseende planering och genomförande av åtgärder inom ramen för ÅVS Nydala – Täfteböle, Umeå kommun.

Bilaga 1 Åtgärdsbeskrivningar från ÅVS Nydala cirkulation-Dåva-Täfteböle.

Beredningsansvariga

Thomas Lundgren
Fredrik Forslund

Beslutet ska skickas till

Trafikverket.

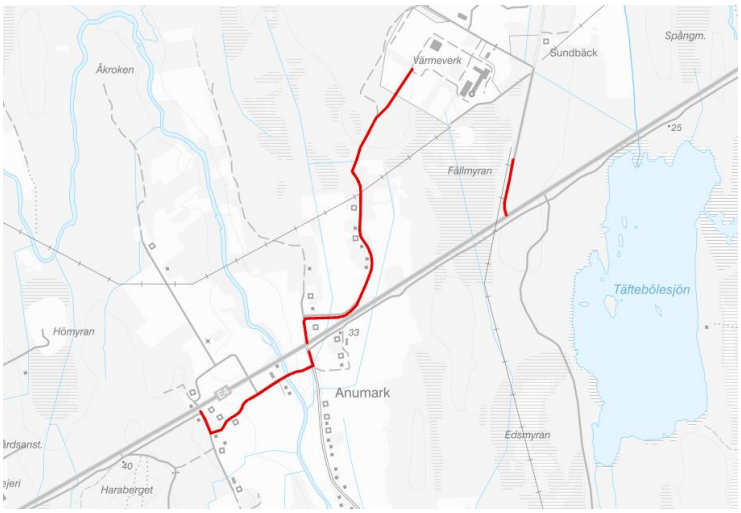
Thomas Lundgren
Samhällsplanerare

Paket A

Problembeskrivning

- Problem i korsning väg 645/E4 med att ta sig ut på E4 på grund av dagens utformning.
- Gång och cykelväg genom Anumark går ej genaste vägen, i blandtrafik och på grusväg
- Det saknas redundans i vägnätet för transporter till/från Dåva (ex. för räddningstjänst)
- GC-överfart vid korsning Hjoggmarksvägen/E4 bristfällig TS-mässigt

Åtgärd nr	Paket A, åtgärder på kort sikt
1	Förläng högersvängfält på väg 645 för trafik som ska söderut längs E4
3	Upprustning av traktorväg mellan Anumark och Dåva för att skapa en gen GC-väg och en alternativ väg för räddningstjänst att nå Dåva företagspark
11	Förstärk gång- och cykelstråket genom Anumark genom att belägga vägen och separera de oskyddade trafikanterna från biltrafiken med trottoar

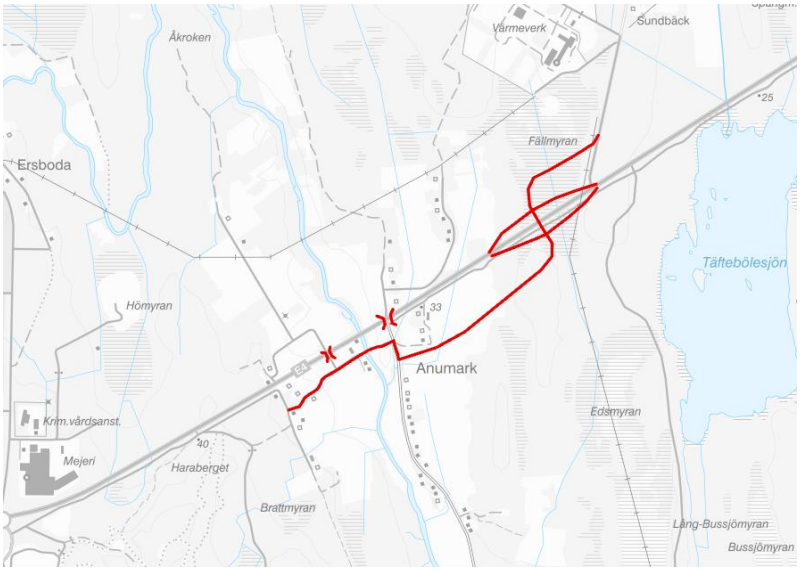

Paket B

Problembeskrivning

- E4 har en låg standard på sträckan och som inte stödjer den tänkta funktionen för vägen

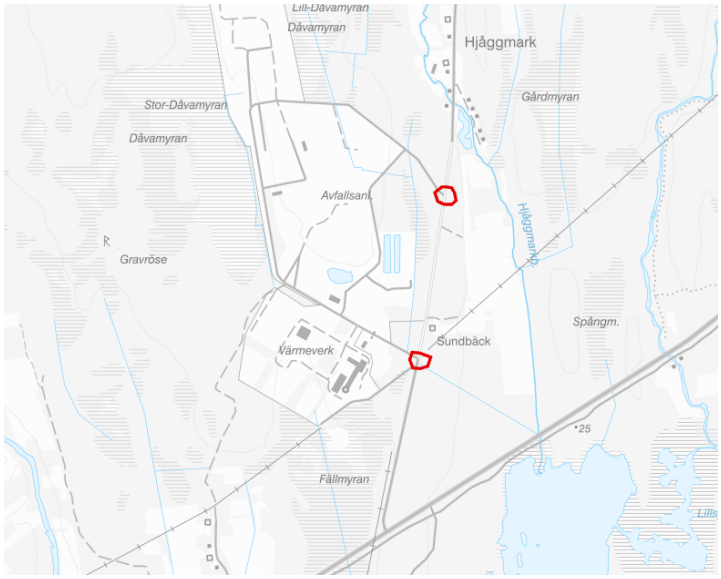
Åtgärd nr	Paket B, åtgärder för VR110 på E4 med en nod
4	Anlägg trafikplats i område mellan östra Anumark och nuvarande korsning väg 645/E4 och stäng den gamla korsningen
5	Anlägg busshållplats i trafikplats mellan östra Anumark och dagens korsning väg 645/E4
14	Anläggning av GC-port för att oskyddade trafikanter ska kunna passera E4 planskilt i centrala Anumark (vid hotell Entré Norr)
15	Anläggning av port för att oskyddade trafikanter och bilar planskilt ska kunna passera E4 i östra Anumark där Innertavlevägen idag ansluter mot E4
19	Upprustning av bro över Tavelån i Anumark by
20	Upprustning av parallellväg genom Anumark by
21	Sanering av utfarter mot E4 i Anumark

Paket C

Problembeskrivning

- Behov av ökad kapacitet i vägnätet i framtiden för transporter längs och tvärs väg 645 för att inte påverka framkomlighet (allt för) negativt för Hjoggmarksborna

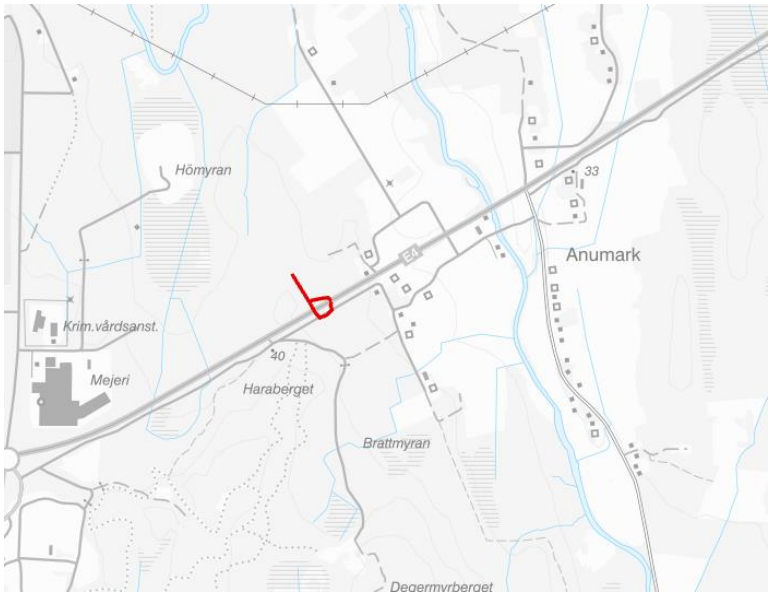

Åtgärd nr	Paket C, cirkulationsplatser längs väg 645
8	Anlägg cirkulationsplatser vid korsningspunkterna mellan Dåva företagspark och järnvägsterminalen

Paket D1

Problembeskrivning

- Behov av ökad kapacitet i vägnätet i framtiden för transporter till och från Ersboda industriområde

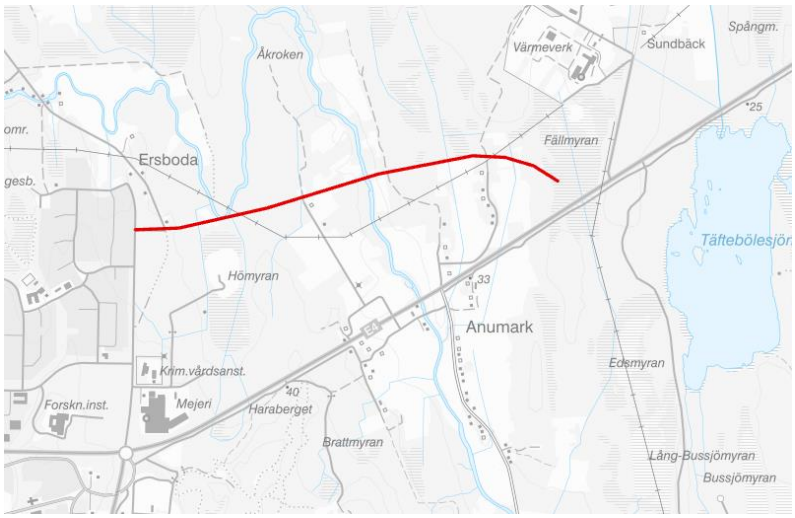

Åtgärd nr	Paket D1, typ F-korsning vid Ersboda industriområde
10	Anlägg typ F-korsning riktad norrut vid Ersboda industriområde

Paket D2

Problembeskrivning

- Behov av ökad kapacitet i vägnätet i framtiden för transporter till och från Ersboda industriområde

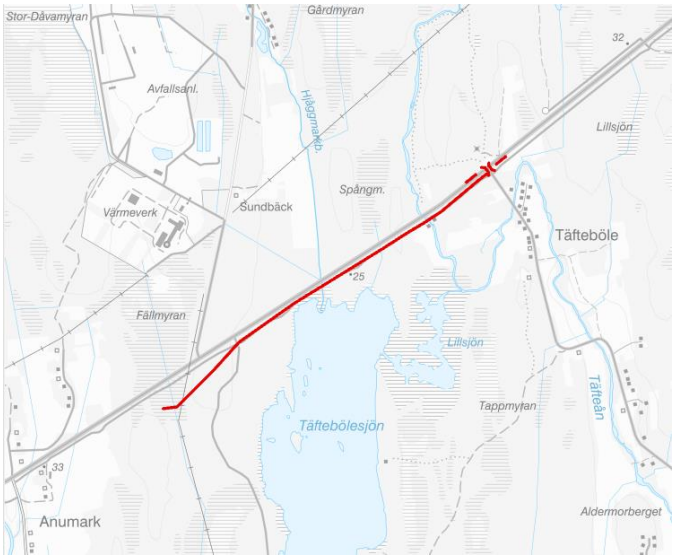

Åtgärd nr	Paket D2, ny förbindelse mellan Ersboda och Dåva
9	Anlägg parallellväg som kopplar ihop Östra Ersboda med föreslagen trafikplats i området mellan Anumark och korsning väg 645/E4

Paket E1

Problembeskrivning

- Risk för köbildning och bristande trafiksäkerhet på grund av periodvis höga flöden på E4 i kombination med hög andel vänstersvängande från Täfteböle mot Umeå

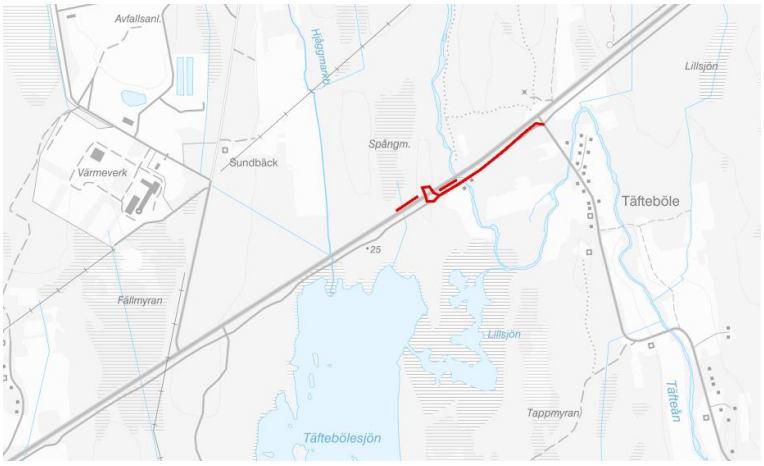

Åtgärd nr	Paket E1, Parallellväg Täfteböle - trafikplats
23	Förstärk och bredda gång och cykelväg parallellt med E4 mellan Täfteböle och föreslagen trafikplats mellan Östra Anumark och korsning väg 645/E4.
25	Anlägg busshållplats och tillhörande GC-port på E4 vid Täfteböle

Paket E2

Problembeskrivning

- Risk för köbildning och bristande trafiksäkerhet på grund av periodvis höga flöden på E4 i kombination med hög andel vänstersvängande från Täfteböle mot Umeå

Åtgärd nr	Paket E2, typ F-korsning vid Täfteböle
22	Anlägg typ F-korsning väst om nuvarande korsning väg 685/E4 vid Täfteböle för snabba resor till/från Umeå och stäng den gamla korsningen
24	Anlägg busshållplats i anslutning till föreslagen typ F-korsning vid Täfteböle
27	Förstärk och bredda gång och cykelväg parallellt med E4 mellan Täfteböle och föreslagen typ F-korsning.

AVTAL

Trafikverkets ärendenummer
TRV 2023/126340
Motpartens ärendenummer
[Motpartens ärendenummer]

Dokumentdatum
2023-11-30

Avsiktsförklaring avseende planering och genomförande av åtgärder inom ramen för ÅVS Nydala –Täfteböle, Umeå kommun.

Kryssmarkera de alternativ som avsiktsförklaringen avser.

Denna avsiktsförklaring avser planläggningsprocessen och/eller byggande för åtgärder och innefattar:	
☒	Medfinansiering från annan part till statlig infrastruktur
☐	Samfinansiering med olika statliga anslag/finanser
☒	Samverkan där respektive part äger sin anläggning och finansierar sin del
☐	Samverkan där annan part äger och finansierar sin anläggning och Trafikverket – bevakar genomförandet när anläggningen är i anslutning till statens anläggning, eller – får i uppdrag att genomföra åtgärden

Mellan nedanstående parter träffas härmed följande avsiktsförklaring.

§1 Parter

Trafikverket, region Nord, org.nr 202100–6297, 781 89 Borlänge, nedan Trafikverket

Umeå kommun, org.nr 212000–2627, Skolgatan 31 a, 901 84 Umeå, nedan Kommunen

Intill dess att avtal om medfinansiering och/eller samverkan träffats mellan parterna ska följande avsiktsförklaring gälla mellan parterna.

§2 Definitioner och begrepp

Följande definitioner och begrepp används i denna avsiktsförklaring:

NTP: Nationell plan för Transportinfrastrukturen

LTP: Länstransportplan för Västerbottens län

§3 Syfte och bakgrund

Inom det geografiska området mellan Nydalarondellen och Täfteböle finns kommunala utvecklingsplaner för både verksamheter och bostäder. Planerad markanvändning och exploatering ökar anspråk och komplexitet i den statliga infrastrukturen kopplat till funktion, trafiksäkerhet och tillgänglighet.

Mot denna bakgrund har en åtgärdsvalsstudie genomförts med syftet att studera hur trafiken kan lösas på en övergripande nivå utifrån Kommunens och andra intressenters mål och utvecklingsplaner i området, samt Trafikverkets krav och mål för väg E4.

Utifrån åtgärdsvalsstudien har ett flertal åtgärder rekommenderats. De kan delas in i och beskrivas övergripande i fem paket:

A: åtgärder på kort sikt
B: åtgärder för VR110 på E4 med en nod (trafikplats)
C: cirkulationsplatser längs väg 645 (Hjåggmarksvägen)
D: koppling till Ersboda industriområde
E: koppling väg 685, Täfteböle, till väg E4

Då målet med den utförda åtgärdsvalsstudien var att ta fram åtgärder på en övergripande nivå så utgör den i huvudsak underlag för fördjupade utredningar. För merparten av de föreslagna åtgärderna krävs därmed vidare utredningar för att närmare klargöra innehåll och kostnader. Parterna är överens om att i första hand ska en fördjupad utredning av paket B prioriteras. Den fördjupade utredningen planeras starta under 2024.

Syftet med denna avsiktsförklaring är att verka för den fortsatta planeringen av föreslagna åtgärder och en gemensam syn på det framtida vägsystemet i området.

Parterna är överens om att fortsätta föra dialog gällande finansiering av genomförande av paket B. Om genomförandet av paket B ska medfinansieras är parterna överens om att ta fram ett medfinansieringsavtal om detta.

Tidigare studier och utredningar avseende detta objekt

- Åtgärdsvalsstudie Nydala cirkulationsplats – Dåva – Täfteböle, TRV 2019/53677
- Översiktsplan Umeå kommun, Fördjupning för Umeå - Umeås framtida tillväxtområde, 2018
- Strukturstudie inklusive trafikstruktur, Dåva företagspark, 2019
- Framtagande av detaljplan Dåva - pågående
- ÅVS Anumark TRV 2015/23832
- NBB JP01 Umeå-Dåva
- Stängsel – ren och vilt TRV 2017/32984

§4 Tidigare avsiktsförklaring eller avtal avseende medfinansiering och samverkan för åtgärden

Parterna har inte tidigare tecknat avsiktsförklaring eller avtal om medfinansiering av åtgärden.

§5 Beskrivning av åtgärder, kostnader och finansiering

Paket A: **åtgärder på kort sikt**
åtg.1: Förlängning högersvängsfält på väg 645
åtg.3: Upprustning av traktorväg till GC-väg
åtg.11: Upprustning av cykelstråk genom Anumark

Paket B: åtgärder för VR110 på E4 med en nod
åtg.4: Trafikplats
åtg.5: Busshållplats i trafikplats
åtg.14: GC-port Anumark C
åtg.15: GC-port Anumark Ö
åtg.19: Upprustning av befintlig enskild bro i Anumark
åtg.20: Anslutningsvägar från Anumark by till trafikplats
åtg.21: Spärrning av anslutningar

Paket C: cirkulationsplatser på väg 645
åtg.8: Cirkulationsplatser utmed väg 645 vid anslutningar till företagspark

Paket D: koppling till Ersboda industriområde
alternativ 1: åtg.10: Ny anslutning (typ-F) till väg E4 från Ersboda.
alternativ 2**:** åtg.9: Ny kommunal väg mellan Ersboda och Dåva

Paket E: koppling väg 685, Täfteböle, till E4
alternativ 1: åtg.23: Breddning av parallellväg från Täfteböle till trafikplats; åtg.25: GC-port och hållplats vid Täfteböle
alternativ 2: åtg.22: Ny anslutning (typ-F) till väg E4 från väg 685; åtg.24: Hållplats; åtg.27: Breddning av bef. parallellväg fram till ny anslutning

TMALL 0265 Avsiktsförklaring 4.0

I bilaga 1 återfinns kartor och åtgärdsbeskrivningar.

Finansiering

Framkomlighet utmed väg E4 kan tillskrivas statligt ansvar och innebära nyttor för den statliga infrastrukturen. För paketen A (åtgärd 1 och 11), B och E är därför utgångsläget finansiering via statliga anslag.

I dagsläget är ingen av åtgärderna med i NTP 2022–2033. Åtgärderna prövas och prioriteras enligt gängse process i kommande planrevidering 2026–2037.

Tillgänglighet och kapacitetsstarka anslutningar medför nyttor och förutsättningar för Kommunens exploateringsplaner i området. Det kan utgöra grund för medfinansiering och bidra till att nyttorna kommer området till gagn tidigare genom att exempelvis inverka på eventuella etappindelningar.

Åtgärd C och D (alt.1) är anpassningar av den statliga infrastrukturen som är direkt påkallade av exploateringsplanerna och går därmed utöver det statliga ansvaret. De ska därför bekostas av Kommunen genom medfinansiering.
Åtgärd A (3) och D (alt.2) är åtgärder i den kommunala infrastrukturen där Kommunen står för kostnaden och utförandet.

§6 Principer för fördelning av ansvar

Trafikverkets ansvar

1. Trafikverket ska utföra eller låta utföra de utredningar och åtgärder som ingår i det statliga åtagandet.
2. Trafikverket ansvarar för att tillämpliga lagar och andra författningar samt myndighetsbeslut iakttas vid genomförande av det som Trafikverket ansvarar för.

Kommunens ansvar

1. Umeå kommun ska utföra eller låta utföra de utredningar och åtgärder som inte ingår i det statliga åtagandet.
2. Umeå kommun ansvarar för att tillämpliga lagar och andra författningar samt myndighetsbeslut iakttas vid genomförandet av åtgärderna som Kommunen ansvarar för.

§7 Principen för parternas samarbete och framtagande av medfinansiering och samverkansavtal

Planering och genomförande ska ske i nära samverkan mellan parterna.

Parterna ska ta fram ett medfinansieringsavtal för åtgärderna under förutsättning att det bedöms aktuellt samt att dess genomförande ska ske med medfinansiering.

§8 Förutsättningar för avsiktsförklaringens giltighet

Denna avsiktsförklaring ska inte anses utgöra ett legalt bindande avtal och parts underlåtelse att fullgöra vad som i övrigt stadgas häri ska inte medföra någon skadeståndsskyldighet.

Vidare är parterna medvetna om att ett genomförande av åtgärderna i denna avsiktsförklaring är beroende av flera myndighetstillstånd och andra beslut bland annat i frågor beträffande åtgärdsplaner, detaljplaner, väg- och järnvägsplaner m.m. Parterna är således införstådda med att

TMALL 0265 Avsiktsförklaring 4.0

ändringar i överenskommelsen, liksom ytterligare överläggningar, angående innehållet i densamma därför kan bli nödvändiga.

Eventuella ändringar i och tillägg till denna avsiktsförklaring gäller endast om de är skriftliga och undertecknade av samtliga parter.

Avsiktsförklaringen har upprättats i två likalydande exemplar av vilka parterna tagit varsitt.

_____	_____
Ort och datum	Ort och datum
_____	_____
Trafikverket (Namnförtydligande)	Umeå kommun (Namnförtydligande)

Bilaga 1: Åtgärdsbeskrivningar från Bilaga 3 ur *Åtgärdsvalsstudie Nydala cirkulationsplats – Dåva – Täfteböle, TRV 2019/53677*

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-20

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00952

Teknisk ramjustering mellan byggnadsnämnden och kommunstyrelsen

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar

att tillstyrka en teknisk ramjustering 2024 om 523 tkr från kommunstyrelsen till byggnadsnämnden avseende tjänster som flyttas mellan nämnderna med anledning av förändrad förvaltningsorganisation.

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

att bevilja en teknisk ramjustering 2024 om 523 tkr från kommunstyrelsen till byggnadsnämnden avseende tjänster som flyttas mellan nämnderna med anledning av förändrad förvaltningsorganisation, under förutsättning att kommunstyrelsen tillstyrker ramjusteringen.

Ärendebeskrivning
Den förändring av förvaltningsorganisationen som träder i kraft 2024-01-01 medför behov av ramjustering mellan byggnadsnämnden och kommunstyrelsen.

Ramjustering föreslås för följande tjänster som flyttas
- från kommunstyrelsen till byggnadsnämnden:
  Förvaltningschef 1266 tkr
  HR-chef 519 tkr
  Rehabstöd 114 tkr
- från byggnadsnämnden till kommunstyrelsen:
  Stadsarkitekt 1376 tkr

Sammantaget innebär ovanstående omflyttning att en ramjustering 2024 om 523 tkr, från kommunstyrelsen till byggnadsnämnden, föreslås.

Beslutsunderlag
Byggnadsnämndens protokoll

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00952

Beredningsansvariga
Anette Sjödin, controller

Beslutet ska skickas till
Byggnadsnämnden
Sofia Westin
Anette Sjödin

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Lena Höök Gustafsson
Ekonomidirektör

Umeå kommun
Byggnadsnämnden

Protokollsutdrag
2023-12-13

§ 293

Diarienr: BN-2023/01640

Teknisk ramjustering mellan byggnadsnämnden och kommunstyrelsen

Beslut

Byggnadsnämnden beslutar att föreslagen ramjustering inte föranleder några synpunkter från nämndens sida.

Ärendebeskrivning

Omorganisationen som träder i kraft den 1 januari 2024 föranleder följande behov av ramjustering från kommunstyrelsen (KS) till byggnadsnämnden (BN):

Förvaltningschef	1 266 tkr
HR-chef	519 tkr
Rehabstöd	114 tkr
Stadsarkitekt	-1 376 tkr
Summa (från KS till BN):	**523 tkr**

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse, daterad 2023-11-27

Beredningsansvarig/Föredragande

Rune Brandt, samhällsbyggnadsdirektör

Beslutsordning

Ordföranden finner att byggnadsnämnden beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Beslutet ska skickas till

- Kommunstyrelsen, ksdiarium@umea.se

Umeå kommun
Byggnadsnämnden

Protokollsutdrag
2023-12-13

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-19

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00748

Kommunstyrelsens verksamhetsplan 2024

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar

att fastställa Kommunstyrelsens verksamhetsplan för 2024 rev. 2024-01-09

att fastställa Fördelning av kommunstyrelsens budgetram för 2024 rev 2024-01-09 i enlighet med bilaga

Ärendebeskrivning
Kommunstyrelsen fastställde den 14 november 2023 Verksamhetsplan och budget för 2024. Därefter har fullmäktige fastställt verksamhetsövergång mellan kommunstyrelsen och tekniska nämnden samt beslutat om justering av kommunstyrelsens budget 2024 avseende krafthandelsintäkter (-12 mnkr), pensionskostnader (-67 mnkr) samt ett ramtillskott på 3 mnkr för att jobba med ökad styrning och samordning av det kommunövergripande arbetet med Umeå växer tryggt och säkert (UVTS2.0).

Ramtillskottet på 3 mnkr fördelas lika mellan avdelningen för ekonomi och styrning, säkerhetsavdelningen och avdelningen för strategisk utveckling. Detta i syfte att förstärka upphandlingsbyråns arbete med att identifiera riskområden och skapa strukturer för kontroll och uppföljning, förstärka säkerhetsavdelningens arbete med samverkan och övergripande samordning – både inom kommunen, med polis och andra myndigheter samt inom strategisk utveckling förstärka arbete med analyser, framtagande av nulägesbilder och uppföljning/utvärdering av projekt och riktade insatser.

Verksamhetsplan och budget har reviderats enligt nedan:
Ekonomiavsnittet och bilaga 1 - Fördelning av kommunstyrelsens budget, har reviderats/uppdaterats utifrån de beslut som tagits om tekniska ramjusteringar samt fullmäktiges beslut om justerad budget för 2024, enligt beskrivning i föregående stycke. Några ändringar är också gjorda utifrån ytterligare justeringar i stadsledningskontorets organisation som påverkar den interna budgetfördelningen. Dessa förändringar är av teknisk karaktär och därmed kostnadsneutrala i kommunstyrelsens budget. Alla

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00748

förändringar 2024 jämfört med 2023 framgår i bilaga 1 med tillhörande noter.

Beskrivningarna i verksamhetsplanen har reviderats utifrån genomförd verksamhetsövergång och genomförda organisationsförändringar. Ett uppdrag till stadsledningskontoret har tillkommit samt att mindre redaktionella ändringar har genomförts.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelsens verksamhetsplan 2024. Rev. 2024-01-09.
Bilaga – Fördelning av kommunstyrelsens budgetram 2024. Rev 2024-01-09
Bilaga – Utmaningar och möjligheter i 3-5 års perspektiv

Beredningsansvariga

Lina Renfors
Urban Blomdahl
Camilla Högdahl

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Dan Gideonsson
Ledningskoordinator

UMEÅ KOMMUN

Kommunstyrelsen

Verksamhetsplan 2024

Dokumentnamn: Kommunstyrelsens verksamhetsplan för 2024			
Dokumentansvarig: Stadsdirektör		**Dokumentdatum:** 2023-11-14	**Diarienummer** KS2023/00748
Fastställd av: Kommunstyrelsen	**Version:** 1.0	**Reviderad:** 2024-01-16	

Innehållsförteckning

Organisation kommunstyrelsens verksamheter 3
Kommunstyrelsens grunduppdrag 4
Inriktning inom kommunstyrelsens grunduppdrag 4
Kommunstyrelsens verksamheter 5
Kommunstyrelsens planering för inriktningsmål och program 14
Kommunstyrelsens arbete med personalpolitiska mål 15
Kommunstyrelsens arbete med finansiellt mål 15
Tilläggsuppdrag 16
Kommunstyrelsens drift- och investeringsbudget 17
Styrning och uppföljning av externa utförare 20

Bilagor

Bilaga 1 – Fördelning av kommunstyrelsens budgetram för 2024
Bilaga 2 – Utmaningar och möjligheter på 3–5 års sikt

Organisation kommunstyrelsens verksamheter

Kommunstyrelsen består av 15 ledamöter och 15 ersättare. Presidiet består av ordförande samt förste och andre viceordförande. Ordförande är Hans Lindberg (S)

Kommunstyrelsen har tre utskott; ett näringslivs- och arbetsutskott, ett planeringsutskott samt ett hållbarhetsutskott. Utskotten har sju ledamöter och sju ersättare.

Nedan finns schematisk beskrivning av organisation med utskott, samverkansorgan och verksamheter som gäller från och med första januari 2024.

Figur 1: Schematisk beskrivning av Kommunstyrelsens organisation.

Kommunstyrelsens verksamhet bedrivs från och med 2024 i en förvaltning, stadsledningskontoret som leds av stadsdirektör. Verksamheten är indelad i åtta avdelningar. Styrelsens och styrelsens utskott har förvaltningen till stöd för att verkställa grunduppdrag samt de ansvar och åtaganden som kommunfullmäktige delegerat till kommunstyrelsen eller ansvar/uppdrag som kommunstyrelsen är ålagd enligt lagstiftning /förordning.

Inom stadsledningskontoret finns tre verksamheter som arbetar på uppdrag av annan nämnd; Umeåregionens brandförsvar inom avdelningen för samhällsskydd och beredskap samt valkansliet och överförmyndarenheten inom avdelningen för demokrati och juridik.

Kommunstyrelsens verksamheter 23 dec 2023	**Antal**	**Årsarbetare** (åa)
Stadsdirektör	1	1
HR	65	63,3
Ekonomi och styrning	49	49
Näringsliv och platsutveckling	20	20
Mark och exploatering	21	21
Kommunikation	10	10
Demokrati och juridik (Exkl. Valkansli och Överförmyndarverksamhet)	22	19,55
Samhällsskydd och beredskap (Exkl. Umeåregionens brandförsvar)	10	10
Strategisk utveckling	31	31
Totalt	**229**	**224,85**

Kommunstyrelsens grunduppdrag

Kommunstyrelsen ***styr, leder och samordnar*** kommunens verksamheter och ekonomi samt följer upp och rapporterar utvecklingen i kommunens verksamheter till kommunfullmäktige. Kommunstyrelsen ska samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över kommunens nämnder, bolag och av kommunen förvaltade stiftelser.

Kommunstyrelsen ska utöva en samordnad styrning, ***bereda ärenden inför kommunfullmäktige och ansvara för uppföljning av att fullmäktiges beslut genomförs***.

Kommunstyrelsen har ansvar att ***leda och samordna utveckling av för kommunen strategiskt viktiga områden*** som ej fördelats till annan nämnd, exempelvis kommunövergripande arbete med social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet, näringslivs- och tillväxtpolitiskt arbete samt bostads- respektive markförsörjning. Dessutom har kommunstyrelsen ett särskilt ansvar för:

- Kommunkansli, arkiv och juridik
- arbetsgivarfrågor & lönehantering
- ekonomi, styrning & upphandling
- kommunikation
- markförsörjning och exploatering
- näringslivsutveckling
- säkerhet och trygghet
- strategisk utveckling & innovation
- översiktsplanering

Kommunstyrelsen är även anställningsmyndighet för kommunens samlade förvaltningsorganisation och ansvarar för arbetsgivarpolitiken.

Kommunstyrelsen har enligt gällande beslut från kommunfullmäktige ansvar för ägarstyrning av kommunens bolag och ansvar för att bereda frågor av principiell karaktär till kommunfullmäktige för fastställande.

Kommunstyrelsen har även ansvar för ett flertal samverkansforum och råd, exempel är Umebrå, Umeå Interreligiösa råd och Umeå Funktionshindersråd.

Inriktning inom kommunstyrelsens grunduppdrag

Kommunstyrelsens grunduppdrag	Uppföljning
Styrning, ledning och samordning	En bedömning baserad på bland annat: Genomförande av styrelsens uppsiktsplikt (extern revisionsgranskning) Ordinarie planering och uppföljning av grunduppdrag Genomförande av tilläggsuppdrag 2031:1 och 2023:2
Beredning inför och uppföljning av kommunfullmäktiges beslut	En bedömning baserad på bland annat: Aktualitets- och relevansprövning av styrdokument Uppföljning av motionshantering
Utveckling av strategiskt viktiga områden	En bedömning baserad på bland annat: Uppföljning av inriktningsmål och tillhörande program i delårs- och årsrapport Kontinuerlig rapportering från programstyrgrupper i KS NAU Uppbyggnad modell för programhantering

Fokus inom grunduppdraget för 2024:

- Kraftsamling och ökad takt i arbetet med inriktningsmålet *Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden*
- Stärkta insatser för att säkra kompetensförsörjning på kort och lång sikt
- Positionering på arenor som är viktiga för Umeås hållbara tillväxt
- Strategiskt viktiga infrastruktursatsningar lokalt, regionalt, nationellt och internationellt
- Säkerställa och samordna genomförandet av översiktsplanen
- Kommungemensamt arbete med kvalitet, verksamhetsutveckling och innovation
- Kommungemensam styrning inom säkerhets- och trygghetsområdet
- Undersöka kommunens möjligheter för åtgärder och finansiering kopplat till anpassningar för ett förändrat klimat

Kommunstyrelsens verksamheter

Nedan redovisas kortfattat grunduppdrag och prioriterade områden som KS verksamheter arbetar med under 2024 för att verkställa kommunstyrelsens grunduppdrag.

Demokrati och juridik

Demokrati och juridik har ett samordnande och övergripande ansvar för administrativa frågor knutna till kanslier, arkivering samt det juridiska stödet inom kommunen. Vidare har avdelningen ett samordnings- och utvecklingsansvar för det kommunövergripande arbetet med informationssäkerhet och informationsförvaltning. Avdelningen består av fem enheter: Juridik, Kansli, Arkiv, Valkansli och Överförmyndarverksamhet. Valkansliet och Överförmyndarverksamheten tillhör andra nämnder.

Grunduppdrag	Fokus 2024	Uppföljning
Demokrati	Ge stöd till organisation och förtroendevalda inom ramen för våra demokratiska uppdrag	Sammanställd status- och aktivitets-rapportering
Informations-säkerhet	Stärka informationssäkerheten inom kommunen. Etablera nödvändiga processer och genomföra piloter	Sammanställd status- och aktivitets-rapportering
Juridiskt stöd	Identifiera, kommunicera och utveckla uppdraget att leda, samordna och stödja i juridiska frågor.	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
Dokumenthantering	Påbörja arbetet med dokumenthanteringsplanen för SLK	Status dokument-hanteringsplan
E-arkiv	Fortsätta arbetet med e-arkiv	Status arbete med e-arkiv

Näringsliv och platsutveckling

Näringsliv är Umeå kommuns operativa och strategiska organ för näringslivsutveckling och tillväxt. Näringslivsavdelningen arbetar nära näringslivet och dess organisationer, universiteten och andra aktörer i syfte att skapa bästa möjliga förutsättningar för Umeås tillväxt med det övergripande målet om fler arbetstillfällen och företag.

Grunduppdrag	Fokus 2024	Uppföljning
Förutsättningar för arbetstillfällen	Fortsatt utökad samordning i försäljning och marknadsföring av Umeå som plats för investeringar, talangattraktion och besökare	Netto arbetstillfällen
	Hög närvaro och närhet till det lokala näringslivet samt bibehållna och utvecklade nätverk	Netto arbetstillfällen
Branschbredd	Utökade branschsatsningar inom Life Science och Kreativa och kulturella branscher, KKB	Branschbredd
	Innovations- och företagsstödjande ekosystem och utveckling av inkubatorernas uppdrag	Branschbredd
	Tillväxtrådets arbete	Branschbredd

Mark och exploatering

Mark och exploatering leder arbetet med att planera och genomföra översiktsplanens intentioner avseende stadens tillväxt, i första hand på kommunal mark. Avdelningen säkrar markförsörjningen så att det finns mark både för Umeås nuvarande och framtida tillväxt samt förvaltar kommunens markreserv.

Mark och exploatering tar initiativ till planläggning av kommunens egna områden för nya bostäder och för näringslivets tillväxt, för skolor, förskolor, äldreboenden, särskilda boenden etc. Avdelningen ansvarar för genomförande, vilket bland annat innebär utbyggnad av infrastruktur och försäljning av byggbar mark för verksamhets- och bostadsändamål till företag och privatpersoner samt ekonomisk uppföljning av exploateringsprocessen. Avdelningen hanterar också köp och försäljningar av fastigheter som behövs respektive inte längre behövs för kommunens egna behov.

För genomförande av detaljplaner på privat mark skriver Mark och exploatering exploateringsavtal med byggherrar.

Dessutom leder Mark och exploatering utredningar och genomför statligt och kommunalt finansierade saneringar av förorenad mark.

Grunduppdrag	Fokus 2024	Uppföljning
Markförsörjning	Fortsätta förvärva mark i enlighet med översiktsplanens riktlinjer om tillväxt, öka fokus på strategiska lägen inom redan bebyggda miljöer	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
Exploatering på kommunal mark	Fortsätta utveckla projektledarskapet för att skapa tydligare ansvarsfördelning och bättre framdrift	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Prioritera projekt med hög grad av genomförbarhet	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Tydliggöra hur hållbarhet kan och ska beaktas i genomförandefasen	Utveckling av styrning och gemensamma utgångspunkter på området ex. riktlinjer.
Sanering av förorenad mark	Arbeta vidare med av objekt i riskklass 1 och 2, i enlighet med kommunens miljömål och handlingsplan för förorenade områden	Återrapporteras via handlingsplanen för förorenade områden

Strategisk utveckling
Strategisk utveckling initierar, leder och samordnar uppdrag av strategisk och verksamhetsövergripande karaktär inom social, ekologisk, ekonomisk och kulturell hållbarhet. Uppdraget är samverka, samordna och stödja inom områdena: bostadsförsörjning, brottsförebyggande, folkhälsa, innovation, jämställdhet, jämlikhet, klimat, landsbygd, miljö, minoritet, tillgänglighet och tillväxt.

Strategisk utveckling arbetar med att växla upp kommunens utvecklingsfrågor inom ramen för det nationella och internationella innovationssystemet.

Avdelningen tar fram underlag, analyser, prognoser och scenarier samt genomför uppföljning inom områden som är av strategisk betydelse för Umeås utveckling.

Strategisk utveckling har ansvar för den översiktliga planeringen som sätter riktningen för efterföljande planerings- och utvecklingsarbete i kommunen. Det sker i huvudsak genom framtagandet och upprätthållandet av en aktuell översiktsplan men även genom upprätthållande av översiktsplanens intentioner genom extern och intern samverkan med relevanta aktörer.

Grunduppdrag	Fokus 2024	Uppföljning
Samordning och positionering av strategiska utvecklingsfrågor kring Umeås hållbara tillväxt	Strategisk samordning av områden som pekas ut som viktiga i Umeås kommande utvecklingssteg mot en hållbar storstad. Påbörja arbete för gemensam bild av Umeå efter 2050 i samverkan med tillväxtkommissionen	Trender för de indikatorer som är utpekade i program för tillväxt, social hållbarhet och klimatneutrala Umeå 2040 Uppföljning av sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar som underlag till gestaltning av livsmiljöer för välbefinnande, tillit och trygghet
	Identifiering, prioritering och positionering på arenor som är viktiga för Umeå hållbara tillväxt	Trender för de indikatorer som är utpekade i program för tillväxt, social hållbarhet och klimatneutrala Umeå 2040
	Samordning av arbete med inriktningsmålen och program för tillväxt, social hållbarhet och klimatneutrala Umeå 2040	Trender för de indikatorer som är utpekade i program för tillväxt, social hållbarhet och klimatneutrala Umeå 2040.
Säkerställande av Umeås hållbara tillväxt genom framtagande av långsiktig planeringsstrategi.	Omhänderta utfallet av planeringsstrategin/aktualisering av Översiktsplanen samt uppstart av prioriterade projekt	Indikatorer för att mäta utfallet av planeringsstrategin (t.ex. Nytillkomna bostäder i kollektivtrafiknära läge)

Utveckla kommunens förmåga kring innovation och utveckling där vi omsätter insikter för att skapa välfärd och hållbar tillväxt	Arbeta med att växla upp Umeå kommuns resurser inom ramen för det nationella och internationella innovationssystemet	Kommunens innovationsförmåga
	Utveckla förmågan att genom extern finansiering och samverkan bidra till Umeås hållbara tillväxt	Volym extern finansiering. Investeringar i FoU (offentliga/privata)
	Utveckla arbetssätt för medborgarengagemang, dialog och beteendepåverkan	
Identifiera utmaningar och möjligheter för Umeås utveckling genom att ta fram underlag, analyser, prognoser och scenarier	Ta fram kunskapsunderlag för vägval kring Umeås kommande utvecklingssteg mot en storstad	Användning av framtagna underlag, analyser, prognoser och scenarier
	Utveckla arbetssätt som höjer kommunens förmåga att kommunicera och använda underlag, analyser, prognoser och scenarier för Umeås utveckling	Användning av framtagna underlag, analyser, prognoser och scenarier
Infrastrukturplanering som möjliggör en långsiktigt hållbar tillväxt	Möjliggörande av strategisk viktig infrastruktur lokalt, regionalt, nationellt och internationellt	Investeringsmedel i nationella planen
	Strategisk samverkan för stärkta kommunikationer i öst-västlig riktning	Investeringsmedel i nationella planen
Upprätthållande av översiktsplanens intentioner genom extern och intern samverkan	Utveckla samverkan vid uppstart av projekt utifrån översiktsplanens intentioner	Antalet färdigställda bostäder

Säkerhet

Säkerhetsenheten ingår i avdelningen för samhällsskydd och beredskap och har uppgiften att arbeta för att kommunen har en ändamålsenlig planering enligt lagen om kommunens skyldigheter vid och inför extraordinära händelser, höjd beredskap och krig. Enheten samordnar kommunens arbete enligt säkerhetsskyddslagen, tillgodoser kommunens försäkringsbehov och stödjer kommunens verksamheter i det skadeförebyggande och trygghetshöjande arbetet. Säkerhetsenheten har även uppdraget att samordna kommunens verksamheter och externa aktörer för att motverka möjligheten för att bedriva organiserad brottlighet och välfärdsbrott på lokal nivå.

Inom avdelningen för samhällsskydd och beredskap ingår även verksamheten Umeåregionens brandförsvar, som styrs av Umeåregionens brand- och räddningsnämnd.

Grunduppdrag	Fokus 2024	Uppföljning
Kommunövergripande arbete med interna säkerhetsfrågor i kommunen	Tillsammans med HR utveckla övergripande rutiner för hantering av hot- och våld, samt otillbörlig påverkan.	Följs upp löpande i enhetens aktivitetsplanering
Övergripande ansvar för att säkerhetsskyddslagen följs	Fördjupade analyser av säkerhetskänslig verksamhet	Årlig uppföljning genomförs av länsstyrelsen Tillsyn av länsstyrelsen i Norrbotten.
Kommunens krisberedskap och krisberedskap i enlighet med lagen om extraordinära händelser	Förankra kommunövergripande krisledningsplan, samt stödja förvaltningar i framtagande av förvaltningsspecifika planer och kontinuitetsplanering.	Årlig uppföljning genomförs av länsstyrelsen
	Stärka kompetens inom stabsmetodik	Årlig uppföljning genomförs av länsstyrelsen
Kommunövergripande arbete med civilt försvar	Arbeta vidare med krigsorganisationen	Årlig uppföljning genomförs av Länsstyrelsen
	Kartläggning av prioriterade verksamheter	Årlig uppföljning genomförs av länsstyrelsen
Kommungemensam samordning internt och externt i trygghetsskapande och brotts-förebyggande syfte	Utveckla strukturer för samordning av insatser för att motverka möjligheter till organiserad brottslighet och välfärdsbrott	Följs upp löpande i enhetens aktivitetsplanering
Tillgodose kommunens behov av försäkringsskydd	Utveckla övergripande incident- och skaderapporteringssystem för att kunna erhålla ett systematiskt riskhanteringsarbete.	Årlig uppföljning genomförs av återförsäkrare (SKF AB)
	Utveckla det övergripande stödet inom Systematiskt brandskyddsarbete	Årlig uppföljning genomförs av återförsäkrare (SKF AB)

Kommunikation
Kommunikationsavdelningen har ett övergripande ansvar för att leda och utveckla Umeå kommuns kommunikationsarbete både internt och externt. Det inkluderar ett ansvar för utveckling, förvaltning och målgruppsanpassning av Umeå kommuns interna och externa kanaler.

Avdelningen har huvudansvaret för varumärket Umeå kommun och säkerställer god samordning med plats- och arbetsgivarkommunikationen. Det krävs för att vi ska flytta fram positionerna och stärka bilden, upplevelsen och genomslaget av Umeå. Insatser ska kopplas till kommunens övergripande kommunikationsmål.

Kommunikationsavdelningen är ett kommunikationsstrategiskt stöd för stadsledningskontoret och är rådgivande i frågor som gäller övriga förvaltningarnas kommunikation. Kommunikationsavdelningen jobbar också för att utveckla det strategiska kommunikationssamarbetet, både internt och externt, med nyckelintressenter - däribland kommunens kommunala bolag. I uppdraget ingår att kompetensutveckla och stärka kommunikationsarbetet bland kommunikatörer och nyckelpersoner inom hela kommunen.

I avdelningen ingår även stadshusreceptionen, vars huvuduppgift är att ge god service externt och internt samt tillse en kontrollerad inpassering.

Grunduppdrag	Fokus 2024	Uppföljning
Utveckla och stärka förtroendet/gillandet - med utgångspunkt i vårt positionerings- och varumärkesuppdrag	Utveckla kommunikationsarbetet, internt och externt, inom Umeå kommun för ökad effekt. Fokus utifrån budskapet “Umeå växer”	Mäts via en årlig mätning (motsvarande NPS) och löpande mätningar (vid nyckelinsatser)
Utveckla och stärka förtroendet/gillandet - med utgångspunkt i vårt positionerings- och varumärkesuppdrag	Stärkt kommunikationssamverkan med strategiska samarbetspartner för utökat genomslag och insiktsutbyte	Utvärdering via All Ears och varumärkesmätning
Utveckla och förvalta våra baskanaler (webb/intranät)	Fortsatt bidra till hög tillgänglighet och funktionalitet för våra nyckelmålgrupper.	Mäts via tillgänglighetsgranskningar/bedömningar årligen
Ge chefer och medarbetare förutsättningar att klara sina arbetsuppgifter, uppleva delaktighet och se sin roll i Umeå kommuns kommunikation.	Fortsätta genomföra utbildningar, vägleda och genom aktiv närvaro bidra med kommunikativt stöd för medarbetare inom Umeå kommun	Utvärderas via intern enkät

Ekonomi och styrning

Ekonomifunktionen har i uppdrag att skapa förutsättningar för en god ekonomisk hushållning, detta innebär att ekonomifunktionen ska stödja kommunstyrelse och kommunfullmäktige och stadsledning med relevanta och adekvata beslutsunderlag inom ekonomi- och anskaffningsområdet. Ekonomifunktionen ska även tillhandahålla, utveckla och förvalta strukturer, system och processer för:

- Budget & investering
- Finansiering
- Anskaffning (upphandling & inköp)
- Bokföring & Redovisning
- Uppföljning & rapportering
- Styrning och samordning

Ekonomifunktionen ansvarar även för att följa upp och utvärdera huruvida ekonomistyrning och finansiell styrning är ändamålsenlig och leder till god ekonomisk hushållning.

Grunduppdrag	Fokus 2024	Uppföljning
Budget och investering	Implementering av förändrad lagstiftning, inkl resultatreserv och ekonomisk redogörelse för koncernbolag.	Utvärderas årligen, justeringar sker fortlöpande
	Investeringsuppföljning (budget)	Utvärderas årligen, justeringar sker fortlöpande
Finansiering	Finansiell styrning och finansiella mål	Följs separat i kraft- och finansrapport
Anskaffning	Utveckla upphandlingsområdet som strategiskt verktyg (Anskaffning)	Nytt rapportpaket utvecklas under 2024
Bokföring och redovisning	Utveckla koncernredovisning (inklusive leasing).	Följs via extern revisionsgranskning av delårs- och årsbokslut.
	Förbättra dokumentation och support i redovisnings-/bokföringsfrågor.	Följs via extern revisionsgranskning av delårs- och årsbokslut.
Uppföljning och rapportering	Fortsatt utveckling av rapporter till KS och KF.	Följs via extern revisionsgranskning av delårs- och årsbokslut.
Styrning och samordning	Upprätta kommungemensam modell för kemikaliehantering (inventering, plan, uppföljning).	Utvärderas årligen, justeringar sker fortlöpande
	Behovsanalys systematiskt kvalitetsarbete (inkl. politisk styrning av kvalitetsområdet)	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Implementering riktlinjer för styrande dokument	Aktualitets- och relevansprövning styrande dokument Kartläggning styrande dokument
	Utreda permutering av stiftelser och donationsfonder. (Ändring eller upphävande av föreskrift för stiftelse/fond).	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering

HR

HR-avdelningen har till uppgift att stödja kommunens verksamheter så att de kan uppnå sina mål och bidra till att Umeå kommun är en attraktiv arbetsgivare som klarar kompetensförsörjningen. HR-avdelningen ska vara en professionell och värdeskapande funktion som levererar tjänster med hög kvalitet till chefer och medarbetare samt adekvata beslutsunderlag till personalnämnden, kommunstyrelsen, PA-nämnden och kommunfullmäktige. Huvuduppgiften är att ta ansvar för en enhetlig och konsekvent tillämpad personalpolitik. HR-avdelningen ska tillhandahålla, utveckla, förvalta och följa upp strukturer, system och processer för

- Förhandling och arbetsrätt
- Lönebildning
- Aktiva åtgärder mot diskriminering
- Systematiskt arbetsmiljöarbete
- Rehabilitering och anpassning
- Ledarskap, medarbetarskap, förändringsledning och värdegrund
- Kompetensförsörjning, rekrytering och omställning

Enheten för Lön och pension är objektägare för Umeåregionens gemensamma personal-och lönesystem och värdkommun och nämndsanvarig inför den gemensamma PA-nämnden. Lön och pension ansvarar för löneadministrationen till Umeå och Vindelns kommuner.

Grunduppdrag	Fokus 2024	Uppföljning
Kompetens-försörjning	Översyn av rekryteringsriktlinjer och digitalisering av rekryteringsprocessen	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Utveckla av gemensamt profilprogram för kommunens arbetsgivarvarumärke	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
Lönebildning, avtal Lönebildning	Implementering av kommunens arbetsvärdering och översyn av styrning inom lönebildningsområdet	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Hantera pågående avtalsrörelse samt tillämpa nya Huvudöverenskommelser (HÖK)	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
Arbetsmiljö/ aktiva åtgärder	Utveckla stöd för skyddsarbete (digital skyddsrond) för digital arbetsmiljön samt implementera systemstöd för arbetsmiljö	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Utveckla processer till följd av nytt Företagshälsovårdsavtal	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Arbetsmiljöperspektivet i säkerhetsarbetet för anställda och förtroendevalda	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Utveckla gemensamt stöd för arbete med fullmäktiges personalpolitiska mål (friskfaktorer)	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Lokal anpassning och utbildning kring Arbetsmiljöverkets revideraring av struktur för AFS (Allmänna föreskrifter)	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
Ledarskap medarbetar-skap	Tydliggör interna karriärvägar och skapa förutsättningar för en intern rörlighet	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering
	Ta fram underlag och stöd till utbildningar i förändringskunskap och omställningskunskap	Sammanställd status- och aktivitetsrapportering

Kommunstyrelsens planering för inriktningsmål och program

I detta avsnitt redovisas planering och fokus under 2024 för kommunstyrelsens verksamheters arbete med fullmäktiges inriktningsmål och program[1].

Mål 1
Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050

Mål 2
Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden

Mål 3
Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv

Mål 4
Umeå ska vara klimatneutralt till 2040

Kommunstyrelsen har en speciell roll i genomförande av kommungemensamma inriktningsmål och program (programstyrningen) eftersom samordning och styrning inom strategiskt viktiga områden tillhör styrelsens grunduppdrag.

Kommunstyrelsen ansvarar för att ta fram, utveckla och förvalta struktur för programstyrning. Varje program har en programstyrgrupp som leds av en tjänsteperson i KS förvaltning. Programstyrgruppen ska med hjälp av ansvarig tjänsteperson följa läge och trend inom programområdet, ha överblick över status i underliggande planer och projekt, definiera uppföljningsinnehåll, påvisa och arbeta för att minimera överlappningar och vid behov föreslå revidering av program eller underliggande planer.

Programstyrgruppen bereder uppföljning på tjänstepersonnivå över förvaltningsgränser och rapporterar resultat för respektive program till kommunstyrelse och nämnder.

År 2023 är första året som inriktningsmålen kanaliseras via programstrukturen, arbets- och uppföljningsformer utvärderas och utvecklas därför kontinuerligt.

Fokus för 2024 är:

- Kraftsamling och ökad takt i arbetet med Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden
- Utveckla förmågan att genom extern finansiering och samverkan bidra till Umeås hållbara tillväxt
- Kommunikation och information om programstyrningen
- Tydliggöra ansvar och roller i programstyrningsstrukturen
- Utveckla uppföljning av programmen

[1] Ett program fungerar som en konkretisering och inramning av respektive inriktningsmål som kommunfullmäktige antar. Ett program omfattar nya eller befintliga planer, strategier, projekt, tilläggsuppdrag, samverkansavtal och överenskommelser som bedöms vara relevanta och väsentliga för kommunens möjligheter att nå det inriktningsmål som programmet ska stödja. Ett program berör oftast flera nämnder och bolagsstyrelser.

Kommunstyrelsens arbete med personalpolitiska mål

I detta avsnitt redovisas planering, ansats och fokus för KS verksamheters arbete med de personalpolitiska mål som fastställts av kommunfullmäktige och destinerats till Kommunstyrelsen. Uppföljningsansvar: HR-chef för kommunstyrelsens verksamheter. Uppföljning: T1, T2 och T3

Mål 5
Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället

Utifrån KS strategiska kompetensförsörjningsplan konkretiserar de verksamheter som har behov av aktivt arbete med kompetensförsörjning, med aktiviteter och insatser enligt aktivitetsplaner. Mångfald inkluderas i arbetet med kompetensförsörjning och arbetsmiljö.

Mål 6
Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30

Baserat på KS verksamheters organisatoriska utformning kommer förvaltningen under 2024 att vidmakthålla och bevaka utvecklingen avseende antalet medarbetare per chef samt skapa förutsättningar för närvarande ledarskap.

Mål 7
Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden

Under 2024 ska KS verksamheter fortsätta det systematiska arbetsmiljöarbetet och utgå från behov och förutsättningar för respektive arbetsplats, med avstamp från friskfaktorerna. Eventuella olikheter mellan kvinnors och mäns arbetsförhållanden ska synliggöras och hanteras utifrån dess förutsättningar.

Kommunstyrelsens arbete med finansiellt mål

Mål 8
Resultatet i förhållande till skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning ska uppgå till 0 procent 2024 samt 1 procent 2025–2027

Kommunens ekonomi följs upp kontinuerligt genom månadsbokslut. Information om nämndernas utfall och prognos presenteras månadsvis för KSnau. Nämnder som prognosticerar underskott på mer än en procent (minst 1 mnkr), kallas till KSnau för presentation av åtgärdsplan. Tre gånger per år rapporterar kommunstyrelsen till kommunfullmäktige uppföljning av kommunens ekonomi; en förenklad rapport lämnas för perioden jan-april, delårsbokslut för jan-aug samt årsbokslut för helår.

Tilläggsuppdrag

I detta avsnitt redovisas ansats och/eller planering för de tilläggsuppdrag kommunfullmäktige har tilldelat kommunstyrelsen samt de uppdrag kommunstyrelsen har tilldelat förvaltningen.

Tilläggsuppdrag från fullmäktige	Planering	Uppföljning
2023:1 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och nämnderna i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar.	Stadsledningskontoret tar fram förslag till arbetsmodell för ökad omställningsförmåga i nämnder/styrelse. Förslaget ska förankras och presenteras för KS under Q4 2023. Om arbetsmodell godkänns initieras arbete för ökad omställningsförmåga omgående.	Löpande under 2024 Ansvar: Lednings-koordinator
2023:2 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och nämnderna i uppdrag att öka samarbetet och ansvarstagandet över förvaltnings- och nämndgränser.	Sker inom ram för 2023:1	Se ovan
2023:3 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna för ett inrättande av ett klimatpolitiskt råd.	Stadsledningskontoret tar fram förslag till inrättande av ett klimatpolitiskt råd. Utgångspunkten är att hitta synergier med nuvarande tillväxtråd.	T2 Ansvar: Utvecklings-direktör
2023:4 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen, tekniska nämnden och fritidsnämnden i uppdrag att utreda olika alternativ för en framtida och hållbar lokalisering av fritidsnämndens behov gällande fotbollstält. Alternativen ska belysa ekonomiska konsekvenser ur både fastighets- och verksamhetsperspektiv, samt eventuella andra verksamhetsmässiga konsekvenser. Dialog med andra nämnder och förvaltningar ska också ske för att studera eventuella möjligheter till samlokalisering med kommunens andra verksamheter.	Förvaltningsövergripande organisation sätts upp under Q1. Förslag beräknas klart under Q2.	T1, T2, T3 Ansvar: Ekonomidir.
2022:11 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen i uppdrag att genomföra en revidering av upphandlingspolicyn och tillhörande riktlinjer.	Omvärldsbevakning och nulägesanalys Q1, principer och förslag Q2, remiss och fastställande Q3 2024.	T1, T2, T3 Ansvar: Ekonomidir.
2021: 8 Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen i uppdrag att tillsammans med kommunens nämnder och bolag undersöka risken för att	Stadsledningskontoret tar fram struktur för att samordna och utveckla de insatser som genomförs för att både	T1, T2, T3 Ansvar: Säkerhetschef

skattemedel, som bekostar verksamheter inom välfärdssektorn, även med annan utförare än kommunen, används på ett felaktigt sätt och/eller i kriminellt syfte, till exempel för att finansiera organiserad brottslighet, samt att ta fram förslag på åtgärder för att förebygga och förhindra detta.	förebygga möjligheterna till och förhindra välfärdsbrott.	

Uppdrag från kommunstyrelsen	Uppföljning
Uppdrag 1 Kommunstyrelsen ger stadsdirektör i uppdrag att i samband med organisationsöversynen hitta samordningsvinster inom stadsledningskontoret i syfte att omfördela resurser till strategisk fysisk planering, Lokal Operativ Samverkan (LOS) och upphandling.	Återrapportering till KSnau T2 2024.
Uppdrag 2 Kommunstyrelsen ger stadsledningskontoret i uppdrag att göra en översyn av alla kommungemensamma avtal och avgifter som finansieras av KS/SLK.	Återrapportering till KSnau T2 2024.
Uppdrag 3 Kommunstyrelsen ger stadsledningskontoret i uppdrag att göra en översyn av programområdet 2: *Social hållbarhet* för att säkerställa att den nya inriktningen för Umeå växter tryggt och säkert, dvs. riktat förebyggande arbetet och unga i risk finns med i programtexterna för fokusområde 1.	Återrapportering till KSnau T1 2024.
Uppdrag 4 Kommunstyrelsen ger stadsledningskontoret och Umebrå i uppdrag att se över möjligheterna och formerna för näringslivet att vara en aktiv del av Umeå växer tryggt och säkert, samt i detta också undersöka hur näringslivet kan vara med och finansiera förebyggande insatser som identifierats i åtgärdsplanearbetet.	Återrapportering till KSnau T1 2024.
Uppdrag 5 Kommunstyrelsen ger stadsledningskontoret i uppdrag att utveckla förutsättningar för kontroller inför och under anställning för att motverka välfärdsbrott.	Återrapportering till KSnau T2 2024

Kommunstyrelsens drift- och investeringsbudget

Kommunstyrelsens budgetram för 2024 uppgår till 1 222,1 mnkr enligt kommunfullmäktiges beslut i juni. Efter fullmäktiges budgetbeslut i juni har beslut fattats om verksamhetsövergång mellan kommunstyrelsen och tekniska nämnden avseende digitaliseringsenheten samt tekniska ramjusteringar avseende organisatorisk renodling mellan kommunstyrelsen och byggnadsnämnden. Dessa justeringar uppgår sammanlagt till 6,4 mnkr. Den 27 november beslutade också fullmäktige om justering av budgeten för kraftintäkter (-12 mnkr) och pensionskostnader (-67 mnkr) samt en utökning av ramen för kommunstyrelsens egna verksamheter (-3 mnkr). Efter alla justeringar som beslutats uppgår kommunstyrelsens ram till 1 297,7 mnkr för 2024.

Av kommunstyrelsens budgetram har kommunfullmäktige specificerat poster motsvarande totalt 1 031,9 mnkr. Exempel på specificerade poster är avskrivningar, pensionskostnader, utvecklingsanslag, friskvård och särskilda medfinansieringar. Dessa poster framgår under rubriken ”Åtaganden beslutade av KF” i bilaga 1, Fördelning av kommunstyrelsens budget 2024.

De medel som kommunstyrelsen direkt förfogar över benämns som ”kommunstyrelsen administration, bidrag och politisk verksamhet, övrigt” i fullmäktiges budgetbeslut. Dessa medel uppgår till 265,8 mnkr för 2024. Här ingår stadsledningskontoret och kommungemensamma avtal och avgifter.

Kommunstyrelsens budgetbeslut innebär att budgeten för personalkostnader inom stadsledningskontoret räknas upp med i snitt 3,67 procent från 2023 års nivå och driftskostnadsbudgeten med en procent. Kompensationen för ökat PO-pålägg som fullmäktige tillfört styrelsen fördelas ut proportionerligt mellan avdelningarna.

Budgettillskott från kommunfullmäktige
Den 27 november beslutade kommunfullmäktige att tilldela kommunstyrelsen 3 mnkr i ramtillskott för 2024 för att jobba med ökad styrning och samordning av det kommunövergripande arbetet med Umeå växer tryggt och säkert (UVTS2.0). Dessa medel fördelas lika mellan avdelningen för ekonomi och styrning, säkerhetsavdelningen och avdelningen för strategisk utveckling. Syftet är att förstärka upphandlingsbyråns arbete med att identifiera riskområden och skapa strukturer för kontroll och uppföljning, förstärka säkerhetsavdelningens arbete med samverkan och övergripande samordning – både inom kommunen och mot polis och andra myndigheter samt inom strategisk utveckling förstärka arbete med analyser, framtagande av nulägesbilder och uppföljning/utvärdering av projekt och riktade insatser.

Tekniska justeringar

De tekniska ramjusteringar som beslutats under hösten rörande kommunstyrelsen beskrivs i bilaga 1, kolumnen ”Tekniska justeringar” samt i tillhörande noter.

Den organisationsöversyn som letts av stadsdirektören har även inneburit förändringar i den interna fördelningen av kommunstyrelsens budget 2024. Dessa är av teknisk karaktär och därmed kostnadsneutrala inom kommunstyrelsen. Förändringarna beskrivs i bilaga 1, kolumnen ”Interna justeringar” samt i tillhörande noter.

En översiktlig bild av kommunstyrelsens budget redovisas i tabellen nedan. I bilaga framgår ekonomiska ramar för 2024 för kommunstyrelsens olika delar.

Kommunstyrelse (tkr)	**Ram 2023, inkl justeringar**	**Ram 2024, inkl justeringar**
Åtaganden beslutade av KF	-860 791	-1 031 898
Stadsledningskontoret	-192 715	-225 180
Samhällsbyggnad	-27 396	0
Kommungemensamma avgifter, bidrag och avtal	-40 211	-40 613
Kommunstyrelsen totalt	**-1 121 113**	**-1 297 691**

Investeringar

Investeringsbudgeten för 2024 uppgår till 444,7 mnkr. Detta är 179 mnkr högre än den av fullmäktige reviderade investeringsbudgeten för 2023. Ökningen jämfört med 2023 beror på ökade medel till mark- och exploateringsprojekt. Även för 2024 har fullmäktige beviljat 100 mnkr till kommunstyrelsens förfogande avseende medel för prisökningar i verksamhetskritiska projekt. Av motsvarande medel för 2023, 100 mnkr, återstod 1,9 mnkr vid tidpunkten för beslut om reviderad investeringsbudget för 2023. I enlighet med 2023 års fullmäktigebeslut finns det även reserverade medel för fastighetsköp 2024.

Investeringar verksamhet (tkr)	**Budget 2023, reviderad juni 2023**	**Budget 2024**
Kraftverksamhet	9 668	20 220
Köp av fastigheter	40 000	40 000
Digitaliseringsreserv	17 800	4 400
Investeringsreserv	1 238	1 238
Medel till KS förfogande	1 930	100 000
Mark- och exploateringsprojekt, inkl. markförvärv	190 450	278 800
Utrustning fullmäktigesal	2 000	
Infartsskyltar	2 600	
Netto investeringar	265 686	444 658

Styrning och uppföljning av externa utförare

Kommunstyrelsen nyttjar till stor del externa utförare för skötsel av kommunens markreserv och utbyggnad av infrastruktur i kommunala exploateringsområden. Styrning och uppföljning sker inom respektive projekt och avvikelser rapporteras till kommunstyrelsen om sådana uppstår.

Bilaga 1 – Fördelning av kommunstyrelsens budget 2024

Åtaganden beslutade av Kommunfullmäktige:	Ram 2023	Index	Förändr.	Tekniska justeringar	Interna justeringar	Ram 2024
Totalt åtaganden beslutade av KF:	**-860 791**					**-1 031 898**
Kraftverksamhet	117 000					177 000
Kollektivtrafik	-144 566					-160 566
Umeå Folkets Hus	-27 517					-26 292
Västerbottens Museum	-17 171					-17 790
Norrlandsoperan	-31 423					-32 554
Friskvårdsbidrag	-7 498					-7 584
Fackliga förtroendemän	-13 422					-13 918
Utvecklingsanslag:						
- Tillväxtanslag	-20 315					-19 815
- Verksamhetsutvecklingsanslag digitalisering	-6 000					0
- Verksamhetsutvecklingsanslag socialhållbarhet	-6 000					-6 000
- Verksamhetsutvecklingsanslag bostadsförsörjning	-3 000					0
- Verksamhetsutvecklingsanslag klimat	-3 000					-3 000
- Verksamhetsutvecklingsanslag omställning	0					-6 000
Anslag för oförutsedda behov	-20 337					-20 337
Avskrivningar	-502 935					-553 111
Utrangeringar	-14 000					-14 000
Pensioner nettokostnad	-160 607					-327 931

Fördelning av resterande del av kommunstyrelsens budget 2024

Stadsledningskontor	Ram 2023	Index	Ökat PO-påslag	Förändr.	Tekniska justeringar	Interna justeringar	Ram 2024
Totalt Stadsledningskontor	**-192 715**	**-5 706**	**-1 448**	**-3 000**	**5 977**	**-28 287**	**-225 180**
Kommunledning	-3 581	-53	-23				-3 658
Demokrati och juridik	-55 603	-1 661	-451		5 566[2]	10 754[6]	-41 395
Varav stöd till politisk verksamhet samt politisk verksamhet	*-28 201*	*-686*	*-221*			*4 355[6]*	*-24 753*
Kommunikation	-9 308	-231	-64			-1 077[7]	-10 680
HR	-42 346	-1 298	-351		411[3]	-7 109[8]	-50 693
Varav HR-avdelningens andel av PA-nämnden	*-3 198*	*-32*					*-3 230*
Varav stöd till politisk verksamhet	*0*					*-4 355[8]*	*-4 355*
Ekonomi & styrning	-38 242	-1 346	-320	-1 000[1]		-3 139[9]	-44 047
Näringsliv och platsutveckling	-39 648	-741	-127			821[10]	-39 695
Säkerhet (Samhällsskydd och beredskap)	-7 169	-288	-71	-1 000[1]			-8 528
Strategisk utveckling	0			-1 000[1]		-28 537[11]	-29 537
Mark och exploatering	3 182	-89	-40				3 053
Mex - Personalkostnader och drift	*-9 590*	*-216*	*-40*				*-9 846*
Mex - Driftkostnader exploatering	*-33 222*	*-332*					*-33 554*
Mex - Försäljning mark	*34 005*	*340*					*34 345*
Mex - Skogsproduktion och arrenden	*11 989*	*120*					*12 109*
Samhällsbyggnad	**Ram 2023**	**Index**	**Ökat PO-påslag**	**Förändr.**	**Tekniska justeringar**	**Interna justeringar**	**Ram 2024**
Totalt Samhällsbyggnad	**-27 396**	**-1 077**	**-223**	**0**	**409**	**28 287**	**0**
Ledning och administration	-2 716	-101	-21		1 785[4]	1 053 [12]	0
Övergripande planering	-24 680	-976	-202		-1 376[5]	27 234 [12]	0
Kommungemensamma avgifter, bidrag och avtal	**Ram 2023**	**Index**		**Förändr.**	**Tekniska justeringar**	**Interna justeringar**	**Ram 2024**
Totalt kommungemensamma avgifter, bidrag och avtal	**-40 211**	**-402**					**-40 613**
Kulturväven	442	4					446
Kommungemensamma avgifter	-13 897	-139					-14 036
Norrbyskärs museum	-213	-2					-215
Drift Resecentra och NLC terminal	-10 562	-106					-10 668
Curiosum	-9 415	-94					-9 509
Bildmuséet	-5 000	-50					-5 050
Umeå Växer tryggt och säkert	-1 326	-13					-1 339
Postdistribution	-240	-2					-242

Noter

1. Ramtillskott Umeå växer tryggt och säkert
2. Digitaliseringsenheten flyttas från kommunstyrelsen till tekniska nämnden.
3. Delar av HR strateg som flyttas från kommunstyrelsen till kulturnämnden, avseende stöd till kulturnämnden och fritidsnämnden som varit finansierad inom kommunstyrelsen, 297 tkr. Del av resurs rehabstöd flyttas från kommunstyrelsen till byggnadsnämnden, 114 tkr
4. Medel för ca 0,8 åa förvaltningschef samt ca 0,4 åa HR-chef övergår från kommunstyrelsen till byggnadsnämnden.
5. Medel för 1,0 åa stadsarkitekt flyttas från byggnadsnämnden till kommunstyrelsen.
6. Resurser för kvalitetsledning och miljöledning inklusive medel för kvalitetsledningssystem övergår till Ekonomi och styrning, 3 139 tkr. Kanslichef för Umeåregionen och en kommunstrateg övergår till HR, 2 087 tkr. Politiska sekreterare övergår till HR, 4 355 tkr. Budget för minoritetsfrågor övergår till strategisk utveckling, 1 173 tkr.
7. Medel för 1,5 åa kommunikatör flyttas från strategisk utveckling till kommunikation.
8. Kanslichef för Umeåregionen och en kommunstrateg övergår till HR, 2 087 tkr. Politiska sekreterare övergår till HR, 4 355 tkr. Medel för 0,6 åa HR-chef flyttas från strategisk utveckling till HR, 667 tkr.
9. Resurser för kvalitetsledning och miljöledning inklusive medel för kvalitetsledningssystem övergår till Ekonomi och styrning, 3 139 tkr.
10. Medel för 1,0 åa handläggare flyttas från Näringsliv till Strategisk utveckling.
11. Strategisk utveckling flyttas från samhällsbyggnadsförvaltningen till stadsledningskontoret, 28 287 tkr. Budget för minoritetsfrågor övergår från Demokrati och juridik till denna enhet, 1 173 tkr. HR-chef ca 0,6 åa flyttas till HR, 667 tkr. Kommunikatör 1,5 åa flyttas till Kommunikation, 1 077 tkr. 1,0 åa handläggare flyttas från Näringsliv till Strategisk utveckling, 821 tkr.
12. Strategisk utveckling flyttas från samhällsbyggnadsförvaltningen till stadsledningskontoret, 28 287 tkr.

Bilaga 2 - Utmaningar och möjligheter på 3–5 års sikt

Kommunstyrelsen ska på samma sätt som övriga nämnder med utgångspunkt i kommunstyrelsens grunduppdrag kortfattat beskriva för styrelsen väsentliga utmaningar och möjligheter på medellång sikt (3–5 år).

Utmaningar och möjligheter av kommungemensam karaktär kommer sammanställas när samtliga nämnder inkommit med sina beskrivningar. I denna bilaga beskrivs den utmaning respektive möjlighet som bedöms ha störst påverkan på kommunstyrelsens verksamheters förmåga och kapacitet i ett 3–5 årsperspektiv.

Kompetensbrist
Ett flertal av kommunens verksamheter står idag inför väsentliga utmaningar inom kompetensförsörjningsområdet. Detsamma gäller idag även för enskilda delar av kommunstyrelsens verksamheter. Mot bakgrund av den demografiska utvecklingen och prognos om ökande konkurrens om tillgänglig kompetens bedöms flertalet av kommunstyrelsens verksamheter befinna sig i en likartad situation inom en 3–5 årsperiod.

Då kommunstyrelsens verksamheter ansvarar för förvaltning och utveckling av ett flertal kommungemensamma funktioner, system och processer samt tillhandahåller specialiststöd/expertis inom sakområden som enskilda förvaltningar på egen hand ej kan tillgodose, kan framtida kompetensbrist inom kommunstyrelsens verksamheter ge negativ följdverkan för kommunen som helhet samt för övriga kommunala verksamheters kapacitet och förmåga.

Klimatanpassning
Kommunstyrelsen ansvar att driva och koordinera klimatanpassningsarbetet i kommunen. Umeå kommun måste arbeta strategiskt med klimatanpassning av flera skäl. Klimatförändringar innebär hot som extrema väderhändelser, vilka kan orsaka översvämningar, torka och stormar. Genom att investera i klimatanpassning kan kommunen skydda invånare, deras hälsa och deras egendom, minimera skador och göra infrastrukturen mer tålig. Det är även en grundförutsättning att kommunen ska kunna utvecklas i enlighet med våra planeringsstrategier. Arbete för att förebygga de skador som klimatförändringarna kan medföra, är kostnadseffektivt och kan dessutom minska både premiekostnader och kostnader för kommunens självrisk i samband med större skador. Samtidigt kan natur och miljö bevaras, vilket är värdefullt för samhället och dess identitet.

Utöver att skydda mot skador och risker skapar klimatanpassning möjligheter för innovation och tillväxt. Genom att investera i hållbara lösningar och gröna teknologier kan kommunen främja ekonomisk utveckling och skapa arbetstillfällen. Sammantaget är klimatanpassning en viktig investering i både nuet och framtiden som kommer att gynna Umeå kommun och dess invånare genom att stärka deras motståndskraft mot klimatförändringarnas påverkan och skapa en mer hållbar och robust framtid.

Säkerhet och trygghet
Kommunstyrelsen har i uppdrag att samordna kommunens verksamheter inom säkerhets- och trygghetsfrågor. En utgångspunkt i säkerhet- och trygghetsarbetet är att den antagonistiska hotbilden mot Sverige är bred och blir alltmer komplex. Bland annat så kan ett väpnat angrepp mot Sverige inte uteslutas. Inte heller att militära maktmedel eller ytterligare hot om sådana kan komma att användas mot Sverige. Baserat på den säkerhetspolitiska analysen beslutade regeringen den 16 maj 2022 att Sverige skulle ansöka om ett medlemskap i Nato. Under 2022 utökades antalet beredskapsmyndigheter i syfte att kunna arbeta med totalförsvarsfrågor i ett snabbare tempo och i det arbetet är kommunen en viktig motpart. En föränderlig omvärld kräver ett mer sammanhållet arbetssätt, och att stödet och förväntningarna blir tydligt för förvaltningarna och kommunkoncernen.

Den ekonomiska brottsligheten, och utnyttjande av välfärdssystemet blir ett allt viktigare inslag inom den organiserade brottsligheten. Säkerhetspolisen konstaterar att det finns kopplingar mellan grov organiserad brottslighet, våldsbejakande extremism och terrorism.

En följd av en oroligare omvärld, med ett ökat flöde av desinformation som sprids både medvetet och omedvetet ger även effekten av ökad andel incidenter av hot-och våld samt otillbörlig påverkan. Inom det lokala brottsförebyggande arbetet så har det under 2023 tillkommit ny lagstiftning som ställer högre krav på kommunerna som samordnande aktör. Kommunen är identifierad som en viktig aktör i arbetet med säkerhet- och trygghet inom samtliga områden. Detta öppnar upp nya möjligheter till samverkan internt- och externt. Genom en tydligare struktur för samverkan och samsyn kan kommunen också bli effektivare i hantering av risker i det vardagliga arbetet.

Digitalisering, automatisering och verksamhetsutveckling av kommungemensamma system
Kommunstyrelsen och därmed kommunstyrelsens verksamheter ansvarar för förvaltning och utveckling av ett flertal kommungemensamma funktioner, system och processer. Att genomföra en systematisk översyn och utveckla dessa kommungemensamma processer och system bedöms utgöra en stor möjlighet för att öka kommunens kapacitet, förmåga och effektivitet. Nya arbetssätt som tillvaratar digitaliseringens möjligheter bedöms därför utgöra en väsentlig möjlighet i ett 3–5 års perspektiv.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-21
Kommunstyrelsen

Diarienr: KS-2023/00957

Näringslivet som aktiv del i Umeå växer tryggt och säkert

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

- Att näringslivet i första hand uppmuntras att bidra till arbetet med Umeå växer tryggt och säkert genom att erbjuda praktikplatser, erbjuda feriejobb samt ge stöd till föreningar som arbetar med insatser inom området Umeå växer tryggt och säkert.
- Att näringslivet i andra hand erbjuds sponsra arbetet med Umeå växer tryggt och säkert, i enlighet med de förutsättningar för mottagande av sponsring och allmänna krav på sponsorer och gåvogivare som framgår i bilaga
- Att delegera till kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott att teckna sponsoravtal med varje enskilt företag
- Att delegera till kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott att fatta beslut om användning av inkomna medel
- Att kommunstyrelsens delegationsordning revideras i enlighet med ovanstående beslut
- Att utvärdering av sponsringens omfattning och effekter skall göras efter två år

Ärendebeskrivning

Under hösten 2023 var polisen inbjuden till möten med näringslivets representanter vilka i sin tur uppmanades av Polisen att delta i kampen mot rekrytering av unga in i gängkriminalitet. I samband med detta uppmärksammades problemet i Dagen Industri och tidigare polischef Carin Götblad uppmanade samtliga i samhället, och företagen specifikt, att agera och ”dra sitt strå till stacken” för att motverka att unga dras in i gängkriminalitet.

Näringslivet i Umeå kontaktade Umebrå och en första träff genomfördes för att lyssna in varandras ingångsvärden och på vilket sätt näringslivet skulle kunna involveras i det brottsförebyggande arbetet. Företagarnas mål är att snabbt inleda ett samarbete och är intresserade av att stödja ungas väg in i arbetslivet, möjlighet till utbildning samt till en meningsfull fritid.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00957

Företagens bidrag syftar till en långsiktig och målinriktad satsning vilken är gynnsam för Umeås barn och unga, samt att visa företagens samhällsengagemang. Genom ett stort nätverk av företagare, vill företagarna skapa engagemang för Umeås tillväxt och samhällsförbättring.

Nulägesbilden skriven av Umebrå (Umebrå, 2023) visar att orsaken till att unga dras in i gängkriminalitet är en kombination av flera grundorsaker: ekonomisk utsatthet, skolmisslyckande, psykisk ohälsa, sårbara familjeförhållanden, utanförskap, avsaknad av positiva sammanhang och förebilder samt synlig närvaro av kriminella i den offentliga miljön. (Umebrå, 2023). Syftet med att involvera näringslivet är att skapa förutsättningar för en trygg uppväxt med hög delaktighet och hopp om framtiden.

Uppdragets konkreta mål är att direkt adressera dessa grundorsaker. Val av åtgärder bör baseras på nationell forskning, utvärderade metoder och lokala behov. Umebrå förordar initialt att någon förening får sponsring och ingår i pilotprojekt, som sedan utvärderas för att förbättra sponsringens processer och bedöma föreningarnas framgång.

Källa
Umebrå (2023) Nulägesanalys. Umeå Kommun, Strategisk Utveckling. Tillgänglig från: Rapporter - Umeå kommun (umea.se) Hämtad: 15 december 2023.

Näringslivets bästa insatser i arbetet för Umeå växer tryggt och säkert
Det som enskilda företag kan göra för att bidra i arbetet med Umeå växer tryggt och säkert är att stötta unga som är i risk för att rekryteras in i gängkriminalitet genom att:

- anställa unga/ unga vuxna som står långt från arbetsmarknaden
- erbjuda betalda praktikplatser
- erbjuda feriejobb
- ställa upp som mentorer för unga i fritidsaktiviteter och arbetslivet

Enskilda företagare kan också bidra med en bredare ansats i det förebyggande arbete genom att låta sina anställda i företaget erbjudas möjligheten att arbeta med volontärtimmar för att göra Umeå till trygg och säker stad, exempelvis genom nattvandring.

I andra hand kan företag sponsra kommunen i dess insatser inom området i enlighet med nedanstående.

Prioriterade områden

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00957

Utifrån grundorsakerna till att unga dras in i gängkriminalitet och syftet med sponsringen, föreslår stadsledningskontoret nedan två konkreta mål och därmed prioriterade områden vilka inkomna medel, till en start, bör användas till.

Öka positiva sammanhang och förebilder
Vid avsaknaden av positiv gemenskap ökar risken att barn och unga fyller det behovet genom andra alternativ. Därför är avsaknaden av meningsfull fritid via föreningsaktiviteter, en stor riskfaktor. När gängmedlemmar väljer sina rekryter, väljer de i första hand de vilka ”alltid är på gården”, saknar stark föräldratillsyn och som tillbringar en stor del av sin fritid i det offentliga rummet. Barn som ofta saknar positiva förebilder och tillitsfulla relationer till andra vuxna är enklare att ”uppvakta” eller ”grooma” genom uppmärksamhet och gåvor från gängmedlemmar. Tillika minskar sårbarheten för rekrytering när barn har tillitsfulla vuxna omkring sig och tryggheten ökar (Umebrå, 2023). Några föreningar har kontaktat kansliet för Umebrå och uttryckt viljan att samverka i brottsförebyggande syfte med ungdomar i risk för rekrytering in i gängkriminalitet. Stadsledningskontoret förordar att någon av dessa föreningar blir de första mottagarna av bidrag från sponsringen och ingå i pilotprojekt.

Öka lagliga ekonomiska möjligheter
Barn som växer upp i ekonomisk utsatthet är överrepresenterade i gruppen vilka rekryteras av gängen. Två tredjedelar av rekryter har växt upp i familjer utan basala behov tillgodosedda på grund av ekonomisk utsatthet (Umebrå, 2023). Ungdomar och unga vuxna vill tjäna pengar och vi har en plikt att erbjuda lagliga och lockande alternativ till gängkriminalitet. Stadsledningskontoret föreslår betalda praktikplatser och feriearbete för ungdomar i risk för att hamna i gängkriminalitet.

I beredning av sponsring till föreningar ska samråd ske med fritidsförvaltningens föreningsbyrå.

Beslutsunderlag

Bilaga 1. Form för medfinansiering
Bilaga 2. Mall för sponsoravtal

Beredningsansvariga

Lena Höök Gustafsson
Mikael Brändström
Lennart Nilsson
Ulrika Granskog
Frida Davidila-Ölund

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00957

Beslutet ska skickas till

Lena Höök Gustafsson
Ekonomidirektör

Mikael Brändström
Utvecklingsdirektör

Bilaga 1. Form för medfinansiering

I de fall företag inte själva kan erbjuda arbete, praktikplatser, feriejobb eller stötta föreningar - vilket är det sätt som näringslivet i första hand uppmuntras att stötta arbetet med Umeå växer tryggt och säkert, kan i andra hand stöttning ske genom sk. sponsring, eller gåvor utan villkor. Sponsring är en överenskommelse där en sponsor tillhandahåller den sponsrade parten kontanta medel, varor eller tjänster i utbyte mot exponering av ett företagsnamn eller varumärke, och eventuellt även andra förmåner. Andra alternativ vilka inte förordas är bildande av stiftelse, fond eller någon typ av ekonomisk förening (vilka alla omgärdas av omfattande formaliakrav och är administrativt betungande).

Följande gäller för sponsring/gåva utan villkor

- Små villkorslösa donationer som inte bildar eller utgör stiftelser
- Krävs inga föreskrifter, stadgar eller krav på förvaltning
- Donationen kan tas emot utan att bilda en juridisk organisationsform
- Mottagaren kan använda donationen till ändamålet utan tillsyn
- Kortsiktigt åtagande och kort användningstid

Viktigt att beakta:

- Verksamheten bör ligga i linje med mottagarens syfte och ändamål
- Egendom del av mottagarens egendom, dvs inte skild från mottagaren.
- Kravet är att gåvan inte är förenad med några villkor
- Gåvan ska användas inom en kort tidsperiod

Förutsättningar för mottagande av sponsring

Sponsring ska vara ett mindre komplement till kommunens egen finansiering och får inte ge sponsorn inflytande över kommunala beslut eller handlingsutrymme. Detta gäller även eventuell ägare eller koncern som sponsorn ingår i. Umeå kommun välkomnar således sponsring i en omfattning som inte medför att den kommunala verksamheten blir beroende av stöd från sponsorer för att kunna bedrivas. Sponsring kan därför inte avse den löpande driften av verksamheter. Direkta kringkostnader och framtida kostnader i form av drift och underhåll ska beaktas i bedömningen av om sponsring är lämplig. Sponsring ska inte vara avgörande för en kommunal verksamhet genomförs eller inte. Det innebär att sponsring ska avse befintlig eller redan planerad verksamhet.

Motprestationen kan bestå av att sponsorns namn och/eller dess varumärke exponeras på en byggnad, vid ett evenemang eller något motsvarande. Detta ska ske på ett sätt så att kommunen inte uppfattas ha tagit ställning för sponsorn eller dennes produkter. Mer detaljerad information om näringsidkares produkter/verksamhet kan utgöra en för kommunen otillåten marknadsföring av en enskild näringsidkare och ska därför undvikas. Namnet på sponsorn eller dennes varumärke ska inte ta över kommunens huvudansvar för verksamheten.

Allmänna krav på sponsorer och gåvogivare

Sponsorstöd och gåvor till ifrågavarande verksamhet får inte stå i konflikt med övergripande politiska mål och åtaganden eller med demokratiska grundprinciper. Kommunen ska inte ta emot sponsorstöd/gåvor från företag eller organisationer där samarbetet av etiska skäl kan ifrågasättas

Umeå kommun förbehåller sig rätten att, av ovannämnda skäl eller andra, i varje enskilt fall avböja eller avbryta ett sponsorsamarbete eller avböja erbjudna gåvor.

Den som undertecknar avtalet för kommunens räkning är ansvarig att kontrollera att sponsorn/gåvogivaren fullgör sina skyldigheter mot samhället. Relevanta uppgifter kan inhämtas från bl.a. Skatteverket, Bolagsverket och Kronofogdemyndigheten.”

Vad som anges med fet stil utgör avtalstext.

Kontakta kommunjurist vid önskemål om avsteg från denna mall.

AVTAL OM SPONSRING

1. Avtalsparter

Umeå kommun, org.nr 212000-2627

Kommunstyrelsen/nämnd/bolag

Skolgatan 31A, 901 84 Umeå

(nedan kallad Kommunen/kommunen)

Sponsor (organisationsnummer)

Postadress

(nedan kallad Sponsorn/sponsorn)

2. Bakgrund

Härunder beskrivs vad som föranlett sponsringsavtalet, vad det handlar om och vad det har för syfte.

3. Avtalsperiod

Avtalsperioden bestäms för varje enskilt fall. Avtalet bör emellertid gälla ett specifikt tillfälle eller i vart fall inte löpa tillsvidare eller under en längre tidsperiod, förslagsvis inte längre än ett par år.

Detta avtal gäller från och med att det undertecknats av behöriga från båda parter till och med… (dag månad år). Avtalet upphör att gälla utan föregående uppsägning.

4. Sponsorns åtagande

Avsnittet ska innehålla en detaljerad beskrivning av vilken vara, tjänst eller vilket penningbelopp som sponsorn ska tillhandahålla kommunen. Beroende på vad avtalet avser bör följande punkter regleras.

1. Specifikation av belopp, vara eller tjänst

2. Mängd, omfattning

3. Leveranstidpunkt / utförandetidpunkt

4. Leveranssätt / utförandesätt

5. Övriga kostnader som sponsorn står för

6. Övriga villkor Om sponsorns åtagande innefattar tjänster föreslås följande skrivning ingå in i avtalet:

Sponsorn ska utföra de beskrivna tjänsterna med omsorg.

5. Kommunens åtagande

Här anges kommunens åtaganden, dvs hur sponsorns namn och logga ska exponeras. Det ska regleras när och hur det ska ske samt i vilken omfattning. Om sponsorn ska få hänvisa till sponsringssamarbetet i sin egen marknadsföring så bör avtalet reglera på vilket sätt och i vilken omfattning detta ska ske. Kontakta gärna kommunikationsenheten vid frågor.

Sponsorn har inte har rätt att använda kommunens logotyp eller igenkänningsmärken på annat sätt än vad kommunen har skriftligen godkänt

6. Övriga villkor/Krav på …./…krav

Detta avsnitt kan inkluderas om det finns andra krav som kommunen ställer på sponsorn.

7. Försäkringar

Om det är någon speciell försäkring som det är angeläget att sponsorn tecknar bör detta anges särskilt, se exempel nedan. Sponsorn ska, före åtagandet börjar teckna…(ange vad det är för försäkring/försäkringar) som ska gälla under hela samarbetets tid.

Om sponsorns ska utföra en tjänst bör följande text finnas med i avtalet:

Sponsorn förbinder sig att se till att samtliga personer som sponsorn anställt eller anlitat, är försäkrade mot skador under åtagandets utförande.

8. Sekretess

Eventuell sekretessproblematik måste beaktas – rådgör gärna med kommunens jurister om möjlighet att upprätta sekretessförbindelser vid tveksamheter.

9. Sponsorns upplysningsplikt

Sponsorn ska så snart som möjligt informera Kommunen när det finns en risk för försening av sponsorns åtagande. Sponsorn ska samtidigt informera om orsaken till förseningen och om en ny tidpunkt då åtagandet kan fullföljas. Sponsorn ska även meddela Kommunen om det finns en risk för att sponsorn inte kan fullgöra sitt åtagande enligt avtalet och om andra omständigheter som är viktiga för Kommunen att få kännedom om.

10. Ansvar

Sponsorn ansvarar för de fel eller försummelser som ligger sponsorn till last under åtagandets utförande och ska ersätta kommunen för de skador som därigenom åsamkas kommunen.

11. Hävning/förtida uppsägning

Part har rätt att häva avtalet om motparten åsidosätter villkor i avtalet som är av väsentlig betydelse för parten. Kommunen har även rätt att säga upp avtalet till omedelbart upphörande om:

1. Sponsorn kommer i dröjsmål med betalning av skatter eller avgifter till staten, försätts i konkurs, inleder ackordsförhandlingar, träder i likvidation eller på annat sätt kan antas ha kommit på obestånd, eller

2. det på grund av Sponsorns agerande finns en risk att Kommunens anseende skadas, eller

3. kommunens uppföljning av sponsringen visar att detta avtal inte har efterlevts av Sponsorn eller att sponsringen inte uppfyllt det angivna syftet (se Bakgrund).

12. Avtalshandlingar

Detta avsnitt behövs endast om det finns flera avtalshandlingar.

I avtalet ingår följande handlingar: Detta avtal (Bilaga) (Eventuella andra handlingar)
Avtalshandlingarna ska i första hand tolkas så att de överensstämmer med varandra. Om det trots sådan tolkning finns villkor i avtalshandlingarna som strider mot varandra gäller de i ovan nämnd rangordning.

13. Ändringar och tillägg

Ändringar och tillägg till detta avtal ska göras skriftligen och ska för att gälla undertecknas av båda parter.

14. Tvist

Parterna är överens om att frågor som rör detta avtal och därmed sammanhängande rättsförhållanden i första hand ska lösas i samförstånd mellan parterna och i andra hand vid allmän domstol med Umeå tingsrätt som första instans.

15. Kontaktpersoner

Kontaktperson för det här avtalet är för Sponsorn: (ange namn och kontaktuppgifter) för Kommunen (ange namn och kontaktuppgifter) Kontaktpersonen är den som ska kontaktas vid frågor i anledning av avtalet. Part ska underrättas skriftligt om ny kontaktperson utses.

Detta avtal har upprättats i två likalydande exemplar varav parterna tagit var sitt.

(Ort och datum)	(Ort och datum)
Umeå kommun	Sponsorn

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2023-12-20

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00864

Remiss: En säker och tillgänglig statlig e-legitimation SOU 2023:61

Förslag till beslut
Att yttra sig i enlighet med förslaget.

Bakgrund
Umeå Kommun har genom remiss från Finansdepartementet fått möjlighet att yttra sig över rubricerat betänkande. Utredningen har haft i uppdrag att lämna förslag på hur en kostnadseffektiv statlig e-legitimation på högsta tillitsnivå kan utformas, med slutsats att en statlig e-legitimation ska tillhandahållas av Myndigheten för digital förvaltning. Utredningen har också haft i uppdrag att analysera och föreslå förändringar som följer av den reviderade eIDAS-förordningen.

Förslag till yttrande
Umeå kommun ser positivt på initiativet att införa en statlig e-legitimation. I nuläget avviker Sverige från många andra europeiska nationer genom att sakna en nationell e-legitimation. Även om frånvaron av en sådan inte upplevs idag som ett hinder för att tillhandahålla elektroniska tjänster till våra invånare, instämmer vi i betänkandets slutsats att det skapar ett sårbarhetsmoment i det digitala ekosystemet, där en enskild marknadsaktör blir dominerande.

Enligt betänkandet bör offentliga aktörer vara skyldiga att acceptera den statliga e-legitimationen. Inom Umeå kommun förutser vi att detta krav kan leda till ökade förvaltningskostnader för IT-system, samt en initial merkostnad vid införandet. Trots att en detaljerad kostnadsanalys ännu inte har genomförts, finns det ingenting i våra preliminära bedömningar som tyder på att dessa kostnader skulle avvika markant från de beräkningar som presenteras i utredningen.

Umeå kommun välkomnar förslaget att den statliga e-legitimationen ska erbjuda funktionen för identitetsväxling. Historiskt sett har avsaknaden av denna funktion hos den dominerande aktören på marknaden utgjort ett hinder i utvecklingen av tjänster avsedda för kommunens anställda i de fall en verifierad elektronisk identitet varit nödvändig. Kommunen delar även

Tjänsteskrivelse
Dnr: KS-2023/00864

utredningens åsikt om att möjligheten till identitetsväxling kan ha en väsentligt positiv effekt på marknadens diversifiering av e-legitimationstjänster och främja nya innovativa lösningar.

För att fullt ut realisera de positiva effekter som betänkandet identifierar, är det avgörande att den statliga e-legitimationen når en hög användningsvolym. Det är önskvärt att fler bärare av e-legitimation introduceras omgående. Detta bör inkludera utöver de nuvarande id-korten och passen som ges ut av Polisen även integration av e-legitimation i körkort såväl som andra identitetshandlingar som utfärdas av statliga myndigheter, vilket på ett par års sikt skulle tillgängliggöra en verifierad digital grundidentitet för majoriteten av den svenska befolkningen. I utredningen påtalades att risker med oaktsam hantering av e-legitimationen skulle reduceras om e-legitimationen kopplas till en fysisk identitetshandling.

Umeå kommun anser att e-legitimationen bör vara kostnadsfri eller erbjudas till en minimal kostnad. En avgift på 400 kronor för en legitimationshandling som endast är användbar elektroniskt kan mycket väl resultera i begränsad användning, särskilt då befintliga lösningar kan uppfattas som likvärdiga av användarna. För att motverka risken att e-legitimationen inte ses som en värdehandling, skulle en avgift kunna appliceras enbart vid nyansökan till följd av förlust av kortet. Vidare bör implementeringen av e-legitimation i ytterligare bärare ske utan att det innebär en ökad kostnad för användaren.

Umeå kommun anser inte att en statligt tillhandahållen e-legitimation nödvändigtvis utgör ett konkurrenshinder, då tillhandahållandet av en verifierad grundidentitet är en åtgärd som rimligtvis ligger inom statens ansvarsområde.

Umeå kommun noterar att betänkandet identifierar risken för digitalt utanförskap som en viktig fråga, men ger inga konkreta lösningar på hur den föreslagna åtgärden ska bidra till att minska detta. Förslaget på ett kontaktlös fysiskt kort medför egna utmaningar inom området användbarhet som om de inte adresseras grundligt kan ge motsatt effekt.

Utredningen omnämner att ett kontinuerligt riskhanteringsarbete krävs för att upprätthålla säkerheten över tid. Riskhanteringsarbetet behöver bedrivas löpande utifrån det ständigt förändrade omvärldsläget och omfatta hela kedjan med risker kopplat till säkerheten kring e-legitimationen; utfärdande- och utgivningsförfarandet, säkerställande av kontinuitet vid störningar samt analys och uppföljning av incidenter kopplat till utfärdande och hantering av e-legitimation.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00864

Användandet av e-legitimation hos minderåriga omnämns i utredningen. Umeå kommun anser att man bör beakta eventuella behov av information och utbildning till minderåriga kring innebörden av att inneha en e-legitimation samt vilka risker det medför för individen om en e-legitimation hanteras felaktigt och inte som en värdehandling. Umeå kommun ser också en risk i att minderårigas okunskap kring detta kan utnyttjas och missbrukas av kommersiella tjänster med bedrägliga syften.

Beredningsansvariga

David Krasowski, kommunstrateg, Digitalisering och verksamhetsutveckling, Stadsledningskontoret.

Hanna Öberg, informationssäkerhetssamordnare, Juridikenheten, Stadsledningskontoret.

Beslutet ska skickas till

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet senast den 31 januari 2024. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ofa.dof.remisser@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2023/02704 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

David Krasowski
Kommunstrateg

Hanna Öberg
Informationssäkerhets-
samordnare

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2023-12-11

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00774

Svar på remiss: Promemoria Automatiserad körning dnr LI2023/02996

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att avge svar på remiss *Promemoria Automatiserad körning* enligt nedan.

Ärendebeskrivning

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet har skickat PM automatiserad körning på remiss för svar senast 19 januari 2024. Förslagen syftar till att säkerställa att det finns nationella bestämmelser som gör att genomförandeförordning (EU) 2022/1426 kan tillämpas i praktiken och få genomslag på ett ändamålsenligt sätt.

Förslagen berör främst fordonstillverkare och operatörer som avser att typgodkänna och använda helautomatiserade fordon, samt Trafikverket och kommunala väghållare. Väghållare får en möjlighet att godkänna framförandet av helautomatiserade fordon på vissa platser inom det vägnät som de är väghållare för, genom att meddela föreskrifter om var helautomatiserade fordon får föras.

Tekniska nämnden har 2023-11-30 yttrat sig.

Yttrande

Umeå kommun ser positivt på förslaget att väghållare får möjlighet att yttra sig över lämpligheten att framföra helautomatiserade fordon på vissa platser inom det vägnät som de är väghållare för. I övrigt har Umeå kommun inga synpunkter på förslaget.

Beslutsunderlag

Tekniska nämndens yttrande.
Remissen

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00774

Beslutet ska skickas till

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, dnr LI2023/02996
li.remissvar@regeringskansliet.se
i.transport.remissvar@regeringskansliet.se

Margaretha Alfredsson
stadsdirektör

Tomas Jakobsson
kommunsekreterare

Umeå kommun
Tekniska nämnden

Protokollsutdrag
2023-11-30

§ 102

Diarienr: TN-2023/00813

Yttrande Remiss PM Automatiserad körning

Beslut

Tekniska nämnden beslutar

att lämna yttrande enligt nedan.

Ärendebeskrivning

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet har skickat PM automatiserad körning på remiss. Förslagen syftar till att säkerställa att det finns nationella bestämmelser som gör att genomförandeförordning (EU) 2022/1426 kan tillämpas i praktiken och få genomslag på ett ändamålsenligt sätt. Förslagen berör främst fordonstillverkare och operatörer som avser att typgodkänna och använda helautomatiserade fordon, samt Trafikverket och kommunala väghållare. Väghållare får en möjlighet att godkänna framförandet av helautomatiserade fordon på vissa platser inom det vägnät som de är väghållare för, genom att meddela föreskrifter om var helautomatiserade fordon får föras. Tekniska nämnden har fått möjlighet att yttra sig.

Yttrande

Umeå kommun ser positivt på förslaget att väghållare får möjlighet att yttra sig över lämpligheten att framföra helautomatiserade fordon på vissa platser inom det vägnät som de är väghållare för. I övrigt har Umeå kommun har inga synpunkter på förslaget.

Beslutsunderlag

Remissmissiv PM Automatiserad körning. Bilaga.
PM automatiserad körning. Bilaga.

Checklista för handläggning av ärenden inför politiska är inte aktuell för ärendet.

Beredningsansvariga

Sara Olsson

Umeå kommun
Tekniska nämnden

Protokollsutdrag
2023-11-30

Beslutet ska skickas till
ksdiarium@umea.se ska vara inne senast 2023-12-12. Skriv KS-2023/00774 i ämnesraden.

Regeringskansliet

Remiss

2023-10-04
LI2023/02996

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Transportmarknadsenheten

PM Automatiserad körning

Remissinstanser

1. AB Volvo
2. Alingsås kommun
3. Arbetsmiljöverket
4. Attunda tingsrätt
5. BMW Northern Europe AB
6. Boden kommun
7. Bräcke kommun
8. Båstads kommun
9. Cykelfrämjandet
10. DB Schenker
11. Drivkraft Sverige
12. Domstolsverket
13. Drive Sweden
14. Einride AB
15. Falun kommun
16. Fotgängarnas förening- FOT
17. Förvaltningsrätten i Härnösand
18. Göteborgs kommun
19. Hallsbergs kommun
20. Herrljunga kommun

Telefonväxel: 08-405 10 00
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Malmtorgsgatan 3
E-post: li.registrator@regeringskansliet.se

21. Hovrätten över Skåne och Blekinge
22. Huddinge kommun
23. Integritetsskyddsmyndigheten
24. Jokkmokks kommun
25. Kalmar kommun
26. Kammarrätten i Stockholm
27. Keolis Sverige AB
28. Kista Science City AB
29. Knivsta kommun
30. Kommerskollegium
31. Kristianstad kommun
32. Lindholmen Science Park
33. Linköpings kommun
34. Lunds kommun
35. Länsstyrelsen i Västra Götaland
36. Malmö kommun
37. Mercedes Benz Sverige AB
38. Mobility Sweden
39. Motorbranschens riksförbund
40. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
41. Nationalföreningen för Trafiksäkerhetens Främjande
42. Naturvårdsverket
43. Nobina AB
44. Nordanstig kommun
45. Näringslivets Transportråd
46. Polismyndigheten
47. Post- och Telestyrelsen
48. Regelrådet
49. Region Norrbotten
50. Region Stockholm

51. Region Sörmland
52. Västra götalandsregionen
53. Resenärsforum
54. Riksförbundet Enskilda Vägar (REV)
55. Riksförbundet M Sverige
56. RISE Research Institutes of Sweden
57. Ronneby kommun
58. Scania Sverige AB
59. Skara kommun
60. Skånetrafiken
61. Storstockholms Lokaltrafik
62. Statens väg- och transportforskningsinstitut
63. Stockholms kommun
64. Strängnäs kommun
65. Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll, Swedac
66. Sundbybergs kommun
67. Sundsvalls kommun
68. Svensk försäkring
69. Svensk kollektivtrafik
70. Sveriges Kommuner och Regioner
71. Sveriges MotorCyklister
72. Sveriges trafikutbildares riksförbund
73. Sveriges Åkeriföretag
74. Söderhamns kommun
75. Södertälje kommun
76. Trafikanalys
77. Trafikförsäkringsföreningen
78. Trafikskadenämnden
79. Trafikverket
80. Transportföretagen

81. Transportstyrelsen
82. Tranås kommun
83. Trelleborgs kommun
84. Umeå kommun
85. Veoneer
86. Volvo Cars Sverige AB
87. Västtrafik AB
88. Åklagarmyndigheten
89. Åre kommun
90. Årjängs kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet **senast den 19 januari 2024**. Svaren bör lämnas per e-post till li.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till i.transport.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer LI2023/02996 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta. För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Tomas Brolin
Ställföreträdande enhetschef

Promemoria

Automatiserad körning

Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian föreslås en ny förordning om helautomatiserade fordon för att uppfylla kraven i kommissionens genomförandeförordning (EU) 2022/1426 av den 5 augusti 2022 om tillämpningsföreskrifter för Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/2144 vad gäller enhetliga förfaranden och tekniska specifikationer för typgodkännande av automatiska körsystem i helautomatiserade fordon. Förordningen förtydligar att helautomatiserade fordon som är typgodkända enligt kommissionens genomförandeförordning (EU) 2022/1426 bara får framföras där det är särskilt tillåtet och ger väghållare mandat att föreskriva om sådana platser.

Den nya förordningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2024.

Innehållsförteckning

1 Förslag till förordning om trafik på väg med typgodkända helautomatiska fordon....3
2 Regler för vissa helautomatiserade fordon....5
3 Typgodkännande av fordon....5
4 Automatiserade fordon....5
5 Internationella åtaganden....6
6 Typgodkännande av helautomatiserade fordon....7
7 Anpassning av svenska bestämmelser till genomförandeförordningen....9
7.1 En ny förordning....9
7.2 Förordningens innehåll**Fel! Bokmärket är inte definierat.**
8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser....12
9 Konsekvenser....13
9.1 Förutsättningar för konsekvensanalysen ...**Fel! Bokmärket är inte definierat.**
9.2 Konsekvenser för statliga myndigheter....13
9.3 Konsekvenser för kommuner och regioner....14
9.4 Konsekvenser för företag....14
9.5 Konsekvenser för privatpersoner och samhället....15
9.6 Konsekvenser för trafiksäkerheten....15
9.7 Konsekvenser för miljön....16
9.8 Konsekvenser på övriga områden....16

1 Förslag till förordning om trafik på väg med typgodkända helautomatiserade fordon

Härigenom föreskrivs följande

1 § Denna förordning är meddelad med stöd av
– 1 § första stycket 8 lagen (1975:88) med bemyndigande att meddela föreskrifter om trafik, transporter och kommunikationer, i fråga om 4 och 6 §§,
– 2 § lagen med bemyndigande att meddela föreskrifter om trafik, transporter och kommunikationer, i fråga om 5 §, och
– 8 kap. 7 § regeringsformen i fråga om övriga bestämmelser.

Ordförklaringar

2 § I denna förordning avses med
helautomatiserat fordon: ett fordon som det definieras i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/2144 av den 27 november 2019 om krav för typgodkännande av motorfordon och deras släpvagnar samt de system, komponenter och separata tekniska enheter som är avsedda för sådana fordon, med avseende på deras allmänna säkerhet och skydd för personer i fordonet och oskyddade trafikanter, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/858 och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 78/2009, (EG) nr 79/2009 och (EG) nr 661/2009 samt kommissionens förordningar (EG) nr 631/2009, (EU) nr 406/2010, (EU) nr 672/2010, (EU) nr 1003/2010, (EU) nr 1005/2010, (EU) nr 1008/2010, (EU) nr 1009/2010, (EU) nr 19/2011, (EU) nr 109/2011, (EU) nr 458/2011, (EU) nr 65/2012, (EU) nr 130/2012, (EU) nr 347/2012, (EU) nr 351/2012, (EU) nr 1230/2012 och (EU) 2015/166, och
automatiskt körsystem: ett körsystem som det definieras i artikel 2 i kommissionens genomförandeförordning (EU) 2022/1426 av den 5 augusti 2022 om tillämpningsföreskrifter för Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/2144 vad gäller enhetliga förfaranden och tekniska specifikationer för typgodkännande av automatiska körsystem i helautomatiserade fordon.

3 § Andra ord och uttryck i denna förordning har samma betydelse som i lagen (2001:559) om vägtrafikdefinitioner och förordningen (2001:651) om vägtrafikdefinitioner.

Var helautomatiserade fordon får föras

4 § På vägar som inte är enskilda får helautomatiserade fordon, som har ett eller flera typgodkända automatiska körsystem, föras med hjälp av ett automatiskt körsystem bara
1. inom ett utpekat område,
2. på förutbestämda rutter med fasta start- och slutpunkter, och

3. inom särskilt angivna parkeringsutrymmen.

5 § Trafikverket, eller kommunen om den är väghållare, får meddela föreskrifter om var helautomatiserade fordon enligt 4 § får föras med hjälp av ett automatiskt körsystem. Om det utpekade området eller den fastställda rutten korsar eller på annat sätt skär en väg där någon annan är väghållare ska denne lämnas tillfälle att yttra sig innan föreskrifterna meddelas.

Förare av helautomatiserade fordon

6 § Den som aktiverar det automatiska körsystemet ska anses som förare av fordonet. Vem som har behörighet att föra fordon framgår av 2 kap. körkortslagen (1998:488).

Bestämmelser om trafikanter och trafik med fordon

7 § Bestämmelser om trafikanter, trafik med fordon och trafik med motordrivna fordon finns i trafikförordningen (1998:1276).

Överklagande

8 § Beslut om föreskrifter enligt denna förordning får inte överklagas.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2024.

2 Regler för vissa helautomatiserade fordon inom EU

I augusti 2022 antogs kommissionens genomförandeförordning (EU) 2022/1426 av den 5 augusti 2022 om tillämpningsföreskrifter för Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/2144 vad gäller enhetliga förfaranden och tekniska specifikationer för typgodkännande av automatiska körsystem i helautomatiserade fordon.

Genomförandeförordningen innehåller tekniska specifikationer för fordon som är helt automatiserade och som kan föras utan en förare på plats i fordonet. Det innebär att automatiserade fordon som motsvarar de tekniska specifikationerna i de båda EU-förordningarna nu kan sättas på marknaden.

3 Typgodkännande av fordon

Sedan 1990-talet har det skett en omfattande harmonisering av regleringen inom Europeiska unionen på fordonsområdet. Tyngdpunkten har legat på förfarandet för typgodkännande av olika slag av fordon avsedda för färd på väg.

Typgodkännande innebär kontroll och godkännande av ett fordon i en serie av identiska fordon eller komponenter (en typ), till skillnad från annat godkännande som avser kontroll och godkännande av enstaka fordon. Genom typgodkännandet anses hela tillverkningsserien vara godkänd, under förutsättning att fordonen i huvudsak är identiska med det kontrollerade fordonet.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/858 av den 30 maj 2018 om godkännande av och marknadskontroll över motorfordon och släpfordon till dessa fordon samt av system, komponenter och separata tekniska enheter som är avsedda för sådana fordon, om ändring av förordningarna (EG) nr 715/2007 och (EG) nr 595/2009 samt om upphävande av direktiv 2007/46/EG trädde i kraft den 4 juli 2018 och tillämpas fr.o.m. den 1 september 2020. Förordning (EU) 2018/858 har ändrats, bl.a. genom förordning (EU) 2019/2144, se närmare avsnitt 6.

Kompletterande bestämmelser till bestämmelserna om typgodkännande i förordning (EU) 2018/858 finns i fordonslagen (2002:574) och fordonsförordningen (2009:211).

4 Automatiserade fordon

Tekniska framsteg inom områden som artificiell intelligens och maskininlärning möjliggör en utveckling av fullt autonoma fordon (dvs. fordon som inte kräver någon mänsklig intervention). Det finns ett stort och brett engagemang för dessa frågor i hela världen och det görs stora investeringar

i utvecklingen av uppkopplade och automatiserade fordon. Tekniskt sett finns det redan fordon med mycket avancerade förarstödjande funktioner och till viss del automatiserade system som under vissa förutsättningar kan föra fordon självständigt.

De automatiserade fordon som hittills blivit typgodkända kan grovt delas in i två grupper: fordon med system för automatisk körning under vissa omständigheter och helautomatiserade fordon.

Fordon med system för automatisk körning under vissa omständigheter har exempelvis system för automatisk filhållning, Automated Lane Keeping System, (ALKS) som innebär att fordonet kör helt automatiskt i vissa trafiksituationer, men slutar fungera när fordonet lämnar den specifika miljö som det automatiserade systemet är byggt för. Systemet lämnar då över, under körning, förandet av fordonet till en mänsklig förare. Helautomatiserade fordon förs i vissa situationer helt utan någon form av överlämning till mänsklig körning och möjliggör fordon som inte ens har någon fysisk plats för en mänsklig förare. Exempel på detta är förarlös skytteltrafik och automatiserad parkering av ett fordon inom anpassade områden eller utrymmen. Förslagen i denna promemoria avser helautomatiserade fordon, närmare bestämt de fordon som anges i förordning (EU) 2019/2144 och genomförandeförordning (EU) 2022/1426, se avsnitt 6.

5 Internationella åtaganden

Sverige är fördragsslutande part till 1968 års konvention om vägtrafik, Wienkonventionen, som innehåller trafikregler för att underlätta internationell vägtrafik. Wienkonventionen förvaltas och utvecklas av FN:s organ UNECE (United Nations Economic Commission for Europe).

Genom ratifikationen har Sverige åtagit sig folkrättsligt att följa konventionen. Konventionen gäller emellertid inte direkt som svensk lag, utan myndigheter och domstolar ska följa de bestämmelser som finns i den nationella lagstiftningen. Riksdagen och regeringen ansvarar för att Sverige uppfyller sina folkrättsliga förpliktelser. Sverige har valt att anpassa lagstiftningen främst genom att föra över bestämmelser i konventionen till i huvudsak trafikförordningen (1998:1276).

Sverige har även ratificerat FN:s konvention om vägmärken och signaler, antagen i Wien den 8 november 1968, och genomfört denna i bestämmelser i vägmärkesförordningen (2007:90) samt genom föreskrifter meddelade med stöd av förordningen. Till skillnad från fordonslagstiftningen har således trafiklagstiftningen inte sitt ursprung i gemenskaps- eller unionsrättsliga bestämmelser.

Konventionerna beskriver ett internationellt system för trafikregler, vägmärken och anvisningar för trafik. Syftet med båda konventionerna är att underlätta för trafikanter som rör sig över landsgränser genom att reglerna, utmärkningen och anvisningar för trafik i princip är desamma oavsett vilket land du som trafikant befinner dig i. Genom konventionerna har Sverige således anslutit sig till det internationella system som finns för trafikregler och som tillämpas i de flesta länder.

Inom områden som saknar reglering i konventionerna finns vissa möjligheter att besluta om nationella regler. Vid framtagande av nya nationella trafikregler måste konventionernas bestämmelser, och de eventuella begränsningar konventionerna sätter för nationell lagstiftning, beaktas. I samband med sådana beslut krävs också en bedömning av om den tänkta ändringen är förenlig med Sveriges internationella åtaganden.

Av artikel 8.1 i Wienkonventionen framgår att varje fordon som är i rörelse ska ha en förare. Vidare framgår av artikel 8.5 att varje förare ska ha kontroll över sitt fordon. Detta har tolkats som ett hinder för utvecklingen av fordon med automatiserad körning. Efter många års förhandlande beslutades i september 2020 om en ny artikel i Wienkonventionen:

> Artikel 34 bis
>
> Automated driving
>
> The requirement that every moving vehicle or combination of vehicles shall have a driver is deemed to be satisfied while the vehicle is using an automated driving system which complies with:
>
> (a) domestic technical regulations, and any applicable international legal instrument, concerning wheeled vehicles, equipment and parts which can be fitted and/or be used on wheeled vehicles, and
>
> (b) domestic legislation governing operation.
>
> The effect of this Article is limited to the territory of the Contracting Party where the relevant domestic technical regulations and legislation governing operation apply.

Genom den nya artikeln tydliggörs att en förare av ett fordon inte måste vara en fysisk person. Den fysiska föraren kan alltså under vissa förhållanden ersättas av ett system. Den nya artikeln trädde i kraft i juli 2022 och möjliggör för anslutna länder att implementera fullt automatiserade fordon.

6 Typgodkännande av helautomatiserade fordon

Förordning (EU) 2018/858 är ändrad genom Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/2144 av den 27 november 2019 om krav för typgodkännande av motorfordon och deras släpvagnar samt de system, komponenter och separata tekniska enheter som är avsedda för sådana fordon, med avseende på deras allmänna säkerhet och skydd för personer i fordonet och oskyddade trafikanter, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/858 och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 78/2009, (EG) nr 79/2009 och (EG) nr 661/2009 samt kommissionens förordningar (EG) nr

631/2009, (EU) nr 406/2010, (EU) nr 672/2010, (EU) nr 1003/2010, (EU) nr 1005/2010, (EU) nr 1008/2010, (EU) nr 1009/2010, (EU) nr 19/2011, (EU) nr 109/2011, (EU) nr 458/2011, (EU) nr 65/2012, (EU) nr 130/2012, (EU) nr 347/2012, (EU) nr 351/2012, (EU) nr 1230/2012 och (EU) 2015/166.

Av artikel 3 i förordning (EU) 2019/2144 framgår att ett helautomatiserat fordon är ett motorfordon som är konstruerat och byggt för att röra sig självständigt helt utan förares övervakning. I förordningen ställs tekniska krav på fordon som ska sättas på marknaden inom EU, främst med säkerhet som motivering. Vidare anges att det genom genomförandeakter ska tas fram regler för typgodkännande av automatiserade och helautomatiska fordon.

Genomförandeförordning (EU) 2022/1426 innehåller tekniska specifikationer för fordon som är helt automatiserade och som kan föras utan en förare på plats i fordonet. Automatiserade fordon som motsvarar de tekniska specifikationerna kan nu sättas på marknaden i små serier. Kommissionens ambition är dock att ett regelverk som omfattar sådana fordon i obegränsade serier ska kunna beslutas 2024. Hittills har inga fordon typgodkänts enligt genomförandeförordningen i Sverige eller, så vitt är känt, i resten av Europa.

Genomförandeförordning (EU) 2022/1426 är tillämplig på typgodkännande av helautomatiserade bilar, dvs. personbilar, bussar och lastbilar, i vissa angivna användningsfall med avseende på deras automatiska körsystem. Enligt artikel 1 ska genomförandeförordningen tillämpas i följande fall:

> a) Helautomatiserade fordon, inbegripet bimodala fordon, som utformats och konstruerats för att transportera passagerare eller varor i ett fördefinierat område.
>
> b) Mellan knutpunkter: Helautomatiserade fordon, inbegripet bimodala fordon, som utformats och konstruerats för att transportera passagerare eller varor på en fördefinierad färdväg med fasta start- och slutpunkter för en resa.
>
> c) Automatisk parkering: Bimodala fordon med ett helautomatiskt körläge för parkering inom fördefinierade parkeringsplatser. Extern infrastruktur (t.ex. lokaliseringsmarkörer, avkänningssensorer osv.) på parkeringsplatsen får men måste inte användas av systemet för att utföra den dynamiska köruppgiften.

Bimodala fordon definieras i artikel 2:

> bimodala fordon: helautomatiserade fordon (med förarsäte) som är utformade och tillverkade
>
> a) för att köras av föraren i manuellt körläge, och
>
> b) för att köras av det automatiska körsystemet utan övervakning av föraren i helautomatiskt körläge.

> För bimodala fordon får övergången mellan manuell och helautomatisk körning samt övergången mellan helautomatisk och manuell körning endast ske när fordonet står stilla, inte när fordonet är i rörelse.

Ett bimodalt fordon är alltså ett helautomatiserat fordon som kan föras såväl i manuellt körläge som av ett automatiskt körsystem.

7 Anpassning av svenska bestämmelser till genomförandeförordningen

Genomförandeförordning (EU) 2022/1426 är bindande och direkt tillämplig i Sverige. En EU-förordning är, i enlighet med artikel 288 andra stycket i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, till alla delar bindande och direkt tillämplig i alla medlemsstater. EU-förordningar ska tillämpas av domstolar och myndigheter i medlemsstaterna som direkt gällande rätt och kan åberopas av enskilda.

En EU-förordning får inte införlivas eller transformeras till nationell rätt och medlemsstaterna får inte utfärda bestämmelser i sådana frågor som regleras i förordningen. En EU-förordning hindrar dock inte att en medlemsstat inför regler av verkställande karaktär. Exempelvis kan det behövas nationella regler om vilken myndighet som ska ansvara för tillämpningen av förordningens bestämmelser. Medlemsstaterna är vidare skyldiga att se till att det finns bestämmelser som gör att en EU-förordning kan tillämpas i praktiken och få effektivt genomslag.

I följande avsnitt lämnas förslag på de kompletteringar som behövs i svensk lagstiftning med anledning av genomförandeförordning (EU) 2022/1426.

7.1 En ny förordning

Bedömning: En ny förordning om helautomatiserade fordon bör beslutas.

Skälen för bedömningen: De tekniska specifikationerna i genomförandeförordning (EU) 2022/1426 avser endast fordon som är avsedda att trafikera särskilt utpekade platser, särskilda rutter eller särskilt angivna parkeringsutrymmen.

De grundläggande bestämmelserna om typgodkännande omfattar endast kontroll och godkännande av fordon. Anvisningar om var ett fordon får föras har hittills inte reglerats i typgodkännandebestämmelserna. Genomförandeförordningen skiljer sig alltså på så sätt från tidigare typgodkännanderegleringar, såväl på EU-nivå som på nationell nivå.

Allmänna trafikregler finns i trafikförordningen (1998:1276). Trafikförordningen innehåller bestämmelser om hur man ska handla i trafiken för att undvika trafikolyckor och att man som trafikant ska iaktta den

varsamhet som krävs med hänsyn till omständigheterna. Trafikförordningen innehåller inga regler om typgodkännande.

De nya typgodkännandebestämmelserna i genomförandeförordning (EU) 2022/1426 har ingen självklar plats i gällande lagstiftning. Det bör därför beslutas en ny förordning.

7.2 Vissa helautomatiserade fordon ska få föras på utpekade områden

Förslag: Det ska framgå vilka fordon som ska omfattas av bestämmelserna genom en hänvisning till förordning (EU) 2019/2144 och genomförandeförordning (EU) 2022/1426. Hänvisningarna till de förordningarna ska vara dynamiska, dvs. avse förordningarna i den vid varje tidpunkt gällande lydelsen.

Den nya förordningen ska ange var ett typgodkänt helautomatiserat fordon får föras.

Trafikverket, eller kommunen om den är väghållare, ska få meddela föreskrifter om var helautomatiserade fordon får föras med hjälp av ett automatiskt körsystem.

Den som aktiverar det automatiska körsystemet ska anses som förare av fordonet.

Vid förandet av typgodkända helautomatiserade fordon ska de allmänna bestämmelserna om trafikanter, trafik med fordon och trafik med motordrivna fordon i trafikförordningen gälla.

Beslut om föreskrifter enligt den nya förordningen ska inte kunna överklagas.

Skälen för förslaget: Vilka fordon som ska omfattas av den nya förordningen framgår av genomförandeförordning (EU) 2022/1426 jämförd med förordning (EU) 2019/2144.

De fordon som avses är endast helautomatiserade fordon som förs i vissa situationer, helt utan att någon form av överlämning till mänsklig körning sker, och utan någon övervakning av en förare. Fordonen kan sakna fysisk plats för en mänsklig förare. Definitionerna av fordonen i förordningarna är dock mycket tekniska och detaljerade. Eftersom båda förordningarna gäller direkt i Sverige, är det därför lämpligast att hänvisa till respektive förordning för att ange vilka fordon som omfattas.

Hänvisningar till EU-rättsakter kan göras antingen statiska eller dynamiska. En statisk hänvisning innebär att hänvisningen avser EU-rättsakten i en viss angiven lydelse. En dynamisk hänvisning innebär att hänvisningen avser EU-rättsakten i den vid varje tidpunkt gällande lydelsen. Utgångspunkten är att hänvisningstekniken bör vara statisk. Fordonsområdet utvecklas dock ständigt och förändringarna sker ofta snabbt. För att säkerställa att ändringar i genomförandeförordning (EU) 2022/1426 och förordning (EU) 2019/2144 får omedelbart genomslag är det lämpligt att hänvisningarna dit görs dynamiska. Hänvisningarna i den nya förordningen bör alltså vara dynamiska, dvs. avse förordningarna i den vid varje tidpunkt gällande lydelsen. Hänvisningarna kommer därmed att omfatta även eventuella framtida ändringar i de båda EU-förordningarna.

Den nya förordningen bör ange vilka platser dessa fordon får köras på. Det kan annars finnas en risk att fordonen börjar föras med hjälp av ett automatiserat körsystem var som helst eller att oklarheter kring regleringen gör att automatiserade fordon inte alls utvecklas och sätts på marknaden i landet. Tillämpningsområdet som det beskrivs i artikel 1 igenomförandeförordning (EU) 2022/1426 är emellertid utformat på ett onödigt

invecklat sätt. Den nya förordningen bör i stället beskriva var fordonen får föras på ett enklare och tydligare sätt.

Helautomatiserade fordon, som har ett eller flera typgodkända automatiska körsystem, ska få föras med hjälp av ett automatiserat körsystem på vägar som inte är enskilda bara inom ett utpekat område, på förutbestämda rutter med fasta start- och slutpunkter och inom särskilt angivna parkeringsutrymmen. Genom bestämmelserna i den nya förordningen förbjuds förandet av de typgodkända automatiserade fordonen om de förs med hjälp av ett automatiserat körsystem på andra ställen än de angivna områdena eller rutterna.

Trafikverket, eller kommunen i den utsträckning kommunen är väghållare, bör få meddela föreskrifter om platser och rutter där de helautomatiserade fordonen får föras med hjälp av ett automatiserat körsystem. Om de planerade områdena eller rutterna korsar eller på annat sätt skär en väg där någon annan är väghållare, bör det införas en bestämmelse att denne eller dessa ska lämnas tillfälle att yttra sig innan föreskrifterna meddelas. De platser och rutter som föreskrivs kommer sedan vara öppna att användas av alla helautomatiserade fordon som är godkända enligt genomförandeförordning (EU) 2022/1426. Väghållaren kommer inte kunna skilja mellan olika typer av helautomatiserade fordon, så länge de är typgodkända.

Den som aktiverar det automatiska körsystemet ska anses som förare av fordonet. Av 2 kap. körkortslagen (1998:488) framgår vilken behörighet som krävs för att få föra ett visst fordon. Behörighetskraven ska gälla vid förande av helautomatiserade fordon. Vid förandet av typgodkända helautomatiserade fordon ska de allmänna bestämmelserna om trafikanter, trafik med fordon och trafik med motordrivna fordon i trafikförordningen gälla. Någon särskild reglering av ansvaret enligt trafikförordningen är alltså inte aktuell.

Genomförandeförordning (EU) 2022/1426 är till alla delar bindande och direkt tillämplig. Medlemsstaterna är skyldiga att ge EU-förordningar ändamålsenlig verkan. Det följer av principen om EU-rättens effektivitet och lojalitetsprincipen. Det ger inte medlemsstaterna något utrymme att besluta om avvikande bestämmelser. För att de nu aktuella fordonen ska kunna föras i Sverige krävs dock vissa föreskrifter om var fordonen får föras. Besluten bör inte kunna överklagas.

8 Ikraftträdande

Förslag: De förslagna bestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2024.

Skälen för förslaget: Genomförandeförordning (EU) 2022/1426 trädde i kraft den 15 september 2022 och gäller alltså redan i alla medlemsstater. Den nya förordningen ska komplettera genomförandeförordning (EU) 2022/1426 och bör träda i kraft så snart som möjligt. Det finns inte något behov av övergångsbestämmelser.

9 Konsekvenser

Bedömning: Det blir tydligt för tillverkare och operatörer av helautomatiserade fordon var de aktuella fordonen ska kunna framföras, vilket möjliggör en ordnad introduktion av dessa fordon i trafik i Sverige.

Väghållare får en möjlighet, men också potentiellt en efterfrågan, att godkänna framförandet av helautomatiserade fordon på vissa platser inom det vägnät som de är väghållare för. Det kan vara förenat med vissa kostnader, men dessa får betraktas som en normal del i väghållarens utvecklings- och kommunikationsarbete.

Rättsvårdande myndigheter får tydliggjort att det är den som sätter i gång systemet som ska betraktas som förare, vilket kan innebära behov av förändrade rutiner vid viss typ av trafikövervakning.

Privatpersoner kan i egenskap av trafikanter komma att möta helautomatiserade fordon på platser där väghållaren bedömt att det är lämpligt. Detta är en fördel jämfört med att helautomatiserade fordon eventuellt skulle kunna framföras utan en sådan prövning.

Sammantaget bedöms förslagen möjliggöra starten på ett stegvis och kontrollerat införande av automatiserad trafik i Sverige med tydliga fördelar främst för de företag som avser tillverka och använda automatiserade fordon, men även vad avser trafiksäkerhet och transporteffektivitet.

Förslagen bedöms inte påverka, brottsligheten, det brottsförebyggande arbetet eller möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

9.1 Konsekvenser av att inte införa förordningen

Förslagen i denna promemoria syftar till att säkerställa att det finns nationella bestämmelser som gör att genomförandeförordning (EU) 2022/1426 kan tillämpas i praktiken och få genomslag på ett ändamålsenligt sätt.

Förslagen berör främst fordonstillverkare och operatörer som avser att typgodkänna och använda helautomatiserade fordon samt Trafikverket och kommunala väghållare. Förslagen påverkar även medborgare och trafikanter i vidare bemärkelse eftersom de möjliggör starten på en ordnad introduktion av automatiserad trafik på svenska vägar.

Om den nya förordningen inte beslutas finns en risk att helautomatiserade fordon börjar föras var som helst, vilket inte är intentionen med genomförandeförordningen. En annan möjlig konsekvens av att förordningen inte beslutas är att oklarheter kring regleringen gör att automatiserade fordon inte alls utvecklas och sätts på marknaden i landet.

9.2 Konsekvenser för statliga myndigheter

Trafikverket bemyndigas att utse platser på sitt vägnät där typgodkända helautomatiserade fordon kan få framföras. De tillkommande uppgifterna

får ses som en normal del i den utveckling som myndigheten har att hantera vad gäller den statliga infrastrukturen. Det torde inte medföra några betydande merkostnader. När det gäller information, samverkan med företag och andra aktörer samt allmänheten kan det behövas vissa resurser i likhet med andra projekt som berör allmänheten. Detta bedöms kunna hanteras inom befintliga ekonomiska ramar. I det längre perspektivet kan användningen av helautomatiserade fordon leda till effektivitetsvinster för Trafikverket som väghållare och beställare.

De rättsvårdande myndigheterna, framför allt polisen, kommer på de platser där helautomatiserad trafik tillåts behöva anpassa sin trafikövervakning. Förslagen innebär att den som aktiverar det automatiska körsystemet ska anses som förare. Vid förandet av helautomatiserade fordon gäller alltjämt allmänna bestämmelser om trafikanter, trafik med fordon och trafik med motordrivna fordon i trafikförordningen. Polis och åklagare bedöms behöva utveckla särskilda rutiner för hur framförandet av dessa fordon ska övervakas, till exempel vad gäller identifiering av förare och fordon, och hantering vid eventuella olyckor. Det tillkommande arbetet bedöms kunna hanteras inom de rättsvårdande myndigheternas befintliga ekonomiska ramar.

Förslagen kan också påverka statliga myndigheter i den utsträckning de kan komma att använda och äga helautomatiserade fordon.

9.3 Konsekvenser för kommuner och regioner

Kommuner bemyndigas att utse platser på sitt vägnät där typgodkända helautomatiserade fordon kan få framföras. De tillkommande uppgifterna för kommuner som väghållare får anses ingå i det normala föreskrifts- och utvecklingsarbetet och torde inte medföra några betydande merkostnader. När det gäller information till och samverkan med företag, andra aktörer och allmänheten kan det behövas vissa resurser i likhet med andra projekt som berör allmänheten, vilket inte heller bedöms medföra några betydande merkostnader. I det längre perspektivet kan användningen av helautomatiserade fordon leda till effektivitetsvinster för kommunen som väghållare och beställare.

Förslagen kan också påverka kommuner och regioner i den utsträckning de kan komma att bedriva verksamheter som inkluderar helautomatiserade fordon. Exempelvis kan förslaget ge de regionala kollektivtrafikmyndigheterna ökade möjligheter att utveckla automatiserad kollektivtrafik utan förare.

9.4 Konsekvenser för företag

Förslagen innebär att företag som tillverkar och säljer helautomatiserade fordon kan erbjuda sina kunder möjlighet att framföra fordonen på angivna platser. Det bedöms som en förutsättning för att det ska skapas en efterfrågan för dessa fordon. Fordons- och fordonskomponentstillverkare (inklusive mjukvarutillverkare) bedöms därmed få ökade möjligheter att växa och utveckla nya transportlösningar.

På längre sikt påverkas en större bredd av företag om förslagen leder till en introduktion av automatiserad trafik på svenska vägar. Exempelvis kan transport- och logistikföretag på sikt utveckla lösningar som effektiviserar transporterna till följd av bestämmelserna i den föreslagna förordningen.

9.5 Konsekvenser för privatpersoner

För trafikanterna innebär förslagen att de kan komma att stöta på helautomatiserade fordon på vägavsnitt som väghållaren särskilt pekat ut. Detta bedöms som en fördel jämfört med en ordning där helautomatiserade fordon eventuellt skulle kunna framföras utan att väghållaren pekat ut var fordonet i fråga får framföras. Avsikten med såväl genomförande-förordning (EU) 2022/1426 som förslagen i denna promemoria är att mötet mellan helautomatiserade fordon och traditionella manuellt körda fordon ska ske utan några större konsekvenser. All trafik ska följa de trafikregler som gäller i Sverige och på den lokala platsen.

9.6 Konsekvenser för samhället

För samhället medför förslagen på kort sikt inte några större konsekvenser, eftersom helautomatiserade fordon förväntas ha en liten utbredning till en början. Stegvis kan dock förekomsten av helautomatiserade fordon bli allt vanligare, vilket kan bidra till flera konsekvenser för samhället i stort. Införandet av automatiserad trafik bedöms vara en del av en större omställning mot ett mer digitaliserat och uppkopplat samhälle. Automatiserade lösningar för både resor och transporter kan komma att betyda bättre service och tillgänglighet, exempelvis på landsbygden. Omställningen påverkar också arbetsmarknaden, där utvecklingen med införandet av helautomatiserade fordon kan innebära ett minskat behov av yrkesförare och ett förändrat behov av ny kompentens inom fordons- och transportsektorn generellt.

Införandet av en stor andel helt automatiserade fordon kan göra samhället mer sårbart för olika typer av attacker. Det är angeläget att säkerställa att möjligheterna att slå ut eller manipulera de aktuella fordonen minimeras. Fordon typgodkända enligt genomförandeförordning (EU) 2022/1426 ska uppfylla en rad tekniska och administrativa krav som syftar till att säkerställa cybersäkerhet och skydda det automatiska körsystemet från obehörig åtkomst.

9.7 Konsekvenser för trafiksäkerheten

Fordon typgodkända enligt genomförandeförordning (EU) 2022/1426 ska uppfylla en rad tekniska och administrativa krav som syftar till att fordonen framförs på ett trafiksäkert sätt och att olyckor med dessa fordon undviks.

I den utsträckning förslagen leder till en ordnad introduktion av helautomatiserad trafik finns det betydande trafiksäkerhetsvinster som kan följa av utvecklingen. Studier visar att misstag, rutinfel och medvetna felhandlingar ligger bakom över 90 procent av de olyckor som sker i trafiken. Vid ett brett införande av automatiserade fordon, som ska vara utformade för att förhindra olyckor och dess konsekvenser, är bedömningen att antalet omkomna och skadade i trafiken kommer att minska.

9.8 Konsekvenser för miljön

Förslagen bedöms inte ha några omedelbara större effekter på miljön, eftersom det till en början rör sig om ett fåtal fordon. Vid införande av automatiserade fordon i en stor skala är det en öppen fråga huruvida detta leder till positiva eller negativa effekter för klimat och miljö, det beror på hur den automatiserade trafiken kommer att utformas. Automatiserade fordon har dock som regel goda förutsättningar till energieffektivitet.

9.9 Konsekvenser på övriga områden

I den utsträckning förslagen leder till införandet av automatiserade fordon i större omfattning så kan det påverka jämställdheten. Beroende på hur de automatiserade lösningarna utformas kan kvinnor och mäns möjligheter påverkas vad avser ekonomi, arbete, obetalt hushållsarbete men även vad avser tillgänglighet och trygghetsfrågor. Författningsförslagen bedöms inte påverka det brottsförebyggande arbetet eller möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-04

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00812

Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar

att svara på remiss enligt yttrande nedan.

Ärendebeskrivning
Umeå kommun har getts möjlighet att lämna synpunkter över rubricerad remiss.

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att skärpa kontrollen vid överlåtelser av fastigheter (dir. 2022:93). Syftet är att skydda bostadshyresgäster mot oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet. Uppdraget har bestått av huvudsakligen tre delfrågor med följande förslag:

- Ombildning av hyresrätt till bostadsrätt på de boendes villkor genom krav på folkbokföring minst 6 månader samt samma krav för ekonomisk förening vid ombildning som för bostadsrättsförening
- Stärkta identitetskontroller i lagfartsärenden vid fastighetsköp
- En ny hyresförvärvslag med anmälningsskyldighet till kommunen vid överlåtelser och vissa associationsrättsliga förvärv av hyresfastigheter

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Byggnadsnämnden och tekniska nämnden har yttrat sig till kommunstyrelsen.

Umeå kommuns yttrande
Umeå kommun anser att förslaget om stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp liksom förslagen om ombildning på de boendes villkor är bra insatser för att stävja att missförhållanden uppkommer.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00812

När det gäller den nya hyresförvärvslagen föreslår utredningen att kommunerna får uppgiften att hantera anmälningar. Umeå kommun instämmer i utredningens slutsats om de fördelar det finns med att lägga uppgiften på kommunen. Umeå kommun anser dock att alternativet med länsstyrelserna som anmälningsinstans bör övervägas ytterligare. Bland annat med hänsyn till förutsättningarna för en likartad tillämpning i landet samt att prövningen har tydliga brottsförebyggande aspekter vilket talar för ett statligt ansvar.

För det fall lagändringarna beslutas anser Umeå kommun att kommunerna behöver kompenseras ekonomiskt då de åläggs att utföra nya uppgifter. Handläggningen av förvärvsärenden innefattar allt ifrån registrering av inkommen anmälan till att utfärda förelägganden, skriva yttranden till hyresnämnden och fatta beslut. Initialt kommer en ny lag också innebära anpassningar av system samt utbildnings- och informationsinsatser. Det kan också innebära att nya medarbetare behöver rekryteras.

Beslutsunderlag

Remissen
Byggnadsnämndens yttrande
Tekniska nämndens yttrande

Beredningsansvariga

Maria Törnblom, chefsjurist

Beslutet ska skickas till

ju.remissvar@regeringskansliet.se
Ju.L1@regeringskansliet.se
Ange diarienummer Ju2023/02078

Margaretha Alfredsson
stadsdirektör

Maria Törnblom
chefsjurist

Umeå kommun
Tekniska nämnden

Protokollsutdrag
2023-12-21

§ 118
Diarienr: TN-2023/00832

Yttrande över remiss: Vem äger fastigheten, SOU 2023:55

Beslut

Tekniska nämnden beslutar

att lämna yttrande enligt nedan.

Ärendebeskrivning

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 att genomföra utredning och föreslå åtgärder för att skärpa kontrollen vid överlåtelser av fastigheter (dir. 2022:93). Syftet är att skydda bostadshyresgäster mot oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet, något som idag sker i icke oväsentlig utsträckning.
Efter genomförd utredning har regeringen tagit emot betänkandet *Vem äger fastigheten,* SOU 2023:55 (vidare – *betänkandet*), se bilaga 1.
I betänkandet föreslår utredningen åtgärder som syftar till att förhindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet och motverka oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter.
Förslagen har skickats på remiss och Umeå kommun har getts möjlighet att lämna in synpunkter över betänkande. Kommunstyrelsen har överlämnat denna remiss till Tekniska nämnden för yttrande.
De lagändringar som utredningen föreslår i betänkandet bör enligt utredningens mening träda i kraft den 1 januari 2025.

Yttrande

Tekniska nämnden har tagit del av betänkandet och är positivt inställd till samtliga förslag. De tre huvudsakligen delfrågor som utredningen behandlar redovisas utifrån nämndens synpunkter sammanfattningsvis nedan.

1. Förslaget att införa en ny hyresförvärvslag lag som ska börja gälla från 1 januari 2025 och är anpassad till nuvarande förhållanden.

I betänkandet föreslår utredningen en ny lag om förhandsprövning av den som köper en hyresfastighet. Syftet är att hindra att hyresfastigheter förvärvas av personer som är olämpliga som hyresvärdar, till exempel på grund av tidigare misskötsel eller kopplingar till organiserad brottslighet. Utredningen föreslår ett brett tillämpningsområde med få undantag från en skyldighet att anmäla förvärv av en hyresfastighet till kommunen. Förslaget till den nya hyresförvärvslagen innehåller dock bestämmelse om undantag från kravet på anmälan och granskning ifall hyresfastigheten förvärvas av bl.a. kommun. Tekniska nämnden bedömer denna undantagsbestämmelse som rimlig.
Det är viktigt att utredningen föreslår att reglera de fastighetsförsäljningar som sker genom överlåtelser av aktier eller andelar vilka måste anmälas om förvärvaren får ett bestämmande inflytande över bolaget eller föreningen som äger fastigheten. Lagförslaget innebär att det är förvärvaren som ska göra anmälan om förvärvet till kommunen vilket kan bedömas som en optimal skyldighet.
Tekniska nämnden kan däremot inte lämna in synpunkter på förslaget gällande handläggning av anmälan om förvärv och ansökan om tillstånd till förvärvet samt marginalen för handläggningstid då sådana typ av ärende faller inom kommunen resp. hyresnämnden men utanför tekniska nämndens ansvarsområde. Samtidigt ser nämnden positivt att prövningen kan riktas in på bara de förvärv där det finns skäl för en närmare kontroll.

2. <u>Ombildning på de boendes villkor.</u>

De föreslagna åtgärderna för att hindra att hyresgäster förbigås vid ombildningar till bostadsrätt utifrån två olika upplägg, som är beskrivna nedan, bedöms vara relevanta och stärker de boendes rätt till inflytande över en ombildning.
Det ena upplägget är att personer som egentligen bor någon annanstans folkbokför sig på en fastighet just inför en omröstning om ombildning. På det sättet skapas en nödvändig kvalificerad majoritet för beslutet. Utredningens förslag i denna del, att kravet på folkbokföring skärps så att det inte längre räcker att vara folkbokförd på fastigheten bara samma dag som beslutet fattas utan minst sex månader närmast före föreningsstämman, bedöms vara som lämpligt.
Det andra upplägget är att en hyresvärd skapar en ekonomisk förening som förvärvar en hyresfastighet. Den ekonomiska föreningen kan därefter omregistreras till en bostadsrättsförening, och lägenheter upplåtas med

bostadsrätt, utan att de boende alls varit med och beslutat om ombildningen.
I denna del innebär förslaget att situationen ska behandlas på samma sätt som när en bostadsrättsförening röstar om en ombildning vilket känns som realistiskt.

3. Stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp.

Utredningen föreslår skärpta krav för lagfart vilket innebär att en fysisk person som förvärvar en fastighet ska uppge sitt identitetsnummer i lagfartsansökan och en juridisk person ska uppge sitt organisationsnummer. Dessutom måste en juridisk person ha anmält uppgifter för registrering enligt lagen om registrering av verkliga huvudmän.
Tekniska nämnden vidhåller med utredningens förslag att kravet för lagfart bör skärpas på så sätt att sökandens identitet kan säkerställas på ett bättre sätt än i dag men anser att Lantmäteriet vid Umeå kommun som hanterar lagfartsförvarande är den myndighet som är mest lämpligast på att yttra sig över förslaget.

Beslutsunderlag

Bilaga 1-*Vem äger fastigheten,* SOU 2023:55.
Bilaga 2-Remissbrev, SOU 2023:55.
Checklista för handläggning av ärende inför politiska beslut bedöms vara ej aktuell för handläggning av detta ärende.

Beredningsansvariga

Karin Isaksson, teknisk chef
Christina Lundgren, chef fastighetsförvaltning

Beslutet ska skickas till
ksdiarium@umea.se
Fastighet, fastighet@umea.se

Umeå kommun
Byggnadsnämnden

Protokollsutdrag
2023-12-13

§ 298

Diarienr: BN-2023/01582

Yttrande över remiss: Vem äger fastigheten, SOU 2023:55

Beslut

Byggnadsnämnden beslutar att lämna följande yttrande till kommunstyrelsen:

- Byggnadsnämnden finner att delen med stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp liksom delen avseende ombildning på de boendes villkor är bra insatser för att stävja att missförhållanden uppkommer.

- Byggnadsnämnden anser vidare att det i ett nationellt perspektiv är bättre om anmälan om förvärv görs till och hanteras av Länsstyrelsen. Exempelvis på ett liknande sätt som idag sker genom de jordförvärvstillstånd som prövas av Länsstyrelsen enligt jordförvärvslagen (1979:230). Nämnden anser också att utredningens syfte om att skydda hyresgäster mot oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet bäst främjas genom ett statligt ansvarstagande rörande kontrollen av förvärven.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen har överlämnat aktuell remiss till tekniska nämnden och byggnadsnämnden för yttrande till kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till Justitiedepartementet.

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att skärpa kontrollen vid överlåtelser av fastigheter (dir. 2022:93). Syftet är att skydda bostadshyresgäster mot oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet. Uppdraget har bestått av huvudsakligen tre delfrågor:

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Byggnadsnämnden 2023-12-13

- En ny hyresförvärvslag
- Ombildning på de boendes villkor
- Stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse, daterad 2023-11-20
Remiss - Vem äger fastigheten, SOU 2023:55 - Betänkande av Utredningen om skärpta kontroller vid fastighetsförvärv

Beredningsansvarig/Föredragande

Rune Brandt, samhällsbyggnadsdirektör

Beslutsordning

Ordföranden finner att byggnadsnämnden beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Beslutet ska skickas till

- Kommunstyrelsen, ksdiarium@umea.se

Vem äger fastigheten

Betänkande av Utredningen om skärpta kontroller vid fastighetsförvärv

Stockholm 2023

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2023:55

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2023

ISBN 978-91-525-0708-7 (tryck)
ISBN 978-91-525-0709-4 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att skärpa kontrollen vid överlåtelser av fastigheter (dir. 2022:93).

Justitierådet Dag Mattsson förordnades samma dag till särskild utredare.

Till sakkunniga förordnades den 13 september 2022 rättssakkunniga Lina Gruvhagen (Justitiedepartementet) och departementssekreteraren Petter Troedsson (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet). Den 15 december 2022 entledigades Lina Gruvhagen. Samma dag förordnades rättssakkunnige Jonas Belfrage (Justitiedepartementet) till sakkunnig.

Till experter förordnades den 13 september 2022 analytikern Magdalena Belin (Polismyndigheten), professorn Erika P Björkdahl, verkställande direktören Ulrika Blomqvist (Bostadsrätterna), juristen David Fridh (Lantmäteriet), chefsjuristen Lars Matton (Sveriges Allmännytta), förbundsjuristen Olof Moberg (SKR), hyresrådet Agneta Staff (Hyresnämnden i Stockholm), juristen Bengt Öhman (Hyresgästföreningen) och chefsjuristen Marie Öhrström (Fastighetsägarna). Den 13 oktober 2022 entledigades Magdalena Belin. Samma dag förordnades kommissarien Daniel Jernberg.

Som sekreterare anställdes den 30 juni 2022 hovrättsassessorn Mushka Pistol.

Utredningen, som har antagit namnet Utredningen om skärpta kontroller vid fastighetsförvärv, överlämnar härmed sitt betänkande *Vem äger fastigheten* (SOU 2023:55).

Till betänkandet fogas särskilda yttranden av Bengt Öhman och Marie Öhrström.

Utredningens uppdrag är med detta slutfört.

Stockholm i september 2023

Dag Mattsson

/Mushka Pistol

Innehåll

Sammanfattning 9

1 Författningsförslag 13

1.1 Förslag till hyresförvärvslag 13

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt 21

1.3 Förslag till lag om ändring i jordabalken (1970:994) 22

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder 25

1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1985:277) om vissa bulvanförhållanden 30

1.6 Förslag till lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614) 31

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt 34

1.8 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 35

2 Utredningens uppdrag och arbete 37

3 En ny hyresförvärvslag 39

3.1 Bakgrund 39

3.1.1 Den gamla förvärvslagen 39

3.1.2 Förvärvslagens upphävande 41

3.1.3 Skyddet för bostadshyresgäster 42

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

3.2 Uppdraget enligt kommittédirektiven 44

3.3 Underlag för bedömningen av behovet 45
3.3.1 För- och nackdelar med en förhandsprövning 45
3.3.2 Statistik 48

3.4 Utgångspunkter för en ny hyresförvärvslag 52

3.5 En ny hyresförvärvslag 56
3.5.1 Förvärvsformer och fastigheter som ska omfattas 56
3.5.2 Anmälningsförfarandet 63
3.5.3 Förfarandet hos hyresnämnden 71
3.5.4 Förvärv vid exekutiva auktioner 82
3.5.5 Administrativa sanktionsavgifter 85
3.5.6 Fullgörandet av kommunens uppgifter 90
3.5.7 Överklagande 91

3.6 Personuppgiftsbehandling och sekretess 93
3.6.1 Lagförslaget innebär en behandling av personuppgifter 93
3.6.2 Dataskyddsförordningen och dataskyddslagen 93
3.6.3 Det behövs ingen ytterligare personuppgiftsreglering 95
3.6.4 Sekretess i ärenden enligt hyresförvärvslagen 96

3.7 Ändringar i annan lagstiftning 97

4 Ombildning på de boendes villkor 99

4.1 Beslut om ombildning av hyresrätt till bostadsrätt 99

4.2 Uppdraget enligt kommittédirektiven 101

4.3 Skärpt krav på folkbokföring 102

4.4 Kontroll vid omregistrering av ekonomisk förening 106

5 Stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp 111

5.1 Uppdraget enligt kommittédirektiven 111

5.2 Bakgrund 111

5.3 Krav på identitetsuppgifter för lagfart 116

6 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser 121

6.1 Ikraftträdande 121

6.2 Övergångsbestämmelser 122

7 Konsekvenser 123

7.1 Inledning 123

7.2 Offentligfinansiella konsekvenser 124

7.3 Samhällsekonomiska konsekvenser 130

7.4 Konsekvenser för brottsligheten, det brottsförebyggande arbetet och jämställdheten 133

7.5 EU-rättsliga aspekter 134

8 Författningskommentar 141

8.1 Förslaget till hyresförvärvslag 141

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt 165

8.3 Förslaget till lag om ändring i jordabalken (1970:994) 165

8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder 170

8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1985:277) om vissa bulvanförhållanden 175

8.6 Förslaget till lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614) 176

8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt 180

8.8 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 181

Särskilda yttranden 183

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2022:93 193

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2023:5 201

Sammanfattning

Inledning

Utredningens uppdrag har varit att föreslå åtgärder för att skärpa kontrollen vid överlåtelser av fastigheter. Syftet är att skydda bostadshyresgäster mot oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet, något som nu sker i icke oväsentlig utsträckning.

Uppdraget har bestått av huvudsakligen tre delfrågor. De lagändringar som utredningen föreslår i betänkandet bör enligt utredningens mening träda i kraft den 1 januari 2025.

En ny hyresförvärvslag

Lagen (1975:1132) om förvärv av hyresfastighet m.m. upphävdes 2010. I utredningens uppdrag har ingått att föreslå hur en modern och effektiv förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter ska utformas.

I betänkandet föreslår utredningen att det ska införas en ny hyresförvärvslag som är bättre anpassad till nuvarande förhållanden.

Utredningen föreslår ett brett tillämpningsområde med få undantag från en skyldighet att anmäla förvärv av en hyresfastighet till kommunen. Fastighetsförsäljningar som sker genom överlåtelser av aktier eller andelar ska anmälas om förvärvaren får ett bestämmande inflytande över bolaget eller föreningen som äger fastigheten. Det är förvärvaren som ska göra anmälan.

Enligt förslaget ska anmälan göras senast tre månader efter förvärvet men får också ske innan förvärvet. Kommunens handläggningstid föreslås som huvudregel vara högst 25 arbetsdagar. Om kommunen anser att förvärvet behöver granskas, ska ärendet lämnas vidare till hyresnämnden. I annat fall ska kommunen fatta beslut om att lämna anmälan utan åtgärd. Det helt övervägande antalet förvärv kom-

mer därmed att få ett snabbt klartecken och prövningen kan riktas in på bara de förvärv där det finns skäl för en närmare kontroll.

Om en anmälan har överlämnats föreslår utredningen att förvärvaren ska ansöka om tillstånd till förvärvet. I tillståndsärendet ska kommunen och ibland en hyresgästorganisation få yttra sig. Hyresnämnden kan dessutom inom ramen för sin granskning inhämta uppgifter från andra statliga myndigheter, som polisen, Skatteverket och Migrationsverket.

De omständigheter som utredningen föreslår att hyresnämnden ska beakta är om förvärvaren har förutsättningar och avsikt att förvalta fastigheten på ett godtagbart sätt, tidigare har gjort sig skyldig till misskötsel, eller annars med hänsyn till sina personliga eller ekonomiska förhållanden är olämplig att inneha fastigheten, t.ex. genom kopplingar till organiserad brottslighet. Hyresnämnden ska besluta att antingen ge tillstånd till eller avslå ansökan.

Följden av att hyresnämnden beslutar att avslå en ansökan om förvärvstillstånd blir att förvärvet är ogiltigt. Om en anmälan om förvärv inte görs i tid, får kommunen ta ut en sanktionsavgift.

Ombildning på de boendes villkor

I utredningens uppdrag har även ingått att föreslå åtgärder för att hindra att hyresgäster förbigås vid ombildningar till bostadsrätt. Utredningsarbetet har varit inriktat på två förfaranden som medför att de boendes rätt till inflytande över en ombildning kringgås.

Det ena upplägget är att personer som egentligen bor någon annanstans folkbokför sig på en fastighet just inför en omröstning om ombildning. På det sättet skapas en nödvändig kvalificerad majoritet för beslutet.

Utredningen föreslår i denna del att kravet på folkbokföring skärps så att det inte längre räcker att vara folkbokförd på fastigheten bara samma dag som beslutet fattas. För att räknas med i den kvalificerade majoritet som krävs för ett beslut om ombildning av hyresrätt till bostadsrätt måste en röstande ha varit folkbokförd på fastigheten under minst sex månader närmast före föreningsstämman.

Det andra upplägget är att en hyresvärd skapar en ekonomisk förening som förvärvar en hyresfastighet. Den ekonomiska föreningen kan därefter omregistreras till en bostadsrättsförening, och lägenhe-

ter upplåtas med bostadsrätt, utan att de boende alls varit med och beslutat om ombildningen.

I denna del föreslår utredningen att situationen ska behandlas på samma sätt som när en bostadsrättsförening röstar om en ombildning. En ekonomisk förening som äger hus med uthyrda lägenheter ska därmed få omregistreras till en bostadsrättsförening endast om samma krav som uppställs för vanliga ombildningar är uppfyllda.

Stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp

I utredningens uppdrag har därutöver ingått att ta ställning till hur en sökandes identitet på ett kostnadseffektivt sätt ska säkerställas i lagfartsärenden. I dag beviljar Lantmäteriet lagfart även om ett identitetsnummer inte har uppgetts, t.ex. eftersom förvärvaren är bosatt utomlands och saknar ett svenskt personnummer eller samordningsnummer. Det går då inte att med säkerhet veta vem som äger fastigheten.

Utredningen föreslår skärpta krav för lagfart. En fysisk person som förvärvar en fastighet ska uppge sitt identitetsnummer i lagfartsansökan. En juridisk person ska uppge sitt organisationsnummer. Dessutom måste en juridisk person ha anmält uppgifter för registrering enligt lagen om registrering av verkliga huvudmän. På detta sätt kan sökandens identitet säkerställas på ett bättre sätt än i dag.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till hyresförvärvslag

Härigenom föreskrivs följande.

Krav på anmälan och granskning

1 § En överlåtelse av en hyresfastighet ska anmälas och granskas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Anmälan och granskning ska också ske vid förvärv av en hyresfastighet genom tillskott till bolag eller förening, utdelning eller skifte från bolag eller förening, fusion enligt 23 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551) eller delning enligt 24 kap. 1 § samma lag. Förvärv genom absorption av helägt dotterbolag ska inte anmälas och granskas.

2 § Med hyresfastighet avses i lagen fast egendom som är taxerad som hyreshusenhet. Med fast egendom jämställs tomträtt.

3 § Vad som sägs i denna lag om anmälan och granskning av överlåtelse av en hyresfastighet tillämpas också vid förvärv av aktier i privat aktiebolag och andelar i handelsbolag eller förening som äger en hyresfastighet, om förvärvaren genom förvärvet får ett bestämmande inflytande över bolaget eller föreningen.

Undantag från kravet på anmälan och granskning

4 § Kravet på anmälan och granskning gäller inte om hyresfastigheten förvärvas av

1. staten, region, kommun, kommunal stiftelse eller sådan juridisk person som staten, region eller kommun har ett direkt eller indirekt bestämmande inflytande över,

2. en bostadsrättsförening och föreningen har fattat beslut om förvärvet i den ordning som föreskrivs i 9 kap. 19 § bostadsrättslagen (1991:614),

3. en kooperativ hyresrättsförening och föreningen har fattat beslut om förvärvet i den ordning som föreskrivs i 4 kap. 1 § lagen (2002:93) om kooperativ hyresrätt, eller

4. en kreditinrättning som enligt föreskrifter, reglemente eller bolagsordning som regeringen har fastställt, är skyldig att åter avyttra egendomen.

Vad som sägs i första stycket 1 och 4 gäller också motsvarande subjekt i andra medlemsstater i Europeiska unionen.

Särskilda bestämmelser om förvärv vid exekutiv auktion finns i 16–19 §§.

Anmälan till kommunen

5 § Den som förvärvar en hyresfastighet ska anmäla förvärvet till den kommun där hyresfastigheten ligger. Om förvärvet avser hyresfastigheter i flera kommuner, ska anmälan göras i den kommun där huvuddelen av den fasta egendomen ligger.

Anmälan ska göras senast tre månader efter förvärvet. Anmälan får göras innan förvärvet görs.

Om förvärvaren, trots föreläggande om det från kommunen, inte anmäler sitt förvärv av hyresfastigheten i tid, får kommunen på eget initiativ upprätta ett underlag för sin handläggning.

6 § I sådana fall av indirekta förvärv som avses i 3 § ska överlåtaren snarast upplysa kommunen om att ett anmälningspliktigt förvärv skett.

7 § Kommunen ska så snart som möjligt och senast inom 25 arbetsdagar från det att en anmälan är fullständig besluta att antingen lämna anmälan utan åtgärd eller överlämna anmälan till hyresnämnden för

granskning. Om det är nödvändigt, får kommunen meddela beslutet efter utgången av denna frist, dock senast inom tre månader.

När en anmälan överlämnas till hyresnämnden ska kommunen ange varför det finns skäl för en granskning.

Förvärvaren ska underrättas om kommunens beslut enligt denna paragraf.

Ett beslut att lämna en anmälan om ett framtida förvärv utan åtgärd gäller i ett år från dagen för beslutet.

8 § Om en anmälan avser ett förvärv av en hyresfastighet som inte är bebyggd med hyreshus som innehåller minst tre bostadslägenheter, ska kommunen lämna anmälan utan åtgärd.

Hyresnämndens granskning

9 § Om en anmälan överlämnas till hyresnämnden för granskning, ska hyresnämnden förelägga förvärvaren att inom en månad efter det att denne fått föreläggandet ansöka om förvärvstillstånd hos hyresnämnden.

Kommunens skäl enligt 7 § andra stycket ska bifogas till föreläggandet.

I föreläggandet ska förvärvaren upplysas om det som föreskrivs om ogiltighet i 14 § andra stycket.

10 § En ansökan om förvärvstillstånd ska innehålla en redovisning av de omständigheter och den utredning som åberopas till stöd för att det finns förutsättningar för förvärvstillstånd enligt 13 §.

Ansökan ska också innehålla de uppgifter som anges i 16 a § lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder.

Om ansökan inte innehåller föreskrivna uppgifter, ska förvärvaren föreläggas att komplettera den. I föreläggandet ska förvärvaren upplysas om det som föreskrivs om ogiltighet i 14 § andra stycket. Följs inte föreläggandet, får ansökan avvisas.

11 § Vid prövningen av ansökan om förvärvstillstånd ska hyresnämnden ge kommunen tillfälle att yttra sig.

Hyresnämnden får även ge en berörd hyresgästorganisation tillfälle att yttra sig.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

12 § Hyresnämnden får, om det behövs, i samband med sin granskning begära uppgifter från statliga myndigheter.

De statliga myndigheter som regeringen bestämmer ska lämna uppgifter till hyresnämnden efter en begäran enligt första stycket, om det behövs för att hyresnämnden ska kunna fatta beslut i ärendet om förvärvstillstånd.

Brottsbekämpande myndigheter ska inte lämna sådana uppgifter som förekommer i myndighetens brottsbekämpande verksamhet, om det finns en bestämmelse om sekretess som är tillämplig på uppgiften och övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut.

13 § Hyresnämnden ska besluta att avslå en ansökan om förvärvstillstånd om

1. förvärvaren inte visar att förvärvaren har ekonomiska och praktiska förutsättningar att förvalta fastigheten,
2. förvärvaren inte gör sannolikt att syftet med förvärvet är att förvalta fastigheten och hålla den i ett sådant skick att den motsvarar de anspråk som de boende enligt lag har rätt att ställa,
3. det kan antas att förvärvaren i något annat avseende inte kommer att iaktta god sed i hyresförhållanden, eller
4. det kan antas att förvärvaren med hänsyn till sina personliga eller ekonomiska förhållanden är olämplig att inneha fastigheten.

I annat fall ska hyresnämnden besluta att ge tillstånd till förvärvet. Ett tillstånd till ett framtida förvärv gäller i ett år från dagen för hyresnämndens beslut.

14 § Förvärvet är ogiltigt om ansökan om förvärvstillstånd avslås.

Detsamma gäller om förvärvaren inte ansöker om förvärvstillstånd trots hyresnämndens föreläggande enligt 9 § eller om ansökan avvisas enligt 10 §.

Om lagfart meddelas i strid med 20 kap. 6 § 8 eller 7 § 17 jordabalken, ska förvärvet anses vara giltigt trots första och andra styckena.

15 § I lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder finns bestämmelser om förfarandet vid hyresnämnden.

Exekutiv auktion

16 § Om en hyresfastighet förvärvats genom inrop på exekutiv auktion och det vid ett vanligt köp skulle ha krävts att förvärvet anmäldes till kommunen, ska inroparen överlåta hyresfastigheten inom ett år från det att auktionen har fått laga kraft. Detta gäller dock inte, om

1. kommunen har gett inroparen besked om att den inte kommer att begära hyresnämndens granskning av förvärvet,
2. hyresnämnden har beslutat att ge inroparen tillstånd till förvärvet, eller
3. förhållandena inte längre är sådana att förvärvet om det hade varit ett vanligt köp skulle ha krävt en anmälan till kommunen.

Har inropet skett för att skydda en fordran, för vilken inroparen har panträtt i hyresfastigheten eller annan rättighet som är inskriven i fastigheten, får länsstyrelsen medge skäligt anstånd med överlåtelsen, om det är sannolikt att förlust annars skulle uppkomma för inroparen.

Om inroparen inte överlåter hyresfastigheten inom föreskriven tid, ska länsstyrelsen på begäran av kommunen besluta att Kronofogdemyndigheten ska sälja den på offentlig auktion enligt 18 §.

Anteckning om bestämmelserna i första–tredje styckena ska göras i det köpebrev som utfärdas med anledning av den exekutiva auktionen. När lagfart söks ska upplysningarna antecknas i fastighetsregistrets inskrivningsdel, om inte sökanden visar att skyldigheten att överlåta hyresfastigheten har upphört.

Bestämmelserna i 13 § gäller för tillstånd att behålla hyresfastigheten.

17 § Återkallar kommunen inte sin begäran om auktion enligt 16 § tredje stycket, ska länsstyrelsens beslut verkställas även om inroparen före eller efter det har överlåtit egendomen.

18 § Vid offentlig auktion enligt 16 § tredje stycket gäller bestämmelserna i utsökningsbalken om exekutiv försäljning av fast egendom i tillämpliga delar, om inte annat följer av denna lag.

Hyresfastigheten ska vid försäljningen anses utmätt för fordran med bästa förmånsrätt efter sådana rättigheter som besvärade fastig-

heten redan vid den exekutiva auktionen och som har företräde framför alla befintliga fordringar.

Försäljning får endast ske om den köpeskilling som bjuds uppfyller de villkor som följer av 12 kap. 40 § utsökningsbalken.

Hyresfastigheten får endast säljas till den som har fått besked från kommunen att granskning inte påkallas, har fått förvärvstillstånd eller enligt 4 § 1 eller 4 får förvärva egendomen utan sådant tillstånd.

19 § Kommer försäljning inte till stånd vid auktionen, får länsstyrelsen inom ett år efter det att auktionen har vunnit laga kraft besluta om en ny auktion. Meddelas inte något sådant beslut inom föreskriven tid eller avges inte heller vid den senare auktionen bud som får antas, är frågan om försäljning av hyresfastigheten förfallen.

Kostnad i samband med auktion som inte har lett till försäljning betalas av staten.

Administrativa sanktionsavgifter

20 § Kommunen får ta ut en sanktionsavgift av den förvärvare som underlåter att göra en anmälan enligt 5 §.

21 § En sanktionsavgift ska bestämmas till lägst 50 000 kronor och högst 5 000 000 kronor.

22 § Vid bedömningen av om en sanktionsavgift ska tas ut och när storleken på avgiften bestäms ska särskild hänsyn tas till hur allvarlig underlåtenheten att anmäla förvärvet är och om denna har varit uppsåtlig eller berott på oaktsamhet.

23 § En sanktionsavgift får efterges helt, om överträdelsen är ringa eller om det med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt att ta ut avgiften.

24 § En sanktionsavgift får bara beslutas om den som är påtänkt att påföras avgiften har getts tillfälle att yttra sig inom två år från det att överträdelsen ägde rum.

Ett beslut om sanktionsavgift ska delges.

25 § Om två eller flera är avgiftsskyldiga för samma överträdelse, är de solidariskt ansvariga för betalningen.

26 § En sanktionsavgift ska betalas inom 30 dagar efter det att ett beslut om avgiften har fått laga kraft eller inom den längre tid som anges i beslutet.

Om sanktionsavgiften inte har betalats inom den tid som följer av första stycket, ska den obetalda avgiften lämnas för indrivning enligt lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.

Sanktionsavgiften tillfaller kommunen.

27 § En sanktionsavgift faller bort om beslutet om avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet fick laga kraft.

Föreskrifter om verkställighet

28 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om verkställigheten av denna lag.

Delegation

29 § Kommunens uppgifter enligt denna lag ska fullgöras av den eller de nämnder som kommunfullmäktige bestämmer. För en sådan nämnd gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (2017:725).

Uppdrag att besluta på nämnds vägnar får inte avse beslut om sanktionsavgift enligt 20 §.

Överklagande

30 § Hyresnämndens beslut enligt denna lag får överklagas till Svea hovrätt inom tre veckor från den dag beslutet meddelades. Ett överklagande ska ges in till hyresnämnden.

Kommunens beslut om sanktionsavgifter enligt 20 § får överklagas till hyresnämnden inom tre veckor från den dag beslutet meddelades.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Lagen ska inte tillämpas på förvärv före ikraftträdandet.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	11 §
Den gode mannen ska på lämpligt sätt kungöra försäljningsvillkoren samt tid och plats för auktionen. Avser auktionen en jordbruksfastighet, ska den gode mannen vid auktionen upplysa om reglerna i jordförvärvslagen (1979:230).	Den gode mannen ska på lämpligt sätt kungöra försäljningsvillkoren samt tid och plats för auktionen. Avser auktionen en jordbruksfastighet *eller en hyresfastighet*, ska den gode mannen vid auktionen upplysa om reglerna i jordförvärvslagen (1979:230) *respektive hyresförvärvslagen*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

1.3 Förslag till lag om ändring i jordabalken (1970:994)

Härigenom föreskrivs att 19 kap. 11 § och 20 kap. 7 § jordabalken (1970:994) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 kap.	
11 §	
En ansökan *skall* innehålla uppgifter om sökandens namn, personnummer och postadress. Ansökan *skall* också innehålla uppgift om sökandens telefonnummer till bostaden eller arbetsplatsen. Om sökanden företräds av ställföreträdare eller ombud, behöver telefonnummer dock inte anges. Nummer som avser ett hemligt telefonabonnemang behöver anges endast om inskrivningsmyndigheten begär det.	En ansökan *ska* innehålla uppgifter om sökandens namn, personnummer och postadress. Ansökan *ska* också innehålla uppgift om sökandens telefonnummer till bostaden eller arbetsplatsen. Om sökanden företräds av ställföreträdare eller ombud, behöver telefonnummer dock inte anges. Nummer som avser ett hemligt telefonabonnemang behöver anges endast om inskrivningsmyndigheten begär det.
Om sökanden har en ställföreträdare, *skall* motsvarande uppgifter lämnas även om ställföreträdaren. Har sökanden utsett ombud, *skall* ombudets namn, postadress och telefonnummer anges.	Om sökanden har en ställföreträdare, *ska* motsvarande uppgifter lämnas även om ställföreträdaren. Har sökanden utsett ombud, *ska* ombudets namn, postadress och telefonnummer anges.
Avser en ansökan något annat än inteckning, *skall* den även innehålla uppgift om överlåtarens, upplåtarens eller förvärvarens namn och, där sådant finns, person- eller organisationsnummer.	Avser en ansökan något annat än inteckning, *ska* den även innehålla uppgift om överlåtarens, upplåtarens eller förvärvarens namn och, där sådant finns, person- eller organisationsnummer. *En ansökan om lagfart ska dock alltid innehålla uppgift om förvärvarens personnummer, samordningsnummer eller organisationsnummer.*

20 kap.

7 §

Förekommer inte omständigheter som avses i 6 §, ska lagfartsansökan förklaras vilande, om

1. vid köp, byte eller gåva överlåtarens underskrift på fångeshandlingen inte är styrkt av två vittnen och överlåtelsen inte skett genom statlig myndighet,

2. fångesmannen inte har lagfart och fall som avses i 9 § inte föreligger,

3. rättegång pågår om hävning eller återgång av förvärv av fastigheten eller om bättre rätt till denna,

4. lagfart söks på grund av testamente, dom eller förrättning som ännu inte vunnit laga kraft,

5. vid förvärv genom legat detta inte utgivits,

6. vid förvärv på exekutiv försäljning köpebrev inte utfärdats eller vid expropriation eller liknande tvångsförvärv inlösen inte fullbordats,

7. vid överlåtelse överlåtaren är gift och förvärvet enligt äktenskapsbalkens bestämmelser är beroende av den andre makens samtycke,

8. vid överlåtelse överlåtaren är sambo och förvärvet enligt bestämmelserna i sambolagen (2003:376) är beroende av den andra sambons samtycke, dock endast om ärende om anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel av anmälan enligt 5 § andra stycket den lagen var upptaget på inskrivningsdag när överlåtelsen skedde,

9. vid överlåtelse genom boutredningsman förvärvet enligt ärvdabalkens bestämmelser är beroende av dödsbodelägares samtycke,

10. förvärvet har skett genom en sådan gåva mellan makar som inte har registrerats enligt 16 kap. äktenskapsbalken,

11. förvärvet avser del av fastighet och är beroende av fastighetsbildning,

12. förvärvet i annat fall enligt lag är beroende av domstols eller annan myndighets tillstånd,

13. förvärvet är beroende av villkor och, i fråga om gåva, villkoret avser viss tid som inte överstiger två år från den dag då gåvohandlingen upprättades,

14. ansökan i fråga om fysisk person inte innehåller uppgift om förvärvarens personnummer eller samordningsnummer,

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

15. ansökan i fråga om juridisk person inte innehåller uppgift om förvärvarens organisationsnummer,

16. förvärvaren inte har anmält uppgifter för registrering i Bolagsverkets register över verkliga huvudmän eller motsvarande sådant register i en annan stat inom EES, trots att det finns en sådan skyldighet, eller

17. förvärvet enligt bestämmelser i hyresförvärvslagen är beroende av kommunens, hyresnämndens eller domstolens beslut.

Första stycket 14 gäller inte om en förvärvare har avlidit när ansökan ges in.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Lagen ska inte tillämpas på förvärv före ikraftträdandet.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder

dels att 4, 22 och 23 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas nya paragrafer, 16 a–16 c §§, och närmast före 16 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

4 §

Hyresnämnd som avses i 12 kap. 68 § jordabalken har till uppgift att

1. medla i hyres- eller bostadsrättstvist,

2. pröva tvist om åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. 11 § första stycket 5 och 16 § andra stycket, ändrad användning av lokal enligt 12 kap. 23 § andra stycket, skadestånd enligt 12 kap. 24 a §, överlåtelse av hyresrätt enligt 12 kap. 34–37 §§, upplåtelse av lägenhet i andra hand enligt 12 kap. 40 §, föreläggande om nytt hyresavtal enligt 12 kap. 46 b §, förlängning av hyresavtal enligt 12 kap. 49 §, villkor enligt 12 kap. 54 §, återbetalning av hyra och fastställande av hyra enligt 12 kap. 55 f §, uppskov med avflyttning enligt 12 kap. 59 § eller föreläggande enligt 12 kap. 64 §, allt jordabalken,

2 a. pröva tvist om hyresvillkor enligt 22, 23 och 24 §§ hyresförhandlingslagen (1978:304) eller om återbetalningsskyldighet enligt 23 § samma lag,

2 b. pröva tvist om hyresvillkor enligt 3 kap. 14 § lagen (2002:93) om kooperativ hyresrätt eller tvist om upplåtelse med kooperativ hyresrätt enligt 4 kap. 6 § samma lag,

2 c. pröva tvist om hyresvillkor enligt 4 § lagen (2012:978) om uthyrning av egen bostad,

3. pröva tvist om medlemskap enligt 2 kap. 10 §, skyldighet att upplåta bostadsrätt enligt 4 kap. 6 § eller villkor för upplåtelse av bostadsrätt enligt samma paragraf, hyresvillkor enligt 4 kap. 9 §, åtgärd i lägenhet enligt 7 kap. 7 §, upplåtelse av lägenhet i andra hand enligt 7 kap. 11 § eller utdömande av vite enligt 11 kap. 2 §, allt bostadsrättslagen (1991:614),

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

4. pröva fråga om godkännande av överenskommelse som avses i 12 kap. 1 § sjätte stycket, 45 a eller 56 § jordabalken eller av beslut som avses i 9 kap. 16 § första stycket 1, 1 a eller 2 bostadsrättslagen,

5. vara skiljenämnd i hyres- eller bostadsrättstvist,

5 a. pröva tvist mellan hyresvärd och hyresgästorganisation enligt hyresförhandlingslagen,

6. pröva frågor enligt bostadsförvaltningslagen (1977:792), tvist om upprustningsföreläggande enligt 12 kap. 18 a–18 c §§ jordabalken eller förbättrings- och ändringsåtgärder enligt 12 kap. 18 d–18 f och 18 h §§ samma balk,

7. pröva frågor enligt lagen (1982:352) om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt,

8. pröva frågor om att utse en särskild skiljeman enligt 23 a § hyresförhandlingslagen eller entlediga en skiljeman enligt 23 b § samma lag samt att medla i ett ärende om att utse en skiljeman,

9. pröva frågor enligt hyresförvärvslagen.

Ett ärende tas upp av den hyresnämnd inom vars område fastigheten är belägen.

Om ett ärende enligt första stycket 9 avser flera fastigheter, tas det upp av hyresnämnden i den ort där huvuddelen av fastigheterna ligger.

Ärende enligt hyresförvärvslagen

16 a §

En ansökan som avses i 4 § första stycket 9 ska vara skriftlig, innehålla uppgift om parternas namn, den berörda fastighetens fastighetsbeteckning och de uppgifter som anges i 8 § fjärde stycket.

Om ansökan avser tillstånd till förvärv av aktier eller andelar, ska ansökan innehålla uppgift om de aktier eller andelar som förvärvet

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

avser och de omständigheter som gör nämnden behörig.

I fråga om sammanträde gäller 14 § andra stycket.

16 b §

Ett överklagande som avses i 4 § första stycket 9 ska vara skriftligt, innehålla uppgift om parternas namn, den berörda fastighetens fastighetsbeteckning, det beslut som överklagas, den ändring som yrkas och de omständigheter som åberopas till stöd för yrkandet.

Om ett överklagande inte uppfyller dessa krav, ska hyresnämnden förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Om föreläggandet inte följs får överklagandet avvisas.

Om ett överklagande återkallas ska ärendet skrivas av.

I fråga om överklagande och en parts första inlaga till rätten gäller även 8 § fjärde stycket. I fråga om sammanträde gäller 14 § andra stycket.

22 §

Nämndens beslut har rättskraft när tiden för överklagande har gått ut, om beslutet innebär att en fråga som avses i 1 § första stycket 2 eller 5 eller 4 § första stycket 2, 2 a, 2 b, 2 c, 3, 5 a, 6 *eller 7* har avgjorts. Detta gäller dock inte beslut som innebär att nämnden har avslagit en ansökan om

Nämndens beslut har rättskraft när tiden för överklagande har gått ut, om beslutet innebär att en fråga som avses i 1 § första stycket 2 eller 5 eller 4 § första stycket 2, 2 a, 2 b, 2 c, 3, 5 a, 6, 7 *eller 9* har avgjorts. Detta gäller dock inte beslut som innebär att nämnden har avslagit en ansökan om

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

1. åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. 11 § första stycket 5 eller 16 § andra stycket jordabalken,

2. upprustningsföreläggande enligt 12 kap. 18 a–18 c §§ jordabalken,

3. tillstånd enligt 12 kap. 18 d–18 f §§, 23 § andra stycket, 34–37 eller 40 § jordabalken,

4. tillstånd enligt 7 kap. 11 § bostadsrättslagen (1991:614),

5. uppskov enligt 12 kap. 59 § jordabalken,

6. förbud eller hävande av förbud enligt 12 kap. 18 h § jordabalken, eller

7. rätt till förhandlingsordning enligt 9 § hyresförhandlingslagen (1978:304).

Bestämmelserna i 37–39 §§ förvaltningslagen (2017:900) om ändring av beslut tillämpas inte i nämndernas verksamhet.

23 §

Det finns bestämmelser om överklagande av hyresnämndens beslut i

– 12 kap. 70 § jordabalken,

– 6 § lagen (2012:978) om uthyrning av egen bostad,

– 31 § hyresförhandlingslagen (1978:304),

– 6 kap. 4 § lagen (2002:93) om kooperativ hyresrätt,

– 11 kap. 3 § bostadsrättslagen (1991:614),

– 34 § bostadsförvaltningslagen (1977:792),

– 15 § lagen (1982:352) om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt.	– 15 § lagen (1982:352) om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt, *och*
	– 30 § hyresförvärvslagen.

Hyresnämndens yttrande enligt 12 a § första stycket får inte överklagas.

Hyresnämndens beslut får överklagas hos Svea hovrätt, om nämnden

1. avvisat en ansökan som avses i 8, 11, 14, 15, 15 a, 16 eller 16 e §, eller avvisat ett överklagande,	1. avvisat en ansökan som avses i 8, 11, 14, 15, 15 a, 16, *16 a*, *16 b* eller 16 e §, eller avvisat ett överklagande,

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

2. avskrivit ett ärende enligt 8, 9, 10, 15 a, 16 eller 16 e §, dock inte när ärendet kan återupptas,	2. avskrivit ett ärende enligt 8, 9, 10, 15 a, 16, *16 b* eller 16 e §, dock inte när ärendet kan återupptas,

3. ogillat en invändning om jäv mot ledamot av nämnden eller en invändning om att det finns ett hinder för ärendets prövning,

4. avvisat ett ombud eller ett biträde,

5. beslutat om ersättning för någons medverkan i ärendet,

6. utdömt vite eller någon annan påföljd för underlåtenhet att följa föreläggande eller straff för förseelse i förfarandet,

7. beslutat i annat fall än som avses i 5 i fråga som gäller rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619), eller

8. stadfäst en förlikning.

Ett överklagande som avses i tredje stycket ska ges in till hyresnämnden inom tre veckor från den dag beslutet meddelades.

I fråga om handläggningen hos hyresnämnden av ett överklagande som avses i första eller tredje stycket tillämpas 52 kap. 2 och 4 §§ rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1985:277) om vissa bulvanförhållanden

Härigenom föreskrivs att 1 och 7 §§ lagen (1985:277) om vissa bulvanförhållanden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	
Denna lag gäller när ett bulvanförhållande används för att kringgå ett sådant hinder mot att förvärva eller behålla viss egendom som uppställs i jordförvärvslagen (1979:230).	Denna lag gäller när ett bulvanförhållande används för att kringgå ett sådant hinder mot att förvärva eller behålla viss egendom som uppställs i jordförvärvslagen (1979:230) *eller hyresförvärvslagen.*

Med ett bulvanförhållande avses i lagen att någon (bulvanen) utåt framstår som ägare av viss egendom men i verkligheten innehar egendomen huvudsakligen för annans (huvudmannens) räkning.

7 §	
De myndigheter som prövar frågor om tillstånd enligt jordförvärvslagen (1979:230) ska underrätta åklagarmyndigheten, om det skäligen kan antas att det föreligger ett bulvanförhållande som rör jordförvärvslagen.	De myndigheter som prövar frågor om tillstånd enligt jordförvärvslagen (1979:230) *eller hyresförvärvslagen* ska underrätta Åklagarmyndigheten, om det skäligen kan antas att det föreligger ett bulvanförhållande som rör jordförvärvslagen *eller hyresförvärvslagen*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

1.6 Förslag till lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614)

Härigenom föreskrivs i fråga om bostadsrättslagen (1991:614)
dels att 9 kap. 19–21 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 19 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 kap.	
19 §	
En bostadsrättsförenings beslut att förvärva ett hus för ombildning av hyresrätt till bostadsrätt *skall* fattas på en föreningsstämma. Beslutet är giltigt, om hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheter som omfattas av förvärvet har gått med på beslutet. Dessa hyresgäster *skall* vara medlemmar i bostadsrättsföreningen och, vad gäller bostadshyresgäster, folkbokförda på fastigheten. Vid beräkningen av antalet lägenheter tillämpas 1 kap. 5 § andra stycket.	En bostadsrättsförenings beslut att förvärva ett hus för ombildning av hyresrätt till bostadsrätt *ska* fattas på en föreningsstämma. Beslutet är giltigt, om hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheter som omfattas av förvärvet har gått med på beslutet. Dessa hyresgäster *ska* vara medlemmar i bostadsrättsföreningen och, vad gäller bostadshyresgäster, folkbokförda på fastigheten *under minst sex månader närmast före föreningsstämman*. Vid beräkningen av antalet lägenheter tillämpas 1 kap. 5 § andra stycket.
Protokollet från föreningsstämman *skall* innehålla uppgift om hur rösterna har beräknats och hållas tillgängligt för hyresgästerna och ägaren av huset.	Protokollet från föreningsstämman *ska* innehålla uppgift om hur rösterna har beräknats och hållas tillgängligt för hyresgästerna och ägaren av huset.
	19 a §
	En ekonomisk förening som äger hus med uthyrda lägenheter får fatta beslut om att omregistreras till en bostadsrättsförening endast

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

om beslutet tas på en föreningsstämma och

1. hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheterna har gått med på beslutet, och

2. dessa hyresgäster är medlemmar i den ekonomiska föreningen samt, vad gäller bostadshyresgäster, folkbokförda på fastigheten under minst sex månader närmast före föreningsstämman.

Protokollet från föreningsstämman ska innehålla uppgift om hur rösterna har beräknats och hållas tillgängligt för hyresgästerna.

Första och andra styckena gäller inte sådana bostadsföreningar som avses i punkterna 4 och 7 övergångsbestämmelserna till bostadsrättslagen (1991:614).

20 §

Innan beslut om förvärv av ett hus fattas enligt 19 §, *skall* en sådan ekonomisk plan som avses i 3 kap. 1 § upprättas och hållas tillgänglig för hyresgästerna. Till planen *skall* fogas ett besiktningsprotokoll som visar husets skick. Planen *skall* även vara försedd med intyg enligt 3 kap. 2 §.

Innan beslut om förvärv av ett hus *eller omregistrering av en ekonomisk förening* fattas enligt 19 § eller *19 a §*, *ska* en sådan ekonomisk plan som avses i 3 kap. 1 § upprättas och hållas tillgänglig för hyresgästerna. Till planen *ska* fogas ett besiktningsprotokoll som visar husets skick. Planen *ska* även vara försedd med intyg enligt 3 kap. 2 §.

21 §

Beslut om förvärv i strid med 19 § första stycket är ogiltiga. Detsamma gäller beslut om förvärv

Beslut om förvärv i strid med 19 § första stycket är ogiltiga. Detsamma gäller beslut om förvärv

som fattas utan att ekonomisk plan varit tillgänglig enligt 20 §. Det nu sagda *skall* dock inte gälla om förvärv ändå skett enligt beslutet och lagfart har meddelats.	*enligt 19 § första stycket* som fattas utan att ekonomisk plan varit tillgänglig enligt 20 §. Det nu sagda *ska* dock inte gälla om förvärv ändå skett enligt beslutet och lagfart har meddelats.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

2. Den gamla lagen gäller i fråga om beslut som har fattats på föreningsstämma före ikraftträdandet av den nya lagen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §	
Beslut av Svea hovrätt har rättskraft, om beslutet innebär att en fråga som avses i 4 § första stycket 2, 2 a, 2 b, 2 c, 3, 5 a, 6 *eller 7* lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder har avgjorts.	Beslut av Svea hovrätt har rättskraft, om beslutet innebär att en fråga som avses i 4 § första stycket 2, 2 a, 2 b, 2 c, 3, 5 a, 6, 7 *eller 9* lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder har avgjorts.

Detta gäller dock inte beslut som innebär avslag på ansökan om

1. åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. 11 § första stycket 5 eller 16 § andra stycket jordabalken,
2. upprustningsföreläggande enligt 12 kap. 18 a–18 c §§ jordabalken,
3. tillstånd enligt 12 kap. 18 d–18 f §§, 23 § andra stycket, 34, 36 eller 37 § jordabalken,
4. förbud eller hävande av förbud enligt 12 kap. 18 h § jordabalken, eller

rätt till förhandlingsordning enligt 9 § hyresförhandlingslagen (1978:304).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

1.8 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att det i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska införas en ny paragraf, 30 kap. 22 a §, och närmast före en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	30 kap.
	Ärende enligt hyresförvärvslagen
	22 a §
	Sekretess gäller i ärende enligt hyresförvärvslagen för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs.
	Sekretessen gäller inte beslut i ärende.
	För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

2 Utredningens uppdrag och arbete

Utredningens uppdrag

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att skärpa kontrollen vid överlåtelser av fastigheter. Syftet är att skydda bostadshyresgäster mot oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet.

I uppdraget har ingått att

- ta ställning till hur en modern och effektiv förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter bör utformas,
- lämna förslag på åtgärder för att hindra att hyresgäster kringgås vid ombildningar till bostadsrätt, och
- ta ställning till hur sökandens identitet ska säkerställas i lagfartsärenden.

Härutöver har det, enligt tilläggsdirektiv, ingått att redovisa för- och nackdelar med en förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter, och att hämta in och redovisa tillgängliga uppgifter ur offentliga register om i vilken utsträckning hyresfastigheter missköts.

I uppdraget har ingått att lämna nödvändiga författningsförslag.

Regeringens direktiv finns i *bilaga 1* och *2.*

Utredningens arbete

Utredningens arbete har bedrivits med hjälp av sakkunniga och experter på området. Under utredningstiden har sammanlagt åtta sammanträden hållits.

Utredningen har samrått med och i nödvändig utsträckning hållit sig uppdaterad om det arbete som har bedrivits i utredningen om en ny förköpslag (Fi 2022:07), utredningen ordning och reda på hyresbostadsmarknaden (Fi 2022:21), utredningen om ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister (dir. 2022:94) samt Lantmäteriets uppdrag om förebyggande och motverkande av brottslighet som kan hänföras till fastigheter (LM2022/044003).

Sekreteraren har haft möten med Bolagsverket, Skatteverket, Ekobrottsmyndigheten och Kronofogdemyndigheten. Sekreteraren har även rådgjort med experter inom områdena bostadsrätt och EU-rätt.

Sekreteraren har härutöver närvarat vid seminariet Bostad och lokal som medel i kriminell verksamhet vid Uppsala universitet.

3 En ny hyresförvärvslag

3.1 Bakgrund

3.1.1 Den gamla förvärvslagen

Inledning

Lagen (1975:1132) om förvärv av hyresfastighet m.m. (förvärvslagen) gällde från januari 1976 till mars 2010. Syftet med lagen var att förhindra spekulativa överlåtelser av hyresfastigheter och att hålla olämpliga fastighetsägare borta från hyresmarknaden. Enligt förvärvslagen fick fast egendom som taxerades som hyreshusenhet förvärvas endast efter tillstånd av hyresnämnden. Tillstånd behövdes dock först om den kommun där fastigheten fanns begärde hyresnämndens prövning.

Tillämpningsområdet

De förvärv som omfattades av lagen var köp, byte eller gåva, tillskott till bolag eller förening, utdelning eller skifte från bolag eller förening samt fusion eller delning enligt aktiebolagslagen. Förvärv genom bodelning, arv eller testamente krävde därmed inte något tillstånd.

Från kravet på förvärvstillstånd fanns undantag när det gällde vissa förvärv. Det gällde om egendomen förvärvades från eller av staten, en kommun eller ett landsting samt om ett allmännyttigt bostadsföretag, vissa organisationer för bostadsrättsföreningar, bostadsrättsföreningar som beslutat om förvärvet enligt bostadsrättslagen eller en kreditinrättning var förvärvare. Förvärvstillstånd krävdes inte heller vid förvärv mellan makar, när förvärvaren var barn eller barnbarn till överlåtaren eller om förvärvet skedde genom inrop på exekutiv auktion.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Förfarandet

En överlåtare eller en förvärvare av fast egendom som var taxerad som hyreshusenhet skulle inom tre månader från förvärvet anmäla det till den kommun där fastigheten fanns. Kommunen skulle ge en hyresgästorganisation tillfälle att yttra sig över anmälan.

Därefter hade kommunen möjlighet att inom fyra månader efter anmälan begära att hyresnämnden skulle pröva om förvärvstillstånd skulle ges. I sådana fall skulle kommunen snarast möjligt underrätta förvärvaren om att prövning begärdes.

Frågan om förvärvstillstånd kunde i vissa fall prövas av hyresnämnden redan innan förvärvet skett., t.ex. om egendomen förvärvades genom utdelning från bolag eller förening eller fusion enligt aktiebolagslagen. Ansökningen kunde då ges in till hyresnämnden direkt.

Förutsättningar för tillstånd

Förvärvstillstånd skulle enligt lagen inte ges

- om förvärvaren inte kunde visa att denne var i stånd att förvalta fastigheten,
- om förvärvaren inte kunde göra sannolikt att syftet med förvärvet var att förvalta fastigheten och hålla den i ett sådant skick att den motsvarade de anspråk de boende enligt lag hade rätt att ställa,
- om det kunde antas att förvärvaren i något annat avseende inte skulle komma att följa god sed i hyresförhållanden, eller
- om förvärvaren med hänsyn till brottslig verksamhet eller på annat sätt från allmän synpunkt var olämplig att inneha fastigheten.

Ogiltighet

Om ett förvärv som omfattades av anmälningsplikten inte anmäldes på det sätt och inom den tid som angavs i lagen, blev förvärvet ogiltigt. Detsamma gällde om en ansökan om förvärvstillstånd inte gjordes eller om förvärvstillstånd vägrades genom hyresnämndens beslut. Om lagfart hade meddelats trots att något förvärvstillstånd inte fanns, var dock förvärvet ändå giltigt.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Indirekta förvärv

Lagen gällde även förvärv av aktier eller andelar i vissa bolag som ägde hyreshusenheter. De bolag som omfattades var dels handelsbolag, dels aktiebolag i vilka minst 75 procent av aktierna ägdes, eller på jämförbart sätt direkt eller indirekt innehades, av högst tio personer (s.k. fåmansbolag). Vid beräkningen av antalet fysiska personer skulle ägare som var närstående till varandra, t.ex. föräldrar, syskon och barn, anses utgöra en och samma fysiska person.

Förvärvet var dock endast anmälningspliktigt om det taxerade värdet av den hyreshusenhet som bolaget ägde enligt den senaste balansräkningen var större än det bokförda värdet av bolagets övriga tillgångar.

För de indirekta förvärven gällde samma förfaranderegler som för de direkta förvärven. När det gällde förutsättningarna för att få förvärvstillstånd av hyresnämnden gällde även dessa i tillämpliga delar. I likhet med de direkta förvärven blev ett indirekt förvärv ogiltigt om det gjordes i strid med reglerna. Något motsvarande undantag om lagfart fanns dock inte beträffande de indirekta förvärven.

3.1.2 Förvärvslagens upphävande

Sommaren 2007 tillsattes en utredning med uppdraget att bl.a. se över förvärvslagen. I betänkandet SOU 2008:75 föreslog utredningen att förvärvslagen skulle avskaffas eftersom lagen bedömdes brista i effektivitet och verkan. Samtidigt föreslogs ändringar i bostadsförvaltningslagen som skulle göra det lättare att åstadkomma beslut om tvångsförvaltning och förvaltningsåläggande. De svagheter som utredningen ansåg att förvärvslagen hade var följande:

1. lagen innebar förhållandevis stora administrativa bördor för företag eftersom regelverket var svårtillgängligt och förvärvstillståndsprövningen medförde både tidsförluster och kostnader för enskilda,
2. tillämpningen innebar kostnader också för det allmänna, vilka inte motsvarades av någon tillräcklig effektivitet,
3. kommunerna tillämpade inte alltid lagen enhetligt, vilket kunde medföra bristande rättssäkerhet,

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

4. det fanns relativt stora möjligheter att kringgå lagstiftningen, särskilt när det gällde de s.k. indirekta förvärven.

Eftersom utredningen inte hade hittat något lämpligt sätt att komma till rätta med de angivna problemen, föreslogs att förvärvslagen skulle avskaffas. Vidare föreslogs att hyresgästernas intressen i stället skulle tillvaratas genom förändringar i bostadsförvaltningslagen.

Regeringen konstaterade i den efterföljande propositionen att förvärvslagen förmodligen hade haft en viss preventiv effekt och att den genom enbart sin existens hade avhållit oseriösa aktörer från att ta sig in på hyresmarknaden. Möjligheterna att kringgå lagen och den osäkerhet som låg i att prövningen av förvärvarens lämplighet grundades på prognoser innebar dock att ett inte obetydligt antal mindre lämpliga förvärvare sannolikt aldrig blev föremål för prövning i hyresnämnden. Bedömningen gjordes att lagen inte hade tillräcklig effektivitet och verkan i förhållande till det huvudsakliga syftet att förhindra att mindre lämpliga personer förvärvar hyresfastigheter. Vidare ansågs att hyresgästernas intressen av en fullgod fastighetsförvaltning borde kunna tillgodoses bättre på annat sätt. Slutligen framhölls att förvärvslagens regler medförde betydande tidsförluster och kostnader för seriösa förvärvare av hyresfastigheter. Med anledning av det föreslog regeringen att förvärvslagen skulle upphävas. Förslaget bifölls av riksdagen och lagen upphävdes den 1 mars 2010. (Se prop. 2009/10:21 s. 28, bet. 2009/10:CU3, rskr. 2009/10:176.)

3.1.3 Skyddet för bostadshyresgäster

Lagstiftning som ska skydda hyresgäster mot brister i förvaltningen finns framför allt i 12 kap. jordabalken och i bostadsförvaltningslagen (1977:792). Kommuner, myndigheter och hyresgäster har möjligheter att på olika sätt ingripa mot brister i förvaltningen.

Enligt 12 kap. 9 § jordabalken ska hyresvärden tillhandahålla en bostadslägenhet i sådant skick att den enligt den allmänna uppfattningen i orten är fullt brukbar som bostad. Hyresvärden ska vidare med skäliga mellanrum ombesörja tapetsering, målning och andra sedvanliga reparationer (15 § andra stycket). Om lägenheten inte har det skick som förutsätts, kan hyresgästen göra gällande ett antal påföljder. Hyresnämnden kan på ansökan av en hyresgäst förelägga en hyres-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

värd att åtgärda bristen (åtgärdsföreläggande). Ett åtgärdsföreläggande får förenas med vite. Hyresgästen kan också begära hyresnedsättning eller avhjälpa bristen på hyresvärdens bekostnad (11 och 16 §§). Det finns vidare en möjlighet för hyresgästen att begära ett upprustningsföreläggande när en lägenhet har vissa grundläggande brister och därför inte når upp till lägsta godtagbara standard. Även ett sådant upprustningsföreläggande kan förenas med vite (18 a §). Talan om åtgärder enligt 12 kap. jordabalken förs av hyresgästerna själva.

Enligt bostadsförvaltningslagen har hyresnämnden möjlighet att ingripa mot fastighetsägare genom tvångsåtgärder. Om fastighetsägaren brister i sina skyldigheter mot bostadshyresgästerna genom att eftersätta underhållet av fastigheten eller annars förvalta fastigheten på ett sätt som inte är godtagbart, får hyresnämnden besluta om förvaltningsföreläggande eller, vid mer allvarliga brister, tvångsförvaltning. Under de tre första åren från det att en fastighetsägare har ansökt om lagfart får ett beslut om ingripande i förvaltningen meddelas redan om det finns anledning att anta att fastigheten inte förvaltas på ett för de boende godtagbart sätt (2–4 §§).

Ett förvaltningsföreläggande innebär att hyresnämnden förelägger fastighetsägaren att åtgärda bristerna i förvaltningen inom viss tid. Föreläggandet får förenas med vite (6 §). Vid tvångsförvaltning utser hyresnämnden en särskild förvaltare av fastigheten och fastighetsägaren har inte någon möjlighet att påverka omfattningen av förvaltningsuppdraget (8 och 9 §§). Förvaltaren får ställning av legal företrädare för fastighetsägaren i fråga om skötseln av fastigheten. Fastighetsägaren är således i princip skild från förvaltningen av fastigheten. Hyresnämnden utövar tillsyn över förvaltningen (27 §).

Det fanns tidigare en möjlighet för hyresnämnden att besluta om förvaltningsåläggande vid sidan av tvångsförvaltning. Ingripandeformen ansågs dock inte effektiv och ersattes 2022 med möjligheten för hyresgästorganisationer och kommuner att ansöka om förvaltningsföreläggande. Syftet var att kunna komma åt brister i förvaltningen som inte är så allvarliga att tvångsförvaltning är motiverad och på så vis ta tillvara hyresgästernas intresse av en godtagbar förvaltning på ett tidigare stadium. (Se prop. 2020/21:201 s. 27 f.)

Utöver 12 kap. jordabalken och bostadsförvaltningslagen finns regler som ställer krav på fastighetsägare i miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) samt expropriationslagen (1972:719).

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Enligt 9 kap. 9 § miljöbalken ska en fastighetsägare vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att hindra uppkomsten av eller undanröja olägenheter för människors hälsa. Vilka krav en bostad ska uppfylla för att hindra sådan olägenhet för hälsan framgår närmare av förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (33 §). Enligt förordningen ska kommunen i sin tillsyn ägna särskild uppmärksamhet åt byggnader som innehåller en eller flera bostäder (45 § 1).

Enligt plan- och bygglagen ska byggnader underhållas och hållas i vårdat skick (8 kap. 4 och 14 §§). Om kraven inte uppfylls kan byggnadsnämnden rikta ett åtgärdsföreläggande eller rivningsföreläggande mot ägaren. Ett sådant föreläggande kan förenas med vite (11 kap. 19 och 21 §§).

Därutöver finns en möjlighet för kommunen eller staten att enligt expropriationslagen expropriera en fastighet när grov vanvård föreligger eller kan befaras uppkomma (2 kap. 7 §).

3.2 Uppdraget enligt kommittédirektiven

Utredningens uppdrag i denna del är att föreslå åtgärder för att skärpa kontrollen vid överlåtelser av hyresfastigheter. Syftet är att skydda bostadshyresgäster mot oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet.

I uppdraget ingår att ta ställning till hur en modern och effektiv förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter bör utformas. En sådan lag ska vara anpassad till dagens fastighetsmarknad och på ett effektivt sätt hindra olämpliga hyresvärdar från att förvärva hyresfastigheter. Lagen ska vidare vara lätt att tillämpa och svår att kringgå. En förhandsprövning ska även vara snabb och kostnadseffektiv för den stora majoritet av fallen i vilka det tidigt står klart att förvärvaren är lämplig. Utredningen ska i denna del lämna nödvändiga författningsförslag.

I uppdraget ingår även att redovisa för- och nackdelar med en förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter. Syftet med redovisningen är att presentera ett underlag för att regeringen ska kunna ta ställning till om fördelarna med en förhandsprövning överväger nackdelarna. Vidare ska utredningen hämta in och redovisa antalet ären-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

den i hyresnämnderna och Svea hovrätt om åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. 16 § andra stycket jordabalken och ingripande i förvaltningen enligt bostadsförvaltningslagen för åren 2017 och framåt. Redovisningen ska ge en indikation om i vilken utsträckning fastigheter missköts och om det mot bakgrund av det är motiverat med en förhandsprövning.

Det bör noteras att det alltså inte ingår i utredningens uppdrag att själv ta ställning till om det finns behov av en förhandsprövning och en ny hyresförvärvslag.

3.3 Underlag för bedömningen av behovet

3.3.1 För- och nackdelar med en förhandsprövning

Fördelar med en förhandsprövning

En förhandsprövning skulle bidra till att ytterligare stärka skyddet för hyresgäster mot oseriösa och kriminella hyresvärdar. Såväl samhället i stort som enskilda hyresgäster gynnas av att olämpliga förvärvare av hyresfastigheter hindras så tidigt som på förvärvsstadiet. En fördel med att kontrollera förvärvares lämplighet på förhand är att behovet av att vidta åtgärder med stöd av annan skyddslagstiftning på området kan minska. Det befintliga regelverket kräver ofta insatser från enskilda hyresgäster, vilket kan ha en avhållande effekt eftersom dessa ju inte sällan står i beroendeställning till sin hyresvärd. Med en förhandsprövning kan man sålla bort de olämpliga hyresvärdarna redan från början.

Det har från kommunalt håll framhållits att möjligheterna till tvångsförvaltning av fastigheter inte används i den utsträckning som behövs eftersom det är svårt att hitta aktörer som är villiga att åta sig uppdragen som förvaltare. Det är även av det skälet en fördel att i stället genom en förhandsprövning utesluta olämpliga förvärvare.

En förhandsprövning kan också stänga ute aktörer som använder sig av oseriösa affärsmetoder för att uppnå ekonomiska fördelar. Att i ett tidigt skede hindra dessa från att ta sig in på marknaden gynnar därmed även de seriösa aktörerna och en sund konkurrens.

Ett av de viktiga syftena med en förhandsprövning är att motverka kriminalitet som har samband med fastighetsförvärv. Enligt vad utredningen erfarit från polisen används fastighetsförvärv i avsevärd

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

omfattning för penningtvätt genom att fastigheten både förvärvas och renoveras med svarta pengar. Förvärvet genererar vita intäkter i form av hyra och vit vinst i samband med försäljning. En förhandsprövning kan antas hindra förvärvare från att förvärva fastigheter med obeskattade medel och därmed minska möjligheterna för kriminella att tvätta pengar. I förlängningen kan det naturligtvis även leda till att incitamenten för att betala skatter och avgifter ökar för aktörer som har ett intresse av att investera i fastigheter.

Av betydelse i sammanhanget är också att man genom att hålla kriminella förvärvare borta från fastighetsmarknaden kan bidra till ett skydd för banker och andra fordringsägare så att lån inte upptas utan tillräcklig säkerhet.

En förhandsprövning av förvärv kan över huvud taget förväntas ha en preventiv effekt och avhålla olämpliga aktörer från att förvärva fastigheter. Förvärvare som har dömts för ekonomisk brottslighet eller varit föremål för åtgärder från hyresnämndens sida kan med vetskap om att en prövning kommer att ske avstå från att genomföra tänkta förvärv. En förhandsprövning kan på sikt också leda till att hyresvärdar självmant börjar uppfylla och respektera god sed i hyresförhållanden.

De boende måste kunna förlita sig på att hyresvärdar inte nonchalerar den hyresrättsliga lagstiftningen eller använder fastighetsmarknaden i kriminellt syfte. Att människor bor under trygga förhållanden kan ses som ett grundläggande samhälleligt intresse.

Nackdelar med en förhandsprövning

Som framgår av avsnitt 3.1.3 finns redan ett omfattande regelverk med delvis samma syfte som den hyresförvärvslag som utredningen har i uppdrag att ta fram ett förslag på. Delar av detta regelverk har inte varit i kraft särskilt länge och det är därmed svårt att bedöma vilket genomslag exempelvis skärpningen i bostadsförvaltningslagen, som trädde i kraft den 1 januari 2022, har hunnit få.

En skillnad mellan de regler som redan finns och en förhandsprövning är att det enligt det befintliga regelverket är möjligt att ingripa mot just de fastighetsägare som missköter sig, medan en förhandsprövning i någon mån drabbar samtliga förvärvare, även de skötsamma. Det kan framstå som oproportionerligt för den majoritet av

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

fastighetsägare som onekligen sköter sig. Vidare är det befintliga regelverket inriktat på åtgärder mot misskötsamhet som har ägt rum medan förhandsprövningen till viss del tar sikte på en prognos om eventuell framtida misskötsamhet. Sådana prognoser är till sin natur förenade med viss osäkerhet och kan upplevas som orättvisa av den enskilda förvärvaren.

En förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter kan leda till olägenheter för privata fastighetsägare eftersom fastighetsöverlåtelsen och lagfartsprocessen kan fördröjas. Det kan också innebära ökad administration, vilket i sin tur kan leda till ökade kostnader. Det finns en risk att dessa olägenheter tillsammans med osäkerheten kring om transaktionen kommer att kunna genomföras leder till att kapital undandrar sig bostadsmarknaden med följden att bostadsbyggandet och upprustningar av befintligt hyreshusbestånd minskar. Det finns exempelvis ett stort behov av renovering av de s.k. miljonprogramsområdena. Särskilt negativa effekter kan det förväntas ha om osäkerheten gäller under lång tid.

Dessa olägenheter drabbar enligt utredningens förslag inte kommunala och statliga förvärvare vilket kan upplevas som en konkurrensfördel för dem i jämförelse med de privata förvärvarna. De kommunala bolagen riskerar dock att drabbas negativt vid försäljning av fastigheter till privata aktörer.

Generellt kommer en förhandsprövning att ha störst påverkan på privata bolags förvärv av hyreshus, vilket skulle kunna innebära en viss snedvridning av konkurrensen mellan kommunala och privata fastighetsföretag på fastighetsmarknaden, låt vara att stödet för den slutsatsen är ganska svagt.

En risk med förhandsprövningen är att den i likhet med den gamla förvärvslagen blir både ineffektiv och rättsosäker. Eftersom anmälningarna kommer att hanteras av kommunerna, kan tillämpningen bli olika i lika fall. Både resurser och kompetens kan tänkas variera mellan kommunerna. Att tillämpningen skiljer sig åt kan leda till oförutsebarhet. Det är också svårt att komma ifrån att lagen kan komma att upplevas som svårtillämpad när det gäller de indirekta förvärven, åtminstone i en del mer svårbedömda fall.

Förekomsten av ärenden hos hyresnämnden som handlar om missköttsamma fastighetsägare är, och har under många år, varit låg. Dessa siffror ger i vart fall inget klart stöd för att omfattningen av misskött-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

samma fastighetsägare är särskilt hög. Även denna omständighet kan göra att lagstiftningen uppfattas som oproportionerligt sträng.

För inskrivningsmyndigheten kommer en förhandsprövning att innebära utökade kontroller, systemanpassningar, nya handläggningsrutiner, fler motbeslut och förlängda handläggningstider. Antalet beslut om vilandeförklaringar kommer att öka och dessutom innebära en extra kostnad för sökanden i form av expeditionsavgiften för vilande lagfart.

Det ska i sammanhanget avslutningsvis anmärkas att flera av de nackdelar som är förknippade med en förhandsprövning bör kunna beaktas och i väsentlig grad motverkas genom den närmare utformningen av en ny hyresförvärvslag, om det bedöms att en sådan lag bör införas. Utredningens ambition är att utforma en ny lag på det sättet.

3.3.2 Statistik

Inledning

Utredningen om förvärv och förvaltning av hyresfastighet gjorde i sitt betänkande SOU 2008:75 en genomgång av antalet förvaltningsföreläggande enligt 2 § bostadsförvaltningslagen hos hyresnämnderna och Svea hovrätt under åren 1998–2006 (s. 72 ff.). Dessutom redovisade Hyresgästutredningen i sitt betänkande SOU 2017:33 statistik över antalet avgjorda ärenden om dels åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. jordabalken, dels särskild förvaltning enligt 2 § bostadsförvaltningslagen i hyresnämnderna och Svea hovrätt under åren 2010–2016 (s. 101 ff.)

Utredningen har inhämtat motsvarande statistik över antalet avgjorda ärenden hos hyresnämnderna och Svea hovrätt under åren 2017–2022. Det ska dock noteras att 2 § bostadsförvaltningslagen har ändrats flera gånger under åren varför antalet avgjorda mål per år enligt den paragrafen inte är helt jämförbart med statistiken från tidigare år. Den senaste ändringen som trädde i kraft den 1 januari 2022 innebar att möjligheten att besluta om förvaltningsåläggande togs bort i 2 § bostadsförvaltningslagen och att det i stället infördes en möjlighet för hyresnämnden att förelägga en fastighetsägare att åtgärda brister i förvaltningen (förvaltningsföreläggande).

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Åtgärdsföreläggande

Domstolsverkets statistik visar att avgjorda ärenden enligt 12 kap. 16 § andra stycket jordabalken (åtgärdsföreläggande) utslagna per år ser ut enligt följande.

Tabell 3.1 Antal avgjorda ärenden per år i hyresnämnderna

År	Ärenden
2017	370
2018	392
2019	360
2020	344
2021	364
2022	354

Källa: Domstolsverket.

Tabell 3.2 Antal avgjorda ärenden per år i Svea hovrätt

År	Ärenden
2017	16
2018	23
2019	28
2020	23
2021	28
2022	28

Källa: Domstolsverket.

Av sammanlagt 1 830 avgjorda ärenden hos hyresnämnderna under perioden 2017–2021 fick 320 avslag och 110 bifall. I 225 ärenden nåddes en förlikning och 1 424 ärenden avskrevs.

Siffrorna kan jämföras med dem som Hyresgästutredningen redovisade för åren 2010–2016. Under dessa år avgjordes i hyresnämnderna 3 270 ärenden, vilket ger ett snitt om cirka 467 ärenden per år. I jämförelse med åren 2017–2022, då i snitt 364 ärenden avgjordes per år, innebär det en minskning med cirka 100 avgjorda ärenden per år. Hur många ärenden som avgjordes i sak respektive avskrevs för perioden 2010–2016 redovisas inte i Hyresgästutredningens betänkande.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Under perioden 2010–2016 överprövade Svea hovrätt 157 ärenden vilket ger ett snitt om cirka 22 ärenden per år. Motsvarande snitt för åren 2017–2022 är cirka 24.

Ärenden enligt bostadsförvaltningslagen

Domstolsverkets statistik utvisar att avgjorda ärenden enligt 2 § bostadsförvaltningslagen (särskild förvaltning till och med 2020, därefter ingripande i förvaltningen) i hyresnämnd och i Svea hovrätt utslagna per år ser ut enligt följande.

Tabell 3.3 Antal avgjorda ärenden per år i hyresnämnderna

År	Ärenden
2017	7
2018	11
2019	9
2020	10
2021	1
2022*	2

Källa: Domstolsverket.
* Paragrafen har en ändrad lydelse från den 1 januari 2022.

Tabell 3.4 Antal avgjorda ärenden per år i Svea hovrätt

År	Ärenden
2017	1
2018	1
2019	1
2020	1
2021	2
2022*	–

Källa: Domstolsverket.
* Paragrafen har en ändrad lydelse från den 1 januari 2022.

Av sammanlagt 40 avgjorda ärenden åren 2017–2022 i hyresnämnderna fick 10 ärenden bifall, 4 avslag, 6 avvisades och 19 skrevs av. Under perioden avgjordes därmed i snitt sex–sju ärenden per år. Det kan noteras att endast ett ärende avgjordes 2021 och två ärenden

2022. Inkomna ärenden enligt 2 § i hyresnämnderna de två senaste åren var ett respektive fem ärenden.

Under perioden 1998–2006 avgjordes i snitt cirka 33 ärenden om särskild förvaltning per år. Av dessa avgjordes i snitt sex–sju per år i sak, varav fyra–fem per år fick bifall. Under dessa nio år överprövade Svea hovrätt 25 ärenden, varav 18 ledde till att sökanden fick bifall till ansökan.

Den 1 mars 2010 mildrades förutsättningarna för förvaltningsåläggande och det infördes ett sänkt krav för särskild förvaltning (både förvaltningsåläggande och tvångsförvaltning) under en viss tid efter det att en hyresfastighet bytt ägare. Under perioden 2010–2016 avgjordes i snitt cirka 44 ärenden per år om särskild förvaltning i hyresnämnderna. Av dessa avgjordes i snitt cirka 25 ärenden per år i sak, varav 13–14 fick bifall. Svea hovrätt överprövade under samma period 23 ärenden om tvångsförvaltning. Av de ärendena ledde åtta till bifall till ansökan och två till avslag.

Slutsatser av statistiken

Det kan konstateras att antalet avgjorda åtgärdsförelägganden i hyresnämnderna var drygt 20 procent färre den senaste sexårsperioden jämfört med åren 2010–2016. När det gäller perioden 2017–2022 varierar inte antalet avgjorda ärenden så mycket mellan åren att det går att se någon trend, förutom att de första två åren, 2017 och 2018, möjligen sticker ut lite med något fler avgjorda ärenden.

Vad gäller avgjorda ärenden enligt bostadsförvaltningslagen är minskningen över tid ännu mer markant. Minskningen syns redan när man jämför perioden 1998–2006 med 2010–2016, men är ännu tydligare när man tittar på perioden 2017–2022. Eftersom tröskeln för beslut enligt 2 § har sänkts under åren hade man kunnat förvänta sig motsatt effekt, dvs. en uppgång av antalet ärenden. Så har dock inte skett och frågan är vad man kan dra för slutsats av statistiken. Orsakerna till denna minskning kan vara fler och behöver inte vara kopplade till hur stor eller liten misskötsamheten är. Det man kan säga är att statistiken i vart fall inte ger något stöd för att misskötsamheten har ökat genom åren.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

3.4 Utgångspunkter för en ny hyresförvärvslag

Inledning

När det gäller utredningens utgångspunkter i utformningen av en hyresförvärvslagstiftning framgår flera av dessa av de direktiv som utredningen har att förhålla sig till. Således ska lagen vara modern, effektiv och svår att kringgå. Beträffande dessa utgångspunkter behöver en avvägning göras mellan de olika intressen som gör sig gällande i sammanhanget. Det övergripande intresset är de syften som lagstiftningen har, dvs. att skydda bostadshyresgäster och att hindra att fastighetsmarknaden utnyttjas av kriminella. Därtill behöver hänsyn tas till fastighetsmarknaden och de aktörer som verkar på den samt de myndigheter som antingen ska tillämpa lagen direkt eller på annat sätt berörs av den. En ytterligare viktig utgångspunkt för utredningen har varit den upphävda förvärvslagen och de erfarenheter denna gett.

Den gamla förvärvslagen

Den gamla förvärvslagen hade delvis samma syfte som den lagstiftning utredningen har i uppdrag att föreslå, dvs. att hålla olämpliga fastighetsägare borta från hyresmarknaden. Lagen var i kraft i mer än trettio år och genomgick ett flertal ändringar och moderniseringar under de åren. Även om förvärvslagen upphävdes 2010 av de skäl som redogjorts för i det föregående, ligger det nära till hands att i grunden utgå från den lagen vid utformningen av förslaget till det utredningen valt att kalla en ny hyresförvärvslag. Det kan konstateras att många av de skäl som ledde fram till att förvärvslagen såg ut som den gjorde fortfarande gör sig gällande och att det inte finns anledning att ändra på sådant som är väl genomarbetat och beprövat.

Som framgår av det följande skiljer sig ändå utredningens förslag i flera delar från den gamla lagen, vilket främst är en följd av utredningens ambition att modernisera och effektivisera förvärvslagstiftningen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

En modern och effektiv lagstiftning som är svår att kringgå

En lagstiftning om förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter bör vara såväl snabb som effektiv för att tillgodose de olika intressen och behov som berörs av den. Förhandsprövningen bör utformas så att den inte i onödan försvårar eller hindrar den stora majoritet av fastighetsförvärv som görs av seriösa förvärvare med legitima avsikter.

Ett snabbt förfarande förutsätter korta handläggningstider för de myndigheter eller organ som på något sätt behöver hantera förhandsprövningar. Även andra tidsfrister, såsom fristen för de förvärv som ska prövas, bör vara så korta som möjligt för att inte onödig tidsutdräkt ska uppstå. För att kunna korta ned tidsfrister till ett minimum är det angeläget att en lagstiftning är utformad på ett sätt som är lätt att förstå för såväl förvärvare som överlåtare samt enkel att tillämpa för de myndigheter som berörs av den. För förvärvarnas och överlåtarnas del är det främst viktigt att förstå i vilka situationer som ett förvärv behöver anmälas och vilka förutsättningar som behöver vara uppfyllda för att förvärv ska tillåtas.

En förhandsprövning ska således vara effektiv och inte i onödan försena eller hindra de seriösa förvärven. Samtidigt bör en förhandsprövning, för att uppnå sitt syfte, vara effektiv på så sätt att den faktiskt hindrar de förvärv som den har till ändamål att hindra. Möjligheterna eller incitamenten att kringgå lagstiftningen måste därför vara små. För att de lagliga möjligheterna att kringgå en förhandsprövning ska minimeras bör lagens tillämpningsområde vara så brett som möjligt och undantagen få. Det ligger samtidigt i sakens natur – vilket kommer att utvecklas i det följande – att det inte går att åstadkomma ett förfarande som är omöjligt att kringgå. I stället är det utredningens ambition att föreslå ett system där incitamenten att anmäla förvärv för prövning är så stora att de flesta ändå väljer att göra det.

En modern förvärvslagstiftning behöver vidare vara anpassad till de nya förutsättningarna på fastighetsmarknaden. Förvärv av fastigheter sker i dag ofta genom överlåtelser av aktier, s.k. indirekta överlåtelser, vilket ställer särskilda krav på hur tillämpningsområdet ska utformas. Den gamla förvärvslagen var begränsad i det avseendet och ledde till att de lagliga möjligheterna att kringgå lagen var stora.

Det är ofrånkomligt att en förvärvslagstiftning i någon mån även kommer att påverka vanliga seriösa förvärv, något som även konstateras i utredningens direktiv. Men utgångspunkten för det förslag

som utredningen lägger fram är en lagstiftning som i så liten utsträckning som möjligt drabbar de seriösa förvärvarna.

Ett skydd för bostadshyresgäster mot oseriösa överlåtelser

Ett av syftena med en förhandsprövning av överlåtelser av hyresfastigheter är att skydda bostadshyresgäster från oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och säkra deras rätt till bra och trygga boenden. Som framgår av det föregående finns det också annan lagstiftning som på olika sätt skyddar bostadshyresgäster från allvarliga brister i förvaltningen och ger möjligheter att ingripa mot hyresvärdar som inte uppfyller sina skyldigheter. Ambitionen i utformningen av den nya hyresförvärvslagen är att försvåra för oseriösa ägare att ta sig in på fastighetsmarknaden och därigenom ytterligare stärka skyddet för hyresgästerna.

Ett brottsförebyggande syfte

Ett annat grundläggande syfte med en förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter är att hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet. Detta ändamål med en förhandsprövning gör sig dessvärre i dag gällande med än större styrka än när den gamla förvärvslagen infördes.

Enligt finanspolisens rapport Penningtvätt via fastigheter (A067.281/2021) är fastighetsmarknaden numera starkt attraktiv för penningtvätt av flera skäl. En vanlig misstanke när det gäller fastighetsaffärer är oklar finansiering. Förvärven omfattar ofta stora belopp och ger möjlighet att tvätta pengar i stor skala samtidigt som fastigheterna erbjuder en relativt stabil investering med möjligheter till intäkter genom hyra. Insynen och kontrollen är dessutom mer begränsad än i andra sektorer, t.ex. den finansiella sektorn. Denna bild framgår även av rapporten Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2020/2021 (A052.211/2021). Ett känt tillvägagångssätt för att tvätta pengar vid fastighetsköp är enligt rapporten att under- eller övervärdera fastigheter. Vid undervärdering kan en del av köpeskillingen betalas separat med svarta pengar. Och vid övervärdering kan köparen ta ett större lån än som är motiverat och som sedan betalas med brottspengar.

Utredningen konstaterar att det i högsta grad är angeläget att kriminella hindras från att förvärva hyresfastigheter. Detta är viktigt inte bara för att öka bostadshyresgästers trygghet utan också för att förebygga spridningen av allvarlig brottslighet i samhället, inte minst sådan som sker i organiserad form. En utgångspunkt för utredningens lagförslag är därför att hindra förvärvare med kopplingar till kriminalitet från att alls ta sig in på och utnyttja fastighetsbranschen för kriminella syften.

Anpassad till myndigheternas övriga verksamhet

Av såväl effektivitets- som kostnadsskäl bör en lagstiftning om förhandsprövning hanteras av myndigheter eller organ som redan är väl förtrogna med den typen av frågeställningar som kan uppkomma. Utredningens förslag innebär, vilket kommer att utvecklas närmare, att såväl inskrivningsmyndigheten som hyresnämnderna kommer att få utökade uppgifter. Särskilt vad gäller hyresnämnderna föranleder det en del följdändringar i olika författningar. Utgångspunkten bör vara att så långt som möjligt i relevanta delar anpassa lagförslaget efter hyresnämndernas- respektive inskrivningsmyndighetens handläggning i övrigt.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

3.5 En ny hyresförvärvslag

3.5.1 Förvärvsformer och fastigheter som ska omfattas

Förslag: Lagen ska tillämpas på överlåtelser och vissa associationsrättsliga förvärv av hyresfastigheter. Den ska också vara tillämplig vid förvärv av aktier eller andelar i privata aktiebolag, handelsbolag och föreningar som äger en hyresfastighet, om förvärvaren genom förvärvet får ett bestämmande inflytande över bolaget eller föreningen.

Hyresfastigheter ska i lagen definieras som fast egendom, och tomträtt, som är taxerad som hyreshusenhet.

Från lagens tillämpningsområde undantas förvärv som görs av staten, region, kommun, kommunal stiftelse och sådan juridisk person som staten, region eller kommun har ett direkt eller indirekt bestämmande inflytande över. Lagen ska inte heller tillämpas på förvärv som görs av bostadsrättsföreningar, kooperativa hyresrättsföreningar och vissa kreditinrättningar.

Fastigheter som omfattas av lagens krav på anmälan och granskning

Ett grundläggande syfte med en ny hyresförvärvslag är att skydda bostadshyresgäster och samhället mot oseriösa och kriminella aktörer vid överlåtelser av hyresfastigheter. Lagen bör därför endast vara tillämplig på bostadsfastigheter och utformas så att den inte träffar fler fall än vad som är nödvändigt för att uppnå detta syfte. Lagen bör samtidigt vara lätt att tillämpa för både aktörerna på marknaden och de myndigheter som berörs av den.

När det gäller vilka hyresfastigheter som ska omfattas av lagen bör vissa praktiska hänsyn tas till inskrivningsmyndighetens handläggning. Den som förvärvar en fastighet ska enligt jordabalken ansöka om lagfart för den. Inskrivningsmyndighetens hantering av ärenden är i huvudsak formell och besluten baseras på det underlag som sökanden själv ger in. Att ålägga inskrivningsmyndigheten att utföra mer omfattande kontroller, t.ex. av vilken typ av byggnader som finns på en viss fastighet, skulle innebära längre handläggningstider och ökade kostnader för sökanden. Utredningen föreslår därför att lagstiftningens tillämpningsområde ska avgränsas på ett sätt

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

som innebär att den summariska processen hos inskrivningsmyndigheten inte kompliceras i onödan. Också den som förvärvar en hyresfastighet har naturligtvis ett starkt intresse av detta.

Eftersom en utgångspunkt för lagstiftningen är att den endast ska omfatta hyreshus, är det lämpligt att avgränsa tillämpningsområdet så att endast förvärv av fastigheter som taxeras som hyreshusenheter omfattas. Det innebär att bl.a. lantbruksenheter, småhusenheter (bl.a. byggnader som är inrättade till bostad åt en eller två familjer) och industrienheter undantas från tillämpningsområdet.

En sådan avgränsning går att identifiera med hjälp av de typkoder som Skatteverket bestämmer för varje fastighet vid fastighetstaxeringen. Typkoderna följer inte av någon författning men återspeglar fastighetstaxeringslagens bestämmelser om olika typer av taxeringsenheter, och Skatteverkets användning av dem är etablerad sedan länge. Genom att i lagtexten knyta tillämpningsområdet till fast egendom som taxeras som hyreshusenhet går det inte att missta sig på vad som avses och uppgiften är dessutom lätt att kontrollera för både enskilda och myndigheter.

Det är alltså hur den fasta egendomen är taxerad vid tidpunkten för förvärvet som bör vara avgörande för om förvärvet behöver anmälas. I jordförvärvslagen (1979:230) utvidgades nyligen definitionen av lantbruksegendom till att omfatta inte bara fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet utan även fast egendom som har ombildats eller nybildats för ändamålet jordbruk eller skogsbruk men som ännu inte varit föremål för fastighetstaxering. Skälet till utvidgningen var några uppmärksammade fall av kringgående av lagstiftningen. Det gick till så att en fysisk person, som ägde både en lantbruksfastighet och en fastighet taxerad som småhusenhet, ansökte om att genom fastighetsreglering överföra all mark från lantbruksegendomen till småhusenheten. När ombildningen slutförts, men innan Skatteverket hunnit taxera om fastigheten till en lantbruksenhet, förvärvades egendomen av en juridisk person. Eftersom fastigheten vid förvärvet var taxerad som småhusenhet krävdes inte förvärvstillstånd. (Se prop. 2022/23:32 s. 9 f.)

Ett liknande tillvägagångssätt för att kringgå den nya hyresförvärvslagen är i och för sig tänkbart. Det saknas dock uppgifter om att ett sådant förfarande användes när den gamla förvärvslagen gällde. Utredningens bedömning är att risken är liten för att lagstiftningen kringgås genom ombildning eller nybildning av fastigheter i förening

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

med utnyttjandet av att fastighetstaxeringen sker med viss fördröjning. Det finns därför i vart fall i nuläget inte anledningen att utvidga definitionen av termen hyresfastighet på samma sätt som lantbruksenhet enligt jordförvärvslagen.

Hyreshusenheter kan bestå av olika byggnader och mark, t.ex. parkeringshus, garage, hotell eller bostäder. Något skäl att granska förvärv av fastigheter som inte innehåller bostäder finns inte utifrån de ändamål som angetts för lagen. Utredningen återkommer till hur dessa situationer bör hanteras.

Direkta förvärv som omfattas av lagens krav på anmälan och granskning

När det gäller vilka typer av förvärv som ska omfattas av lagens tillämpningsområde bör utgångspunkten vara att formen för hur förvärvet genomförs inte ska vara avgörande för om anmälan och granskning ska ske. Därmed bör såväl köp, byte och gåva av fastigheter omfattas som förvärv genom tillskott till bolag eller förening, utdelning eller skifte från bolag eller förening, fusion samt delning enligt aktiebolagslagen. Förvärv genom absorption av helägt dotterbolag bör inte omfattas.

Familjerättsliga förvärv genom bodelning, arv och testamente bör inte omfattas av lagens anmälnings- och granskningsplikt. Det kan visserligen sägas att den som exempelvis ärver en hyresfastighet inte automatiskt behöver vara en lämplig och seriös fastighetsägare. Men utredningens uppfattning är att det skulle leda alltför långt och komma i konflikt med familjerättslig lagstiftning att låta en hyresförvärvslagstiftning omfatta även sådana familjerättsliga fång.

Fastighetsbildningsåtgärder såsom fastighetsreglering eller klyvning bör som utgångspunkt inte omfattas av lagens tillämpningsområde.

I fastighetsbildningslagen (1970:988) finns vissa särskilda bestämmelser om att lagstadgade inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom ska tillämpas vid fastighetsreglering eller klyvning om en fastighets graderingsvärde ökas med samtycke av den ökande fastighetens ägare. Det innebär att om tillstånd eller annan prövning av myndighet krävs vid förvärv genom köp, så ska frågan om tillstånd till ökningen underställas myndigheten. (5 kap. 20 § och 11 kap. 9 §) Bestämmelserna syftar till att hindra kringgåenden av lagstiftning som

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

innehåller inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom. Enligt utredningens bedömning omfattar dessa bestämmelser även förvärvsinskränkningar enligt hyresförvärvslagen. Det bör för att undvika oklarheter i lantmätarnas handläggning och hantering av fastighetsbildningsärenden införas ett förtydligande i 19 § fastighetsbildningskungörelsen (1971:762) om att hyresförvärvslagen ska gälla i sådana situationer. En sådan bestämmelse finns för motsvarande situationer enligt jordförvärvslagen.

Indirekta förvärv som omfattas av lagens krav på anmälan och granskning

I dag är det vanligt att fastighetstransaktioner sker genom överlåtelser av aktier eller andelar i bolag eller föreningar, i stället för att fastigheten överlåts direkt. För att uppnå syftet med lagstiftningen är det därför viktigt att även indirekta förvärv av det slaget omfattas. Alla överlåtelser av aktier eller andelar är dock inte sådana att de är jämförbara med direkta överlåtelser, t.ex. i de fall endast ett fåtal aktier i ett bolag med spritt ägande överlåts. Att publika förvärv inte ska omfattas av tillämpningsområdet är rimligt och framgår redan av utredningens direktiv. Frågan är hur en lämplig avgränsning ska göras i övrigt.

Enligt den gamla förvärvslagen omfattades endast fåmansaktiebolag och handelsbolag men inte bolag med ett mer spritt aktieägande av lagens tillämpningsområde. Skälet till avgränsningen var att man ansåg att stora svårigheter skulle uppkomma för handeln med aktier, om aktieöverlåtelser krävde myndigheters tillstånd (se prop. 1975/76:33 s. 29). Förvärvet var dessutom endast anmälningspliktigt om det taxerade värdet av den hyreshusenhet som överlåtaren ägde var större än det bokförda värdet av bolagets övriga tillgångar. Syftet var att endast sådana bolag vars huvudsakliga verksamhet utgjordes av förvaltning av hyresfastigheter skulle omfattas av prövningen. Denna avgränsning kritiserades för att vara lätt att kringgå genom att ändra i bokföringen så att värdegränsen för tillståndsplikt underskreds (se t.ex. SOU 1996:148 s. 67).

När det gäller vilka associationer som bör omfattas av en ny hyresförvärvslag anser utredningen att regleringen bör vara så bred som möjligt. Man bör inte kunna komma runt anmälningsskyldigheten genom att välja en annan typ av associationsform. Samtliga associa-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

tionsformer i vilka det är möjligt att förvärva aktier eller andelar för att på så vis få ett inflytande över associationen bör omfattas av lagen. Utredningen föreslår därför att lagen ska tillämpas vid förvärv av aktier i privata aktiebolag och andelar i handelsbolag, ekonomiska föreningar och ideella föreningar.

Utredningen anser inte att det finns tillräckligt bärande skäl för att som tidigare avgränsa tillämpningsområdet vad gäller de indirekta förvärven till bolag med ett visst antal aktieägare. Det är möjligen praktiskt ur ett tillämpningsperspektiv, men är inte motiverat utifrån lagens grundläggande skyddssyfte. Att helt undanta förvärv av aktier eller andelar i bolag som huvudsakligen bedriver annan verksamhet än förvaltning av hyresfastigheter framstår inte heller som lämpligt. Det finns ingenting som talar för att de som skaffar sig kontroll över en sådan juridisk person är vare sig mer eller mindre lämpliga som hyresvärdar än sådana som huvudsakligen ägnar sig åt fastighetsförvaltning.

Utredningen föreslår i stället att kravet på anmälan och granskning knyts till sådana fall där förvärvaren genom förvärvet får ett bestämmande inflytande över bolaget som äger hyresfastigheten. Därmed omfattas situationer i vilka förvärvaren kan utöva kontroll över bolaget eller föreningen. Typiskt sett kan sådan kontroll utövas när någon direkt eller indirekt innehar mer än hälften av rösterna i ett bolag. Ett bestämmande inflytande kan dock uppkomma även på andra sätt. Exempelvis genom avtal som ger förvärvaren möjlighet att utse eller avsätta styrelseledamöter i viss utsträckning eller företräda den juridiska personen. Ett annat exempel på ett bestämmande inflytande är om en förvärvare som trots att den inte har mer än hälften av aktierna kan förväntas få bestämma över bolaget eftersom resten av aktierna är mycket spridda. Hänsyn kan också behöva tas till om förvärvaren tillsammans med en eller flera närstående genom förvärvet kommer att utöva kontroll över en juridisk person.

Helt koncerninterna förvärv bör inte omfattas, eftersom dessa typiskt sett inte innebär en förändring av kontrollen över associationen.

Fastighetstransaktioner som sker genom s.k. paketering bör däremot omfattas i den utsträckning som transaktionen innebär att det bestämmande inflytandet över den juridiska personen förändras.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Undantag från tillämpningsområdet

Lagens tillämpningsområde bör inte vara mer omfattande än vad som krävs för att uppnå syftena med lagen. Det är därför motiverat att undanta sådana förvärv där det till följd av annan lagstiftning redan sker en kontroll av förvärvaren eller där en sådan kontroll av andra skäl inte behöver göras.

Utredningen föreslår att staten, regioner och kommuner inte ska behöva gå igenom en förhandsprövning. Dessa förvärvare får ju förutsättas uppfylla de krav som lagen ställer på förvärvare. Det gäller även kommunala stiftelser. Staten, kommuner och regioner kan, ensamma eller tillsammans med privata aktörer, äga eller på annat sätt kontrollera juridiska personer. Sådana juridiska personer som det offentliga har ett bestämmande inflytande över bör enligt utredningens mening också undantas.

Det finns däremot inte skäl att göra undantag från lagens tillämpningsområde endast för att ett förvärv görs från staten, en kommun, en region eller motsvarande. Man kan inte utgå från att överlåtaren i alla dessa fall själv gör en tillräcklig kontroll av förvärvaren.

Vidare bör förvärv som görs av en bostadsrättsförening som iakttagit de krav som anges i 9 kap. 19 § bostadsrättslagen (1991:614) undantas från lagen. En bostadsrättsförenings beslut att förvärva ett hus för ombildning ska biträdas av två tredjedelar av de boende i huset och det ställs bl.a. krav på att en ekonomisk plan ska upprättas och hållas tillgänglig för hyresgästerna innan beslutet fattas. Den ekonomiska planen ska innehålla en finansieringsplan, vara försedd med intyg av två personer och registreras hos Bolagsverket. Intygsgivarna ska ha särskild behörighet att utfärda intyg, något som endast ges den som har nödvändig utbildning i fastighetsrätt och företags- eller fastighetsekonomi samt kunskaper avseende byggverksamhet och förvaltning av fastigheter.

Som framgår av det följande föreslår utredningen att en förvärvares ansökan om förvärvstillstånd ska kunna avslås om förvärvaren inte uppfyller vissa krav. Dessa krav tar bl.a. sikte på att förvärvaren ska ha ekonomiska förutsättningar att förvalta fastigheten och vara lämplig som fastighetsägare. När det gäller de ekonomiska och praktiska förutsättningarna att förvalta fastigheten så framgår dessa av den ekonomiska planen som ska vara granskad av två oberoende intygs-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

givare. Vidare kan man generellt utgå från att bostadsrättsföreningar, som bildats under medverkan av hyresgästerna i huset och som fattat ett laggrundat beslut om att förvärva huset för ombildning, har för avsikt att förvalta fastigheten och hålla den i ett godtagbart skick. Även kravet på god sed i hyresförhållanden kan antas vara uppfyllt eftersom en nybildad bostadsrättsförening inte kan ha varit föremål för några ingripanden i de avseenden som avses.

Sammanfattningsvis gör utredningen bedömningen att de krav som föreslås uppställas för förvärvstillstånd inte passar för förvärv som görs enligt 9 kap. 19 § bostadsrättslagen. Sådana förvärv kontrolleras på andra sätt. Således bör dessa förvärv undantas från lagens tillämpningsområde.

Av samma skäl bör förvärv som görs av en kooperativ hyresrättsförening enligt 4 kap. 1 § lagen (2002:93) om kooperativ hyresrätt undantas från tillämpningsområdet. Bestämmelserna om sådana förvärv är snarlika bestämmelserna i bostadsrättslagen. Därmed kontrolleras även dessa förvärv redan på annat sätt.

Det saknas även skäl att granska förvärv som görs av sådana kreditinrättningar som enligt andra regler är skyldiga att avyttra dem senare. Exempelvis måste kreditinstitut som, för att skydda en fordran, köper fast egendom vid exekutiv försäljning avyttra egendomen så snart detta lämpligen kan ske. Kreditinstituten kontrolleras av Finansinspektionen och det finns därmed inte skäl att låta förhandsprövningen omfatta även dessa förvärv. Utredningen föreslår därmed att dessa förvärv ska undantas.

Undantagen för vissa offentliga subjekt och kreditinstitut bör omfatta motsvarande aktörer hemmahörande i andra medlemsländer i EU. Liksom i fråga om de svenska subjekten bör man kunna räkna med att sådana utländska offentliga subjekt uppfyller de krav som bör ställas i sammanhanget. Det ska tilläggas att det med hänsyn till EU-rättsliga regler om bl.a. icke-diskriminering, vilka utvecklas i avsnitt 7.5, inte heller torde vara möjligt att i dessa avseenden behandla svenska subjekt förmånligare än motsvarande subjekt hemmahörande i andra medlemsstater i EU.

3.5.2 Anmälningsförfarandet

Förslag: Den som förvärvar en hyresfastighet ska vara skyldig att anmäla förvärvet till kommunen senast tre månader efter förvärvet. Anmälan får också göras innan förvärvet görs.

Om förvärvaren inte anmäler sitt förvärv, får kommunen på eget initiativ upprätta ett underlag för sin handläggning.

Vid sådana indirekta förvärv som är anmälningspliktiga ska överlåtaren upplysa kommunen om att förvärvet har skett.

Om kommunen anser att det finns skäl för det, ska den överlämna anmälan till hyresnämnden för granskning. I annat fall ska kommunen lämna anmälan utan åtgärd. Ett beslut att lämna en anmälan utan åtgärd gäller i ett år.

Kommunen ska som huvudregel fatta sitt beslut inom 25 arbetsdagar.

Förvärv av hyresfastigheter som inte innehåller minst tre bostadslägenheter ska alltid lämnas utan åtgärd.

Det ska tas in en upplysningsbestämmelse i lagen om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela verkställighetsföreskrifter.

Det ska finnas en skyldighet att anmäla förvärv

En förhandsprövning av förvärv kräver att den som ska pröva förvärvet får kännedom om att det har skett. Det går knappast att upptäcka de förvärv som med hänsyn till lagstiftningens ändamål inte bör tillåtas om det inte införs någon form av anmälningsskyldighet. En obligatorisk skyldighet att anmäla de förvärv som omfattas av lagens tillämpningsområde är nödvändig för att lagstiftningen ska vara tillräckligt effektiv. Utredningen föreslår alltså att en ny lag innehåller en sådan skyldighet.

Förvärvaren ska anmäla förvärvet …

Frågan är om det är förvärvaren, överlåtaren eller båda som ska åläggas anmälningsskyldigheten. Ett problem med den gamla förvärvslagen var att efterlevnaden av den troligtvis var låg när det gällde de indirekta förvärven. Skälen till att inte anmäla ett förvärv eller en

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

överlåtelse kan vara avsaknad av kunskap om anmälningsskyldigheten men också att risken för upptäckt är låg. När det gäller direkta förvärv kommer inskrivningsmyndigheten vid ansökan om lagfart att kontrollera om förvärvet har anmälts och förvärvaren senast vid den tiden att inse sin anmälningsplikt. Det ligger då i allmänhet i förvärvarens eget intresse att anmäla sitt förvärv eftersom en avsaknad av lagfart på fastigheten medför att möjligheterna att disponera över fastigheten blir små.

Situationen är emellertid en annan vid ett indirekt förvärv eftersom förvärvaren inte blir direkt ägare till fastigheten och det därmed inte krävs någon ansökan om lagfart. I många fall kommer säkert överlåtaren att upplysa förvärvaren om anmälningsskyldigheten. Även överlåtaren har ju ett intresse av att förvärvaren anmäler sitt förvärv omgående. Det finns trots allt en risk att förvärvet, om det upptäcks, inte tillåts och att överlåtaren tvingas betala tillbaka köpeskillingen.

Det som ska kontrolleras – vilket utvecklas i det följande – är omständigheter som hänför sig till förvärvaren. Sådana omständigheter, samt förhållanden som hänför sig till frågan om väsentligt inflytande, är många gånger helt okända för överlåtaren. Det skulle därmed vara opraktiskt att låta överlåtaren ansvara för skyldigheten att anmäla förvärvet. Den granskning som ska göras i de fall ett förvärvstillstånd behöver sökas kommer dessutom också att fokusera på omständigheter hänförliga till förvärvaren. Även detta är något som talar för att ålägga förvärvaren en skyldighet att anmäla förvärvet.

Sammantaget menar utredningen att det finns övervägande skäl för att det ska vara förvärvaren som har en skyldighet att anmäla förvärvet.

… och överlåtaren ska i vissa fall ha en upplysningsskyldighet

Som nyss berördes kan det finnas förvärvare som antingen inte känner till sin skyldighet att anmäla ett förvärv, eller medvetet försöker kringgå denna skyldighet. För att minska risken för kringgående av lagen föreslår utredningen därför även att en överlåtare vid indirekta förvärv åläggs att upplysa kommunen om att ett anmälningspliktigt förvärv har skett. Det förutsätter naturligtvis att överlåtaren vid indirekta förvärv känner till att förvärvaren fått ett bestämmande inflytande över bolaget eller föreningen.

En upplysningsskyldighet kan i vart fall i vissa fall ha en avhållande verkan på sådana förvärvare som avsiktligen tänkt kringgå förvärvslagen. Den kan också öka sannolikheten för att förvärvet kan kontrolleras även om förvärvaren inte känner till sin anmälningsplikt. Upptäcks förvärvet efteråt riskerar förvärvaren enligt vad som föreslås att få betala en sanktionsavgift. Formerna för en sådan upplysning behöver inte regleras och upplysningsskyldigheten bör inte vara sanktionerad.

Anmälans innehåll

En anmälan om ett förvärv behöver innehålla de uppgifter om förvärvaren, fastigheten och överlåtaren som behövs för att det ska kunna göras en bedömning av om förvärvet behöver granskas närmare. Sådana uppgifter kan enligt utredningens bedömning exempelvis vara följande:

- fastighetens registerbeteckning,
- antalet bostadslägenheter på fastigheten,
- uppgift om fastighetens taxering och typkod,
- förvärvarens namn, personnummer, samordningsnummer eller organisationsnummer,
- förvärvarens adress.

Avser förvärvet aktier eller andelar bör anmälan även innehålla uppgift om följande:

- registreringsbevis för överlåtande bolag,
- antalet aktier eller andelar som förvärvas, förvärvarens tidigare innehav av aktier eller andelar i bolaget eller föreningen samt det totala antalet aktier eller andelar i bolaget eller föreningen,
- uppgift om förvärvaren på grund av avtal, bolagsordning, stadgar eller andra jämförbara handlingar genom förvärvet får rätt att utöva ett bestämmande inflytande över det överlåtande bolaget eller föreningen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Utredningen bedömer att närmare bestämmelser om vilka uppgifter som en förvärvsanmälan ska innehålla bör regleras av regeringen i föreskrifter och inte fastställas i lag. Enligt 8 kap. 7 § får regeringen, utan bemyndigade, meddela föreskrifter om verkställighet av lag. Något särskilt bemyndigande behöver därför inte tas in i lagen. Däremot bör en upplysning om bestämmelsen i regeringsformen tas in.

Anmälan om förvärv ska göras hos kommunen

För att en förvärvslagstiftning ska bli effektiv och svår att kringgå är det som framgår utredningens uppfattning att tillämpningsområdet bör vara brett. Därmed kan man förvänta sig att ett stort antal förvärv kommer att genomgå någon form av kontroll. Antalet förvärv som i praktiken kan behöva en mer ingående granskning och i förlängningen kanske nekas tillstånd bedöms emellertid bli litet. Mot den bakgrunden är det viktigt att förfarandet inte i onödan hindrar eller försenar förvärv som man snabbt kan konstatera är oproblematiska. Samtidigt behöver förfarandet vara effektivt och identifiera de förvärvare som är oseriösa eller kriminella.

Ett sätt att åstadkomma både ett snabbt och ett effektivt förfarande är att inledningsvis göra en grov sållning av alla de förvärv som anmäls. Sådana förvärv som framstår som oproblematiska, t.ex. därför att förvärvaren är känd som en seriös fastighetsförvaltare, bör relativt snabbt få besked om att förvärvsanmälan lämnas utan åtgärd. På det sättet kan tid och resurser läggas på att utreda de förvärv som av något skäl behöver granskas eller utredas mer.

Frågan är då vilken myndighet eller vilket organ som är bäst lämpad att göra den första sållningen. De alternativ som utredningen har övervägt är att låta kommunerna, länsstyrelserna eller en central myndighet hantera det inledande förfarandet.

Det finns fördelar med att låta en helt egen myndighet handlägga förvärvsanmälningarna. Bedömningarna kan tänkas bli mer enhetliga och förutsebarheten öka om alla förvärv hanteras av en och samma myndighet. Vidare skulle det räcka att samla viss kompetens inom exempelvis penningtvättsfrågor hos en myndighet i stället för hos samtliga länsstyrelser eller kommuner. Samtidigt finns det inte någon given myndighet att samla just dessa specifika frågor hos. Och att tillsätta en helt ny för detta kommer naturligtvis inte på fråga.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Som redan framgått är tanken att granskningen ska ske i två steg och att det organ som tar emot anmälningarna enbart ska hantera en första grov sållning. Utredningens bedömning är att tillräcklig kompetens för denna typ av hantering finns hos såväl länsstyrelserna som kommunerna och att valet därmed står mellan dessa.

Det som å ena sidan talar för att låta länsstyrelserna hantera den initiala granskningen av förvärven är att bedömningarna då kan tänkas bli mer enhetliga, inte minst eftersom länsstyrelserna är färre än kommunerna. Hos länsstyrelserna finns vidare kompetens i en del närliggande frågor. De hanterar i dag frågor om bl.a. hållbar samhällsplanering och boende samt ska verka för att behovet av bostäder tillgodoses. Därutöver är länsstyrelserna vana vid frågor om tillsyn och liknande eftersom de i t.ex. vissa plan- och byggärenden redan har ett sådant ansvar. Det förhållandet att prövningen kommer att ha tydliga brottsförebyggande aspekter kan också sägas vara ett skäl för att staten bör ha ansvaret.

Det finns å andra sidan mycket som talar för att i stället låta kommunerna sköta den initiala granskningen. Kommunerna har onekligen bäst och praktisk kännedom om lokala förhållanden och eventuella oseriösa fastighetsförvaltare. Ambitionen om ett snabbt förfarande är lättare att uppnå om det är kommunerna som får i uppgift att hantera saken. Kommunerna är många fler än länsstyrelserna vilket innebär att antalet förvärv per kommun att hantera blir färre än antalet hade blivit om de fördelade sig på länsstyrelserna. Även inom kommunerna finns sedan tidigare god kompetens och erfarenhet av boendefrågor. Kommunerna har även ett tillsynsansvar exempelvis enligt miljöbalkens bestämmelser. Från och med den 1 juli 2023 har kommunerna dessutom genom lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete ett ansvar att bidra till samhällets samlade brottsförebyggande arbete.

Vad som kan tala emot att låta kommunerna hantera den initiala granskningen är naturligtvis att förutsättningarna hos kommunerna varierar. Sverige har 290 kommuner av olika storlek. Det kommer därmed också att vara en stor skillnad i hur många anmälningar en glesbygdskommun får hantera per år i jämförelse med en kommun i något av storstadsområdena. Det går inte att bortse från att det finns en viss risk att lagen kommer att tillämpas olika i olika kommuner, vilket kan gå ut över förutsebarheten. Denna risk kan dock motverkas om regleringen görs tillräckligt tydlig.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Utredningen gör bedömningen att det förfarande som föreslås med en grov sållning och tydliga krav kommer att bli förhållandevis enkelt att tillämpa för samtliga kommuner. Kommunerna hanterade ju dessutom fram till 2010 motsvarande anmälningar enligt förvärvslagen. Således finns det i många kommuner erfarenhet av hur hanteringen gick till då, även om rutinerna naturligtvis behöver förnyas och anpassas efter den nya lagen och dagens förutsättningar. Det ska även betonas att kommunerna redan i dag har varierande uppgifter som ställer krav på kompetens inom många olika områden. Enligt utredningens uppfattning är kommunerna väl så skickade att ansvara för saken som alternativet länsstyrelserna skulle vara.

Även om det alltså i och för sig finns omständigheter som talar både för att länsstyrelserna och för att kommunerna bör få det initiala sållningsansvaret, gör utredningen bedömningen att övervägande skäl talar för att kommunerna får uppgiften.

Anmälan ska göras senast tre månader efter förvärvet och i den kommun där fastigheten ligger

Enligt förvärvslagen skulle anmälan till kommunen ske inom tre månader från det att förvärvet skedde. När det gällde indirekta förvärv kunde frågan om förvärvstillstånd prövas av hyresnämnden redan innan förvärvet skett.

För den som vill förvärva en hyresfastighet kan det vara viktigt att så tidigt som möjligt få besked om förvärvet kan genomföras. Utredningen anser därför att det bör finnas en möjlighet att, oavsett vilken typ av förvärv det gäller, anmäla sitt förväg redan innan förvärvet har skett. En sådan möjlighet underlättar för marknadsaktörernas planering vid de aktuella transaktionerna.

Frågan är hur långt i förväg en sådan anmälan ska kunna göras. Omständigheterna kring förvärvaren kan hinna ändras från tiden för beslutet tills förvärvet genomförs. En förvärvare som vid dagen för anmälan uppfyller kraven för att genomföra ett förvärv kan innan köpet genomförs t.ex. gå i konkurs eller få förelägganden från hyresnämnden utfärdade mot sig eller rentav dömas för brott. När förvärvaren är en juridisk person, kan t.ex. ägarförhållanden eller styrelsens sammanfattning ändras på ett sätt som får betydelse. Ett beslut i sållningsförfarandet om att lämna en anmälan om förvärv utan åtgärd får anses vara ett sådant gynnande förvaltningsbeslut som i prin-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

cip inte får ändras till den enskildes nackdel. Det går alltså knappast att låta kommunens beslut om att lämna ett förvärv utan åtgärd gälla under lång eller obestämd tid. Enligt utredningens bedömning framstår det som lämpligt att beslutet får gälla i ett år.

När det gäller den yttersta gränsen för när ett förvärv ska anmälas till kommunen anser utredningen att den, i likhet med vad som gäller för att ansöka om lagfart för ett förvärv av fast egendom, bör bestämmas till tre månader efter förvärvet. Anmäls förvärvet senare än tre månader efter förvärvet, bör kommunen kunna besluta om sanktionsavgift. Utredningen återkommer till detta.

Anmälan bör ges in till den kommun där fastigheten ligger. Det kan förekomma att det genom en och samma köpehandling förvärvas flera fastigheter i flera kommuner. Till exempel om föremålet för förvärvet är ett fastighetsbolag med ett stort fastighetsbestånd. För att undvika merarbete och olika bedömningar i samma fråga bör det i sådana fall räcka att förvärvet anmäls till en kommun. Utredningen föreslår att den kommun där huvuddelen av hyresfastigheterna ligger bör hantera anmälan. Vid den bedömningen kan man utgå från vilket taxeringsvärde de berörda fastigheterna har.

Kommunens befogenheter om ett anmälningspliktigt förvärv inte anmäls

Om ett anmälningspliktigt förvärv inte anmäls, bör kommunen kunna förelägga förvärvaren att anmäla det. Om förvärvaren trots föreläggandet inte själv anmäler förvärvet, föreslår utredningen att kommunen ska ha möjlighet att på egen hand upprätta ett underlag för en anmälan. Kommunen kan då, om den har ett tillräckligt gott underlag för det, besluta att antingen lämna anmälan utan åtgärd eller överlämna anmälan till hyresnämnden för granskning.

Kommunens handläggningstid

När det gäller handläggningstidens längd hos kommunen måste hänsyn tas till dels olägenheterna för förvärvarna med ett utdraget förfarande, dels kommunens praktiska möjligheter att hantera de anmälningar som kommer in. I en avvägning mellan dessa två hänsyn föreslår utredningen att handläggningstiden bestäms till 25 arbetsdagar.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Den tiden lär i de flesta fall räcka för att kommunen ska komma fram till att förvärvet ska lämnas utan åtgärd eller av något skäl bli föremål för den vidare granskning som enligt utredningens förslag bör göras hos hyresnämnden. För att ta hand om de undantagssituationer där bedömningen är svår, t.ex. för att det krävs mer utredning, bör det finnas en möjlighet för kommunen att utsträcka handläggningstiden till som mest tre månader. Denna möjlighet bör inte kunna användas frekvent utan den är tänkt att användas i ett fåtal mer svårbedömda ärenden där det är nödvändigt.

Ett utdraget förfarande var ett av problemen som låg till grund för upphävandet av den gamla förvärvslagen. Det konstaterades då att det är olyckligt för både säljare och köpare att ett förvärv, om det går hela vägen till hovrätten, kan bli hängande i luften i flera år. I de fall tillstånd sedermera vägras är kanske skadan ett nödvändigt ont, men i de fall tillstånd lämnas har förfarandet inneburit rejäla förluster i både tid och pengar som förefaller omotiverad. Enligt förvärvslagen hade kommunen fyra månader på sig att meddela förvärvaren om prövning begärdes. I utredningen framhölls att 98–99 procent av alla förvärv enbart kontrollerades av kommunerna och att handläggningstiden där utgjorde det största problemet. Snittiden för förvärv i Stockholm, Göteborg och Malmö angavs dock till runt två månader. (Se SOU 2008:75 s. 90 f.)

Med utredningens förslag kortas handläggningstiden ner betydligt i jämförelse med vad som gällde enligt den gamla lagen. Dessutom innebär möjligheten att anmäla sitt tänkta förvärv innan det har skett att förvärvare och överlåtare kan vinna ytterligare tid. För de förvärv som överlämnas för granskning, och eventuellt även överklagas, kan ändå handläggningstiden bli ganska lång. Det kan förstås för den enskilde förvärvaren i vissa fall leda till olägenheter men måste i sammanhanget vägas mot lagstiftningens skyddssyfte.

Hyresfastigheter bebyggda med annat än hyreshus

Hyresfastigheter som är taxerade som hyreshusenheter kan bestå av andra slags byggnader än hyresbostadshus, t.ex. parkeringshus, garage eller hotell. En hyreshusenhet kan också vara helt obebyggd.

Som redogjorts för i det föregående bör av praktiska skäl all fast egendom som är taxerad som hyreshusenhet omfattas av lagen. Det

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

finns dock inte något intresse av att granska andra förvärv än sådana som avser hyreshus i vilka det finns bostäder. Det bör därför tas in en särskild regel enligt vilken alla andra förvärv ska lämnas utan åtgärd av kommunen mer eller mindre rent automatiskt.

Utredningen föreslår därför att samtliga förvärv av hyreshusenheter visserligen ska anmälas, men att andra förvärv än sådana som avser fast egendom och tomträtter på vilka det finns färre än tre bostadslägenheter, ska lämnas utan åtgärd.

Kommunen ska besluta att antingen lämna anmälan utan åtgärd eller överlämna den för granskning

För att lagen ska bli effektiv bör den granskning som kommunen utför vid sin sållning inte vara för omfattande. När kommunen omgående t.ex. gör bedömningen att förvärvet bör tillåtas därför att förvärvaren är en sedan tidigare känd seriös förvaltare av hyresbostäder, behöver inga ytterligare undersökningar göras. Likaså kan det förekomma att förvärvaren är en förvaltare som sedan tidigare är känd i kommunen som oseriös och som kommunen tidigare haft problem med. I sådana fall bör det enligt utredningens mening räcka att kommunen inom en kort tidsfrist fattar beslut om att lämna anmälan för granskning. För det fall ärendet överlämnas för granskning bör kommunen ange skälen för detta så att förvärvaren har möjlighet att hos hyresnämnden åberopa skäl för att tillstånd till förvärvet ska ges.

3.5.3 Förfarandet hos hyresnämnden

Förslag: Om en anmälan har överlämnats för granskning, ska förvärvaren ansöka om tillstånd till förvärvet hos hyresnämnden.

En ansökan ska innehålla en redovisning av de omständigheter och den utredning som åberopas till stöd för att det finns förutsättningar för förvärvstillstånd. Närmare bestämmelser om vilka uppgifter en ansökan ska innehålla ska framgå av dels lagen om arrendenämnder och hyresnämnder, dels förordning.

Kommunen ska få yttra sig i ärendet om förvärvstillstånd och hyresnämnden får även ge en berörd hyresgästorganisation tillfälle att yttra sig över ansökningen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Om det behövs får hyresnämnden begära uppgifter från andra statliga myndigheter. De statliga myndigheter som regeringen bestämmer ska lämna uppgifter till hyresnämnden, om hyresnämnden begär det i samband med sin granskning och det behövs för att hyresnämnden ska kunna fatta beslut. Brottsbekämpande myndigheter ska dock endast vara skyldiga att lämna uppgifter i vissa fall.

De omständigheter som hyresnämnden ska beakta är om

1. förvärvaren har ekonomiska och praktiska förutsättningar att förvalta fastigheten,
2. syftet med förvärvet är att förvalta fastigheten och hålla den i ett sådant skick att den motsvarar de anspråk som de boende enligt lag har rätt att ställa,
3. förvärvaren i något annat avseende inte kommer att iaktta god sed i hyresförhållanden, och
4. förvärvaren med hänsyn till sina personliga eller ekonomiska förhållanden är olämplig att inneha fastigheten.

Hyresnämnden ska avslå ansökan om förvärvstillstånd om förvärvaren inte uppfyller förutsättningarna för tillstånd. I annat fall ska hyresnämnden ge tillstånd till förvärvet.

Ett tillstånd till ett framtida förvärv ska gälla i ett år från beslutet.

Om en ansökan om förvärvstillstånd avslås eller avvisas ska förvärvet vara ogiltigt. Detsamma gäller under vissa förutsättningar om förvärvaren inte ansöker om förvärvstillstånd.

Ansökan om tillstånd ska göras hos hyresnämnden

Den mer ingående granskningen som ska göras för det fall kommunen inte lämnar anmälan utan åtgärd bör göras av den myndighet som bäst känner till hyresmarknaden. Utredningen anser att det lämpligaste är att lägga denna uppgift på hyresnämnderna.

När kommunen överlämnar anmälan till hyresnämnden, bör det enligt utredningens mening vara upp till förvärvaren att ansöka om

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

tillstånd till förvärvet. Görs inte det bör, vilket utvecklas i det följande, förvärvet kunna bli ogiltigt.

Innehållet i ansökan om förvärvstillstånd

Ansökan om tillstånd till ett förvärv bör innehålla de uppgifter och handlingar som behövs för att hyresnämnden ska kunna fatta beslut i ärendet. Därmed bör uppgifter och handlingar som åberopas till stöd för att förvärvaren uppfyller de krav som ställs för tillstånd ges in. Hyresnämnden bör ha möjlighet att begära att förvärvaren ger in en viss handling för att exempelvis visa att det föreligger ekonomiska förutsättningar att förvalta fastigheten.

Enligt utredningens mening bör en ansökan om förvärvstillstånd, utöver vad som följer av lagen om arrendenämnder och hyresnämnder, innehålla exempelvis följande uppgifter:

- avsikten med förvärvet,
- om förvärvaren äger eller tidigare har ägt en hyresfastighet,
- vilka ekonomiska och praktiska förutsättningar som förvärvaren har att förvalta egendomen,
- om förvärvaren tidigare i sin egenskap som fastighetsägare har varit föremål för en ansökan om ingripande i förvaltningen av en fastighet enligt bostadsförvaltningslagen, åtgärdsföreläggande eller upprustningsföreläggande enligt 12 kap. jordabalken, föreläggande eller förbud med stöd av miljöbalken eller plan- och bygglagen, eller expropriation enligt expropriationslagen,
- hur förvärvet finansieras.

Närmare bestämmelser om vilka uppgifter och handlingar som ska ges in bör regeringen kunna meddela i verkställighetsföreskrifter, i likhet med vad som gäller för anmälan om förvärv.

Kraven för att få förvärvstillstånd

Hyresnämnden ska enligt utredningens förslag göra en bedömning av om förvärvaren ska få tillstånd till förvärvet eller om ansökningen ska avslås. Hyresnämndens beslut bör grundas på i lagen fastslagna

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

och tydliga krav på förvärvaren. Kraven bör utformas med syftet att dels skydda hyresgäster mot oseriösa hyresvärdar som allvarligt brister i förvaltningen av hyresfastigheter, dels hindra kriminella aktörer från att förvärva fastigheter.

Det bör därmed krävas av förvärvaren att denne kan visa att det finns såväl ekonomiska som praktiska förutsättningar för en förvaltning av hyresfastigheten. Ett sådant krav är inte svårt för en seriös förvärvare att uppfylla och det är därför rimligt att beviskravet sätts förhållandevis högt. De ekonomiska förutsättningarna kan exempelvis visas genom en ekonomisk kalkyl över de kostnader för underhåll m.m. som förvärvaren kommer att ha för fastigheten samt en redogörelse för hur köpet och övriga kostnader ska finansieras. Den som i praktiken ska sköta förvaltningen av fastigheten behöver inte nödvändigtvis vara förvärvaren själv. Det bör vara tillräckligt att förvärvaren kan visa att uppgiften att förvalta fastigheten har uppdragits åt någon annan.

Ett skäl att vägra tillstånd bör också vara att syftet med förvärvet inte är att förvalta fastigheten och hålla den i sådant skick att den motsvarar de anspråk som de boende enligt lag har rätt att ställa. Det kan vara så att förvärvaren under kort tid både köpt och sålt hyresfastigheter i större omfattning utan syfte att behålla fastigheterna på längre sikt. För hyresgäster innebär det typiskt sett en olägenhet att fastigheten de bor i överlåts till ägare som inte har något intresse av att se till att underhållet sköts eftersom avsikten ändå är att sälja den inom kort. Beviskravet bör dock vara lägre ställt när det gäller detta krav eftersom det förstås kan vara en svår sak att föra bevisning om. I dessa situationer kan det antas att det ofta kommer att vara så att kommunen har gett in utredning som visar att förvärvaren i flera tidigare fall har köpt och sålt hyresfastigheter i spekulationssyfte och då även misskött sina skyldigheter gentemot hyresgästerna i fastigheterna. Ges den typen av utredning in, lär det falla på förvärvaren att göra sannolikt att syftet just denna gång är ett annat.

Vidare bör tillstånd till ett förvärv inte ges om det kan antas att förvärvaren inte kommer att iaktta god sed i hyresförhållanden. För avslag på denna grund bör det finnas någon slags dokumenterad misskötsel från förvärvarens sida när det gäller tidigare förvaltning av fastigheter. Det kan röra ärenden hos hyresnämnden eller tillsynsärenden enligt miljöbalken. Varje överträdelse är naturligtvis inte sådan att den kan diskvalificera en förvärvare från nya förvärv. Upp-

repad misskötsel eller allvarliga fall av klandervärt beteende kan dock vara omständigheter som innebär att hyresnämnden ska avslå ansökningen.

Slutligen bör hyresnämnden avslå en ansökan om det kan antas att förvärvaren med hänsyn till sina personliga eller ekonomiska förhållanden är olämplig att inneha fastigheten. En förvärvare som i närtid är dömd för allvarligare ekonomisk brottslighet med kopplingar till yrkesverksamheten eller för gärningar med kopplingar till organiserad brottslighet är typiskt sett olämplig som ägare till en hyresfastighet. Även mindre allvarlig brottslighet kan dock innebära att en förvärvare anses olämplig. Ekonomisk misskötsamhet, t.ex. underlåtenhet med att betala in skatter och avgifter eller slarv med bokföringen, är också sådant som kan tala för att en förvärvare är olämplig. I varje enskilt fall bör dock samtliga omständigheter beaktas och en omständighet som kan vara av betydelse är om det förflutit lång tid sedan brottet eller misskötsamheten begicks.

En anledning att anta att en förvärvare är olämplig kan också vara att förvärvaren inte kan redogöra för hur förvärvet ska finansieras. Det förekommer inte sällan att fastigheter förvärvas i penningtvättssyfte och det är därför viktigt att hindra sådana förvärv där transaktionen i sig är ett led i penningtvätt. En kontroll av hur finansieringen av köpet gått till kan därför vara nödvändig i vissa fall. Kan en förvärvare inte redogöra för var pengarna kommer från, kan det vara ett skäl att neka tillstånd.

När det gäller särskilt de ekonomiska och personliga förhållandena bör lämplighetsprövningen i de fall förvärvaren är en juridisk person på vanligt sätt i stället avse de fysiska personer som har ett väsentligt inflytande i den juridiska personen.

Det förekommer av såväl skattemässiga som andra skäl att fastigheter överlåts genom s.k. paketering. Upplägen varierar men har det gemensamt att överlåtelsen sker genom en överlåtelsekedja där den första förvärvaren endast är tillfällig. När det gäller sådana upplägg bör enbart den slutliga förvärvarens lämplighet bedömas. Utifrån den föreslagna lagens syften att hålla oseriösa och kriminella förvärvare borta från hyresfastighetsmarknaden finns det knappast tillräckliga skäl att pröva lämpligheten vad gäller en sådan förvärvare som endast tillfälligt innehar fastigheten.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Kommunen ska beredas tillfälle att yttra sig

Som framgått är det enligt utredningens förslag kommunen som vid sållningsförfarandet gör en bedömning av om hyresnämnden ska granska ett förvärv eller inte. Om kommunen begär en granskning, är det därmed naturligt att kommunen också blir part i ärendet hos hyresnämnden. När förvärvaren har lämnat in sin ansökan om tillstånd bör kommunen därför också beredas tillfälle att yttra sig över den.

Det kan hända att kommunen sedan en ansökan har getts in anser att hyresnämnden ändå bör ge tillstånd till förvärvet, kanske för att det framkommit nytt underlag Om kommunen anger det i sitt yttrande kan det få betydelse för hyresnämndens prövning, men någon möjlighet att återkalla ärendet bör inte finnas för kommunen. Saken bör inte vara dispositiv i den meningen.

Hyresgästföreningen får beredas tillfälle att yttra sig

Det kan ofta finnas skäl för hyresnämnden att inhämta synpunkter från en hyresgästorganisation. Det är då lämpligt att hyresnämnden vänder sig till den hyresgästorganisation som har förhandlingsordning enligt hyresförhandlingslagen (1978:304) för det hus som prövningen avser. Inom hyresgästorganisationerna finns god kännedom om olika hyresvärdar och hur de sköter förvaltningen av sina fastigheter. Hyresgästorganisationerna har dessutom viktiga uppgifter enligt andra lagar inom hyresrättens område. Det är därför rimligt att hyresnämnden mer eller mindre regelmässigt begär ett yttrande från en sådan organisation, även om detta visserligen inte bör vara obligatoriskt. Hyresgästorganisationen blir till skillnad från kommunen inte part i ärendet.

Hyresnämnden kan behöva uppgifter från andra myndigheter

Om kommunen beslutar att överlämna ärendet till hyresnämnden, bör, som framgår av det föregående, förvärvaren i sin ansökan om förvärvstillstånd utöver de uppgifter som redan lämnats i samband med en förvärvsanmälan lämna in ett visst underlag som hyresnämnden sedan ska grunda sitt beslut på. Därtill kommer det i kommunens

yttrande och ett eventuellt yttrande från en hyresgästorganisation ofta finnas ytterligare underlag för beslutet.

I vissa fall kan hyresnämnderna behöva ytterligare uppgifter för att ta ställning till om förvärvaren ska få tillstånd till förvärvet. Ett sådant behov bör typiskt sett uppstå om det i något av yttrandena som getts in framkommer uppgifter som hyresnämnden anser behöver klarläggas. Det kan handla om att kommunen lämnar vissa uppgifter om förvärvarens ekonomi eller kopplingar till brottslighet som hyresnämnden behöver kontrollera eller överväga vidare inom ramen för sin prövning. Sådana uppgifter kan hyresnämnden ofta få från andra myndigheter. Exempel på myndigheter som hyresnämnden mer ofta kan behöva uppgifter från är Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Bolagsverket och Polismyndigheten. Det bör vara upp till hyresnämnden att i varje fall bedöma om ytterligare uppgifter behövs och vilken myndighet hyresnämnden i så fall vill vända sig till. I ärenden där omständigheterna kring förvärvaren och förvärvet i och för sig är ostridiga lär någon informationsinhämtning inte behövas. Det är alltså inte fråga om att hyresnämnden regelmässigt ska begära uppgifter från andra myndigheter utan det bör endast göras om det behövs.

Statliga myndigheters skyldighet att lämna en uppgift till hyresnämnden

I många fall kommer de uppgifter som hyresnämnden behöver få tillgång till inom ramen för sin bedömning att omfattas av sekretess. Den lagstadgade informationsskyldigheten mellan myndigheter gäller inte om en uppgift är belagd med sekretess. För att en uppgift för vilken sekretess gäller ska får röjas för en enskild eller en annan myndighet krävs författningsstöd.

När man överväger ett sådant utökat informationsutbyte behöver en avvägning göras mellan de intressen som gör sig gällande i sammanhanget. Allmänintresset handlar om att skydda hyresgäster genom att hindra oseriösa och kriminella förvärvare från att ta sig in på hyresfastighetsmarknaden. Mot detta ska ställas intressen för den personliga integriteten.

Utredningens uppfattning är att det är motiverat att införa en möjlighet för hyresnämnden att inhämta även uppgifter som omfattas av sekretess i dessa ärenden. Det går inte att förutse exakt vilka

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

uppgifter som hyresnämnden kommer att behöva tillgång till i sin granskning och därmed på förhand bedöma omfattningen av integritetsintrånget för den enskilde. Uppgiftsskyldigheten bör därför begränsas så att intrånget i den personliga integriteten inte ska bli större än nödvändigt. Det görs lämpligen genom att myndigheternas uppgiftsskyldighet begränsas till situationer i vilka det behövs för att hyresnämnden ska kunna fatta beslut i ärendet om förvärvstillstånd. Uppgiftsskyldigheten bör dessutom begränsas så att den endast gäller för vissa särskilt angivna myndigheter. Med beaktande av vilka omständigheter som hyresnämnden ska granska bör dessa enligt utredningens mening vara exempelvis Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten och Migrationsverket. Vilka myndigheter som ska omfattas bör anges i förordning.

Genom uppgiftsskyldigheten blir den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) tillämplig vid begäran om utlämnande. För att bedöma om förutsättningarna för ett sekretessgenombrott är uppfyllda kan den utlämnande myndigheten behöva efterfråga viss information från hyresnämnden.

Det kan dock uppstå situationer i vilka hyresnämnden behöver vända sig till en myndighet som inte omfattas av den föreslagna uppgiftsskyldigheten för att inhämta uppgifter som omfattas av sekretess hos den myndigheten. Den berörda myndigheten kan då behöva pröva om det finns förutsättningar för att lämna ut uppgiften enligt generalklausulen i 10 kap. 27 § offentlighets- och sekretesslagen. Eftersom det i dessa fall inte rör sig om ett rutinmässigt utlämnande, är det utredningens bedömning att någon särskild sekretessbrytande bestämmelse för att möjliggöra uppgiftsutlämnande för myndigheter som inte omfattas av den föreslagna uppgiftsskyldigheten inte bör införas.

En uppgift som hyresnämnden kan behöva hämta in från Polismyndigheten är huruvida förvärvaren eller en person med väsentligt inflytande över förvärvaren förekommer i belastningsregistret. För uppgifter i belastningsregistret är dock inte generalklausulen i 10 kap. 28 § tillämplig (se 35 kap. 3 §). För att hyresnämnden ska ha rätt att ta del av uppgifter ur belastningsregistret krävs det att uttryckligt stöd för det finns i 10 § förordningen (1999:1134) om belastningsregister (se 6 § lagen 1998:620 om belastningsregister). Utredningen gör bedömningen att det bör införas en sådan bestämmelse i förordningen.

En uppgift som omfattas av sekretess hos den utlämnande myndigheten omfattas inte alltid av sekretess även hos myndigheten som tar emot uppgiften. Utredningen redogör i avsnitt 3.6.4 för hur sekretesskyddet bör utformas för uppgifter i ärenden enligt hyresförvärvslagen.

Uppgifter inom brottsbekämpande eller brottsutredande verksamhet

En uppgiftsskyldighet innebär att förvärvaren kommer att kunna ta del av och beredas tillfälle att yttra sig över uppgifter som omfattas av sekretess hos den utlämnande myndigheten. Förvärvaren har nämligen som huvudregel rätt till partsinsyn i de uppgifter som har kommit till hyresnämnden, även om dessa skulle omfattas av sekretess också hos nämnden. Rätten till partsinsyn kan bara begränsas om det är av synnerlig vikt av hänsyn till något allmänt eller enskilt intresse att sekretessen inte röjs. Det är således endast i undantagsfall som rätten till partsinsyn får vika till förmån för sekretessen. I ärenden om förvärvstillstånd torde det som utgångspunkt inte gå att vägra en förvärvare att ta del av en uppgift som lämnats i ärendet.

Partsinsynen kan i enskilda fall vara problematisk. Det gäller i synnerhet om de uppgifter som förvärvaren får del av hänför sig till brottsbekämpande eller brottsutredande verksamhet. Uppgiftsskyldigheten skulle nämligen kunna medföra att hyresnämnden får information om exempelvis pågående förundersökningar eller uppgifter som hänför sig till polisens verksamhet att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. Ett röjande av sådana uppgifter är typiskt sett känslig, i synnerhet om det är den som utreds som får kännedom om uppgiften och därmed kan förstöra eller påverka utredningen. Inom ramen för brottsbekämpande myndigheters verksamhet kan det också finnas andra situationer där en uppgiftsskyldighet för uppgifter som skyddas av sekretess skulle kunna leda till oönskade resultat.

Utredningens bedömning är att det därmed måste finnas ett undantag för brottsbekämpande myndigheters uppgiftsskyldighet. Uppgifter som omfattas av sekretess och förekommer i myndigheternas brottsbekämpande verksamhet bör inte lämnas till hyresnämnden om övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut.

Ogiltighet

Enligt den gamla förvärvslagen blev följden av underlåtenhet att i rätt tid ansöka om förvärvstillstånd eller att förvärvstillstånd vägrades att förvärvet blev ogiltigt. Den påföljden ansågs nödvändig för att lagen skulle få avsedd effekt.

Utredningen konstaterar att det kan finnas flera skäl till att förvärv inte anmäls. Ett skäl kan vara okunskap om anmälningsplikten och ett annat kan förstås vara att en förvärvare gärna undviker granskning. Ett tredje skäl kan vara ovilja att hantera de praktiska och ekonomiska olägenheterna förknippade med förfarandet. Oavsett vilka skäl en förvärvare haft till att underlåta att anmäla sitt förvärv anser utredningen att det viktigaste för att uppnå lagens syften är att förvärvet genomgår en granskning. En förvärvare som i och för sig inte har anmält sitt förvärv kan naturligtvis ändå uppfylla de krav som ställs på en förvärvare enligt lagen. Utredningen föreslår därför, som framgår av det föregående, att om det kommer till kommunens kännedom att en hyresfastighet har bytt ägare utan att anmälan om det har gjorts så ska kommunen kunna upprätta ett underlag för sin handläggning.

Frågan är vad följden ska bli av att hyresnämnden beslutar att avslå en ansökan om förvärvstillstånd på den grunden att förvärvaren inte uppfyller ett eller flera av de krav som lagen ställer. Frågan är även vad följden blir av att en anmälan om förvärv eller en ansökan om förvärvstillstånd inte ges in i tid.

Utredningen om förvärv och förvaltning av hyresfastighet redovisade i betänkandet SOU 2008:75 en rad problem som ogiltighetssanktionen hade fört med sig. Förutom de praktiska problemen med en tillbakagång av ett köp innebär det även stora kostnader för både köpare och säljare samt olägenheter för hyresgästerna. En lång väntan med därpå följande återgång av köpet bedömdes kunna innebära att förvaltningen eftersattes under lång tid och att hyresgästerna därefter fick tillbaka en ovillig hyresvärd. Det ansågs dessutom inte säkert att en säljare hade kvar pengarna efter den långa tid som löpt sedan förvärvet påbörjades till dess det förklaras ogiltigt. (Se s. 98.)

Enligt utredningens uppfattning måste svårigheter av detta slag vägas mot att låta en oseriös eller till och med kriminell förvärvare behålla en fastighet och de olägenheter det kan föra med sig för främst hyresgästerna. Det går därmed inte att helt undvika ogiltighet

som påföljd. Syftet med en förvärvsprövning är ju att hålla olämpliga förvärvare borta från hyresfastighetsmarknaden. Och det är nödvändigt att en förvärvare som inte uppfyller lagens förutsättningar för förvärvstillstånd inte får behålla hyresfastigheten.

En förutsättning för ogiltighet bör dock vara att förvärvet har överlämnats till hyresnämnden för granskning och att förvärvaren fått möjlighet att ansöka om tillstånd. Däremot bör inte, till skillnad från vad som gällde enligt den gamla förvärvslagen, ogiltighet inträda automatiskt i de fall en förvärvare underlåter att anmäla förvärvet i tid eller över huvud taget. En sådan ordning ökar incitamenten för förvärvare att anmäla sitt förvärv efter att tidsfristen för anmälningsplikten löpt ut, även om förvärvaren då enligt vad utredningen föreslår i det följande i och för sig riskerar att få betala en sanktionsavgift.

Konsekvensen av att en ansökan om förvärvstillstånd avslås bör därför enligt utredningens mening bli att ett förvärv som redan är genomfört blir ogiltigt. Likaså bör ett förvärv bli ogiltigt om en förvärvare inte ansöker om tillstånd hos hyresnämnden eller inte kompletterar en ofullständig ansökan trots föreläggande om det. Ogiltigheten bör inträda som en konsekvens av hyresnämndens beslut att inte tillåta förvärvet eller avvisa ansökningen och alltså inte kräva något särskilt beslut.

Enligt utredningens bedömning kan man anta att ogiltighet som följd kommer att få en preventiv effekt när det gäller att avhålla olämpliga förvärvare från att förvärva fastigheter. Ogiltighetsföljden räcker dock inte för att säkerställa efterlevnad av lagen. Det föreslås därför i avsnitt 3.5.5 att även sanktionsavgifter ska införas.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

3.5.4 Förvärv vid exekutiva auktioner

Förslag: För förvärv på exekutiv auktion ska det finnas särskilda bestämmelser.

Förvärv av en hyresfastighet genom inrop på exekutiv auktion ska enligt huvudregeln överlåtas inom ett år. Överlåtelse behöver dock inte ske om kommunen meddelar att den inte kommer att begära hyresnämndens granskning av förvärvet, hyresnämnden beslutar att ge tillstånd till förvärvet eller förhållandena har ändrats och någon anmälan av förvärvet inte längre hade krävts om det hade varit ett vanligt köp.

Om hyresfastigheten inte överlåts, och ingen undantagsregel är tillämplig, ska hyresfastigheten på begäran av kommunen säljas på offentlig auktion.

Förvärv av hyresfastighet på exekutiv auktion ska regleras särskilt

Det händer att sådana hyresfastigheter som enligt utredningens förslag ska omfattas av lagens tillämpningsområde säljs på exekutiv auktion. När det gäller sådana försäljningar bör bestämmelserna om anmälan och ansökan om tillstånd inte tillämpas eftersom det skulle försvåra Kronofogdemyndighetens handläggning och förfarandet vid en exekutiv auktion i onödan. Enligt utsökningsbalken ska Kronofogdemyndigheten vid en exekutiv auktion anta det högsta budet, om detta är godtagbart, och köparen lämna handpenning eller ställa säkerhet. Att i efterhand förklara att ett sådant förvärv inte får tillstånd skulle leda till onödigt besvär och inte vara förenligt med en godtagbar utsökningsrättslig ordning.

Köp av fast egendom vid exekutiv auktion har tidigare undantagits i förvärvslagstiftning. Redan i 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m.m. undantogs vissa inrop på exekutiv auktion från de tillståndsregler som fanns i lagen. För sådana förvärv fanns i stället vissa särskilda bestämmelser. Motsvarande gällde även enligt förvärvslagen och gäller enligt jordförvärvslagen (1979:230) för lantbruksegendom som förvärvas på exekutiv auktion. Bestämmelserna har i huvudsak sett likadana ut i över hundra år och innebär kortfattat att köp av fast egendom på exekutiv auktion är undantagna från lagens

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

krav på tillstånd men i stället underställda särskilda krav som innebär att egendomen åter ska avyttras inom viss tid om inte inroparen fått tillstånd att behålla den.

Skälet till att inte helt undanta de exekutiva auktionerna från granskning är att de i sådana fall skulle kunna leda till att lagen kringgås eftersom personer som annars inte skulle få förvärvstillstånd skulle slippa granskning om fastigheten förvärvas på exekutiv auktion. Det är därför utredningens bedömning att motsvarande regler om vidareförsäljning av fastigheten m.m. bör införas i den föreslagna lagen. Det är visserligen inte troligt att sådana bestämmelser kommer att komma till användning särskilt ofta. Men bestämmelserna bör verka avhållande för personer som vet med sig att de inte uppfyller lagens krav på förvärvstillstånd.

Utredningen föreslår mot den bakgrunden att de exekutiva auktionerna ska regleras i särskilda bestämmelser och huvudsakligen hanteras på samma sätt som enligt den gamla förvärvslagen och jordförvärvslagen.

Bestämmelserna om exekutiva auktioner

Det bör sålunda krävas att en hyresfastighet som inropas på exekutiv auktion ska överlåtas inom ett år från det att auktionen fått laga kraft, om förvärvet vid ett vanligt köp hade behövt anmälas till kommunen. Hyresfastigheten bör dock inte behöva överlåtas om inroparen fått besked om att förvärvet inte kommer att granskas eller att förvärvet har fått tillstånd, eller om omständigheterna har ändrats på så sätt att förvärvet inte längre vid ett vanligt köp hade krävt tillstånd. För att få tillstånd att behålla hyresfastigheten bör samma krav på inroparen ställas som på övriga förvärvare enligt lagen.

De övriga bestämmelser som utredningen föreslår kring hanteringen av hyresfastigheter som inropas på exekutiva auktioner motsvarar, med några få undantag, vad som gäller enligt jordförvärvslagen och vad som gällde enligt den gamla förvärvslagen.

Utredningen föreslår justeringar bara i två avseenden. Den ena justeringen gäller vilken köpeskilling som ska accepteras i de fall fastigheten säljs på offentlig auktion till följd av att inroparen inte har överlåtit fastigheten inom den i lagen angivna tiden. Tidigare har i princip gällt att fastigheten inte får säljas under ett marknadsvärde,

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

vilket är ett högt ställt krav när det gäller fastigheter som säljs på exekutiv auktion. Det framstår i stället som rimligare att knyta an till regleringen i 12 kap. 40 § utsökningsbalken enligt vilken ett inrop ska godtas om skyddsbeloppet täcks och det inte är sannolikt att en avsevärt högre köpeskilling kan uppnås. Kravet på marknadsvärde kan få konsekvensen att fastigheten inte säljs och blir kvar hos en inropare som eventuellt är olämplig som hyresvärd.

Den andra justeringen rör länsstyrelsens tidsfrist för att besluta om en ny auktion om en försäljning inte kommer till stånd vid den första auktionen. Den bör enligt utredningens bedömning kortas ner från två år till ett år. En lång tidsfrist kan föra med sig att fastigheten behöver värderas på nytt och handläggningen börja om, vilket leder till ökade kostnader för såväl enskilda som staten.

Enligt 12 kap. 25 § andra stycket utsökningsförordningen (1981:981) ska det vid en auktion som avser en jordbruksfastighet upplysas om motsvarande bestämmelser om exekutiv auktion i jordförvärvslagen. Enligt utredningen bör det i bestämmelsen göras ett tillägg så att upplysningsskyldigheten omfattar även förvärv av hyresfastighet.

Det bör även anges i förordning att Kronofogdemyndigheten efter att en hyresfastighet har förvärvats på exekutiv auktion ska skicka en kopia av köpebrevet till den kommun där fastigheten ligger.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

3.5.5 Administrativa sanktionsavgifter

Förslag: Kommunen ska få besluta att ta ut en sanktionsavgift av en förvärvare som underlåter att anmäla ett förvärv av en hyresfastighet.

Det ska inte vara obligatoriskt att besluta om sanktionsavgift.

Sanktionsavgiften ska bestämmas till ett belopp mellan 50 000 kronor och 5 000 000 kronor.

Vid bedömningen av om en sanktionsavgift ska tas ut och när storleken på avgiften bestäms ska särskild hänsyn tas till hur allvarlig underlåtenheten att anmäla förvärvet är och om denna har varit uppsåtlig eller berott på oaktsamhet.

En sanktionsavgift ska också få efterges helt om överträdelsen är ringa eller det annars är oskäligt att ta ut avgiften.

En sanktionsavgift ska bara få beslutas om den som avgiften ska tas ut av har fått tillfälle att yttra sig inom två år från det att överträdelsen ägde rum. Ett beslut om sanktionsavgift ska delges.

Om fler är skyldiga till samma överträdelse ska de vara solidariskt ansvariga för betalningen.

En sanktionsavgift ska betalas till kommunen inom 30 dagar efter det att beslutet om att ta ut avgiften har fått laga kraft eller inom den längre tid som anges i beslutet. Om sanktionsavgiften inte betalas i tid, ska kommunen lämna den obetalda avgiften för indrivning.

Sanktionsavgiften ska tillfalla kommunen.

En sanktionsavgift ska falla bort till den del beslutet om avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet fick laga kraft.

Kringgåenden av lagen

Vid direkta fastighetsförvärv, när själva fastigheten byter ägare, har förvärvaren både en skyldighet och i de flesta fall ett eget intresse av att ansöka om lagfart hos inskrivningsmyndigheten. I samband med en sådan ansökan kommer inskrivningsmyndigheten att göra en kontroll av att bestämmelserna om förprövning av förvärvet har följts. Om en ansökan om tillstånd har avslagits, kommer även en ansökan om lagfart att avslås. Har frågan om förvärv ännu inte av-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

gjorts ska ansökningen i stället vilandeförklaras. Det blir därmed förhållandevis lätt att upptäcka om en sådan direktöverlåtelse inte har anmälts till kommunen.

Vid en indirekt överlåtelse av en fastighet är det aktier eller andelar som byter ägare och inte fastigheten. Det blir därför inte aktuellt att ansöka om lagfart och någon kontroll görs alltså inte av inskrivningsmyndigheten i dessa fall. Sådana överlåtelser behöver inte heller anmälas till någon annan myndighet, såvida inte överlåtelsen även medför t.ex. en ändring i bolagsordningen som ska registreras hos Bolagsverket.

Den gamla förvärvslagen kritiserades för att den var lätt att komma runt, särskilt genom indirekta förvärv. Utredningens uppdrag är enligt direktiven att föreslå en modern förvärvslagstiftning som ska vara svår att kringgå. Utredningen gör bedömningen att någon motsvarande kontrollfunktion som inskrivningsmyndigheten har i de direkta förvärvssituationerna inte kan införas för de indirekta förvärven. För att öka efterlevnaden av en lag som är svår för myndigheterna att övervaka och kontrollera kan man, förutom den ogiltighetspåföljd som föreslås, överväga kriminalisering eller andra administrativa sanktioner. Det är utredningens bedömning att överträdelser av hyresförvärvslagen inte bör kriminaliseras. Ett bättre alternativ i syfte att öka anmälningsbenägenheten är att i stället införa sanktionsavgift.

Det bör införas sanktionsavgift

Sanktionsavgifter har införts på många områden i syfte att öka efterlevnaden av regler. Sådana avgifter kan verka avskräckande och ha en mer effektiv handlingsdirigerande verkan än straff, särskilt när överträdelsen i fråga begås av juridiska personer och inte fysiska. En sanktionsavgift kan riktas direkt mot en juridisk person. Storleken på avgiften brukar variera beroende på område och kan regleras på ett sådant sätt att den blir betydligt mer kännbar för näringsidkaren än vad t.ex. ett bötesstraff hade kunnat bli. En sanktionsavgift kan dessutom tas ut oberoende av om överträdelsen har skett uppsåtligen eller av oaktsamhet. Ett system med administrativa sanktioner kan därtill vara lämpligare av resursskäl. Genom att låta den myndighet som faktiskt upptäcker och utreder överträdelsen, och som har

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

erforderlig kunskap på området, vara den som beslutar om sanktionen kan förfarandet bli billigare, enklare och effektivare än ett straffrättsligt förfarande, som kan kräva omfattande utredningsinsatser från polis och åklagare.

Enligt utredningens mening framstår sanktionsavgift som ett effektivt sätt att öka incitamenten för förvärvare att självmant anmäla sina förvärv.

Kommunen ska kunna besluta om sanktionsavgift

Utredningen föreslår mot den bakgrunden att underlåtenhet att anmäla ett förvärv till kommunen ska kunna leda till att en sanktionsavgift tas ut. Det bör vara kommunen som fattar beslutet om sanktionsavgift. Det är kommunen som hanterar anmälningarna om förvärv och omständigheterna kring dem och som kommer att ha god kännedom om lagen. Förhållandena är sällan så komplicerade att det skulle krävas att det är domstol som fattar beslut om sanktionsavgift. Däremot är det inte lämpligt att ett ingripande beslut av detta slag fattas av enskilda tjänstemän hos kommunen. Ett uttryckligt delegationsförbud som rör detta bör därför tas in i lagen.

Sanktionsavgiftens storlek

Beräkningsgrunderna för sanktionsavgiftens storlek ser olika ut i olika författningar. Till exempel kan ett brett avgiftsintervall inom vilket sanktionsavgiften ska bestämmas anges eller så bestäms avgiften till en viss procentsats av ett bolags omsättning. Det förekommer också att sanktionsavgiften anges till ett fast belopp oavsett överträdelse. I plan- och byggförordningen (2011:338) regleras med exakthet hur stor byggsanktionsavgiften ska vara beroende på vilken överträdelse av plan- och bygglagen som har skett.

Förvärvare av hyresfastigheter kan vara allt från fysiska personer som inte bedriver någon annan näringsverksamhet till fastighetsbolag med stora fastighetsbestånd. Därmed kommer både storlek, erfarenhet och ekonomiska förutsättningar att skilja sig mycket mellan olika förvärvare. Ett belopp som är kännbart för en förvärvare kan för en annan framstå som obetydligt. Vissa förvärvare har kanske inte haft någon omsättning tidigare och andras omsättning kan vara svår

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

att utreda eftersom de är hemmahörande i andra länder. Utredningens bedömning är mot den bakgrunden att sanktionsavgifterna inte ska anges till vissa bestämda belopp. I stället bör sanktionsavgiftens storlek anges som ett bestämt beloppsintervall. Intervallet bör vara brett för att både möjliggöra en differentiering och fungera avskräckande. Samtidigt behöver vid ställningstagandet till storleken på maxbeloppet hänsyn tas till de intressen som lagen ska skydda och den skada som kan uppstå om lagen kringgås.

Enligt utredningens bedömning är spannet 50 000 kronor – 5 000 000 kronor tillräckligt brett. Detta spann framstår som väl avvägt för att fungera som en avskräckande sanktion för förvärvare med vitt skilda förutsättningar.

Omständigheter av betydelse vid bestämmandet av storleken på avgiften

Det bör inte vara obligatoriskt att i varje fall en överträdelse har skett faktiskt ta ut en sanktionsavgift. I stället anser utredningen att det bör vara upp till kommunen att göra en bedömning av om den aktuella överträdelsen är så allvarlig att en sanktionsavgift ska tas ut. Underlåtenheten att anmäla kan bero på att förvärvaren helt enkelt inte känner till anmälningsskyldigheten eller i ett svårbedömt fall själv gjort bedömningen att någon anmälningsskyldighet inte föreligger eller kanske fått en missvisande upplysning om saken. Det är i sådana fall rimligt att kommunen utifrån förutsättningarna i fallet får bedöma om sanktionsavgift ska utgå eller inte.

I lagen bör det regleras vilka omständigheter som särskilt ska påverka bedömningen av om en sanktionsavgift ska tas ut och till vilket belopp den i så fall ska bestämmas. När kommunen ska göra en bedömning i dessa avseenden bör hänsyn tas till samtliga omständigheter som är relevanta i det enskilda fallet. Särskild hänsyn bör tas till hur allvarlig underlåtenheten att anmäla förvärvet varit och om det skett med uppsåt eller av oaktsamhet. Allvaret i underlåtelsen kan exempelvis mätas i antal fastigheter och hyresgäster som berörs. Uppsåtliga överträdelser motiverar naturligtvis högre avgifter än rent oaktsamma, men även graden av oaktsamhet bör tas med i bedömningen.

Det bör även finnas möjlighet att helt eller delvis efterge sanktionsavgiften om underlåtenheten att anmäla är ringa eller ursäktlig

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

eller om det annars med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt att ta ut avgiften. Sådana skäl skulle exempelvis kunna vara att förvärvaren redan drabbats av någon annan sanktion för huvudsakligen samma överträdelse eller att underlåtenheten beror på omständigheter utom förvärvarens kontroll.

Förvärvaren ska ha rätt att yttra sig innan beslut om sanktionsavgift

Innan beslut om sanktionsavgift fattas av kommunen bör förvärvaren beredas möjlighet att yttra sig och bemöta det som kommunen lägger förvärvaren till last. Det bör vidare införas en bestämmelse om preskription, dvs. en tid inom vilken kommunen måste göra gällande sanktionsavgiften för att sådan ska få beslutas. En rimlig tid får enligt utredningens uppfattning anses vara två år från det att överträdelsen ägde rum. Eftersom en överträdelse enligt lagen inte har ägt rum innan tre månader förflutit från förvärvet, så kommer fristen att räknas från den dagen.

Bevisbördan för att kommunikation har skett ligger på kommunen. Ett beslut om en sanktionsavgift är en särskilt ingripande åtgärd och bör därför delges den avgiftsskyldige enligt delgivningslagen (2010:1932).

Det bör vidare klargöras att solidariskt ansvar föreligger om flera personer har gjort sig skyldiga till samma underlåtenhet. Så kan bli fallet om flera personer förvärvar en hyresfastighet tillsammans men ingen av dem ger in en anmälan.

Betalning och indrivning av sanktionsavgift

Utredningen föreslår att det ska föreskrivas att betalning av avgiften ska ske inom 30 dagar från det att beslutet om det har fått laga kraft om inte kommunen beslutar om en längre tid för betalning. Sanktionsavgiften ska vara en snabb och effektiv reaktion från samhällets sida och förutsätter därför också snabb verkställighet. Om sanktionsavgiften inte betalas i tid bör kommunen i princip på en gång lämna den för indrivning. Bestämmelser om indrivning finns i lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.

Det vanligaste när det gäller sanktionsavgifter är att sådana beslutas av statliga myndigheter och tillfaller staten. Det förekommer

emellertid också att avgiften tillfaller kommunen. Ett exempel på detta är sådana byggsanktionsavgifter som beslutas av kommunala nämnder. Utredningen anser mot bakgrund av att det är kommunerna som föreslås ansvara för hanteringen av förvärvsanmälningarna, att det finns skäl att föreslå att sanktionsavgiften också ska tillfalla kommunen.

Slutligen bör det även regleras att om beslutet om sanktionsavgift inte har verkställts inom fem år från det att beslutet vann laga kraft så bör möjligheten att kräva in avgiften falla bort.

3.5.6 Fullgörandet av kommunens uppgifter

Förslag: Kommunallagens bestämmelser ska i huvudsak gälla när det gäller delegation av de uppgifter som enligt lagen åligger kommunen.

Beslut om sanktionsavgifter ska endast få tas av en nämnd i dess helhet.

Delegation

Det bör enligt utredningens uppfattning vara upp till varje kommun att besluta hur ärendena enligt den föreslagna lagen ska hanteras organisatoriskt. Kommunerna varierar i storlek och det kan antas att vissa kommuner kommer att hantera långt fler ansökningar än andra. Det bör tas in en hänvisning i lagen som anger att det är kommunallagen som ska tillämpas i dessa frågor.

Enligt kommunallagen finns möjlighet för nämnder att delegera uppgifter till exempelvis enskilda tjänstemän. I vissa ärenden får dock beslutanderätten inte delegeras. Det är t.ex. ärenden av principiell beskaffenhet eller av större vikt som rör myndighetsutövning mot enskilda. Utredningen anser att beslut om sanktionsavgifter är av sådan beskaffenhet att de endast ska kunna tas av nämnden i dess helhet. Tillämpningen av kommunallagens bestämmelser varierar mellan kommunerna. Det bör därför tas in ett uttryckligt förbud i den föreslagna lagen mot delegation av beslut om sanktionsavgift.

3.5.7 Överklagande

Förslag: Hyresnämndens beslut i ärenden om förvärvstillstånd ska få överklagas till Svea hovrätt.

Kommunens beslut om sanktionsavgift ska få överklagas till hyresnämnden.

Andra beslut enligt lagen ska inte få överklagas.

Möjligheten att överklaga kommunens beslut

Kommunens beslut om sanktionsavgift bör få överklagas av den som drabbas av beslutet. Utredningen föreslår att besluten ska få överklagas till hyresnämnden. Hyresnämnden kommer att ha god insyn i hyresförvärvslagens bestämmelser men också anslutande reglering. Det framstår som lämpligt att ärenden enligt samma lag koncentreras till samma myndighet. Det kan också hända att hyresnämnden både får ta ställning till frågan om tillstånd och sanktionsavgift vad gäller samma förvärvare. Av effektivitetsskäl är det därför rimligt att nämnden hanterar båda frågorna.

När det gäller partsställningen i hyresnämnden bör kommunen vara motpart till förvärvaren. Vad gäller formerna för överklagande, t.ex. överklagandefristen, bör bestämmelserna i lagen om arrendenämnder och hyresnämnder tillämpas.

Kommunens beslut att lämna en anmälan om förvärv utan åtgärd kan inte anses ha någon negativ effekt på en enskild. Detsamma gäller beslut att överlämna anmälan till hyresnämnden för granskning. Sådana beslut bör därför inte få överklagas.

Möjligheten att överklaga hyresnämndens beslut

Hyresnämndens beslut bör enligt utredningens mening, i likhet med andra beslut av hyresnämnden, få överklagas till Svea hovrätt.

Ett beslut får enligt 42 § förvaltningslagen (2017:900) överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. En rätt att överklaga förutsätter att beslutet antingen påverkar klagandens rättsliga ställning eller rör ett intresse som erkänts av rättsordningen. Exempelvis kan det vara fråga om att den beslutande myndigheten ska ta hänsyn till intresset vid sin materiella prövning

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

av ärendet. I vissa fall har även den som har ett beaktansvärt intresse i saken fått överklaga beslutet. Avgörande för rätten att överklaga är med andra ord den effekt som beslutet får för klaganden.

Ett beslut att avslå eller avvisa en ansökan om förvärvstillstånd kan påverka både förvärvaren och överlåtaren på ett negativt sätt eftersom förvärvet som en följd av beslutet blir ogiltigt och prestationerna ska återgå. Det krävs inte någon särskild reglering när det gäller enskildas rätt att överklaga hyresnämndens beslut. En prövning får i stället göras i varje enskilt fall av om den klagande enligt allmänna principer har klagorätt.

Kommunens rätt att överklaga ett beslut om att ge tillstånd till ett förvärv följer av att kommunen föreslås ges ställning som motpart i ärendet hos hyresnämnden.

Det bör i likhet med andra beslut som överklagas från hyresnämnden till hovrätten inte krävas prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva hyresnämndens beslut enligt hyresförvärvslagen. Krav på prövningstillstånd i frågor om sanktionsavgift hade i och för sig kunnat motiveras med att dessa beslut redan har prövats i två instanser (kommunen och hyresnämnden) när de tas upp av Svea hovrätt. Ett och samma förvärv kan dock både föranleda beslut om sanktionsavgift och avslag på en ansökan om förvärvstillstånd. Det vore då opraktiskt om endast det ena beslutet men inte det andra krävde prövningstillstånd eftersom frågorna ofta kan tänkas hänga ihop. Att det inte krävs prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva hyresnämndens beslut följer redan av 2 § lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt. Någon särskild reglering utöver det behövs inte.

Svea hovrätts beslut bör inte kunna överklagas

Det följer av 10 § i lagen om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt att hovrättens beslut inte får överklagas. Någon särskild bestämmelse behövs därför inte om detta. Svea hovrätt blir därmed sista instans i mål enligt hyresförvärvslagen. Däremot bör det tas in ett tillägg i samma lag om att hovrättens avgöranden i mål om förvärvstillstånd och sanktionsavgifter enligt hyresförvärvslagen får rättskraft.

3.6 Personuppgiftsbehandling och sekretess

Förslag: Sekretess ska gälla i ärende enligt hyresförvärvslagen för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs.

Sekretessen ska inte gälla beslut i ärenden.

För uppgift i en allmän handling ska sekretessen gälla i högst tjugo år.

Bedömning: Någon ytterligare lagreglering för den personuppgiftsbehandling som kan komma att ske med anledning av hyresförvärvslagen behöver inte införas.

3.6.1 Lagförslaget innebär en behandling av personuppgifter

Utredningens förslag innebär att kommunerna, hyresnämnderna och Svea hovrätt inom ramen för sin handläggning av ett ärende kommer att samla in och vidta åtgärder med personuppgifter av olika slag. Uppgifter som mer ofta kommer att behandlas är namn, personnummer eller samordningsnummer och adresser till enskilda. I vissa fall kommer även uppgifter lagöverträdelser att samlas in. I sina kontakter med andra myndigheter kan både kommunen och hyresnämnden också behöva lämna ut personuppgifter om förvärvaren till den andra myndigheten. Därutöver kan behandling av personuppgifter behöva utföras av förvärvare och överlåtare som ett led i deras skyldighet att lämna uppgifter till kommunen och hyresnämnden. Frågan är om den nämnda personuppgiftsbehandlingen är förenlig med de regelverk som finns på området.

3.6.2 Dataskyddsförordningen och dataskyddslagen

EU:s dataskyddsförordning (dataskyddsförordningen) är direkt tillämplig i alla medlemsstater. I Sverige kompletteras dataskyddsförordningen av bl.a. lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen).

Enligt dataskyddsförordningen måste varje behandling av personuppgifter vila på en rättslig grund för att den ska vara tillåten. I arti-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

kel 6.1 i dataskyddsförordningen finns en uttömmande lista med dessa rättsliga grunder. Behandlingen av personuppgifter måste uppfylla åtminstone ett av de villkor som räknas upp i bestämmelsen för att vara laglig. De rättsliga grunder som är av intresse för sådan personuppgiftsbehandling som följer av utredningens lagförslag är de som anges i artikel 6.1 c) och e). De rättsliga grunderna måste enligt artikel 6.3 fastställas i enlighet med unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt för att kunna läggas till grund för behandling av personuppgifter.

Enligt c) är behandlingen laglig, om den är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige. Begreppet omfattar i första hand offentligrättsliga förpliktelser och av 2 kap. 1 § dataskyddslagen följer att en förpliktelse utgör en rättslig grund för behandling av personuppgifter om förpliktelsen följer av lag eller annan författning, av kollektivavtal eller av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning.

Enligt e) är behandlingen laglig, om den är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Uppgifter av allmänt intresse ska ha stöd i lag eller annan författning. I förarbetena till dataskyddslagen anges att alla uppgifter som riksdag eller regering gett i uppdrag åt statliga myndigheter, kommuner och regioner att utföra är av allmänt intresse. Vidare är också all den verksamhet som en statlig eller kommunal myndighet bedriver, inom ramen för sin befogenhet, av allmänt intresse (prop. 2017/18:105, s. 56 f.).

För både artikel 6.1 c och e gäller även att personuppgiftsbehandlingen ska vara nödvändig i förhållande till den rättsliga grunden för att vara laglig.

De nämnda artiklarna anger inte ett krav på att själva behandlingen av personuppgifter måste regleras. Det är i stället den rättsliga förpliktelsen, uppgiften av allmänt intresse eller myndighetsutövningen som ska ha stöd i rättsordningen (prop. 2017/18:105, s. 48).

När det gäller personuppgifter som rör lagöverträdelser har sådana ett starkt skydd enligt artikel 10. Sådana uppgifter får behandlas under kontroll av en myndighet eller då behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs. Av 3 kap. 8 § första stycket dataskyddslagen framgår att detta innebär att myndigheter får behandla den typen av uppgifter.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Av artikel 87 i dataskyddsförordningen framgår att medlemsstaterna får bestämma på vilka särskilda villkor ett nationellt identifikationsnummer eller något annat vedertaget sätt för identifiering får behandlas. Sådana personuppgifter ska i sådana fall endast användas med iakttagande av lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter enligt förordningen. Enligt 3 kap. 10 § dataskyddslagen får personnummer och samordningsnummer behandlas utan samtycke endast när det är klart motiverat med hänsyn till ändamålet med behandlingen, vikten av en säker identifiering eller något annat beaktansvärt skäl. Regeringen får enligt 11 § meddela ytterligare föreskrifter om i vilka fall behandling av personnummer och samordningsnummer är tillåten.

3.6.3 Det behövs ingen ytterligare personuppgiftsreglering

Vid handläggningen av ärenden enligt den föreslagna lagen kommer personuppgifter av olika slag att behandlas av kommunen och andra myndigheter. Behandlingen sker som en följd av bestämmelser i lagen. Den rättsliga grunden för behandlingen är därmed att den är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av föreslagen lag eller annan författning eller som ett led i myndighetsutövning enligt lag eller annan författning på det sätt som anges i artikel 6.1 e dataskyddsförordningen. När det gäller de myndigheter som omfattas av utredningens förslag om uppgiftsskyldighet är deras behandling av personuppgifter också nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som följer av lag i enlighet med artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen och 2 kap. 1 § dataskyddslagen. Behandlingen av personnummer och samordningsnummer är vidare klart motiverad med hänsyn till ändamålet med behandlingen och vikten av säker identifiering enligt 3 kap. 10 § dataskyddslagen.

Av utredningens förslag framgår att förvärvare och i viss utsträckning överlåtare ska åläggas en viss uppgiftsskyldighet. Den personuppgiftsbehandling som sker hos förvärvare och överlåtare för att uppfylla den skyldigheten är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som följer av lag i enlighet med artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen och 2 kap. 1 § dataskyddslagen.

Sammantaget bedömer utredningen att den behandling av personuppgifter som kan komma att ske som en följd av den föreslagna lagen

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

har stöd i dataskyddsförordningen och dataskyddslagen. Någon ytterligare reglering behövs därför inte.

3.6.4 Sekretess i ärenden enligt hyresförvärvslagen

Det förslag som utredningen lägger fram innebär att kommunerna och hyresnämnderna kommer att få tillgång till uppgifter om enskilda som i vissa fall kommer att vara känsliga. Det går inte att på förhand avgöra exakt vilka uppgifter som kommer att hanteras inom ramen för ärendena men vissa av de uppgifter som lämnas över kommer troligen att omfattas av sekretess hos den överlämnande myndigheten. Det är utredningens bedömning att de bestämmelser om sekretess, t.ex. överföring av sekretess, som finns i offentlighets- och sekretesslagen inte kommer att omfatta alla uppgifter som ges in inom ramen för ärenden enligt hyresförvärvslagen.

När det gäller ärenden enligt hyresförvärvslagen kan man förvänta sig att kommunerna, hyresnämnderna och Svea hovrätt kommer att få del av uppgifter om enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. Det kan röra sig om uppgifter om en enskild eller juridisk persons ekonomi eller personliga vandel. I många fall kan sådana uppgifter vara känsliga för en förvärvare och utredningen föreslår därför att sådana uppgifter ska omfattas av sekretess om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Sådana situationer bör tas om hand genom en särskild sekretessbestämmelse.

Utredningen föreslår att sekretessbestämmelsen ska innehålla ett rakt skaderekvisit, dvs. att det ska råda en presumtion för offentlighet. Sekretessen bör inte omfatta beslut enligt hyresförvärvslagen.

Som redogörs för i avsnitt 3.5.3 innebär rätten till partsinsyn att en förvärvare som huvudregel alltid har rätt att ta de av uppgifter som tillförts ett ärende. Den föreslagna sekretessbestämmelsen kommer därmed inte att gälla i förhållande till den förvärvare som ärendet avser.

3.7 Ändringar i annan lagstiftning

Förslag: En god man som utsetts av rätten enligt lagen om samäganderätt ska vid en auktion upplysa om reglerna i hyresförvärvslagen.

Lagen om vissa bulvanförhållanden utvidgas till att även omfatta fall då bulvanförhållanden används för att kringgå hyresförvärvslagen.

Lagen om samäganderätt

I lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt finns bestämmelser om bl.a. ägande och förvaltning av samägd egendom, såsom fastigheter. Enligt lagen kan domstol under vissa omständigheter besluta att samägd egendom ska säljas på offentlig auktion och samtidigt utse en god man som ska ombesörja auktionen. Om auktionen avser en jordbruksfastighet ska den gode mannen upplysa om reglerna i jordförvärvslagen.

Innan den gamla förvärvslagen upphävdes gällde att den gode mannen på motsvarande sätt skulle upplysa om reglerna i förvärvslagen om auktionen avsåg en hyresfastighet. Utredningen anser att den gode mannens upplysningsskyldighet nu bör utvidgas till att även avse hyresfastigheter och hyresförvärvslagen.

Lagen om vissa bulvanförhållanden

Lagen (1985:277) om vissa bulvanförhållanden gäller när ett bulvanförhållande används för att kringgå sådana hinder mot att förvärva eller behålla egendom som uppställs i jordförvärvslagen. Med bulvanförhållande avses att någon utåt framstår som ägare av viss egendom men i verkligheten innehar egendomen huvudsakligen för annans räkning. Lagen gällde förut även vid kringgåenden av den gamla förvärvslagen.

En huvudman eller bulvan som uppsåtligen kringgår jordförvärvslagens bestämmelser kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år. I lagen finns även bestämmelser om att egendomen som bulvanförhållandet avser ska tvångsförsäljas på talan av allmän åklagare.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Utredningens bedömning är att lagen om vissa bulvanförhållanden, liksom vad som gällde enligt den gamla förvärvslagen, bör omfatta också kringgåenden av hyresförvärvslagen.

4 Ombildning på de boendes villkor

4.1 Beslut om ombildning av hyresrätt till bostadsrätt

Bostadsrättslagen

En bostadsrättsförening är en ekonomisk förening som har till syfte att i föreningens hus upplåta lägenheter med bostadsrätt.

Om en bostadsrättsförening vill förvärva ett hyreshus för att ombilda hyresrätter till bostadsrätter, ska beslutet om det fattas på en föreningsstämma. Ombildningsbeslutet är bara giltigt om hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheter som omfattas av förvärvet går med på beslutet. Dessa hyresgäster ska vara medlemmar i bostadsrättsföreningen och, vad gäller bostadshyresgäster, folkbokförda på fastigheten vid den tidpunkt som föreningen fattar beslutet om ombildning. (Se 9 kap. 19 § första stycket bostadsrättslagen [1991:614] och prop. 2002/03:12 s. 130.)

Om ett beslut av föreningsstämman inte har kommit till på ett formellt riktigt sätt eller om det materiella innehållet i beslutet strider mot exempelvis bostadsrättslagen, kan en bostadsrättshavare föra talan vid allmän domstol mot föreningen och begära att beslutet ska upphävas eller ändras. Sådan talan kan också föras av styrelsen eller dess ledamöter och av sådana medlemmar i föreningen som inte är bostadsrättshavare. (Se 9 kap. 14 § bostadsrättslagen och 6 kap. 47 § lagen [2018:672] om ekonomiska föreningar.)

Ett beslut om förvärv som strider mot ombildningsreglerna är ogiltigt. Beslutet är alltså ogiltigt om det inte har fattats på en föreningsstämma, om majoritetskravet inte är uppfyllt eller om de hyresgäster som röstat för beslutet inte var medlemmar i föreningen eller folkbokförda där. Ogiltighet inträder också om den ekonomiska planen

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

inte hållits tillgänglig före beslutet. Detta gäller dock inte om förvärv ändå har skett enligt beslutet och lagfart meddelats.

Om det är uppenbart att förvärvet är ogiltigt, ska en lagfartsansökan avslås av inskrivningsmyndigheten (9 kap. 21 § bostadsrättslagen och 20 kap. 6 § 9 jordabalken).

En bostadsrättsförening ska registreras hos Bolagsverket. För att kunna registreras ska föreningen ha stadgar, en styrelse, en revisor och minst tre medlemmar. En förutsättning är också att bostadsrättsföreningen har särskilt till ändamål att upplåta lägenheter i föreningens hus med bostadsrätt. Bolagsverket ska pröva om föreningen uppfyller kraven för registrering. Om föreningen inte gör detta, kommer ansökan om registrering i sista hand att avslås. (Se 1 kap. 1 och 2 §§ bostadsrättslagen.)

Folkbokföringslagen

Som framgår av det föregående krävs att de hyresgäster som deltar i ett beslut om ombildning till bostadsrätt är folkbokförda på fastigheten när beslutet tas.

Enligt folkbokföringslagen (1991:481) ska en person folkbokföras på den fastighet där han eller hon är att anse som bosatt (6 §). En person anses vara bosatt på den fastighet där han eller hon regelmässigt tillbringar, eller när byte av bostad har skett, kan antas komma att regelmässigt tillbringa sin dygnsvila. Den som kan antas vara bosatt på fler än en fastighet anses bosatt där han eller hon med hänsyn till samtliga omständigheter får anses ha sin egentliga hemvist (7 §). Om en person under en på förhand bestämd tid av högst ett år regelmässigt tillbringar sin dygnsvila på en annan fastighet än den där han eller hon har sin egentliga hemvist, anses detta inte leda till ändrad bosättning (8 §). Den som inte regelmässigt tillbringar sin dygnsvila på någon viss fastighet anses bosatt på den fastighet till vilken han eller hon med hänsyn till samtliga omständigheter kan anses ha sin starkaste anknytning (12 §).

Den som har flyttat ska anmäla detta inom en vecka (25 §). Den nya folkbokföringen gäller från och med flyttningsdagen om anmälan gjorts i rätt tid. Kommer anmälan in senare gäller folkbokföringen från och med den dagen då anmälan kom in. Om beslut fattas utan

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

föregående anmälan, gäller folkbokföringen från och med beslutets dag (35 §).

Den som lämnar en oriktig uppgift till grund för beslut om folkbokföring döms, om åtgärden innebär fara i bevishänseende, för folkbokföringsbrott till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma gäller den som inte fullgör sin skyldighet att göra en flyttanmälan (43 §).

Lagen om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt

Lagen (1982:352) om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt ger hyresgäster rätt att före andra köpare förvärva fast egendom för ombildning till bostadsrätt.

Hyresgästerna måste först bilda en bostadsrättsförening och det är sedan föreningen som gör en intresseanmälan till inskrivningsmyndigheten. I anmälan ska föreningen bifoga ett intyg från styrelsen om att hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheterna skriftligen har förklarat sig intresserade av en ombildning från hyresrätt till bostadsrätt samt att dessa hyresgäster är medlemmar i föreningen och folkbokförda på fastigheten (1–3 §§).

En fastighetsägare får som huvudregel inte överlåta en fastighet för vilken det finns en intresseanmälan till någon annan köpare utan att föreningen genom ett hembud först har erbjudits att förvärva hela fastigheten (6 §).

4.2 Uppdraget enligt kommittédirektiven

I kommittédirektiven uppmärksammas två tillvägagångssätt genom vilka de boendes intressen kringgås vid ombildningar från hyresrätt till bostadsrätt.

I det ena fallet folkbokför sig personer som egentligen bor någon annanstans på fastigheten inför en omröstning om ombildning, i syfte att skapa en nödvändig kvalificerad majoritet för beslutet. På så sätt kan beslut om ombildning fattas, även om de hyresgäster som faktiskt bor i huset har motsatt sig detta.

I det andra fallet skapar en hyresvärd först en ekonomisk förening som förvärvar fastigheten. Därefter omregistreras föreningen

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

till en bostadsrättsförening. Lägenheter i fastigheten kan sedan upplåtas med bostadsrätt utan att de boende alls varit med och beslutat om ombildningen.

I denna del är utredningens uppdrag att lämna förslag på åtgärder för att hindra att hyresgäster kringgås vid ombildningar till bostadsrätt. Utredningen ska särskilt analysera vilka krav som bör gälla för att en person ska vara berättigad att rösta om en ombildning och hur det kan kontrolleras att ett ombildningsförfarande har skett på ett lagenligt sätt.

4.3 Skärpt krav på folkbokföring

Förslag: Det införs ett krav på att en bostadshyresgäst ska vara folkbokförd på fastigheten under minst sex månader närmast före föreningsstämman för att få räknas med i den kvalificerade majoritet som krävs för ett beslut om ombildning av hyresrätt till bostadsrätt.

Problemet i dag

I förarbetena till de ombildningsregler som infördes år 1982 framhålls att det framför allt är de boendes intressen, önskemål och synpunkter som bör tillgodoses när det är fråga om en övergång från hyresrätt till bostadsrätt (se prop. 1981/82:169 s. 27).

Upplägget med personer som folkbokför sig på en fastighet enbart i syfte att rösta för en ombildning används sannolikt för att fastighetsägaren vinner ekonomiska fördelar av det. Om personerna agerar som bulvaner för fastighetsägaren, kan denne nämligen tillgodogöra sig vinsten när lägenheterna senare säljs till marknadspris. Folkbokföringen återspeglar inte verkliga förhållanden och det är därmed inte de boendes intressen, önskemål och synpunkter som tillgodoses när bulvanerna deltar i omröstningen. Om deras röster är avgörande för beslutet om ombildning, innebär förfarandet att hyresgästernas intressen kringgås. De hyresgäster som faktiskt bor på fastigheten och inte vill ombilda har förstås en rätt att bo kvar som hyresgäster, men då med en hyresvärd som möjligen sätter sina egna medlemmars intressen framför hyresgästernas.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Det kan konstateras att en boende inte med nuvarande lagstiftning kan komma åt ett beslut om ombildning i den nämnda situationen. Upplägget innebär visserligen att de boendes intressen inte tillgodoses på det sätt som lagstiftningen förutsätter men beslutet om ombildning är trots det inte ogiltigt. Att folkbokföra sig på en fastighet där man inte bor är i och för sig brottsligt. Den omständigheten får dock ingen verkan på beslutet om ombildning eftersom folkbokföringen normalt gäller från och med dagen för folkbokföringsbeslutet. Ogiltighetsgrunderna träffar inte situationen och någon möjlighet att nå framgång med en klandertalan finns inte.

Alternativa lösningar

Kravet på att en bostadshyresgäst ska vara folkbokförd på fastigheten för att få delta i ombildningsbeslutet tillkom 2003 i syfte att säkerställa de boendes intressen vid ombildning från hyresrätt till bostadsrätt. Det hade då uppmärksammats att bostadsrättsföreningar ibland bildades med medlemmar som inte bodde i huset. I förarbetena framhålls att det egentligen hade varit rimligt att ställa krav på faktiskt boende på fastigheten för den som vill delta i ett beslut om ombildning. Med hänsyn till att inskrivningsmyndighetens prövning normalt bara är formell och det inte var aktuellt att utvidga myndighetens utredningsskyldighet ansågs dock ett sådant krav ändå inte lämpligt. (Se prop. 2002/03:12 s. 103.)

Enligt utredningens mening talar samma skäl fortfarande mot att införa ett krav på faktiskt boende i stället för folkbokföring i bostadsrättslagen. Ett krav av det slaget skulle innebära att inskrivningsmyndighetens prövning fick utvidgas från en rent formell kontroll till att utreda omständigheterna kring enskilda personers boendeförhållanden. En sådan ändring av inskrivningsmyndighetens hantering är knappast förenlig med principerna för myndighetens roll och handläggning. Det skulle dessutom förmodligen leda till längre handläggningstider.

Man kan i och för sig överväga att, förutom krav på faktiskt boende, införa krav på att beslut om ombildning ska godkännas av hyresnämnden för att vara giltigt. Hyresnämnden kan till skillnad från inskrivningsmyndigheten göra sådana prövningar av omständigheterna kring boendefrågan som i vissa fall skulle behövas. Det skulle troligen

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

innebära en minskning av antalet kringgående genom felaktigt folkbokförda personer. Men det skulle också innebära en olycklig tidsutdräkt i ombildningsförfarandena. Enligt statistik från Bolagsverket nyregistrerades årligen i snitt 777 bostadsrättsföreningar under 2018–2022. Om hyresnämnden skulle granska alla dessa, skulle det innebära ökade kostnader för myndigheten och längre ombildningsprocesser. Med beaktande av att det inte har framkommit något som tyder på att problemet med felaktig folkbokföring är särskilt omfattande är det tveksamt om de olägenheter som en sådan åtgärd för med sig står i proportion till det eftersträvade syftet.

En annan tänkbar lösning hade i och för sig kunnat vara att låta den nya hyresförvärvslagen omfatta även förvärv genom ombildning i stället för att, som utredningen föreslår, låta sådana förvärv vara undantagna från tillämpningsområdet (jfr avsnitt 3.5.1). I de förarbeten som nämndes i det föregående ansågs att möjligheterna att komma åt missförhållandena med de s.k. falska bostadsrättsföreningarna sannolikt skulle öka med en sådan lösning. Men det påtalades även att nyttan av att låta förvärv genom ombildning omfattas av en förhandsprövning måste vägas mot den ökade byråkrati och de olägenheter i övrigt som detta sannolikt skulle innebära. (Se a. prop. s. 107.) Utredningen anser att resonemanget om antalet ombildningar ställt i relation till omfattningen av missbruket med folkbokföring gör sig gällande även i detta sammanhang. Det finns därför inte tillräckliga skäl att låta förvärv genom ombildning omfattas av hyresförvärvslagens tillämpningsområde.

Folkbokföring under minst sex månader

Utredningen har i stället stannat för att den mest lämpliga lösningen är att kravet på folkbokföring skärps. Det bör enligt utredningens uppfattning inte räcka att den som deltar i omröstningen är folkbokförd på fastigheten just på själva beslutsdagen. I stället bör den hyresgäst som vill delta ha varit folkbokförd på fastigheten under minst sex månader närmast före föreningsstämman. Därmed blir det mera säkert att det rör sig om hyresgäster som i praktiken bor på fastigheten och som har ett skyddsvärt boendeintresse i ombildningsfrågan.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

En sådan lösning framstår som lämplig även för inskrivningsmyndighetens prövning. De rekvisit som i dag ska kontrolleras innefattar redan ett krav på folkbokföring och det innebär därför inte något nämnvärt merarbete att skärpa det kravet. Kravet ger av samma skäl inte heller något merarbete för bostadsrättsföreningarna. För det fall att uppgiften om vilket datum en röstande folkbokfört sig på fastigheten behöver kontrolleras är det lätt att visa genom ett personbevis som kan beställas från Skatteverket.

Åtgärden bedöms minska antalet kringgående av ombildningsreglerna eftersom det inte längre går att folkbokföra sig på en fastighet strax innan stämman äger rum. Antalet personer som kan tänka sig att ställa upp på ett sådant upplägg blir färre eftersom olägenheterna av en felaktig folkbokföring blir större. Folkbokföring har t.ex. betydelse för vilken kommunal skattesats en person betalar och för möjligheten att få bostadsbidrag. Ju längre tid en person är felaktigt folkbokförd på en adress desto större är dessutom risken för upptäckt. För den enskilde kan det leda till straff för folkbokföringsbrott. För föreningen kan det innebära att beslutet är ogiltigt.

Det kan visserligen invändas att det förstås fortfarande finns en möjlighet att med ett halvårs framförhållning använda samma typ av kringgående upplägg som tidigare. Man kan inte heller bortse från att det i ett enskilt fall kan bli så att det drabbar den hyresgäst som faktiskt flyttat till fastigheten mindre än ett halvår före stämman men vars röst för en ombildning, på grund av sexmånadersregeln, inte räknas med i den kvalificerade majoriteten. Utredningen anser dock att fördelarna med en sexmånadersregel sammantaget överväger nackdelarna och föreslår därför att en sådan införs.

När det gäller fristens längd kan man tänka sig både en längre frist och en kortare. Ju kortare frist desto mer verkningslös lär den dock bli. Och en ännu längre frist, då kanske på ett år, kommer att drabba nyinflyttade till fastigheten på ett helt annat sätt än den halvårsregel som utredningen bedömer lämplig.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

4.4 Kontroll vid omregistrering av ekonomisk förening

Förslag: En ekonomisk förening som äger hus med uthyrda lägenheter ska få fatta beslut om att omregistreras till en bostadsrättsförening endast om beslutet tas på en föreningsstämma och följande krav är uppfyllda:

1. hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheterna ska ha gått med på beslutet, och
2. dessa hyresgäster ska vara medlemmar i den ekonomiska föreningen samt, vad gäller bostadshyresgäster, folkbokförda på fastigheten under minst sex månader närmast före föreningsstämman.

Protokollet från föreningsstämman ska innehålla uppgift om hur rösterna har beräknats och hållas tillgängligt för hyresgästerna.

Bostadsföreningar ska vara undantagna.

Problemet i dag

Att låta en ekonomisk förening först köpa en hyresfastighet och därefter omregistrera föreningen till en bostadsrättsförening kan i de fall föreningen äger en hyresfastighet med boende innebära att hyresgästerna i huset förbigås. Om hyresgästerna inte är medlemmar i den ekonomiska föreningen och beslutet om omregistrering tas helt utan deras vetskap, innebär det nämligen att deras intressen, önskemål och synpunkter inte har beaktats inom ramen för beslutet.

I likhet med upplägget med felaktiga folkbokföringar kan i sådana fall en ombildning ske trots att det inte funnits en kvalificerad majoritet bland de boende som är för ett sådant beslut. Förutom att helt fråntas rätten att vara med och påverka beslutet om ombildning får de boende inte heller del av något ekonomiskt underlag inför det. En ombildning som sker enligt reglerna i bostadsrättslagen innebär ju att hyresgästerna inför beslutet har möjlighet att bilda sig en uppfattning om föreningens ekonomi, fastighetens skick och de ekonomiska risker en ombildning och ett eventuellt köp av en bostadsrätt innebär.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Inte heller detta upplägg är i och för sig olagligt. Någon möjlighet att angripa beslutet genom bestämmelser i bostadsrättslagen eller lagen om ekonomiska föreningar finns inte.

Ekonomiska föreningar som fastighetsägare

Av statistik från Bolagsverket framgår att 78 objekt omregistrerades till bostadsrättsföreningar under åren 2018–2022, vilket ger ett snitt om knappt 16 omregistreringar årligen. Statistiken avser alla omregistreringar och det går inte att av den utläsa vilken företagsform objekten hade före omregistreringen eller om de ägde några fastigheter.

Upplägget med omregistreringar av ekonomiska föreningar till bostadsrättsföreningar innebär inte alltid att hyresgästerna kringgås. Det är nämligen enligt vad utredningen erfarit också vanligt att förfarandet av helt godtagbara skattemässiga skäl används vid nyproduktion. I dessa situationer bor det ingen i fastigheten och sådana omregistreringar innebär följaktligen inte att några hyresgästers intressen förbigås. Det förekommer också att ekonomiska föreningar äger och hyr ut fritidsboenden till sina medlemmar och att medlemmarna efter en tid själva önskar omregistrera föreningen till en bostadsrättsförening. Inte heller i dessa fall kringgås de boende eftersom initiativet kommer från medlemmarna själva som också är boende i fastigheterna.

Samma krav bör ställas som vid sedvanliga ombildningar

Eftersom förfarandet således används även för helt legitima syften, bör enligt utredningens bedömning möjligheten att omregistrera ekonomiska föreningar till bostadsrättsföreningar inte tas bort. Kringgåendefallen bör i stället hindras på annat sätt.

Allmänt sett framstår det som rimligt att den ekonomiska föreningen i detta avseende inte behandlas på något annat sätt än den bostadsrättsförening som vill göra en ombildning. Lägre krav bör alltså inte ställas på ombildningsbeslutet bara för att det rör sig om ombildning av en ekonomisk förening till en bostadsrättsförening, i stället för om ett fastighetsköp. En lösning som alltså framstår som naturlig är att det införs krav som innebär att en ekonomisk förening som äger hus med uthyrda lägenheter får fatta beslut om att omregi-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

streras till en bostadsrättsförening endast om vissa krav, motsvarande vad som uppställs för vanliga ombildningar, är uppfyllda. Några bärande skäl emot en sådan ordning har inte framkommit. Det bör alltså krävas att den ekonomiska föreningens ombildningsbeslut tas på en föreningsstämma och att hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheterna går med på beslutet. Dessutom bör hyresgästerna som bildar den kvalificerade majoriteten vara medlemmar i den ekonomiska föreningen och folkbokförda på fastigheten under minst sex månader före föreningsstämman.

Med en sådan ordning finns det fortfarande möjlighet till omregistrering av detta slag för den ekonomiska förening som anser att det bör göras, samtidigt som hyresgästernas intressen tillgodoses genom att de på ett rimligt sätt får delta i beslutet om ombildning.

Lösningen innebär att det blir Bolagsverket som i sin handläggning får kontrollera att kraven för ombildning är uppfyllda när ansökan om omregistrering till bostadsrättsförening kommer in till myndigheten. Bolagsverket behöver då göra samma kontroll som inskrivningsmyndigheten gör när en bostadsrättsförening ansöker om lagfart efter en ombildning enligt 9 kap. 19 §. Därmed bör det till en ansökan om omregistrering bifogas protokoll från föreningsstämman av vilket framgår hur rösterna vid stämman har beräknats, en ekonomisk plan försedd med intyg av två personer och uppgift om att den ekonomiska planen hållits tillgänglig för hyresgästerna innan beslutet om förvärv togs på föreningsstämman.

Undantag för bostadsföreningar

Vid sidan av hyresrätten och bostadsrätten lever vissa äldre upplåtelseformer kvar, t.ex. bostadsföreningar. En bostadsförening är en ekonomisk förening som kan upplåta nyttjanderätt med eller utan begränsning i tid. Det är inte i dag möjligt att bilda en ny bostadsförening. Föreningar som bildades före 1930, dvs. när den första bostadsrättslagen trädde i kraft, får enligt vissa särskilda övergångsbestämmelser till bostadsrättslagen fortsätta sin verksamhet.

I lagen (1991:615) om omregistrering av vissa bostadsföreningar till bostadsrättsföreningar finns särskilda bestämmelser för att förenkla för bostadsföreningar att omregistreras till bostadsrättsföreningar. En bostadsförening kan omregistreras till en bostadsrättsförening

genom att föreningen fattar ett beslut om att bl.a. ändra stadgarna och en förenklad ekonomisk plan upprättas (3 och 4 §§).

Om det inte tas in ett undantag när det gäller bostadsföreningar kommer utredningens förslag att omfatta även dessa. Enligt utredningens bedömning saknas det skäl att ändra i den rådande ordningen vad gäller bostadsföreningar. Ett undantag för dessa numera ytterst ovanliga upplåtelseformer bör därför tas in.

5 Stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp

5.1 Uppdraget enligt kommittédirektiven

Utredningens uppdrag i denna del är att ta ställning till hur en sökandes identitet på ett kostnadseffektivt sätt ska säkerställas i lagfartsärenden. I kommittédirektiven anges att oriktiga identitetsuppgifter i lagfartsansökningar kan vara ett led i penningtvätt eller andra former av ekonomisk brottslighet. Felaktiga registeruppgifter förvårar de brottsbekämpande myndigheternas förutsättningar att bekämpa brottslighet. Därför är det viktigt att en sökandes identitet kan säkerställas i lagfartsärenden. Utredningen ska lämna nödvändiga författningsförslag.

5.2 Bakgrund

Ansökan om lagfart

Inskrivningsärenden är ärenden om lagfart, inteckning eller annan inskrivning enligt 20–24 kap. jordabalken och ärenden om anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Handläggningen sker hos Lantmäteriet. Alla inskrivningsärenden får ges in i pappersform och vissa ärenden får även ges in elektroniskt, t.ex. en ansökan om lagfart.

Den som har förvärvat fast egendom ska söka om inskrivning, dvs. lagfart, inom tre månader från förvärvet (20 kap. 1 och 2 §§ jordabalken). En ansökan i ett inskrivningsärende ska innehålla uppgifter om sökandens namn, personnummer och postadress. Avser en ansökan något annat än inteckning ska den också innehålla uppgift om överlåtarens, upplåtarens eller förvärvarens namn och, där sådant finns, person- eller organisationsnummer (19 kap. 11 §). Om en an-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

sökan på grund av avsaknaden av dessa uppgifter inte kan tas upp till prövning utan väsentlig olägenhet, får Lantmäteriet besluta om uppskov. Sökanden får i samband med uppskovsbeslutet föreläggas att ge in den utredning eller de uppgifter som behövs. Följs inte föreläggandet får ansökan avvisas (14 §).

I inskrivningsdelen i fastighetsregistret ska Lantmäteriet för varje lagfartsuppgift registrera förvärvarens person- eller organisationsnummer om det finns en sådan uppgift (44 § 1 förordningen [2000:308] om fastighetsregister). Om en fysisk person har ett samordningsnummer används det för registrering, även om författningsstöd för en sådan registrering i och för sig saknas. Avsaknad av identitetsnummer innebär dock inte hinder mot att meddela lagfart. Lantmäteriet beviljar därmed lagfart även om personnummer, samordningsnummer eller organisationsnummer saknas i ansökan.

Lagen om samordningsnummer

Lagen (2022:1697) om samordningsnummer trädde i kraft den 1 september 2023. Syftet med lagen är att stärka systemet med samordningsnummer genom att t.ex. öka kraven på de identitetskontroller som görs innan man ger ett samordningsnummer till en person. Ett samordningsnummer är en identitetsbeteckning för personer som inte är eller har varit folkbokförda i Sverige. Personer som folkbokförs i Sverige tilldelas i stället ett personnummer.

En person kan tilldelas ett samordningsnummer på begäran av de myndigheter eller organ som regeringen bestämmer eller efter ansökan av en enskild. En förutsättning för att en enskild själv ska kunna ansöka och tilldelas ett samordningsnummer är att personen har en sådan anknytning till Sverige att han eller hon kan antas behöva en identitetsbeteckning (2 kap. 1 §). En sådan anknytning till Sverige kan bestå av att den enskilde eller någon annan i familjen äger eller innehar fast egendom i Sverige (se prop. 2020/21:160 s. 98 och 2021/22:276 s. 138).

Samordningsnummer tilldelas i tre olika nivåer med utgångspunkt i vilken identitetskontroll som föregått tilldelningen: styrkt identitet, sannolik identitet och osäker identitet. En person som ska styrka sin identitet i samband med tilldelning av samordningsnummer måste inställa sig personligen för identitetskontroll, om det inte finns sär-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

skilda skäl. Vid den personliga inställelsen ska pass, ett identitetskort eller en annan motsvarande handling överlämnas (2 §). En person som inte kan styrka sin identitet får i stället tilldelas ett samordningsnummer efter begäran av en sådan myndighet eller ett sådant annat organ som regeringen bestämmer, när identiteten har gjorts sannolik (5 §). Den som varken kan styrka sin identitet eller göra den sannolik får tilldelas ett samordningsnummer efter begäran av en sådan myndighet eller ett sådant annat organ som regeringen bestämmer, om myndigheten eller organet behöver samordningsnumret för vissa särskilda ändamål (6 §).

I förarbetena till lagen anges att personlig inställelse bör vara huvudregel vid identitetskontroller och att vissa svenska utlandsmyndigheter kan komma i fråga för att utföra sådana kontroller. I situationer där myndigheter behöver rekvirera samordningsnummer, men av något skäl inte kan kräva personlig inställelse, ska identiteten i stället kontrolleras exempelvis genom granskning av identitetshandlingar. Därutöver behövs i vissa fall en personbeteckning för personer vars identitet det råder osäkerhet kring. Det kan t.ex. gälla asylsökande eller personer som ska registreras i beskattningsdatabasen. (Se prop. 2021/22:276 s. 37 f.)

Skatteverket är beslutande myndighet i ärenden om samordningsnummer, vilket också innebär att verket har ansvaret för identitetskontroll och identitetsbedömning för att bedöma om förutsättningarna för tilldelning eller förnyelse är uppfyllda (jfr a. prop. s. 80).

Lag om identitetsbeteckning för juridiska personer m.fl.

Enligt 1 § lag (1974:174) om identitetsbeteckning för juridiska personer m.fl. ska organisationsnummer fastställas för

1. aktiebolag, europabolag och europakooperativ med säte i Sverige, handelsbolag, ekonomisk förening, samfällighetsförening, ömsesidigt försäkringsbolag, ömsesidigt tjänstepensionsbolag, försäkringsförening och tjänstepensionsförening,
2. erkänd arbetslöshetskassa och annan allmän inrättning som enligt lag eller annan författning står under offentlig tillsyn,
3. kommun, region, kommunalförbund och annat organ för samverkan mellan kommuner,

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

4. registrerat trossamfund och dess organisatoriska delar, och
5. stiftelse.

Organisationsnummer ska enligt 2 § fastställas även för andra juridiska personer om det påkallas av en statlig myndighet, hos vilken den juridiska personen är registrerad eller har mål eller ärende anhängigt. Organisationsnummer ska också fastställas för juridisk person som ansöker om det och för utländska företags filialer i Sverige.

Lagen om registrering av verkliga huvudmän

Europaparlamentet och rådet antog den 20 maj 2015 direktiv (EU) 2015/849 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 648/2012 och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG och kommissionens direktiv 2006/70/EG (fjärde penningtvättsdirektivet). I syfte att genomföra fjärde penningtvättsdirektivet infördes 2017 flera lagändringar och två nya lagar, däribland lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän.

Lagen om registrering av verkliga huvudmän syftar till att förhindra att juridiska personer eller truster utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism. Lagen är bl.a. tillämplig på svenska juridiska personer och utländska juridiska personer som driver verksamhet i Sverige. Däremot ska den inte tillämpas på aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad inom EES eller motsvarande marknad utanför EES eller dotterföretag till sådana bolag. Lagen är inte heller tillämplig på bl.a. staten, regioner, kommuner, dödsbon eller konkursbon. (Se 1 kap. 1 och 2 §§.)

Med verklig huvudman avses en fysisk person som, ensam eller tillsammans med någon annan, ytterst äger eller kontrollerar en juridisk person, eller en fysisk person till vars förmån någon annan handlar (1 kap. 3 §). I lagen finns presumtionsregler som de juridiska personerna ska tillämpa för att identifiera sina verkliga huvudmän (se 1 kap. 4–6 §§).

En juridisk person ska ha tillförlitliga uppgifter om vem som är dess verkliga huvudman och om arten och omfattningen av hans eller hennes intresse i den juridiska personen. Om en verklig huvudman

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

saknas eller om det inte finns tillförlitliga uppgifter om vem som är verklig huvudman, ska den juridiska personen i stället ha uppgift om detta. Uppgifterna om verklig huvudman ska anmälas till Bolagsverket för registrering i registret över verkliga huvudmän. En anmälan ska göras samtidigt som den juridiska personen anmäler sig för registrering hos Bolagsverket, eller senast fyra veckor från det att den juridiska personen har registrerats av en annan myndighet. Detta gäller dock inte om uppgifter om verklig huvudman i en juridisk person eller trust har anmälts i ett centralt register över verkliga huvudmän i en annan stat inom EES. (Se 2 kap. 1–3 och 8 §§.)

Om det kan antas att en uppgift i en anmälan om registrering eller i registret över verkliga huvudmän är felaktig, får Bolagsverket förelägga den juridiska personen att rätta uppgiften eller visa att den inte är felaktig. Följs inte föreläggandet, får Bolagsverket besluta att uppgiften inte ska registreras eller att uppgiften ska tas bort från registret.

Det finns också en skyldighet för de verksamhetsutövare och myndigheter som använder registret att anmäla till Bolagsverket om det finns anledning att misstänka att uppgifterna i registret är felaktiga. Brottsbekämpande myndigheter som använder registret ska göra en sådan anmälan när det kan ske med hänsyn till utredning av brott. Om en anmälan till registret inte har gjorts i rätt tid, ska även detta anmälas till Bolagsverket. (Se 3 kap. 4 och 5 §§.)

Om en juridisk person inte följer ett föreläggande om att ge in en anmälan eller att rätta till brister eller felaktigheter i en anmälan, får Bolagsverket vid vite förelägga den juridiska personen eller den verkställande direktören, en styrelseledamot eller en annan motsvarande befattningshavare att inom en viss tid göra en anmälan eller ge in uppgifter som den juridiska personen är skyldig att lämna enligt lagen (6 §).

Enligt förordningen (2017:667) om registrering av verkliga huvudmän får Bolagsverket medge direktåtkomst till registret för vissa angivna ändamål. Ett sådant ändamål är att tillhandahålla uppgifter för verksamhet som myndigheter bedriver (3 kap. 3 och 5 §§).

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

5.3 Krav på identitetsuppgifter för lagfart

Förslag: En ansökan om lagfart ska i fråga om fysiska personer innehålla uppgift om förvärvarens personnummer eller samordningsnummer. I fråga om juridiska personer ska en ansökan om lagfart innehålla uppgift om förvärvarens organisationsnummer. Uppfylls inte kravet ska ansökan förklaras vilande.

När det gäller juridiska personer ska ansökan om lagfart också förklaras vilande om förvärvaren inte har anmält uppgifter för registrering enligt lagen om registrering av verkliga huvudmän trots att det finns en sådan skyldighet.

Problemet i dag

Som framgår av det föregående finns det inte något krav på att en ansökan om lagfart ska innehålla uppgift om identitetsnummer i annat fall än när sökanden har ett personnummer. Lantmäteriet beviljar därmed i dag lagfart även om förvärvaren saknar identitetsnummer. Det innebär att fysiska personer som är bosatta utomlands, eller som av annat skäl saknar svenskt personnummer eller samordningsnummer, kan få lagfart på ett fastighetsförvärv trots att någon kontroll av identiteten inte har gjorts.

I praktiken sker det en mycket begränsad kontroll av en person som saknar ett svenskt personnummer och någon faktisk identitetskontroll sker inte heller avseende personer med svenskt personnummer. För personer utan svenskt personnummer finns det således en risk för att det namn som angivits på förvärvshandlingar och ansökan om lagfart, inte motsvaras av någon verklig person. (Jfr Lantmäteriets rapport Uppdrag om förebyggande och motverkande av brottslighet som kan hänföras till fastigheter, s. 10.)

Av statistik från Lantmäteriet framgår att antalet fysiska personer som de senaste tre åren har ansökt om lagfart utan att ange personnummer eller samordningsnummer uppgår till i snitt 5 300 om året. Hur många av dem som ingår i ett led i någon form av ekonomisk brottslighet går naturligtvis inte att säga. Det kan dock konstateras att det varje år i en inte obetydlig mängd ärenden ansöks om lagfart för personer med identiteter som inte går att kontrollera.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Alternativ lösning

Ett sätt att säkerställa identiteten i lagfartsärenden skulle kunna vara att en förvärvare vid ansökan om lagfart på något sätt ska identifiera sig hos Lantmäteriet. Det skulle kunna ske genom elektronisk signering för den som har möjlighet till det och annars genom att en bestyrkt kopia av en passhandling eller annan identitetshandling bifogas ansökan.

Den prövning som Lantmäteriet i dag ska göra i lagfartsärenden är av utpräglat formell natur. Myndigheten kontrollerar att ansökan och de handlingar som ges in uppfyller vissa angivna krav och grundar sina beslut på den prövningen. Att ålägga Lantmäteriet en skyldighet att kontrollera identiteten på förvärvarna i lagfartsärenden är inte förenlig med den funktion som myndigheten har enligt nuvarande regelverk och skulle alltså innebära en stor förändring av myndighetens verksamhet. Lantmäteriet fattade beslut om lagfart i 356 955 ärenden 2022, dvs. i snitt 1 000 ärenden om dagen. Även om långt ifrån alla dessa ärenden skulle innefatta en kontroll av bestyrkta passkopior, så skulle ett krav på identitetskontroll förutom en förändring av Lantmäteriets nuvarande roll, också innebära en ökad och omotiverad arbetsbörda för myndigheten.

Krav på personnummer eller samordningsnummer för fysiska personer

För att stärka kontrollen av identiteter i lagfartsärenden bör det enligt utredningens uppfattning i stället, när det gäller fysiska personer, krävas att identitetsuppgifter anges vid ansökan om lagfart. För den som har ett svenskt personnummer blir det i praktiken ingen skillnad. För den som saknar ett svenskt personnummer föreslår utredningen att det ska ställas krav på samordningsnummer för att få lagfart.

En utländsk person som saknar samordningsnummer och som har förvärvat en fastighet i Sverige har redan i dag möjlighet att hos Skatteverket ansöka om att tilldelas ett samordningsnummer. Är personen bosatt i Sverige och fysiskt kan inställa sig hos Skatteverket för identitetskontroll, är det en rimlig utgångspunkt att han eller hon ansöker om samordningsnumret själv. Det är också möjligt för Lantmäteriet att, i enlighet med vad som annars gäller i motsvarande fall, hos Skatteverket begära att en förvärvare tilldelas ett personnummer.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Huvudregeln bör vara att dessa personer tilldelas samordningsnummer i nivån styrkt identitet. För det fall det inte är möjligt bör i stället nivån sannolik identitet kunna godtas. Det kan finnas många situationer i vilka det inte går att ställa krav på fysisk inställelse för identitetskontroll och där intresset av att lagfart beviljas väger tungt. Det är dock Skatteverket som gör den slutliga bedömningen i frågan och inte Lantmäteriet.

Det ska noteras att en person förstås också kan ha tilldelats ett samordningsnummer i något annat sammanhang, t.ex. i samband med att personen sökt asyl i Sverige. Även ett sådant samordningsnummer, som i vissa fall kan vara tilldelat någon vars identitet är osäker, bör enligt utredningens mening accepteras i lagfartsärendet. Den identitetskontroll som föregått utfärdandet av samordningsnumret kommer därmed inte alltid att vara så säker att det kan sägas att förvärvarens identitet är i vart fall sannolik. Av praktiska skäl bör detta dock godtas och det bör framhållas att även en osäker identitet är bättre än att inga identitetsuppgifter finns, vilket är den i dag rådande ordningen.

Det bör även nämnas att identiteten för de personer som redan beviljats lagfart utan att vare sig personnummer eller samordningsnummer registrerats även i fortsättningen kommer att vara osäkra, om de inte själva väljer att komplettera sina uppgifter. Något sådant krav kan dock av praktiska skäl inte införas.

Samordningsnummer kan inte tilldelas avlidna personer. Det bör därför tas in ett undantag från skyldigheten att uppge en identitetsbeteckning för de särskilda fall där förvärvaren har avlidit när en ansökan om lagfart ges in.

Den lösning som utredningen sålunda förordar innebär i och för sig att hanteringen i lagfartsärenden i vissa fall kommer att ta längre tid. Det innebär dock inte något avsteg från den formella prövning som Lantmäteriet gör eftersom myndigheten inte kommer att utföra identitetskontrollen själv. Och den givna fördelen är att identiteten på fysiska personer som förvärvar fast egendom i fortsättningen i de flesta fall kommer att genomgå en kontroll och att uppgifterna i fastighetsregistret är mer tillförlitliga.

Utredningen föreslår därför att det framgår av jordabalken att en ansökan om lagfart ska för fysiska personer innehålla uppgift om förvärvarens personnummer eller samordningsnummer. Vidare bör

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

det införas en möjlighet att förklara ansökan vilande om den brister i det avseendet.

Krav på organisationsnummer och registrering av verklig huvudman för juridiska personer

Juridiska personer som är verksamma i Sverige har i de flesta fall en identitetsbeteckning, dvs. ett organisationsnummer. En utländsk juridisk person som saknar ett svenskt organisationsnummer kan begära att få det. Något särskilt skäl för att tilldelas ett organisationsnummer behövs inte. Den juridiska person som får ett organisationsnummer registreras i Skatteverkets register över tilldelade organisationsnummer. I registret finns uppgifter om bl.a. namn, adress och juridisk form. Utredningen anser att det bör ställas krav på att en juridisk person uppger sitt organisationsnummer för att beviljas lagfart. Organisationsnumret är lätt att få och ger åtminstone viss information om identiteten hos förvärvaren.

Vid tilldelning av organisationsnummer registreras inte den juridiska personens företrädare eller ägare. När en utländsk juridisk person ansöker om att tilldelas ett organisationsnummer kontrolleras bara att det faktiskt rör sig om en juridisk person i den mening som avses i svensk rätt. För att kunna koppla en lagfart till en eller flera fysiska personer även i de fall sökanden är en juridisk person krävs därmed något mer.

Syftet med Bolagsverkets register över verkliga huvudmän är som framgått av det föregående just att kunna ta reda på vilka fysiska personer som står bakom en juridisk person. Lagen är tillämplig på de flesta svenska juridiska personer och på utländska juridiska personer som driver verksamhet i Sverige, något som normalt är fallet för den utländska juridiska person som förvärvar en fastighet här. Juridiska personer hemmahörande i en annan stat inom EES behöver inte registrera sig hos Bolagsverket om de redan är registrerade i ett motsvarande register i något annat land. Eftersom lagstiftningen har sin grund i ett EU-direktiv, bör uppgifterna i registren huvudsakligen vara desamma i de olika länderna.

Utredningen anser att det för juridiska personer även ska ställas krav på att de är registrerade i Bolagsverkets register över verkliga huvudmän, eller motsvarande sådant register i en annan stat inom EES, för att beviljas lagfart. Det kravet kan dock endast ställas på

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

sådana juridiska personer som lagen om registrering av verkliga huvudmän är tillämplig på. Eftersom undantagen från tillämpningsområdet är få, får en sådan ordning till följd att det i den helt klara majoriteten av alla lagfartsärenden går att ställa ett sådant krav.

Utredningens bedömning är att en reglering i enlighet med det sagda får till följd att det i de flesta fall går att ta reda på vilka fysiska personer som ytterst äger eller kontrollerar en juridisk person som förvärvar en fastighet.

För Lantmäteriets del kommer en sådan lösning innebära att en kontroll mot Bolagsverkets register behöver göras, antingen genom direktåtkomst eller genom att sökanden själv ger in ett utdrag ur registret. När det gäller sådana utländska juridiska personer som registrerat sina uppgifter i en annan stat inom EES kommer ett utdrag att behöva ges in.

Inte heller denna hantering innebär ett avsteg från den formella prövning som Lantmäteriet gör. Det innebär dock nya kontroller och utredningsmoment för myndigheten.

Säkerställs identiteten genom utredningens förslag?

Utredningens förslag innebär att det i de allra flesta lagfartsärenden kommer att gå att knyta lagfarten till en viss fysisk person. Kravet på personnummer eller samordningsnummer när det gäller förvärvare som är fysiska personer innebär att möjligheten att uppge en falsk identitet minskar. Däremot är det förstås svårt att hindra att någon anlitar en bulvan för att dölja det faktiska ägandet till en fastighet.

Kravet på att juridiska personer ska ha anmält sina uppgifter till registret över verkliga huvudmän innebär också att det i de flesta fall går att koppla verkliga identiteter till den uppgivna förvärvaren. Om ett utländskt företag med utländska verkliga huvudmän förvärvar en fastighet, finns det visserligen begränsade möjligheter för Bolagsverket att kontrollera identiteten på de uppgivna fysiska personerna. Som redogjorts för i det föregående finns dock en möjlighet att förelägga en juridisk person att rätta uppgifter om det kan antas att dessa är felaktiga.

Sammantaget gör utredningen bedömningen att förslagen innebär en stor minskning av risken för att oriktiga identiteter registreras i lagfartsärenden.

6 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Förslag: Hyresförvärvslagen och övriga lagändringar ska träda i kraft den 1 januari 2025.

Hyresförvärvslagen ska inte tillämpas på förvärv före ikraftträdandet.

De nya bestämmelserna om skärpt krav på folkbokföring och kontroll vid omregistrering av ekonomisk förening ska inte tillämpas på beslut som fattas vid föreningsstämma före ikraftträdandet. I en sådan situation ska de äldre bestämmelserna tillämpas.

De nya bestämmelserna om ansökan om och vilandeförklaring av lagfart ska inte tillämpas på förvärv före ikraftträdandet. Också i detta avseende ska alltså äldre bestämmelser tillämpas.

Bedömning: Det behövs inga övergångsbestämmelser i övrig lagstiftning.

6.1 Ikraftträdande

Utredningen föreslår dels en helt ny lag, dvs. hyresförvärvslagen, dels ett flertal ändringar i andra lagar. När det gäller ikraftträdandedag bör hänsyn tas till den tid som kan beräknas gå åt för remissförfarande, fortsatt beredning inom Regeringskansliet och riksdagsbehandling. Hyresförvärvslagen föreslås dessutom kompletteras med föreskrifter som behöver utfärdas innan lagen kan tillämpas. Därutöver behöver kommunerna och berörda myndigheter få möjlighet att anpassa sina verksamheter och system i den utsträckning som krävs för fullgörandet av uppgifterna enligt lagen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Med hänsyn till det torde samtliga lagändringar kunna träda i kraft den 1 januari 2025. Utredningen föreslår därför detta datum för ikraftträdande.

6.2 Övergångsbestämmelser

Hyresförvärvslagen och anslutande lagändringar

Det ligger i sakens natur att den nya hyresförvärvslagen inte bör tillämpas på förvärv före ikraftträdandet. En övergångsbestämmelse av vilket detta framgår bör införas i klargörande syfte.

Eftersom ändringarna i lagen om samäganderätt, lagen om arrendenämnder och hyresnämnder, lagen om vissa bulvanförhållanden, lagen om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt samt offentlighets- och sekretesslagen föreslås träda i kraft samma dag behövs inga övergångsbestämmelser avseende dessa. Att ändringarna endast ska tillämpas på förvärv efter ikraftträdandet följer av övergångsbestämmelsen som utredningen föreslår i hyresförvärvslagen.

Skärpt krav på folkbokföring och kontroll vid omregistrering av ekonomisk förening

De nya bestämmelserna om skärpt krav på folkbokföring och kontroll vid omregistrering av ekonomisk förening bör endast tillämpas på beslut på föreningsstämmor som fattats efter ikraftträdande av lagen. En övergångsbestämmelse om att den gamla lagen gäller i fråga om beslut som fattats på föreningsstämma före ikraftträdandet bör tas in.

Ansökan om lagfart

En person som ska förvärva en fastighet bör vid förvärvstidpunkten veta vilka förutsättningar som gäller för förvärvet. De nya kraven beträffande ansökan om lagfart bör därför inte vara tillämpliga på förvärv innan lagen trätt i kraft. Utredningen föreslår därför att en övergångsbestämmelse införs med innebörden att äldre bestämmelser gäller för förvärv före ikraftträdandet av de nya bestämmelserna.

7 Konsekvenser

Bedömning: Lagändringarna ger endast en marginell påverkan på kommunernas kostnader. Någon ekonomisk reglering bedöms därför inte behövas. Förslagen innebär en proportionerlig inskränkning av den kommunala självstyrelsen.

Lagändringarna leder till endast marginella kostnadsökningar för hyresnämnderna, Svea hovrätt, Lantmäteriet, Skatteverket och Bolagsverket. Kostnadsökningarna bedöms kunna rymmas inom ramen för befintliga anslag.

Lagändringarna kan medföra en viss ökning av kostnader och administrativa bördor för förvärvare och överlåtare av hyresfastigheter samt därmed för fastighetsmarknaden i stort. Samtidigt ger de ett väsentligt starkare skydd för hyresgäster i olika situationer.

Lagändringarna har också förebyggande och avhållande effekt när det gäller brottslighet på fastighetsmarknaden.

7.1 Inledning

I 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474) och 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning anges vilka konsekvenser av förslagen i ett betänkande som ska redovisas. Härutöver anges i direktiven att effekterna för hyresgäster och andra boende, fastighetsägare och fastighetsmarknaden i stort ska redovisas.

Med beaktande av de förslag som utredningen lägger fram redogörs i det följande för förslagens ekonomiska konsekvenser för kommuner och statliga myndigheter samt betydelse för den kommunala självstyrelsen. Vidare beskrivs de ekonomiska konsekvenserna för företag och i vilken utsträckning förslagen kan påverka konkurrensförhållandena mellan företagen. Det redogörs även för förslagens be-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

tydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet samt jämställdheten mellan kvinnor och män. Slutligen görs en bedömning av om regleringen överensstämmer med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen. Vad som i övrigt anges i nämnda bestämmelser är inte relevant för utredningens förslag och kommer därmed inte att behandlas.

De myndigheter och andra som berörs har getts möjlighet att själva uppskatta de konsekvenser lagändringarna får. Dessa uppskattningar ligger till viss del till grund för de bedömningar utredningen gör i det följande. En svårighet när det gäller att uppskatta konsekvenserna av den föreslagna hyresförvärvslagen för kommuner, myndigheter och enskilda är att det inte går att göra en säker bedömning av hur många ärenden som årligen kommer att hanteras av kommunerna och granskas av hyresnämnderna.

7.2 Offentligfinansiella konsekvenser

Konsekvenser för kommunerna

Förslaget om en hyresförvärvslag innebär att kommunerna åläggs att utföra uppgifter som de tidigare har haft men inte har i dag. Handläggningen av förvärvsärenden innefattar allt från att registrera en inkommen anmälan till att utfärda förelägganden, skriva yttranden till hyresnämnden och fatta beslut. Initialt kommer en ny lag också innebära anpassningar av system samt utbildnings- och informationsinsatser. I ett fåtal storstadskommuner där fastighetstransaktioner är vanligt förekommande kan det också innebära att nya medarbetare behöver rekryteras.

Statistik från Lantmäteriet visar att det 2021 beviljades 6 075 lagfarter och 135 inskrivningar av tomträttsinnehav avseende hyreshusenheter. Av dessa avsåg 3 213 lagfarter respektive inskrivna tomträttsinnehav fastigheter med typkod 320 (hyreshusenhet bostäder) och 321 (hyreshusenhet bostäder och lokaler). Det finns ingen motsvarande statistik över hur många indirekta fastighetsförvärv som görs årligen eftersom sådana förvärv inte föranleder någon lagfartsansökan.

År 2007 skedde cirka 3 400 anmälningar enligt den gamla förvärvslagen till kommunerna. När den lagen upphävdes, bedömdes de därav föranledda besparingarna för kommunerna röra sig om åtminstone 3 000 000–5 000 000 kronor per år. Besparingarna bedömdes endast

komma att beröra storstadskommunerna. Någon reglering av besparingarna för kommunerna enligt den kommunala finansieringsprincipen gjordes därför inte. (Se prop. 2009/10:21, s. 42.)

Baserat på statistiken från Lantmäteriet och uppgiften om antalet anmälningar enligt den gamla förvärvslagen bedömer utredningen att antalet anmälningar om förvärv i vart fall inte kommer att understiga 3 400 per år.

I betänkandet SOU 2008:75, som föreslog att den gamla förvärvslagen skulle avskaffas, redovisades svar från en enkät som inom ramen för den utredningens arbete skickades ut till samtliga kommuner. Av de 210 kommuner som besvarade enkäten uppgav 84 att de hade haft så få ärenden att de inte generellt kunde svara på frågorna (s. 62).

Sveriges 290 kommuner varierar i storlek och fastighetsförvärven är framför allt många i storstadskommunerna. Omfattningen av det arbete som behöver läggas ned kan således även med en ny hyresförvärvslag förväntas variera mycket mellan olika kommuner. I storstadskommunerna kommer anmälningarna vara klart fler än i mindre kommuner. Enligt utredningens uppskattning kan det för storstadskommunerna sammantaget behövas motsvarande några årsarbetskrafter för att hantera dessa ärenden. Den tid som behöver läggas ned per anmälan kan samtidigt tänkas bli kortare i en kommun som hanterar anmälningar mer rutinmässigt än i en liten kommun som kanske bara hanterar någon enstaka anmälan om året.

Det är utredningens bedömning att de flesta anmälningar kommer att kräva en liten arbetsinsats eftersom många förvärv kommer att kunna lämnas utan åtgärd redan efter en kort inledande kontroll. Vilka resurser som kommunens handläggning kommer att kräva bedöms variera från fall till fall. De ärenden i vilka kommunen behöver extra handläggningstid samt de ärenden som sedan överlämnas för granskning kräver naturligtvis mer resurser än övriga. Antalet förvärv som kommer att behöva granskas av hyresnämnden bedöms dock bli förhållandevis lågt. När det gäller antalet beslut om sanktionsavgifter bedöms dessa bli relativt sällsynta och inte medföra någon större ökning i kommunernas arbetsmängd.

Sammantaget innebär en ny hyresförvärvslag att kommunerna visserligen åläggs att utföra uppgifter som de inte har i dag. Särskilt mot bakgrund av bedömningen av kostnadsbesparingarna när den gamla förvärvslagen upphävdes menar utredningen emellertid att lagen endast kommer att ha en marginell påverkan på kommunernas kostnader.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Tillämpningsområdet föreslås i och för sig bli något bredare än tidigare, vilket bör leda till fler anmälningar. Detta behöver dock inte innebära att tidsåtgången blir mer än marginellt högre eftersom majoriteten av alla anmälningar kommer att kunna handläggas snabbt. Utredningen föreslår därför inte någon ekonomisk reglering.

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Den föreslagna nya hyresförvärvslagen ställer upp ramar för vad det är som ska prövas och vilka beslut som ska fattas. Hur arbetet ska närmare organiseras inom varje kommun är upp till kommunerna att själva besluta.

I viss mån utgör hyresförvärvslagen en inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Syftet med lagstiftningen är att stärka skyddet för hyresbostadsgäster och motverka brottslighet på fastighetsmarknaden. Det finns redan i dag möjlighet att genom stöd i olika lagar ingripa mot fastighetsägare som missköter förvaltningen av en fastighet. Regler som syftar till att hindra sådana olämpliga ägare att ta sig in på marknaden finns dock inte och utredningen har inte funnit något alternativt, mindre ingripande sätt att uppnå de mål som uppställs i utredningens direktiv.

Inskränkningen bedöms därmed vara nödvändig mot bakgrund av lagstiftningens ändamål. Lagen bedöms inte heller gå utöver vad som kan anses godtagbart för att uppnå detta syfte.

Konsekvenser för hyresnämnderna och Svea hovrätt

Som framgått av det föregående innebär utredningens förslag om en ny hyresförvärvslag att kommunerna tillförs nya arbetsuppgifter. Med lagen får även hyresnämnderna och Svea hovrätt en ökad tillströmning av ärenden. De anmälningar som kommunerna överlämnar för granskning kommer att hanteras av hyresnämnderna och i förlängningen av Svea hovrätt i de fall de överklagas. Dessutom kommer kommunernas beslut i frågor om sanktionsavgifter att kunna överklagas till hyresnämnden och därifrån till Svea hovrätt.

Eftersom det inte är möjligt att med någon exakthet bedöma hur många förvärv per år som kommer att anmälas till kommunerna, är det inte heller möjligt att förutsäga hur många av dessa ärenden som

kommer att överlämnas till hyresnämnderna för granskning. En utgångspunkt kan dock vara antalet avgjorda ärenden enligt den gamla förvärvslagen i hyresnämnderna. Enligt redovisad statistik i betänkandet Ägande och förvaltning av hyreshus (SOU 2008:75) prövades runt 20 ärenden per år av hyresnämnderna under åren 1998–2006. Vissa kommuner lämnade aldrig över något ärende till hyresnämnden, Stockholms kommun lämnade över cirka 2 procent av alla ärenden och några få kommuner överlämnade hälften eller alla ärenden till hyresnämnden. (Se s. 64 ff.)

Utredningens bedömning är att antalet anmälningspliktiga förvärv kommer att vara fler enligt den nya hyresförvärvslagen än enligt den gamla förvärvslagen eftersom tillämpningsområdet är något bredare. Det kan inte uteslutas att kommunernas, i förhållande till den gamla förvärvslagen, förkortade handläggningstid kan få konsekvenser för hur många ärenden som överlämnas för granskning. Det är dock svårt att bedöma om det innebär att procentuellt sett fler eller färre hamnar hos hyresnämnderna. Uppskattningsvis bedömer utredningen att något fler ärenden än vad som var fallet tidigare kommer att överlämnas till hyresnämnderna. I den uppskattningen har utredningen även tagit hänsyn till ärendena om överklagande av sanktionsavgift.

Under den senaste femårsperioden har hyres- och arrendenämnderna haft ett genomsnitt om cirka 40 000 inkomna och avgjorda ärenden per år (Sveriges domstolars årsredovisning 2022 s. 67). Sammantaget gör utredningen bedömningen att ökningen av antalet ärenden med anledning av förslaget om hyresförvärvslag inte kommer att vara fler än att kostnaderna för detta bör kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag. Antalet ärendet som överklagas och prövas av Svea hovrätt bedöms bli ännu färre och kostnadsökningen bör därmed även för hovrättens del kunna finansieras inom ramen för det befintliga anslaget.

Konsekvenser för Lantmäteriet

För Lantmäteriet innebär förslaget om en ny hyresförvärvslag att myndigheten behöver utföra fler utredningsmoment i vissa inskrivningsärenden. Vid ansökningar om lagfart ska myndigheten kontrollera om överlåtelsen avser en fastighet eller tomträtt taxerad som

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

hyreshusenhet och om en anmälan i sådana fall har gjorts till kommunen. Det kan förväntas att de allra flesta förvärvare, i vart fall efter en tid, kommer att uppfylla sin anmälningsskyldighet till kommunen och ge in kommunens eller hyresnämndens beslut i samband med ansökan om lagfart. I en del fall kommer så klart avsaknaden av sådana beslut kräva att Lantmäteriet vidtar ytterligare handläggningsåtgärder och beslutar om vilandeförklaring.

Förslaget om stärkta identitetskontroller vid fastighetsförvärv innebär att Lantmäteriet i fråga om fysiska personer ska kontrollera att den som ansöker om lagfart har ett personnummer eller samordningsnummer. I fråga om juridiska personer ska Lantmäteriet kontrollera att förvärvaren har ett organisationsnummer och har registrerat sig i Bolagsverkets register över verkliga huvudmän. Om förvärvaren saknar något av detta behöver myndigheten vidta ytterligare åtgärder i form av förelägganden, beslut om vilandeförklaringar och i några fall kontakt med Skatteverket för att begära tilldelning av samordningsnummer.

Åren 2020–2022 beviljade Lantmäteriet lagfart i 5 300 ärenden i snitt årligen utan att vare sig personnummer eller samordningsnummer registrerades. Hur många juridiska personer som beviljades lagfart utan att organisationsnummer uppgavs saknas det uppgifter om. Det är svårt att dra någon långtgående slutsats av siffrorna när det gäller att bedöma hur utredningens förslag påverkar arbetsbelastningen för Lantmäteriet. En rimlig utgångspunkt synes vara att de som kan, och känner till kraven, kommer att anpassa sig efter dem. I en del fall kommer naturligtvis avsaknaden av samordningsnummer leda till ett merarbete för Lantmäteriet och till att en ansökan om lagfart tar längre tid att handlägga än den gör i dag.

Sammantaget bedömer utredningen att förslagen i och för sig kommer att ge upphov till merkostnader för Lantmäteriet, främst på grund av fler handläggningsåtgärder och beslut. Mot bakgrund av att det trots allt, åtminstone efter en tid av anpassningar, kommer att vara endast en marginell andel av myndighetens sammanlagda inskrivningsärenden som kräver en ökad arbetsinsats bedöms merkostnaden rymmas inom Lantmäteriets befintliga anslag.

Både förslaget om en ny hyresförvärvslag och om stärkta identitetskontroller vid fastighetsförvärv kommer också att innebära att Lantmäteriet behöver göra anpassningar i sina IT-system. Det rör sig om anpassningar i handläggningsstöd och de e-tjänster som kund-

erna använder sig av. Dessa anpassningar medför vissa engångskostnader som i sammanhanget bedöms som så marginella att de inte kräver någon ytterligare finansiering.

Konsekvenser för övriga statliga myndigheter

Enligt förslaget om hyresförvärvslag ska det införas en uppgiftsskyldighet för de statliga myndigheter som regeringen bestämmer. Eftersom antalet ärenden i hyresnämnderna kan förväntas bli förhållandevis få, är det utredningens bedömning att de resurser som andra myndigheter kan behöva ta i anspråk för att tillhandahålla hyresnämnden efterfrågade uppgifter och handlingar kommer att vara begränsade. Kostnaderna för dessa statliga myndigheter bör därför kunna finansieras inom befintliga anslag.

Förslaget om en ny paragraf i bostadsrättslagen (9 kap. 19 a §), innebär att ekonomiska föreningar som äger en eller flera hyresfastigheter med uthyrda lägenheter ska få fatta beslut om att omregistrera föreningen till en bostadsrättsförening endast under förutsättning att vissa krav är uppfyllda. Det är Bolagsverket som kontrollerar att kraven iakttagits när den ekonomiska föreningen begär att få omregistreras till bostadsrättsförening. Av statistik från Bolagsverket framgår att 78 objekt omregistrerades till bostadsrättsförening under åren 2018–2022, vilket ger ett snitt om knappt 16 årligen. Hur många av dessa objekt som var ekonomiska föreningar som redan ägde fastigheter med uthyrda lägenheter går inte att utläsa ur statistiken. Utredningen bedömer att det i och för sig kan innebära en viss ökad kostnad för Bolagsverket att kontrollera att kraven är uppfyllda innan omregistrering sker. Eftersom antalet ärenden per år är mycket få, och dessutom kan tänkas minska som en konsekvens av lagstiftningen, är kostnaden försumbar och ryms inom ramen för befintliga anslag.

Förslaget om stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp får som konsekvens att Skatteverket behöver genomföra fler identitetskontroller och handlägga fler ärenden om samordningsnummer än i dag. Det handlar således om en ökning av antalet ärenden och inte nya eller ändrade arbetsuppgifter. Utredningens bedömning är att ökningen endast har en marginell påverkan och att de tillkommande kostnaderna ryms inom befintliga anslag.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

7.3 Samhällsekonomiska konsekvenser

Konsekvenser för bostadshyresgäster

Den föreslagna nya hyresförvärvslagen stärker helt klart tryggheten för bostadshyresgäster som i mindre mån än tidigare riskerar att få en hyresvärd som är kriminell eller av andra skäl inte är lämplig att förvalta hyresfastigheter. Genom att de oseriösa förvärvarna sållas bort från fastighetsmarknaden kan konsekvensen bli att hyresgästernas boendemiljö blir tryggare.

Det går visserligen inte att utesluta en situation där förvärvaren av ett hyreshus inte får erforderlig tillåtelse till förvärvet och överlåtaren, som ofrivilligt kvarstår som fastighetsägare, kanske är mindre benägen att utföra nödvändiga reparationsarbeten. Detta är dock en nödvändig konsekvens eftersom alternativet, att hyresgästerna måste stå ut med en oseriös eller kriminell hyresvärd, inte är godtagbart.

De ändringar som föreslås i bostadsrättslagen bedöms säkerställa att hyresgäster inte kringgås i ombildningsförfaranden. De olika upplägg som identifierats har inneburit att hyresgäster fråntagits rätten att vara med och påverka beslutet om ombildning från hyresrätt till bostadsrätt. I vissa fall innebär upplägen också att en sådan ekonomisk plan som utgör ett mycket viktigt underlag för beslutet om ombildning inte har funnits tillgänglig innan beslut fattats. Kringgåendena av lagen har därmed inneburit dels att det inte har varit möjligt att bedöma föreningens ekonomiska förutsättningar inför beslutet om förvärv, dels att de boende helt fråntagits rätten att påverka beslutet om ombildning.

Genom de förslag som utredningen lägger fram hindras i vart fall två kända tillvägagångssätt för att kringgå bestämmelserna i bostadsrättslagen, vilket ger de boende en rätt att vara med och påverka beslutet och tillhandahållas ett tillfredsställande underlag inför beslutet på det sätt som lagen föreskriver.

Konsekvenser för fastighetsägare och fastighetsmarknaden i stort

Förslaget om en hyresförvärvslag innebär att fysiska och juridiska personer som förvärvar hyresfastigheter kommer att först behöva ta ställning till om förvärvet är anmälningspliktigt och därefter eventuellt upprätta en anmälan och ge in till kommunen. Även en över-

låtare behöver ta ställning till om förvärvet är anmälningspliktigt och sedan i vissa fall upplysa kommunen om att en överlåtelse har skett. Det innebär att företagen på fastighetsmarknaden behöver sätta sig in i regelverket. Många transaktioner av hyresfastigheter kommer att medföra administrativa skyldigheter för både förvärvare och överlåtare.

Av SCB:s uppgifter om företag efter näringsgren framgår att det fanns 113 155 fastighetsbolag och fastighetsförvaltare år 2022. Merparten av dessa utgörs av företag med noll anställda (87 procent). Företag med 1–4 anställda utgör 10 procent. Resterande utgörs av företag med 5–500+ anställda. Någon heltäckande statistik över hur många fastighetstransaktioner som sker årligen finns inte och det är inte möjligt att beräkna hur många fastighetsägare som påverkas av lagändringarna. Det bör påpekas att även andra företag än just fastighetsbolag och fastighetsförvaltare kan förvärva hyresfastigheter.

Olika fastighetsägare kommer att drabbas olika mycket av förslaget, vilket bl.a. har att göra med hur stora ägarna är och vilka rutiner som kan upparbetas hos dem för att anmäla ett förvärv. Det är utredningens bedömning att förfaranden som leder till att en anmälan lämnas utan åtgärd kommer att innebära låga kostnader för de enskilda företagen. Om ett förvärv granskas leder det till högre kostnader eftersom förvärvaren i det fallet behöver ge in mer underlag för hyresnämndens granskning. Beroende på skälet till att förvärvet behöver granskas kommer förvärvarens kostnader att variera. Är frågan lätt att utreda behöver granskningen inte innebära någon större administrativ börda medan vissa ärenden kan ta längre tid och således fler kostnader i anspråk. Om hyresnämnden beslutar att inte ge tillstånd till ett förvärv som därmed blir ogiltigt, kan det leda till ytterligare kostnader när prestationerna ska återgå.

En hyresförvärvslag kommer också att innebära att fastighetstransaktioner kan ta något längre tid att genomföra, vilket i sig kan medföra indirekta kostnader och minskade intäkter. I detta avseende drabbas såväl överlåtaren som förvärvaren.

Sammantaget gör utredningen bedömningen att förslaget om hyresförvärvslag i de flesta fall kommer att medföra marginellt ökade kostnader och administrativa bördor för överlåtare och förvärvare. Utredningens uppfattning är att kostnaderna i den stora majoriteten av fallen kommer att vara klart begränsade och att dessa får anses vara

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

godtagbara med hänsyn till de samhällsviktiga skyddsändamålen med lagstiftningen.

Påverkan på konkurrensförhållanden för företag

Utredningens förslag innebär att förvärv som görs av det allmänna och anslutande juridiska personer är undantagna från lagens krav på anmälan och granskning. I dessa fall finns det därmed inte sådana administrativa kostnader eller sådan tidsutdräkt förknippade med ett anmälningsförfarande som för andra företag.

Anmälningsförfarandet kan vidare generellt påverka små företag i högre utsträckning än stora företag. Stora fastighetsförvaltare kommer säkert att ha bättre förutsättningar för att ha inarbetade rutiner för att hantera en anmälan än små företag som genomför transaktioner mer sällan.

Utredningens bedömning är trots det att förslaget om en hyresförvärvslag har en mycket begränsad påverkan på konkurrensförhållandena mellan offentliga aktörer och privata aktörer respektive stora aktörer och små aktörer. Skälet till det är att kostnaderna i sammanhanget kommer att vara marginella och att möjligheten till anmälan i förtid samt de relativt korta tidsfristerna för handläggning kommer att bidra till ett snabbt förfarande.

De företag som på grund av granskning hos hyresnämnden drabbas av något högre kostnader för administration och längre tidsutdräkt påverkas förstås mer än de som inte granskas. Det får dock i sammanhanget anses godtagbart med hänsyn till att syftet med lagstiftningen är att hindra olämpliga förvärv och att en granskning troligtvis kommer att vara påkallad i de relativt få fall som överlämnas till hyresnämnden. Att hindra oseriösa och kriminella förvärvare från att etablera sig på hyresmarknaden stärker också på sikt företagens konkurrenskraft och skapar bättre och mer rättvisa förhållanden för alla på fastighetsmarknaden.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

7.4 Konsekvenser för brottsligheten, det brottsförebyggande arbetet och jämställdheten

Konsekvenser för brottsligheten

Att förebygga brott handlar om att vidta åtgärder för att minska risken för att brott begås. Både förslaget om en hyresförvärvslag och om säkerställda identiteter vid fastighetsköp har delvis samma syfte: att undanhålla kriminella från fastighetsmarknaden. Som framgår av avsnitt 3.4 används fastighetsmarknaden i dag i förhållandevis stor omfattning av kriminella i syfte att tvätta pengar. Både själva förvärvet av fastigheten och innehavet av fastigheten kan vara en del av det brottsliga upplägget.

De åtgärder som föreslås är av administrativ karaktär. Hyresförvärvslagen ger myndigheterna en möjlighet att granska en förvärvares eventuella brottsliga kopplingar och hur förvärvaren finansierat inköpet av fastigheten. På så vis blir det svårare både för den med ett brottsligt förflutet och den som med obeskattade medel försöker finansiera ett fastighetsköp att ta sig in på hyresfastighetsmarknaden. Förslaget har därför en preventiv effekt när det gäller möjligheterna att tvätta pengar och använda hyresfastigheter även för andra typer av ekonomisk eller organiserad brottslighet.

Förslaget om stärkta identitetskontroller innebär att myndigheterna får bättre kännedom om vilka det är som äger fast egendom i Sverige. Möjligheten att förvärva fast egendom utan att egentligen identifiera sig har som framgår av avsnitt 5.1 inneburit att fastigheter använts i utpräglat penningtvättssyfte. Ett krav på att den som ansöker om lagfart identifierar sig gör det mindre attraktivt att nyttja fastigheter för sådana syften.

Utredningens bedömning är sammantaget att förslagen om att granska förvärvare av hyresfastigheter samt säkerställa identiteterna på dem som köper fastigheter kommer att ha en tydlig brottsförebyggande effekt och bidra till att minska brottsligheten.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Möjliga besparingar av brottsförebyggande arbete

Som framgår av detta avsnitt är det utredningens bedömning att förslagen som framförs kommer att leda till något ökade kostnader för företag och myndigheter. Förslagen kan dock också leda till minskad brottslighet på fastighetsmarknaden. Brottslighet har effekter på olika delar av samhället och leder till både direkta och indirekta kostnader för enskilda och myndigheter. Brottsförebyggande åtgärder kan innebära stora besparingar vad gäller samhällsekonomiska kostnader och minska lidande och skadeverkningar för enskilda. Att utestänga kriminella från marknaden stärker även de seriösa företagens konkurrenskraft. Hur stora besparingar eller minskat lidande som detta ger går av naturliga skäl inte att bedöma med säkerhet eftersom det är svårt att uppskatta brottslighetens omfattning och konsekvenser.

Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Utredningens uppfattning är att det inte kan sägas att någon av de föreslagna bestämmelserna på grund av sin utformning träffar kvinnor och män olika. Förslagen kan inte antas få konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män.

7.5 EU-rättsliga aspekter

Bedömning: Lagstiftningen innebär inte en otillåten begränsning av principen om likabehandling eller rätten till fri rörlighet inom EU.

Inledning

Förslaget om en ny hyresförvärvslag och om stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp behöver även analyseras utifrån EU-rättsliga aspekter. Enligt utredningens förslag om en ny hyresförvärvslag omfattas, med några få undantag, alla förvärv av hyresfastigheter av tillämpningsområdet. Det innebär att fysiska och juridiska personer från såväl andra medlemsstater inom EU som länder utanför EU kommer att behöva beakta anmälningsskyldigheten i lagen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Förslaget om stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp innebär att alla fysiska personer som förvärvar en fastighet behöver ge in identitetsuppgifter vid lagfartsansökan. För juridiska personer innebär det en skyldighet att uppge ett organisationsnummer samt att anmäla sina uppgifter till registret för verkliga huvudmän. Förslaget är tillämpligt på personer hemmahörande både inom EU och länder utanför EU.

Mellan EU:s medlemsstater gäller principerna om likabehandling och icke-diskriminering samt rätten till fri rörlighet. Av de fyra friheterna som gäller inom den inre marknaden är det bestämmelserna om fri rörlighet för kapital och etableringsfrihet i artiklarna 63 respektive 49 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) som är av intresse med anledning av utredningens förslag.

Likabehandlingsprincipen

En grundläggande princip inom EU-rätten är den om likabehandling, eller icke-diskriminering. EU-domstolen har i praxis fastställt att likabehandlingsprincipen innebär att lika situationer inte får behandlas olika och att olika situationer inte får behandlas lika, såvida det inte finns sakliga skäl för en sådan behandling. (Se t.ex. mål C-463/12, Copydan Blåkopi mot Nokia Danmark, EU:C:2015:144, punkterna 31–33.)

Enligt artikel 18 i EUF-fördraget är all diskriminering på grund av nationalitet förbjuden. Diskrimineringsförbudet innebär att fysiska och juridiska personer från andra medlemsstater ska behandlas på samma sätt som det egna landets medborgare och företag. Fördragsbestämmelserna förbjuder inte bara öppen diskriminering inom unionen, utan även indirekt diskriminering, dvs. regler som skenbart ställer upp andra kriterier än nationalitet för särbehandling men som leder till en sakligt obefogad förmånsbehandling av det egna landets invånare eller företag.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Etableringsfriheten

I 26.2 EUF-fördraget definieras den inre marknaden som ett område utan inre gränser, där fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital säkerställs i enlighet med bestämmelserna i fördragen. Rätten till fri rörlighet är en av de grundläggande rättigheterna inom EU-rätten.

Enligt artikel 49 i EUF-fördraget ska inskränkningar för medborgare i en medlemsstat att fritt etablera sig på en annan medlemsstats territorium förbjudas. Av rättspraxis framgår att etableringsfriheten omfattar rätten att bilda och driva företag på samma villkor som gäller för etableringsstatens egna medborgare. Etableringsfriheten omfattar även fysiska och juridiska personers förvärv av andelar i bolag i andra medlemsstater när förvärvet ger personen möjlighet att utöva ett bestämmande inflytande över bolagets beslut och att bestämma över dess verksamhet. (Se mål C-201/15, AGET Iraklis: EU:C:2016:972, punkterna 45 ff.)

Nationella regler som direkt diskriminerar näringsutövare på grund av deras nationalitet kan rättfärdigas med stöd av artiklarna 51 och 52 i EUF-fördraget. Således kan verksamhet som, om än endast tillfälligt, är förenad med utövandet av offentlig makt, legitimera undantag från den fria rörligheten. Vidare kan även hänsyn till allmän ordning, säkerhet och hälsa rättfärdiga diskriminering på grund av nationalitet. Också indirekt diskriminering omfattas av förbudet. Sådan diskriminering kan rättfärdigas om medlemsstaten kan visa att de aktuella kriterierna som orsakar den negativa effekten är objektiva i förhållande till sitt ändamål och baserade på annat än nationellt ursprung.

Även icke-diskriminerande nationella regler kan vara ett hinder mot den fria rörligheten och otillåtna. I mål C-55/94, Gebhard, EU:C:1995:411 fastslog EU-domstolen att nationella åtgärder som kan hindra eller göra det mindre attraktivt att utöva de grundläggande friheter som garanteras av fördraget för att vara tillåtna ska uppfylla fyra förutsättningar. Sådana åtgärder ska vara tillämpliga på ett icke-diskriminerande sätt, de ska framstå som motiverade med hänsyn till ett trängande allmänintresse, de ska vara ägnade att säkerställa förverkligandet av den målsättning som eftersträvas genom dem och de ska inte gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå denna målsättning.

EU-domstolen har som trängande allmänintresse (tvingande hänsyn) accepterat att medlemsstaterna förbjuder lotterier och spel i olika former i konsumentsskyddssyfte eller för att bevara den allmänna ordningen. Andra intressen som godtagits är folkhälsohänsyn, kulturell mångfald, trafiksäkerhet och garantier för socialt skydd. När det gäller kravet på proportionalitet har EU-domstolen uttalat att de skyddshänsyn som åberopas ska framstå som genuina, att vidtagna åtgärder ska te sig ändamålsenliga och proportionerliga, och att mindre ingripande åtgärder inte skulle kunna uppnå syftena.

Den fria rörligheten för kapital

När det gäller den fria rörligheten för kapital framgår det av artikel 63 EUF-förordningen att alla restriktioner för kapitalrörelser och betalningar mellan medlemsstater samt mellan medlemsstater och tredjeland ska vara förbjudna. Kapitalrörelser är t.ex. kapitalöverföringar till annat land för investeringar i företag eller placeringar i värdepapper eller på konton i banker eller andra kreditinstitut, liksom finansiella lån och säkerheter. Den fria rörligheten för kapital sträcker sig längre än de andra rörligheterna genom att den också gäller till förmån för företag och privatpersoner från medlemsstater utanför EU som vill föra kapital till EU. Fastighetsmarknaden ingår i kapitalmarknaden och rätten att fritt inom EU föra kapital över gränserna gäller därmed också för köp och belåning av fastigheter inom EU.

Enligt EU-domstolen utgör rätten att förvärva, nyttja och avyttra fast egendom i en annan medlemsstat ett nödvändigt komplement till etableringsfriheten. I de fria kapitalrörelserna ingår utländska medborgares investeringar i fast egendom i en medlemsstat. I mål C-302/97, Klaus Konle, EU:C:1999:271 fann EU-domstolen att en lag i Tyrolen som krävde förvärvstillstånd för köp av fastigheter stred mot den fria rörligheten för kapital. Domstolen slog fast att om en medlemsstat kan motivera sitt krav på förhandstillstånd så kan den inskränkande åtgärd som ett sådant krav utgör tillåtas enbart om den inte tillämpas på ett diskriminerande sätt och om samma resultat inte kan uppnås genom andra, mindre betungande förfaranden. Eftersom lagstiftningen var utformad på ett sätt som riskerade att diskriminera icke-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

österrikare, utgjorde den en begränsning av de fria kapitalrörelserna som inte var nödvändig för att uppfylla syftet med lagstiftningen.

När det gäller nationella begränsningar i den fria rörligheten för kapital kan även sådana, i likhet med vad som gäller de andra friheterna, tillåtas under vissa förutsättningar. En tillåten inskränkning ska vara motiverad av något av de skäl som anges i artikel 65 i EUF-fördraget, t.ex. hänsyn till allmän ordning eller säkerhet, eller med hänsyn till tvingande allmänintressen och därtill vara proportionerlig (se mål C-78/18, EU:C:2020:476, punkt 76 f.) Åtgärderna får enligt 65.3 EUF-fördraget inte heller vara medel för godtycklig diskriminering.

EU-rätten utgör inte ett hinder mot utredningens förslag om en ny hyresförvärvslag

Som konstaterats i det föregående är rätten att förvärva och sälja fast egendom i en medlemsstat ett komplement till etableringsfriheten. Att utländska medborgare ska kunna investera i fast egendom i EU:s medlemsstater ingår också som en del i den fria rörligheten för kapital. Sådana bestämmelser om anmälningsskyldighet för förvärv av hyresfastigheter som utredningen föreslår skulle kunna hindra den fria rörligheten när utländska förvärvare vill investera i fastigheter i Sverige. Frågan är om denna begränsning ändå är godtagbar enligt EU-rätten.

Den föreslagna lagstiftningen har flera grundläggande syften. Ett viktigt ändamål är att skydda bostadshyresgäster från oseriösa och kriminella fastighetsägare och att säkra rätten till ett tryggt boende. Vidare har lagen ett brottsförebyggande syfte, särskilt vad gäller förekomsten av penningtvätt i fastighetsbranschen. Båda dessa skäl är sådana tvingande allmänintressen som i och för sig motiverar en begränsning av den fria rörligheten.

Den anmälningsskyldighet som föreskrivs i lagen är vidare enligt utredningens bedömning inte diskriminerande i EU-rättslig mening. Det görs i lagen inte någon skillnad på inhemska förvärvare eller förvärvare från andra länder. Samtliga förvärv, med några få undantag, omfattas av anmälningsskyldigheten. Det kan inte heller anses att lagstiftningen som sådan uppställer krav som är svårare för en utländsk förvärvare än en svensk förvärvare att uppfylla. Det kan – låt vara att det inte är eftersträvansvärt – till och med vara så att en utländsk

förvärvare i själva verket kan ha en fördel av att det inte går att spåra någon misskötsel bakåt i tiden helt enkelt därför att förvärvaren tidigare inte varit verksam i Sverige. De föreslagna bestämmelserna kan därmed varken anses direkt eller indirekt diskriminerande mot fysiska eller juridiska personer från andra medlemsländer eller tredje land.

Utredningen föreslår att ett fåtal subjekt ska undantas från skyldigheten att anmäla sina förvärv. När det gäller det undantag som ska göras för staten, kommuner, regioner eller juridiska personer som dessa har ett bestämmande inflytande över, ska det enligt allmänna principer på området tillämpas likadant på motsvarande subjekt i medlemsstater i EU. Detsamma gäller för sådana kreditinstitut som enligt andra regler är skyldiga att efter en viss tid åter avyttra egendomen. Skälet till att de offentliga subjekten bör undantas är att man bör kunna utgå från att de uppfyller de krav som ställs på en förvärvare som behöver ansöka om tillstånd. Det gäller såväl de svenska som de som är hemmahörande i ett annat EU-land. När det gäller kreditinstitutens förvärv saknas det skäl att kontrollera dessa eftersom de enligt andra regler åter ska avyttra fastigheten. Dessa undantag bör dock endast gälla för subjekt hemmahörande i Sverige och inom EU. Utredningen anser inte att det är motiverat att även undanta motsvarande subjekt från tredjeland.

När det gäller proportionaliteten i begränsningen ska det framhållas att det för de flesta förvärv kommer att räcka med en anmälan som relativt snabbt kommer att kunna hanteras av kommunen och utmynna i ett beslut om att lämna anmälan utan åtgärd. Det rör sig alltså om ett slags administrativt förfarande som varken kommer att kosta något eller i de flesta fall ta någon längre tid i anspråk. Och när en anmälan leder vidare till granskning kommer det många gånger att finnas skäl till det. Det får anses att den i sammanhanget ringa bördan för den enskilde förvärvaren inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå de syften som lagen eftersträvar.

Sammantaget gör utredningen bedömningen att EU-rätten inte utgör ett hinder för den lagstiftning som utredningen föreslår.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

EU-rätten utgör inte ett hinder mot utredningens förslag om stärkta identitetskontroller vid fastighetsköp

I likhet med resonemanget om en ny hyresförvärvslag skulle bestämmelser om vissa krav för att få lagfart kunna innebära ett hinder i den fria rörligheten för utländska förvärvare av fastigheter i Sverige. Syftet med lagen är att hindra att oriktiga identitetsuppgifter används i lagfartsansökningar som ett led i penningtvätt eller andra former av ekonomisk brottslighet. Detta är ett ändamål av trängande allmänintresse. Kraven som ställs på förvärvarna är vidare samma oavsett om förvärvaren är hemmahörande i Sverige, en annan EU-medlemsstat eller ett land utanför EU. Utländska förvärvare har samma möjligheter att uppfylla kraven som inhemska. De föreslagna kraven är därmed enligt utredningens mening inte diskriminerande. För utländska personer som inte redan har ett samordningsnummer, organisationsnummer eller finns med i registret över verkliga huvudmän innebär förstås kraven en viss arbetsinsats. Med hänsyn till ändamålet med lagstiftningen, och den ringa arbetsinsats som ändå krävs, kan kraven inte anses gå utöver vad som är rimligt eller nödvändigt.

Sammantaget gör utredningen bedömningen att EU-rätten inte utgör ett hinder för den lagstiftning som utredningen föreslår.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till hyresförvärvslag

Krav på anmälan och granskning

1 § En överlåtelse av en hyresfastighet ska anmälas och granskas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Anmälan och granskning ska också ske vid förvärv av en hyresfastighet genom tillskott till bolag eller förening, utdelning eller skifte från bolag eller förening, fusion enligt 23 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551) eller delning enligt 24 kap. 1 § samma lag. Förvärv genom absorption av helägt dotterbolag ska inte anmälas och granskas.

I paragrafen läggs fast de grundläggande skyldigheter som föreskrivs i hyresförvärvslagen, nämligen en anmälningsskyldighet och en granskningsskyldighet. Paragrafen anger också vilka typer av förvärv som omfattas av lagens krav på anmälan och granskning.

Enligt *första stycket* är lagen tillämplig på överlåtelser, dvs. förvärv genom köp, byte och gåva. Familjerättsliga förvärv av en hyresfastighet genom bodelning, arv eller testamente omfattas alltså inte.

Fastighetsbildningsåtgärder såsom fastighetsreglering eller klyvning kan användas för att överföra äganderätten till fast egendom. Sådana åtgärder omfattas inte av begreppet överlåtelse i lagen. Om fastighetsbildningsåtgärden är en följd av att en överlåtelse enligt jordabalken har skett ska lagen tillämpas, men det som då prövas är själva överlåtelsen.

I sammanhanget ska observeras att det i fastighetsbildningslagen (1970:988) finns vissa bestämmelser som syftar till att hindra kringgående av lagstiftning som innehåller inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom. Enligt de bestämmelserna ska förvärvslagstiftning av det slaget tillämpas vid fastighetsreglering eller klyvning om en fastighets graderingsvärde ökas med samtycke av den ökande fastig-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

hetens ägare (5 kap. 20 § och 11 kap. 9 § i den lagen). Det innebär att fastighetsbildningsåtgärder i vissa fall ändå omfattas av lagen.

Av *andra stycket* framgår att lagen även tillämpas på vissa associationsrättsliga förvärv. Detta gäller för sådana förvärv som sker genom tillskott till bolag eller förening, utdelning eller skifte från bolag eller förening och fusion. En hyresfastighet kan exempelvis genom aktieägartillskott och nyemission mottas som ersättning för aktier, eller i samband med likvidation utskiftas till en ny ägare. Likaså kan en hyresfastighet vid både delning och fusion byta ägare. I sådana fall är lagen tillämplig. Också s.k. indirekta förvärv av en hyresfastighet omfattas, se 3 §. Fusion genom absorption av helägt dotterbolag omfattas inte av lagens tillämpningsområde.

Vad som avses med hyresfastighet framgår av 2 §. Undantag från skyldigheterna föreskrivs i 4 §. Särskilda regler för exekutiv försäljning finns i 16–19 §§.

2 § Med hyresfastighet avses i lagen fast egendom som är taxerad som hyreshusenhet. Med fast egendom jämställs tomträtt.

I paragrafen definieras vad som avses med begreppet hyresfastighet i lagen.

Med fast egendom avses dels fastigheter, dels delar av och ideella andelar i fastigheter. Även förvärv av en del av en hyresfastighet omfattas alltså av tillämpningsområdet.

När det gäller taxeringen framgår det av 4 kap. 5 § 3 fastighetstaxeringslagen (1979:1152) att taxeringsenheten hyreshusenhet avser hyreshus och tomtmark för sådan byggnad. Information om hur en fastighet är taxerad kan inhämtas från Skatteverket.

Enligt *andra meningen* jämställs med fast egendom även tomträtt. Det som i lagen sägs om fast egendom ska alltså genomgående tillämpas när ett flerbostadshus är uppfört på mark som innehas med tomträtt.

3 § Vad som sägs i denna lag om anmälan och granskning av överlåtelse av en hyresfastighet tillämpas också vid förvärv av aktier i privat aktiebolag och andelar i handelsbolag eller förening som äger en hyresfastighet, om förvärvaren genom förvärvet får ett bestämmande inflytande över bolaget eller föreningen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

I paragrafen regleras vilka s.k. indirekta förvärv som omfattas av lagen.

Paragrafen gäller för förvärv av aktier i privata aktiebolag och andelar i handelsbolag eller föreningar. Med handelsbolag avses även kommanditbolag. Begreppet förening omfattar både ideella och ekonomiska föreningar. Publika aktiebolag omfattas däremot inte av lagens tillämpningsområde.

Avgörande för om lagen blir tillämplig vid förvärv av aktier eller andelar i de nämnda associationsformerna är om förvärvaren genom förvärvet får ett bestämmande inflytande över det bolag eller den förening som äger hyresfastigheten. En förvärvare har ett bestämmande inflytande om förvärvaren kan utöva kontroll över bolaget eller föreningen. Huruvida en förvärvare genom sitt förvärv får ett bestämmande inflytande får bestämmas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Omständigheter som är av relevans är hur många procent av rösterna som förvärvas och vilka rättigheter det medför. Möjligheten att utöva kontroll kan också fås genom exempelvis aktieägaravtal eller föreskrift i bolagsordning eller stadgar. Kontroll kan uppnås dels på egen hand, dels genom att agera tillsammans med någon annan.

I normalfallet lär ett förvärv av mer än 50 procent av andelarna i ett bolag som äger en fastighet innebära att förvärvaren får ett bestämmande inflytande över bolaget. Även förvärv av färre andelar kan ge kontroll, exempelvis om förvärvaren genom avtal samtidigt får rätten att utse majoriteten av styrelseledamöterna.

Det förekommer att fastigheter överlåts genom en serie av transaktioner, så kallad paketering. Sådana upplägg omfattas också av lagens tillämpningsområde om de innebär att det bestämmande inflytandet över hyresfastigheten går över. Det kan t.ex. ske genom en försäljning av aktierna i ett bolag som äger en hyresfastighet till en bostadsrättsförening.

Eftersom förvärvaren genom förvärvet ska få kontroll över bolaget, faller koncerninterna förvärv som regel utanför tillämpningsområdet.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Undantag från kravet på anmälan och granskning

4 § Kravet på anmälan och granskning gäller inte om hyresfastigheten förvärvas av

1. staten, region, kommun, kommunal stiftelse eller sådan juridisk person som staten, region eller kommun har ett direkt eller indirekt bestämmande inflytande över,
2. en bostadsrättsförening och föreningen har fattat beslut om förvärvet i den ordning som föreskrivs i 9 kap. 19 § bostadsrättslagen (1991:614),
3. en kooperativ hyresrättsförening och föreningen har fattat beslut om förvärvet i den ordning som föreskrivs i 4 kap. 1 § lagen (2002:93) om kooperativ hyresrätt, eller
4. en kreditinrättning som enligt föreskrifter, reglemente eller bolagsordning som regeringen har fastställt, är skyldig att åter avyttra egendomen.

Vad som sägs i första stycket 1 och 4 gäller också motsvarande subjekt i andra medlemsstater i Europeiska unionen.

Särskilda bestämmelser om förvärv vid exekutiv auktion finns i 16–19 §§.

I paragrafen anges de förvärv som undantas från lagens tillämpningsområde.

Enligt *första stycket första punkten* gäller kraven på anmälan och granskning inte för förvärv som görs av staten, region, kommun, kommunal stiftelse eller sådan juridisk person som staten, region eller kommun har ett direkt eller indirekt bestämmande inflytande över. Med kommunal stiftelse avses sådana stiftelser som regleras i 10 kap. kommunallagen (2017:725). Uttrycket bestämmande inflytande förekommer också i 3 §. Lagen är däremot tillämplig om t.ex. en kommun säljer en hyresfastighet eftersom undantaget bara gäller förvärvarsidan.

Enligt *andra punkten* undantas vidare bostadsrättsföreningar som har fattat beslut om att förvärva ett hus för ombildning av hyresrätt till bostadsrätt med stöd av 9 kap. 19 § bostadsrättslagen. Det innebär att beslut om förvärvet ska ha fattats på en föreningsstämma av minst två tredjedelar av hyresgästerna i de uthyrda lägenheterna.

Enligt *tredje punkten* undantas kooperativa hyresrättsföreningars förvärv av fastigheter för ombildning till kooperativ hyresrätt om beslutet fattats med stöd av 4 kap. 1 § lagen om kooperativ hyresrätt. I likhet med bostadsrättslagen ska beslutet därmed ha fattats på en föreningsstämma med stöd av minst två tredjedelar av hyresgästerna i de uthyrda lägenheterna.

I *fjärde punkten* finns ett undantag för vissa kreditinrättningars förvärv. Anledningen är att dessa förvärv kontrolleras på ett betryggande sätt genom annan reglering. Till exempel finns en skyldighet i

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

lag för banker att avyttra fast egendom som inte används i den egna bankverksamheten så snart det är lämpligt med hänsyn till marknadsförhållandena.

När det gäller undantagen i punkterna 1 och 4 ska de enligt *andra stycket* tillämpas på motsvarande sådana subjekt hemmahörande i andra medlemsstater i EU.

I tredje stycket finns en hänvisning till bestämmelserna i 16–19 §§ om förvärv som sker genom inrop på exekutiv auktion. För sådana förvärv finns särskilda regler.

Anmälan till kommunen

5 § Den som förvärvar en hyresfastighet ska anmäla förvärvet till den kommun där hyresfastigheten ligger. Om förvärvet avser hyresfastigheter i flera kommuner, ska anmälan göras i den kommun där huvuddelen av den fasta egendomen ligger.

Anmälan ska göras senast tre månader efter förvärvet. Anmälan får göras innan förvärvet görs.

Om förvärvaren, trots föreläggande om det från kommunen, inte anmäler sitt förvärv av hyresfastigheten i tid, får kommunen på eget initiativ upprätta ett underlag för sin handläggning.

I paragrafen regleras anmälningsskyldigheten.

Anmälningsskyldigheten åvilar enligt *första stycket* förvärvaren. Det finns naturligtvis inget som hindrar att förvärvaren kommer överens med t.ex. säljaren om att denne i stället ska sköta anmälan. Men om en anmälan i en sådan situation inte görs på rätt sätt, är det förvärvaren som kan drabbas av lagens sanktioner. Om två eller flera personer förvärvar en hyresfastighet gemensamt, är var och en av dem skyldiga att anmäla förvärvet. Det räcker alltså inte att en av dem gör det. Det är dock möjligt för dem att upprätta en gemensam anmälan.

Anmälan ska ges in till den kommun där hyresfastigheten ligger. Eftersom kommuner är organiserade på olika sätt, anges det inte till vilket organ en anmälan ska göras. Det kan förekomma att det vid ett tillfälle, genom samma köpehandling, förvärvas flera fastigheter. Anmälan behöver då endast göras i den kommun där huvuddelen av den fasta egendomen ligger. För att avgöra var huvuddelen ligger kan ledning fås av fastigheternas taxeringsvärde. Bestämmelsen kan även få betydelse vid de indirekta förvärven om en förvärvare får kontroll

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

över fastigheter i flera olika kommuner genom köp av exempelvis aktier i ett bolag.

En anmälan om förvärv ska enligt *andra stycket* göras inom tre månader efter förvärvet. Något hinder mot att anmäla förvärvet innan det sker finns inte. Tiden räknas från den dag då parterna blir civilrättsligt bundna av förvärvet, dvs. i fråga om köp normalt vid köpekontraktet och inte vid köpebrevet. Vid förvärv av andelar eller värdepapper i ett bolag eller en förening räknas tiden på motsvarande sätt från köpets eller avtalets bindande verkan. I sammanhanget ska noteras att kommunens beslut om att lämna ett förvärv utan åtgärd dock bara gäller i ett år från dagen för beslutet (7§).

Om en förvärvare av en hyresfastighet väljer att frånträda ett överlåtelseavtal, föreligger inte längre något anmälningspliktigt förvärv. Det är då inte heller möjligt för kommunen att ta ut en sanktionsavgift enligt 20 § av förvärvaren.

I *tredje stycket* anges att kommunen har möjlighet att på eget initiativ upprätta ett underlag för sin handläggning. Ett exempel på en situation där detta kan bli aktuellt är om kommunen får veta att ett anmälningspliktigt förvärv har genomförts utan att ha anmälts. Det krävs dock att kommunen först har förelagt förvärvaren att denne måste göra en anmälan. Föreläggandet behöver inte delges. I ett sådant fall kan också frågan om sanktionsavgift väckas (se 20 §).

Vilka uppgifter som en anmälan ska innehålla fastställs inte i lagen. En upplysningsbestämmelse om att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, har möjlighet att meddela verkställighetsföreskrifter enligt 8 kap. 7 § regeringsformen finns i 28 §. Sådana föreskrifter kan t.ex. reglera vilka uppgifter som en anmälan ska innehålla.

6 § I sådana fall av indirekta förvärv som avses i 3 § ska överlåtaren snarast upplysa kommunen om att ett anmälningspliktigt förvärv skett.

I paragrafen finns en regel om att överlåtaren har en upplysningsskyldighet gentemot kommunen.

Skyldigheten innebär att den som överlåter aktier eller andelar i ett bolag eller en förening till en förvärvare som genom förvärvet får kontroll över bolaget eller föreningen ska upplysa kommunen om att överlåtelsen har skett. Upplysningen ska lämnas snarast och det är den juridiska eller fysiska person som överlåter värdepapper eller

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

andelar som har denna skyldighet. Upplysningsskyldigheten är inte sanktionerad i lagen.

7 § Kommunen ska så snart som möjligt och senast inom 25 arbetsdagar från det att en anmälan är fullständig besluta att antingen lämna anmälan utan åtgärd eller överlämna anmälan till hyresnämnden för granskning. Om det är nödvändigt, får kommunen meddela beslutet efter utgången av denna frist, dock senast inom tre månader.

När en anmälan överlämnas till hyresnämnden ska kommunen ange varför det finns skäl för en granskning.

Förvärvaren ska underrättas om kommunens beslut enligt denna paragraf.

Ett beslut att lämna en anmälan om ett framtida förvärv utan åtgärd gäller i ett år från dagen för beslutet.

I paragrafen anges hur kommunen ska hantera en förvärvsanmälan.

Enligt *första stycket* ska kommunen inom 25 arbetsdagar från det att en fullständig anmälan har inkommit besluta om att antingen överlämna anmälan till hyresnämnden för granskning eller lämna anmälan utan åtgärd. Kommunens tidsfrist börjar inte löpa förrän anmälan är fullständig. Vad en fullständig anmälan måste innehålla följer av de föreskrifter som regeringen får meddela enligt 28 §. Det är kommunen som utifrån dessa föreskrifter avgör när anmälan är fullständig och tidsfristen därmed börjar löpa.

I fall som avses i 5 § tredje stycket räknas tiden från det att kommunen själv har upprättat den fullständiga anmälan.

Det kommunen ska ta ställning till i detta läge är enbart om förvärvet bör granskas av hyresnämnden, inte nödvändigtvis att det finns hinder mot ett förvärv. Om kommunen gör bedömningen att anmälan inte behöver prövas av hyresnämnden, ska den lämnas utan åtgärd. Vid bedömningen kan det finnas anledning att inhämta synpunkter från en berörd hyresgästorganisation och, beroende på omständigheterna, också från polisen eller andra. Det finns dock inte något lagkrav om att kommunen måste inhämta sådana synpunkter. Vid ett ordinärt förvärv där kommunen har god kännedom om förvärvaren och förhållandena i övrigt kan vad som framgår av anmälan och det redan existerande underlaget vara tillräckligt för ett ställningstagande till om hyresnämnden bör pröva förvärvet.

Lagen innehåller alltså inte någon närmare föreskrift om vad som krävs för att kommunen ska göra bedömningen att en anmälan bör överlämnas för granskning till hyresnämnden. Detta överlämnas till

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

kommunernas praxis. Det kan förutses att gemensamma rutiner och riktlinjer för bedömningen arbetas fram hos kommunerna.

Av *första stycket andra meningen* framgår att kommunen har viss möjlighet att utsträcka tidsfristen till som mest tre månader efter det att en fullständig anmälan har inkommit. Det får dock endast göras om kommunen bedömer att det är nödvändigt. Så kan vara fallet om det finns starka skäl att misstänka att en prövning av hyresnämnden är erforderlig men det inte går att utreda saken tillfredsställande inom den vanliga fristen. Som framgår av lagtexten får den längre tidsfristen tillämpas bara om det är nödvändigt, eller med andra ord om det absolut behövs.

Enligt *andra stycket* ska kommunen ange skälen för att den begär hyresnämndens granskning av förvärvet. Skälen bör redovisas så utförligt att förvärvaren och hyresnämnden kan få en god uppfattning om varför en granskning ska ske. Vid förfarandet inför nämnden kommer förvärvaren och kommunen att ha möjlighet att utveckla sin syn.

Något motiverat beslut behöver inte ges om anmälan lämnas utan åtgärd. Det räcker med ett enkelt besked till förvärvaren om detta.

Enligt *tredje stycket* ska förvärvaren underrättas om kommunens beslut, oavsett om beslutet är att begära hyresnämndens granskning eller att lämna anmälan utan åtgärd, dvs. inte påkalla någon granskning. Förvärvaren ska också underrättas om kommunen bedömer att det är nödvändigt att utsträcka tidsfristen. Underrättelseskyldigheten omfattar de skäl som kommunen anför enligt tredje stycket.

Följden av att kommunen överskrider den bortre fristen om tre månader blir att förvärvet inte kan anmälas till hyresnämnden, dvs. anmälan måste då lämnas utan åtgärd. Det blir därmed inte aktuellt med någon prövning av förvärvet utan detta blir giltigt.

Ett beslut om att lämna en anmälan om ett framtida förvärv utan åtgärd gäller enligt *fjärde stycket* i ett år från dagen för beslutet. Det innebär att en förvärvare som inte hunnit genomföra förvärvet inom ett år från beslutet behöver göra en ny anmälan och gå igenom den proceduren en gång till.

8 § Om en anmälan avser ett förvärv av en hyresfastighet som inte är bebyggd med hyreshus som innehåller minst tre bostadslägenheter, ska kommunen lämna anmälan utan åtgärd.

I paragrafen regleras hur kommunen ska hantera förvärvsanmälningar som avser fastigheter som inte har minst tre bostadslägenheter

Bland de hyresfastigheter som omfattas av lagens krav på anmälan till kommunen kan det finnas fastigheter som inte är bebyggda med hyreshus eller fastigheter som visserligen är bebyggda med hyreshus men i vilka det inte finns några, eller bara finns ett par, bostadslägenheter. Förvärvsanmälningarna i sådana fall ska automatiskt lämnas utan åtgärd. Kommunen ska alltså inte göra någon annan kontroll än att konstatera att det på fastigheten inte finns ett sådant hyreshus.

Hyresnämndens granskning

9 § Om en anmälan överlämnas till hyresnämnden för granskning, ska hyresnämnden förelägga förvärvaren att inom en månad efter det att denne fått föreläggandet ansöka om förvärvstillstånd hos hyresnämnden.

Kommunens skäl enligt 7 § andra stycket ska bifogas till föreläggandet.

I föreläggandet ska förvärvaren upplysas om det som föreskrivs om ogiltighet i 14 § andra stycket.

I paragrafen regleras hyresnämndens skyldighet att förelägga förvärvaren att ansöka om förvärvstillstånd och vad ett sådant föreläggande ska innehålla.

Någon skyldighet för hyresnämnden att kontrollera att anmälan har överlämnats i rätt tid finns inte.

När kommunen har överlämnat anmälan för granskning ska hyresnämnden enligt *första stycket* förelägga förvärvaren att ansöka om förvärvstillstånd. Ansökan ska ha inkommit till nämnden inom en månad efter det att förvärvaren fått föreläggandet. Att föreläggandet ska delges förvärvaren framgår av 30 § lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder.

Kommunens skäl enligt 7 § andra stycket ska bifogas till föreläggandet. Detta gäller alltså även om kommunen tidigare har underrättat förvärvaren om skälen (jfr 7 § tredje stycket). Förvärvaren får senast då med säkerhet kännedom om vilka skäl kommunen har för att begära hyresnämndens granskning.

Av *tredje stycket* framgår att förvärvaren ska upplysas om att följden av att ansökan om förvärvstillstånd inte ges in i tid är att förvärvet blir ogiltigt (se 14 §). En sådan upplysning måste tas in i föreläggandet; annars inträder inte ogiltigheten.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

10 § En ansökan om förvärvstillstånd ska innehålla en redovisning av de omständigheter och den utredning som åberopas till stöd för att det finns förutsättningar för förvärvstillstånd enligt 13 §.

Ansökan ska också innehålla de uppgifter som anges i 16 a § lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder.

Om ansökan inte innehåller föreskrivna uppgifter, ska förvärvaren föreläggas att komplettera den. I föreläggandet ska förvärvaren upplysas om det som föreskrivs om ogiltighet i 14 § andra stycket. Följs inte föreläggandet, får ansökan avvisas.

I paragrafen anges vilka uppgifter en ansökan om förvärvstillstånd ska innehålla.

Av *första stycket* framgår att det ankommer på förvärvaren att ge in det underlag som behövs för att hyresnämnden på grundval av detta ska kunna göra en bedömning av om det finns förutsättningar för förvärvstillstånd enligt 13 §. Det handlar alltså om bl.a. förvärvarens erfarenhet av och kvalifikationer för förvaltning av hyresfastigheter och syftet med förvärvet.

Av 16 a § lagen om arrendenämnder och hyresnämnder framgår vissa ytterligare krav på innehållet i ansökan.

Finns det brister i något avseende ska hyresnämnden enligt *tredje stycket* förelägga förvärvaren att komplettera ansökan. Med brister avses i detta sammanhang endast formella brister. Det gäller såväl de krav som föreskrivs i förevarande lag som de krav som föreskrivs i 16 a § lagen om arrendenämnder och hyresnämnder och i förordning som meddelats med stöd av lagen.

Om föreläggandet inte följs, får ansökan avvisas. I sista hand kan detta medföra att en ansökan om tillstånd inte blir gjord och att förvärvet därmed blir ogiltigt enligt 14 §. Liksom i fråga om ett föreläggande enligt 9 § ska förvärvaren därför upplysas om ogiltighetsföljden.

11 § Vid prövningen av ansökan om förvärvstillstånd ska hyresnämnden ge kommunen tillfälle att yttra sig.

Hyresnämnden får även ge en berörd hyresgästorganisation tillfälle att yttra sig.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om yttranden i ärendet hos hyresnämnden.

Kommunen ska enligt *första stycket* ges tillfälle att yttra sig över ansökan. Yttrande ska inhämtas efter det att en fullständig ansökan

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

om förvärvstillstånd har getts in. Det är kommunen som påkallar granskningen i hyresnämnden och kommunen är således part i ärendet.

Ärenden om förvärvstillstånd kan inte anses dispositiva i vanlig mening. Väljer kommunen att under förfarandet godta ansökan om förvärvstillstånd, lär det dock sällan finnas skäl för hyresnämnden att vägra tillstånd till förvärvet, även om nämnden ändå måste göra en egen bedömning av om det finns förutsättningar för tillstånd. Men lagstiftningen hindrar alltså inte att en ansökan om förvärvstillstånd avslås trots att kommunen har godtagit den.

I *andra stycket* regleras hyresnämndens möjlighet att inhämta synpunkter på ansökan från en berörd hyresgästorganisation. Med berörd hyresgästorganisation avses främst den organisation som har förhandlingsordning enligt hyresförhandlingslagen (1978:304) fast även annan hyresgästorganisation kan anses vara tillräckligt berörd. Det är inte obligatoriskt att bereda hyresgästorganisationen tillfälle att yttra sig men det kan ofta finnas skäl att göra det. Hyresgästorganisationen är till skillnad från kommunen inte part i ärendet.

12 § Hyresnämnden får, om det behövs, i samband med sin granskning begära uppgifter från statliga myndigheter.

De statliga myndigheter som regeringen bestämmer ska lämna uppgifter till hyresnämnden efter en begäran enligt första stycket, om det behövs för att hyresnämnden ska kunna fatta beslut i ärendet om förvärvstillstånd.

Brottsbekämpande myndigheter ska inte lämna sådana uppgifter som förekommer i myndighetens brottsbekämpande verksamhet, om det finns en bestämmelse om sekretess som är tillämplig på uppgiften och övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut.

Paragrafen ger hyresnämnden en rätt att begära uppgifter från andra myndigheter samt innebär en viss uppgiftsskyldighet för de statliga myndigheter som regeringen bestämmer i förhållande till hyresnämnden.

Enligt *första stycket* får hyresnämnden om det behövs begära uppgifter från andra statliga myndigheter. Myndigheter som kan bli aktuella att inhämta uppgifter från är t.ex. polisen, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten och Migrationsverket. De uppgifter som lämnas till hyresnämnden blir sedan ett underlag i den lämplighetsprövning som hyresnämnden gör enligt 13 §. Ett behov för hyresnämnden att begära uppgifter från en annan myndighet

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

lär främst uppstå om det framkommit något i ett yttrande från kommunen eller en hyresgästorganisation som behöver utredas vidare.

Av *andra stycket* framgår att de statliga myndigheter som regeringen bestämmer är skyldiga att lämna uppgifter till hyresnämnden om hyresnämnden begär det i samband med sin granskning och det behövs för att hyresnämnden ska kunna fatta beslut i ärendet. Vilka statliga myndigheter som omfattas bestäms i en förordning.

Genom uppgiftsskyldigheten blir den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) tillämplig. De myndigheter som anges i förordningen kan därmed, med den begränsning som följer av andra och tredje styckena, överlämna uppgifter utan hinder av sekretess. Det är den utlämnande myndigheten som prövar om förutsättningarna för ett sekretessgenombrott är uppfyllda. För att bedöma om förutsättningarna är uppfyllda kan den utlämnande myndigheten behöva efterfråga viss information från hyresnämnden.

Enligt *tredje stycket* ska inte brottsbekämpande myndigheter lämna sådana uppgifter som förekommer i myndighetens brottsbekämpande verksamhet om det finns en bestämmelse om sekretess som är tillämplig på uppgiften och övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut. Exempel är uppgifter som förekommer i pågående förundersökningar eller uppgifter inom viss underrättelseverksamhet. Det är den utlämnande myndigheten som ska bedöma om behovet av sekretess för en sådan uppgift väger tyngre än intresset av att uppgiften lämnas till hyresnämnden.

13 § Hyresnämnden ska besluta att avslå en ansökan om förvärvstillstånd om

1. förvärvaren inte visar att förvärvaren har ekonomiska och praktiska förutsättningar att förvalta fastigheten,
2. förvärvaren inte gör sannolikt att syftet med förvärvet är att förvalta fastigheten och hålla den i ett sådant skick att den motsvarar de anspråk som de boende enligt lag har rätt att ställa,
3. det kan antas att förvärvaren i något annat avseende inte kommer att iaktta god sed i hyresförhållanden, eller
4. det kan antas att förvärvaren med hänsyn till sina personliga eller ekonomiska förhållanden är olämplig att inneha fastigheten.

I annat fall ska hyresnämnden besluta att ge tillstånd till förvärvet. Ett tillstånd till ett framtida förvärv gäller i ett år från dagen för hyresnämndens beslut.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

I paragrafen anges förutsättningarna för att en förvärvare ska få tillstånd av hyresnämnden till förvärvet.

Enligt *första stycket första punkten* ska förvärvaren visa att förvärvaren har de ekonomiska och praktiska förutsättningarna att förvalta fastigheten. När det gäller de ekonomiska förutsättningarna ligger det på förvärvaren att redovisa sina möjligheter att med hänsyn till fastighetens avkastning ekonomiskt klara av fastighetsförvaltningen. Av betydelse blir det skick som fastigheten är i och vilka kostnader som eventuella förestående reparationer eller upprustningar av fastigheten kan föra med sig. Dessutom ska förvärvaren kunna visa att förvärvaren rent praktiskt kan sköta uppgiften som fastighetsförvaltare på ett för de boende godtagbart sätt. Det ställs inte något krav på att förvärvaren personligen ska medverka i förvaltningen.

Enligt *andra punkten* ska förvärvaren vidare göra sannolikt att syftet med förvärvet är att förvalta fastigheten och hålla den i ett sådant skick att den motsvarar de anspråk som de boende enligt lag har rätt att ställa. Bedömningen av om detta villkor är uppfyllt får i första hand grunda sig på de uppgifter som förvärvaren lämnar om sina långsiktiga avsikter med förvärvet. Beroende på omständigheterna kan ett skäl att vägra tillstånd vara att förvärvaren under en kort tid har köpt och sålt – och alltså bara spekulerat i – hyresfastigheter i större omfattning.

Enligt *tredje punkten* ska ansökan om förvärvstillstånd avslås om det kan antas att förvärvaren i något annat avseende inte kommer att iaktta god sed i hyresförhållanden. Vad som avses är allvarligare överträdelser av god sed. Omständigheter av betydelse för bedömningen av en förvärvares framtida uppträdande är t.ex. om förvärvaren tidigare har varit föremål för ingripande enligt bostadsförvaltningslagen (1977:792) eller i tidigare hyresförhållanden har uppträtt klandervärt mot hyresgäster.

Enligt *fjärde punkten* ska hyresnämnden slutligen avslå ansökan om det kan antas att förvärvaren med hänsyn till sina personliga eller ekonomiska förhållanden är olämplig att inneha fastigheten. Lämplighetsprövningen bör huvudsakligen ta sikte på personens ekonomiska skötsamhet och eventuell tidigare brottslig belastning. När det gäller tidigare brottslighet måste det i varje enskilt fall bedömas huruvida det ska få någon betydelse i ärendet. Ekonomisk brottslighet med anknytning till förvärvarens verksamhet, t.ex. skattebrott eller bokföringsbrott, är förstås något som kan ha särskild betydelse,

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

i vart fall om det inte har förflutit någon längre tid sedan brottet begicks. Även annan typ av kriminalitet som har anknytning till organiserad brottslighet torde typiskt sett tala emot att ge tillstånd till ett förvärv. Andra exempel på förhållanden som kan tala emot att tillstånd ges är om förvärvaren har varit inblandad i en konkurs, missskött sina skatteinbetalningar eller åsidosatt sin bokföringsskyldighet. Även beträffande sådana ekonomiska förhållanden måste dock en bedömning göras i varje enskilt fall. Det kan också finnas skäl att neka tillstånd om förvärvaren inte kan visa en finansieringsplan av vilken det framgår var kapitalet kommer från och det kan misstänkas att förvärvet har samband med penningtvätt. Om förvärvaren är en juridisk person, får lämplighetsprövningen tillämpas på den eller de personer som har ett väsentligt inflytande över den juridiska personen.

När det gäller bevisbördans placering och beviskravet framgår det av ordalydelsen i de två första punkterna att det är förvärvaren som ska visa respektive göra sannolikt att förutsättningarna enligt dessa punkter är uppfyllda. Vilken utredning som behöver läggas fram beror dock på omständigheterna i det enskilda fallet. När det gäller de ekonomiska och praktiska förutsättningarna att förvalta fastigheten är det rimligt att förvärvaren själv ska ge in utredning om detta. I de fall då kommunen har möjlighet att lägga fram egen utredning i något avseende torde det inte vara tillräckligt att kommunen påstår att en viss för förvärvaren besvärande omständighet föreligger. Det ligger normalt nära till hands att kommunen får ge åtminstone ett visst fog för den. I lagstiftningens skyddssyfte ligger att beviskravet i dessa avseenden inte kan ställas högt. Ifall det finns tillräckligt fog för invändningen, lär en förvärvares påståenden inte kunna godtas om de inte vinner gott stöd av dennes egen utredning.

Det ska observeras att beviskravet för punkterna tre och fyra inte är särskilt högt. Det är tillräckligt att det ”kan antas” att förhållanden av detta slag föreligger. Finns det skäl att misstänka att förvärvaren har någon form av anknytning till brottslig verksamhet, kan det vara tillräckligt för att förvärvstillstånd inte ska meddelas, även om denna anknytning är av lösare slag. Hyresnämnden har att bedöma saken på vanligt sätt, men eftersom beviskravet är så lågt satt ska någon närmare utredning av förhållandet inte göras utan det kan vara tillräckligt att redovisa uppgifter från polisen om dessa innebär att det enligt hyresnämnden kan antas att det finns anknytning till brottslig

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

verksamhet. Det måste dock naturligtvis enligt hyresnämndens bedömning finnas objektiv grund för misstanken.

Av 5 § andra stycket framgår att förvärvstillstånd kan sökas även innan förvärvet skett. Om hyresnämnden i ett sådant fall beslutar att ge tillstånd till förvärvet, har beslutet en begränsad giltighetstid om ett år från dagen för beslut. Det är lämpligt att hyresnämnden erinrar om detta förhållande i sitt beslut. När hyresnämnden ger tillstånd till ett framtida förvärv gäller tillståndet enligt beslutet i ett år. Skulle det avsedda förvärvet trots detta genomföras först senare, handlar det om ett förvärv som inte har hyresnämndens tillstånd. För att detta förvärv ska stå sig krävs att det anmäls till kommunen och i förekommande fall prövas av hyresnämnden. Om det inte görs riskerar parterna att förvärvet blir ogiltigt (14 §).

14 § Förvärvet är ogiltigt om ansökan om förvärvstillstånd avslås.

Detsamma gäller om förvärvaren inte ansöker om förvärvstillstånd trots hyresnämndens föreläggande enligt 9 § eller om ansökan avvisas enligt 10 §.

Om lagfart meddelas i strid med 20 kap. 6 § 8 eller 7 § 17 jordabalken, ska förvärvet anses vara giltigt trots första och andra styckena.

Paragrafen reglerar följden av att en ansökan om förvärvstillstånd avslås eller att förvärvaren inte ger in en fullständig ansökan om tillstånd.

Av *första stycket* framgår att ett förvärv är ogiltigt om ansökan om tillstånd till det avslås. Beslutet om avslag ska ha fått laga kraft för att ogiltigheten ska inträda. Ogiltigheten är civilrättslig och inträder utan att någon talan om det behöver föras. Innebörden av ogiltigheten är att ingen av parterna blir skyldig att fullgöra sina åtaganden på grund av avtalet och att de ska återlämna vad de kan ha fått med anledning av det. Det förhållandet att förvärvet är ogiltigt kan innebära att den ena parten blir ersättningsskyldig gentemot den andra enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler och principer. Också i andra avseenden kan ogiltigheten få rättslig och praktisk betydelse.

Av *andra stycket* framgår att ogiltighet inträder om en förvärvare inte ansöker om förvärvstillstånd trots att hyresnämnden har förelagt förvärvaren om det. Detsamma gäller om en ansökan avvisas på grund av att nämndens föreläggande om komplettering inte har följts.

Det är endast i dessa situationer som ogiltighetspåföljden slår till. Om ett förvärv inte anmäls och kommunen inte heller själv upprättar en anmälan och någon anmälan därför inte överlämnas till hyres-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

nämnden, kommer förvärvet att stå sig. Den enda påföljd som då kan bli aktuell är en sanktionsavgift (se 20 §). Detsamma gäller om förvärvet anmäls efter utgången av tremånadersfristen i 5 §.

I *tredje stycket* finns en specialregel av inskrivningsrättslig natur. Frågan om förvärvstillstånd krävs ska beaktas vid inskrivningsmyndighetens prövning av lagfartsansökan. En ansökan om lagfart ska enligt 20 kap. 6 § 8 jordabalken avslås om den föreskrivna tiden för att anmäla förvärvet eller ansöka om tillstånd har gått ut eller om en ansökan om tillstånd har avslagits. En lagfart ska vidare förklaras vilande enligt 20 kap. 7 § 17 om lagfart söks innan tillståndsfrågan avgjorts. Om en lagfart likväl skulle komma att meddelas av misstag, ska förvärvet enligt tredje stycket i förevarande paragraf ändå anses vara giltigt. Det grundläggande syftet med denna regel är att skydda tredje mans berättigade intressen på grund av den oriktigt meddelade lagfarten. Det krävs att inskrivningsmyndighetens felaktiga lagfartsbeslut har fått laga kraft för att ogiltigheten ska anses ha blivit läkt med stöd av detta tredje stycke.

15 § I lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder finns bestämmelser om förfarandet vid hyresnämnden.

Paragrafen innehåller en hänvisning till lagen om arrendenämnder och hyresnämnder där det finns vissa ytterligare bestämmelser för förfarandet.

Exekutiv auktion

16 § Om en hyresfastighet förvärvats genom inrop på exekutiv auktion och det vid ett vanligt köp skulle ha krävts att förvärvet anmäldes till kommunen, ska inroparen överlåta hyresfastigheten inom ett år från det att auktionen har fått laga kraft. Detta gäller dock inte, om

1. kommunen har gett inroparen besked om att den inte kommer att begära hyresnämndens granskning av förvärvet,
2. hyresnämnden har beslutat att ge inroparen tillstånd till förvärvet, eller
3. förhållandena inte längre är sådana att förvärvet om det hade varit ett vanligt köp skulle ha krävt en anmälan till kommunen.

Har inropet skett för att skydda en fordran, för vilken inroparen har panträtt i hyresfastigheten eller annan rättighet som är inskriven i fastigheten, får länsstyrelsen medge skäligt anstånd med överlåtelsen, om det är sannolikt att förlust annars skulle uppkomma för inroparen.

Om inroparen inte överlåter hyresfastigheten inom föreskriven tid, ska länsstyrelsen på begäran av kommunen besluta att Kronofogdemyndigheten ska sälja den på offentlig auktion enligt 18 §.

Anteckning om bestämmelserna i första–tredje styckena ska göras i det köpebrev som utfärdas med anledning av den exekutiva auktionen. När lagfart söks ska upplysningarna antecknas i fastighetsregistrets inskrivningsdel, om inte sökanden visar att skyldigheten att överlåta hyresfastigheten har upphört.

Bestämmelserna i 13 § gäller för tillstånd att behålla hyresfastigheten.

Paragrafen reglerar skyldigheten att i vissa fall vidareöverlåta en hyresfastighet som förvärvats genom inrop på exekutiv auktion.

Syftet med bestämmelsen är att förhindra att lagstiftningen kringgås. Motsvarande reglering finns även i jordförvärvslagen (1979:230).

Enligt *första stycket* ska en hyresfastighet som köps genom inrop på exekutiv auktion överlåtas inom ett år om inte kommunen har meddelat att den inte kommer att begära någon granskning av förvärvet, hyresnämnden har gett tillstånd till förvärvet eller förhållandena inte längre är sådana att lagen är tillämplig. För att få behålla hyresfastigheten ligger det därmed på inroparen att anmäla sitt förvärv till kommunen som antingen överlämnar anmälan till hyresnämnden för granskning eller ger inroparen besked om att anmälan lämnas utan åtgärd. Om hyresnämnden beslutar att avslå ansökan om tillstånd, har kommunen möjlighet att efter tidsfristen om ett år begära att hyresfastigheten säljs på offentlig auktion.

I *andra stycket* finns en bestämmelse om att länsstyrelsen i vissa fall kan medge anstånd med överlåtelsen.

I *tredje stycket* regleras följden av att hyresfastigheten inte överlåts inom föreskriven tid. Kommunen har då möjlighet att begära att länsstyrelsen beslutar att hyresfastigheten ska säljas på offentlig auktion. Bestämmelser om hur det går till finns i 18 §.

Enligt *fjärde stycket* ska Kronofogdemyndigheten i köpebrevet göra en anteckning om bestämmelserna i de föregående styckena.

Av *femte stycket* följer att inroparen måste uppfylla de villkor som finns i 13 § för att få hyresnämndens tillstånd att behålla fastigheten.

17 § Återkallar kommunen inte sin begäran om auktion enligt 16 § tredje stycket, ska länsstyrelsens beslut verkställas även om inroparen före eller efter det har överlåtit egendomen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Paragrafen innehåller en bestämmelse om vad som sker om inroparen överlåter hyresfastigheten före eller efter att länsstyrelsen har meddelat ett beslut om offentlig auktion men innan det har hunnit verkställas. Enligt bestämmelsen ska beslutet då ändå verkställas.

18 § Vid offentlig auktion enligt 16 § tredje stycket gäller bestämmelserna i utsökningsbalken om exekutiv försäljning av fast egendom i tillämpliga delar, om inte annat följer av denna lag.

Hyresfastigheten ska vid försäljningen anses utmätt för fordran med bästa förmånsrätt efter sådana rättigheter som besvärade fastigheten redan vid den exekutiva auktionen och som har företräde framför alla befintliga fordringar.

Försäljning får endast ske om den köpeskilling som bjuds uppfyller de villkor som följer av 12 kap. 40 § utsökningsbalken.

Hyresfastigheten får endast säljas till den som har fått besked från kommunen att granskning inte påkallas, har fått förvärvstillstånd eller enligt 4 § 1 eller 4 får förvärva egendomen utan sådant tillstånd.

Paragrafen innehåller regler om förfarandet vid sådan offentlig auktion som beslutats av länsstyrelsen på begäran av kommunen eller hyresnämnden.

Av *första stycket* framgår att bestämmelserna i utsökningsbalken gäller i tillämpliga delar. Även om utgångspunkten alltså är att utsökningsbalkens övriga reglering gäller, ska den regleringen användas bara i den mån som den kan anses tillämplig på förfarandet enligt hyresförvärvslagen. Förfarandets särskilda natur är sådan att vissa bestämmelser i utsökningsbalken inte kan anses tillämpliga. Som exempel kan nämnas att regeln om utlösningsrätt i 12 kap. 12 § utsökningsbalken inte är tillämplig.

I *andra stycket* regleras hur skyddsbeloppet ska bestämmas.

I *tredje stycket* regleras vad köpeskillingen lägst ska uppgå till för att försäljningen ska få ske. Av 12 kap. 40 § utsökningsbalken följer att ett inrop ska godtas om villkoret i 32 § samma kapitel är uppfyllt. Det innebär att fastigheten får säljas om skyddsbeloppet enligt sakägarförteckningen täcks av köpeskillingen för fastigheten, behållen köpeskilling för tillbehör om den enligt sakägarförteckningen ska användas till betalning av fordringar inom skyddsbeloppet samt behållen avkastning och andra medel som finns att tillgå. Inropet får dock inte godtas om det är sannolikt att en avsevärt högre köpeskilling kan uppnås. Undantag kan göras om samtliga berörda sakägare medger det.

Enligt *fjärde stycket* får vid offentlig auktion enligt 16 § tredje stycket hyresfastigheten bara säljas till den som fått besked om att granskning inte påkallas eller har fått hyresnämndens tillstånd att förvärva den, och sådana förvärvare som enligt 4 § inte omfattas av kravet på anmälan och granskning.

19 § Kommer försäljning inte till stånd vid auktionen, får länsstyrelsen inom ett år efter det att auktionen har vunnit laga kraft besluta om en ny auktion. Meddelas inte något sådant beslut inom föreskriven tid eller avges inte heller vid den senare auktionen bud som får antas, är frågan om försäljning av hyresfastigheten förfallen.

Kostnad i samband med auktion som inte har lett till försäljning betalas av staten.

Paragrafen reglerar följden av att försäljning inte kommer till stånd vid auktionen.

Länsstyrelsen ska då enligt *första stycket* inom ett år efter det att auktionen har vunnit laga kraft besluta om en ny auktion. Om det inte kommer till stånd någon ny auktion eller någon försäljning vid den nya auktionen, faller frågan om försäljning av hyresfastigheten.

Om en offentlig auktion inte leder till försäljning, ska enligt *andra stycket* staten stå för kostnaderna i samband med auktionen.

Administrativa sanktionsavgifter

20 § Kommunen får ta ut en sanktionsavgift av den förvärvare som underlåter att göra en anmälan enligt 5 §.

Med stöd av paragrafen får kommunen ta ut en sanktionsavgift vid överträdelse av lagens anmälningsskyldighet.

Det är endast förvärvaren som kan bli föremål för sanktionsavgift, inte överlåtaren. Kommunens möjlighet att ta ut en sanktionsavgift är inte obligatorisk. De omständigheter som ska beaktas särskilt när kommunen avgör om en sanktionsavgift ska tas ut framgår av 22 §.

Samtidigt med att sanktionsavgiften tas ut kan kommunen på eget initiativ upprätta ett underlag för sin handläggning (se 5 §). Det förhållandet att kommunen själv gör anmälan innebär inte att förvärvaren slipper avgiften.

Innan kommunen tar ut en sanktionsavgift ska förvärvaren ges tillfälle att yttra sig enligt 24 §.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

21 § En sanktionsavgift ska bestämmas till lägst 50 000 kronor och högst 5 000 000 kronor.

Paragrafen fastställer minimi- och maximibelopp för sanktionsavgift.

Av paragrafen framgår att det lägsta belopp som en sanktionsavgift ska bestämmas till är 50 000 kronor och det högsta är 5 000 000 kronor. Det finns alltså ett brett spann i lagen för avgiftens storlek. Hur avgiftens storlek närmare ska bestämmas regleras i 22 §. I 23 § finns en bestämmelse om att sanktionsavgiften i vissa fall kan efterges helt.

22 § Vid bedömningen av om en sanktionsavgift ska tas ut och när storleken på avgiften bestäms ska särskild hänsyn tas till hur allvarlig underlåtenheten att anmäla förvärvet är och om denna har varit uppsåtlig eller berott på oaktsamhet.

Paragrafen reglerar vilka omständigheter som ska beaktas särskilt vid bedömningen av om sanktionsavgift ska tas ut och när storleken på avgiften ska bestämmas.

Särskild hänsyn ska tas till hur allvarlig underlåtenheten att göra en anmälan är. Av särskild betydelse är hur många fastigheter och hyresgäster som berörs av förvärvet. Det ska också tas hänsyn till om underlåtenheten har varit avsiktlig eller berott på oaktsamhet. Om underlåtenheten berott på oaktsamhet, ska även graden av oaktsamhet vägas in i bedömningen av om kommunen helt ska avstå från att ta ut en sanktionsavgift eller om den ska sättas ned. Avsiktlig underlåtenhet bör i princip alltid leda till att sanktionsavgift tas ut. En underlåtenhet som varken har varit uppsåtlig eller berott på oaktsamhet kan tala för att sanktionsavgiften bestäms till ett lågt belopp eller inte tas ut alls.

Förutom sådana omständigheter som det enligt lagtexten ska tas särskild hänsyn till kan det finnas andra förhållanden av relevans vid bedömningen. Att förvärvaren är en juridisk person är en sådan omständighet samt den finansiella ställning som förvärvaren har. Bedömningen av sanktionsavgiftens storlek kan även påverkas av om förvärvaren tidigare har gjort sig skyldig till liknande underlåtenhet.

23 § En sanktionsavgift får efterges helt, om överträdelsen är ringa eller om det med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt att ta ut avgiften.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Paragrafen innehåller en bestämmelse om eftergift av sanktionsavgift.

Enligt paragrafen får en sanktionsavgift efterges om underlåtenheten att ge in en anmälan är ringa. Med det avses att överträdelsen rent objektivt är liten, oavsett den enskildes förutsättningar och avsikter. Sanktionsavgiften kan också efterges om det skulle vara oskäligt med hänsyn till omständigheterna att ta ut den. Om en sanktionsavgift ekonomiskt skulle drabba en enskild väldigt hårt kan det vara en sådan grund för eftergift. En annan omständighet som kan tala för att sanktionsavgiften ska efterges är om den anmälningsskyldige omedelbart efter en påminnelse anmäler sitt förvärv.

Tanken är att möjligheten att helt efterge sanktionsavgiften ska utnyttjas återhållsamt.

24 § En sanktionsavgift får bara beslutas om den som är påtänkt att påföras avgiften har getts tillfälle att yttra sig inom två år från det att överträdelsen ägde rum.

Ett beslut om sanktionsavgift ska delges.

Paragrafen reglerar bl.a. den bortre tidsgränsen för när en sanktionsavgift får beslutas.

Första stycket innebär att om förvärvaren inte har fått yttra sig inom två år från det att överträdelsen ägde rum, så får en sanktionsavgift inte beslutas. Eftersom en överträdelse enligt lagen inte har ägt rum innan tre månader förflutit från förvärvet, räknas fristen från den dagen.

Det är kommunen som har bevisbördan för att kommunikation har skett med förvärvaren.

Andra stycket innebär att ett beslut om sanktionsavgift ska delges den avgiftsskyldige genom något av de förfaranden för delgivning som regleras i delgivningslagen (2010:1932).

25 § Om två eller flera är avgiftsskyldiga för samma överträdelse, är de solidariskt ansvariga för betalningen.

Paragrafen reglerar ersättningsansvaret om fler är skyldiga till samma underlåtenhet att ge in en anmälan.

I bestämmelsen klargörs att om två eller flera är avgiftsskyldiga för samma överträdelse, så är de solidariskt ansvariga för betalningen av sanktionsavgiften. En tillämpning kan bli aktuell när två eller flera personer förvärvar hyresfastigheten gemensamt och de inte ger in någon anmälan.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

26 § En sanktionsavgift ska betalas inom 30 dagar efter det att ett beslut om avgiften har fått laga kraft eller inom den längre tid som anges i beslutet.

Om sanktionsavgiften inte har betalats inom den tid som följer av första stycket, ska den obetalda avgiften lämnas för indrivning enligt lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.

Sanktionsavgiften tillfaller kommunen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om betalning och indrivning av sanktionsavgifter.

Av *första stycket* framgår att avgiften ska betalas inom 30 dagar från det att beslutet har fått laga kraft. Kommunen har dock möjlighet att besluta om en annan längre betalningsfrist. I så fall ska avgiften betalas inom den tid som anges i det beslutet. Om en sådan särskild tidsfrist för betalning har beslutats och beslutet överklagas, kan det inte uteslutas att tidsfristen passeras innan en domstolsprövning sker och beslutet vinner laga kraft. I sådant fall innebär paragrafen att betalning ska ske inom 30 dagar från det att domen, och därmed beslutet, vunnit laga kraft.

Innebörden av *andra stycket* är att om avgiften inte betalas inom den tid för betalning som gäller enligt första stycket, är kommunen skyldig att lämna den obetalda avgiften för indrivning.

I *tredje stycket* anges att sanktionsavgiften tillfaller kommunen.

27 § En sanktionsavgift faller bort om beslutet om avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet fick laga kraft.

Paragrafen innebär att skyldigheten att betala en sanktionsavgift faller bort till den del avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet fick laga kraft.

Föreskrifter om verkställighet

28 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om verkställigheten av denna lag.

Paragrafen upplyser om att det finns en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela verkställighetsföreskrifter. Sådana föreskrifter kan t.ex. reglera vilka uppgifter som en anmälan eller en ansökan ska innehålla.

Delegation

29 § Kommunens uppgifter enligt denna lag ska fullgöras av den eller de nämnder som kommunfullmäktige bestämmer. För en sådan nämnd gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (2017:725).

Uppdrag att besluta på nämnds vägnar får inte avse beslut om sanktionsavgift enligt 20 §.

Paragrafen reglerar kommunfullmäktiges möjlighet att delegera uppgifter enligt lagen.

Enligt bestämmelsen beslutar fullmäktige i varje kommun vilken eller vilka nämnder inom kommunen som ska fullgöra uppgifterna, dvs. besluta i frågor som har samband med anmälan om förvärv och sanktionsavgifter.

Hänvisningen till kommunallagen innebär bl.a. att det är bestämmelserna i 6 kap. som gäller för delegation av ärenden. I 37 § i det kapitlet anges att en nämnd får uppdra till bl.a. presidiet, ett utskott, en ledamot eller en anställd hos kommunen att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden, dock inte i de fall som avses i 38 §. Enligt den sistnämnda paragrafen får beslutanderätten inte delegeras i ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt (punkt 3) och i ärenden som anges i särskilda föreskrifter (punkt 5). Hur de olika kommunerna tillämpar kommunallagens delegationsbestämmelser varierar naturligtvis. I denna paragrafs *andra stycke* har tagits in ett uttryckligt förbud mot att delegera beslut om sanktionsavgift.

Överklagande

30 § Hyresnämndens beslut enligt denna lag får överklagas till Svea hovrätt inom tre veckor från den dag beslutet meddelades. Ett överklagande ska ges in till hyresnämnden.

Kommunens beslut om sanktionsavgifter enligt 20 § får överklagas till hyresnämnden inom tre veckor från den dag beslutet meddelades.

Paragrafen reglerar överklagande av beslut enligt lagen.

Enligt *första stycket* får hyresnämndens beslut överklagas till Svea hovrätt inom tre veckor från den dag beslutet meddelades. Det gäller beslut om att avslå, ge tillstånd till eller avvisa en ansökan om förvärvstillstånd men också hyresnämndens beslut i fråga om sanktions-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

avgifter. Det kan anmärkas att, vid ett avslag på en ansökan om förvärvstillstånd, inte bara förvärvaren utan också den som överlåtit hyresfastigheten torde ha rätt enligt allmänna principer att överklaga. Detsamma torde gälla vid ett avvisningsbeslut. Ett bifall till en ansökan får överklagas av kommunen. Någon överklaganderätt tillkommer däremot inte en hyresgästorganisation, även om yttrande skulle ha inhämtats från den under förfarandet.

Av *andra stycket* framgår att ett kommunalt beslut om sanktionsavgift ska överklagas till hyresnämnden inom tre veckor från den dag beslutet meddelades.

Av lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt följer att det inte krävs prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva hyresnämndens beslut. Hovrättens beslut i mål enligt hyresförvärvslagen får inte överklagas. (Se 2 och 10 §§ i 1994 års lag.)

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Lagen ska inte tillämpas på förvärv före ikraftträdandet.

Enligt *punkt 1* träder lagen i kraft den 1 januari 2025. Lagen tillämpas alltså från och med den dagen (men med de begränsningar som följer av övergångsbestämmelsen).

I *punkt 2* anges att lagen inte ska tillämpas på förvärv före ikraftträdandet. Det innebär att lagens regler om anmälningsskyldighet och granskningsskyldighet tillämpas endast i förhållande till förvärv efter ikraftträdandet.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt

11 §

Den gode mannen ska på lämpligt sätt kungöra försäljningsvillkoren samt tid och plats för auktionen. Avser auktionen en jordbruksfastighet *eller en hyresfastighet*, ska den gode mannen vid auktionen upplysa om reglerna i jordförvärvslagen (1979:230) *respektive hyresförvärvslagen*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om de upplysningar den gode mannen ska lämna i samband med en auktion enligt samäganderättslagen.

Enligt paragrafen ska den gode mannen, om auktionen avser en jordbruksfastighet, upplysa om reglerna i jordförvärvslagen. Tillägget innebär att motsvarande upplysning ska lämnas av den gode mannen om auktionen avser en hyresfastighet. På så vis får den som avser att förvärva en hyresfastighet besked om huruvida det föreligger en skyldighet att anmäla sitt förvärv till kommunen enligt hyresförvärvslagen.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2025. Lagen tillämpas alltså på auktioner som avser hyresfastigheter från och med den dagen.

8.3 Förslaget till lag om ändring i jordabalken (1970:994)

19 kap.

11 §

En ansökan *ska* innehålla uppgifter om sökandens namn, personnummer och postadress. Ansökan *ska* också innehålla uppgift om sökandens telefonnummer till bostaden eller arbetsplatsen. Om sökanden företräds av ställföreträdare eller ombud, behöver telefonnummer dock inte anges. Nummer som avser ett hemligt telefonabonnemang behöver anges endast om inskrivningsmyndigheten begär det.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Om sökanden har en ställföreträdare, *ska* motsvarande uppgifter lämnas även om ställföreträdaren. Har sökanden utsett ombud, *ska* ombudets namn, postadress och telefonnummer anges.

Avser en ansökan något annat än inteckning, *ska* den även innehålla uppgift om överlåtarens, upplåtarens eller förvärvarens namn och, där sådant finns, person- eller organisationsnummer. *En ansökan om lagfart ska dock alltid innehålla uppgift om förvärvarens personnummer, samordningsnummer eller organisationsnummer.*

Paragrafen anger de uppgifter som ska finnas med i en ansökan om inskrivning.

Av tillägget i *tredje stycket andra meningen* framgår att en ansökan om lagfart ska innehålla uppgift om förvärvarens personnummer, samordningsnummer eller organisationsnummer. Första meningen i samma stycke reglerar i och för sig också ansökan om lagfart eftersom den omfattar allt annat än inteckning. Skyldigheten att ange förvärvarens identitetsbeteckning gäller dock enligt första meningen bara om sådan finns. Ordet ”alltid” i andra meningen markerar att uppgift om förvärvarens identitetsbeteckning är nödvändig i en ansökan om lagfart till skillnad från ansökningar i andra ärenden.

Skulle en ansökan om lagfart inte innehålla en identitetsbeteckning, kan inskrivningsmyndigheten enligt 14 § meddela uppskov. För ett uppskovsbeslut krävs emellertid att ansökan på grund av avsaknaden av identitetsbeteckningen inte kan tas upp till prövning utan väsentlig olägenhet. Endast den omständigheten att en ansökan om lagfart inte innehåller erforderligt personnummer, samordningsnummer eller organisationsnummer torde normalt sett inte innebära att det finns skäl att meddela uppskov eftersom ansökan trots sådan avsaknad utan väsentlig olägenhet kan tas upp till prövning.

För ansökningar om lagfart gäller i stället att en ansökan ska förklaras vilande om den i fråga om fysiska personer inte innehåller uppgift om förvärvarens personnummer eller samordningsnummer och i fråga om juridiska personer inte innehåller uppgift om förvärvarens organisationsnummer (se 20 kap. 7 § 14 och 15).

Även om den lagtekniska utformningen kan ge intryck av att gälla också i den undantagssituationen att förvärvaren har dött, får det anses ligga i sakens natur att man då inte behöver ordna någon ny särskild identitetsbeteckning (jfr också vilanderegeln i 20 kap. 7 § andra stycket).

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

20 kap.

7 §

Förekommer inte omständigheter som avses i 6 §, ska lagfartsansökan förklaras vilande, om

1. vid köp, byte eller gåva överlåtarens underskrift på fångeshandlingen inte är styrkt av två vittnen och överlåtelsen inte skett genom statlig myndighet,
2. fångesmannen inte har lagfart och fall som avses i 9 § inte föreligger,
3. rättegång pågår om hävning eller återgång av förvärv av fastigheten eller om bättre rätt till denna,
4. lagfart söks på grund av testamente, dom eller förrättning som ännu inte vunnit laga kraft,
5. vid förvärv genom legat detta inte utgivits,
6. vid förvärv på exekutiv försäljning köpebrev inte utfärdats eller vid expropriation eller liknande tvångsförvärv inlösen inte fullbordats,
7. vid överlåtelse överlåtaren är gift och förvärvet enligt äktenskapsbalkens bestämmelser är beroende av den andre makens samtycke,
8. vid överlåtelse överlåtaren är sambo och förvärvet enligt bestämmelserna i sambolagen (2003:376) är beroende av den andra sambons samtycke, dock endast om ärende om anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel av anmälan enligt 5 § andra stycket den lagen var upptaget på inskrivningsdag när överlåtelsen skedde,
9. vid överlåtelse genom boutredningsman förvärvet enligt ärvdabalkens bestämmelser är beroende av dödsbodelägares samtycke,
10. förvärvet har skett genom en sådan gåva mellan makar som inte har registrerats enligt 16 kap. äktenskapsbalken,
11. förvärvet avser del av fastighet och är beroende av fastighetsbildning,
12. förvärvet i annat fall enligt lag är beroende av domstols eller annan myndighets tillstånd,
13. förvärvet är beroende av villkor och, i fråga om gåva, villkoret avser viss tid som inte överstiger två år från den dag då gåvohandlingen upprättades,
14. *ansökan i fråga om fysisk person inte innehåller uppgift om förvärvarens personnummer eller samordningsnummer,*
15. *ansökan i fråga om juridisk person inte innehåller uppgift om förvärvarens organisationsnummer,*
16. *förvärvaren inte har anmält uppgifter för registrering i Bolagsverkets register över verkliga huvudmän eller motsvarande sådant register i en annan stat inom EES, trots att det finns en sådan skyldighet, eller*
17. *förvärvet enligt bestämmelser i hyresförvärvslagen är beroende av kommunens, hyresnämndens eller domstolens beslut.*

Första stycket 14 gäller inte om en förvärvare har avlidit när ansökan ges in.

Paragrafen anger grunder för vilandeförklaring av lagfartsansökan.

I den nya *fjortonde punkten* anges att en lagfartsansökan ska förklaras vilande om en förvärvare som är en fysisk person inte anger sitt

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

(svenska) person- eller samordningsnummer. Sökanden ska då enligt 19 kap. 17 § föreläggas att komplettera ansökan med angivna uppgifter. Kompletteras inte ansökan kan den avvisas.

Om en utländsk person behöver ett samordningsnummer för att kunna ansöka om lagfart, kan förvärvaren enligt 2 kap. 1 § 2 lagen (2022:1697) om samordningsnummer ansöka om ett sådant hos Skatteverket. I första hand är det denna möjlighet som ska utnyttjas. Om sökanden befinner sig utomlands och inte har möjlighet att inställa sig i Sverige för den identitetskontroll som krävs, är det även möjligt för Lantmäteriet att enligt första punkten i samma paragraf begära att Skatteverket tilldelar sökanden ett samordningsnummer. Det är i sådana fall Lantmäteriet som begär in de dokument som Skatteverket behöver i ärendet. I båda fallen är det Skatteverket som beslutar om samordningsnumret och ansvarar för identitetskontrollen och för att bedöma om förutsättningarna för tilldelning av samordningsnummer är uppfyllda. Huvudregeln är att en person som ska tilldelas ett samordningsnummer ska inställa sig personligen för identitetskontroll. Endast om det finns särskilda skäl får Skatteverket avstå från kravet på personlig inställelse. Lantmäteriet ska i sin begäran ange om sökandens identitet ska styrkas eller om det räcker med att den görs sannolik.

Av den nya *femtonde punkten* framgår att en lagfartsansökan i fråga om en juridisk person ska förklaras vilande om den inte innehåller uppgift om förvärvarens (svenska) organisationsnummer. Om en juridisk person inte har något organisationsnummer därför att den är utländsk och inte tidigare har bedrivit någon verksamhet i Sverige, kan den begära att få ett organisationsnummer hos Skatteverket. Bestämmelser om organisationsnummer finns i lag (1974:174) om identitetsbeteckning för juridiska personer m.fl.

Person-, samordnings- eller organisationsnumret kan framgå av ansökan eller till ansökan bifogade handlingar. Det viktiga är att uppgiften finns med så att förvärvaren går att identifiera.

Av den nya *sextonde punkten* framgår att en förvärvare som omfattas av kravet i 2 kap. 3 § lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän ska ha anmält sina uppgifter för registrering hos Bolagsverket eller motsvarande sådant register i en annan stat inom EES. Har en sådan anmälan inte gjorts, ska ansökan förklaras vilande och sökanden föreläggas att komplettera uppgiften.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Av lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän framgår att svenska juridiska personer och utländska juridiska personer som driver verksamhet i Sverige ska hos Bolagsverket registrera uppgifter om vem som är den juridiska personens verkliga huvudman. En verklig huvudman är den eller de fysiska personer som tillsammans ytterst äger och kontrollerar den juridiska personen. Från lagens tillämpningsområde undantas vissa juridiska personer, exempelvis dödsbon, kommunalförbund och konkursbon. Sådana juridiska personer är följaktligen undantagna kravet på registrering även enligt sextonde punkten.

I den nya *sjuttonde punkten* anges att en lagfartsansökan ska förklaras vilande om förvärvet enligt bestämmelser i hyresförvärvslagen är beroende av kommunens, hyresnämndens eller domstolens beslut.

Utgångspunkten i hyresförvärvslagen är att en överlåtelse av en hyresfastighet ska anmälas till kommunen och, om kommunen överlämnat ärendet till hyresnämnden, tillståndsprövas av hyresnämnden. Om kommunen beslutar att lämna en anmälan om ett förvärv utan åtgärd, finns det inte längre någon grund för att ansökan ska vara vilande. Om kommunen däremot överlämnar anmälan till hyresnämnden för granskning, ska ansökan om lagfart vara fortsatt vilande i avvaktan på att det finns ett lagakraftvunnet avgörande.

I det nya *andra stycket* klargörs att kravet i fjortonde punkten inte gäller för förvärvare som har avlidit. Det innebär att lagfart i sådana fall kan beviljas trots avsaknad av personnummer eller samordningsnummer. Om förvärvaren är ett dödsbo, ska dock organisationsnummer uppges på vanligt sätt.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Lagen ska inte tillämpas på förvärv före ikraftträdandet.

Enligt *punkt 1* träder lagen i kraft den 1 januari 2025. Lagen tillämpas alltså från och med den dagen (men med de begränsningar som följer av övergångsbestämmelsen).

I *punkt 2* anges att lagen inte ska tillämpas på förvärv före ikraftträdandet. Det innebär att de nya reglerna om vilka uppgifter en ansökan om lagfart ska innehålla samt de nya grunderna för vilande-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

förklaring ska tillämpas endast i förhållande till förvärv som görs efter ikraftträdandet.

8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder

4 §

Hyresnämnd som avses i 12 kap. 68 § jordabalken har till uppgift att

1. medla i hyres- eller bostadsrättstvist,

2. pröva tvist om åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. 11 § första stycket 5 och 16 § andra stycket, ändrad användning av lokal enligt 12 kap. 23 § andra stycket, skadestånd enligt 12 kap. 24 a §, överlåtelse av hyresrätt enligt 12 kap. 34–37 §§, upplåtelse av lägenhet i andra hand enligt 12 kap. 40 §, föreläggande om nytt hyresavtal enligt 12 kap. 46 b §, förlängning av hyresavtal enligt 12 kap. 49 §, villkor enligt 12 kap. 54 §, återbetalning av hyra och fastställande av hyra enligt 12 kap. 55 f §, uppskov med avflyttning enligt 12 kap. 59 § eller föreläggande enligt 12 kap. 64 §, allt jordabalken,

2 a. pröva tvist om hyresvillkor enligt 22, 23 och 24 §§ hyresförhandlingslagen (1978:304) eller om återbetalningsskyldighet enligt 23 § samma lag,

2 b. pröva tvist om hyresvillkor enligt 3 kap. 14 § lagen (2002:93) om kooperativ hyresrätt eller tvist om upplåtelse med kooperativ hyresrätt enligt 4 kap. 6 § samma lag,

2 c. pröva tvist om hyresvillkor enligt 4 § lagen (2012:978) om uthyrning av egen bostad,

3. pröva tvist om medlemskap enligt 2 kap. 10 §, skyldighet att upplåta bostadsrätt enligt 4 kap. 6 § eller villkor för upplåtelse av bostadsrätt enligt samma paragraf, hyresvillkor enligt 4 kap. 9 §, åtgärd i lägenhet enligt 7 kap. 7 §, upplåtelse av lägenhet i andra hand enligt 7 kap. 11 § eller utdömande av vite enligt 11 kap. 2 §, allt bostadsrättslagen (1991:614),

4. pröva fråga om godkännande av överenskommelse som avses i 12 kap. 1 § sjätte stycket, 45 a eller 56 § jordabalken eller av beslut som avses i 9 kap. 16 § första stycket 1, 1 a eller 2 bostadsrättslagen,

5. vara skiljenämnd i hyres- eller bostadsrättstvist,

5 a. pröva tvist mellan hyresvärd och hyresgästorganisation enligt hyresförhandlingslagen,

6. pröva frågor enligt bostadsförvaltningslagen (1977:792), tvist om upprustningsföreläggande enligt 12 kap. 18 a–18 c §§ jordabalken eller förbättrings- och ändringsåtgärder enligt 12 kap. 18 d–18 f och 18 h §§ samma balk,

7. pröva frågor enligt lagen (1982:352) om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt,

8. pröva frågor om att utse en särskild skiljeman enligt 23 a § hyresförhandlingslagen eller entlediga en skiljeman enligt 23 b § samma lag samt att medla i ett ärende om att utse en skiljeman,

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

9. pröva frågor enligt hyresförvärvslagen.

Ett ärende tas upp av den hyresnämnd inom vars område fastigheten är belägen.

Om ett ärende enligt första stycket 9 avser flera fastigheter, tas det upp av hyresnämnden i den ort där huvuddelen av fastigheterna ligger.

I paragrafen anges de uppgifter hyresnämnderna har samt vilken hyresnämnd som är behörig att pröva frågorna.

Första stycket nionde punkten anger att hyresnämnden ska pröva frågor enligt hyresförvärvslagen. Det som avses är frågor om förvärvstillstånd och sanktionsavgift.

I *tredje stycket* ges en särskild forumregel för sådana ärenden enligt hyresförvärvslagen som berör flera fastigheter. Exempel på sådana ärenden kan vara köp av aktier i ett bolag som äger flera hyresfastigheter eller att någon genom samma köpehandling förvärvat flera fastigheter. Om dessa fastigheter ligger inom olika hyresnämnders områden, ska de endast prövas av en hyresnämnd. För att avgöra var huvuddelen ligger kan ledning fås av fastigheternas taxeringsvärde.

Ärende enligt hyresförvärvslagen

16 a §

En ansökan som avses i 4 § första stycket 9 ska vara skriftlig, innehålla uppgift om parternas namn, den berörda fastighetens fastighetsbeteckning och de uppgifter som anges i 8 § fjärde stycket.

Om ansökan avser tillstånd till förvärv av aktier eller andelar, ska ansökan innehålla uppgift om de aktier eller andelar som förvärvet avser och de omständigheter som gör nämnden behörig.

I fråga om sammanträde gäller 14 § andra stycket.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om ansökningar om förvärvstillstånd enligt hyresförvärvslagen.

Av *första stycket* framgår att en ansökan om förvärvstillstånd ska vara skriftlig, innehålla uppgift om parternas namn, den berörda fastighetens fastighetsbeteckning och de uppgifter som anges i 8 § fjärde stycket. Det innebär att en ansökan bl.a. ska innehålla uppgift om parternas personnummer eller organisationsnummer och eventuella ombud. Motpart i ett ärende om förvärvstillstånd är den kommun som överlämnat ansökan till hyresnämnden för granskning. Av 10 § hyresförvärvslagen framgår att en ansökan också ska innehålla vissa

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

uppgifter för att hyresnämnden ska kunna göra en bedömning av om det finns förutsättningar för förvärvstillstånd.

Enligt *andra stycket* ska ansökan, om den avser tillstånd till förvärv av aktier eller andelar, innehålla uppgift om dessa och de omständigheter som gör nämnden behörig. I fråga om t.ex. aktieförvärv ska det i ansökan anges vilka aktier i ett bolag som har förvärvats. När det gäller nämndens behörighet är det normalt uppgift om den ort där bolagets styrelse har sitt säte eller där förvaltningen förs som ska uppges (jämför 4 § andra stycket).

Enligt 10 § tredje stycket hyresförvärvslagen ska hyresnämnden, om en ansökan inte uppfyller dessa krav, förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Om föreläggandet inte följs, ska ansökan avvisas om bristen är sådan att hyresnämnden inte kan pröva ansökan. Följden av att ansökan avvisas är enligt 14 § andra stycket hyresförvärvslagen att förvärvet blir ogiltigt. Ett ärende om ansökan om förvärvstillstånd är inte dispositivt och det finns inte någon möjlighet att återkalla en sådan ansökan.

I *tredje stycket* föreskrivs genom en hänvisning till 14 § andra stycket att sökanden och annan som ärendet angår, dvs. kommunen, ska kallas att inställa sig till sammanträde, om det inte kan anses obehövligt. Det torde endast i undantagsfall bli nödvändigt med förhandling i ärenden om förvärvstillstånd. Om sammanträde ska ske, kan sökanden kallas vid vite. Utevaro från sammanträdet hindrar inte att ärendet avgörs.

16 b §

Ett överklagande som avses i 4 § första stycket 9 ska vara skriftligt, innehålla uppgift om parternas namn, den berörda fastighetens fastighetsbeteckning, det beslut som överklagas, den ändring som yrkas och de omständigheter som åberopas till stöd för yrkandet.

Om ett överklagande inte uppfyller dessa krav, ska hyresnämnden förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Om föreläggandet inte följs får överklagandet avvisas.

Om ett överklagande återkallas ska ärendet skrivas av.

I fråga om överklagande och en parts första inlaga till rätten gäller även 8 § fjärde stycket. I fråga om sammanträde gäller 14 § andra stycket.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om överklagande av ett beslut om sanktionsavgift enligt hyresförvärvslagen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Av *första stycket* framgår att ett överklagande av ett beslut om sanktionsavgift ska vara skriftligt, innehålla uppgift om parternas namn, den berörda fastighetens fastighetsbeteckning, det beslut som överklagas, den ändring som yrkas och de omständigheter som åberopas till stöd för yrkandet. Därtill ska ett överklagande också innehålla de uppgifter som anges i 8 § fjärde stycket. Även i dessa ärenden är det kommunen som fattat beslutet om sanktionsavgift som är motpart till sökanden.

Om ansökan inte uppfyller dessa krav, ska hyresnämnden enligt *andra stycket* förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Om föreläggandet inte följs, ska ansökan avvisas om bristen är sådan att hyresnämnden inte kan pröva ansökan.

Hyresnämnden ska enligt *tredje stycket* skriva av ärendet om överklagandet återkallas. Det innebär att det överklagade beslutet står fast.

Av *fjärde stycket* framgår att ett överklagande och en parts första inlaga till rätten även ska innehålla de uppgifter som anges i 8 § fjärde stycket, dvs. bl.a. uppgift om personnummer och telefonnummer. Vidare framgår att samma bestämmelser för sammanträde gäller som för ärenden om ansökan om förvärvstillstånd. Vid överklagande av ett beslut om sanktionsavgift kan det mera ofta finnas skäl för sammanträde.

22 §

Nämndens beslut har rättskraft när tiden för överklagande har gått ut, om beslutet innebär att en fråga som avses i 1 § första stycket 2 eller 5 eller 4 § första stycket 2, 2 a, 2 b, 2 c, 3, 5 a, 6, 7 *eller 9* har avgjorts. Detta gäller dock inte beslut som innebär att nämnden har avslagit en ansökan om

1. åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. 11 § första stycket 5 eller 16 § andra stycket jordabalken,
2. upprustningsföreläggande enligt 12 kap. 18 a–18 c §§ jordabalken,
3. tillstånd enligt 12 kap. 18 d–18 f §§, 23 § andra stycket, 34–37 eller 40 § jordabalken,
4. tillstånd enligt 7 kap. 11 § bostadsrättslagen (1991:614),
5. uppskov enligt 12 kap. 59 § jordabalken,
6. förbud eller hävande av förbud enligt 12 kap. 18 h § jordabalken, eller
7. rätt till förhandlingsordning enligt 9 § hyresförhandlingslagen (1978:304).

Bestämmelserna i 37–39 §§ förvaltningslagen (2017:900) om ändring av beslut tillämpas inte i nämndernas verksamhet.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

I paragrafen finns bestämmelser om rättskraften hos vissa beslut som meddelats av arrendenämnd eller hyresnämnd.

Tillägget i första stycket innebär att hyresnämndens avgöranden i frågor om förvärvstillstånd och sanktionsavgifter enligt hyresförvärvslagen får rättskraft om besluten inte överklagas.

23 §

Det finns bestämmelser om överklagande av hyresnämndens beslut i
– 12 kap. 70 § jordabalken,
– 6 § lagen (2012:978) om uthyrning av egen bostad,
– 31 § hyresförhandlingslagen (1978:304),
– 6 kap. 4 § lagen (2002:93) om kooperativ hyresrätt,
– 11 kap. 3 § bostadsrättslagen (1991:614),
– 34 § bostadsförvaltningslagen (1977:792),
– 15 § lagen (1982:352) om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt, *och*
– *30 § hyresförvärvslagen.*

Hyresnämndens yttrande enligt 12 a § första stycket får inte överklagas.

Hyresnämndens beslut får överklagas hos Svea hovrätt, om nämnden

1. avvisat en ansökan som avses i 8, 11, 14, 15, 15 a, 16, *16 a*, *16 b* eller 16 e §, eller avvisat ett överklagande,
2. avskrivit ett ärende enligt 8, 9, 10, 15 a, 16, *16 b* eller 16 e §, dock inte när ärendet kan återupptas,
3. ogillat en invändning om jäv mot ledamot av nämnden eller en invändning om att det finns ett hinder för ärendets prövning,
4. avvisat ett ombud eller ett biträde,
5. beslutat om ersättning för någons medverkan i ärendet,
6. utdömt vite eller någon annan påföljd för underlåtenhet att följa föreläggande eller straff för förseelse i förfarandet,
7. beslutat i annat fall än som avses i 5 i fråga som gäller rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619), eller
8. stadfäst en förlikning.

Ett överklagande som avses i tredje stycket ska ges in till hyresnämnden inom tre veckor från den dag beslutet meddelades.

I fråga om handläggningen hos hyresnämnden av ett överklagande som avses i första eller tredje stycket tillämpas 52 kap. 2 och 4 §§ rättegångsbalken.

Av paragrafen framgår vilka bestämmelser om överklagande som gäller för de beslut som hyresnämnden fattar.

Tillägget i *första stycket* innehåller en hänvisning till 30 § hyresförvärvslagen. Av den paragrafen framgår att hyresnämndens beslut

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

får överklagas till Svea hovrätt inom tre veckor från den dag beslutet meddelades samt att ett överklagande ska ges in till hyresnämnden.

I paragrafens *andra stycke* finns bestämmelser om överklagande av vissa processuella beslut som fattas av hyresnämnden. Tilläggen innebär att hyresnämndens beslut att avvisa en ansökan om förvärvstillstånd och avvisa eller avskriva ett överklagande av beslut om sanktionsavgift enligt hyresförvärvslagen får överklagas hos Svea hovrätt.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2025. Lagen tillämpas alltså från och med den dagen.

8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1985:277) om vissa bulvanförhållanden

1 §

Denna lag gäller när ett bulvanförhållande används för att kringgå ett sådant hinder mot att förvärva eller behålla viss egendom som uppställs i jordförvärvslagen (1979:230) *eller hyresförvärvslagen.*

Med ett bulvanförhållande avses i lagen att någon (bulvanen) utåt framstår som ägare av viss egendom men i verkligheten innehar egendomen huvudsakligen för annans (huvudmannens) räkning.

I paragrafen anges lagens tillämpningsområde.

Tillägget i första stycket innebär att lagen även ska tillämpas i sådana fall då bulvanförhållanden används för att kringgå hyresförvärvslagen.

7 §

De myndigheter som prövar frågor om tillstånd enligt jordförvärvslagen (1979:230) *eller hyresförvärvslagen* ska underrätta Åklagarmyndigheten, om det skäligen kan antas att det föreligger ett bulvanförhållande som rör jordförvärvslagen *eller hyresförvärvslagen*.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

I paragrafen regleras en skyldighet för myndigheter att i vissa fall underrätta Åklagarmyndigheten om misstänkta bulvanförhållanden.

Tillägget innebär att hyresnämnden åläggs en skyldighet att underrätta Åklagarmyndigheten om det skäligen kan antas att det föreligger ett bulvanförhållande som rör hyresförvärvslagen. Bestämmelsen gäller inte för kommunen. Omständigheter av bulvankaraktär kan däremot föranleda att kommunen överlämnar ärendet för granskning till hyresnämnden. Det finns naturligtvis inget som hindrar att man från kommunens sida enligt allmänna regler tar kontakt med Åklagarmyndigheten om brott misstänks.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2025. Lagen tillämpas alltså från och med den dagen.

8.6 Förslaget till lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614)

9 kap.

19 §

En bostadsrättsförenings beslut att förvärva ett hus för ombildning av hyresrätt till bostadsrätt *ska* fattas på en föreningsstämma. Beslutet är giltigt, om hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheter som omfattas av förvärvet har gått med på beslutet. Dessa hyresgäster *ska* vara medlemmar i bostadsrättsföreningen och, vad gäller bostadshyresgäster, folkbokförda på fastigheten *under minst sex månader närmast före föreningsstämman*. Vid beräkningen av antalet lägenheter tillämpas 1 kap. 5 § andra stycket.

Protokollet från föreningsstämman *ska* innehålla uppgift om hur rösterna har beräknats och hållas tillgängligt för hyresgästerna och ägaren av huset.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur beslut om ombildning av hyresrätt till bostadsrätt ska fattas.

Av tillägget i paragrafens *första stycke* framgår att en bostadshyresgäst måste vara, förutom medlem i föreningen, folkbokförd på fastigheten under minst sex månader närmast före föreningsstämman för

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

att hans eller hennes röst ska beaktas vid bedömningen av om tillräckligt många gått med på ombildningsbeslutet.

Det räcker alltså inte att vara folkbokförd på fastigheten vid den tidpunkt som föreningen fattar beslutet om ombildning. För att räknas in i den kvalificerade majoriteten för ett beslut om ombildning måste dessutom bostadshyresgästen vara folkbokförd på fastigheten under minst sex månader närmast före beslutet. Regler om från vilken tidpunkt ett beslut om folkbokföring gäller finns i folkbokföringslagen. Det krävs en kontinuerlig folkbokföring på fastigheten i minst sex månader (”under minst”). Uppgiften om var en medlem är folkbokförd och när personen folkbokförde sig på den aktuella adressen går att begära ut från Skatteverket.

19 a §

En ekonomisk förening som äger hus med uthyrda lägenheter får fatta beslut om att omregistreras till en bostadsrättsförening endast om beslutet tas på en föreningsstämma och

1. hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheterna har gått med på beslutet, och

2. dessa hyresgäster är medlemmar i den ekonomiska föreningen samt, vad gäller bostadshyresgäster, folkbokförda på fastigheten under minst sex månader närmast före föreningsstämman.

Protokollet från föreningsstämman ska innehålla uppgift om hur rösterna har beräknats och hållas tillgängligt för hyresgästerna.

Första och andra styckena gäller inte sådana bostadsföreningar som avses i punkterna 4 och 7 övergångsbestämmelserna till bostadsrättslagen (1991:614).

I paragrafen uppställs särskilda villkor för att en ekonomisk förening som äger en eller flera hyresfastigheter med uthyrda lägenheter ska få fatta beslut om att omregistrera föreningen till en bostadsrättsförening.

De krav som ska vara uppfyllda motsvarar de som uppställs i 19 § för att en bostadsrättsförening ska få fatta beslut om att förvärva ett hus för ombildning. Det krävs därmed att beslutet fattas på föreningsstämman och att hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheterna har gått med på beslutet. För att hyresgästernas röster ska räknas krävs även att de är medlemmar i den ekonomiska föreningen och, när det gäller bostadshyresgästerna, folkbokförda på fastigheten under minst sex månader närmast före föreningsstämman. Som framgår av 20 § ska en ekonomisk plan upprättas före beslutet.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Vid föreningsstämman ska det föras protokoll. Enligt *andra stycket* ska det av protokollet framgå hur rösterna har beräknats. Protokollet ska hållas tillgängligt för hyresgästerna och ägaren av huset. Även denna ordning stämmer överens med vad som gäller enligt 19 §.

En ekonomisk förening som vill omregistreras till en bostadsrättsförening måste, utöver de krav som uppställs i denna paragraf, även uppfylla de övriga krav enligt bostadsrättslagen som ställs på en sådan förening.

Anmälan för registrering görs sedan hos Bolagsverket som är den myndighet som kontrollerar att kraven har iakttagits. Normalt bör det till en ansökan om omregistrering bifogas protokoll från föreningsstämman av vilket framgår hur rösterna vid stämman har beräknats, en ekonomisk plan försedd med intyg av två personer och uppgift om att den ekonomiska planen hållits tillgänglig för hyresgästerna innan beslutet om förvärv togs på föreningsstämman. Det kan i vissa fall finnas anledning för Bolagsverket att kontrollera uppgifterna i protokollet mot folkbokföringen. Om kraven inte har iakttagits följer det av lagen (2018:672) om ekonomiska föreningar att beslutet inte kan registreras, dvs. den ekonomiska föreningen kan inte omregistreras till en bostadsrättsförening (se 19 kap. 3 § i den lagen). Eftersom en bostadsrättsförening måste vara registrerad som en sådan (se 1 kap. 1 § första stycket i förevarande lag), rör det sig därmed inte om en bostadsrättsförening utan fortfarande om en ekonomisk förening.

Enligt *tredje stycket* tillämpas kraven i första och andra styckena inte på sådana gamla bostadsföreningar som avses i punkterna 4 och 7 övergångsbestämmelserna till bostadsrättslagen (1991:614). För sådana bostadsföreningar finns särskilda bestämmelser i lagen (1991:615) om omregistrering av vissa bostadsföreningar till bostadsrättsföreningar.

20 §

Innan beslut om förvärv av ett hus *eller omregistrering av en ekonomisk förening* fattas enligt 19 § *eller 19 a §*, *ska* en sådan ekonomisk plan som avses i 3 kap. 1 § upprättas och hållas tillgänglig för hyresgästerna. Till planen *ska* fogas ett besiktningsprotokoll som visar husets skick. Planen *ska* även vara försedd med intyg enligt 3 kap. 2 §.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Paragrafen reglerar på vilket sätt den ekonomiska planen ska hållas tillgänglig för hyresgästerna.

Närmare bestämmelser om den ekonomiska planen finns i 3 kap. och i bostadsrättsförordningen (1992:630). Det som regleras i denna paragraf innebär att planen ska upprättas och hållas tillgänglig innan beslut om förvärv av ett hus för ombildning av hyresrätter till bostadsrätter fattas. Till planen ska även besiktningsprotokoll som visar husets skick fogas samt ett sådant intyg som avses i 3 kap. 2 §. Tillägget innebär att samma krav även gäller när en ekonomisk förening som äger ett hus i vilket det finns uthyrda lägenheter fattar beslut om att omregistreras till bostadsrättsförening.

21 §

Beslut om förvärv i strid med 19 § första stycket är ogiltiga. Detsamma gäller beslut om förvärv *enligt 19 § första stycket* som fattas utan att ekonomisk plan varit tillgänglig enligt 20 §. Det nu sagda *ska* dock inte gälla om förvärv ändå skett enligt beslutet och lagfart har meddelats.

Paragrafen reglerar följden av att beslut om förvärv fattas i strid med 19 § och 20 §.

Tillägget i *andra meningen* förtydligar att paragrafen inte är tillämplig på sådana beslut som avses i 19 a §. Om en ekonomisk förening som äger en hyresfastighet beslutar att omregistreras till en bostadsrättsförening utan att följa de krav som uppställs i 19 a §, blir följden inte ogiltighet. I stället kommer Bolagsverket att vägra registrera bostadsrättsföreningen (se kommentaren till 19 a §).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Äldre bestämmelser gäller i fråga om beslut som har fattats på föreningsstämma före ikraftträdandet.

Enligt *punkt 1* träder lagen i kraft den 1 januari 2025. Lagen tillämpas alltså från och med den dagen.

Av *punkt 2* framgår att lagen ska tillämpas i fråga om beslut som har fattats vid föreningsstämmor efter ikraftträdandet. Det innebär att kravet på folkbokföring under minst sex månader samt reglerna

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

om omregistrering från ekonomisk förening till bostadsrättsförening tillämpas på beslut som fattas efter ikraftträdandet.

8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:831) om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt

8 §

Beslut av Svea hovrätt har rättskraft, om beslutet innebär att en fråga som avses i 4 § första stycket 2, 2 a, 2 b, 2 c, 3, 5 a, 6, *7 eller 9* lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder har avgjorts. Detta gäller dock inte beslut som innebär avslag på ansökan om

1. åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. 11 § första stycket 5 eller 16 § andra stycket jordabalken,
2. upprustningsföreläggande enligt 12 kap. 18 a–18 c §§ jordabalken,
3. tillstånd enligt 12 kap. 18 d–18 f §§, 23 § andra stycket, 34, 36 eller 37 § jordabalken,
4. förbud eller hävande av förbud enligt 12 kap. 18 h § jordabalken, eller rätt till förhandlingsordning enligt 9 § hyresförhandlingslagen (1978:304).

I paragrafen finns bestämmelser om rättskraft av Svea hovrätts beslut i hyresmål.

Av tillägget framgår att Svea hovrätts avgöranden i mål om förvärvstillstånd och sanktionsavgifter enligt hyresförvärvslagen får rättskraft.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2025. Lagen tillämpas alltså från och med den dagen.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

8.8 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

30 kap.

Ärende enligt hyresförvärvslagen

22 a §

Sekretess gäller i ärende enligt hyresförvärvslagen för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs.

Sekretessen gäller inte beslut i ärende.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

I paragrafen regleras sekretess i ärenden enligt hyresförvärvslagen.

Enligt *första stycket* gäller i sådana ärenden sekretess för enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs. Innebörden av begreppet personliga eller ekonomiska förhållanden är den samma som begreppet har i andra bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen. Paragrafen är tillämplig hos kommunerna, hyresnämnderna och Svea hovrätt. Sekretessen begränsas genom ett rakt skaderekvisit.

Sekretessen enligt denna paragraf hindrar inte partens, i praktiken förvärvarens, rätt till partsinsyn.

Enligt *andra stycket* är beslut i ett ärende alltid offentliga.

Sekretesstiden för uppgifter i allmänna handlingar är enligt *tredje stycket* högst tjugo år. För beräkning av sekretesstiden, se 7 kap. 5 §.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2025. Lagen tillämpas alltså från och med den dagen.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av experten Bengt Öhman

Det råder bostadsbrist i en majoritet av Sveriges kommuner. Enligt Boverket bor 80 procent av landets befolkning i kommuner med underskott av bostäder. Många bostadssökande saknar ekonomiska förutsättningar för att kunna ordna sig en bostad som motsvarar behoven. Bristen på hyresrätter drabbar särskilt nyanlända och unga vuxna som behöver en första bostad för studier, arbete eller familjebildning. Bostadsbristen medför även inlåsningseffekter som påverkar familjerelationer och försvårar uppbrott. Dessutom är trångboddheten utbredd i många kommuner. I Stockholm, Göteborg och Malmös kommunala bostadsförmedlingar står i dag nästan 1,2 miljoner personer i kö, men det förmedlades endast 36 000 bostäder under förra året.

Bostadsbristen blir därmed en grogrund för att kunna bedriva kriminell eller oseriös verksamhet. Det ger fastighetsägare möjligheter att utnyttja en bristsituation på ett sätt som de inte skulle kunna göra på en marknad i balans.

Bostadssökande tvingas acceptera villkor och boendeförhållanden som inte hör till en seriös bostadsförvaltning. Många hyresgäster hyr även sin bostad i andrahand. Andrahandshyresgäster bor ofta under otrygga förhållanden, de kan tvingas flytta med kort varsel och betalar dyrt för sitt boende. Bara i Stockholmsregionen hyr drygt 64 000 personer sin bostad i andrahand. Det är inte ovanligt att både mindre och större privata fastighetsägare upplåter bostäder till mellanhänder som i sin tur hyr ut dem i andrahand.

Bostadsbristen leder också till att många hyresgäster hamnar i beroendeställning till sin hyresvärd. Det gäller även de hyresgäster som har ett starkt besittningsskydd. Så som praktiker under snart tre decennier har jag allt eftersom sett att hyresgästernas villkor och boendeförhållanden försämrats och att samhällets stöd inskränkts. Det fram-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

går av mina nästan dagliga kontakter med trängda hyresgäster. Trots att de grundligt informerats om sina rättigheter, avstår de inte sällan från att åberopa dem eller påtala fel eller brister till sin hyresvärd. Orsaken är att många hyresgäster oroas över att det kan ligga dem till last i sin fortsatta relation med hyresvärden.

Kommunala myndigheter saknar också många gånger resurser för att effektivt genomföra det tillsynsarbete som ålagts dem i t.ex. miljöbalken (1998:808), plan- och bygglagen (2010:900) eller i lagen om skydd mot olyckor (2003:778). Här finns bestämmelser som ska skydda bostadskonsumenter mot bl.a. ohälsa. Myndigheters ibland bristande resurser leder till att kontroll och uppföljningar eftersätts. Tillsammans med långa handläggningstider leder det till att hyresgäster avstår från att anmäla brister eftersom det upplevs meningslöst.

De lagändringar som på senare tid genomförts har ofta udden riktad mot hyresgästerna. De förändringar i lagstiftningen som har som syfte att stärka skyddet för hyresgäster blir inte sällan på marginalen eller förenade med sådana förutsättningar att det hos den enskilde kräver goda kunskaper om bestämmelserna.

Bostadsbristen har i många kommuner bestått under lång tid och det finns inget konkret som talar för att den inom överskådlig tid på något mer betydande sätt kommer att lindras.

I ljuset av den utbredda bostadsbristen, dess konsekvenser och avsaknaden av förslag för att komma till rätta med detta är det ett välkommet förslag att samhället ska ta ett större ansvar för hyresgästernas boendeförhållanden och införa en modern lagstiftning. Den tidigare lagstiftningen på området hade en positiv inverkan för både hyresgäster och seriösa fastighetsägare. Kommunerna och hyresnämnderna får genom utredarens lagförslag möjligheter att pröva nya förvärvares lämplighet och därigenom motverka kriminell verksamhet och skydda hyresgäster mot oseriösa hyresvärdar. Den tilltänkta lagstiftningen ger också seriösa förvärvare möjligheter att konkurrera på lika villkor. En förvärvare som räknar in oseriösa eller kriminella metoder i sin kalkyl ska inte ges konkurrensfördelar. Förhandsprövning av verksamhetsutövare förekommer redan inom en rad andra branscher. Där väger tryggheten för konsumenter tyngre än rätten till ett helt fritt inträde till en marknad. I den typen av lagstiftning finns också inslag av att motverka kriminalitet och säkerställa fiskala intressen.

En brist i utredningens lagförslag är dock att förhandsprövningen undantar de publika företagen. Det finns inga sakliga skäl som talar för

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

en sådan särställning. Det finns risk för att undantaget kommer att utnyttjas av oseriösa aktörer för att just kringgå lagens syfte. De seriösa publika företagen skulle inte drabbas av någon särskild olägenhet om även de kom att omfattas av bestämmelserna i lagförslaget. Den snabbhet i handläggningen som nu föreslås och kommunernas allmänna kännedom om sådana företag talar för det.

I andra delar av utredarens lagförslag handlar det om att täppa till de luckor som finns i den nuvarande lagstiftningen. Ett uppenbart exempel på en sådan lucka är hur enkelt det är i dag att kringgå den lagstiftning som ska säkerställa hyresgästers inflytande vid ombildning av hyreshus till bostadsrätt. Utredarens lagförslag är även i det avseendet välkommet.

Särskilt yttrande av experten Marie Öhrström

Utredningens författningsförslag är varken moderna eller effektiva och olägenheterna i samband med förvärv av hyresfastigheter är fortfarande stora för såväl det allmänna som enskilda aktörer. Handläggningstiden hos kommunerna föreslås kunna vara flera månader lång och om ärendet går vidare till hyresnämnden och överklagas till hovrätten kan tillståndsprocessen i värsta fall ta flera år. I vissa delar är förslagen till och med mer långtgående än den tidigare hyresförvärvslagen som avskaffades 2010. Bland annat föreslås att bolagsförvärv (så kallade paketerade fastigheter) ska omfattas av förprövningen.

Om förslagen omsätts i lagstiftning innebär det att ett förvärv av en hyresfastighet skulle komma att sväva i rättslig osäkerhet under en lång tidsperiod, vilket en förvärvare i så fall behöver ta höjd för i sina kalkyler. Osäkerheten och tidsutdräkten kommer att leda till ökade risker och transaktionskostnader. Detta riskerar inte bara att leda till dyrare bostäder utan det kan också innebära att seriösa aktörer väljer att investera i andra marknader, något som vore mycket olyckligt eftersom bostadshyresmarknaden behöver kapital för att finansiera såväl upprustning av socioekonomiskt utsatta områden som för att bygga nya bostäder.

Läker inte bristerna i den tidigare hyresförvärvslagen

I den utredning som utvärderade den tidigare hyresförvärvslagen (SOU 2008:75) konstaterades att:

1. Lagen innebar förhållandevis stora administrativa bördor och kostnader för enskilda.
2. Tillämpningen innebar kostnader för det allmänna vilka inte motsvarades av någon tillräcklig effektivitet.
3. Kommunerna tillämpande inte lagen enhetligt.
4. Det fanns stora möjligheter att kringgå lagen, särskilt när det gäller de så kallade indirekta förvärven.

Det kan konstateras att utredningens författningsförslag inte undanröjer någon av de brister som ledde till att den tidigare förvärvslagen avskaffades. Utöver ovannämnda brister pekade Fastighetsägarna i sitt

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

remissvar på att vissa kommuner, särskilt i Stockholmsområdet, använde lagen för att försöka förhindra köp av fastigheter med invändningen att förvärvaren inte lämnat tillräckligt antal lediga lägenheter till bostadsförmedlingen. Hyresförvärvslagen hade därmed utvecklats till en form av bostadsanvisningslag, vilket aldrig hade varit syftet med lagen. Inte heller denna risk är undanröjd med utredningens förslag.

Kraftigt minskad byggtakt och stora renoveringsbehov

På grund av höjda kostnader för bl.a. finansiering, energi och material faller bostadsbyggandet kraftigt i år för att falla ytterligare nästa år, enligt prognoser från Boverket. Flera bedömare tror att krisen blir långvarig och att det inom överskådlig tid och med befintliga regelverk inte är möjligt att nå den produktionsvolym som Boverket angett som nödvändig för att möta befolkningstillväxten.

Kostnadsläget försvårar inte bara bostadsbyggande. Det gör det även svårt att genomföra såväl underhåll som nödvändig renovering av befintliga hyresbostäder. Utvecklingen slår särskilt mot de bostadsområden där standarden är eftersatt och behovet av livstidsförlängande renoveringsinsatser är som störst, vilket i dag i hög grad sammanfaller med socioekonomiskt utsatta områden.

Att bygga hyresbostäder och utveckla de bostäder som finns är oerhört kapitalintensivt och behovet av att privat och institutionellt kapital tillförs bostadshyresmarknaden är mycket stort. Framför allt allmännyttiga bostadsföretag, men även privata fastighetsägare, har genom avyttring av hyresbostadsfastigheter fått in nytt kapital för att bygga nya bostäder och renovera andra. Köparna, privata bostadsföretag eller boende genom bostadsrättsföreningar, har i sin tur investerat nytt kapital för att underhålla och höja standarden på de fastigheter de förvärvat. Förvärv genomförs också lokalt, regionalt eller nationellt för att genom geografisk konsolidering förbättra förvaltningsverksamheten och kunna erbjuda ett bättre underhåll och en bättre service till de boende.

En väl fungerande fastighetstransaktionsmarknad är därför av mycket stor betydelse för aktörerna på bostadsmarknaden. Försämrade villkor, som vid en ytlig betraktelse riskerar att bara träffa enskilda och mindre långsiktiga aktörer, riskerar i själva verket att på-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

verka samtliga aktörer på bostadshyresmarknaden. Ytterst drabbas de boende som riskerar sämre standard och de bostadssökande som riskerar att få svårare att hitta ett boende.

Ökad regelbörda leder till färre och dyrare bostäder

Ett återinförande av en hyresförvärvslag skulle, som nämnts ovan, innebära betydande försämringar av fastighetsmarknadens funktionssätt. I detta sammanhang kan det inte bortses från den parallellt pågående utredningen om ett återinförande av en kommunal förköpsrätt som – oaktat tilläggsdirektiv som begränsar förköpsgrunderna – skulle spä på rättsosäkerheten och kostnaderna vid fastighetstransaktioner och påverka marknadens funktionssätt (Dir. 2022:48 och Fi 2022:07). Om bägge dessa regelverk träder i kraft riskerar det leda till såväl färre som dyrare bostäder. Bostadspolitiken bör i stället riktas in på att skapa incitament och undanröja hinder.

Avsaknad av behov eftersom förvaltningen av hyresbostadshus är god

Ett grundläggande skäl mot ett återinförande av en hyresförvärvslag är att det saknas behov av en sådan lag. Förvaltningen av hyresbostadshus håller mycket hög standard.

Utredningen ”Stärkt ställning för hyresgäster” (SOU 2017:33) samlade in statistik som visade på att det var mycket ovanligt med misskötsel av förvaltningen av hyresbostadshus. Statistiken som rörde ärenden i hyresnämnder och hovrätt hade inte ökat utan snarare minskat sedan den tidigare hyresförvärvslagen avskaffades. Inte heller ansåg utredningen att hyresförvärvslagen hade haft någon preventiv effekt. Utredningen ansåg därför att det inte fanns skäl att införa en ny hyresförvärvslag. Fastighetsägarnas uppfattning är att det fortsatt är mycket hög standard på förvaltningen av hyresbostadshus, vilket också stöds av utredarens redovisning av fakta och statistik från rättsliga instanser (avsnitt 3.3.2).

Eftersom ett återinförande av hyresförvärvslagen skulle leda till betydande olägenhet för hyresvärdar och för bostadsmarknaden så behöver skälen för ett återinförande av lagstiftningen väga mycket tungt och understödjas av ett evidensbaserat beslutsunderlag. I avsak-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

nad av sådan data om misskötsel av hyresbostadshus är det inte tillrådligt att återinföra en hyresförvärvslag.

Befintlig lagstiftning ger ett starkt skydd för hyresgäster

Konsumentskyddet på bostadshyresmarknaden är, och ska vara, mycket starkt. För de enstaka fall av allvarlig misskötsel som förekommer finns det redan i dag tvingande skyddsregler för de boende. Det finns flera olika möjligheter för kommuner, myndigheter och hyresgäster att ingripa mot brister i förvaltningen.

I hyreslagen, i bostadsförvaltningslagen och i expropriationsregleringen finns bestämmelser om lägsta godtagbara standard med mera som gör att hyresnämnden har möjlighet att ingripa om det finns allvarliga brister i lägenhetens standard eller i fastighetsförvaltningen. Det finns även möjlighet för kommunerna att ingripa om fastighetsägare inte lever upp till bestämmelserna i miljöbalken eller plan- och bygglagen. Vid vanvård har kommunen eller staten dessutom möjlighet att expropriera en fastighet. Dessa regelverk får förmodas vara effektiva och tillfyllest eftersom antalet misskötta hyresbostadshus synes vara så få (se avsnitt 3.3.2).

Lagskärpningar i bostadsförvaltningslagen

Så sent som den 1 januari 2022 stärktes hyresgästernas skydd ytterligare genom nya bestämmelser i bostadsförvaltningslagen som utökar bl.a. kommuners möjlighet att ingripa mot misskötsel i förvaltningen av hyresbostäder. De nya bestämmelserna innebar att det infördes en möjlighet för hyresnämnden att vid vite förelägga fastighetsägaren att åtgärda brister i förvaltningen på talan av en kommun.

Syftet med komplementet var att tillskapa ett flexibelt verktyg för att komma till rätta med brister i förvaltningen på ett tidigt stadium. Fastighetsägarna välkomnade dessa lagskärpningar och utökade möjligheter för kommunen att agera eftersom det ibland kan vara svårt för en enskild hyresgäst att tillvarata sina rättigheter enligt hyreslagen.

Såvitt känt har emellertid lagskärpningarna inte tillämpats av kommunerna. Skälet härför är oklart men det kan bero på bristande kunskap. Fokus borde därför vara att informera och uppmana kommunerna att vid behov tillämpa de nya verktygen som lagstiftaren nyligen

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

försett dem med. Ett annat skäl till att den nya lagstiftningen inte används kan vara att behovet ännu inte uppstått eftersom förvaltningen av hyresbostadshus är god och lever upp till lagkraven.

Brott på fastighetsmarknaden bör bekämpas av polisen

Ett annat syfte med ett återinförande av en hyresförvärvslag sägs vara att bekämpa brott. Även i dessa delar finns dock betydande brister i utredningen. Det är överhuvudtaget inte utrett i vilken utsträckning ekonomisk brottslighet förekommer i samband med förvärv av just hyresbostadshus. I stället pekas penningtvätt i ”fastigheter” rent allmänt ut som ett skäl för ett återinförande av en hyresförvärvslag. Enligt uppgift från brottsbekämpande myndigheter förekommer viss penningtvätt i samband med förvärv av industrifastigheter, lagerlokaler, villor eller vid spekulationsköp av nyproducerade bostadsrätter. Det är emellertid inte ett skäl att återinföra ett långtgående regelverk som riktar sig mot förvärvare av hyresbostadshus.

Till detta kommer att det inte är realistiskt att tro att kommuner runt om i landet skulle ha erforderliga resurser eller kompetens att genomskåda eventuella brottsupplägg kopplade till fastighetstransaktionsmarknaden. En hyresförvärvslag riskerar således att bli ett slag i luften. En mer rationell allokering av offentliga medel vore att stärka Ekobrottsmyndigheten och finanspolisens resurser samt att effektivisera de brottsbekämpande myndigheternas arbetsmetoder genom förbättrade regelverk (t.ex. ökad tillgång till hemliga tvångsmedel och avskaffande av sekretesshinder). Avancerad ekonomisk brottslighet bör hanteras av statliga myndigheter varpå kommunerna kan fokusera på sin kärnverksamhet såsom väl fungerande barnomsorg, skola och socialtjänst – vilket får förmodas ha större brottspreventiv verkan i samhället än återinförandet av en hyresförvärvslag.

Snedvridning av konkurrensen på fastighetsmarknaden

Lagen om allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag (allbolagen), som trädde i kraft den 1 januari 2011, tillkom med beaktande av EU:s statsstödsregler för att inte allmännyttan skulle snedvrida konkurrensen mellan kommunala och privata bostadsbolag. Kommunala bostadsaktiebolag ska i dag agera enligt affärsmässiga principer och ägarna,

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

det vill säga kommunerna, ska ställa marknadsmässiga avkastningskrav på sina bolag.

Ett grundläggande syfte med allbolagen var att skapa konkurrensneutrala villkor för kommunalt ägda och privat ägda bostadsföretag. Det är ostridigt så att denna balans skulle rubbas om endast de privata bostadsföretagens förvärv skulle förhandsgranskas av kommunen och eventuellt tillståndsprövas i hyresnämnden. Det är av yttersta vikt att principen om konkurrens på lika villkor upprätthålls när ny lagstiftning införs som påverkar hyresmarknadens aktörer.

Svårtillämpat vid indirekta förvärv

Hyresbostadshus överlåts många gånger genom aktieöverlåtelser (så kallad ”paketering” av fastigheter). Dessa förvärv omfattades inte alltid av den förra hyresförvärvslagen men omfattas av utredarens förslag, vilket innebär att påverkan på fastighetstransaktionsmarknadens funktionssätt blir ännu större än enligt den förra lagen.

Till detta kommer att förslaget till ny hyresförvärvslag uppvisar stora brister i de delar som rör sådana indirekta förvärv. Det framstår som mycket oklart hur en ändamålsenlig kontroll och granskning av indirekta förvärv ska gå till eftersom paketerade fastigheter inte genererar ett lagfartsärende. Lagstiftningen riskerar därmed att bli svårtillämpad och ineffektiv samt leda till stor rättsosäkerhet. För eventuella oseriösa aktörer skulle det följaktligen även med den nya lagen finnas inte ovidkommande möjligheter att kringgå lagen medan seriösa förvärvare drabbas av betydande olägenheter. Det är inte en rimlig ordning.

Övriga synpunkter

Om förslaget omsätts till lagstiftning kan det ifrågasättas om det inte borde vara länsstyrelserna som skulle ha ansvar för granskningen i stället för kommunerna. Det är länsstyrelserna som gör tillståndsprövningen enligt jordförvärvslagen. Det är dessutom primärt en statlig uppgift att förebygga och bekämpa brott. Länsstyrelserna har i dag ett uppdrag i satsningen på myndighetssamverkan mot organiserad brottslighet. En annan fördel med länsstyrelsen torde vara att risken för korruption och otillbörlig påverkan minskar. Det kan inte heller

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

bortses från att kommunerna får betraktas som partiska till förmån för sitt eventuella egenägda kommunala fastighetsbolag (allmännyttan).

Hyresnämnden förslås vara den instans som kommunen ska kunna hänskjuta ärendet till för en tillståndsprövning. Det kan konstateras att ett antal hyresnämnder redan i dag har en hög arbetsbelastning och mycket långa handläggningstider. Detta gäller t.ex. hyresnämnden i Stockholm. Det är inte rimligt att ålägga hyresnämnderna ytterligare arbetsuppgifter innan de till fullo kan hantera sitt nuvarande uppdrag. Andra juridiska instanser såsom förvaltningsrätt eller mark- och miljödomstol har inte övervägts i erforderlig utsträckning inom ramen för utredningens arbete.

Sammanfattning

Att införa lagstiftning som genom rättsosäkerhet, tidsutdräkt och ökade kostnader försämrar villkoren för fastighetstransaktioner och därmed nödvändig kapitaltillförsel till bostadsmarknaden är inte tillrådligt. Att dessutom göra det i en pågående bostadskris vore i det närmaste ansvarslöst. Kapital som hittills investerats på den svenska bostadshyresmarknaden skulle riskera att i ökad utsträckning allokeras till andra länder med bättre villkor för bostadsbyggande och fastighetsförvärv.

Dessutom skulle kommunerna nödgas behandla och granska en stor mängd anmälningar utan att syftet med lagstiftningen skulle uppnås. Det kan svårligen anses vara ändamålsenlig och legitim resurshantering av allmänna medel. I stället bör samhället fokusera på träffsäkra och kostnadseffektiva åtgärder som riktas direkt mot eventuella oseriösa aktörer.

Sammantaget väger olägenheterna för hyresvärdar och skadeverkningarna på bostadsmarknaden över eventuella fördelar med ett återinförande av en hyresförvärvslag.

Kommittédirektiv 2022:93

Skärpta kontroller vid fastighetsförvärv

Beslut vid regeringssammanträde den 30 juni 2022

Sammanfattning

En särskild utredare ges i uppdrag att föreslå åtgärder för att skärpa kontrollen vid överlåtelser av fastigheter. Syftet med uppdraget är att skydda bostadshyresgäster mot oseriösa överlåtelser av hyresfastigheter och hindra att den svenska fastighetsmarknaden utnyttjas för brottslighet.

Utredaren ska bl.a.

- ta ställning till hur en modern och effektiv förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter bör utformas,
- lämna förslag på åtgärder för att hindra att hyresgäster kringgås vid ombildningar till bostadsrätt,
- ta ställning till hur sökandens identitet ska säkerställas i lagfartsärenden, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2023.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Uppdraget att skärpa kontrollen vid överlåtelser av hyresfastigheter

Hyreslägenheter ska erbjuda ett bra och tryggt boende. Det framkommer dock alltför ofta uppgifter om boendeförhållanden som inte är godtagbara och hyresvärdar som sätter i system att inte underhålla sina fastigheter. Det finns också flera tecken på att den organiserade brottsligheten har gett sig in på bostadsmarknaden. Fastighetsaffärer används bl.a. för penningtvätt. Det finns oseriösa hyresvärdar som hyr ut lägenheter till kriminella eller medverkar till svarthandel med hyreskontrakt inom den organiserade brottsligheten. Det finns också exempel på att den organiserade brottsligheten agerar som underentreprenörer vid t.ex. renovering av hyresfastigheter. Bostadshyresgästernas trygghet äventyras om hyresfastigheter kan förvärvas av oseriösa eller rent kriminella aktörer. Hyresgästernas ställning undermineras också om deras boendefastighet kan ombildas till bostadsrätter mot deras vilja. Flera exempel på senare tid visar att lagstiftningen i dag inte ger hyresgäster ett tillräckligt skydd mot detta. Det behövs därför skärpta kontroller vid överlåtelser av hyresfastigheter.

En modern och effektiv förvärvslag

Det är viktigt att hyresgäster skyddas mot allvarliga brister i förvaltningen av ett hyreshus. Både jordabalkens kapitel 12 och bostadsförvaltningslagen (1977:792) innehåller bestämmelser som syftar till att skydda hyresgäster mot hyresvärdar som missköter fastigheten. Reglerna har ändrats vid flera tillfällen för att stärka hyresgästernas ställning.

Tidigare fanns också lagen (1975:1132) om förvärv av hyresfastighet m.m. (i fortsättningen kallad förvärvslagen). Den syftade till att hålla olämpliga fastighetsägare borta från fastighetsmarknaden och att förhindra spekulation i hyresfastigheter.

Förvärvslagen innebar en förhandsprövning av att den som förvärvade en hyresfastighet var lämplig som hyresvärd. Enligt lagen skulle förvärv av fast egendom som var taxerad som hyreshusenhet anmälas till kommunen, som kunde begära hyresnämndens prövning av förvärvet. Bestämmelserna gällde även vissa indirekta förvärv, dvs. förvärv av aktier eller andelar i bolag som äger hyresfastigheter. Förvärvstillstånd skulle inte ges om förvärvaren inte kunde visa att

denne kunde förvalta fastigheten och göra sannolikt att syftet med förvärvet var att förvalta fastigheten och hålla den i godtagbart skick. Tillstånd skulle inte heller ges om det kunde antas att förvärvaren i något annat avseende inte skulle komma att följa god sed i hyresförhållanden eller med hänsyn till brottslig verksamhet eller på annat sätt från allmän synpunkt var olämplig att inneha fastigheten. Om tillstånd nekades var ett förvärv ogiltigt.

Förvärvslagen upphävdes 2010 (se prop. 2009/10:21). Sedan dess finns ingen förhandsprövning av den som förvärvar en hyresfastighet. Det innebär att en hyresvärd som gjort sig känd för att missköta sina befintliga hyresfastigheter fritt kan förvärva fler och att den svenska fastighetsmarknaden enklare kan utnyttjas av den organiserade brottligheten. Det är inte en tillfredsställande ordning. Hyresgäster behöver ett skydd mot att fastigheten överlåts till någon som inte har avsikt eller förmåga att tillhandahålla ett fortsatt tryggt boende. Regeringen anser därför att det finns skäl att återinföra en förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter.

Det fanns vissa problem med förvärvslagen, som minskade dess effektivitet och medförde att den ansågs svår att tillämpa i vissa fall (se SOU 1994:23 s. 75–80, SOU 1996:148 s. 62–89 och SOU 2008:75 s. 87–100). En modern förvärvslagstiftning bör vara anpassad till hur fastighetsmarknaden ser ut i dag och på ett effektivt sätt hindra olämpliga hyresvärdar från att förvärva hyresfastigheter.

Det har av olika anledningar blivit allt vanligare med indirekta förvärv av hyresfastigheter, där köparen förvärvar ett aktiebolag som äger fastigheten. Förvärvslagen var begränsad till förvärv av aktier i bolag som var s.k. fåmansaktiebolag (se 9 § i förvärvslagen). Den ursprungliga avsikten med denna begränsning var att inte hindra handel med aktier i aktiebolag med ett spritt ägande (se prop. 1975/76:33 s. 64). Det är även i dag så att någon form av begränsning av lagens tillämpning vid aktieförvärv behövs, exempelvis bör inte överlåtelser av aktier i publika aktiebolag omfattas. Förvärvslagens begränsning till fåmansaktiebolag innebar dock att ägarstrukturen hos överlåtaren blev avgörande för lagens tillämplighet, trots att syftet med lagen var att kontrollera lämpligheten hos förvärvaren. Gränsdragningsfrågor bidrog också till att förvärvslagen upplevdes som svår att tillämpa i fråga om de indirekta förvärven och såväl lagliga som olagliga möjligheter att kringgå lagens bestämmelser (se SOU 2008:75

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

s. 95 och 96). En modern förvärvslagstiftning bör vara lätt att tillämpa och svår att kringgå.

Förvärvslagen kritiserades också för att leda till för stora tidsförluster och kostnader för seriösa förvärvare. Endast en liten andel av de anmälda förvärven överlämnades till hyresnämnderna för prövning och ännu färre förvärv nekades slutligen tillstånd (se prop. 2009/10:21 s. 26).

Förvärvslagens effektivitet kan inte mätas enbart utifrån andelen förvärv där tillstånd slutligen nekades. Minst lika viktig var sannolikt lagens preventiva effekt, dvs. att den hejdade oseriösa aktörer från att ens försöka förvärva hyresfastigheter. Det är också ofrånkomligt att ett system med förhandsprövning som syftar till att upptäcka oseriösa aktörer drabbar även de seriösa förvärvarna i någon mån. På ett principiellt plan bör detta accepteras i syfte att skydda hyresgästerna. Det är samtidigt viktigt att en förhandsprövning kan ske snabbt och kostnadseffektivt för den stora majoritet av fallen där det tidigt står klart att förvärvaren är lämplig.

Utredaren ska därför

- ta ställning till hur en modern och effektiv förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter bör utformas,
- om utredningstiden medger det lämna förslag på andra åtgärder än förhandsprövning som utredaren anser vara motiverade för att stärka skyddet för hyresgäster mot oseriösa förvärv av hyresfastigheter, och
- ämna nödvändiga författningsförslag.

Ombildning på de boendes villkor

En ombildning av hyresrätt till bostadsrätt sker genom att hyresgästerna i en hyresfastighet bildar en bostadsrättsförening, som förvärvar fastigheten av husets ägare och sedan upplåter lägenheterna med bostadsrätt till de hyresgäster som vill delta i ombildningen. En hyresgäst som inte vill delta i en ombildning till bostadsrätt har rätt att bo kvar i lägenheten som hyresgäst. Han eller hon får då bostadsrättsföreningen som hyresvärd.

I bostadsrättslagen (1991:614) finns regler om hur en ombildning till bostadsrätt ska gå till. Ett beslut att förvärva ett hus för ombild-

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

ning ska fattas på en föreningsstämma. Beslutet är giltigt om hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheter som omfattas av förvärvet har gått med på beslutet. Dessa hyresgäster ska vara medlemmar i bostadsrättsföreningen och folkbokförda på fastigheten (9 kap. 19 § bostadsrättslagen). Folkbokföring krävs vid den tidpunkt när föreningen fattar beslut om köp för ombildning (prop. 2002/03:12 s. 130).

Beslut om förvärv i strid mot lagens bestämmelser är ogiltiga (9 kap. 21 § bostadsrättslagen). Detta ska prövas av inskrivningsmyndigheten när en bostadsrättsförening söker lagfart på sitt förvärv. En lagfartsansökan ska avslås om det är uppenbart att förvärvet är ogiltigt (20 kap. 6 § 9 jordabalken). Myndighetens granskning är normalt formell och tar sikte på att utifrån ingivna handlingar kontrollera att lagens krav är uppfyllda.

För att främja en övergång från hyresrätt till bostadsrätt infördes lagen (1982:352) om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt eller kooperativ hyresrätt (i fortsättningen kallad ombildningslagen). Ombildningslagen ger hyresgästerna rätt att för ombildning till bostadsrätt förvärva huset de bor i före andra köpare (prop. 2002/03:12 s. 99). Om hyresgästerna har intresse av att förvärva fastigheten för ombildning får detta anmälas av bostadsrättsföreningen till inskrivningsmyndigheten. I anmälan ska föreningen bifoga ett intyg av föreningens styrelse om bl.a. att hyresgästerna i minst två tredjedelar av de uthyrda lägenheterna skriftligen har förklarat sig intresserade av ombildningen samt att dessa hyresgäster är medlemmar i föreningen och folkbokförda på fastigheten (3 § ombildningslagen).

I förarbetena till de ombildningsregler som infördes år 1982 framhölls att en ombildning till bostadsrätt bör ske på de boendes villkor och att det är de boendes intressen, önskemål och synpunkter som bör tillgodoses när det är fråga om en övergång från hyresrätt till bostadsrätt. Bakgrunden till regleringen var att det enligt bostadsrättslagens tidigare bestämmelser var möjligt att bilda en bostadsrättsförening med syfte att ombilda en hyresfastighet utan att vare sig styrelseledamöterna eller övriga medlemmar var bosatta i fastigheten samt att en ombildning kunde genomföras helt utan insyn av de boende (se prop. 1981/82:169 s. 27 och 28 och 2002/03:12 s. 100).

På senare tid har det uppmärksammats förfaranden som innebär att de boendes rätt till inflytande över en ombildning kringgås. Det

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

förekommer att en hyresvärd skapar en ekonomisk förening som förvärvar fastigheten. Därefter omregistreras föreningen till en bostadsrättsförening. Lägenheter i fastigheten kan sedan upplåtas med bostadsrätt utan att de boende överhuvudtaget varit med i ombildningsprocessen. En annan uppmärksammad situation är att personer som egentligen bor någon annanstans blir folkbokförda på fastigheten inför omröstningen om ombildning, i syfte att skapa nödvändig kvalificerad majoritet för beslutet. På så sätt kan beslut fattas om ombildning, trots att de hyresgäster som faktiskt bor i huset motsatt sig detta. De hyresgäster som misstänker att omröstningen inte gått rätt till har begränsade möjligheter att tillvarata sina rättigheter.

Problemet med att det inte alltid är de faktiskt boende som är med och röstar om en ombildning berördes när folkbokföringskravet infördes (se prop. 2002/03:12 s. 101–105). Det ansågs att ett krav på faktiskt boende i fastigheten för att få delta i ett beslut om ombildning i och för sig framstår som rimligt men att det inte passar för inskrivningsmyndighetens formella prövning av en lagfartsansökan. Folkbokföringens betydelse i många olika sammanhang och ett möjligt straffansvar ansågs minska risken för kringgående. I lagstiftningsärendet övervägdes också om förvärvslagens tillämpningsområde borde utvidgas till att omfatta ombildningar. Det ansågs inte finnas tillräckliga skäl för detta med hänsyn till det föreslagna kravet på folkbokföring (se prop. 2002/03:12 s. 106 och 107).

Regeringen har vidtagit ett flertal åtgärder för att förhindra fusk med folkbokföringen, bl.a. har folkbokföringsbrottet återinförts. Det är emellertid tydligt att det inte är tillräckligt för att komma till rätta med problemet att reglerna om ombildning utnyttjas av aktörer som ser möjlighet till egen vinning på andras boende. Det behöver säkerställas att ombildningar till bostadsrätt sker på de boendes villkor.

Utredaren ska därför

- lämna förslag på åtgärder för att hindra att de hyresgäster som bor i huset kringgås vid ombildningar,
- särskilt analysera vilka krav som bör gälla för att en person ska vara berättigad att rösta om en ombildning och hur det kan kontrolleras att ett ombildningsförfarande skett på ett lagenligt sätt, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att stärka identitetskontrollerna vid fastighetsköp

En ansökan om lagfart ska bl.a. innehålla uppgifter om sökandens namn, personnummer och postadress (19 kap. 11 § första stycket jordabalken). Lantmäteriet registrerar fastighetsägaren med personnummer i fastighetsregistret om personnummer finns och uppgift har lämnats om det (44 § 1 förordningen [2000:308] om fastighetsregister). Om personen har ett samordningsnummer används detta för registrering. En uppgift om personnummer eller samordningsnummer är dock inte ett krav för att lagfart ska beviljas. Utländska fastighetsägare registreras ofta utan identitetsbeteckningar.

Om en ansökan om lagfart görs elektroniskt ska ingivaren identifiera sig mot Lantmäteriet genom e-legitimation. Många ansökningar görs fortfarande på papper. Ingivaren behöver heller inte vara den som söker lagfart. Det finns inga uttryckliga krav på att ge in identitetshandlingar eller på något annat sätt styrka identiteten på den som söker lagfart. Lantmäteriet kontrollerar därför inte utländska sökandes identitet i lagfartsärenden. Detta innebär en risk för att oriktiga uppgifter registreras, särskilt avseende utländska förvärvare som saknar samordningsnummer.

Det förekommer att fastigheter förvärvas av personer med ostyrkt identitet som av olika anledningar kan misstänkas vara oriktig (se Skatteverkets rapport Redovisning av regeringsuppdrag att inrätta ett pilotprojekt för att komma åt felaktig folkbokföring kopplad till organiserad brottslighet, Fi2021/03228–1, s. 27). Oriktiga identitetsuppgifter i en lagfartsansökan kan vara ett led i penningtvätt eller andra former av ekonomisk brottslighet. Felaktiga registeruppgifter försämrar de brottsbekämpande myndigheternas förutsättningar att bekämpa sådan brottslighet, eftersom det blir svårt att ta reda på vem som faktiskt äger en fastighet.

Det är därför viktigt att sökandens identitet säkerställs i lagfartsärenden. Lantmäteriet handlägger ett mycket stort antal lagfartsärenden varje år. Handläggningen av dessa måste kunna ske på ett kostnadseffektivt sätt.

Utredaren ska därför

- ta ställning till hur sökandens identitet på ett kostnadseffektivt sätt ska säkerställas i lagfartsärenden, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redogöra för konsekvenserna av sina förslag i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474) och förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Effekterna för hyresgäster och andra boende, fastighetsägare, fastighetsmarknaden i stort och berörda myndigheter ska redovisas ingående. Om förslagen inte bedöms ha betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män enligt 15 § kommittéförordningen ska detta motiveras. Om förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med berörda myndigheter och organisationer. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2023.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv 2023:5

Tilläggsdirektiv till Utredningen om skärpta kontroller vid fastighetsförvärv (Ju 2022:08)

Beslut vid regeringssammanträde den 19 januari 2023

Utvidgning av uppdraget

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 kommittédirektiven Skärpta kontroller vid fastighetsförvärv (dir. 2022:93). I uppdraget ingår att ta ställning till hur en modern och effektiv förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter bör utformas.

Uppdraget utvidgas. Utredaren ska nu även

- redovisa för- och nackdelar med en förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter, och
- hämta in och redovisa tillgängliga uppgifter ur offentliga register om i vilken utsträckning hyresfastigheter missköts.

Utredningstiden ligger fast. Uppdraget ska alltså redovisas senast den 1 september 2023.

Uppdraget att ta fram ett bredare underlag för bedömningen av behovet av en förvärvsprövning

Det behövs effektiva verktyg för att förhindra att hyresfastigheter missköts. Syftet med en förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter är att oseriösa aktörer ska kunna stoppas från att förvärva hyresfastigheter. Det är samtidigt så att ett system med förhandsprövning

23/24 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten - KS-2023/00812-5 Svar på remiss: SOU 2023:55: Vem äger fastigheten : SOU 2023_55_Vem äger fastigheten_Webb.pdf

riskerar att drabba de seriösa förvärvarna med ökad administration och fördröjning av transaktioner. För att det ska vara aktuellt att införa ett system med förhandsprövning behöver fördelarna på ett tydligt sätt överväga nackdelarna med systemet. Regeringen har behov av ett fullgott underlag för att kunna ta ställning till om så är fallet.

För att avgöra om förhandsprövning är motiverat är det vidare relevant i vilken utsträckning fastigheter missköts. En indikation om detta kan fås från antalet ärenden i hyresnämnderna och Svea hovrätt om åtgärdsföreläggande enligt 12 kap. 16 § andra stycket jordabalken och ingripande i förvaltningen enligt bostadsförvaltningslagen (1977:792). Sådana uppgifter fram till och med 2016 finns i betänkandet Stärkt ställning för hyresgäster (SOU 2017:33 s. 102–105).

Utredaren ska därför

- redovisa för-och nackdelar med en förhandsprövning av förvärv av hyresfastigheter, och
- hämta in och redovisa tillgängliga uppgifter ur offentliga register om i vilken utsträckning hyresfastigheter missköts.

Redovisning av uppdraget

Utredningstiden ligger fast. Uppdraget ska alltså redovisas senast den 1 september 2023.

(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 2023

Kronologisk förteckning

1. Skärpta straff för flerfaldig brottslighet. Ju.
2. En inre marknad för digitala tjänster – ansvarsfördelning mellan myndigheter. Fi.
3. Nya regler om nödlidande kreditavtal och inkassoverksamhet. Ju.
4. Posttjänst för hela slanten. Finansieringsmodeller för framtidens samhällsomfattande posttjänst. Fi.
5. Från delar till helhet. Tvångsvården som en del av en sammanhållen och personcentrerad vårdkedja. S.
6. En lag om tilläggsskatt för företag i stora koncerner. Fi.
7. På egna ben. Utvecklad samverkan för individers etablering på arbetsmarknaden. A.
8. Arbetslivskriminalitet – arbetet i Sverige, en bedömning av omfattningen, lärdomar från Danmark och Finland. A.
9. Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans. Ökad likvärdighet, långsiktighet och kvalitet. S.
10. Tandvårdens stöd till våldsutsatta patienter. S.
11. Tillfälligt miljötillstånd för samhällsviktig verksamhet – för ökad försörjningsberedskap. KN.
12. Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende. Ju.
13. Patientöversikter inom EES och Sverige. S.
14. Organisera för hållbar utveckling. KN.
15. Förnybart i tanken. Ett styrmedelsförslag för en stärkt bioekonomi. LI.
16. Staten och betalningarna. Del 1 och 2. Fi.
17. En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp. Ju.
18. Värdet av vinden. Kompensation, incitament och planering för en hållbar fortsatt utbyggnad av vindkraften. Del 1 och 2. KN.
19. Statlig forskningsfinansiering. Underlagsrapporter. U.
20. Förbud mot bottentrålning i marina skyddade områden. LI.
21. Informationsförsörjning på skolområdet. Skolverkets ansvar. U.
22. Datalagring och åtkomst till elektronisk information. Ju.
23. Ett modernare socialförsäkringsskydd för gravida. S.
24. Etablering för fler – jämställda möjligheter till integration. A.
25. Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd. Ju.
26. Översyn av entreprenörsansvaret. A.
27. Kamerabevakning för ett bättre djurskydd. LI.
28. Samhället mot skolattacker. U.
29. Varje rörelse räknas – hur skapar vi ett samhälle som främjar fysisk aktivitet? S.
30. Ett trygghetssystem för alla. Nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst. S.
31. Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar. U.
32. Biometri – för en effektivare brottsbekämpning. Ju.
33. Ett förbättrat resegarantisystem. Fi.
34. Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag. Ju.
35. Nya regler om hållbarhetsredovisning. Ju.
36. Genomförande av minimilönedirektivet. A.

37. Förstärkt skydd för den personliga integriteten. Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök. Ju.
38. Ett förstärkt konsumentskydd mot riskfylld kreditgivning och överskuldsättning. Fi.
39. En inre marknad för digitala tjänster – kompletteringar och ändringar i svensk rätt. Fi.
40. Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. S.
41. Förutsättningarna för en ny kollektivavtalad arbetslöshetsförsäkring. A.
42. Ett modernare regelverk för legaliseringar, apostille och andra former av intyganden. UD.
43. En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter. Fi.
44. En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. Ju.
45. Övergångsrestriktioner – ökat förtroende för offentlig verksamhet. Fi.
46. Jakt och fiske i renbetesland. LI.
47. En utvecklad arbetsgivardeklaration – åtgärder mot missbruk av välfärdssystemen. Fi.
48. Rätt förutsättningar för sjukskrivning. S.
49. Skyddet för EU:s finansiella intressen. Ändringar och kompletteringar i svensk rätt. Fi.
50. En modell för svensk försörjningsberedskap. Fö.
51. Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – frågor med anledning av Europadomstolens dom. Fö.
52. Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen. S.
53. En ändamålsenlig arbetsskadeförsäkring – för bättre ekonomisk trygghet, kunskap och rättssäkerhet. Volym 1 och 2. S.
54. Centraliseringen av administrativa tjänster till Statens servicecenter – en utvärdering. Fi.
55. Vem äger fastigheten. Ju.

Statens offentliga utredningar 2023

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

På egna ben.
Utvecklad samverkan för individers etablering på arbetsmarknaden. [7]

Arbetslivskriminalitet – arbetet i Sverige, en bedömning av omfattningen, lärdomar från Danmark och Finland. [8]

Etablering för fler – jämställda möjligheter till integration. [24]

Översyn av entreprenörsansvaret. [26]

Genomförande av minimilönedirektivet. [36]

Förutsättningarna för en ny kollektivavtalad arbetslöshetsförsäkring. [41]

Finansdepartementet

En inre marknad för digitala tjänster – ansvarsfördelning mellan myndigheter. [2]

Posttjänst för hela slanten. Finansieringsmodeller för framtidens samhällsomfattande posttjänst. [4]

En lag om tilläggsskatt för företag i stora koncerner. [6]

Staten och betalningarna. Del 1 och 2. [16]

Ett förbättrat resegarantisystem. [33]

Ett förstärkt konsumentskydd mot riskfylld kreditgivning och överskuldsättning. [38]

En inre marknad för digitala tjänster - kompletteringar och ändringar i svensk rätt. [39]

En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter. [43]

Övergångsrestriktioner – ökat förtroende för offentlig verksamhet. [45]

En utvecklad arbetsgivardeklaration – åtgärder mot missbruk av välfärdssystemen. [47].

Skyddet för EU:s finansiella intressen. Ändringar och kompletteringar i svensk rätt. [49]

Centraliseringen av administrativa tjänster till Statens servicecenter – en utvärdering. [54]

Försvarsdepartementet

En modell för svensk försörjningsberedskap. [50]

Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – frågor med anledning av Europadomstolens dom. [51]

Justitiedepartementet

Skärpta straff för flerfaldig brottslighet. [1]

Nya regler om nödlidande kreditavtal och inkassoverksamhet. [3]

Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende. [12]

En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp. [17]

Datalagring och åtkomst till elektronisk information. [22]

Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd. [25]

Biometri – för en effektivare brottsbekämpning. [32]

Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag. [34]

Nya regler om hållbarhetsredovisning. [35]

Förstärkt skydd för den personliga integriteten. Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök. [37]

En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. [44]

Vem äger fastigheten. [55]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Tillfälligt miljötillstånd för samhällsviktig verksamhet – för ökad försörjningsberedskap. [11]

Organisera för hållbar utveckling. [14]

Värdet av vinden. Kompensation, incitament och planering för en hållbar fortsatt utbyggnad av vindkraften. Del 1 och 2. [18]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Förnybart i tanken. Ett styrmedelsförslag för en stärkt bioekonomi. [15]

Förbud mot bottentrålning i marina skyddade områden. [20]

Kamerabevakning för ett bättre djurskydd. [27]

Jakt och fiske i renbetesland. [46]

Socialdepartementet

Från delar till helhet. Tvångsvården som en del av en sammanhållen och personcentrerad vårdkedja. [5]

Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans. Ökad likvärdighet, långsiktighet och kvalitet. [9]

Tandvårdens stöd till våldsutsatta patienter. [10]

Patientöversikter inom EES och Sverige. [13]

Ett modernare socialförsäkringsskydd för gravida. [23]

Varje rörelse räknas – hur skapar vi ett samhälle som främjar fysisk aktivitet? [29]

Ett trygghetssystem för alla. Nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst. [30]

Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. [40]

Rätt förutsättningar för sjukskrivning. [48]

Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen. [52]

En ändamålsenlig arbetsskadeförsäkring – för bättre ekonomisk trygghet, kunskap och rättssäkerhet. Volym 1 och 2. [53]

Utbildningsdepartementet

Statlig forskningsfinansiering. Underlagsrapporter. [19]

Informationsförsörjning på skolområdet. Skolverkets ansvar. [21]

Samhället mot skolattacker. [28]

Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar. [31]

Utrikesdepartementet

Ett modernare regelverk för legaliseringar, apostille och andra former av intygande. [42]

Regeringskansliet

Remiss

2023-10-18
Ju2023/02078

Justitiedepartementet
Enheten för fastighetsrätt och associationsrätt

Remiss av SOU 2023:55 Vem äger fastigheten

Remissinstanser

1. Arboga kommun
2. Bodens kommun
3. Bolagsverket
4. Bollnäs kommun
5. Bostadsrätterna
6. Boverket
7. Båstads kommun
8. Burlövs kommun
9. Dorotea kommun
10. Ekobrottsmyndigheten
11. Eksjö kommun
12. Falkenbergs kommun
13. Fastighetsägarna Sverige
14. Gnesta kommun

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-20 27 34
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 16
E-post: ju.registrator@regeringskansliet.se

15. Gävle kommun

16. Göteborgs kommun

17. HSB Riksförbund

18. Huddinge kommun

19. Hyresgästföreningen Riksförbundet

20. Hyres- och arrendenämnden i Jönköping

21. Hyres- och arrendenämnden i Malmö

22. Hyres- och arrendenämnden i Stockholm

23. Hyres- och arrendenämnden i Sundsvall

24. Integritetsskyddsmyndigheten

25. Kiruna kommun

26. Konkurrensverket

27. Kramfors kommun

28. Kronofogdemyndigheten

29. Landskrona kommun

30. Lantmäteriet

31. Lunds universitet (juridiska fakulteten)

32. Lysekils kommun

33. Länsstyrelsen i Värmland

34. Länsstyrelsen Blekinge

35. Länsstyrelsen Jämtland

36. Länsstyrelsen Kronoberg

37. Länsstyrelsen Stockholm

38. Länsstyrelsen Västernorrland

39. Länsstyrelsen Västra Götaland

40. Malmö kommun

41. Migrationsverket

42. Mora kommun

43. Motala kommun

44. Norrköpings kommun

45. Näringslivets Regelnämnd

46. Partille kommun

47. Piteå kommun

48. Polismyndigheten

49. Regelrådet

50. Riksbyggen

51. Sala kommun

52. Skatteverket

53. Stockholms kommun

54. Storumans kommun

55. Svea hovrätt

56. Svensk kooperation

57. Svenskt Näringsliv

58. Sveriges advokatsamfund

59. Sveriges Allmännytta

60. Sveriges Kommuner och Regioner

61. Säkerhetspolisen

62. Södertälje kommun

63. Uddevalla kommun

64. Umeå kommun

65. Uppsala universitet (Institutet för fastighetsrättslig forskning)

66. Valdemarsviks kommun

67. Åklagarmyndigheten

68. Åmåls kommun

69. Ödeshögs kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 26 januari 2024**.

Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L1@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2023/02078 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Anna-Karin Berglund
Ämnesråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-03

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00941

Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31)

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar

att avge svar på remiss enligt stadsledningskontorets förslag nedan.

Ärendebeskrivning
Umeå kommun har fått möjlighet att lämna synpunkter på promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31).

Promemorian förordar möjligheten till användande av tidsbegränsade visitationszoner, för att Polisen effektivare ska kunna förebygga och förhindra allvarlig våldsbrottslighet. Visitationszonerna ska användas i samband med gängkonflikter som involverar skjutvapen och sprängmedel.

Yttrande
Tanken med visitationszoner riktar sig mer mot en renodlad storstadsproblematik än mot den profil som brottsligheten i Umeå har i dagsläget. Här har den kriminella miljön inte tydliga rumsliga avgränsningar, på samma sätt som i exempelvis ett utsatt område. Ett genomförande av förslaget är ändå bra för Umeås räkning, på grund av två orsaker:

- Den kriminella världen sitter ihop på ett nationellt plan. Ett effektivare arbete mot den allvarliga brottsligheten i storstäderna, ger positiva effekter i Umeå.
- Umeå närmar sig på sikt den nationella problembilden med allvarlig våldsbrottslighet. I och med införandet av visitationszoner kommer Polisen lokalt att stå bättre rustade att möta utvecklingen och framtida krav.

I promemorian diskuteras huruvida beslutanderätten kring visitationszoner ska ligga hos Polismyndigheten eller hos en domstol. Det vore rimligt att

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00941

beslutet ska ligga hos domstol, på samma sätt som det i dagsläget fungerar med exempelvis hemliga tvångsmedel.

Beslutsunderlag

Remissmissiv

Beredningsansvariga

Fredrik Holmgren

Beslutet ska skickas till

ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L4@regeringskansliet.se
Ange diarienummer Ju2023/02781

Margaretha Alfredsson
stadsdirektör

Fredrik Holmgren
säkerhetssamordnare

Regeringskansliet

Remiss

2023-12-14
Ju2023/02781

Justitiedepartementet

Remittering av promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31)

Remissinstanser

1. Attunda tingsrätt
2. Barnens rätt i samhället
3. Barnombudsmannen
4. Borlänge kommun
5. Borås kommun
6. Botkyrka kommun
7. Brottsförebyggande rådet
8. Brottsoffermyndigheten
9. Centrum för rättvisa
10. Civil Rights Defenders
11. Diskrimineringsombudsmannen
12. Eskilstuna kommun
13. Falkenbergs kommun
14. Folkets Hus och Parker
15. Företagarna
16. Förvaltningsrätten i Göteborg
17. Förvaltningsrätten i Malmö
18. Förvaltningsrätten i Stockholm

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-24 46 31
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Herkulesgatan 17
E-post: ju.registrator@regeringskansliet.se

19. Gällivare kommun
20. Gävle kommun
21. Göteborgs kommun
22. Haninge kommun
23. Halmstads kommun
24. Helsingborgs kommun
25. Huddinge kommun
26. Härnösands kommun
27. Institutet för mänskliga rättigheter
28. Integritetsskyddsmyndigheten
29. Justitiekanslern
30. Jönköpings kommun
31. Kalmar kommun
32. Kammarrätten i Göteborg
33. Karlskrona kommun
34. Karlstads kommun
35. Kriminellas revansch i samhället
36. Kristianstads kommun
37. Kristinehamns kommun
38. Kronofogdemyndigheten
39. Landsrådet för Sveriges barn- och ungdomsorganisationer
40. Linköpings kommun
41. Luleå kommun
42. Lunds kommun
43. Malmö kommun
44. Malmö tingsrätt
45. Motala kommun
46. Mölndals kommun
47. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
48. Norrköpings kommun

49. Polisförbundet
50. Polismyndigheten
51. Riksdagens ombudsmän (JO)
52. Riksidrottsförbundet
53. Rädda barnen
54. Skellefteå kommun
55. Skövde kommun
56. Socialstyrelsen
57. Sollentuna kommun
58. Solna kommun
59. Statens skolverk
60. Stockholms kommun
61. Stockholms universitet (juridiska fakulteten)
62. Strömstads kommun
63. Sundbybergs kommun
64. Sundsvalls kommun
65. Svea hovrätt
66. Sveriges advokatsamfund
67. Sveriges Kommuner och Regioner
68. Säkerhetspolisen
69. Söderhamns kommun
70. Södertälje kommun
71. Trelleborgs kommun
72. Trollhättans kommun
73. Umeå kommun
74. Umeå universitet (juridiska institutionen)
75. Upplands-Bro kommun
76. Uppsala kommun
77. Västerviks kommun
78. Västerås kommun

79. Växjö kommun
80. Åklagarmyndigheten
81. Örebro kommun
82. Östersunds kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 18 januari 2024**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L4@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2023/02781 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Om remissen är begränsad till en viss del av promemorian, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se. Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av promemorian via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Peter Lindström
Departementsråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Säkerhetszoner

– ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott

Ds 2023:31

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss
Statsrådsberedningen, *SB PM 2021:1.*
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Omslag: Regeringskansliets standard
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2023

ISBN 978-91-525-0814-5 (tryck)
ISBN 978-91-525-0815-2 (pdf)
ISSN 0284-6012

Förord

Chefen för Justitiedepartementet, statsrådet Gunnar Strömmer, gav den 19 december 2022 rättschefen på Tullverket Karin Erlingsson i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att utreda och lämna förslag på hur ett system med tidsbegränsade och geografiskt avgränsade visitationszoner för att söka efter vapen och andra farliga föremål kan införas i Sverige (Ju 2022:J). Kanslirådet Emelie Smiding har från och med den 23 januari 2023 arbetat som sekreterare i uppdraget.

Utredaren har biträtts av en referensgrupp bestående av advokaten Klas Bjuremark, chefsåklagaren Aleksander Cronenberger (Åklagarmyndigheten), enhetschefen Anna Hansson (Brottsförebyggande rådet), utredaren Helena Stålhammar (Socialstyrelsen), juristen Yvonne Brandell och kommissarien Kristian Malzoff (Polismyndigheten). Utredaren svarar dock ensam för innehållet i promemorian.

Härmed överlämnas promemorian *Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott* (Ds 2023:31). Med detta är uppdraget slutfört.

Stockholm i december 2023

Karin Erlingsson

/Emelie Smiding

Innehåll

Sammanfattning 7

1 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387) 9

2 Uppdraget och dess genomförande 13

2.1 Uppdraget 13

2.2 Uppdragets genomförande 13

3 Bakgrund och allmänna utgångspunkter 15

3.1 Polisens nuvarande möjligheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen och andra farliga föremål 15

3.1.1 Grunddragen i regleringen om tvångsmedel 15

3.1.2 Vad kroppsvisitation respektive husrannsakan är 16

3.1.3 Kroppsvisitation och husrannsakan i förundersökning 16

3.1.4 Kroppsvisitation och husrannsakan utanför förundersökning 18

3.1.5 Principer vid tvångsmedelsanvändning 30

3.2 Skyddet för den personliga integriteten 31

3.2.1 Regeringsformen 31

3.2.2 Europakonventionen 32

3.2.3 Barnkonventionen 43

3.3 Skyddet mot diskriminering 44

3.3.1 Regeringsformen 44

3.3.2 Diskrimineringslagen 45

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.3.3 Europakonventionen 46
3.3.4 Vissa av FN:s konventioner 47

3.4 Nordisk jämförelse 48
3.4.1 Norska polisens befogenheter 49
3.4.2 Danska polisens befogenheter 52
3.4.3 Finska polisens befogenheter 60

3.5 Den allvarliga våldsutvecklingen 62
3.5.1 Det dödliga våldet fortsätter att öka 62
3.5.2 Utvecklingen har en stark koppling till konflikter i och mellan kriminella nätverk 63
3.5.3 Barn involveras ofta i de kriminella nätverkens verksamhet 64
3.5.4 Det ökade våldet leder till risker och otrygghet för utomstående 65
3.5.5 I vissa situationer kopplade till kriminella nätverk anser polisen att nuvarande befogenheter att visitera är otillräckliga 67

4 Bör det införas ett nytt system med visitationszoner? 71

4.1 Det finns ett behov av bättre möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål som kan mötas med ökade befogenheter i tidsbegränsade zoner 71

4.2 Det bör införas ett nytt system med säkerhetszoner 77
4.2.1 Utgångspunkter 77
4.2.2 Det trygghetsskapande arbetet skulle bli mer effektivt 79
4.2.3 Risken för intrång i den personliga integriteten skulle bli högre 81
4.2.4 Risken för diskriminering och stigmatisering skulle öka 81
4.2.5 Fördelarna överväger nackdelarna, under vissa förutsättningar 84
4.2.6 Zonerna bör kallas säkerhetszoner 87
4.2.7 Bestämmelserna om säkerhetszoner bör placeras i polislagen 87

5 Ett nytt system med säkerhetszoner 89

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

5.1 Utgångspunkter ... 89
5.1.1 Ramarna för systemet ... 89
5.1.2 Grunddragen i systemet ... 90

5.2 Införandet av en säkerhetszon ... 90
5.2.1 Förutsättningar för en säkerhetszon ... 90
5.2.2 En säkerhetszons giltighetstid ... 98
5.2.3 Beslutande myndighet ... 99
5.2.4 Krav på att dokumentera och informera om Polismyndighetens beslut ... 101
5.2.5 En uttrycklig skyldighet att omedelbart inskränka eller häva beslut ... 104

5.3 Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon ... 105
5.3.1 Förutsättningar för ingripande ... 105
5.3.2 Ingripande mot barn ... 111
5.3.3 Dokumentationskrav ... 115

5.4 Överklagande ... 119
5.4.1 En möjlighet att överklaga beslut om en säkerhetszon ... 119
5.4.2 Ingen möjlighet att överklaga beslut om ingripande i en säkerhetszon ... 124

5.5 Sekretess ... 125

5.6 Systemets förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter ... 129
5.6.1 Skyddet för den personliga integriteten ... 129
5.6.2 Skyddet mot diskriminering ... 132

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 133

7 Konsekvenser ... 135

7.1 Inledning ... 135

7.2 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsbekämpande arbetet ... 135

7.3 Ekonomiska konsekvenser ... 136
7.3.1 Ekonomiska konsekvenser för Polismyndigheten ... 136

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

7.3.2 Ekonomiska konsekvenser för de allmänna förvaltningsdomstolarna ... 137
7.3.3 Ekonomiska konsekvenser för andra myndigheter ... 138
7.3.4 Ekonomiska konsekvenser i övrigt ... 138
7.4 Andra konsekvenser ... 139

8 Författningskommentar ... 141

Bilaga Uppdraget (Ju 2022:J) ... 149

Sammanfattning

I vissa situationer kopplade till konflikter i och mellan kriminella nätverk är polisens nuvarande befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen och andra farliga föremål inte tillräckliga. Polisen behöver bättre förutsättningar att använda tvångsmedlen för att effektivare kunna förhindra skjutningar och sprängningar och trygga allmänheten. Behovet av effektivare verktyg kan mötas med utökade förebyggande befogenheter inom tidsbegränsade zoner. I promemorian föreslås därför att det införs regler om ett nytt system med zoner, som kallas säkerhetszoner, i polislagen som i stort innebär följande.

Polismyndigheten ska få införa en säkerhetszon i ett visst område om det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området, och åtgärden är av synnerlig vikt för att förebygga eller förhindra sådan brottslig verksamhet. Polismyndigheten ska omedelbart publicera ett beslut om en säkerhetszon och informera om det på annat verksamt sätt, bl.a. för att säkerhetszonen ska få avsedd brottsförebyggande effekt och för att bidra till förståelse för åtgärden. Ett beslut om att införa en säkerhetszon ska som längst få gälla i två veckor, men ska kunna förlängas genom ett nytt beslut. Den som beslutet angår ska, om beslutet gått honom eller henne emot, kunna överklaga det till allmän förvaltningsdomstol.

Inom en säkerhetszon ska polismän ha utökade befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål. Ingripanden ska få ske i den utsträckning det behövs för syftet med säkerhetszonen. Protokoll ska föras över alla ingripanden. I polislagen finns redan en generell skyldighet att föra protokoll över husrannsakningar enligt den lagen, vilken kommer omfatta husrannsakningar i en säkerhetszon. I promemorian föreslås att det även införs en generell skyldighet att

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

föra protokoll över kroppsvisitationer enligt polislagen, inklusive kroppsvisitationer i en säkerhetszon.

Den föreslagna regleringen är angelägen och bör därför träda i kraft så snart som möjligt.

1 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs i fråga om polislagen (1984:387)

dels att 27 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 22 a–22 e §§, och närmast före 22 a § en rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Säkerhetszoner
	22 a §
	Polismyndigheten får införa en säkerhetszon i ett visst område om
	1. det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området, och
	2. åtgärden är av synnerlig vikt för syftet att förebygga eller förhindra sådan brottslig verksamhet.
	Inom en säkerhetszon får en polisman kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, i den utsträckning det behövs för syftet med zonen.
	Åtgärder enligt andra stycket får vidtas endast på allmän plats

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

och i transportmedel på sådan plats.

22 b §

Polismyndighetens beslut om att införa en säkerhetszon ska gälla för en viss tid, högst två veckor från dagen för beslutet.

Beslutet börjar gälla omedelbart, om inte annat anges i beslutet.

22 c §

Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska vara skriftligt och innehålla uppgift om

1. beslutets innebörd och omfattning,

2. skälen för beslutet,

3. de bestämmelser som tillämpats,

4. vem som fattat beslutet, och

5. möjligheten att överklaga enligt 22 e §.

Polismyndigheten ska omedelbart publicera beslutet på sin webbplats och informera om det på annat verksamt sätt.

22 d §

Om det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det, ska Polismyndigheten omedelbart häva eller inskränka ett beslut om att införa en säkerhetszon.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

22 e §

Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Ett överklagande ska ha kommit in till Polismyndigheten inom tre veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon ska handläggas skyndsamt.

27 §[1]

Protokoll ska föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll ska också föras över husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Protokoll ska föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll ska också föras över *kroppsvisitation,* husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Av protokollet ska det framgå

1. vem som har fattat beslutet om ingripandet,
2. grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats,
3. vem eller vilka som har deltagit i ingripandet,
4. vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot,
5. tiden för ingripandet samt
6. vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet.

Ansvarig för att protokoll upprättas är, i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 1 och 2, den som har fattat beslutet och i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 3–6, den som är att anse som förman vid ingripandet.

[1] Senaste lydelse 2022:318.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

I rättegångsbalken finns bestämmelser om protokoll över förvar, beslag, husrannsakan, genomsökning på distans samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

2 Uppdraget och dess genomförande

2.1 Uppdraget

Uppdraget har sin bakgrund i den allvarliga våldsutvecklingen med framför allt skjutningar och sprängningar kopplade till kriminella nätverk. Utvecklingen har väckt frågan om ett system med visitationszoner liknande det som finns i Danmark kan införas i Sverige.

Enligt uppdraget ska utredaren – med beaktande av grundläggande fri- och rättigheter – undersöka och lämna förslag på hur ett system med tidsbegränsade och geografiskt avgränsade visitationszoner kan införas i Sverige. Regleringen ska ge polisen utökade befogenheter att göra kroppsvisitationer och husrannsakningar för att söka efter vapen och andra farliga föremål inom en sådan zon. Vidare ska den inbegripa en prövning av åklagare och/eller domstol. Syftet med förslagen ska vara att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar.

Den fullständiga uppdragsbeskrivningen framgår av bilagan till denna promemoria.

2.2 Uppdragets genomförande

Arbetet inleddes i slutet av januari 2023.

Under arbetets gång har fyra möten hållits med den referensgrupp som biträtt utredaren. Ledamöterna i referensgruppen har bidragit med sin kunskap och sina erfarenheter samt lämnat synpunkter på förslagen. Deras bidrag har varit av stort värde för arbetet. Alla utom en ledamot ställer sig i allt väsentligt bakom förslagen. Advokaten Klas Bjuremark anser inte att ett system med

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

visitationszoner bör införas. Han har pekat på att det saknas stöd i forskningen för att visitationszoner skulle vara effektiva. Vidare har han betonat att det finns en risk för att befogenheterna leder till ökad stigmatisering av vissa områden och ökat misstroende mot polisen. Dessutom anser Klas Bjuremark att visitationszoner bryter mot den grundläggande rättsstatliga principen om oskuldspresumtion. Frågan om ett system med visitationszoner bör införas övervägs i avsnitt 4. I det avsnittet behandlas sådana skäl mot visitationszoner som Klas Bjuremark har tagit upp.

Synpunkter och upplysningar från myndigheter som är berörda av förslagen i promemorian har inhämtats dels genom referensgruppsmötena, dels genom möten och kontakter av annat slag. Som exempel har utredaren haft möten med personer från Domstolsverket och Kammarrätten i Stockholm.

Utredaren har genom National enhed for Særlig Kriminalitet i Köpenhamn även träffat danska polismän som arbetar med visitationszoner på olika sätt. Vidare har utredaren träffat företrädare för Institutet för Mänskliga rättigheter och Civil Rights Defenders på deras initiativ.

De uppgifter som finns i promemorian om andra nordiska länders lagstiftning har kontrollerats av personer på respektive lands motsvarighet till Justitiedepartementet.

3 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

3.1 Polisens nuvarande möjligheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen och andra farliga föremål

3.1.1 Grunddragen i regleringen om tvångsmedel

Kroppsvisitation och husrannsakan utgör tvångsmedel. Andra exempel på tvångsmedel är häktning, reseförbud och hemlig teleavlyssning.

Bestämmelser som reglerar användningen av tvångsmedel under förundersökning finns huvudsakligen i rättegångsbalken. Kroppsvisitation och husrannsakan regleras i 28 kap. rättegångsbalken. Dessa bestämmelser får dock bara användas inom ramen för en förundersökning i syfte att säkra utredning eller lagföring av brott. Förundersökning ska inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap. 1 och 16 §§ rättegångsbalken). Det innebär bl.a. att det måste finnas en konkret brottsmisstanke. Reglerna om kroppsvisitation och husrannsakan i rättegångsbalken får alltså inte användas i brottsförebyggande syfte eller i syfte att upptäcka brott.

Tvångsmedel kan i viss utsträckning även användas utanför förundersökningar. Sådan användning regleras i annan författning än rättegångsbalken. Polisens befogenhet att använda kroppsvisitation och husrannsakan utanför förundersökning, t.ex. för att förhindra eller förebygga brott, regleras i polislagen (1984:387) men även i annan speciallagstiftning.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.1.2 Vad kroppsvisitation respektive husrannsakan är

En kroppsvisitation är enligt 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. För att någon ska anses ha med sig ett föremål krävs att personen i fråga har egendomen under sin fysiska kontroll. En kroppsvisitation hindras dock inte av att någon tillfälligt ställt föremålet ifrån sig. Det saknar även betydelse om föremålet är stängt eller låst (prop. 1993/94:24 s. 42 och 80). Kroppsvisitation ska skiljas från kroppsbesiktning som enligt 28 kap. 12 § tredje stycket rättegångsbalken är en undersökning av människokroppens yttre och inre samt att prov tas från människokroppen och undersöks.

En husrannsakan är en undersökning som vidtas av hus, rum eller slutet förvaringsställe (prop. 1973:90 s. 246). Med hus avses inte bara bostadshus utan även andra byggnader, t.ex. ekonomi- och uthusbyggnader, fabriker och magasin. Begreppet rum omfattar även kontors- och lagerlokaler och t.ex. hytter på fartyg. Till slutet förvaringsställe räknas exempelvis en stängd bil (SOU 1938:44 s. 328). En tumregel för gränsdragningen mellan kroppsvisitation och husrannsakan är att egendom som transporteras med handkraft kan bli föremål för kroppsvisitation, medan större saker som förflyttas endast med maskinkraft kan bli föremål för husrannsakan (prop. 1993/94:24 s. 80). En husrannsakan kan göras i syfte att söka efter föremål (reell husrannsakan) eller efter personer (personell husrannsakan). För denna promemoria är det husrannsakan för att söka efter föremål som är intressant.

3.1.3 Kroppsvisitation och husrannsakan i förundersökning

Kroppsvisitation i förundersökning

Kroppsvisitation inom ramen för en förundersökning får enligt 28 kap. 11 § första stycket rättegångsbalken göras av den som är skäligen misstänkt för brott som förundersökningen avser om fängelse kan följa för brottet. Kravet på skälig misstanke innebär i stort att det ska finnas konkreta omständigheter som med viss styrka talar för att personen i fråga har begått den gärning som misstanken avser (se t.ex. JO:s beslut den 22 april 2014, dnr 2258-2013).

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Kroppsvisitation får således inte göras enbart med allmänna misstankar om brottsliga förehavanden som grund (se t.ex. JO 1982/83 s. 57). Syftet med kroppsvisitationen ska vara att söka efter föremål som kan tas i beslag eller förvar eller för att utföra genomsökning på distans. Kroppsvisitation får också annars göras för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Även annan än den som är skäligen misstänkt får kroppsvisiteras under en förundersökning, om det finns synnerlig anledning att anta att eftersökta föremål kommer att påträffas.

Husrannsakan i förundersökning

Kraven för husrannsakan inom förundersökning liknar de som gäller för kroppsvisitation.

Husrannsakan i en förundersökning får enligt huvudregeln i 28 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken göras hos den som är utpekad som skäligen misstänkt för brott, under förutsättning att fängelse kan följa på det misstänkta brottet. De syften som en husrannsakan får ha motsvarar vad som gäller för kroppsvisitation under förundersökning, dvs. exempelvis att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet. Husrannsakan hos någon annan än den som skäligen är misstänkt för brottet får göras endast om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att syftet med åtgärden kommer att uppnås.

För husrannsakan i en lokal som är tillgänglig för allmänheten gäller enligt 28 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken lägre krav än enligt huvudregeln. Det krävs då inte att det finns skälig misstanke mot en viss person eller att brottet har viss svårhetsgrad. Avgörande för vilka lokaler som omfattas av bestämmelsen anses vara hur starkt integritetsintresset är (SOU 1995:47 s. 214). Som exempel på vilka lokaler som kan omfattas anges i förarbetena bl.a. butiker, restauranger, kaféer samt teater- och biograflokaler men inte rum upplåtna åt gäster på hotell, pensionat och härbärgen (SOU 1938:44 s. 329).

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Det finns också särskilda regler i 28 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken om husrannsakan i lokaler som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet. För husrannsakan i sådana lokaler ställs inget krav på att någon är utpekad som misstänkt för ett konkret brott. Däremot ställs det högre krav än enligt huvudregeln på brottets svårhetsgrad, närmare bestämt att det för brottet ska vara föreskrivet fängelse ett år eller mer. Därutöver krävs att det finns särskild anledning att anta att ändamålet med husrannsakan kommer att uppfyllas, exempelvis att eftersökta vapen kommer att påträffas.

Beslut om kroppsvisitation och husrannsakan i förundersökning

Beslut om kroppsvisitation och husrannsakan i förundersökning ska enligt 28 kap. 4 och 13 §§ rättegångsbalken normalt meddelas av undersökningsledare, åklagare eller rätten. En polisman som inte är undersökningsledare får dock göra kroppsvisitation och husrannsakan om det är fara i dröjsmål (28 kap. 5 och 13 §§ rättegångsbalken).

3.1.4 Kroppsvisitation och husrannsakan utanför förundersökning

Utanför förundersökning har polisen begränsade befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Befogenheterna regleras främst i polislagen men till viss del även i andra lagar.

Kroppsvisitation och husrannsakan enligt polislagen

Enligt polislagen har polismän ett antal befogenheter att i olika syften göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen och andra farliga föremål. Som exempel får en polisman enligt 19 § första stycket 1 och 19 a § polislagen kroppsvisitera personer om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, s.k. skyddsvisitation, i samband med frihetsberövanden, avlägsnanden och vissa förhör. Vidare får en polisman enligt 20 § polislagen under vissa omständig-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heter göra husrannsakan för att fullgöra en specialreglerad uppgift. För denna promemoria är det dock främst kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte som är relevant, eftersom utredarens förslag enligt uppdraget ska ge polisen utökade sådana befogenheter.

Kroppsvisitation i allmänt brottsförebyggande syfte

I 19 § andra stycket 1 polislagen regleras en möjlighet att göra kroppsvisitation i allmänt brottsförebyggande syfte. Enligt paragrafen får en polisman kroppsvisitera i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Kraven för att få göra en kroppsvisitation enligt bestämmelsen är alltså dels att det ska behövas för att söka efter vapen och andra farliga föremål, dels att det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett farligt föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken. Enligt 36 kap. 3 § 2 brottsbalken får ett vapen förverkas om det är ägnat att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och har påträffats under omständigheter som gav anledning att befara att det skulle komma till sådan användning. Det avgörande är föremålets karaktär och de omständigheter under vilka föremålet påträffats. Om ett föremål skäligen kan antas vara förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken får det tas i beslag enligt 27 kap. 14 a § rättegångsbalken.

Kravet på att det ska kunna antas att ett farligt föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken innebär att ett beslut om kroppsvisitation förutsätter en situation där risken typiskt sett framstår som stor för att tillhyggen ska komma till användning vid våldsbrott, vilket är ett krav på en kvalificerad risk. Om risken för våldsbrott endast hänför sig till en person, är det endast den personen som får kroppsvisiteras. I vissa fall kan emellertid omständigheterna vara sådana att risken inte hänför sig till någon bestämd person. Som exempel anges i förarbetena konfrontationer mellan rivaliserande ungdomsgrupper på allmän plats och offentliga evenemang där risken för våld erfarenhetsmässigt är överhängande,

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

såsom vid vissa fotbollsmatcher där lagen har rivaliserande supportergrupper. Enligt förarbetena får polisen i sådana sammanhang anses ha befogenhet att mer rutinmässigt kontrollera om personerna på platsen bär föremål som kan skada andra. Risken för våldsanvändning måste dock alltid vara kvalificerad på det sätt som anges i 36 kap. 3 § brottsbalken (prop. 1986/87:115 s. 11 f.).

Befogenheten att göra kroppsvisitation i allmänt brottsförebyggande syfte infördes 1987. Tidigare hade polisen inga befogenheter enligt polislagen att göra kroppsvisitation i allmänt brottsförebyggande syfte. Regleringen infördes mot bakgrund av att våldsbrotten och användningen av vapen vid sådana brott hade ökat. En befogenhet att mer rutinmässigt göra kroppsvisitationer när det typiskt sett finns en stor risk för våldsbrott med användning av vapen ansågs ge lagstiftningen en bättre brottsförebyggande effekt dels genom att våldsbrott i vissa fall kanske kan motverkas, dels genom att förekomsten av sådana visitationer kan få allmänpreventiva effekter så till vida att benägenheten att bära kniv i vissa sammanhang minskar. Vidare bedömdes det snarast som en brist i lagstiftningen att möjligheten att göra kroppsvisitation för att söka efter vapen och dylikt då inte korresponderade med rätten att ta sådana farliga föremål i beslag och förklara dem förverkade (prop. 1986/87:115 s. 6 f.).

Alla polismän får besluta om kroppsvisitation under angivna förutsättningar. Vid mer rutinmässiga visitationer, t.ex. i samband med ett idrottsevenemang, bör dock beslutet enligt förarbetena fattas av polisman i befälsställning (prop. 1986/87:115 s. 12).

Husrannsakan i fordon och båtar i allmänt brottsförebyggande syfte

I 20 a § polislagen regleras en möjlighet att göra husrannsakan i fordon och båtar i allmänt brottsförebyggande syfte. Enligt 20 a § får en polisman genomsöka ett fordon eller en båt i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Kravet på att det med hänsyn till omständigheterna ska kunna antas att ett farligt föremål kan påträffas och förklaras förverkat

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

enligt 36 kap. 3 § brottsbalken innebär att befogenheten förutsätter en situation där risken typiskt sett framstår som stor att vapen eller andra farliga föremål ska komma till användning vid våldsbrott. Det måste dock även finnas någon konkret omständighet som ger objektivt stöd för antagandet att vapen eller något annat farligt föremål kan komma att påträffas vid en genomsökning av det aktuella fordonet. I vissa fall kan det bli aktuellt med genomsökning av ett enstaka fordon. I andra situationer kan flera fordon beröras, t.ex. då rivaliserande gäng eller grupperingar konfronteras och polisen befarar att vissa personer förvarar vapen eller andra tillhyggen i fordon i närheten. Det är ovidkommande vem som äger fordonet, men det måste i det enskilda fallet kunna antas att det i fordonet finns vapen eller andra farliga föremål som kan förklaras förverkade enligt 36 kap. 3 § brottsbalken (prop. 2005/06:113 s. 63).

Denna möjlighet att göra husrannsakan i allmänt förebyggande syfte infördes 2006. Paragrafen korresponderar med 19 § andra stycket 1 polislagen, som reglerar kroppsvisitation i samma syfte, och har utformats med den bestämmelsen som förebild. Till skillnad från 19 § andra stycket 1 anges dock i 20 a § att det ska kunna antas att ett farligt föremål kan påträffas. Kravet infördes på inrådan av Lagrådet. Avsikten var inte att åstadkomma någon skillnad i tillämpningsområdet för de båda bestämmelserna, utan att rätten att genomsöka ett fordon ska finnas i situationer av samma slag som de situationer då kroppsvisitation är tillåten enligt 19 § andra stycket 1 polislagen (prop. 2005/06:113 s. 24 och 63).

Bakgrunden till införandet var att kriminella, enligt uppgifter från Polismyndigheten, i allt större utsträckning beväpnade sig och använde vapen vid allvarlig brottslighet samt att de, i stället för att bära ett vapen på sig, förvarade vapen i fordon för att minska risken för ett polisingripande. Enligt regeringens mening fanns det således ett påtagligt behov för polisen att kunna ingripa i ett tidigt skede för att förhindra vapenrelaterade brott. En bestämmelse som gav polisen rätt att genomsöka fordon under samma förutsättningar som gäller för kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 polislagen kunde därför enligt regeringen på goda grunder antas ha brottsförebyggande effekter (prop. 2005/06:113 s. 22).

Beslut om husrannsakan får under angivna förutsättningar fattas av alla polismän.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Husrannsakan i vissa gemensamma utrymmen i allmänt brottsförebyggande syfte

I 20 b § polislagen regleras husrannsakan i vissa gemensamma utrymmen i allmänt brottsförebyggande syfte. Enligt bestämmelsen får en polisman bereda sig tillträde till ett gemensamt utrymme i eller i anslutning till ett flerbostadshus i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Med flerbostadshus avses bostadshus med minst tre bostadslägenheter. Gemensamma utrymmen i flerbostadshus kan bl.a. vara trappuppgångar, källargångar, tvättstugor, cykelrum, soprum och garage. Däremot omfattar det inte enskilda utrymmen, som t.ex. bostadslägenheter, privata förråd och s.k. gästlägenheter när de används som bostäder. Gemensamma utrymmen i anslutning till flerbostadshus kan bl.a. vara utrymmen i separata byggnader samt områden utomhus, t.ex. gårdsplaner, som inte är tillgängliga för allmänheten (prop. 2020/21:216 s. 19).

Kraven för att få göra husrannsakan i dessa utrymmen motsvarar de som gäller för husrannsakan i fordon och båtar enligt 20 a § polislagen. Befogenheten gäller alltså i situationer där risken typiskt sett framstår som stor att de slags föremål som får eftersökas, dvs. vapen eller andra farliga föremål, ska komma till användning vid våldsbrott. Vidare måste det finnas någon omständighet som ger objektivt stöd för antagandet att ett vapen eller annat farligt föremål kan komma att påträffas genom åtgärden. I förarbetena anges att en mer allmän situation inom ett visst område eller på en viss plats, t.ex. om det förekommer upprepad allvarlig våldsanvändning mellan kriminella grupperingar, kan göra att risken anses kvalificerad på det sätt som krävs. Ett ingripande ska dock även i sådana situationer kunna motiveras i det enskilda fallet. Bedömningen av risken för brottslig användning påverkas enligt förarbetena av vilket slags föremål som antas kunna påträffas genom åtgärden. Till exempel kan den omständigheten att ett skjutvapen förvaras i ett utrymme som omfattas av paragrafen i sig starkt anses tala för att föremålet ska användas vid våldsbrott. Situationen som sådan ska dock även i ett

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

sådant fall vara utgångspunkten för bedömningen av om befogenheten är tillämplig (prop. 2020/21:216 s. 20).

Denna befogenhet att göra husrannsakan i allmänt brottsförebyggande syfte infördes 2021. Bakgrunden var det ökade antalet skjutningar och sprängningar samt uppgifter från Polismyndigheten om att vapen i större utsträckning börjat försvaras i eller i anslutning till flerbostadshus. Regeringen ansåg därför att det fanns ett påtagligt behov av att utöka polisens befogenhet att göra husrannsakan i brottsförebyggande syfte (prop. 2020/21:216 s. 8 f.).

Enligt 20 b § andra stycket får husrannsakan enligt paragrafen endast i brådskande fall vidtas utan föregående beslut av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen. Utgångspunkten är alltså att Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen ska fatta beslut om åtgärden innan den vidtas. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får enligt 8 § polisförordningen (2014:1104) överlämna uppgiften att besluta om bl.a. husrannsakan endast till en särskilt kvalificerad beslutsfattare som har den utbildning, kompetens och erfarenhet som krävs. Det innebär att beslut i normalfallet bör fattas av ett högre befäl, som lägst på nivån vakthavande befäl. Frågan om det är ett brådskande fall som gör att en polisman kan fatta ett omedelbart beslut om husrannsakan får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Förutsättningarna kan vara uppfyllda t.ex. om det inte finns tid för den enskilde polismannen att kontakta myndigheten utan att syftet med åtgärden skulle äventyras (prop. 2020/21:216 s. 20).

Kroppsvisitation och husrannsakan i skyddande och brottsförebyggande syfte

I 23 § polislagen regleras särskilda befogenheter i den skyddande och förebyggande verksamheten.

Om det av särskilda skäl kan anses föreligga en risk för att något brott, som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom, kommer att förövas på en viss plats får en polisman, enligt 23 § första stycket, i anslutning till platsen, vidta vissa åtgärder i syfte att avvärja brottet eller bereda skydd mot det. De åtgärder som en polisman får vidta är att bereda sig tillträde till hus, rum eller annat ställe. Vidare får en polisman stänga av, utrymma eller förbjuda tillträde till ett hus, rum eller annat ställe,

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

meddela förbud mot att ett visst föremål flyttas eller mot trafik med ett visst kommunikationsmedel eller vidta någon annan sådan åtgärd. Om risken för brott är allvarlig får en polisman, enligt 23 § andra stycket, även kroppsvisitera personer som uppehåller sig på platsen för att söka efter farliga föremål.

Det grundläggande kravet för att en polisman ska få göra husrannsakan eller vidta andra åtgärder enligt första stycket är alltså att det ska finnas en allvarlig risk för brott som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom. Det innebär att åtgärder enligt paragrafen inte får vidtas i allmänt förebyggande syfte utan det måste gå att peka på att det på grund av särskilda omständigheter föreligger en viss risk. Som exempel på sådan risk anges i förarbetena att ett anonymt meddelande lämnas om att en bomb har placerats på viss plats, eller att polisen får anledning att misstänka att våldsamma angrepp planeras mot en främmande statschef på besök i Sverige. Brottsrisken behöver inte vara kvalificerad, vilket hänger ihop med att bombhot ofta kan presumeras vara falska. Däremot ska effekterna av brottet vara allvarliga, om det skulle fullbordas (se prop. 1983/84:111 s. 134 och 136). Befogenheterna får vidare bara användas i anslutning till den plats där det befarade brottet tros komma att förövas. Begränsningen lades till år 2009 för att förtydliga att åtgärderna måste ha en nära geografisk anknytning till den plats där brottet tros komma att förövas (prop. 2008/09:131 s. 19).

För att en polisman även ska få kroppsvisitera personer på platsen krävs att risken för brott är allvarlig. Som exempel på sådan risk anges i förarbetena att polisen fått kännedom om ett attentat mot en viss person, t.ex. en utländsk regeringsledamot på besök i landet. Anledningen till att det gäller högre krav för kroppsvisitation än andra åtgärder enligt paragrafen är det långtgående ingrepp i den enskildes integritet som en kroppsvisitation innebär (se prop. 1983/84:111 s. 135).

Vid tillämpning av paragrafen har proportionalitetsprincipen en stor betydelse. För att avvärja en allvarlig fara mot människors liv och hälsa anses mer långtgående ingrepp än annars vara tillåtna (prop. 1983/84:111 s. 134 och 136, och SOU 1979:6 s. 308).

Beslut om åtgärder enligt paragrafen får endast i brådskande fall vidtas utan föregående beslut av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

JK:s och JO:s uttalanden om förutsättningarna för ingripande i allmänt brottsförebyggande syfte

Polismäns beslut om kroppsvisitation och husrannsakan kommer sällan under domstolsprövning, eftersom det inte finns någon rätt enligt polislagen att överklaga sådana beslut. Däremot kan de bli föremål för synpunkter vid tillsyn över polisverksamheten. Såväl Justitiekanslern (JK) som Riksdagens ombudsmän (JO) utövar tillsyn över statliga myndigheter, såsom Polismyndigheten, och de som har anställning eller uppdrag hos dem. JK och JO har i sina beslut återkommande uttalat sig om förutsättningarna för att använda 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen.

Både JK och JO har uttalat att omständigheter som en persons klädsel, tidigare misstanke om våldsbrott och att han eller hon har en viss attityd mot polisen inte är sådana konkreta omständigheter som ensamma kan ligga till grund för ett beslut om tvångsmedlen (se bl.a. JK:s beslut den 11 juli 2019, dnr 2088-19-4.3.2, och den 13 januari 2020, dnr 4886-19-4.3.2, och JO:s beslut den 7 november 2018, dnr 6908-2016, och den 20 februari 2017, dnr 3023-2016).

JK har vid flera tillfällen uttalat att användning av tvångsmedlen kan motiveras av en mer allmän situation inom ett berört område. Den till mc-gäng knutna kriminalitetens utbredning och intensitet kan enligt JK motivera mer rutinmässiga ingripanden mot individer som öppet visar att de tillhör den miljön (se bl.a. beslut den 11 juli 2019, dnr 2088-19-4.3.2, den 10 december 2019, dnr 6875-18-4.3, och den 13 januari 2020, dnr 4886-19-4.3.2). Det måste dock enligt JK även finnas någon konkret omständighet som ger objektivt stöd för att ett farligt föremål kan komma att påträffas. Som exempel på sådana konkreta omständigheter har JK angett tidigare iakttagelser av personen, att personen i fråga bär skyddsväst eller att en väpnad konflikt mellan kriminella nätverk pågår i det aktuella området.

Enligt JO kan upprepad allvarlig våldsanvändning inom ett visst område eller på en viss plats, såsom uppgörelser med användning av skjutvapen mellan grupperingar som begår allvarliga brott, ha stor betydelse vid en bedömning av om situationen är sådan att risken typiskt sett framstår som stor för att vapen eller andra farliga föremål ska komma till användning vid våldsbrott (se bl.a. beslut den 30 juni 2020, dnr 8911-2019, och den 7 november 2018, dnr 6908-2016). De omständigheter som läggs till grund för bedömningen måste dock

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

vara av konkret slag och får inte vara allmänt hållna. Vidare måste situationen kunna avgränsas på ett förhållandevis precist sätt vad gäller tid och plats. Enligt JO måste det i en sådan situation därutöver alltid krävas ytterligare omständigheter som medför att risknivån är förhöjd i det enskilda fallet. Personen som är föremål för polisens åtgärder kan exempelvis tidigare ha påträffats med vapen, ha anknytningar till aktuella grupperingar, tidigare deltagit i uppgörelser eller ha vidtagit konkreta åtgärder till skydd för sin egen säkerhet mot ett befarat angrepp. Bedömningen måste vid varje enskilt ingripande kunna göras att risken typiskt sett är stor för våldsanvändning med vapen eller andra farliga föremål, på det sätt som avses i 36 kap. 3 § 2 brottsbalken. Under sådana omständigheter bör det enligt JO också kunna antas att ett vapen eller något annat farligt föremål kan komma att påträffas. Förutsättningar för att genomföra kroppsvisitation och husrannsakan i fordon enligt de nu aktuella bestämmelserna i polislagen kan då vara uppfyllda. En generell upptrappning av våldet i en stad i förening med att den person som föranlett polisens åtgärder har betett sig nervöst och underligt är dock enligt JO inte tillräckligt för att anse att risken för våldsbrott med användning av vapen eller andra farliga föremål är stor (beslut den 30 juni 2020, dnr 6855-2018).

JO:s uttalanden om brister i regleringen

I ett beslut i juni 2020 (beslut den 30 juni 2020, dnr 6855-2018) tar JO upp att JO flera gånger kritiserat Polismyndigheten för en felaktig tillämpning av 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen, och beskriver hur tillämpningssvårigheterna delvis kan antas bero på brister i bestämmelserna.

JO betonar särskilt att bestämmelserna är uppbyggda på ett sätt som gör att beslut om att tillgripa tvångsmedlen måste föregås av förhållandevis komplicerade överväganden i flera led. Till att börja med pekar JO på att grunden för tillämpningen av tvångs-bestämmelsen är förverkanderegeln i 36 kap. 3 § brottsbalken, vilket innebär att det ska finnas en typiskt sett stor risk för att vapen kommer till brottslig användning. Vid sidan av de typfall om exempelvis förestående sammandrabbningar mellan rivaliserande grupper som angetts i förarbetena, är det enligt JO:s mening dock

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

inte helt lätt att avgöra om situationen är av ett sådant slag. Vidare görs bedömningen ofta med utgångspunkt i den enskildes agerande eller i omständigheter som ger stöd för ett antagande att ett vapen kan påträffas, trots att utgångspunkt ska tas i situationen. Det gör att prövningen ofta hamnar nära bedömningen av om någon är skäligen misstänkt för brott, vilket inte varit lagstiftarens avsikt. Till detta kommer att vapen som påträffas sällan förverkas med stöd av 36 kap. 3 § brottsbalken utan med stöd av vapenlagen (1996:67) eller lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål. Detta har fått till följd att polismän inför beslut om tvångsmedlen gör en bedömning utifrån de specialstraffrättsliga förverkandebestämmelserna och inte utifrån 36 kap. 3 § brottsbalken såsom tvångsmedelsbestämmelserna föreskriver.

JO betonar också att det är oklart i vilken utsträckning en polisman ska göra en prognos om det kommer att påträffas ett vapen vid kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 polislagen. Varken lagtexten i 19 § andra stycket 1 eller dess förarbeten uppställer något krav på att det ska kunna antas att ett vapen eller annat farligt föremål påträffas. Det förefaller också enligt JO svårt att förena ett krav på konkreta omständigheter som ger objektivt stöd för ett antagande att vapen kan komma att påträffas med befogenheten att mer rutinmässigt söka efter vapen i en riskfylld situation såsom lagstiftaren avsett. Detta leder JO till slutsatsen att förutsättningarna för kroppsvisitation och husrannsakan i allmänt brottsförebyggande syfte inte är identiska, som var avsikten när 20 a § polislagen infördes, vilket medför tillämpningsproblem.

I anslutning till beslutet gjorde JO en framställning till regeringen om en översyn av 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen. Någon översyn har hittills inte initierats.

JO:s breda granskning

Under 2022 beslutade JO att följa upp tidigare granskningar med en serie inspektioner och på ett mer generellt plan granska polisens tillämpning av 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen (beslut den 26 september 2023, dnr 2199-2023). Inom ramen för granskningen gjorde JO inspektioner i fyra lokalpolisområden. Sammanlagt granskade JO dokumentation från drygt 650 ingripanden. Vidare

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

hölls samtal med enskilda polismän om deras uppfattning om och tillämpning av bestämmelserna.

Enligt JO framkom att prövningen av förutsättningarna för tvångsmedlen ofta inte tar sin utgångspunkt i om omständigheterna är sådana att de ger anledning att befara våldsanvändning med farliga föremål. I stället ligger fokus på om den berörda personen för med sig ett vapen. Polisens tillämpning av befogenheterna – på ett generellt plan – är därför enligt JO inte förenlig med legalitetsprincipen, vilket utgör en fara för rättssäkerheten för enskilda som berörs av åtgärderna. Som möjliga skäl till den felaktiga tillämpningen framför JO reglernas komplicerade uppbyggnad samt att prövningen ofta behöver göras i situationer som den enskilde polisen kan uppfatta som hotfull och pressande, vilket ytterligare försvårar tillämpningen. Vid samtal med enskilda polismän hade också nämnts att bestämmelsernas tillämpningsområde nog tänjs på för att polismän ska kunna utföra det brottsförebyggande arbete som de förväntas göra. För att regleringen bättre ska uppfylla de höga rättssäkerhetskrav som ställs på tvångsmedelsbestämmelser måste den enligt JO ses över. Att bestämmelserna infördes då samhället och brottsligheten delvis såg annorlunda kan enligt JO också utgöra skäl för en översyn. Sammanfattningsvis konstateras att den översyn som JO tidigare uppmärksammat regeringen på är angelägen. En kopia av beslutet lämnades därför över till regeringen för kännedom.

Kroppsvisitation och husrannsakan enligt annan speciallagstiftning

Kroppsvisitation och husrannsakan i gränsnära områden

Lagen (2023:474) med särskilda bestämmelser om polisiära befogenheter i gränsnära områden reglerar i huvudsak polisens särskilda befogenheter vid vissa flygplatser, hamnar och järnvägsstationer, broar för vägtrafik till eller från utlandet och gränsövergångsställen på allmänna vägar. Befogenheterna ger utökade möjligheter att ingripa för att göra inre utlänningskontroller, men även för att förebygga brott.

Enligt 8 § får en polisman kroppsvisitera en person och genomsöka transportmedel i direkt samband med inresa till eller utresa från landet. Åtgärderna får enligt andra stycket endast vidtas i den

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

utsträckning det behövs för att förebygga eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket är föreskrivet mer än ett års fängelse.

Befogenheterna enligt 8 § får inte användas rutinmässigt. Det ska i stället finnas anledning att ingripa i det enskilda fallet utifrån misstankar om sådan brottslig verksamhet som omfattas av bestämmelsen. Ett typfall som anges i förarbetena är att det kan antas att den person som åtgärden riktas mot har med sig eller transporterar t.ex. stöldgods, illegala varor eller gömda personer (prop. 2022/23:109 s. 49).

Lagen trädde i kraft den 1 augusti 2023. Bakgrunden till lagen var bl.a. Sveriges problem med ökande gränsöverskridande brottslighet. Regeringen bedömde att det särskilt i gränsnära områden fanns ett påtagligt behov av utökade möjligheter att använda tvångsmedel. Av betydelse ansåg regeringen också vara att tulltjänsteman och kustbevakningstjänsteman i gränsnära områden bl.a. får kroppsvisitera en person som i omedelbart samband med inresa till eller utresa från landet uppehåller sig i gränsnära områden, om det finns anledning att anta att han eller hon har med sig egendom som kan tas i beslag på grund av vissa brott (27 § andra stycket lagen [2000:1225] om straff för smuggling). Det kravet har tolkats så att en tjänstemans subjektiva bedömning att en resande i samband med tullkontroll ser nervös ut är tillräcklig grund för att utföra en åtgärd enligt bestämmelsen (JO:s beslut den 26 september 1995, dnr 798-1995). Enligt förarbetena ligger kraven för tvångsmedel enligt 8 § i linje med viss näraliggande reglering (prop. 2022/23:109 s. 28 f.).

Kroppsvisitation och husrannsakan mot utlänningar som utgör kvalificerade hot mot Sveriges säkerhet

Lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar reglerar bl.a. möjligheten att använda vissa tvångsmedel i rättegångsbalken mot en utlänning som har utvisats enligt lagen men där utvisningen inte kunnat verkställas. Förutsättningarna för utvisning enligt lagen är att det ska kunna antas att utlänningen kommer att begå eller medverka till brott enligt terroristbrottslagen (2022:666) eller att utlänningen kan utgöra ett allvarligt hot mot Sveriges säkerhet. Utlänningen får enligt 5 kap. 3 § underkastas bl.a. husrannsakan och kroppsvisitation i vissa fall, såsom om det är av betydelse för att

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

klarlägga om utlänningen tillhör eller verkar för en organisation eller grupp som planlägger eller förbereder terroristbrott. Någon konkret brottsmisstanke krävs inte (prop. 2021/22:131 s. 146 ff.).

Kroppsvisitation vid säkerhetskontroller

Det finns ett antal lagar om säkerhetskontroller på vissa särskilt skyddsvärda platser, såsom lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol, lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler och lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner. Kraven för att få besluta om säkerhetskontroll enligt lagarna liknar varandra. Som exempel krävs enligt 1 § lagen om säkerhetskontroll i domstol att en sådan kontroll behövs för att begränsa risken för att det i lokaler som används vid domstolsförhandling begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Vid en säkerhetskontroll får kroppsvisitation göras i syfte att söka efter vapen och andra farliga föremål. Vilka som ska utföra kontrollerna varierar mellan lagarna men i flera fall är det en polisman eller en ordningsvakt under ledning av en polisman.

3.1.5 Principer vid tvångsmedelsanvändning

För all tvångsmedelsanvändning gäller legalitetsprincipen. Principen kommer till uttryck i 2 kap. 20 § rättegångsbalken och innefattar ett krav på uttryckligt lagstöd för användning av tvångsmedel. I praxis har ytterligare allmänna principer utvecklats, såsom ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen.

Ändamålsprincipen innebär att tvångsmedel endast får användas för de i lagstiftningen angivna syftena. Det ligger också i principen att tvångsmedel inte får tillgripas på grund av ett allmänt antagande att den misstänkte också har gjort sig skyldig till annan brottslighet (se t.ex. JO 1990/91 s. 63). Ändamålsprincipen har inte lagfästs eftersom den framgår genom att ändamålet anges för varje särskilt tvångsmedel (se prop. 1988/89:124 s. 26 f.).

Behovsprincipen innebär att en myndighet bara får använda ett tvångsmedel när det finns ett påtagligt behov och en mindre

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ingripande åtgärd inte är tillräcklig för att tillgodose behovet. Principen innebär också att ett tvångsmedel ska upphöra så snart syftet med tvångsmedlet har uppnåtts eller det av andra skäl inte längre finns behov av det (se JO 1988/89 s. 47). Principen kommer till uttryck i 8 § polislagen och får även anses följa av hur 28 kap. 3 a § rättegångsbalken har formulerats (se prop. 1988/89:124 s. 27 ff.).

Proportionalitetsprincipen innebär att en tvångsåtgärd i varje enskilt fall, i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet, ska stå i rimlig proportion till det önskade målet. Tvångsmedel får bara användas om skälen som talar för åtgärden uppväger det intrång eller men som åtgärden innebär. Även ett tvångsmedel som innebär ett förhållandevis litet ingrepp kan, om brottet är ringa, medföra en sådan disproportion att beslut om tvångsmedel är uteslutet. Det är inte bara de direkta följderna för den person som utsätts för tvångsmedlet som ska beaktas, utan även indirekta verkningar ska vägas in. Det kan t.ex. röra sig om intrång i tredje mans skyddade intressen (prop. 1988/89:124 s. 27 f.). Principen har uttryckligt stöd i lag genom bl.a. 28 kap. 3 a § rättegångsbalken, 8 § polislagen och 5 § förvaltningslagen (2017:900).

3.2 Skyddet för den personliga integriteten

Användning av tvångsmedel mot enskilda innebär en risk för intrång i den personliga integriteten. I den svenska grundlagen och internationell reglering som Sverige är bunden av finns ett grundläggande skydd mot sådana intrång. Dessa fri- och rättigheter ska beaktas när tvångsmedelslagstiftning övervägs och utformas. I detta avsnitt redogörs därför översiktligt för dem.

3.2.1 Regeringsformen

I regeringsformen finns bestämmelser till skydd för enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Av målsättningsbestämmelsen i 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen följer att det allmänna ska värna den enskildes privatliv och familjeliv. Bestämmelsen anger ett viktigt mål för den samhälleliga verksamheten, men den är inte rättsligt bindande för det allmänna. Bestämmelsen ger därför inte

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

upphov till några individuella rättigheter. I 2 kap. regeringsformen finns däremot rättsligt bindande föreskrifter om grundläggande fri- och rättigheter.

Enligt 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. kroppsvisitation och husrannsakan. Skyddet av de rättigheter som följer av 2 kap. 6 § regeringsformen får enligt 20 och 21 §§ samma kapitel endast begränsas genom lag och för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En sådan begränsning får dock aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet och inte utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Inte heller får en begränsning göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Detta innebär att det krävs ett formellt lagstöd för ingrepp som begränsar rättigheterna i 2 kap. 6 § regeringsformen, att begränsningen ska vara proportionerlig och att lagstiftaren noggrant ska redovisa sina skäl (prop. 1975/76:209 s. 152 f.). Proportionalitetskravet gäller inte enbart för lagstiftaren utan även för rättstillämparen vid en prövning i det enskilda fallet (se t.ex. NJA 2012 s. 400 och NJA 2018 s. 753).

3.2.2 Europakonventionen

I artikel 8 i Europeiska konventionen av den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) finns ett skydd för enskildas personliga integritet som liknar skyddet i 2 kap. 6 § regeringsformen. Skydd för enskildas personliga integritet finns också i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och Förenta nationernas (FN) konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

Europakonventionen är inkorporerad i svensk lag genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Rätten till privat- och familjeliv, hem och korrespondens

Enligt artikel 8.1 i Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Kroppsvisitation och husrannsakan innefattar normalt ingrepp i den privata sfär som artikel 8 skyddar. Artikel 8 ger inte bara upphov till negativa förpliktelser för det allmänna att avhålla sig från omotiverade inskränkningar i enskildas rättigheter, utan även positiva skyldigheter att se till att enskilda tillförsäkras skydd för sina rättigheter gentemot andra enskilda. I detta ligger att staten ska verka för att brott förebyggs och utreds och att gärningsmän ställs till svars för sina brottsliga handlingar.

Inskränkningar i skyddet får enligt artikel 8.2 ske under vissa förutsättningar. En inskränkning måste ske med stöd av lag (”in accordance with the law”). Den måste vidare vara ägnad att tillgodose något av de i bestämmelsen uppräknade intressena, däribland statens säkerhet, den allmänna säkerheten, förebyggande av oordning eller brott och skydd för andra personers fri- och rättigheter. Inskränkningen måste även vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose ett sådant intresse.

Kravet på att en inskränkning endast får ske med stöd av lag (laglighetskravet) innebär att en inskränkning måste ha stöd i inhemsk lag. Vidare måste den inhemska lagen uppfylla rimliga anspråk på rättssäkerhet som ger skydd mot godtycke och missbruk. Lagen ska vara tillgänglig för allmänheten och utformad med tillräcklig precision så att inskränkningarna i konventionsrättigheten i rimlig utsträckning kan förutses. En nationell lag som ger de rättstillämpande organen ett tolkningsutrymme och en rätt till skönsmässig prövning kan vara förenlig med kravet på förutsebarhet, under förutsättning att gränserna för den skönsmässiga bedömningen är tillräckligt klara för att ge skydd mot godtyckliga ingrepp (se Danelius m.fl., Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, JUNO, version 6, s. 443).

Uppräkningen av legitima ändamål som en inskränkning måste vara ägnad att tillgodose är omfattande och ändamålen allmänt formulerade. I de flesta fall är det därför möjligt att inordna en inskränkning under någon av dessa ändamål. Europadomstolen lägger sällan stor vikt vid detta krav i sin bedömning.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Kravet på att inskränkningen måste vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle innebär att det måste finnas ett angeläget samhälleligt behov och att inskränkningen ska stå i rimlig proportion till det syfte som ska tillgodoses genom den. Varje konventionsstat har viss bedömningsmarginal (”margin of appreciation”) att avgöra om en inskränkning är nödvändig, vilket ska bedömas utifrån bl.a. hur väsentlig rättigheten är, vad åtgärden består i och det eftersträvade syftet.

Europadomstolens praxis om kroppsvisitation och husrannsakan

Europadomstolen har endast en begränsad praxis när det gäller kroppsvisitationer. Den rör främst kroppsvisitationer och kroppsbesiktningar av personer som är intagna på anstalt. När det gäller husrannsakan rör Europadomstolens praxis i huvudsak husrannsakan i förhållande till rätten till hem, dvs. i huvudsak husrannsakan i bostad och andra lokaler som likställs med hem. Europadomstolen har då bl.a. påtalat att sådana husrannsakningar utgör en allvarlig inskränkning av rättigheterna enligt artikel 8 och att en sådan åtgärd därför måste bygga på klara och detaljerade regler som skyddar mot missbruk och godtycke. Domstolen har även betonat vikten av domstolsprövning. En husrannsakan behöver för att vara konventionsenlig inte nödvändigtvis grundas på ett domstolsbeslut, men avsaknaden av ett sådant beslut bör kompenseras genom en möjlighet att i efterhand få lagligheten prövad av domstol (se t.ex. Harju mot Finland, nr 56716/09, dom den 15 februari 2011). Vid proportionalitetsbedömningen avseende husrannsakan av hem har Europadomstolen fäst stor vikt vid det bakomliggande beslutet om husrannsakan. Om beslutet inte i tillräcklig mån har preciserats – och därmed begränsat polisens befogenheter – har ingreppet ansetts oproportionerligt (se t.ex. Funke mot Frankrike, nr 10828/84, dom den 25 februari 1993). I vissa fall har Europadomstolen dock accepterat mycket brett utformade beslut, såsom när det gäller husrannsakan med anledning av skälig misstanke om terroristbrott, med hänsyn till att kampen mot terrorism och att den skyndsamhet som krävs i en sådan situation rättfärdigar det (se t.ex. Sher m.fl. mot Storbritannien, nr 5201/11, dom den 20 oktober 2015).

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Ovan nämnda praxis ger en begränsad vägledning för sådana befogenheter som är aktuella för denna promemoria. Det finns dock ett fåtal mål som gäller lagstiftning där polismän ges vida befogenheter att i förebyggande syfte göra kroppsvisitationer eller husrannsakningar i fordon i vissa geografiskt avgränsade och ibland även tidsmässigt begränsade områden. Ett par centrala mål redogörs för i det följande.

Gillan och Quinton mot Storbritannien

I målet Gillan och Quinton mot Storbritannien (nr 4158/05, dom den 12 januari 2010) hävdade två personer att kroppsvisitationer som gjorts av brittiska poliser med stöd av the Terrorism Act 2000 var i strid med artikel 8 i Europakonventionen.

Enligt the Terrorism Act kunde vissa högt uppsatta polismän ge tillstånd till s.k. ”stop and search” i ett geografiskt avgränsat område inom sitt polisdistrikt. Kravet för att ge sådant tillstånd var att det skulle vara ”expedient for the prevention of acts of terrorism”. Ett tillstånd behövde inte offentliggöras. Det gällde direkt och som längst 28 dagar, med möjlighet till förlängning. Ett beslut om tillstånd skulle så snabbt som möjligt underställas inrikesministern (”Secretaty of State”), som kunde dra in tillståndet eller förkorta tiden för det, men inte ändra vilket område det gällde. Om inrikesministern inte godkände tillståndet inom 48 timmar slutade det att gälla. Ett tillstånd till stop and search gav polismän inom aktuellt område befogenheter att bl.a. kroppsvisitera och göra husrannsakan i bil i syfte att söka efter föremål som kunde användas i samband med terrorism. Vissa krav på hur visitationerna skulle utföras uppställdes i en Code of Practice, som att en polisman skulle förklara syftet och innebörden med en kontroll, visa hänsyn och dokumentera ingripanden. När det gäller överprövningsmöjligheter kunde ett beslut att ge tillstånd till stop and search och inrikesministerns godkännande av tillståndet överklagas till domstol. Vidare fanns det en viss möjlighet till domstolsprövning och skadestånd avseende oberättigade ingripanden i det enskilda fallet. Därutöver skrev en oberoende rapportör årligen en rapport om hur befogenheten hade använts.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Europadomstolen konstaterade att de kroppsvisitationer som skett – även om det var fråga om ytliga undersökningar – innebar ett ingrepp i rätten till privatliv enligt artikel 8. När det gäller om relevanta bestämmelser i the Terrorism Act uppfyllde laglighetskravet – alltså rimliga anspråk på rättssäkerhet – tog domstolen utgångspunkt i hur befogenheterna preciserats och bedömde sedan om preciseringarna och de rättssäkerhetsgarantier som fanns i lagstiftningen gav ett tillräckligt skydd mot missbruk och godtycke.

Beträffande kravet för att ge tillstånd till stop and search – expedient for the prevention of acts of terrorism – konstaterade domstolen att det var en vid befogenhet som inte innehöll något krav på nödvändighet och därmed proportionalitet. Dessutom ansåg Europadomstolen att de rättssäkerhetsgarantier som fanns inbyggda i systemet inte varit effektiva i praktiken. Kravet på att inrikesministern skulle godkänna tillstånd hade inte haft någon påverkan på tillståndsgivningen eftersom ministern i varje fall hade gett sitt godkännande. Den vida befogenheten att ge tillstånd innebar vidare att det i praktiken var mycket svårt att bevisa att tillståndsgivaren gått utöver den. De tidsmässiga och geografiska avgränsningarna hade inte heller inneburit någon större begränsning av tillståndsgivningen. Med hänsyn till att många polisdistrikt var stora och att tillstånd kunde förnyas hade tillstånd i praktiken omfattat stora områden och gällt under lång tid. Som exempel hade ett tillstånd som täckte stora delar av London förnyats enligt ett rullande schema sedan det infördes. Den ytterligare rättssäkerhetsgaranti som fanns i rapporterna från den oberoende rapportören var begränsad eftersom rapportören inte hade befogenhet att ändra eller dra in tillstånd. Rapportörens rekommendationer hade dessutom inte hörsammats.

Beträffande de enskilda polismännens befogenheter att ingripa inom ett stop and search-område konstaterade Europadomstolen att de var mycket vida och varken innehöll krav på objektiv eller subjektiv misstanke av något slag. Dessutom hade polismännen befogenhet att leta efter en mängd typer av föremål, inklusive sådana som många personer kan tänkas ha på sig när de är ute och går på stan. Domstolen konstaterade att befogenheterna enligt rapporter också hade använts i stor utsträckning – över 100 000 kontroller under 2007 – och att det fanns alltför många exempel på personer som stoppats när det inte funnits minsta risk för att han eller hon

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

var terrorist. Enligt Europadomstolen fanns det därtill en klar risk för missbruk och godtycke, vilket bekräftades av statistik bl.a. om att personer tillhörande etniska minoriteter kontrollerats i oproportionerligt stor omfattning. Liksom avseende tillståndsgivningen ansåg Europadomstolen att de vida befogenheterna innebar att möjligheten till rättslig prövning var ett begränsat skydd. Det skulle vara näst intill omöjligt att bevisa att en polisman gått utöver sina befogenheter.

Sammanfattningsvis konstaterade Europadomstolen att varken befogenheterna att ge tillstånd till stop and search eller polismäns befogenheter inom ett stop and search-område var tillräckligt preciserade eller omgärdade av tillräckliga rättssäkerhetsgarantier för att motverka missbruk och godtycke, med följd att det skett en kränkning av artikel 8.

Efter Europadomstolens dom upphävdes the Terrorism Act men befogenheterna infördes i en reviderad form genom Protection of Freedoms Act 2012. Ändringarna som gjordes var bl.a. att det numera uppställs krav på att det måste finnas en rimlig misstanke om att ett terrorattentat kan komma att inträffa för att ett tillstånd ska meddelas. Dessutom finns krav på att åtgärden ska vara nödvändig och proportionerlig. Den reviderade lagstiftningen har inte kommit under Europadomstolens prövning.

Beghal mot Storbritannien

Målet Beghal mot Storbritannien (nr 4755/16, dom den 28 februari 2019) handlar om en fransyska som hade kroppsvisiterats och förhörts på en flygplats i England enligt en viss brittisk lagstiftning. Lagstiftningen gav bl.a. polismän och tulltjänstemän befogenheter att stoppa, kroppsvisitera och förhöra personer på flygplatser, internationella järnvägsterminaler och i hamnar. Kraven för att få utöva dessa befogenheter var att personen i fråga befann sig på någon av de uppräknade platserna och att användandet syftade till att utreda om personen varit inblandad i ett terrordåd. Någon misstanke om inblandning i terrorism krävdes alltså inte.

Beträffande om den inhemska lagstiftningen uppfyllde laglighetskravet utgick domstolen från fem faktorer:

1. befogenheternas geografiska och tidsmässiga omfattning,

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

2. utrymmet för skönsmässig bedömning,
3. intrångets begräsningar
4. möjligheten till rättslig granskning, och
5. eventuell oberoende tillsyn.

Gällande befogenheternas geografiska och tidsmässiga begränsningar konstaterade domstolen att befogenheterna kunde utövas vid hamnar och gränskontroller utan förhandskontroll, men att denna breda räckvidd i sig inte innebar att lagstiftningen var undermålig. Domstolen pekade särskilt på det reella hot som internationell terrorism utgör och vikten av kontroller vid en konventionsstats gränser.

När det gäller utrymmet för skönsmässig bedömning konstaterade Europadomstolen att det var vidsträckt i detta fall. Domstolen poängterade att ett krav på någon form av misstanke vid användning av tvångsmedel kan ha stor betydelse vid bedömningen om en lagstiftning uppfyller laglighetskravet, men att det inte är nödvändigt för att uppfylla kravet. I stället är det en av flera faktorer som beaktas. Europadomstolen påpekade att det i detta fall var fråga om befogenheter till skydd för nationell säkerhet, vilket är ett område där nationella myndigheter har en bred bedömningsmarginal. Befogenheterna hade också varit till nytta i kampen mot terrorism, vilket ett krav på misstanke skulle kunna ha påverkat. Dessutom fanns det i detta fall en begränsning av befogenheterna på så sätt att en ny Code of Practice uppställde riktlinjer om att befogenheterna skulle användas på ett proportionerligt sätt. Rapporter talade även för att befogenheterna inte hade missbrukats.

Angående intrångets begränsningar kunde en person hållas kvar utan brottsmisstanke i upp till nio timmar och utan rätt till att ha en advokat närvarande, vilket Europadomstolen ansåg vara bekymmersamt.

Beträffande möjligheten till rättslig granskning framhöll Europadomstolen bl.a. att avsaknaden av krav på brottsmisstanke innebar att det var mycket svårt att få lagligheten av ett ingripande prövat.

Avseende oberoende tillsyn var befogenheterna föremål för granskning av The Independent Reviewer. Med hänsyn till att rekommendationerna som lämnats vid sådan granskning inte hade följts ansåg domstolen att den inte kunde kompensera för de i övrigt otillräckliga garantierna mot missbruk och godtycke.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Sammanfattningsvis ansåg Europadomstolen att befogenheterna varken var tillräckligt preciserade eller omgärdade att tillräckliga skyddsmekanismer mot missbruk. Följaktligen ansåg Europadomstolen att det hade skett en kränkning av artikel 8.

Vig mot Ungern

Målet Vig mot Ungern (nr 59648/13, dom den 14 januari 2021) handlar om en person som blivit föremål för identitetskontroll och kroppsvisitation. Ingripandena hade skett med stöd av ungersk lagstiftning som gav vissa högt uppsatta polismän en möjlighet att ge tillstånd till utökade kontroller i syfte att förhindra eller förebygga hot mot allmän säkerhet. Kontrollerna kunde innefatta bl.a. identitetskontroller, kroppsvisitationer, genomsökning av bilar och kortare frihetsberövanden.

Avseende om den inhemska lagen uppfyllde laglighetskravet konstaterade Europadomstolen att tillstånd till kontroller inte var förenade med några tidsbegränsningar. Vidare kunde tillstånden omfatta stora geografiska områden och i vissa fall till och med hela Ungern. När det gäller kraven för tillstånd pekade domstolen på att det – utöver att tillstånd endast fick ges i vissa syften – inte fanns krav på att åtgärden skulle vara proportionerlig. När det gäller de individuella kontrollerna noterade Europadomstolen att de inte var föremål för några som helst krav, inte ens krav på att de skulle företas i samma syfte som tillstånd beviljats. Den möjlighet till överprövning som fanns var dessutom begränsad till hur kontrollerna hade utförts.

I frånvaro av några reella begränsningar och granskning av befogenheterna ansåg Europadomstolen inte att den ungerska lagstiftningen gav ett tillräckligt skydd mot godtycklig användning. Lagstiftningen uppfyllde således inte laglighetskravet och det hade skett en kränkning av artikel 8.

Colon mot Nederländerna

Målet Colon mot Nederländerna (nr 49458/06, beslut den 15 maj 2012) handlar om en person som vägrat att underkasta sig kroppsvisitation enligt viss nederländsk lagstiftning. Enligt lagstiftningen

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

kunde en borgmästare bemyndigas att, efter att ha konsulterat åklagare, peka ut ett område som säkerhetsriskområde under en viss tid, om det i området uppstått störningar av allmän ordning orsakad av tillgången till vapen eller fanns en allvarlig risk för sådana störningar. Området fick inte vara större än vad som var absolut nödvändigt för att upprätthålla allmän ordning. Direkt efter ett utpekande hade borgmästaren en skyldighet att underrätta ”local council” och åklagaren om det. Med stöd av ett beslut kunde en åklagare sedan i sin tur besluta att personer i området skulle kroppsvisiteras för att söka efter vapen. Åklagarens beslut fick gälla i högst 12 timmar. Både beslutet att peka ut ett område som säkerhetsriskområde och åklagarens beslut skulle vara skriftligt. Åklagarens beslut skulle uttryckligen innehålla skäl om varför åtgärden var nödvändig. Om den risk som legat till grund för ett beslut att peka ut ett område som säkerhetsriskområde avtog, hade borgmästaren en skyldighet att återkalla beslutet.

Europadomstolen ansåg att klagandens rätt till privatliv hade inskränkts på grund av risken att behöva genomgå en kontroll i säkerhetsriskområdet. Vid bedömningen om lagstiftningen uppfyllde laglighetskravet pekade Europadomstolen på skillnaderna mellan den nederländska lagstiftningen och den brittiska lagstiftning som var aktuell i målet Gillan och Quinton mot Storbritannien. Som exempel pekade domstolen på att den brittiska lagstiftningen brast i flera avseende, såsom att det inte fanns krav på att ett tillstånd till stop and search skulle vara nödvändigt, att de breda befogenheterna gjorde att en enskild vid en överprövning hade mycket svårt att visa att någon gått utöver sina befogenheter, att de tidsmässiga och geografiska begränsningarna inte inneburit någon reell kontroll av tillståndsgivningen och – främst – att det inte fanns några krav för att en polisman skulle få göra en kontroll, vilket medförde en risk för missbruk som dessutom hade realiserats. I aktuellt mål hade dock klaganden främst riktat in sig på att beslut inte prövades rättsligt innan de gick i verkställighet och att den överprövningsmöjlighet som fanns inte var effektiv. Europadomstolen konstaterade att frånvaron av förhandsprövning kan kompenseras med andra rättssäkerhetsgarantier. I detta fall fanns en möjlighet för den med ett legalt intresse att klaga på ett beslut att peka ut ett område som säkerhetsriskområde, först till borgmästaren och sedan till domstol. Vidare kunde frågan om beslutet var befogat komma under dom-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

stolsprövning i brottmål om vägran att underkasta sig kroppsvisitation i ett säkerhetsriskområde. Europadomstolen ansåg att det var tillräckligt för att konstatera att inskränkningen i klagandens privatliv uppfyllde laglighetskravet.

Det var inte tvistigt i målet att inskränkningen hade ett legitimt syfte: allmän säkerhet och att förebygga brott. När det gäller om inskränkningen varit nödvändigt i ett demokratiskt samhälle påpekade Europadomstolen att aktuella befogenheter endast var ett av flera verktyg för att förebygga våldsbrott med vapen. Det fanns även möjlighet att besluta om t.ex. vapenamnestier och kameraövervakning och det fanns en policy om hur man skulle tackla antisocialt beteende hos unga människor. Domstolen pekade även på att ingen myndighet själv kunde besluta om kontroller, utan att det krävde beslut av både borgmästare och åklagare, att ett säkerhetsriskområde inte fick vara större än absolut nödvändigt, att beslut om att peka ut ett område skulle återkallas när det inte längre behövdes och att åklagarens beslut om kroppsvisitationer fick gälla max 12 timmar utan möjlighet till förlängning. Dessutom betonade Europadomstolen särskilt att kontrollerna hade haft effekt på det höga antalet vapenrelaterade incidenter i Amsterdam. Det rättsliga ramverket som omgärdade kontrollerna och framför allt att de hade varit effektiva gjorde enligt domstolen att det allmänna intresset övervägde det intrång som kontrollerna orsakat klaganden. Europadomstolen ansåg att klagomålet var uppenbart ogrundat och avvisade därför klagomålet i denna del.

Klaganden hade också påstått att kontrollerna inneburit en inskränkning i hans rätt till rörelsefrihet enligt artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Domstolen konstaterade kort att han inte hade hindrats från att gå in och ut ur området eller att röra sig inom det. Hans rörelsefrihet hade därför inte påverkats. Europadomstolen avvisade klagomålet även i denna del.

Sammanfattning

En reglering som inskränker enskildas rätt till skydd för sitt privatliv måste enligt Europadomstolens praxis uppfylla rimliga anspråk på rättssäkerhet som ger enskilda ett tillräckligt skydd mot missbruk och godtycke. Av Europadomstolens praxis framgår ingen minimi-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

standard eller liknande om vad som närmare krävs för att den aktuella typen av lagstiftning ska anses uppfylla kravet på rättssäkerhet. Däremot framgår att domstolen fäst vikt vid vissa avgränsningar och kontrollmekanismer i systemen, såsom begränsningar i utrymmet för skönsmässiga bedömningar, tidsmässiga och geografiska avgränsningar, och att det finns möjlighet till effektiv rättslig eller annan granskning som ger ett adekvat skydd mot obefogade ingrepp. Vidare kan poängteras att Europadomstolen i målet Gillan och Quinton mot Storbritannien ansett att både befogenheten att införa en zon och befogenheten att ingripa måste uppfylla rimliga krav på rättssäkerhet.

Genom Europakonventionen ställs även krav på att den inskränkning som en reglering innebär är proportionerlig i förhållande till det ändamål som föranlett den. Behovet av en befogenhet och dess effektivitet måste väga tyngre än det integritetsintrång som den medför. I Colon mot Nederländerna fäste Europadomstolen bl.a. vikt vid behovet av befogenheterna och hur omfattande de var, att befogenheterna endast var ett av flera verktyg för att komma till rätta med den aktuella brottsligheten, att flera myndigheter var involverade i beslutsprocessen, att det fanns mekanismer som skulle säkerställa att användningen inte gick utöver vad som var nödvändigt samt hur effektiva befogenheterna varit att komma till rätta med det problem som föranlett dem.

Rätten till ett effektivt rättsmedel

Enligt artikel 13 i Europakonventionen ska var och en som fått sina fri- och rättigheter enligt konventionen kränkta ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet, även om kränkningen förövats av någon under myndighetsutövning.

I artikel 13 uppställs inga specifika krav på formerna för ett effektivt rättsmedel och omfattningen av statens förpliktelse enligt artikeln varierar beroende på karaktären av det klagomål som ska bedömas. Det är i första hand respektive konventionsstat som ska fastställa de närmare villkoren i detta hänseende, och staterna ges här en viss bedömningsmarginal. Vissa kriterier har dock utkristalliserats i Europadomstolens praxis. I korthet ska ett effektivt rättsmedel innebära att den som på rimliga grunder påstår sig ha

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

blivit utsatt för ett konventionsbrott har möjlighet att få sitt påstående prövat inför nationell myndighet och att få rättelse eller gottgörelse för konstaterade kränkningar. Prövningen inför den nationella myndigheten får inte vara alltför begränsad. Den ska i princip sträcka sig lika långt som Europadomstolens egen prövning av om konventionen har överträtts (se t.ex. Chahal mot Storbritannien, nr 22414/93, dom den 15 november 1996, och Smith och Grady mot Storbritannien, nr 33985/96 och 33986/96, dom den 27 september 1999). Något krav på att prövningen måste ske av en domstol finns inte, utan administrativa rättsmedel kan vara tillräckliga för att uppfylla konventionens krav. När det gäller vad rättelsen eller gottgörelsen ska bestå i är en utgångspunkt i fråga om pågående överträdelser att ett effektivt rättsmedel ska syfta till att få överträdelsen att upphöra. I fråga om avslutade överträdelser har kompensatoriska rättsmedel i många fall accepterats. Flera olika rättsmedel kan också sammantaget uppfylla kraven, trots att rättsmedlen var för sig inte gör det (se t.ex. Kudla mot Polen, nr 30210/96, dom den 26 oktober 2000).

3.2.3 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) tillförsäkrar barn grundläggande rättigheter. För svenskt vidkommande räknas varje människa under 18 år som ett barn.

Konventionen bygger på ett antal principer. Grundpelaren är principen om barnets bästa. Enligt artikel 3 ska vid alla åtgärder som direkt eller indirekt rör ett barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Det innebär att det som bedöms vara barnets bästa ska vara ett tungt vägande skäl (se t.ex. SOU 2020:21:63 s. 189 ff.). Vid en bedömning av vad som är barnets bästa ingår att ta hänsyn till samtliga grundläggande principer och barnkonventionen i dess helhet.

Särskilt viktigt i frågor om tvångsmedel mot barn är skyddet för barns privatliv i artikel 16. Enligt den artikeln får inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i bl.a. sitt privatliv. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden. Artikel 16 får anses betyda att ingrepp i privatlivet måste ha stöd i lag och att det ska finnas ett reellt och godtagbart syfte bakom såväl lagstiftningen som

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ingreppet i sig (se t.ex. SOU 2020:63 s. 676 f.). I vissa fall aktualiseras även artikel 19 som stadgar att barn ska skyddas från alla former av fysiskt eller psykiskt våld, inklusive våld i form av utnyttjande. Det ska därför finnas effektiva medel för att förebygga sådant våld.

Sedan den 1 januari 2020 gäller barnkonventionen som lag i Sverige. All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen (prop. 2017/18:186 s. 94). Vidare måste en polisman eller annan som står inför beslut om en åtgärd som direkt eller indirekt rör ett barn alltid pröva om den är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Barnkonventionsutredningen, som hade i uppdrag att kartlägga hur svensk lagstiftning överensstämmer med barnkonventionen, bedömde sammantaget – utifrån den begränsade analys som rymdes inom uppdraget – att gällande tvångsmedelsbestämmelser var förenliga med innebörden av artikel 16 i barnkonventionen (SOU 2020:63 s. 681 f.).

3.3 Skyddet mot diskriminering

I utredarens uppdrag poängteras särskilt att en reglering om zoner inte ska stå i strid med skyddet mot diskriminering som finns i bl.a. regeringsformen och diskrimineringslagen (2008:567). I detta avsnitt redogörs för det skydd mot diskriminering som finns i regeringsformen och diskrimineringslagen samt – i urval – internationell reglering som Sverige är bunden av och som innehåller diskrimineringsförbud. Kraven på skydd mot diskriminering har betydelse för bedömningen av om ett system med zoner bör införas och för hur systemet ska utformas.

3.3.1 Regeringsformen

Enligt målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen ska det allmänna motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Stadgandet är inte rättsligt bindande för det allmänna.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Det är däremot 2 kap. 12 § regeringsformen, i vilken anges att lag eller annan föreskrift inte får innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning eller på grund av sitt kön. Paragrafen riktar sig till lagstiftaren och innebär att författningar måste utformas på ett sätt som inte står i strid med förbudet. Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte heller får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Eftersom Europakonventionen innehåller ett mer vidsträckt diskrimineringsförbud än regeringsformen, kan detta innebära ytterligare begränsningar av vilka författningar som kan anses konstitutionellt godtagbara.

3.3.2 Diskrimineringslagen

I 2 kap. diskrimineringslagen finns förbud mot diskriminering för vissa offentliga verksamheter inom ett antal samhällsområden (se 2 kap. 5 och 9–15 §§). Polismyndighetens verksamhet faller dock utanför dessa förbud. Polismyndighetens verksamhet omfattas i stället av ett mer begränsat diskrimineringsförbud i 2 kap. 17 § diskrimineringslagen. Till skillnad mot övriga diskrimineringsförbud i 2 kap. diskrimineringslagen som inriktar sig mot verksamheter i stort, är förbudet i 2 kap. 17 § begränsat till anställdas bemötande av allmänheten, såsom en polismans uppträdande och språkbruk när han eller hon ingriper för att förebygga eller förhindra brott. Däremot faller myndighetsutövning utanför förbudet (prop. 2007/08:95 s. 286).

En polismans beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan utgör myndighetsutövning och är således inte föremål för diskrimineringsförbud enligt diskrimineringslagen. Även om det inte finns ett skydd mot diskriminerande sådana ingripanden i diskrimineringslagen, finns det bestämmelser i andra lagar som ger ett visst indirekt skydd. Som exempel framgår av 8 § polislagen att en polisman ska ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Om tvång måste tillgripas ska detta ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet ska uppnås.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Utredningen om vissa frågor i diskrimineringslagen har i sitt slutbetänkande, Ett utökat skydd mot diskriminering (SOU 2021:94), föreslagit att diskrimineringsförbudet i 2 kap. 17 § diskrimineringslagen ska utvidgas så att det omfattar i princip allt handlande och agerande som en anställd vidtar i förhållande till allmänheten. Det innebär att förbudet enligt förslaget bl.a. ska omfatta myndighetsutövning i förhållande till enskilda samt ställningstaganden som ligger till grund för bedömningar som görs i sak. Utredningens förslag har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

3.3.3 Europakonventionen

Enligt artikel 14 i Europakonventionen ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan någon åtskillnad på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt. Artikel 14 gäller endast diskriminering som är hänförlig till de fri- och rättigheter som behandlas i konventionen och dess tilläggsprotokoll. Ett generellt förbud mot diskriminering har införts genom tilläggsprotokoll 12 som trädde i kraft 2005, men Sverige har inte tillträtt det protokollet.

Enligt Europadomstolens praxis är diskriminering i strid med artikel 14 för handen när jämförbara fall behandlas olika utan objektiva och godtagbara skäl (”objective and reasonable justification”). Det innebär att olikbehandling måste ha ett godtagbart syfte och att de medel som används måste stå i proportion till syftet. Annars utgör behandlingen diskriminering (se t.ex. det s.k. belgiska språkmålet [Case Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium], Ser. A Vol. 8, dom den 23 juli 1968).

I fråga om olikbehandling som grundas i hänsyn till etnicitet eller föreställningar om ras har Europadomstolen uppställt stränga krav på vilka objektiva skäl som kan accepteras. Enligt Europadomstolen kan en olikbehandling som enbart eller i huvudsak baseras på etnicitet inte motiveras objektivt i ett modernt demokratiskt samhälle (se t.ex. D.H. m.fl. mot Tjeckiska republiken, nr 57325/00,

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

dom den 13 november 2007). Europadomstolen har vidare ansett att artikel 14 inbegriper en skyldighet att se till att påstådd diskriminerande etnisk profilering och liknande i vissa fall utreds av ett oberoende organ (se Basu mot Tyskland, nr 215/19, dom den 18 oktober 2022).

3.3.4 Vissa av FN:s konventioner

Principen om icke-diskriminering kommer till uttryck i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Den allmänna förklaringen är inte rättsligt bindande, men principen om icke-diskriminering har förstärkts genom ett flertal bindande konventioner som innehåller förbud mot diskriminering.

Som exempel antogs FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering år 1965. Sverige ratificerade konventionen 1971 och den trädde i kraft för Sveriges del 1972 (SÖ 1971:40). I konventionen avses med uttrycket rasdiskriminering varje skillnad, undantag, inskränkning eller företräde på grund av ras, hudfärg, härkomst eller nationellt eller etniskt ursprung som har till syfte eller verkan att omintetgöra eller inskränka erkännande, åtnjutande eller utövande på lika villkor av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller andra områden av det offentliga livet (artikel 1.1). Genom konventionen förbinder sig konventionsstaterna att på olika sätt vidta åtgärder för att avskaffa rasdiskriminering. Som exempel stadgar artikel 2 att konventionsstaterna förbinder sig att med alla lämpliga medel och utan dröjsmål föra en politik som syftar till att avskaffa rasdiskriminering i alla dess former och till att främja förståelsen mellan alla raser. Varje konventionsstat ska därför förbjuda och med alla lämpliga medel, däribland genom sådan lagstiftning som påkallas av omständigheterna, göra slut på rasdiskriminering. Enligt artikel 5 förbinder sig konventionsstaterna att tillförsäkra rätten för var och en, utan åtskillnad på grund av ras, hudfärg, nationalitet eller etniskt ursprung, till likhet inför lagen särskilt när det gäller åtnjutande av vissa rättigheter, såsom rätten till likabehandling inför de rättsvårdande myndigheterna. För konventionen har en FN-kommitté av oberoende experter etablerats. Kommitténs uppdrag är att övervaka att staterna skyddar och respekterar rättigheterna i konventionen.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

År 1971 ratificerade Sverige även FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42). De medborgerliga och politiska rättigheterna innefattar bl.a. en rätt att inte utsättas för godtyckligt eller olagligt ingripande med avseende på privatliv (artikel 17). Enligt artikel 2 ska konventionsstaterna respektera och tillförsäkra rättigheterna i konventionen utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, egendom, börd eller ställning i övrigt. Liksom avseende FN:s konvention om rasdiskriminering, finns det en kommitté som övervakar efterlevnaden av konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Ett förbud mot diskriminering finns också i barnkonventionen. I artikel 2 i barnkonventionen slås fast att de rättigheter som anges i konventionen ska respekteras och tillförsäkras, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt. Vidare ska alla lämpliga åtgärder vidtas för att säkerställa att barn skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

3.4 Nordisk jämförelse

Vid bedömningar om polisen bör få utökade befogenheter kan det vara av intresse att jämföra med vilka befogenheter som polisen i våra nordiska grannländer har. För denna promemoria är det särskilt intressant, eftersom anledningen till att utredaren har fått i uppdrag att undersöka frågan om just visitationszoner är att den danska polisen har en möjlighet att använda något som kallas för det. Dessutom har den norska polisen en befogenhet som liknar den danska. I detta kapitel redogörs därför i relevanta delar för den norska, danska och finska polisens befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen och andra farliga föremål, med särskilt fokus på de danska s.k. visitationszonerna.

Den norska, danska och finska polisens befogenheter är – liksom den svenska polisens befogenheter – som huvudregel knutna till att

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

det finns en konkret brottsmisstanke och att åtgärder endast får vidtas i syfte att säkra utredning eller lagföring av brottet. Liksom den svenska regleringen finns dock undantag till huvudregeln, som i stort regleras i respektive lands polislag. De polisiära befogenheter utanför brottsutredning som finns i annan speciallagstiftning och användning av husrannsakan som hemligt tvångsmedel lämnas utanför redogörelsen i detta avsnitt.

Redogörelsen bygger till stor del på uppgifter som inhämtats genom egna undersökningar av tillgängliga rättskällor kombinerat med att kontakter hos respektive lands polis eller motsvarighet till Justitiedepartement har kontrolläst texterna. Utredaren gör inte anspråk på att ge någon fullständig redogörelse i detta avsnitt. Som ofta är fallet vid komparativa jämförelser finns det en beaktansvärd risk för att bl.a. vissa nyanser gått förlorade.

3.4.1 Norska polisens befogenheter

Befogenheter i brottsutredning

I lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) regleras ”ransaking”, vilket kan omfatta såväl ”ransaking av person” (kroppsvisitation) som ”ransaking av bolig, rom eller oppbevaringssted” (husrannsakan). Beslut om dessa tvångsmedel ska enligt 197 § straffeprosessloven som huvudregel fattas av rätten. En polisman får i vissa fall göra husrannsakan utan föregående beslut enligt 197 § straffeprosessloven, såsom när någon tas på bar gärning eller när det finns stark misstanke om brott som kan medföra fängelse i mer än sex månader och det är fara i dröjsmål (198 § straffeprosessloven).

Kroppsvisitation

Kroppsvisitation får enligt 195 § straffeprosessloven göras av en person som är skäligen misstänkt för ett brott som kan medföra frihetsstraff, om det kan antas att bevis, föremål som kan tas i beslag eller liknande kommer påträffas. Detsamma gäller vid misstanke om vissa mer ringa brott, såsom ringa stöld och skadegörelse. Även annan än den som är misstänkt kan enligt 195 § tredje stycket straffeprosessloven kroppsvisiteras, under förutsättning att miss-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

tanken gäller ett brott som kan medföra fängelse i mer än sex månader. Dessutom krävs att särskilda omständigheter talar för kroppsvisitation.

Husrannsakan

Om någon är skäligen misstänkt för ett brott som kan medföra frihetsstraff får husrannsakan enligt 192 § första stycket straffeprosessloven göras i dennes bostad, rum eller förvaringsställe för att kunna verkställa ett gripande, söka efter bevis eller söka efter föremål som kan tas i beslag. Detsamma gäller enligt andra stycket vid misstanke om vissa mer ringa brott. Husrannsakan får, enligt 192 § tredje stycket straffeprosessloven, under vissa förutsättningar även företas hos annan än den som är misstänkt för brott.

För husrannsakan i hus eller rum som är tillgängliga för alla eller som används för verksamheter som kräver tillstånd av polisen gäller enligt 193 § straffeprosessloven särskilda regler. Då krävs enbart att husrannsakan görs för att utreda brott. Detsamma gäller för vissa platser med militär koppling.

Under vissa angivna förutsättningar finns även möjlighet att göra s.k. razzior. Med det avses husrannsakan i alla hus eller rum i ett närmare bestämt område. För detta krävs enligt 194 § straffeprosessloven bl.a. skälig misstanke om mycket allvarlig brottslighet.

Befogenheter utanför brottsutredning

Allmänt om befogenheterna

Utanför brottsutredning är den norska polisens befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan begränsade. Det handlar bl.a. om befogenheter i syfte att avvärja störningar av den allmänna ordningen och säkerhetsrisker (se t.ex. 7 och 10 §§ lov om politiet [politiloven]). Det finns dock även en möjlighet att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte

Sedan 2002 har den norska polisen befogenheter att enligt 7 a § politiloven göra kroppsvisitationer och husrannsakningar i syfte att förebygga allvarliga våldsbrott. Bestämmelsen infördes mot bakgrund av den ökade användningen av vapen – särskilt knivar – i kriminella kretsar samt att polisen haft positiv erfarenhet av en liknande tidsbegränsad bestämmelse. Polisen menade att den tidsbegränsade bestämmelsen haft brottsförebyggande effekt på så sätt att den bidragit till större försiktighet med att ta med vapen på allmän plats. Innan den tidsbegränsade bestämmelsen infördes hade polisen ingen motsvarande befogenhet att göra kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte (Ot.prp. nr. 58 [2001–2002] s. 15 ff.).

Enligt 7 a § politiloven får en polisman visitera personer och fordon på allmän plats för att söka efter vapen och andra farliga föremål när det finns grund för att undersöka om någon besitter eller förvarar sådana föremål. Visitering får endast företas för att förhindra brott som kränker någons liv, hälsa eller frihet och bara i situationer eller på platser där sådana handlingar erfarenhetsmässigt förekommer (första stycket a), eller i situationer eller på platser där det finns grund att anta att någon planerar eller förbereder sådana brott (första stycket b).

Bestämmelsen i punkten a tillåter i första hand visitation på stickprovsbasis i situationer eller på platser där våld erfarenhetsmässigt utövas (Ot.prp. nr. 58 [2001–2002] s. 36 f.). Den kan t.ex. tillämpas om det under en period har uppstått bråk utanför ett visst uteställe. Bestämmelsen kan också tillämpas i konfliktsituationer som genererar en konkret risk för våldsutövning, exempelvis vid konfrontationer mellan rivaliserande gäng.

Bestämmelsen i punkten b tar sikte på tillfällen där polisen har möjlighet att förhandsplanera en visitation. För att bestämmelsen ska bli tillämplig krävs att polisen har information som ger grund att anta att närmare angivna brott planeras eller förbereds (Ot.prp. nr. 58 [2001–2002] s. 36 f.). Omständigheter som kan föranleda beslut om visitation kan exempelvis vara trovärdig underrättelseinformation om en förestående konfrontation i förening med personers och fordons rörelsemönster och positioner. Vem eller vad som ska visiteras beslutas utifrån tillgänglig information om t.ex.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

vilka personer som ingår i aktuell miljö, vem som utgör potentiell fara i den aktuella situationen och vilket slags fordon som förväntas användas.

Förutom de krav och begränsningar för visitation som regleras i den aktuella bestämmelsen är norska polismän bundna av principer om nödvändighet och proportionalitet som gäller bl.a. vid tvångsmedelsanvändning. Dessa principer kommer till uttryck i 6 § politiloven, 18 § andra stycket lov om straff och 170 a § straffeprosessloven. Även annan lagstiftning, såsom diskrimineringslagstiftningen, medför begränsningar.

Beslut om visitation enligt 7 a § politiloven fattas enligt fjärde stycket den paragrafen av polismästaren eller den som han bemyndigar. Beslutet ska vara skriftligt och gälla för viss tid. Det ska bl.a. innehålla information om varför kraven för visitation enligt paragrafen är uppfyllda, vilka alternativ som fanns och vad som gör att åtgärden framstår som nödvändig och proportionerlig. Beslut om enskilda visitationer loggförs i en digital vaktjournal enligt 7-1 § Alminnelig tjenesteinstruks for politiet. Som regel loggförs visitationer enligt paragrafen som ett ingripande även om flera personer visiteras till följd av beslutet.

Varken beslut om visitationer enligt 7 a § eller de enskilda visitationer som utförs till följd av beslutet kan överklagas. Däremot finns en möjlighet att framföra klagomål mot polismän för exempelvis en orättfärdig visitation i tjänsten enligt Instruks for behandling av henvendelser om kritikkverdige forhold utført i tjeneste i politi- og lensmannsetaten. Ett sådant klagomål kan resultera i t.ex. disciplinansvar för polismannen i fråga. Vidare finns en viss möjlighet till ersättning vid orättfärdiga visitationer enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler.

3.4.2 Danska polisens befogenheter

Befogenheter i brottsutredning

Som huvudregel är det polismän som beslutar om kroppsvisitation inom ramen för en brottsutredning, se bl.a. 792 d och 796 §§ lov om rettens pleje (retsplejeloven).

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Kroppsvisitation

En ”legemsbesigtigelse” (kroppsvisitation) omfattar enligt 792 § retsplejeloven kontroll av kroppens utsida, fotografering, avtryck och liknande av kroppens utsida samt undersökning av kläder som vederbörande har på sig. Kroppsvisitation får enligt 792 a § första stycket retsplejeloven göras av en person som ”med rimelig grund” är misstänkt för ett brott som faller under allmänt åtal, om ingripandet kan antas vara av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Kroppsvisitation av någon som inte är misstänkt får enligt 792 d § retsplejeloven bl.a. göras om brottsutredningen rör ett brott som kan medföra fängelse i ett och ett halvt år eller mer och åtgärden kan antas vara av avgörande betydelse för utredningen.

Husrannsakan

Möjligheterna att göra ”ransagning” (husrannsakan) motsvarar i stort de som finns att göra kroppsvisitation. Husrannsakan av ”husrum”, andra lokaler eller föremål som en misstänkt har rådighet över får enligt 794 § retsplejeloven göras om misstanken gäller ett brott som är föremål för allmänt åtal och undersökningen kan antas vara av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. När sådan husrannsakan avser bostad eller annat ”husrum”, dokument eller liknande föremål eller innehållet i låsta föremål krävs därutöver att det rör sig om ett brott som kan föranleda fängelse eller att det finns ”bestemte grunde” att anta att åtgärden kommer att leda till att bevis eller föremål som kan tas i beslag anträffas. Vid husrannsakan i lokaler eller föremål som annan än den som är misstänkt har rådighet över krävs enligt 795 § retsplejeloven att fängelse kan följa på det aktuella brottet och att det finns ”bestemte grunde” att anta att syftet med åtgärden kommer att uppnås.

Befogenheter utanför brottsutredning

Allmänt om befogenheterna

Utanför brottsutredning är den danska polisens befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan begränsade. Det handlar bl.a. om befogenheter för att avvärja störningar av den allmänna

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ordningen och överhängande faror för privatpersoners och det allmännas säkerhet (se t.ex. 5, 8 och 9 §§ lov om politiets virksomhed [politiloven]). Därutöver finns en möjlighet att söka efter vapen i brottsförebyggande syfte.

Kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte – regleringen om visitationszoner

Sedan 2004 finns en möjlighet för den danska polisen att enligt 6 § politiloven besluta om det som har kommit att kallas visitationszoner. Befogenheten infördes bl.a. mot bakgrund av att olaga knivinnehav hade ökat och att polisen behövde bättre verktyg för att förebygga våldsbrott med användning av vapen. Innan regleringen om visitationszoner infördes hade dansk polis mycket begränsade möjligheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5889–5892). Regleringen utgör idag den enda befogenhet som den danska polisen har att visitera i allmänt brottsförebyggande syfte.

Inom en visitationszon får polisen ”besigtige en persons legeme”, vilket innebär en ytlig kontroll av kroppen och de kläder personen i fråga är iförd, och undersöka föremål, inbegripet väskor och fordon, för att söka efter vapen. Endast föremål inom visitationszonen och som en person som befinner sig inom zonen har rådighet över får dock visiteras. Ett parkerat fordon får således inte visiteras om dess innehavare inte befinner sig på den aktuella platsen. Polisens befogenheter inom en visitationszon gäller bara på platser där det enligt 1 § knivloven är förbjudet att bära kniv m.m. Förutom allmän plats omfattar förbudet i knivloven bl.a. skolor och liknande platser. Bostäder och andra privata utrymmen omfattas däremot inte (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5920 och 5892).

Ett beslut om att införa en visitationszon fattas enligt 6 § tredje stycket politiloven av ”politidirektøren”, vilket är högsta chefen i det aktuella polisdistriktet, eller den som denne bemyndigar. Införande av en visitationszon får ske ”hvis der er grund til det” för att förebygga brott som innebär fara för personers liv, hälsa eller välfärd. Det innebär enligt förarbetena att det ska föreligga en ökad risk för att någon på den aktuella platsen ska begå våldsbrott. Om sådan risk föreligger ska polisen avgöra utifrån en samlad bedömning av konkreta uppgifter. Det kan röra sig om upplysningar om planerade

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

brott. Det kan också vara tillräckligt att det på den aktuella platsen nyligen har begåtts våldsbrott. Vid bedömningen av om tidigare inträffade brott innebär ökad risk för nya brott av den aktuella typen och det därför finns grund för beslut enligt bestämmelsen, ska karaktären och omfattningen av tidigare brott beaktas. Endast ett allvarligt brott, exempelvis ett väpnat rån, kan utgöra grund för beslut. Även mindre allvarliga överträdelser mot t.ex. vapenlagstiftningen kan dock vara tillräckligt, om överträdelserna är flera till antalet. Under alla omständigheter ska det i normalfallet finnas ett tidsmässigt samband mellan ett beslut och tidigare brottslighet på platsen (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5893).

Ett beslut om att införa en visitationszon ska enligt 6 § tredje stycket politiloven vara skriftligt och såväl tidsmässigt som geografiskt avgränsat. Enligt förarbetena ska platsen för visitationszonen bestämmas utifrån var det är förhöjd risk för brott. Det innebär bl.a. att en visitationszon som införts på grund av att det begåtts brott på en viss plats inte behöver begränsas till den platsen utan kan avse även andra områden, förutsatt att det även där finns en förhöjd risk för brott. Det kan t.ex. vara fallet när det rör sig om uppgörelser mellan kriminella gäng. Som exempel på vilka platser som ett beslut om visitationszon typiskt sett bör begränsas till anges i förarbetena bl.a. en gata, ett köpcenter eller ett torg. Avseende hur ett beslut om visitationszon ska begränsas i tid anges i förarbetena att det typiskt sett bör handla om ca en månad med möjlighet till förlängning. Det finns inga särskilda regler om överklagande av beslut om att införa en visitationszon. Enligt ”almindelige regler om administrativ rekurs og domstolsprøvelse” finns det dock en viss möjlighet för den som har ett ”sædvanlig og retlig interesse heri” att få beslutet prövat av domstol och Justitieministeriet (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5894).

Det är den enskilde polismannen på plats som avgör om och i sådana fall vem och vad som ska visiteras. Syftet med visitationen får endast vara att söka efter vapen. Någon konkret misstanke om vapeninnehav krävs emellertid inte. Förutom att ingripande endast får ske i syfte att söka efter vapen är dansk polis bundna av allmänna principer som gäller vid tvångsmedelsanvändning. För att ett ingripande ska få ske krävs att det är nödvändigt för att uppnå ändamålet med insatsen. I detta ligger även att det är minsta möjliga ingrepp som ska till för att uppnå ändamålet. Ett ingripande får inte

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heller pågå längre än vad som är nödvändigt sett till omständigheterna. Dessutom måste det finnas proportionalitet mellan mål och medel, alltså göras en bedömning utifrån proportionalitetsprincipen. Principerna har bl.a. kommit till uttryck i 792 e, 797 och 798 §§ retsplejeloven samt 3 och 16 §§ politiloven.

En enskild visitation kan inte överklagas. Däremot finns en möjlighet till ersättning i vissa fall enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler (Folketingstidende 2003–04, tillægg A, s. 5894). Vidare står den danska polisen under granskning av Den Uafhængige Politiklagemyndighed (DUP).

Den danska polisens användning av visitationszoner

Utredaren har genom National enhed for Særlig Kriminalitet träffat danska polismän som på ett eller annat sätt arbetar med visitationszoner, bl.a. chefen för den danska polisens nationella utredningsenhet, chefen för yttre span i Köpenhamn och chefen för lokalpolisområde Köpenhamn. Redogörelsen nedan om hur den danska polisen använder visitationszoner är i huvudsak baserad på uppgifter från dessa kontakter.

Den danska polisen använder regleringen om visitationszoner uteslutande till att förhindra en upptrappning av våldet mellan kriminella gäng och trygga allmänheten från sådant våld. För att det ska bli aktuellt med ett beslut om att införa en visitationszon krävs att det har inträffat en eller ett par våldsamma händelser i gängmiljö, såsom ett slagsmål eller att någon har knivskurits eller beskjutits. Däremot använder de inte visitationszoner enbart på grund av ett möjligt planerat brott.

När något våldsamt händer i gängmiljö informerar underrättelseenheten berörda poliser om det med anledning av händelsen finns behov av att hålla extra koll i vissa miljöer. Genom sin underrättelsedatabas, PED, har polisen bra koll på gängen. Nyttig information från PED vidarebefordras till poliser med behov av informationen. Vidare har alla poliser tillgång till en databas som innehåller information om vilka som är med i kriminella gäng och vilket gäng de tillhör. Om situationen är sådan att det finns behov av en visitationszon för att kyla ner läget ombeds juridiska avdelningen att författa en skrivelse till politidirektøren som tar beslut.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Ett beslut om visitationszon motiveras utförligt och gäller i två veckor, men kan förlängas med ett nytt beslut. Beslutet läggs ut på polisens hemsida, inklusive en karta med markeringar som visar var zonen är. Vidare skickas ett pressmeddelande. Som exempel, om ett beslut om visitationszon fattas på förmiddagen, brukar ett pressmeddelande skickas ut vid lunch och beslutet börjar gälla kring kl. 18.00 samma dag. Både större tidningar och lokaltidningar rapporterar regelmässigt när det införs en ny visitationszon.

Visitationszonerna varierar i storlek. Ofta handlar det om områden där gängmedlemmar bor och uppehåller sig. Som exempel har det vid ett stort antal tillfällen införts en visitationszon i Nørrebro som i mars 2023 var ca 1x5 km, men vissa zoner har varit mindre och andra zoner flera gånger större.

När beslut om att införa en visitationszon har fattats etableras alltid en stab. Den består av en stabschef, t.ex. någon från utredningssektionen, samt exempelvis personer från yttre tjänst, lokalpolisområdet, underrättelseenheten, kommunen, skattemyndigheten och kriminalvården. Tillsammans gör staben en plan över hur de ska arbeta med visitationszonen. Planen utarbetas med grund i den omfattande och uppdaterade information de har tillgång till genom PED parat med den kunskap om aktuella områden som lokalpolis har. Som regel allokeras flera radiobilar till visitationszonen. Vidare informeras den danska kriminalvården om att gängmedlemmar som har koppling till den aktuella konflikten inte bör få permission. Lokalpolis och ingripandepolis arbetar i stort som vanligt. Lokalpolis lägger dock ner mycket arbete på att informera om att en visitationszon har införts, varför den har införts och hur en visitation går till. Som exempel besöker de ibland skolor och trossamfund. De jobbar också aktivt med att informera lokal media via sin kommunikationsavdelning. I vissa fall placeras en mobil polisstation i området. Polis sätter då upp en paviljong dit medborgarna kan komma och ställa frågor. Dansk polis upplever att det är oerhört viktigt att det finns en förståelse i det aktuella området för varför en visitationszon har införts och vad den innebär.

Som regel sätter arbetet inom en nyetablerad visitationszon i gång direkt då beslutet börjar gälla. Vilka som visiteras grundar sig på den kunskap om gängen som finns genom PED och den lokalkännedom som lokalpolisen har. Polismännen inom området visiterar endast de personer som det finns anledning att visitera, framför allt

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

registrerade gängmedlemmar men även andra med koppling till gängen. Att polismännen endast visiterar de som har koppling till gängen har att göra med de allmänna principer som polisen är bundna av. Det händer dock att personer som helt saknar koppling till gängen visiteras av misstag. Typiskt sett är det unga män i åldern 15–25 år som blir föremål för visitation. Barn under 15 år visiteras i princip inte, även om det inte finns något hinder mot det mer än att det sällan anses proportionerligt. När unga personer har visiterats försöker polisen oftast ringa och informera deras föräldrar. Alla unga under 18 år som visiterats och därmed registrerats i polisens register blir föremål för en bedömning om vidare åtgärder inom fyra timmar från registrering. Polisen har rätt att dela information med kommun m.fl. när det är nödvändigt för att förebygga brott.

Alla visitationer dokumenteras på plats. Syftet med dokumentationerna är bl.a. att det ska gå att följa upp hur effektiva visitationerna varit och att enskilda ska kunna ta tillvara sin rätt att begära ersättning. Polismännen dokumenterar bl.a. datum och tid för ingripandet, vilken visitationszon det gäller, namn och andra identitetsuppgifter på den visiterade, omfattningen av visitationen och hur lång tid visitationen tog. Såvitt känt har DUP inte riktat kritik mot införandet av någon visitationszon men däremot mot någon enskild visitation.

Det är en juridisk avdelning inom Köpenhamnspolisen som handlägger ärenden om skadestånd med anledning av en visitation i en zon. Den juridiska avdelningen lämnar en rekommendation till Statsadvokaten om att ersättning bör eller inte bör betalas. Skadestånd enligt taxa kan betalas exempelvis om visitationen inte var proportionerlig, tog för lång tid eller genomfördes på ett hänsynslöst sätt.

Sedan regleringen infördes har över 200 visitationszoner införts, varav 14 under 2022 (National Enhed for Særlig Kriminalitet, Rocker- og bandesituationen i Danmark, s.4). Som exempel visiterades nästan 10 000 personer inom visitationszoner i lokalpolisområde Köpenhamn under 2009, varav 128 personer sedan delgavs misstanke om olaga vapeninnehav. Användningen av visitationszoner är endast en av ett stort antal åtgärder som används i arbetet mot gängbrottsligheten i Danmark. Sedan 2009 har det presenterats ett antal åtgärdspaket mot gängbrottsligheten (”bandepakke”). Som exempel infördes den s.k. bandeparagrafen år 2009 som innebär att

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

straffet för vissa brott kan fördubblas om brottet i fråga kan kopplas till en gängkonflikt av viss beskaffenhet (81 a § straffeloven). Vidare har polisen i vissa fall möjlighet att införa en s.k. skærpet straf-zone, som innebär att straffet för vissa brott begångna inom zonen kan fördubblas (6 a § politiloven och 81 c § straffeloven). Sedan 2009 har gängkonflikterna och antalet skjutningar med koppling till gängen fluktuerat. De senaste åren, från 2019, är tendensen att såväl gängkonflikterna som antalet skjutningar minskar. Under 2020 registrerades 49 skjutningar i gängmiljö jämfört med 18 under 2022 (National Enhed for Særlig Kriminalitet, Rocker- og bandesituationen i Danmark, Nøgletal for 2022, s. 2).

Visitationszonernas påverkan på gängbrottsligheten har inte utvärderats. De företrädare för dansk polis som utredaren har träffat anser att visitationszonerna har bidragit till att förhindra upptrappning av gängkonflikter och spontana skjutningar. Framför allt menar de dock att zonerna ökar tryggheten för allmänheten. Vad i användningen av visitationszoner som medfört detta anser polisen dock är svårt att säga, men någon form av kombination av den ökade befogenheten att visitera, den ökade polisiära närvaron och det sociala arbetet i området. Helt centralt för att en visitationszon ska fungera är dock enligt den danska polisen att det tillskjuts tillräckliga polisiära och andra resurser. Vidare behöver det finnas en god kunskap om gängen i området. Tidigare hade den danska polisen inte det. Alltför många visiterades därför utan godtagbara skäl, med följd att visitationerna inte togs emot lika väl. Nu är kunskapsnivån högre, bl.a. genom den erfarenhet som lokalpoliserna arbetat upp. Dessutom har erfarenheten visat att informationsinsatser när en visitationszon införs – om varför de införs och vad de innebär – är avgörande för att visitationszonerna inte ska leda till misstänksamhet, polarisering och en känsla av diskriminering. Den danska polisen har upplevt en klar förbättring i relationen till människorna i de områden som omfattas av visitationszoner sedan de börjat arbeta mer intensivt med informationsinsatser.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.4.3 Finska polisens befogenheter

Befogenheter i brottsutredning

Kroppsvisitation

I 8 kap. 30 § tvångsmedelslagen (806/2011) definieras kroppsvisitation som en undersökning av vad den visiterade har i sina kläder eller annars bär på sig eller har i de föremål han eller hon för med sig. Den som är skäligen misstänkt för ett brott får enligt 8 kap. 31 § första stycket tvångsmedelslagen kroppsvisiteras om maxstraffet för brottet är fängelse i minst sex månader. Även vissa brott som inte har ett lika högt maxstraff, såsom snatteri och ringa misshandel, kan dock utgöra grund för kroppsvisitation. Den som inte är skäligen misstänkt får enligt andra stycket också kroppsvisiteras om det på ”synnerligen giltiga skäl” kan antas att det genom kroppsvisitationen påträffas föremål eller liknande som har betydelse för eller anknytning till det brott som utreds. Beslut om kroppsvisitation fattas enligt 8 kap. 33 § tvångsmedelslagen av en anhållningsberättigad tjänsteman. En polisman får dock i vissa fall företa kroppsvisitation utan föregående beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman, såsom när det är fara i dröjsmål.

Husrannsakan

Husrannsakan hos den som är misstänkt för brott får enligt 8 kap. 2 § tvångsmedelslagen ske om maxstraffet för brottet är fängelse i minst sex månader eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds, och det kan antas att det vid genomsökningen påträffas något föremål eller information som har anknytning till det brott som utreds. På platser som inte innehas av den misstänkte får husrannsakan endast företas under vissa särskilda förhållanden, som om brottet har begåtts eller den misstänkte har gripits där. För genomsökning av ställen som inte utgör bostäder, andra utrymmen som är avsedda för boende, trappuppgångar i bostadshus eller gårdar och byggnader på gårdar som utgör de boendes privata område, gäller särskilda regler. Då krävs enligt 8 kap. 4 § tvångsmedelslagen inte att brottet som utreds har ett visst maxstraff.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Enligt 8 kap. 17 och 18 §§ tvångsmedelslagen beslutas husrannsakan i vissa fall av domstol och i andra fall kan beslutet överklagas till domstol inom 30 dagar från att husrannsakan gjordes eller från den senare tidpunkt som den klagoberättigade fick veta att husrannsakan gjorts.

Befogenheter utanför brottsutredning

Den finska polisens möjligheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan utanför förundersökning är i stort begränsade till befogenheter som har till syfte att avvärja störningar av den allmänna ordningen och överhängande faror samt olika slags säkerhetskontroller. Några befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan för att leta efter vapen i allmänt brottsförebyggande syfte finns inte i den finska polislagen (872/2011).

Som exempel har en polisman enligt 2 kap. 6 § polislagen en viss rätt att få tillträde till och göra genomsökning av platser som allmänheten inte har tillträde till och fordon, om det finns anledning att befara att en gärning eller händelse som äventyrar liv eller hälsa eller orsakar betydande skada på egendom är omedelbart överhängande eller pågår. Vidare får en polisman göra säkerhetsvisitationer i samband med frihetsberövanden och tillställningar såsom rättegångar enligt 2 kap. 12 och 12 a §§ polislagen. Vid all tvångsmedelsanvändning är finska polismän bundna av principen om minsta olägenhet och ändamåls- och proportionalitetsprincipen, som bl.a. finns lagfästa i 3–5 §§ polislagen.

Den som anser sig utsatt för en lagstridig kroppsvisitation eller husrannsakan kan anföra förvaltningsklagan enligt 8 a kap. förvaltningslagen (434/2003). Vidare kan lagstridiga ingripanden, enligt finska skadeståndslagen (412/1974) och 8 kap. polislagen, leda till skadeståndsskyldighet för staten och den polisman som utfört ingripandet. I allvarliga fall kan den tjänsteman som utfört eller beslutat om åtgärden bli straffrättsligt ansvarig. Enligt 8 kap. 7 § polislagen är det den polisenhet inom vars område åtgärderna vidtagits eller för vars räkning som åtgärderna vidtagits som beslutar om ersättning enligt 8 kap. polislagen.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.5 Den allvarliga våldsutvecklingen

3.5.1 Det dödliga våldet fortsätter att öka

Våld i form av skjutningar och sprängningar har ökat kraftigt i Sverige de senaste åren. Antalet skjutningar med dödlig utgång har också ökat.

Enligt Polismyndighetens statistik uppgick antalet skjutningar under 2022 till närmare 400 och 62 personer avled till följd av dessa. Detta är det högsta antalet dödsskjutningar som registrerats sedan sådan statistik började föras. Statistiken för 2023 ligger på liknande nivåer. Det dödliga våldet med skjutvapen i Sverige är högt även jämfört med andra europeiska länder (Brottsförebyggande rådets [Brå] rapport Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder [2021:8]).

Också antalet sprängningar synes vara på en betydligt högre nivå än tidigare. Enligt Brås kriminalstatistik ökade antalet fall av allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning kraftigt mellan 2018 och 2019, och sistnämnda år anmäldes 257 fall av sådana brott. Åren därefter har antalet varit något lägre. Som exempel gjordes år 2022 nästan 200 anmälningar om allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning, varav 89 var fullbordade brott. Det bör dock poängteras att Brås statistik endast avser allmänfarlig ödeläggelse, vilket är en vanlig men inte den enda brottsrubricering som en sprängning kan få. Det är alltså sannolikt att antalet sprängningar är högre än vad Brås statistik visar. Av Brås statistik går det visserligen inte att uttala sig om hur utvecklingen av sprängningar har sett ut över en längre period eftersom brottet före 2018 redovisades på andra sätt. Det finns dock andra uppgifter som gör att det kan konstateras att antalet sprängningar ligger på en betydligt högre nivå än tidigare. Antalet sprängningsrelaterade ärenden hos Nationellt forensiskt centrum mer än tredubblades under åren 2014–2019. En lika stor ökning skedde av ärenden hos Polismyndighetens nationella bombskydd mellan åren 2016 och 2019.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.5.2 Utvecklingen har en stark koppling till konflikter i och mellan kriminella nätverk

Våldsutvecklingen har en stark koppling till kriminella nätverk. De allra flesta skjutningar och sprängningar kan kopplas till konflikter i den miljön. Som exempel sker numera ca åtta av tio fall av dödligt skjutvapenvåld i gängmiljö (Brås rapport Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder [2021:8] s. 63).

Till stor del verkar utvecklingen härröra från stadsdels- och förortsbaserade grupper. Kännetecknande för dessa lokala nätverk är att de är verksamma i ett specifikt geografiskt område. Oftast ligger det geografiska området i ett av de ca 60 områden som Polismyndigheten pekat ut som s.k. utsatta områden. Ett utsatt område är enligt Polismyndighetens definition ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status, där kriminella har en inverkan på lokalsamhället. De lokala kriminella nätverken ägnar sig oftast åt narkotikabrottslighet och har ett betydande våldskapital. Vidare är de som regel löst sammansatta och rörligheten i och mellan nätverken är stor. Lojaliteter skiftar snabbt och vissa har lojaliteter mot flera grupper (se bl.a. Brås rapporter Dödligt våld i den kriminella miljön 2005–2017 [2020:4] s. 13 och Kriminella nätverk och grupperingar [2016:12] s. 48 ff. samt prop. 2022/23:53 s. 26).

Skjutningar, sprängningar och andra allvarliga våldsdåd är kännetecknande för konflikterna i och mellan de lokala nätverken. Tillgången till vapen är i regel god och utgör inget praktiskt hinder. Skjutningar används i regel när avsikten är att döda, och sprängningar typiskt sett för att markera eller hota. Oftast är det personer långt ner i hierarkin som utför våldet, såsom yngre våldsbenägna individer (se bl.a. Polismyndigheten, Lärdomar av Encrochat, 2021, Polismyndigheten, Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten, 2019, s. 11, och prop. 2022/23:53 s. 26 f.).

Motiven bakom konflikterna är ofta svåra att klargöra. Interna konflikter kan handla om inre maktkamper. Externa konflikter kan t.ex. röra narkotika, försäljningsområden och pengar. De kan också ha sin upprinnelse i mer personliga konflikter mellan enskilda medlemmar. Konflikterna kan alltså röra både mer affärsmässiga saker, såsom obetalda skulder eller andra fordringar, och omständigheter av mer privat karaktär såsom flickvänner eller vissa beteenden som

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

upplevts som kränkande (se bl.a. Brås rapport Dödligt våld i den kriminella miljön 2005–2017 [2020:4] s. 15 f. och 43 f.).

Ofta är våldshandlingar såsom skjutningar och sprängningar dock endast en reaktion på ett tidigare angrepp och har lite att göra med de motiv som startade konflikten. Konflikterna har i stor utsträckning övergått till långvariga våldsspiraler där tidigare våldshandlingar föder fram nya (se t.ex. Polismyndigheten, Lärdomar av Encrochat, 2021, s. 12). Forskning om skjutvapenvåld i Sverige visar också en betydligt ökad risk för nya skjutningar, i både tid och rum, när en skjutning ägt rum och att en stor del av skjutningarna är svar på tidigare skjutningar i pågående gängkonflikter. När det gäller sprängningar är mönstret dock inte lika framträdande (se bl.a. Sturup, 2020, Risken för tredje man att skadas eller dödas i skjutningar och sprängningar i Sverige 2011 till 2020). I en studie gjorde man så kallade near-repeat-analyser av skjutningar i Stockholm, Göteborg och Malmö. I Stockholm och Malmö observerades en fyrfaldig ökning av risken för en ny skjutning inom 100 meter och två veckor från att en skjutning ägt rum. I Göteborg observerades en knappt fördubblad risk för en ny skjutning inom 200 meter och två veckor (Sturup m.fl., Near-repeat shootings in contemporary Sweden 2011 to 2015, Security Journal 31, 2017, s. 73 ff.). En analys genomförd av Brå visar även att det blivit vanligare att fall av dödligt skjutvapenvåld är länkade till varandra i den meningen att misstänkta i ett ärende också förekommer som misstänkta eller brottsoffer i andra ärenden om dödligt våld (Brås rapport Dödligt våld i den kriminella miljön 2005–2017 [2020:4] s. 10 och 54 ff.).

3.5.3 Barn involveras ofta i de kriminella nätverkens verksamhet

Barn och unga involveras regelmässigt i de kriminella nätverkens verksamhet. När det gäller lokala kriminella nätverk i Stockholmsområdet anger Polismyndigheten att majoriteten av dessa kontinuerligt involverar barn under 16 år i sin brottsliga verksamhet och att det sker i större utsträckning än tidigare (Polismyndigheten, Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i region Stockholm, 2021, s. 7 f.). Det finns olika anledningar till att barn och unga används, såsom för att reducera riskerna för de äldre, att yngre är enklare att manipulera och utnyttja samt att barn inte kostar lika

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

mycket att använda som äldre. Enligt en ny studie av Brå är det framför allt barn, typiskt sett en pojke i övre tonåren, som rekryterar andra yngre barn till kriminella nätverk (Brås rapport Barn och unga i kriminella nätverk [2023:13] s 23 ff. och 56 ff.).

Yngre barn utnyttjas ofta för narkotikaförsäljning och distribution. En annan vanlig uppgift för barn – ofta under 15 år – är att förvara och transportera vapen. Ett barns uppgift som vapenbärare kan vara att på beställning leverera ett vapen och ibland att transportera bort vapnet när det använts. Ofta görs sådana och andra tjänster i utbyte mot narkotika eller en mindre summa pengar (se t.ex. Brås rapport Kriminella nätverk och grupperingar [2016:12] s. 66, Polismyndigheten, Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet, 2017, s. 6 f., Polismyndigheten, Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen, 2017, s. 18, Ds 2020:23 s. 47, SOU 2021:68 s. 93 f. och Brås rapport Barn och unga i kriminella nätverk [2023:13] s. 28 f.).

Barn och unga används också för att utföra våldsbrott såsom skjutningar och sprängningar. Analysen av datamaterial från det krypterade chattverktyget Encrochat visar att äldre individer återkommande lägger ut uppdrag på ungdomar att utföra grova våldsbrott. Vid flera skjutningar har både gärningsman och brottsoffer varit minderåriga. Morduppdrag utförs i regel mot ekonomisk kompensation. Ibland åtar sig unga dock morduppdrag utan krav på ekonomisk motprestation. Syftet är då i stället att visa sig pålitlig och att stiga i graderna (se t.ex. Polismyndigheten, Polisens rapport om allvarlig och organiserad brottslighet, 2017, s. 6, Ds 2020:23 s. 47 f., SOU 2021:68 s. 248 och Polismyndigheten, Lärdomar av Encrochat, 2021, s. 14 och 31).

3.5.4 Det ökade våldet leder till risker och otrygghet för utomstående

Våldet i och mellan de kriminella nätverken sker numera ofta utomhus och på allmänna platser. Inte sällan är det automatvapen som används. Detta skapar risker och stor otrygghet även utanför den kriminella miljön.

Den upplevda otryggheten har också ökat. Trygghet och oro för brott kartläggs varje år i Sverige genom Brås nationella trygghetsundersökning (NTU). NTU mäter flera olika aspekter av otrygghet,

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

exempelvis upplevelsen av otrygghet vid utevistelse sen kväll i det egna bostadsområdet, oro över brottsligheten i samhället och om den tillfrågade har avstått från någon aktivitet på grund av oro för att utsättas för brott. Resultaten har varierat över tid men ligger sedan 2016 på en påtagligt högre nivå än tidigare. År 2023 uppgav 26 procent av befolkningen (16–84 år) att de känner sig mycket eller ganska otrygga eller att de till följd av otrygghet undviker att gå ut ensamma under sena kvällar i sitt bostadsområde. Otryggheten hos boende i områden med socioekonomiska utmaningar – där de kriminella nätverken ofta verkar – är dessutom betydligt högre. Bland boende i sådana områden uppger ungefär 43 procent att de känner sig otrygga eller att de till följd av otrygghet undviker att gå ut ensamma under sena kvällar i sitt bostadsområde. I en rapport av Brå från 2018, Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden (rapport 2018:6), utforskas anledningarna till den högre otryggheten i utsatta områden. Studien bygger på en bearbetning av NTU-data, en trappuppgångsundersökning med boende och vissa andra intervjuer. Studien visar på att orsakerna till stor del verkar härröra från utbredda brotts- och ordningsproblem, vars synlighet gör att de även påverkar boende som inte själva utsätts. Många av problemen är associerade med kriminella nätverk. De som upplever att det i området finns kriminella individer eller grupperingar som har påverkan på lokalsamhället är klart otryggare och oroar sig i högre grad för brott mot den egna personen eller mot anhöriga. Studien tyder också på att enskilda allvarligare händelser, såsom skjutningar, kan få stor påverkan på många boendes trygghet. I intervjuer berättar boende, även de som ser sig som relativt trygga, om hur brottsligheten påverkar vardagen. Många boende vidtar försiktighetsåtgärder eller förändrar sitt beteende mer generellt.

Även risken för att faktiskt skjutas eller skadas till följd av skjutningar och sprängningar i den kriminella miljön har ökat. Enligt en undersökning av Polismyndigheten (Risken för tredje man att skadas eller dödas i skjutningar och sprängningar i kriminella miljöer i Sverige 2011 till 2020) drabbades minst 46 utomstående personer vid 36 skjutningar och sprängningar under åren 2011 till 2020, varav 14 avled och 32 skadades. En stor andel av de utomstående brottsoffren var under 15 år eller över 55 år. Antalet drabbade ökade från fyra personer under de första tre åren till 24 under de sista tre åren. Skjutningar och sprängningar har alltså blivit mer hänsynslösa och

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

gärningspersoner mer likgiltiga inför den fara som gärningarna innebär för tredje man. När utomstående drabbas är det oftast oavsiktligt men i vissa fall riktas våldet avsiktligt mot dem. Exempelvis har det på senare tid uppmärksammats ett antal fall då närstående blivit måltavlor.

3.5.5 I vissa situationer kopplade till kriminella nätverk anser polisen att nuvarande befogenheter att visitera är otillräckliga

Polismyndigheten har framfört följande.

Polisen använder idag i stor utsträckning de möjligheter som finns i polislagen att i brottsförebyggande syfte göra kroppsvisitationer och husrannsakningar i transportmedel. I vissa situationer kopplade till konflikter i och mellan kriminella nätverk bedöms dock dessa befogenheter som otillräckliga för att dämpa konfliktnivån och trygga allmänheten.

Det handlar om situationer när en konflikt medför att risken för allvarliga våldsbrott med användning av vapen och andra farliga föremål är överhängande. Typexemplet är när det skett en våldsam händelse i gängmiljö, som en skjutning, sprängning eller liknande. Timmarna och dagarna omedelbart efter en sådan händelse är kritiska. Det finns då generellt sett en stor risk för hämndaktioner och upptrappning av konflikten. Följaktligen beväpnar sig personer i de kriminella nätverken då också i högre grad.

Under denna kritiska tid är otryggheten i områden där aktuella grupperingar bor och uppehåller sig av förklarliga skäl särskilt påtaglig. Det finns otaliga exempel på personer som begränsar sig i vardagen, barn som inte tillåts vara utomhus efter skolan, näringsidkare som har svårt att behålla kunder och arbetstagare som är rädda på jobbet.

I dessa lägen arbetar Polismyndigheten – parallellt med utredning om brottet – intensivt för att förhindra nya brott och trygga allmänheten. I den mån det går inleds förundersökning om t.ex. förberedelse till nya brott. Vidare intensifieras underrättelseinhämtningen. En viktig del – särskilt i det trygghetsskapande arbetet – är att öka den synliga närvaron av polismän i områdena och samverkan med lokala aktörer, såsom kommunen. Uniformerade poliser befinner sig ofta tillsammans med kommunala företrädare i området

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

där brottet begåtts. Centralt både för att trygga lokalbefolkningen och förhindra nya allvarliga brott är att säkerställa att personer med koppling till aktuella nätverk inte har med sig vapen när de rör sig ute i lokalsamhället. Möjligheterna att göra kroppsvisitation och husrannsakan i förebyggande syfte enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen används i den mån det är möjligt. Personer som har en klar koppling till ett aktuellt nätverk kan oftast kontrolleras, även om kopplingen ensam inte alltid räcker för att det ska finnas förutsättningar för ingripande i dessa situationer. Det finns dock nästan alltid också ett ovisst antal andra personer som har koppling till nätverken och som kan agera för dem utan att polisen på förhand vet om det. De kriminella nätverkens fluktuerande strukturer och lojaliteter gör det mycket svårt att veta vilka som kan agera vid varje givet läge. Som exempel rekryteras unga – ofta barn – med kort varsel för att förvara och transportera vapen till gärningsmännen. Vidare rekryteras ofta personer, inte sällan från andra delar av landet, för att utföra grova brott såsom skjutningar. Även om t.ex. polisiär erfarenhet från motsvarande situationer eller kunskap om de aktuella nätverken talar för att vissa personer eller fordon är relevanta att kontrollera, saknas inte sällan tillräckligt stöd för en sådan konkret risk för våldsanvändning med vapen i det enskilda fallet som krävs för att göra kroppsvisitation och husrannsakan med stöd av polislagens nuvarande bestämmelser. För att kunna förhindra vissa aktörer som regelmässigt medverkar vid skjutningar och sprängningar, och effektivt kunna förhindra potentiellt dödligt våld och trygga lokalbefolkningen, måste fler som kan agera för nätverken kunna kontrolleras. Nuvarande befogenheter möjliggör alltså inte ingripanden i den utsträckning som behövs för att polisen ska kunna utföra sitt uppdrag i dessa oerhört riskfyllda lägen. De insatser som i dagsläget sätts in i drabbade områden har inte heller förmått förhindra skjutningar och liknande där.

För att effektivare kunna kyla ner konflikter och trygga allmänheten behövs bättre förutsättningar för att hindra personer med kopplingar till kriminella nätverk från att bära vapen och andra farliga föremål i aktuella situationer. En möjlighet att kombinera andra polisiära insatser med utökade befogenheter att göra kroppsvisitationer och husrannsakningar i tidsbegränsade zoner där otryggheten är som störst kan ge bättre sådana förutsättningar. En zon bör kunna inrättas vid risk för nätverksrelaterad skjutning eller spräng-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ning. Så långt som möjligt bör lagförslagen om zoner även ta höjd för eventuellt ändrade brottsmodus, t.ex. användandet av brännbara vätskor.

Det är en självklarhet att barn i den mån det är möjligt ska skonas från tvångsmedel såsom kroppsvisitation och husrannsakan. Den krassa verkligheten är dock att den nätverksrelaterade våldsbrottsligheten i hög grad involverar och utförs av barn under 18 år. Barn utnyttjas hänsynslöst och far illa bl.a. genom att pressas eller påverkas till riskfyllda uppdrag. Som Polismyndigheten framfört tidigare i olika sammanhang är det t.ex. vanligt att yngre barn – ofta under 15 år – utnyttjas för att transportera vapen till skjutningar. Det är vidare vanligt att barn under 18 år rekryteras eller pressas till att utföra grova våldsbrott såsom skjutningar och sprängningar. Tendensen är också att både de som utför dödsskjutningar och brottsoffren blir allt yngre. Vid flera dödsskjutningar de senaste åren har offret varit under 15 år. Polismyndighetens behov av vidare förebyggande befogenheter i vissa situationer inkluderar således även barn. Sådana befogenheter bör också ge barn ett bättre skydd bl.a. från att utnyttjas vid skjutningar och sprängningar på det sätt som de gör idag. Om det införs en minimiålder för ingripanden är risken i stället uppenbar att den kommer utnyttjas.

Om det införs en ny polisiär befogenhet kan den anpassas efter de specifika situationer som den ska gälla för. Nuvarande regler om kroppsvisitation och husrannsakan i förebyggande syfte enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen kan vara svårtillämpade. De reglerna kräver att en polisman gör bedömningar i flera led som kan vara svåra att göra. En ordning med zoner, som innebär att t.ex. Polismyndigheten bedömer om förutsättningarna för utökade befogenheter är uppfyllda och den enskilde polismannen endast bedömer förutsättningarna för ingripande i det enskilda fallet, kan vara att föredra i vissa lägen. Det är dock viktigt att det blir relativt tydligt och enkelt för den enskilde polismannen att bedöma om det finns förutsättningar för ett ingripande i det enskilda fallet. Det sagda innebär dock inte att 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen är oändamålsenliga. Tvärtom har de befogenheterna en stor betydelse för polisens arbete och träffar bl.a. hastigt uppkomna situationer där det varken är möjligt eller rimligt med föregående beslut av t.ex. Polismyndigheten.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Mot denna bakgrund anser Polismyndigheten det motiverat med en ordning där polisen, när det finns en ökad risk för viss allvarlig nätverksbaserad våldsbrottslighet i ett område, inom trygghetsskapande zoner kan ges bättre och öppnare förutsättningar att utföra kroppsvisitationer och husrannsakningar samtidigt som hög polisnärvaro och andra trygghetsskapande åtgärder vidtas. Sådana särskilda befogenheter behöver även få användas mot barn.

4 Bör det införas ett nytt system med visitationszoner?

4.1 Det finns ett behov av bättre möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål som kan mötas med ökade befogenheter i tidsbegränsade zoner

Bedömning: För att effektivare kunna förebygga och förhindra allvarlig våldsbrottslighet och öka tryggheten i områden där det finns ett särskilt behov av det, finns ett påtagligt behov av bättre förutsättningar för polisen att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Behovet kan mötas genom en ordning där utökade befogenheter ges inom tidsbegränsade zoner.

Inledande om dagens befogenheter att visitera i allmänt brottsförebyggande syfte

Enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen får en polisman kroppsvisitera personer och genomsöka fordon och båtar i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Kopplingen till förverkandebestämmelsen i brottsbalken innebär att de befintliga befogenheterna gäller i situationer då risken typiskt sett framstår som stor att vapen eller andra farliga föremål ska användas vid våldsbrott. Risken för våldsbrott kan i det särskilda fallet hänföra sig till en viss person eller ett visst fordon. I ett sådant

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

fall är det endast den personen eller det fordonet som får genomsökas. I andra fall kan de omständigheter som gör att det finns anledning att befara att farliga föremål kan komma till brottslig användning vara sådana att de inte hänför sig till någon bestämd person eller något bestämt fordon. I förarbetena till paragraferna anges vissa typexempel på sådana situationer, t.ex. att rivaliserande ungdomsgrupper konfronteras på allmän plats eller vid offentliga evenemang där risken för våld erfarenhetsmässigt är överhängande. I sådana situationer avses polisen ha befogenhet att mer rutinmässigt kontrollera de som t.ex. uppehåller sig på platsen eller besöker evenemanget. Risken måste dock i varje enskilt fall vara kvalificerad på det sätt som krävs enligt 36 kap. 3 § brottsbalken. Lagstiftaren har senare uttalat att även vid en mer allmän situation inom ett visst område eller på en viss plats, t.ex. om det förekommer upprepad allvarlig våldsanvändning mellan kriminella grupperingar, kan risken anses kvalificerad på det sätt som avses i 36 kap. 3 § brottsbalken (se prop. 1982/83:89 s. 15, prop. 1986/87:115 s. 11 f., prop. 2005/06:113 s. 62 f. och prop. 2020/21:216 s. 20).

I förarbetena utvecklas inte närmare vad som krävs för ett ingripande i situationer när risken för att farliga föremål kan komma till brottslig användning inte hänför sig till någon bestämd person eller något bestämt fordon. I förarbetena till 19 § andra stycket 1 polislagen antyds endast att polisen i samband med fotbollsmatcher där man har anledning att förvänta sig bråk och oroligheter skulle kunna kontrollera i varje fall ungdomar tillhörande supportergrupper (prop. 1986/87:89 s. 12). I linje med de förarbetsuttalandena har JK ansett att den till mc-gäng knutna kriminalitetens utbredning och intensitet kan motivera mer rutinmässiga ingripanden mot individer som öppet visar att de tillhör den miljön (se t.ex. beslut den 11 juli 2019, dnr 2088-19-4.3.2, och den 10 december 2019, dnr 6875-18-4.3). JO har avseende nätverksrelaterade situationer ansett att kravet på kvalificerad risk i det enskilda fallet kan vara uppfyllt om personen som är föremål för polisens åtgärder tidigare har påträffats med vapen, har anknytningar till aktuella grupperingar, tidigare deltagit i uppgörelser eller har vidtagit konkreta åtgärder till skydd för sin egen säkerhet mot ett befarat angrepp (se t.ex. beslut den 30 juni 2020, dnr 8911-2019, och den 7 november 2018, dnr 6908-2016).

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Förutom kravet på kvalificerad risk, föreskrivs för husrannsakan enligt 20 a § polislagen att det ska kunna antas att ett farligt föremål kan påträffas vid åtgärden. Det innebär att det måste finnas någon konkret omständighet som ger objektivt stöd för antagandet att ett vapen eller annat farligt föremål kan komma att påträffas vid en genomsökning av det aktuella fordonet (prop. 2005/06:113 s. 63). Om ett sådant krav gäller också för kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 polislagen är oklart. Kravet i 20 a § infördes förvisso endast i förtydligande syfte på inrådan av Lagrådet, vilket talar för att det även gäller för kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 (prop. 2005/06:113 s. 63). I tidiga upplagor av kommentaren till polislagen ansågs detta också vara gällande rätt. Både JK och JO har vidare gett uttryck för samma uppfattning i sina beslut. Samtidigt nämns inte något krav på objektiva omständigheter till stöd för att ett farligt föremål kan komma att påträffas i förarbetena till 19 § andra stycket 1, vilket vore högst relevant att ta upp om kravet fanns. JO har i senare beslut också ändrat uppfattning och anser numer att det åtminstone är oklart om något sådant krav finns (se t.ex. beslut den 30 juni 2020, dnr 6855-2018). Till följd härav framförs inte längre någon bestämd uppfattning i frågan i kommentaren till polislagen (Berggren och Munck, Polislagen, JUNO, version 14A, kommentaren till 19 § andra stycket 1).

Det är naturligtvis olyckligt att det är oklart om samma förutsättningar gäller för kroppsvisitation och husrannsakan enligt polislagen. Oavsett kan dock konstateras att förutsättningarna för ingripande i praktiken oftast sammanfaller, eftersom omständigheter till stöd för en kvalificerad risk för våldsanvändning med farligt föremål också ger stöd för att ett sådant föremål kan påträffas.

De nuvarande befogenheterna är inte längre tillräckliga

De kriminella nätverken har drivit på en oroväckande våldsutveckling i Sverige. Våld i form av skjutningar och sprängningar har ökat kraftigt. Under 2022 var antalet dödsskjutningar fler än någonsin tidigare. Statistiken för 2023 ser hittills nästan lika dyster ut. Våldet har även ändrats på så sätt att det oftare sker utomhus på allmänna platser. Inte sällan är det automatvapen som används. Detta har inneburit ökade risker även för utomstående och större oro i sam-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

hället. Det behövs ytterligare åtgärder för att bryta den allvarliga utvecklingen och återupprätta tryggheten. En sådan åtgärd kan vara nya och effektivare verktyg i polisens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete.

Polisens nuvarande befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i allmänt brottsförebyggande syfte är anpassade efter den brottslighet som rådde på 1980-talet. I vissa situationer kopplade till den nätverksrelaterade brottsligheten anser Polismyndigheten att befogenheterna är otillräckliga. Polisens behovsbeskrivning i sin helhet finns i avsnitt 3.5.5.

Det handlar om situationer när en konflikt i eller mellan kriminella nätverk medför att risken för allvarliga brott med användning av vapen eller andra farliga föremål är överhängande. En sådan situation uppstår i typfallet efter en skjutning eller sprängning i den kriminella miljön. Den närmaste tiden efter en sådan händelse är risken, både enligt Polismyndigheten och forskning på området, stor för hämndaktioner och upptrappning av konflikten. I dessa situationer är det således oerhört viktigt med åtgärder som förhindrar brott och tryggar allmänheten. Polismyndigheten inleder också det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet så snart det går. En viktig del i detta är att enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen göra kroppsvisitationer och husrannsakningar i förebyggande syfte i den utsträckning det är möjligt, för att på så sätt motverka att de som kan agera för aktuella grupper har vapen med sig och i förlängningen att vapen kommer till användning.

I enlighet med vad Polismyndigheten anfört kan det antas att förutsättningarna för ingripande ofta är uppfyllda gentemot personer som polisen vet har kopplingar till aktuella grupperingar. På grund av de kriminella nätverkens fluktuerande strukturer och lojaliteter finns det emellertid enligt Polismyndigheten nästan alltid också ett ovisst antal andra personer som kan agera för nätverken utan att polisen på förhand vet om det. Som exempel rekryteras unga – ofta barn – för att förvara och transportera vapen till gärningsmännen. Vidare rekryteras personer utifrån, inte sällan från andra delar av landet, för att utföra grova brott såsom skjutningar. Även om t.ex. erfarenhet av liknande situationer och kunskap om aktuella nätverk talar för vilka grupper och fordon som är relevanta att kontrollera för att förhindra sådana potentiella aktörer, saknas enligt Polismyndigheten stöd för ingripanden i någon större utsträckning.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Nuvarande befogenheter räcker därför enligt myndigheten inte för att den ska kunna utföra sitt uppdrag i dessa oerhört riskfyllda lägen. För att effektivt kunna förhindra allvarlig brottslighet och tryga allmänheten behöver fler kunna kontrolleras.

Det finns ingen anledning att ifrågasätta Polismyndighetens beskrivning av att nuvarande befogenheter i vissa situationer inte ger stöd för ingripanden i den utsträckning som behövs. De potentiella aktörer som Polismyndigheten nämner får inte visiteras med stöd enbart av riskprofiler och liknande. Det måste finnas omständigheter till stöd för en konkret risk i det enskilda fallet för att ingripande ska få ske. Även erfarenheten talar för att Polismyndighetens bild av bristande befogenheter stämmer. Trots de insatser som sätts in i drabbade områden sker skjutningar och sprängningar även där, med stora risker och otrygghet som följd. I samma riktning talar JO:s granskningar, som tyder på att polisen i någon mån överutnyttjar dagens befogenheter för att kunna göra det jobb som den förväntas göra.

Det kan hävdas att nuvarande befogenheter vore tillräckliga om polisen hade en effektivare underrättelseinhämtning, vilket skulle kunna ge stöd för fler ingripanden. På grund av nätverkens rörliga strukturer och lojaliteter är det dock mycket svårt att hålla informationen om potentiella aktörer uppdaterad vid varje givet läge. Behovet av vidare befogenheter skulle alltså sannolikt inte försvinna även om underrättelseinhämtningen i någon mån effektiviseras.

Mot denna bakgrund är bedömningen att polisens nuvarande befogenheter i vissa situationer inte är tillräckliga för att polisen effektivt ska kunna förhindra viss allvarlig nätverksrelaterad brottslighet och trygga allmänheten. För att polisen ska kunna möta brottsutvecklingen finns alltså ett behov av att utöka möjligheterna till brottsförebyggande ingripanden.

Härtill kommer att dagens befogenheter kräver svåra bedömningar av den enskilda polismannen. En polisman som står inför beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan enligt 19 § andra stycket 1 eller 20 a § polislagen måste göra överväganden i flera led. Polismannen måste både bedöma om situationen är sådan som typiskt sett innebär en stor risk för att vapen eller andra farliga föremål kommer till brottslig användning och om det finns ytterligare omständigheter som medför att risknivån är förhöjd i det enskilda fallet. Som Polismyndigheten och JO (se avsnitt 3.1.4 och

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

3.5.5) konstaterat kan dessa bedömningar vara förhållandevis svåra att göra, vilket i viss grad lett till att reglerna tillämpas felaktigt. Det finns därför även ett behov av bättre förutsättningar för tvångsmedelsanvändningen.

Sammanfattningsvis är dagens förebyggande befogenheter inte längre tillräckliga. Polisen har ett påtagligt behov av bättre verktyg i sitt brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete för att kunna utföra sitt uppdrag. För att effektivare kunna förhindra allvarlig våldsbrottslighet och öka tryggheten i områden där det finns ett särskilt behov av det, behövs bättre förutsättningar för polisen att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen och andra farliga föremål.

Utökade befogenheter i tidsbegränsade zoner kan möta polisens behov

Polisens behov av utökade befogenheter är kopplat till särskilda situationer och områden. Behovet kan därför mötas med ökade befogenheter inom tidsbegränsade zoner som endast får inrättas under särskilda förhållanden. På så sätt kan en utökad tvångsmedelsanvändning begränsas till de situationer där den verkligen behövs. En reglering om zoner, där bedömningen av förutsättningarna för ingripande i stort – om en zon ska införas – och om ett ingripande ska få utföras i det enskilda fallet delas upp, kan också ge bättre förutsättningar för en rättssäker och ändamålsenlig tvångsmedelsanvändning. Det kräver dock även att regleringen utformas på ett sätt som gör det relativt tydligt och enkelt för den enskilde polismannen att bedöma om förutsättningarna för att använda tvångsmedlen i det enskilda fallet är uppfyllda.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

4.2 Det bör införas ett nytt system med säkerhetszoner

Bedömning: Utökade befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel inom tidsbegränsade zoner skulle öka effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Samtidigt skulle befogenheterna innebära en högre risk för intrång i den personliga integriteten och för diskriminering och stigmatisering. I vissa situationer överväger fördelarna nackdelarna, om befogenheterna utformas på ett sätt som balanserar den ökade risken för bl.a. intrång i den personliga integriteten. Det bör därför införas en möjlighet att införa zoner, som kallas säkerhetszoner. Bestämmelserna om säkerhetszoner bör placeras i polislagen.

4.2.1 Utgångspunkter

Att det finns ett angeläget samhällsbehov av ökade befogenheter för att förbättra effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet innebär inte per se att en möjlighet att införa zoner kan eller bör införas. Fördelarna måste väga tyngre än nackdelarna. Utgångspunkt i den avvägningen bör tas i reglerna om enskildas rätt till skydd för den personliga integriteten och mot diskriminering i bl.a. regeringsformen och Europakonventionen (se avsnitt 3.2 och 3.3).

Kroppsvisitation och husrannsakan i transportmedel innebär i det enskilda fallet en inskränkning av de rättigheter till skydd för den personliga integriteten som tillkommer enskilda enligt regeringsformen och Europakonventionen. Utökade möjligheter att använda tvångsmedlen skulle inte vara motiverade av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning utan av intressena allmän säkerhet och att förebygga brott, vilket är sådana intressen som får ligga till grund för begränsningar av rättigheterna (se 2 kap. 21 § regeringsformen och artikel 8.2 i Europakonventionen). För att utökade möjligheter att använda tvångsmedlen ska vara godtagbara krävs enligt både regeringsformen och Europakonventionen även att det är proportionerligt i förhållande till behov, effektivitet och integritet. Behovet och den förväntade effektiviteten måste väga

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

tyngre än de negativa effekter som regleringen har i form av intrång i den personliga integriteten. En proportionalitetsbedömning bör göras både när en reglering som innebär en begränsning övervägs och när regleringen avgränsas, då även andra rättssäkerhetskrav som balanserar det ökade intrånget måste beaktas.

Utökade befogenheter får inte heller stå i strid med diskrimineringsskyddet. Som framgår av avsnitt 3.3 utgörs diskrimineringsskyddet i förevarande fall av flera överlappande och sammanverkande diskrimineringsförbud i bl.a. regeringsformen, Europakonventionen och FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Som exempel anges i 2 kap. 12 § regeringsformen att lag eller annan föreskrift inte får innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Vidare stadgar artikel 14 i Europakonventionen att alla stater som är bundna av konventionen ska se till att åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställs utan någon åtskillnad på grund av bl.a. ras, hudfärg, språk, religion, nationellt eller socialt ursprung eller tillhörighet till nationell minoritet. Diskrimineringsförbuden innebär, förutom att en lagstiftning om utökade befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i sig inte får stå i strid med dem, även att det bör beaktas om det finns ett tillräckligt skydd mot diskriminerande tillämpning av befogenheterna.

I referensgruppen har det från en ledamot framförts att ett system med zoner skulle kunna strida mot den s.k. oskuldspresumtionen. Oskuldspresumtionen är en viktig rättssäkerhetsprincip i den svenska rättsordningen som bl.a. garanteras genom artikel 6.2 i Europakonventionen. Principen innebär i stort att den som är misstänkt eller tilltalad för brott ska betraktas som oskyldig till dess skulden fastställts enligt lag. Den aktualiseras dock inte i skedet före det att någon har underrättats eller på annat sätt fått kännedom om att han eller hon är misstänkt för brott (jämför NJA 2001 s. 344 och RÅ 1996 ref. 97 samt Brennan mot Storbritannien, nr 39846/98, dom den 16 oktober 2001, och Mikolajová mot Slovakien, nr 4479/03, dom den 18 januari 2011). Oskuldspresumtionen bedöms därför inte hindra sådana utökade förebyggande befogenheter som nu övervägs.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

4.2.2 Det trygghetsskapande arbetet skulle bli mer effektivt

Vid en bedömning av vilka effekter som en reglering kan komma att få kan det finnas anledning att jämföra med erfarenheter av motsvarande regleringar i jämförbara länder.

Den danska regleringen om visitationszoner infördes år 2004. De senaste åren, från 2019, är tendensen i Danmark att såväl konflikterna som antalet skjutningar med koppling till kriminella nätverk minskar. Den danska polisen upplever att visitationszonerna har motverkat spontana skjutningar och upptrappning av gängkonflikter. Framför allt ser den danska polisen dock zonerna som en trygghetsskapande åtgärd (se vidare avsnitt 3.4.2).

Det finns emellertid ingen forskning om eller utvärdering av den danska regleringen om visitationszoners påverkan på den danska utvecklingen. Vidare har utvecklingen av gängvåldet i Danmark fluktuerat sedan införandet av regleringen. Införandet är också endast en av ett stort antal åtgärder som vidtagits där i arbetet mot gängbrottsligheten. Dessutom måste de positiva effekter som den danska polisen sett sättas i relation till att den dessförinnan inte hade några möjligheter motsvarande 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen att göra förebyggande ingripanden. Jämförelser med effekter av den danska regleringen är därför svåra att göra.

Utgångspunkt får i stället tas i svenska förhållanden. Polisens nuvarande möjligheter att göra förebyggande kroppsvisitationer och husrannsakningar i transportmedel enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen används i stor utsträckning och är ett viktigt verktyg i polisens brottsförebyggande arbete. Enligt Polismyndigheten bör utökade befogenheter i tidsbegränsade zoner påtagligt minska benägenheten hos vissa grupper att ta med sig vapen in i ett område som omfattas av en zon, både eftersom befogenheterna är vidare i området och eftersom det är tydligt att de löper större risk att bli visiterade där. De utökade befogenheterna bör enligt Polismyndigheten även ge bättre förutsättningar att hitta de vapen som trots zonen finns i området. Detta bör i sin tur kunna motverka en del våldsbrott med användning av vapen i zonen – särskilt impulsstyrda sådana. Polismyndigheten anser också att befogenheter inom tillfälliga zoner bör underlätta det trygghetsskapande arbetet på så sätt att det blir tydligt för allmänheten var det sker ökade polisiära insatser. Dessa effekter bör enligt Polismyndigheten

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

sammantaget medföra att en reglering om zoner med framgång kan användas för att lugna ner konflikter och trygga allmänheten.

I viss mån kan särskilda befogenheter i zoner medföra att brottsligheten flyttas och i stället sker på annan plats. Även att försvåra vapenhanteringen i de kriminella nätverken har dock betydelse i kampen mot dem. Forskningen talar dessutom mot att brottsligheten skulle omfördelas i någon större utsträckning. Tvärtom ger den starkt stöd för slutsatsen att polisarbete som riktas mot brottsintensiva platser leder till en spridning av brottsförebyggande effekter till andra närliggande områden (Brås rapport Platsens betydelse för polisarbete [2010:11]).

Sammantaget är bedömningen att en möjlighet att kombinera polisens nuvarande trygghetsskapande åtgärder med en befogenhet att införa zoner kan förväntas öka effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Den skulle medföra att polisen i större utsträckning än idag kan förebygga och förhindra viss allvarlig våldsbrottslighet som begås inom ramen för kriminella nätverk. Med tanke på att det redan finns vida förebyggande befogenheter kan det dock inte förväntas att effektivitetsvinsten är stor i den meningen att de ökade befogenheterna att ingripa i sig kommer medföra att ett stort antal fler skjutningar och sprängningar kan förhindras. Däremot innebär även en mindre effektivitetsförbättring en avsevärd nytta i detta sammanhang, eftersom det handlar om en förbättrad förmåga att förhindra brott som innebär mycket stora risker för att enskilda dör eller skadas och för fortsatta våldsspiraler. Varje ytterligare sådant brott som förhindras har således en mycket stor betydelse för både enskilda och samhället i stort. Dessutom kan vidare befogenheter i tydligt avgränsade zoner förväntas leda till ökad upplevd trygghet för boende och andra som vistas där.

En förutsättning för att en zon ska medföra en ökad effektivitet är att tillräckliga polisiära och andra resurser allokeras till arbetet med zonen. En annan är – som den danska polisen erfarit – att polismän som ska arbeta i en zon har god kunskap om vilka det finns ett behov av att kontrollera, såsom kunskap om aktörer i aktuella nätverk. Annars finns det en risk att alltför många som helt saknar koppling till den aktuella situationen utsätts för tvångsmedel, vilket både utgör ineffektivt polisarbete och riskerar minska förtroendet för polisen. Vidare är det helt centralt med god kommunikation om

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

varför en zon har införts och vad den innebär, bl.a. för att främja en förståelse för åtgärden och för att de som vistas i området ska känna sig tryggare.

4.2.3 Risken för intrång i den personliga integriteten skulle bli högre

De vidare befogenheter som nu övervägs innebär sannolikt att antalet kroppsvisitationer och husrannsakningar i transportmedel kommer att öka. Befogenheterna skulle alltså innebära en klart ökad risk för fler intrång i enskildas personliga integritet. Samtidigt kommer vidare befogenheter, enligt bedömningen i avsnitt 4.2.2, bidra till bättre förutsättningar i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Det kan alltså antas att vidare befogenheter leder till att fler allvarliga brott förhindras, och i det avseendet medför ett förstärkt skydd för den personliga integriteten.

När det gäller graden av integritetsintrång kan det antas att den som utgångspunkt kommer vara i nivå med sådana kroppsvisitationer och husrannsakningar för att söka efter farliga föremål som görs enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen. Graden av integritetsintrång vid sådana kroppsvisitationer får anses vara relativt hög men lägre än vid husrannsakan i bostad. Vidare befogenheter medför också att risken för upprepade och obefogade kroppsvisitationer och husrannsakningar, i den meningen att det drabbar någon som inte har något farligt föremål på eller med sig, ökar. Graden av integritetsintrång kan därför i viss mån bli något högre än vid ingripanden enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen.

Sammantaget är bedömningen att utökade befogenheter att göra förebyggande kroppsvisitationer och husrannsakan i transportmedel kommer medföra en högre risk för intrång i den personliga integriteten jämfört med dagens ordning.

4.2.4 Risken för diskriminering och stigmatisering skulle öka

Diskrimineringsförbuden i exempelvis regeringsformen och Europakonventionen uppställer inga absoluta hinder mot en reglering om zoner, så länge lagstiftningen i sig inte utformas på ett sätt som förutsätter eller annars innebär att någon missgynnas på

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

grund av att de tillhör någon form av minoritet. Vid bedömningen av om en sådan reglering ska införas bör som nämnts dock även riskerna för en diskriminerande tillämpning i strid med diskrimineringsförbuden beaktas, liksom riskerna för att den används på ett sätt som upplevs diskriminerande eller stigmatiserande.

Utredaren har träffat företrädare för Civil Rights Defenders som bl.a. har framfört en oro för att visitationszoner kommer att öka risken för ras-/etnisk profilering (etnisk profilering). Det finns ingen enhetlig definition av etnisk profilering. Diskrimineringsombudsmannen (DO) har i vissa sammanhang framfört att etnisk profilering är när föreställningar om ras, etnicitet eller liknande förhållanden används som urvalskriterium för ett polisingripande. Diskriminerande etnisk profilering är när kriterierna inte är sakligt motiverade.

Framför allt i USA och Storbritannien finns en omfattande forskning om diskriminerande etnisk profilering vid poliskontroller. I Sverige är forskningen inte lika omfattande och fokuserar mer på människors upplevelser av etnisk diskriminering. Den svenska forskningen tyder i stort på att polisen kontrollerar personer tillhörande etniska minoriteter – särskilt unga män i utsatta områden – i större utsträckning än andra, och att sådana minoriteter oftare än andra upplever sig diskriminerade och stigmatiserade av polisen (se t.ex. Pettersson, 2005, Polisingripande vid eget bruk av narkotika – Särbehandlas personer med utländsk bakgrund?, Stockholms universitet, Peterson och Åkerström, 2013, Den sorterande ordningsmakten, Media Tryck, Lund, Estrada m.fl., 2022, Biased enforcement expansion? Sociodemographic differences in police drug testing for suspected narcotics use 1993–2005, Stockholms universitet, Wästerfors och Burcar Alm, 2020, "They are harsher to me than to my friend who is blonde" Police critique among ethnic minority youth in Sweden, Journal of youth studies, och Brås kortanalys Narkotikaanvändning och misstankar om eget bruk av narkotika bland ungdomar i Stockholm [2/2018]). En studie som fick stor uppmärksamhet 2017 är Slumpvis utvald, som Stockholms universitet gjorde på uppdrag av Civil Rights Defenders. I rapporten redovisas negativa och återkommande erfarenheter av polisens kontroller, framför allt bland afro-svenskar, muslimer och romer. Den dominerande uppfattningen bland polismännen som intervjuas i studien är att människors bakgrund och utseende inte spelar någon

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

roll i arbetet med profilering. De som utsätts för kontrollerna anser däremot att deras etnicitet haft stor betydelse för att de utsatts för kontroll.

I en ny rapport från Brå, som Brå gjorde på förslag av Polismyndigheten, redovisas en studie om polisens arbete med profilering och likabehandling (Polisens arbete med profilering och likabehandling [2023:12]). Inom ramen för studien analyserades registrerade skäliga misstankar om narkotikabrott 2019–2021. Sammanfattningsvis framkommer i studien systematiska skillnader i andelen s.k. bomanmälningar (ärenden som lagts ned med motiveringen ”ej brott”) utifrån den misstänktes etniska bakgrund. Andelen bomanmälningar var högst bland misstänkta vars mödrar är födda i ett afrikanskt eller i ett sydvästasiatiskt land. Enligt Brå kan det finnas olika förklaringar till dessa skillnader, varav en kan vara diskriminerande etnisk profilering.

Med hänsyn till forskningen kan det inte uteslutas att nuvarande befogenheter att göra poliskontroller i någon mån tillämpas på ett sätt som är diskriminerande och stigmatiserande. Omfattningen av diskriminerande kontroller är däremot svår att slå fast. Det kan vidare antas att personer som tillhör etniska minoriteter i större utsträckning upplever sig diskriminerade och stigmatiserade till följd av poliskontroller. I sammanhanget bör dock också poängteras att polisens arbete är komplext. Å ena sidan finns det områden där problemen med brott är högre än i övriga samhället och grupper av personer – särskilt unga män i utsatta områden – som är särskilt brottsaktiva. Å andra sidan riskerar ökade insatser i dessa områden och grupper att upplevas som diskriminerande och stigmatiserade. Det är således en svår balansgång för polisen att bedriva ett effektivt brottsförebyggande arbete och samtidigt inte kontrollera personer på ett sätt som upplevs som diskriminerande eller stigmatiserande.

De befogenheter som nu övervägs bör i stort vara behäftade med liknande risker som flera nuvarande befogenheter är behäftade med. Liksom vid vissa nuvarande befogenheter kommer utrymmet för polismäns subjektiva bedömningar vara relativt stort. Med sådant handlingsutrymme följer en risk för att stereotypa föreställningar kan påverka vem polisen intresserar sig för. Vidare kommer tvångsmedlen, liksom t.ex. kontroller i gränsnära områden och vid inre utlänningskontroller, sannolikt drabba personer som tillhör etniska minoriteter i större utsträckning än andra, eftersom zoner sannolikt

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

främst kommer användas i socialt utsatta områden där problemen med de kriminella nätverken är som störst. Risken för stigmatisering av dessa områden kan dock bli högre vid användning av zoner än vid utövande av andra befogenheter, med tanke på att zoner på ett annat sätt kommer kopplas till de områden de gäller. Samtidigt bör poängteras att det också kan antas att det är just områden som omfattas av zoner som i större utsträckning än andra kommer att gagnas av åtgärderna. Eftersom de befogenheter som nu övervägs sannolikt är behäftade med liknande risker för diskriminering och stigmatisering som vissa nuvarande befogenheter, skulle införandet av dem leda till att dessa risker ökar.

I vilken mån risken för faktisk och upplevd diskriminering och stigmatisering kommer att realiseras beror mycket på polisens attityder och arbetsmetoder. För att ett beslut om att införa en zon inte ska vara stigmatiserande är det viktigt med god kommunikation om varför en zon införs och vad den innebär. För att ett ingripande i det enskilda fallet inte ska upplevas diskriminerande eller stigmatiserande är det bl.a. viktigt att den som ska kontrolleras hanteras på ett förtroendeingivande sätt, t.ex. genom att polisen förklarar skälen för ingripandet. Vidare är det naturligtvis viktigt att Polismyndigheten kontinuerligt följer upp och utvärderar hur arbetet med zoner faller ut, såsom hur träffsäkra kontrollerna varit.

4.2.5 Fördelarna överväger nackdelarna, under vissa förutsättningar

Som framgår ovan i detta kapitel är bedömningen att det finns ett angeläget samhälleligt behov av bättre förutsättningar för polisen att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel i förebyggande syfte, som kan mötas med utökade befogenheter i tidsbegränsade zoner. Sådana utökade befogenheter skulle förbättra effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Samtidigt skulle risken för intrång i enskildas integritet öka. Vidare finns det risk för att befogenheterna i någon mån tillämpas på ett sätt som är eller upplevs som diskriminerande eller stigmatiserande. Frågan är då om fördelarna överväger nackdelarna.

Den allvarliga våldsutvecklingen driven av kriminella nätverk kräver att de brottsbekämpande myndigheterna får tillgång till effektivare och mer ändamålsenliga verktyg för att kunna utföra sina

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

uppdrag. I linje med detta har också gränsen för vilken tvångsmedelsanvändning som lagstiftaren tillåter förskjutits på senare tid. Som exempel utökades möjligheterna att använda preventiva hemliga tvångsmedel under 2023 i syfte att förhindra särskilt allvarlig brottslighet som förekommer inom kriminella nätverk (prop. 2022/23:126). Under 2023 utökades också polismäns möjligheter att göra förebyggande kroppsvisitationer och husrannsakningar i transportmedel i gränsnära områden, mot bakgrund av den ökade gränsöverskridande brottsligheten som bl.a. förser kriminella grupperingar med en stor del av de vapen som används vid skjutningar och en stor del av den narkotika som de säljer (prop. 2022/23:109 s. 12 f. och 27 f.).

Även i förevarande fall är det den allvarliga våldsutvecklingen kopplad till kriminella nätverk som gör att polisen har behov av bättre verktyg för att kunna fullgöra sitt uppdrag. I detta fall handlar det dessutom om effektivare verktyg att förebygga och förhindra nätverksrelaterad brottslighet som innebär stora risker för att enskilda dör eller skadas och för fortsatta våldsspiraler. Förbättrade förutsättningar för polisen att bekämpa sådan brottslighet, och följaktligen de risker och den otrygghet den innebär, väger mycket tungt.

Samtidigt måste beaktas att utökade befogenheter sannolikt medför att fler kommer att bli föremål för kroppsvisitationer och husrannsakningar och att risken för upprepade och obefogade ingripanden ökar. Sådana befogenheter behöver därför avgränsas till situationer när det klart framgår att behovet och den förväntade effekten av ökade befogenheter väger tyngre än integritetsintrånget de innebär. Med en sådan avgränsning är bedömningen dock att intresset av effektivare verktyg väger tyngre än intresset av skydd för den personliga integriteten, förutsatt att regleringen även i övrigt utformas på ett avvägt sätt.

Att det finns en viss risk för att befogenheterna kommer användas på ett sätt som är eller upplevs som diskriminerande eller stigmatiserande är också viktigt att beakta. Förutom att etnisk och annan diskriminering är förbjuden, riskerar både faktisk och upplevd diskriminering att kränka enskilda och slå tillbaka mot samhället i stort och tilliten till Polismyndigheten. Utan ett starkt förtroende för Polismyndigheten är det svårt för den att utföra sitt uppdrag på bästa sätt. Däremot utgör risken – som även andra polisiära befogen-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heter är behäftad med – inte tillräckliga skäl att avstå från att införa regleringen. I stället bör risken motverkas på andra sätt. Centralt för att motverka diskriminerande tillämpning av dessa och andra polisiära befogenheter är Polismyndighetens eget arbete med attityder och arbetsmetoder. Under senare år har Polismyndigheten också sett över frågan om likabehandling inom myndigheten. Som exempel tog Polismyndigheten år 2017 fram en strategi för likabehandling. Vidare vände sig Polismyndigheten under 2021 till Brå med önskemål om en studie om polisens arbete med profilering och likabehandling för att få underlag i det fortsatta utvecklingsarbetet. Studien redovisades i oktober 2023 och innehåller förslag och goda exempel på hur Polismyndigheten kan arbeta vidare för att främja likabehandling och motverka diskriminerande etnisk profilering (Brås rapport Polisens arbete med profilering och likabehandling [2023:12]). Även lagstiftning har betydelse för att motverka diskriminerande tillämpning av polisiära befogenheter. Grundläggande är att det finns en diskrimineringslagstiftning som ger ett effektivt skydd. Skydd mot diskriminerande tillämpning av polisiära befogenheter finns som nämnt bl.a. i Europakonventionen. Diskrimineringslagen innehåller emellertid inte något sådant skydd, utan endast ett skydd mot diskriminerande bemötande (se vidare avsnitt 3.3.2). Det innebär att DO:s tillsyn över Polismyndighetens verksamhet är begränsad och att DO inte kan bistå en enskild som anser att etniska överväganden har legat till grund för ett ingripande. Vidare innebär det att det är svårt att få en rättvisande bild av vilka problem med diskriminering som finns inom Polismyndigheten. Ett förslag om att det nuvarande förbudet mot diskriminerande bemötande ska utvidgas till att omfatta polismäns åtgärder i förhållande till allmänheten ligger remitterat på regeringens bord (SOU 2021:94). Om förslaget blir verklighet kan det vara en viktig förstärkning av skyddet mot diskriminerande polisingripanden. Även lagstiftning som reglerar polisiära befogenheter har betydelse för skyddet mot diskriminering. Nu aktuell lagstiftning bör som exempel på lämpligt sätt förenas med mekanismer som minskar utrymmet för missbruk och godtycke. Sådana överväganden återkommer således i nästa kapitel.

Sammanfattningsvis väger de positiva effekter som utökade befogenheter inom vissa zoner förväntas medföra, i form av förbättrad förmåga att förhindra allvarliga våldsbrott och trygga allmän-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heten, i vissa situationer tyngre än de negativa effekter som de kan förväntas medföra. Det saknas dessutom mindre ingripande och jämförbara alternativ som har samma effekt. Det är således proportionerligt att utöka polisens befogenheter genom att införa en reglering om zoner, förutsatt att befogenheterna avgränsas och omgärdas av rättssäkerhetsgarantier på ett sätt som balanserar den ökade risken för bl.a. enskildas personliga integritet. En sådan reglering bör därför införas.

4.2.6 Zonerna bör kallas säkerhetszoner

I uppdraget till utredaren och i den allmänna debatten kallas nu aktuella zoner för visitationszoner. Det finns naturligtvis ett värde i att behålla detta begrepp eftersom det är allmänt känt. Samtidigt är det missvisande på vissa sätt. Till att börja med kan begreppet uppfattas som att det endast är kroppsvisitationer – och inte även husrannsakningar – som kan bli aktuella till följd av en zon. Vidare kan det ge sken av att det endast är inom en zon som polismän har befogenheter att visitera. Dessutom lägger begreppet fokus på en del av vad en zon kommer innebära i stället för det övergripande syftet. För att undvika det något missvisande begreppet visitationszoner och bättre spegla syftet med zonerna, bör de i stället kallas för säkerhetszoner.

4.2.7 Bestämmelserna om säkerhetszoner bör placeras i polislagen

Bestämmelser om sådant som rör polisens kärnverksamhet, såsom bestämmelserna om säkerhetszoner kommer göra, bör som utgångspunkt samlas i polislagen i stället för i en ny lag. Med en sådan ordning hålls de bestämmelser som gäller polisens rätt att kroppsvisitera och genomsöka fordon i brottsförebyggande syfte samman. Det framstår som ändamålsenligt och bör också bli mer lättillämpat för Polismyndigheten och enskilda polismän. Det kan naturligtvis finnas skäl mot att placera bestämmelser om säkerhetszoner i polislagen, såsom att regleringen är så omfattande att det skulle göra polislagen svårtillgänglig. Tillräckliga sådana skäl finns dock inte i detta fall. Polismyndigheten har också framfört att den anser det

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

lämpligast att reglerna förs in i polislagen. Bestämmelserna om säkerhetszoner bör därför placeras där.

Det är inte lämpligt att arbeta in bestämmelserna i nuvarande paragrafer i polislagen om befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i förebyggande syfte, såsom 19 § eller 23 § polislagen. Befogenheterna kommer att skilja sig åt i väsentliga avseenden, som vilka situationer de omfattar och hur beslutsgången ser ut. Dessutom är nuvarande befogenheter inte geografiskt och tidsmässigt begränsade på samma sätt som säkerhetszoner ska vara. Det blir därför tydligast att i huvudsak placera de nya bestämmelserna om säkerhetszoner i egna paragrafer, lämpligen efter 22 § polislagen.

5 Ett nytt system med säkerhetszoner

5.1 Utgångspunkter

5.1.1 Ramarna för systemet

Det är grundlagsregleringen och den internationella reglering som Sverige är bunden av som sätter ramarna för hur ett system med säkerhetszoner ska utformas.

En reglering om säkerhetszoner måste i enlighet med bl.a. Europakonventionens praxis uppfylla rimliga anspråk på rättssäkerhet. Av Europadomstolens praxis framgår ingen minimistandard eller liknande om vad som närmare krävs för att denna typ av reglering ska anses uppfylla det kravet. I stort krävs dock att reglerna är tillräckligt precisa, förutsebara och avgränsade för att skydda enskilda mot missbruk och godtycke.

Vidare ställer både regeringsformen och Europakonventionen krav på att den inskränkning i skyddet för den personliga integriteten som regleringen innebär är proportionerlig i förhållande till det ändamål som föranlett den. Som anförs i avsnitt 4.2.5 innebär det bl.a. att befogenheterna bör avgränsas till situationer där det klart framgår att behovet och den förväntade effekten av befogenheterna väger tyngre än integritetsintrånget de innebär.

Regleringen måste naturligtvis också utformas med beaktande av andra grundläggande fri- och rättigheter, såsom barns särskilda rättigheter enligt barnkonventionen och de förbud mot olika former av diskriminering som finns i exempelvis regeringsformen, Europakonventionen och FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

5.1.2 Grunddragen i systemet

Även om grundlagsregleringen och internationella åtaganden sätter vissa ramar för hur ett system med säkerhetszoner ska utformas, finns det utrymme att lägga upp systemet på många olika sätt.

Det danska systemet med visitationszoner är i stort upplagt på så vis att beslut om att införa en visitationszon fattas av en person högt upp i den danska polisens organisation (politidirektøren eller den som han eller hon bemyndigar), och beslut om ingripande i det enskilda fallet fattas av polismän i zonen (se vidare avsnitt 3.4.2). En sådan ordning ger goda förutsättningar för en rättssäker och ändamålsenlig tvångsmedelsanvändning, eftersom flera är delaktiga i prövningen. Såväl beslut att införa en zon som beslut att visitera kan tas på den nivå som har bäst förutsättningar att göra det. Systemet med säkerhetszoner bör därför ha ett liknande upplägg med beslut i två led. Det första beslutet bör avse om en säkerhetszon ska införas, dvs. om det i stort finns förutsättningar för utvidgade befogenheter inom ett visst område. Beslut om kroppsvisitation och husrannsakan i zonen bör fattas av polismän och avse om förutsättningarna för ingripande i det enskilda fallet är uppfyllda.

5.2 Införandet av en säkerhetszon

5.2.1 Förutsättningar för en säkerhetszon

Förslag: En säkerhetszon ska få införas i ett visst område om

- det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området, och
- åtgärden är av synnerlig vikt för syftet att förebygga eller förhindra sådan brottslig verksamhet.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Det ska finnas en risk för skjutning eller sprängning i ett visst område

I linje med nuvarande förebyggande polisiära befogenheter bör prövningen av om en säkerhetszon kan införas utgå från en bedömning om det finns en risk för brottslighet av visst slag.

Det är främst ökningen av skjutningar och sprängningar i den kriminella miljön som ligger bakom behovet av effektivare förebyggande verktyg inom ramen för ett system med zoner. Vidare är det skjutningar och sprängningar i offentliga miljöer som tydligast innebär stora risker och otrygghet även för utomstående. Detta talar för att möjligheten att införa en säkerhetszon bör avgränsas till när det finns en risk för en skjutning eller sprängning. Även annan våldsbrottslighet kan naturligtvis vara allvarlig och innebära stora risker, såsom våldsbrott med användning av knivar eller anlagda bränder. Det har i vissa sammanhang också hävdats att knivvapenvåld i den kriminella miljön kan väntas öka med tanke på de straffskärpningar som skett för t.ex. vapenbrott. Polismyndigheten har till media hävdat att kriminella nätverk kan komma att använda anlagda bränder i större utsträckning. Det är dock inte proportionerligt – i alla fall inte i nuläget – med säkerhetszoner enbart på grund av risker för knivvapenvåld, främst eftersom riskerna för utomstående inte är så stora vid sådan brottslighet. Avseende anläggning av bränder har det inte framkommit något tydligt behov som kan motivera säkerhetszoner. Polismyndigheten har endast framfört att den vill att systemet med zoner i den mån det är möjligt tar höjd för att de kriminella nätverken kan börja använda andra tillvägagångssätt. För att behovet av utökade befogenheter och den förväntade effekten av dem ska väga klart tyngre än det beaktansvärda integritetsintresset för enskilda, bör möjligheten att införa en säkerhetszon sammanfattningsvis avgränsas till när det finns en risk för skjutning eller sprängning. En annan sak är att det i många fall kan antas finnas en risk för både skjutning eller sprängning och annan våldsbrottslighet. För att det ska vara motiverat med en säkerhetszon, som ska vara geografiskt avgränsad, bör även krävas att risken för en skjutning eller sprängning kan knytas till ett visst område.

Vad gäller hur risken för skjutning eller sprängning ska uttryckas i lagtext är ett alternativ att knyta det till begreppen ”skjutvapen” och ”sprängämne”. Så har gjorts i 29 kap. 2 a § brottsbalken, som

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

innehåller en uppräkning av omständigheter som ska anses synnerligen försvårande vid bedömningen av ett brotts straffvärde. Skjutning eller sprängning uttrycks där med angivande av brottslig verksamhet som ”innefattar användning av skjutvapen eller sprängämnen eller annat liknande ämne”. Begreppen ”skjutning” och ”sprängning” används inte i annan jämförbar lagstiftning. Med hänsyn till hur de nu aktuella befogenheterna i övrigt föreslås avgränsas, bör begreppen dock kunna användas utan risk för att de feltolkas. Det är snarare ett tydligt och direkt sätt att uttrycka vad som avses. För att få införa en säkerhetszon bör det alltså krävas en viss risk för ”skjutning” eller ”sprängning”. Med skjutning bör avses att någon avlossar ett vapen som är att anse som skjutvapen enligt 1 kap. 2 § vapenlagen. Med sprängning bör avses att någon får ett sprängämne eller liknande ämne att explodera.

Risken ska vara hänförlig till en konflikt mellan grupper

För att regleringen inte ska träffa vidare än sitt syfte bör den inte kunna användas i alla situationer när det finns en risk för en skjutning eller sprängning i ett visst område, utan den bör avgränsas ytterligare. Behovet av vidare befogenheter för polisen är knutet till situationer föranledda av konflikter i och mellan kriminella nätverk. Möjligheten att införa en säkerhetszon bör därför avgränsas med avsikten att träffa situationer när risken för en skjutning eller sprängning är hänförlig till sådana konflikter. Däremot bör det inte ställas krav på att risken är knuten till en konflikt i eller mellan just ”kriminella nätverk”. Det begreppet används inte i svensk lagstiftning, bl.a. eftersom det skulle riskera att leda till tillämpningssvårigheter. Det är i stället lämpligare att avgränsa befogenheten till situationer när risken för skjutning eller sprängning är hänförlig till en konflikt mellan grupper. Liknande avgränsningar har gjorts i annan lagstiftning som avser att träffa de kriminella nätverken (se t.ex. 29 kap. 2 a § brottsbalken, 5 kap. 3 § lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar och 9 § lagen [2020:62] om hemlig dataavläsning). Med en konflikt mellan grupper bör avses att det finns minst två personer på varje sida som är beredda att agera gemensamt eller för varandras räkning i konflikten. Både konflikter i och mellan kriminella nätverk kan följaktligen omfattas. Krav på att konflikten

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ska ha en viss dignitet, intensitet, omfattning, varaktighet eller ändamål skulle inte fylla någon relevant funktion och bör följaktligen inte ställas.

Att befogenheten avgränsas till när risken för skjutning eller sprängning är hänförlig till en konflikt mellan grupper, innebär formellt sett att även en risk som har sin grund i en konflikt mellan andra grupper än kriminella sådana kan omfattas. I praktiken bör det dock endast bli aktuellt med en säkerhetszon när risken är kopplad till en konflikt i eller mellan kriminella grupper, eftersom det i princip är i den miljön som konflikter leder till skjutningar och sprängningar på öppen gata. Om en konflikt mellan andra slags grupper i något fall skulle leda till en sådan risk – och andra mindre ingripande åtgärder inte räcker för att förhindra brott och trygga allmänheten – kan det dessutom vara motiverat med en säkerhetszon.

Det bör vidare övervägas om det finns ett behov av att avgränsa regleringen ytterligare för att säkerställa att säkerhetszoner inte införs vid risk för mindre allvarliga skjutningar eller sprängningar som inte har några större konsekvenser på samhällsnivå. Som exempel skulle befogenheten kunna avgränsas till när det finns en risk för skjutning eller sprängning som innebär allvarlig fara för någons liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom (jämför t.ex. 29 kap. 2 a § brottsbalken, 23 § polislagen och 1 § lagen om säkerhetskontroll i domstol). Redan kraven på att det ska vara fråga om en risk för faktisk skjutning eller sprängning och att risken ska vara hänförlig till en konflikt mellan grupper begränsar dock tillämpningsområdet på ett liknande sätt. Vidare ska skälen för en zon, inklusive allvaret i den aktuella brottsligheten, beaktas inom ramen för proportionalitetsbedömningen. Detta bör sammantaget utesluta att säkerhetszoner införs vid risk för mindre allvarliga skjutningar eller sprängningar.

Risken ska vara påtaglig

För att en risk för en skjutning eller sprängning i ett visst område ska motivera en säkerhetszon kan den inte bygga enbart på spekulationer eller allmänna bedömningar. Som exempel är det inte rimligt med en säkerhetszon endast av det skälet att ett område allmänt sett

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

är drabbat av sådan brottslighet. Det bör i stället vara fråga om en klar och konkret risk som är grundad på faktiska omständigheter. För beslut om en säkerhetszon bör det som utgångspunkt krävas att en eller flera händelser – typiskt sett våldsbrott eller hot – kan påvisas som starkt talar för att någon eller några kommer att utföra en skjutning eller sprängning inom ett visst område. Däremot är det inte ändamålsenligt att ställa krav på att det går att konkretisera närmare hur risken kommer förverkligas, t.ex. vilket närmare tillvägagångssätt som kommer att användas eller vem som kommer utföra skjutningen eller sprängningen.

Frågan är då hur ett sådant krav på risk bör komma till uttryck. Att det inte ska röra sig om risk för ett visst konkret brott bör liksom i andra sammanhang markeras med användning av begreppet brottslig verksamhet i stället för brott (se t.ex. 36 kap. 1 b § brottsbalken och 1 kap. 2 § brottsdatalagen [2018:1177]). När det gäller nivå och konkretion av risken förekommer ett flertal olika uttryck för liknande krav i annan lagstiftning. Exempel på sådana uttryck är ”kan befaras”/”skäligen kan befaras”, ”risk” och ”påtaglig risk”. För tillstånd till hemliga tvångsmedel i förebyggande syfte krävs, enligt 1 § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen), att det med hänsyn till omständigheterna finns en ”påtaglig risk” för att en person kommer att utöva viss särskilt angiven brottslig verksamhet. Detta ger enligt förarbetena uttryck för att tvångsmedelsanvändning inte får bygga endast på spekulationer eller allmänna bedömningar, utan den ska vara grundad på faktiska omständigheter som föreligger vid beslutstillfället. Detta kan vara t.ex. uttalanden, hotelser eller annat faktiskt agerande som talar för att brottslig verksamhet av visst slag kommer att utövas. Risken ska vidare avse en klart förutsebar utveckling utifrån dessa omständigheter, dvs. att ett brott av visst slag kan komma att begås. Att risken ska vara påtaglig innebär också ett krav på viss sannolikhet för att risken ska förverkligas (prop. 2013/14:237 s. 106 f. och 195). De krav på nivå och konkretion av risken som beskrivs i förarbetena till preventivlagen är principiellt i linje med de krav som enligt ovan bör ställas på beslut om att införa en säkerhetszon. Kravet på risk bör därför uttryckas så att det med hänsyn till en konflikt mellan grupper ska finnas en ”påtaglig risk” för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Vid prövningen av om den eller de händelser som kan påvisas innebär en sådan påtaglig risk som krävs, bör karaktären och omfattningen av den eller dem beaktas. Som exempel bör en skjutning eller sprängning riktad mot någon i ett kriminellt nätverk av en person i ett annat nätverk ofta kunna antas innebära en påtaglig risk för hämnd med motsvarande våld. Även lindrigare våld eller hot bör kunna medföra en påtaglig risk för skjutning eller sprängning, särskilt om det har skett flera gånger och det finns underrättelser, spaningsuppgifter eller liknande som talar för en sådan upptrappning. Dessutom bör andra ageranden än brottsliga angrepp, som att en grupp vidtagit förberedelser för att hämnas eller liknande, i sig eller tillsammans med andra omständigheter kunna medföra en sådan konkret risk som krävs. Under alla omständigheter bör det i normalfallet finnas ett tidsmässigt samband mellan aktuella händelser och tiden för beslut.

Krav på nödvändighet och proportionalitet

Det är viktigt att varje beslut om att införa en säkerhetszon prövas mot syftet med åtgärden, dvs. att förebygga eller förhindra sådan skjutning eller sprängning som det finns en påtaglig risk för. Detta syfte bör anges i lagtexten. Det bör noteras att begreppen ”förebygga” och ”förhindra” delvis överlappar och att det förstnämnda begreppet i vissa sammanhang anses inkludera det sistnämnda. Eftersom begreppen särskiljs i 2 § 1 polislagen, som anger vissa av Polismyndighetens uppgifter, bör det dock uttryckligen anges i lagtexten att en säkerhetszon både kan ha till syfte att förebygga och förhindra den aktuella brottsligheten. En säkerhetszon bör däremot inte få införas för att upptäcka brottslighet. Något sådant behov har Polismyndigheten inte heller framhållit. En annan sak är att en kroppsvisitation eller husrannsakan i en säkerhetszon delvis bör kunna handla om att undersöka om en viss person t.ex. innehar ett skjutvapen, vilket kan utgöra brott, för att på så sätt förebygga eller förhindra skjutning eller sprängning.

Med tanke på de många ingrepp i enskildas integritet som en säkerhetszon kan innebära är det viktigt att en sådan införs endast om det är nödvändigt för syftet. Om andra mindre ingripande åtgärder, såsom kroppsvisitationer och husrannsakningar enligt 19 §

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

andra stycket 1 och 20 a § polislagen, är tillräckliga för att uppnå syftet ska de användas i första hand. Detta bör komma till uttryck i lagtexten genom ett krav på att åtgärden ska vara av ”synnerlig vikt” för syftet (jämför 5 § preventivlagen).

Det är även viktigt att ett beslut om en säkerhetszon, i enlighet med proportionalitetsprincipen, föregås av en proportionalitetsbedömning. Principen kan få betydelse både för beslutet om en säkerhetszon ska införas och för avgränsningen av omfattningen av en zon. Som framgår av avsnitt 3.1.5 innebär proportionalitetsprincipen – när det gäller tvångsmedelsanvändning – att en tvångsåtgärd i varje enskilt fall, i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet, ska stå i rimlig proportion till det önskade målet. I nu aktuellt avseende innebär det att en säkerhetszon endast får införas om de skäl som talar för att införa en zon uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden kan förväntas innebära. Intresset av att förebygga eller förhindra aktuell brottslighet måste alltså väga över intresset av skydd för – framför allt – enskildas integritet. Vid bedömningen måste därför beaktas, å ena sidan, bl.a. karaktären och allvaret i den brottslighet det finns en risk för och, å andra sidan, de konsekvenser som en säkerhetszon kan antas få i form av integritetsintrång. Även eventuella indirekta följder av en säkerhetszon bör emellertid vägas in, såsom intrång i tredje mans skyddade intressen. Proportionalitetskravet bör t.ex. få till följd att en säkerhetszon endast blir aktuell vid en risk för skjutning eller sprängning som innebär allvarligt våld eller hot mot enskild.

Mot bakgrund av proportionalitetsprincipens betydelse för beslut om säkerhetszoner kan det övervägas om den bör komma till uttryck genom en särskild bestämmelse. Proportionalitetsprincipen är dock en central del av rättsordningen och gäller sedan länge som grundsats för polisens verksamhet. Den har i likhet med behovsprincipen kommit till uttryck i 8 § polislagen. Av 5 § tredje stycket förvaltningslagen framgår dessutom att alla förvaltningsmyndigheter, inklusive Polismyndigheten, i all sin verksamhet ska beakta proportionalitetsprincipen. Det finns inte heller någon sådan särskild bestämmelse om proportionalitet i anslutning till nuvarande bestämmelser om tvångsmedel i polislagen i annan mening än att de ska vara nödvändiga. Om det införs ett proportionalitetskrav avseende just säkerhetszoner kan det därför av lagtexten verka som om ett sådant krav endast gäller för säkerhetszoner. Det varken

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

behövs eller bör därför införas en sådan uttrycklig bestämmelse om krav på proportionalitet avseende säkerhetszoner.

En säkerhetszon ska få införas där risken är påtaglig

Det är naturligt att en säkerhetszon endast får införas i det område där risken för en skjutning eller sprängning är påtaglig, eftersom det är där det finns ett särskilt behov av vidare befogenheter för att förhindra sådan brottslighet. Det skulle i och för sig kunna anses fördelaktigt om en säkerhetszon även fick omfatta vägar som leder till det område där en skjutning eller sprängning befaras. En tillräcklig effekt bör dock i sådana fall kunna uppnås genom att platsen dit vägen leder utgör en säkerhetszon. En säkerhetszon bör därför endast få införas i det område där risken för skjutning eller sprängning är påtaglig.

Bedömningen av var det finns en påtaglig risk – och följaktligen vilket område en säkerhetszon får omfatta – bör ske utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I typfallet kan det antas handla om ett område där den eller de som en skjutning eller sprängning förväntas riktas mot bor eller annars brukar uppehålla sig.

Någon maxgräns för hur stor en säkerhetszon får vara är inte ändamålsenligt och bör således inte införas. Det ligger en tillräcklig begränsning i att en säkerhetszon endast får införas i det område där risken är påtaglig. Det kan dock konstateras att ett sådant område inte rimligen bör kunna omfatta en större yta än t.ex. en viss stadsdel i en större stad eller en annan avgränsad del av en sådan stad. Det får anses närmast uteslutet att det samtidigt i en hel större stad skulle anses föreligga en sådan påtaglig risk för skjutning eller sprängning som krävs för att införa en säkerhetszon.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

5.2.2 En säkerhetszons giltighetstid

Förslag: Ett beslut om att införa en säkerhetszon ska gälla för en viss tid, högst två veckor från dagen från beslutet, men kunna förlängas genom ett nytt beslut. Om inte annat anges i beslutet ska det börja gälla omedelbart.

De situationer som ska kunna motivera en säkerhetszon kan förändras mycket snabbt. Den längsta tid som ett beslut om att införa en säkerhetszon ska kunna gälla bör därför utgå från dagen för beslutet och vara ganska kort. Om tiden inte räcker till bör dock ett nytt beslut om säkerhetszon få fattas, dvs. förlängning få ske.

Den danska regleringen om visitationszoner innehåller ingen maxgräns för hur länge en zon får gälla. En praxis har dock utvecklats som innebär att den danska polisens beslut som längst gäller i två veckor, varefter en ny bedömning görs om behovet kvarstår (se vidare avsnitt 3.4.2). Med hänsyn bl.a. till den danska polisens praxis framstår två veckor som en väl avvägd tid. Polismyndighetens representanter i referensgruppen har inte heller invänt emot en sådan avgränsning. Ett beslut om att införa en säkerhetszon bör därför som längst kunna gälla i två veckor från dagen för beslutet. För att åtgärden inte ska bli mer ingripande än nödvändigt bör en säkerhetszons giltighetstid dock aldrig bestämmas till en längre tid än vad som är ändamålsenligt. Bedömningen bör göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och erfarenheter av liknande situationer.

En förlängning av en säkerhetszon bör få beslutas under samma förutsättningar och enligt samma procedur som det ursprungliga beslutet. Någon särskild begränsning av antalet tillfällen som ett beslut får förlängas bör inte införas. Däremot bör bedömningen bli striktare ju längre tid som förflyter utan att läget har förändrats på något betydande sätt. Någon reglering som särskilt anger att förlängning får ske genom ett nytt beslut behöver inte införas.

Ett beslut om att införa en säkerhetszon bör som utgångspunkt börja gälla omedelbart. Anledningen till det är att det i de flesta fall kan antas angeläget att beslutet får verkan så snart som möjligt. Det kan dock finnas fall när det är lämpligt att beslutet börjar gälla från en något senare tidpunkt, t.ex. för att allmänheten ska veta om att en säkerhetszon införs och varför innan den börjar gälla. Det bör därför

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

finnas en möjlighet att bestämma att beslutet börjar gälla vid en senare tidpunkt.

5.2.3 Beslutande myndighet

Förslag: Beslut om att införa en säkerhetszon ska fattas av Polismyndigheten.

Ett system med säkerhetszoner måste naturligtvis vara rättssäkert. Samtidigt måste beslut kunna fattas med yttersta skyndsamhet. En självklar utgångspunkt är därför att rätten att fatta beslut om säkerhetszoner bör anförtros en myndighet där man kan utgå från att dessa intressen blir väl tillgodosedda. Med hänsyn härtill, och att systemet med zoner enligt uppdraget ska inbegripa en prövning av åklagare och/eller domstol, är de beslutsfattare som bör kunna komma i fråga Polismyndigheten, åklagare eller domstol.

Det är Polismyndigheten som, i sitt arbete med att bekämpa brott och andra störningar av allmän ordning och säkerhet, kommer att se behovet av en säkerhetszon. Det är också Polismyndigheten som kommer ha tillgång till underrättelser och annan information om faktiska förutsättningar för att införa en säkerhetszon. Någon annan myndighet har inte tillgång till sådana uppgifter eller en sådan överblick som behövs. Polismyndigheten har också en omfattande erfarenhet av att fatta liknande beslut och förutsättningar att fatta sådana beslut snabbt. Som exempel fattar Polismyndigheten beslut enligt 23 § polislagen om att polismän får göra husrannsakningar och kroppsvisitationer på en plats där det finns risk för allvarligt brott. Polismyndigheten beslutar också om avspärrningar enligt 24 § polislagen för att motverka eller förebygga allvarliga störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten. Vidare beslutar Polismyndigheten om tillstånd att anordna allmänna sammankomster och offentliga tillställningar enligt ordningslagen (1993:1617), liksom att sådana sammankomster och tillställningar ska ställas in eller upplösas. Polismyndigheten framstår därför som den naturliga beslutsfattaren.

Det bör dock ändå övervägas om åklagare eller domstol bör anförtros beslutanderätten. I rättssäkerhetssyfte kan det vara en fördel att lägga beslutsfattandet hos en oberoende part såsom

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

åklagare eller domstol, bl.a. för att Polismyndigheten inte ska tillåtas att fatta beslut som är ingripande mot enskilda samtidigt som beslutet underlättar myndighetens egen verksamhet. Oavsett hur korrekt ett sådant beslut skulle vara kan det uppfattas som om Polismyndigheten offrar enskildas integritet för att uppnå fördelar för den egna verksamheten.

Åklagare har i huvudsak ingen roll i polisens brottsförebyggande arbete. I stället sker åklagarinträde i regel först i samband med att förundersökning rörande ett brott inleds och då någon är skäligen misstänkt för brottet. Det finns starka principiella och verksamhetsmässiga skäl för att vidmakthålla den ansvarsfördelningen. Om åklagare prövar åtgärder i det brottsförebyggande arbetet kan det t.ex. ge anledning att ifrågasätta åklagarens ställning och beslut, om det senare blir fråga om en förundersökning och åtal där han eller hon eller någon annan åklagare intar partsställning. En sådan ordning skulle således sannolikt kräva en särskild organisation inom myndigheten där ett begränsat antal åklagare involveras i beslutsfattandet, bl.a. för att upprätthålla förtroendet för åklagarnas objektivitet. Med hänsyn härtill bör det krävas starka skäl för att ge åklagare beslutanderätt i polisens brottsförebyggande verksamhet och därigenom frångå den rådande ansvarsfördelningen mellan polis och åklagare. Några sådana tungt vägande skäl finns inte. Beslutanderätten bör därför inte läggas hos åklagare.

Beslut om en säkerhetszon lämpar sig inte heller särskilt väl för domstol. För det första kan det ifrågasättas om domstolarna skulle kunna tillgodose behovet av snabba beslut, särskilt utanför kontorstid. Om domstol ges beslutanderätten skulle det därför behöva bygga på att Polismyndigheten kan fatta interimistiska beslut och att den kommer göra det i stor utsträckning. För det andra har en prövning av om en säkerhetszon ska införas inte ett sådant tvåpartsperspektiv som särskilt lämpar sig och gagnas av en domstolsprövning. Den obestämda krets av personer som kommer drabbas av ett sådant beslut kommer inte att kunna utgöra motparter till Polismyndigheten och komma till tals innan beslut fattas. Det är inte heller motiverat att införa ett system med offentliga ombud eller liknande för att tillvarata enskildas intressen och på så sätt också skapa någon form av kontradiktorisk process. Ett sådant system finns för prövning av hemliga tvångsmedel enligt preventivlagen, men är mindre lämpligt när de som utsätts för tvångsmedel kan

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

kontrollera och bevaka tillämpningen av tvångsmedelsanvändningen (angående systemet med offentliga ombud enligt preventivlagen, se 6 § den lagen och t.ex. prop. 2002/03:74 s. 22 ff. och prop. 2005/06:177 s. 48 och 66). Mot denna bakgrund bör domstolar inte besluta om säkerhetszoner som första instans. Eftersom Polismyndigheten har en omfattande erfarenhet av liknande beslut, rättslig kompetens på området och förmåga att fatta snabba beslut, bör rättssäkerhetsaspekterna i övrigt i stället tillgodoses genom någon form av domstolsprövning i efterhand (se vidare avsnitt 5.4).

Sammanfattningsvis talar övervägande skäl för att beslut om att införa en säkerhetszon ska fattas av Polismyndigheten.

I första hand ankommer det på Polismyndigheten att ta ställning till vilka inom myndigheten som ska få fatta beslut om att införa en säkerhetszon. Enligt 8 § polisförordningen får Polismyndigheten delegera uppgifter som inskränker grundlagsskyddade fri- och rättigheter endast till en särskilt kvalificerad beslutsfattare som har den utbildning, kompetens och erfarenhet som krävs. Det är även viktigt att beakta att den som får beslutanderätten har mandat att fördela de resurser som krävs för en säkerhetszon. Dessa förutsättningar bör sammantaget innebära att beslut om att införa en säkerhetszon i normalfallen bör fattas av regionpolischef eller polisområdeschef.

5.2.4 Krav på att dokumentera och informera om Polismyndighetens beslut

Förslag: Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska vara skriftligt och innehålla uppgift om beslutets innebörd och omfattning, skälen för beslutet, de bestämmelser som tillämpats, vem som fattat beslutet och möjligheten att överklaga.

Polismyndigheten ska omedelbart publicera beslutet på sin webbplats och informera om det på annat verksamt sätt.

Dokumentationskrav

Ur rättssäkerhetssynpunkt är det en självklarhet att Polismyndighetens beslut om att införa en säkerhetszon ska dokumenteras,

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

liksom beslut som ändrar ett införandebeslut. I förvaltningslagen finns allmänna krav på att dokumentera förvaltningsbeslut. Enligt 3 § förvaltningslagen gäller den lagen dock endast i mycket begränsad omfattning i den brottsbekämpande verksamheten hos Polismyndigheten, vilken innefattar verksamhet som syftar till att förebygga eller förhindra brottslig verksamhet (prop. 2016/17:180 s. 287). Endast bestämmelserna om grunderna för god förvaltning och vissa av bestämmelserna om allmänna krav på handläggningen av ärenden tillämpas. Kraven på dokumentation gäller däremot inte. Det bör därför införas en skyldighet för Polismyndigheten att dokumentera beslut om en säkerhetszon.

Dokumentationskravet bör utgöras av ett krav på att ett beslut om en säkerhetszon ska vara skriftligt och innehålla vissa obligatoriska uppgifter, närmare bestämt beslutets innebörd och omfattning, skälen för beslutet, de bestämmelser som tillämpats och vem som fattat beslutet. Vidare bör beslutet innehålla en upplysning om möjligheten att överklaga, inklusive hur ett överklagande går till.

För att dokumentationskravet ska fylla sin funktion är det viktigt att Polismyndigheten formulerar sina beslut på ett tydligt och begripligt sätt. Exempelvis är det angeläget att en säkerhetszons geografiska omfattning framgår tydligt av beslutet. Det kan lämpligen göras genom att området markeras på en karta i beslutet. Vidare behöver skälen för beslutet ge en tydlig och rättvisande bild av Polismyndighetens resonemang mot bakgrund av kraven för att få införa en säkerhetszon.

De uppgifter som ligger till grund för bedömningen att det finns en påtaglig risk för en skjutning eller sprängning kan förvisso vara av känslig natur och omfattas av sekretess. Det kan t.ex. röra sig om uppgifter som polisen har om de kriminella nätverkens verksamhet, aktörer, vapentillgång och konflikter. Polismyndigheten bör dock ha goda förutsättningar att formulera beslut på ett sätt som både respekterar eventuellt sekretesskydd och tillgodoser kravet på motivering. En stor del av de uppgifter som typiskt sett kommer ligga till grund för ett beslut kan dessutom antas redan vara kända för allmänheten. Som exempel är det ofta känt för allmänheten att det skett en skjutning eller sprängning i ett visst område. Även uppgifter om de kriminella nätverkens sammansättning och verksamhet kan vara kända, t.ex. genom att de framkommit vid brottmål eller genom medierapportering.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Krav på att informera om beslut

Att ett beslut om en säkerhetszon snabbt blir känt för många berörda är av avgörande betydelse för att säkerhetszonen ska få avsedd brottsförebyggande effekt. Ur integritetssynpunkt är det viktigt eftersom det kan möjliggöra för enskilda att anpassa sig till en säkerhetszon och – i vissa fall – välja om de vill utsätta sig för den ökade risken att bli föremål för ingripande. Vidare kan det bidra till förståelse för åtgärden och därigenom motverka risken för att den upplevs som stigmatiserande och diskriminerande. Den danska polisen har upplevt att riktade informationsinsatser – om varför en visitationszon införs och vad den innebär – varit avgörande för att åtgärden ska tas väl emot (se avsnitt 3.4.2). Dessutom är det viktigt att enskilda underrättas om beslut så att de i enlighet med förslaget i avsnitt 5.4 kan tillvarata sin rätt att överklaga. Det bör därför finnas en skyldighet för Polismyndigheten att omedelbart vidta åtgärder för att informera om beslut om en säkerhetszon på ett sätt som tillgodoser dessa behov.

Vid förvaltningsbeslut krävs i regel, enligt 33 § förvaltningslagen, att förvaltningsmyndigheten så snart som möjligt underrättar den som är part om det fullständiga innehållet i beslutet, om det inte är uppenbart obehövligt. Underrättelseskyldigheten gäller dock enligt 3 § förvaltningslagen inte i den brottsbekämpande verksamheten hos Polismyndigheten. Ett alternativ är att kräva att Polismyndigheten på motsvarande sätt ska underrätta berörda. Underrättelse enligt 33 § förvaltningslagen sker i regel genom kungörelsedelgivning enligt 47 och 49 §§ delgivningslagen (2010:1972) när beslutet riktar sig mot en obestämd krets av människor. En sådan kungörelsedelgivning sker genom att myndigheten beslutar att det beslut som ska delges hålls tillgängligt viss tid hos myndigheten eller på annan plats och ett meddelande om detta och om handlingens huvudsakliga innehåll inom tio dagar från beslutet förs in i Post- och Inrikes Tidningar och, om det finns skäl till det, i ortstidning. Vidare ska ett meddelande om delgivningen skickas till någon eller några av dem som delgivningen avser för att vara tillgängligt för alla dem som avses med delgivningen.

En underrättelseskyldighet motsvarande 33 § förvaltningslagen tillgodoser dock inte alla aktuella behov. Om underrättelsen når ut snabbt är bl.a. beroende av hur myndigheten tillhandahåller beslutet

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

och när den skickar ut annonsmanus till tidningarna. Vidare framstår krav på tillhandahållande hos myndigheten och annonsering i tidning inte som den bästa metoden i alla fall för att nå ut till många berörda. Det bör därför i stället krävas att Polismyndigheten omedelbart vidtar mer verkningsfulla åtgärder. Till att börja med bör Polismyndigheten omedelbart publicera beslutet på sin webbplats. Även om det kan antas att en sådan publicering ofta kommer plockas upp av media, bör även andra mer riktade åtgärder vidtas. Som regel kan det vara lämpligt att informera lokalmedia, om den inte redan uppmärksammat beslutet på ett korrekt sätt. Andra lämpliga åtgärder kan vara olika informationsinsatser av lokalpolis, såsom att sätta upp lappar om beslutet på allmänna anslagstavlor och att informera i skolor och trossamfund om att det införts en säkerhetszon, varför den införts och vad den innebär. Vidare kan det i vissa fall vara lämpligt att sätta upp skyltar som upplyser om var det finns en säkerhetszon. Vilka åtgärder som är verkningsfulla i det enskilda fallet är dock svårt att bestämma på förhand. Det bör därför krävas att Polismyndigheten, utöver att omedelbart publicera beslutet på sin webbplats, informerar om det på annat verksamt sätt.

5.2.5 En uttrycklig skyldighet att omedelbart inskränka eller häva beslut

Förslag: Om det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det, ska Polismyndigheten omedelbart inskränka eller häva ett beslut om att införa en säkerhetszon.

Ändrade förhållanden kan innebära att den risk för skjutning eller sprängning som ligger till grund för ett beslut om att införa en säkerhetszon minskar. Ändrade förhållanden kan även innebära att Polismyndigheten inte längre kan prioritera ett område på det sätt som en säkerhetszon förutsätter. Vidare kan det komma fram omständigheter som Polismyndigheten inte kände till vid beslutstillfället och som ger vid handen att beslutet var felaktigt till att börja med. I situationer när det framkommer att det i någon mån inte finns förutsättningar för en gällande säkerhetszon, måste Polismyndigheten inskränka eller häva sitt beslut. Skyldigheten följer av allmänna principer som Polismyndigheten är bunden av, såsom behovs- och

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

proportionalitetsprinciperna. På grund av vikten av att Polismyndigheten endast använder säkerhetszoner i den utsträckning det är nödvändigt och proportionerligt, bör det dock finnas en uttrycklig skyldighet för Polismyndigheten att omedelbart inskränka eller häva ett beslut om att införa en säkerhetszon när det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det. Skyldigheten bör gälla även om beslutet är föremål för domstolsprövning. Om Polismyndigheten ändrar ett beslut som är föremål för domstolsprövning, bör den dock snabbt underrätta domstolen om det, bl.a. av processekonomiska skäl och för att motverka risken för motstridiga avgöranden.

5.3 Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon

5.3.1 Förutsättningar för ingripande

Förslag: Inom en säkerhetszon ska en polisman få kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, i den utsträckning det behövs för syftet med zonen. Åtgärderna ska endast få vidtas på allmän plats och i transportmedel på sådan plats.

Utökade befogenheter att kroppsvisitera och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål

Enligt utredarens uppdrag ligger det närmast till hands att polisen inom en zon får utökade möjligheter att genomföra kroppsvisitation och husrannsakan i fordon för att söka efter vapen och andra farliga föremål.

Polismyndigheten har framfört att polismän behöver utökade befogenheter att kroppsvisitera personer och göra husrannsakan i transportmedel. Någon anledning att begränsa polismäns befogenheter att göra husrannsakan till vissa transportmedel, t.ex. sådana som är att anse som fordon enligt 2 § lagen (2001:559) om vägtrafikdefinitioner, finns inte. Polismyndigheten har också framfört att det

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

även kan finnas behov av att genomsöka andra transportmedel än fordon, såsom båtar. Polismän bör därför få utökade befogenheter att genomsöka både fordon och andra transportmedel i en säkerhetszon.

Beträffande vilka föremål som ska få eftersökas talar syftet med säkerhetszoner – att förebygga och förhindra skjutningar och sprängningar – för att polismän endast bör kunna söka efter skjutvapen, sprängämnen och liknande. Samtidigt är det tänkbart att även andra farliga föremål kan användas i anslutning till sådan brottslighet. En begränsning till skjutvapen och sprängämnen skulle i stort inte heller medföra ett mindre integritetsintrång för enskilda. Vidare skulle en sådan begränsning inte hindra att andra farliga föremål som påträffas får tas i beslag och förverkas i enlighet med gällande lagstiftning. Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon bör därför inte vara begränsade till utökade befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter skjutvapen och sprängämnen, utan även omfatta en möjlighet att söka efter andra farliga föremål.

Ingripande ska få ske i den utsträckning det behövs för syftet med säkerhetszonen

Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon behöver vara vidare än deras nuvarande förebyggande befogenheter för att nå sitt syfte. De nuvarande befogenheter som främst är relevanta att jämföra med är kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 polislagen och husrannsakan i fordon och båt enligt 20 a § polislagen. Befogenheterna innebär att det vid varje enskilt ingripande måste finnas en typiskt sett stor risk för att vapen eller andra farliga föremål ska komma till användning vid våldsbrott. Avseende husrannsakan finns också ett uttryckligt krav på att det ska kunna antas att ett farligt föremål kommer påträffas. Som framgår av avsnitt 4.1 kan det finnas ett sådant krav även avseende kroppsvisitation. I vilket fall ligger det implicit i kravet på risk för våldsanvändning med farliga föremål. För att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska vara tillräckligt effektiva och bättre motsvara polisens behov, måste polismän kunna ingripa även när riskerna i det enskilda fallet är mindre konkreta och individspecifika.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Ett alternativ är att polismän fritt får välja vilka personer de ska kroppsvisitera och vilka transportmedel de ska genomsöka i en säkerhetszon, utan krav på någon form av risk eller annan anledning till ingripandet. Det finns dock inte något behov av att kunna ingripa mot alla i en säkerhetszon. Om en säkerhetszon har införts mot bakgrund av en konflikt mellan två kriminella nätverk kan det t.ex. inte finnas behov av att kroppsvisitera andra än de som kan ha koppling till de nätverken på något sätt. Det är således varken behövligt eller effektivt och följaktligen inte heller proportionerligt med så vida befogenheter. Vidare skulle sådana befogenheter ändå begränsas av ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna som gäller vid all tvångsmedelsanvändning (se vidare avsnitt 3.1.5). Med andra ord skulle en lagstiftning som inte innehåller några uttryckliga krav för ingripande ändå innebära att det måste finnas t.ex. ett behov av ingripande i det enskilda fallet. Ett liknande alternativ är att polismän endast får genomföra stickprovskontroller inom en säkerhetszon i den meningen att ingripanden ska ske med ett visst intervall eller att urvalet ska vara representativt för området eller liknande. Sådana befogenheter skulle visserligen ha fördelar på det sättet att de minskar riskerna för diskriminering. De skulle dock samtidigt innebära att ingripanden företas helt i onödan, t.ex. när det varken finns minsta risk för att personen i fråga bär på något vapen eller att personen har någon form av association till aktuella grupperingar. Ett sådant polisiärt arbetssätt är varken effektivt eller proportionerligt.

Polismäns befogenheter att ingripa bör alltså inte vara oinskränkta eller endast innebära en möjlighet att göra stickprovskontroller i den mening som beskrivits ovan. Ett rimligt krav är i stället att det ska finnas anledning att ingripa för det syfte som aktuell säkerhetszon har införts, dvs. för att förebygga eller förhindra en sådan skjutning eller sprängning som det finns en påtaglig risk för. Bedömningen av om det finns ett sådant behov av att ingripa bör utgå från en bedömning av om det i det enskilda fallet finns en förhöjd risk för att det påträffas ett farligt föremål som kan komma till användning vid aktuell brottslighet. För att befogenheterna ska vara tillräckligt effektiva kan det dock inte krävas att underlaget är så individspecifikt eller konkret att det kan sägas att risken är stor. Däremot bör bedömningen, på liknande sätt som enligt annan tvångsmedelsreglering, bygga på faktiska omständigheter såsom

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

underrättelser, tips, iakttagelser och polisiär erfarenhet. Det måste i efterhand gå att peka på vilka omständigheter som legat till grund för ett ingripande. Lagtexten kan utformas så att ingripande får ske i den utsträckning det behövs för syftet med säkerhetszonen.

Som exempel bör det kunna finnas ett behov av att ingripa om en person eller ett fordon motsvarar en riskprofil eller liknande som arbetats fram med hjälp av polisiära erfarenheter av motsvarande situationer eller underrättelser. Detsamma gäller om en person tidigare varit involverad i allvarlig våldsbrottslighet, är klädd på ett visst sätt eller beter sig avvikande. Det måste dock alltid utifrån omständigheterna finnas ett behov av ingripande utifrån det syfte som säkerhetszonen har införts. Ett sådant behov kan aldrig motiveras enbart eller i huvudsak på grund av faktisk eller förmodad etnicitet eller nationalitet.

Vid ett ingripande inom en säkerhetszon kommer behovs- och proportionalitetsprinciperna gälla. Det innebär bl.a. att det ingrepp som en kroppsvisitation eller husrannsakan innebär inte får vara större än vad som behövs för att uppnå det avsedda resultatet. Som regel bör det t.ex. vara tillräckligt med en kroppsvisitation som består i att polismannen systematiskt känner i eller utanpå fickor och kläder samt eventuellt kontrollerar medförda väskor och liknande. Vidare bör den hänsyn som omständigheterna medger iakttas. I den mån någon måste ta av sig kläderna eller blotta intima delar av sin kropp bör personen som regel beredas möjlighet att skyla sig.

De utökade befogenheterna ska bara gälla på allmän plats och i transportmedel på sådan plats

Polismän behöver inte vidare befogenheter på alla platser inom en säkerhetszon för att befogenheterna ska ha en tillräckligt preventiv verkan och trygga allmänheten. Däremot behöver de vidare befogenheterna omfatta en stor del av de platser inom en zon där allmänheten har rätt att vistas.

Ett begrepp som avser vissa sådana platser är ”offentlig plats” enligt 1 kap. 2 § ordningslagen. Begreppet omfattar allmänna vägar och vissa hamnar samt vägar, gator, torg, parker och andra platser som i detaljplan är redovisade som allmän plats och har upplåtits för sitt ändamål. Även andra landområden och utrymmen inomhus som stadigvarande används för allmän trafik är att anse som offentliga

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

platser. Det kan t.ex. handla om gång-, cykel- och bilvägar, torg inom s.k. storkvarter och större parkeringsplatser som är avsedda för allmänheten (prop. 1992/93:210 s. 49 ff. och 237 ff.).

Ett begrepp som omfattar fler platser dit allmänheten har tillträde är ”allmän plats”. Begreppet förekommer i flera straffrättsliga lagstiftningar, däribland 16 kap. 11 och 16 §§ brottsbalken och 1 § lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (knivlagen). En allmän plats anses i den regleringen vara varje plats, inom- och utomhus, som är upplåten för eller regelbundet besöks av allmänheten, såsom gator, torg, parker, väntsalar, tunnelbanestationer och järnvägsstationer. Om allmänheten har tillträde endast under vissa tider är platsen allmän under denna tid men inte i övrigt. Även tåg, hotell, restauranger, butiker, biografer, kyrkogårdar, bad- och campingplatser, idrottsområden, utrymmen i allmänna kommunikationsmedel, entréer och väntrum på sjukhus och i myndigheters lokaler och liknande utgör allmänna platser i den mån och under den tid allmänheten har tillträde till dem. Utanför begreppet allmän plats faller dels enskilda områden dit allmänheten inte har tillträde, dels skog och mark (se t.ex. prop. 1989/90:129 s. 10).

Eftersom offentliga platser endast omfattar en mer begränsad del av sådana platser där allmänheten har rätt att vara och där skjutningar och sprängningar sker, är det inte lämpligt att begränsa polismäns särskilda befogenheter inom en säkerhetszon till sådana platser. För att säkerhetszoner ska ha en tillräcklig effekt bör polismäns befogenheter i stället gälla på sådana platser som är att anse som allmänna platser inom en säkerhetszon. Det har rått en del osäkerhet kring om ett fordon på allmän plats i sig är att anse som en allmän plats. I knivlagen och andra lagar finns därför bestämmelser som på olika sätt – förutom allmän plats – gäller fordon på allmän plats (se t.ex. 1 § knivlagen och prop. 1999/00:27 s. 82 f.). Nu aktuell bestämmelse bör därför utformas så att det tydligt framgår att de särskilda befogenheterna också gäller i transportmedel som står på allmän plats.

Det bör övervägas om polismän även bör få utökade befogenheter på andra platser där människor brukar samlas än sådana som är att anse som allmänna platser, såsom företags- och föreningslokaler och skol- och universitetsområden dit allmänheten inte har tillträde. Skjutningar och sprängningar kopplade till konflikter mellan

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

kriminella nätverk kan ske på sådana platser och då innebära stora risker. Redan utökade befogenheter att ingripa på allmän plats inom en säkerhetszon bör dock ha en tillräcklig effekt även på andra platser inom zonen. Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon bör därför inte gälla på andra ställen än allmänna platser och i transportmedel som står på sådana platser.

Förhållandet till andra befogenheter

Förslaget innebär att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon får användas för att förebygga och förhindra brott, men inte för att utreda brott. Befogenheterna kommer därför inte gälla i de fall som rättegångsbalken tar sikte på, dvs. användning av tvångsmedel i en förundersökning för att utreda brott. Det innebär inte att alla ingripanden i en säkerhetszon måste upphöra så snart en förundersökning har inletts om t.ex. förberedelse till mord eller vapenbrott. Ingripande får inte göras för att utreda ett brott som är föremål för förundersökning, men det kan fortfarande finnas förutsättningar för ingripanden utifrån det syfte som säkerhetszonen har införts.

De särskilda befogenheterna får naturligtvis inte användas för att kringgå bestämmelserna om tvångsmedel i rättegångsbalken. Om det finns förutsättningar för det ska en förundersökning inledas och rättegångsbalkens regler tillämpas för att utreda det aktuella brottet. En annan sak är att det i vissa fall kommer att vara svårt att avgöra om en förundersökning bör inledas eller om ingripanden kan ske med stöd av nu föreslagna bestämmelser. Ofta finns dock inte förutsättningar att inleda förundersökning i det tidiga skede av ett händelseförlopp som befogenheterna är avsedda för. Gränsdragningsfrågorna uppkommer dessutom även med de befintliga befogenheterna att använda tvångsmedel i skedet före en förundersökning. Dessa frågor bör därför lösas på samma sätt som enligt den befintliga regleringen.

De föreslagna befogenheterna överlappar till viss del dagens polisiära befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte. Det kommer finnas situationer när det finns förutsättningar för ingripande både enligt nu föreslagna bestämmelser och andra, såsom de i 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen. Som utgångspunkt är det önskvärt att befogenheter inte

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

överlappar på detta sätt, bl.a. eftersom det får till följd att polismän har flera befogenheter att förhålla sig till i en situation. Det är dock svårt att komma ifrån i detta fall. Polismän måste även kunna använda andra förebyggande befogenheter i en säkerhetszon eftersom de har funktioner som inte kan tillgodoses med nu föreslagna befogenheter. Som exempel måste polismän kunna ingripa för att förebygga annan typ av våldsbrottslighet än skjutningar och sprängningar i en säkerhetszon. Några betydande svårigheter för polismän att orientera sig i vilka befogenheter som kan vara aktuella i en säkerhetszon bör överlappningen inte heller ge upphov till.

Det finns idag ingen reglering som förtydligar hur polismäns befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte förhåller sig till befogenheterna att använda tvångsmedlen i en förundersökning. Något särskilt behov av att införa en sådan reglering avseende befogenheterna i en säkerhetszon finns inte. Att befogenheterna inte får användas för att utreda brott framgår tydligt ändå. Det bör inte heller införas någon reglering om förhållandet mellan de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon och andra förebyggande befogenheter. Att även andra förebyggande befogenheter får användas i en säkerhetszon framgår redan genom avsaknaden av begränsningar.

5.3.2 Ingripande mot barn

Förslag: De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska få användas mot barn, även barn som är yngre än 15 år.

Bedömning: Det behövs ingen särskild bestämmelse för att reglera att befogenheterna även ska få användas mot barn.

Med hänsyn bl.a. till barns särskilda sårbarheter finns det anledning att vara restriktiv med att använda tvångsmedel mot barn. Ju yngre ett barn är, desto större restriktivitet är påkallad. Enligt uppdraget ska utredaren också särskilt ta ställning till om tvångsmedel inom en zon, för att undvika att barn utnyttjas av den organiserade brottsligheten, ska få företas mot barn under 15 år. Frågan att ta ställning till är följaktligen om polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon ska få användas mot barn, även de som är yngre än 15 år.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Dagens befogenheter får användas mot barn

Ett barn som är under 15 år är inte straffmyndigt. Om ett barn har begått ett brott innan han eller hon fyllt 15 år får han eller hon inte dömas till påföljd (1 kap. 6 § brottsbalken). En förundersökning får inte heller inledas med anledning av misstanke om ett sådant brott. Brottet kan i vissa fall i stället utredas enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Enligt LUL får också vissa tvångsmedel enligt rättegångsbalken, i begränsad utsträckning, användas mot den misstänkte. Kroppsvisitation, husrannsakan och vissa andra tvångsmedel enligt rättegångsbalken får enligt 36 § LUL företas om det finns särskilda skäl. Kravet på särskilda skäl innebär att restriktivitet är påkallad. I allmänhet bör det finnas misstanke om allvarligare brott eller brottslighet av större omfattning (prop. 1983/84:187 s. 29). Den 29 juni 2023 beslutade regeringen att tillsätta en utredning som bl.a. ska ta ställning till om möjligheterna att använda tvångsmedel mot brottsmisstänkta personer som inte har fyllt 15 år ska utökas (dir. 2023:102).

I polislagen finns inga särskilda undantag eller restriktioner om användning av tvångsmedel mot barn. Avsikten förefaller också ha varit att kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen som utgångspunkt ska kunna företas mot barn. I förarbetena till 19 § andra stycket 1 polislagen uttalas nämligen att befogenheten är avsedd att kunna användas bl.a. vid konfrontationer mellan ungdomsgäng (prop. 1986/87:115 s. 11 f.). Bestämmelsen i 20 a § polislagen är utformad med 19 § andra stycket 1 polislagen som förebild. Flera näraliggande regleringar om tvångsmedel i förebyggande syfte saknar också undantag för barn med hänsyn till att tvångsmedlen är avsedda att kunna användas mot dem. Som exempel innehåller lagen med särskilda bestämmelser om polisiära befogenheter i gränsnära områden inga undantag för barn på grund av att kroppsvisitation och husrannsakan enligt den lagen ska kunna användas mot barn (prop. 2022/23:109 s. 30). Eftersom det inte finns några undantag eller restriktioner i polislagen likt de i LUL, får tvångsmedel enligt polislagen användas mot barn, även de som är under 15 år. Polismyndigheten är av samma uppfattning. Vidare har JO i ett beslut från 2022 gjort bedömningen att polisen som utgångspunkt får

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

kroppsvisitera den som är under 15 år med stöd av 19 § andra stycket 1 polislagen (se beslut den 24 oktober 2022, dnr 7201-2020).

Det bör dock framhållas att det i den juridiska litteraturen har hävdats att inhämtning enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen) inte får användas mot barn under 15 år. Inhämtning enligt inhämtningslagen är att anse som ett hemligt tvångsmedel som får användas för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet (2 § inhämtningslagen). Att lagstiftaren genom 36 f § LUL uttryckligen har tagit ställning mot användningen av hemliga tvångsmedel mot brottsmisstänkta barn under 15 år och att det inte finns någon bestämmelse i inhämtningslagen som föreskriver att inhämtning får användas mot någon som inte är straffmyndig, har i litteraturen ansetts innebära att inhämtning mot barn under 15 år inte är tillåten (se Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, upplaga 5, 2022, s. 836 f.). Den utredning som nämns ovan, som ska ta ställning till om möjligheterna att använda tvångsmedel mot brottsmisstänkta barn under 15 år ska utökas, ska även ta ställning till hur preventiva tvångsmedel enligt inhämtningslagen och andra lagar ska få användas mot barn under 15 år (dir. 2023:102).

Oavsett vad som framförs i den juridiska litteraturen om inhämtningslagen kan regleringen i LUL inte anses begränsa möjligheten att använda tvångsmedel enligt polislagen. Regleringen i LUL anger vad som gäller för tvångsmedelsanvändning i brottsutredning mot brottsmisstänkta barn under 15 år. De krav för tvångsmedelsanvändning som framställs där gäller därför inte för användning av tvångsmedel enligt polislagen. Frånvaron av en bestämmelse i polislagen som anger att tvångsmedel får användas mot barn under 15 år innebär inte heller att polislagen är för otydlig i det avseendet. Det vore snarare främmande med en sådan bestämmelse i polislagen, eftersom straffmyndighetsåldern saknar särskild relevans för användning av tvångsmedel för de syften som polislagen reglerar. En annan sak är att det vore önskvärt att lagstiftaren tydligare – och med beaktande av barns särskilda rättigheter – hade tagit ställning till att tvångsmedel enligt polislagen får användas mot barn under 18 år.

Sammanfattningsvis finns det inte någon särreglering för användning av tvångsmedel mot barn enligt polislagen. Polismän kan därför som utgångspunkt använda kroppsvisitation och husrannsakan

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen mot barn, inklusive de som är under 15 år.

De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska få användas mot barn

Som framgår av avsnitt 3.5.3 och 3.5.5 involverar och utnyttjar de kriminella nätverken regelmässigt barn under 18 år i sin verksamhet, inklusive för skjutningar och sprängningar. Särskilt oroväckande är att problematiken sträcker sig långt ner i åldrarna på ett sätt som inte synes ha förekommit tidigare. Barn, inte sällan under 15 år, används ofta för att transportera vapen, bl.a. till skjutningar. Ungdomar rekryteras också frekvent för att utföra skjutningar och sprängningar.

Att barn ofta involveras i nätverksrelaterade skjutningar och sprängningar medför att Polismyndighetens behov av vidare befogenheter, för att effektivare kunna förebygga och förhindra sådan brottslighet, även innefattar ett behov av att kunna ingripa mot barn. För att effektivare kunna förhindra skjutningar och sprängningar är det snarast en förutsättning att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon får användas mot barn, även de som är yngre än 15 år.

Förutom att det är viktigt att skydda barn och andra från skjutningar och sprängningar, är det angeläget med åtgärder som motverkar att barn utnyttjas av de kriminella nätverken på det sätt som de gör idag. De barn som används för t.ex. skjutningar och sprängningar löper stora risker för sin utveckling, liv, hälsa och trygghet. Problemet behöver naturligtvis angripas från olika håll med åtgärder som riktas mot olika riskfaktorer, såsom skola och familj- och bostadssituationer. Även det brottsförebyggande arbetet, inklusive användning av förebyggande tvångsmedel, kan spela en viktig roll. Om de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon även får användas mot barn bör det minska benägenheten att ge barn uppdrag som vapenbärare och att utföra skjutningar och sprängningar i sådana zoner. I viss mån bör det även kunna minska benägenheten hos barn själva att åta sig sådana uppdrag och att bära vapen i en säkerhetszon. Om ett barn påträffas med vapen ger det vidare en viktig signal till de sociala myndigheterna att det kan behövas åtgärder för att bryta en destruktiv utveckling för barnet.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Mot att skydda barn från det integritetsintrång som ökade befogenheter innebär står alltså effektivare verktyg för att förhindra skjutningar och sprängningar som också ger barn ett bättre skydd mot det våld och utnyttjande som den brottsligheten innefattar. Även med beaktande av den restriktivitet som bör gälla för användning av tvångsmedel mot barn väger sistnämnda intressen över. Polismäns särskilda befogenheter i en säkerhetszon bör således få användas mot barn, även de som är yngre än 15 år.

Det ska framhållas att ett beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan som direkt eller indirekt rör ett barn måste fattas med särskild omsorg. Åtgärden ska vara förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder bl.a. att de hänsyn som enligt konventionen ska tas till barnets bästa och barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden. Dessa hänsyn väger tyngre ju yngre barnet är. Andra, mindre ingripande åtgärder ska alltid väljas i första hand. Om ett barn kroppsvisiteras kan det i vissa fall vara lämpligt att kontakta barnets vårdnadshavare.

Någon bestämmelse om att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon får användas mot barn behöver inte införas. Polislagen och annan näraliggande reglering innehåller inte sådana bestämmelser trots att tvångsmedel enligt de lagarna får användas mot barn. Vidare skulle en bestämmelse om att befogenheterna i en säkerhetszon får användas mot barn få det att framstå som att andra polisiära befogenheter inte får användas mot barn.

5.3.3 Dokumentationskrav

Förslag: Protokoll ska föras över kroppsvisitationer enligt polislagen på samma sätt som gäller för andra ingripanden enligt den lagen.

Dagens krav på att dokumentera ingripanden enligt polislagen

Enligt 27 § polislagen ska protokoll föras över ingripanden som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll ska också föras över husrannsakan och liknande åtgärder enligt

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

polislagen samt vid omhändertagande av föremål. Av protokollet ska det framgå vem som har fattat beslutet, grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats, vem eller vilka som har deltagit i ingripandet, vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot, tiden för ingripandet samt vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet. I Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation enligt 27 och 28 §§ polislagen (RPSFS 2011:12, FAP 100-2) reglerades fram till och med den 30 november 2023 vilka blanketter som ska användas vid dokumentationen. I föreskrifterna gavs som ett allmänt råd att kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket eller 23 § andra stycket polislagen bör dokumenteras på viss angiven blankett. Styrning och vägledning för polismän när det gäller dokumentation enligt 27 och 28 §§ polislagen sker numera genom för ändamålet framtagna it-stöd, handböcker, riktlinjer eller rutiner för berörd verksamhet. I 29 kap. 9 och 13 §§ rättegångsbalken finns krav på att dokumentera kroppsvisitationer och husrannsakningar som beslutas enligt det regelverket. Även enligt lagen med särskilda bestämmelser om polisiära befogenheter i gränsnära områden ska kroppsvisitationer och husrannsakningar dokumenteras, se 11 § den lagen.

Det generella kravet i 27 § polislagen på att dokumentera polisingripanden infördes 1998. Dessförinnan fanns det inga uttryckliga regler om dokumentation av polisingripanden som gjordes enligt polislagen. Som skäl för införandet anförde regeringen att bestämmelser om dokumentation av polisingripanden har stor betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt, eftersom det tydliggör att en polisman före ett ingripande måste ta ställning till om förutsättningarna för ingripandet är uppfyllda och att det medför en önskvärd kontroll av polisens verksamhet. Regeringen delade därför den underliggande utredningens bedömning om att en bestämmelse om dokumentationsskyldighet borde införas i polislagen. För att undvika dubbelreglering ansåg regeringen dock att den föreslagna regeln – till skillnad från vad den underliggande utredningen föreslagit – inte skulle gälla dokumentation över beslag, husrannsakan enligt rättegångsbalken, kroppsvisitation och kroppsbesiktning (prop. 1996/97:175 s. 63 f.).

Som JO också anfört innebär 27 § polislagen att det bara finns en lagstadgad skyldighet att dokumentera en kroppsvisitation enligt polislagen om ett föremål omhändertas i samband med ingripandet

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

(se bl.a. beslut den 18 september 2009, dnr 1902-2008). Polismyndigheten är av samma uppfattning. Det är dock oklart i vilken mån 27 § polislagen, som alltså stadgar att protokoll ska föras vid omhändertagande av föremål, innebär en skyldighet att dokumentera mer av en sådan kroppsvisitation än det föremål som omhändertagits i samband med ingripandet.

Uttalanden om vikten av dokumentation och dokumentationskrav

JK och JO har vid flera tillfällen riktat kritik mot polisen för bristfällig dokumentation i samband med husrannsakningar och kroppsvisitationer enligt polislagen (se t.ex. JK:s beslut den 11 juli 2019, dnr 2088-19-4.3.2, den 13 januari 2020, dnr 4886-19-4.3.2, och den 8 september 2020, dnr 1979-20-4.3.2, och JO:s beslut den 7 november 2018, dnr 6908-2016, och den 20 mars 2020, dnr 5316-2018). I besluten betonar JK och JO ofta vikten av att polisen dokumenterar de omständigheter som har legat till grund för bedömningen att en tvångsåtgärd är lagenlig. Knapphändighet i fråga om dokumentation försvårar för JK och JO att i efterhand kontrollera att det har funnits tillräckliga skäl för åtgärden och att beslut har fattats på rätt nivå. Följden kan bli antingen att JK och JO bedömer att åtgärden inte varit lagenlig, trots att den kanske har varit det, eller att olika brister i beslut eller verkställighet måste lämnas obeaktade.

Av kontroll- och rättssäkerhetsskäl anser JO att kroppsvisitationer enligt polislagen bör dokumenteras oavsett om det finns krav på att göra det eller inte (se JO:s beslut den 18 september 2009, dnr 1902-2008). I en granskning av polisens användning av bl.a. kroppsvisitationer enligt 19 § andra stycket 1 polislagen, har JO även uttryckt att dokumentationskravet i 27 § polislagen bör utvidgas så att det omfattar alla sådana kroppsvisitationer (beslut den 26 september 2023, dnr 2199-2023).

Brå har i en rapport om profilering och likabehandling anfört att det är nödvändigt för Polismyndigheten att på strategisk nivå börja följa upp arbetet med kontroller och tvångsåtgärder. För att kunna göra det menar Brå att dokumentationskraven behöver stärkas. Som exempel framkommer i rapporten att frånvaron av ett generellt krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen medför svårigheter att belysa och följa upp sådana ingripanden ur lika-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

behandlingsperspektiv (Brås rapport Polisens arbete med profilering och likabehandling [2023:12] s. 118 och 122 f.).

Ett generellt krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen

Som framförs i förarbetena till 27 § polislagen har krav på dokumentation av polisingripanden en stor betydelse ur kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt. För det första tydliggör ett sådant krav att en polisman före ett ingripande måste ta ställning till om förutsättningarna för ingripandet är uppfyllda. För det andra möjliggör det en kontroll av verksamheten i efterhand. Om dokumentationen är bristfällig, eller i värsta fall saknas, är det som JK och JO påtalat svårt att kontrollera om det har funnits tillräckliga skäl för åtgärden och att beslut har fattats på rätt nivå. Bristande dokumentation gör det även svårt att följa upp och belysa ingripanden ur likabehandlingsperspektiv. Det är därför angeläget att det finns en skyldighet att dokumentera kroppsvisitationer och husrannsakningar i säkerhetszoner. Vid ett beslut om husrannsakan i en säkerhetszon kommer dokumentationskravet i 27 § polislagen att gälla eftersom det omfattar alla husrannsakningar enligt den lagen. Däremot behöver den paragrafen utvidgas till att omfatta kroppsvisitationer i säkerhetszoner enligt nu föreslagna bestämmelser i polislagen. Detta väcker frågan om det även bör införas krav på att dokumentera andra kroppsvisitationer enligt polislagen.

De kontroll- och rättssäkerhetsskäl som talar för ett krav på att dokumentera kroppsvisitationer i säkerhetszoner gör sig också gällande avseende andra kroppsvisitationer enligt polislagen. Avsikten när det generella dokumentationskravet i 27 § polislagen infördes verkar också ha varit att det skulle gälla ett generellt krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen. Något sådant krav finns dock inte, varken i polislagen eller i annan lagstiftning. Polismyndigheten har tillfrågats hur den ställer sig till ett generellt krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen. Myndigheten har svarat att det är lämpligt att kroppsvisitationer enligt polislagen dokumenteras. Mot att införa ett generellt krav talar främst att det skulle innebära en ökad administrativ börda för Polismyndigheten. De angelägna kontroll- och rättssäkerhetsskäl som talar för ett sådant krav väger dock klart tyngre. Dokument-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ationskravet i 27 § polislagen bör därför utvidgas så att det omfattar alla kroppsvisitationer enligt den lagen.

5.4 Överklagande

Förslag: Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska få överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Ett överklagande ska ha kommit in till Polismyndigheten inom tre veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats.

Det ska krävas prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon ska handläggas skyndsamt.

Bedömning: Det bör inte införas någon möjlighet att överklaga en polismans beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan enligt nu föreslagna bestämmelser.

5.4.1 En möjlighet att överklaga beslut om en säkerhetszon

Överklagande till allmän förvaltningsdomstol

Som framgår av avsnitt 5.2.3 medför rättssäkerhetsskäl att Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon bör kunna komma under domstolsprövning. Ett alternativ är att Polismyndighetens beslut alltid ska underställas domstol. Liknande ordningar finns t.ex. i 12 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och 4 § epizootilagen (1999:657). I många fall kombineras dock ett underställande med någon form av rätt att överklaga. Ett annat alternativ är att beslut får överklagas till domstol. Dessa alternativ har olika fördelar och nackdelar.

Ett underställande skulle innebära en förstärkning av enskildas rättssäkerhet på så sätt att beslut alltid kommer under prövning av ett från Polismyndigheten oberoende organ. Vidare kan en sådan prövning i regel ske mycket snabbt, vilket är av särskilt värde eftersom ett beslut om att införa en säkerhetszon som utgångspunkt ska gälla direkt och som längst i två veckor. Samtidigt kan det ifrågasättas om det är befogat att alla Polismyndighetens beslut om en

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

säkerhetszon automatiskt ska komma under domstolsprövning, med tanke på den kompetens som Polismyndigheten besitter och de befogenheter att fatta ingripande beslut som myndigheten har i övrigt och som inte överprövas alls. Ett underställande kommer vidare inte innebära en kontradiktorisk process där enskilda kommer kunna komma till tals och få sina invändningar prövade.

En möjlighet att överklaga har bl.a. den fördelen att enskilda får en möjlighet att komma till tals och få sina invändningar prövade. Vidare kan en överklagandemöjlighet utformas på så sätt att beslut endast kommer under domstolsprövning när det finns ett berättigat intresse av det. Samtidigt kan antas att prövningen av ett överklagat beslut om en säkerhetszon typiskt sett tar längre tid än att pröva ett underställt beslut. Vidare kan konstateras att enskildas personliga intressen – till skillnad från t.ex. integritetsintresset i stort – sällan kommer att vara avgörande för prövningen. Däremot kan andra slags invändningar naturligtvis ha större betydelse. Sammanfattningsvis är bedömningen att skälen för en möjlighet att överklaga väger tyngre än andra alternativ. Frågan är då om besluten ska kunna överklagas till allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

Allmänna domstolar hanterar en mängd beslut och ärenden som är kopplade till den brottsbekämpande verksamheten, inklusive beslut om tvångsmedel under förundersökning. Däremot är det ovanligt att allmän domstol är involverad i skedet innan en förundersökning har inletts. Även om allmän domstol ger tillstånd till användning av hemliga tvångsmedel enligt preventivlagen (6 § den lagen), är alltså brottsförebyggande verksamhet typiskt sett främmande för de allmänna domstolarna. I preventivlagens fall är det dessutom så att den huvudsakligen tillämpas i situationer när en förundersökning är nära förestående, till skillnad från nu aktuella befogenheter som är avsedda att kunna tillämpas i ett mycket tidigare skede. När det gäller de allmänna domstolarna är det också principiellt sett tveksamt att låta dem besluta om olika åtgärder i det brottsförebyggande arbetet eftersom det kan finnas risk för att domstolarnas roll som oberoende prövningsinstans i brottmål ifrågasätts, i varje fall när åtgärderna senare leder fram till åtal.

Några motsvarande principiella skäl mot att låta de allmänna förvaltningsdomstolarna pröva överklagade beslut om säkerhetszoner finns inte. Huvudregeln enligt svensk rätt är också att en förvaltningsmyndighets beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

De allmänna förvaltningsdomstolarna är därmed vana vid beslut som inbegriper intresseavvägningar mellan allmänna och enskilda intressen och därtill har de erfarenhet av polisfrågor. Till exempel prövar allmän förvaltningsdomstol efter överklagande beslut om spärr- och smittförklaringar enligt epizootilagen och Polismyndighetens beslut om tillstånd att ordna allmän sammankomst eller offentlig tillställning enligt ordningslagen. Övervägande skäl talar därför för att Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Av 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att ett beslut ska överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets ärendet först prövats. Någon anledning att frångå denna ordning och exempelvis koncentrera mål om säkerhetszoner till en viss förvaltningsrätt finns inte.

Vem som ska få överklaga

I fråga om vem som ska få överklaga Polismyndighetens beslut är de krav som normalt gäller för överklagande av förvaltningsbeslut en naturlig utgångspunkt. Enligt 42 § förvaltningslagen får en förvaltningsmyndighets beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Paragrafen ger enbart en allmän riktlinje för hur frågan om vem eller vilka som har klagorätt ska bedömas. De principer som arbetats fram genom praxis är i stället avgörande.

Klagorätt har i första hand den som är part. För att någon som inte haft partsställning i ärendet hos beslutsmyndigheten ska få klagorätt har i praxis uppställts ett krav på att beslutet har eller är ägnat att få faktiska – och inte obetydliga – verkningar som även påverkar den som överklagar. Vidare har krävts att den som berörs företräder ett intresse i saken som på något sätt erkänts av rättsordningen och som är möjligt att beakta vid sakens prövning, dvs. som kunnat påverka prövningen i första instans (se t.ex. MÖD 2019:19, HFD 2014 ref. 8, RÅ 2006 ref. 9, RÅ 1994 ref. 82 och RÅ 1994 ref. 30). Klagorätt kan dock också motiveras av andra skäl, t.ex. att klaganden haft ett beaktansvärt intresse av att få de rättsliga förutsättningarna för ett beslut överprövade (se t.ex. RÅ 1994 ref. 82, RÅ 1995 ref. 77 och RÅ 2006 ref. 9).

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Den avgränsning av klagorätten som normalt gäller för överklagande av förvaltningsbeslut förefaller rimlig också i nu aktuellt fall. Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon bör därför få överklagas av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. För överklagande till kammarrätt kommer 33 § andra stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) att gälla. Vid prövningen av om en enskild har rätt att överklaga ett beslut om en säkerhetszon bör den rättspraxis som finns beträffande vem som får överklaga enligt 42 § förvaltningslagen och äldre motsvarande bestämmelser vara vägledande. Det innebär bl.a. att beslutet måste ha faktiska verkningar i förhållande till det intresse som personen representerar. De intressen som skulle kunna vara aktuella är integritetsintressen och vissa andra tredjemansintressen som Polismyndigheten ska beakta inom ramen för sin proportionalitetsbedömning (se avsnitt 5.2.1). Exempelvis skulle en näringsidkare som bedriver verksamhet inom en säkerhetszon möjligen kunna påverkas på ett sådant sätt att klagorätt föreligger.

En näraliggande fråga är om enskilda som berörs på ett sådant sätt att de har rätt att överklaga i någon mån bör pekas ut i lagtext. Det skulle i viss mån underlätta både för enskilda och för domstolen. Samtidigt är det viktigt att alla och endast de med beaktansvärda intressen i saken får det skydd som klagorätten innebär. Vidare är klagorätt enligt 42 § förvaltningslagen långt ifrån en ovanlig företeelse, även när det gäller beslut som påverkar en obestämd krets av personer. Vilka kategorier av enskilda som har rätt att överklaga bör därför inte anges i lagtext utan lämnas till rättstillämpningen.

Beräkning av överklagandetid

För att en enskild ska kunna få sitt överklagande prövat krävs enligt 6 a § förvaltningsprocesslagen att det lämnats in till den beslutande myndigheten inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Det är tidpunkten då klaganden underrättades om beslutets innehåll genom beslutsmyndighetens åtgärder som är avgörande för beräkningen av denna frist (jämför 33 § förvaltningslagen). Ofta sker sådan underrättelse genom delgivning.

Även om ett beslut om att införa en säkerhetszon som längst ska gälla i två veckor finns det inte anledning att frångå den stadgade

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

överklagandetiden. Om ett beslut slutat gälla när handlingarna efter rättidsprövning har lämnats över till domstolen, kommer domstolen således få bedöma om det ändå finns skäl att pröva överklagandet. Däremot framstår det inte som ändamålsenligt att knyta tiden för överklagande till när klaganden fick del av beslutet, eftersom någon sådan underrättelseskyldighet inte föreslås. I stället bör tiden räknas från den dagen då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats (se avsnitt 5.2.4). En sådan ordning bör också tillgodose de rättssäkerhetskrav som kan ställas för överklagande av nu aktuella beslut.

Förfarandet vid domstol

Beträffande domstolens handläggning gäller förvaltningsprocesslagens bestämmelser. Den lagen innehåller bl.a. regler om vad ett överklagande ska innehålla, inhibition, skriftväxling, muntlig förhandling och beslut. Vidare gäller lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, som exempelvis stadgar att en förvaltningsrätt som utgångspunkt är domför med en lagfaren domare och tre nämndemän (17 §). Dessa regler framstår också till största del som ändamålsenliga. I viss mån finns det dock anledning att avvika från eller komplettera förvaltningsprocesslagens bestämmelser, vilket behandlas nedan.

Skyndsam handläggning

Med hänsyn till att ett beslut om att införa en säkerhetszon som utgångspunkt ska gälla omedelbart och som längst i två veckor, finns det i regel ett behov av att handläggningen hos domstol sker skyndsamt. Om så inte sker riskeras överklaganderättens syfte. Det bör därför införas ett krav på att mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon ska handläggas skyndsamt.

Oavsett skyndsamhetskrav kan det förekomma att ett beslut slutar gälla under domstolens handläggning. I sådana fall finns det som utgångspunkt inte skäl för domstolen att ta ställning till överklagandet, eftersom beslutet inte längre påverkar den klagandes situation. Målet ska således normalt sett skrivas av. Det har dock i förvaltningsdomstolarna utarbetats en praxis som innebär att sak-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

prövning i vissa fall ändå kan ske trots att den fråga som en överinstans ska pröva anses ha fallit. Det handlar om när klaganden får anses ha ett befogat intresse av att kunna få saken prövad (se t.ex. RÅ 1986 ref. 150, RÅ 1991 ref. 58 och RÅ 1999 ref. 26) eller då en prövning bedöms vara av intresse med hänsyn till domstolarnas uppgift att vägleda rättstillämpningen (se t.ex. RÅ 1986 ref. 108 och RÅ 2005 ref. 84). Det kan dessutom uppkomma situationer då Europakonventionen kräver att en sakprövning sker trots att saken är överspelad (se t.ex. HFD 2020 ref. 26).

Prövningstillstånd

Oftast krävs prövningstillstånd för att kammarrätten ska pröva överklagande av ett beslut som förvaltningsrätten har meddelat. Prövningstillstånd bör krävas även vid överklagande av förvaltningsrättens beslut i nu aktuella mål, vilket behöver anges i lagtexten.

5.4.2 Ingen möjlighet att överklaga beslut om ingripande i en säkerhetszon

I polislagen finns idag inga regler om överklagande. Det innebär att en polismans beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan enligt den lagen som utgångspunkt inte kan överklagas. Detsamma gäller för en polismans beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan enligt andra regleringar. Däremot kan enskilda vända sig till JK och JO, vilka kan uttala sig om polisiära ingripanden inom ramen för sin tillsyn. Vidare kan felaktiga ingripanden i viss mån föranleda skadeståndsskyldighet för staten. Den som anser sig ha ett skadeståndskrav mot staten på grund av ett oberättigat ingripande kan väcka talan i domstol eller, enligt förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten, vända sig till JK och få skadeståndet prövat inom ramen för statens frivilliga skadeståndsreglering.

Tillräckliga skäl att frångå rådande ordning och införa en överklagandemöjlighet endast för kroppsvisitationer och husrannsakningar med stöd av nu föreslagna bestämmelser finns inte. En överklagandemöjlighet saknar också praktisk betydelse när det gäller kortvariga tvångsmedel såsom kroppsvisitation och husrannsakan, i

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

den meningen att den inte hindrar ingripanden från att ske. De rättsmedel som normalt står till buds för enskilda som anser sig drabbade av ett oberättigat polisingripande får alltså anses tillräckliga också i nu aktuella fall.

5.5 Sekretess

Bedömning: Det föreslagna systemet med säkerhetszoner medför inget behov av ändring i gällande regler om sekretess. Det behövs inte heller någon ändring i gällande regler om partsinsyn och kommunikation.

Sekretesskyddet för uppgifter hos Polismyndigheten och domstol

De uppgifter som typiskt sett kommer att ligga till grund för Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon kan till stor del förväntas vara kända för allmänheten och därför inte skyddsvärda. I vissa fall kan de uppgifter som ligger till grund för ett beslut dock vara mycket känsliga. Det kan exempelvis röra sig om uppgifter om kriminella nätverks brottsliga verksamhet, konflikter och vapentillgång. Det kan även röra sig om uppgifter om de kriminella nätverkens aktörer, såsom vilka de är och var de bor och uppehåller sig.

Allmän förvaltningsdomstol kan vid handläggningen av mål om ett överklagat beslut om en säkerhetszon komma att infordra uppgifter som legat till grund för beslutet från Polismyndigheten. Polismyndigheten får med stöd av 10 kap. 16 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, överlämna sådana uppgifter till domstolen utan hinder av sekretess, om de behövs där för överprövning av beslutet.

Eftersom de uppgifter som ligger till grund för Polismyndighetens beslut kan vara skyddsvärda och överlämnas till domstol i mål om säkerhetszoner, finns det anledning att överväga om befintligt sekretesskydd är tillräckligt eller om gällande bestämmelser om sekretess i någon mån behöver ändras.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Befintligt sekretesskydd

De i sammanhanget mest relevanta sekretessbestämmelserna finns i 18 kap. 1 och 2 §§ och 35 kap. 1 § OSL.

Av 18 kap. 2 § första stycket OSL följer att sekretess gäller för uppgift som hänför sig till underrättelseverksamhet, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas.

Av 18 kap. 1 § första stycket OSL framgår att sekretess även gäller bl.a. för uppgift som hänför sig till förundersökning i brottmål, angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs. Med angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i annan verksamhet för att förebygga brott avses i nuläget verksamhet i brottsförebyggande syfte enligt lagen om kontroll av vissa utlänningar och preventivlagen (se t.ex. prop. 2005/06:177 s. 80). Enligt andra stycket 2 gäller, under motsvarande förutsättningar, sekretess för bl.a. uppgifter som hänför sig till annan verksamhet som syftar till att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. Med annan verksamhet avses brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet i allmänhet utan anknytning till något konkret fall, t.ex. uppgifter i vissa register som används i polisiär verksamhet såsom misstankeregistret (Lenberg m.fl., Offentlighets- och sekretesslagen, JUNO, version 26, kommentaren till 18 kap. 1 §).

Sekretessbestämmelserna till skydd för allmänna intressen i 18 kap. 1 och 2 §§ OSL gäller uppgifter som hänför sig till viss verksamhet. Det innebär att sekretessen gäller oavsett hos vilken myndighet uppgifterna finns.

I 35 kap. 1 § OSL finns sekretessbestämmelser till skydd för enskildas intressen. Av den paragrafen framgår att sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga och ekonomiska förhållanden bl.a. om uppgiften förekommer i angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i brottmål eller i annan verksamhet för att förebygga brott, eller annan verksamhet som bedrivs vid t.ex. Polismyndigheten och som syftar till att förebygga brott. Sekretessen gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men.

Sekretessen enligt 35 kap. 1 § OSL gäller i nu aktuella avseenden endast för uppgifter som förekommer i viss verksamhet hos t.ex. Polismyndigheten. Genom 43 kap. 1 § OSL tydliggörs dock att när ett beslut i en verksamhet hos en myndighet överklagas till en förvaltningsdomstol ska de eventuella sekretessbestämmelser som gäller för uppgifter i verksamheten hos myndigheten också tillämpas av förvaltningsdomstolen, med vissa undantag och begränsningar som framgår av 43 kap. 3 § OSL. I vissa fall kan sekretess även överföras till förvaltningsdomstol från en annan myndighet med stöd av 43 kap. 2 § OSL.

En sekretessbestämmelse som gäller för en uppgift i ett mål eller ärende upphör som huvudregel att vara tillämplig i målet eller ärendet om uppgiften läggs fram vid offentlig förhandling eller tas in i en dom eller ett annat beslut (43 kap. 5 § första stycket och 8 § första stycket OSL). Enligt 16 § förvaltningsprocesslagen får en förhandling i en allmän förvaltningsdomstol hållas inom stängda dörrar om det vid förhandlingen kan antas läggas fram uppgifter för vilka sekretess enligt OSL gäller hos domstolen. Vidare har domstolen enligt 43 kap. 8 § andra stycket OSL viss möjlighet att besluta att en sekretessbestämmelse som gäller för en viss uppgift ska fortsätta att vara tillämplig på uppgiften när den ingår i en dom eller ett beslut.

Sekretesskyddet behöver inte utvidgas

De uppgifter som kommer att ligga till grund för Polismyndighetens beslut om säkerhetszoner kan antas hänföra sig till myndighetens brottsförebyggande arbete och underrättelseverksamhet, som är föremål för sekretesskydd hos Polismyndigheten under de förutsättningar som anges i 18 kap. 1 och 2 §§ OSL. Det är inte fråga om nya uppgifter hos Polismyndigheten, utan uppgifter som redan förekommer inom ramen för myndighetens verksamhet. Med hänsyn härtill får befintlig sekretess till skydd för uppgifter hos Polismyndigheten anses tillräcklig.

I enlighet med resonemanget ovan kan de uppgifter som Polismyndigheten tillför mål om säkerhetszoner antas vara hänförliga till

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

polisens brottsförebyggande arbete och underrättelseverksamhet. Sådana uppgifter har enligt 18 kap. 1 och 2 §§ OSL samma sekretesskydd vid domstolen som de har hos Polismyndigheten. Skyddet är tillräckligt omfattande och dessutom så starkt att det inte finns något skäl att föreslå någon särskild sekretessbestämmelse för att ge sådana uppgifter ett utökat skydd. Även sekretessen till skydd för enskildas personliga och ekonomiska förhållanden enligt 35 kap. 1 § OSL bedöms vara tillräcklig.

Sammanfattningsvis medför den föreslagna regleringen inte något behov av att utöka det befintliga sekretesskyddet för allmänna och enskilda intressen genom ändringar i OSL.

Partsinsyn och kommunikation

När ett beslut om en säkerhetszon överklagas till allmän förvaltningsdomstol gäller förvaltningsprocesslagen. Förvaltningsprocesslagen innehåller vissa bestämmelser om partsinsyn och kommunikation. Av 18 § förvaltningsprocesslagen framgår att en part, innan ett mål avgörs, som huvudregel ska ha fått kännedom om det som tillförts målet genom annan än honom eller henne själv och fått tillfälle att yttra sig över det. Även enligt 10 § första stycket och 12 § förvaltningsprocesslagen gäller en viss underrättelseskyldighet gentemot part.

De nu nämnda bestämmelserna gäller enligt 19 § förvaltningsprocesslagen med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § OSL. Av 10 kap. 3 § första stycket OSL framgår att sekretess inte hindrar att en enskild, som är part i ett mål eller ärende hos domstol och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska parten på annat sätt få upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda. Upplysningsskyldigheten kan fullgöras både skriftligen och muntligen, t.ex. genom en muntlig redogörelse för innehållet i vissa handlingar (prop. 1971:30 s. 431 och 443).

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Som framgår ovan kan det i ett mål om ett överklagat beslut om en säkerhetszon förekomma sekretessbelagda uppgifter av mycket känslig natur. Ett röjande av sådana uppgifter, även till någon som är part i målet, skulle i vissa fall kunna innebära betydande skada för Polismyndighetens arbete med att förebygga allvarlig nätverksrelaterad brottslighet eller stor risk för enskildas liv och hälsa. I sådana fall bör en tillämpning av 10 kap. 3 § OSL resultera i bedömningen att det är av synnerlig vikt med hänsyn till allmänt eller enskilt intresse att inte röja uppgifterna ens för part. Mot denna bakgrund är bedömningen att bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen tillsammans med kravet på synnerlig vikt i 10 kap. 3 § OSL på ett rimligt sätt balanserar intresset av partsinsyn och kommunikation mot intresset av att skydda känsliga uppgifter i de aktuella målen. Det bedöms därför inte behövas några inskränkningar av reglerna om partsinsyn och kommunikation.

5.6 Systemets förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter

Bedömning: Det föreslagna systemet med säkerhetszoner är förenligt med skyddet för den personliga integriteten och skyddet mot diskriminering.

5.6.1 Skyddet för den personliga integriteten

Det föreslagna systemet med säkerhetszoner medför inskränkningar i skyddet för den personliga integriteten enligt regeringsformen och Europakonventionen. Reglerna motiveras av allmän säkerhet och intresset av att förebygga och förhindra brott, vilket är godtagbara ändamål för sådana inskränkningar. Tidigare har konstaterats (avsnitt 4.2) att det finns ett angeläget och samhälleligt behov av ett system med säkerhetszoner och att det i stort är proportionerligt att utvidga polisens befogenheter genom att införa ett sådant system, förutsatt att det utformas på ett proportionerligt sätt. De frågor som kvarstår vid bedömningen av om den föreslagna regleringen är förenlig med skyddet för den personliga integriteten enligt regeringsformen och Europakonventionen, är om den till sin

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

utformning är proportionerlig och lever upp till kraven på rättssäkerhet.

När det gäller om det föreslagna systemet är proportionerligt ska inledningsvis beaktas att de föreslagna befogenheterna endast utgör en smärre utökning av polisens nuvarande förebyggande befogenheter. Vidare har regleringen genomgående avgränsats i syfte att minimera integritetsintrånget och begränsa ingripanden till situationer när det finns ett betydande behov av dem. Som exempel har befogenheten att införa en säkerhetszon begränsats till situationer när och områden där det finns en påtaglig risk för mycket allvarlig brottslighet som innebär stora risker för allmänheten. I den mån andra mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de alltid väljas i första hand. Dessutom ska Polismyndigheten omedelbart inskränka eller häva ett beslut om att införa en säkerhetszon när det finns anledning till det. Mot denna bakgrund – och med hänsyn till det tungt vägande intresset av att kunna förebygga och förhindra allvarlig nätverksrelaterad brottslighet – är bedömningen att de ingrepp i den personliga integriteten som systemet medför är såväl nödvändiga som proportionerliga i förhållande till de ändamål som regleringen bygger på.

Avseende kraven på rättssäkerhet kan inledningsvis konstateras att förutsättningarna för att få införa en säkerhetszon är avgränsade på ett preciserat, tydligt och förutsebart sätt. En polismans befogenheter i en säkerhetszon är inte lika detaljerade och dessutom vida. En mer preciserad och begränsad befogenhet skulle dock inte ha avsedd effekt. Befogenheterna är inte heller obegränsade. Ingripande får endast ske när det finns behov av det utifrån det speciella syfte som zonen har införts. En polisman måste i varje enskilt fall kunna peka på vilka omständigheter som legat till grund för ett ingripande. Vidare finns krav på att varje ingripande ska vara proportionerligt. Med hänsyn också till de speciella förutsättningarna som måste vara för handen för att införa en zon, är bedömningen att även kraven för ingripande är tillräckligt tydliga och förutsebara. Systemet innehåller dessutom avgränsningar och andra kontrollmekanismer som minskar risken för missbruk, såsom strikta tidsmässiga och geografiska begränsningar, dokumentationskrav och en möjlighet att överklaga beslut om en säkerhetszon. Härtill kommer den extraordinära tillsyn som utförs av JK och JO. Mot denna bakgrund

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

är bedömningen att det föreslagna systemet lever upp till Europakonventionens krav på rättssäkerhet.

De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska enligt förslagen även få användas mot barn. Barns integritet skyddas, liksom vuxnas, genom 2 kap. 6 § regeringsformen och artikel 8 i Europakonventionen. Barns integritet skyddas dessutom genom barnkonventionen. Av artikel 3 i barnkonventionen följer att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara till barnets bästa. Vid bedömningen av vad som är till barnets bästa är andra rättigheter i konventionen av betydelse, såsom artikel 16 som stadgar att inget barn får utsättas för godtyckliga ingripanden i bl.a. sitt privatliv. Relevant i nu aktuellt sammanhang är också barns rätt enligt artikel 19 till skydd från all form av våld och utnyttjande som kan skada dem i något avseende.

Som framgår av avsnitt 5.3.2 är bedömningen att de särskilda befogenheterna i en säkerhetszon kommer ge barn ett bättre skydd mot skjutningar och sprängningar, på motsvarande sätt som de ger vuxna ett sådant skydd. Dessutom bör befogenheterna ge barn ett bättre skydd mot att involveras och utnyttjas av de kriminella nätverken vid skjutningar och sprängningar på det hänsynslösa sätt som är fallet idag. Det finns därför inte anledning att göra någon annan bedömning i förhållande till barn än vad som ovan gjorts avseende vuxna. De ingrepp i barns personliga integritet som systemet medför är såväl nödvändiga som proportionerliga i förhållande till de ändamål som regleringen bygger på. Det är också bättre för barn och förenligt med barnkonventionen att de får ett effektivare skydd mot sådant våld och utnyttjande som den aktuella brottsligheten innebär, än att de skyddas från att i viss högre grad utsättas för tvångsmedel. I sammanhanget bör dock framhållas att det vid användning av nu aktuella tvångsmedel mot barn kan finnas skäl att vara återhållsam. Vid varje beslut om ingripande måste barnets bästa beaktas.

Sammantaget är bedömningen att den föreslagna regleringen om säkerhetszoner är proportionerlig och förenlig med skyddet för den personliga integriteten i regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

5.6.2 Skyddet mot diskriminering

Som framgår av avsnitt 3.3 utgörs diskrimineringsskyddet i förevarande fall av ett antal diskrimineringsförbud i bl.a. regeringsformen, Europakonventionen och FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Förbuden innebär, förutom att en lagstiftning i sig inte får stå i strid med dem, även att det måste finnas ett tillräckligt skydd mot diskriminerande tillämpning i strid med förbuden.

Den föreslagna regleringen står i sig inte i strid med någon av diskrimineringsförbuden, bl.a. eftersom den inte förutsätter att någon missgynnas på grund av sin tillhörighet till någon form av minoritet. De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon är vidare utformade på ett sätt som gör att en polisman inte får ingripa enbart eller i huvudsak på grund av en persons faktiska eller förmodade etnicitet eller nationalitet. Regleringen innehåller alltså begränsningar som gör att den inte heller i praktiken hamnar i konflikt med något av diskrimineringsförbuden. Detta innebär inte att det helt saknas risk för att reglerna ändå tillämpas på ett diskriminerande eller stigmatiserande sätt. Som utvecklas i avsnitt 4.2.4 och 4.2.5 finns det en inneboende risk i dessa och liknande nuvarande befogenheter, där polismäns handlingsutrymme är relativt stort, för att stereotypa föreställningar kan påverka vem polisen intresserar sig för. Risken behöver motas på flera olika sätt, såsom Polismyndighetens fortsatta arbete med likabehandling och olika lagstiftningsåtgärder. I avsnitt 5.2.4 föreslås att Polismyndigheten ska publicera och informera om beslut om säkerhetszoner samt att ingripanden i en zon ska dokumenteras, vilket indirekt motverkar riskerna för både faktisk och upplevd diskriminering och stigmatisering. I avsnitt 4.2.5 lyfts genomförandet av en utvidgning av diskrimineringsskyddet i diskrimineringslagen till att omfatta polismäns åtgärder i förhållande till allmänheten som en förstärkning av skyddet mot diskriminerande polisingripanden. Ett sådant förslag finns i betänkandet SOU 2021:94 som har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

Sammantaget är bedömningen att den föreslagna regleringen är förenlig med diskrimineringsskyddet i bl.a. regeringsformen, Europakonventionen och FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Bedömning: De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt.

Det behövs inte några övergångsbestämmelser.

De föreslagna lagändringarna är angelägna och bör därför träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen har presenterat som sin plan att regleringen om visitationszoner ska träda i kraft redan den 1 mars 2024. Följaktligen bör det enligt regeringen finnas förutsättningar för att korta ner de olika leden i lagstiftningsprocessen på ett sätt som möjliggör ett så snabbt ikraftträdande. Det är angeläget att remissinstanserna får en reell möjlighet att överväga förslagen i enlighet med det grundlagsstadgade beredningskravet.

Polismyndigheten är i stort positiv till det av regeringen förutskickade ikraftträdandet eftersom den vill kunna dra nytta av de föreslagna befogenheterna så snart som möjligt. Om förslaget om krav på att dokumentera kroppsvisitationer enligt befintliga bestämmelser i polislagen genomförs, anser Polismyndigheten dock att den behöver längre tid för förberedelser, såsom utbildningsinsatser och framtagande av nya blanketter.

Utredaren har förståelse för att implementeringsåtgärder kan ta lång tid i en så stor myndighet som Polismyndigheten. Samtidigt ska beaktas att den del av förslaget om en generell skyldighet att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen som Polismyndigheten menar kräver extra förberedelsetid, handlar om en skyldighet att dokumentera kroppsvisitationer med stöd av befintliga bestämmelser. Behövliga utbildningsinsatser bör därför endast avse var och hur man ska dokumentera, inte förutsättningarna för ingripande. Vidare dokumenterar polismän i viss mån redan kroppsvisitationer

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

enligt 19 § andra stycket 1 och 23 § andra stycket polislagen. Polismyndigheten bör därför kunna hantera det förutskickade ikraftträdandet oavsett om nyss nämnda dokumentationskrav genomförs. Vid en annan bedömning kan övervägas om den föreslagna ändringen i 27 § polislagen, i den del som avser dokumentation över kroppsvisitationer enligt 19, 19 a, 23 och 24 a §§ polislagen, ska träda i kraft vid ett senare datum.

De allmänna förvaltningsdomstolarna bör klara av det förutskickade ikraftträdandet eftersom de inte kan förväntas behöva vidta några betydande förberedelser för att kunna hantera överklagade beslut om säkerhetszoner.

Utgångspunkten för denna typ av lagstiftning är att nya regler ska tillämpas direkt efter ikraftträdandet. Den ordningen är lämplig även i detta fall. Några övergångsbestämmelser behövs därför inte.

7 Konsekvenser

7.1 Inledning

I uppdraget ingår att redovisa konsekvenserna av förslagen. Utredaren ska särskilt bedöma konsekvenserna för brottsbekämpningen och den personliga integriteten. Utredaren ska även belysa risker och konsekvenser för barn.

Förslagens konsekvenser för den personliga integriteten har behandlats utförligt tidigare i promemorian, se avsnitt 4.2.3, 4.2.5 och 5.6.1. Risker och konsekvenser för barn har belysts i avsnitt 5.3.2 och 5.6.1. I detta kapitel redovisas övriga konsekvenser av betydelse.

7.2 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsbekämpande arbetet

Bedömning: Förslagen bidrar till att stärka det brottsförebyggande arbetet och minska antalet skjutningar och sprängningar. De bidrar även till att öka tryggheten i offentliga miljöer.

Förslagen ger polisen effektivare verktyg för att förebygga och förhindra skjutningar och sprängningar som begås av kriminella nätverk. De innebär bl.a. att Polismyndigheten i vissa riskfyllda situationer kopplade till konflikter i och mellan kriminella nätverk får besluta att införa en säkerhetszon, inom vilken polismän har utökade befogenheter att leta efter vapen och andra farliga föremål i syfte att förebygga skjutning eller sprängning. Befogenheterna bör påtagligt minska benägenheten att ta med vapen och liknande föremål in i områden som omfattas av säkerhetszoner, och underlätta för polismän att hitta de vapen som ändå finns där. I viss mån bör de även minska benägenheten att ge barn uppdrag som vapen-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

bärare och att utföra skjutningar och sprängningar. Detta kan i sin tur förväntas medföra att risken för nätverksrelaterade skjutningar och sprängningar sjunker i områdena, vilket också bör bidra till att kyla ner bakomliggande konflikter och motverka fortsatta våldsspiraler.

Genom att förslagen minskar risken för skjutningar och sprängningar i vissa områden, ökar den faktiska tryggheten för dem som vistas där. Förslagen bör även öka den upplevda tryggheten eftersom det kommer vara tydligt att en säkerhetszon har införts och följaktligen var ökade polisiära insatser sker.

7.3 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Förslagen kan medföra något ökade kostnader för Polismyndigheten och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Sådana kostnader ryms inom ramen för befintliga anslag.

7.3.1 Ekonomiska konsekvenser för Polismyndigheten

Det föreslagna systemet med säkerhetszoner utökar inte Polismyndighetens uppdrag, utan ger den bättre möjligheter att fullgöra uppgifter som redan åligger den. I vilken utsträckning Polismyndigheten kommer använda säkerhetszoner beror bl.a. på operativa överväganden och är inte helt lätt att förutse. Polismyndigheten har grovt uppskattat att den givet dagens allvarliga läge kan tänkas besluta om ca 25 säkerhetszoner under det första året efter att regleringen trätt i kraft. Ett rimligt antagande är också att användningen kan komma att variera över tid. Sammantaget gör detta att de kostnader som en tillämpning av förslagen ger upphov till bör bedömas med viss försiktighet.

De kostnader som kan uppstå för Polismyndigheten vid användning av regleringen är hänförliga till dels beslutet att införa en säkerhetszon, dels arbetet inom en zon. Ett beslut om att införa en säkerhetszon innebär bl.a. att Polismyndigheten ska upprätta ett skriftligt beslut och informera om det på olika sätt. Om ett beslut överklagas kommer Polismyndigheten behöva agera motpart i domstol. Beträffande arbetet i en säkerhetszon förutsätter förslagen att

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

tillräckligt med polisiära resurser allokeras för arbetet med zonen för att den ska få avsedd effekt. Det kan dock antas att polisen redan idag allokerar resurser till områden där det finns en påtaglig risk för skjutning eller sprängning. Vidare ska de ingripanden som sker dokumenteras. Med hänsyn till den försiktighet som enligt ovan är påkallad, är bedömningen att de kostnader som förslagen om säkerhetszoner kan ge upphov till för Polismyndigheten ryms inom ramen för befintliga anslag. Någon annan uppfattning har inte framförts av Polismyndigheten.

I avsnitt 5.3.3 lämnas ett förslag som innebär att polismän även ska dokumentera andra kroppsvisitationer enligt polislagen än sådana som sker med stöd av nu föreslagna befogenheter. Idag finns inte någon generell skyldighet att dokumentera kroppsvisitationer enligt polislagen. Förslaget medför således en ökad administrativ börda för Polismyndigheten. Redan idag dokumenteras dock kroppsvisitationer enligt polislagen i viss utsträckning. I hur stor utsträckning som det sker är svårt att uppskatta. Det är därför även svårt att uppskatta hur stor ökning av Polismyndighetens administrativa börda som förslaget ger upphov till. Mot bakgrund av de massiva satsningar som skett för att stärka Polismyndigheten bör dock kostnaderna under alla omständigheter rymmas inom ramen för myndighetens befintliga anslag.

7.3.2 Ekonomiska konsekvenser för de allmänna förvaltningsdomstolarna

Förslaget om att Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol kan medföra en ökning av antalet mål där. Hur stor ökningen av antalet mål kommer bli beror på i vilken utsträckning Polismyndigheten kommer att använda sig av zoner och är därmed svårt att bedöma. Utifrån Polismyndighetens uppskattning görs i nuläget bedömningen att det kommer vara fråga om ett så pass begränsat antal mål att kostnaderna bör rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

7.3.3 Ekonomiska konsekvenser för andra myndigheter

Även om förslagen innebär att polismän får utökade befogenheter att göra förebyggande kroppsvisitationer och husrannsakningar för att leta efter vapen och andra farliga föremål, kan befogenheterna inte förväntas leda till att betydligt fler vapen kommer beslagtas eller att fler brott upptäcks, utreds och lagförs. Anledningen till det är att en säkerhetszon påtagligt bör minska benägenheten att ta med sig och använda vapen och andra farliga föremål i zonen. Därmed kan förslagen inte heller förväntas innebära några kostnadsökningar för Åklagarmyndigheten, de allmänna domstolarna eller Kriminalvården.

7.3.4 Ekonomiska konsekvenser i övrigt

Förslagen bedöms inte leda till kostnadsökningar för kommuner eller enskilda.

Beträffande konsekvenser för företag har i olika sammanhang spekulerats kring att människor kommer undvika att vistas i ett område som omfattas av en zon, antingen för att det kommer vara tydligt att risken för allvarlig brottslighet är förhöjd i området eller för att de inte vill utsättas för kroppsvisitation eller husrannsakan. Den minskade benägenheten att vistas i området skulle i sin tur kunna drabba företagare där på ett negativt sätt. Dessa spekulationer kan stämma i den meningen att de som inte behöver vistas i en säkerhetszon i någon mån kan komma att undvika det. Samtidigt ska beaktas att det även utan en säkerhetszon ofta är tydligt var risken för skjutningar och liknande är förhöjd. Vidare innebär förslagen i denna promemoria – till skillnad från vad som ibland har framförts i den allmänna debatten – inte att polismän får ingripa mot vem som helst i en säkerhetszon. Någon större påverkan på benägenheten att bege sig in i en säkerhetszon bör förslagen därför inte ha. Dessutom kan en säkerhetszon förväntas medföra att området både kommer vara och upplevas som tryggare än vad som annars varit fallet, vilket kan öka benägenheten att vistas friare i offentliga miljöer där och följaktligen gagna företagare. Sammanfattningsvis är bedömningen att förslagen inte bör påverka företag som verkar inom en säkerhetszon på ett negativt sätt.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

7.4 Andra konsekvenser

Bedömning: Förslagen kommer att beröra män i större utsträckning än kvinnor. Vidare kan de bidra till att uppnå det jämställdhetspolitiska målet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv.

Förslagen medför inga andra konsekvenser av betydelse.

De förslag som lämnas är könsneutrala. Även med bestämmelser som gäller lika för alla kan olika grupper påverkas av dem i olika utsträckning. Fler män än kvinnor är involverade i kriminella nätverk. Män kontrolleras också av polismän i avsevärt högre utsträckning än kvinnor. Det är därför högst sannolikt att fler män än kvinnor kommer att bli föremål för tvångsmedel i säkerhetszoner. Vidare uttrycker kvinnor i större utsträckning än män otrygghet enligt de nationella trygghetsundersökningar som Brå årligen genomför. Eftersom förslagen bedöms öka tryggheten kan de bidra till att uppnå det jämställdhetspolitiska målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Förslagen bedöms i övrigt inte medföra några konsekvenser av betydelse. Som exempel saknar förslagen betydelse för miljön, möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen och det kommunala självstyret.

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387

22 a § *Polismyndigheten får införa en säkerhetszon i ett visst område om*

1. det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området, och

2. åtgärden är av synnerlig för syftet att förebygga eller förhindra sådan brottslig verksamhet.

Inom en säkerhetszon får en polisman kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, i den utsträckning det behövs för syftet med zonen.

Åtgärder enligt andra stycket får vidtas endast på allmän plats och i transportmedel på sådan plats.

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för när Polismyndigheten får införa en säkerhetszon i ett visst område. Den reglerar även vilka särskilda befogenheter som polismän har i en sådan zon. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.1, 5.2.3 och 5.3.

I första stycket anges vad som krävs för att Polismyndigheten ska få införa en säkerhetszon i ett visst område.

Enligt *första stycket punkten 1* krävs att det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området. Med ”skjutning” avses att någon avlossar ett vapen som är att anse som skjutvapen enligt 1 kap. 2 § vapenlagen (1996:67) och med ”sprängning” avses att någon får ett sprängämne eller liknande ämne att explodera. Genom begreppet ”brottslig verksamhet” framgår att det inte finns krav på en konkret brottsmisstanke. Något krav på att den konflikt som ligger bakom risken för skjutning eller sprängning ska ha viss dignitet, intensitet, omfattning, varaktighet eller ändamål ställs inte heller. Att konflikten ska utspela sig mellan grupper innebär att det ska finns minst två personer på varje sida som är beredda att agera gemensamt eller för varandras räkning i konflikten. Både

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

konflikter i och mellan kriminella nätverk kan följaktligen omfattas. Det krävs dock inte att konflikten utspelar sig i eller mellan kriminella nätverk.

Bedömningen av om det finns en påtaglig risk för skjutning eller sprängning får inte bygga enbart på spekulationer eller allmänna bedömningar. Den ska vara grundad på faktiska omständigheter, såsom våldsbrott, hot eller annat faktiskt agerande kopplat till en konflikt. Risken ska vidare avse en klart förutsebar utveckling utifrån dessa omständigheter, dvs. att en skjutning eller sprängning kan komma att ske. Däremot krävs inte att det går att konkretisera närmare hur risken kommer att förverkligas, t.ex. vilket närmare tillvägagångssätt som kommer att användas eller vem som kommer att utföra skjutningen eller sprängningen. Som utgångspunkt bör det krävas att en eller flera händelser kan påvisas som starkt talar för att någon eller några kommer utföra en skjutning eller sprängning inom ett visst område. Vid prövningen av om den eller de händelser som kan påvisas innebär en sådan påtaglig risk som krävs, bör utgångspunkt tas i karaktären och omfattningen av den eller dem. Av vikt kan även vara vem eller vilka i en grupp som har angripits och vilken tillgång till skjutvapen eller sprängämnen som kan antas finnas i den aktuella gruppen. Som exempel kan en skjutning eller sprängning riktad mot någon i ett kriminellt nätverk av en person i ett annat nätverk ofta antas innebära en påtaglig risk för hämnd med motsvarande våld. Även lindrigare våld eller hot kan medföra en påtaglig risk för skjutning eller sprängning, särskilt om det har skett flera gånger och underrättelser, spaningsuppgifter eller liknande talar för en sådan upptrappning. Dessutom kan andra ageranden än brottsliga angrepp, som att en grupp vidtagit förberedelser för att hämnas eller liknande, i sig eller tillsammans med andra omständigheter medföra en sådan risk som krävs. I normalfallet bör det finnas ett nära tidsmässigt samband mellan aktuella händelser och tiden för beslut.

Den påtagliga risken för en skjutning eller sprängning måste kunna knytas till ett visst geografiskt område. Det är också i det området som en säkerhetszon får införas. Förutom att en säkerhetszon endast får införas i, och således omfatta, det område där risken är påtaglig, finns ingen begränsning för hur stor en zon får vara. Var det finns en påtaglig risk får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I typfallet kan det röra sig om ett område där den eller

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

de som en skjutning eller sprängning förväntas riktas mot bor eller annars brukar uppehålla sig.

Enligt *första stycket punkten 2* krävs även att åtgärden är av synnerlig vikt för syftet att förebygga och förhindra den aktuella brottsliga verksamheten. Det innebär att en säkerhetszon måste vara nödvändig för det syftet. Om andra motsvarande mindre ingripande åtgärder, t.ex. kroppsvisitationer och husrannsakningar enligt 19 § andra stycket 1 och 20 a §, är tillräckliga ska de användas i första hand.

Den för alla tvångsmedel gällande proportionalitetsprincipen ska beaktas vid prövningen av om en säkerhetszon ska införas och hur omfattande den ska vara. Principen brukar – när det gäller användning av tvångsmedel – i korthet beskrivas på det sättet att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Vid proportionalitetsbedömningen ska beaktas, å ena sidan, bl.a. karaktären och allvaret i den brottslighet som det finns en risk för och, å andra sidan, de konsekvenser som en säkerhetszon kan antas få i form av integritetsintrång. Även eventuella indirekta följder av en säkerhetszon kan vägas in, såsom intrång i tredje mans skyddade intressen. Som exempel är det oproportionerligt att införa en säkerhetszon vid risk för en skjutning eller sprängning som inte innebär allvarligt våld eller hot mot enskild.

I andra och tredje styckena regleras de särskilda befogenheter som polismän har i en säkerhetszon.

Av *andra stycket* framgår att polismän i en säkerhetszon har särskilda befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål. Med ”vapen eller andra farliga föremål” avses exempelvis skjutvapen enligt definitionen i vapenlagen, föremål som avses i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål samt explosiva och brandfarliga varor och föremål såsom sprängämnen. En polisman får använda tvångsmedlen i den utsträckning det behövs för syftet med säkerhetszonen. För att detta krav ska vara uppfyllt måste det finnas anledning att ingripa i det enskilda fallet utifrån en förhöjd risk att det påträffas ett farligt föremål som kan komma till användning vid aktuell brottslighet. Det krävs inte att underlaget är så individspecifikt eller konkret att det kan sägas att risken är stor. Bedömningen ska dock bygga på faktiska omständig-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

heter såsom underrättelser, tips, iakttagelser eller polisiär erfarenhet. Det måste i efterhand gå att peka på vilka omständigheter som legat till grund för ett ingripande. Som exempel kan det finnas grund för ingripande om en person eller ett fordon motsvarar en riskprofil eller liknande som arbetats fram med hjälp av polisiär erfarenhet eller underrättelser. Detsamma kan gälla om en person tidigare varit involverad i allvarlig våldsbrottslighet eller om en person är klädd på ett visst sätt eller beter sig avvikande. Ett ingripande kan dock aldrig motiveras enbart eller i huvudsak på grund av faktisk eller förmodad etnicitet eller nationalitet. Det måste alltid utifrån omständigheterna finnas ett behov av kroppsvisitation eller husrannsakan för syftet med säkerhetszonen.

Ett beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan som direkt eller indirekt rör ett barn ska fattas med särskild omsorg. Åtgärden måste vara förenlig med de rättigheter som tillförsäkras barn enligt barnkonventionen. Det betyder bl.a. att de hänsyn som enligt barnkonventionen ska tas till barnets bästa och barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden. Dessa hänsyn väger tyngre ju yngre barnet är. Andra, mindre ingripande åtgärder ska alltid väljas i första hand. Om en kroppsvisitation eller husrannsakan är berättigad ska den genomföras på ett sätt som innebär ett så litet obehag som möjligt för barnet. I vissa fall kan det vara lämpligt att kontakta barnets vårdnadshavare.

Av *tredje stycket* framgår att en polismans särskilda befogenheter enligt andra stycket endast gäller på allmän plats och i transportmedel på sådan plats. Begreppet allmän plats har samma innebörd som i brottsbalken och lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (se t.ex. prop. 1987/88:98 s. 12).

Om en polisman behöver stoppa ett transportmedel i färd för att genomföra en kroppsvisitation eller husrannsakan enligt paragrafen finns en rätt att göra det enligt 22 §. Av 10 § följer att en polisman under vissa förutsättningar får använda våld för att genomföra sådana åtgärder.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

22 b § *Polismyndighetens beslut om att införa en säkerhetszon ska gälla för en viss tid, högst två veckor från dagen för beslutet.*

Beslutet börjar gälla omedelbart, om inte annat anges i beslutet.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om en säkerhetszons giltighetstid. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

Av *första stycket* framgår att Polismyndighetens beslut om att införa en säkerhetszon ska vara tidsbegränsat. Som längst får det gälla i två veckor från dagen för beslutet. Någon nedre gräns finns inte. Inom den angivna tidsramen ska beslutet ges den giltighetstid som är nödvändig för syftet med säkerhetszonen. Bedömningen får göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och erfarenheter av liknande situationer. Om det vid giltighetstidens utgång fortfarande finns förutsättningar för en säkerhetszon, kan Polismyndigheten fatta ett nytt beslut, dvs. förlängning ske. Bedömningen av om det finns förutsättningar för en säkerhetszon bör dock bli striktare ju längre tid som går utan att läget har förändrats på något betydande sätt.

Enligt *andra stycket* börjar ett beslut om att införa en säkerhetszon gälla omedelbart, om inte annat anges i beslutet. Det kan i vissa fall vara lämpligt att låta beslutet börja gälla vid en senare tidpunkt för att allmänheten ska få information om att en säkerhetszon införs och varför innan den börjar gälla. Ett beslut gäller oavsett om det har överklagats. Domstolen kan dock besluta om inhibition enligt 28 § förvaltningsprocesslagen (1971:291).

22 c § *Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska vara skriftligt och innehålla uppgift om*

1. beslutets innebörd och omfattning,

2. skälen för beslutet,

3. de bestämmelser som tillämpats,

4. vem som fattat beslutet, och

5. möjligheten att överklaga enligt 22 e §.

Polismyndigheten ska omedelbart publicera beslutet på sin webbplats och informera om det på annat verksamt sätt.

Paragrafen, som är ny, reglerar bl.a. hur Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon ska utformas. Bestämmelserna gäller både beslut om att införa en säkerhetszon och beslut som ändrar ett införandebeslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.4.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Enligt *första stycket* ska ett beslut vara skriftligt. Beslutet ska ange dess innebörd och omfattning. Det innebär bl.a. att ett beslut om att införa en säkerhetszon ska innehålla uppgift om att en säkerhetszon införs, vilka befogenheter som polismän har i säkerhetszonen samt zonens geografiska avgränsning och giltighetstid. Ett beslut som ändrar ett gällande beslut om säkerhetszon ska ange omfattningen av zonen efter beslutet. Den geografiska avgränsningen kan lämpligen anges genom att området markeras på en karta i beslutet. Beslutet ska även innehålla uppgift om skälen för beslutet, de bestämmelser som tillämpats och vem som har fattat beslutet. Skälen ska ge en tydlig och rättvisande bild av Polismyndighetens resonemang mot bakgrund av kraven för att få införa en säkerhetszon. Dessutom ska beslutet innehålla uppgift om möjligheten att överklaga enligt 22 e §, inklusive hur ett överklagande går till.

Enligt *andra stycket* ska Polismyndigheten omedelbart publicera ett beslut om en säkerhetszon på sin webbplats. Vidare ska Polismyndigheten informera om beslutet på annat verksamt sätt. I detta ligger även att Polismyndigheten i förekommande fall ska informera om hur en domstol har ändrat beslutet. Publiceringen och övriga informationsinsatser ska syfta till att beslutet, inklusive varför det fattats och vad det innebär, snabbt får en bred spridning bland berörda. Vad som är ett verksamt sätt att informera om ett beslut kan bl.a. bero på beslutets karaktär och vilka som bor och vistas i det område som beslutet berör. I första hand är det upp till Polismyndigheten att avgöra vad som är verksamt i det enskilda fallet. Som regel kan det vara lämpligt att informera lokalmedia, om den inte redan uppmärksammat beslutet på ett korrekt sätt. Andra lämpliga åtgärder kan vara skyltning på platsen och olika informationsinsatser av lokalpolis, såsom att sätta upp lappar på allmänna anslagstavlor och att informera i t.ex. skolor och trossamfund.

22 d § *Om det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det, ska Polismyndigheten omedelbart häva eller inskränka ett beslut om att införa en säkerhetszon.*

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om Polismyndighetens skyldighet att häva och ändra beslut om att införa en säkerhetszon. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.5.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Enligt paragrafen ska Polismyndigheten omedelbart häva eller ändra beslut när det på grund av ändrade förhållanden eller av annan anledning finns skäl för det. Det innebär att Polismyndigheten ska häva eller ändra ett beslut så snart det framkommer att det helt respektive delvis inte finns förutsättningar för en gällande säkerhetszon. Exempelvis måste Polismyndigheten häva eller ändra ett beslut om ändrade förhållanden medfört att det inte längre finns en påtaglig risk för skjutning eller sprängning i hela respektive delar av säkerhetszonen. Vidare måste Polismyndigheten häva eller ändra ett beslut om det kommer fram omständigheter som myndigheten inte kände till vid beslutstillfället och som ger vid handen att beslutet var felaktigt till att börja med. Skyldigheten enligt paragrafen gäller oavsett om beslutet i fråga är föremål för domstolsprövning. I sådana fall bör Polismyndigheten dock snabbt underrätta domstolen om sitt nya beslut.

Av 22 c § följer att Polismyndigheten omedelbart ska publicera och informera om beslut enligt paragrafen.

22 e § *Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon får överklagas till allmän förvaltningsdomstol av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Ett överklagande ska ha kommit in till Polismyndigheten inom tre veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats.*

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon ska handläggas skyndsamt.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Enligt *första stycket* får Polismyndighetens beslut om en säkerhetszon överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det får överklagas av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Den rättspraxis som finns beträffande vem som får överklaga enligt 42 §förvaltningslagen (2017:900) och äldre motsvarande bestämmelser är vägledande även vid tolkningen av vilka som får överklaga nu aktuella beslut. Överklagandetiden är tre veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats enligt 22 c §. Av 7 a § förvaltningsprocesslagen följer att Polismyndigheten är motpart när beslut överklagas.

Enligt *andra stycket* krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Enligt *tredje stycket* ska mål om överklagande av beslut om en säkerhetszon handläggas skyndsamt. Det innebär att målen ska handläggas med förtur i domstolen. Några särskilda tidsfrister gäller inte.

27 § Protokoll ska föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll ska också föras över *kroppsvisitation*, husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Av protokollet ska det framgå

1. vem som har fattat beslutet om ingripandet,
2. grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats,
3. vem eller vilka som har deltagit i ingripandet,
4. vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot,
5. tiden för ingripandet samt
6. vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet.

Ansvarig för att protokoll upprättas är, i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 1 och 2, den som har fattat beslutet och i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 3–6, den som är att anse som förman vid ingripandet.

I rättegångsbalken finns bestämmelser om protokoll över förvar, beslag, husrannsakan, genomsökning på distans samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Paragrafen reglerar dokumentationsskyldighet i polisverksamheten. Tillägget i *första stycket* innebär att det införs en generell skyldighet att föra protokoll över kroppsvisitationer enligt lagen på det sätt som framgår av andra och tredje styckena (se vidare prop. 1996/97:175 s. 83). Övervägandena finns i avsnitt 5.3.3.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Uppdraget (Ju 2022:J)

Uppdraget i korthet

En utredare ges i uppdrag att undersöka och lämna förslag på hur ett system med tidsbegränsade och geografiskt avgränsade visitationszoner för att söka efter vapen och andra farliga föremål kan införas i Sverige. I uppdraget ingår att beakta grundläggande fri- och rättigheter och föreslå en reglering som inbegriper en prövning av åklagare och/eller domstol. Syftet med förslagen ska vara att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar.

Uppdraget ska redovisas senast den 22 januari 2024.

Dagens reglering om kroppsvisitation och husrannsakan

Allmänt

Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Med husrannsakan avses i regel en undersökning som en myndighet vidtar av ett hus, ett rum eller ett slutet förvaringsställe.

Kroppsvisitation och husrannsakan enligt rättegångsbalken

I rättegångsbalken finns bestämmelser om husrannsakan och kroppsvisitation. Kroppsvisitation och husrannsakan enligt rättegångsbalken får bara användas inom ramen för en förundersökning. Syftet med dessa tvångsmedel är att säkra utredning eller lagföring av brott. Det betyder bland annat att det ska finnas en konkret brottsmisstanke. Tvångsmedlen får inte användas i brotts-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

förebyggande syfte eller i syfte att upptäcka brott. Viss särreglering angående kroppsvisitation och husrannsakan mot barn under 15 år som är misstänkta för brott finns i lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Kroppsvisitation och husrannsakan enligt polislagen

Polislagen (1984:387) innehåller bestämmelser som tillåter att kroppsvisitation och husrannsakan i vissa väl avgränsade fall används utanför förundersökningar. I de fallen krävs alltså inte att det finns någon konkret brottsmisstanke. Bestämmelserna innebär att en polisman får kroppsvisitera en person eller göra husrannsakan i ett fordon för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förverkas. Detta gäller bara i situationer där risken typiskt sett framstår som stor för att vapen ska komma till användning vid våldsbrott. Vid bedömningen av om det rör sig om en sådan situation kan det ha betydelse t.ex. om gängkriminella ligger i konflikt med varandra. Polismannen måste dessutom kunna peka på någon konkret omständighet som ger stöd för ett antagande om att ett vapen kan komma att påträffas. Under vissa förhållanden kan bestämmelserna även tillåta mer rutinmässiga ingripanden t.ex. om situationen är allmänt hotfull på en viss plats eller vid evenemang där risken för våld är överhängande.

Sedan 2021 får en polisman också i vissa fall bereda sig tillträde till ett gemensamt utrymme i eller i anslutning till ett flerbostadshus för att söka efter vapen eller andra farliga föremål.

Polislagen innehåller även separata bestämmelser om särskilda befogenheter i den skyddande och förebyggande verksamheten. Om det av särskilda skäl kan anses föreligga en risk för att vissa allvarliga brott kommer att begås på en viss plats får en polisman vidta vissa åtgärder på eller i anslutning till platsen, bl.a. husrannsakan, i syfte att avvärja brottet eller bereda skydd mot det. Om risken för brott är allvarlig får en polisman också kroppsvisitera personer som uppehåller sig på platsen.

Vid alla ingripanden enligt polislagen gäller att en polis ska ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Visitationszoner i Danmark

Den danska polisen har sedan 2004 möjlighet att under vissa förutsättningar införa visitationszoner. En visitationszon ger polisen möjlighet att på en geografiskt avgränsad yta på stickprovsbasis genomföra kroppsvisitationer och husrannsakningar i fordon för att leta efter vapen. Beslut om införande av en visitationszon fattas av polisledningen (politidirektøren) men det är den enskilde polismannen på plats som avgör vem som ska visiteras inom en visitationszon.

Ett beslut om en visitationszon kan endast omfatta sådana platser där det är förbjudet att bära kniv, i huvudsak allmänna platser och skolor. För att en visitationszon ska få införas krävs att åtgärden är motiverad för att förebygga våldsbrott. Enligt de danska förarbetena krävs att det ska finnas en ökad risk för att någon begår våldsbrott på platsen, t.ex. mot bakgrund av tidigare brottslighet på platsen i närtid eller om det finns upplysningar om planerad brottslighet. Ett beslut om en visitationszon ska alltid vara tidsmässigt och geografiskt avgränsat. Det finns ingen tidsgräns för hur länge en zon får gälla men i förarbetena säger man att en längre tid än en månad bara kan komma i fråga om det föreligger alldeles särskilda omständigheter. Besluten går som regel inte att överklaga. I förarbetena nämner man dock att ett beslut om att införa en visitationszon enligt allmänna rättsprinciper bör kunna överklagas till justitiedepartementet och domstolarna av personer som har ett intresse i saken.

Behovet av en utredning

Det dödliga våldet fortsätter att öka

Våld i form av skjutningar och sprängningar, samt antalet skjutningar med dödlig utgång har ökat de senaste åren. I en rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå) från 2021 framgår att Sverige i ett europeiskt perspektiv ligger mycket högt i fråga om dödligt våld med skjutvapen. De allra flesta skjutningar kan kopplas till kriminella miljöer. Den skrämmande utvecklingen har fortsatt och 2022 är antalet dödsskjutningar fler än någonsin tidigare. Skjutningarna äger

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

ofta rum på allmän plats i tätbebyggda områden med risk för att allmänheten drabbas.

För att vända utvecklingen måste det brottsförebyggande arbetet prioriteras. Samtidigt måste insatserna för att motverka de kriminella nätverken intensifieras och nya åtgärder ständigt övervägas. Att ge polis och åklagare nya effektiva verktyg är en del i den offensiv mot organiserad brottslighet som regeringen inlett. Möjligheten att införa tidsbegränsade visitationszoner kan vara ett sådant verktyg.

Möjligheten att införa ett system med tidsbegränsade visitationszoner bör utredas

En av Polismyndighetens viktigaste uppgifter är att förebygga och förhindra brottslig verksamhet. Ett sätt att motverka skjutningar, sprängningar och andra våldsbrott kan vara att införa tidsbegränsade visitationszoner. En visitationszon skulle även kunna lugna ner pågående konflikter och bidra till ökad trygghet för allmänheten i området.

Den danska polisen har sedan 2004 i förhållandevis stor omfattning använt verktyget och där finns alltså en beprövad erfarenhet av åtgärden. Polismyndigheten i Sverige har, med hänvisning till den negativa brottsutvecklingen, framfört att det bör övervägas om visitationszoner ska kunna inrättas även här i landet. Begränsningar i skyddet mot kroppsvisitation och liknande intrång kan vara mycket ingripande för den enskilde och ska inte användas utan starka skäl. Med hänsyn till den allvarliga utvecklingen med framför allt skjutvapenvåld kopplat till kriminella nätverk finns det trots detta skäl att undersöka hur visitationszoner liknande de som finns i Danmark kan införas i Sverige. När systemet funnits på plats en tid bör det utvärderas.

Uppdraget till utredaren

Uppdraget att föreslå ett system med visitationszoner

En utredare ges i uppdrag att undersöka och lämna förslag på hur ett system med tidsbegränsade och geografiskt avgränsade visitations-

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

zoner för att söka efter vapen och andra farliga föremål kan införas i Sverige. Förslagen ska ge polisen utökade befogenheter att göra kroppsvisitationer och husrannsakan inom en sådan zon och på så sätt bidra till att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar. Utredaren ska inom ramen för uppdraget undersöka och redogöra för vilka fördelar och nackdelar ett sådant system kan medföra och hur ett sådant system ska förhålla sig till de befogenheter polis och åklagare redan har att genomföra kroppsvisitation och husrannsakan enligt polislagens och rättegångsbalkens regler.

Inom ramen för uppdraget kommer utredaren att behöva göra ett flertal ställningstaganden. Centrala frågor är under vilka förutsättningar en visitationszon ska kunna inrättas, vem som ska fatta ett beslut om inrättande av en sådan zon och om och på vilket sätt det ska kunna överprövas. Om besluten ska kunna överklagas måste beaktas vem som i så fall ska kunna överklaga. Systemet måste vara rättssäkert och samtidigt är det viktigt att en visitationszon i praktiken kan inrättas snabbt och effektivt i de fall det behövs. En möjlig lösning för att trygga rättssäkerheten i systemet skulle kunna vara att beslut om att inrätta en visitationszon fattas av åklagare och att dessa beslut kan överklagas till domstol. Även andra lösningar, som inbegriper en prövning av åklagare och/eller domstol, skulle kunna övervägas för att säkerställa rättssäkerheten. Andra frågor som utredaren kan behöva ta ställning till är hur länge beslutet får gälla, om det ska kunna avgränsas till vissa tider på dygnet, hur allmänheten ska få kännedom om beslutet, hur stor en visitationszon får vara, och vilka typer av platser som ska kunna omfattas. För att undvika att barn utnyttjas av den organiserade brottsligheten ska utredaren ta ställning till om tvångsmedel inom en visitationszon ska få företas mot barn under 15 år. Det ligger närmast till hands att polisen inom en visitationszon får möjlighet att genomföra kroppsvisitation och husrannsakan i fordon för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Det kan dock inte uteslutas att andra lösningar är mer ändamålsenliga och utredaren ska därför också analysera och ta ställning till vilka befogenheter som bör tillkomma polisen i en visitationszon.

Utredaren får även ta upp och lämna förslag i andra närliggande frågor.

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

Utredaren ska beakta grundläggande fri- och rättigheter

Enligt regeringsformen har var och en ett grundläggande skydd mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång. Även den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) ger genom bestämmelserna om rätt till privatliv ett skydd mot sådana åtgärder. Skyddet enligt grundlagen och Europakonventionen är inte absolut utan får under vissa förutsättningar begränsas genom lag. En begränsning av grundläggande fri- och rättigheter får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. En sådan inskränkning får inte heller stå i strid med skyddet mot diskriminering som finns i bl.a. regeringsformen och diskrimineringslagen. Eftersom uppdraget även omfattar barn ska utredaren särskilt belysa eventuella risker och konsekvenser för barn och beakta barnets rättigheter bl.a. utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

I en dom från 2010 underkändes ett system med visitationszoner i Storbritannien av Europadomstolen eftersom det stred mot rätten till skydd för privatliv (Gillan och Quinton mot Förenade kungariket, no 4158/05, dom den 12 januari 2010). Domstolen ansåg bl.a. att det inte fanns tillfredställande rättsligt skydd mot godtyckliga ingrepp. Det danska justitiedepartementet bedömde dock efter domen att det danska systemet inte behövde ändras med anledning av domen.

Utredaren ska bedöma och beskriva vilka närmare villkor som måste vara uppfyllda för att ett system med visitationszoner ska vara godtagbart enligt regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen och Sveriges övriga internationella åtaganden i fråga om mänskliga fri- och rättigheter samt bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga för att förebygga och förhindra skjutningar, sprängningar och annan allvarlig brottslighet.

Utredningsarbetet

Utredaren ska biträdas av en referensgrupp och ska under arbetet hämta in synpunkter och upplysningar från Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Synpunkter från referensgruppen samt Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten ska behandlas och redovisas

bygga brott (Ds 2023:31) - KS-2023/00941-2 Svar på remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) : Remiss_sakerhetszoner --- okade-mojligheter-for-polisen-att-visitera-for-att-forebygga-brott

inom ramen för uppdraget. Vid behov ska utredaren hämta in synpunkter och upplysningar även från andra myndigheter och aktörer som kan vara berörda. Utredaren ska vidare hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och kommittéväsendet.

Utredaren ska analysera och redovisa konsekvenserna av sina förslag. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska utredaren beräkna dessa och lämna förslag på hur de ska finansieras. Utredaren ska särskilt bedöma förslagens konsekvenser för brottsbekämpningen och för den personliga integriteten.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget ska redovisas senast den 22 januari 2024.

Departementsserien 2023

Kronologisk förteckning

1. Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder. Ju.
2. Näringsförbud till följd av förbud att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. KN.
3. Statens ansvar för det svenska flygplatssystemet. För tillgänglighet och beredskap. LI.
4. Frågor om val till Sametinget. Ku.
5. Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. KN.
6. Genomförande av det nya blåkortsdirektivet. Ju.
7. Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen. Ju.
8. Förslag på åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för kliniska prövningar – för en bättre välfärd och en starkare life science-sektor. KN.
9. En säkrare tillgång till vattenreningskemikalier. LI.
10. En registerlag för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. S.
11. Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten. Ju.
12. Kontrollstation 2023. Fö.
13. En registerlag för Inspektionen för socialförsäkringen. S.
14. En översyn av vissa frågor om offentliga biträden. Ju.
15. Fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn. S.
16. Avtal med Finland om polissamarbete i gränsområdet. Ju.
17. Vistelseförbud på allmän plats och vissa andra platser. Ju.
18. Stärkt hyresrättsligt skydd för våldsutsatta kvinnor. Ju.
19. Allvarstid. Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport 2023. Fö.
20. Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem. S.
21. En modern lagstiftning för Kriminalvårdens personuppgiftsbehandling. Ju.
22. Sveriges tillträde till vissa Natoavtal. Fö.
23. Uppdrag att möjliggöra bättre tillgång till hälso- och sjukvård i hela landet genom främjande av etablering i glesbygd. S.
24. Genomförande av EU:s dataförvaltningsförordning. Fi.
25. Polisens rätt att skjuta. En ny reglering om laga befogenhet att använda skjutvapen. Ju.
26. Elektronisk tillgång till barns uppgifter inom hälso- och sjukvården och tandvården. S.
27. Effektiv och behovsbaserad digital vård. S.
28. Nationell fysisk planering. LI.
29. 2018 års ändringar i fördraget om internationell järnvägstrafik. Ju.
30. Anpassning av svensk rätt till den reviderade VIS-förordningen. Ju.
31. Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott. Ju.

Departementsserien 2023

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

Genomförande av EU:s dataförvaltnings-förordning. [24]

Försvarsdepartementet

Kontrollstation 2023. [12]

Allvarstid. Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport 2023. [19]

Sveriges tillträde till vissa Natoavtal. [22]

Justitiedepartementet

Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder. [1]

Genomförande av det nya blåkortsdirektivet. [6]

Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen. [7]

Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten. [11]

En översyn av vissa frågor om offentliga biträden. [14]

Avtal med Finland om polissamarbete i gränsområdet. [16]

Vistelseförbud på allmän plats och vissa andra platser. [17]

Stärkt hyresrättsligt skydd för våldsutsatta kvinnor. [18]

En modern lagstiftning för Kriminalvårdens personuppgiftsbehandling. [21]

Polisens rätt att skjuta. En ny reglering om laga befogenhet att använda skjutvapen. [25]

2018 års ändringar i fördraget om internationell järnvägstrafik. [29]

Anpassning av svensk rätt till den reviderade VIS-förordningen. [30]

Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott. [31]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Näringsförbud till följd av förbud att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. [2]

Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. [5]

Förslag på åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för kliniska prövningar – för en bättre välfärd och en starkare life science-sektor. [8]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Statens ansvar för det svenska flygplatssystemet. För tillgänglighet och beredskap. [3]

En säkrare tillgång till vattenrenings-kemikalier. [9]

Nationell fysisk planering. [28]

Socialdepartementet

En registerlag för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. [10]

En registerlag för Inspektionen för socialförsäkringen. [13]

Fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn. [15]

Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem. [20]

Uppdrag att möjliggöra bättre tillgång till hälso- och sjukvård i hela landet genom främjande av etablering i glesbygd. [23]

Elektronisk tillgång till barns uppgifter inom hälso- och sjukvården och tandvården. [26]

Effektiv och behovsbaserad digital vård. [27]

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2023-12-19

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00155

Revidering av riktlinjer för styrande dokument

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att fastställa riktlinje för styrande dokument enligt förslag i bilaga. Riktlinjen ersätter tidigare beslut i kommunstyrelsen 2017-05-16 i ärende KS-2016/00762

Ärendebeskrivning

Umeå kommun har en riktlinje för styrande dokument. Den antogs senast av kommunstyrelsen 2017. I kommunstyrelsens internkontrollplan 2023 identifierades risker kring styrande dokument och förvaltningen fick i uppdrag att se över nuvarande riktlinjer.

En nulägesanalys gjordes under våren 2023 för att identifiera möjliga förbättringsområden. Syftet med riktlinjen är att säkerställa en enhetlig process kring hur ett politiskt styrdokument ska beslutas, genomföras, följas upp och revideras/fasas ut. Den tydliggör vilka slags styrdokument som ska användas, hur olika dokument relaterar till varandra samt vilka beslutsnivåer som ska användas. Riktlinjen är ett sätt att kvalitetssäkra arbetet med styrdokument på politisk nivå.

Förslag till reviderad riktlinje skickades under hösten 2023 på remiss till alla nämnder samt Umeå kommunföretag. Flertalet synpunkter inkom och alla har noga beaktats. Förbättringar och justeringar har bidragit till det slutliga förslaget. En större förändring som gjorts efter remissrundan är att kravet kring benämning av styrdokument har anpassats för att möjliggöra benämning enligt eventuella nationella direktiv/lagstiftning. Vidare har riktlinjen, för att tydliggöra inriktning, kompletterats med en sammanfattning av de ledande principerna för styrande dokument.

Beslutsunderlag

Bilaga 1. Riktlinjer för styrande dokument
Bilaga 2. Synpunktsredovisning remissvar

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00155

Beredningsansvariga

Sara Nordström
Lina Renfors

Beslutet ska skickas till

Alla nämnder, Umeå kommunföretag

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Dan Gideonsson
Ledningskoordinator

UMEÅ KOMMUN

Riktlinje för styrande dokument

Politiskt beslutade

Beslutad av: Kommunstyrelsen	**Diarienummer:** KS-2023/00155	**Datum och paragraf för beslutet:**
Dokumenttyp: Riktlinje	**Giltighetstid:** Tills vidare	**Ansvarig verksamhet:** Ekonomi och styrning

Innehåll

1. Inledning 3
2. Process för styrande dokument 5
3. Olika typer av styrande dokument 7
4. Vägledning till vem som beslutar 10
5. Styrdokumentens utformning 11
6. Relaterade styrdokument 12

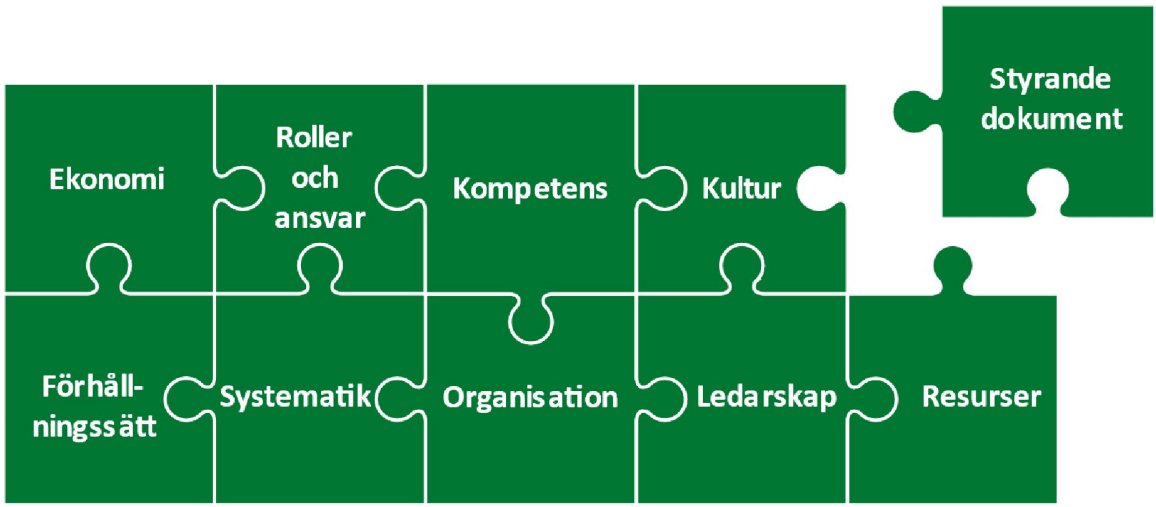
1. Inledning

Kommunens styrdokument är ett komplement till lagar och annan extern styrning. De är ett verktyg för att se till att den politiska viljan får genomslag. Den här riktlinjen beskriver vilka typer av politiskt beslutade styrdokument som finns i Umeå kommun och hur de ska beslutas.

Utgångspunkt för riktlinjen är att verksamheten enbart ska upprätta de styrdokument som behövs. Dokumenten ska följa en gemensam struktur och ha rätt innehåll i förhållande till vald dokumenttyp. För många, för få eller för omfattande styrdokument gör styrningen otydlig.

1.1 Styrande dokument – en del av styrpusslet

Styrdokument är en av flera pusselbitar för att leda i en önskvärd riktning. Det är därför viktigt att se över annan styrning relaterad till området och reflektera över vad som behövs för att uppnå förändring. De olika delarna behöver samverka för att uppnå önskad effekt. Ibland är ett styrdokument inte lösningen utan det kan behövas annan eller kompletterande styrning.

1.2 Syfte med riktlinjen

Syftet med riktlinjen är att säkerställa en enhetlig process kring hur ett politiskt styrdokument ska beredas, beslutas, genomföras, följas upp och revideras/fasas ut. Den tydliggör vilka slags styrdokument som ska användas, hur olika dokument relaterar till varandra samt vilka beslutsnivåer som ska användas. Riktlinjen är ett sätt att kvalitetssäkra arbetet med styrdokument på politisk nivå.

1.3 Grundläggande principer i riktlinjen

- Kommunen ska ha de styrdokument som behövs, för många eller för få gör styrningen otydlig.
- Det är innehållet i styrdokument som avgör beslutsinstans, inte benämning.
- Styrdokument bör inte motsäga varandra eller innehålla målkonflikter.
- Antalet mål och uppdrag i styrdokument ska användas försiktigt.
- Det är viktigt att förankring sker med berörda grupper som påverkas av innehållet innan styrdokument beslutas.
- Styrdokument ska vara aktuella och utvärderas systematiskt.

1.4 Omfattning och avgränsning

Riktlinjen omfattar styrdokument som antas av ett politiskt organ i Umeå kommun (kommunfullmäktige, kommunstyrelse, nämnder och utskott). De typer och kategorier av styrdokument som definieras i den här riktlinjen är uttömmande. Det innebär att ytterligare styrdokumentkategorier eller typer inte ska användas vid politiska beslut.

Styrdokument som antas av kommunens förvaltningsorganisation, så som interna handlingsplaner, handböcker och rutiner etcetera kan med fördel styras av samma principer men omfattas inte av den här riktlinjen.

Projektdokument omfattas inte av riktlinjen eftersom de oftast styrs av extern part, till exempel bidragsgivare, EU-fonder eller likande.

Avtal (inklusive överenskommelser, IOP – idéburet offentligt partnerskap eller liknande) omfattas inte av riktlinjen. Det beror på att avtal inte kan beslutas ensidigt utan är en överenskommelse mellan två eller fler parter.

Frivilliga och lagstadgade styrdokument

Det finns styrdokument som kommunen själv väljer att ta fram inom olika områden. Förutom dessa finns lagstadgade styrdokument och dokument med specifika krav satta på nationell nivå. Riktlinjen gäller för både frivilliga och lagstadgade dokument.

Om ett styrdokument benämns på en speciellt sätt enligt lagstiftning eller nationella krav ska det samtidigt framgå av både styrdokumentet och beslutsärendet vad det motsvarar i Umeå kommuns dokumentstruktur.

2. Process för styrande dokument

Processen för ett politiskt beslutat styrdokument beskrivs nedan. Omfattningen av stegen anpassas efter aktuellt dokument. (Se bilaga 1 för bildbeskrivning av processen.)

Kommungemensamma stöd och mallar finns för att underlätta arbetet.

2.1 Fatta igångsättningsbeslut

Ett önskemål om eller behov av ett styrdokument kan uppkomma på många olika sätt, exempelvis förändrad omvärld, lagstiftning, statlig reglering, förändrad politisk inriktning eller förändrade prioriteringar. Det beslutsorgan som har mandat att styra i frågan ska ta ställning till om – och i sådant fall vilken – styrning som behövs i form av nya styrdokument. Det behövs ett igångsättningsbeslut. En nulägesanalys ska alltid göras som underlag inför beslutet. Det gäller även om det är ett lagstadgat styrdokument. Nulägesanalysen ska innehålla omvärldsbevakning, motivering till varför styrdokumentet behövs, hur det samspelar med befintlig styrning samt vilka intressenter som berörs av styrningen. Den ska också innehålla förslag på beredningsprocess för ev. framtagande av nytt styrdokument. Omfattningen av nulägesanalysen kan se olika ut beroende på styrdokument.

Kommunstyrelsen fattar igångsättningsbeslut för de styrdokument som ska beslutas av kommunfullmäktige. Beslut om nya styrdokument fattas vid ett fåtal tillfällen per år. Igångsättningsbeslut behövs enbart för nya styrdokument.

2.2 Bereda och fastställa

När ett igångsättningsbeslut är fattat påbörjas arbetet med att ta fram ett förslag och bereda det enligt beskrivning i igångsättningsbeslutet. När dokumentet upprättas görs det enligt kommungemensamma mallar och rutiner. Dialog, samråd och beredning anpassas efter styrdokumentets omfattning och vilka grupper som berörs. Det politiska organ som är beredningsansvarigt beslutar även om eventuell remisshantering.

Det är viktigt att olika styrdokument inte motsäger varandra eller innehåller motstridiga styrsignaler. Det är därför viktigt att se över hur planerat styrdokument förhåller sig till redan befintlig eller överordnad styrning. Om ett styrdokument ska omfatta ett kommunalt bolag så behöver det också framgå i bolagets ägardirektiv för att vara bolagsrättsligt bindande.

När beredningen bedöms färdig fattas ett beslut om fastställande av styrdokumentet i ansvarig nämnd/styrelse eller fullmäktige.

2.3 Kommunicera

För att dokument ska vara kända och accepterade är det viktigt hur de kommuniceras. Styrdokument som antagits eller reviderats av ett politiskt organ ska publiceras och finnas tillgängliga på kommunens webbsida.

Dokumentet ska också kommuniceras till berörda nämnder och aktuella intressenter. Kommunikationen anpassas efter styrdokumentets innehåll och omfattning.

Nämnd ansvarar för att göra kommunövergripande dokument kända och accepterade i sin förvaltning.

2.4 Planera, genomföra och följa upp

Planering, genomförande och uppföljning är de viktigaste stegen i processen för att styrdokumentet ska få genomslag och uppnå avsedd effekt.

Planering och genomförande anpassas till dokumentet och kan variera mycket. Det kan innefatta att fördela ansvar, bygga organisation och utveckla arbetssätt för genomförande, att utbilda och höja kompetens på området samt att samverka och föra dialog med invånare, myndigheter och/eller ideell sektor.

Uppföljning av dokumentet ska planeras när dokumentet upprättas. Uppföljningen sker med regelbundenhet och två dimensioner ska följas upp;

- Efterlevnad – i vilken grad har innehållet genomförts eller följts?
- Resultat – i vilken grad uppnås de effekter som styrningen syftade till?

2.5 Aktualitets- och relevanspröva

Alla dokument ska regelbundet ses över för att bedöma om de ska fortsätta gälla, om de ska revideras eller fasas ut. I vissa fall räcker en enklare revidering och ibland behövs en mer genomgripande förändring. Vid en större revidering är arbetsmomenten ungefär desamma som vid framtagande av ett nytt styrdokument (se avsnitt 2.1).

Aktualitets- och relevansprövningen ska ske minst en gång per mandatperiod. Dokumentansvarig nämnd/styrelse ansvarar för att prövningen genomförs.

3. Olika typer av styrande dokument

Styrningen delas in i tre olika styrformer; organiserande, aktiverande och normerande beroende på vilket område som ska styras. Dokument behöver inte ha överordnade eller underliggande dokument. Till exempel behöver en policy inte ha en underliggande riktlinje och en plan behöver inte ha ett överordnat program eller vice versa.

Dokument som beslutas av politiskt organ ska kategoriseras i de dokumenttyper som beskrivs i följande avsnitt.

3.1 Organiserande styrdokument

Med organiserande styrning menas åtgärder för att tydliggöra och utkräva ansvar och mandat. Till exempel för att fastställa och förtydliga vem/vilka som har ansvar för och mandat att fatta beslut i en sakfråga eller styra/leda en funktion, process, del av organisation eller verksamhet.

Organiserande styrdokument kan användas för att ge en överblick över organisationen och dess verksamhet, för att underlätta kommunikationen mellan verksamheter och för att se till att alla har en klar förståelse för sin roll och sitt ansvarsområde.

Organiserande styrdokument innehåller inte mål, aktiviteter, riktlinjer, regler eller rutiner.

Organiserande styrdokument som är politiskt beslutade

Dokumenttyp	**Innehåll**	**Kan beslutas av**
Reglemente	Utgår från kommunallagen och beskriver ansvar och befogenheter för nämnder och styrelser.	Kommunfullmäktige
Delegations-ordning	Utgår från reglementet och beskriver beslutanderätt delegerad från nämnder och styrelser till utskott, enskilda förtroendevalda eller tjänstepersoner.	Nämnder/styrelse/utskott
Arbetsordning	Innehåller arbetsfördelning och delegationer från nämnd till valda utskott. Kommunfullmäktiges arbetsordning antas av fullmäktige och innehåller arbetsformer för kommunfullmäktige.	Kommunfullmäktige och nämnder/styrelse
Bolagsordning	Utgår från aktiebolagslagen och beskriver syftet med kommunala bolag.	Kommunfullmäktige samt bolagsstämma

3.2 Aktiverande styrdokument

Med aktiverande styrning menas åtgärder för att åstadkomma en förändring av effekt, prestation eller resultat. Det kan vara i kommunen som helhet eller i en del av en verksamhet eller process.

Aktiverande styrdokument används för att beskriva vad som ska åstadkommas i form av uppdrag, vision, mål, strategier och planering. De används också för att beskriva vilka resurser som ska nyttjas för att åstadkomma önskad förändring. De skapar en tydlig riktning och lägger grunden för hur önskade resultat ska uppnås.

Inriktningsmål, prioriteringar och uppdrag i kommunens planeringsdirektiv och budget är överordnade övriga kommunala styrdokument. Nämnder och förvaltningar får många styrsignaler. Det är därför klokt att vara försiktig med att formulera nya mål i styrdokument. Om det är möjligt, hänvisa till redan befintliga mål för området till exempel kommunfullmäktiges inriktningsmål eller nationella, regionala och internationella mål. Om nya mål formuleras ska de vara förenliga med befintliga mål.

Aktiverande styrdokument innehåller inte riktlinjer, regler, ansvar och mandat.

Aktiverande styrdokument som är politiskt beslutade

Dokumenttyp	**Innehåll**	**Kan beslutas av**
Planeringsdirektiv och budget	Kommunens övergripande årliga planeringsdokument. Beskrivs i separat riktlinje.	Kommunfullmäktige
Översiktsplan	Översiktsplanen konkretiserar kommunens övergripande mål och planer när det gäller användningen av mark och vatten. Det som anges i översiktsplanen är styrande för annan efterföljande planering. Översiktsplanen har underliggande program och planer.	Kommunfullmäktige
Program	Beskriver vad kommunen ska uppnå inom ett speciellt område. Programmet har fokus på ambitioner och viljeinriktningar och i programmet kan kommunen kombinera långsiktiga och kortsiktiga mål. Några program har en särställning och ingår i planeringsdirektivet.	Kommunfullmäktige
Plan	Används i huvudsak för att beskriva konkreta aktiviteter för att uppnå en förflyttning inom ett	Kommunfullmäktige och nämnder/styrelse

	visst område. De anger ofta en tidsram för åtgärderna. Är mer detaljerade än program.	
Verksamhetsplan nämnd	Årlig plan för respektive nämnd. Innehåller budget.	Nämnder/styrelse
Ägardirektiv	Beskriver vad ett kommunalt bolag ska uppnå. Det kan vara finansiella mål eller andra mål avseende till exempel inriktning på verksamheten.	Kommunfullmäktige samt bolagsstämma

3.3 Normerande styrdokument

Med normerande styrning menas åtgärder för att påverka hur kommunen och kommunens medarbetare ska förhålla sig och/eller agera i en given fråga. Normerande styrdokument tydliggör principiella förhållningssätt och arbetssätt och har ett fokus på hur verksamheten ska agera. De kallas ibland för reglerande styrdokument.

Syftet med normerande styrdokument är att skapa enhetliga arbetssätt, säkerställa kvaliteten på utförande och uppfylla lagar och regler. Dokumenten kan också hjälpa till att minimera risker och felaktigheter i verksamheten och ge en tydlig utgångspunkt för att utvärdera och göra förbättringar.

Normerande styrdokument innehåller inte mål, aktiviteter eller ansvarsfördelning.

Normerande styrdokument som är politiskt beslutade

Dokumenttyp	**Innehåll**	**Kan beslutas av**
Policy	Beskriver övergripande förhållningssätt eller principer för kommunen inom ett område. De är översiktliga, generella och hållbara över tid. De lämnar ett stort handlingsutrymme.	Kommunfullmäktige
Riktlinje	Vägleder och ger konkret stöd kring hur verksamheten ska utföras inom ett visst område. De kan beskriva arbetssätt och innehålla ska-krav och är därför mer detaljerade än en policy.	Kommunfullmäktige och nämnder/ styrelse inom sitt uppdrag enligt reglemente
Anvisning	Ger detaljerad beskrivning till andra nämnder kring hur och när en uppgift ska genomföras.	Nämnder/styrelse med kommun-övergripande uppdrag

Regler och föreskrifter	Används ofta kring regelverk som riktas till invånare i Umeå kommun och anger då hur invånare, besökare, företag och organisationer förväntas bete sig i vardagen, agera på kommunal mark eller för att få ta del av kommunens service. Taxa är en föreskrift för avgifter.	Kommunfullmäktige

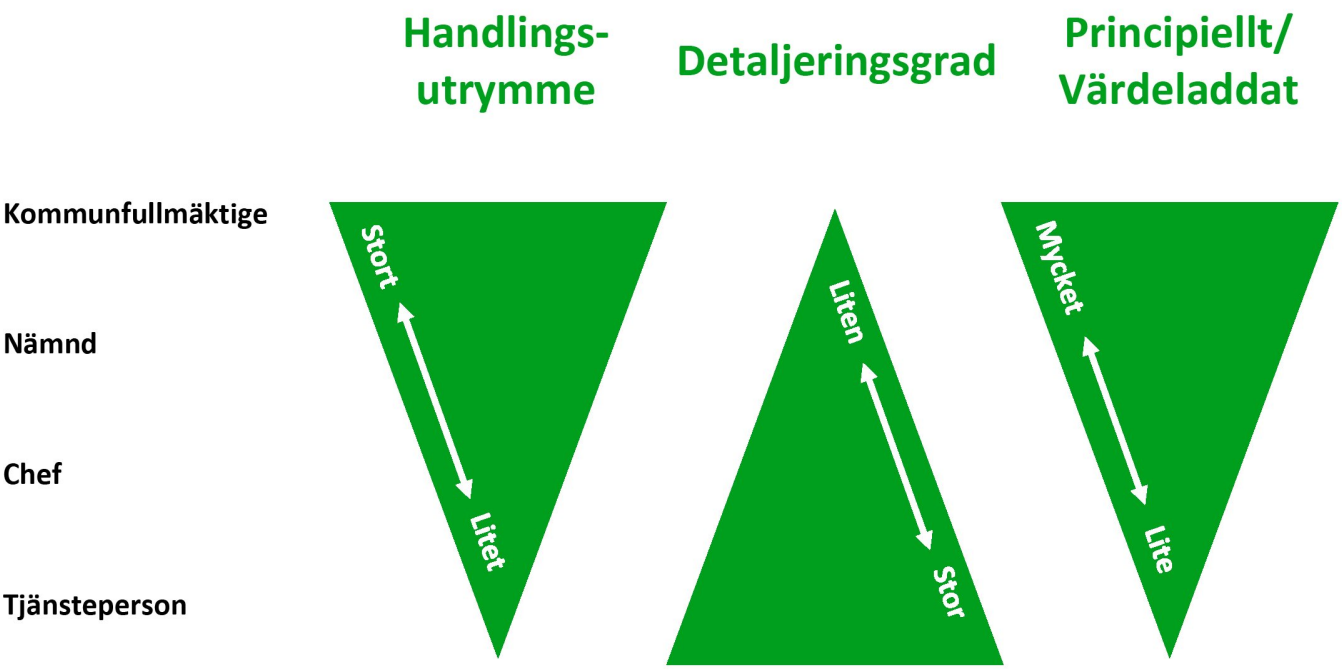
4. Vägledning till vem som beslutar

Vägledning till vilket beslutsorgan som får fatta beslut om olika styrdokument kan hittas i:

- Kommunallagen som bland annat innehåller bestämmelser om vad kommunfullmäktige, kommunstyrelse och nämnder får besluta om.
- Umeå kommuns reglemente som är mer detaljerat och fördelar ansvar för olika verksamhetsområden och beslutanderätt över specifika frågor till nämnder.
- Delegationsordningar som är ännu mer detaljerade och kan delegera beslutanderätt till bland annat tjänstemannaorganisationen.

Ett beslutande organ måste först ha tilldelats ett ansvarsområde innan det kan vidaredelegera en beslutanderätt inom det området. Till exempel så kan inte en nämnd vidaredelegera ett ansvar för ett område till en tjänsteperson om inte nämnden enligt reglementet ansvarar för de frågorna.

4.1 Beslutsfattare

Det är innehållet och omfattningen i ett dokument som styr beslutsfattare, inte vilken benämning det har. Generellt sett ska beslut som fattas på politisk nivå vara övergripande och översiktliga. Det vill säga att de har en låg detaljeringsgrad och lämnar ett stort handlingsutrymme kring utförande. De kan också vara av principiell karaktär eller vara värdeladdade. Vad som är av principiell karaktär eller vilka frågor som är värdeladdade kan förändras över tid och av den politiska agendan.

Kommunfullmäktige beslutar om dokument som gäller hela kommunkoncernen och/eller flera nämnder. Fullmäktige fattar beslut i ärenden av principiell karaktär och fastställer mål och policys. Kommunfullmäktige kan fördela ansvar till kommunens nämnder men det är upp till varje nämnd att besluta om fördelning av ansvar och uppdrag inom den egna nämnden. Kommunfullmäktige bör därför inte fördela ansvar och uppdrag till specifika roller eller funktioner i förvaltningsorganisationen då ett sådant förfaringssätt riskerar innebära att kommunfullmäktige förbigår nämnds eller styrelses ansvar att organisera och fördela arbetet i respektive förvaltning.

Nämnderna kan besluta om styrdokument av övergripande karaktär i frågor som rör förvaltningen och i frågor som de enligt lag eller reglemente ska ansvara för. De kan inte fördela ansvar och uppgifter till andra nämnder. Däremot kan en eller flera nämnder gemensamt fatta ett ”likalydande beslut av nämnder”. Då ska samma styrdokument beslutas av respektive nämnd var för sig.

Kommunstyrelsen har ett samordnande uppdrag och kan besluta om kommunövergripande styrdokument för de verksamhetsområden som delegerats till styrelsen.

5. Styrdokumentens utformning

5.1 Formalia

Styrdokumenten ska utformas på ett enhetligt, tydligt och enkelt sätt. Använd klarspråk och följ kommunens skrivregler. Umeå kommuns dokumentmallar för styrdokument ska användas. I alla styrdokument ska följande uppgifter finnas:

- vilken dokumenttyp enligt denna riktlinje
- vilka (fullmäktige, nämnd eller styrelse) som har beslutat om dokumentet
- när dokumentet är beslutat
- diarienummer
- vilka (t.ex. nämnd, bolag eller förvaltning) som omfattas av dokumentet
- giltighetstid

- om det finns några relaterade dokument

Vid beslut bör det också framgå om dokumentet ersätter ett eller flera andra styrdokument.

5.2 Dokumentens giltighetstid

Styrdokument gäller tills vidare om inte annat anges. Styrdokument med slutdatum eller begränsad giltighetstid upphävs med automatik vid angiven tidpunkt.

5.3 Dokumentansvarig nämnd/styrelse

Styrdokument ska ha en dokumentansvarig nämnd/styrelse. Att vara dokumentansvarig innebär till exempel att säkerställa tillämpning, uppföljning och revidering vid behov. Om inget annat anges är kommunstyrelsen dokumentansvarig för de dokument som fastställts av kommunfullmäktige.

5.4 Författningssamling

Enligt kommunallagen ska alla kommuner tillhandahålla en författningssamling med kommunala föreskrifter som styr invånare. I Umeå kommun ska alla kommunövergripande styrdokument som beslutats av fullmäktige, kommunstyrelse eller nämnd finnas i samlingen. Enligt reglementet så ansvarar kommunstyrelsen för författningssamlingen.

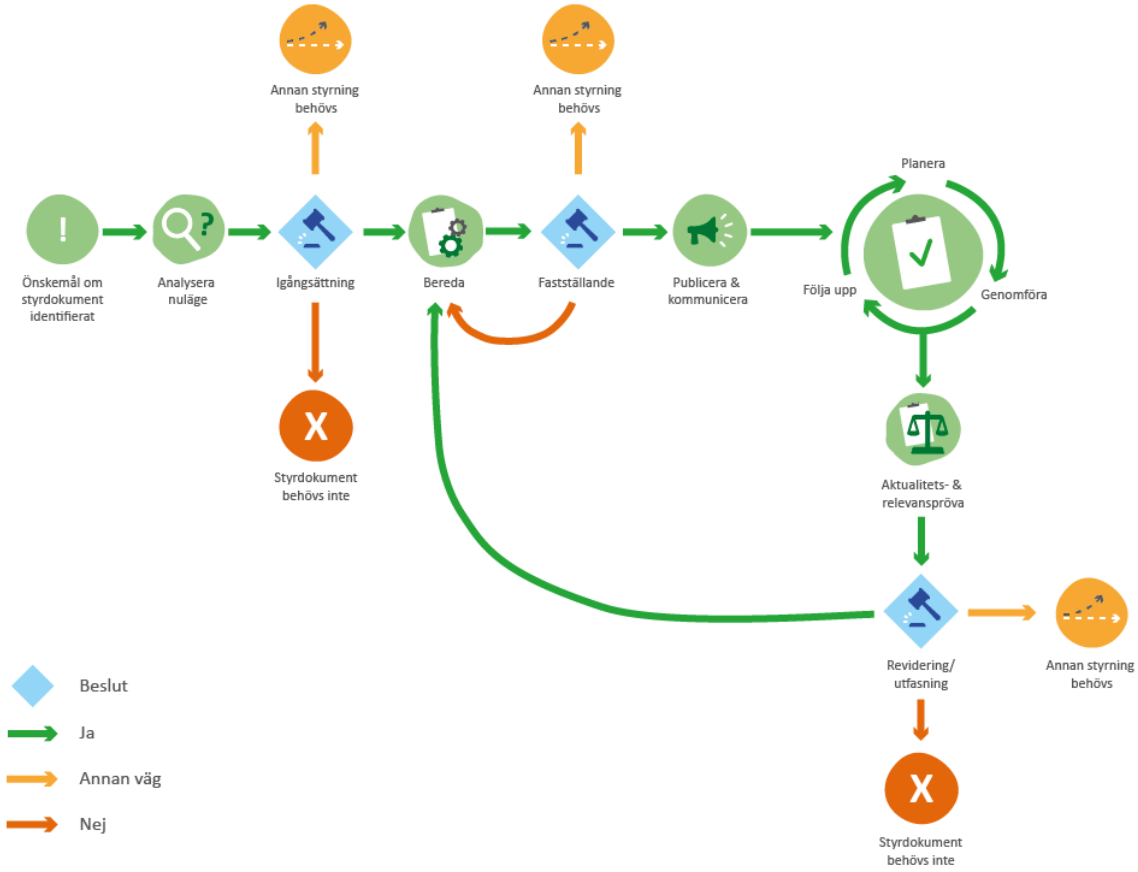
6. Relaterade styrdokument

- Reglemente för Umeå kommuns styrelser och nämnder
- Riktlinjer för aktiverande styrning
- Riktlinjer för planeringsprocess – budget och investeringar
- Riktlinje för ägarstyrning

Övriga dokument

- Ärendehanteringshandboken
- Mallar för dokumenttyper

Process för styrdokument

Bilaga 2

UMEÅ KOMMUN

Synpunktsredovisning remissvar riktlinje för styrande dokument

Riktlinjen för styrande dokument har skickats ut på remiss till samtliga nämnder samt UKF.

Remissvar har kommit in från:

- Umeåregionens brand- och räddningsnämnd
- Kulturnämnden
- För-och grundskolenämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
- Fritidsnämnden
- Äldrenämnden
- Personalnämnden
- Tekniska nämnden
- Valnämnden
- Byggnadsnämnden och miljö- och hälsoskyddsnämnden
- Individ- och familjenämnden
- JUSK

Sammanfattning

Alla synpunkter har noga beaktats och flera förbättringar och justeringar har bidragit till det slutliga förslaget. En av de större förändringar som gjorts är att kravet kring benämning av styrdokument har anpassats för att möjliggöra benämning enligt eventuella nationella direktiv/lagstiftning. Dock ska det alltid tydligt framgå vilken dokumenttyp som det utgör enligt Umeå kommuns riktlinje. Vidare har riktlinjen, för att förtydliga syftet, kompletterats med en sammanfattning av de principer som är vägledande för arbetet med styrande dokument. Därutöver har bilden som förklarar olika typer av styrande dokument på flera nivåer, tagits bort. Detta för att undvika oklarhet kring vilka styrdokument som omfattas av riktlinjen, dvs att det gäller politiskt beslutade styrdokument.

Nämndernas synpunkter redovisas i sin helhet nedan. Stadsledningskontoret har kommenterat de synpunkter som respektive nämnd har lämnat.

Umeåregionens brand och räddningsnämnd

Synpunkter

Förslaget till reviderade riktlinjer är bra. Riktlinjerna är tydliga och ger bra vägledning i processen kring framtagande av styrande dokument, utformning av dokumenten och vem som beslutar och fastställer respektive dokument.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Inga justeringar behövs.

Kulturnämnden

Synpunkter

Kulturnämnden ställer sig bakom slutsatserna och grunderna till förslag för riktlinje för styrdokument.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Inga justeringar behövs.

För- och grundskolenämnden samt Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

(Redovisas tillsammans då synpunkterna är identiska)

Synpunkter

Nämnden ser positivt på revideringsförslaget då den syftar till att skapa likvärdig hantering mellan nämnder, föda god ordning och stärka offentlighetsprincipen genom att möjliggöra för intressenter att följa tillkomsten av ett politiskt styrdokument från igångsättningstillstånd till beslut i nämnd.

Dokumenttypen riktlinje gör gällande att beslut fattade på politisk nivå ska vara övergripande och översiktliga samt ha en låg detaljeringsgrad. Detta för att skapa handlingsutrymme kring utförandet. I jämförelse med riktlinjen från 2017 är nuvarande revideringsförslag mer detaljstyrd och innehåller många skallkrav vilket skapar lågt

handlingsutrymme för nämnderna att anpassa sina styrdokument utifrån de olika förutsättningar som respektive nämnd har. Några exempel på detta är att:

I avsnittet frivilliga och lagstadgade styrdokument anges; ”…till exempel om lagstiftningen säger att kommunen ska ha ett program i en viss fråga men innehållet motsvarar en plan i kommunens dokumentstruktur ska dokumentet benämnas som plan”. Detta kan bli svårt för nämnden att efterleva eftersom Skollag, läroplan och andra skolförfattningar tydligt anger hur vissa dokumenttyper ska benämnas. Exempelvis kan inte kommunen benämna Plan mot kränkande behandling (Skollagen) för Program mot kränkande behandling enbart för att passa in i kommunens dokumentstruktur. Det är därför nödvändigt att stycket på sidan fyra som börjar med ”De typer av styrdokument som definieras i denna riktlinje…” stryks. Sökbarheten i diarium och arkiv försvåras också om styrdokument inte benämns på samma sätt som lagstiftningen eller nationellt beslut efterfrågar.

Under rubriken process för styrande dokument bör det klargöras om ett igångsättningstillstånd även krävs vid revidering av nu gällande styrdokument eller om det enbart gäller vid framtagande av nya styrdokument. Även här är detaljeringsgraden hög och nämnden anser att exempelvis styrdokumentens omfattning och karaktär måste få vara vägledande för vilket förarbete som krävs innan igångsättning. Likaså måste styrdokumentets omfattning och karaktär styra nivån på dokumentuppföljning utifrån efterlevnad och resultat, då dessa inte är applicerbara på samtliga dokumenttyper.

Vidare är bilden över olika typer av styrande dokument; organiserande, aktiverande och normerande missvisande eftersom den innehåller exempel på dokument som inte omfattas av den här riktlinjen. Styrdokument som antas av förvaltningen såsom handlingsplaner och rutiner bör därför tas bort från denna riktlinje.

Det finns en klar fördel med att definiera vilken politisk instans som har rätt att fatta besluta om olika dokumenttyper såsom policy, riktlinje och anvisning. Detta för att läsaren lättare ska kunna förstå på vilken nivå beslutet gäller. Exempelvis kan regler och föreskrifter beslutas av Kommunfullmäktige. Om detta innebär att Kommunfullmäktige har ensamrätt till den dokumenttypen finns behov av att justera detta avsnitt då nämnden utifrån lagstiftning och andra skolförfattningar också behöver ha möjligheten att fastställa regler inom sitt ansvarsområde.

Med ovan angivna föreslår nämnden en tydligare koppling till politiskt beslutade riktlinjers sanna natur – att vara översiktliga och övergripande och som skapar gott handlingsutrymme kring utförandet. I övrigt ställer sig nämnden bakom förslag till revidering av riktlinje för styrande dokument.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Det stämmer att riktlinjen ställer andra krav än tidigare riktlinje. Framför allt finns krav på viktiga moment i arbetsgången med politiskt beslutade styrdokument som inte funnits tidigare. Till exempel krav på analys innan nya styrdokument tas fram, att styrdokument regelbundet ska följas upp och utvärderas samt att befintliga styrdokument ska aktualitets- och relevansprövas och vid behov fasas ut. Det ställer högre krav på nämnderna och på kommunstyrelsen, som är beredande organ inför beslut om styrdokument i kommunfullmäktige, men vinsten är en bättre kvalitet på styrningen.

Synpunkten att styrdokument som styrs av lagar eller nationella riktlinjer ska benämnas enligt dessa har kommit in från flera nämnder. En grundläggande princip i arbetet med att ta fram riktlinjen har varit att det är innehållet i styrdokumenten som är det centrala. Innehållet avgör benämning och beslutsinstans. En genomgång av nuvarande styrdokument visar att det spretar allt för mycket idag. Ur ett kund- och medborgarperspektiv kan det för en del vara viktigast med en nationell enhetlig benämning. För andra kan en enhetlig benämning inom kommunen vara viktigare. Det beror lite på perspektiv och styrdokumentets karaktär. Det finns exempel på andra kommuner som beslutat att en enhetlig benämning i kommunen är viktigare och löst hanteringen av detta.

Då många nämnder påtalat vikten av att behålla nationella benämningar har förslaget till riktlinje för styrdokument justerats. Dokumentet benämns enligt nationell standard men referens görs till den dokumenttyp som det motsvarar i Umeå kommun.

Igångsättningsbeslut behövs inte för revidering av befintliga styrdokument. Detta har förtydligats i riktlinjen. Däremot ska en aktualitets- och relevansprövning göras innan revidering av dokument påbörjas.

Vikten av att anpassa processen efter olika styrdokuments innehåll och karaktär är viktig och betonas i riktlinjen.

Bilden över olika typer av styrande dokument; organiserande, aktiverande och normerande som avser förklara skillnader mellan olika typer av styrning har efter synpunkter från flera nämnder tagits bort för att undvika otydlighet kring vilka dokument som riktlinjen omfattar.

Som nämns ovan är en vägledande princip i riktlinjen är att det är innehållet i styrdokument som styr. I detta fall hur de ska benämnas och vilken instans som ska besluta om dem. Det finns exempel på styrdokument, till exempel riktlinje som kan beslutas både på tjänstepersonnivå och på politiskt nivå beroende på innehåll. Därför har vi valt att skriva ”kan beslutas av” i riktlinjen. Det innebär att det exempelvis är möjligt för nämnden att fatta beslut om regler.

Fritidsnämnden

Synpunkter

Fritidsnämnden håller med om att utgångspunkten att endast upprätta de styrdokument som behövs. För många, för få eller för omfattande styrdokument kan innebära risk för otydlig styrning. Det är positivt att den reviderade riktlinjen enbart fokuserar på de politiskt beslutade styrdokumenten.

Riktlinjen innehåller en tydlig beskrivning av processen för styrdokument i såväl ord, bild som struktur vilket nämnden uppskattar. Den sammantagna bedömningen är att riktlinjen kommer att bidra till kvalitetssäkring av arbetet med styrdokument på politisk nivå. Vid frågor kring tillämpningen av riktlinjen är det fritidsförvaltningens önskan att stadsledningskontorets enhet för styrning och samordning kan vara behjälplig.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Enheten för styrning och samordning kommer att vara behjälpliga vid tillämpning av riktlinjen. Det kommer också att finnas olika typer av stödmaterial på kommunens intranät.

Äldrenämnden

Synpunkter

Äldrenämnden ställer sig positiva till den reviderade riktlinjen. Nämnden anser att det finns några behov av förtydliganden i riktlinjen. Till exempel kring förhållandet mellan kommunens styrdokument, lagstadgade dokument och dokument på nationell nivå som beskrivs på sidan 4 under avsnitt 1.3 frivilliga och lagstadgade dokument. Nämnden anser att det saknas en kort beskrivning kring förhållandet mellan dessa olika dokument och att det med fördel kan tilläggas för ytterligare tydlighet. Det behöver framgå att lagstadgade dokument går före kommunens styrdokument.

På sidan 12 under avsnitt 4.1 Beslutsfattande, återges att en eller flera nämnder kan gemensamt fatta ett likalydande beslut gällande styrdokument. Nämnden saknar en beskrivning kring den praktiska hanteringen av denna typ av styrdokument. Ett stycke kring beredning av likalydande beslut kan exempelvis tilläggas avsnittet 2.2 Bereda och fastställa.

Avsnitt 1.3 (sidan 4) – Det saknas en förklaring till varför projektdokument inte omfattas av riktlinjen vilket kan tilläggas. Förkortningar kan även skrivas ut för att skapa ytterligare förståelse för begreppen.

Avsnitt 3 (sida 7) – Dokumenthanteringsplan kan lyftas in som exempel på ett styrande dokument. Dokumenthanteringsplanen reglerar bland annat diarieföring, arkivering, och gallring av dokument. Det är av intresse att se var den kategoriseras in i de tre olika styrformerna som presenteras i avsnittet.

Avsnitt 5.6 och 6 (sidan 14) – Information om var författningssamling, överordnade styrdokument och övriga styrdokument återfinns kan tilläggas, exempelvis med diarienummer och datering för att säkerställa tillgänglighet.

Nämnden anser i övrigt att det är en genomarbetad riktlinje och ställer sig bakom förslaget med de förslag till förtydliganden som påpekats ovan.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

I riktlinjen är det enbart planeringsdirektiv och budget som har en uttalad särställning. Detta i enlighet med tidigare beslut. I övrigt kommer ingen inbördes rangordning mellan kommunens styrdokument att göras i riktlinjen. Orsaken till att kommunen tar fram ett styrdokument kan variera (det kan handla om lagstiftning, nationella krav eller lokala behov av styrning i en fråga) men innehållet i styrdokumenten behandlas lika.

Förtydligande kring likalydande beslut i två eller flera nämnder kommer inte att beskrivas i riktlinjen eftersom det kräver för mycket utrymme och hör till en annan process. Förtydligande skulle i stället kunna hanteras i till exempel ärendehanteringshandboken eller i underliggande rutiner eller stödmaterial.

Ett förtydligande kring varför projektdokument inte ingår läggs till i riktlinjen. Exempelvis projektdokument som projektansökningar och projektredovisningar som styrs av extern part till exempel bidragsgivare, EU-fonder m.m.

Dokumenthanteringsplaner fastställs idag av stadsarkivarien. De beslutas på tjänstepersonnivå och omfattas därför inte av riktlinjen men de är att betrakta som regler eller riktlinjer (trots att de benämns som plan). De är alltså exempel på normerande styrdokument.

Behovet av förtydliganden kring författningssamlingen är förståeligt. I dagsläget finns den på www.umea.se/styrdokument. Det är däremot något som kan förändras och för att undvika att riktlinjen snabbt blir inaktuell pga. teknikaliteter vill vi undvika att skriva fast det i dokumentet. Information om författningssamlingen kommer att tydliggöras på andra sätt.

Personalnämnden

Synpunkter

Nämnden föreslår att riktlinjen justeras så att lagstiftande dokument överordnas kommunens riktlinjer för styrdokument. I övrigt bifall till förslaget till riktlinje för styrdokument.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Lagstiftning står alltid över kommunala styrdokument. Därutöver se tidigare kommentar kring benämning av styrdokument enligt lag/nationella krav eller enligt kommungemensam norm ovan, sida 3.

Tekniska nämnden

Synpunkter

Dokumentet är av central betydelse för framställande, hantering och avyttring av styrande dokument, helt i enligt med den riskanalys som gjordes 2023. Tekniska nämnden välkomnar tydligheten kring hur politiska styrdokument ska beslutas, genomföras följas upp och revideras/fasas ut.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Inga justeringar behövs

Valnämnden

Synpunkter

Valnämndens er positivt på att en riktlinje för styrande dokument tas fram för att säkerställa en enhetlig process kring hanteringen av politiskt beslutade styrdokument i kommunen. Valnämnden har inga övriga synpunkter.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Inga justeringar behövs

Byggnadsnämnden och Miljö- och hälsoskyddsnämnden

(Redovisas tillsammans då synpunkterna är identiska)

Synpunkter

På sidan fyra under rubriken ”frivilliga och lagstadgade” styrdokument anges att kommunen ska bortse från de nationellt lagstadgade benämningarna och i stället namnge styrdokument enligt kommunens riktlinjer. Vidare anges att det i styrdokumentet ska anges att vilket styrdokument det motsvarar i lagstiftningen. Byggnadsnämnden anser att det ur ett kund- och medborgarperspektiv borde vara tvärtom. Finns en lagstadgad skyldighet att besluta om ett visst styrdokument ska dokumentet namnges därefter.

Vidare anser nämnden att det bör tydliggöras att igångsättningsbeslut och de krav som ställs i riktlinjen kring detta, enbart gäller framtagande av nya styrdokument och inte vid uppdatering/revidering av befintliga styrdokument.

I avsnitt 2.4 beskrivs uppföljning av styrdokument. Byggnadsnämnden har utifrån anvisningar från kommunstyrelsen beslutat hur grunduppdraget ska följas upp. När ett nytt styrdokument beslutas vävs vid behov uppföljningen av detta styrdokument ihop med övrig uppföljning av nämndens grunduppdrag och sker inte enligt ett separat spår som formuleringarna i förslaget ger sken av. Texten bör utvecklas så att denna kopplas till anvisningarna för uppföljning.

I tabellerna över styrdokument bör ”kan beslutas av” ändras till ”beslutas av”.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Då många nämnder påtalat vikten av att behålla nationella benämningar på styrdokument har förslaget till riktlinje för styrdokument justerats, se sidan 3.

Igångsättningsbeslut behövs inte för revidering av befintliga styrdokument. Det har förtydligats i riktlinjen. Däremot ska en aktualitets- och relevansprövning göras innan revidering påbörjas.

Kommunstyrelsens anvisning för uppföljning av grunduppdrag och inriktningsmål innefattar uppföljning av vissa styrdokument. Det skulle kunna vara ett lämpligt sätt att följa upp vissa dokument som till exempel planer och program. Det kan däremot vara svårare vid uppföljning av normerande eller organiserande styrdokument. Styrdokumentens omfattning och karaktär påverkar nivån och innehållet i uppföljningen och det är viktigt att följa upp styreffekt av samtliga dokument.

En viktig princip i riktlinjen är att det är innehållet i styrdokument som styr hur de ska benämnas och vem som ska besluta om dem. Det finns exempel på styrdokument, till exempel riktlinje som beslutas både på tjänstepersonnivå och på politiskt nivå beroende på innehåll. Därför har vi valt att skriva ”kan beslutas av”.

Individ och familjenämnden

Synpunkter

Nämnden ser positivt på avsikten att skapa en enhetlig process för hantering av styrande dokument. Nämnden ser behov av några förtydliganden för att underlätta tillämningen.

Enligt riktlinjens nuvarande förslag ska alla politiskt beslutade dokument följa den process för styrande dokument som tagits fram. Utgångspunkten i arbetsprocessen är att ett önskemål/behov av ett nytt styrdokument föreligger. Nämnden ser en risk i att det blir otydligt i vilka fall eller i vilka delar av arbetsprocessen ska gälla eftersom det även framgår att omfattningen av stegen kan anpassa efter aktuellt dokument. Utöver detta finns styrdokument som regleras i lagkrav, författningar eller på annat sätt. Dessa identifieras sällan genom behov eller önskemål, vilket gör att arbetsprocessens delar inte kan bli tillämpliga. Det kan vara värt att klargöra om olika kategorier av styrdokument kräver olika hanteringar eller processer.

Tydliggör vilka beslut som fattas genom politiska beslut respektive tjänstemannabeslut. I de tidigare riktlinjerna för styrande dokument fanns, utöver beskrivning av politiskt beslutade styrdokument, även en beskrivning av vilka styrdokument som fattas genom tjänstemannabeslut. I avsnitt 4.1 – Beslutsfattare – finns en visualisering över beslutsfattare där chef och tjänstepersoner ingår. Det nya förslaget till riktlinje fokuserar dock enbart på politiskt beslutade styrdokument. Vidare framgår även att riktlinjerna är uttömmande och att inga andra styrdokument är de som lyfts i riktlinjen ska användas. Förslaget anger att styrdokument som antas kommunens förvaltningsorganisation med fördel kan styras av samma principer men omfattas inte av riktlinjen.

Nämnden vill uppmärksamma att det finns vissa dokumenttyper som kan antas både politiskt och inom förvaltningen, ex riktlinjer. Eftersom syftet med att skapa en gemensam arbetsprocess blir det relevant att klargöra förhållandet mellan tjänstemannabeslut och politiskt beslut i styrdokument som återfinns både i förvaltningsorganisationen och kan vara politiskt beslutade. Om beslutsförhållanden inte klargörs riskerar det nuvarande förslaget till riktlinje att skapa utrymme för otydlighet. Nämndens uppfattning är att riktlinjen som helhet

skulle bli tydligare och få större användningsområde om den hade en bredare ansats än att bara gälla politiska beslut.

Formuleringarna i avsnitt 1.3 – frivilliga och lagstadgade styrdokument – bör ses över då det kan uppfattas som att kommunens dokumentstruktur ska gälla före lagstiftning.

I avsnitt 3 – Olika typer av styrande dokument – listas fler än vad som omfattas av riktlinjen. Eftersom riktlinjen aspirerar på att vara uttömmande för politiskt styrande dokument uppfattar nämnden att det kan skapa otydlighet i användningen av riktlinjen att ta med exempel som inte ingår i riktlinjen.

I avsnitt 6 – relaterade styrdokument – finns en lista över relaterade styrdokument. Dessa kan med fördel kompletteras med diarienummer och datering så att de är lätta att hitta.

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Utgångsläget är att alla politiskt beslutade styrdokument ska följa processen. Att det finns ett lagkrav att kommunen ska fatta beslut om ett styrdokument utgör inte ett undantag. Däremot underlättar det motiveringen till varför styrdokumentet behövs. Även lagstadgade styrdokument behöver analyseras utifrån sammanhang och kommunal kontext. Det kan behövas kompletterande styrning för att uppnå önskat resultat.

En avgränsning i riktlinjen är att den enbart gäller politiskt beslutade styrdokument och det kvarstår. Detta för att skapa handlingsutrymme för nämnderna att utforma styrningen i förvaltningsorganisationen.

Se tidigare kommentar kring lagstadgade dokument på sida 3.

Bilden över olika typer av styrning har i riktlinjen tagits bort för att undvika otydlighet kring vilka dokument som omfattas av riktlinjen.

Det är viktigt att underlätta för medarbetare att hitta relaterade styrdokument. Däremot vill vi undvika att behöva revidera riktlinjen för styrdokument varje gång ett relaterat styrdokument revideras. Information om relaterade styrdokument läggs därför utanför riktlinjen.

JUSK

Jämställdhetsutskottet ser positivt på att en översyn görs av ramarna för politiskt beslutade styrdokument, och ser att detta kan bidra till en tydligare och mer enhetlig styrning av kommunorganisationen.

Utskottet ser särskilt positivt på att det i de föreslagna riktlinjerna tydliggörs hur och av vilken instans ett styrdokument såväl initieras, genom igångsättningsbeslut, som vid behov fasas ut, genom aktualitets- och relevansprövning, något som inte finns i nuvarande riktlinje.

Utskottet vill även lyfta vikten av att jämställdhetsintegrera samtliga dokument och att i aktualisering och revidering av redan existerande dokument säkerställa att ett jämställdhetsperspektiv finns med.

I avsnitt *3.2 Aktiverande styrdokument* tydliggörs att inriktningsmål, prioriteringar och uppdrag i kommunens planeringsdirektiv och budget är överordnade övriga kommunala styrdokument. Denna skrivning ser utskottet som mycket viktig att den finns kvar även i den slutgiltiga versionen av riktlinjen. Vidare önskar utskottet att övriga skrivningar i samma stycke skulle skärpas något för att utgöra ett tydligare krav i relation till inriktningsmålen, däribland jämställdhetsmålet. Nuvarande formulering:

”Nämnder och förvaltningar får många styrsignaler. Det är därför klokt att vara försiktig med att formulera nya mål i styrdokument. Om det är möjligt, hänvisa till redan befintliga mål för området till exempel kommunfullmäktiges inriktningsmål eller nationella, regionala och internationella mål. Om nya mål formuleras ska de vara förenliga med befintliga mål för området.”

skulle exempelvis kunna skrivas:

”Nämnder och förvaltningar får många styrsignaler. Det är därför klokt att vara försiktig med att formulera nya mål i styrdokument. Hänvisning bör alltid, så långt det är möjligt, göras till kommunfullmäktiges inriktningsmål. Hänvisningar kan även göras till nationella, regionala och internationella mål. Om nya mål formuleras ska de alltid prövas mot kommunfullmäktiges inriktningsmål för att säkerställa att de är förenliga med befintliga mål för området.”

Stadsledningskontorets kommentar och bedömning

Att jobba med jämställdhetsperspektiv är en fråga som tillsammans med andra perspektiv hanteras på tjänstepersonnivå i beredningen. Det kan med fördel inarbetas i rutiner och annat stödmaterial och finns bland annat med i ärendehanteringsboken.

När det gäller hänvisning till befintliga mål är det viktigt med samstämmighet samtidigt behövs viss flexibilitet då styrdokumenten kommer att vara av varierande karaktär och i vissa dokument kan det bli överflödigt. Skrivningen kvarstår därför i enlighet med föreslagen riktlinje.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-02

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00948

Dispens från regler gällande dygnsvila

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att ansöka om dispens vid arbetstidsnämnden för räddningstjänsten samt att bevilja dispens inom personlig assistans för aktuella verksamheter (0756384, 0722378, 0434754, 0467016, 0445564, 0041606, 0488701)

Ärendebeskrivning

Bakgrund: I november 2022 tecknade parterna en överenskommelse om att göra ändringar i bestämmelserna om dygnsvila. I bestämmelserna anges att arbetstagaren har rätt till minst 11 timmars dygnsvila under varje period om 24 timmar samt under vilka förutsättningar det är möjligt att göra undantag från reglerna om dygnsvila.

Centrala parter konstaterar att dispens ska tillämpas restriktivt och att det alltid ska göras en intresseavvägning mellan arbetstagarens rätt till minst 11 timmars dygnsvila och verksamhetens behov av att säkra bemanningen.

Parterna har särskilt fört dialog kring räddningstjänstpersonal, personliga assistenter och LSS-verksamhet utifrån verksamhetens karaktär.

- För personliga assistenter, ledsagare och avlösare är det möjligt att under vissa förutsättningar överstiga 20 timmar om det är nödvändigt för att säkerställa omsorgstagarens rättigheter och friheter enligt lag.
- För räddningstjänsten kan verksamheten i vissa fall behöva dispens mot bakgrund av samhällets ansvar att vid olyckor eller överhängande fara för olyckor säkerställa ett skydd för liv och hälsa, egendom och miljö.

I de fall det efter analys konstateras att det krävs ett undantag från huvudregeln kan en ansökan om dispens upprättas. Beslut om dispens fattas i normalfallet av arbetstidsnämnden men inom personlig assistans är det Kommunstyrelsens som tar beslutet. Även om arbetstidsnämnden inte

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00948

beslutar om dispens har nämnden möjlighet att överpröva en arbetsgivares beslut om undantag. Beslut om dispens är tidsbegränsat, max 12 månader.

Analys: Utifrån bestämmelserna om arbetstagarens rätt till minst 11 timmars dygnsvila har verksamheter gjort en analys utifrån de förutsättningar som finns. Analysen har bland annat innehållit översyn av schemaläggning, brukares/ verksamsamhetens behov, samordning, tillgång till personal med specialistkompetens samt risk- och konsekvensanalyser utifrån arbetsmiljö mm. I de fall arbetsgivaren bedömt att det är aktuellt med ansökan om dispens har aktuella verksamheter även tagit fram en handlingsplan för att på sikt uppfylla reglerna om 11 timmars dygnsvila. Berörda fackliga organisationer har tagit del av arbetsgivarens analys och har i samband med MBL förhandling haft möjlighet att komma med inspel och förslag till åtgärder för att undvika dispens. De fackliga organisationerna har inte gjort någon annan bedömning än arbetsgivaren kring behovet av dispens i aktuella verksamheter.

Hanteringsordning vid dispensförfarande

Beslut om dispens fattas i normalfallet av arbetstidsnämnden men inom personlig assistans är det Kommunstyrelsens som tar beslutet. Även om arbetstidsnämnden inte beslutar om dispens har nämnden möjlighet att överpröva en arbetsgivares beslut om undantag.
Dispensförfarandet inom Umeå kommun hanteras enligt nedan:

- Verksamheten analyserar behovet av dispens i samråd med HR.
- MBL- förhandling sker med berörda fackliga organisationer.
- Personalnämnden bereder frågan och föreslår beslut.
- Kommunstyrelsen beslutar genom att avslå, besluta om att ansöka om dispens alternativt besluta om dispens (personlig assistans).
- Kommunstyrelsens beslut samt erforderliga underlag skickas av HR till arbetstidsnämnden.
- Efter arbetstidsnämndens beslut ska arbetsgivaren vidta åtgärder för att säkerställa att undantagen från arbetstidsreglerna minskas eller helt undanröjs. Därför beviljas dispens som längst för 12 månader åt gången.

Beslutsunderlag

Protokollsutdrag från Personalnämndens sammanträde 2023-12-05
Verksamhetsanalyser, underlag för ansökan om dispens
Riskbedömning
MBL protokoll

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2023/00948

Beredningsansvariga

Joakim Åsberg, HR-strateg
Linda Thelberg, Biträdande förhandlingschef

Förnamn, Efternamn	Olov Häggström
Befattning	Utredare

UMEÅ KOMMUN

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

2023-11-20

Förhandling enligt MBL § 11 gällande dispens från dygnsviloregler för Umeåregionens Brandförsvar

Parter Umeå kommun och Kommunal, Vision och Sveriges Ingenjörer

Närvarande För Umeå kommun: Anders Jonsson räddningschef, Eva-Lena Fjällström brandchef och Camilla Högdahl HR-chef

För fackliga organisationer: Ethel Henriksson Kommunal, Ted Nilsson, Kommunal, Maria Lindgren Vision och Marcus Forsvall Sveriges ingenjörer

Datum: 2023-11-20

Plats: *Teams*

§ 1
Förhandlingen förklaras för inledd.

§ 2
Arbetsgivaren redovisar en sammanfattning av det underlag som ligger till grund för ansökan om dispens från regler om dygnsvila. Arbetsgivaren bedömer att inga rimliga åtgärder varit möjliga att tillämpa i verksamheten för att klara de regler om dygnsvila som gäller i kollektivavtal. Arbetsgivaren menar därför att det är nödvändigt att förlägga arbete i kombination med jour längre än 20 timmar för att verksamheten ska kunna upprätthållas.

Underlaget är framarbetat av en arbetsgrupp inom verksamheten bestående av både chefer och medarbetare.

§ 3
De fackliga organisationerna frågar om tiden för dispensansökan, 12 månader, och om arbetsgivaren inför 2025 har lyckats utveckla och införa de delar som behövs för att kunna följa regelverket. Arbetsgivaren menar att man eventuellt inte är det men har kommit en bit på vägen och att man då kan vara ytterligare restriktiv om det fortfarande behövs dispens.

De fackliga organisationerna lyfter även frågan om budget för verksamheten och om det kommer behövas tillskjutas medel för att införa en femte skiftgrupp. Arbetsgivaren svarar att så är fallet och att ytterligare medel kommer att äskas inför budgeten 2025.

§ 4

Då de fackliga organisationerna inte heller kunnat komma med förslag om andra åtgärder som kan lösa arbetstidsförläggningen konstaterar arbetsgivaren att man går vidare i processen, vilket innebär att Personalnämnden bereder frågan och att Kommunstyrelsen därefter tar ställning om att godkänna eller avslå verksamhetens önskan om att ansöka om dispens.

§ 5

Parterna är överens om att förhandlingsskyldigheten är fullgjord och förhandlingen avslutas 2023-11-20.

Vid protokollet

Camilla Högdahl

Camilla Högdahl

Justeras

Eva-Lena Fjällström, Umeå kommun

Ethel Henriksson, Kommunal

Maria Lindgren, Vision

Marcus Forsvall

Marcus Forsvall, Sveriges Ingenjörer

UMEÅ KOMMUN

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

2023-11-16

Förhandling enligt MBL § 11 gällande dispens från dygnsviloregler för ärende : 0488701

Parter Umeå kommun, Kommunal och Visio

Närvarande För Umeå kommun: Susanne Grahn Biträdande verksamhetschef, Anna Degerman HR-Partner

För Facklig organisation: Maria Lindgren Vision, Magnus Öhman Kommunal

Datum: 2023-11-16

Plats: Länsmansvägen

§ 1
Förhandlingen förklaras för inledd avseende ärende 0488701 enhetschef Linda Karlsson

§ 2
Arbetsgivaren redovisar det underlag som ligger till grund för ansökan om dispens från regler om dygnsvila. Arbetsgivaren bedömer att inga rimliga åtgärder varit möjliga att tillämpa i verksamheten för att klara de regler om dygnsvila som gäller i kollektivavtal. Arbetsgivaren menar därför att det är nödvändigt att förlägga arbete i kombination med jour längre än 20 timmar för att verksamheten ska kunna upprätthållas.

§ 3
Kommunal undrar på vilket sätt har AG gjort för att uttömma alla möjligheter för att följa direktiven. Fackliga parter framför även att det bör finnas övergripande åtgärder att arbeta med på sikt.
De anför att det är sårbart för verksamheten att bemanna efter brukarens beslut och att det bör tillföras medel till verksamheten för att kunna lösa den nya arbetstidsförläggningen framåt. Exempelvis framför fackliga parter att arbetsgivaren bör se över en utökning av personalgrupp med utbildade medarbetare för att skapa en trygghet för ett hållbart arbetsliv för medarbetarna i framtiden. Arbetsgivaren bör också kompetensutveckla i de fall det finns behov.

Vidare framförs att det är positivt att finns en handlingsplan för att undvika dispens framåt. Fackliga parter betonar vikten av att arbeta med handlingsplanen under kommande 12 månader, det kan vara nödvändigt att utmana nuvarande arbetssätt.

Om behov förändras av dispens, bör dispensen inte tillämpas.

För att möta kommande kompetensutmaning bör arbetsgivaren framåt arbeta med faktorer för att göra arbetet mer attraktivt, se över lön, arbetsmiljö och arbetstiden förläggning.

§ 4

Arbetsgivaren överväger i ärenden med specifika behov att förändra bemanning, tex tillfälliga utökningar, men har inte hittat någon möjlig lösning i detta ärende. Vidare har arbetsgivaren analyserat alla ärenden med jour enligt bilaga J för att hitta möjliga lösningar och identifierat några där det finns behov av dispens.

Arbetsgivaren avser att man går vidare i processen, vilket innebär att Personalnämnden bereder frågan och att Kommunstyrelsen därefter tar ställning om att godkänna eller avslå verksamhetens önskan om att ansöka om dispens.

§ 5
Förhandlingen avslutas 2023-11-16.

Vid protokollet

Anna Degerman

Justeras

Susanne Grahn
Biträdande verksamhetschef

Justeras

Magnus Öhman, Kommunal

Maria Lindgren, Vision

UMEÅ KOMMUN

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

2023-11-16

Förhandling enligt MBL § 11 gällande dispens från dygnsviloregler för ärende 0041606

Parter Umeå kommun, Kommunal och Visio

Närvarande För Umeå kommun: Susanne Grahn Biträdande verksamhetschef, Anna Degerman

För Facklig organisation: Maria Lindgren Vision, Magnus Öhman Kommunal

Datum: 2023-11-16

Plats: Länsmansvägen

§ 1
Förhandlingen förklaras för inledd avseende ärende 0041606 chef Sebastian Söderlund.

§ 2
Arbetsgivaren redovisar det underlag som ligger till grund för ansökan om dispens från regler om dygnsvila. Arbetsgivaren bedömer att inga rimliga åtgärder varit möjliga att tillämpa i verksamheten för att klara de regler om dygnsvila som gäller i kollektivavtal. Arbetsgivaren menar därför att det är nödvändigt att förlägga arbete i kombination med jour längre än 20 timmar för att verksamheten ska kunna upprätthållas.

§ 3
Kommunal undrar på vilket sätt har AG gjort för att uttömma alla möjligheter för att följa direktiven. Fackliga parter framför även att det bör finnas övergripande åtgärder att arbeta med på sikt.
De anför att det är sårbart för verksamheten att bemanna efter brukarens beslut och att det bör tillföras medel till verksamheten för att kunna lösa den nya arbetstidsförläggningen framåt. Exempelvis framför fackliga parter att arbetsgivaren bör se över en utökning av personalgrupp med utbildade medarbetare för att skapa en trygghet för ett hållbart arbetsliv för medarbetarna i framtiden. Arbetsgivaren bör också kompetensutveckla i de fall det finns behov.

Vidare framförs att det är positivt att finns en handlingsplan för att undvika dispens framåt. Fackliga parter betonar vikten av att arbeta med handlingsplanen under kommande 12 månader, det kan vara nödvändigt att utmana nuvarande arbetssätt.

Om behov förändras av dispens, bör dispensen inte tillämpas.

För att möta kommande kompetensutmaning bör arbetsgivaren framåt arbeta med faktorer för att göra arbetet mer attraktivt, se över lön, arbetsmiljö och arbetstiden förläggning.

§ 4

Arbetsgivaren överväger i ärenden med specifika behov att förändra bemanning, tex tillfälliga utökningar, men har inte hittat någon möjlig lösning i detta ärende. Vidare har arbetsgivaren analyserat alla ärenden med jour enligt bilaga J för att hitta möjliga lösningar och identifierat några där det finns behov av dispens.

Arbetsgivaren avser att man går vidare i processen, vilket innebär att Personalnämnden bereder frågan och att Kommunstyrelsen därefter tar ställning om att godkänna eller avslå verksamhetens önskan om att ansöka om dispens.

§ 5
Förhandlingen avslutas 2023-11-16.

Vid protokollet

Anna Degerman

Justeras

Susanne Grahn
Biträdande verksamhetschef

Justeras

Magnus Öhman, Kommunal

Maria Lindgren, Vision

UMEÅ KOMMUN

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

2023-11-16

Förhandling enligt MBL § 11 gällande dispens från dygnsviloregler för ärende . 0445564

Parter Umeå kommun, Kommunal och Vision

Närvarande För Umeå kommun: Susanne Grahn Biträdande verksamhetschef, Anna Degerman HR-Partner

För Facklig organisation: Maria Lindgren Vision, Magnus Öhman Kommunal

Datum: 2023-11-16

Plats: Länsmansvägen

§ 1
Förhandlingen förklaras för inledd avseende ärende 0445564 enhetschef Josefin Holmgren

§ 2
Arbetsgivaren redovisar det underlag som ligger till grund för ansökan om dispens från regler om dygnsvila. Arbetsgivaren bedömer att inga rimliga åtgärder varit möjliga att tillämpa i verksamheten för att klara de regler om dygnsvila som gäller i kollektivavtal. Arbetsgivaren menar därför att det är nödvändigt att förlägga arbete i kombination med jour längre än 20 timmar för att verksamheten ska kunna upprätthållas.

§ 3
Kommunal undrar på vilket sätt har AG gjort för att uttömma alla möjligheter för att följa direktiven. Fackliga parter framför även att det bör finnas övergripande åtgärder att arbeta med på sikt.
De anför att det är sårbart för verksamheten att bemanna efter brukarens beslut och att det bör tillföras medel till verksamheten för att kunna lösa den nya arbetstidsförläggningen framåt. Exempelvis framför fackliga parter att arbetsgivaren bör se över en utökning av personalgrupp med utbildade medarbetare för att skapa en trygghet för ett hållbart arbetsliv för medarbetarna i framtiden. Arbetsgivaren bör också kompetensutveckla i de fall det finns behov.

Vidare framförs att det är positivt att finns en handlingsplan för att undvika dispens framåt. Fackliga parter betonar vikten av att arbeta med handlingsplanen under kommande 12 månader, det kan vara nödvändigt att utmana nuvarande arbetssätt.

Om behov förändras av dispens, bör dispensen inte tillämpas.

För att möta kommande kompetensutmaning bör arbetsgivaren framåt arbeta med faktorer för att göra arbetet mer attraktivt, se över lön, arbetsmiljö och arbetstiden förläggning.

Ifall de blir en ökning av insatser på natten bör vaken natt övervägas av arbetsgivaren.

§ 4

Arbetsgivaren överväger i ärenden med specifika behov att förändra bemanning, tex tillfälliga utökningar, men har inte hittat någon möjlig lösning i detta ärende. Vidare har arbetsgivaren analyserat alla ärenden med jour enligt bilaga J för att hitta möjliga lösningar och identifierat några där det finns behov av dispens.

Arbetsgivaren avser att man går vidare i processen, vilket innebär att Personalnämnden bereder frågan och att Kommunstyrelsen därefter tar ställning om att godkänna eller avslå verksamhetens önskan om att ansöka om dispens.

§ 5
Förhandlingen avslutas 2023-11-16.

Vid protokollet

Anna Degerman

Justeras

Susanne Grahn
Biträdande verksamhetschef

Justeras

Magnus Öhman, Kommunal

Maria Lindgren, Vision

UMEÅ KOMMUN

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

2023-11-16

Förhandling enligt MBL § 11 gällande dispens från dygnsviloregler för ärende 0467016

Parter Umeå kommun, Kommunal och Vision

Närvarande För Umeå kommun: Susanne Grahn Biträdande verksamhetschef, Anna Degerman HR-Partner

För Facklig organisation: Maria Lindgren Vision, Magnus Öhman Kommunal

Datum: 2023-11-16

Plats: Länsmansvägen

§ 1
Förhandlingen förklaras för inledd för ärende 0467016 enhetschef Mattias Lidberg.

§ 2
Arbetsgivaren redovisar det underlag som ligger till grund för ansökan om dispens från regler om dygnsvila. Arbetsgivaren bedömer att inga rimliga åtgärder varit möjliga att tillämpa i verksamheten för att klara de regler om dygnsvila som gäller i kollektivavtal. Arbetsgivaren menar därför att det är nödvändigt att förlägga arbete i kombination med jour längre än 20 timmar för att verksamheten ska kunna upprätthållas.

§ 3
Kommunal undrar på vilket sätt har AG gjort för att uttömma alla möjligheter för att följa direktiven. Fackliga parter framför även att det bör finnas övergripande åtgärder att arbeta med på sikt.
De anför att det är sårbart för verksamheten att bemanna efter brukarens beslut och att det bör tillföras medel till verksamheten för att kunna lösa den nya arbetstidsförläggningen framåt. Exempelvis framför fackliga parter att arbetsgivaren bör se över en utökning av personalgrupp med utbildade medarbetare för att skapa en trygghet för ett hållbart arbetsliv för medarbetarna i framtiden. Arbetsgivaren bör också kompetensutveckla i de fall det finns behov.

Vidare framförs att det är positivt att finns en handlingsplan för att undvika dispens framåt. Fackliga parter betonar vikten av att arbeta med handlingsplanen under kommande 12 månader, det kan vara nödvändigt att utmana nuvarande arbetssätt.

Om behov förändras av dispens, bör dispensen inte tillämpas.

För att möta kommande kompetensutmaning bör arbetsgivaren framåt arbeta med faktorer för att göra arbetet mer attraktivt, se över lön, arbetsmiljö och arbetstiden förläggning.

§ 4

Arbetsgivaren överväger i ärenden med specifika behov att förändra bemanning, tex tillfälliga utökningar, men har inte hittat någon möjlig lösning i detta ärende. Vidare har arbetsgivaren analyserat alla ärenden med jour enligt bilaga J för att hitta möjliga lösningar och identifierat några där det finns behov av dispens.

Arbetsgivaren avser att man går vidare i processen, vilket innebär att Personalnämnden bereder frågan och att Kommunstyrelsen därefter tar ställning om att godkänna eller avslå verksamhetens önskan om att ansöka om dispens.

§ 5
Förhandlingen avslutas 2023-11-16.

Vid protokollet

Anna Degerman

Justeras

Susanne Grahn
Biträdande verksamhetschef

Justeras

Magnus Öhman, Kommunal

Maria Lindgren, Vision

UMEÅ KOMMUN

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

2023-11-16

Förhandling enligt MBL § 11 gällande dispens från dygnsviloregler för ____ 0756384

Parter Umeå kommun, Kommunal och Vision

Närvarande För Umeå kommun: Susanne Grahn Biträdande verksamhetschef, Anna Degerman HR-Partner

För Facklig organisation: Maria Lindgren Vision, Magnus Öhman Kommunal

Datum: 2023-11-16

Plats: Länsmansvägen

§ 1
Förhandlingen förklaras för inledd avseende ärende 0756384 enhetschef Mikael Bång

§ 2
Arbetsgivaren redovisar det underlag som ligger till grund för ansökan om dispens från regler om dygnsvila. Arbetsgivaren bedömer att inga rimliga åtgärder varit möjliga att tillämpa i verksamheten för att klara de regler om dygnsvila som gäller i kollektivavtal. Arbetsgivaren menar därför att det är nödvändigt att förlägga arbete i kombination med jour längre än 20 timmar för att verksamheten ska kunna upprätthållas.

§ 3
Kommunal undrar på vilket sätt har AG gjort för att uttömma alla möjligheter för att följa direktiven. Fackliga parter framför även att det bör finnas övergripande åtgärder att arbeta med på sikt.
De anför att det är sårbart för verksamheten att bemanna efter brukarens beslut och att det bör tillföras medel till verksamheten för att kunna lösa den nya arbetstidsförläggningen framåt. Exempelvis framför fackliga parter att arbetsgivaren bör se över en utökning av personalgrupp med utbildade medarbetare för att skapa en trygghet för ett hållbart arbetsliv för medarbetarna i framtiden. Arbetsgivaren bör också kompetensutveckla i de fall det finns behov.

Vidare framförs att det är positivt att finns en handlingsplan för att undvika dispens framåt. Fackliga parter betonar vikten av att arbeta med handlingsplanen under kommande 12 månader, det kan vara nödvändigt att utmana nuvarande arbetssätt.

Om behov förändras av dispens, bör dispensen inte tillämpas.

För att möta kommande kompetensutmaning bör arbetsgivaren framåt arbeta med faktorer för att göra arbetet mer attraktivt, se över lön, arbetsmiljö och arbetstiden förläggning.

§ 4

Arbetsgivaren överväger i ärenden med specifika behov att förändra bemanning, tex tillfälliga utökningar, men har inte hittat någon möjlig lösning i detta ärende. Vidare har arbetsgivaren analyserat alla ärenden med jour enligt bilaga J för att hitta möjliga lösningar och identifierat några där det finns behov av dispens.

Arbetsgivaren avser att man går vidare i processen, vilket innebär att Personalnämnden bereder frågan och att Kommunstyrelsen därefter tar ställning om att godkänna eller avslå verksamhetens önskan om att ansöka om dispens.

§ 5
Förhandlingen avslutas 2023-11-16.

Vid protokollet

Anna Degerman

Justeras

Susanne Grahn
Biträdande verksamhetschef

Justeras

Magnus Öhman, Kommunal

Maria Lindgren, Vision

UMEÅ KOMMUN

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

2023-11-16

Förhandling enligt MBL § 11 gällande dispens från dygnsviloregler för ärende 07222378

Parter Umeå kommun, Kommunal och Vision

Närvarande För Umeå kommun: Susanne Grahn Biträdande verksamhetschef, Anna Degerman

För Facklig organisation: Maria Lindgren Vision, Magnus Öhman Kommunal

Datum: 2023-11-16

Plats: Länsmansvägen

§ 1 07222378
Förhandlingen förklaras för inledd, ärende ..... , enhetschef Mikael Bång.

§ 2
Arbetsgivaren redovisar det underlag som ligger till grund för ansökan om dispens från regler om dygnsvila. Arbetsgivaren bedömer att inga rimliga åtgärder varit möjliga att tillämpa i verksamheten för att klara de regler om dygnsvila som gäller i kollektivavtal. Arbetsgivaren menar därför att det är nödvändigt att förlägga arbete i kombination med jour längre än 20 timmar för att verksamheten ska kunna upprätthållas.

§ 3
Kommunal undrar på vilket sätt har AG gjort för att uttömma alla möjligheter för att följa direktiven. Fackliga parter framför även att det bör finnas övergripande åtgärder att arbeta med på sikt.
De anför att det är sårbart för verksamheten att bemanna efter brukarens beslut och att det bör tillföras medel till verksamheten för att kunna lösa den nya arbetstidsförläggningen framåt. Exempelvis framför fackliga parter att arbetsgivaren bör se över en utökning av personalgrupp med utbildade medarbetare för att skapa en trygghet för ett hållbart arbetsliv för medarbetarna i framtiden. Arbetsgivaren bör också kompetensutveckla i de fall det finns behov.

Vidare framförs att det är positivt att finns en handlingsplan för att undvika dispens framåt. Fackliga parter betonar vikten av att arbeta med handlingsplanen under kommande 12 månader, det kan vara nödvändigt att utmana nuvarande arbetssätt.

Om behov förändras av dispens, bör dispensen inte tillämpas.

För att möta kommande kompetensutmaning bör arbetsgivaren framåt arbeta med faktorer för att göra arbetet mer attraktivt, se över lön, arbetsmiljö och arbetstiden förläggning.

§ 4

Arbetsgivaren överväger i ärenden med specifika behov att förändra bemanning, tex tillfälliga utökningar, men har inte hittat någon möjlig lösning i detta ärende. Vidare har arbetsgivaren analyserat alla ärenden med jour enligt bilaga J för att hitta möjliga lösningar och identifierat några där det finns behov av dispens.

Arbetsgivaren avser att man går vidare i processen, vilket innebär att Personalnämnden bereder frågan och att Kommunstyrelsen därefter tar ställning om att godkänna eller avslå verksamhetens önskan om att ansöka om dispens.

§ 5
Förhandlingen avslutas 2023-11-16.

Vid protokollet

Anna Degerman

Justeras

Susanne Grahn
Biträdande verksamhetschef

Justeras

Magnus Öhman, Kommunal

Maria Lindgren, Vision

UMEÅ KOMMUN

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

2023-11-16

Förhandling enligt MBL § 11 gällande dispens från dygnsviloregler för ärende 0434754

Parter Umeå kommun, Kommunal och Vision

Närvarande För Umeå kommun: Susanne Grahn Biträdande verksamhetschef, Anna Degerman HR-Partner

För Facklig organisation: Maria Lindgren Vision, Magnus Öhman Kommunal

Datum: 2023-11-16

Plats: Länsmansvägen

§ 1
Förhandlingen förklaras för inledd avseende ärende 0434754, enhetschef Kristina Lundbäck

§ 2
Arbetsgivaren redovisar det underlag som ligger till grund för ansökan om dispens från regler om dygnsvila. Arbetsgivaren bedömer att inga rimliga åtgärder varit möjliga att tillämpa i verksamheten för att klara de regler om dygnsvila som gäller i kollektivavtal. Arbetsgivaren menar därför att det är nödvändigt att förlägga arbete i kombination med jour längre än 20 timmar för att verksamheten ska kunna upprätthållas.

§ 3
Kommunal undrar på vilket sätt har AG gjort för att uttömma alla möjligheter för att följa direktiven. Fackliga parter framför även att det bör finnas övergripande åtgärder att arbeta med på sikt.
De anför att det är sårbart för verksamheten att bemanna efter brukarens beslut och att det bör tillföras medel till verksamheten för att kunna lösa den nya arbetstidsförläggningen framåt. Exempelvis framför fackliga parter att arbetsgivaren bör se över en utökning av personalgrupp med utbildade medarbetare för att skapa en trygghet för ett hållbart arbetsliv för medarbetarna i framtiden. Arbetsgivaren bör också kompetensutveckla i de fall det finns behov.

Vidare framförs att det är positivt att finns en handlingsplan för att undvika dispens framåt. Fackliga parter betonar vikten av att arbeta med handlingsplanen under kommande 12 månader, det kan vara nödvändigt att utmana nuvarande arbetssätt.

Om behov förändras av dispens, bör dispensen inte tillämpas.

För att möta kommande kompetensutmaning bör arbetsgivaren framåt arbeta med faktorer för att göra arbetet mer attraktivt, se över lön, arbetsmiljö och arbetstiden förläggning.

§ 4

Arbetsgivaren överväger i ärenden med specifika behov att förändra bemanning, tex tillfälliga utökningar, men har inte hittat någon möjlig lösning i detta ärende. Vidare har arbetsgivaren analyserat alla ärenden med jour enligt bilaga J för att hitta möjliga lösningar och identifierat några där det finns behov av dispens.

Arbetsgivaren avser att man går vidare i processen, vilket innebär att Personalnämnden bereder frågan och att Kommunstyrelsen därefter tar ställning om att godkänna eller avslå verksamhetens önskan om att ansöka om dispens.

§ 5
Förhandlingen avslutas 2023-11-16.

Vid protokollet

Anna Degerman

Justeras

Susanne Grahn
Biträdande verksamhetschef

Justeras

Magnus Öhman, Kommunal

Maria Lindgren, Vision

2023-11-24

UNDERLAG FÖR ANSÖKAN OM DISPENS

FÖR VERKSAMHETER INOM PERSONLIG ASSISTANS

UMEÅ KOMMUN

Innehållsförteckning

Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0756384.....2
Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0722378.....7
Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0434754.....12
Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0467016.....17
Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0445564.....22
Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0041606.....27
Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0488701.....32

Tillhörande risk- och konsekvensanalyser utifrån arbetsmiljö bifogas enligt följande:

Bilaga 1: För verksamhet med beslutsnummer 0756384

Bilaga 2: För verksamhet med beslutsnummer 0722378

Bilaga 3: För verksamhet med beslutsnummer 0434754

Bilaga 4: För verksamhet med beslutsnummer 0467016

Bilaga 5: För verksamhet med beslutsnummer 0445564

Bilaga 6: För verksamhet med beslutsnummer 0041606

Bilaga 7: För verksamhet med beslutsnummer 0488701

Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0756384

Beslutsnummer för berörd verksamhet: 0756384

Ansvarig chef: Mikael Bång

Namn på skyddsombud: Daniel Jonsson

Hur många arbetstagare i denna grupp berörs: 4

För hur lång tidsperiod (max 12 månader) anses dispensen vara nödvändig och varför: 12 månader

Vilket eller vilka planerade undantag finns behov av att tillämpa?	**Ja**	**Nej**
Undantag från regeln att arbete och dygnsvila ska förläggas alternerande under varje 24 timmars period. Förläggning av arbete och jour upp till 24 timmar.	☒	☐
Undantag från 11 timmars dygnsvila vid planerad arbetstidsförläggning. Dygnsvila förkortas ned till som lägst 9 timmar.	☐	☒

För att kunna ansöka om dispens ska arbetsgivaren ha prövat alla möjligheter till arbetstidsförläggning utan inskränkning av dygnsvilan. Nedan redogörs för verksamhetens utmaningar samt vilka åtgärder arbetsgivaren vidtagit för att arbetstid enligt AB eller tillämplig bilaga till AB ska kunna förläggas, samt vilka konsekvenser en arbetstidsförläggning utan dispens skulle medföra.

	Ja	**Nej**	**Beskriv/motivera**
Utgör arbetet del av verksamhet med ansvar för liv, hälsa och säkerhet?	☒	☐	Ja, som personlig assistent jobbar du i verksamhet som rör liv och hälsa. Brukaren har ingen förmåga att klara av sin dagliga livsföring själv. Självskador och rymningar skulle kunna ske.
Är verksamhetens geografiska placering en utmaning, exempelvis långa pendlingsavstånd. Beskriv i så fall.	☐	☒	Verksamheten är placerad i Umeå stad.
Har bemanningsbehovet setts över och säkerställts att det är korrekt? Beskriv vilka bedömningar som ligger till grund för bemanningsbehovet.	☒	☐	Bemanningen är planerad efter det beslutsunderlag som finns och är taget av FK-handläggare som grundar sig på brukarens behov och livssituation. Optimala schemat är dygnspass för brukaren.
Innebär en stor del av jouren aktivt arbete? Bifoga statistik på övertiden under jourperioden.	☐	☒	Enlig bilaga J finns det alltid visst arbete under jourtid, främst i samband med sänggående samt uppstigning. Assistenten är under natten behjälplig vid behov. Exempelvis svara på eventuella larm från brukaren. Personalen har alltid ledigt 24–48 timmar efter att de haft ett dygnspass. De slutar på morgonen kl. 08.
Finns faktorer kopplade till tredje man (ex brukare, barn, civilsamhälle) som särskilt måste beaktas när verksamheten bemannas? Beskriv i så fall.	☒	☐	Brukaren har en intellektuell funktionsnedsättning och beteendeavvikelser. Diagnostiserad med svår autism. Har svårt med språk och motorik. Kan bli hyperaktiv. Stora svårigheter i det sociala samspelet med andra. Ligger på en 6-årings utvecklingsnivå. Brukaren blir självdestruktiv och utåtagerande vid mycket nya intryck som stressar. Hot och våld förekommer vid sådana tillfällen. Har också lätt att ta till flyktbeteenden (en rymning skulle kunna leda till katastrof). Vid stress och oro så brukar sömnrubbningar

			uppstå för brukaren. Personalens arbetsmiljö riskerar att försämras. Brukarens välmående och psykiska hälsa är helt avhängt assistenternas kompetens. God kompetens förutsätter att de jobbar kvar med brukaren över tid. Hög personalomsättning har varit förödande för brukaren, denne har tidigare reagerat med ilska och frustration när det uppstått något som gjort honom otrygg. Brukaren far illa när denne inte blir förstådd eller om hans vardag inte fungerar på det sätt som passar honom.
Finns det faktorer som påverkar möjligheten att bemanna, såsom hög andel deltidsanställda, hög frånvaro, svårigheter att rekrytera eller dylikt. Beskriv i så fall.	☒	☐	Arbetet kräver särskilt trygg, kompetent, lågaffektiv personal. Samtliga arbetar 100%. Svårigheter att rekrytera personal.
Saknas specifik kompetens inom arbetsgruppen? Beskriv i så fall vilken/vilka kompetenser som saknas och vilka konsekvenser det får?	☐	☒	Den personal som passar och jobbar på denna arbetsplats är särskilt noga utvald och har väldigt många års erfarenhet att bemöta och verka tillsammans med brukaren.
Kan arbetsuppgiften anstå till annan tid? Om inte, beskriv varför samt vilka konsekvenser som skulle uppstå om i sådant fall.	☐	☒	Vi arbetar med människor med särskilda behov. Brukaren behöver övervakning, stöd och stöttning dygnets alla timmar. Brukaren är enormt beroende av kontinuitet och trygga rutiner. Är trygg när samma person jobbar då denne lägger sig som då denne kliver upp, alternativt vaknar mitt i natten.
Kan helgtjänstgöring förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☐	☒	Personalen jobbar redan varannan helg, går ej att förtäta. Krav på kontinuitet och trygghet för brukaren.
Kan fridagsförläggningen förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☐	☒	Det går inte att ändra fridagsförläggning, då brukaren kommer påverkas negativt. I detta ärende har vi under en längre period jobbat med att få till det bästa schemat ur ett arbetsmiljöperspektiv. Vi har kommit fram till att 24h dygnpass är det absolut bästa för att brukaren med de förutsättningar som finns. Brukaren mår bäst av så tydliga trygga rutiner som möjligt.
Finns möjlighet till samplanering eller samarbete med annan verksamhet eller enstaka andra medarbetare? Beskriv möjligheterna.	☒	☐	Viss samverkan sker redan idag med personal hos en annan brukare, exempelvis vid sjukfrånvaro.
Finns möjlighet att utöka sysselsättningsgrad för deltidsanställd? Beskriv möjligheterna eller förändringar som gjorts.	☒	☒	Alla fyra jobbar 100 %. Vi bemannar utifrån Försäkringskassans beslut.
Finns möjlighet att anställa fler medarbetare tidsbegränsat? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Nej , vi bemannar utifrån det SFB beslut som Försäkringskassan har tagit.

Finns möjlighet att nyrekrytera tillsvidareanställda? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Oerhört svårt att sedan två år tillbaka att rekrytera kompetent personal.
Har olika sätt att schemaplanera övervägts, såsom ex dagveckor/ kvällsveckor etc. Utveckla möjligheter/utmaningar.	☒	☐	Vi utgår från vad som fungerar för brukaren bäst, det vill säga kontinuitet. Brukaren ska uppleva så lite störning som möjligt. Brukaren behöver personer som denne känner, samt känner sig trygg med och litar på. Därför är det i nuläget inte aktuellt med ändrade scheman. Det optimala schemat för brukaren och arbetsmiljön är framtaget.
Kan verksamheten bemannas på sådant sätt att överkapacitet finns planerad tex. resurspass, som kan nyttjas i akuta situationer	☒		Nej. Försäkringskassans beslut bestämmer bemanningen. Det finns inga pengar att överanställa för.
Kan förläggning av arbete ske utan risk för arbetstagares hälsa eller säkerhet? Beskriv er analys på hur den/ de anställda kommer att påverkas utifrån en eventuell inskränkning av vila.	☐	☒	För att minimera riskerna för arbetstagarnas hälsa och säkerhet krävs ett anpassat schema utifrån brukarens behov. Efter att flera år testat med olika typer av scheman , har nu schemat anpassats på bästa sätt genom dygnspass. Detta för brukaren, men i förlängningen för medarbetaren som får en bättre arbetsmiljö, mindre risker för hot och våld, bra arbetsklimat. Ändrar vi på detta kan vi starta en onödig ond spiral som skulle kunna leda till: - Sjukskrivningar, - Uppsägningar och därmed nyrekryteringar, - En brukare som far illa.

Konsekvenser om dispens inte beviljas

Beskriv varför det krävs en dispens och utveckla varför arbetstid och jourtid, som sammantaget uppgår till 20 timmar, inte är tillräckligt för verksamheten. Beskriv också vilka konsekvenser en sådan schemaläggning skulle medföra för verksamheten:

Vi har under många år jobbat för att få till en trygg, förutsägbar tillvaro för brukaren. Detta bland annat genom att förlägga ett aktivt arbetspass och en jour som sammanhållen arbetstid. Genom denna konstruktion har brukaren blivit trygg att samma personal finns där på dagen och kvällen då denne lägger sig. Sedan när brukaren eventuellt vaknar på natten samt kliver upp på morgonen så finns denna trygga person där.

Beskriv förväntad utveckling och belastning på verksamheten under de kommande 12 månaderna:

Om vi ändrar på schemat kommande 12 månader kan det innebära:

1. Ökad oro för brukaren
2. Ökad otrygghet för brukaren.
3. Risk för ökad stresshalt, vilket brukar rendera i utbrott.
4. Risk för rymningar.
5. Personal som säger upp sig
6. Rekrytering av nya medarbetare som brukaren skall bygga ny trygghet med.
7. etc

Handlingsplan för att på sikt uppfylla dygnsviloregler

1. Nytt schema måste diskuteras fram med assistenter och företrädare.
2. Medarbetarsamtal med assistenterna utifrån nytt schema och vilka förändringar det blir för brukaren.
3. Identifiera vilka i personalgruppen som önskar byta jobb/ sluta.

4. Starta igång en rekryteringsprocess.
5. Realistisk tidsplan när ett nytt schema kan starta igång.
6. Målet är att undvika snabba förändringar, det behövs en längre omställningsperiod.

Komplettering till handlingsplan 231110
Handlingsplan:

1. Ny kontakt tas med skyddsombud . Informerar om läget.
2. Samlar arbetsgruppen för att planera för en test av delade turer. Kanske 12 + 12 timmar
3. Vi inför detta på prov så snart det är möjligt under 2024.
4. Utvärdering efter en 6 veckors period.
5. Den samplanering som görs är med medarbetare i verksamhet med beslutsnummer 0722378.
6. En gång i tiden var det 13 medarbetare som blandade att arbeta i verksamheter med beslutsnummer 0756384 och 0722378. Detta var inte tryggt för brukarna. I samband med att Försäkringskassan drog ned på beslutade assistanstimmar för brukarna så renodlade vi verksamheterna till att endast 4 personer är anställda till 0756384. Vi införde också dygnspass, där personal börjar 08 på morgonen och slutar 08 dagen efteråt. Samtliga ser att brukarna känner sig tryggare, lugnare och vågar mera. Personalen blir mera som dess föräldrar. Godeman och biologiska föräldrar emotsätter sig att vi skall gå tillbaka till mera rörighet och fler personalbyten per dygn. Vid varje personalbyte ökar stresshalten för brukaren.
7. Vid sjukdom så kollar vi om det är möjligt att någon från verksamhet med beslutnummer 0722378 kommer in och vikarierar. Personer som är kända för brukaren skapar mindre rörighet än om det är en timvikarie som sällan arbetar på enheten.

Övrigt
Anhörigas största ORO är personalflykt. Det finns inga färska intyg/utredningar som styrker brukarens diagnos ej heller någon nyligt gjord stresskartläggning. Vi skall försöka få till stånd handlingar från sjukvården som styrker brukarens diagnos.

Checklista arbetsmiljö (se också bilaga).

			Risk			
	Ja	**Nej**	**Låg**	**Mellan**	**Hög**	**Kommentar/Handlingsplan**
Finns möjlighet att ta kortare pauser, till exempel för att inta måltid?	☒	☐	☒	☐	☐	Under ett dygn finns det lugnare stunder.
Vid psykiskt påfrestande arbetsuppgifter -finns möjlighet till återhämtning i arbetet, till exempel rutinmässiga arbetsuppgifter eller lugnare tempo?	☒	☐	☒	☐	☐	Tempot varierar under en dag, samt varierar dag till annan.
För ni dialog om möjlighet till återhämtning på arbetsplatsträff? Till exempel i syfte att fånga upp tidiga signaler på behov av återhämtning i arbetet?	☐	☒	☐	☒	☐	Utvecklingsområde Skall införas på APT.
Finns det rutiner för att individers möjlighet till återhämtning tas i akt när schema planeras? Till exempel att undvika längre perioder med långa arbetspass, långa arbetsveckor samt övertidsarbete.	☒	☐	☐	☒	☐	Man har alltid lång ledighet efter en arbetshelg. Scheman är gemensamt framtagna med EC, arbetsgrupp, företrädare för brukaren.
Finns det rutin för hur arbetsuppgifter ska prioriteras vid hög arbetsbelastning? Tex vid tillfälliga höga perioder av arbetsbelastning; är det tydligt och klargjort vad som kan prioriteras bort och göras vid ett senare tillfälle?	☐	☒	☒	☐	☐	Utvecklingsområde Handlingsplan skall upprättas.
Är tiden mellan arbetspassen tillräcklig för att medarbetarna ska hinna återhämta sig?	☒	☐	☒	☐	☐	Medarbetarna får idag många fridagar som ger god återhämtning

Planerar ni och genomför åtgärder för att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa? Åtgärder som till exempel gör vila och återhämtning möjlig, gör gränser för arbetet tydliga, införa rast och/eller erbjuda utbildning i hur riskerna kan minska.	☒	☐	☒	☐	☐	Diskussion kring arbetsmiljö sker på varje APT.

Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0722378

Beslutsnummer för berörd verksamhet: 0722378

Ansvarig chef: Mikael Bång

Namn på skyddsombud: Daniel Jonsson

Hur många arbetstagare i denna grupp berörs: 4

För hur lång tidsperiod (max 12 månader) anses dispensen vara nödvändig och varför: 12 månader

Vilket eller vilka planerade undantag finns behov av att tillämpa?	**Ja**	**Nej**
Undantag från regeln att arbete och dygnsvila ska förläggas alternerande under varje 24 timmars period. Förläggning av arbete och jour upp till 24 timmar.	☒	☐
Undantag från 11 timmars dygnsvila vid planerad arbetstidsförläggning. Dygnsvila förkortas ned till som lägst 9 timmar.	☐	☒

För att kunna ansöka om dispens ska arbetsgivaren ha prövat alla möjligheter till arbetstidsförläggning utan inskränkning av dygnsvilan. Nedan redogörs för verksamhetens utmaningar samt vilka åtgärder arbetsgivaren vidtagit för att arbetstid enligt AB eller tillämplig bilaga till AB ska kunna förläggas, samt vilka konsekvenser en arbetstidsförläggning utan dispens skulle medföra.

	Ja	**Nej**	**Beskriv/motivera**
Utgör arbetet del av verksamhet med ansvar för liv, hälsa och säkerhet?	☒	☐	Ja, som personlig assistent vid denna verksamhet jobbar du med vård som rör liv och hälsa. Brukaren kan under inga omständigheter lämnas själv då detta vore en fara för dennes liv. Självskador och rymningar skulle kunna ske. Brukaren kan inte orientera sig i tid och ordna föda själv. Brukaren har dålig balans och skulle riskera fallolyckor.
Är verksamhetens geografiska placering en utmaning, exempelvis långa pendlingsavstånd. Beskriv i så fall.	☐	☒	Verksamheten är placerad i Umeå stad.
Har bemanningsbehovet setts över och säkerställts att det är korrekt? Beskriv vilka bedömningar som ligger till grund för bemanningsbehovet.	☒	☐	Bemanningen är planerad utifrån Försäkringskassans behovsbedömning och beslut. Optimalt schema är dygnspass för brukaren.
Innebär en stor del av jouren aktivt arbete? Bifoga statistik på övertiden under jourperioden.	☐	☒	Enligt bilaga J finns det alltid visst arbete under jourtid, främst i samband med sänggående samt uppstigning. Assistenten är under natten behjälplig vid behov, exempelvis svara på eventuella larm från brukaren. Personalen har alltid ledigt 24-48 timmar efter att de haft ett dygnspass. De slutar på morgonen kl. 08.00.

Finns faktorer kopplade till tredje man (ex brukare, barn, civilsamhälle) som särskilt måste beaktas när verksamheten bemannas? Beskriv i så fall.	☒	☐	Brukaren har en intellektuell funktionsnedsättning och beteendeavvikelser. Diagnostiserad med bl.a. svår autism. Saknar det verbala språket och har svårt med motoriken. Ligger på en 1-2 årings utvecklingsnivå. Brukaren hanterar nya människor och situationer med att regrediera samt i värsta fall med självskadebeteenden. Brukaren klarar inte av mycket stimuli eller förändringar. Vid ev. schemaförändringar riskerar vi att brukaren reagera med stress och negativt mående.
Finns det faktorer som påverkar möjligheten att bemanna, såsom hög andel deltidsanställda, hög frånvaro, svårigheter att rekrytera eller dylikt. Beskriv i så fall.	☒	☐	Arbetet kräver särskild trygg, kompetent, lågaffektiv personal. Personalen arbetar så som om de vore brukarens förälder. Oerhört svårt att rekrytera personal för denna roll.
Saknas specifik kompetens inom arbetsgruppen? Beskriv i så fall vilken/vilka kompetenser som saknas och vilka konsekvenser det får?	☐	☒	Den personal som passar och jobbar vid denna arbetsplats är särskilt noga utvald och har väldigt många års erfarenhet att jobba med målgruppen och denna person.
Kan arbetsuppgiften anstå till annan tid? Om inte, beskriv varför samt vilka konsekvenser som skulle uppstå om i sådant fall.	☐	☒	Vi arbetar med människor med särskilda behov. Brukaren behöver övervakning, stöd och föräldraskap dygnets alla timmar. Brukaren är enormt beroende av trygghet, förutsägbarhet och rutiner. Under ett arbetspass/dygn så varierar arbetsuppgifterna stort.
Kan helgtjänstgöring förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☐	☒	Personalen jobbar redan varannan helg, går ej att förtäta. Krav på kontinuitet och trygghet för brukaren.
Kan fridagsförläggningen förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☐	☒	Det går inte att ändra fridagsförläggningen. Brukaren kommer att påverkas negativt, vilket i sin tur påverkar de anställdas arbetsmiljö.
Finns möjlighet till samplanering eller samarbete med annan verksamhet eller enstaka andra medarbetare? Beskriv möjligheterna.	☒	☐	Viss samplanering sker redan idag med en annan arbetsgrupp. Exempelvis vid sjukfrånvaro.
Finns möjlighet att utöka sysselsättningsgrad för deltidsanställd? Beskriv möjligheterna eller förändringar som gjorts.	☐	☒	Alla arbetar 100%. Vi bemannar utifrån beslut från Försäkringskassan.

Finns möjlighet att anställa fler medarbetare tidsbegränsat? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Nej, vi måste förhålla oss till de timmar och pengar som vi får från Försäkringskassan.
Finns möjlighet att nyrekrytera tillsvidareanställda? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Stora svårigheter att rekrytera kompetent personal. Tragedi för brukaren att ev. mista sina trygga assistenter.
Har olika sätt att schemaplanera övervägts, såsom ex dagveckor/ kvällsveckor etc. Utveckla möjligheter/utmaningar.	☒	☐	Vi utgår från att inte skada brukaren. Inte röra det som fungerar. Om vi raserar den trygghet som idag är uppbyggd riskerar vi att det tar flera år att återskapa ett gott arbetsklimat igen.
Kan verksamheten bemannas på sådant sätt att överkapacitet finns planerad tex. resurspass, som kan nyttjas i akuta situationer	☐		Försäkringskassans beslut bestämmer bemanningen.
Kan förläggning av arbete ske utan risk för arbetstagares hälsa eller säkerhet? Beskriv er analys på hur den/ de anställda kommer att påverkas utifrån en eventuell inskränkning av vila.	☐	☒	För att minimera riskerna för arbetstagarnas hälsa och säkerhet krävs ett anpassat schema utifrån brukarens behov. Efter att under flera år anpassat schemat för att skapa så lite kaos som möjligt har vi ett schema sedan 6 år tillbaka med dygnspass, där vi har få personalbyten. Detta är bäst för brukaren, men i förlängningen också bäst för personalen som får bättre arbetsmiljö, mindre risker för hot och våld, behagligare arbetsklimat. Ändrar vi på detta startar vi en onödig ond spiral som kan leda till psykisk ohälsa för brukaren, personal som sliter, personal som i värsta fall slutar, och därmed en svår process med nyrekryteringar.

Konsekvenser om dispens inte beviljas
På grund av brukarens behov, skapar en förändring av arbetstid/schema en otrygg situation för brukaren som är van vid sina rutiner och få personalbyten. En ev. förändring riskerar att leda till sömnsvårigheter, ångest/oro, självskadebeteenden, affektiva utbrott etc. Detta i sin tur leder till en försämrad arbetsmiljö för de personliga assistenterna. Att gå från 24h till 20h eller 13 h skulle således bli oerhört kontraproduktiv för brukarens välbefinnande. Förändringen som syftar att förbättra arbetsmiljön för våra medarbetare kommer i verkligheten att försämra arbetsmiljön då brukarens mående styr medarbetarnas arbetsbelastning samt arbetsmiljö. Brukaren har tidigare provat att vara på ”Daglig verksamhet” men detta fungerade inte b.la för att det blev för rörigt för brukaren och dennes möjlighet att förutse vardagen var låg med för mycket stimuli och för många människor. I ett led att trygga dennes vardag har nuvarande personalgrupp byggt upp meningsfullt liv som mycket kretsar i hemmet med sin personalgrupp som fungerar som dennes stand-in föräldrar. Det är ett övergrepp för en brukare på både låg utvecklingsnivå och utan verbalt tal att förändra en väl fungerande vardag med tydligt utarbetade samt inarbetade rutiner (under många, många år) utifrån en förändring som ej beaktar vår brukares livssituation samt assistenternas vardag. Förändringen riskerar att skapa oro och ångest bland medarbetare. Flertalet medarbetare överväger att söka nytt jobb. Risken för sjukskrivningar kan öka. Många assistenter har aktivt sökt sig till dygnspass/ denna typ av verksamhet då de mår bra av fler fridagar och möjligheter till återhämtning, vilket inskränks med schemaförändringarna till max 20 heller 13 h pass.

Om 20 eller 13 timmars regeln måste tillämpas så kommer större och mer omfattande arbetsmiljöproblem kunna uppstå utifrån att brukarens psykiska/fysiska mående riskerar att försämras kraftigt. Idag är det svårt att rekrytera och att hitta lämpliga kandidater. Vi riskerar att stå utan bemanning.

Handlingsplan för att på sikt uppfylla dygnsviloregler
Vad vi kommer att jobba med är löpande är:
1. Uppföljningar av mående hos brukaren.
2. Uppföljningar av personalens upplevelser av förändrade scheman.

samt

1. Ny kontakt tas med skyddsombud . Informerar om läget.
2. Samlar arbetsgruppen för att planera för en test av delade turer. Kanske 12 + 12 timmar
3. Vi inför detta på prov så snart det är möjligt under 2024.
4. Utvärdering efter en 6 veckors period.
5. Den samplanering som görs är med verksamhet som har beslutsnummer 0756384.
6. En gång i tiden var det 13 medarbetare som blandade att arbeta med verksamheterna med beslutsnummer 0722378 och 0756384. Detta var inte tryggt för brukarna. I samband med att Försäkringskassan drog ned på beslutade assistanstimmar för brukarna så renodlade vi verksamheterna till att endast 4 personer är anställda till 0722378. Vi införde också dygnspass, där personal börjar 08 på morgonen och slutar 08 dagen efteråt. Samtliga ser att brukarna känner sig tryggare, lugnare och vågar mera. Personalen blir mera som dess föräldrar. Godeman och biologiska föräldrar emotsätter sig att vi skall gå tillbaka till mera rörighet och fler personalbyten per dygn. Vid varje personalbyte ökar stresshalten för brukaren.
7. Vid sjukdom så kollar vi om det är möjligt att någon från 0756384 kommer in och vikarierar. Personer som är kända för brukaren skapar mindre rörighet än om det är en timvikarie som sällan arbetar på enheten.

Övrigt
Anhörigas största ORO är personalflykt. Det finns inga färska intyg/utredningar som styrker brukarens diagnos ej heller någon nyligt gjord stresskartläggning. Vi skall försöka få till stånd handlingar från sjukvården/ Primo-teamet som styrker brukarens diagnos.

Checklista arbetsmiljö (se också bilaga).

			Risk			
	Ja	**Nej**	**Låg**	**Mellan**	**Hög**	**Kommentar/Handlingsplan**
Finns möjlighet att ta kortare pauser, till exempel för att inta måltid?	☒	☐	☒	☐	☐	Lugnare perioder förekommer
Vid psykiskt påfrestande arbetsuppgifter -finns möjlighet till återhämtning i arbetet, till exempel rutinmässiga arbetsuppgifter eller lugnare tempo?	☒	☐	☒	☐	☐	Finns många olika arbetsuppgifter att utföra.
För ni dialog om möjlighet till återhämtning på arbetsplatsträff? Till exempel i syfte att fånga upp tidiga signaler på behov av återhämtning i arbetet?	☒	☐	☒	☐	☐	Frågan om arbetsmiljö och belastning är med på APT.
Finns det rutiner för att individers möjlighet till återhämtning tas i akt när schema planeras? Till exempel att undvika längre perioder med långa arbetspass, långa arbetsveckor samt övertidsarbete.	☒	☐	☒	☐	☐	Dialog förs alltid när scheman har gjorts. Chef, assistenter och anhöriga har varit med och utformat scheman.
Finns det rutin för hur arbetsuppgifter ska prioriteras vid hög arbetsbelastning? Tex vid tillfälliga höga perioder av arbetsbelastning; är det tydligt och klargjort vad som kan prioriteras bort och göras vid ett senare tillfälle?	☐	☒	☒	☐	☐	Det prioriteras varje vecka men vi skall lyfta frågan på APT så att det blir tydligare.
Är tiden mellan arbetspassen tillräcklig för att medarbetarna ska hinna återhämta sig?	☒	☐	☒	☐	☐	Ja, personalen uppger att de hinner återhämta sig med dagens schema. Man är dock

						orolig att det vid förändrade scheman blir minskad chans till återhämtning.
Planerar ni och genomför åtgärder för att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa? Åtgärder som till exempel gör vila och återhämtning möjlig, gör gränser för arbetet tydliga, införa rast och/eller erbjuda utbildning i hur riskerna kan minska.	☒	☐	☒	☐	☐	Diskussion kring arbetsmiljö och ev svårigheter förs vid varje mötes forum och fångas upp vid behov.

Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0434754

Beslutsnummer för berörd verksamhet: 0434754

Ansvarig chef: Kristina Lundbäck

Namn på skyddsombud: Magnus Öhman

Hur många arbetstagare i dessa grupper berörs: 4 stycken arbetstagare

För hur lång tidsperiod (max 12 månader) anses dispensen vara nödvändig och varför: 12 månader, då arbetsmiljön kommer påverkas avsevärt av att inte ha dispensen.

Vilket eller vilka planerade undantag finns behov av att tillämpa?	**Ja**	**Nej**
Undantag från regeln att arbete och dygnsvila ska förläggas alternerande under varje 24 timmars period. Förläggning av arbete och jour upp till 24 timmar.	☒	☐
Undantag från 11 timmars dygnsvila vid planerad arbetstidsförläggning. Dygnsvila förkortas ned till som lägst 9 timmar.	☐	☒

För att kunna ansöka om dispens ska arbetsgivaren ha prövat alla möjligheter till arbetstidsförläggning utan inskränkning av dygnsvilan. Nedan redogörs för verksamhetens utmaningar samt vilka åtgärder arbetsgivaren vidtagit för att arbetstid enligt AB eller tillämplig bilaga till AB ska kunna förläggas, samt vilka konsekvenser en arbetstidsförläggning utan dispens skulle medföra.

	Ja	**Nej**	**Beskriv/motivera**
Utgör arbetet del av verksamhet med ansvar för liv, hälsa och säkerhet?	☒	☐	Ja. Som personlig assistent arbetar du med liv, hälsa och säkerhet. Brukaren kan inte lämnas själv och behövs ständig uppsikt över. Med brukarens låga utvecklingsnivå utgör det stora risker.
Är verksamhetens geografiska placering en utmaning, exempelvis långa pendlingsavstånd. Beskriv i så fall.	☐	☒	Bussförbindelse finns.
Har bemanningsbehovet setts över och säkerställts att det är korrekt? Beskriv vilka bedömningar som ligger till grund för bemanningsbehovet.	☒	☐	Brukarens beslut styr bemanningsbehovet. Scheman är granskade. Andra scheman är prövade och därav är det känt att det ställer till med oro genom att brukaren blir utåtagerande och det således skapas en dålig arbetsmiljö. Assistenterna har varit tvungen ha flera skiftbyten pga. sjukdom exempelvis, och där har det varit tydligt att det påverkat brukaren i form av oro där oron kan sitta i flera dagar och skapa ett utåtagerande beteende på sikt. Assistenterna har även flera år tillbaka haft önskescheman och just utifrån detta la de ofta arbetstiderna som de är nu (24-h), där det varit tydligt att personalen får bättre återhämtning samtidigt som brukaren får trygghet av att ha samma personal hos sig längre tid.

Innebär en stor del av jouren aktivt arbete? Bifoga statistik på övertiden under jourperioden.	☒	☐	Jouren innefattar inte aktivt arbete. Vid behov är assistent behjälplig. Om det skulle ske insatser under natten har assistenterna bra möjlighet till återhämtning förlagt på resterande timmar av arbetspasset genom att ta kortare pauser när brukaren ser tv etc. Assistenterna har möjlighet till kortare pauser under deras arbetspass.
Finns faktorer kopplade till tredje man (ex brukare, barn, civilsamhälle) som särskilt måste beaktas när verksamheten bemannas? Beskriv i så fall.	☒	☐	Bemanningen utgår från en schemaläggning som ser till minst påverkan för brukaren, då enligt stresskartläggning påvisat att skiftbyten har stor påverkan hos brukaren som skapar förhöjd stressnivå. Detta påverkar således assistenternas arbetsmiljö kraftigt. Vid förhöjd stressnivå hos brukaren behöver rutiner styras om/avstyras. Till exempel handling med brukaren. Daglig verksamhet har avvecklats då brukaren inte klarar av de sociala stimuli som är. Brukaren har tidigare i livet bott på boende som inte fungerade pga. att brukaren tog ut sin ilska gentemot andra boende (nöp, bet, slog). Personalbytena var en del i det hela. Mycket aktivitet och många olika ansikten, det skapar väldigt mycket stress hos brukaren. Det kommer aldrig gå att säga att brukarens problematik inte påverkar assistenterna, eftersom det är assistenterna som kommer behöva handskas med utåtagerande beteende hos brukaren. **Se underlag.**
Finns det faktorer som påverkar möjligheten att bemanna, såsom hög andel deltidsanställda, hög frånvaro, svårigheter att rekrytera eller dylikt. Beskriv i så fall.	☒	☐	Stora svårigheter med att rekrytera till brukaren. Ny inskolning av personal är väldigt svårt eftersom brukaren har svårt för nya stimuli. Det hör till vanligheten att inskolningar avbryts pga. att brukaren blir arg och den tilltänkta inte vill stanna kvar. Vidare när rutiner inte följs visar det inte sig hos brukaren direkt, utan det byggs upp successivt som sedan kan utgöra ett utåtagerande beteende (om te.x naglar inte klipps på ett par dagar pga. en ny personal inte vågar då brukaren delvis kan nypas, när sedan en ordinarie försöker göra detta – kan det vara svårt utföra momentet då brukaren motsätter sig i form av hot/våld). Rekrytering av personal med rätt kompetens och framförallt rätt personliga kunskaper är en stor utmaning. I nuläget finns inga vikarier då de flesta valt att inte stanna kvar på grund av riskerna i arbetsmiljön.
Saknas specifik kompetens inom arbetsgruppen? Beskriv i så fall vilken/vilka kompetenser som saknas och vilka konsekvenser det får?	☐	☒	Det är svårt att rekrytera rätt kompetens med kunskaper om till exempel lågaffektivt bemötande. Rekryteras inte rätt kompetens påverkar det brukaren som successivt kommer utveckla ett utåtagerande beteende och detta gör att det är svårt att behålla personal. De som arbetar där har arbetat med brukaren sen denne var ung och kan alla rutiner, alla signaler på brukarens humör och de känner sig säker i alla arbetssätt. Det är väldigt viktigt att behålla personalen.
Kan arbetsuppgiften anstå till annan tid? Om inte, beskriv varför samt vilka konsekvenser som skulle uppstå om i sådant fall.	☐	☒	Det är brukarens behov som styr dagen. Vissa arbetsuppgifter går att planera om, exempelvis städ. Att påverka brukarens aktiviteter är inte möjligt. Rutiner för brukaren är av stor vikt, när dessa inte efterföljs påverkar det brukaren och assistenternas arbetsmiljö i form av hot och våld.
Kan helgtjänstgöring förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☐	☒	En förändring av helgtjänstgöring medföljer problem avseende brukaren och utgör en arbetsmiljöpåverkan i negativt omfång hos medarbetarna. Det kommer även innebära nyrekrytering vilket är en problemfråga då det är svårt att rekrytera och behålla personal hos brukaren. Även om helgtjänstgöring förändras är det viktigaste för insatsen att ha få personalbyten per dygn.

Kan fridagsförläggningen förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☐	☒	Nej, schemat ligger löpande. Vid ändring av fridagsförläggningen skulle det innebära färre fridagar för nuvarande personal och nyrekrytering skulle behövas. Det skulle såväl bli mer byten av personal. Bytena påverkar brukaren i negativt omfång som således påverkar personalens arbetsmiljö. Nyrekrytering är även problematiskt.
Finns möjlighet till samplanering eller samarbete med annan verksamhet eller enstaka andra medarbetare? Beskriv möjligheterna.	☐	☒	Brukaren har sin personalgrupp som känner brukaren innantill. Samplanering med andra verksamheter är inte möjligt då många väljer att avstå att arbeta hos brukaren. Personlig assistans har en personalpool där de anställda i den arbetar i flera olika ärenden för att täcka frånvaro, inskolning av personalpoolen har inte varit möjligt eftersom de ofta arbetar 8-timmars pass vilket skulle innebära fler personalbyten som brukaren inte klarar av.
Finns möjlighet att utöka sysselsättningsgrad för deltidsanställd? Beskriv möjligheterna eller förändringar som gjorts.	☐	☒	Nej, brukarens behov styr. Vi bemannar efter brukarens behov.
Finns möjlighet att anställa fler medarbetare tidsbegränsat? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Det är svårt att rekrytera i nuläget utifrån den kompetensförsörjning som är samtidigt som många vikarier väljer att inte stanna kvar hos brukaren. Överanställning är inte heller möjligt pga. ekonomiska skäl samt att det inte kommer vara möjligt att rekrytera till ärendet om det eskalerar i arbetsmiljön, vem kommer vilja komma in i ett ärende där risken för hot och våld och skador är markant?
Finns möjlighet att nyrekrytera tillsvidareanställda? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Det är svårt att rekrytera i nuläget utifrån den kompetensförsörjning som råder samtidigt som många inte vill arbeta hos brukaren utifrån arbetsmiljön.
Har olika sätt att schemaplanera övervägts, såsom ex dagveckor/ kvällsveckor etc. Utveckla möjligheter/utmaningar.	☒	☐	Brukaren bodde tidigare på boende där personalbytena var fler än ett per dag. Brukaren blev utåtagerande och klarade inte av att bo i en sådan miljö. Efter flytt till egen lägenhet utformades ett schema som gagnade brukaren och assistenterna, genom att brukaren blev mer stabil och assistenterna fick en dräglig arbetsmiljö. Arbetsmiljön kommer kraft försämras vid en schemaförändring.
Kan verksamheten bemannas på sådant sätt att överkapacitet finns planerad tex. resurspass, som kan nyttjas i akuta situationer	☐	☒	Det finns inte budget för det, eftersom vi bemannar efter beslut. Samtidigt som det i nuläget inte finns medarbetare som räcker för det. Ser problem att få ihop det på helgerna, går inte lägga resurspass på helger på grund av risken att arbeta varenda helg. Samtidigt kan inte brukaren hantera 2 medarbetare samtidigt eftersom denne väljer ut en av medarbetarna att hantera ilska gentemot pga att brukaren inte klarar av 2 samtidigt att interagera med. För ett år sen var brukaren väldigt ostabil och skapade en arbetsmiljö som var tuff för assistenterna, det var mycket hot och våld, detta gjorde att dubbelassistans behövdes, men det var aldrig ultimat på grund av att brukaren inte klarar av två personer samtidigt att interagera med, men det var för att assistenterna skulle få stöd av varandra. Det var en tuff tid för assistenterna och de flaggar utifrån den tiden som var att de aldrig mer vill uppleva det. Assistenterna har arbetat hårt för att få brukaren till en stabil nivå - och där är vi nu idag.

Kan förläggning av arbete ske utan risk för arbetstagares hälsa eller säkerhet? Beskriv er analys på hur den/ de anställda kommer att påverkas utifrån en eventuell inskränkning av vila.	☒	☐	Arbetstagarna vill arbeta 24-h pass. Som arbetsgivare går det att tillgodose återhämtning i form av längre ledighet mellan arbetspass. Medarbetarna trivs med denna förläggning av 24-timmar och flaggar för sämre återhämtning vid ett schemabyte till 20-timmar, då de kommer behöva arbeta fler dagar samtidigt som arbetsmiljön kommer vara påverkad till det sämre pga. brukarens beteende som medföljer med fler skiftbyten.

Konsekvenser om dispens inte beviljas

Konsekvenserna som blir om dispens inte beviljas är omfattande. Brukaren kommer påverkas avsevärt av en schemaändring till 20-timmar då det kommer medföra fler skiftbyten vilket brukaren är väldigt känslig inför och det skapar oro och ångest hos brukaren, vilket påverkar den trygghet han byggt upp med dessa ''få'' byten som har blivit möjligt med det nuvarande schemat. Skiftbytena kommer således utgöra en problematik som brukaren bygger upp i form av att visa utåtagerande beteende. Beteenden som framkommer när brukaren blir stressad är att brukaren nyps, slår och skriker och blir våldsam. Läkarutlåtande finns vad som sker när brukaren blir utåtagerande. Dessa problemfaktorer som kommer uppstå vid förläggning av 20-timmars schema kommer påverka personalen och deras arbetsmiljö i hög utsträckning. Sjukskrivningar är en risk. Arbetspassen kommer bli tungrodda där risken för hot och våld är markant. Det ena påverkar det andra. Brukaren kommer inte enbart bli nedstämd, utan hot och våld kommer kunna bli en vanlighet där personalen ska hantera detta. Deras återhämtning kommer således syfta till att göra sig redo för varje nytt pass där hot och våld kan förekomma. Flertalet arbetare planerar att söka nytt arbete i och med detta. Viss personal har långa pendlingssträckor vilket har varit acceptabelt för dem i och med färre arbetspass, denna förändring skulle innebära fler arbetspass och tvingas köra dessa sträckor oftare. Många av assistenterna har också av den anledningen sökt sig till dessa typer av ärenden med arbetspass på 24-timmar, där de nu snarare flaggar för att söka sig ifrån arbetsplatsen om 20-timmars schema kommer bli aktuellt. Detta kombinerat med de hot-och våldssituationer som kommer uppstå gör att det blir svårt att behålla personalgruppen. Och eftersom det varit svårt att rekrytera redan i dagens läge så kommer det bli ännu mer problematiskt att rekrytera till en brukare som generellt kommer utöva hot- och våld under dagarna. Och om den nuvarande personalgruppen säger upp sig, hur ska det vara möjligt få ihop en helt ny grupp med de förutsättningar som är hos brukaren? Det kommer således bli så att försöka få ihop en ny grupp med motivering att arbeta i en miljö som kommer innebära hot och våld, det är det nog ingen som vill vara en del av. Man pratar även om överanställningar, men hur ska överanställningar kunna ske när det i den nuvarande situationen knappt går att rekrytera en vikarie?
Tanken med ett byte till 20-timmars schema ska vara till medarbetarnas fördel kring återhämtning, men om arbetsmiljön blir total försämrad när de väl har sina arbetspass, hur kommer de spegla medarbetarnas mående och återhämtning? Till något än värre negativt. Assistenterna har arbetat hårt för att få brukaren dit hen är idag, det har varit en lång uppförsbacke. Att göra en schemaförändring skulle röra om alltihop, och assistenterna vill inte genomgå det. De är nöjd med sitt schema, anser de får bäst återhämtning som det är nu i kombination med att brukaren håller sig någorlunda stabil.

Läkarutlåtande finns gällande brukarens problematik. Samt intyg från ADL-bedömning.

Beskriv förväntad utveckling och belastning på verksamheten under de kommande 12 månaderna
Förväntad utveckling och belastning på verksamheten under de kommande 12 månaderna är att det kommer bli en total försämring med de arbetsmiljöproblem som kommer uppstå med alla ovan beskrivna faktorer. Kompetensförsörjningen är problematisk redan i detta nu, samtidigt som det kommer svårt att motivera och attrahera nya medarbetare till en arbetsplats som innebär hot och våld i hög utsträckning. De nuvarande assistenterna kan komma att bli utbeordrade mer då det inte finns några vikarier och detta kan således leda till sjukskrivningar. Hela verksamheten kommer bli drabbad i negativt omfång. Samtidigt som kanske hela personalgruppen säger upp sig, och problematiken i att hitta ny arbetsgrupp är enorm.
Det är av stor vikt få igenom denna dispens för att inte skada brukaren och personalen!

Brukarens behov styr förläggningen av schemat som nu är på 24-h där man sett att fler skiftbyten som skulle bli aktuellt vid ett 20-timmars schema påverkar brukaren i negativt omfång som därav påverkar personalens arbetsmiljö. Brukarens tillstånd är tillsvidare och brukaren har snarare blivit ''sämre'' med åren, dvs. mer utåtagerande, att därför försöka se optimistiskt på att gå till 20-timmars schema när tillståndet är tillsvidare, är svårt.

Trots ovan beskrivna konsekvenser behöver vi arbeta för att kunna följa regelverket kring arbetstid. Därför redogörs nedan i punktform vilka åtgärder vi kommer arbeta med under året.

Handlingsplan för införande av schema med maximalt 20-timmars pass:
* Diskussion måste ske med assistenter och brukare och/eller dess företrädare gällande nytt schema
* Löpande diskutera arbetsmiljön med assistenterna
* Se över vilka i personalgruppen som inte vill arbeta kvar
* Försöka förlägga kanske ett pass i veckan där passet är kortare och det således blir 2 personalbyten, för att successivt försöka och se till hur arbetsmiljön påverkas och utvärdera utifrån det.

Checklista arbetsmiljö (se också bilaga).

			Risk			
	Ja	**Nej**	**Låg**	**Mellan**	**Hög**	**Kommentar/Handlingsplan**
Finns möjlighet att ta kortare pauser, till exempel för att inta måltid?	☒	☐	☒	☐	☐	Det finns möjlighet för att ta kortare pauser.
Vid psykiskt påfrestande arbetsuppgifter -finns möjlighet till återhämtning i arbetet, till exempel rutinmässiga arbetsuppgifter eller lugnare tempo?	☒	☐	☒	☐	☐	Möjlighet till återhämtning i arbetet finns när till exempel brukaren tittar på TV.
För ni dialog om möjlighet till återhämtning på arbetsplatsträff? Till exempel i syfte att fånga upp tidiga signaler på behov av återhämtning i arbetet?	☒	☐	☒	☐	☐	Dialog om arbetsmiljösituation och möjlighet till återhämtning förs på arbetsplatsträff.
Finns det rutiner för att individers möjlighet till återhämtning tas i akt när schema planeras? Till exempel att undvika längre perioder med långa arbetspass, långa arbetsveckor samt övertidsarbete.	☒	☐	☒	☐	☐	Rutiner finns för att assistenterna ska få den återhämtning de behöver. De har längre ledigheter och får återhämtning vid 24-h pass.
Finns det rutin för hur arbetsuppgifter ska prioriteras vid hög arbetsbelastning? Tex vid tillfälliga höga perioder av arbetsbelastning; är det tydligt och klargjort vad som kan prioriteras bort och göras vid ett senare tillfälle?	☒	☐	☒	☐	☐	Det finns möjlighet att till exempel förlägga städning vid annat tillfälle om det behövs. Vanligen är rutinerna A och O för att påverka brukaren så lite som möjligt i negativ utsträckning.
Är tiden mellan arbetspassen tillräcklig för att medarbetarna ska hinna återhämta sig?	☒	☐	☒	☐	☐	Ja, assistenterna har ett bra schema nu med längre ledigheter.
Planerar ni och genomför åtgärder för att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa? Åtgärder som till exempel gör vila och återhämtning möjlig, gör gränser för arbetet tydliga, införa rast och/eller erbjuda utbildning i hur riskerna kan minska.	☒	☐	☒	☐	☐	Arbetstidens förläggning är löpande en punkt som talas om, skulle det framkomma signaler som tyder på att förläggningen behöver ändras tas det då. Assistenterna är nöjd med den arbetstidsförläggning som är nu och anser det vara det bästa för att maximera deras återhämtning.

Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0467016

Beslutsnummer för berörd verksamhet: 0467016

Ansvarig chef: Mattias Lidberg

Namn på skyddsombud: Magnus Öhman

Hur många arbetstagare i dessa grupper berörs: 4 stycken

För hur lång tidsperiod (max 12 månader) anses dispensen vara nödvändig och varför: Hela perioden 12 månader.

Vilket eller vilka planerade undantag finns behov av att tillämpa?	**Ja**	**Nej**
Undantag från regeln att arbete och dygnsvila ska förläggas alternerande under varje 24 timmars period. Förläggning av arbete och jour upp till 24 timmar.	☒	☐
Undantag från 11 timmars dygnsvila vid planerad arbetstidsförläggning. Dygnsvila förkortas ned till som lägst 9 timmar.	☐	☒

För att kunna ansöka om dispens ska arbetsgivaren ha prövat alla möjligheter till arbetstidsförläggning utan inskränkning av dygnsvilan. Nedan redogörs för verksamhetens utmaningar samt vilka åtgärder arbetsgivaren vidtagit för att arbetstid enligt AB eller tillämplig bilaga till AB ska kunna förläggas, samt vilka konsekvenser en arbetstidsförläggning utan dispens skulle medföra.

	Ja	**Nej**	**Beskriv/motivera**
Utgör arbetet del av verksamhet med ansvar för liv, hälsa och säkerhet?	☒	☐	Ja. Assistenterna jobbar med liv, hälsa och säkerhet.
Är verksamhetens geografiska placering en utmaning, exempelvis långa pendlingsavstånd. Beskriv i så fall.	☐	☒	Verksamhetens placering är belägen i Umeå tätort.
Har bemanningsbehovet setts över och säkerställts att det är korrekt? Beskriv vilka bedömningar som ligger till grund för bemanningsbehovet.	☒	☐	Bemanningen är planerad efter det SFB-beslut som brukare har rätt till. Bemanning sker efter beslut.
Innebär en stor del av jouren aktivt arbete? Bifoga statistik på övertiden under jourperioden.	☐	☒	Har avtal bilaga J. Aktiv tid registreras inte utan assistenterna får följande ersättning: halverad timlön, halverad OB samt jour-tillägg under alla schemalagda jourtimmar. Som schemat är förlagt i dagsläget är brukaren trygg och lugn när natten stundar och således blir det en god återhämtning för assistenterna samt så har de fler fridagar. Om förändring krävs till max 20 h pass riskerar brukaren att bli mer orolig/ångestfylld och sömnen påverkas i stor grad. Således blir det en försämring för assistenterna i deras arbetsmiljö. Om brukaren har sovit dåligt så avstår denne vissa aktiviteter och personalen får lugna perioder för

			återhämtning under passet, MEN brukarens liv inskränks och detta påverkar schemat som råder. 24 h schema med samma personal bäddar för en god sömn och stabil natt, precis som i nuläget.
Finns faktorer kopplade till tredje man (ex brukare, barn, civilsamhälle) som särskilt måste beaktas när verksamheten bemannas? Beskriv i så fall.	☒	☐	Brukare är känslig inför förändringar. Ingår i autismspektrumet. Brukare, funktionsvariation med en funktionsnivå motsvarande 3–4 års ålder gör att brukare är i stort behov av kontinuitet i kontakten med sina assistenter för att känna sig trygg. Framför allt gäller det inför kvällar och nätter då brukare blir orolig och ångestfylld om förutsättningarna förändras exempelvis med ny personal inför kvällen. Det som då händer är att brukare får svårt att somna och blir orolig över vad som ska hända under resten av natten. Resultatet blir att hon vaknar efter bara någon timmes sömn och stiger upp för att se vem som är där och får ännu svårare att somna om. Den störda nattsömnen går förstås också ut över den övriga dygnsrytmen med trötthet och oro dagtid. Tyvärr har såväl brukare som assistenter tråkiga erfarenheter av en period som sträckte sig över flera år då hon hamnade i en ond cirkel med tilltagande oro och ångest på nätterna och med en avsevärt försämrad livskvalitet. En närmast kaotisk tid som krävde såväl läkarkontakter för brukare samt särskilt stöd till personalgruppen. En situation som vi absolut inte vill hamna i igen. Vi kan se antydan till detta beteende när det av nödvändighet tillkommer vikarier till exempel inför sommaren men med noggrann planering och förlängd inskolning går det att hantera.
Finns det faktorer som påverkar möjligheten att bemanna, såsom hög andel deltidsanställda, hög frånvaro, svårigheter att rekrytera eller dylikt. Beskriv i så fall.	☒	☐	Nuvarande arbetsgrupp består av 4 ordinarie. Det är 2 heltider och 2 deltidstjänster. Tillsammans fyller dem ut hela beslutet som beviljats för brukare. Den genomsnittliga sjukfrånvaron för 2023 är låga 1,5% de 1–14 första dagarna. 2022 var sjukfrånvaron 6,1%. Det kan förklaras genom att ordinarie och vikarier under sommaren hade det tufft då brukare fick in vägglöss i lägenhet. Att rekrytera är svårt till ärendet då det är en allmän brist på kompetensförsörjning inom området. Då brukare har autism och ligger på en funktionsnivå motsvarande en 3–4 åring krävs det en väldigt kompetent assistent för att kunna arbeta i ärendet.
Saknas specifik kompetens inom arbetsgruppen? Beskriv i så fall vilken/vilka kompetenser som saknas och vilka konsekvenser det får?	☐	☒	Arbetsgruppen lär upp varandra. All ordinarie personal kan hålla i inskolningar.
Kan arbetsuppgiften anstå till annan tid? Om inte, beskriv varför samt vilka konsekvenser som skulle uppstå om i sådant fall.	☐	☒	Då brukare är känslig för rutiner jobbar arbetsgruppen efter ett fastställt arbetsschema. Många arbetsuppgifter sker på utsatt klockslag för att underlätta brukarens vardag. Vissa arbetsuppgifter kan byta tid men det finns risker med det. Konsekvenser som skulle kunna uppstå är främst brukarrelaterade. Allt som påverkar brukare får assistent bemöta. Konsekvensen blir att arbetsmiljön försämras för assistent och att brukare mår sämre.
Kan helgtjänstgöring förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☒	☐	Det går att förändra helgtjänstgöring men det kommer drabba assistent och brukare negativt. Som arbetsgivare kan jag utforma ett helgschema som håller sig inom ATL men det kommer inte uppskattas av medarbetare eller brukare. Förändringar som behöver göras på helgerna om vi inte får dispens är att dela passen och få in ett till personalbyte varje dygn. Hinder och varför det inte redan är schemalagt så är eftersom brukaren är väldigt känslig för personalbyten och att vid fler personalbyten försämras mående både för brukare och assistent.

Kan fridagsförläggningen förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☒	☐	Det går att ändra fridagsförläggning men brukare kommer påverkas negativt. I ärendet är det dygnet runt bemanning där jour förekommer på natten. Utgången har alltid varit att bedriva långa arbetspass (24h) eftersom assistenter och anhöriga har under flera års tid märkt att det är den absolut bästa schemaupplägget för brukare. Om det inte längre går att bemanna (24h) i sträck behöver varje assistent gå in och jobba fler dagar för att nå upp till sin sysselsättningsgrad. Det kan innebära att de är borta fler kvällar och nätter från familj samt att det får en negativ påverkan för brukare som är beroende av rutiner. Mer pass hamnar på en vakant
Finns möjlighet till samplanering eller samarbete med annan verksamhet eller enstaka andra medarbetare? Beskriv möjligheterna.	☒	☐	Går att samplanera vikarier och ordinarie. Om det finns duktiga vikarier och ordinarie medarbetare som har kunskap om brukare och dess funktionsvariation. Inom assistansen används ofta duktig personal mellan varandra för att säkerställa kvalité vid frånvaro eller ifall ordinarie vill vara ledig. Viktigt att assistent går ihop med brukare då det även är personkemi som styr ifall det fungerar. Brukaren har rätt att välja sina egna assistenter. Samplanering är bara aktuellt i det här ärendet när assistent är sjuk och det inte finns någon vikarie att boka in på passet. Då finns möjlighet att enhetschef 2 löser ut en av sina assistenter som kan gå in och hjälpa till i mitt ärende. Det händer i situationer där en annan assistansgrupp har gått om vikarier medan den grupp som har sjukdom har brist. Samplanering innebär att en annan assistent från annan grupp går in och jobbar hela dygnet. Målet är alltid att bemanna dygnspass Samplanering i syfte att bemanna korta vakanta turer är skadligt för brukare då det bidrar till stress, oro, ångest, självskadebeteende, sömnbrist mm.
Finns möjlighet att utöka sysselsättningsgrad för deltidsanställd? Beskriv möjligheterna eller förändringar som gjorts.	☐	☒	Nej. Bemanning sker efter budget och beslut.
Finns möjlighet att anställa fler medarbetare tidsbegränsat? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Nej, inte aktuellt. Vi har inte budget för det. Får ersättning för varje enskild timme beviljad i SFB-beslutet.
Finns möjlighet att nyrekrytera tillsvidareanställda? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Om det blir personalflykt finns det en teoretisk möjlighet att nyrekrytera. Utmaningarna vid rekrytering är främst att det är tuff konkurrens i vården kring personal just nu. Risken är att kompetenstappet blir stort och att det får negativa konsekvenser för brukare. Rent demografiskt blir befolkningen äldre i Sverige och det är fler medborgare som behöver stöd i vardagen. Därmed finns en stor utmaning att locka kompetent personal till vården. En annan utmaning är att flera nya assistenter under kort tid kan göra livet svårare att hantera för brukare.
Har olika sätt att schemaplanera övervägts, såsom ex dagveckor/ kvällsveckor etc. Utveckla möjligheter/utmaningar.	☒	☐	Arbetsgivare har övervägt olika scheman. Utmaningarna är att hitta personalbyten som skapar minimal skada för brukare. Då brukare har daglig verksamhet under dagar är personalbyten svåra att genomföra mitt på dagen. Sena personalbyten är också dåliga då det skapar oro inför natten och kan bidra till sömnlösa nätter för assistent som har jour samt för brukare. Utmaningarna är att skapa scheman som först och främst känns acceptabla att jobba på för

			medarbetare. Den andra utmaningen är att behöva ändra i ett fungerande schema. Att försöka hitta tidpunkter på dagen där personalbyten skapar minst oredda. Medarbetare motsätter sig starkt mot schemaändring.
Kan verksamheten bemannas på sådant sätt att överkapacitet finns planerad tex. resurspass, som kan nyttjas i akuta situationer	☐	☒	Nej, det bemannas efter SFB-beslut.
Kan förläggning av arbete ske utan risk för arbetstagares hälsa eller säkerhet? Beskriv er analys på hur den/ de anställda kommer att påverkas utifrån en eventuell inskränkning av vila.	☐	☒	Det har gjorts en risk och konsekvensanalys där arbetsgivare samt medarbetare har diskuterat vilka risker det finns att jobba dygnspass i det här ärendet. Riskerna kopieras in här nedan: *1. Kvar på Jobbet över 24 timmar vid bemanningskris.* *2. Medarbetare är mentalt tröttare i slutet av ett arbetspass än i början.* *3. Risk för sjukskrivning pga långa pass.* Kommentar: Existerande risker men i utförd ROK skattas de som låga. Medarbetare tror att de kommer vara mer mentalt trötta och även mer fysiskt trötta ifall dispensen inte går igenom då det kommer bli mer oroligt på arbetsplatsen. Det är lättare att jobba fler timmar där det är ”lugnt” än mindre timmar där det är intensivt. Den anställde kommer ej påverkas negativt ifall dygnsvilan inskränks.

Konsekvenser om dispens inte beviljas

Beskriv varför det krävs en dispens och utveckla varför arbetstid och jourtid, som sammantaget uppgår till 20 timmar, inte är tillräckligt för verksamheten. Beskriv också vilka konsekvenser en sådan schemaläggning skulle medföra för verksamheten:
Det har gjorts en ROK pga en eventuell schemaändring. Här nedan kopieras samtliga risker som medförs med schemaändringar:

1. Risk att korta ner arbetspass och lägga in fler personalbyten per dygn i ärendet kommer resultera i en ökad stress, oro och ångest på arbetsplatsen och däremellan för medarbetarna.
2. Risk för minskad sömn för medarbetare under arbetspass eftersom brukare kommer sova sämre vid fler personalbyten.
3. Risk för att hot & våld ökar mot assistenter.
4. Risk för att självskadebetende, stress, oro, ångest ökar hos brukare. Leder till psykisk och fysisk påfrestning för medarbetare som jobbar med avledning. Ökad stress, oro, sömn och minskad återhämtning för assistent.
5. Risk att gå från 1 personalbyte varje dygn till 2.
6. Risk att personal kommer få en försämrad återhämtning och försämrat privatliv pga oro inför kommande arbetspass.
7. Brukare är beroende av fasta rutiner och att det är en stabil dygnsrytm. Vid schemaändring rubbas rutinen och kommer påverka brukarens mående negativt vilket assistenter kommer behöva hantera.
8. Risk att medarbetare är mentalt tröttare i slutet av arbetspass än i början. Kommer bli en större arbetsbörda på assistenter och mindre utrymme till återhämtning under arbetspass.
9. Risk att inte kunna äta måltid under arbetspass då det är enkelbemanning.
10. Risk att personal säger upp sig och kvalitén försämras hos brukare

Kommentar: Är viktigt för brukares och personalens skull att dispensen går igenom. Ifall kommunen ska ta ansvar och stå för en god omsorg är det självklart att detta ärende får dispens och att det ska få fortsätta att schemaläggas efter 24h. Desto mindre personalbyten det sker per dygn desto bättre är det för brukare och medarbetare. En förändring från dygnspass till mindre turer kommer leda till en mycket försämrad arbetsmiljö för personalen och det är direkt oansvarigt gentemot brukaren. Det är ett beslut som går emot brukarens bästa. Det är stor risk att vi kommer bidra till ett problemskapande beteende hos brukaren, där brukare både riskerar att skada sig själv samt assistenter.

Handlingsplan för att inte söka dispens löpande: Det går inte att göra en sådan här stor förändring över kort tid. Under kommande år kommer verksamheten att utvärdera ifall det är möjligt att korta ner turer. Att succesivt börja att korta ner turer. Tex att börja med en enstaka dag i veckan där assistent jobbar kortare pass. Informera arbetsgrupp att det är ingen livslång dispens utan att vi ska sträva efter att hitta arbetsmetoder som gör det möjligt att schemalägga kortare arbetspass. Ta hjälp av extern handledning som kan förbereda oss inför ett förändrat beteende hos brukare.

Övrigt: Testunderlag, sammanfattning av vårdkontakter och Journal finns tillgänglig. Vid behov kan det kompletteras.

Beskriv förväntad utveckling och belastning på verksamheten under de kommande 12 månaderna:
Det bedöms finnas stora risker för brukare om dispens inte beviljas då de förändringar som krävs för att följa arbetstidsreglerna tar tid. Det behöver tas hänsyn till brukarens särskilda behov. Under kommande 12 månader behöver det ske ett arbete utifrån ovan beskrivna handlingsplan och utvärdering måste ske löpande. Brukares mående kommer dock sannolikt försämras och assistenterna som stannar kommer få en försämrad arbetsmiljö utifrån det. Assistenter som blir kvar i ärendet riskerar att bli utbeordrade i högre grad. Risk att nyrekrytering kommer bli svårare då det finns gott om vårdjobb att välja mellan.

Checklista arbetsmiljö (se också bilaga).

			Risk			
	Ja	**Nej**	**Låg**	**Mellan**	**Hög**	**Kommentar/Handlingsplan**
Finns möjlighet att ta kortare pauser, till exempel för att inta måltid?	☒	☐	☒	☐	☐	Det förekommer lugnare perioder i ärendet.
Vid psykiskt påfrestande arbetsuppgifter -finns möjlighet till återhämtning i arbetet, till exempel rutinmässiga arbetsuppgifter eller lugnare tempo?	☒	☐	☒	☐	☐	Det förekommer lugnare perioder i ärendet. Återhämtning i form av längre ledighet efter arbetspass.
För ni dialog om möjlighet till återhämtning på arbetsplatsträff? Till exempel i syfte att fånga upp tidiga signaler på behov av återhämtning i arbetet?	☒	☐	☒	☐	☐	Dialog förekommer i ärendet. Går att diskutera under APT samt under övrig arbetstid.
Finns det rutiner för att individers möjlighet till återhämtning tas i akt när schema planeras? Till exempel att undvika längre perioder med långa arbetspass, långa arbetsveckor samt övertidsarbete.	☒	☐	☒	☐	☐	Följer ATL vid schemaläggning. Assistenter involveras och deras åsikter tas i beaktning.
Finns det rutin för hur arbetsuppgifter ska prioriteras vid hög arbetsbelastning? Tex vid tillfälliga höga perioder av arbetsbelastning; är det tydligt och klargjort vad som kan prioriteras bort och göras vid ett senare tillfälle?	☒	☐	☒	☐	☐	Ja, Det finn primära arbetsuppgifter och sekundera såsom städ där det går att prioritera om.
Är tiden mellan arbetspassen tillräcklig för att medarbetarna ska hinna återhämta sig?	☒	☐	☒	☐	☐	Det finns tillräckligt med återhämtning inplanerat i grundschema.
Planerar ni och genomför åtgärder för att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa? Åtgärder som till exempel gör vila och återhämtning möjlig, gör gränser för arbetet tydliga, införa rast och/eller erbjuda utbildning i hur riskerna kan minska.	☐	☒	☒	☐	☐	Diskussion kring arbetsmiljö och ev svårigheter förs vid varje mötesforum och fångas upp vid behov. För närvarande finns inget behöv att genomföra åtgärder inom verksamheten.

Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0445564

Beslutsnummer för berörd verksamhet: 0445564

Ansvarig chef: Josefine Holmgren

Namn på skyddsombud: Magnus Öhman

Hur många arbetstagare i dessa grupper berörs: 5

För hur lång tidsperiod (max 12 månader) anses dispensen vara nödvändig och varför: 12 mån

Vilket eller vilka planerade undantag finns behov av att tillämpa?	**Ja**	**Nej**
Undantag från regeln att arbete och dygnsvila ska förläggas alternerande under varje 24 timmars period. Förläggning av arbete och jour upp till 24 timmar.	☒	☐
Undantag från 11 timmars dygnsvila vid planerad arbetstidsförläggning. Dygnsvila förkortas ned till som lägst 9 timmar.	☐	☐

För att kunna ansöka om dispens ska arbetsgivaren ha prövat alla möjligheter till arbetstidsförläggning utan inskränkning av dygnsvilan. Nedan redogörs för verksamhetens utmaningar samt vilka åtgärder arbetsgivaren vidtagit för att arbetstid enligt AB eller tillämplig bilaga till AB ska kunna förläggas, samt vilka konsekvenser en arbetstidsförläggning utan dispens skulle medföra.

	Ja	**Nej**	**Beskriv/motivera**
Utgör arbetet del av verksamhet med ansvar för liv, hälsa och säkerhet?	☒	☐	Arbetet utgör del av verksamhet för både liv och hälsa. Brukaren kan under inga omständigheter lämnas ensam då detta vore en fara för dennes liv då fallrisk, självskadebeteende etc skulle ökas drastiskt. Brukaren är på låg utvecklingsnivå och har inget utvecklat konsekvenstänk. Brukaren har heller ingen möjlighet att förse sig själv med varken föda eller vätska.
Är verksamhetens geografiska placering en utmaning, exempelvis långa pendlingsavstånd. Beskriv i så fall.	☐	☒	Verksamheten utgår från centrala stan.
Har bemanningsbehovet setts över och säkerställts att det är korrekt? Beskriv vilka bedömningar som ligger till grund för bemanningsbehovet.	☒	☐	Bemanningsbehovet bedöms utifrån brukarens beslut. Brukaren har ett SFB-beslut vilket säkerställer att hen har rätt till den vård- och omsorg denne behöver samt stöttning i den dagliga livsföringen då behovet är omfattande. Assistansen utförs enligt beslut som råder och scheman har setts över.
Innebär en stor del av jouren aktivt arbete? Bifoga statistik på övertiden under jourperioden.	☐	☒	Jouren innebär inte aktivt arbete. Brukaren har en sömnstörning vilket gör ett assistenterna är behjälpliga under nattetid, men inga aktiva insatser utförs. Detta förändras dock när rutiner förändras, byten av personal sker oregelbundet. Detta rubbar brukarens rytm och ökar brukaren stress vilket gör att brukaren sover sämre. Det är då vanligt att brukaren kommer upp flera gånger /natt och har svårt att komma till ro. Beroende på hur stor brukarens stress är kan denne påvisa fysiska symtom som t ex kräkningar, migränanfall och affektiva utbrott, men även skrika och vara högljudd med svårigheter att

			lugna brukaren. Detta påverkar personal på plats som under dessa nätter får sova lite/inget och återhämtningen blir minimal. Om brukaren har haft en jobbig natt så anpassas aktiviteterna under dagen därpå och personalen får således återhämtning. Under 24 h pass förlagt som nuvarande schemat 9-9 så får personalen automatiskt den återhämtning som de behöver när de stiger av passet. Det inkluderar även fler fridagar. OM schemat måste korrigeras till max 20 h pass är det inte alltid personalen kommer kunna stiga av passet på morgonen dagen därpå och därmed försämras arbetsmiljön för assistenterna och brukarens aktiviteter riskerar inskränkas i större utsträckning.
Finns faktorer kopplade till tredje man (ex brukare, barn, civilsamhälle) som särskilt måste beaktas när verksamheten bemannas? Beskriv i så fall.	☒	☐	Ja. De flesta med Angelmans syndrom har en svår intellektuell funktionsnedsättning. Det innebär svårigheter med abstrakt och teoretiskt tänkande som är så omfattande att förmågan att lära sig saker, planera och utföra uppgifter samt att lösa problem är starkt nedsatt. Sömnrytmen är ofta påverkad. Många har svårt att somna och vaknar lätt under natten då de också kan få epileptiska anfall eller plötsliga skrattattacker. Många är hyperaktiva och har svårt att behålla uppmärksamheten. Tvångshandlingar och ångest är vanligt, även autism förekommer. Brukarens autistiska drag gör att denne har oerhört svårt för omställningar/förändringar och det vore ett övergrepp för denne att tvingas ändra fungerande rutiner såsom de har varit/utförts under senaste +10 åren. Brukaren har tidigare bott på boende men detta fungerade inte pga. mycket personalbyten/personal samt brukare. Enligt Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade 6 § har brukaren rätt till goda levnadsvillkor samt inflytande och medbestämmande över insatsen. Assistenternas arbetsmiljö kommer kraftigt försämras om brukarens rutiner förändras och fler personalbyten krävs. Detta då brukarens självskadebeteende, utåtagerande beteende gentemot personal såsom nyp/luggning osv, sömnstörning, affektiva utbrott, ångest- samt oro kommer att påverka assistenternas arbetsbelastning och situation.
Finns det faktorer som påverkar möjligheten att bemanna, såsom hög andel deltidsanställda, hög frånvaro, svårigheter att rekrytera eller dylikt. Beskriv i så fall.	☒	☐	I dagsläget ser vi stora utmaningar att bemanna hos våra brukare. Det inflödet av nya vikarier samt ordinarie som behövs finns inte. Addera på det en brukare med autistiska drag samt stort omvårdnadsbehov där assistenternas förmåga att läsa av brukaren (som inte har verbalt tal) blir avgörande för arbetsmiljön då brukarens mående påverkas i stor grad av detta.
Saknas specifik kompetens inom arbetsgruppen? Beskriv i så fall vilken/vilka kompetenser som saknas och vilka konsekvenser det får?	☐	☒	Saknas inte kompetens bland ordinarie assistenter i dagsläget, men risken vid denna förändring är att vi behöver nyrekrytera och där kräver verksamheten erfarenhet av autism- eller autismliknande tillstånd samt erfarenhet av att tolka/läsa av en människa som saknar verbalt tal.
Kan arbetsuppgiften anstå till annan tid? Om inte, beskriv varför samt vilka konsekvenser som skulle uppstå om i sådant fall.	☐	☒	Brukarens behov samt beslut styr dagen. Vissa arbetsuppgifter går att planera om t ex städ. Dock kan vi ej påverka brukarens aktiviteter som t ex DV och de brukarnära rutinerna.

Kan helgtjänstgöring förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☒	☐	Kan förändras genom att maximera tätheten till varannan helg för assistenterna. Detta har redan genomförts, ser inga möjligheter att ytterligare förlägga helgtjänstgöring utifrån arbetsmiljön för assistenterna . Att förtäta helgtjänstgöringen hjälper inte brukaren att hantera den förändring det innebär i kontinuitet, trygghet och struktur då problemet är att brukaren inte kan hantera flera personalbyten per dygn. Schemaförändringen från 24 h pass (med samma passförläggning 09-09) till 20 h pass, där passbyten måste ske olika tider på dygnet, skapar en enorm försämring för brukaren i dennes vardag och mående, vilket i sin tur leder till en dominoeffekt på assistenternas arbetsmiljö.
Kan fridagsförläggningen förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☒	☐	Fridagsförläggningen kan förändras men försämrar assistenternas arbetsmiljö då återhämtning inskränks i form av färre lediga dagar vilket också gör yrket/rollen mindre attraktivt. Brukaren påverkas även negativt då fler pass också medför personalbyten på olika tider av dygnet vilket skapar en stor oro/ångest. Detta då det blir svårt för brukaren att skapa sig en överblick av dennes dag då förutsägbarheten samt strukturen försvinner.
Finns möjlighet till samplanering eller samarbete med annan verksamhet eller enstaka andra medarbetare? Beskriv möjligheterna.	☒	☐	Samplanerar i dagsläget 1 ordinarie personal. Dock ställs det stora krav på att denne skall uppfylla kriterierna för lämplig kandidat och möjligheterna till ytterligare samplanering av ordinarie personal är begränsade då vi förhåller oss till brukarens beslut.
Finns möjlighet att utöka sysselsättningsgrad för deltidsanställd? Beskriv möjligheterna eller förändringar som gjorts.	☐	☒	Möjligheterna har redan uttömts. Medarbetare som arbetar deltid inom verksamheten gör detta p g a deltidssjukskrivning och kan således inte öka sysselsättningsgraden. Brukarens behov styr och vi bemannar efter beslut. Att utöka sysselsättningsgrader hjälper inte brukaren i dennes mående då det är själva förändringen samt fler personalbyten per dag som gör det svårt att få ihop ett schema.
Finns möjlighet att anställa fler medarbetare tidsbegränsat? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Brukarens beslut styr möjligheterna. Vi kan ej överanställa pga. ekonomiska skäl samt att brukaren inte klarar av fler personal i omlopp, eller fler personalbyten under dygnet. Att anställa fler bidrar således inte till en bättrad arbetsmiljö. Kompetensförsörjningsbristen är dessutom så pass omfattande att den personal vi eftersöker ofta inte finns att tillgå.
Finns möjlighet att nyrekrytera tillsvidareanställda? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Beslutet styr antal medarbetare som verksamheten kräver. Beslutet utgår utifrån brukarens behov i enlighet med Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade 7 § där insatsen skall anpassas efter brukarens individuella behov. Brukarens individuella behov i detta fallet är att ha rätt till en trygg assistans där personalbyten sker enligt det som är bäst för brukaren, vilket i detta fall är den schemakombination som är utarbetad i dagsläget på 24 h. Utmaningarna är således brukarens mående vilket är svårt att påverka av yttre faktorer då det handlar om en människas välbefinnande.
Har olika sätt att schemaplanera övervägts, såsom ex dagveckor/ kvällsveckor etc. Utveckla möjligheter/utmaningar.	☒	☐	Ja. Olika schemaförslag samt scenarier har rullats ut i syfte att få en god överblick över alternativen. Assistenternas arbetsmiljö riskerar att försämras kraftigt utifrån att brukarens beteende/mående kommer försämras med förändringen. Schemaförslag som tagits fram är 12 h pass, vilket medför svårigheter t ex att få till medarbetarnas rätt till 9 fridagar på 4 veckor, samt kväll/dagveckor leder även det till samma svårigheter då det kräver fler personalbyten per pass och fler personal som ska arbeta varje pass. Utmaningen är återigen att brukaren är beroende av att ha samma passförläggning för att inte inskränka de goda levnadsvillkor som LSS-lagstiftningen syftar till.

Kan verksamheten bemannas på sådant sätt att överkapacitet finns planerad tex. resurspass, som kan nyttjas i akuta situationer	☐	☒	Nej. Bemannas utifrån behov.
Kan förläggning av arbete ske utan risk för arbetstagares hälsa eller säkerhet? Beskriv er analys på hur den/ de anställda kommer att påverkas utifrån en eventuell inskränkning av vila.	☒	☐	Samtliga assistenter inom verksamheten är i dagsläget nöjda med deras schema, arbetsmiljö och möjlighet till återhämtning. En förändring från 24 h pass medför dock en stor försämring gällande samtliga ovan nämnda områden då brukarens psykiska/fysiska mående är styrande i denna ekvation. I dagsläget finns ingen risk med nuvarande arbetstidsförläggning om 24 h vilket också risk-och konsekvensanalyserna kommer styrka. Mår brukaren bra och har en stabil grund så mår även vår personal bra då det skapar förutsättningar för en god arbetsmiljö.

Konsekvenser om dispens inte beviljas

På grund av brukarens behov och problemskapande beteende (utåtagerande beteende gentemot assistenterna genom luggning/nyp osv, självskadebeteendet ökar och brukaren riskerar i större utsträckning att skada sig, sömnsvårigheter, ångest/oro, affektiva utbrott etc) skapar det stora risker i arbetsmiljön för medarbetarna att gå från 24h till 20h. Förändringen som syftar till att förbättra arbetsmiljön för våra medarbetare kommer i verkligheten att försämra arbetsmiljön drastiskt då brukarens mående styr medarbetarnas arbetsbelastning samt miljö. Brukaren har tidigare bott på boende men detta fungerade inte pga**.** mycket personalbyten/personal. Brukaren beviljades då assistans i ett försök att trygga dennes vardag genom bland annat en stabil personalgrupp, tydlig struktur och väl inarbetade rutiner.

Det är ett övergrepp för en brukare på både låg utvecklingsnivå, utan verbalt tal samt autistiska drag, att förändra en väl fungerande vardag med tydligt utarbetade samt inarbetade rutiner (under många, många år) utifrån en förändring som ej beaktar vår brukares livssituation samt assistenternas vardag. Finns ingen verklighetsförankring från området. Förändringen kommer således även att skapa oro och ångest bland medarbetare. Flertalet medarbetare planerar att söka nytt jobb t ex de som pendlar längre sträckor till arbetet. Risken för sjukskrivningar ökar också då många assistenter aktivt sökt sig till dygnspass då de mår bra av fler fridagar och möjligheter till återhämtning, vilket inskränks med schemaförändringarna till max 20 h pass.

Handlingsplan att arbeta med under 2024 om dispensen beviljas för 12 mån:
1. Färdigställa ett potentiellt schema om max 20 h som gör minst skada för brukaren gällande när passbyten kan ske etc. Detta i samråd med assistenterna samt företrädare som är brukarens trygga punkt.

2. Successivt implementera förändringen. En brukare med Angelmans syndrom samt autism kan **inte** hantera hastiga förändringar som rubbar samtliga rutiner och förutsägbarheten inom verksamheten. Brukaren riskerar då att fara riktigt illa och personalen i förlängningen (detta utifrån ovan nämnda problemskapande beteende).

3. Börja med att förändra 1 pass per vecka genom att förlägga passbyten på en ny tid för att utvärdera brukarens mående över tid. Om möjligt trappa upp detta till 2 pass osv. Detta måste ske under en rimlig tidsperiod och utvärderas månatligen under arbetsplatsträffarna. Successiv upptrappning är den enda humana vägen när det gäller en människas mående och hälsa.

4. Följa upp risk-och konsekvensanalysen rörande assistenternas arbetsbelastning samt arbetsmiljö. Brukarens mående styr assistenternas arbetsmiljö.

5. Arbeta med att justera de brukarnära rutinerna så att brukarens vardag blir så tydlig och strukturerad som möjligt utifrån förändringarna i schemat och passbyten etc. Brukarens aktiviteter kan komma att påverkas.

Läkarintyg samt andra intyg har efterfrågats. Inväntar svar.

Beskriv förväntad utveckling och belastning på verksamheten under de kommande 12 månaderna:
Större och mer omfattande arbetsmiljöproblem utifrån att brukarens beteende, psykiska/fysiska mående riskerar att försämras kraftigt. Än svårare att rekrytera och att hitta lämpliga kandidater då yrkets status och attraktivitet försämras med förändringarna. Detta kan medföra svåra konsekvenser för assistenterna som blir kvar inom verksamheten samt brukaren. Risk att assistenterna kommer utbeordras mer till följd av rekryteringssvårigheter, detta i sin tur leder till fler sjukskrivningar vilket skulle skapa stora konsekvenser för samtliga inblandade.

Checklista arbetsmiljö (se också bilaga).

			Risk			
	Ja	**Nej**	**Låg**	**Mellan**	**Hög**	**Kommentar/Handlingsplan**
Finns möjlighet att ta kortare pauser, till exempel för att inta måltid?	☒	☐	☒	☐	☐	Fungerar väl i dagsläget då brukarens mående är under kontroll.
Vid psykiskt påfrestande arbetsuppgifter -finns möjlighet till återhämtning i arbetet, till exempel rutinmässiga arbetsuppgifter eller lugnare tempo?	☒	☐	☒	☐	☐	Arbetet inkluderar även lugnare sysslor/tempo under arbetspasset.
För ni dialog om möjlighet till återhämtning på arbetsplatsträff? Till exempel i syfte att fånga upp tidiga signaler på behov av återhämtning i arbetet?	☒	☐	☒	☐	☐	Finns en stående punkt kring arbetsmiljö under varje möte.
Finns det rutiner för att individers möjlighet till återhämtning tas i akt när schema planeras? Till exempel att undvika längre perioder med långa arbetspass, långa arbetsveckor samt övertidsarbete.	☒	☐	☐	☒	☐	För närvarande planerar enhetschef tillsammans med assistenter schemat för att finna så goda lösningar som möjligt utifrån individuella behov. Samtliga medarbetare är nöjda över sitt schema på 24 h och den goda återhämtning genom fler fridagar som ges.
Finns det rutin för hur arbetsuppgifter ska prioriteras vid hög arbetsbelastning? Tex vid tillfälliga höga perioder av arbetsbelastning; är det tydligt och klargjort vad som kan prioriteras bort och göras vid ett senare tillfälle?	☒	☐	☐	☒	☐	Brukarens behov styr. Allt brukarnära arbete prioriteras och möjligheter till att prioritera är begränsade, vissa sysslor som t ex tvätt/städ kan skjutas på.
Är tiden mellan arbetspassen tillräcklig för att medarbetarna ska hinna återhämta sig?	☒	☐	☒	☐	☐	Medarbetarna får i dagsläget många fridagar i schemat vilket möjliggör god återhämtning.
Planerar ni och genomför åtgärder för att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa? Åtgärder som till exempel gör vila och återhämtning möjlig, gör gränser för arbetet tydliga, införa rast och/eller erbjuda utbildning i hur riskerna kan minska.	☐	☒	☐	☐	☐	Diskussion kring arbetsmiljö och ev svårigheter förs vid varje mötesforum och fångas upp vid behov. För närvarande finns inget behöv att genomföra åtgärder inom verksamheten.

Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0041606

Beslutsnummer för berörd verksamhet: 0041606

Ansvarig chef: Sebastian Söderlund

Namn på skyddsombud: Klicka eller tryck här för att ange text.

Hur många arbetstagare i dessa grupper berörs: 4

För hur lång tidsperiod (max 12 månader) anses dispensen vara nödvändig och varför: 12 månader

Vilket eller vilka planerade undantag finns behov av att tillämpa?	**Ja**	**Nej**
Undantag från regeln att arbete och dygnsvila ska förläggas alternerande under varje 24 timmars period. Förläggning av arbete och jour upp till 24 timmar.	☒	☐
Undantag från 11 timmars dygnsvila vid planerad arbetstidsförläggning. Dygnsvila förkortas ned till som lägst 9 timmar.	☐	☒

För att kunna ansöka om dispens ska arbetsgivaren ha prövat alla möjligheter till arbetstidsförläggning utan inskränkning av dygnsvilan. Nedan redogörs för verksamhetens utmaningar samt vilka åtgärder arbetsgivaren vidtagit för att arbetstid enligt AB eller tillämplig bilaga till AB ska kunna förläggas, samt vilka konsekvenser en arbetstidsförläggning utan dispens skulle medföra.

	Ja	**Nej**	**Beskriv/motivera**
Utgör arbetet del av verksamhet med ansvar för liv, hälsa och säkerhet?	☒	☐	Ja, Som personlig assistent jobbar du i verksamhet som rör liv och hälsa.
Är verksamhetens geografiska placering en utmaning, exempelvis långa pendlingsavstånd. Beskriv i så fall.	☐	☒	Verksamheten är placerad i Umeå tätort.
Har bemanningsbehovet setts över och säkerställts att det är korrekt? Beskriv vilka bedömningar som ligger till grund för bemanningsbehovet.	☒	☐	Bemanningen är planerad efter det beslutsunderlag som finns och är taget av LSS-handläggare som grundar sig på brukarens behov och livssituation. Optimala schemat är dygnspass för brukaren.
Innebär en stor del av jouren aktivt arbete? Bifoga statistik på övertiden under jourperioden.	☐	☒	Nej, men är brukaren orolig krävs fler insatser från personalen på natten. Har det varit en orolig natt kan brukaren vara lite tröttare än vanligt på dagen och man får anpassa aktiviteter efter brukarens mående, ex. en längre vila efter daglig verksamhet. Då får personalen tillfälle att också ladda upp sina batterier.

Finns faktorer kopplade till tredje man (ex brukare, barn, civilsamhälle) som särskilt måste beaktas när verksamheten bemannas? Beskriv i så fall.	☒	☐	Brukaren har en funktionsvariation som kallas för Fragilt-X. De mest utmärkande symtomen är försenad språklig och motorisk utveckling, intellektuell funktionsnedsättning och beteendeavvikelser. Autism, hyperaktivitet och ADHD är vanligt. Detta innebär för brukaren stora svårigheter att socialt och praktiskt klara av sin vardag. Brukaren blir därför utåtagerande vid för mycket nya intryck som stressar, Hot och våld förkommer vid sådana tillfällen. Sömnrubbningar för brukaren blir vanligare. Episoder med maniskt beteende förstärks och blir mer kontinuerligare varpå personalens arbetsmiljö dramatiskt försämras. Fler personalbyten med annan schemaläggning är därför inte aktuellt på grund av fler intryck. Brukaren har provat på boende tidigare men fungerade inte då intrycken blev för stora med mycket personalbyten och människor i sin omgivning.
Finns det faktorer som påverkar möjligheten att bemanna, såsom hög andel deltidsanställda, hög frånvaro, svårigheter att rekrytera eller dylikt. Beskriv i så fall.	☒	☐	Nuvarande arbetsgrupp består av 4 stycken ordinarie. Det är 3 heltider och 1 deltidstjänst. Tillsammans fyller dem ut hela beslutet som beviljats för brukare. Den genomsnittliga sjukfrånvaron för 2023 är låga 1,9%. Att rekrytera är svårt till ärendet då det är en allmän brist på kompetensförsörjning inom området. Då brukare har Fragilt-X krävs det rätt person med förståelse över arbetssätt som är tillämpbara och som minimerar att brukaren känner oro och blir utåtagerande.
Saknas specifik kompetens inom arbetsgruppen? Beskriv i så fall vilken/vilka kompetenser som saknas och vilka konsekvenser det får?	☐	☒	Arbetsgruppen lär upp varandra. Alla ordinarie är kompetenta nog att hålla i inskolningar då dom flesta har flera års erfarenhet av att jobba med brukaren. Detta har varit viktigt för brukarens välmående. Vikarier är desto svårare att hitta som komplement.
Kan arbetsuppgiften anstå till annan tid? Om inte, beskriv varför samt vilka konsekvenser som skulle uppstå om i sådant fall.	☐	☒	Brukaren behöver styras av rutiner. Därför jobbar arbetsgruppen efter ett fastställt schema med dygnspass. Många arbetsuppgifter sker på utsatt klockslag för att underlätta brukarens vardag, tex daglig verksamhet. Arbetsuppgifter kan byta tid men det finns risker med det. Konsekvenser som skulle kunna uppstå är främst brukarrelaterade. Allt som påverkar brukare får assistent bemöta. Konsekvensen kan bli att arbetsmiljön blir sämre för assistent och när brukaren blir orolig och stressad. Detta sker ofta när brukaren möter nya intryck.
Kan helgtjänstgöring förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☒	☐	Det går att förändra helgtjänstgöring men det finns risker med det. Som arbetsgivare kan jag utforma ett helgschema som håller sig inom ATL men det kommer inte uppskattas av medarbetare eller brukaren. Förändringarna skulle kunna vara att sätta in 20h pass på helgerna med start 20:00 på fredagskvällen. Detta skulle innebära för assistenterna oregelbundna byten. Först 16:00 på lördag, 12:00 på söndag och slutligen 08:00 på måndagsmorgonen. Det kommer att skapa större arbetsmiljöproblem för assistenterna då vilan blir kortare mellan passen samt att brukaren kommer fara illa av oron inför fler byten som dessutom är oregelbundna. Brukaren kommer att påverkas negativt när dygnsrytmen med personalen förändras och det blir fler byten. Detta kommer att skapa oro och stress vilket leder till utåtagerande och maniskt beteende. Hinder för att ändra på helgtjänstgöringen är alltså

			Oregelbundenhet i byten av personal på olika tider varje dag. För brukaren är Rutiner viktigt för att hen ska fungera i sin vardag.
Kan fridagsförläggningen förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☒	☐	Det går att ändra fridagsförläggning men brukare kommer påverkas negativt. I detta ärende har vi under en längre period jobbat med att få till det bästa schemat ur ett arbetsmiljöperspektiv. Vi har kommit fram till att 24h dygnpass är det absolut bästa för att brukaren med dom förutsättningar som finns, ska må så bra som möjligt och få rutiner som fungerar för såväl personalen som för brukaren. Detta ur ett arbetsmiljöperspektiv.
Finns möjlighet till samplanering eller samarbete med annan verksamhet eller enstaka andra medarbetare? Beskriv möjligheterna.	☒	☐	Möjligheten att samarbeta med andra verksamheter finns. Den är något begränsad eftersom det krävs en viss kunskap om brukaren och dennes funktionsvariation. Möjligheten är även begränsad just nu till att enbart inbegripa manliga assistenter då det tidigare har förekommit våld med tillhyggen mot kvinnliga assistenter
Finns möjlighet att utöka sysselsättningsgrad för deltidsanställd? Beskriv möjligheterna eller förändringar som gjorts.	☐	☒	Nej. Bemanning sker efter brukarens beslut med så liten arbetsgrupp som möjligt för att brukaren ska känna sig trygg och medarbetare får heltid.
Finns möjlighet att anställa fler medarbetare tidsbegränsat? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Nej, inte aktuellt. Vi har inte budget. Får ersättning för enskild timme beviljad i LSS-beslutet.
Finns möjlighet att nyrekrytera tillsvidareanställda? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Det finns redan nu en Arbetskraftsproblemetiken som lyfts i våra sociala medier om hur svårt läget är uppe i norr att hitta arbetskraft. Denna företeelse verkar även bara bli tydligare i vårt samhälle då det blir tuffare även för den arbetskraftsinvandring som hjälpt oss tidigare. Flera assistenter som jobbar 24h pass har även uttryckts sig att det är just därför de väljer att jobba som assistenter är pga dygnspassen för att det passar deras livsstil.
Har olika sätt att schemaplanera övervägts, såsom ex dagveckor/ kvällsveckor etc. Utveckla möjligheter/utmaningar.	☒	☐	Schemaplanering är under arbete där diskussioner med medarbetare har lyft med anledning av de nya reglerna. Det finns svårigheter med att förlägga ett schema där man beaktar medarbetarnas åsikter och brukarens dagliga aktiviteter och problematik med oregelbundenhet, oro, manier och utåtagerande. Detta har testats tidigare. från det att brukaren kom från boende till personlig assistans har olika scheman prövats där bl a dag och kväll/jour har testats. Brukaren har Daglig verksamhet (DV) alla vardagar mellan 09-13 utanför stan vilket innebär att det inte går att förlägga schemabyten av personal på förmiddagarna. Scheman som har testats hos brukaren har varit av den karaktären att personalen byter av varandra efter DV. Denna period präglades av oro och stress från brukaren, med inslag av ett utåtagerande beteende. 2020-03 ändrades schemat till dygn och därefter har det fungerat bäst för brukaren vilket skapat en bättre arbetsmiljö för personalen. Tittar man på personalomsättningen från perioden har

			den även minskat vilket tyder på en förbättrad arbetsmiljö än tidigare.
Kan verksamheten bemannas på sådant sätt att överkapacitet finns planerad tex. resurspass, som kan nyttjas i akuta situationer	☐	☒	LSS-beslutet bestämmer bemanningen.
Kan förläggning av arbete ske utan risk för arbetstagares hälsa eller säkerhet? Beskriv er analys på hur den/ de anställda kommer att påverkas utifrån en eventuell inskränkning av vila.	☐	☐	För att minimera riskerna för arbetstagarens hälsa och säkerhet krävs ett anpassat schema utifrån brukarens behov. Efter att flera års testande med olika typer av scheman och även andra boendeformer har nu schemat anpassats på bästa sätt genom dygnspass. Detta för brukaren, men i förlängningen för medarbetaren som får en bättre arbetsmiljö, mindre risker för hot och våld, behagligare arbetsklimat. Ändrar vi på detta startar en onödig ond spiral som spär på sjukskrivningar, nyrekryteringar, en brukare som far illa.

Konsekvenser om dispens inte beviljas

Beskriv varför det krävs en dispens och utveckla varför arbetstid och jourtid, som sammantaget uppgår till 20 timmar, inte är tillräckligt för verksamheten. Beskriv också vilka konsekvenser en sådan schemaläggning skulle medföra för verksamheten:

Brukaren kommer få ett sämre psykiskt mående, bli mer manisk, risken för hot och våld blir överhängande och sämre nattsömn. Personalen kommer att få en klart försämrad arbetsmiljö till följd av ett nytt schema utan 24h pass pga ovanstående problematik hos brukaren med nya intryck och rutiner. Den upplevda osäkerheten kommer att skapa oro för brukaren som kommer spilla över på personalens arbetsmiljö som detta förslag vill värna om. Större personalomsättning, sjukdomar och sämre arbetsmiljö än tidigare och som redan har testats hos den här brukaren. Bevisligen fungerar det inte för den här brukaren med för mycket intryck. brukaren har bott på boende vilket inte har fungerat pga personalomsättning och för mycket intryck. hot och våld har förkommit till följd av detta. ett beslut om personlig assistans har därefter tagits varpå kommunen har under den verksamma tiden arbetat för att få brukaren och personalen att må så bra som möjligt. detta har blivit tydligt att genom att minska personalstyrkan till färre personal och längre pass, hjälpt dels brukaren med sitt mående, dels personalen med sin arbetsmiljö. Det bästa tänkbara förslaget för den här brukaren är att behålla dygnspass som är ett beprövat, väl testat och sundare schema för samtliga individer som faktiskt berörs.

Inväntar intyg och dokument från god man

Beskriv förväntad utveckling och belastning på verksamheten under de kommande 12 månaderna:

Det absolut det bästa tänkbara förhållandena för medarbetare, och för brukare är dagens dygnspass. Dom är framtagna för att gagna alla parter och i synnerhet medarbetarnas ur ett arbetsmiljöperspektiv. Det vore ett direkt dåligt beslut att inte ge dispens i ett sånt här ärende där det finns en historik av andra insatser, andra schemaupplägg och våldshandlingar som inte fungerat.

Handlingsplan

Handlingsplan framöver till ett förändrat schema med max 20h pass får ske succesivt med 1 pass varannan vecka som inte är dygnpass för att på så sätt noggrant följa brukarens beteende och förändrade mående. Sedan allt eftersom lägga till fler delade dagpass och se hur brukaren påverkas. Vidare se över fler utbildningar som kan vara behjälpliga och stötta medarbetarna i brukarens förändrade humör. Detta kan absolut inte ske över en natt. Utgångspunkten kan heller inte vara att medicinera brukaren mer.

Checklista arbetsmiljö (se också bilaga).

			Risk			
	Ja	**Nej**	**Låg**	**Mellan**	**Hög**	**Kommentar/Handlingsplan**
Finns möjlighet att ta kortare pauser, till exempel för att inta måltid?	☒	☐	☒	☐	☐	Kortare pauser kan göras
Vid psykiskt påfrestande arbetsuppgifter -finns möjlighet till återhämtning i arbetet, till exempel rutinmässiga arbetsuppgifter eller lugnare tempo?	☒	☐	☒	☐	☐	
För ni dialog om möjlighet till återhämtning på arbetsplatsträff? Till exempel i syfte att fånga upp tidiga signaler på behov av återhämtning i arbetet?	☒	☐	☒	☐	☐	
Finns det rutiner för att individers möjlighet till återhämtning tas i akt när schema planeras? Till exempel att undvika längre perioder med långa arbetspass, långa arbetsveckor samt övertidsarbete.	☒	☐	☒	☐	☐	Dygnspass med lång återhämtning efter.
Finns det rutin för hur arbetsuppgifter ska prioriteras vid hög arbetsbelastning? Tex vid tillfälliga höga perioder av arbetsbelastning; är det tydligt och klargjort vad som kan prioriteras bort och göras vid ett senare tillfälle?	☒	☐	☒	☐	☐	
Är tiden mellan arbetspassen tillräcklig för att medarbetarna ska hinna återhämta sig?	☐	☐	☐	☐	☐	
Planerar ni och genomför åtgärder för att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa? Åtgärder som till exempel gör vila och återhämtning möjlig, gör gränser för arbetet tydliga, införa rast och/eller erbjuda utbildning i hur riskerna kan minska.	☐	☐	☐	☐	☐	

Underlag för ansökan om dispens avseende verksamhet med beslutsnummer 0488701

Beslutsnummer för berörd verksamhet: 0488701

Ansvarig chef: Linda Karlsson

Namn på skyddsombud: Magnus Öhman

Hur många arbetstagare i dessa grupper berörs: 4

För hur lång tidsperiod (max 12 månader) anses dispensen vara nödvändig och varför: 12 månader. För att trygga medarbetarnas arbetsmiljö

Vilket eller vilka planerade undantag finns behov av att tillämpa?	**Ja**	**Nej**
Undantag från regeln att arbete och dygnsvila ska förläggas alternerande under varje 24 timmars period. Förläggning av arbete och jour upp till 24 timmar.	☒	☐
Undantag från 11 timmars dygnsvila vid planerad arbetstidsförläggning. Dygnsvila förkortas ned till som lägst 9 timmar.	☐	☐

För att kunna ansöka om dispens ska arbetsgivaren ha prövat alla möjligheter till arbetstidsförläggning utan inskränkning av dygnsvilan. Nedan redogörs för verksamhetens utmaningar samt vilka åtgärder arbetsgivaren vidtagit för att arbetstid enligt AB eller tillämplig bilaga till AB ska kunna förläggas, samt vilka konsekvenser en arbetstidsförläggning utan dispens skulle medföra.

	Ja	**Nej**	**Beskriv/motivera**
Utgör arbetet del av verksamhet med ansvar för liv, hälsa och säkerhet?	☐	☐	Ja. Som personlig assistent jobbar du med liv, hälsa och säkerhet. Brukaren är beviljad personlig assistans då denne inte klarar av att ta hand om sig själv utan behöver stöd i detta.
Är verksamhetens geografiska placering en utmaning, exempelvis långa pendlingsavstånd. Beskriv i så fall.	☐	☒	Verksamheten ligger bra till med goda bussförbindelser.
Har bemanningsbehovet setts över och säkerställts att det är korrekt? Beskriv vilka bedömningar som ligger till grund för bemanningsbehovet.	☒	☐	Utifrån löpande riskbedömningar och upprättande av handlingsplaner har det under de senaste 10 åren aktivt arbetats med att pröva olika tider för passbyten och antal passbyten per dygn för att minska brukarens problemskapande beteende och därmed få till en så god arbetsmiljö som möjligt för assistenterna. Det har visat sig ha stor betydelse hur många personer som jobbar/dag och när på dygnet som passbyten görs i kombination med gemensamma metoder gällande struktur och bemötande för att skapa den bästa möjliga arbetsmiljön. I det arbetet har medarbetare varit delaktiga för att kontinuerligt pröva olika arbetstider, antal passbyten, förläggning av rutiner och hitta metoder och utifrån detta utvärderat arbetet för att få till en så bra arbetsmiljö som möjligt. Det har utifrån det arbetet visat sig att vid passbyten efter kl 17.00 varvar brukaren upp och har svårt att varva ner för kvällen och natten. Brukaren har svårt med att förstå tid och när byten sker

			under dagen blir det som att påbörja en helt ny dag. Det leder till att kvällen och natten påverkas negativt med problemskapande beteende hos brukaren som leder till att stora delar av jouren innefattar aktiva insatser. Det som visat sig fungera bäst är passbyte på morgonen då assistenten tillsammans med brukaren börjar en ny dag där dom tillsammans kan planera och sätta strukturen för dagen. Detta minskar stressen hos brukaren och personal på plats kan på ett bra sätt hålla strukturen under hela arbetspasset. Även antalet passbyten per dygn har testats och utvärderats genom åren. Det som tydligt framkommit är att ju fler passbyten under dagen desto mer problemskapande beteende från brukaren. Passbyten under dagtid förekommer även idag med jämna mellanrum exempelvis då någon blir sjuk och vi behöver ta in vikarier som inte alltid kan jobba så att det passar brukarens behov. Vid passbyten under dagen ”väntar” och ”laddar” brukaren för detta vilket innebär att det är svårt att få brukaren att göra något under dagen annat är att vänta på själva passbytet. Det problemskapandet beteendet ökar så som att ständigt göra ljud, riva ner saker som blomkrukor och gardiner och där medarbetarna beskriver en ökad känsla av frustration och stressmed svårigheter att hitta någon återhämtning under arbetspasset. För att hitta så goda förutsättningar som möjligt och minska det problemskapande beteendet, möjliggöra aktiviteter under dagen och få till en lugn jour mellan kl 20-00-08.00 har det visat sig att arbetspass på 24 timmar, med passbyte på morgonen (mellan kl 08.00-09.00) är det mest optimala för brukaren. Det har lett till en minskad känslan av stress och frustration hos medarbetarna samtidigt som känslan av tillräcklig återhämtning under och mellan arbetspassen ökat. Det sammantaget ses minska risken för ohälsa hos medarbetaren.
Innebär en stor del av jouren aktivt arbete? Bifoga statistik på övertiden under jourperioden.	☐	☒	Nej. I dagsläget innebär huvuddelen av jourtiden inget aktivt arbete. Inga planerade insatser finns efter kl 22.00. Brukaren lägger sig ofta runt kl 20.00-21.00 och ligger i sängen till ca 07.00-08.00. Det innebär att när brukaren har det stabilt runt omkring sig så får medarbetarna mycket återhämtning, även när de arbetar 24 timmars pass. Detta förändras dock när rutiner förändras, byten av personal sker under dagen och inskolning av ny personal (är då två assistenter på plats viket brukaren reagerar negativt på). Detta rubbar brukarens rytm och ökar brukaren stress vilket gör att brukaren sover sämre. Det är då vanligt att brukaren kommer upp flera gånger /natt och har svårt att komma till ro. Beroende på hur stor brukarens stress är kan denne ha olika önskemål under natten med allt från att flertalet gånger komma upp och vilja äta, men även skrika och vara högljudd med svårigheter att få hen lugn och tyst. Detta påverkar personal på plats som under dessa nätter får sova lite/inget och återhämtningen blir minimal. Detta ger förstås negativa effekter på efterkommande dagpass där det är svårt att bryta brukarens problemskapande beteende vilket leder till svårigheter att även hitta återhämtning och vila under dagen utan arbetstiden får användas till att hantera brukaren.

Finns faktorer kopplade till tredje man (ex brukare, barn, civilsamhälle) som särskilt måste beaktas när verksamheten bemannas? Beskriv i så fall.	☒	☐	Det har under åren blivit tydligt att det innebär mindre oro och mindre utåtagerande med färre personal hos brukaren. Brukaren har tidigare bott på boende vilket inte fungerat utifrån att samvaro med andra människor och fler i personal har negativ effekt på brukarens mående och beteende. Hot och våld minskade betydligt då brukaren blev beviljad personlig assistans med ett mindre antal assistenter och med få byten av personal under dygnet. När faktorer som medarbetare och antal passbyten under dagen förändras påverkar det även tredje man. Ett exempel på detta är grannar. När brukaren blir orolig och stressad leder det till att hon kan leva om och skrika under dagar och nätterna. Det har under åren (även senaste året) lett till att grannar hör av sig/knackar på nattetid utifrån att brukaren skriker under natten för att stämma av att allt står rätt till. Brukaren kan även slå till andra personer på ex DV eller i trapphuset vid sådana tillfällen.
Finns det faktorer som påverkar möjligheten att bemanna, såsom hög andel deltidsanställda, hög frånvaro, svårigheter att rekrytera eller dylikt. Beskriv i så fall.	☒	☐	Brukare med komplex problematik vilket gör att det är svårt att hitta personal med rätt kompetens. Har under perioder varit svårt att rekrytera och behålla personal utifrån brukarens problemskapande beteendet. Det har blivit lättar att hitta personal som stannar kvar med brukaren (både ordinarie och vikarier) när strukturen och metoder för att minska det utåtagerande och problemskapande beteende arbetats fram.
Saknas specifik kompetens inom arbetsgruppen? Beskriv i så fall vilken/vilka kompetenser som saknas och vilka konsekvenser det får?	☐	☒	Finns i dagsläget personal med god kompetens och utbildning som tillsammans hittat fram till arbetssätt och strukturer som lett till en lugnare brukare och därmed bättre arbetsmiljö för medarbetarna. Svårt att hitta och bemanna vikarier med rätt kompetens och förståelse för brukarens problematik. Detta påverkar både vikariers och ordinarie medarbetares arbetsmiljö. Möjlighet till inskolning och tydlig handledning i arbetet under första tiden är av största vikt. Är trots det inte alltid att en vikarie klarar av arbetet och att hantera brukaren vilket leder till att nya vikarier behöver skolas in. Detta skapar problem i verksamheten både för brukaren, som inte mår bra av att det skolas in olika personer, och för medarbetarna som får en tyngre arbetsbelastning.
Kan arbetsuppgiften anstå till annan tid? Om inte, beskriv varför samt vilka konsekvenser som skulle uppstå om i sådant fall.	☐	☒	Helst inte då brukarens dagar behöver styras av rutiner och att utföra enligt det planerade. Många arbetsuppgifter utförs på exakta tider för att skapa trygghet hos brukaren och då också få ”med” sig brukaren. Arbetsuppgifter behöver ibland flyttas på med Allt som påverkar brukaren negativt leder till beteenden som assistenterna ska bemöta och hantera. Vid förändringar är det viktigt att börja förbereda brukaren på detta en tid i förväg för att minska risken för oro hos brukaren och där med utåtagerande. Det blir i slutändan en bättre arbetsmiljö för assistenterna.
Kan helgtjänstgöring förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☐	☐	Genom åren har olika typer av scheman med olika tider för passbyten prövats. Samma sak gäller på helger som övriga dagar där antalet byten och när på dygnet bytena är det som påverkar och det finns därför en risk med detta. Vid längre pass, ex 20 timmars pass på helgerna startar medarbetaren kl 20:00 på fredagskvällen. Det innebär att assistenterna därefter får oregelbundna byten. Först 16:00 på lördag, 12:00 på söndag och slutligen 08:00 på måndagsmorgonen. Det har lett till en mer orolig brukare med mer problemskapande beteenden att hantera och därmed sämre arbetsmiljö för assistenterna. Samtidigt som vilan blivit kortare mellan passen vilket assistenterna upplevt som betydligt sämre för återhämtningen.

Kan fridagsförläggningen förändras? Beskriv vilka hinder som finns för det alternativt vilka förändringar som gjort?	☒	☐	Utifrån brukarens beslut kan fridagsförläggningen inte förändras i så stor omfattning att vi får ihop ett schema där assistenterna uppnår sina 9 dagars dygnsvila på 4 veckor. Om vi vill sträva efter att ha byten på samma tider, för att minska oregelbundna tider för byten (då det påverkar brukaren vilket påverkar assistenternas arbetsmiljö) kommer många kortare pass att behöva planeras in i schemat viket innebär betydligt färre fridagar/ assistent.
Finns möjlighet till samplanering eller samarbete med annan verksamhet eller enstaka andra medarbetare? Beskriv möjligheterna.	☒	☐	Möjlighet finns men det är av stor vikt för brukaren och arbetsmiljön att det är en så god kontinuitet på personal som kommer till arbetsplatsen som möjligt. Detta för att minska utåtagerande och problemskapande beteende som i sin tur påverkar assistenternas arbetsmiljö negativt. Samplanering görs redan idag med i första hand erfarna medarbetare från andra verksamheter där det är möjligt.
Finns möjlighet att utöka sysselsättningsgrad för deltidsanställd? Beskriv möjligheterna eller förändringar som gjorts.	☐	☒	Av de 4 personer som jobbar i ärendet är 3 personer heltidsanställd och 1 person deltidsanställd. Det har varit viktigt att hitta kontinuitet och en verksamhet med så få personal som möjligt för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för brukaren och medarbetarna samt att tillgodose medarbetarnas önskan om heltidsanställningar. En person jobbar deltid då denne vill kombinera arbete med studier.
Finns möjlighet att anställa fler medarbetare tidsbegränsat? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Det är viktigt att ha så få personal som möjligt och att den personal som kommer till brukaren gör detta regelbundet. Brukaren reagerar negativt på många olika personer i verksamheten vilket påverkar arbetsmiljön för personalen som jobbar hos brukaren. Trygghet med få fast personal gör att brukaren blir trygg och därmed får mindre stresspåslag vilket påverkar arbetsmiljön för assistenterna positivt.
Finns möjlighet att nyrekrytera tillsvidareanställda? Utveckla möjligheterna/ utmaningarna.	☐	☒	Brukaren har bemanning dygnet runt vilket täcks med den personalbemanning som finns i dagsläget. Brukaren har enkelbemanning då hen inte klarar av att det jobbar två personer samtidigt eftersom detta skapar stress och oro hos brukaren vilket leder till att det låser sig och blir svårt att göra någonting samtidigt som det problemskapande beteendet ökar. Brukaren reagerar alltså negativt på många olika personer i verksamheten vilket påverkar arbetsmiljön för personalen som jobbar hos brukaren. Trygghet med få fast personal gör att brukaren blir trygg och därmed får mindre stresspåslag vilket påverkar arbetsmiljön för assistenterna positivt.
Har olika sätt att schemaplanera övervägts, såsom ex dagveckor/ kvällsveckor etc. Utveckla möjligheter/utmaningar.	☒	☐	Olika möjligheter har övervägts och testats genom åren. Som beskrivits ovan är det själva passbytet som ställer till det oavsett när på dagen dessa läggs. Även i nutid händer ibland att personal blir sjuka eller att vi behöver dela upp passet så att någon jobbar dag och någon jobbar kväll/natt. Brukaren reagerar idag på samma sätt som när vi tidigare testat detta under längre perioder i verksamheten. Brukaren reagerar med ökad stress vilket leder till ett mer problemskapande beteende. Detta påverkar i sin tur medarbetarna negativt med en sämre arbetsmiljö där de får lägga stora delar av sin arbetstid på att hantera brukarens utmanande beteendet. Det ökar medarbetarnas stress och möjlighet till återhämtning under arbetspasset men det blir även mer aktiv tid under jouren.

Kan verksamheten bemannas på sådant sätt att överkapacitet finns planerad tex. resurspass, som kan nyttjas i akuta situationer	☒	☐	Det går men det är inte det som framkommit som en hållbar löning utifrån det systematiska arbetsmiljöarbetet som bedrivits i verksamheten utifrån de tidigare arbetsmiljöproblem som funnits i verksamheten utifrån brukarens mående och problemskapande beteende. Ordinarie medarbetare har i dagsläget många gånger gått ut själva för att täcka vissa pass där vi kunnat tillgodose deras veckovila och dygnsvila utifrån att antalet fridagar är många med dagens schema. där de haft många fridagar. Problem med denna lösning ses även med helger. Om resurspass ska läggas på helger finns stora risker med att medarbetare behöva schemaläggas alla helger.
Kan förläggning av arbete ske utan risk för arbetstagares hälsa eller säkerhet? Beskriv er analys på hur den/ de anställda kommer att påverkas utifrån en eventuell inskränkning av vila.	☒	☐	Ja. Då 3 av 4 medarbetare jobbat med brukaren under många år finns stor kunskap om brukaren och vad som fungerar bäst för brukare och medarbetare i arbetsgruppen. Medarbetarna vill själva jobba 24 timmars pass där dom ser fördelen utifrån att brukaren blir lugnare och får ett betydligt mindre utmanande och utåtagerande beteende i kombination med att dom får lång återhämtning mellan arbetspassen. Jouren blir lugn och 10-11 timmar av arbetspasset blir lugn utan aktiva insatser och där möjligheten att sova/vila är goda. Det gör att bedömningen är att deras återhämtning under och mellan arbetspassen ökar med möjligheten att jobba 24 timmar pass och därmed utan risk för hälsa och säkerhet.

Konsekvenser om dispens inte beviljas

Beskriv varför det krävs en dispens och utveckla varför arbetstid och jourtid, som sammantaget uppgår till 20 timmar, inte är tillräckligt för verksamheten. Beskriv också vilka konsekvenser en sådan schemaläggning skulle medföra för verksamheten:

Brukaren har tidigare bott på boende men detta fungerade inte då bland annat samvaro med andra, flera olika personal och personalbyten ledde till att det blev för rörigt för brukaren då dennes möjlighet att förutse vardagen var låg. Det skapade en situation där brukaren hade ett utåtagerande beteende som till slut blev ohållbart. Som ett led i detta ansöktes om personlig assistans för att minska antalet personer runt brukaren med möjlighet att skapa en vardag för brukaren som leder till mindre stress och oro och i och med detta en arbetssituation där medarbetare trivs och blir kvar i arbetet.

Under de senaste 10 åren har det i arbetsgruppen aktivt arbetats med arbetsmiljön utifrån det systematiska arbetsmiljöarbetet. Det har inneburit att vi gått från en verksamhet med medarbetare som upplever en otrygg arbetssituation, dåligt med återhämtning mellan och under arbetspassen och en stor omsättning på personal till en arbetsgrupp som trivs på arbetet och som upplever mindre stress och möjlighet till återhämtning både under och mellan arbetspassen. Genom åren har man arbetat med fokus att hitta strategier, bemötande och rutiner för att minska stress och problemskapande beteende hos brukaren. Tyvärr har detta enbart inte gett de resultat man önskat för en bra arbetsmiljö för medarbetarna. Däremot har det arbetet, i kombination med att hitta en optimal schemaläggning, lett till att man hittat lösningar där medarbetarna mår bättre, känner mindre stress, upplever en god återhämtning och där personalomsättningen minskat betydligt.

Konsekvenserna som blir om dispens inte beviljas befaras kunna bli omfattande. Brukaren kommer påverkas avsevärt av en schemaändring till 20-timmar då det kommer medföra fler skiftbyten vilket brukaren är väldigt känslig för då det skapar oro och ångest hos brukaren. Skiftbytena kommer således utgöra en problematik som brukaren bygger upp i form av att visa ett problemskapande beteende som att exempelvis göra ständiga ljud, riva ner och kasta saker, skrika, sova dåligt/inget under nätterna. Dessa konsekvenser bedöms påverka personalen och deras arbetsmiljö i hög utsträckning där fokus åter kommer att bli att använda arbetstiden att hantera brukaren istället för att jobba med att ge brukaren möjlighet till ett så självständigt och rikt liv som möjligt utifrån dennes förutsättningar. Dessa konsekvenser som en ökad risk till ohälsa och sjukskrivning hs medarbetarna. Risk ses även med svårigheter att bibehålla personal. Då det redan i dagsläget är svårt att rekrytera rätt kompetens ses det som ännu mer problematisk med en brukare med ett problemskapande beteende som påverkar hela arbetssituationen i negativ riktning.

Handlingsplan för att försöka möjliggöra att komma från dispensen:

1. Testa alternativa scheman med passbyten innan kl 16.00 för att utvärdera möjligheterna med passbyten 2 ggr/dag. Nytt schema måste diskuteras fram tillsammans med assistenter och brukarens företrädare.
2. Medarbetarsamtal med assistenterna utifrån nytt scheman och vilka förändringar detta kommer att leda till för brukaren.
3. Sätta en långsiktig tidsplan för att successivt göra förändringar i schemat. Till att börja med görs förändringar 1 dag/vecka för att sedan successivt utöka till fler dagar/vecka.
4. Kontinuerlig utvärdering och låta varje förändring ta tid för att ge dom bästa förutsättningarna för brukaren att klara av, och ställa om, i förändringarna.
5. Aktivt jobba med rutiner strukturer och metoder i mötet med brukaren för att minska stress och oro i den mån det får i samband med förändringen i schemat.
6. Fortsätta jobba aktivt med löpande riskbedömning för att tidigt fånga upp hur medarbetarnas arbetsmiljö påverkas av förändringarna.

Övrigt:
ADL intyg och läkarintyg är efterfrågade. Inväntar svar.

Beskriv förväntad utveckling och belastning på verksamheten under de kommande 12 månaderna:
Större och mer omfattande arbetsmiljöproblem utifrån att brukarens psykiska/fysiska mående riskerar att försämras kraftigt. Än svårare att rekrytera och att hitta lämpliga kandidater då yrkets status och attraktivitet försämras med förändringarna. Detta kan medföra konsekvenser för assistenterna som blir kvar inom verksamheten samt brukaren. Risk att assistenterna kommer utbeordras mer till följd av rekryteringssvårigheter, detta i sin tur leder till fler sjukskrivningar vilket skulle skapa stora konsekvenser för samtliga inblandade.

Checklista arbetsmiljö (se också bilaga).

			Risk			
	Ja	**Nej**	**Låg**	**Mellan**	**Hög**	**Kommentar/Handlingsplan**
Finns möjlighet att ta kortare pauser, till exempel för att inta måltid?	☒	☐	☒	☐	☐	Ja, när brukaren mår bra finns tider under dagen där hen vill vara själv och ex se på TV eller bara sitta i soffan själv i vardagsrummet. Detta minskar när brukaren inte mår bra då svårigheter att komma till ro och att vilja vara själv minskar betydlig.
Vid psykiskt påfrestande arbetsuppgifter -finns möjlighet till återhämtning i arbetet, till exempel rutinmässiga arbetsuppgifter eller lugnare tempo?	☒	☐	☒	☐	☐	Finns möjlighet när brukaren har tydliga rutiner med få personal och minimalt med passbyten. Passbyten bör ske på morgonen för att minska stressen hos brukaren. Detta försämras betydligt när förutsättningarna förändras i och med att brukarna då blir mer stressad/orolig och i och med detta ökar även det problemskapande beteendet.
För ni dialog om möjlighet till återhämtning på arbetsplatsträff? Till exempel i syfte att fånga upp tidiga signaler på behov av återhämtning i arbetet?	☒	☐	☒	☐	☐	Jobbar aktivt med det systematiska arbetsmiljöarbetet där arbetsmiljö är en stående punkt på våra APT.
Finns det rutiner för att individers möjlighet till återhämtning tas i akt när schema planeras? Till exempel att undvika längre perioder med långa	☒	☐	☒	☐	☐	Ja. Detta har prövats och utvärderats under de senaste 10 åren.

arbetspass, långa arbetsveckor samt övertidsarbete.						Förändringar som gjorts har varit utifrån att få till en så bra och hälsosam arbetsmiljö som möjligt utifrån brukarens förutsättningar.
Finns det rutin för hur arbetsuppgifter ska prioriteras vid hög arbetsbelastning? Tex vid tillfälliga höga perioder av arbetsbelastning; är det tydligt och klargjort vad som kan prioriteras bort och göras vid ett senare tillfälle?	☒	☐	☒	☐	☐	När brukaren mår bra och ar en förstående och tydlig vardag med få personalbyten upplever personalen en bra arbetsbelastning. Hög arbetsbelastning blir det då brukaren blir stressad orolig då assistenterna alltid måste prioritera att hantera brukarens beteenden.
Är tiden mellan arbetspassen tillräcklig för att medarbetarna ska hinna återhämta sig?	☒	☐	☒	☐	☐	Medarbetarna har många fridagar och lång återhämtning mellan arbetspassen i dagsläget. Detta ses minska betydligt vid ev nya och kortare arbetstider.
Planerar ni och genomför åtgärder för att motverka att arbetstidens förläggning leder till ohälsa? Åtgärder som till exempel gör vila och återhämtning möjlig, gör gränser för arbetet tydliga, införa rast och/eller erbjuda utbildning i hur riskerna kan minska.	☒	☐	☒	☐	☐	Detta har arbetats med under senaste 10 åren där medarbetarna varit högst delaktig att utvärdera arbetet för att hitta ett schema där dom själva känner att dom får återhämtning både under arbetspasset och mellan arbetspassen.

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan

Verksamhet:	Beslutsnummer 0756384
Medarbetarnas namn:	Marina, Daniel, Ronja, Ludvig
Ansvarig chef:	Mikael Bång
Skyddsombud:	Daniel Jonsson

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Resultat riskbedömning					Handlingsplan			
Datum/ deltagare	**Beskrivning av riskkälla** *Källor som potentiellt kan leda till skada eller farliga situationer, eller omständigheter med potential för exponering som kan leda till skada och ohälsa.*	**S**	**K**	**Klassning av risk**	**Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa** *Bevara, stärka och utveckla möjligheterna. Ta bort risken, minska risken och göra risken mer hanterbar. Beskriv vem gör vad och hur*	**Klart när?**	**Ansvarig**	**Uppföljning** *(datum, resultat, ny bedömning av riskklass)*
	Behålla 24 timmars pass, aktiv tid + journatt							
231115	Trött och ofokuserad	1	3	R2 liten risk, överväg åtgärd				
231115	Om brukaren bli allvarligt sjuk på natten och man måste jobba aktiv tid hela jouren.	1	2	R1 Försumbar risk, Inget behov av åtgärd				
231115	Får ej stanna kvar och jobba extra om sjukdom uppstår för kollega som ska komma och jobba efterföljande pass.	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är rimligt	Särkerställa ordinarie personal på alla rader.Fler inskolade vikarier.	231201	Mikael Bång	231202
231115	Personalen ser som grund ingen risk med det sätt som man jobbar idag. Så länge som personalstyrkan är intakt.							

Bilaga 1

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

231115	Man får mycket tid till återhämtning mellan sin schemalagda arbetspass/ dygnspass.							

Löpande riskbedömning och handlingsplan

Verksamhet:	Beslutsnummer 0756384
Medarbetarnas namn:	Ludvig, Ronja, Marina, Daniel
Ansvarig chef:	Mikael Bång
Skyddsombud:	Daniel Jonsson

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Resultat riskbedömning					Handlingsplan			
Datum/ deltagare	**Beskrivning av riskkälla** *Källor som potentiellt kan leda till skada eller farliga situationer, eller omständigheter med potential för exponering som kan leda till skada och ohälsa.*	**S**	**K**	**Klassning av risk**	**Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa** *Bevara, stärka och utveckla möjligheterna. Ta bort risken, minska risken och göra risken mer hanterbar. Beskriv vem gör vad och hur*	**Klart när?**	**Ansvarig**	**Uppföljning** *(datum, resultat, ny bedömning av riskklass)*
	Förkortade arbetspass max 20 timmar							
	Fler arbetspass under 6 veckor							
231011	Högre stressnivå och fler utbrott från brukare pga många personalbyten och nya ansikten	5	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd	Viktigt behålla befintlig personal. Söka dispens. Svårt för ny personal att bli accepterad av brukaren, vilket leder till utbrott och högre stressnivå och ökad risk för skador hos brukare och personal. Dvs hot och våldssituationer. Handlingsplan hur hantera svåra situationer. Lyfta kontinuerligt bemötande frågor.		Mikael	Kontinuerligt
231011	Fler arbetsdagar, mindre återhämtning	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är rimligt	Behov av fler kompetenta vikarier, inskola vikariepoolen,		Mikael	Kontinuerligt
231011	Risk att personal säger upp sig, svårigheter att rekrytera ny kompetent personal	4	3	R4 Mindre allvarlig risk, åtgärdas snarast	Söka dispens för behålla nuvarande arbetstider	240131	Mikael	Kontinuerligt

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

Löpande riskbedömning och handlingsplan

Verksamhet:	Beslutsnummer 0722378
Medarbetarnas namn:	Ann, Stefan, Jakob, Rasmus,
Ansvarig chef:	Mikael Bång
Skyddsombud:	Daniel Jonsson

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Resultat riskbedömning					Handlingsplan			
Datum/ deltagare	**Beskrivning av riskkälla** *Källor som potentiellt kan leda till skada eller farliga situationer, eller omständigheter med potential för exponering som kan leda till skada och ohälsa.*	**S**	**K**	**Klassning av risk**	**Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa** *Bevara, stärka och utveckla möjligheterna. Ta bort risken, minska risken och göra risken mer hanterbar. Beskriv vem gör vad och hur*	**Klart när?**	**Ansvarig**	**Uppföljning** *(datum, resultat, ny bedömning av riskklass)*
	Huvudrubrik: Förändrade arbetstider							
	Förkortade arbetspass max 20 timmar							
	Fler arbetspass under 6 veckor							
231011	Högre stressnivå och fler utbrott från brukare pga många personalbyten och nya ansikten	5	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd	Viktigt behålla befintlig personal. Söka dispens. Svårt för ny personal att bli accepterad av brukaren, vilket leder till utbrott och högre stressnivå och ökad risk för skador hos brukare och personal. Handlingsplan hur hantera svåra situationer. Lyfta kontinuerligt bemötande frågor.		Mikael	Kontinuerligt
231011	Fler arbetsdagar, mindre återhämtning	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är rimligt	Behov av fler kompetenta vikarier, inskola vikariepoolen,		Mikael	Kontinuerligt
231011	Risk att personal säger upp sig, svårigheter att rekrytera ny kompetent personal	4	3	R4 Mindre allvarlig risk, åtgärdas snarast	Söka dispens för behålla nuvarande arbetstider	240131	Mikael	Kontinue

Bilaga 2

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan vid 20 h arbetspass

Verksamhet:	Beslutsnummer 0434754
Medarbetarnas namn:	Inge Norberg, Kristina Åström, Elvira Stenlund, Mahamed Ali
Ansvarig chef:	Kristina Lundbäck
Skyddsombud:	Magnus Öhman

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Beskrivning och bedömning

Handlingsplan

Datum	Riskkällor och risker för ohälsa	Går inte att bedöma. Datum för uppföljning	Allvarlig risk	Annan risk	Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa	Ansvarig	Klart när?	Uppföljning/datum och resultat
	Risker vid att inte behålla 24h pass:				Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö		240116	240118
	Risk för utåtagerande beteenden vid fler personalbyten		R5, Mycket		Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö		240116	240118
	Risk för ökad stress pga. fler utbeordringar		R5, Mycket		Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö		240116	240118
	Risk för minskad återhämtning i en förläggning av fler pass där man inte har längre tidsledigheter ifrån brukaren		R4, Mindre allvarlig risk		Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö		240116	240118
	Risk för hög kvalitetsförsämring pga. riskerna med att personal säger upp sig		R5, Mycket		Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö		240116	240118

Bilaga 3

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan vid 20 h arbetspass

	Risk för fler smittor på arbetsplatsen då personal inte vill att deras frånvaro ska drabba någon kollega		R3, Viss risk		Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö		240116	240118
	Risken för sjukskrivningar vid eskalering av arbetsmiljön som kommer påverkas av fler personalbyten		R5, Mycket		Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö		240116	240118
	Risken i att personal säger upp sig och det redan nu är svårt att rekrytera, vem ska i slutändan vara assistent där då?		R5, Mycket		Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö.		240116	240118
	Risk för en minskad flexibilitet i schemastrukturen och minskad möjlighet för personal att påverka sina arbetstider, likaså arbetsförhållanden		R2, liten risk		Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h pass. Planera in fler möten för att tala om assistenternas arbetsmiljö.		240116	240118
	Risk vid 24-h scheman:							
	Om personal behöver stanna kvar efter ett 24-timmars pass				Om tillexempel den efterföljande assistent som ska kliva på passet blir sjuk, kollar man i första hand med de som arbetar deltid om de kan arbeta passet, alternativt vikarie. Fungerar inte något av de alternativen, beordrar man den assistent som redan arbetat 24 timmar, till att stanna kvar, i väntan på att annan assistent ska komma och byta av den fortast möjligt.		240116	240118
	Risk för tredjeperson (brukaren)							
	Riskerna vid att gå ner till ett 20-timmars schema från 24-timmar är omfattande. Risk för brukaren blir utåtagerande stor del av assistenternas arbetspass		R5, Mycket		Ansöka om dispens för att bibehålla 24-h pass. Planera in fler möten för att diskutera assistenternas arbetsmiljö.		240116	240118

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan vid 20 h arbetspass

	Risk för skadebeteende hos brukaren		R5, Mycket		Ansöka om dispens för att bibehålla 24-h pass. Planera in fler möten med assistenterna för att föra dialog kring hur man kan förebygga skadebeteende. Ha läkarkontakt för att få medicinskt utlåtande hur man bör hantera det.		240116	240118
	Risk för nedstämdhet/depression		R5, Mycket		Ansöka om dispens för att bibehålla 24-h pass. Planera in fler möten för att diskutera hur man kan åtgärda brukarens nedstämdhet, med vilka medel?. Ha läkarkontakt för att få medicinskt utlåtande hur man bör hantera det.		240116	240118
	Risk för att brukaren inte får den vård hen behöver (om brukaren blir utåtagerande kan det bli svårt utföra dagliga rutiner som dusch, rakning, klippa naglarna etc).		R4, Mindre allvarlig risk		Ansöka om dispens för att bibehålla 24-h pass. Ha läkarkontakt för att få medicinskt utlåtande hur man bör hantera det.		240116	240118

En annan risk innebär att det finns en sannolikhet för att ohälsa eller olycksfall ska inträffa och att denna händelse får negativa följder för individen.
En allvarlig risk är en risk som innebär att det finns stor sannolikhet för att något ska hända och att man bedömer att detta kan leda till en betydande personskada, fysiskt eller psykiskt.

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan

Verksamhet:	Beslutsnummer 0467016
Medarbetarnas namn:	Karolina Edin, Henrik Lång, Mona Boman, Petter Ottosson.
Ansvarig chef:	Mattias Lidberg
Skyddsombud:	Magnus Öhman

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Resultat riskbedömning					Handlingsplan			
Datum/ deltagare	**Beskrivning av riskkälla** *Källor som potentiellt kan leda till skada eller farliga situationer, eller omständigheter med potential för exponering som kan leda till skada och ohälsa.*	**S**	**K**	**Klassning av risk**	**Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa** *Bevara, stärka och utveckla möjligheterna. Ta bort risken, minska risken och göra risken mer hanterbar. Beskriv vem gör vad och hur*	**Klart när?**	**Ansvarig**	**Uppföljning** *(datum, resultat, ny bedömning av riskklass)*
	Risk att korta ner arbetspass och lägga in fler personalbyten per dygn i ärendet kommer resultera i en ökad stress, oro och ångest på arbetsplatsen och däremellan för medarbetarna.	4	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte	Bibehålla 24-pass. Fortsätta jobba med lågeffektivt bemötande gentemot brukare. Fortsätta att aktivt arbeta med rutiner, struktur och metoder i mötet med brukaren för att minska stress och oro. Handledning vid behov.	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	**2024-01-18**
	Risk för minskad sömn för medarbetare under arbetspass eftersom brukare kommer sova sämre vid fler personalbyten.	4	4	R5 Mycket allvarlig	Bibehålla 24-pass. Se över schema och försöka minimera riskerna att personal behöver vara vaken under natten. Lägga scheman som tar hänsyn till att minimera riskerna	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18
	Risk för att hot & våld ökar mot assistenter.	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är	Bibehålla 24-pass. Säkerställa att handlingsplaner mot hot & våld är uppdaterade. Att det finns sammarbete med vuxenhabilitering som kan bistå med expertis i frågor om hot & våld.	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18
	Risk för att Självskadebetende,oro, stress och ångest ökar hos brukare. Leder till psykisk och fysisk påfrestning för medarbetare som jobbar med avledning. Ökad stress,oro,sömn och minskad återhämtning för assistent.	4	3	R4 Mindre allvarlig risk, åtgärdas snarast	Bibehålla 24-pass. Viktigt att det är samma assistent som jobbar hela dygnet för att minimera nämnda konskevenser. Sammarbete med vuxenhabilitering.	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18
	Risk att gå från 1 personalbyte varje dygn till 2. Kan leda till ökad oro,stress och ångest för medarbetare	4	4	R5 Mycket allvarlig	Fortsätta med 1 personalbyte per 24 timmar.	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18

Bilaga 4

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

	Risk att personal kommer få en försämrad återhämtning och försämrat privatliv pågrund av oro inför kommande arbetspass.	4	4	R5 Mycket allvarlig risk,	24 timmar fungerar i dagsläget bra och medarbetare känner sig utvilade inför arbetspass. Att fortsätta med 1 passbryt per dygn bidrar till mindre oro inför kommande arbetspass.	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18
	Brukare är beroende av fasta rutiner och att det är en stabil dygnsrytm. Vid schemaändring rubbas rutinen och kommer påverka brukarens mående negativt vilket assistenter kommer behöva hantera.	4	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte	En viktig faktor är att bibehålla 24 timmars schema och säkerställa att dygnsrytmen är densamma för brukaren. Fortsätta att aktivt arbeta med rutiner, struktur och metoder i mötet med brukaren för att minska stress och oro. Handledning vid behov	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18
	Risk att medarbetare är mentalt tröttare i slutet av arbetspass än i början. Kommer bli en större arbetsbörda på assistenter och mindre utrymme till återhämtning under arbetspass.	4	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete	Bibehålla 24-pass. Även fast passen är långa är det ett bättre alternativ än att gå ner på kortare turer då de blir mer påfrestande. Involvera medabetare vid schemaläggning.	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18
	Risk att inte kunna äta måltid under arbetspass då det är enkelbemanning.	2	2	R2 liten risk, överväg	Bibehålla 24-pass. Möjligör att brukaren är mindre oroad och att personal kan äta under lugnare arbetsmoment.	2024-01-16	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18
	Risk att personal säger upp sig och kvalitén försämras hos brukare	3	3	R3 Viss risk, åtgärda	Fortsätta med 1 personalbyte per 24 timmar. Vara beredd på att nyrekrytera.	Löpande	EC: Mattias Lidberg	2024-01-18
	Risker med att fortsätta att jobba 24.pass.							
	Risk att personal behöver stanna kvar på jobbet över 24 timmar vid bemanningskris.	1	2	R1 Försumbar risk, Inget behov av åtgärd	Vid bemanningskris jobbar vi efter arbetsplatsens frånvarorutiner. Först kollar vi med vikarier, om inte de kan, tillfrågas ordinaire medarbetaret. första steget är att tillfråga deltidare men om inte de har möjlighet tillfrågas heltidare. Om ingen ordinarie medarbetare kan jobba är det anhöriga som hjälper till. Om anhöriga inte har möjlighet återstår utbeordring. Det sista alternativet är korttidsboende om det inte finns någon annan lösning.	Löpande	EC: Mattias Lidberg	Löpande
	Risk för att medarbetare är mentalt tröttare i slutet av ett arbetspass än i början och att kvalitén sänks i slutet av arbetspasset.	2	2	R2 liten risk, överväg åtgärd	Längre ledighet mellan pass. I ett 24-timmars schema uppstår fler fridagar mellan varje arbetspass vilket hjäper assistenter att vara utvilade inför att kliva på sitt arbetspass.	Löpande	EC: Mattias Lidberg	Löpande
	Risk för sjukskrivning pga långa pass.	1	1	R1 Försumbar risk,	Har inte förekommit sjukskrivningar med anledning av arbetsbelastningen i gruppen kopplat till 24 h pass under de senaste åren. Säkerställ att tim-vikarie finns i	Löpande	EC: Mattias Lidberg	Löpande

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan vid max 20 h arbetspass

Verksamhet:	Beslutsnummer 0445564
Medarbetarnas namn:	Jenny Markström, Anna Forsberg, Chatrin Johansson, Mona Westerlund
Ansvarig chef:	Josefine Holmgren
Skyddsombud:	Magnus Öhman

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Resultat av möjlighets- och riskbedömning / Handlingsplan

Datum, deltagare	Beskrivning av faror och möjligheter **1. Möjligheter** = *Omständighet eller flera omständigheter som kan leda till en förbättring av arbetsmiljön.* **2. Faror** = *Källor som potentiellt kan leda till skada eller farliga situationer, eller omständigheter med potential för exponering som kan leda till skada och ohälsa.* Vid 20 h pass	S	K	Klassning av risk* *Effekten av sannolikhet och konsekvens	Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa *Bevara, stärka och utveckla möjligheterna.* *Ta bort risken, minska risken och göra risken mer hanterbar.* Beskriv vem gör vad och hur	Klart när?	Ansvarig	Uppföljning (datum, resultat, ny bedömning av riskklass)
	Risk för försämrad återhämtning pga sämre schema med fler pass och färre fridagar.	4	3	R4 Mindre allvarlig risk, åtgärdas snarast	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Medarbetarna får vara med och påverka schemat i den grad det går.	löpande utvärdering på APT. 240131	EC	240601
	Risk för hög arbetsbelastning och stresspåverkan för assistenterna då brukarens mående påverkas	4	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Fortsätta löpande lyfta detta under mötesforum och se över våra brukarnära rutiner, om dessa kan behöva justeras, arbeta med strukturen runt brukaren, handledning vid behov. Viktigt att det finns bra, tydliga rutiner som	löpande utvärdering. 240131	EC	240601
	Risk för hög kvalitetsförsämring då medarbetare riskerar säga upp sig	4	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Vi får föra diskussion under mötesforum kopplat till arbetbelastning etc för att främja en god arbetsmiljö i den mån den går att påverka utifrån brukarens beteende och mående.	löpande utvärdering. 240131	EC	240601
	Risk för ökad sjukskrivning pga återhämtning inskränks och färre fridagar i schemat.	5	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Viktigt med en god dialog och att vi arbetar proaktivt för att fånga upp risker och titta över åtgärdsplan för dessa. Utifrån förutsättningarna som finns är det	löpande utvärdering. 240131	EC	240601
	Risk för tyngre fysiskt/psykiskt arbete för medarbetarna då brukarens mående försämras pga fler personalbyten/omställning	4	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Dialog med medabetarna angående schemat, försöka få till så bra dygnsbryt som möjligt. Viktigt att arbeta proaktivt med brukarens rutiner, struktur etc.	löpande utvärdering. 240131	EC	240601
	Risk för ökad arbetsbelastning och inre stress pga fler utbeordringar/kompensationsledighet/känslan av att det drabbar kollegorna	4	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Viktigt att föra dialog under mötesforum och försöka fördela utbeordringar etc så jämt det går inom arbetsgruppen. Ha ett öppet klimat som främjar arbetsbelastningsrelaterade diskussioner. Försöka anställa fler timvikarier om möjligt.	löpande utvärdering 240131.	EC	240601
	Risk för minskad attraktion för yrket samt så blir det ännu svårare att rekrytera pga försämrat schema	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Trycka på våra fördelar och positiva sidor som arbetsgivare i större utsträckning vid annonseringar etc. Arbeta mer med förmåner, se över möjligheter till t	löpande utvärdering. 240131	EC	240601
	Risk för försämrad kvalitetet gällande arbetsplatsträffar, mötesforum etc. Svårt att få in det i schemat gällande bilaga J och arbetsplatser om 4 medarbetare	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är rimligt	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Genomföra fler planeringsdagar tillsammans eller dyl. Hitta lösning i schemat att få till rullande APT var 4:e vecka.	löpande utvärdering. 240131	EC	240601
	Försämrad möjlighet att kombinera arbete med småbarnsliv/privatlivet pga försämrat schema	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är rimligt	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. medarbetarna får vara med och påverka schemat i den grad det går. Dialog kring livssituation för att främja ett så bra schema som möjligt för medarbetarna.	löpande utvärdering. 240131	EC	240601
	Risk för fler smittor på arbetsplatsen då medarbetarna inte vill att deras frånvaro ska drabba någon kollega och därav är sjuknärvarande	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Viktigt att skapa tydliga frånvarorutiner och förankra dessa hos medarbetarna.	löpande utvärdering på APT. 240131	EC	240601
	Risk för mindre flexibilitet i schemat och möjligheter för medarbetarna att påverka arbetstider/arbetsförhållanden	2	2	R2 liten risk, överväg åtgärd	Ansöka om dispens för att bibehålla 24 h arbetspass. Medarbetarna får vara med och påverka schemat i den grad det går.	löpande utvärdering. 240131	EC	240601
	Risk att brukaren far illa pga förändringar i schemat och dennes vardag utifrån väl inarbetade, samt välfungerande, rutiner	4	4	R5 Mycket allvarlig risk,	Titta över de brukarnärarutinerna och justera om möjligt.	löpande utvärdering.	EC+ assistent	240601

Bilaga 5

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan

Verksamhet:	Beslutsnummer 0445564
Medarbetarnas namn:	Jenny Markström, Anna Darstedt, Anna-Carin, Isabella Sörlin, Mohuya Khanam
Ansvarig chef:	Josefine Holmgren
Skyddsombud:	Magnus Öhman

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Vid 24-h pass

Resultat av möjlighets- och riskbedömning / Handlingsplan

Datum, deltagare	Beskrivning av faror och möjligheter **1. Möjligheter** = *Omständighet eller flera omständigheter som kan leda till en förbättring av arbetsmiljön.* **2. Faror** = *Källor som potentiellt kan leda till skada eller farliga situationer, eller omständigheter med potential för exponering som kan leda till skada och ohälsa.*	S	K	Klassning av risk* *Effekten av sannolikhet och konsekvens	Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa *Bevara, stärka och utveckla möjligheterna.* *Ta bort risken, minska risken och göra risken mer hanterbar.* Beskriv vem gör vad och hur	Klart när?	Ansvarig	Uppföljning (datum, resultat, ny bedömning av riskklass)
	Risk att kvaliteten påverkas vid långa pass	1	1	R1 Försumbar risk, Inget behov av åtgärd	Kvaliteten håller hög nivå när brukaren mår bra och har en stabil tillvaro med få personalbyten, vilket också bidrar till en god arbetsmiljö för assistenterna	240131	EC+ ass	**240601**
	Risk för lite återhämtning pga långa pass	1	1	R1 Försumbar risk, Inget behov av åtgärd	Återhämtning fås då medarbetare har fler fridagar vid 24-h schema och får ett luftigare schema. Återhämtning kan se under 24-h passet då det är varierad arbetsbelastning och aktiveringsgrad	240131	EC+ ass	**240601**
	Risk för sjukskrivning pga långa pass	1	1	R1 Försumbar risk, Inget behov av åtgärd	Kontinuerligt följa upp sjukskrivningar, korttidsfrånvaro etc och arbeta förebyggande genom insatser t ex företagshälsovården. Diskussioner kring schemat på löpande APT för att fånga upp eventuella negativa hälsoaspekter hos medarbetarna och utifrån förutsättningar justera schemat i den grad det går.	240131	EC	240601

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan

Verksamhet:	Beslutsnummer 0041606
Medarbetarnas namn:	Doom Vikström, Johan Andrén, Lionel Kikuni Wetu, Hoger Mujahidi
Ansvarig chef:	Sebastian Söderlund
Skyddsombud:	Magnus Öhman

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Vid 24 h pass

Resultat av möjlighets- och riskbedömning

Handlingsplan

Datum, deltagare	Beskrivning av faror och möjligheter **1. Möjligheter** = *Omständighet eller flera omständigheter som kan leda till en förbättring av arbetsmiljön.* **2. Faror** = *Källor som potentiellt kan leda till skada eller farliga situationer, eller omständigheter med potential för exponering som kan leda till skada och ohälsa.*	S	K	Summa	Klassning av risk* *Effekten av sannolikhet och konsekvens	Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa *Bevara, stärka och utveckla möjligheterna.* *Ta bort risken, minska risken och göra risken mer hanterbar.* Beskriv vem gör vad och hur	Klart när?	Ansvarig	Uppföljning (datum, resultat, ny bedömning av riskklass)
	Risk att kvaliteten påverkas vid långa pass	1	1	1	R1 Försumbar risk, Inget	Kvaliteten på insatsen är alljämt hög. Påverkas i stor del av välmåendet hos brukaren. Vid stor oro och miniska beteende uteblir insatser och kvaliten går ner. Oron kommer ofta från osäkerhet från brukaren om vilken medarbetare som ska börja jobba. färre byten innebär mindre oro och därmrd högre kvalité.	Pågående	EC	Pågående
	Risk för för sjukskrivning pga lite återhämtning	1	1	1	R1 Försumbar risk, Inget behov av	Återhämtning fås då medarbetare har fler fridagar vid 24-h schema och får ett luftigare schema. Återhämtning kan se under 24-h passet då det är varierad arbetsbelastning och grad av aktivitet när brukaren har lugnare perioder. Diskussioner på APT om brukaren går in i tyngre period om arbetsbeslastning och återhämtning blir svårare. se över eventulla insatser från råd och stöd, skruva i rutiner.	Pågående	EC	Pågående

Bilaga 6

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Löpande riskbedömning och handlingsplan vid max 20 h arbetspass

Verksamhet:	Beslutsnummer 00041606
Medarbetarnas namn:	Doom vikström, Johan Andrén, Lionel kikanu Wetu, Hoger Mujahidi
Ansvarig chef:	Sebastian Söderlund
Skyddsombud:	Magnus Öhman

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Resultat av möjlighets- och riskbedömning						Handlingsplan			
Datum, deltagare	**Beskrivning av faror och möjligheter** **1. Möjligheter** = *Omständighet eller flera omständigheter som kan leda till en förbättring av arbetsmiljön.* **2. Faror** = *Källor som potentiellt kan leda till skada eller farliga situationer, eller omständigheter med potential för exponering som kan leda till skada och ohälsa.*	**S**	**K**	**Klassning av risk*** *Effekten av sannolikhet och konsekvens	**Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa** *Bevara, stärka och utveckla möjligheterna.* *Ta bort risken, minska risken och göra risken mer hanterbar.* Beskriv vem gör vad och hur	**Klart när?**	**Ansvarig**	**Uppföljning** (datum, resultat, ny bedömning av riskklass)
	Risk för sjukdom pga kortare återhämtning mellan passen	4	3	R4 Mindre	Se över i schemat för att planera för några länge vilor, jobba med	Pågåen	EC	löpande
	Risk för hög arbetsbelastning och arbetsrelaterad stress för assistenterna då brukarens mående påverkas och sömnen försämras för brukaren	4	4	R5 Mycket allvarlig risk,	Skapa bättre förutsättningar till att minksa obehag för brukaren genom noggrann schemaplanering. Se över Rutiner och	Pågåen de	EC	löpande kontroll
	Risk för hög kvalitetsförsämring då medarbetare riskerar säga upp sig	3	4	R4 Mindre	Jobba med att hitta bästa tänkbara lösning för schemat. Lika för	Pågåen	EC	löpande
				#SAKNAS!		Pågåen	EC	löpande
	Risk för sjukdom pga tyngre fysiskt/psykiskt arbete för medarbetarna då brukarens mående försämras med nya rutiner och större personalomsättning	4	4	R5 Mycket allvarlig risk,	Jobba med brukaren att hitta nya möjliga vägar, samarbete medllan olika instanser. Se över hur schemat kan underlätta.	Pågåen de	EC	löpande kontroll
	Risk för sjukdom pga ökad arbetsbelastning pga fler utbeordringar/kompensationsledighet	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så	Göra scheman där man försöker utesluta kompensationsledigheter i den grad som är möjliga. Arbeta	Pågåen de	EC	löpande kontroll
	Risk för stress och sjukdom pga minskad attraktion för yrket där arbetskraften kan välja att jobba med något annat.	4	4	R5 Mycket	attrahera med ett så optimerat schema som möjligt.	Pågåen	EC	löpande
	Risk för att Gruppen blir mer splittrad pga av att det är blir svårare att lägga schema som möjliggör att alla kan delta på tex APT tillsammans.	3	3	R3 Viss risk, åtgärda så långt det är	Lägga ett schema där så många som möjligt kan vara med, gärna alla i personalstyrkan. arbeta med digitala lösningar.	Pågåen de	EC	löpande kontroll
	Försämrad möjlighet att kombinera arbete med sitt privatlivet pga ändrade schemaförhållanden.	4	4	R5 Mycket	Söka 24h dispens,	Pågåen	EC	löpande
	Risk för att hot och våld-situationer uppkommer med brukaren till följd av fler byten med ett schema med fler pass per dag.	4	4	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd vidtagits	Söka 24h dispens, arbeta med utbildning för hot och våld, utbilda inom Fragilt-X	Pågåen de	EC	löpande kontroll

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Riskbedömning och handlingsplan inför förändring

Verksamhet:	Beslutsnummer 0488701
Medarbetarnas namn:	Ludvig Svedber Advin, Susann Hjärpe, Katarina Björk
Ansvarig chef:	Linda Karlsson
Skyddsombud:	Magnus Öhman

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Beskrivning och bedömning

Handlingsplan

Datum	Riskkällor och risker för ohälsa	Går inte att bedöma. Datum för uppföljning	Allvarlig risk	Annan risk	Åtgärder för att förebygga ohälsa och främja hälsa	Klart när?	Ansvarig?	Uppföljning/datum och resultat
	RISK med ändrad jour till max 20 timmar							
	Risk för sämre återhämtning för medarbetare på grund av färre fridagar. Möjlighet till längre återhämtningsperiod försvinner.			R4, Allvarlig risk	Försöka anpassa schemat att det är blir så bra som möjligt för assistenterna. Titta på alternativa scheman, men där vi undviker passbyten efter kl 16.00.	2024-01-31	EC	
	Risk att korta ner arbetspass och lägga in fler personalbyten per dygn i ärendet leder till en ökad stress, oro och ångest hos brukaren vilket påverkar medarbetarna på arbetsplatsen då dom ska hantera detta.			R4, Allvarlig risk	Fortsätta att aktivt arbeta med rutiner, struktur och metoder i mötet med brukaren för att minska stress och oro. Handledning vid behov. Ständigt se över rutiner vid inskolning av nya medarbetare och vikarier för att tydliggöra och lära ut vikten av rutiner, struktur och bemötande.	Ständigt pågående	EC	
	Brukare är beroende av fasta rutiner och att det är en stabil dygnsrytm där passbyten sker på morgonen. Vid schemaändring			R4, Allvarlig risk	Fortsätta att aktivt arbeta med rutiner, struktur och metoder i mötet med brukaren för att minska stress och oro. Handledning vid behov.	Ständigt pågående	EC	

Bilaga 7

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Riskbedömning och handlingsplan inför förändring

	och andra tider för passbyten rubbas rutinen ökar brukarens problemskapande beteenden vilket assistenter kommer behöva hantera. Detta leder till ökad risk för minskad återhämtning och lugna perioder under arbetspasset.				Ständigt se över rutiner vid inskolning av nya medarbetare och vikarier för att tydliggöra och lära ut vikten av rutiner, struktur och bemötande. Ansöka om dispens för att behålla 24 timmar			
	Risk för minskad sömn för medarbetare under arbetspass eftersom brukare sömn påverkas negativt vid fler personalbyten / dygn.			R4, Allvarlig risk	Lägga scheman som tar hänsyn till att minimera riskerna att personalen behöver vara vaken under jouren. Fortsätta jobba med tydliga rutiner och struktur under dagen.	2024-01-31	EC	
	Risk för att medarbetare är mentalt tröttare i slutet av ett arbetspass än i början och att kvalitén sänks i slutet av arbetspasset då medarbetarna i högre grad måste hantera problemskapande beteende under sitt arbetspass. Risk för misstag och skador ökar.			R4, Allvarlig risk	Tillsammans i arbetsgruppen titta på lösningar för hur man under dagen kan hitta återhämtning trots ett utmanade beteende. Lägga scheman som möjliggör återhämtning i form av längre vila efter pass.	2024-03-31	EC	
	Risk att arbetsgruppen behöver mer vikarier och att fler assistenter blir inblandade i bemanningen. Kan bidra till oro för brukare och anhörig vilket i sin tur påverkar assistenterna psykosocialt.			R3, Viss risk	Pågående. Jobba aktivt med rekrytering och ta hjälp av bemanningsenheten på Umeå kommun. Involvera assistenter som kan hjälpa till.	2024-01-31	EC	202
	Risk att ordinarie personal blir utbeordrade oftare då vikarier inte vill vikariera i rena jourpass.			R3, Viss risk	Har få vikarier med rätt kompetens. Behöver jobba aktivt med rekrytering. Arbeta med bemanningsenheten. Ta hjälp av assistenter.	2024-01-31	EC	

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Riskbedömning och handlingsplan inför förändring

	Risk för svårigheter att rekrytera utifrån upplevelse av försämrade scheman.			R3, Viss risk	Pågående. Jobba aktivt med rekrytering och ta hjälp av bemanningsenheten på Umeå kommun. Involvera assistenter som kan hjälpa till.	Ständigt pågående. Löpande	EC	
	Försämrad möjlighet att kombinera arbete med studier/småbarnsliv/privatliv utifrån försämrade scheman. Kan leda till att medarbetare säger upp sig och viktig kompetens försvinner.			R3, Viss risk	Se på möjlighet att anpassa schema för studerande och småbarnsföräldrar så långt det är möjligt utan att det påverkar de övriga medarbetarnas arbetsmiljö negativt.	2024-01-31	EC	
	Risk att inte kunna äta måltid under arbetspasset om det problemskapande beteendet ökar. Assistenterna behöver då fokusera att hantera brukaren. Detta kan leda till sämre förmåga att fokusera och hantera stress under arbetspasset.			R2, Liten risk	Hålla på rutiner, struktur och använda de metoder som vi i dagsläget vet hjälper brukaren och minskar dennes stress. Se över andra möjligheter för att säkerställa att medarbetaren kan inta sin måltid.	2024-01-31	EC	
	Risk för fler helger än varannan helg i små grupper om 4 personer. Detta leder till oattraktiva scheman och att risken finns att personal säger upp sig. Detta leder till att viktig kompetens försvinner.			R3, Viss risk	Se över scheman och för att möjliggöra ledighet varannan helg. Ta in fler vikarier eller anställa om detta behöv.	2024-01-31	EC	
	RISK med jour 24 timmar							
	Risk att kvaliteten påverkas vid långa pass pga trötthet			R1, Låg risk	Kvaliteten håller hög nivå när brukaren mår bra och har en stabil tillvaro med få personalbyten, vilket också bidrar till en god arbetsmiljö för assistenterna.			

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅ KOMMUN

Riskbedömning och handlingsplan inför förändring

	Risk för lite återhämtning pga långa pass			R1, Låg risk	Återhämtning fås då medarbetare har fler fridagar vid 24-h schema och får ett luftigare schema. Titta på alternativa scheman, men där vi undviker passbyten efter kl 16.00 eftersom detta påverkar brukaren negativt och därmed även arbetsmiljön.			
	Risk för sjukskrivning pga långa pass			R1, Låg risk	Har inte förekommit sjukskrivningar med anledning av arbetsbelastningen i gruppen kopplat till 24 h pass under de senaste åren.			

En annan risk innebär att det finns en sannolikhet för att ohälsa eller olycksfall ska inträffa och att denna händelse får negativa följder för individen.
En allvarlig risk är en risk som innebär att det finns stor sannolikhet för att något ska hända och att man bedömer att detta kan leda till en betydande personskada, fysiskt eller psykiskt.

26/24 Dispens från regler gällande dygnsvila - KS-2023/00948-12 Dispens från regler gällande dygnsvila : Underlag för ansökan om dispens från regler gällande dygnsvila

UMEÅREGIONENS BRANDFÖRSVAR

2023-11-07

Ansökan om dispens

UMEÅ KOMMUN

Umeåregionens brandförsvar
Postadress: 901 84 Umeå
Besöksadress: Signalvägen 14, Umeå
Telefon: 090-16 22 00 (växel)
Webbplats: www.umea.se/brandforsvar

1. Inledning

Utifrån det nya regelverket där EU:s arbetstidsdirektiv ska efterlevas har en bedömning av den nuvarande verksamheten inom Umeåregionens brandförsvar genomförts. Bedömningen har syftat till att tydliggöra vilka personalgrupper och funktioner som i nuläget omfattas av någon form av dygnstjänstgöring samt att undersöka förutsättningarna för att uppfylla regelverket. Bedömningen utgör underlag för både en dispensansökan och en plan för att på sikt kunna uppfylla regelverket.

I det arbete har det kunnat konstateras att det är en enskild del som är viktigare än allt annat för att kunna uppfylla regelverket, nämligen *tillgången till personal*. Under årens lopp har ett stort antal jämförelser genomförts med andra likvärdiga kommuner/organisationer. Detta har involverat både storlek på budget och bedömd förmåga, kopplat till invånarantal och antal händelser. I samtliga jämförelser som genomförts har det konstaterats att Umeåregionens brandförsvar bedriver en mycket kostnadseffektiv verksamhet. Detta kan ju ses som något positivt då det är viktigt att samhällets resurser nyttjas på ett så effektivt sätt som möjligt. I detta fall visar det sig dock att innebörden blir ett relativt dåligt utgångsläge då den nuvarande personaltillgången inte möjliggör att regelverket kan uppfyllas på ett godtagbart sätt. Framför allt inte om en bibehållen nivå på verksamheten ska kunna upprätthållas. I nedanstående bild visas en av de jämförelser som tagits fram utifrån statistik från MSB där bilden visar tillgången till heltidsanställda brandmän och befäl i förhållande till invånarantal.

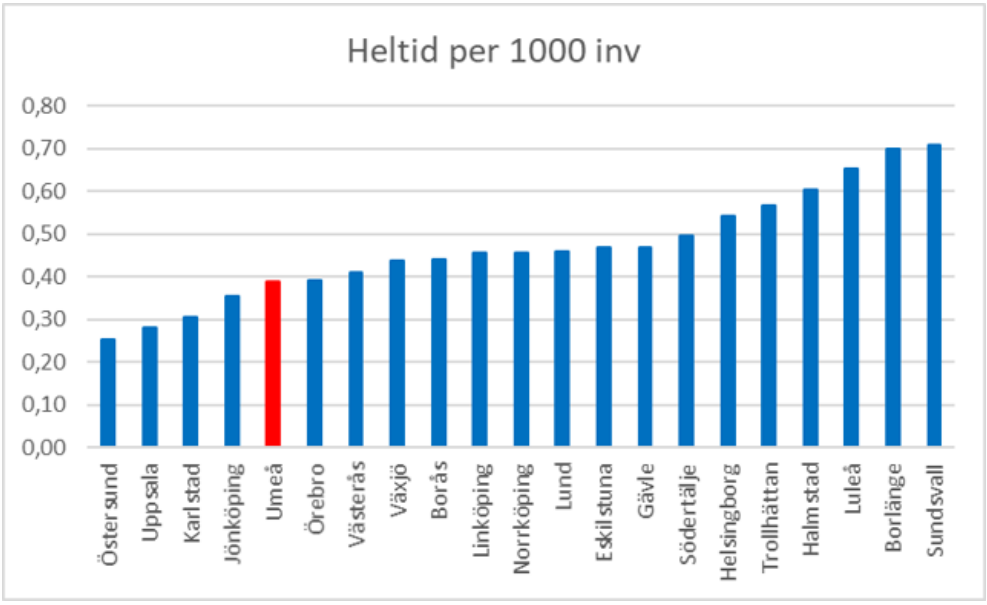

Bild 1. Tillgång till heltidsbrandmän – jämförelse med andra kommuner/organisationer

Då Umeå kommun är inne i en väldigt expansiv fas är avsikten även att brandförsvaret ska expandera och öka förmågan för att kunna upprätthålla ett tillfredsställande skydd mot olyckor. Detta kommer troligtvis ske under den kommande fem-årsperioden där avsikten är att driftsätta en till brandstation i Umeå tätort (driftklar 2026–2027) och bemanna upp med ytterligare räddningsstyrka (rekrytering påbörjas 2025). För att kunna genomföra detta kommer en stor del brandmän behöva rekryteras samtidigt som det är av största vikt att den befintliga personalen behålls. Förutom brandmän kommer det även behöva rekryteras och

utbildas befäl. För att kunna klara av denna expandering behöver tillräckligt bra förutsättningar finnas och förhoppningen är att expanderingen kan ske parallellt med den uppbyggnad som krävs för att uppfylla regelverket kopplat till EU:s arbetstidsdirektiv. Om rätt förutsättningar finns bör detta gå att lösa inom de kommande åren.

2. Åtgärder som krävs för att uppfylla regelverket

Enligt den bedömning och värdering som genomförts behöver personalstyrkan öka genom att tillföra en femte skiftgrupp samt även öka antalet befäl. Förutom detta behöver en ny schemakonstruktion arbetas fram och driftsättas utifrån någon variant på de tillämpliga förslagen i *Bilaga – Alternativa schemakonstruktioner*. Uppskattningsvis kommer ytterligare drygt 10 personer behöva anställas vilket innebär en ökad budget på runt 8 Mkr. Trots dessa åtgärder så kommer med största sannolikhet även budgeten för nyttjande och utbildning av timvikarier behöva öka, uppskattningsvis motsvarande ca 2Mkr.

Tillkommer gör utbildning av personal, förutom nya brandmän även befäl. Behovet av att utbilda nya befäl uppskattas till åtta personer, varav en av dessa behövs för att täcka den brist som redan finns i nuläget. Här kan även tilläggas att varje person som skickas på utbildning medför en lucka som behöver täckas i schemat. Detta innebär att utbildningen av befäl behöver ske under en längre tid för att samtidigt kunna upprätthålla tillräcklig beredskap. Här kan också nämnas att tillgången till platser på MSB befälsutbildningar är väldigt begränsade. Vid de två senaste tillfällena som utbildning genomförts har Umeåregionens brandförsvar endast tilldelats en plats trots att behovet varit större och fler platser har sökts.

Totalt uppskattat behov av ytterligare resurser: *Drygt 10 heltidsanställda brandmän till en årlig kostnad av ca 8 Mkr. Utökad budget för timvikarier till en årlig kostnad av ca 2 Mkr. Tillkommer gör även kostnaden för utbildning av befäl.*

3. Behov av och motiv för att söka dispens

Utifrån den analys som genomförts av nuvarande förutsättningar och olika alternativa schemakonstruktioner så kan det konstateras att det kommer krävas ytterligare en skiftgrupp samt utökning av antalet befäl. Detta för att kunna leva upp till regelverket avseende dygnsvilan och samtidigt bibehålla nivån på räddningstjänstverksamheten. För att kunna genomföra denna uppbyggnad behöver schemat under uppbyggnadsperioden vara tillräckligt drägligt för att organisationen ska kunna både behålla den befintliga personalen samt rekrytera ny i sådan omfattning som krävs. Detta är inget som går att lösa på kort sikt utan det är ett långsiktigt arbete som består av två delar. Den första är att budgeten behöver bli större, för Umeåregionens brandförsvars del så rör det sig om ca 10 Mkr. I sammanhanget kan nämnas att den befintliga budgeten i nuläget inte är tillräcklig för att täcka behoven utifrån nu rådande lagstiftning och gällande handlingsprogram, detta avser bland annat tillgången till högre befäl, tillsynsförrättare och olycksutredare. Det kommer med andra ord behövas tid för att öka budgeten i tillräcklig omfattning. Den andra delen handlar om att utifrån den ökade budgeten rekrytera mer personal, i detta fall rör det sig om drygt 10 heltidsanställda brandmän samt att även utbilda befäl. Det rådande rekryteringsläget är redan pressat gällande att hitta kompetent personal vilket innebär att

även detta kommer ta tid. Under den tid som arbetet pågår är det viktigt att de rådande arbetsförhållandena fortsatt är tillräckligt bra så att organisationen inte riskerar att tappa befintlig personal. Därav är önskemålet och förhoppningen att organisationen beviljas dispens att fortsätta med nu rådande schema med möjlighet till dygnstjänstgöring, främst på helgerna, till dess att förutsättningarna för en ny schemakonstruktion kommit på plats. De nya förutsättningarna innebär utökad budget och nyanställd personal i sådan omfattning att fem skiftgrupper samt ytterligare befäl finns tillgängliga.

Sammanställning av uppgifter för dispensansökan:

1. **Ange om begäran avser avvikelse från AB § 13 mom. 5 eller bilaga till AB och i så fall vilken.**

   Begäran avser både AB och Bilaga R

2. **Vilken verksamhet och vilka delar av verksamheten är aktuell/aktuella för begäran av dispens?**

   Räddningstjänstverksamheten inom Umeåregionens brandförsvar

3. **Vilken/vilka yrkesgrupp/yrkesgrupper är berörda av begäran om dispens och hur många arbetstagare i dessa grupper skulle beröras?**

   Skiftgående personal på AB och Bilaga R bestående av brandmän, styrke- och insatsledare samt lednings- och vakthavande befäl. Det rör sig om ca 50 brandmän (inkl vikarier), 10 styrkeledare och 10 insatsledare/lednings- och vakthavande befäl. Totalt ca 70 arbetstagare.

   Dispensen kommer att behövas för samtliga grupper men avses att tillämpas restriktivt i främsta syfte att kunna upprätthålla beredskap samt tillgodose specifika kompetensbehov.

4. **Beskriv hur verksamheten är bemannad och hur belastningen ser ut. Ange om det saknas specifik kompetens eller dylikt. Om så är fallet vilken/vilka kompetenser saknas och vilka konsekvenser får det?**

   För samtliga personalgrupper är verksamheten bemannad med delat dygn på veckan och helt dygn på helgen. Detta innebär att flertalet arbetstagare arbetar helg varannan vecka i någon omfattning. Skulle möjligheten till dygnspass på helgen försvinna utan att personal tillförs kommer arbetstagarna i någon omfattning arbeta tre av fyra helger vilket inte är en situation som kommer vara hållbar över tid. Förutom på helgen kan dygnspass även förekomma på veckan för att täcka upp bemanningen vid kortvarsel frånvaro (såsom vård av sjukt barn eller sjukdom) eller för att kunna genomföra andra verksamhetsaktiviteter efter ett genomfört nattpass. I huvudsak handlar dessa

verksamhetsaktiviteter om kompetenshöjning för den enskilde individen (ofta med någon form av specialistkompetens) alternativt som instruktör för annan heltids- eller RiB anställd personal.

En utmaning som organisationen haft under längre tid är att kunna bemanna högre ledningsfunktioner i tillräcklig omfattning. Detta gäller funktionerna insatsledare, regional insatsledare, ledningsbefäl och vakthavande befäl. Utmaningen kommer både av att de nya föreskrifterna om ledning av kommunal räddningstjänst ställer högre krav på tillgången till övergripande och skadeplatsnära ledning samt att det är svårt att rekrytera och bibehålla personal med rätt kompetens. På sikt är förhoppningen att situationen ska kunna stabiliseras.

Ytterligare en utmaning är de geografiska avstånden då delar av den övergripande ledningen bedrivs från räddningscentralen i Luleå där funktionerna ledningsbefäl och vakthavande befäl finns placerade. Dessa funktioner bemannas till viss del av personal från Umeåregionens brandförsvar där personalen både ska ha rätt kompetens samt förutsättningar att kunna åka tur och retur Umeå-Luleå (totalt 8 timmars resa) för att genomföra arbetspass. Om möjligheten till dygnspass skulle försvinna är risken stor att Umeåregionens brandförsvar inte kommer att kunna genomföra sina åtaganden att bemanna delar av funktionerna i Luleå då följden för den enskilde medarbetaren blir fler resor och mindre tid för hem och familj.

5. Beskriv om det finns specifika faktorer kopplade till tredje man (till exempel patient, brukare, barn, civilsamhälle eller dylikt) som särskilt behöver beaktas när verksamheten bemannas.

Med nu rådande förutsättningar bedöms möjligheten till dygnstjänstgöring på helg samt vid specifika situationer vara en förutsättning för att kunna bedriva och upprätthålla en räddningstjänstverksamhet i enlighet med beslutat handlingsprogram. Om möjligheten till dygnstjänstgöring försvinner utan att personal tillförs är bedömningen att det kommer få en direkt påverkan på möjligheten att upprätthålla beredskap, genomföra effektiva räddningsinsatser och ge kommunmedborgaren ett tillfredsställande skydd mot olyckor. På sikt är det dock möjligt att genomföra med bibehållen nivå på verksamheten om mer resurser tillförs i form av ökad budget och rekryterad personal. För att uppnå detta behövs tid, både för att arbeta med budgetprocessen samt att lyckas rekrytera och utbilda personal. Det är även viktigt att organisationen under denna uppbyggnadsperiod får bra förutsättningar för att kunna behålla den befintliga personalen samtidigt som rekrytering av ny personal genomförs. Viktig att nämna i sammanhanget är även de ökade kraven på organisationen i form av ett komplexare samhälle såväl i vardag som i kris och höjd beredskap. Vi behöver värna om våra befintliga medarbetare samtidigt som vi behöver kunna attrahera nya.

6. Finns det andra faktorer som påverkar möjligheten att bemanna, såsom hög andel deltidsarbete, frånvaro, svårigheter att rekrytera eller dylikt?

På senare år har en förändring i samhället kunnat märkas. Detta ger sig uttryck i att arbetstagare i större utsträckning värderar hem, familj och fritid vilket i grunden är positivt. Det medför dock att arbetsgivaren behöver planera för en större andel föräldraledighet och VAB än tidigare. Skulle antalet pass på helgen öka till följd av ny schemakonstruktion kommer med stor sannolikhet den partiella ledigheten enligt föräldraledighetslagen sökas på dessa pass.

Det kan även konstateras att det numera i större utsträckning är frånvaro pga sjukdom än tidigare. Detta beror troligtvis på att pandemin medförde en större medvetenhet om olämpligheten att gå till jobbet och vara småsjuk, särskilt om det kan förväntas att du kan komma att behöva genomföra fysiska maxbelastningar. Denna frånvaro är också något positivt men det kräver också att fler resurser finns tillgängliga för att kunna hantera kortvarsel frånvaro till följd av sjukdom.

En annan svårighet är att rekryteringsläget har blivit mer ansträngt på senare år. Detta visar sig i färre antal sökande där det även vissa år varit svårt att fylla kompetensbehovet avseende t.ex. sommarvikarier. Sommarperioden är redan med nu rådande förutsättningar en utmaning att bemanna varje år och utan möjligheten till dygnspass skulle inte bemanningen kunna upprätthållas. Detta under den period som oftast är som mest personalkrävande till följd av t.ex. större eller flertalet pågående samtidiga skogsbränder.

Regelverket går troligtvis att uppfylla på sikt under förutsättning att fler personalresurser med rätt kompetens tillförs men för detta behövs tid för omställning och att denna omställning möjliggörs under tillräckligt bra förhållanden. Om inte kommer i stället steg att tas i fel riktning och organisationen i värsta fall dräneras på personal och kompetens.

7. Beskriv verksamhetens geografiska förutsättningar, till exempel om det rör sig om glesbygd med långa pendlingsavstånd eller dylikt?

Förutom det som tidigare nämnts med arbete i räddningscentralen i Luleå (se punkt 4) så har organisationen börjat anställa personal som är bosatt på annan ort. Anledningen till detta är att säkerställa kompetensen främst på de högre ledningsfunktionerna. Som exempel kan nämnas att organisationen har anställda som pendlar med färjan från Vasa i Finland till Umeå för att genomföra dygnspass i olika ledningsfunktioner. Detta kommer att försvåras avsevärt om möjligheten till dygnspass försvinner och det kommer bli svårt att attrahera rätt kompetens.

8. Ange genomsnittlig andel aktivt arbete under jour för berörd/berörda yrkesgrupp/yrkesgrupper. Bifoga statistik om sådan finns att tillgå.

Statistik från händelserapporter för år 2022 ger att andelen genomsnittligt aktivt arbete mellan kl 23-06 fördelat på individnivå utgörs av ca 40 larm/år. Med hänsyn tagen till att några av dessa larm infaller under samma nattpass samt att det vid ett flertal larm inte

är hela personalstyrkan som aktiveras uppskattas att det i ca 30% av nattpassen inträffar larm, dvs något färre än vart tredje nattpass på individnivå. Dessa larm resulterar oftast i aktivt arbete kortare än en timme då merparten utgörs av automatlarm eller andra mindre händelser.

Det finns med andra ord goda förutsättningar för medarbetaren att kunna genomföra dygnspass samtidigt som arbetsmiljön kopplat till vilan är tillräcklig. Det finns dessutom inarbetade rutiner för att arbeta med avlösning vid längre eller återkommande insatser så att medarbetaren trots aktivt arbete ändå ska kunna vila under pågående dygnspass. Här kan också nämnas att det i samband med införandet av ytterligare en brandstation i Umeå tätort kommer bli mindre aktivt nattarbete på individnivå då ytterligare en räddningsstyrka tillförs som kommer att hantera delar av larmen.

9. Beskriv förväntad utveckling och belastning på verksamheten under de kommande 12 månaderna.

Om dispens inte erhålls kommer bemanningen inte kunna upprätthållas och det kommer med största sannolikhet även innebära att både personal och ovärderlig kompetens försvinner. Följden blir att ett tillfredsställande skydd mot olyckor inte kan upprätthållas och hjälpen till samhällsmedborgaren försämras. Det kommer också avsevärt försvåra och fördröja den planerade expansionen och uppbyggnaden av verksamheten utifrån driftsättningen av den nya brandstationen.

10. Beskriv vilka åtgärder som har vidtagits för att arbetstid enligt AB eller tillämplig bilaga till AB ska kunna förläggas.

Ett antal alternativa schemakonstruktioner har undersökts både utifrån nuvarande förutsättningar samt med ökad bemanning, se Bilaga – Alternativa schemakonstruktioner.

11. Beskriv varför det krävs en dispens och utveckla varför arbetstid och jourtid, som sammantaget uppgår till 20 timmar, inte är tillräckligt för verksamheten. Beskriv också vilka konsekvenser en sådan schemaläggning skulle medföra för verksamheten.

Samtliga alternativ som undersökts som bygger på 20 timmars pass och är tillämpliga kommer att medföra att ytterligare en helg blir påverkad av arbete. Med endast fyra grupper innebär det att personalen i någon utsträckning behöver arbeta tre av fyra helger vilket inte är rimligt och hållbart i längden. Personal kommer att nyttja föräldraledigheter och partiell ledighet i större omfattning och följden blir även att personal kommer att avsluta sin anställning. Konsekvensen blir att organisationen inte kommer kunna upprätthålla bemanningen och att det kommer bli ännu svårare med arbetet att expandera och utöka verksamheten. Det är redan i dag vissa svårigheter med att upprätthålla beredskapen.

Att schemalägga 20 timmars pass innebär också en svårighet då det mest troligt medför skiftbyten som varierar mycket över veckan vilket kommer medföra svårigheter både avseende arbetsgivarens schemaläggning och verksamhetsplanering samt den enskilde arbetstagarens egen planering.

En annan svårighet är att kunna fylla kortvarsel frånvaro som i nuläget till viss del sker genom att personal antingen stannar kvar och gör ett dygn eller kommer in tidigare och gör ett dygn. Till viss del kan detta fyllas med hjälp av en större vikariepool men tillgången är begränsad och det finns även en begränsning kopplat till kompetensen.

De svårigheter som nämnts ovan kommer att bli helt ohållbara under semesterperioder och storhelger. Dessa är en utmaning att kunna hantera redan i nuläget med möjligheten till dygnspass.

12. Ange för hur lång tidsperiod dispens krävs, och vad som ligger till grund för detta.

Förhoppningen är att dispens för fortsatt användning av dygnspass ska kunna fås till dess att bemanningen har kunnat utökats i sådan omfattning att regelverket är möjligt att uppfyllas. Det är dock svårt att uppskatta hur lång tid detta kan ta då det både behöver ske en utökning av budgeten och därefter rekrytering och utbildning av fler medarbetare. Både det ekonomiska läget och rekryteringsläget för Umeåregionens brandförsvar är ansträngt vilket innebär att detta måste få ta tid för att kunna genomföras på ett bra sätt. Det är också viktigt att uppbyggnaden får ske under bra förutsättningar så att den befintliga personalen behålls till dess en schemakonstruktion som är tillräckligt attraktiv kan börja nyttjas. Om rätt förutsättningar finns bör detta gå att lösa inom de kommande åren.

Ett arbete i riktning mot att uppfylla regelverket har påbörjats där fler vikarier kommer knytas upp under 2024 för att påbörja kompetensuppbyggnaden på brandmannanivå. Ytterligare möjliga åtgärder under kommande år är att i egen regi utbilda befäl på nivån styrkeledare så att fler kan börja gå i funktion och fylla beredskap. Dessa kan sedan gå på MSB:s befälsutbildning i takt med att utbildningsplatser erhålls. Parallellt med detta behöver arbetet med att öka budgeten intensifieras.

Bilaga – Alternativa schemakonstruktioner

Utifrån det nya regelverket där EU:s arbetstidsdirektiv ska efterlevas har ett antal alternativa schemakonstruktioner för skiftgående personal arbetats fram. För vart och ett av alternativen har en risk- och konsekvensbedömning genomförts där begränsningar och möjligheter sammanställts. Respektive alternativ har också bedömts om de är praktiskt tillämpbara utifrån den nuvarande verksamheten. I de fall där alternativen inte bedöms vara tillämpbara anges, i de fall det kunnat identifieras, möjliga åtgärder för att alternativen ska kunna bli användbara.

I de stycken som följer efter presentationen av alternativen redogörs för hur vissa identifierade svårigheter kan hanteras samt vilka åtgärder som behöver vidtas för att kunna bedriva verksamheten oavsett schemaalternativ. Åtgärderna kommer att krävas pga att dygnstjänstgöringen försvinner och innebörden är i stora drag att tillgången till personal behöver bli större.

Observera att de presenterade schemakonstruktionerna inte syftar till att vara fullt ut genomarbetade och färdiga utan de visar i stället på principer och grundstrukturer för att påvisa begränsningar och möjligheter.

Om ingen annan tid redogörs för i alternativen nedan utgörs dag och nattpass i grunden av D=10 timmar och N=14 timmar.

Alternativen till schemakonstruktioner presenteras utan inbördes ordning.

Alternativ 1

Nuvarande schema ändras så att dygnen på helgen delas upp på D-D och N-N-N

	01	02	03	04	05	06	07
SKIFT 1			D	N			
SKIFT 2		D	N			D	D
SKIFT 3	N			D	D		
SKIFT 4	D	N			N	N	N

Bild 1. Exempel på veckoschema.

	0							0							0							0						
	30	31	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
SKIFT 1			D	N					D	N			D	D	N			D	D			D	N			N	N	N
SKIFT 2		D		N			D	D		N			D			D	N			N	N			D	N			
SKIFT 3	N			D	D			D		N			N	N	N			D	N				D		N		D	D
SKIFT 4	D		N			N	N	N			D		N			D	N			D	D	N				D	D	

Bild 2. Exempel på en hel beräkningsperiod på 4 veckor.

Begränsningar och möjligheter

- Om det ska vara möjligt att lägga tre N-pass i rad kan tidfördelningen mellan N och D endast vara 11-13, 12-12 eller 13-11. Om en annan fördelning ska användas måste undantaget enligt §13 mom 8a tillämpas. N-passen kan dock inte vara längre än 13

timmar oavsett, eftersom den kompenserande vilan som krävs mellan det andra och tredje passet till följd av undantaget då inte går att få ut.

- En begränsning med att lägga längre pass än 10 timmar på dagen är att det är svårt att få det att gå ihop med det nuvarande upplägget på förskoleverksamheten. Innebörden kan bli att främst ensamstående föräldrar inte kan arbeta under dessa förutsättningar. En annan begränsning är att möjligheten att arbeta effektivt för varje arbetstagare försämras ju längre dagpassen blir.
- Om ett larm inkommer i samband med fredag N som innebär övertid måste kompenserande vila utges mellan det andra och tredje N-passet. Om N-passen är 13 timmar är detta inte möjligt och då måste vilan ges ut under arbetstiden. Följden blir att personalen måste ersättas av annan personal på det tredje N-passet vilket inte kommer vara praktiskt genomförbart och hållbart i längden då det ofta kan vara hela gruppen som då behöver bytas ut. Då ett larm kan anses vara en oförutsedd händelse kan kompenserande vila utges inom de kommande 14 dagarna men detta gäller under förutsättning att det inte kommer in något larm över skiftbytet vid lördag N.
- Ett alternativ kan vara att korta ned N-passen på helgen. Ju kortare N-passen är desto troligare är det att den kompenserande vilan kan ges ut. Det kortaste N-passet på 9 timmar ger ett utrymme för kompenserande vila pga övertid vid larm på 4 timmar. Detta medför dock två stora problem. Det ena är att D-passen på helgen blir väldigt långa och N-passen korta vilket innebär att få personer kommer vilja arbeta helgerna. Föräldraledigheter, partiell ledighet och uppsägningar kommer bli följden och beredskapen kommer då inte kunna upprätthållas. Att ersätta personal är heller inte lätt då rekryteringsläget är ansträngt som det är även med dagens schema. Det andra stora problemet är att utrymmet på 4 timmar inte alltid kommer räcka till och det utgår ju också från att det inte blir något övertidslarm på lördagens N-pass. Räcker inte tiden till att kompensera hamnar vi återigen i läget med att ersätta stora delar av eller en hel grupp på ett arbetspass vilket inte är praktiskt genomförbart.

Slutsats: *Alternativet är inte tillämpbart.*

Alternativ 2

Nuvarande schema ändras så att dygnen på helgen delas upp på tre helger av fyra dvs. D-D, N-N och N

	01	02	03	04	05	06	07
SKIFT 1			D	N			N
SKIFT 2		D	N			D	D
SKIFT 3	N			D	D		
SKIFT 4	D	N			N	N	

Bild 3. Exempel på veckoschema.

	0						0						0						0							
	30	31	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
SKIFT 1			D	N			N		D	N			D	D	N			D	D			D	N			N	N	
SKIFT 2		D	N			D	D	N			D	D			D	N			N	N				D	N			N
SKIFT 3	N			D	D			D	N			N	N				D	N			N		D	N			D	D
SKIFT 4	D	N			N	N				D	N			N		D	N			D	D	N			D	D		

Bild 4. Exempel på en hel beräkningsperiod på 4 veckor.

Begränsningar och möjligheter

- Med undantaget enligt §13 mom 8a kan en tidfördelning mellan D och N pass användas från 9-15 till 15-9 då det går att få ut kompenserande vila efter det andra passet på helgen. Det är också möjligt att arbeta med olika längd på passen för vardag och helg då t.ex. kortare D-pass kan önskas på vardagen för att få ihop privatlivet med barnomsorg etc.
- Det stora problemet med detta alternativ är att tre av fyra helger i någon omfattning berörs av arbete. Redan i nu rådande situation med två av fyra helger är det för delar av personalen ansträngt gällande den privata livssituationen. Även här kommer kompetensbrist uppstå pga. mer uttag av föräldraledighet, partiell ledighet och uppsägningar. Kombinationen med ett redan ansträngt rekryteringsläge gör att detta alternativ inte anses tillämpbart och hållbart över tid. Det kommer helt enkelt inte finnas tillräckligt med kompetent personal för att klara beredskapen.
- Ytterligare ett problem med schemakonstruktionen som bygger på fyra skiftgrupper är att tillgänglig personal inte räcker till för att både uppfylla regelverkets krav på vila samtidigt som beredskapen och förmågan upprätthålls. För detta krävs mer personal med rätt kompetens.

Slutsats: *Alternativet är inte tillämpbart.*

Alternativ 3

Nuvarande schema ändras så att helgpassen förläggs till 20 timmar i enlighet med undantaget i §13 mom 5.

	01	02	03	04	05	06	07
SKIFT 1			D	N			
SKIFT 2		D	N			H	
SKIFT 3	N			D	D*		
SKIFT 4	D*	N			H		H

Bild 5. Exempel på veckoschema.

D*=11 tim
H=20 tim (H fredag 18:30-14:30, H lördag 14:30-10:30, H söndag 10:30-06:30)

	0							0						0						0							
	30	31	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
SKIFT 1			D	N					D	N			H		N			D	D*			D*	N			H		H
SKIFT 2		D	N			H		N			D	D*			D*	N			H		H			D	N			
SKIFT 3	N			D	D*			D*	N			H		H			D	N					D	N		H	
SKIFT 4	D*	N			H		H			D	N					D	N			H		N			D	D*		

Bild 6. Exempel på en hel beräkningsperiod på 4 veckor.

D*=11 tim
H=20 tim (H fredag 18:30-14:30, H lördag 14:30-10:30, H söndag 10:30-06:30)

Begränsningar och möjligheter

- Ett problem med detta alternativ är att undantaget enligt §13 mom 5 inte får kombineras med undantaget enligt §13 mom 8a inom samma beräkningsperiod. Ordinarie dygnsvila måste således alltid vara minst 11 timmar. Efter H-passen krävs dessutom att den sammanhängande vilan ska vara minst 20 timmar. I ovanstående schemaexempel fås med ett dygnsbryt vid 00:30 två dygnsvilor om 10 timmar och med ett dygnsbryt vid 01:30 en dygnsvila om 9 timmar vilket inte är i enlighet med det framtagna regelverket. Även om det går att kombinera de två undantagen så fungerar det inte med dygnsbrytet på veckan.
- Avseende helgtjänstgöring så är detta ett alternativ som till viss del påminner om dagens utformning. Den längre fredagen och måndagen medför dock en del svårigheter för enskilda individer då även detta innebär större påverkan på helgerna.
- Som redan nämnts för tidigare alternativ så är det även ett problem med schemakonstruktionen som bygger på fyra skiftgrupper då tillgänglig personal inte räcker till för att både uppfylla regelverkets krav på vila samtidigt som beredskapen och förmågan upprätthålls. För detta krävs mer personal med rätt kompetens.

Slutsats: *Alternativet är inte tillämpbart.*

Alternativ 4

En femte skiftgrupp införs i syfte att få utrymme och flexibilitet i schemat samt att kunna få mer personal för att hantera och täcka både egen och andra gruppers frånvaro. Ett schema med en femte skiftgrupp kan läggas upp på lite olika sätt varav några förslag redovisas nedan.

	01	02	03	04	05	06	07
SKIFT 1	A		D	N			N
SKIFT 2		D	A			D	D
SKIFT 3	N		A	D	D		
SKIFT 4		N			N	N	
SKIFT 5	D	A	N		A		

Bild 7. Exempel på veckoschema med jämn fördelning av A-dagar.

	01	02	03	04	05	06	07
SKIFT 1			D	N			N
SKIFT 2		D	N			D	D
SKIFT 3	N			D	D		
SKIFT 4	D	N			N	N	
SKIFT 5	A	A	A	A	A		

Bild 8. Exempel på veckoschema med hel A-dagsvecka.

Begränsningar och möjligheter

- Med en femte skiftgrupp blir helgtjänstgöringen något bättre då det blir tre helger av fem som berörs i stället för tre av fyra.
- En annan fördel med den femte skiftgruppen är att det ger en avsevärt större kapacitet att arbeta med övning och utveckling av räddningstjänstverksamheten samt även i större omfattning kunna genomföra informationsinsatser samt andra typer av förebyggande uppdrag.
- Den femte skiftgruppen ger också en större flexibilitet att hantera frånvaro till följd av sjukdomar, ledigheter och övertid.
- Svårigheten att komma till stånd med en femte skiftgrupp är att det krävs ett betydande tillskott i budgeten samt att rekryteringsläget är ansträngt gällande tillgång till kompetent personal. Detta gör att denna lösning inte går att göra på kort sikt utan är ett arbete på lång sikt gällande både utökad budget och rekrytering av personal.

Slutsats: *Alternativet är tillämpbart men kräver en avsevärt högre budget än i nuläget (ca 8 Mkr). Det kommer även kräva att en stor del brandmän nyanställs vilket också är en process som behöver ske över en längre tidsperiod då rekryteringsläget är ansträngt.*

Alternativ 5

Dygnet delas upp på tre pass på exempelvis åtta timmar vardera och arbete sker med utgångspunkt i AB. Detta innebär att nattpasset är vaken arbetstid i stället för passiv tid enligt bilaga R och det medför då ett lägre arbetstidsmått. Även för detta alternativ krävs fem grupper som roterar där det finns ett flertal exempel på hur schemakonstruktionen kan se ut.

Begränsningar och möjligheter

- Likt det tidigare alternativet med fem grupper så är det även här tre helger av fem som berörs, dock på ett sämre sätt än det tidigare alternativet.
- En annan nackdel jämfört med det tidigare alternativet är att det inte finns utrymme på samma sätt för A-dagar där personal går utanför styrkan. Det innebär således att det ger mindre utrymme för övning, utveckling och övriga arbetsuppgifter.
- Även fast det tillförs lika mycket ny personal som i det tidigare alternativet så blir detta alternativ mindre flexibelt avseende att kunna hantera frånvaro. Anledningen är att nattpasset ses som arbetstid i stället för passiv tid och att arbetstidsmåttet således är lägre.
- Det är på samma sätt i detta alternativ, svårigheter med att komma till stånd med en femte skiftgrupp då det krävs ett betydande tillskott i budgeten samt att rekryteringsläget är ansträngt gällande möjligheten till kompetent personal. Detta gör att denna lösning inte går att göra på kort tid utan är ett arbete på lång sikt gällande både utökad budget och rekrytering av personal.

Slutsats: *Alternativet är tillämpbart men inte att föredra i jämförelse med det tidigare alternativ 4 då detta är mindre flexibelt och inte ger lika hög kapacitet till att utföra arbete utanför styrkan.*

Hantering av kompenserande vila i samband med övertid för larm

I de schemaalternativ som ovan angivits som tillämpbara så finns tillräckligt med utrymme i schemat för att kunna ge kompenserande vila till följd av oförutsedda händelser (övertid i samband med larm) på ordinarie eller nästföljande vila. Det kan finnas något extremfall då detta inte är möjligt och då får dessa enstaka händelser hanteras genom vila under arbetstiden och annan personal som ersätter på det aktuella passet.

Hantering av frånvaro på kort varsel

Med det nuvarande arbetssättet har ofta kortvarsel frånvaro kunnat täckas upp genom att någon från den avgående gruppen stannar kvar och gör ett dygnspass alternativt att någon från den grupp som kommer därnäst kommer in tidigare och gör ett dygnspass. Detta kommer inte längre vara möjligt då dygnspasset försvinner. Då återstår några alternativ. Det ena är att personal från den fjärde och sista gruppen kommer in och gör ett övertidspass, möjligheterna med detta alternativ är begränsat då det bygger på att någon ur en mindre personalgrupp kan ställa upp. Ett andra alternativ är att passet delas mellan någon från den avgående gruppen och någon från den efterföljande pågående gruppen så att passen inte blir längre än 20 timmar. Detta kan vara genomförbart men bygger på att flera personer behöver vara tillgängliga för att kunna dela på passet och det är sannolikt ingen framkomlig väg. Ett tredje alternativ är att använda timvikarier men då bygger det på att det finns tillräckligt många vikarier så att någon alltid är tillgänglig. De sista alternativen bygger på att tillsätta mer personal så att antingen grupperna blir större och de på egen hand och inom gruppen kan hantera en större del av sin frånvaro alternativt att en femte skiftgrupp tillförs enligt alternativ 4 eller 5.

Ett problem med att enbart fortsätta med fyra grupper är att det blir nästintill omöjligt att ersätta befäl på kort varsel då den personalgruppen är förhållandevis liten. Med en femte grupp och således ytterligare befäl blir möjligheterna däremot större.

I följande bilder redovisas möjligheterna att täcka kort varsel med befintlig personal utifrån ett antal olika schemakonstruktioner. I den första rutan fås en förklaring till de olika färgerna i schemat.

Förklaring	
Skiftpass	Svart text
Möjligt extrapass	Grön text
Ingen tillgänglig	Röd text

Dagens schema med dygn på helgen, 4 skift

Dygn	Må	Ti	On	To	Fr	Lö	Sö
vecka 1	**D**	**N**	**D**		**N**	**D**	**N**
vecka 2	**D/N**	**D/N**	**D**	**N**	**D/N**	**D/N**	**D/N**
vecka 3	**D/N**	**D**	**N**	**N**		**N**	**D**
vecka 4	**N**	**D**	**D/N**	**D**	**D**	**D/N**	**D/N**
Kort varsel	**D/N**	**D/N**	**D/N**	**D/N**	**D/N**	**D/N**	**D/N**

Bild 10. Exempel på hur kort varsel kan fyllas med nuvarande bemanning (fyra skift) och nuvarande schema (delat dygn på veckan och helt dygn på helgen).

Delat dygn, 4 skift

Delat dygn	Må	Ti	On	To	Fr	Lö	Sö
vecka 1	D	N			N	N	
vecka 2	D/N	D	D	N	N	D	N
vecka 3		D	N			D	D
vecka 4	N	N	D	D	D	D/N	D
Kort varsel	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N

Bild 11. Exempel på hur kort varsel kan fyllas med nuvarande bemanning (fyra skift) och delat dygn.

Delat dygn med A-dagsvecka, 5 skift

Delat dygn	Må	Ti	On	To	Fr	Lö	Sö
vecka 1	D	N			N	N	
vecka 2	D/N	D	D	N	N	D	N
vecka 3		D	N			D	D
vecka 4	N	N	D	D	D	D/N	D
vecka 5	A/D	A/D	A/D	A/D	A/D		
Kort varsel	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N

Bild 12. Exempel på hur kort varsel kan fyllas med ett femte skift och delat dygn med A-dags vecka.

Delat dygn med invävda A-dagar, 5 skift

Delat dygn	Må	Ti	On	To	Fr	Lö	Sö
vecka 1	D	N			N	N	
vecka 2	A/D	A/D	D	N	N		D/N
vecka 3	D/N	D/N	D/N	D	A/D	D	D
vecka 4	N		A/D	D	D	D/N	N
vecka 5		D	N	N	D/N	D/N	D/N
Kort varsel	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N	D/N

Bild 13. Exempel på hur kort varsel kan fyllas med ett femte skift och delat dygn med invävda A-dagar.

Slutsats: *För att ha bäst möjlighet att hantera frånvaro på kort varsel enligt det nya regelverket kommer ett upplägg med en femte skiftgrupp behövas i kombination med en tillräckligt stor vikariepool.*

Hantering av semesterperioder

För att kunna hantera semesterperioderna enligt det nya regelverket kommer en större mängd vikarier behövas. En svårighet med att öka mängden vikarier är att det finns en begränsning i hur många vikarier som kan nyttjas under samma period utifrån kompetensbehovet. Nyare vikarier kan endast besätta ett fåtal roller på styrkan. Ett alternativ till detta är att ha en större vikariepool som nyttjas mer frekvent över tid så att de upprätthåller en tillräckligt hög kompetens.

En annan svårighet är att planeringen är väldigt skör under semesterperioderna då det inte finns utrymme att hantera oplanerad frånvaro, främst pga att flertalet vikarier redan är insatta i det ordinarie schemat och delar av ordinarie personal har semester. Ett alternativ kan då vara att personal bryter sin semester för att fylla uppkomna luckor i beredskapen. Detta alternativ är dock inget som bör eller kan planeras utifrån.

Ytterligare en svårighet är tillgången till befäl. Den är redan väldigt begränsad utifrån nu rådande schemat. I en ny schemakonstruktion räcker det inte med att enbart tillföra befäl på ett femte skift utan befälsnumerären på varje skift behöver också öka. Förutom svårigheter med att få tillräckligt många personer till befälstjänsterna så är det också i dag en begränsning i MSB:s utbildningar där tillräckligt många platser inte finns att tillgå. Innebörden blir att tillgången till befäl inte går att lösa på kort sikt utan behöver vara ett arbete som sker över längre tid.

I detta underlag presenteras inget mer detaljerat exempelschema på hur en semesterperiod kan se ut. Det arbetet behöver hanteras vidare utifrån kommande förutsättningar.

Hantering av personalens aktiviteter som ligger utanför skiftgång

En stor del av de aktiviteter som räddningspersonalen genomför ligger på tid utanför skiftgång, exempelvis olika kompetenshöjande aktiviteter eller utvecklingsarbete. Det finns också behov av att personal från olika grupper träffas vid samma tillfälle. Utifrån det nya regelverket kan detta hanteras genom att förlägga aktiviteten till en förmiddag i direkt anslutning till N-passet (total tid får inte överstiga 20 timmar) alternativt att N- och D-pass byts ut till A-dagar (kontorspass kl 08:00-17:00) vilket ger möjlighet till arbete utanför skiftgången. Behovet av detta kommer öka i och med det nya regelverket och följden blir att mer personal krävs för att kunna bedriva verksamheten på nuvarande nivå. Lösningen på detta är att på sikt införa en femte skiftgrupp samt att fortsätta arbeta med en tillräckligt stor vikariepool.

Konsekvensbedömning vid förändring i verksamhet, del 1

Verksamhet:	Umeåregionens Brandförsvar
Datum:	2023-11-07
Medarbetarnas namn:	Alexander Lindström, Ted Nilsson, Susanne Ångdal, Fredrik Weinehall, Eva-Lena Fjällström
Ansvarig chef:	Anders Jonsson
Skyddsombud:	Magnus Fröberg

1. Beskrivning av nuläge och planerade förändringar	Beskriv
a. Beskriv nuläget.	
Umeåregionens brandförsvar bedriver räddningstjänstverksamhet i de tre kommunerna Umeå, Vindeln och Robertsfors. I Umeå finns heltidsanställd personal där arbetstiden är förlagd till delat dygn på veckan (mån-fre) och helt dygn på helgen (fre-mån). Det kan också förekomma dygnspass på veckan om det rör sig om kortvarsel frånvaro som inte går att lösa på annat sätt eller vid stort uttag av föräldraledighet eller semester. Dygn kan också förekomma under sommarens semesterperiod samt för att genomföra aktiviteter som är av vikt för verksamhetens genomförande, t.ex. vissa kompetenshöjande aktiviteter som för delar av personalen inte går att förlägga till annan tid än direkt anslutning till nattpass. Nyttjandet av dygnspass på veckan (mån-fre) sker dock restriktivt.	
b. Vad består förändringarna av och varför genomförs de?	
Förändringarna avser en anpassning till EU:s arbetstidsdirektiv utifrån den överenskommelse som SKR och Kommunal beslutat om. Syftet är att medarbetaren ska få erforderlig vila och inte arbeta för långa arbetspass.	
c. Vilka medarbetare och/eller arbetsgrupper berörs?	
Skiftgående personal på AB och Bilaga R bestående av brandmän, styrke- och insatsledare samt lednings- och vakthavande befäl. Det rör sig om ca 50 brandmän (inkl vikarier), 10 styrkeledare och 10 insatsledare/lednings- och vakthavande befäl. Totalt ca 70 arbetstagare.	
2. Konsekvenser av förändringarna	
Sammanfatta positiva och negativa effekter som förändringen kan medföra.	
De negativa effekterna är att det under vissa perioder kommer vara omöjligt att upprätthålla beredskap samt att befäl/arbetsledare och högre befälsfunktioner kommer saknas. Detta kan leda till svåra situationer för personalen samt att kommunmedborgarna inte får den hjälp som de behöver vid olyckor. En annan negativ effekt är att det leder till större påverkan på den enskilde medarbetarens privatliv (hem, familj och fritid) med följden att personal riskerar att behöva avsluta sin anställning. Utifrån det arbetssätt som tillämpas inom räddningstjänsten med möjlighet till avlösning och vila under pågående arbetspass samt att dygnspassen nyttjas restriktivt kan inga positiva effekter ses med att genomföra förändringen.	

Riskbedömning och handlingsplan

Verksamhet:	Umeåregionens Brandförsvar
Datum:	2023-11-07
Medarbetarnas namn:	Alexander Lindström, Ted Nilsson, Susanne Ångdal, Fredrik Weinehall, Eva-Lena Fjällström
Ansvarig chef:	Anders Jonsson
Skyddsombud:	Magnus Fröberg

Fysisk, organisatorisk och social arbetsmiljö

Resultat riskbedömning / Handlingsplan

Beskrivning av riskkälla (ORSAKEN till att en risk uppstår)	**S**	**K**	**Klassning av risk**	**Åtgärder**	**Klart när?**	**Ansvarig**	**Uppföljning** (datum, resultat, ny bedömning av riskklass)
Mer helgtjänstgöring för respektive medarbetare kommer medföra att rätten till arbetstidsförkortning enligt föräldraledighetslagen kommer nyttjas samt att föräldraledigheter tas ut. Följden blir att beredskapen inte kommer kunna upprätthållas, främst då under helgerna. Till skillnad mot syftet med direktivet så finns risk för försämrad arbetsmiljö då beredskapen inte kan upprätthållas. Anledningen är att personalen hamnar i situationer då de inte är tillräckligt bemannade för att kunna genomföra de arbetsuppgifter som normalt förväntas av dem. Detta kan leda till både psykisk ohälsa samt i värsta fall fysiska skador då personalen pressas att ta större risker än vad de normalt ska göra.	5	3	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd vidtagits	För att kunna efterleva kraven utifrån arbetstidsdirektivet behöver fler personer anställas så att en femte skiftgrupp kan tillskapas. Detta kommer medföra en möjlighet till att skapa en human schemakonstruktion samt att få tillräcklig flexibilitet i schemaläggningen. Om detta inte är möjligt behöver den beslutade förmågan till räddningsinsats sänkas så att förväntningarna motsvarar förutsättningarna. Följderna av detta blir då ett sämre skydd mot olyckor för kommunmedborgarna.	Innan en ny schema-konstruktion tas i drift	Brandchef, Räddningschef	

Redan innan anpassningen till direktivet är tillgången på befäl på gränsen till att kunna bedriva räddningstjänstverksamhet. Detta beror både på de ökade kraven i och med den nya föreskriften om ledning av kommunal räddningstjänst samt det svåra rekryteringsläget i kombination med begränsad tillgång till utbildningsplatser. Om en schemaändring införs för att kunna uppfylla arbetstidsdirektivet kommer under vissa perioder heltidsstyrkan stå utan arbetsledare samt att högre befälsfunktioner inte kommer finnas.	5	5	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd vidtagits	Fler befäl behöver rekryteras och utbildas.	Innan en ny schema-konstruktion tas i drift	Brandchef, Räddningschef	
Ovärderlig kompetens som tar en större del av ett yrkesliv att förvärva riskerar att försvinna i och med att personal kan komma att säga upp sig. Följderna kan bli att pressen på den befintliga personalen ökar och de riskerar att hamna i situationer som de inte är fullt utbildade för.	5	3	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd vidtagits	För att kunna efterleva kraven utifrån arbetstidsdirektivet utan att personal riskerar att säga upp sig behöver fler personer anställas så att en femte skiftgrupp kan tillskapas. Detta kommer medföra en möjlighet till att skapa en human schemakonstruktion samt att få tillräcklig flexibilitet i schemaläggningen. Om detta inte är möjligt behöver den beslutade förmågan till räddningsinsats sänkas så att förväntningarna motsvarar förutsättningarna. Földerna av detta blir då ett sämre skydd mot olyckor för kommunmedborgarna.	Innan en ny schema-konstruktion tas i drift	Brandchef, Räddningschef	

Då tillgången på personal är begränsad kommer det vara svårt att täcka upp frånvaro på kort varsel. Detta hanteras i nuläget till viss del genom att någon stannar kvar och gör ett dygn eller att någon kommer in tidigare och gör ett dygn. Om möjligheten till dygnspass försvinner kommer perioder förekomma där beredskapen inte kan upprätthållas då tillgången på timvikarier inte är tillräcklig. Till skillnad mot syftet med direktivet så finns risk för försämrad arbetsmiljö då beredskapen inte kan upprätthållas. Anledningen är att personalen hamnar i situationer då de inte är tillräckligt bemannade för att kunna genomföra de arbetsuppgifter som normalt förväntas av dem. Detta kan leda till både psykisk ohälsa samt i värsta fall fysiska skador då personalen pressas att ta större risker än vad de normalt ska göra.	4	3	R4 Mindre allvarlig risk, åtgärdas snarast	För att kunna efterleva kraven utifrån arbetstidsdirektivet behöver fler personer anställas så att en femte skiftgrupp kan tillskapas. I kombination med en större vikariepool kommer detta medföra en större möjlighet att kunna hantera frånvaro på kort varsel. Om detta inte är möjligt behöver den beslutade förmågan till räddningsinsats sänkas så att förväntningarna motsvarar förutsättningarna. Följderna av detta blir då ett sämre skydd mot olyckor för kommunmedborgarna.	Innan en ny schema-konstruktion tas i drift	Brandchef, Räddningschef	
Medarbetare väljer att avsluta sin anställning (främst pga mer helgtjänstgöring och familjesituation) vilket skulle vara förödande utifrån att ytterligare en brandstation ska kunna bemannas inom de närmaste åren och rekryteringsläget är ansträngt. Följderna blir även att pressen ökar på den kvarvarande personalen som till viss del redan i nuläget är pressad.	5	3	R5 Mycket allvarlig risk, arbete ska inte utföras innan åtgärd vidtagits	Det är av största vikt att arbetsförhållandena är sådana att samtlig personal har möjlighet att fortsätta sin anställning samtidigt som rekrytering kan ske i sådan omfattning att den nya planerade brandstationen kan driftsättas. Detta kan ske genom att skapa en schemakonstruktion på fem grupper vilket innebär att mer personal behöver anställas innan schemat kan ändras.	Innan en ny schema-konstruktion tas i drift	Brandchef, Räddningschef	

Det finns risk att arbetsmiljön försämras för flertalet medarbetare då påverkan på familj, hem och fritid blir större. Detta kan leda till minskat engagemang och i värsta fall psykisk ohälsa. Här är det även av vikt att nämna att personalen redan i nuläget arbetar varannan helg och med en ny schemakonstruktion utifrån befintlig personalnumerär är risken stor att det blir tre av fyra helger som påverkas.	4	3	R4 Mindre allvarlig risk, åtgärdas snarast	Skapa möjligheter för en tillräckligt human schemakonstruktion genom att anställa mer personal innan det nya schemat tas i drift. Om detta inte är möjligt behöver den beslutade förmågan till räddningsinsats sänkas så att förväntningarna motsvarar förutsättningarna. Följderna av detta blir då ett sämre skydd mot olyckor för kommunmedborgarna.	Innan en ny schema-konstruktion tas i drift	Brandchef, Räddningschef	
Risk finns för ökade sjukskrivningstal, inte minst på helgerna, samt VAB med följden att beredskapen inte kan upprätthållas.	4	3	R4 Mindre allvarlig risk, åtgärdas snarast	Skapa möjligheter för en tillräckligt human schemakonstruktion genom att anställa mer personal innan det nya schemat tas i drift. Om detta inte är möjligt behöver den beslutade förmågan till räddningsinsats sänkas så att förväntningarna motsvarar förutsättningarna. Följderna av detta blir då ett sämre skydd mot olyckor för kommunmedborgarna.	Innan en ny schema-konstruktion tas i drift	Brandchef, Räddningschef	

Umeå kommun **Sammanträdesprotokoll**
Personalnämnden **2023-12-05**

§ 48

Diarienr: PN-2023/00028

Dispens från regler gällande dygnsvila

Beslut

Personalnämnden föreslår Kommunstyrelsen att besluta

att ansöka om dispens vid arbetstidsnämnden för räddningstjänsten samt

att besluta att bevilja dispens inom personlig assistans för aktuella verksamheter (0756384, 0722378, 0434754, 0467016, 0445564, 0041606, 0488701)

Ärendebeskrivning

Bakgrund: I november 2022 tecknade parterna en överenskommelse om att göra ändringar i bestämmelserna om dygnsvila. I bestämmelserna anges att arbetstagaren har rätt till minst 11 timmars dygnsvila under varje period om 24 timmar samt under vilka förutsättningar det är möjligt att göra undantag från reglerna om dygnsvila.

Centrala parter konstaterar att dispens ska tillämpas restriktivt och att det alltid ska göras en intresseavvägning mellan arbetstagarens rätt till minst 11 timmars dygnsvila och verksamhetens behov av att säkra bemanningen. Parterna har särskilt fört dialog kring räddningstjänstpersonal, personliga assistenter och LSS-verksamhet utifrån verksamhetens karaktär.

- För personliga assistenter, ledsagare och avlösare är det möjligt att under vissa förutsättningar överstiga 20 timmar om det är nödvändigt för att säkerställa omsorgstagarens rättigheter och friheter enligt lag.
- För räddningstjänsten kan verksamheten i vissa fall behöva dispens mot bakgrund av samhällets ansvar att vid olyckor eller överhängande fara för olyckor säkerställa ett skydd för liv och hälsa, egendom och miljö.

I de fall det efter analys konstateras att det krävs ett undantag från huvudregeln kan en ansökan om dispens upprättas. Beslut om dispens fattas i normalfallet av arbetstidsnämnden men inom personlig assistans är det Kommunstyrelsens som tar beslutet. Även om arbetstidsnämnden inte beslutar om dispens har nämnden möjlighet att överpröva en arbetsgivares beslut om undantag.

Analys: Utifrån bestämmelserna om arbetstagarens rätt till minst 11 timmars dygnsvila har verksamheter gjort en analys utifrån de förutsättningar som finns. Analysen har bland annat innehållit översyn av schemaläggning, brukares/ verksamsamhetens behov, samordning, tillgång till personal med specialistkompetens samt risk- och konsekvensanalyser utifrån arbetsmiljö mm. I de fall arbetsgivaren bedömt att det är aktuellt med ansökan om dispens har aktuella verksamheter även tagit fram en handlingsplan för att på sikt uppfylla reglerna om 11 timmars dygnsvila.

Berörda fackliga organisationer har tagit del av arbetsgivarens analys och har i samband med MBL förhandling haft möjlighet att komma med inspel och förslag till åtgärder för att undvika dispens. De fackliga organisationerna har inte gjort någon annan bedömning än arbetsgivaren kring behovet av dispens i aktuella verksamheter. När förhandlingsprotokoll är justerade biläggs dessa till ärendets handlingar till kommunstyrelsen.

Beslutsunderlag

Verksamhetsanalyser, underlag för ansökan om dispens
Riskbedömning

Beredningsansvariga

Joakim Åsberg, HR-strateg
Linda Thelberg, Biträdande förhandlingschef

Beslutet ska skickas till

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2023-12-08

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00167

Årsärende: Finans- och kraftrapport 2023

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar
Att godkänna Finans- och kraftrapport november 2023

Ärendebeskrivning

Med anledning av de regler och delegationer som kommunstyrelsen och kommunfullmäktige beslutat om avseende finans- och kraftverksamhet rapporteras månadsvis positioner och genomförda affärer för att kommunstyrelsen ska vara uppdaterad om dessa verksamhetens positioner samt att beslutade regler och ramar följs.

Beslutsunderlag

Finans- och kraftrapport november 2023

Beredningsansvariga

Anna-Karin Nilsson
Anna Westerlund

Beslutet ska skickas till
Olof Jansson

Förnamn, Efternamn	Anna-Karin Nilsson
Befattning	Portföljförvaltare

FINANS- & KRAFTRAPPORT

NOVEMBER 2023

Handläggare, Finans: Anna Westerlund
Handläggare, Kraft: Anna-Karin Nilsson
Ansvarig: Olof Jansson

Internbankens finansiella positioner

mnkr

Upplåning	nov-23	Förändr. fg mån	Förändr. årsskifte
Internbankens skuldportfölj	9 760,7	324,9	842,8
Totalt	**9 760,7**	**324,9**	**842,8**

Utlåning	nov-23	Förändr. fg mån	Förändr. årsskifte
Umeå kommun	1 583,0	177,8	259,6
UKF	8 093,2	146,9	586,5
Folkets Hus	84,5	0,2	-3,2
Totalt	**9 760,7**	**324,9**	**842,8**

Umeå kommuns nettoupplåning

mnkr

	nov-23	Förändr. fg mån	Förändr. årsskifte
Internbanken	1 583,0	177,8	259,6
4H - Röbäck	0,1	0	0
Nettoskuld	**1 583,1**	**177,8**	**259,6**

UKFs upplåning

mnkr

UKF-koncernen	I-banken	Externt	Totalt	Förändr. fg mån
Bostaden	4 102,5		4 102,5	44,3
Umeå Energi	1 220,3	415,3	1 635,6	-27,7
VAKIN	1 462,4		1 462,4	35,3
INAB	740,8		740,8	6,9
Umeå Hamn	662,3		662,3	2,7
UKF	1,4	442,8	444,2	85,3
Övriga	-96,5		-96,5	0,1
UKF-koncernen	**8 093,2**	**858,1**	**8 951,3**	**146,9**

Umeå kommuns räntenetto

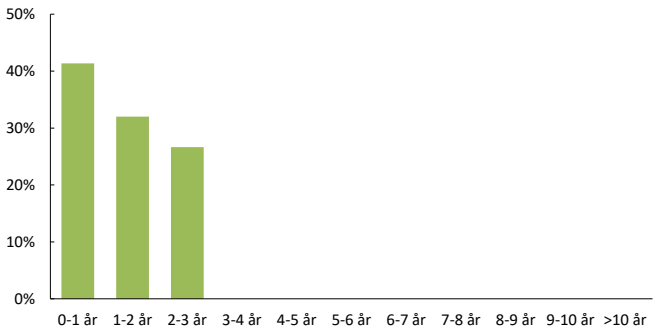
mnkr

	nov-23
Internbankens nettointäkt	35,8
Umeå kommuns räntekostnad	-24,6
Umeå kommuns räntenetto	**11,2**

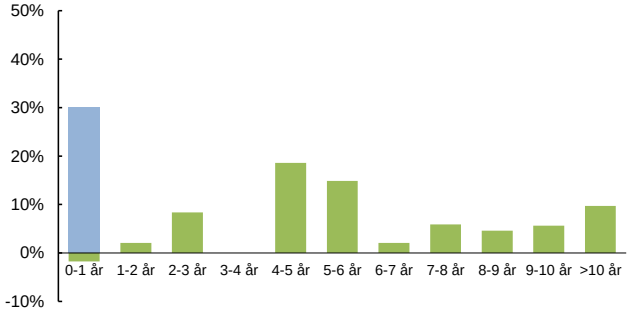
Internbankens skuldportfölj

Total skuld (mnkr)	**9 760,7**
varav bundet	*6 835,0*
varav rörlig ränta	*2 925,7*

Kapitalförfall

Ränteförfall

Skuldportföljens upplåningsränta per 2023-11-30 2,38%

*exkl. 0.45% internbanksmarginal

UMEÅ KOMMUN

FINANS- & KRAFTRAPPORT

NOVEMBER 2023

Skuldportföljens finansiella nyckeltal - avstämning mot finansiella regler

FINANSIERINGSRISK ✓ **RÄNTERISK** ✓ **FINANSIELL MOTPARTSRISK** ✓

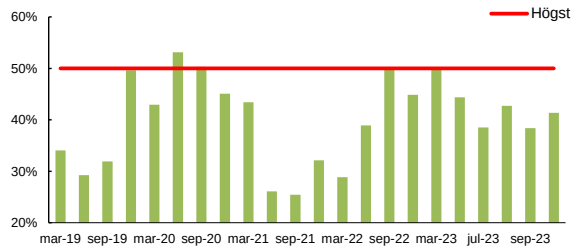
Finansieringsrisk

Finansiella regler	nov-23	Inom reglerna
A. Högst 50% får förfalla inom 1 år	41,4%	JA
B. Snittkapitalbindning 1,25-2,5 år, norm 1,5 år	1,30	JA
C. Likviditetsreserv minst 400 mnkr	662	JA
Genomsnittlig kreditmarginal	0,11%	

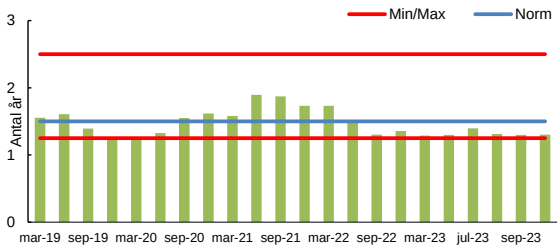
Kommentar

A.
B.
C.

A. Andel kapitalförfall inom 1 år

B. Kapitalbindningtid

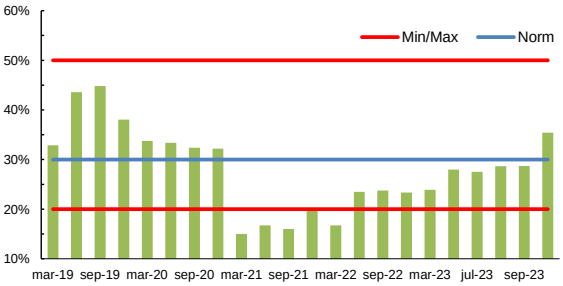
Ränterisk

Finansiella regler	nov-23	Inom reglerna
A. Ränteförfall inom 0-1 år lägst 20% och högst 50%, norm 30%	35%	JA
B. Snitträntebindning 3 - 6 år, norm 4 år	4,46	JA
C. Lån eller derivat > 10 år ska motiveras	10,0	NEJ
D. Icke tillåtna derivat	Nej	JA
E. Ställda optioner nya derivat	Nej	JA
F. Derivatvolym < kreditvolym	Ja	JA

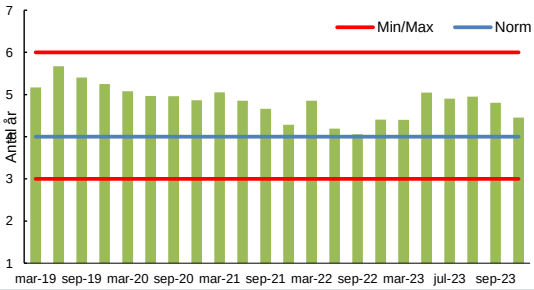
Kommentar

A.
B.
C. Utnyttjar lägre långräntor med räntesäkring 2Y10Y
D.
E.
F.

A. Andel ränteförfall inom 1 år

B. Räntebindningstid

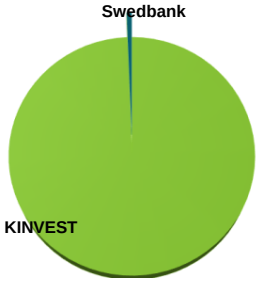
Motpartsrisk

Finansiella regler

Vid affärsuppgörelser som avser lån, derivat och extern placering av likvida medel ska motpartens långa kreditvärdighet hos kreditvärderingsinstituten Moody's vara lägst A2 eller hos S&P lägst A–.

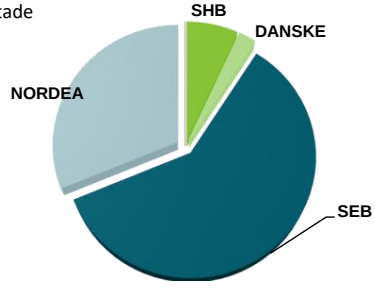
Kommentar

Kreditgivare	S&P rating	mnkr	Andel
KINVEST	AAA	9 823,0	101%
Swedbank	A+	-62,3	-1%
Totalt		**9 760,7**	**100%**

Derivatgivare*	S&P rating	mrdkr	Andel
SHB	AA-	600,0	7%
DANSKE	A+	200,0	2%
SEB	AA-	5 240,0	60%
NORDEA	AA-	2 745,0	31%
Totalt		**8 785,0**	**100%**

* inkl fwd startade

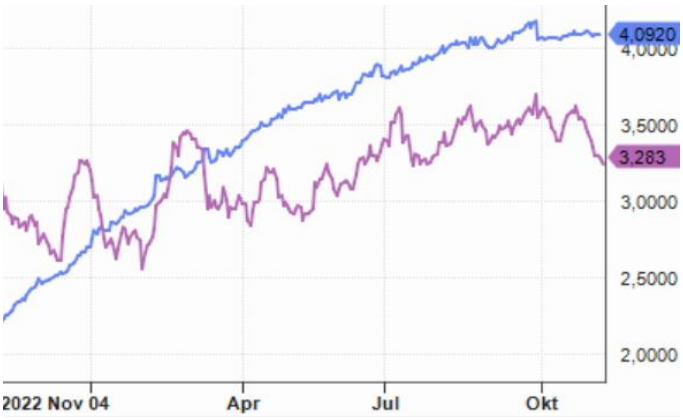
UMEÅ KOMMUN

FINANS- & KRAFTRAPPORT

NOVEMBER 2023

Marknadsräntor och kommentar

3M Stibor och 5års Swap

Konjunktursignalerna fortsätter visserligen att vara blandade, men mycket tyder på att arbetsmarknaden är på väg att försvagas på ett mer markant sätt. Fallande bostadsinvesteringar och konsumtion talar för att tillväxten blir negativ även 2024.

Att de flesta centralbankerna i omvärlden signalerat att man höjt klart eller i alla fall kommer att ta en paus i höjningarna, talar också emot en höjning i november. Inflationen i oktober (presenteras 14:e november) kommer att bli avgörande för Riksbankens agerande i räntebeskedet 23 november.

Donationsmedel

mnkr

	nov-23	Förändr. fg mån	Förändr. årsskifte*
Marknadsvärde	16,6	-0,1	0,3

* inkl. utdelning

Borgen

mnkr

	2022-12-31*	Förändr. årsskifte
Kommunägda företag	1 297,4	-25,2
Extern borgen	102,7	-3,2
Totalt	**1 400,1**	**-28,4**

* uppdateras årsvis

Pensionsstiftelser

mnkr

	Marknadsvärde		Avkastning mån		Avkastning 2023		Avk. sedan start *	
	Kommun	UKF	Portfölj	Index	Portfölj	Index	Portfölj	Index
TOTALVÄRDE	177,9	155,9	2,8%	3,1%	7,5%	7,7%	6,3%	6,0%
VÄRDE fg mån	172,9	151,6						

* Start 2012-10-31. Avkastning anges på årsbasis

UMEÅ KOMMUN

FINANS- & KRAFTRAPPORT

November 2023

Marknadskommentar - krafthandel

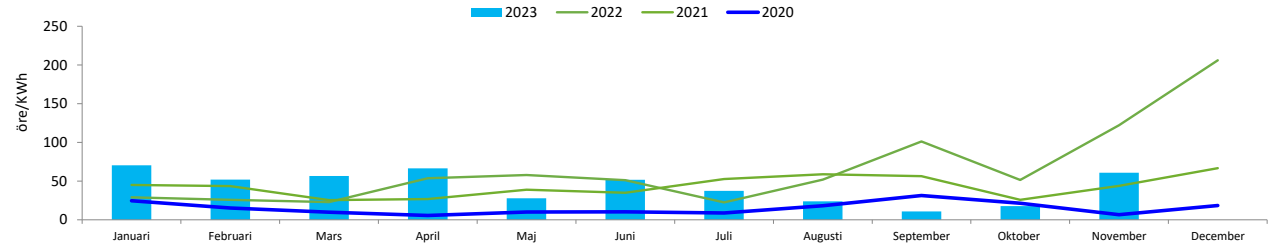
Månaden inleddes med relativt låga priser, men ihållande kyla, isläggningsproblematik i älvarna samt problem kring kärnkraften gjorde att priserna sköt iväg rejält uppåt. Kylan och högre priser ser dessutom ut att bestå en tid framöver, vilket bidrar till en ökning av krafthandelns årsprognos till 190 mnkr.

Krafthandelns produktion och resultat

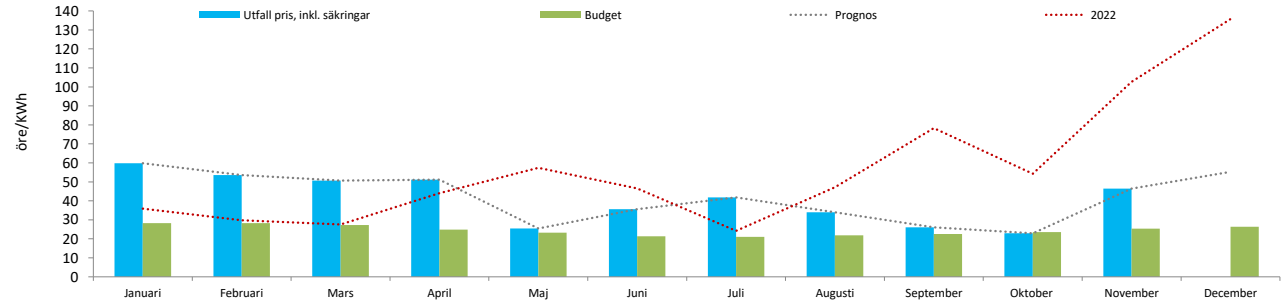
mnkr

	November 2023	Budget	Avvikelse	Ack utfall	Ack budget	Ack avvikelse	Årsprognos	Årsbudget	Avvikelse
Totalt resultat	**22,8**	**9,7**	**13,1**	**172,6**	**106,6**	**66,0**	**190**	**117**	**73**

Marknadens spotpris, historiskt månadsmedel

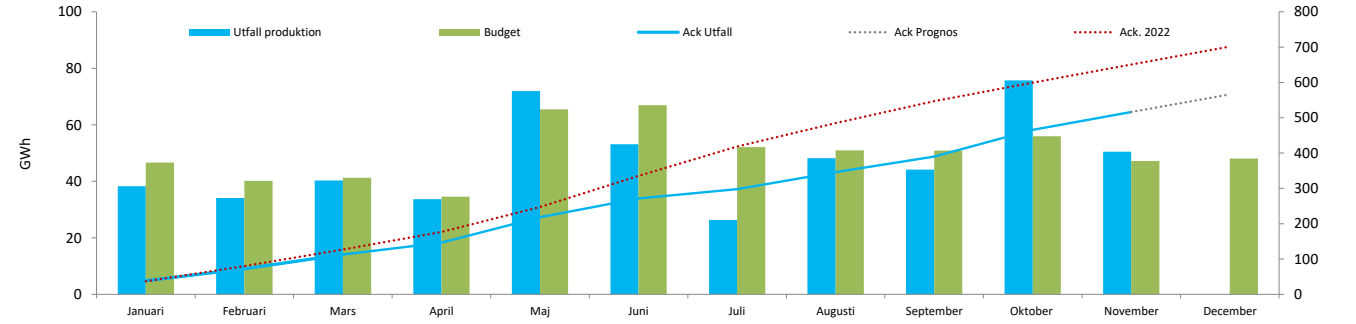

Produktionspris inkl. säkringar

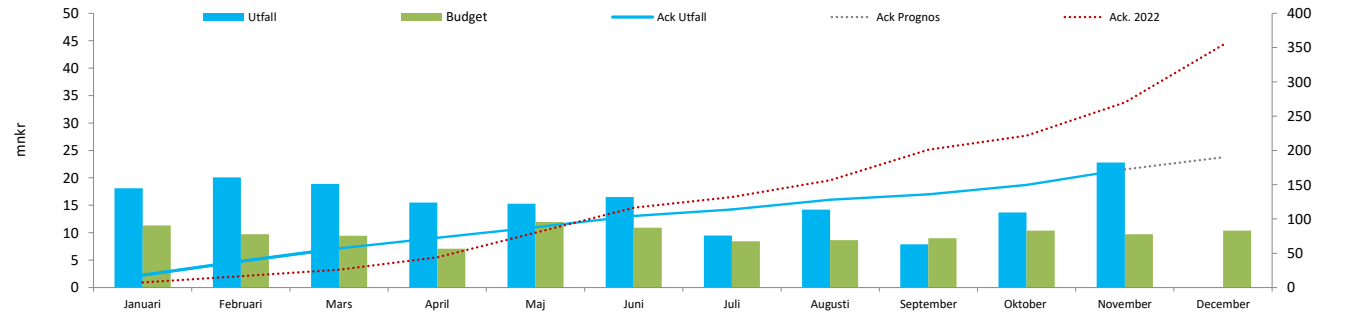
Produktion, Kommunens andel - 25,85% av Stornorrfors

GWh

Resultat - Kraftverksamhet

mnkr

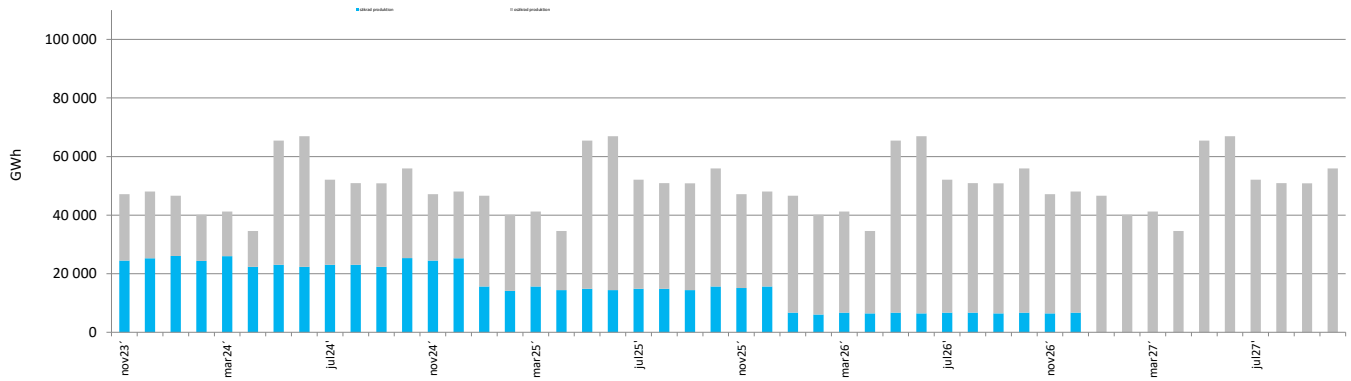
UMEÅ KOMMUN

FINANS- & KRAFTRAPPORT

November 2023

Prissäkrade produktionsvolymer

En målsättning med kommunens försäljning av sin andelskraft är att få en över åren jämn, stabil och sannolik försäljningsintäkt. Strategin för att uppnå detta är en indexliknande hantering där terminsaffärer genomförs kontinuerligt och strukturerat. Genom att över tiden fylla på säkringsvolymer för varje kalenderår uppstår en prisutjämnande effekt. Nedan redovisas prognostiserade produktionsvolymer samt hur stor del av dessa som är prissäkrade.

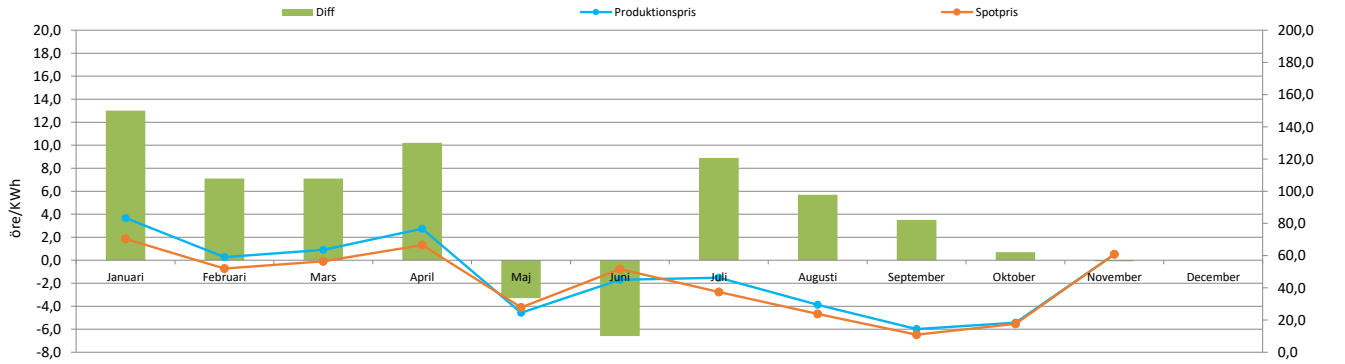

Optimering

öre/KWh

Umeå kommun är delägare i Stornorrfors kraftverk till 25,85% och därmed berättigad till samma andel av den kraft som produceras. Kommunen har enligt avtal rätt att fiktivt, inom avtalat intervall, "köra" sin produktionsandel som om det vore en egen kraftstation. Målsättningen med kommunens "körning" är därför att optimera produktionen och resultatet genom att planera sitt kraftuttag.

Kurvorna visar de olika priserna medan höjden på staplarna beskriver skillnaden mellan det pris som optimeringen åstadkommit och det verkliga genomsnittliga spotpriset.

Ekonomifunktionen

Lena Höök Gustafsson
Ekonomidirektör

Olof Jansson
Finanschef

BESLUT GENOMFÖRDA ENLIGT DELEGATION FRÅN KOMMUNSTYRELSEN

November 2023

NYA FINANSIELLA AFFÄRER

Löpnr	*Motpart*	*Belopp*	*Nom.ränta*	*Affärsdag*	*Likvdatum*	*Sffdatum*
KI_160375	Kommuninvest/UKF	100 000 000	3M Stib 21pkt	2023-11-03	2023-11-15	2024-02-13
KI_160639	Kommuninvest	300 000 000	3M Stib 26pkt	2023-11-09	2023-11-16	2026-09-30
KI_160905	Kommuninvest	200 000 000	3M Stib 21pkt	2023-11-21	2023-11-28	2025-04-16
KI_161051	Kommuninvest	200 000 000	3M Stib 23pkt	2023-11-28	2023-12-27	2024-02-28
2414704/4513689	Nordea/ Umeå Energi	100 000 000	3,019%	2023-11-15	2024-06-03	2033-12-01

NYA ELHANDELSAFFÄRER

*Eltermin**	*Portfölj***	*ktenheter (MW)****	*MWh*	*Pris/MWh*	*Startdatum*	*Sffdatum*
FWYR-24	UK produktion. Prissäkr.	2,00	17 568,00	288,00	2024-01-01	2024-12-31
FWYR-26	UK produktion. Prissäkr.	2,00	17 520,00	330,75	2026-01-01	2026-12-31
FWYR-25	UK produktion. Prissäkr.	2,00	17 520,00	276,50	2025-01-01	2025-12-31

* Med uttrycket "eltermin" avses ett kontrakt om att köpa/sälja en bestämd mängd kraft till ett fastställt pris under en viss tidsperiod (prissäkring). I Umeå kommuns fall utförs elterminer endast med finansiell avräkning mot spotpriset, dvs. ingen fysisk leverans ingår i elterminsavtalet. Terminernas löptid fås genom att enbart läsa de sista tecknen i produktens namn. T.ex. är **SUNYR-24** en produkt som sträcker sig över hela året 2024, **SUNQ4-24** sträcker sig över kvartal fyra år 2024.
** Umeå kommun har två elhandelsportföljer; en produktions- och en egenanvändningsportfölj (inköpsportfölj). Inköp/försäljning av elterminer i dessa portföljer görs för att diversifiera prisriskerna.
*** Effektenheter är energin man köpt/sålt per tidsenhet.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2023-12-20

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00267

Information/samråd - Riktlinje för rådgivande organ

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar:

Att godkänna informationen

Ärendebeskrivning

I april 2023 överlämnade kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott förslag till riktlinje för rådgivande organ på remiss till berörda aktörer. Remissvar/yttrande har inkommit från 8 instanser. Genomgång av remissammanställning samt samråd om utformningen av den fortsatta beredningen av ärendet.

Beslutsunderlag

Beredningsansvariga

Dan Gideonsson

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Dan Gideonsson
Ledningskoordinator

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2023-12-21

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2023/00956

2023:1 Omställningsuppdraget

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

Att godkänna informationen

Ärendebeskrivning

I det planeringsdirektiv för 2024 som kommunfullmäktige fastställde den 19 juni 2023 ingår tilläggsuppdrag 2023:1

Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och nämnderna i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar.

Ledningskoordinator Dan Gideonsson informerar om det förslag till arbetsmodell och tidplan som nu utarbetats för uppdragets genomförande.

Förslag till arbetsmodell, tidplan och förslag till anvisning till kommunens nämnder för uppdragets genomförande kommer att lyftas till KSnau för fastställande inom kort.

Beslutsunderlag

Beredningsansvariga

Dan Gideonsson

Beslutet ska skickas till

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

Dan Gideonsson
Ledningskoordinator